MISSYA
BIALSKA

BIBLIOTHECA SEMINARII ARCH
Nr S-1097
IN BIALYSTOE

Pieśń pod czas to Prowadzenia Missyi.

1. Weyrzycie dziś Niebiosa wnaszе pragnienia
Poszczęście naszą podroż, dla dusz zbawienia
Oto wprzyiemną godzinę niesiem zbawienną nowinę
Od Oyca świętego rządu, wszystkim będziem trąbą sądu.
Hasło Pokuty.

2. Przy świadczcie słońce miesiąc, i wy Niebianie
Jak przyimą głos Chrystusow, ci Chrześcianie
Jak oddadzą Bogu dzięki, przez Offiary z swoiey ręki
Jak sumienia oswobodzą, iako się zbliznim pogodzą
Juydą kary.

3. Głos Boski miłosierdzie pierwey nam radzi
Niż na sąd ostateczny wszystkich zgromadzi
Coście ubogim czynili, kiedyście głodnych karmili
Gdyście nagich odziewali, chorym też usługiwali,
Mnieście to dali

4. Byłem gość rzecże Chrystus wyście przyieli
Więźniom też wy na Okup dali co mieli
Uwas przychodnie sieroty nietulały się pod płoty,
Wy iak swe dziątki kochali Oycem matką Im się stali
Dla mnie Chrystusa.

5. Malutkich moie człąki wyście uczyli
Mey wiary, i prac ręcznych, by dobrze żyli
Chcąc z podszatańskiey potęgi wyrwać zebraki i potęgi
Wy kalekom żywność dawszy Prozniakow do prac wezwawszy
w Dom obsadzili

6. Wasz chleb był z pracy ręczny, a trzezwe stoły
Post, modły, głos, śpiewania cieszą Anioły
Wasze Domy i świątnice Gdzie w Obrazach Swiętych lice
Wasze skarby Swięte Księgi Niemasz kłamstwa, ni przysięgi
W biesiadach waszych.

7. Szczęśliwa wasza młodzież niewinność lubi
Nie z stroiu, nie z urody lecz z cnotsię chlubi
Do pokornych usług śpieszy z Obietnic Boskich się cieszy
Grzesznych odgrzechow odwodzi Starych głupcow uczą młodzi
Jak żyć pobożnie.

8. Wesel się iuz Syonie nate widoki
Przyimi Jud Chrześciański wiesne Obłoki
Podźcie podźcie do mych sieni Od wieku błogosławieni,
Osiągnicie swo zbawienie Miłe z bogiem ziednoczenie
w Wieczney radości

PRAWO KANONJCZNE

O WSZYSTKICH USTAWACH I DEKRETACH SYNODALNYCH WE WSZELKICH MATERIACH I WYDARZENIACH TAK SUMNIENNYCH IAKO TEZ I SĄDOWYCH NA ROZMOWY W JEDENASTU XIĘGACH PODZIELONE A KU ZBAWIENNEY WIADOMOSCI LUDZIOM WSZELKIEGO STANU I URZĘDU TAK DUCHOWNEGO IAKO SWIECKIEGO POD ZASZCZYTEM.

Jaśnie Wielmożnego i Nayprzewielebnieyszego Jmći X.

ARSENJUSZA

GŁOWNIEWSKIEGO

Biskupa Brzeskiego Koadjutora Włodzimirskiego

ZEBRANE Z POWAZNYCH AUTHOROW

Staraniem i pracą Xiędza

TIMOTHEUSZA SZCZUROWSKIEGO

Z. S. B. W. W Swiętey Theologii i w Prawie Kanonicznym Doktora Proto - Notariusza S. Stolicy Apostolskiey Superiora Misyi Apostolskiey w Białey i w Dyecezyach Brzeskiey i Włodzimirskiey i w Archi - Dyecezyi Metropolitańskiey za dozwoleniem Zwierzchności.

Do Druku Podane.

W SUFRASLU
w Drukarni J. K. Mći XX. Bazylianów R. 1792.

Facultas Reverendiſsimi Proto-Archimandritæ
Unà cum Cenſura et approbatione
Ex Conſultoriò Generali per ſpeciale rescriptum.

Liber A. R. P. D. Timothei Szczurowſki Ordinis noſtri Hieromonachi jnscriptus. Rozmowy z Prawa Kanonicznego, *attento teſtimonio Virorum è Noſtra Religione Theologorum quibus legendi ac Examinandi curam demandavimus, cum nihil quid quam Catholicæ Fidei aut bonis moribus contineat, quin imo volentibus in cognitione juris Canonici proficere aut ad ſacros Ordines promoveri in ijsq; juxta deciſiones ſedis Apoſtolicæ praxim attendere proficuum fore; Authoritate noſtra ut in lucem edatur facultatem per ſpeciale noſtrum rescriptum ad id intentum impertimur. Jnquorum fidem manu propria subscribimus. Dabantur in Monaſterio noſtro Torokanensi Anno* 1792.

MAXIMILIANUS WILCZYNSKI.
Ordis S. Basilii M. Congregationis Ruthenorum.
Proto - Archimandrita.

ROZMOWY
Z PRAWA KANONICZNEGO ZEBRANE.

Jaśnie Wielmożnemu Nayprzewielebnieyſzemu Jmći Xiędzu.

ARSENIUSZOWI GŁOWNIEWSKIEMU

Biſkupowi Brzeſkiemu Koadjutorowi Włodzimirſkiemu Panu i Nayłaſkawſzemu Dobrodzieiowi, Nayobowiązańſi ſłudzy XX. Miſsionarze Fundacyi Bialſkiey przy ſzczęśliwym Archi-Paſterſkim rozrządzeniu, i powitaniu Archi-Paſterza w Dyecezyi Brzeſkiey, na wieczno-pamiętny Dowod ochotney uſługi ſwoiey Rozmowy z Prawa Kanonicznego zgromadzone, ku pożytkowi wielce ſzacownego Teyże Dyecezyi Duchowieńſtwa, w ſpoſób winney daniny przynoſzą, oſſiaruią, i w Dobroczynne Ręce oddaią.

Zrządzeniem Naywyższey Opatrzności, gdy się Zbawienna troſkliwość, oraz z Apoſtolską cząſtką świątobliwości ważey w Dyecezyi Brzeſkiey, z niewymowną radością wszyſtkiego Ludu, i Kleru, tak świeckiego, iako i zakonnego dotkała; daruieſz litościwie J. W. Panie łaſkości, i zaufaniu naſzemu, przez tę ſłodką Dobroć ſerca Twoiego, w którey z Pawłem S. zawſze żądałeś bydź wſzyſtko, dla wſzyſtkich, abyś wſzyſtkich pozyſkał Chryſtuſowi, a z żywych kamieni,

czy-

czyli ſerc ludzkich iako mądry Architekt wybudował Swiątynią Bożą. Przez tę więc dobroć świątobliwości waſzey, niechciey odrzucać pokornych, i ochotnych uſług, które ſię w Dyecezyi Jego za ſzczęśliwych rządów, i wieko-pamiętnych względów J. W. Jmć. X. Symeona Młockiego w Teyże Dyecezyi poprzednika Twciego, oraz Biſkupa Włodzimirſkiego, Proto-Troniego całey Ruſsi, Kawalera Orderów S. Staniſława, i Orła białego, zaczeły (który dla niewyrownanych cnot, i zaſług w Kościele Bożym, nayſzacownieyſzą Waſzey oſobę świątobliwości za Koadiutora zawſze mieć żądał, i teraz ſkutecznie ſpełnione widząc ſwoie żądanie, nieſpodziewa ſię nigdy oſierocić ukochanych oboyga Dyecezyi) które albowiem rozpoczęte były ſtarania Miſsionarſkie, około uſzczęśliwienia Ludu Paſtwiſka jego, też ſame i pod waſzą Protekcyą nayłaſkawſzą pomnażane będą. Gorliwość albowiem B. Jozafata Arcy-Biſkupa Połockiego który ſobie upodobał w Białey Xiążęcey miły ſpoczynek, nieprzeſtaie dopomagać Apoſtolſkiemu dziełu, i uſłudzę ochotney, iako dotąd w dwudzieſtu Miſsyach odprawionych publicznie, których czynności, i zabawy w ſzczegulney Kſiędze opiſane. Teraz zaś dla zupełnieyſzey Prawa Kanonicznego wiadomeści zgromadzone *Rozmowy* w Ręce, i rozporządzenie J. W. Pana gdy offiaruiemy, Prośby i Modły naſze razem z Jozafatem S. za długie pożycie, i ſzczęśliwe Rządy Archi-Paſterſkie Waſzey Swiątobliwości, do naywyżſzey Dobroci Bożey zawſze zanoſić obowiązuiemy ſię.

Jaśnie Wielmożnego Nayprzewielebnieyſzego Pana
i Dobrodzieia naſzego

Nayobowiązańſi ſłudzy Mniſi Zakonu S. B. W.
XX. Miſsionarze Bialſcy.

PRZEDMOWA
DO CZYTELNIKA

WIadomość Prawa Boſkiego i Kościelnego iak ieſt pożądana tym, którzy wiecznego życia i uſzczęśliwienia żądaią; Tak też oney wſzelkemu Stanowi, Urzędowi, i Towarzyſtwu poſzukiwać koniecznie, i wypytywać ſię o Woli Boſkiey z Pawłem S. potrzeba: - Panie co chceſz abym czynił; Ani bowiem niewiadomość gruba, i ſamochętna od ſprawiedliwey kary nas niezaſłoni. A przeto dla łatwieyſzego poznania wſzelkey ſprawiedliwości Chrześciańſką-Katolickiey, podaie ſię publicznemu używaniu zbior wſzyſtkich Rozmow z Prawa Kanonicznego na Jedynaście Xiąg podzielony, z jaſnym opiſaniem wſzyſtkich wyrokow Stolicy Apoſtolſkiey we wſzelkich przypadkach ſumiennych, oraz wſzyſtkich Dekretow Synodu Trydentſkiego. Przytym znaczna część zamyka ſię Prawa Cywilnego. Przyimiż łaſkawie miły Czytelniku, a o wſzyſtkim rozrządzeniu Kościelnym uwiadomiony będzieſz.

REJESTR

Zawieraiący Treść z Ksiąg XI. Prawa Kanonicznego.

KSIĘGA I.

o Sakramentach w ogulności.
o Chrzcie, i usprawiedliwichiu.
o Apostatach i powtarzaniu Chrzest.
o Bierzmowaniu i Pokucie.
o Przypadkach rezerwowanych.
o Eucharystyi i o Ofierze Mszy S.
o Ostatnim namaszczeniu.
o Kapłaństwie i o doświadczeniu zdolności święcącego się.
o Czasach poświęcenia.
o Latach i własności święcących się.
o Dymissoriach czyli o uwolnieniach.
o Tytule dziedzicznym w Kościelnym wyżywieniu.
o Przewłokach czasu de Interstitiis.
o Nie święceniu Synow Kapłańskich złego łoża
o Nieświęceniu obowiązanych do zdania Rachunkow. i Na ciele skaleczonych.
o Nieświęceniu Klerykow włocęgow.
o Kleryku Administruiącym a nieposwięconym.
o Kleryku wyklętym, albo zrzuconym Administruiącym.
o Kleryku który zdradliwie czyli ukradkiem stopień iakowy przyioł.
o Kleryku przyimuiącym stopnie przeskokiem, per saltum.
o Kleryku zle wyświęconym.
o Syzmatykach Klerykach; i o tych którzy od Syzmatykow poświęceni.
o Klerykach wyświęconych od Biskupa, bądź takiego który się zrzekł Biskupstwa; bądź też takiego który został wyklętym.
o Dyspensowaniu w Stopniach Kleryckich.
o Zaręczynach. o za szlubieniu Młokosow, czyli niedorostkow.
o Oblubienicy dwu Zaręczoney.
o Zakładach, Warunkach, czyli Kondycyach włożonych przy zaręczynach, i inszych umowach
o Małżeństwie, o Małżeństwie potaiemnym czyli kradzionym.
o Z spowiedziach do Małżeństwa ściągaiących się. o za-

o Assystencyi Parocha, przy szlubie Małżeńskim.
o Małżeństwie włocęgow.
o Własnościach Małzonkow szlub biorących.
o Przeszkodach przeszkadzaiących do szlubow, ale nierozrywaiących Małżeństwo.
o Przeszkodzie z Szlubu Czystości.
o Przeszkodzie Pokrewieństwa.
o Pokrewieństwie Duchownym.
o Przeszkodzie do Małżeństwa z Pokrewności Prawney.
o Przeszkodzie rozrywaiącey Małżeństwo przez dowiedzioną zbrodnię.
o Przeszkodzie rozrywaiącey z różności Wiary. o Przeszkodzie z przymusu gwałtownego, albo z boiaźni.
o Przeszkodzie z Kleryctwa Stopniow.
o Związku Małżeństwa pierwszego, iaką iest przeszkodą rozrywaiącą drugie Małżeństwo de Ligamine.
o Przeszkopzie z publiczney uczciwości.
o Przeszkodzie rozrywaiącey Małżeństwo z Kolligacyi, czyli powinowactwa.
o Przeszkodzie z niedołężności ciała.
o Pochwyceniu Oblubienicy. de Rapt.
o Rożnych przypadkach w Małżeństwie.
o Powtornym Małżenstwie.
o Poymuiącym w Małżenstwo tę, którą przez Cudzołozstwo zmazał.
o Tym, który poznał celesnie Krewną żony swoiey.
o Klerykach, i o tych co czystość ślubili Jzali mogą zaciągnąć małżeństwo.
o Małżeństwie trędowatych i Niewolnikow.
o Małżeństwie przeciw zakazom Kościelnym.
o Powroceniu darowizn, i posagu między mężem i żoną po Rozwodzie.
o Tym, kto może zaskarżać albo swiadczyć przeciw nie małżeństwu.
o Nawroceniu małżonkow.
o Rozwodach czyli odłączeniu od łoża.
o Dyspensach w małżeństwie.
o Cudzołozstwie. Porubstwie,
i Kazirodztwie.

KSIĘGA II.

o Exkomunice. o miniſtrze kląltwy.
o Tym kto może bydź wyklętym.
o Uczeſnikach z wyklętemi.
o Karach Klątwy, i o Rożnych przypadkach Klątwy.
o Appellacyi od klątwy. i o Abſolucyi od niey.
o Klątwie wydaney dlawyiawienia.
o Abſolucyi od Przyſięgi; i o ſuſpenſie.
o Klerykach zatamowanych, czyli ſuſpendowanych.
o Suſpenſie Biſkupow.
o Dyſpenſowaniu wſuſpenſie.
o Jnterdykcie czyli zakazie.
o Swiętokradztwie de ſacrilegio.
o Złożeniu, i zrzuceniu z Sropniow. de Degrad: Clerilcor.
o Niezrzędności de Jrregularitate.
o Zaboyſtwie ſamochętnym. i przypadkowym, de Homicidio Voluntario et Caſuali:

KSIĘGA III.

o Dzieſięciu Przykazaniach Boſkich.
o Pierwſzym Boſkim Przykazaniu.
o Drugim Boſkim Przykazaniu.
o Trzecim Boſkim Przykazaniu.
o Czwartym Boſkim Przykazaniu.
o Piątym Boſkim Przykazaniu.
o Szoſtym Boſkim Przykazaniu
o Siodmym Boſkim Przykazaniu.
o Oſmym Boſkim Przykazaniu.
o Dziewiątym Boſkim Przykazaniu.
o Dzieſiątym Boſkim Przykazaniu.
o Reſtytucyi, czyli o ſzczerym powroceniu, i oddaniu, co komu ſłuſznie należy.
o Powroceniu czyli Reſtytucyi Honoru
o Poſcie. o ſzlubie. i o zniſzczeniu ſzlubu.
o Zamianie ſzlubow.
o Rozgrzeſzeniu od ſzlubu.
o Dyſpenſie czyli o odpuſzczeniu wſzlubie.
o Swiętokupſtwie de Symonia.
o Lichwach de usuris.
o Nieoddalaniu Dobr Kościelnych. De Non alienandis rebus Eccesiæ.

księga

KSIĘGA IV.

o Zawakowaniu Stolicy Biſkupiey aby nic wtym czaſie niewznawiać.
o Tym; aby nic niewznawiano w zawakowaniu ſtolicy Biſkupiey.
o Proſzeniu Prałatow.
o Elekcyi, i obranego władzy.
o Obieraniu Kanonikow w Kościołach Katedralnych, i w Kolegiatach.
o Elekcyi Cesarza.
o Obieraniu Papieża.
o Examinie Biſkupa.
o Poſwięceniu Biſkupa.
o Rezydencyi Biſkupa.
o Urzędzie Biſkupa.
o Urzędzie Arcy Biſkupa, i o używaniu Palliuſza.
o Powadze i używaniu Palliuſza.
o Przeniesieniu Biſkupa.
o Czeladce Biſkupiey.
o Wikarym, Aſseſsorze, i Fiſkaliſie Biſkupim.
o Jndulgenciach, czyli odpuſtach i Remiſsach.
o Władzy Biſkupa w zamianie oſtatnich czyli Teſtamentow, i zredukowaniu mſzy.
o Obrazach, o Przywileiach Biſkupow.
o Wyſtępkach i karach Biſkupich.
o Dopełnieniu za niedbalſtwo Prałatow.
Aby Prałaci powinności ſwoich, albo Kościołow pod roczny czynsz niezaſtawiali.
o Tych rzeczach które czynią Prałaci, bez zezwolenia Kapituły.
o Koncyliach, o Synodzie Dyecezalnym.
o Sędziach Synodalnych.
o Examinatorach Synodalnych.
o Kościele Katedralu: o Kapitule, i o Godności.
o Dziekanie Kapitulnym.
o Magiſtrach, i o tym, aby nic niewyciągano za pozwolenie do nauczania.
o Czytaniu Piſma S. o Kanoniku, Doktorze i o Kaznodziei.
o Czytelniku Piſma S. o czytaniu Piſma S. w monaſterach, i wpublicznych ſtudiach.

o Lekterze Gramatyki i o Spowiedniku Kanoni:
o Examinie i o Potrzebie Kościoła Katedral:
o Parochach i Kościołach Parafialn:
o Rezydencyi Parocha. o Kleryku chorym.
o Wikarych, i Koadiutorach Parochow.
o Beneficiach. o Kappellaniach.
o Nadawaniu, czyli Kolacyi.
o Alternatywie. o Zamianach.
o Publikacyach, i ziednoczeniach Beneficiow.
o Zrzeczeniu się. o Rezygnacyach.
o Kaznodzieiach Katedralnym i Parafialnym.

K S I Ę G A V.

o Sprawach Kościelnych.
o Życiu i uczciwości Klerykow.
o Testamencie Biskupow i Klerykow komu mogą zapisywać dobra.
o Dobrach. Odzieniu. i Karach Kościelnych.
o Zbroiach o Poiedynkach. i o zaboystwach od Kleryka popadnionym.
o Symonii. Lichwie. i Fałszerzu Kleryku.
o Mieszkaniu z Niewiastami, i chowaniu nałożnic Kleryku.
o Kleryku wszetecznym. Wyklętym. Bluźniercy. i Wyiawiaiącym Spowiedź.
o Kleryku pobudzaiącym przy Spowiedzi do nieczystości.
o Kleryku szulerze, pijanym na kommedyach bywaiącym. i Kupczącym.
o Kleryku u świeckich sądzącym się, Patronuiącym. i Wrozbicie.
o Kleryku Myśliwcu Włocędze. i niemawiaiącym Pacierzy Kanonicznych.
o Kleryku więzienie wyłamuiącym.
o Jego mieszkaniu. o Straży zakrystyi. i o Zbiegu.
o Klerykach Greckich.
o Klerykach Zonatych.
o Ich Beneficiach.

K S I Ę G A VI.

o Lakach. i Swieckich.
o Konfraternіach. o Szpitalach.
o Kaplicach Mnikich.. o Sta-

o Stanie Mnichow. i Obieraniu Super:
o Relikwiach. i Kanonizacyach SS.
o Opętanych od Szatana.
o Czarodzieiach. o Karaniu Czarodzieiow. i Wrożbitow.

K S I Ę G A VII.

o Dekretalnych postanowieniach.
o Odpowiedziach czyli Reskrypcyach.
o Zwyczaiach. o Archi-Dyakońskie. i Archi-Prezbyterze.
o Prymierze. o Zakrystyanie.
o Kustoszu. o Wikarym.
o Sędzim delegowanym.
o Urzędzie Posła. o Urzędzie Sędziego ordynaryinego. i Wielkiego Sędziego.
o Wyższey zacności i Posłuszeństwie.
o Czasie do rozmysłu. i Pokoiu.
o Umowach czyli Paktach.
o Tranzakcyach. o Wstawieniu się zakim.
o Prokuratorze. i Sędyku.
o Rzeczach uczynionych przez gwałt, albo z bołaźni.
o Zupełnym powróceniu.
o Współ Sędziach czyli Arbitrach.
o Oddaleniu się od Sądu.
o Sądach i Jurysdykcyi.

K S I Ę G A VIII.

o Sądzie przyzwoitym. De foro Campeten.
o Przywileiu Sądu czyli władzy.
o Oskarżeniu strony przeciwney.
o Dopraszaniu się sprawiedliwości u Sądu.
o Zaświadczeniu, czyli wyłuszczeniu sprawy.
o Zatamowaniu Procederu bez wyłuszczenia sprawy. o Przysiędze na zelżywość wyniesioną.
o Odłożeniu spraw na inszy czas.
o Swiętach przeszkadzaiących Sąd.
o Porządku rozeznania spraw. i Dopraszaniu się więcey niż Prawo każe.
o Sprawie w Possessyi. o Restytucyi złupion:
o Zdradzie. i Uporze. o Powierzeniu komu w dzierżawę dla zachowania rzeczy.

o Nie-

o Niewznawianiu żadnych przygod gdy Prawo agituie się.
o Sekwestracyi dzierżawy i pożytkow. o Dobrowolnie przyznaiących się.
o Dowodach. Wywodach. w Potaiem: zbrodniach.
o Swiadkach. i Zaświadczeniach. i Przymuszeniu świadkow.
o Wierności Instrumentow. o Prezumpcyach. i o Przysiędze.
o Excepcyach. o Preskrypcyach. o Sentencyi w rzeczy osądzoney.
o Appellacyach. Konfirmacyach. i Odmowieniu.

KSIĘGA IX.

o Prebendach. o Godnościach Kościelnych. o Pożytkach.
o Depozycie. i o Przedaży.
o Naymowaniu. Zamianach. Feudach zakładanych. i o Pasagu.
o Poręcznikach. o Zapłatach. i Darowiznach.
o Odwołaniu darowizny. o Testamentach.
o Rodzajach ich. o Uroczystości Testamentow.
o Pisarzu, exekutorze Testamentu. i Sprawy.
o Postanowieniu Dziedzica. o Zerwaniu Testamentu. i o Przyczynach wydziedziczenia.
o Pobożnych legacyach. o Pewnych wątpliwościach w Testamentach. o Sukcessyi umieraiących bez Testamentu.
o Pogrzebach. Dzesięcinach: Kościele: o Nawroce: Niewier:
o Prawie zastępstwa. o Poświęceniu Kościoła. albo Ołtarza. o Poświęceniu Króla. Opata. Xieni.
o Zgwałceniu Kościoła. o Wolności Kościoła.
o Budowaniu Kościołow.

KSIĘGA X.

o Dzieciach z Wolney Niewiasty.
o Zaczarowanych i zimnych do spółkowania.
o Dzieciach Prawozlub. o Rodzicielskiey władzy.

KSIĘGA XI.

o Zaskarżeniach. Inkwizycyach. i Donieśieniach.
o Kalumniach. o Zydach. o Heretykach. i Neofitach.
o Mordercach. swoich dzieci. o Dzieciach podrzuconych. i o Strzelcach.
o Drabach. Zapalaczach. i Gwałcicielach Kościoła. i o Karaiących.
o Oszukaniach. i Występkach dziecinnych.

ROZMOWY DUCHOWNE

Wyięte z Pierwszey Xięgi Prawa Kanonicznego

O SAKRAMENTACH

PRZEZ

X. TYMOTEUSZA

SZCZUROWSKIEGO

Z. S. B. W. S. Teologii Doktora.

J Prawa Kanonicznego Proto-Notariusza S. Stolicy Apostolskiey Rektora Missyi Apostolskiey Archi-Dyecezyi Metropolitańskiey.

W SUPRASLU

w Drukarni J. K. Mći XX. Bazylianów.

KSIĘGA PIERWSZA

ROZMOWA I.

O przypadkach Sumiennych z Kſięgi pierwſzey Prawa Kanonicznego o Sakramentach SS. w Powſzechności.

P. Co ieſt Sakrament?

O. Jeſt znak widomy, niewidomey łaſki pod widomą formą ſłow, S. Thomas.

P. Sakramenta Nowego Zakonu od kogo poſtanowione?

O. Od Chryſtuſa Pana. Con: Trid: Ses: 7. c. 7.

P. Wiele ieſt Sakramentow Nowego Zakonu?

O. Siedm; Chrzeſt, Bierzmowanie, Eucharyſtya, Pokuta, Oley S. Kapłańſtwo i Małżeńſtwo. Con: Trid:

P. Sakramenta Nowego Zakonu czym ſię rożnią od ſtarego Zakonu Sakramentow?

O. W tym 1. Że Sakramenta Nowego Zakonu daią łaſkę z dzieła udzielanego, *Ex opere operato*, to ieſt mocą zaſług Chryſtuſowych, iako przez Jnſtrument, przez człowieczeńſtwo Chryſtuſowe złączone z Boſtwem, Sakramenta zaś ſtarego Zakonu ukazywały tylko łaſkę z dzieła działaiącego, *ex opere Operantis*, to ieſt: przez wzgląd na Swiątobliwość ſprawuiącego one. Conc: Trid:

P. Czy były potrzebne do Zbawienia Narodu ludzkiego Sakramenta Nowego Zakonu?

O. Potrzeba dwoiako ſię rozumi, raz koniecznie kiedy bez czego żadną miarą Zbawienia otrzymać niemożna, Drugi raz potrzeba znaczy pożytecznie, czyli wygodniey, kiedy

dy bez czego można by otrzymać Zbawienie, ale trudniey, nie z taką wygodą. a Przeto 3. Sakramenta w Kościele ſą potrzebne koniecznie Chrzeſt, Pokuta, i Kapłańſtwo. Chrzeſt, czy to w rzeczy, czy to w żądaniu. Pokuta tylko tym, co po Chrzcie zgrzeſzyli śmiertelnie, Kapłańſtwo niekażdemu z oſobna ieſt potrzebne, ale tylko zgromadzeniu wiernych, to ieſt: Kościołowi, bez którego Hierarchia Kościelna, czyli rząd i władza, ſtać by niemogły, ani Sakramenta ſprawować ſię. Inſze Sakramenta tylko ſą pożyteczne, dla pomnożenia łaſki, otrzymania łatwiey zbawienia, S. Thomas.

P. Sakramenta czy były potrzebne w ſtanie niewinności?

O. Bynaymniey, niebyły potrzebne, bo Sakramenta do dwoch tylko potrzeb zmierzaią 1. Do oczyſzczenia duſzy od grzechu, 2. Do wyuczenia człowieka o rzeczach duchownych; a że w ſtanie niewinności człowiek, ani grzechu niemiał, ani nauki nie potrzebował, gdyż od ſamego Boga był o wſzyſtkim doſtatecznie wyuczony, więc żadnych Sakramentow niepotrzebował, S. Thomas

P. Jżali te Sakramenta poſtanowione ſą dla utrzymania ſamey Wiary?

O. Nie tylko dla utrzymania Wiary, ale też i dla zbawienia ludzi. Con: Trid:

P. Sakramenta Nowego Zakonu, czy rzeczywiście w ſobie zamykaią tę łaſkę, którę znaczą?

O. Tak zaiſte, nietylko że ukazuią, i znaczą przytomną, ale też rzeczywiście daią należycie przyimuiącym, Con: Trid:

P. Czy wſzyſtkim że przyimuiącym daią łaſkę?

O.

O. Zaiſte wſzyſtkim tym, którzy żadney ſobie ſami przeſzkody nieuczynili, gdyż Boſka prawdomówność nikogo w tym zaufaniu nieomyli, Conc: Trid:

P. Czy niedoſyć że na ſamey Wierze dla doſtąpienia tey łaſki?

O. Jak żywo, niedoſyć, ale potrzebne ſą Sakramenta, co: tri: ſes: 7.

P. Te Sakramenta iakowąś przynoſzą łaſkę?

O. Daią łaſkę uſprawiedliwiaiącą człowieka, con: trid: ſes: 7.

P. Jak ta łaſka bywa na nowo ſtworzona?

O. Uważaiąc właściwie; łaſka niebywa ſtworzona, ale w ſamey mocy duſzney poſłuſzney od Boga uformowana.

P. Sakramenta nowego zakonu, izali ſą przyczyną łaſki?

O. Ponieważ przyczyna ieſt to ta moc, ktora cudze bycie zaczyna, przeto trzeba wiedzieć że ieſt dwoiaka: iedna przednieyſza, ktora właſną ſwoią ſiłą ſkutek bycia ſprawuie, atym ſpoſobem przednieyſzą przyczyną łaſki, ieſt ſam Bog. Druga przyczyna ieſt poſlednieyſza, czyli Inſtrumentalna, iako pioro Piſarza ieſt przyczyną litery, ktora nie właſciwą ſwoią, ale użyczoną ſobie od kogo inſzego ſiłą ſkutek ſprawuie, a taką Inſtrumentalną przyczyną łaſki ſą Sakramenta SS. maiąc ſobie udzieloną ſiłę od Boga. Conc: Trid. C. 6. 8.

P. Jakim ſpoſobem zamyka ſię łaſka w Sakramentach?

O. Dwoiako: Raz iako wzmianka w ſwoim znaku, drugi raz iako ſkutek w ſwoiey przyczynie, na wzor ciepła w ogniu. S. Thom. 3. P. q. 62.

P. w Sakramentach czy ieſt taka ſiła do ſprawowania tey łaſki?

O. Tak ieſt zaiſte, gdyż wſzelka przyczyna ma koniecznie

cznie ſiłę do ſprawowania ſwego ſkutku, a że Sakramenta ſą przyczyną łaſki, więc Sakramenta maią w ſobie ſiłę. S. Thom. 3. P. q. 62.

P. Jzali ta ſiła ieſt przednieyſza, czy Jnſtrumentalna?

O. Odpowiada S. Tomasz że ieſt Jnſtrumentalna. 3. P. q. 49.

P. Naczym zależy ta ſiła Sakramentalna?

O. Na tym, że Sakramenta ſą Jnſtrumenta poſtanowione od Boga, dla ſprawowania łaſki, gdyż one wzruſzenie Boſkie ferca, czyli umyſłu, ieſt to moc Sakramentow. S. Thom. ibidem.

P. Zkądże tę ſiłę maią Sakramenta?

O. Przednieyſzym ſpoſobem od ſamego Boga, poſlednieyſzym zaś ſpoſobem od męki Chryſtuſowey. S. Thom. ibi:

P. Sakramenta ſtarego zakonu, czy ſprawowały łaſkę?

O. Sprowowały, ale niewłaſną ſwoią ſiłą lecz Bog na okazanie ich ſprawował łaſkę, przez wiarę ku męce przyſzłą maiącego Chryſtusa. S. Thom. 3. P. q. 62.

P. Obrzezanie czy przynoſiło łaſkę?

O. Bynaimniey, ſwoią mocą nieſprawowało, ale tylko przez wzgląd wiary na mękę Chryſtuſową, którey obrzezanie było znakiem, Bog wlewał łaſkę. S. Thom. ibidem.

P. Jzali we wſzyſtkich Sakramentach bywa wlewany Charakter?

O. Jak żywo nie, tylko we trzech Sakramentach, to ieſt: na Chrzcie, Bierzmowaniu, i Kapłaństwie: i dlatego te Sakramenta powtorzyć ſię niemogą. Conc: Trid:

P. Coż to ieſt Charakter,? i czy on ſię w ſamą duszę, Czy w iey ſiły wraża?

O.

O. Charakter ieſt znak niewygładzony, który ieſt początkiem iakowego czynienia, albo cierpienia dla Chwały Boſkiey; a wraża ſię w ſiłę poznawaiącą; bo przez Charakter ſtaieſię wyznanie wiary, uſtawiczne, i wiekuiſte, a to ſię ſciąga iedynie do fiły wyrozumiewaiącey, a że to ieſt uczeſtnictwo z Chryſtuſem, przeto ieſt wieczne mowi. S. Thom. 34. q. 63.

P. Jzali Kapłan umarły powielu leciech Zmartwychwſtawſzy a co większa inſze ciało wziowſzy, powinien bydź Chrzczony Bierzmowany, i znowu poſwięcany czyli nie?

O. Bynamniey niepowinien, bo Charakter Sakramentalny nie w ciało, ale w duſze wrażony. S. Thom. in 4. q. 38.

P, Jeżli by Małżonek niewiaſty Zmartwychwſtał czy powinien znowu ſlub brać?

O. Powinienby; ponieważ węzeł małżeńſtwa tylko wiąże do ſmierci, a przez ſmierć bywa rozwiązany. S. Paulus ad Korint. 1. C. 7.

P. Czy mogą bydź opuſzczone obrządki Koſcielne przy ſprawowaniu Sakramentow?

O. Niemogą, bez grzechu ſmiertelnego ſamo chcąc bez nagłey przyczyny. Conc: Trid. Ses. 7. C. 13.

P. Ktoż ma moc dyſpenſować w Sakramentach i odmieniać to, co naybardziey potrzebne?

O. Sam Kościoł, wſzakże iednak zawſze zachowawſzy w całości iſtotę Sakramentalną. Conc: Trid: S. 21 C. 2.

P. Co ſię zamyka w każdym Sakramencie, i czego potrzeba do Każdego Sakramentu?

O.

O. W każdym Sakramencie ſą rzeczy materyalne i ſłowa, a potrzebne do niego ſą. 1. Materya. 2. Forma. 3. Jntencya Miniſtra. 4. Jntencya Przyimiciela, czy Aktualna, czy wirtualna, i ſkutek. Tolet in ſum: lib. 2. c. 16.

P. Jakaż ieſt Forma?

O. Są ſłowo wyznaczone. Tollet. ibidem

P. Czemuż Materyą Sakramentalną, ſą rzeczy wyznaczone?

O. Dla tego, bo iako człowiek przez rzeczy cieleſne Boga opuścił, łaſkę iego utracił, ſamochcąc czartu ſię poddał, tak potrzeba było i tak ſię podobało Naywyższemu, żeby też przez rzeczy cieleſne łaſkę Boſką odzyſkał, i poddał ſię Stworzycielowi ſwemu. Soar: Diſp. 2.

P. Sakramentow Materya, czy może ſię odmienić?

O. Co do iſtoty za żadną miarą niemoże, bo ieſt poſtanowioną od Chryſtuſa Pana.

P. Forma Sakramentow, czy może ſię odmienić?

O. Od miana ieſt dwoiaka: 1. Co do dźwięku ſłowa. 2. Co do ſenſu. Pierwſzym Sposobem może bydź odmiana ſłowa, iaka w Greckim napr: Krzci ſię ſługa Boży w Jmie Oyca i Syna &c. a w Łacińſkim Ja ciebie Chrzczę w Jmie Oyca &c. Drugim zaś ſpoſobem odmiana co do ſenſu, żadną miarą bydź niemoże, bo te rzeczy, ktore ſą z Prawa Bożego, niepodlegaią odmianie ludzkiey S. Thom: 3. p. q. 63.

P. Kapłan źle wymawiaiący ſłowa, czy ſprawuie Sakrament?

O. Nie bynamniey, ieśli by zepſowanie ſłow było znaczne, i odmieniaiące Sens: przeciwnie ieśliby ſens cały zoſtał ſię, a on by żądał czynić co Kościoł czyni, w tedy ważnie ſprawuie Sakrament. Suar Diſp. 2. Cap. 4. *P.*

P. Jakaż ieſt Reguła do poznania prawdziwey Formy?

O. Ta ieſt: ile kroć odmienia ſię głos ſłowa, a zoſtaie ſię Jntencya, i prawdziwy ſens, tedy ſprawuie ſię Sakrament. A ilekroć bywa powątpiwanie, czy zapewnie pod czas wymowienia ſłow był prawdziwy ſens, tedy pod Kondycyą trzeba powtorzyć Sakramenta. mowi S. Tomaſz.

P. Jżali można co przydawać, albo wymować w Formach Sakramentalnych?

O. Jeśliby takie przydanię, albo uięcie niepſowało Jſtoty Formy, i niewprowadzało iakowego błędu, albo nowego iakiego Obrządku, tedy niepſuie formy.

P. Przekładanie z miyſca na miyſce ſłow, czy niepſuie Sakramentow?

O. Jeśli nieodmienia ſenſu, to niepſuie.

P. W ſprawowaniu Sakramentow, czy wſzyſcy Chrześcianie ſą Miniſtrami, i czy rowno maią moc?

O. Ni bynamniey, tylko w ſamym Chrzcie S. i to w czaſie wielkiey potrzeby, zachowawſzy porządek od Kościoła uſtanowiony: w Jnnych zaś Sakramentach Miniſtrowie tylko ſą ſami Biſkupi, i Kapłani. Conc. Trid.

P. Miniſter w Grzechu Smiertelnym, czy ważnie ſprawuie Sakrament?

O. Ważnie, ale niegodziwie, bo w ten czas czyni rowno z Judaſzem.

P. Miniſtrowi czy koniecznie potrzebna Jntencya?

O. Koniecznie potrzebna albo Aktualna, albo wirtualna to ieſt: Wola czynić to, co Chryſtus uſtanowił, i

tak

tak, iako Kościoł czyni. Conc: Trid. ſes. 7. Cap. 11.

P. Wieloraki ieſt ſkutek Sakramentow Nowego Zakonu?

O. Troiaki: 1. Ze daią łaſkę wſzyſtkim ludziom przyimuiącym a nieczyniącym ſamym ſobie przeſzkody. 2. umacniaią człowieka w wierze. Ze trzy Sakra: w rażaią w duſzę Charakter.

P. Ktoreż Sakramenta niemogą bydź powtarzane?

O. Wſzyſtkie te, ktore wrażaią Charakter, iako to Chrzeſt, Bierzmowanie, i Kapłańſtwo. Conc: Trid.

P. Aieśliby Degradowany w ſzatach SS. Celebrował na Ołtarzu czy znowu trzeba poświęcać Ołtarz i ſzaty?

O. Nie, bo te ſwiątości nietracą ſwoiey formy. Canone a Nobis:

P. w Jaką karę popada Syzmatyk?

O. Jeśli by był niepoprawny, powińien bydź degradowany, poprawny zaś według rozſądku Biſkupa.

P. A poſwięceni od Syzmatyka Ołtarze, i Kopłani, czy maią bydź znowu poświęceni?

O. Nie, ale tak Ołtarze, iako i ci poświęceni niemogą używać iwoich ſtopni bez Dyſpenſy; bo tylko tracą używanie, ale niepoświęcenie. Canone a nobis.

ROZMOWA II.

o Chrzcie S. i o Usprawiedliwieniu.

P. Co ieſt Chrzeſt?

O. Co do znaku, ieſt obmycie zewnętrzne wodą ciała, przywymowieniu wyznaczonych ſłow. Co do ſiły, ieſt odrodzenie człowieka duchowne przy oczyſzczeniu pier-

pierworodnego i uczynkowego grzechu, wlewaiąc łaſkę poſwięcaiącą, i Charakter nizmazany Synowſtwa Bożego w duſzę przez wodę używalną i przez ſłowa Chryſtuſowe. S. Thomas. 3. p. q. 66.

P. Wieloraki ieſt Chrzeſt?

O. Troiaki: z wody, z Ducha, i zekrwi.

P. Czy może kto bydź bez Chrztu zbawionym?

O. Procz rozporozządzenia Bożego nadzwyczaynego, żaden bez Chrztu zbawiony bydź niemoże, gdyż Chrzeſt nieuchrąnym ieſt ſrzodkiem potrzebny. *necesitate medii.* Jeſt też potrzeby do zbawienia z ſciſłego Przykazania Chryſtuſowego, *Neceſsitate Precepti. Conc. Trid. ses. 7. Can. 5.*

P. w Czym ſię te Chrzty rożnią?

O. w Tym, że Chrzeſt żądzy czyli Ducha, i Chrzeſt Krwie czyli męczeńſtwa za wiarę, niewrażaią Charekteru w Duſzę, a Chrzeſt wody, koniecznie wraża. zkąd, ieśliby kto ochrzczony Duchem czyli żądzą, albo Krwią ſwoią umarłſzy zwartwych wſtał, powinien bydź Chrzczony Chrzem wody. Powtòre: że przy Chrzcie wodnym doſyć ieſt mieć ukruchę, a przy Chrzcie żądzy trzeba mieć ſkruchę. Potrzecie: Że przy Chrzcie wody i Krwie cała od puſzcza ſię wina i kara, a po Chrzcie Ducha czyli żądzy, chociaż cała odpuſzcza ſię wina, iednak kara według miary żalu umnieyſza ſię. Sylvius. A nadewſzyſtkie, naywiękſza rożnica, że Chrzeſt wody ieſt prawdziwym Sakramentem; Chrzeſt zaś żądzy i Krwie tylko ſą cnotami heroicznemi.

P. w Miniſtrze, iw Przymiciełu Chrztu, czy potrzebna ieſt Intencya?

O. Potrzebna ieſt koniecznie czy aktualna, czyli wirtualna wola, czynić to, co Chryſtus rozkazał, i jak Kościoł czyni. Sylvius.

P. Chrześć Jana, czy też miał ſiłę, co i Chrześć Chryſtuſa?

O. Jak żywo nietę bo Chrześć Jana Chrześć Pokuty, a Chrześć Chryſtuſow, ieſt Chrześć łaſki. Conc. Trid. ses 7. Can. 1.

P. Co ſię zamyka w tym Sakramencie?

O. Pięć rzeczy, materya, forma, miniſter, przymiciel i ſkutek. Tolet.

P. Wieloraka materya ieſt tego Sakramentu?

O. Dwoiaka: daleka wſzelka woda używalna, i bliżka umycie przybliżone do ſłów Chryſtuſowych, to ieſt: razem z umyciem mowionych, wſzelka zaś woda nieużywalna, i wyrobna, lub wyciśniona nieieſt wyznaczoną materyą. Conc. Trid.

P. Jakaż ieſt forma Krztu?

O. So to ſłowa Chryſtuſowe, Ja ciebie krzczę w Imie Oyca i Syna i Ducha Swiętego Amen.

P. Kto ieſt prawdziwy Miniſter tego Chrztu?

O. Nayprzod Biſkup, 2. Paroch. 3. W nagley potrzebie Każdy człowiek czy mąż, czy niewiaſta, czy wierny, czy niewierny, byle miał wolą czynić to, co czyni Kościoł Katolicki, a nawet własny Rodzic w nagley potrzebie, gdy niema kogo inſzego, ochrzcić może bez przeſzkody łoża Małżeńſkiego. Jnaczey zaś, gdy by ktokolwiek był mogący ochrzcić.

P.

P. Czy może Zakonnik bydź Kmotrem?

O. Niemoże, chiba tylko w tych Kościołach, w ktorych Zakonnikom przynależy te duſz ſtaranie, albo też bardzo w nagłei potrzebie ochrzcić, tak dla tego żeby z Swieckiemi ſamochcąc w pokrewieńſtwo niewchodził, ktory iuż ſwiatu umarł, iako też dla uniknienia ſuſpicyi od poufałości do niewiaſt, ktora ſtanowi iego ieſt naywiększą plamą.

P. Anioł, albo duſza ludzka bez ciała czy może Ochrzcić?

O. Według poſpolitego rozporządzenia niemoże, bo tylko ſam człowiek w ciele żyiący może bydź prawdziwym Miniſtrem Sakramentow.

P. Czy trzeba do Chrztu czekać lat wieku Chryſtuſowego albo używania rozumu?

O. Bynamniey, bo ieśli lepiey ieſt nie bydź ani na moment w niewoli ſzatańſkiey to ieſt w grzechu pierworodnym, tedy było by ze ſzkodą duſzy, gdy by iaką część życia ſwiatu przeżyła, a może dla nagley ſmierci bez Chrztu by zeſzła.

P. W Doroſłych czy potrzebne ieſt zezwolenie, albo iakie przyſpoſobienie ſię do Chrztu?

O. Bez zezwolenia niemożna doſtąpić zbawienia, a zatym ani wiary, ani tego chrzſtu, a toli te zezwolenie powinno być od tego, ktory ſam ſobą rządzi, bo ieſt iuż Oſobą radzącą o ſobie, takowi ſą doroſli. Zezwolenie zaś, o ktorym albo opiekunowie, albo Rodzice radzą o ich życiu, tak ſię malutkim przypiſuie iż co ich Rodzic, albo Panowie dla nich ſtanowią na dobro, to ſię zezwoleniem

nazwać powinno, azatym iak wiara, tak zezwolenie malutkich, ieſt w ich Rodzicach, Duchownych, albo w ich Kmotrach. Dyſpozycya zaś w doroſłych 1. powinna bydź wiara. 2. Nawrocenie ſię do Boga, czyli żal za grzechy, z żądaniem życia Chrześciańſkiego, a wyrzeczeniem ſię życia złego. 3. Powrocenie ſzkody pokrzywdzonym. Atoli gdy przez Chrzeſt przyimuie ſię Charakter, i łaſka poſwięcaiąca, człowiek bez zezwolenia nic nieprzyimuie, człowiek zaś zezwalaiący; ale wiary, albo żalu za grzechi niemaiący Charakter przyimuie, ale łaſki nieotrzymuie, aż poki błędu przeciwko wierze, a nałogu grzechowego nieodſtąpi.

P. Syn, doroſły, albo ſpiący, czy mogą bydź Ochrzczeni?

O. Nie mogą, chybaby w przytomności rozumu pierwey te żądanie oſwiadczyli.

P. Dziecie w żywocie Matki czy może bydź Chrzczone?

O. Niemoże, bo niepodobna tamu ſię od rodzić, kto ſię ieſzcze nienarodził, ieśliby iednak ktorą część ciała ſwego dziecie żywe ukazało, abyło by niebieſpieczenſtwo ſmierci iego, może bydź Chrzczone od niewiaſty przyimuiącey dziecie Valer. l. 3.

P. Malutcy niemaiący właſnego używania rozumu, i woli, czy mogą bydź Chrzczeni?

O. Mogą zaiſte, bo doſyć im ieſt na wierze Kościoła S. Conc: Trid. a ich zezwolenia Kmotrowie dopełniaią.

P. Malutcy przyſzedſzy do rozumu, czy mogą ſię nietrzymać wiary i Chrztu, przeciwko ſwemu zezwoleniu danego?

O. Powinni bydź przymuſzeni do trzymania wiary i Chrzſtu

Chrztu, ponieważ niepytano o ich zezwolenie, żeby ſię na świat rodzili, na życie doczeſne, a przecie ſię kontentuią tym życiem, bo zezwolenie Rodzicielſkie, było ich zezwoleniem, a czemuż by należało pytać o ich zezwoleniu, że ſię od rodzili przez Chrzeſt na wieczne życie, kiedy zezwolenie Kościoła, było ich zezwoleniem.

P. Dzieci niewiernych Rodzicow czy mogą bydź Chrzczone bez woli Rodzicielſkiey?

O. Niemogą z krzywdą Rodzicow, i z niebeſpieczeńſtwem wiary, ale ieśli by byli ochrzczeni, u Chrześcian maią bydź wychowani, wlepſzym ſtanie, niżeli by byli u Rodzicow poſtanowieni. Tolet.

P. Przed Chrztem czy powinni doroſli czynić Pokutę nad gradzaiącą Krzywdy?

O. Powinni czynić cnoty pokutne, ale nie Pokutę Sakramentu, to ieſt: nietrzeba żeby ſię ſpowiadali, albo byli rozgrzeſzeni, ponieważ Chrzeſt ieſt Bramą wſzyſtkich Sakramentow, a bez niego nic żaden nieważy. Cnota zaś Pokuty ieſt nawrocenie ſię do Boga, i poiednanie ſię z bliźnim, i polepſzenie życia, ato koniecznie czynić potrzeba i przed Chrztem. Can: Omnis. 96.

P. Jakie ſą Przywileie Chrztu?

O. Te ſą; 1. Bo ſię przyimuie bez inſzych Sakramentow, a bez niego żadne inſze niemogą. 2. Bo bydź może od kogo kolwiek Chrzeſt, a inne niemogą tylko od właściwego Miniſtra, 3. Bo ieſt bramą i fundamentem innych. 4. Bo bez niego zbawionym bydź niemożna. 5. Bo

przez

przez niego od puſzcza ſię grzech pierworodny i uczynkowy, tak ſmiertelny, iako i powſzedni. 6. Bo bez niego małżeńſtwa Chrześciańſkiego bydź uczeſtnikiem niepodobna.

ROZMOWA III.

O Uſprawiedliwieniu.

P. Sprawiedliwy człowiek czy ieſt obowiązany do zachowania przykazań Boſkich, i czy one mogą bydź zachowane?

O. Każdy ieſt obowiązany do zachowania Przykazania Boſkiego, kto tylko żąda żywota wiecznego, aże ſrzodek do otrzymania żywota wiecznego, ieſt miłość Boga i bliźniego w Przykazaniach zamknięta, więc, albo niebyłby ſprawiedliwym, ktoby nieżądał miłości Bożey, albo ſtraciłby życie wieczne, niezachowuiąc Przykazań, które tym ſą podobnieyſze do zachowania, Jm ſą ſłodſze dla miłowania, bo gdzie bywa miłowano, tam niebywa pracowano. *Ubi amatur, non laboratur, seż ipse labor amatur.*

P. Czy doſyć człowiekowi dla otrzymania zbawienia na ſamey wierze?

O. Jako żywo niedoſyć, bo wiara bez miłości, czyli bez dobrych uczynkow ieſt umarła. Zkąd aby dobrze wierzyć, trzeba to, co ſię ſzczerze wierzy, czynić, i takowe z wiarą czynienie, ieſt naypierwſze do ſprawiedliwości przyſpoſobienie.

P. Czegoż człowiek doſtępuie, przy takim przyſpoſobieniu?

O. Uſprawiedliwienia, które nie ſame tylko ieſt grzechow od puſzczenie, ale też wnętrzne człowieka od nowienie

nie, przez dobrowolne przyięcie łaſki poſwięcaiącey, a to tak, że w ten czas z nieprzyiaciela, ſtaie ſię przyiacielem Boſkim. Conc. Trid. ses. 6. C. 2.

P. Alboż może człowiek ſamochcąc ſi przyiąć, i odrzucić Łaſkę Bożą?

O. Bardzo łatwo może, bo od iego wolności albo zaſługa, albo zguba wieczna, gdyż przyiazń Boſka, i przyiaźń ludzka, koniecznie od wolności umyſłu wynikać powinna. Conc. Trid. ses. 6. C. 5.

P. Czy może człowiek ſam ſwoią ſiłą wzbudźić ſiebie do uſprawiedliwienia, bez Łaſki Bożey?

O. Jako proch niewzruſzy ſię wzgòrę, ani ſam ſię kamień niedzwignie gdy go iaka ſiła niewzruſzy, tak i człowiek bez ſiły łaſki Bożey wzruſzyć ſię do polepſzenia ſwego życia niemoże. Conc: Trid.

P. Kiedy człowiek bywa przyſpoſobiony do uſprawiedliwienia?

O. w Ten czas kiedy bywa wzbudzony łaſką Bożą, a wſpomożony od Boga, zaczyna w ſobie wiarę od ſłuchania i ſamochcąc ſkłania ſię ku Bogu. Conc. Trid. ibidem.

P. Wiele ieſt przyczyn uſprawiedliwiaiących?

O. Cztery. 1. Przyczyna konieczna, do ktorey iako do końca pociąga łaſka Boża, ieſt Chwała Boſka, ktòrey Bog chce, i żywot wieczny, ktòrego człowiek żąda. 2. Przyczyna ſkuteczna czyli wyrabiaiąca uſprawiedliwienie, ieſt to ſamo miloſierdzie Boże bez zaſłużnie obmywaiące i poſwięcaiące człowieka. 3. Przyczyna wyſługuiąca uſprawiedliwienie, ieſt to męka Chryſtusowa. 4. Przyczyna Jnſtrumentalna ieſt Chrzeſt, albo też Pokuta.

P.

P. Amożeż kto bez względu na mękę Chryſtusową bydź uſprawiedliwionym?

O. Bynamniey, żaden niemoże inaczey iak tylko wſpoł pracuiąc z męką Chryſtusową na zbawienie ſwoie. Canc: Trid. can. 10.

P. Czegoż potrzeba do uſprawiedliwienia?

O. Wiary niewątpliwey, nádziei ſtateczney, miłośći czyniącey, dobre uczynki. Conc. Trid. ſes. 6. C. 7.

P, Jzali może ſprawiedliwy, więcey ſię uſprawiedliwiać?

O. Tak ieſt zaiſte, bo im więcey dobrych uczynkow przyczyniać będzie, zachowuiąc Boſkie Przykazania, tym więcey łaſki w życiu, a w wieczności Chwały i uſzczęśliwienia odbierze. Conc. Trid. ibidem.

P. Amożeż kto mieć pewność o odpuſzczeniu ſwoich grzechow?

O, Pewności niezawodney w tym życiu żaden mieć niemoże, może iednak mieć wielką nadzieię w Męce Chryſtusowey, i w Jego zaſługach, ile możności za dawnieyſze pokutuiąc, a ſwieżych grzechow przyczyniać wyſtrzegaiąc ſię, inaczey częſta recydywa, ſamey nawet nadziei pozbywa, według onego: niepodobna ieſt tym, ktorzy ſkoſztowali ſwiatła łaſki, a wrocili ſię wſtecz, znaleść poiednanie &c. S. Piotr w Lis: 2.

P. Czy może kto bydź pewnym, że ieſt przeznaczonym do Nieba?

O. Oprocz oſobliwſzego Boſkiego obiawienia, żaden pewny bydź niemoże, bo nieszczęſliwa odmienność w tym życiu, każdemu lękać ſię każe niepewnego wytrwania. Conc. Trid.

P.

P. Ktorzy odpadaią przez grzech od łaſki, czy znowu ią mogą pozyſkać?

O. Mogą pozyſkać, ieżeli upadek ich nieprzewidziany, i nieſpodziewany był, to ieſt: kiedy nieſamochcąc w okażye wdawali ſię, z trudnością zaś większą, i daleko ſroższey Pokuty przedſięwzięciem, ieśli pogardzali łaſką dla ukątętowania ſwoich namiętności, żaden iednak roſpaczać niema ktòry uſilnie poprawy życia żąda.

P. Czy może człowiek uſprawiedliwić ſię z własnych ſwoich uczynkow, przez wolny rozſądek, bez łaſki Bożey?

O. Bynamniey, przyrodzonemi ſiłami, nadprzyrodzonego waloru ſwoim uczynkom ſprawić nie może, a zatym ani wieczney przyiazni doczeſnemi uczynkami, niemaiącemi w ſobie naſienia wieczney łaſki ziednać niewydoła; aże łaſka uſprawiedliwiaiąca ieſt takie naſienie dobrych uczynkow, ktore warte Nieba, więc uczynki, ktore ſię nie z tey łaſki poczynaią, by one były naylepſze, ſą one tylko doczeſne, a wieczney przyiaźni, czyli uſprawiedliwienia uczynić niemogą.

PRZESTROGA. Wzgląd umyſłu przykażdym dziele na ſłowa Boſkie tak czynić albo nieczynić przykazuiące, ieſt to wzgląd wiary i pobudka do czynienia, i naſienie wieczne dobrego uczynku, napr: Mogę ſię zemścić nad Nieprzyiacielem, ale że Chryſtus mowi: - miłuycie Nieprzyiacioły, nato ſię oglądam, i te mi ſłowa ſą pobudką, abym odpuscił; Już te odpuſzczenie ieſt z naſienia wiecznego, z wieczney Prawdy; więc ma walor nadprzyrodzony, godny Nieba,

gły bym zaś dla grzeczności, i ſławy u ludzi te odpuſzczenie uczynił, był by uczynek doczeſny, bo i naſienie iego, czyli pobudka doczesna, a tak o wſzyſtkich innych dziełach rozeznawać należy.

P. Coż Bog oddaie za dobre uczynki?

O. Oddaie żywot wieczny, to ieſt: że Bòg w człowieku, a człowiek w Bogu, wieczną przyiaźnią ieſzcze w tym życiu, przez łaſkę, żyć zaczyna, a w całey wieczności żyć nigdy nieprzeſtanie, maiąc iedno chcenie z Bogiem na wieki.

P. Czegoż potrzeba do uſprawiedliwienia zupełnego?

O. Nayprzod łaſki uprzedzaiącey, ktòraby rozum oſwieciła, i wolę do żądania obudziła. 2. Męki Chryſtuſowey, ktòraby niegodność grzeſznika ugodniła, i do tego ſzczęścia podzwigneła. 3. Wſpòł pracowitości człowieka, żeby ſię tym natchnieniom Boſkim nieſprzeciwił, a ochotnie z niemi robił na ſwoie zbawienie, bez tych rzeczy żadną miarą uſprawiedliwienie nieprzyidzie.

P. Coż to ieſt łaſka uprzedzaiąca?

O. Jeſt to miłoſierne Boſkie weyrzenie na grzeſznika, wlewaiąc mu myśl S. Ktòrabygo obudziła do poznania prawdy, i zachęciła do czynienia dobrego, a to albo w ſłowie Boſkim na uwagę wziętym, albo w znaku przeſtrzegaiącym, albo w dotknieniu ferca, czyli natchnieniu niewymownym.

P. Czy ſamym tylko ludziom wybranym ta łaſka uſprawiedliwiaiąca bywa dawana?

O. Nie tylko wybranym, ale zgoła wſzyſtkim ludziom, ktòrzy by iey ſerdecznie zapragneli, a poznaney prawdzie nie-

nieſprzeciwiali ſię, gdyż ſprzeciwianie ſię natchnieniom, zaſmuca Ducha S. tak, że grzeſznik nie ſłyſzy Jnſtynktow.

P. A nacoż ſię przyda wolny rozſądek człowieczy, do poleprzenia ſwego ſumnienia, i życia, kiedy to łaſka ſprawuie?

O. Nato, ażeby ſamochcąc zezwalaiąc na Boſkie natchnienia pracował z łaſką Bożą, iako Ziemia razem z ziarnem wyprowadzaią kłoſek, tak łaſka, ziarka Boże, z wolnym rozſądkiem człowieczym, wydaią dobry uczynek uſprawiedliwienie, ale iedno bez drugiego bydź niemoże.

P. Jżaliż grzech Adamow niewygaſił do ſzczętu wolnego rozſądku w ludziach?

O. Bynaymniey niewygaſił, chociaż go bardzo znaczno przyćmił, i oſłabił, gdyż Jmaginacya zmyſłowita, czyli apetyt mocno ſię ſprzeciwia własnemu rozumowi. Bog zaś do Kaima rzekł: Jeśli złe uczyniſz, grzech przy drzwiach ieſt, wſzakże pod Tobą będzie appetyt iego. a Paweł S. ſkarży ſię. Czuię inſze prawo w członkach moich, ktòre ſię ſprzeciwia prawu rozumu moiego. Otoż grzech Adamow, niewygaſił wolnego rozſądku, tylko ſię onemu mocno ſprzeciwia.

P. Alboż może człowiek dobre i złe rzeczy czynić?

O. Zapewnie tak ieſt, bo ta ſama możność, ieſt iego wolność, ktòra tym ieſt ſzacownieyſza, im bardziey ſkłania ſię do dobrego niż do złego, i z tąd wynika wſzelka zaſługa na wieczną przyiaźń Bożą, a bez wolnego rozmyſłu, choćby nayłepſze dzieło bez niego nic warto, i żadną cnotą nie ieſt, ieżeli nieſamochętną.

P. Jzali wſzyſtkie uczynki przed uſprawiedliwieniem ſą grzechami?

O. Jak żywo, bo co ſię naturalnie czyni, idąc za ſwiatłem rozumu, niepſuiąc tych rzeczy, co Stworca buduie, tam lubo ieſt uczynek doczeſny, i niewarty Nieba, iako to: iedzenie, ſpanie, przechadzka, iednak w nich niemaſz grzechu, ktòry by był wart nagany, i piekła, byle w tym prawo przyrodzone rozumne nie było gwałcone, a tak, takie uczynki zowią ſię oboiętne, a ſame oko duſzne, czyli Jntencia czyni ich, albo dobremi zmierzaiąc do dobrego końca, albo złemi obracaiąc ku złemu ſkutkowi.

P. Czy ſama tylko Wiara przez Ewangelią ieſt przyhaxana?

O. Nietylko Wiara ktòra ieſt korzeniem Chrześciańſkiego życia, ale też i Przykazania Boſkie, do ktòrych zachowania wiara naywięcey poſila przez łaſkę Chryſtuſową tak, że one Przykazania bez łaſki Chryſtuſa zachowane bydź niemogą, ani łaſka Chryſtuſowa bez wiary otrzymana bydź niemoże.

P. Jzali za Każdym grzechem ſmiertelnym bywa ſtracona i wiara i łaſka?

O. Jak żywa, bo tylko Łaſka ſię traci, anie zaś wiara za każdym grzechem ſmiertelnym; łatwiey bowiem wola człowiecza traci przyiaźń z Bogiem, kochaiąc więcey ſiebie, niż Boga, aniżeli rozum poznania wieczney prawdy Bożey, ktorey lubo ſię ſprzeciwia, iednak iey do ſzczętu z ſiebie niewykorzenia,

P. Człowiek raz uſprawiedliwiony czy może tak wytrwać do końca bez oſobliwſzey Boſkiey pomocy?

O.

O. Ponieważ na wytrwaniu wieczne zbawienie zależy a odmięność życia doczeſnego ieſt bardzo ſłaba, iawna rzecz że bez oſobliwſzey Boſkiey pomocy długo trwać wdobrym niemożna, zkąd, iako to ieſt dobro wieczne, ta Boſka pomoc, tak o nią trzeba proſić uſtawicznie.

P. Człowiek uſprawiedliwiony, czy może ieſzcze zgrzeſzyć, albo też razem i powſzednich grzechow uniknąć?

O. Zgrzeſzyć może, to możność ieſt iego, wolność nigdy mu nieodięta; żeby zaś przez całe życie grzechow nawet powſzednich uniknoł, to żadną miarą bez ſzczegulney łaſki Bożey, bydź niemoże, iakim ſzczęſciem tylko matka Boſką udarowana ieſt.

P. Jzali dla boiaźni ognia wiekuiſtego, i ſtraſzliwey wieczney Kary, nawrocenie ſię do Boga i poprzeſzanie grzechow godziwe ieſt?

O. Tak ieſt zaiſte; bo ma za cel poiazń ſprawiedliwego Boga, i wynika z wiary pobudki, wierząc ſłowom Jego. Conc: Trid: ſeſs: 6.

P. Na Chrzcie, Ktore bywaią grzechy odpuſzczone?

O. Nietylko pierworodny grzech, ale też i wſzyſtkie uczynkowe przed Chrztem, albo przy Chrzcie popełnione, ale niete, co po Chrzcie popełnione, bo nate już ſakrament Pokuty potrzebny.

P. Chryſtus P: czy tylko był odkupicielem, czy też Prawodawcą?

O. Nietylko był Odkupicielem, gdy ſprawiedliwości Bożey za przewiniony narod Ludzki ſmiercią ſwoią Krzyżową krzywdy wypłacił, ale też był i Prawodawcą, żeby

tenże

tenże narod Ludzki więcey Honoru Boſkiego niekrzywdził; zkąd ſtał ſię Sędzią żywych i umarłych. Conc: Trid: ſes: 6.

P. *Coż Adam utracił przez grzech przeſtępſtwa ſwoiego?*

O. Swiątość, ktora w nayczyſtſzey miłości zależy, i ſprawiedliwość, w ktorey ſię zamyka zbior wſzyſtkich Cnot, wtych bowiem Charakter podobieńſtwa Boſkiego na nim okazywał ſię; gdyż przyiaźń między Bogiem wpodobieńſtwie chcenia i rozumienia była zawarta; iakoż i każda przyiaźń zależy na podobieńſtwie obyczaiow, między temi ktorzy maią iedno chcenie, i rozumienie, i Ta to Swiątość i ſprawiedliwość wktorey Adam, iako głowa wſzyſtkich ludzi, był ſtworzony, miała bydz dla wſzyſtkich ludzi iedyna ſzczęśliwość, azatym iż, nietylko dla ſiebie ale dla nas wſzyſtkich z niego pochodzących utracił, a zepſowany ſmak do dobrego, i truciznę grzechu pierworodnego w potomki ſwoie, iako drzewo wgałązki rozlał, wſzakże nie utracił obrazu Boſkiego naduſzy ſwoiey, toieſt: bytu rozumnego i wolnego. Conc: Trid: ſes: 5.

P. Po Chrzcie S. czy zoſtaieſię podżoga, i pożądliwość grzechu pierworodnego?

O. Ponieważ Każdy Sakrament azatym i Chrzeſt uſtanowiony ieſt tylko na poſwięcenie duſz, gdyż łaſka w Duſzy gnieździć ſię może a nie wciałach, grzech zas ieſt złość umyſłu, czyli duſzy, przeto grzech z duſzy bywa oczyſzczony zupełnie, Inſtrument zaś grzechu, toieſt: apetyt pożądliwy i gniewliwy, ponieważ ieſt cieleſny, a-nieduchowny, on ſię podżogą grzechu, czyli pożądliwoſcią nazy-

nazywa; przeto on wciele zoſtaie ſię, gdyż doniego, iako do bydlęcia nierozumnego, moc Sakramentu niezaſięga, zkąd iawno ieſt, że nawet Rodzice będąc ochrzczeni na duſzach ſwoich wolni od grzechu pierworodnego, ale niewolni wciałach od podżogi grzechowey; bo ich ciała ſą ieſzcze pod długiem ſmierci, zaczym płodzą dziecie wgrzechu pierworodnym, gdyż duſza dziecięcia, nie zduſzy Oyca i Matki, ale do Boga bywa wlana, a Rodzice daią dziecięciu tylko, to co ieſt ſmiertelnego i niecczyſzczanego, to ieſt: ciało z pożądliwoſcią.

P. Coż wſzyſcy Ludzie utracili przez grzech Rodzicow?

O. Utracili niewinność, i ſtali ſię Synami gniewu, podbici zoſtali pod moc ſzatana, i Smierci, bo kto bierze po Rodzicach domek, i grunt zaprzedany, ten też i dług tego gruntu i domku zaciągą, iako wolny ptaſzek ſłubiąc ufidlony kłoſek, nietylko ziarnko, ale też i fidło na ſiebie chwyta, i doſtaie ſię w moc temu, czyie było fidło, Tak wolna Duſza przyimuiąc na ſię ciało pożądliwością u fidlone chwyta na ſię fidło grzechu pierworodnego, i doſtaie ſię w moc Czarta przeklętego, ktory te fidło zakrył wapetyeie pożądliwym, niewola zaś Czartowſka ieſt gwałtowność pożądliwości, ciągnąca do nałogu grzechowego.

P. *Ktoś Ludzi wybawił z tey niewoli?*

O. Ten, ktory niewyrownany dług wypłacić mogł, i otrutą naturę ludzką złączywſzy z naturą ſwoią uzdrowił. Tu zważ, że niewyrownany dług był Honor Boſki zkrzywdzony, ktorego nikt nadgrodzić niemogł, tylko prawdziwy

dziwy Bog; Więc Syn Boży prawdziwy Bog, łożąc swoy Honor nieskończony nazdeptanie, dostatecznie ten niewyrownany dług nadgrodził; a chcąc uzdrowić naturę ludzką, wziol ciało i duszę ludzką, i przyłączył ie do natury swoiey Boskiey, itak uzdrowił, iako głowa wlewaiąc wszystkie łaski w członki swoie wewszystkich ochrzczonych, ato przez zasługi Męki smierci swoiey. Conc. Trit. ses 6. C 2.

P. *Izali wszystkim ludziom męka Chrystusowa pożyteczna iest?*

O. Pożyteczność w sobie zamyka, i dostarczenie możności, i skuteczność pożytkowania: wszystkim tedy ludziom dostateczność ratunku przez Mękę Chrystusową dana iest, bo się wszyscy przeznią wierząc w Chrystusa ratować mogą. Co zaś do skuteczności, tym tylko ludziom Męka Chrystusowa pomocna, ktorzy iey zasługi przez wiarę, Nadzieię, i Miłość, sobie applikuią. Jako naprzyk: kilkunastom niewolnikom miłosierny człowiek rzuciwszy sto Tysięcy nawykupienie się z niewoli, dał ratunek wszystkim dostateczny, ale że nie ktorzy pogardzili tę monetę, i do niey prawa się zrzekli, przeto tym, ten okup nieskuteczny.

P. *Cóż to iest Usprawiedliwienie Niezbożnika?*

O. Jest przeniesienie iego od stanu gniewu, i od długu potępienia, do stanu łaski Bożey, i do Boskiego usynowienia, a to przez zasługi Jezusa Chrystusa Syna Bożego.

P. *Cóż iest potrzebnego, żeby tego stanu dostąpić*

O. Nayprzod iest potrzebny Chrzest S. przez ktory się grzech pierworodny oczyszcza, a ieśliby znowu po Chrzcie

Chrzcie za przągł się w niewolą Czartowską popełniwszy grzech smiertelny, tedy mu koniecznie iest potrzebna Pokuta, to iest: samego siebie znienawidzenie, i złości pod miarą ukaranie, a krzywdy Boskiey nadgrodzenie, ato przez zasługi Jezusa Chrystusa.

P. Od kogo wzięło początek to usprawiedliwienie?

O. Od samego Boga przez Jezusa Chrystusa, za uprzedzaiącą Jego łaską, toiest: za powołaniem Bożym, ktory ludzi grzesznych, nie maiących żadnych zasług, do siebie wzywa, a gdy oni samochcąc na to przystaią, i wspoł pracuiąc z łaską Bożą, życie polepszyć usiłuią; Bog ich usprawiedliwia, czyli odnawia na Synow Bożych.

P. Szluby uczynione, i grzechy popełnione po Chrzcie S. Czy samą wiarą i wspominaniem na Chrzest S. bywaią odpuszczone?

O. Jak żywo nie, ale są potrzebne nato inne Sakramenta, i srzodki od Kościoła S. podawane.

P. Ochrzczony człowiek czymoże stracić łaskę Bożą, ieśliby zechciał?

O. Bardzo łacno może, ile razy zgrzeszy smiertelnie, ale lepieyby zrobił niedopuszczaiąc się nigdy tego, co nawieki opłakiwać przychodzi.

P. Ochrzczony, gdy by się zaparł Wiary, a potym się nawrocił, czy znowu ma bydź chrzczony?

O. Jak żywo nie, ale srogą ma Pokutę czynić przez całe życie swoie, bo straszna iest rzecz wpaść wręce Boga żywego; Ktory nieda się z siebie naśmiewać. A za Jmie zel-

 żone

żone, Niebo i ziemia mścić się będą.

P. Synowie żydowscy, i innych pohańców, ieśli by Chrześt przyieli czy tracą dziedzictwa dobr Rodzicielskich?

O. Bynamniey; bo Chrześt S. tylko traci grzechy, a nie prawo, a zatym tak Synowie chrzczeni, iako i niechrzczeni, do dziedzictwa Rodzicielskiego maią Prawo. Gaudeanius de Divort: Bul. Paul. III. Cap Judeos.

P. Czy ważny Chrześt Dziecięcia utopionego z Intencyą i formą ochrzczenia?

O. Nieważny, bo Sakramenta nie są na zgubę, ale na życie Bogu poświęcone, a tak byłoby to zatracenie, a nie ochrzczenie.

P. Dziwactwo urodzone, albo mające dwie szyie, i dwie głowy, czy maią bydź Chrzczone, i czy iednym Chrztem?

O. Poradziwszy się medykow biegłych, ieżeli w nim iest dusza rozumna, albo czy iedna czy dwie ochrzcić należy w wątpliwości zaś chrzcić pod kądzielą, myśląc: Jeśli iesteś sposobne do Chrztu; Ja ciebie Chrzczę &c. Jeśli zaś o dwoygu duszach domniemanie, tedy iedna absolutnie, a drugie pod kądzielą ochrzcić przystoi to iest: nad iedną głową mowiąc: Ja ciebie Chrzczę &c. a nad drugą potym: Jeśli nie jesteś ochrzczony: Ja ciebie Chrzczę &c. S. Tomasz.

P. Ochrzciwszy chłopca, miasto Dziecżyny, albo Dziewczynę miasto Chłopca, czy ważny iest Sakrament Chrztu?

O. Ważny, bo charakter Chrztu nie od samego mniemania Kapłana, ale bardziey od Sakramentu zawisł.

P.

P. Czy ważny byłby Chrześt gdyby dwoch mowiło formę powołowie.

O. Nie ważny, bo Sakramenta są iedności, a nie rozdziału.

P. Człowiek niochrzczony, a wyświęcony, wierząc się być ochrzczonym czy przyimuie charakter?

O. Nie, zgoła nieprzyimuie, bo Chrześt iest drzwiami do wszystkich Sakramentow, przed iego przyięciem, żaden Sakrament nic nieważy, zkąd taki ma bydź ochrzczony, a potym znowu poświęcony.

P. Aieśliby kto wierząc się bydź ochrzczonym, a niebyłby, a tak by umarł czy był by zbawiony?

O. Tak zaiste byle by był wstanie łaski Bożey, atym samym w wierze Katolickiey, aż do ostatniego tchu swoiego wytrwał: bo mowi Augustyn S. Lib 8. de Civit Dei; w tenczas Chrześt niewidomie bywa sprawowany, kiedy go widomie przyiąć nie iako bydź wzgarda Religii, ale kres życia nieuchronny przyiąć niedopuścił.

P Biskup rozumiany za Biskupa, a niebył by rzeczywiście Biskupem, czy ważnie poswięcał by drugich na Kapłaństwo albo Dyakonstwo?

O. Zgoła nieważnie; i tacy by poświęceni, w swoim poświęceniu nic niebyliby warci, ponieważ powszechny błąd niezastępuie Prawa w tych rzeczach, ktore należą do Kapłaństwa. Con: Apostol.

P. Nieochrzczeni ludzie pochwyceni na Męczeństwo dla Chrystusa czy będą zbawieni?

O.

O. Upewnia Chryſtus Pan u Łukaſza S. w Roz: 12. mowiąc: Ktokolwiek by utracił duſzę ſwą dla mnie, ożywi ią.

P. Ktoż właſciwie ieſt Apoſtatą; i co to ieſt Apoſtazya?

O. Ten, kto zuchwale odſtępuie od ſtanu wiary, albo łamie obowiązek poſłuſzeńſtwa, albo wzgardza zakonem, w ktorym uczynił Proffeſsyą zkąd ſię mowi Apoſtata odſtępca. Can. 16. 26. q: 7. Apoſtazya zaś ieſt zuchwałe odſtąpienie, bądź to umyſłem pogardzaiącym, bądź też i zmyſłem tę wzgardę pokazuiącym, uczynione od człowieka ſwieckiego przeciwko wierze, a od Duchownego Proffeſsa przeciwko Zakonowi i ſlubom. Hoſt: inſum.

P. Jmie Apoſtaty wielorako ſię rozumi?

O. Troiako. 1. Rozumi ſię bydź Apoſtatą ktory odſtępuie od wiary Katolickiey, raz przyiętey, a tak powraca do żydowſtwa Pogańſtwa &c. i Taki Apoſtata ieſt wiarołomcą. Com. 24. 2. Ten ieſt Apoſtatą, ktory odſtępuie od ſlubow zakonnych nie z ułomności one łamiąc, ale przez wzgardę Karności Zakonney, z przemyſłem wyſzukiwaiąc ſkrytych ſpoſobow do złamania ktorego ſlubu, bądź to zrzuciwſzy zakonną ſukiękę, bądź też one przy ſobie utrzymawſzy, na większą hanbę zakonu, żyiąc nie pozakonnemu, i taki Apoſtata nazywa ſię ſzlubołomca 3. Apoſtata ktory przyięty ſtopień Kapłańſtwa opuſzcza. Can. Tri: diſt: 50.

P. Apoſtata iakową zaciąga na ſiebie Karę?

O. Procz przeklęſtwa za ten grzech nayſtraſzliwſzy,

maiąc cząſtkę z Judaſzem: w życiu, i na ſądzie. Jeżeli ieſt od wiary odſtępcą mocą Prawa wydanego, już wtym życiu ieſt Jnfamis, to ieſt bezecny, i bezbożny, zkąd traci Prawo ſwiadczenia, aby mu nigdy niebyło wierzono, i prawo dziedzictwa. Akarany ma bydź iako Heretyk. Jeśli zaś ieſt odſtępca zakonu i ślubu, oprocz dwoiſtego przeklenſtwa, bywa karany iako ſzlubołomca, i więźieniem, bądź w ſwieckim, bądź w Duchownym ſtanie, iako buntownik powściągnionym. Can. 5. A ieśli ieſzcze w ktorym ſtopniu Kapłańſtwa, traci przywiley Kleryctwa, i oſądzony od Biſkupa, może bydź oddany pod ſąd ſwiecki. Panorm in cer. præter.

P. Oſkarżony o ktorą bądź Apoſtazyą, czy iawną, czy ſkrytą poſtępuiąc zdradliwie, czy powinien ſię iak nayprędzey oczyścić, aby niebył miany za wyklętego?

O. Jak nayprędzey oczyścić ſię z tak ſtraſzliwego grzechu winien, gdyż ſama przewłoka, ukazuie pogardę, chociaż by ſię niepoczuwał bydź winnym, gdyż w tych rzeczach zaciągniona nota, zgruntu człowieka odmienia, a zatym przewłoka, ani cierpliwość w tey mierze nieſłuży, bo pewnieyſzy człowiek ułomny zbawienia by naygrzeſznieyſzy, niżeli pogardzaiący ſtan ſwoy, by nayſwiątobliwſzy. Can. 3.

P. Kleryk ſwiecki w mnieyſzych Stopniach, zrzuciwſzy ſwoią Sukienkę, czy nazywa ſię Apoſtatą?

O. Bynamniey, ieśli niema ſwego Beneficium Kościelnego inaczey zaś ieśli ma odzienie, albo wyżywienie, z dobr Kościoła; bo w ten czas pogardzaiąc Opatrznością Bożą,

która go tym samym iako szlubem przywiązała do Kościelney usługi; szukaiąc inszych sposobow życia, dałby po sobie dowod oczewistey pogardy. Ab: O. D.

P. Czy może bydź powtorzony gdzie Chrzest?

O. Jeśli iest rzecz pewna, że iest Ochrzczony, atym samym ma wrażony na duszy Charakter, tedy żadną miarą niemoże, i chociażby kto odważał się powtorzyć, nowego Charakteru niewrazi, a ciężko zgrzeszy. (*torzyć?*

P. Jak powinni bydź karani, którzy się odważaią Chrzest powto-

O. Jeśli by to znalezytą wiadomością uczynili, tedy prawem świeckim powinni bydź gardłem karani, razem z swoim Ministrem, ile będącym w wieku rozeznanym. Prawem zaś Kościelnym, kto drugi raz Ochrzczony iest, staie się odrzucony, czyli Irregularis od wszelkich usług Kościelnych. Minister zaś iego, ieśli iest nie wyświęcony, niemoże postąpić nażaden stopień; a ieśli Ordynowany, od wszystkich Stopni zatamowany.

P. Do czego Neofit ma bydź przymuszony?

O. Do zachowania wiary Katolickiey, ieśli własną wolą przyioł Chrzest, i naczey, ma bydź iako Chrześcianin odstępuiący od prawideł wiary, karany, bo mnieyszy mu był grzech Boskiey drogi niepoznać, aniżeli poznawszy odstąpić. Can. Quidem.

Rozmowa IV. o Bierzmowaniu.

P. Co iest Bierzmowanie?

O. Jest utwierdzenie w wierze, wiernych Chrystusowych

wych, ażeby smiało zwyciężali pokusy, i odważnie wyznawali Jmie Pańskie. Valer. lib. 1.

P. Co się zamyka w Tym Sakramencie?

O Pięć rzeczy, Materya, Forma, Minister maiący Jntencyą, przyimiciel, i skutek. Tolet.

P. Czy może Kto bydź bez Bierzmowania zbawionym?

O. Aczkolwiek może dostąpić zbawienia, za osobliwszą Boską pomocą posilaiącą go, wczasie wątpliwości, i przykrych pokus ktore są przeciw fundamentowi zbawienia, to iest: przeciw wierze, ktorą obaliwszy czart wczłowieku wątpliwym, zawsze by go miał powolnego na wszystkie grzechy, a bojazliwie onemu sprzeciwiać się, iest to, co przed psem uciekaiąc onego osmielać i drażnić. na przeciwko sobie. Bydź tedy może, że niemaiąc tey obrony Bierzmowania, szczególną pomocą Boską kto uzbroiony, opieraiąc się mocno szatanowi, uydzie zguby wieczney, ratunkiem innych Sakramentow. Atoli ten naywłaściwszy Sakrament do smiałego wyznawania Jmienia Bożego, żadną miarą pogardzony bydź niema.

P. Jżali to nie iest Ceremonia próżna te Bierzmowanie?

O. Prożny to byłby rozum, i serce siły Bożey nieznaiące, gdyby Kto rozumiał, że Dar Ducha S. przy wkładaniu rąk Biskupich dawany wiernym Ochrzczonym sądził, że to Ceremonia próżna, i owszem wierzyć koniecznie potrzeba że iest prawdziwym Sakramentem przynoszącym łaskę utwierdzenia w wierze, i pieczęć czyli charakter na duszy nigdy niezmazany. Conc: Trid: ses: 7.

P.

P. Jaka iest Materya Bierzmowania?

O. Daleka materya iest Chryzma uczynione z oleiu oliwnego przez Biskupa poswięcone, Materya blizka iest same namaszczenie na czele, na znak Krzyża

P. Oliwa i Balsam czy są Koniecznie potrzebne dotego Sakramentu?

O. Oliwa iest koniecznie potrzebna co do istoty Sakramentu. Balsam zaś u Rzymian, a u Grekow przytym inne wonności potrzebne są z Przykazania Kościelnego; zkąd grzeszył by Biskup, gdy by tego nieprzydawał.

P. Oliwa przydana do poswięconey, czy tym samym staie się wszystko poswięcone?

O. Tak iest zaiste byleby mnostwo niepoświęconego Oleiu nie zatłumiło poswięconego, iako i odrobina wody umieszana do Kielicha, zwykła się zmieniać. Sylvestr: n.3.

P. Jaka iest Forma tego Sakramentu?

O. Pieczętuię cię znakiem Krzyża, i potwierdzam cię Krzyżem zbawienia, w Jmie Oyca i Syna &c. a u Grekow- Pieczęć Daru Ducha S. Amen-

P. Ktoż iest Ministrem tego Sakramentu?

O. Sam tylko Biskup iest właściwym tego Sakramentu; wszakże u Grekow przez powszechne Dyspense Synodow S.S, iako i Florentskiego Synodu zezwoleniem, iest każdy Kapłan porządnie wyswięcony, maiący Jurysdykcyą nad podległemi sobie osobami, a szczegulney i osobliwszey Dyspensy Nayss: Oyca Pap: nawet i u Rzymian mogł by bydź Opat albo Kapłan. Aczoli to iuż zakazano, aby się na to niestarali Dyspensy. Conc: 1. Distra: 95. *P.*

P. Co powinien Biskup czynić przed Bierzmowaniem?

O. Powinien, albo sam przez się, albo przez Parocha, albo Kaznodzieie, nauczać lud o zacności tego Sakramentu, i upomnić, ażeby znali, i nieodważali się, bądź to przez omyłkę, bądź przez niewiadomość ani matka Syna, ani corki, ani też Ociec dzieciącia swego trzymać i Kmotrować dla zaciągnienia pokrewieństwa Duchownego, które ztąd wynika. Tudzież scisle przykazać aby Kmotrowie uczyli swoie Syny, i corki nauki Chrześciańskiey, i aby niewięcey ich asystowało, tylko ieden albo iedna, Conc: Trid: ses: 24. Cap: 2. de Ref:

P. Jakiż skutek Sakramentu tego, i iakową ma siłę?

O. Zapieczętować na żołnierstwo Chrystusowe, umocnić w wierze, utwierdzić naprzeciwko pokusom, do odważnego wyznania Jmiena Pańskiego, i wrazić charakter. Conc: Trid: ses: 7.

P. w Ktorym wieku można przyimować ten Sakrament?

O. w Schodnim Kościele zaraz bywa przy Chrzcie brany dla ostrożności, aby potym niebył brany, albo pogardzony od Pospolstwa. w Zachodnim pospolicie w siodmym, albo i poźniey, ale choć by i wczesniey byłby wzięty, zawsze iest ważny.

P. Jakowe przysposobienie mieć powinien, kto przyimuie Bierzmowanie?

O. Koniecznie powinien bydź ochrzczony, bo inaczey nic by niewnżył żaden Sakrament. Tudzież z przystoyności, ale niezkoniecznev potrzeby, powinien bydź postny, spowiadany, albo przynaymniey skrusżony, powinien też

niemieć exkomuniki, ani interdyktu, Tolet. Zkąd, przed Dyakońſtwem, trzeba ſię Bierzmować.

P. A gdy by ſię kto naſzpnie Kapłańſtwa wyświęcił, niebierzmowawſzy, czy było by ważne?

O. Były by ważne, ale należałoby potym dopełnić oſtrożnie, coſię opuściło nieoſtrożnie.

P. Kmotr ſam niebierzmowany, czy zaciągnoł pokrewieńſtwo z Bierzmowanym?

O. Tak ieſt, zaciągnoł by, gdyż tu inna przyczyna nieta co na Chrzcie, gdzie niechrzczony kmotr, niebędąc ſpoſobny do ſkutku Sakramentalnego, ile że nieieſt nawet w Kościele policzony, niezaciąga pokrowieńſtwa. Navarus Cons: 2.

P. Pokrewieńſtwo Duchowne czy bywa zaciągnione od wſzyſtkich, którzy ſię tylko dotykaią tego, który ſię bierzmuie?

O. Jak żywo nie, tylko od iednego Kmotra, albo też od Kmotra i Kmotry, którzy ſą przednieyſzemi Kmotrami, tak, iako i na Chrzcie S. Conc. Trid. ses 24.

P. Gdy by Oiciec przy Bierzmowaniu trzymał Syna czy zaciąga znim, i zżeną ſwoią pokrewieńſtwo duchowne, tak żeby niemógł od niey domagać ſię powinności małżeńſkiey?

O. Zaciąga, i niemoże domagać ſię, chyba za Dyſpenſą Biſkupa. Nava. Cons. 5.

P. Czy może na dwóch mężczyzn, albo dwóch niewiaſt Kmotrowanie pozwolić do iednego dziecięcia?

O. Niemoże, gdyż ani mąż niezaſtąpi powinności niewiaſty, ani niewiaſta męża, ani więcey bydź może, iak-

iak tylko iedno które, albo mąż tylko i niewiaſta, tak, iako i na Chrzcie. Conc. Trid.

P. Prokurator czy zaciąga przy Bierzmowaniu pokrewieńſtwo Duchowne z bierzmowanym?

O. Niezaciąga, ale ten który roſkazuie onego zaprowadźić, ponieważ on czyni cudzym imieniem, a nie ſwoim.

P. Mnich czy może bydź Kmotrem, przy Bierzmowaniu ſwieckiey oſoby?

O. Niemoże bydź tak rownie, iako i przy Chrzcie. Can. Pervenit.

P. Kto ſię ramienia dziecięcia dotyka, nie będąc Kmotrem wyznaczonym, czy zaciąga pokrewieńſtwo Duchowne?

O. Ni bynamniey, bo tylko proſtą czyni uſługę.

Rozmowa. V. o Pokucie.

P. Co ieſt Pokuta?

O. Jeſt Sakrament od puſzczenia grzechow po Chrzcie popełnionych przez rozgrzeſzenie Kapłańſkie. Conc. Trid. ses. 14. Can. 1.

P. Od Kogo poſtanowiony ten Sakrament?

O. Od Chryſtuſa P. po zmartwychwſtaniu, kiedy rzekł: Przyimicie Ducha S. komu od puścicie grzechi, będą mu odpuſzczone. Ibidem.

P. Przed przyiściem Chryſtuſowym pokuta czy była Sakramentem?

O. Niebyła Sakramentem, ale była cnotą nawrocenia ſię do Boga, i poprzeſtania ziego życia, zaczęła zaś bydź Sakramentem od poſtanowienia Chryſtuſowego, kiedy rzekł: Przyimicie Ducha S. Q. P.

P. Pokuta w czym się rożni od Chrztu?

O. Rożni się czworako. 1. że w Pokucie ſtawi ſię Kapłan Sędzią, a przy Chrzcie miniſtrem, czyli ſługą. 2. Skutek Chrztu ieſt odpuſzczać wſzyſtkie grzechi, a zaś ſkutek Pokuty, ieſt odpuſzczać tylko grzechi po Chrzcie popełnione. 3. Chrzeſt niebywa nigdy powtòrzony, Pokuta tyle razy, ile grzeſznik z grzechow chce bydź podzwigniony. 4. Że chrzeſt ieſt koniecznie potrzebny, ſamym tylko nieodrodzonym, Pokuta zaś koniecznie potrzeba poodrodzeniu w grzech upadłym. Conc. Trid. ses. 14.

P. *Cóż ſię znayduie w tym Sakramencie Pokuty?*

O. Pięć reczy: Materya, Forma, Miniſter z intencyą, przyimiciel i ſkutek. Tolet.

P. Jaka ieſt materya tego Sakramentu?

O. Materya daleka ſą grzechi, blizka zaś Materya, ieſt ze ſkruchą ſpowiedź, i zadoſyć uczynieniem. Conc. Trid. ses. 14. Can. 4.

P. Coż ieſt Grzech?

O. Zprzeciwienie ſię wiecznemu prawu Boſkiemu, ſłowem albo dziełem, albo za żądaniem. S. Auguſtyn.

P. Wieloraki ieſt Grzech?

O. Dwoiaki: śmiertelny i Powſzedni. Conc: Trid: Ses: 14. c. 5.

P. Czy ieſt że zdatna Materya do ſpowiedzi grzech powſzedni?

O. Zdatna Materya, i może bydź wyznawany, wſzelakoż może bydź i zamilczony, a inſzemi lekarſtwami oczyſzczony. Conc Trid: c. 5.

P.

P. Czy potrzebne każdego z oſobna grzechu doſtateczne wyliczenie, to ieſt: niezgodna liczba, wiele razy który ſię popełnił, dla całkowitości ſpowiedzi?

O. Rzecz pewna że całkowitość Spowiedzi ile grzechow śmiertelnych, wyciąga tego-po tym ktory chce prawdziwie duſzę ſwą oczyścić i ratować od wiecznego zginienia. Wſzakże ta całkowitość więcey zależy na pilnym uſiłowaniu, czyli ſtaraniu ſię i żądzy gorącey, aby ſię wſzyſtkiego tego ſpowiadać, o co tylko ſumnienie ſtrofuie, i na tym całość rozſądkowa ſzczerego rachunku ſumnienia zawiſła; żeby więcey nic niepamiętał nad to, czego ſię ſpowiada, i przeto doſyć wyrazić, czas częſtego upadania w grzech, nałog, albo ſtan życia. Nie ieſt zaś konieczną potrzebą bydź troſkliwym o tym, co ſię zapomniało, i za pilną uwagą nieprzychodzi na pamięć, ani przed ſpowiedzią, ani przy ſpowiedzi.

P. Jzaliż może bydź ſpowiedź wſzyſtkich grzechow należycie uczyniona?

O. Tym ſpoſobem, iaki zachowuie Kościoł S. Katolicki, zapewnie, że może bydź uczyniona Spowiedź całkowita, to ieſt: wſzyſtkich grzechow, gdyż ſzczere i uſilne żądanie przed Bogiem ſłoi zawykonanie, byleby niezaſzła chytrość iakiego bądź zakrycia, lub zataienia.

P. Coż to ieſt grzech śmiertelny?

O. Jeſt ſamochętne ſprzeciwienie ſię i wzgarda Prawa Bożego.

P. Jakowąż przynoſi nie ſzczęśliwość, i iaka ieſt iego kara?

O.

O. Ta iest nieszczęśliwość że człowiek traci łaskę Bożką poświęcaiącą, i przyiaźń wieczną z Bogiem, a zaciąga na się i winę zmazy, i karę wieczną.

P. Wieloraka iest kara Grzechu?

O. Dwoiaka: utrata, i męka, że się odwrocił od Boga Prawem iego pogardzaiąc, traci przyiaźń Boską, aby go na wiekи nieoglądał, że się obrocił zmysłem do stworzenia przekładaiąc go nad Prawo Boskie, zaciągnął w tym dręczenie, w czym miał swoie upodobanie, a tak dwoiaka kara i szkody i męki, a oboie wieczne, i doczesne.

P. z jakiey przyczyny wynika grzech?

O. Z Popełnienia rzeczy zabronionych, i z opuszczenia rzeczy przykazanych, i za żądanie rzeczy niegodziwych, stanowi swoiemu.

P. Cóż to iest grzech z popełnienia?

O. Kiedy kto czego się dopuszcza przeciwko Przykazaniom zabraniaiącym.

P. Co iest grzech z opuszczenia?

O. Kiedy kto niecz, n tych rzeczy, które mu Bog, albo Kościoł przykazuie, iako to: kie y Boga niemiłuiemy, nieświadczaiąc mu powinney wdzięczności, w pokłonie, w Ofierze, i szlubie, albo też nieprzyimuiemy iego Boskiego natchnienia Tolet.

P. Co iest grzech z pomyślenia?

O. Kiedy kto na nochcąc przypuszcza myśli, albo upornie przeciw spokoyności, albo nienawistne przeciw miłości, albo szpetne przeciw czystości. Tolet.

P.

P. Jaka iest Forma tego Sakramentu?

O. Ta iest: Ego te absolvo ab omnibus peccatis tuis &c. Az tia rażdriszaiu od wsich hrichow twoich &c. Modlitewki zaś przed temi, i za temi słowami, nie z konieczney są potrzeby, ale dla lepszey pobudki i uszanowania tak Swiętego dzieła. Zkąd ich bez gwałtowney potrzeby opuszczaiąc, nieobeydzie się bez grzechu, nieuszanowania. Conc. Trid. ses 14

P. Czy może bydź dana Absolucya pod Kondycyą?

O. Powinna bydź dawana bez żadney kondycyi, atoli ieśli by się trafiła pod kondycyą dana o rzeczy przytomniey myśląc napr. Jesli iesteś dyspozyt Ja ciebie rozgrzeszam &c. Albo też o rzeczy przeszłey napr. Jeśliś żądał tego Sakramentu, i wtym żądaniu straciłeś sposobność spowiadania się, i używania mowy Ja ciebie rozgrzeszam, ale ieżeli o rzeczy przyszłey, co ieszcze może być, albo mogło by bydź, tedy iako przyszłe sprawy pod sąd niepodpadaią, tak i Sentencya karania, albo absolwowania, nic niewarta. napr. Jeśli się poprawisz, to ia ciebie rozgrzeszam; albo idącemu na rozboy, lub na poiedynek, ieśli w poiedynku zginiesz, to ia cie rozgrzeszam teraz, co iest podobno do Sędziego sentencyi głupiego, dla tego na szubienice dekretuiącego, że ktoś ma długie ręce, więc żeby niekradł, przeto go w czesnie obwiesić, a zatym iako przyszłe rzeczy czyli dzieła dla niepewności, czy to będą, czy niebędą, pewney sentencyi Sędziowskiey nie są godne, tak przyszła sposobność Penitenta nie iest godna; zkąd wypływa że i absolucya przez listy dana, i spowiedz w nieprzytomności odpra-

prawowana, dla niepewności Dyſpozycyi wnętrzney, i dla ſciſłego zakazu Koscielnego, nie tylko że nic ſą warte, ale też że ſą ciężką zbrodnią przeciwko nieuſzanowaniu Sakramentu Pokuty.

P. Kto ieſt Miniſtrem tego Sakramentu?

O. Sam Kapłan, ktory ma klucze wiadomośći, i władzy, według tego co Chry us rzekł: - Klucz rozumienia wzieliśćie, i ſamiscie nie w szli, i drugimescie zbronili, - Klucz zaś władzy ſpływa, i z Charakteru, i z podania podległych ſądowi ſwoiemu, ſama władza z Charakteru ieſt iak ięzyk w niemowlęciu, ktory lubo ſpoſobny do mowienia, iednak związany niemotą; poty więc Kapłan nierozgrzeſzy, poki mu władza druga, to ieſt Juryzdykcya, niebędzie dana. Conc: Trid: ſes. 14.

P. Wieloraka ieſt Juryzdykcya od rozgrzeſzenia?

O. Troiaka: iedna z urzędu, czyli zwyczayna, to ieſt: ordynaryina, i taką ma Papież, Biſkup, i wſzelka zwierzchność Koscielna. Druga użyczona czyli przekazana delegata, ktòrą maią nie ktorzy tylko Kapłani, od wyżſzey zwierzchnośći wyznaczeni. Trzecia mocą prawa wſzyſtkim Kapłanom pozwolona, a ta tylko w oſtatniey potrzebie, czyli w moment ſkonania. ſes. 14. C. 6.

P. Coż należy do Miniſtra Pokuty?

O. Pięć rzeczy Miniſtrowi Pokuty potrzebne ſą. 1. Porządne wyſwięcenie ſię na Kapłaństwo. 2. Moc do rozgrzeſzenia z Kapłaństwem wlana. 3 Właściwość owiec ſobie podległych. 4. Klucz wiadomości zupełney prawa Bo-

ſkiego i Kościelnego 5. Klucz władzy zakrysloney rezerwą, lub wyzwoloney od wſzelkiey rezerwy. ſes. 14. Cap: 7.

P. Papież, i Biſkupi, czy mogą ſobie do rezerwy iakie przypadki zatrzymać?

O. Ponieważ zupełność władzy ma tylko Głowa Kościoła a od niey biorą ręce, to ieſt: Biſkupi i Kapłani, niewſzyſtka zupełność, ale tylko część ſiły do czynienia tego, co głowa każe: przeto był by to człowiek bez głowy, a Kapłan bez władzy żadney, ktòry by nieuznawał nad ſobą władzy zwierzchnośći, a rozciągnoł moc ſobie użyczoną nad kres zaznaczony, zkąd iak by ſię ſam wyzuł z ſiły poſłuſzeńſtwa, tak by żadnego nad grzechami nieotrzymał zwycięſtwa, i ſam by ciężko z grzeſzył, penitenta zaufałego z grzechami puſzczaiąc, wſzak że w godzinę ſkonania ta zupełność mocy do rozgrzeſzenia wſzyſtkim Kapłanom, by i wyklętym ieſt zoſtawiona. ſes. 14. C. 6.

P. Jzali może Papież niewyſwięconemu na Kapłaństwo użyczyć władzy do rozgrzeſzenia?

O. Niemoże żadną miarą, bo gdzie Charakteru, iako zrzodła władzy Duchowney nad oſobami duſz Chrześciańſkich niedano, tam też i używania tey władzy dać niemożna, a zatym tylko ſamym Kapłanom, to przynależy.

P. w Czaſie nagłey potrzeby, czy można ſię Laikowi, albo ſwieckiemu ſpowiadać?

O. Gdzie ſię obſolucyi ſpodziewać niemożna, tam też ſpowiadać ſię niegodzi, bo byto było albo chlubienie ſię z grzechow prawdziwych, a zatym nowy grzech przeciwko

Duchowi S. albo kuszenie przez grzech iest zmyślone a zatym nieuszanowanie Sakramentu Pokuty, za nic sobie ważąc władzę od Chrystusa, samym Kapłanom daną, oprocz ieśli by kto sam siebie sądząc, i do większego wstydu przyprowadzaiąc, a o modlitwy słuchacza swoiego i pomaganie Pokuty w Postach, Jałmużnach, i modlitwach prosząc przednim się do swoich zbrodni przyzwawał, maiąc wolą iak nayprędzey Kapłanom spowiadać się i od nich absolucyi prosić; co by było znakiem wielkiey skruchi, i zbudowaniem dla drugich. Pastoralis propter quam.

P. Kapłan zostaiąc w grzechu śmiertelnym, czy może rozgrzeszać?

O. Może ważnie, ale bardzo niegodziwie, ważnie, bo Penitent niepowinien szkodować z cudzey przyczyny, upominaiąc się choć by u szafarza złego, dobrych Pańskich darow sobie obiecanych od Chrystusa. Bardzo zaś niegodziwie, bo na większą mu hańbę, wstyd, i potępienie wynidzie, iż sam będąc od Czarta związanym, drugich od czartowstwa, to iest: od grzechow rozwiązuie, zaczym czart całą zemstę na niego obroci; bo się z siedmią duchami gorszemi, niżeli wyszedł z Penitenta, powroci do Spowiednika, to iest: że w większe go Pokusy wprowadzi, niżeli był Penitent, ktorego rozgrzeszył, gdyż do dawnego grzechu śmiertalnego, nowy przyczynił straszliwszy grzech śmiertelny.

P. gdyby Ktoryk w nagłym przypadku, wyrzekł się wiary czy może bydź kiedy znowu przypuszczony do słuchania Spowiedzi?

O. Nietylko gdy by się wyrzekł wiary, ale nawet gdy by

by się zaprzysiągł, że nie iest Kapłanem, przebrawszy się w świecki stroy, bądź dla bywania w karczmach, bądź w domach podeyrzanych, bądź dla tego, aby niebył od Biskupa złapany, natychmiast do słuchania spowiedzi, choć by potym czynił nayszczerszą Pokutę, niema bydź nigdy przypuszczony, inaczey zaś ieśliby z lekkomyślności w głupich żartach, taił się bydź Kapłanem, co szczerą Pokutą odpokutowawszy, i do stateczności Kapłańskiey powagi powrociwszy, może znowu słuchać Spowiedzi. Navarus cons. 16.

P. Czy rowno może Spowiednik wiązać, iako i rozwiązywać?

O. Jeżeli wiązanie znaczy zakaz, albo przykaz zbawienny dla Penitenta, z ocaleniem Boskiego prawa, i nawrocenia sumienia, tyle rowna iego moc, tak w rozgrzeszeniu, iako i w wiązaniu, ieżeli zaś te wiązanie zakaz albo przykaz iest przeciwko Prawu Boskiemu, albo Kościelnemu, naprz: Pobudziwszy Penitenta do grzechu zakazał, aby się nigdy niespowiadał, tedy takowe wiązanie nic warte, i owszem iak z wielką krzywdą Sakramentu, szkodą Penitenta, a zgubą Kapłana, koniecznie ma bydź wydane zwierzchności Kościelney.

P. Czy może Kapłan rozgrzeszyć niewiastę, z ktorą cielesnie zgrzeszył, albo roskazał iey co ukraść?

O. Społecznik grzechu wiednym że topieliśku ginący, chcąc się stać sędzią musiał by zapomnić czoła i wstydu człowieczego, gdy by ią raczey niechciał odesłać do innego Kapłana, w ktòrym by ona niemogła zważać uczestnika, ale bardziey Spowiednika, i Chrystusa strofuiącego. A ztąd wnosić

Duchowi S. albo kuszenie przez grzech iest zmyślone a zatym nieuszanowanie Sakramentu Pokuty, za nic sobie ważąc władzę od Chrystusa, samym Kapłanom daną, oprocz ieśli by kto sam siebie sądząc, i do większego wstydu przyprowadzaiąc, a o modlitwy słuchacza swoiego i pomaganie Pokuty w Postach, Jałmużnach, i modlitwach prosząc przednim się do swoich zbrodni przyzwawał, maiąc wolą iak nayprędzey Kapłanom spowiadać się i od nich absolucyi prosić; co by było znakiem wielkiey skruchi, i zbudowaniem dla drugich. Pastoralis propter quam.

P. Kapłan zostaiąc w grzechu śmiertelnym, czy może rozgrzeszać?

O. Może ważnie, ale bardzo niegodziwie, ważnie, bo Penitent niepowinien szkodować z cudzey przyczyny, upominaiąc się choć by u szafarza złego, dobrych Pańskich darow sobie obiecanych od Chrystusa. Bardzo zaś niegodziwie, bo na większą mu hańbę, wstyd, i potępienie wyni dzie, iż sam będąc od Czarta związanym, drugich od czartowstwa, to iest: od grzechow rozwiązuie, zaczym czart całą zemstę na niego obroci; bo się z siedmią duchami gorszemi, niżeli wyszedł z Penitenta, powroci do Spowiednika, to iest: że w większe go Pokusy wprowadzi, niżeli był Penitent, ktorego rozgrzeszył, gdyż do dawnego grzechu śmiertelnego, nowy przyczynił straszliwszy grzech śmiertelny.

P. gdyby Ktoryś w nagłym przypadku, wyrzekł się wiary czy może bydź kiedy znowu przypuszczony do słuchania Spowiedzi?

O. Nietylko gdy by się wyrzekł wiary, ale nawet gdy by

by się zaprzysiągł, że nie iest Kapłanem, przebrawszy się w świecki stroy, bądź dla bywania w karczmach, bądź w domach podeyrzanych, bądź dla tego, aby niebył od Biskupa złapany, natychmiast do słuchania spowiedzi, choć by potym czynił nayszczerszą Pokutę, niema bydź nigdy przypuszczony, inaczey zaś ieśliby z lekkomyślności w głupich żartach, taił się bydź Kapłanem, co drogą Pokutą od pokutowawszy, i do stateczności Kapłańskiey powagi powrociwszy, może znowu słuchać Spowiedzi. Navarus cons. 16.

P. Czy rowno może Spowiednik wiązać, iako i rozwiązywać?

O. Jeżeli wiązanie znaczy zakaz, albo przykaz zbawienny dla Penitenta, z ocaleniem Boskiego prawa, i naprawieniem sumienia, tyle rowna iego moc, tak w rozgrzeszeniu, iako i w wiązaniu, ieżeli zaś te wiązanie zakaz albo przykaz iest przeciwko Prawu Boskiemu, albo Kościelnemu, napr: Pobudziwszy Penitenta do grzechu zakazał, aby się nigdy niespowiadał, tedy takowe wiązanie nic warte, i owszem iak z wielką krzywdą Sakramentu, szkodą Penitenta, a zgubą Kapłana, koniecznie ma bydź wydane zwierzchności Kościelney.

P. Czy może Kapłan rozgrzeszyć niewiastę, z ktorą cielesnie zgrzeszył, albo roskazał iey co ukraść?

O. Społecznik grzechu wiednym że topieliska ginący, chcąc się stać sędzią musiał by zapomnić czoła i wstydu człowieczego, gdy by ią raczey niechciał odesłać do innego Kapłana, w ktòrym by ona niemogła zważać uczestnika, ale bardziey Spowiednika, i Chrystusa strofuiącego. A ztąd wnosić

nosić o grzechach społecznikow w zaiemnym się pobiciu w społecznym rzeczy zabronionych braniu, iż to iest igrzysko a niespowiedź, i urąganie z Sakramentu Pokuty, chcąc mieć Sędzią uczestnika swego grzechu. Procz ostatniey potrzeby to iest godziny smierci, albo niebespieczeństwa bliskiego, gdzie nie iako uczesnik świadomy złości popełnioney, ale iako Instument Kościelny i Chrystusow, winien proszący m Sakramenta odministrować, wyiowszy iednak społeczność grzechu cielesnego, z rezerwą pod Klątwą.

P. Kiedyż iest kto obowiązany Spowiadać się swoich grzechow?

O. z Obowiązku sumienia bądź to dla niebespieczeństwa smierci cieleśney (oktorey godzinie żaden niewie,) bądź to z miłości ku stworcy swemu, (żałuiąc krzywdy iego,) powinien by każdy, albo niegrzeszyć, albo zgrzeszywszy, iak nayprędzey z grzechu przez spowiedź i pokutę powstać, zkąd ludzie w wyższym stopniu przyiazni Bożey, i wiadomości Jego łask zostaiący, większy smutek sercu Boskiemu czynią w odkładaniu pokuty, i sami w slepotę duszną, i zatwardziałość serca wpadaią, aniżeli ci, ktorzy są w gminowym sposobie życia, Spowiedź więc zobowiązku sumienia im iest częścieysza, tym lepsza, i dla duszy bespieczniey sza; wszakże gdy od dobrey woli pochodzi, nie naciąga długu opuszczona, Spowiedź z obowiązku prawa Kościelnego, pod grzechem smiertelnym obowiązuiąca, kazdego rozsądkiem rządzącego się człowieka, powinna bydź przynaymniey raz do roku, i wkażdym niebespieczeństwie smierci oczewistym, iako to: wdaleką podroż wybieraiąc się, między choremi prze-

przebywaiąc, wczasie rozboiu, i woyny, wczasie żeglugi, i wciąży, i wczasie celebrowania Mszy S. Conc: Trid: ses; 14.

P. Spowiedź publiczna czy iest zakazana od Kościoła?

O. Nie iest zakazana, ale bardziey uchwalona sekretna, dla dobra pospolitego i dla wiernych, publiczna Heroiczniey sza to iest znienawidzeniem samego siebie, za krzywdę Bożą, ale iest trudna, i niebardzo ostrożna, Spowiedź zaś sekretna dla każdego nayłatwieysza; dla Penitenta naybespiecznieysza, i od zgorszenia nayostrożnieysza; atoli wniey takiegoż żalu za krzywdę Bożą i znienawidzenia samego siebie, iako i w publiczney użyć potrzeba.

P. Ktorzy odpadli od łaski na Krzcie wziętey, czy ią znowu odzyskać mogą?

O. Mogą bez wątpienia przez szczerą Pokutę umieraiąc prawdziwie grzechowi, a zaczynaiąc żyć Bogu, inaczey, ani pokuta prawdziwa, ani się łaska odzyskiwa.

P. Jaki iest Skutek Sakramentu Pokuty?

O. Skutek Pokuty 1. Poiednanie człowieka z Bogiem 2. Pokoy serca, gdy wszystkie trwogi ustępuią 3. Pogoda w sumieniu, gdy się słodkość przyiazni Boskiey powraca, 4. Pociecha niewymowna w Duchu. Conc: Trid:

P. Czy razem się odpuszcza, i kara i wina?

O. Bywa to czasem, że razem przez doskonałą skruchę ktorey zupełność sam tylko Bog wie, a żaden z ludzi wiedzieć niemoże wtym życiu. Czasem zaś nie razem, ale aż zadopełnionym zadosyć uczynieniem, czyli nadgrodzeniem za krzywdy Boskie, i blizniego, i wycierpieniem tyle udręczenia przy-

przy pokucie ile się zażyło ucieszenia przy grzechu, pokuta zaś włożona przy Spowiedzi, według ciężkości winy, mocy, zasług Chrystusowych, nabiera wielkiey wagi. Same zaś rozgrzeszenie zamienia wieczne kary na doczesne, za doczesną dodaie się pokutuiącemu, cokolwiek odtąd dobrego czynić będziesz, albo co złego wycierpisz, niech ci będzie na odpuszczenie grzechow.

P. *Izali możemy zadosyć czynić za grzechi naszemi dobremi uczynkami przez Jezusa Chrystusa?*

O. Ponieważ męka Chrystusowa, nie dla inszego końca wlewa nam łaskę do dobrego czynienia, tylko, żeby przez nas dobrze z Chrystusem czyniących, zadosyć uczynił za nas dawniey grzeszących; zkąd oczewista rzecz, że te uczynki ktore przez nas łaska Boża czyni, są i Chrystusowe, bo od niego, iak od głowy naszey na nas siła, i łaska Boża do czynienia spływa. Też uczynki są i nasze, bo my samochcąc łaskę Bożą przyimuiąc, i iey słuchaiąc, te uczynki czyniemy, przez ktore za grzechi nasze nadgradzamy, wiarą, i miłością do męki Chrystusowey, wszystkie nasze czynienia, i cierpienia stosuiąc.

P. *Izali przez grzech śmiertelny, razem bywa stracona łaska i wiara?*

O. Ponieważ każdy grzech śmiertelny odwraca miłość od Stworzyciela ku stworzeniu, przeto każdy grzech śmiertelny pogardzaiąc przyiaźnią Bożą traci łaskę, aże nie dlatego znaiomość prawdy bywa odrzucona, że kto naprzeciwko miłości wykracza, więc przy znaiomości prawdy zostaie się ieszcze

ieszcze wiara, utraciwszy łaskę, chyba ieśliby przeciwko prawdzie poznaney przeczył, natychmiast bowiem straciłby i wiarę w tę prawdę, ktorey się zapiera. Conc. Trid: ses. 6 Cap. 15.

P. *Wieleż iest części Pokuty?*

O. Trzy są części 1. Jako bowiem grzeszemy uciechą serca, tak pokutuiemy smutkiem, czyli żalem serdecznym za krzywdy Bogu uczynione, 2. Jako grzeszemy usty sobie i Innym pobłażaiąc, tak pokutuiemy usty siebie oskarżaiąc, czyli spowiadaiąc się, 3. Jako grzeszemy dobre uczynki opuszczaiąc, a złych się dopuszczaiąc, przeciw Bogu, bliźniemu, i sobie samemu, tak pokutuiemy przez zadosyć uczynienie nadgradzaiąc krzywdy Bogu przez Modlitwy, i ofiary; bliznim przez Modlitwy i usługi; sobie przez Posty i pracę. A ztąd iawno, że Pokuty są trzy części. 1wsza Skrucha w sercu, 2. Spowiedz w ustach, 3. Zadosyć uczynienie stronom pokrzywdzonym. Conc: Trid. ses. 14.

P. *Coż iest Spowiedź?*

O. Jest to należyte grzechow swoich wyznanie przed Kapłanem maiącym władzę do rozgrzeszenia.

P. *Co iest Skrucha?*

O. Jest to smutek, czyli żal serdeczny za grzechi, przez uwagę krzywdy Boskiey, samochcąc w sobie wzbudzoney, z nadzieią odpuszczenia, i z przedsięwzięciem, nietylko spowiadania się i zadosyć uczynienia, ale też, nigdy niepowracania się do grzechow. S. Thom. in 4. ser:

P. *Jakoważ powinna bydź Skrucha, czyli żal za grzechi doskonały?*

O.

O. Tak wielki ſmutek bydź powinien, iżby człowiek zważaiąc krzywdy prawa Boſkiego, znienawidził ſiebie grzeſzącego, i ſpraw ſwoich złych, nad wſzyſtkie obrzydłoſći, i ſzkodliwoſći unikać był gotow, i za nich ſię karać, a dosyć ieſt natym.

P. Co ieſt ukrucha czyli Attritio ?

O. Jeſt to zawſtydzenie ſię żal za grzechi wzbudzony w ſercu przez uwagę zaciągnioney i ſzkody, i kary, i ſproſności grzechowey, ſzkody; utraconych łaſk Boſkich, kary: zaſłużonych mąk wiekuiſtych, i ognia piekielnego, ſproſności: to ieſt: obrzydłey plamy na duſzy, obelgi i zelżywoſći z wiekuiſtym wſtydem przed całym ſwiatem, na ſtraſznym ſądzie Bożym. Ata uwaga z boiaźni kary, ieſt żal niedoſkonały; ponieważ ukrucha ma wzgląd wiary na ſprawiedliwość Boſką karzącą grzechi nie zawodnie; przeto z boiaźni kary wieczney zaciągnioney (ktorą Bòg w wyrokach ſwoich grozi) żal pochodzący za grzechi z przedſięwzięciem polepſzenia życia ieſt doſtateczny do odpuſzczenia grzechow, ale tylko w czaſie Spowiedzi Sakramenta ney, i naczey bez ſpowiedzi niema tey ſiły, bo ieſt żal niedoſkonały.

P. w Czym ſię rożnią Skrucha Contritio, i ukrucha Attritio?

O. w Tym, że Skrucha ieſt żal wzbudzony z miłoſći Bożey nad ſamo życie ſwoie wyżey ſzacuiąc Boga, tak, że Człowiek wolałby ſto razy zginąć, niżeli Boga ſamochcąc obrazić, i taką odwagę, i uwagę w ſercu maiąc złączoną z przedſięwzięciem iak nayprędzey ſpowiadania ſię grzechow, polepżenia życia, doſyć ieſt człowiekowi na doſtąpienie odpu-

odpuſzczenia wſzyſtkich grzechow, i otrzymania łaſki Bożey Ukrucha zaś ieſt to żal za grzechi dla uniknienia ognia wiekuiſtego, i ſproſności grzechowey. Conc. Trid. ſes. 14.

P. Co ieſt zadoſyć uczynienie Satisfactio ?

O. Jeſt nadgrodzenie za krzywdę, lub urazę popełnioną, ato bywa przez ukaranie ſamego ſiebie, iako mowił Zacheusz: Panie, ieslim kogo ukrzywdził, we czwornasob nadgrodzę, i połowinę dobr moich rozdam na ubogich.

P. Grzech ukarany na tym ſwiecie, czy będzie karany i na drugim ?

O. Jeśli doſtatecznie był ukarany, tak, żeby i grzeſzący zażył tyle utrapienia, ile miał przy grzechu ucieſzenia, i zgorſzony widząc te ukaranie miał wſtręt od grzeſzenia, a Pokuta była cierpliwie przyięta, tedy taki grzech ukarany niebywa więcey ſądzony, iako gdy kto raz zupełnie wypłacił dług iuż więcey płacić nieobowiązany, tak Paweł S. upewnia mowiąc: Jeslibyśmy ſię ſami rozſądzili niebylibyśmy ſądzeni od Pana.

P. Czy koniecznieś ieſt potrzebne te zadoſyć uczynienie natym Swiecie ?

O. Dwoiakim ſpoſobem bywa zadoſyć uczynienie, to ieſt i ſkutecznym żądaniem, czyli ſtaraniem ſię, ile możności, nadgradzać krzywdy, i rzeczywiſtym wykonaniem. Zadoſyć uczynienie w żądzy ieſt koniecznie potrzebne do uſprawiedliwienia, bo inaczey niebyłaby cała Pokuta. Zadoſyć uczynienie w zupełności wykonania niekoniecznie potrzebne, bo może bydź w czyſcu. Tolet

P. Wiele iest części Spowiedzi?

O. Przednieyszych części ſą cztery, 1. Aby była całkowite ſiebie oſkarżenie żadnego grzechu nieopuſzczaiąc, ani zamilczaiąc ſamochcąc, ani okoliczności grzechowey, ktora odmienia rodzay grzechu, nap: mowiąc kradzież popełniłem, zamilczawſzy okoliczność że wkoſciele, albo iaką rzecz ſwiętą ukrad, zła ſpowiedź; bo tai okoliczność, ktora odmieniła rodzay grzechu na Swiętokradztwo. Tudzież gdy mowi: popełnił nieczyſtość, a zamilczał okoliczności oſoby mężatey; bo wten czas ſtał ſię inſzy rodzay, cudzołoztwa, albo okoliczność oſoby Zakonney lub Kapłanſkiey, bota okoliczność uczyniła Swiętokradztwo, albo oſobę krewną bo tam ſtało ſię kazirodztwo, albo oſobę ſwoiey płci, bo tam ſtała ſię ſodomia, albo ſpoſob przeciwko naturze, marnie gubiąc naſienie człowiecze, czy z ſobą, czy z kim innym, bo tam pſotliwość, albo ſzpetne ſpołkowanie z beſtyą, bo tam beſtyalſtwo, albo zamilczaiąc radę, zezwolenie, pobłażanie, niedonieſienie, do kogo należy, zgorſzenie, iakowym bądź ſpoſobem, w żarcie, lub rozmowie: ktorą kolwiek z tych zamilczawſzy okoliczność, ieſt Spowiedź Swiętokradzka, i nie całkowita: zapomnienie zaś niepſuie całkowitości ſpowiedzi, byle ſzczerze pragnoł Spowiadać ſię, po należytym rozſtrząśnieniu ſumienia. Druga Część Spowiedzi wierność czyli ſzczerość, żeby nieinaczey ſumienie i ſerce, a inaczey uſta ſię ſpowiadały; zkąd wſzelka mowa, ktorey by ſię Spowiednik dowiedzieć niemogł, obłuda ieſt, i Spowiedź nieważną czyni.

Trze-

Trzecia część: Pilność, aby ſzczerze ſumienie porachować, ſprawy, i rozmowy przepatrzyć, powinności i obowiązki ſwego ſtanu, i co ſię winno Bogu, bliźniemu, i ſobie ſamemu, w myſlach, ſłowach, i uczynkach, w wykonaniu, i zaniedbaniu, należycie i pilnie przypomnić, bez czego ſpowiedź ledwo kiedy całkowita bydź może, gdyż wyiowſzy tych, co ſię częſto ſpowiadaią, i tych ktorzy w wielkiey oſtrożności, i ciehości życie prowadzą, bo ci za iednym weyzrzeniem widzą ſtan ſumienia ſwego, inni wſzyſcy rozpaſanych zmyſłow, i obyczaiow, w uſtawicznych rozmowach i bieſiadach, niepoliczone mnoſtwo grzechow na ſpowiedziach zamilczaią, azatym Kapłan znalazłſzy niegotowego, do przygotowania ſię od ſtać powinien, albo ſam ma wypytać, i rachunek ſumienia znim uczynić, inaczey poſłyſzy od Chryſtuſa. Nierzucaycie Swiątości pſom.

Cżwarta część: Poſłuſzność, to ieſt gotowość do wykonania wſzyſtkiego cokolwiek Duch Boſki, czyli ſłowo Boſkie przez uſta Kapłańſkie roſkaże. Kapłan bowiem ſłowy Ewangelicznemi upominać powinien, iako mieyſce Chryſtuſa trzymaiący, nie ieſt zaś Duch Chryſtuſow, co z ſwego mozgu mowi, dla czego i rezerwy w Koſciele Bożym naſtały, i oſkarżenia Spowiednikow przed inkwizytorami, i coroczne Approbaty od Biſkupow. Jeſli w uſtach Kapłańſkich niemaſz ſłowa Chryſtuſowego, według Malachiaſza Proroka: z Uſt Kapłańſkich pytać ſię będą prawa; A według Ozeaſza Proroka: Ponieważ ty odrzuciłeś umieiętność, odrzucę cię od Oltarza moiego, abyś mi więcey nieſłużył.

Sz. P.

P. *Czy dosyć iest na samey wierze przy spowiedzi?*

O. Jak żywo niedosyć, ale powinno bydź koniecznie krzywdy Boskiey obżałowanie, a siebie samego należyte ofkarżenie, i ukaranie. Conc. Trid. ses. 14.

P. Przez iakowesz dzieła bywa zadosyć uczynienie, czyli siebie ukaranie?

O. Synod Trideńtski na zadosyć uczynienie naznacza modlitwy umysłowe w rozmyślaniach, ustne w pacierzach, Sakramentalne we Mszach SS. na zadosyć uczynienie bliźniemu naznacza jałmużny w datku, w posłudze i w nauce: na zadosyć uczynienie swemu stanowi, naznacza posty, bo iako wszelki grzech w Raiu od pokarmu zaczął się, tak wszelka prawdziwa pokuta od postu, czyli prawdziwego głodu, i pragnienia poczynać się powinna; zkąd pomnieysze pokuty, są tylko zadatkiem prawdziwey pokuty, którą sam grzesznik podiąć powinien, przez gotowość serca swoiego: wszakże ma wiedzieć że naymnieysza pokuta od Kapłana naznaczona, więcey waży, niżeli wszystkie iego prace pokutne, aby się w pychę niewynosił, wiedząc, że do doskonałey pokuty są zasługi Chrystusa Pana potrzebne, które Kapłan applikuie przez naznaczoną Pokutę. Conc. Trid, ses. 6.

P. Te zadosyć uczynienie czy iest za karę wieczną czy za doczesną?

O. Zaiste za doczesną albowiem człowiek grzesząc odwraca się od Stworzyciela i zasługuie na karę wieczną, a zwraca się do stworzenia, i zaciąga karę doczesną, żeby go to dręczyło, co przy grzechu cieszyło; kara zaś wieczna od-

Pu

puszczona bywa przez Chrzest, i Sakrament Pokuty, albo w przypadku niemożności, doskonałą skruchą, ale kara doczesna przez Post, Modlitwę i jałmużnę.

P. Jeśli niecałkowita Spowiedź, czy będzie kiedy ważna?

O. Może bydź ważna, ale tylko w tych 5ciu przypadkach 1. Kiedy ponależytym rachunku sumnienia bywaią grzechy zapomnione. 2. w Czasie śmierci. 3. W niemym, który przez migi spowiada się, rownie iako i w Cudzoziemcu, którego ięzyk nie zewszystkim zrozumiany. 4. Kiedy kto ma grzech rezerwowany, a nagła potrzeba przyciska do spowiedzi, maiąc wolą spowiadać się, przedkim należy, rezerwowanego, może tym czasem wszystkich spowiadać się, a do czasu rezerwy uchylić. 5. Kiedy z spowiedzi ma wyniknąć cięższki upadek spowiednikowi, porozumiawszy iego małoduszność, i ciekawość, zkąd by mogł się pobudzić do grzechu nieczystości, albo upadek penitentowi, domyślaiąc się, że oto spowiednik nachylony do iakowego usidlenia, albo iakowey trzeciey osoby, która znaioma iest spowiednikowi, i łatwo ią poda w złe rozumienie; natychmiast koniecznie te okoliczności należy opuścić, a samo tylko złość grzechową wyrazić. Tollet.

P. Czy ma bydź dana absolucya umieraiącemu, o którym świadczą że bez Spowiednika dawał znaki pokuty?

O. Tak zaiste, a osobliwie, gdy iuż słaby bez zmysłow leży. Con. 8.

P. Kiedy się powinna powtorzyć Spowiedź?

O.

O. w Ośmu przypadkach. 1. Jeśliby exkomunikowany spowiadał się przed absolucyą od exkomuniki; 2. Jeśli przed tym niemiał żalu prawdziwego za grzechi, co ztąd poznać, że niemiał woli przestać grzechu. 3. Kiedy niemiał mocnego przedsięwzięcia unikać okazyi grzechowych. 4. Kiedy samochcąc zataił grzech śmiertelny naspowiedzi, albo iego okoliczność, tak, że iego domyślić się niemogł. 5. Kiedy Penitent dowie się że on nato władzy niemiał. 6. Kiedy iawnie wyklęty penitent był. 7. Kiedy tak iest wielki nienk spowiednik, że niemoże rozeznać po między grzechem śmiertelnym i powszednim. 8. Kiedy spowiednik dla snu i piaństwa f rme absolucyi niewyraźnie wymawia: Tollet: tak, że Penitent powątpiwa &c.

P. Kiedy Spowiednik może wyiawić spowiedź?

O. Nigdy, ani mieysca, gdzie co słyszał, ani domow, ani płci, ani stanu, zgoła nikomu wymieniać, co gdy by w wiele mowstwie dało się porozumieć, wraz ma bydź z urzędu złożony, i do monasteru na wieczną Pokutę odesłany, iesli zaś zgwałtowney potrzeby sam Penitent daie na pismie i to przy świadkach, natychmiast, to tylko, co on pozwala, i przed temi tylko, przed ktoremi pozwala, bez żadnego zgorszenia, i Krzywdy Sakramentu pokuty, bardzo ostrożnie, i zanaradzeniem się ludzi Boga boiących się, czy zwierzchności, ma bydź uczynione. Jesli by zaś Spowiednik posłyszawszy grzechi penitenta, spowiadał się drugiemu spowiednikowi, aby tym sposobem przez spowiedź wydał sekret, toż samo iako gdy by i bez spowiedzi zgwałcił by Sakrament Pokuty, i śmiertelnie zgrzeszył by. P.

P. Jeśli by kto znalazł człowieka umierającego bez zmysłu, albo tonącego, albo iakim innym sposobem ginącego, czy godzi się pod kondycyą absolwować go?

O. w Tym wielka sprzeczka między Nauczycielami, bo iedni boią się znieważyć Sakramentu, aby niebył daremny, mówiąc: lepiei żeby swiat zginoł, niżeli, aby Bóg był obrażony; Drudzy boiąc się zguby dusz ludzkich, i Sakrament uważaią iako lekarstwo od Boga dane dla wszystkich niewiadomie, sposobnych, i niesposobnych, niewiedząc o potaiemney niesposobności, przez dobre rozumienie o każdym, szafuią Sakrament po ludzku, a wtym niechsię poradzi Kapłan Boga na każdym mieyscu przytomnego, co mu do serca poda, iednak przekładać potrzeba zbawienie duszy, dla którey Sakramenta postanowione są.

ROZMOWA VI.

o Przypadkach zatrzymanych do rozgrzeszenia wyższey władzy.

P. Czemu się nazywa przypadek rezerwowany?

O. Ponieważ go sobie pewne osoby, dla większey wnim złości, i uporu zamkniętych, do rozgrzeszenia zachowali. Conc. Trid. ses. 12.

P. Któż może rzezrwować przypadki, czyli zatrzymywać onych rozgrzeszenie?

O. Ci, którzy maią ściśle staranie o dusz ludzkich zbawieniu, iako to: Papież, Biskup, i przełożeni zakonni. Synod Gener: i Prowin: Can. de offi.

P.

P. Jakim ſpoſobem utrzymuie ſię rozgrzeſzenie w przypadkach?

O. Dwciako: albo przez Konſtytucye, lub Synod, a taka rezerwa zawſze trwa; albo przez liſt i rozſkaz wyraźny, a taka rezerwa, kończy ſię razem z ſmiercią rozſkazuiącego.

P. Wieleż ieſt przypadkow Biſkupowi zachowonych?

O. Według prawa ſą tylko 5. 1. Lekkie potrącenie kleryka. 2. rregularność i Suſpenſa z potaiemnego grzechu zaciągniona. 3. Grzech zapalaczow, ieſli by ieſzcze niebyli ogłoſzeni, i wyklęci, bo wten czas aż do Papieża ieſt zachowana abſolucya. 4. Bluznierſtwo przeciw Bogu, i Swiętym Jego. 5. Zbrodni wyliczonych wielkość.

P. Któreż grzechy ze zwyczaiu Biſkupom do rozgrzeſzenia rezerwowane?

O. Niewiele ich, ale takowe, z których inne grzechy pochodzą, albo które łatwe zgorſzenie przynoſzą, tym końcem, aby zapobiedz nieſzczęśliwościom, tak grzeſzącym, iako i gorſzącym ſię.

P. Kto może od rezerwowanych rozgrzeſzać?

O. Ten, kto ich rezerwował, albo naſtępca iego, albo wyżſza zwierzchność, gdyż niżſza władza żadną miarą niema żadney mocy, procz gwałtowney potrzeby.

P. Biſkup czy może rozgrzeſzyć ſobie podległych od wſzyſtkich przypadkow, ieſli by były taiemne?

O. Może, w ſądzie taiemnym, nawet od Herezyi naznaczywſzy zbawienną pokutę. Conc. Trid. ses. 24.

P. Jeſli by kto w czaſie ſmierci rozgrzeſzony, powrócił do zdro-

zdrowia, czy obowiązany ſzukać rozgrzeſzenia od wyżzey zwierzchności grzechow rezerwowanych?

O. Beſpieczniey uczyniłby, maiąc do tego łatwość, wſzakże ieſli by grzechy niebyły iawne, i pod ſąd podciągnione, a dotego trudność iaka zachodzi; tedy komu bądź wyſpowiadawſzy ſię należycie, nie ieſt więcey obowiązany. Navar.

P. Jeſli komu potrzeba każe Mſzą od prawować, a niemoże przyſtąpić do Superyora. izali może bydź rozgrzeſzony z rezerwowanego luxuſu od proſtego Kapłana?

O. Nie, ale takowy powinien mieć ſkruchę tym czaſem, iako by niemiał żadnego Spowiednika, a maiąc przed ſięwzięćie proſić rozgrzeſzenia od wyżſzey zwierzchności, może tym czaſem celebrować. Navar.

P. Spowiednicy wysadzeni mocą przywileiow Zakonnych. albo Brackich, izali mogą rozgrzeszać od przypadkow Biſkupom rezerwowanych?

O. Nie bymniey, bo takim przywileiom uięta moc. Clement: n. 1.

P. Czy takoważ moc powinna bydź dawana na Piśmie?

O. Tak ieſt zaiſte, ale dość ieſt i na ſłowach od Biſkupa wyrzeczonych.

P. Którzy maią przywiley do rozgrzeſzenia, kiedy onego używać niemogą?

O. w Siedmiu przypadkach 1. Jesli ten Kazus byłby w Bulli wieczerzy Pańſkiey. 2. Jesliby wolność Koscielna była zgwałcona. 3. Jesli Klauzura Mnichow, albo Mniſzek

była naruszona złym końcem: to iest: niezważaiąc na zgorszenie, a wprowadzaiąc osoby płci przeciwney samochętnie. 4. Jesli był poiedynek skutkiem wykonany. 5. Jesli by gwałtownie porywany był Kleryk. 6. Jesliby Symonia rzeczywiście była zaciągniona. 7. Jesliby Symonia pod domysłem była zaciągniona; w Tych wszystkich przypadkach gdzie potaiemne zaciągaią się klątwy, i prętkiego potrzeba zapobieżenia złemu, ordynaryini spowiednicy swego przywileiu używać niemogą, chiba za wyraźnym pozwoleniem tych, ktorym staranie dusz tych należy. Can: Eos qui.

P. Dowiedziawszy się o rezerwowanym przypadku od kogo bądź, czy iest w obowiązku spowiadanych grzechow niewiedząc o rezerwie, na nowo spowiadać się rezerwuiącemu?

O. Jesli koniec nastąpił grzechowi, nie iest w obowiązku, iesli zaś nowy przypadek trafiłsię, po usłyszeniu rezerwy, tedy iest obowiązany, aby niepopadł w Irregularitatem przez wzgardę zwierzchności. Covar: lib: 2.

P. Jesli kto przechodząc przez Miasto zabił człowieka, gdzie nie iest Kazus rezerwowany, czy powrociwszy do swego Miasta gdzie rezerwowany, może bydź od każdego Spowiednika rozgrzeszony?

O. Swiecki człowiek może nie maiący stałego rozporządzenia Ducha, gdyż iemu mieysce daie Pasterza, a nie stan, inaczey zaś zakonny, ktoremu stan wyznacza dusz stroża, i sędziego.

P. w jaką popada karę Spowiednik absolwuiący od tego, od czego mocy niema?

O. Nayprzod zawodzi penitenta, ktorego spowiedź nie

niewarta, potym sam wpada w klątwę, i samym dziełem traci urząd przed Bogiem, i Anioły iego. Także niegodziwie będzie używał swoiey funkcyi, aż by z tey klątwy był rozgrzeszony.

P. Ktoryż spowiednik od tych kar tak ciężkich wolny iest?

O. Ktory umysłu nigdy niemiał, pogardzać zwierzchnością, ale przez szczerą niewiadomość, albo głębokie zapomnienie, odważył się rozgrzeszać.

Rozmowa VII. o Nayss: Eucharystyi

P. Co iest Eucharystya?

O. Jest to Taiemnica niepoiętey miłości Chrystusa, w ktorey pod widomemi przymiotami chleba Chrystus wydaie rzeczywiste ciało swoie i krew, na ustawiczną ofiarę za nas, i dla wiecznego życia na posiłek dla nas, w czasie ofiary zowie się Liturgia, czyli Msza S. a wczasie posiłku czyli ziednoczenia znami, zowie się Kommunia.

P. Kto postanowił ten Sakrament?

O. Sam Chrystus Pan na ostatniey wieczerzy kiedy rzekł: przyimicie i iedźcie, to iest ciało moie &c. i To czyńcie na moią pamiątkę.

P. Na coż Chrystus postanowił ten Sakrament?

O. Nayprzod na swoią pamiątkę. 2. Na pokarm dusz naszych 3. Na zadatek przszłey chwały. 4. Na lekarstwo zachowuiące ktorym bysmy od codziennych grzechow byli uwalniani, a y do śmiertelnych niedopuszczani. Conc. Trid. ss. 13. Cap. 1.

P. Jaką czcią wielbić należy ten Sakrament?

O. Czcią naywyżſzą; czyli pokłonem naywyżſzym, Latria, nazwanym, ktory ſamemu tylko Bogu należy. Con: Trid. ſes. 13. C. 5.

P. Czy ten Sakrament godnieyſzy ieſt, nad wſzyſtkie inſze Sakramenta?

O. Zaiſte godnieyſzy, bo w nim ieſt rezeczywiscie ſam ſprawca Swiątośći.

P. Co trzeba uważáć w tym Sakramencie?

O. Pięć rzeczy: Materya, Forma, Miniſter z Jntencyą, Przyimiciel, i ſkutek. ſes. 13.

P. Jaka ieſt Materya tego Sakramentu?

O. Chleb pſzenny, bądź to przaśny, bądź kwaſzony, według Synodu Florent: i wino iagodne, z odrobiną wody przymieſzaney.

P. Te dwie Materye chleb i wino, izali czynią dwa Sakramenta czyli ieden?

O. Jeden tylko Sakrament, tak dla iedności całego ciała, i Krwie Chryſtuſowey, razem z duſzą i Boſtwem, ktora to iedność zamyka ſię pod każdą z tych poſtacią chleba i wina; tak dla tego, że ten Sakrament ieſt poſtanowiony na kſztałt iedney wieczerzy, na ktorey bydź powinien po karm i napoy, iakoż i rzeczywiście ieſt Ciało iako pokarm, a Krew iako napoy. Tak dla tego że ten Sakrament zna. czy iedności ſkutku, iedna bowiem łaſka bywa udzielona w Kommunii, pod oboygą poſtacią, iako też dla tego, że do iednego zmierzaią końca, to ieſt: ziednoczenia Kościoła; wſzakże kto całą Hoſtyą przyimuie, całego Chryſtuſa przyimuie; tudzież kto ſamą Krew przyimuie, rownie przyimuie tegoż Chryſtuſa.

P. Czy powinna bydź przytomna Materya?

O. Powinna bydź koniecznie przytomna, bo te ſłowka ukazuiące To ieſt-Ta ieſt- Koniecznie wyciągaią przytomności, inaczey zaś niebyła by prawda powiedzieć: To ieſt Ciało moie, Ta ieſt krew moia.

P. Gdy by kto miał Jntencyą 10. tylko Hoſtyi poświęcić, a znalazłby 12. ktore by znich były poświęcone?

O. Zadna, gdyż niebyłaby należyta Jntencya, inaczey zaś gdy by chciał wſzyſtkie przytomne poświęcić; były by poświęcone, chociaż by ich niewiedział liczby, ponieważ Jntencya do wſzyſtkich była namierzona. Tollet.

P. Jakowe ją Formy poſwięcenia Chleba i wina?

O. Nad chlebem: Hoc eſt enim Corpus meum. To ieſt Ciało moie. Nad winem: Ta ieſt Krew moia.

P. Jzali ſłowa oboyga Form Hoſtyi i wina ſą koniecznie potrzebne do iſtoty Sakramentu, tak, iżby bez nich, niemogł bydź Sakrament?

O. Zaiſte koniecznie ſą potrzebne, co do iſtoty, inne zaś ktore ſię przydaią, z ſciſłego ſą Przykazania pod grzechem śmiertelnym.

P. Czemu to w Formie Krwi mowią ſię te ſłowa ktora za was i za wielu będzie wylana, a nie raczey za wſzyſtkich?

O. Bo w odkupieniu naſzym uważaſię iſkuteczność, i doſtateczność, ſkuteczność *efficacia* dla wielu w pragnieniu ſobie applikuiących, i pragnących tego okupu, wyraża ſię

temi

temi słowy, ktora za wielu. Dostateczność *Sufficientia* rozciąga się do wszystkich ludzi przez nieskończoną cenę Krwi Chrystusowey, ktory iest Bogiem wszystkich iak tedy iest Stworzycielem wszystkich, tak iest i odkupicielem wszystkich. Z tąd każdy może mowić, że i za niego iest Krew wylana, bo dostateczne okupienie, niekażdy iednak z niey będzie profitował; tylko, kto szczerym służeniem Chrystusowi, sobie ią applikował.

P. Kapłan sam bez Ministra, czy może celebrować?

O. Według rozporządzenia prawa, nie iednego, ale kilku ministrow mieć powinien, według onych słow: *Dominus Vobiscum* Pan zwami. Błahodat Hospoda naszeho Jysus Chrysta, budy sowsimy wamy. Według zwyczaiu zaś przynamniey z iednym Ministrem celebrować może, iednak męzkiey płci powinien bydź Minister, aby reprezentował wszystek lud.

P. Kapłan porządnie wyświęcony Minister tego Sakramentu, nie maiąc sposobności spowiadania się, dla niedostatku Spowiednika, w nagley potrzebie, czy może Celebrować?

O. Ponieważ niedostatek Spowiednika raz się uważa rzeczywiście, drugi raz obyczaynie, przeto wrzeczywistym niedostatku wzbudziwszy skruchę, i przedsięwzięcie iak nayprędsze spowiadania się, może celebrować, w niedostatku obyczaynym, czyli rozsądnym, gdzie zachodzi powątpiwanie, albo o juryzdykcyi, albo rezerwie, albo obawianie się dania okkazyi rozwiązłemu Spowiednikowi do nowego grzechu, o ktorego życiu i obyczaiach wiadomo, iż łatwiuchno

no sam się nieoczyściwszy, drugich oczyszczać będzie, a tym samym niegodziwie sprawuiąc Sakrament drugi grzech zaciągnie, iako gdy kto krzywo przysiężcę, do krzywo przysięgi pobudza, w tych okolicznościach tak się ma zachować, iako by rzeczywiście niemiał Spowiednika; przeciwnie zaś dla wymyślonej iakowey swoiey pretensyi, bez należytey wiadomości, o złym życiu Kapłana, chcący administrować na swoiey skrusze zasadziwszy się, pewnieysza rzecz, że popada w Swiętokradztwo, bo prawdziwa skrucha iest podanie się Kościołowi do rozsądzenia, ktorym on pogardza dla swoiey prywatney przyczyny. Tollet.

P. Wieloraki iest przyimiciel tego Sakramentu?

O. Dwoiaki: i Kapłan ktòry poswięca, sam Kommunikuiący, i wierny z rąk Kapłańskich nabożnie przyimuiący podług swego obrządku.

P. Malutey, niemaiący rozumu, czy są obowiązani Kommunikować?

O. Nie są obowiązani, równie iako i szaleni, dla nieużywania tego Sakramentu.

P. O ktorym czasie maią wierni przyimować ten Sakrament?

O. Zaczowszy używać rozeznania, z przykazania na każdą Wielkanoc, i w każdym niebespieczeństwie śmierći, a z pobożności iak nayczęściey.

P. Jakie przygotowanie, do tego Sakramentu należy?

O. Te są: 1. Rozeznanie pomiędzy chlebem prostym, a Taiemnicą Bożą. 2. Zdrowemu Post od północy, aż do Kommunii. 3. Doraslaiącym należyta Spowiedź. 4. Wolne

lumie-

temi słowy, ktora za wielu. Dostateczność *Sufficientia* rozciąga się do wszystkich ludzi przez nieskończoną cenę Krwi Chrystusowey, ktory iest Bogiem wszystkich iak tedy iest Stworzycielem wszystkich, tak iest i odkupicielem wszystkich. Ztąd każdy może mowić, że i za niego iest Krew wylana, bo dostateczne okupienie, niekażdy iednak z niey będzie profitował; tylko, kto szczerym służeniem Chrystusowi, sobie ią applikował.

P. Kapłan sam bez Ministra, czy może celebrować?

O. Według rozporządzenia prawa, nie iednego, ale kilku ministrow mieć powinien, według onych słow: *Dominus Vobiscum* Pan zwami. Błahodat Hospoda naszeho Jysus Chrysta, budy sowsimy wamy. Według zwyczaiu zaś przynamniey z iednym Ministrem celebrować może, iednak męzkiey płci powinien bydź Minister, aby reprezentował wszystek lud.

P. Kapłan porządnie wyświęcony Minister tego Sakramentu, nie maiąc sposobności spowiadania się, dla niedostatku Spowiednika, w nagley potrzebie, czy może Celebrować?

O. Ponieważ niedostatek Spowiednika raz się uważa rzeczywiście, drugi raz obyczaynie, przeto wrzeczywistym niedostatku wzbudziwszy skruchę, i przedsięwzięcie iak nayprętsze spowiadania się, może celebrować, w niedostatku obyczaynym, czyli rozsądnym, gdzie zachodzi powątpiwanie, albo o juryzdykcyi, albo rezerwie, albo obawianie się dania okkazyi rozwiązłemu Spowiednikowi do nowego grzechu, o ktorego życiu i obyczaiach wiadomo, iż łatwiuch-

no

no sam się nieoczyściwszy, długich oczyszczać będzie, a tym samym niegodziwie sprawuiąc Sakrament drugi grzech zaciągnie, iako gdy kto krzywo przysiężcę, do krzywo przysięgi pobudza, w tych okolicznościach tak się ma zachować, iako by rzeczywiście niemiał Spowiednika; przeciwnie zaś dla wymyślonej iakowey swoiey pretensyi, bez należytey wiadomości, o złym życiu Kapłana, chcący administrować na swoiey skrusze zasadziwszy się, pewnieysza rzecz, że popada w Swiętokradztwo, bo prawdziwa skrucha iest podanie się Kościołowi do rozsądzenia, ktorym on pogardza dla swoiey prywatney przyczyny. Tollet.

P. Wielorzki iest przyimicisl tego Sakramentu?

O. Dwoiaki: i Kapłan ktòry poświęca, sam Kommunikuiący, i wierny z rąk Kapłańskich nabożnie przyimuiący podług swego obrządku.

P. Malutey, niemaiący rozumu, czy są obowiązani Kommunikować?

O. Nie są obowiązani, równie iako i szaleni, dla nieużanowania tego Sakramentu.

P. O ktorym czasie maią wierni przyimować ten Sakrament?

O. Zaczowszy używać rozeznania, z przykazania na każdą Wielkanoc, i w każdym niebespieczeństwie śmierći, a z pobożności iak nayczęściey.

P. Jakie przygotowanie, do tego Sakramentu należy?

O. Te są: 1. Rozeznanie po między chlebem prostym, a Taiemnicą Bożą. 2. Zdrowemu Post od północy, aż do Kommunii. 3. Doraslaiącym należyta Spowiedź. 4. Wolne

śmie-

ſumienie od grzechu ſmiertelnego. 5. Uſilne ſtaranie ſię wyſtrzegać ſię nawet grzechow powſzednich, przez używanie pokutnych dzieł Poſtu, Modlitwy, i Jałmużny.

P. Alboż powſzednie grzechi przeſzkadzaią do przyięcia ſkutku tego Sakramentu?

O. Jeśli oziembiaią miłość ku Bogu, i zaſmucaią miłość ku blizniemu, znacznie przeſzkadzaią ſkutkowi tego Sakramentu, a z okkazyi zgorſzenia zaśmiecić ſię mogą w grzech ſmiertelny. Tollet in Sum.

P. Aboż niedosyć na ſumey ucieze do przyięcia godnie tego Sakramentu?

O. Niedosyć, bo potrzebuie miłośći, krora zaſmucona, niemoże bydź przeiednana, tylko albo ſkruchą, albo Spowiedzią. Conc. Trid. ſes. 13.

P. Kto ieſt właściwym Miniſtrem tego Sakramentu, żeby go zdrowym i chorym rozdawał?

O. Właściwy Miniſter Biſkup i Paroch w ſwoiey Parochii, nadzwyczayny zaś Miniſter, każdy Kapłan przez pozwolenie Kommunikuiącego, bądź wyraźne, bądź domyślne, iako też każdy rządca w ſwoim Kościele; z kąd chorym bliźkim ſmierci daie ſię ten Sakrament nakſztalt Wiatyku od właſnego Parocha, albo od inſzego Parocha, za iego pozwoleniem, gdyż Wiatyk potrzebuie aktu Juryzdykcyi Paſterza. Clement: 1. de Privileg.

P. Czy daie ſię ten Sakrament chorym, ktorzy nie ſą bliskiemi ſmierci, dla ich tylko nabożeńſtwa?

O. Może bydź dany w ten czas, kiedy chory niemoże poyść

poyść do Kościoła bez zapadnienia w gorſzą chorobę, inaczey ciężko obrzydley ieſt przez nieuſzanowanie Nayss. Sakramentu, gdy mogąc doyść do Domu Pana ſwoiego, raczey tego wyciąga, żeby ſwiątość do niego przyniesiono. Can. Quæ dignior. 24.

P. Gdy by kto zamiaſt wiatyku przyioł Eucharyſtyą, potym ozdrowiał, a potym znowu zapadł, iak długo czekać drugiego wiatyku?

O. To zoſtawiono roſtropności Spowiednika, i pobożności penitenta; wſzakże dla ſamego nabożeńſtwa bez przyimowania, niema bydź noſzony Sakrament, do żadnego Domu. Conc. Trid. ſes. 13.

P. Czy należy dawać Eucharyſtyą ſkazanym na ſmierć, i kiedy?

O. Tak zaiſte, ieśli prawdziwie pokutuiący i Spowiadany, i to dniem przed exekucyą Dekretu, żeby upłynęło 24. godzin, tacy iednak poſtni bydź powinni, ieśli nie ſą choremi.

P. Czemu nieiekaiący do Kościoła bywaią wolni od ſmierci, a Kommunikuiący bywaią traceni?

O. Bo Eucharyſtya tylko duſzę zbawia, a nieciało, a Kościoł zaſłania i duſze, i ciało. Gloſsa.

P. Eucharyſtya o ktorey godzinie, i w iakim Apparamencie ma bydź dawana chorym?

O. o Ktoreykolwiek godzinie wednie, albo i w nocy, poſtnym, lub niepoſtnym, byle ciężko i niebeſpiecznie chorym, potrzeba nagła przyciſka, wſzakże Miniſter powinien bydź przybrany w komże i w ſtułę, i baldachimem przy-

kryty z dzwonkiem, przy asystuiących klerykach, z świecami, ustawicznie Psalmy SS. mowiąc: oczy w ziemie spuściwszy świątości ręką trzymaiąc, z głową odkrytą; do domu chorego przyszedłszy, i na stole przybranym na kształt Ołtarza z świecami zapalonemi, złożywszy, a pokłon oddawszy ze wszystkiemi domownikí, chorego wyspowiadawszy, potym według zwyczaiu z Agendy nawiedzenia chorego odczytawszy, poda mu S. Kommunią, i dopoiednania się zewszystkiemi zaleci

P. *w Czasie powietrza, albo woyny, lub przemocy Heretykow, iak ma bydź niesiony Nayś: Sakrament do Chorych?*

O. w Takowym razie niebespiecznym, opisze Biskup porządek lub rostropność Kapłana.

P. Gdzie ma bydź zachowany Nayś: Sakrament?

O. w Katedralnych Kościołach Parochialnych, Kollegiatach, lub u zakonnikow, i mniszek, w szakże niewchodzie, ani między ścianami Monasteru, to iest nie za klauzurą Conc Trid. ses. 13

P. A w Kaplicach publicznych albo w Modlitewniach prywatnych Domow, czy może bydź chowany?

O. Bynaymniey, chiba za Dyspensą Papieską, i to żeby Kaplica była szeroka, i ozdobiona. Bydź też może i za Dyspensą Biskupa, ale na krotki czas, iako to: po Kaplicach dalekich od parafialnych Cerkwi, w szczegulności gdy grassuią choroby. Conc. Trid. S. 13. C. 6.

P. w Spitalach czy może się zachowywać?

O.

O. Za dozwoleniem własnego Biskupa na pismie danym, może i powinno wednie i w nocy z należytym światłem w Kaplicy wszystkim otworzystey- Can: Quidam Roth: Decis. 725.

P. w Kościołach które nie są Parafialne, ale bractkie maiące wszystkich swoy porządek Kościołowi przyzwoity, czy może bydź chowany Nayś: Sakrament?

O. Jeśli maią Kapłana przyzwoitego, ktory by dopilnował, może za pozwoleniem Biskupa, wszakże renowacya, iak nayczęściey bydź powinna, żeby postaci niepodpadały korrupcyi, a Cyborium ozdobione, wyzłocone, i dobrze zamknięte, *Puszka, okryta Kławatem*, czysty, pod sobą Korporał maiąca.

P. Jakowyż skutek tego Sakramentu?

O. Daie łaski poświęcaiące, w przyiaźni Boskiey umacnia serce, zachowuie od upadku, i Jnne cudowne skutki sprawuie, według przysposobienia duszy w pobożności.

P. Jżali bierze się inszа łaska z przyięcia Ciała, a inszа z przyięcia Krwi?

O. Tollet twierdzi, że ta iedna, i taż sama, czy z iedney, czy z drugiey przyimowana bywa. Balarmin Kardynał, zważaiąc, co ktora postać ukazuie i znaczy, ogląda się na one słowa Dawida S. Chleb serce człowieka umocni (otoż łaska siły) i wino serce rozweseli (o toż łaska radości czyli miłości) powszechnie iednak Kościoł naucza że tenże żywy Chrystus cały, by w naymnieyszey odrobinie Sakramentalney, nie według tych znakow słabych,

U 2 ale

ale według ducha przyſpoſobienia w pobożności, i czyſtości ſumienia przyimuiących, daie iedną łaſkę poſwięcaiącą, w ktorey inſze ſię łaſki zamykaią: A ztąd wnoś, że Koſcioł roſkazuiąc przyimować ludziom ſwieckim pod iedną poſtacią; iednego Chryſtuſa, a nigdy nierozdzielnego, by w naymnieyſzey odrobinie, bynaymniey ich nieukrzywdza, ale w większey wierze utwierdza; pozwalaiąc zaś Grekom pod oboygą poſtacią przyimować, nietym ſamym ich bardziey uzacnia, ale utrzymywać Koſcioła ſwego obrządek, czyli S. Zwyczay od Oycow SS. wzięty, przykazuie, chcąc, aby oraz tychże Oycow wſtrzemięźliwości, czyli poſtow do tey wieczerzy poprzedzaiących naſladowali, i ta ieſt myſl Benedykta XIV. Papieża. Ponieważ obrządki ſą Oycow SS. Zwyczaie, do ktorych lud był oſobliwſzą miłoſcią przywiązany, wewſzyſtkich naſladuiąc ich ile możności czynnoſciach; przeto gdy ſię im to ſamo pozwala, co Oycom SS. dla ich Swiątobliwości, i wſtrzemięźliwości toż ſamo też i lud czynić powinien. co i oni czynili; Koſcioł bowiem S. żądaiąc iedności wiary po wſzyſtkim ſwiecie, chce mieć wſzyſtkich Katolikow, niechcąc zas psować Swiętych obrzędow, pragnie ocalić każdy obrządek z iednoſcią wiary zgadzaiący ſię. Co wyczytaſz z Bulli Bened: XIV. zaczynaiącey ſię Allatæ ſunt nobis. &c.

P. Wiele ſpoſobami może bydź przyimowany ten Sakrament?

O. Czterma ſpoſobami. 1. w Figurze czyli pod podobieńſtwem, iako przyimowali w ſtarym Zakonie Oycowie przyimuiąc Mannę z nieba. 2. Duchownym ſpoſobem przez wiarę i gorące

gorące pragnienie miłości Chryſtuſowey, iako przyimuią pobożni na każdy dzień będąc dalekiemi od Ołtarza. 3. Sakramentalnym tylko ſpoſobem iako przyimuią ci ludzie, ktorzy wierzą że to prawdziwe ciało i Krew Chryſtuſowa, co biorą w Sakramencie, ale to wierząc niemaią prawdziwey miłości Chryſtuſowey, bo ſą w grzechu ſmiertelnym, a zatym w nieprzyiaźni z Chryſtuſem, a tak przyioł Judaſz ſwiętokradzca. 4. Sakramentalnie i duchownie, razem, to ieſt; kiedy z wiarą przyimuią Sakrament, a z czyſtym ſumieniem, i gorącym miłości pragnieniem, otrzymuią ſkutek Sakramentu, to ieſt Łaſkę poświęcaiącą. Conc Trid ſes 13. Can 8.

P. Czyią mocą pozwolono, i ſcisle przykazano, żeby nieinaczey, tylko pod dwoygą poſtaciami poſwięcać Sakrament?

O. Żeby poſwięcaiący pod oboygą poſtaciami, i tak Kommunikowali, to mocą Boſką poſtanowiono; żeby zaś inſzym Kommunikuiącym pod iedną poſtacią, lub pod oboygą rozdawali, to mocą Kościoła S. wyznaczono, komu, i kiedy, i iak należy rozdawać. Conc. Trid. ſes. 21. Conc. Florent:

P. Jakże ieſt Chryſtus cały przytomny i w Sakramencie i w Niebie?

O w Niebie ieſt ſpoſobem naturalnym, daiąc ſię tam widzieć w poſtaci przyrodzoney. W Sakramencie zaś ieſt ſpoſobem cudotwornym, taiemniczym, czyli Sakramentalnym, daiąc ſię przyimować w poſtaci przywłaſzczoney, iako ſię ukazywać przyobiecał wierzącym. Jam ieſt Chleb, ktory z Nieba z ſtąpił. Ciało moie ieſt zaiſte pokarm a

Krew

Krew moia zaiſte ieſt napoy. J to czyńcie na moią pamiątkę. A zatym cały Chryſtus w całym Sakramencie, i cały w każdey cząſteczce Sakramentu, iako cała natura ognia w płomieniu, cała i w każdey iſkierce by w naymnieyſzey, bo tak mowi Chryſtus. Przyſzedłem miotać Ogień miłości, a czegoż chcę, iedno aby ſię wſzyſtko zapaliło, to ieſt: iako mowi S. Paweł Apoſtoł. Aby miłość S. była rozlana po ſercach naſzych i Jako ſwiadczy Łukaſz S. w Dzieiach Apoſtolſkich. Zegdy wierzący przebywali na modlitwie co dzień na łamaniu chleba, z tyſiąca wierzących było iedno ſerce, i iedna duſza, to ieſt iedno chcenie i rozumienie we wſzyſtkich, i to ieſt ſkutek Sakramentu Euchariſtyi należycie przyiętey.

P. Jakoż pod obiegą poſtaciami ma bydź uważana Ciało Chryſtuſowe?

O. Znaczeniem i wierzeniem, bo poſtać chleba ukazuie ciało, a poſtać wina ukazuie Krew, i to ieſt zmyſłowe znaczenie, mocą zaś ſłow Chryſtuſowych: Jam ieſt chleb, całego Chryſtuſa żywego w każdey odrobinie w tey poſtaci chlebowey wiara dościga niezawodnie, mocą ſłow Chryſtuſowych. Ta ieſt Krew moia, ktora za was będzie wylana, w każdey kropelce wina przemienionego, wiara dościga całego Chryſtuſa żywego z ciałem, Krwią, duſzą, i Boſtwem, rzeczywiście przytomnego. Otoż i znaczeniem iak trzeba zmyſłem, i wierzeniem iak trzeba, ſercem.

P. Coś za przyczyna że na pſzennym, a nie na inſzym chlebie ſprawować ſię ta powinna Swiątoſć

O.

O. Bo taka ieſt wola Chryſtuſa Boga, ktory iako karmiciel wſzyſtkiego ſtworzenia człowiekowi wyprowadza chleb z ziemi, według Dawida S. na doczeſne życie, ſprawuiąc w ziarnie pſzenicznym pośiłek, wſzakże i ten chleb ſłowem wyprowadza, czyli ſtwarza *producit*, ktory ſmakiem ſwoim podobny do manny, i przeto podobało ſię Chryſtuſowi wziąć ziarno pſzeniczne za podobieńſtwo wyżywienia w łaſce Bożey, ktora ieſt Krolewſtwo Boże, nie iuż na doczeſne, ale na wieczne życie poſilaiąc. Podobne ieſt Krolewſtwo Niebieſkie ziarnu Pſzenicznemu, ktore ieśli nieobumrze ſamo przebywa, ieśli zaś obumrze w ziemi, ſtokrotny owoc przynoſi, zatym ten że Chryſtus, ktory dla ciał ludzkich na doczeſne życie ieſt w ziarnie karmiciel ten że i nawieczne życie ſłowem przetworzywſzy, też ziarno w ciało, i krew ſwoią dla duſz ludzkich, ieſt zbawiciel; z kąd iawna rzecz, że co ſtworzył ſłowem, to i przetworzył w Sakramencie, ſtworzył ziarna iſtotę, a nie ludzką robotę, ni kwaſu, ni przaśnikow nie robiąc, więc i przetwarza ziarna iſtotę, a nie ludzką robotę; zoſtawuie tedy robotę czy w opłatku czy w kwaſzoney proſpborze, a przemienia iſtotę chleba na ciało ſwoie, a iſtotę wina na Krew ſwoią. Słowa bowiem Jego ſą duchem i żywotem. Tak Łazarza w grobie ożywiły, ale związkow ludzkich, czyli obcuſow nierozerwały.

P. Po poſwięceniu iznali zoſtaie ſię iſtota chleba, albo wina?

O. Bynaymniey, nic niezoſtaie, ani z chleba, ani z wina, ale ſam Chryſtus pod poſtaciami ich utaiony, ſpra-

wu-

wuie to, w zmyſſach naſzych, co by ſprawowało chleb i wino, według tego co rzekł: Jam ieſt chleb, ktory z nieba z ſtąpił, ktory daie żywot ſwiatu; a żywot doczeſny, iako karmiciel wſzyſtkiego ſtworzenia, ſam ſtwarzaiąc wſzyſtkie pokarmy ſłowem ſwoim, i w nich wſzyſtkie poſtaci, i ſmaki widome ſprawuiąc: Daie i żywot wieczny, iako zbawiciel duſz ludzkich; też pokarmy ſłowem ſwoim Boſkim przetwarzaiąc iſtotę chleba, w iſtotę ciała ſwego, a iſtotę wina, w iſtotę Krwi ſwoiey, przyrzekaiąc, że to będzie czynił, co by czyniły chleb i wino, to ieſt karmić i napawać: gdyż tak mowi: ciało moie ieſt prawdziwy pokarm, a Krew moia zaiſte ieſt napoy; całe tedy przeiſtoczenie *Tranſubſtantiatio*, ieſt ſtworzoney rzeczy przetworzenie mocą ſłow Sakramentalnych; ponieważ ſtworzenie *productio* ſłowem Boſkim uczyniło iſtotę chleba, więc tym że ſłowem Boſkim przetworzenia *reproductio* z chleba czyni ciało, a z wina Krew Chryſtusową.

P. Jak długo Chryſtus przebywa pod takiemi poſtaciami? albo czy przyſtoi przywłaſzczyć ſobie inszą poſtać do ſwoiey natury?

O. Tak długo przebywa, iak długo ſunkcya chleba, i ſunkcya wina z ſwoiemi poſtaciami zgadzać ſię może, ponieważ powiedział: Jam ieſt chleb, więc poty tam będzie, poki może to czynić, co by czynił prawdziwy chleb, ſkoro by zaś poſtać była ſmieciem ſpleſniałym, i obmierzłym, albo poſtać wina powinna by ſię zmienić na ocet, ktorych to poſtaci iako pieluſzek Kościoł Jemu użycza, natych miaſt iak niechciecał bydź ſmieciem, tak żadną miarą już nie-

nieprzebywa, a przeklęte leniwſtwo Kapłańſkie w tey mierze, że nieuczcił Chryſtusa Boga ſwoiego, odmianą pieluſzek, i niewyznał go przed ludźmi, zaſługuie nato, że go przed Anioły, i Oycem Niebieſkim nieuczci, i zawſtydzi go Chryſtus, ani bowiem ſtworca, nieſtwarza ziół wiecznych, ani owocow, tylko na iedne dziś, a potym nawet i ſama manna pſować ſię muſi, i chlebem bydź przeſtaie; dla czego kazał prośić, Chleba naſzego day nam dziś, toć ani zbawiciel niechowiązał ſię trzymać poſtaci chlebowey, lub winney, tylko poki naturalne poſtaci chleb i wino trwać powinne. Poſtaci zaś przywłaſzczał, na gorze Tabor, ſłońcu, po Zmartwychwſtaniu, ogrodnika, idąc do Emmaus, pielgrzyma.

Rozmowa VIII. o Offierze Mſzy S.

P. Co to ieſt Mſza S. na iaki koniec, i od kogo poſtanowiona?

O. 1. Jeſt nayzacnieyſza offiara Bogu oddana Jmieniem całego Kościoła, w Jednorodzonym Synie Bożym Jezuſie Chryſtuſie, 2. Na ten koniec, a żeby należyte podziękowanie za Dobrodzieyſtwa Boſkie, doſtateczne przebłaganie za grzechi ludzkie, pewne uproſzenie łaſk Boſkich przez tę offiarę otrzymać można. Zkąd ta offiara nazywa ſię dziękczynna, bo ieſt naylepſzą pamiątką Jezusa Chryſtusa wſzyſtkich dobrodzieyſtw; To czyńcie na moią pamiątkę. Dziękczynienie zaś ieſt prawdziwe wſpominanie życia i ſmierci iego, i odkupienia naſzego.

Taż offiara nazywa ſię Błagalna, bo ukazuie Rany, i

śmierć Syna iego za grzechi ludzkie, kiedy wołał do Oyca Niebieskiego. Oycze odpuść im, bo niewiedzą co czynią. Taż offiara nazywa się uprośną, bo sam Chrystus przyrzekł: Ocokolwiek prosić będziecie Oyca w Imie moie stanie się wam. Otoż na iaki koniec postanowiona Msza S. Na podziękowanie, ubłaganie, i uproszenie.

3. Od kogo zaś postanowiona, od samego Chrystusa Boga na ostatniey wieczerzy, kiedy mowił: Oto ia sam się za nich poświęcam, to iest: Offiaruię; i kiedy Apostołom rzekł: to czyńcie na moią pamiątkę, ile kroć będziecie pożywać, i pić z tego Kielicha, śmierć moią przypominaycie; - i znowu nie tylko za niemi proszę, ale i za temi, ktorzy przez słowa ich uwierzą we mnie. Otoż nietylko Apostołom, ale i wszystkim Kapłanom, prawdziwie poświęconym, aż do skończenia świata powierzona taż sama offiara czyli Msza S.

P. Ktoż poświęcił Apostołow na Kapłaństwo?

O. Sam Chrystus Pan na ostatniey wieczerzy; Kiedy rzekł: To ilekroć czynić będziecie. Conc. Trid. Ses. 22.

P. Offiara Mszy czy iest zapewnie Błagalna?

O. Zapewnie, ieżeli z prawdziwą wiarą, z boiaźnią, i uszanowaniem skruszeni i pokutuiący do Boga przystępuiemy, a wten czas miłosierdzia dostępuiemy, łaski i pomocy potrzebne znayduiemy. Conc. Trid. Ses. 22.

P. Za kogoż offiaruie się, i Komu pomocna taż offiara?

O. Za żywych i umarłych, ktorym ieszcze niezupełnie oczyszczonym naybardziey pomaga.

P.

P. Komuż bywa offiarowana, i czy może bydź SS: offiarowana?

O. Ponieważ samemu Bogu właściwie należy każda offiara, toiest oddanie rzeczy iakiey naymilszey na Jego wolą, czy aby ią zachował, czy, aby ią zepsował, wyznaiąc tym sposobem iego moc naywyższą, ktora iak sama z niczego wyprowadziła, tak wszystko w niwiecz obrocić może, zkąd takie oddawanie aż do zniszczenia rzeczy, nazywa się offiarowanie, samemu tylko Bogu należyte, przeto głupi by to był człowiek, ktory by iakiemukolwiek stworzeniu Nayświętszą offiarę czynił, gdyż przez to miał by za Boga stworzenie. Jawna tedy rzecz że i ta Nay SS. offiara Oycu Przedwiecznemu offiaruie się, anie zaś Swiętym Boskim, ieżeli czyni się wzmianka o Swiętym przytey offierze to tylko przez miłość ku nim, oddaiemy Bogu dzięki, żeich wybrał, usprawiedliwił, i poświęcił, za ich tedy zasługami dopraszamy się łaski pożądaney, ktorey dla naszey niegodności bespiecznie spodziewać się niemożemy.

P. Ktoż postanowił Kanon we Mszy SS.

O. Sam Kościoł Katolicki, ato tak swiątobliwie i doskonale przy asystencyi Ducha Przenay: SS. iż w nim żadna omyłka bydź nie może wynaleziona. Conc. Trid. Ses. 22.

P. Dlaczego Kościoł przykazał nie ktore głośne, niektore ciche Modlitwy, Ceremonie, i Apparaty?

O. Aby tym sposobem umysł ludzki do uważania, i rozmyślania rzeczy Boskich wzbudził, i okazał tak wielkiey offiary wspaniałość, według Tradycyi, czyli ustney nauki Apostolskiey.

W s. P.

P. Jzali pomaga Mſza S. wſzyſtkim, na ktorey ſam Kapłan Kommunikuie?

O. Ponieważ Kapłan publiczny ieſt Miniſter, a poproſtu mowiąc ſam nie ſwoy, ale powſzechny ſługa powſzechnego Kościoła; przeto w nim, i przez niego każdy byleby chciał, ſtawić ſię może przed Maieſtatem Bożym a zatym iako offiara, tak Kommunia od niego czyniona imieniem wſzyſtkich, i za wſzyſtkich; tym wſzyſtkim pomaga, ktorzy ſobie applikuią, czyli przywłaſzczaią; iako powſzechny ſługa ſłońce wſzyſtkim ſwieci, ktorzy otworzą oczy; na Mſzy zaś ludzie nietylko ciałem, ale i Duchem łączyć ſię mogą z miłoſcią Chryſtuſową, a takowe złączenie, ieſt Kommunia; więc ſama przytomność na Mſzy zaſwiadczeniem miłości Chryſtuſowey ieſt Duchowna Kommunia.

P. Jakowym Językiem Mſza odprawować ſię powinna?

O. Ponieważ Mſza ieſt widok odkupienia naſzego o ktorym zaſwiadczył Tytuł na Krzyżu językiem Hebrayſkim, Greckim, i Łacinſkim, przeto temiż językami Kościoł Boży zawſze ſprawował, ale że po wzięciu Ducha S. Apoſtołowie rożne narody do wiary zgromadzili, przeto w mocy Kościoła Katolickiego w rożnych kraiach poſtanawiać i utwierdzać obrządki, aby każdy Kościoł, w ſwoim obrządku, tak ſprawował tę Taiemnicę, iak mu głowa Kościoła Papież Rzymſki, pozwala, lub przykazuie.

P. Wielorakі ieſt walor Mſzy S.

O. Dwoiaki: względem zaſług Chryſtuſowych ieſt walor

lor nieſkończony, względem ludzkiego korzyſtania tych że zaſług, ieſt walor zakryſlony, według każdego ſerca gotowości i ſpoſobności, na podobieńſtwo komara chcącego wypić całe morze, ktòry z morza tyle bierze, ile w ſobie mieści, nie ile morze ma w ſobie. Te zakryślenie waloru ieſt względem ludzi, nie względem Chryſtusa Boga, z kąd powtarzanie tak częſte Mſzy, wyraża naſzą małość, ktòra częſtego potrzebuie poſiłku, i ratunku, dla tegoż każdy ſobie chcąc przywłaſzczyć korzyść z zaſług Chryſtuſowych, publicznego ſługę do odprawowania Mſzy S. przynaymuie, ktòrym naięciem, nie za Mſzą płaci, ale za podiętą fatygę.

P. Jzali godziwie biorą Kapłani podarek za odprawowanie Mſzy?

O. Bardzo godziwie, bo i ſami wyznaią ſię bydź ſługami, nietylko Boſkiemi, ale też i Kościelnemi; gdy biorą płatę za ſwoią uſługę, i daiących jałmużnę na uczciwe wyżywienie ſługi, o pewnym odprawieniu Mſzy zabeſpieczaią, tym bowiem ſamym korzyści z zaſług Chryſtuſowych daiącym applikuią, co ſię tak o ubogich, iako i o bogatych ma rozumieć, że ſię ich uſługa płaci.

P. Otuxowanie ſtipendiow czyli jałmużn, do kogo należy?

O. Właściwie do ſamych Biſkupow, ktòrzy maią wzgląd, na dzienne wyżywienie pracownika, takową Jałmużnę oznaczą, z iaką w ktòrym kraiu mogł by łatwo Kapłan Ołtarzowi ſłużyć, wſzak że te wyznaczenie, ſamych tylko Kapłanow wiąże, ale niedaiących.

P.

P. Kiedy może bydź odprawowana Msza?

O. Przy wschodzie słońca, i aż do pierwszey godziny, po pierwszey zaś ieśli na to pozwolenia niema, odważaiąc się celebrować, osobliwie w wieczor, staie się suspendowany przez Bullę od Piusa V.

P. Czy może pozwolić Biskup robotę w Dni Swięte?

O. Nie tylko Biskup ale i Paroch może pozwolić na krótki czas w nagłey potrzebie.

P. Cożto iest słuchać Mszy?

O. Jest to bydź przytomnym cieleśnie, a uważać umysłem.

P. Kto słucha połowę Mszy od iednego, a połowę od drugiego Kapłana, czy zadosyć czyni przykazaniu?

O. Tollet przeczy bo to tylko czyieści dwie, a nie iest iedna Msza. Sotto i Navarus twierdzą że może zadosyć uczynić, gdy by zaś kto przez znaczną część Mszy był rostargniony myślami, wszakże nie s mochcąc, a miał by wolą i intencyą słuchać Mszy, nie odchodząc nigdzie ode Mszy, bez gwałtowney potrzeby, lub gdy by mówił Pacierze Kanoniczne z obowiązku, a miał by uwagę na oboie i na Pacierze i na Mszą taki czyni zadosyć Przykazaniu w słuchaniu Mszy S.

P. Od słuchania Mszy S. którzy bywaią wymówieni?

O. Słudzy zatrudnieni od swoich Panow, nieodstępną iaką usługą; podrożni niemogący się zostawać od swoich Towarzyszow, chorzy, i im usługuiący, niańki, mamki, wartownicy, nędzarze, niemaiący czym się okryć; urzędowne osoby bez usługi, dalecy od Kościoła, czas bardzo niepogodny, że-

żegluga na morzu, lub na rzekach, na koniec wyklęci.

P. Kleryk włoczęga czy może bydź przypuszczony do odprawowania Mszy?

O. Bez zaświadczenia świeżego od Biskupa, lub Przełożonego swego, ile z dalekich mieysc, nie może bydź przypuszczony, równie iako i ten, który blizki sąsiad, ale złe osławiony.

P. Kto by opuścił Mszą niezakończoną, iak ma bydź karany?

O. Jeśli to nieuczynił z choroby nagłey, gdzie by inszy Kapłan zakończył, ale raczey ze złości, lub z boiaźni, popada w klątwę, a gdyby tylko pożył ciało a nie Krew, odeymuie się iemu władza odprawowania Mszy, a gdy by zgoła niekommunikował, tedy, ieśli przez zapomnienie, na Rok Mszy mieć niebędzie, ieśliby zaś przez niedowiarstwo, tedy iako Heretyk ma być karany.

P. Kapłan w iakim odzieniu ma mieć Mszą?

O. Co do swoiey osoby, stanu, i urzędu, odzieżę uczciwą, i świątobliwą mieć powinien, co do funkcyi Oltarzowey takie, przez któreby wyrażał na sobie obraz Chrystusa Boga, to iest: Humerał, Albę, Pasek, Manipularz, i Ornat. Ornatow zaś Kościoł używa takiego koloru; iaką pamiątkę Swiętych obchodzi, czerwony kolor dla krwi męczennikow, biały dla czystości Panienek, i Wyznawcow; czarny dla smutku za umarłych, fioletowy w Adwencie, i w poście, zielony po wszystkie dni Roku dla miłości Boga i bliźniego. &c.

Bez Apparamentow zaś Kapłan Celebruiąc śmiertelnie grzeszył by.

P.

P. Godzili ſię na Mſzy wynaydować nowe Modlitewki, albo nowe przydawać obrządki. O. Niegodzi ſię. Conc: Trid:

P. Kapłan bosy, albo bez niższego ubrania, lub też przyſtoynego ochędoſtwa choło ſiebie zewnątrz niemaiąc, izali grzeſzy ciężko Celebruiąc?

O. Chociaż przyſtoyność zewnętrzna, i ochędoſtwo, nietylko uſt i twarzy, rąk oczyſzczonych od paznokci i brudów, ale też i pokrycie nog, i niższych części ciała, ieſt wielce potrzebne, bo ſą znakiem ſkromności, i niewinności Chrześciańſkiey; tudzież czyſtości, i wſtydliwości, czego nawet przy offiarach ſtarozakonnych przy poświęceniu Aarona Kapłana, poſtrzegać Bog przykazał, aby gdy będzie przyſtępował poſtopniach do Ołtarza, nieodkryła ſię nagość iego, z tym wſzyſtkim, ieśli ſię to nie czyni z pogardy; w którym bądź niedoſtatku ochędoſtwa, niegrzeſzy śmiertelnie. Navar: de Celeb: Mis:

P. Izali bez Miniſtra przy aſsyſtencyi Niewiaſty, może Kapłan mieć Mſzą?

O. Procz nagłey potrzeby dla wiatyku, ſam nie może bez Miniſtra. Rodri: Zniewiaſtą zaś nigdy. Zoar de Cohabit.

P. Czy może Kapłan mieć Mſzą bez Mſzału?

O. Może, byle by to było bez zgorſzenia, a Kapłan żeby umiał wſzyſtko na pamięć, a przynaymniey żeby miał Kanon przed oczyma dla niebeſpieczeńſtwa omyłki. Rodri.

ROZ-

ROZMOWA IX.

o Oſtatnim Namaſzczeniu.

P. Co ieſt oſtatnie Namaſzczenie?

O. Jeſt Taiemnica nowego Zakonu uzdrawiaiąca duſzę, rozſtaiącą ſię z ciałem, w oſtatnią godzinę choroby, od pozoſtałych niewiadomie grzechów, i uzbraiaiącą na ſzczęśliwe wyiście, przeciw niewidomym nieprzyiaciołom, od Chryſtuſa poſtanowiona, a od S. Jakuba Apoſtoła ogłoſzona.

P. Które rzeczy należą do tego Sakramentu?

O. Materya daleka oliwa poświęcona, bądź to w wielki Czwartek, bądź też w czaſie adminiſtrowania tego Sakramentu choremu, Materya zaś blizka, ieſt namaſzczenie 5ciu. Zmyſłów chorego. Forma u Grekow Otcze S. wraczu duſz &c. u Rzymian, *Per iſtam S. unctionem & ſuam piiſsimam miſericordiam indulgeat tibi Deus quid quid deliquiſti per visum † auditum † odoratum † guſtum † locutionem † &c.* która forma niemoże ſię zmieniać nigdy co do ſenſu, chociaż by ſię niedomowiła: *in Nomine Patris &c.* i ta Forma ieſt uprośna *deprecativa*, a nieroſkazuiąca *imperativa*, iako w innych Sakramentach, bo iuż taki chory bydź zdaie ſię z inſzego świata, i na ſąd Boży zapozwany, gdzie doczeſna moc uſtaie, gdy ſię wieczna zaczyna.

Miniſter tego Sakramentu ieſt albo Biſkup, albo Paroch albo za iego pozwoleniem wyraźnym inni Kapłani; bo bez tego był by Kapłan exkommunikowany. Ten Oley co roku ma bydź święcony, a ſtary ſpalony, nie tylko w wielki Czwartek, ale też w potrzebie namaſzczenia choremu. u Rzy-

mian od ſamego Biſkupa bywa święcony, a u Grekow od 7. Kapłanów, albo też i odmnieyſzey liczby a czaſem i od iednego.

Subiectum czyli przyimiciel tego Sakramentu ieſt chory doroſły bliſki śmierci, wſzakże niedaie ſię ani dzieciom, ani ſzalonym, ani tym co maią iść pod ścieńcie, na ogień, lub na ſzubienicę &c.

P. Na ktòrych częściach chory ma być namaſzczony?

O. Natych ktòremi grzeſzyć mogł, a ieśli by ich niebyło, tedy na blizkich mieyſcach; wſzakże niewiaſtom opuſzcza ſię namaſzczenie udow dla wſtydu, Kapłanom opuſzcza ſię namaſzczania dłoni, dla uſzanowania wiecznego charakteru, przy podaniu im Hoſtyi wrażonego.

P. Czy może bydź dane namaſzczenie w wątpliwości, izali zupełnie iuż umarł, czyli ieſzcze nie?

O. Jeśli ieſzcze iakie podobieńſtwo życia zoſtało, tedy może być dano. Tollet.

P. Jakowe ſą ſkutki tego Sakramentu?

O. Te ſą: odpuſzczenie grzechòw, zbawienie duſzy, uzbroienie ſię przeciw pokuſom czartowſkim w godzinę śmierci; ulżenie boleści w chorobie. Conc: Trid: ſeſs: 14.

ROZMOWA X.

o Kapłańſtwie.

P. Co ieſt Kapłańſtwo?

O. Jeſt Sakrament nowego Zakonu, w ktòrym przez włożenie rąk Biſkupich, i wzywanie Ducha S. daie ſię moc duchowna, z Charakterem wiecznym, Kościelnemu ſłudze do ſpra-

ſprawowania Sakramentów SS. i opowiadania ſłowa Bożego, poſtanowiony od Chryſtuſa Pana na oſtatniey Wieczerzy, i te ieſt dwoiakie Kapłańſtwo, iedne rządzące w zupełności władzy, a te ieſt Biſkupſtwo, drugie uſługuiące w ſzafowaniu Taiemnic, i opowiadaniu ſłowa zawiſłe od zwierzchności, a te ma w ſobie 7. Stopni. Kapłańſtwo, Dyakońſtwo, Pod dyakońſtwo, Akkolictwo, Czytelnictwo, Exorciſtwo, i Odzwiernictwo.

P. Ktoż uſtanowił ſtopnie wyższe i niższe w Kapłańſtwie?

O. Sam Chryſtus Pan (kto da w Jmie Proroka, wezmie zapłatę Proroczą, kto da w Jmie ucznia, wezmie zapłatę ucznia, kto co uczyni z tych naymnieyſzych moich, nieſtraci zapłaty ſwoiey, niewzbraniaycie malutkim przychodzić do mnie, bo takich ieſt Krolewſtwo Niebieſkie, bo Aniołowie ich widzą zawſze Twarz Oyca moiego, ktòry ieſt w Niebieſiech, a gdy mu offiarowano malutkich, kładł na nich ręce,) zkąd nieiakoś ſtopnie większe i mnieyſze uſługi Chryſtuſowey wyrozumieć i domyślać ſię można, ktòre Kościoł Boży iawnie ogłoſił, i okazał. Tu należy, Chryſtus Dwunaſtoletni między Doktorami w Kościele Jerozolimſkim ſtopnie mnieyſze przykładem ſtanowiący.

P. Na co ſię zdały pomnieyſze Stopnie?

O. Zeby przez nich do wyższych ſię łatwiey przyſpoſobiali ſłudzy Boſcy. Conc: Trid: ſeſs: 23.

P. Coż ieſt pierwſze poſtrzyżenie przez Tonsurą?

O. Pierwſze poſtrzyżenie, nie ieſt ieſzcze ſtopniem, ale ieſt rzeczywiſtym przyſpoſobieniem do przyięcia ſtopni Tollet.

P. Wieleż ieſt wſzyſtkich ſtopni?

O. Według Teologow 7. bo ci dzielą na Kapłańſtwo i rządzące, i uſługuiące, to ieſt na Biſkupſtwo w którym zupełność władzy i charakter; i Prezbyterſtwo w którym władza z zawiſłością; a tak te oboie rozumieią bydź iednym ſtopniem; a według Kanoniſtow ieſt oſm, 1. Odzwiernictwo *Oſtiariatus*, 2. Czytelnictwo *Lectoratus*, 3. Zaklinaczow, *Exorcitatus*, 4. Swiatłonoſcow, *Accolitatus*, 5. pod Dyakońſtwo, *Sub Diaconatus*, 6. Dyakońſtwo, *Diaconatus*, 7. Prezbyterſtwo, *Presbiteratus*, 8. Biſkupſtwo, *Epiſcopatus*. Con: Cler:

P. Co należy do tego Sakramentu?

O. Materya, forma, miniſter, przyimiciel, i ſkutek. Tollet.

P. Jaka ieſt Materya tego Sakramntu?

O. Według Greków ieſt włożenie rąk Biſkupa, na wzor iako Chryſtus wkładał ręce na malutkich; i iako Paweł mowi do Tymoteuſza, niezaniedbyway łaſki która ci dana ieſt, przy włożeniu rąk Kapłańſtwa.

P. Jaka ieſt Forma tego Sakramentu?

O. u Greków ſą ſłowa od Biſkupa wyrzeczone, przy włożeniu rąk do wyżſzych ſtopni takowe: Łaſka Ducha S. która zawſze niemocne poſila, i niedoſtateczne wſpomaga, poſtanawia dziś bogoboynego ſługę ſwoiego na pod Dyakońſtwo Axios, Kler odpowiada axios; godna rzecz, u Rzymian zaś do każdego jnſtrumentu przyſtoſowane ſłowa przypodawaniu od Biſkupa wyrzeczone. Trac: de vict.

P. Kiedyż bywa podana władza i charakter poświęconemu?

O. w Ten czas, kiedy ſię dotyka jnſtrumentu, ſwego ſto-

ſtopnia; razem z wymowieniem ſłow od Biſkupa, iako to: w Odzwiernictwie; dotykaiąc ſię kluczów, w Czytelnictwie, xięgi Kościelney, w Exorcyzmie, Exorcyzmów, w Akkolictwie Ampułek i Lichtarza, w ſub Dyakońſtwie, Kielicha i Patyny, w Dyakońſtwie Ewangelii, w Prezbyterſtwie Kielicha z winem, Patyny z Hoſtyą, w Biſkupſtwie w wkładaniu rąk i Xięgi na głowę iego. Bellar. c. 9.

P. Jzali w każdym ſtopniu bywa wrażony charakter Duchowny?

O. Tak zaiſte twierdzi S. Synod Trid. w ſes. 33. Chociaż Nawarrus i inni zaſłaniaiąc ſię Greckim zwyczaiem, pomnieyſze ſtopnie nie ſądzą bydź rownie iako i pierwſze poſtrzyżenie, Sakrsmentem, ale tylko ſakramentalnemi przynależytościami, cożkolwiek o tym rozumieią inſi; wyrok atoli Synodu S. Tryd: upewniaiący, przewyżſza wſzyſtkie zdania ſubtelne, bo do niego zdaie ſię zmierzać. Piotr S. Apoſtoł; mowiąc: - wy ieſtescie wybrany narod ſwięte Kapłanſtwo Bogu - Dotegoż zmierzaią i one rzeſze niezliczone w obiawieniu Jana S. ktore ſiedzącemu na ſtolicy i Barankowi oddawali pokłon mowiąc: Błogoſławieńſtwo, moc, &c. ktory nas wybrał, poſwięcił, i policzył Kapłanami &c. Dotego i oni popieczętowani na czołach ſwoich, z każdego pokolenia, i narodu, o ktorych też ſame obiawienie ſwiadczy.

P. Kiedyż Kapłan odbiera władzę rozgrzeſzenia, i kiedy iey używać może?

O. Władzę do rozgrzeſzenia bierze razem z ſtopniem Prezbyterſtwa, ale iey używać niemoże, poki nie będzie od Biſkupa po uczynionym examinie opprobowany, chociaż by był zakonnikiem. Trid. S. 23.

P.

P. Do dania Prezbyterſtwa, izali iſt potrzebna Mſza koniecznie, tudzież namaſzczenie, i inſze Ceremonie?

O. Są potrzebne z przyſtoyności, a nie zaś co do iſtoty tego Sakramentu, zkąd niemaią bydź lekce poważane, ani samochcąc opuſzczane, wſzakże i bez nich był by Sakrament Kapłańſtwa dany, gdzie u Grekow zamiaſt namaſzczenia dłoni Oleiem S. ſkłada Biſkup na tych że dłoniach Nayſ: Ciało Chryſtuſowe, aby od niego Swiątości nabrały dłonie Kapłańſkie.

P. Jeſli by ſię co opuſciło z Ceremoniy przy poświęceniu, czy powinno ſię powtorzyć poświęcenie?

O. Jeſliby opuſzczona rzecz należała do iſtoty Sakramentu, iako to: wkładanie rąk Biſkupich, na głowę kleryka, lub forma ſłow poświęcaiących, tedy by należało koniecznie powtorzyć; ieſli by zaś inne iakowe Ceremonie, opuſzczone były: tedy poświęcenia powtarzać niepotrzeba, ale tylko to potym dopełnić oſtrożnie, co ſię opuſciło nieoſtrożnie. Sylveſtr.

P. Ktoż ieſt Miniſtrem Kapłańſtwa?

O. Sam Biſkup, ktory ſam przez ſię, ale ieſliby niemogł dla ſłabości zdrowia podległych ſwoich poświęcać, tedy doświadczonych, i za ſpoſobnych uznanych na poświęcenie do innego Biſkupa odeſłać powinien. Trid: ſeſs: 13. Mogą iednak Opaci i inſi Prałaci ſwoim podległym zapozwoleniem, albo przywileiem Papieſkim, pomnieyſze tylko ſtopnie do używania powierzać. S. Tomaſz in 4. ſent:

P. Ktorzy ſą Przełożonemi w Kościele Bożym?

O. w Kościele powſzechnym ſam tylko Papież i Biſkupi

zupełność władzy maią. w Kościołach ſzczegulnych, czyli zgromadzeniach, zawiſłość władzy na tych ſpoczywa, ktòrych Nayś: Ociec, albo też Biſkup w ſwoiey Dyecezyi wyznacza.

P. Papież i Biſkupi, iakową władzę maią?

O. Przez ſię władzę maią ſobie naywłaściwſzą, 1. Bierzmować, 2. Na ſtopnie Kapłańſtwa poſtanawiać, 3. Kościoły i Ołtarze poświęcać, &c.

P Żeby był Biſkup poświęcony prawnie, czego potrzeba?

O. Potrzeba ażeby powagą i mocą Nayś: Oyca był przyięty i poświęcony, każdy zaś Kapłan od ſwego właſnego Biſkupa święcić ſię powinien, ieśli by zaś Biſkup rezygnował godność i mieyſce ſwoie, tedy tylko mnieyſze ſtopnie mogł by dawać; ale ieśli by Biſkupſtwa tylko mieyſce, a nie zaś godność, tedy mogł by i większe ſtopnie dawać w cudzey Dyecezyi, wſzakże zapozwoleniem Biſkupa teyże Dyecezyi.

P. Kapłańſtwo od Biſkupa dane wyklętego, czy ważne iſt?

O. Ważne ieſt, bo Biſkup przez klątew nie traci władzy. Durand. wſzakże ieśli by wyświęcony wiedział o klątwie Biſkupa, u ktòrego ſię święcił, tedy popada w ſuſpenſę poty, poki od właſnego Biſkupa nie był by rozgrzeſzony.

P. Biſkup tytularny ktorego nazywaią Pierſcionkowym izali może przynaymniey Stopnie mnieyſze ſwoiemu domownikowi bez pozwolenia właſnego Biſkupa dawać.

O. Niemoże pod karą Suſpenſy. Conc. Trid ſeſ. 14.

P. Wyświęcony od Papieża na mnieyſzy ſtopień, izali od właſnego Biſkupa może bydź promowowany na wyższe ſtopnie?

O. Bynamniey bez wyraźnego pozwolenia Papiezkiego,

bo

bo gdzie on zaczyna, tam mnieyſzy kończyć niepowinien. C. Poſtulaſti.

P. Jakiemi ſpoſobami ſtaieſię podległym kto Biſkupowi właſnemu ?

O. Trzema ſpoſobami 1. z Przyczyny pomieſzkania, 2. z Przyczyny Beneficium, czy to proſtey funkcyi, czy też Parochialney. 2. z Przyczyny urodzenia, lub Chrſtu. Can: Cum nullus.

P. w Tey Dyecezyi w ktorey ſię rodził Ociec, iżali może ſię ſwięcić Syn ?

O. Syn prawnie urodzony może ſię ſwięcić, Syn naturalny tylko ale nieprawnie ſpłodzony, tylko tam ſię ſwięcić może, gdzie ſię iego Matka rodziła, bo nad tym ſama tylko Matka ma prawo. Jeſli by ſię kto rodził na Morzu, albo wdrodze, tedy w Dyecezyi ſwego Oyca; a uwolniony od poddańſtwa, w Dyecezyi ſwego Pana, a ſłużący Biſkupowi w Dyecezyi zamieſzkania przez lat 10. Wſzakże Biſkup może poſwięcić ſwego domownika, nawet niepodległego, ieſliby z nim, czyto przy Biſkupſtwie, czy to po Biſkupſtwie przyiętym przez 3. lata pomieſzkał; wſzakże mu zaraz powinien dać Beneficium. Mieſzkaiący zas w Rzymie przez 3. lata, przy boku ktorego Kardynała, powinien być ſwięcony od Wikaryuſza Nay SS. Oyca. Declarat: 3. ſes. 23.

P. Jeſliby kto miał Beneficium w inſzey Dyecezyi, a w Jnſzey Mieſzkanie, lub urodzenie ſwoie, czy może tam ſwięcić ſię gdzie ma Beneficium ?

O.

O. Może ſię ſwięcić byleby Beneficium iego było ſpoſobne dowyżywienia, wſzak że niemogłby, gdy by tylko odbierał penſyą a gdzie indzey mieſzkał. Tudzież, gdy by miał oyczyſte ſubſtancye w iedneyże Dyecezyi, a wdrugiey pomieſzkanie, albo urodzenie, tedy ſię powinien ſwięcić od Biſkupa Dyecezyi mieſzkalney, gdyż patrimonium Oyczyſta cząſtka, nie czyni go podległym Biſkupowi, zkąd, gdy by Biſkup z cudzey dyecezyi ſwięcił Kleryka na zaſwiadczenie rodzicow iego, choć by fałſzywe, że w iego Dyecezyi rodził ſię, nie popadnie w żadną karę. Bonac: Jeſliby zaś bez takiego zaſwiadczenia poſwięcił, przez cały rok będzie zaſuſpendowany, i ſam i ktorego poſwięcił. Conc. Trid. Ses 23. Zaczym niedoſyć mu nawet od Superiorow niepodległych w cudzey Dyecezyi mieć pozwolenie pontyfikalnie Celebrować, i zakonnikow poſwięcać, ale też potrzeba od Biſkupa Dyecezalnego mieć pozwolenie, proca ſwoich domownikow, i tych ktorzy by z Dymiſsą byli by do niego przyſłani, ieśli by Pontyfikalnie celebrował. Conc. Trid: Ses 6.

P. Grecy czy mogą, bydź ſwięceni od Biſkupa Łacinſkiego, albo Łacinnicy od Biſkupa Greckiego ?

O. Nie bynamniey, ale ieſliby Grecy byli podlegli Biſkupowi Łacinſkiemu, tedy za pozwoleniem iego od Biſkupa Greckiego maią bydź ſwięceni. Jako też ieſli by Łacinnicy byli podlegli Biſkupowi Greckiemu, tedy za iego pozwoleniem od Biſkupa Łacinſkiego. Quod Tranſlat: de Temp.

P. Prezbyterowie Greccy ieśli by się przed poświęceniem nie żenili czy mogliby po wyświęceniu ożenić się?

O. Po wyświęceniu mnieyszych stopni mogliby, według przysłowia; Minores ducunt uxores, ale poprzyięciu wyższego ktoregokolwiek stopnia, żadną miarą niemogą; i pozeszłey pierwszey żenie, żadney drugiey poymować niemogą; rownie iako i niewiasta owdowiała. S. Tomasz.

P. Ktorym wolno od iakiego bądź Biskupa święcić się?

O. Wszystkim maiącym sprawiedliwą przyczynę na pismie od zwierzchności, że niemogą odwłasnego Biskupa bydź wyświęceni. Conc. Trid.

P. Gdy by Biskup upomniał ciżbę Klerykow do Święcenia garnących się przed zaczęciem poświęcenia, aby wykięci, albo których przez examen odrzucono, albo na koniec, żeby żaden nie approbowany niecisnął się, i nie przystępował do przyięcia stopnia, a niewyraził by iawnie, iż niema Intencyi takowych poświęcać ieśli by tedy przystąpili, czy byli by poświęceni?

O. Zaiste byli by poświęceni, ponieważ Kościoł pospolicie sądzi, że Biskup zabieraiący się do poświęcenia, iako osoba publiczna ma i powinien mieć Intencyą poświęcenia. C. Veniens de eo qui Fort Ord. Henrique. Navar:

P. Biskup poświęcaiący przez niewiadomość odrzuconego, albo Dimissorias niemaiącego, czy wpada w iaką karę?

O. Bynaymniey, gdyż do zaciągnienia kary, potrzeba iest woli sprzeciwienia się prawu, i wyraźney Intencyi czynić przeciwko prawu. *Molphes* iednak trzyma, że tak wyświęcony zostaie za suspendowany, chociaż by przed poświęceniem tego

tego nieoznaymił Biskup. Quarant in sum. Bullar.

P. Ktoż iest właściwy Biskup Dyecezalny dla zakonników?

O. Jeśli by Zakonnicy byli do żadney Dyecezyi nienależący, dla ich pożytku, i wygody, ten im właściwy, ktòry im iest naybliższy: inaczey zaś ten im właściwy Biskup, w ktòrego Dyecezyi maią swoy Monaster. Bull: Clemen: VIII. Rom. 15.

P. Jeśliby Profes z iakiego Zakonu był wypuszczony, od ktòrego Biskupa ma bydź poświęcony.

O. Od Biskupa swego Narodzenia. Navar: Can. 104.

P. Opat Prezbyter a od Biskupa poświęcony, ponieważ może równie iako i Kardynał Prezbyter, niebędąc Biskupem, swoim podległym dawać mnieysze stopnie, czyteż może i świeckim one dawać?

O. Tak iest, gdy tacy świeccy mieli pozwolenie od właściwego Biskupa, przyimować te stopnie od Opata, wszak że inszym Zakonnikom nie swego Zakonu dawać niemogą onych, ieśli by nie mieli Dymissorium, i właśnego pozwolenia od swoich Przełożonych. Azor. p. 2. 13.

P. Przyimuiącym stopnie, izali potrzebne iest zezwolenie?

O. Potrzebne iest właśne zezwolenie, ieśli iest dorosłym, gdyż poświęcenie przez gwałt nieważy, inaczey zaś przez boiaźń, procz ieśliby boiaźń także była takowa ktòra by naystatecznieyszego człowieka wzruszyć mogła, bo tak wyświęcony, był by ważnie wyświęcony, ale tym samym funkcyi swoich odprawować by niepowinien.

P. Dziecis ieśliby przed używaniem rozumu wyświęcone, czy by było wyświęcenie?

O. Było by ważne wyświęcenie mòwi S. Tomaſz, albowiem defekt wieku nieprzeſzkadza charakterowi, a zaś Jntencyą iego zaſtępuie Jntencya Kościoła S. rownie iako i na Chrzcie S. Fornar: wſzakże takowe dziecko przyſzedłſzy do lat rozumu, niebyłoby obowiązane do ſłubu czyſtości, ponieważ do ſłubu koniecznie ieſt potrzebna rozmyſlna własna wola: S. Tomaſz. Wſzak że takie dziecko przed rozeznaniem poświęcone na Biſkupſtwo niebyło by Biſkupem, według S. Tomaſza, gdyż Biſkup ieſt oblubieniec Kościoła, do zaſłubienia zaś ieſt koniecznie potrzebne zezwolenie, a z tąd wypada według Tolleta potrzeba wnoſzenia, i według Teologow, że Biſkupſtwo nie ieſt oſobliwſzym ſtopniem nad Kapłańſtwo, pròcz nowego charakteru wrażenie ale tylko przez mocy i władzy zupełności powierzenie. Reginald toż ſamo trzyma, nieinaczey.

P. Uczyniony kto Kapłanem, czy może bydź znowu świeckim, i ożenić ſię?

O. Niemoże bydź dla charakteru, ktòry ani zmazany, ani odięty od niego bydź niemoże, Conc. Trid. ses. 7. Can. 9. Może iednak przez zupełność władzy Nayss: Oćiec dla bardzo wielkiey przyczyny, i gwałtowney potrzeby Oyczyzny, w tym przypadku dyſpenſować, iako ſię ſtało z Kazimierzem Mnichem Z. S. Benedykta Klaſztoru Kluniacenſkiego Dyakonem, Synem Mieczyſława 11. Krola Polſkiego uwalniaiąc go do Korony Polſkiey Benedykt IX. Papież

pież na uſilne prozby Polakow R. 1040. Dyſpenſował. Annal. Reg. Polon.

P. Wyklęty ieśli by ſię promowował do ſtopni, co znim czynić?

O. Jeśli by to czynił rozmyślnie, a był by ſwiecki, od wſzyſtkich ſtopni na wieki ieſt za ſuſpendowany, ieśli by zaś był Zakonnik od wykonania ſtopni, i od urzędu ma bydź oddalony, ieśli by zaś niepoznaiąc ſię bydź wyklętym, to uczynił, tedy ſwiecki od Papieża, a Zakonnik od ſwego Superyora ma bydź rozgrzeſzony. Can. cum Jllor:

P Jeśli kto ſprawował taki Stopień, a nie miał by go danego ſobie, iaką karę zaciąga?

O. Swiecki ma bydź wyklęty, a Kleryk degradowany, a obydwa pod ſąd ſwiecki oddani. Bull. Clem: Pap. VIII. Etſi alias.

P. Jeśli kto bywa zaſuſpendowany od celebrowania Mſzy, iakich ſwiadkow ma używać na uwolnienie ſwoie?

O. Takich, ktorym by nic niemożna zarzucić fałſzu, ani wyſtępku żadnego, to ieſt cnotliwego życia i obyczaiow, iż by niemożna ſpodziewać ſię fałſzu po ich ſumieniu. C. licet de Teſt. &c.

P. Biſkup ſwięcący Kleryka bez opatrzenia do życia, należytey ſuſtentacyi, w iaką karę popada?

O. W żadną, tylko obowiązany żywić go, poki nie opatrzy mu Beneficium. Eppus fecun: Preben.

P. Wyſwięcony chytrością oſzukuiąc Biſkupa zmyślonemi dowodami, że ma należyte wyżywienie, czy w pada w iaką karę. i czy obowiązany żywić go Biſkup?

O.

O. Biſkup nie ieſt obowiązany żywić, a on ſamym dziełem zoſtaie za ſuſpendowany. Sed. Apos: de Rescript. cum lecun:

P. *Swięcący i wyſwięcony, z taką umową, że niema dopraſzać ſię Prowizyi, w iaką karę popadaią?*

O. Oba w Suſpenſę, ten żeby więcey nie ſwięcił, ten żeby nieodprawował. Penult. de Symon.

P. *Czy może Biſkup albo iego Sekretarz bez kary co wziąć za wyſwięcenie, albo wymagać?*

O. Nie może, wſzakże iednak ſekretarz ieśliby zkąd inąd niemiał ſalarium może. Conc. Trid ſes 21.

P. *Co przynoſi poſwięcenie Klerykowi?*

O. Daie Ducha S. wrażenie charakteru, daie władzę poświęcania, i abſolwowania.

ROZMOWA XI.

O Doſwiadczeniu Zdolności Swięcącego ſię

P. *Co to ieſt Doſwiadczenie ſcrutinium?*

O. Jeſt zaiſte ſciſłe wybadanie i wyrozumienie zdatności Kleryka czynione, od tego do kogo należy, albo też, z powierzenia iego, od kogo innego, dla zapewnienia zwierzchności, nie zaś dla wtrącenia ſię i ſzkodzenia, bądź to Klerykowi, gdyż takowe wypytanie i zaſwiadczenie nic niewarte. Conc Trid. S. 24.

P. *Wielorakie ieſt ſcrutinium czyli Doſwiadczenie, i kiedy bydź powinno?*

O. Dwoiakie, iedne przed poſwięceniem, drugie po poſwięceniu, iedne we frzode albo inſzego dnia, według zwyczaiu mieyſca, kiedy Biſkup, albo Archi Dyakon przybrawſzy ſobie mężow roſtropnych, Prawa Boſkiego ſwiadomych, i biegłych w uſtawach Kościelnych, zawezmą wypytywać ſię o prawnym urodzeniu, o tytule, czyli ſpoſobie wyżywienia, do ktorego ſię maią ſwięcić Klerycy: o potrzebney im umieiętności, i wiadomości; o interſtyciach, czyli przewłokach czaſu, po między przyięciem ſtopni, o zupełności lat; o dawnieyſzym pożyciu; o Obyczaiach, o liſtach zaſwiadczaiących, i rekomęduiących do ſtopni Kapłańſtwa, i ſprawowania onego, te bowiem wſzyſtkie należytości w Kleryku powinny ſię znaydować, i onych pilnie wypytywać należy Conc. Trid ſes. 23.

P. *Kiedyż bywa czynione drugie ſcrutinium?*

O. Przy ſamymże poświęceniu, kiedy Archi Dyakon do ktorego to examen poſpolity, i prezentacya czyli ſtawienie Kleryka do poſwięcenia, wypytać ſię o wſzyſtkich tych okolicznościach, aby beſpiecznie mogł prezentować ſwięcącemu Biſkupowi, Poſtulat S. Mater Eccleſia &c. a po ruſku, żełaiet Cerkow Bożaia &c. Gdy zaś onego pytta, izali go znaſz bydź ſpoſobnym i godnym muſi odpowiedzieć wiem i zaſwiadczam. Hoſtiar:

P. *Jakoważ poznanie mieć powinien Archi Dyakon, żeby beſpiecznym ſumnieniem zaſwiadczył zdolność Kleryka?*

O. Dość mu na tym, żeby niemiał zley wiadomości o nim, to ieſt: że zgoła niezdatny, gdyż poty domyślamy ſię okim że on ieſt dobry, i zdatny, poki oczewiſtym ſpoſobem niepokaże ſię zły i nieſpoſobny, C. 1. H. T.

P. Jeśli by okim było iawno i głośno, że iest cnotliwy, i uczony, izali może bydź bez examinu przypuszczony do Kapłaństwa?

O. Zaiste może bydź przypuszczony, gdyż świadectwo ludu rowna się znaywybornieszym examinem Can: Nullus. Zkąd dobrze wiadomy i znany, a od iakowey bądź akademii nauk powszechnych approbowany, niepowinien bydź examinowany. Abb. in c. Frater. chiba ieśliby potrzebny był examen dla zapewnienia Kancellaryi w powierzeniu dusz. Glos. in Con.

P. Jakiegoż potrzeba scrutinium do pierwszego postrzyżenia?

O. Ażeby maiący się postrzygać 1. Zeby był Bierzmowany. 2. Zeby umiał czytać i pisać. 3. Początki wiary żeby należycie rozumiał. 4. Zeby o nim łacno można się spodziewać, że on niechytrze dla uniknienia świeckiego, ale szczerze dla służenia Bogu ten stan sobie obiera. Conc: Trid. ses. 23.

P. Komuż powinny bydź dawane Stopnie mnieysze?

O. Temu, ktory iest dobrego dowscipu, i dobrey natury, ktory do Rzymskiego obrządku rozumi Język Łacinski, do Greckiego Grecki, do słowieńskiego słowieński, i ma nieodmienną wolą, i stateczną z pilnym staraniem się o zdatność służyć Kościołowi, i ktory zachował przewłoki czasu, Interstitia, procz, ieśli by Biskupowi inaczey zdawało się. Do przyięcia zaś wyższych stopni, wszystkich tych Kondycyi potrzeba. Conc. Trid ses. 23.

P. Jeśli by Biskup poświęcał Kleryka sobie niepodległego z czego go examinować powinien?

O.

O. 1. Jzali list Dimissoryalny z ktorego świadectwo o należytey umieiętności tak ma przyiąć, ieżeli obowiązany wypytywać, wszak że ieśli by chciał może. 2. Ma od niego wyciągać świadectwa o poprzedzonych stopniach ażeby znać przeskokiem niebył promowowany: Patentom, niżeli Klerykowi ma bydź wierzono. O innych zaś należytościach do własnego Biskupa należy wypytywać de Cler. peregrin. Co wszystko ma się rozumieć o Klerykach, a nie zaś o świeckich, ponieważ zakonnicy koniecznie maią bydź examinowani, bez względu na iakie będź przywileie. Conc. Trid ses. 23.

P. Do Beneficium Parafialnego, uznany za zdolnego, czy znowu powinien do Kapłaństwa bydź examinowany?

O. Nie, procz ieśli by przewłoka czasu, i okoliczności tego wyciągały.

P. Approbowany tylko do godności, czy znowu do przyięcia Kapłaństwa ma bydź examinowany?

O. Powinien bydź, procz ieśli by razem przyimował i godność i Kapłaństwo, w tedy dosyć będzie na iednym examinie, i to wiedzieć że Biskup może iuż maiącemu Beneficium parafialne zabronić, żeby się nieświęcił; wszak że po odrzuceniu reprobowanych, może bydź Appelacya dla skutku rozeznania przyczyn: A gdy by miał od Stolicy Apost: święcić się od ktorego bądź Biskupa, powinien od tego Biskupa bydź examinowanym, u ktorego Dyecezyi naydłużey bawił się. Biskup przecież iuż examinowanych i promowawanych od swego Antecessora, bez słuszney, i nowey przyczyny niepowinien examinować, atoli nieuka, choć by w

naywiększey potrzebie Kapłanow, poświęcać niemoże, przecież iuż promowowanemu i poświęconemu, ieśli zdolnieyszego niemasz, parafialny Kościoł powierzony bydź może, ale zgoła nieuk chociażby był wyświęcony, ma bydź zasuspendowany, bo niewiadomość prawa Kościelnego, i cenfur, i sprawowania Taiemnic Bożych, żadney wymowki u Boga, i u ludzi mieć niemoże. Canone 3. Distin. 38.

P. Klerycy ubodzy, ktorzy z swoiey pracy żyią, ieśli nie są Kapłanami iakie maią mieć nauki do swego urzędu, przy ktorym niemaią przywiązany Parafii?

O. Usilnie starać się maią, żeby to co czytaią w modłach Kościelnych, dostatecznie rozumieli, i ludowi wytłumaczyć umieli, Innocent. C. 1. de sum. Wszak że każdy Kleryk wyświęcony, każdego swego stopnia świadectwo pod pieczętowane, i podpisane od Biskupa, aż do śmierci chować powinien, gdyż ieśli by miał o Dyakońskwie świadectwo, a nie o innych stopniach, inni którzy poświęcać Biskupi kogdy na nowo albo z Metryk wyiąć obowiązany, albo ieśli iest człowiek zacny, z życia świątobliwego, i uczciwego, którego by sława niezmazana publicznym wyśiępkiem była, tedy dość na iego przysiędze napisaney, i wykonaney, i w aktach Konsystorskie ingrossowaney, mocą którey daley promowować się może.

niecznie pierwszych świadectwa na piśmie wypytywać się maią, inaczey wiara mu dana niebędzie, a ieśli by zgubił, też,

P. Biskup przez Spowiedź porozumiawszy, potaiemną przeszkodę, czy może mu zabronić święcenia się?

O.

O. Niemoże, ale upomnieć może, bo nie maiąc dowodu oczewistego, niemożna użyć karania iawnego, a zaś wyśiępek potaiemny, nikomu niewiadomy, samemu Bogu do ukarania i zemsty zostawiony; i z tąd to wynika, że tak wiele Kapłanow, mało Kapłanow; gdyż Bog prawdziwych swoich łask do fałszywych podstępkow ludzkich nieprzywiązuie, i pospolicie im dopuszcza w ślepocie duszney, albo w apostazyi ginąć. I. Jus Jurandi C. de jure jur.

P. Czemu zrzuceni z Żydow, albo nowo Ochrzczonych do Katedralnych Kościołow, niemogą bydź święceni?

O. Bo taki iest zwyczay wprowadzony od Stolicy Apostolskiey. Wszak że do innych mogą bydź święceni, ieśli by przez wiele lat w Wierze Chrześciańskiey doświadczeni byli, a nie świeżo nawroceni, bo tego zabraniaią Konst: Pawła IV. i Grzeg. XIII. P. Rzym: żeby się w pychę podniosszy z tey czci Kapłańskiey, niezostali usidleni od Czarta. Can. Dist. 48. Quoniam.

P. Którzy są niesposobni, do stopni Kapłaństwa?

O. 1. Nieochrzczony, 2. Niewiasta. 3. Nieprawnie spłodzony. 4. Hermafrodyt, ieśli w nim przewyższa płeć męska, tedy bierze charakter, ieśli zaś nie, tedy charakteru niebierze, a exekucyi nigdy mieć niemoże. 5. Dziecie. 6. Nieuk. 7. Wyklęty. 8. Zyd. 9. Heretyk. 10. Bezrzędny czyli niesławnik, bezeczci. 11. Lichwiarz. 12. Jawnogrzesznik. 13. W Rzymskim obrządku żonaty, gdyż w Greckim żonaty bydź może poświęcony. 14. Sługa albo poddany do zdania rachunku obowiązany. 15. Nacyele nie-

dołęga, albo skaleczony. 16. Dwoyżeniec. 17. Niebierzmowany. A lubo z nich niektòrzy ważnie święcili się, otoli niegodziwie; zaczym przypuszczeni bydź niemaią. Toll: lib. 1. C. 8.

P. Które są zbrodnie przeszkadzaiące do wyższych stopni nawet po wykonaney Pokucie?

O. Same tylko Mężobòystwo, które zaciąga bez rzędność czyli Jrregularitatem; inši zaś zbrodniarze wykonawszy szczerą Pokutę, i uczyniwszy życia poprawę jawną, i święcić się i Ministrować mogą. Zonaci zaś ieśli niespełnili związku Małżeńskiego, a czystość w jakowym Zakonie poprzysięgli; tudzież Zona pozostała na świecie, za kogo inszego poszła; jako też i ci ktòrzy spełniwszy Małżeństwo oboie do jakich Zakonow wstąpili, i poprzysięgli czystość. Na koniec ieśli żona była publiczną cudzołożnicą, tedy Mąż godziwie może wstąpić do Monasteru, byle by z nią nigdy niemiał społeczności, wszyscy ci poświęcić się mogliby. Can. scrip. nobis C. Constit: & ibid. Glos. Ci zaś ktòrzy by wstąpiwszy w Małżeństwo przed spełnieniem związku, nieczyniwszy Professyi w żadnym Zakonie, wystarali się o poświęcenie, zawsze będą suspendowani, i niemogą nigdy ministrować w swoich Urzędach, ani Beneficium utrzymywać. Sylvestr. ord. 5. Sanchez mòwi że tylko grzeszą śmiertelnie.

ROZ-

ROZMOWA XII.

o Czasach Swięcenia się

P. Kiedy pierwsze postrzyżenie dawać się powinno?

O. Ponieważ pierwsze postrzyżenie, czyli prima Tonsura iest dobrowolne poddanie się pod czyią bądź władzę, czyli Juryzdykcyą voluntariæ Jurisdictionis, przeto ktoregokolwiek dnia, godziny, postnemu, lub niepostnemu, od Biskupa, lub nie od Biskupa, w swoiey, lub cudzey Dyecezyi, dana bydź może, wszakże biorąc ią razem zmnieyszemi stopniami i iako przygotowanie się do obrania stanu, od Biskupa, według postanowienia Synodu Tryden: może bydź dyspensowano, aby razem 4. Stopnie Kleryk przyiął, Ten iednak Biskup bądź na Mszy, bądź procz Mszy w swoiey Dyecezyi, mnieysze stopnie, procz 4. czasow, w ktorą bądź Niedziele, lub swięto dwoiste, te 4. Stopnie mnieysze dawać może.

P. Ktoregoż czasu większe Stopnie dawane bydź mogą?

O. w Publicznym poswięcaniu toiest: we cztery czasy. 1. w Sobotę wielką. 2. w Sobotę przed niedzielą męki Pańskiey, chociaż by był gdzie przeciwny zwyczay, wszakże zawsze na Mszy, nie z koniecznej potrzeby, ale z roskazu Kościoła; ieśli by zaś wielka liczba Klerykow do poswięcenia, a ci niemogli by się wszyscy w sobotę wyswięcić, tedy poswięcenie na następuiącą zaraz niedziele odłożyć się może, wszakże tak kleryk, iako Biskup, maią pościć przez Sobotę i Niedzielę, aż do poswięcenia. Mogą i inszych dni niedzielnych, i uroczystszych, za pozwoleniem Papiezkim

Bi-

Biſkupi poſwięcać. Kto by ſię procz wyrażonych czaſow ſwięcił, bez wiadomości Biſkupa właſnego, bywa zaſuſpendowany, niemogą zaś wſzyſtkie Stopnie bydź dane razem, ale powinny mieć czaſu przewłokę wyznaczoną Interſtitium.

ROZMOWA XIII.

o Latach i Właſności Poſwięcaiących ſię

P. Kleryk w ktorych leciech może przyiąć Stopień?

O. Mnieyſzym Stopniom nie ieſt wiek zaznaczony, ale według ſtarych kanonow, pierwſze poſtrzyżenie, i trzy mnieyſze ſtopnie Odzwiernictwo Lectoratus i exorciſtwo exorcitatus po ſiodmym roku, czwarty zaś Stopien ſwiatłonoſcy accolitatus poſpełnionym 12. roku dawać ſię powinien.

P. Do większych SS. Stopni, iaki wiek potrzebny?

O. Do ſub Dyakonſtwa rok 22. do Dyakońſtwa rok 23. do Prezbyterſtwa przynaymniey zaczęty rok 25. oprocz ktorych lat bardziey ſą potrzebne wyżey wſpomniane należytości toieſt: Doſwiadczone życie w ſtateczności, umiarkowane wſzyſtkie namiętności, rozſądek doſkonały, nadewſzyſtko ieniuſz Kapłańſki, czyli układność cicha, łaſkawa, i pokorna, wewſzyſtkich zmyſłach ſkromna, i przyſtoyna poſtura, ktora ſię w Piſmie S. nazywa ſtarość niedługo letna, ale w obyczaiach dayzrzała. Conc. Trid. ſes. 23.

P. Ktoż dyſpensować może w wyznaczonych latach?

O.

O. Sam Nay SS. Ociec, albo za iego pozwoleniem Biſkup, zkąd przed należytym wiekiem, tak Biſkup wiadomie poſwięcaiący, od poſwięcenia bywa zaſuſpendowany, iako i klerycy poſwięceni bywaią ſuſpendowani, aż do abſolucyi, przez Konſtytucyą, PIUSA. II. Pap. Cum ex sacr ?

ROZMOWA XIV.

o Dymiſſoryach Czyli o Uwolnieniach

P. Coż znaczą Liſty Dymiſſoryalne, czyli uwalniaiące?

O. Są to one zaſwiadczenia, w ktorych bywa dane pozwolenie przyięcia ſtopni ſwięcenia od innego Biſkupa, a niekoniecznie odwłaſnego Vale: lub. 1. Aże bywaią Liſty dwoiakie Dymiſſoryalne, Inne ſzczegulne ſpeciales ktore wyrażaią oſobę Biſkupa, procz Ktorego od Innego przyimować niemożna, gdyż wyznaczenie iednego, ieſt wyłączenie drugiego. Cap. Nonne bene de præſumpt: A drugie Liſty ogulne, ktore daią pozwolenie do ktorego kolwiek Biſkupa, Inne na koniec bywaią uwalniaiące, od Dyecezyi do mieſzkania, gdzie kolwiek los ſzczęſcia nadarza.

P. Ktoż może dawać Liſty Dymiſſorialne?

O. 1. Naywyżſzy Papież, a ten dla wſzyſtkich Chrześcianow, ile ieſt Biſkup całego ſwiata. 2. Właściwy Biſkup swoim podległym, czy to prawem urodzenia, w jego Dyecezyi, czy to prawem zamieſzkania, czy to dobroczynnego wyżywienia, przez Beneficium. Canon Cum nullus de temp. Wſzakże Arcy Biſkup niemoże dać podległym Biſkupſkim

Di

Dimiſsoriow. 3. Opaci i inni Superiorowie Zakonni, ieśli maią nato ſzczegulny jndult od Stolicy Apoſtolſkiey. 4. Wikaryuſzowie Generalni maiący tę ſzczegulną władzę od Biſkupow; oſobliwie gdyby daleko Biſkup znaydował ſię. 5. Kapituła przy oſieroceniu Stolicy Biſkupiey. Conc. Trid. ſes 7. de Reform:

P. Jzali uſtaie Dimiſsia, kiedy umiera ten, który ią dał?

O. Nie, bynaymniey, procz ieśliby przez naſtępcę była odwołana: Gratia enim per mortem concedentis non expirat. Wſzakże w niektórych przypadkach można i bez tych Liſtow Dymiſsoryalnych bydź poświęconym, od innego Biſkupa, iako: gdyby była iawna ſuſpenſa własnego Biſkupa, za to, że cudzych Klerykow poświęcał. 2. Jeśliby kto z cudzym Biſkupem przez trzy lata pomieſzkał, ten zaś, kto daie Dymiſsę powinien wyrazić, że ieſt zatrudniony, albo niebytnością, albo ſłabością, albo inną ſprawiedliwą przyczyną, tudzież podległego powinien w pożyciu, obyczaiach, umieiętności i latach donieść Conc. Trid. ſes. 23. Cap 3, de Refor. Albo takowy Examen i inſzey oſobie, albo inſzemu Biſkupowi, ieśli ſam niemogł, tedy wyraznie poleci, ktorą to Dymiſsę, iak w ſwoiey, tak w cudzey Dyecezyi może dać, byle ſwoiemu podległemu.

P. Bracia Kartuzi, i inni Zakonniey, czy powinni mieć Dymiſse, żeby ſię od innego Biſkupa ſwięcili

O. Nie bynaymniey, ale dofyć im na pozwoleniu właſnych Superiorow, a co większa Biſkup ktory ich poświęca, może im dyſpenſować Jnterſtitia czyli przewłoki czaſu.

P. Vasques. p. 3. t. 3.

P. Biſkup ſtawſzy ſię Heretykiem albo wyklętym, iako też Kanonicy i go, czy mogą dać Dymiſsę?

O. Niemogą, ale w ten czas należy ſię udać do Nayss: Oyca, ani Metropolita w tym zaradzić niemoże. Wſzakże gdyby choć ieden Kanonik niebył wyklęty, ten całą Kapitułę reprezentuiący, może dać Dymiſsę Tudzież przyoſieroceniu Stolicy dana Dymiſſa, od naſtępuiącego nowego Biſkupa, niepowinna bydź rewokowana, wſzakże Biſkup drugi, iuż dla zdrady, iuż to dla uſzanowania nowego Biſkupa, niepowinien uſkuteczniać tamtey Dymiſſyi. Cum nullus. de Temp. Or.

P. Opaci Superiorom daiący Dimiſsę, nie ſwoim podległym, i Biſkup ſwięcący, Kleryk bez Dymiſsy o poświęcenie proſzący w iaką karę popadaią?

O. Tamci wſzyſcy w Suſpenſę od ſwoich urzędow przez cały rok, a wyświęcony Kleryk poty, poki własnemu Biſkupowi zdawać ſię może.

ROZMOWA XV.

O Tytule Dziedzicznym w Kościelnym wyżywieniu.

P. Co to ieſt Tytuł ſwięcenia ſię na Stopnie Kleryctwa?

O. Jeſt to wzgląd prawem wyznaczony, na ſtateczne godziwe, i przyſtoyne ſtanowi Kapłańſkiemu mieſzkanie, odzienie, i wyżywienie, ſpoſob albowiem nieodmienny pożycia z pewnych dochodow, nazywa ſię ſtanem dla ſtateczności, i nieodmienności w dochod, czyli one przychodzą z Oyczyſtego maiątku prawem dziedicznym, po rodzicach ſpa-

dłym, a w ten czas ten ſpoſob nazywa ſię Tytuł Patrimonii. naꝑr: Gdyby kto w ſwoiey dziedziczney wioſce, obmyśliwſzy ſobie ſtateczny dochod, odzienia, wyżywienia, i mieſzkania, wyświęcił ſię na iakowy ſtopień Kapłaństwa, iuż by to było, pod Tytułem Oyczyſtego dochodu. Drugi Tytuł Kościelny dochod, czyli ſtateczny ſpoſob opatrzenia Kościelney oſobie żywności, odzienia, i pomieſzkania za uſługę Kościelną i dozgonną; a ten Tytuł czyli względ prawny zowie ſię Beneficium, bądź to proſte około ſamey uſługi choru, lub Ołtarza, iako to: Kanonictwo, Kaznodzieyſtwo, Kantorſtwo &c. bądź też beneficium złączone z uſługą duſzom wiernych, iakowe ſą: Parafie, Wikarye, Komendy &c. gdyż te maiący ſtateczny dochod tytułem ſię beſpiecznym nazywaią, ponieważ za pewną uſługę officium ſtatecznie odprawowane, nigdy nieopuſzczane, i nieprzerywane, na pewnym mieyſcu, i w pewnym czaſie wyznaczonym, pewny też dochod beneficium codziennie, ſtatecznie należy. Opuſzczone zaś którego dnia officium czyli uſługa, traci prawo do używania beneficium, czyli dochodow, a używaiący niegodziwie do reſtytucyi każdego dnia obowiązany według Pawła S. kto nierobi, niech nieie.

P. Czy może kto ſię święcić, bez iakiegokolwiek tytułu?

O. Żadną miarą niemoże, gdyż niemaiąc ſpoſobu do przyſtoynego życia przyciśniony nędzą, chwyciłby ſię niegodziwych ſztuk, albo takich prac, ktore ſtanowi iego nie ſą przyzwoite, a tym ſamym podałby w obelgę powagę Kapłańſką; zkąd rolnictwa, kunſzty rzemieślnicze, handle, kupiec-

piectwa, ſzynki, uſługi dworſkie, żebractwo, prawnictwo, guglarſtwo, i rożnych wynalazkow i podſtępow dla nieſprawiedliwych zyſkow chwytanie ſię, ſą oſtatnim zeſzpeceniem ſtanu duchownego, i obelgą Imienia Chryſtuſowego, więc koniecznie powinien mieć ſpoſob, albo Oyczyſtego dochodu od rodzicow, albo Kościelnego opatrzenia od Biſkupa, albo zakonnego wyżywienia od proffeſsyi przez funduſze. Nad te zaś trzy w Kościele Bożym, używane dochody, nieznayduiemy innych godziwych i przyſtoynych ſpoſobow. Reginal.

P. Jeſt że otaxowana zdolność, bądź to dziedzictwa, bądź to beneficium, iak by wyſtarczyła do wyżywienia Kleryka?

O. Bynaymniey, ale ieſt zoſtawiona rozſądkowi Biſkupa, ktory by zważył ſpoſobność mieyſca, kraiu, oſob, i niedoſtatek rzeczy. Oyczyſty zaś tytuł czyli Patrimonium, maiąc względ na mieyſce, i oſobę, powinien bydź wyſtarczaiący do wyżywienia, ktory by był zaſadzony na maiątkach ruchomych, albo pewnych dochodach, ktore poty niemogą bydź oddalone, poki Kleryk nieznaydzie dla ſiebie należytey ſuſtentacyi; wſzak że i te pozbycie maiątku bez pozwolenia Biſkupa czynić ſię niemoże. Conc: Trid: s. 21. c 2. de Refor:

Niemoże także święcić ſię pod tytułem doktorſtwa, ani muzyk, ani ſnycerz, ani malarz, chociażby z ſwoiey umieiętności mieli należytą ſuſtentacyą, gdyż to trefunkowe przychody, ktore przerwać ſię mogą, pod tytułem zaś uſługiwania Seminario, ieśli by doſtarczaiący był, poty Kleryk nieotrzyma trwałego Beneficium, może iednak bydź święcony rownie iako i pod tytułem darowizny rzeczywiſtey nieznyſło-

ney, a należycie wystarczaiącey do sustentacyi Kleryka, w maiątkach nawet ruchomych, ktory by Kleryk był użyteczny, i potrzebny Kościołowi; zkąd do przyięcia stopni Kapłaństwa, dosyć iest mieć beneficium proste czyli osobiste, to iest: niemaiące obowiązku parafialnego, ale parochialne chociaż by w cudzey Dyecezyi byle należycie wystarczaiące do wyżywienia, to iednak trzeba wiedzieć, że skąpe beneficium niedostarczaiące Patrimonium złączone z Elemozyną Mszalną, niemoże bydź tytułem poświęcenia dla słabości, dla ubostwa wiernych, i innych nieprzeyzrzanych przypadkow. Congr: Conc. 13.

P. Kto mizerne ma beneficium Parafialne, czy obowiązany iest do niego w Roku według przepisow Kanonicznych święcić się?

O. Bynaymniey, ale raczey powinien go opuścić, kto zaś prawdziwą ma pensyą, dostarczaiącą do wyżywienia nieprzerwaną poty, poki Kleryk dostatecznego wyżywienia nieotrzyma, może się święcić. Także Kleryk wyświęcony na Oyczysty maiątek czyli Patrimonium niemoże go zbywać, ażby otrzymał należytą sustentacyą, ieśli by zaś Biskup przyioł rezygnowane Beneficium, do ktòrego Kleryk był wyświęcony, tedy sam z swoiemi sukcessorami Biskupami obowiązany będzie tego Kleryka żywić przystoynie. Kleryk bowiem na obietnice Biskupa, że go ma żywić niepowinien się święcić, gdyż sustentacya powinna bydź osadzona na rzeczy pewney, i niezawodney. Garc: de benef: Tom 1. p. 2. c. 5.

P. Zakonnicy pod iakim Tytułem bywaią poswięceni?

O. Pod Tytułem ubostwa, a iesli by wyświęciwszy się na

na Subdyakony od stąpił od zakonu, nie może się swięcić nadalsze stopnie, aż by miał prawdziwe Patrimonium, albo beneficium; a Jesli by przed Proffessyą wyswięcił się na wszystkie stopnie zostaie suspendowany, a odważaiąc się one sprawować popada w odrzutność, czyli iest Jrregularis. Bull. Pii. V. Kleryk zaś swiecki bez Patrimonium wyswięcony niewpada w suspensę, bo ta kara spada na Biskupa, ktory go poswięcił, i Biskup mu powinien opatrzyć beneficium, byle nic fałszywego Kleryk nie prawił przed Biskupem o sustentacyi, przeciwnie zaś zakonnik ktory zdradził swoich przełożonych i Biskupa.

ROZMOWA. XVI.

o Przewłokach czasu de Jntersticiis.

P. Co to znaczą Jnterstycya czyli przewłoki czasu?

O. Znaczą czas wyznaczony, ktory ma wypłynąć od przyięcia iednego stopnia, wktorym bysię cwiczył przez cały rok, do przyięcia drugiego. Sess 23. C. 14. de Refor.

P. Dwa większe stopnie, izali mogą bydź w iednym dniu dane?

O. Niemogą, bo by zato Biskup wpadł w Suspensę.

P. Dla słusznych bardzo przyczyn, w iednym roku izali może kto wszystkie stopnie przyiąć?

O. Może, za dyspensą Nayss. Oyca albo Biskupa poswięcaiącego maiącego też pozwolenie. Zakonnik zaś maiąc wyrażoną od swoich przełożonych, może bydź od Biskupa dyspensowany. Quaran. in sum Bulla.

ROZ-

ROZMOWA. XVII.

o Niewolnym poświęcaniu sług, i onych Uwolnieniu.

P. Kto się ma nazywać prawdziwie sługą, albo niewolnikiem?

O. Ten ktory prawem narodow przeciwko wolney naturze swoiey poddaie się panowaniu cudzemu, wszak że takowe niewolnictwo w chrzesciańskim narodzie już ustało, i owszem prawa obywatelskie wszystkich nawet krain Chrześciańskich daią pozwolenie takowym ludziom do stanu zabierać się, iako to: i w naszym narodzie Kmiotkom, i ich Synom dana iest wolność. *Statut: Herburd. vide Cmetho. Item Krocidentes. Item quod Cmethonum.* Wszak że gdzie ieszcze trwa Niewolnictwo, czyli poddaństwo, bez zupełnego wypuszczenia z władzy Pańskiey, sługy święcić się niemogą.

P. Jakim sposobem wypuszczenie z władzy czyli Manumissio i Libertacya zwykła bywać?

O. Czworako. 1. Pan trzymaiąc ręką sługę przed Starostą dawszy mu policzek uwalnia go. 2. Przez pismo. 3. Przez Testament. 4. Jeśliby sługa Pana swoiego od śmierci cielesney wybawił.

P. Czemu sług zabraniaią Kanony Swięte święcić?

O. Tak z przyczyny sprawiedliwości, aby się nieczyniła krzywda Panom, przeciwko ich woli odbieraiąc im sługy, iako też z przyczyny Religii, żeby niebyło zbluźnione Imie Jezusowe, i zgwałcony stan Kapłański przemocą Panow. Wszakże ieśli by Pan wiedział, a milczał, niesprzeciwiał się, sługa staie się wolnym. Can. 20. Dist: 54. Jeśli Pan

Pan niewie, a Biskup, albo prezentuiący go, zna go bydź sługą, sługa staie się wolny, ale Biskup, czyli kollator obowiązany iest dać dwoch sług dobrych, Can. 19. Jeśli zaś, ani Pan, ani Biskup, ani Kollator niewiedzą, onim, a on by już był wyświęcony na mnieysze stopnie tedy poddanstwu podległy iest. Can. 10.

Jeśli już na pod Dyakoństwo, albo Dyakoństwo wstąpił, tedy za siebie innego mu przystawić powinien, a ieśli go niema, tedy wszystkie rzeczy w oczach Pana zostawić ma, Jeśli by ie przyimował, tedy zdaie się go uwalniać; a Jeśli by już został Kapłanem, utratą pieniędzy karany bywa; Jeśli ich niema, tedy w odprawowaniu Mszy służyć Panu będzie. Can. 10: Jeśli by został mnichem, tedy tylko do trzech lat wolne iest upominanie się o niego, daley zaś zostaie prawdziwym mnichem, i wolnym od Pana swego. Can. 20. Distin: 54. Sługa Koscielny, a wolny iesliby się święcił, tedy po śmierci iego wszystkie maiątki, do tegoż Kościoła należą. Kleryk w mnieyszych stopniach odebrany do Pana, już niema ani Kanonu, ani przywileju, gdyż nienosi Habitu ani postrzyżenia, a powraca do tego Stopnia, iakim był niepoświęcony, Bękart niemoże bydź wyświęcony, bo niemoże okazać swego prawdziwego Oyca. Syn z Matki wolney, ale z Oyca niewolnika może bydź poświęcony, bo płod idzie za żywotem. C. 8. Ha:

ROZMOWA XVIII.

o Nie święceniu Synow Kapłańskich nieprawnie spłodzonych

P. Ktorzy to ſą nieprawnie ſpłodzeni?

O. Ci, ktorzy z nierządnice zowią ſię manseres, ktorzy z nałożnice zowią ſię benkarci ktorzy z cudzołozſtwa, zowią ſię podrzutki, ktorzy z Swiętokradztwa, albo z Kazirodztwa, zowią ſię nieuczciwi. Swiętokradzcy nazywaią ſię Rodzice, ktorzy albo ſlub czyſtośći ſolenney przez Profeſsyą uczynili, iako to Mnich, albo Mniſzka, albo ktorzy Oycowie ſtopien pod Dyakonſtwa, albo Dyakonſtwa, albo Kapłańſtwa przyieli, a potym do ſtanu małżeńſkiego przyſtąpili; Kazirodcy zaś ſą, ktorzy w ſtopniu pokrewieńſtwa, albo powinowactwa dzieci ſpłodzili.

P. w Czaſie prawności dowodu dziecięcia, kto ieſt ſwiadek wywaźnieyſzy?

O. Ociec i Matka. Can. 3. de Fil. Ligit. bardziey ieſt Matka, ktora ieſt pewnieyſza niż Ociec. Juxta L. C. de Rei vindic: & C. 10. de Probat:

P. Jeſli by kto chciał dowodzić że ſyn Kleryka ieſt urodzony z zamężny, komu należy dowodzić?

O. Temu kto ieſt przeciwny, gdyż on ſam ieſt w dobrym rozumieniu, według prawa. Jaſon Consil: 125.

P. Syn z zamężney urodzony, o ktorey pomowka zaſzła że z kim innym miała ſprawę, izali ma bydź za nieprawnego poczytany?

O. Bynamniey, ale zawſze ma bydź rozumiany, że ieſt prawny. Fil: Tract: 9. de cenſibus cap. 5. n. 144.

P. Synowie nieprawni czy mogą ſię Swięcić?

O. Przez wzgląd na prawo poſpolite nie mogą dla trzech przyczyn, 1. Dla zacnośći Sakramentu, i godnośći Kle-

Kleryckiey, ktora nie tylko zdatnośći oſoby, ale też i zacnośći urodzenia wyciąga, a bezecnym i plugawcom niema bydź powierzano. Cap. 11. de exces: Prelat: 2. Na ukaranie zbrodni rodzicielſkiey. Can. 2. Diſt: 52. 3. Dla boiaźni niepowſciągliwośći rodzicielſkiey, ktorey poſpolicie bywaią Synowie naſladowcy. Can. 10. Diſt 56. *Sæpe ſolet ſimilis, filius eſſe Patri.*

P. Nieprawny Syn czy może poſtąpić do godnośći?

O. Do ſwieckich godnośći może, lecz nie do Kościelnych, a ieſli przez niewiadomość przyſtąpi do ſtopni Kapłańſkich, odbiera w prawdzie Charakter na dufzy, ale ſkuteczności tych ſtopni mieć niebędzie. Can: 56.

P. Synowie nieprawni Kleryków, czy mogą w iednymże domu z Oycami miſzkać?

O. Mogą, albowiem ſą Oycowie ich, naturalnie, i powinni ich żywić, i dobrze edukować.

P. Nieprawnych Synow kto może dyſpenſować do ſtopni Kapłańſtwa?

O. Na mnieyſze Stopnie, i na proſte beneficia, może Biſkup, atoli na większe Stopnie beneficya Parafialne poiedyncze tylko, a nie podwoyne, i na inne godności, ſam Papież. Provinc. Gnez: lib. 1. f. 68. Zaczym może bydź Ociec i Syn za Dyſpensą uczyniony Kapłanem z Oycem dla nabożeńſtwa, i odbierać Jałmużnę; wſzak że rezygnowanego beneficyum od Oyca przyimować nie może, ani iego bydź ſukceſsorem. S. Congr. Can: 2. Julii. A co większa ani prawny Syn do ſukceſsyi w tym że Kościele,

nie bywa przypuszczony. Wszak że iesli by tak prawny iako i nieprawny Syn do tegoż beneficyum po Oycu zawiadomoscią Biskupa, tym końcem był wyswięcony, poki by mu innego beneficium nieopatrzył, tedy może następować. Joan Andr. C. veniens. Gdzie zaś przednieyszym Kosciołem rządzi Ociec, tam w przyłączonym do niego Kosciele drugim, nie może rządzić Syn, procz iesli by te przyłączenie było przypadkowe. Congr: Conc. 17- 8br:

P. Jeśliby Ociec był muzyk, albo Ekonom, albo Officiał ktorego Kościoła, Syn iego nieprawy czy mogł by w tym Kościele mieć Kanonictwo, albo inne Beneficium ?

O. Niemoże, Conc. Trid. Ses. 23. C. 15. de Ref: wyraźnie mowi, że do żadney usługi. Może iednak otrzymać Kapelanią za salarium, ale nie za beneficium. Congr. Con: Wszakże gdy by w dwoch beneficiach Ociec miał koleyno rezydencyą Ociec niepoczęści, ale całe prawo powinien ustąpić Synowi zachowawszy sobie pensyą. Congr. Con.

P. Syn prawy Biskupa czy może bydź przypuszczony w teyże Dyecezyi, w ktorey Ociec był Biskupem ?

O- Może i owszem że w samym tymże Katedralnym Kosciele może bydź kanonikiem. Wszakże tegoż samego Biskupstwa, otrzymać niemoże, ażeby dziedziczna sukcessya wynisczona była w kosciele Bożym. C. 11. et Glos. Ibit: a movere.

P. Gdy by mąż i żona w przod uczyniwszy ślub czystości potym spłodzili Syna, czy będzie prawy ?

O. Będzie, i może bydź promowany do wszystkich stopni. C. 14. H. J. zkąd Jawna rzecz że Grecy chociażby niektorzy i trzymali że pod Dyakonstwo, i Kapłanstwo, nawet po ożenieniu się przyięte mieli ślub czystości przywiązaney, a tak z swoiey strony obowiązani do czystości, a zatym niemogliby długu małżeńskiego spełniać. Wszakże onego żonom swoim, mocą pierwszego ślubu upominaiącym się oddawać obowiązani, a tym samym niegwałcąc swego ślubu z strony swoiey czystości, spłodzili by dziatki, te dziatki są prawne, i do wszystkich godności, i stopni Kapłaństwa są zdolne. Ze zaś Grecy nie tylko Panieńską ale i Małżeńską czystość rozumieią bydź sposobną do stopni Kapłaństwa, i Kościoł Boży na Synodzie Florent: onym nie uiół tego przywileiu, aby mogli po swieckim ożenieniu się przyimować Kapłaństwo, przeto nie tylko oddawać ale i upominać się długu Małżeńskiego mogą. Wszakże iak zacnieysze panieństwo nad małżeństwo, tak bardziey Kościoł żąda bezżeństwa, niżeli Małżenstwa; nad żonatemi ma politowanie dla ich krewkości, dla bezżennych zostawuie większą godność, dla ich wstrzemięźliwości.

P. Nieprawnie spłodzeni bądź z porubstwa, bądź z Kazirodztwa bądź z świętokradztwa, czy mogą wstępować do zakonu ?

O. Niemogą inaczey chiba na Laiki, czyli sługi Monasterskie, żeby w Habicie ich Professye uczynić mogli, i naczey Professya naformalnych mnichow nic niewarta, a Superyor wiadomy tego zostaie wyklęty klątwą samemu Papieżowi dorozrzeszenia zostawioną. Bulla. Syxti V. wszakże Synowie przed szlubem spłodzeni, a po szlubie za prawych uznani, nieią Jrregularni, i mogą wstępować do zakonu.

ROZMOWA XIX.

o Nieświęceniu Obowiązanych do Zdania Rachunkow, i na ciele skaleczonych.

P. Ktorzyż to bywaią zatrzymani od poświęcenia z obowiązku do zdania Rachunkow?

O. Wszyscy, ktorzy mieli do rządzenia cudze maiątki sobie powierzone, iakowi to są opiekunowie, dozorcy, sprawcy, Prokuratowie, szafarze, cudzych dobr rządziciele, i tym podobni ludzie, ktorzy nie inaczey mogą bydz święceni, iak tylko pozakończeniu swoich funkcyi, i pozdaniu sprawiedliwego rachunku. Canone Legem. dist 53. *Przyczyna* Ponieważ do świeckich staranność przyzwyczaieni tak bywaią uwikłani, iż stopniom Kleryctwa, tak iak by przynależało, zadosyć uczynić niemogą. Tudzież i przeto: że zwyświęcenia takowych osob, oszpecenie nie stawy zwykło wypływać na Kościoł Boży, iako w przypadku gdy by się nadarzyło, że tacy byli by postrzeżeni; iż uczyli zdrady w zdawaniu Rachunkow, i dla tego będąc przestrzeżeni, aby uniknąć świeckiey władzy, starali by się ze szkodą swoich powierzycielow wyświęcić się na stopnie Kleryctwa. Ibidem.

P. Przecież czy może takimkolwiek bądź sposobem godziwie wyświęcić się, niezdawszy wprzod rachunków?

O. Może zaiste, byle by takowy za sobą rękoimie postawił, ktory by za iego, iako nayrzetelnieyszy dłużnik gotow był wszędzie odpowiadać. Cano: c. 20. 6.

P. Ktorzyż to mianuią się niedołężni, albo skaleczeni na ciele?

O.

O. Ci ktorzy są tak osłabieni, iż chociaż by wszystkie ciało było całe, iednak przecież bądź to ieden, bądź też więcey członkow mieli by niesposobnych, lub nieużytecznych, iako naprzyk: Gdy by kto miał oko ślepe, lub rękę uschłą, goleń skurczoną &c. Tudzież skaleczeni niemaiący ktoregokolwiek członku potrzebnego: iako to: oka, ręki, palca Kanonicznego, są niesposobni do Kleryctwa stopni, &c. Hoste: in sum:

P. Czemuż takowi zawściągnieni od Stopni?

O. Ponieważ onych nieukładność ciała, ukazuie niespokoyność umysłu. Can: 8. Dist: 41. Natura zaś układa członki tak, iako obyczaiom duszy przyzwoito, rownie iako gdy czyia twarz nader szpetna iest, taka ledwo kiedy za wielką pracą w dobrych obyczaiach ukazać się może. Szpetna bowiem twarz, szpetne też obyczaie przeznacza. Rha: Med:

P. Kiedyż ta szpetność przeszkadza do Stopn?

O. w Ten czas, kiedy bywa tak wielka szpetność, iżby przeszkadzała przystoyności wykonania usług stopniom przyzwoitych, abo zbyt obrażała oczy patrzących na takowe usługi. Gdyż ieżeli zdrowi i przystoyni na ciele, nazbyt obracaią oczy patrzących, i szacunku stopniom swoim uymuią wykonywaiąc iako by niezdrowym umysłem szarletanow i kuglarzow udaiąc: dalekoż bardziey niepoprawne przywary od natury dane przystoyność tak zacney usługi oszpecaią: Gdyż Kościoł Chrystusow oblubienica iego powinna bydź bez zmazy i bez zmarszczku; rownie też i Kapłani ktorzy reprezentuią Kościoł, powinni bydź bez żadney szpetności. Abb: in c. 1. k. t.

P.

P. Jeśliby kto będąc iuż wyświęconym utracił palec w poświątku czy może Celebrować?

O. Może za dyſpenſą Biſkupa, łatwiey bowiem bywa dyſpenſowano z oſobami iuż wyświęconemi, aniżeli z temi, ktorzy wyświęcenia żądaią. Seraph: decis 625. n. 6. Takowy bowiem ieśliby do iedney ktorey funkcyi niebył zdatny, przynamniey może bydź zdatny do innych. Naprzyk: Do ſłuchania Spowiedzi, do opowiadania ſłowa Bożego, iakowym był wielebny Beda, Dydymus, Alexandrinus, Robertus, Scotus, od dzieciństwa ślepy wielki Teolog, o ktòrych Suriuſz w ſwoiey Hiſtoryi, i w Akademii Krakowſkiey Bieżanowiuſz mowca i Poeta w doroſłym wieku utraciwſzy wzrok, dwa tyſięcy piſm na świat wydawſzy, dośyć ſtał ſię zacnym.

P. Rzeczenie izali może bydź wyświęcony?

O. Jeśliby tak był urodzony niebywa odpędzony, ieśli by zaś ſam ſobie do tego kalectwa był przyczyną, bywa odpędzony, i potrzebuie dyſpenſy, ponieważ ſamochcąc odważył ſię ſpowrzć w ſobie dzieło ſtworzenia. Abb: Nie ieſt zaś potrzeba członkow odciętych przy ſobie trzymać, gdyż to ieſt wymyſł, głupich ludzi. A ieśliby dla choroby lub z innego niedobrowolnego przypadku był rzezany, natychmiaſt żądaney mu niepotrzeba dyſpenſy, ponieważ gdzie niema winy, tam też niepotrzeba czuć kary. Can: 8.

P. Niemaiący Paznokci na palcach wielkich, czy może bydź święcony?

O. Jeśliby dośyć miał mocy w palcach, niepotrzebuie dyſpenſy, bo nie ieſt znaczne oſzpecenie.

ROZ-

ROZMOWA XX.

o Nieświęceniu Klerykòw włocęgòw.

P. Kto ſię bydź mianuie Klerykiem pielgrzymuiącym?

O. Ten, ktòry w dalekim kraiu ieſt urodzony, a niepodlega władzy poſwięcaiącego. Tolet. diſt. 71.

P. Takowy Kleryk iakowe Liſty mieć powinien aby mogł bydź wyświęcony?

O. Takowy powinien od właſnego Biſkupa mieć Liſty wyzwalaiące, czyli Dymiſiòrialne w ktòrych wyrażona byłaby przyczyna, dla ktòrey pielgrzymuie, i w iakowym narodzie zabawić muſi; i dla tego tamże wyświęconym bydź żażądał; byleby takowe Liſty niebyły podeyrzane, a pieczęcią właſnego Biſkupa utwierdzone, chociaż przed tym wyciągano na dowod pięciu Biſkupow pieczęci. Can. 1. de Peregr.

P. Żeby ſię wywiodł Kleryk Pielgrzymuiący, że iuż ieſt wyświęcony na Dyakońſtwo, czy dośyć na iego przyſięgdze ieśliby żądał poſtąpić do Kapłańſtwa?

O. Niedośyć: ale potrzebne ieſt Piſmo Formaty Biſkupa, ktòry go poświęcił na Dyakońſtwo. Can. 2.

P. Kleryk pielgrzymuiący czy może celebrować bez pozwolenia Parocha albo Biſkupa Dyecezalnego?

O. Nie może, czyliby to był ſwieckim Kapłanem, czyli Zakonnym; ażby w przod piſmo ſwego wyswięcenia okazał. Can. 3. et. 4. de Cler. peregr. Kościoł bowiem Klerykow pielgrzymuiących ma zapodeyrzanych, częſto bowiem zwykli takowi włoczący ſię bardzo wyſtępni, nieuczciwi, wyklęci, zbiegowie, i w tym podobnnych znakach poſzlakowani. Can. diſt 98.

Roz-

ROZMOWA XXI.

o Kleryku Administruiącym a niepoświęconym.

P. Które Sakramenta mogą bydź sprawowane od tych, którzy nie są poświęceni?

O. Sam tylko Chrzeft, i to w czafie nagłey potrzeby Can. 1.

P. Jeśliby Kleryk niewyświęcony sprawował którego bądź ftopnia wyższego uflugę? iakową zaciąga na fię karę?

O Bywa złożony z ftopnia, którego by w przod otrzymał, i daley niema bydź fwięcony. Jeśliby zaś niebędąc Kapłanem, ważył fię Mfzą celebrować, albo Spowiedzi fłuchać, natychmiaft za bałwochwalftwo, i niebefpieczeńftwo Dufz ma być pod fąd fwiecki poddany, i należycie ukarany. Bull. Clem. VIII. Etfi alias. &c. Jeśliby to uczynił w małoletności, albo niemniey nad 20. lat zupełnych maiący.

P. Jeśliby Dyakon celebrował Mfzą, iak ma bydź ukarany?

O. Nigdy niemoże poftąpić do Kapłańftwa, a o ł Dyakońfkiey uflugi bywa do czafu zawfciągniony; żeby iednak mógł fię utrzymać przy fwoim urzędzie, litościwie znim poftąpić można, żeby znać utraciwfzy fpofob do życia, nieudał fię do fwieckich zabaw, na zelżywość Klern. Can 7.

P. Jzali może Biskup dyfpenfować z tak wykraczonym Kleryklem?

O. Po wykonaney Pokucie może co do mnieyfzych ftopni, wprzód przyiętych, i co do Beneficium, które wprzod miał, wfzakże nie co do większych ftopni przyimowania. Abb. in. C. 2. Dilectus.

P.

P. Na popadnienie w takową niezdatność czyli Jrregularność, iżby kto niemógł bydź fwięconym, iakowe przywary maią uprzedzić?

O. Te ofobliwie trzy 1. Jżby kto uflugę fwiętego Stopnia odważył fię fprawować; bo mnieyfzych ftopni, nawet i małoletni, i fwieccy uflugę odprawuią. 2. Akty one fprawował umyflem wykonania tak, iak Kościoł fprawuie z urzędu; gdyż lekkomyślnie iakoby żartem, i udaiąc tylko rzecz, z innych miar nieufzanowania grzefzy, ale ni odkogo niebywa mu wierzono. 3. Aby one fprawował Uroczyście i otworzyście, bo prywatnie lubo by grzefzył ciężko, niepopadłby iednak w irregularność. Navar. Cap. 27. n. 242. Zkąd, gdyby fpiewał Epiftołę, albo Ewangelią, bez ftuły albo manipularza, nieftał by fię irregularis czyli odrzutny, gdyż by tak wyrażał raczey funkcyą Kantora, niżeli Subdyakona, albo Dyakona. Navarus też przydaie IV. przefzkodę: ieśliby miał Jntencią czynić prawdziwą uflugę ftopnia, ale fię to zamyka w tym ftowie, *ferio*, to iest z umyfłu przywłafzczaiąc i według niego poftępuiąc.

ROZMOWA. XXII.

o Kleryku wyklętym albo zrzuconym Administruiącym.

P. Kleryk zrucony adminiftruiący, iakową Karę zaciąga?

O. Bywa wyklęty, do więzienia wtrącony, a niepokutuiący na wygnanie fkazany. D. D.

P. Kapłan zrzucony, albo degradowany, czy może poświęcać Eucharyftyą?

ROZMOWA XXI.

o Kleryku Administruiącym a niepoświęconym.

P. Które Sakramenta mogą bydź sprawowane od tych, którzy nie są poświęceni?

O. Sam tylko Chrzeft, i to w czafie nagłey potrzeby Can. 1.

P. Jeśliby Kleryk niewyświęcony sprawował którego bądź ftopnia wyższego usługę? iakową zaciąga na fię karę?

O Bywa złożony z ftopnia, którego by w przod otrzymał, i daley niema bydź fwięcony. Jeśliby zaś niebędąc Kapłanem, ważył fię Mfzą celebrować, albo Spowiedzi fłuchać, natychmiaft za bałwochwalftwo, i niebefpieczeńftwo Dufz ma być pod fąd fwiecki poddany, i należycie ukarany. Bull. Clem. VIII. Etfi alias. &c. Jeśliby to uczynił w małoletności, albo niemniey nad 20. lat zupełnych mający.

P. Jeśliby Dyakon celebrował Mfzą, iak ma bydź ukarany?

O. Nigdy niemoże poftąpić do Kapłańftwa, a od Dyakońfkiey ufługi bywa do czafu zawściągniony; żeby iednak mógł fię utrzymać przy fwoim urzędzie, litościwie znim poftąpić można, żeby znać utraciwfzy fpofob do życia, nieudał fię do fwieckich zabaw, na zelżywość Klern. Can 7.

P. Jzali może Biskup dyfpenfować z tak wykrocznym Klerykiem?

O. Po wykonaney Pokucie może co do mnieyfzych ftopni wprzód przyiętych, i co do Beneficium, które wprzod miał, wfzakże nie co do większych ftopni przyimowania. Abb. in C. 2. Dilectus.

P.

P. Na popadnienie w takową niezdatność czyli Jrregularność, iżby kto niemógł b ydź fwięconym, iakowe przywary maią uprzedzić?

O. Te ofobliwie trzy 1. Jżby kto ufługę fwiętego Stopnia odważył fię fprawować; bo mnieyfzych ftopni, nawet i małoletni, i fwieccy ufługę odprawnią. 2. Akty one fprawował umyfłem wykonania tak, iak Kościoł fprawnie z urzędu; gdyż lekkomyślnie iakoby żartem, i udaiąc tylko rzecz, z innych miar nieufzanowania grzefzy, ale ni odkogo niebywa mu wierzono. 3. Aby one fprawował Uroczyście i otworzyście, bo prywatnie lubo by grzefzył ciężko, niepopadłby iednak w irregularność. Navar. Cap. 27. n. 242. Zkąd, gdyby fpiewał Epiftołę, albo Ewangelią, bez ftuły albo manipularza, niefłał by fię irregularis czyli odrzutny, gdyż by tak wyrażał raczey funkcyą Kantora, niżeli Subdyakona, albo Dyakona. Navarus też przydaie IV. przefzkodę: ieśliby miał Jatencią czynić prawdziwą ufługę ftopnia, ale fię to zamyka w tym ftowie, *ferio*, to jeft z umyfłu przywłafzczaiąc i według niego poftępuiąc.

ROZMOWA. XXII.

o Kleryku wyklętym albo zrzuconym Administruiącym.

P. Kleryk zrucony administruiący, iakową Karę zaciąga?

O. Bywa wyklęty, do więzienia wtrącony, a niepokutuiący na wygnanie fkazany. D. D.

P. Kapłan zrzucony, albo degradowany, czy może poswięcać Eucharyftyą?

O. Nie należy mu to żadną miarą pod wielkiem ciężarem grzechu, ieśli by iednak ważył się poświęcić prawdziwy Sakrament sprawi; gdyż dla swego ukarania grzechu, używanie tylko onego stopnia utracił, ale nie Charakter. Abb. d. C. 1.

P. Jesliby Kapłan skazany był na stos ognisty, czy powinno poprzedzić degradowanie od stopnia tylko Kapłaństwa, czy też od wszystkich stopni?

O. Koniecznie od wszystkich stopni większych i mnieyszych zaczynaiąc od pierwszego postrzyżenia, aż do Kapłaństwa. Abb. in d. C. 2.

P. Kapłan zrzucony, zasuspendowany, i Exkomunikowany czy obowiązany iest odprawować Pacierze Kanoniczne?

O. Zapewnie że iest obowiązany, ani bowiem kto dla swego występku niepowinien sobie zyskiwać wygodnego wyłączenia od powinności nieuchronney. Inaczey zaś grzeszył by zawsze śmiertelnie. Pastor:

P. w Zaciągnioney Jrregularności, gdy by wyklęty celebrował czy może z nim Biskup dyspensować?

O. Wielu iest Doktorow, ktorzy tego są zdania; bespieczniey iednak iest tak rozumieć: że sam tylko Papież może dyspensować w tey Jrregularności. Cap. 1. de sent:

P. Kleryk zrzucony od Biskupa, czy może bydź powrocony do swego Stopnia, ieśli by się poprawił?

O. Jesliby złożony był dla uporu, a potym stałby się posłuszeyn, może bydź powrocony. Jesli by zaś złożony był dla iakiey zbrodni świętokradztwa, zapalenia, rozboiu,

boiu, Herezyi, lub tym podobnych rzeczy, niemoże bydź powrocony, chiba tylko od Papieża. Glos. infin: in Can. Si quis Presbyter.

P. Jesliby wielu razem Klerykow zostało w exkomunicę, albo interdykcie, a wszyscy odważyliby się celebrować, czy powinni bydź zrzuceni z swoich stopniow?

O. Jesliby te mnostwo Klerykow przechodziło liczbę czterdziestu, przednieysi tylko maią bydź złożeni. Jnni zaś według rozsądku ukarani. Zwielkosciu bowiem dusz litosciwiey postąpić należy. Juxta illud Glos. Cap. 4. Ob Populum multum, crimen pertransit in altum.

P. Coż trzeba zważać żeby Celebniącego w klątwie, albo interdykcie należało złożyć z stopnia?

O. Jesliby to czynił przez upor; upomnienie bowiem zawsze uprzedzać powinno przed ukaraniem. Jesliby zaś był złożony dla występku Herezyi, Rozboiu &c. nie iest potrzebne upomnienie Abb. in C. 3.

P. Jesliby kto przez pogłoskę dowiedział się o tym, że iest w exkommunice, a odważył się celebrować, iaką karą ma bydź karany?

O. Według słuszności powinien by bydź złożony, chociaż ieszcze z nim można dyspensować.

P. Jesli by ktory Kollator ofiarował Beneficium wyklętemu, iak ma być karany?

O. Jesliby wiedział o klątwie, traci prawo Kollatorstwa, w tym bowiem bywa karany, w czym zgrzeszył. A zaś on wyklęty traci beneficium, chiba był by dyspesowany od Papieża. C. 7.

P. Kapłan celebruiący wiedząc że tam Kościoł w Interdykcie, iak ma być karany?

O. Traci Beneficia, ſtaie ſię Irregularis, i tylko od ſamego Papieża może bydź dyſpensowany. Abb. C. 7.

P. Jesliby komu w Exkomunice będącemu potym po wypłynieniu czasu kollacyi offiarowano beneficium, będzieli ważna Kollacya?

O. Będzie ważna, bo z iedney ſtrony ten gdy bywa rozgrzeſzony ſtaie ſię ſpoſobnym; z drugiey ſtrony przez Kollacyą człowiek otrzymuie prawo do tego beneficium. Kollacya bowiem wlewa prawdziwe prawo. Cap 8.

P. Gdy by kto będąc w Iuspenſie, albo w exkomunice znie wiadomości o tym, celebrował, iak ma bydź karany?

O. Jesli by ta niewiadomość niebyła gruba, ſamochcenna, i z ſzczerego niedbalſtwa, tedy niepopada w Irregularność, ani potrzebuie żadney dyſpensy C. 2. Inaczey zaś w niewiadomości z niedbalſtwa. Gdy by kto przyłożywſzy uwagi i pilności około ſtanu i ſpraw ſwoich, mógł iawnie dociec, że ieſt w Exkomunice. abb. in d. 11. n. 3.

ROZMOWA XXIII.

oKleryku ktory zdradliwie czyli ukradkiem ſtopień iakowy przyioł.

P. Ktoż to ieſt ten ktory zdradliwie, czyli ukradkiem ſtopnie przyimuie?

O. Ten, ktory nie examinowany albo i nieprzypuſzczony, albo przeciwko zakazowi Przełożonego wciſnoł by ſię między maiących przyimować ſtopnie, i tak by był wyświę-

co-

cony, albo też przypuſzczony tylko do mnieyſzych ſtopni, zuchwale odważył by ſię przyiąć i większy ſtopień tegoż ſamego dnia, albo przeſkokiem, pomiiaiąc, ktòry ſtopień wyświęcił by ſię. Valen: lib: 5.

P. Ukradkiem wyświęcony, iak ma bydź ukarany?

O. Jeśliby nato wypadła klątwa, taki bez dyſpenſy Papiezkiey ani adminiſtrować w tym ſtopniu, ani do wyższego poſtąpić niemoże, chiba by do Monaſteru wſtąpił, a znacznie życie i obyczaie poprawił, gdzie pod ten czas Opat onego mieyſca, i co do innych ſtopni dyſpenſować z nim może. Cap: 1. Jeśliby zaś ieſzcze ten wyſtępek nie był oſądzony, a niebyłoby inſzych przeſzkod, może Biſkup po iego wykonaney pokucie z nim dyſpenſować. D. c. 2.

P. Jeśliby Biſkup przy poświęcaniu wyraźnie oświadczył ſię mowiąc, że niemamy woli poświęcać tych, ktòrzy nie ſą examinowani, i należycie doświadczeni, a przecież odważył by ſię kto przeciw zakazowi wyświęcić, co z nim należy czynić?

O. Takowy znowu ma bydź święcony, naznaczywſzy mu wprzod pokutę za tak ſzkaradny grzech ktòrego ſię dopuścił. Lopez in praxi Crimin: c. 25.

ROZMOWA XXIV.

O Kleryku przyimuiącym Stopnie przeſkokiem per ſaltum.

P. Kto to ieſt ktòry przeſkokiem poſtępuie?

O. Ten, ktory pominowſzy ſtopień ktòry niższy przyimuie wyższy, bądź to wiedząc, bądź też i nieznaiąc. C. 1.

Wſzak-

Wszakże ieśliby przed mnieyszemi stopniami przyiął Kapłaństwo ważne by było, ponieważ mnieysze stopnie nie są z koniecznej potrzeby należące do większych, ale tylko z przystoyności, i z przykazania Kościelnego. Powtore dla tego, bo niektorzy Doktorowie nieutrzymuią tego, żeby mnieysze stopnie były Sakramentem, i żeby dawały łaskę i charakter wrażały: iako to Sotus, Michael, Medina lib: 1. de Sacra: ale tylko usposobienia. Potrzecie. Bo władze wyższych i niższych stopni nie są rożnące się S. Thom: przecież dla tego przeskoku niema administrować Kapłaństwa, ażby przyiął wprzod mnieysze stopnie. Bona: 4.

P. Jeśliby kto niebędąc Kapłanem wyświęcił się na Biskupstwo będzieli to ważne?

O. Według sentencyi tych ktorzy trzymaią, że Biskupstwo iest to Stopień daleko rożny od Kapłaństwa, za rzecz ważną z innemi Kanonistami twierdzi Tollet. lib: 1. c: p: 7. Według zaś zdania tych, ktòrzy nierozumieią bydź rożnym Stopniem od Kapłaństwa, dowodzą: że nie może bydź kto Biskupem, ażby był pierwey Kapłanem, u nich tedy Biskupstwo bez Kapłaństwa nie ważne, tak uczy S. Tomasz, q. 39. Pierwsi zaś zasłaniaią się tym; że posledne przyięcie opoźnionego stopnia niepsuie, przyiętego stopnia, tylko mu przeszkadza wykonania, poki opuszczony stopien niebędzie przyięty. Abbas ubi supra. nr: 5.

P. Gdy by kto zapomniał, iakowy stopień przyiął, iak ma bydź daley święcony?

O. Pod zakładem, czyli kondycyą tak: ieślis nie iest po-

sta-

stanowiony w tym stopniu, ja cię postanawiam aby tak uniknąć powtarzania stopni.

P. Jeśli by kto przeskokiem z pod Dyakona na Prezbytera wyswięcił się, iak ma bydź karany?

O. Jeśli by to uczynił niewiedząc po odprawioney pokucie, bywa święcony na Dyakońśtwo, a w używaniu Kapłaństwa, daie się mu Dyspensa. C. 1. Jeżeli zaś wiedząc, zasuspendowany iest, chociaż opuściwszy mnieysze stopnie był wyświęcony. Navarrus dodaie: że taki Kleryk opuszczonego stopnia przyiąć niemoże bez Dyspensy. Gdyż takowa suspensa iest iuż wydanego Dekretu.

ROZMOWA XXV.

o Kleryku źle wyświęconym.

P. Ktoż to mianuie się źle wyświęcony?

O. Ktory albo Symoniackim czyli świętokupskim sposobem dokupiwszy się doczesną duchownych rzeczy, albo i materyalnych, ale do samych świątości należących. Albo też od Biskupa Symoniaka świętych rzeczy przedawce wyświęcony, albo uprzedzaiąc zakryślone do stopni, albo nakoniec bez pozwolenia własnego Biskupa przyiął stopnie S. ten się nazywa źle wyświęcony.

P. Kleryk przyimuiący Stopnie od tego Biskupa, o ktòrym wie, że iest Symoniakiem, iak ma być karany?

O. Powinien bydź suspendowany od przyiętego stopnia, a do dalszych niepostępować. Ten zaś ktory przed należytym wiekiem wyświęcony suspendowany bywa do czasu zu-

peł-

pełności wieku od używania tych ſtopni; jako też i Symoniacko wyświęcony ieſt ſuſpendowany od ſtopni ſwoich. Can: si Epiſcopus.

ROZMOWA XXVI.

o Syzmatykach Klerykach, i o tych ktòrzy od Syzmatykòw poświęceni ſą.

P. Coż to ieſt Syzma?

O. Jeſt niegodziwe odſtąpienie od Kościelney iedności nietrzymaiąc ſię powinnego poſłuſzeńſtwa, naywyżſzemu Paſterzowi. Zowie ſię zaś Schizma rozdzielność od rozdarcia, ktòrym ſię rozrywa iedność Kościoła.

P. Czym ſię rożni Syzma od Herezyi?

O. Rożnią ſię one tak iako Rodzay i gatunek; ponieważ wſzelki Heretyk ieſt Syzmatykiem, atoli nie opak mowiąc, bo nie każdy Syzmatyk ieſt Heretykiem. Chociaż bowiem ſchiſma od Jedności i poſłuſzeńſtwa Papieżowi winnego ludzi odrywa, nie dlatego iednak onych od wiary zupełności odcina, ile ktòrzy całą wiarę wewſzyſtkich artykułach utrzymuią, ale miłości ku poſłuſzeńſtwu niemaią.

P. Czynności Duchowne ſprawowane przez Syzmatykow, iaką ważność maią?

O. Żadney ważności, bo gdzie Miłości z Kościołem Powſzechnym i z głową Jego niema, tam też życia ducha niema, a iakoż tam ſprawy żywe, czyli duchowne bydź mogą? zkąd Kollacye, czyli wraczenia urzędow uczynione przez Syzmatykow, odſądzenia, czyli alienacye, Poſwięce-

cenia, czyli ordynacye, procz charakteru, ktory wrażaią, dla nieodmiennych ſłow Sakramentalnych bo ztąd zadatek ważności. Co do ſkutkow zaś wſzyſtkie prożne, i nic warte, bo moc ſprawowania tych ſtopniow zatamowana, a tak czynności ich duchowne bez ducha, bo na to władza im wlana niebywa od Głowy, ktorey oni nie ſą poſłuſzni, i ktorey ſamey dano Klucze, wiadomości i władzy, zkąd poznać wczym ſię głowie ſprzeciwiaią: Wtym też prawdziwey wiadomości, i prawdziwey władzy niemaią: w Jnnych zaś czynnoſciach, ktore nie takich uzacniaią, iak raczey poſpolitemu ludzkiemu pożytkowi potrzebne ſą. Ważność nie od ich władzy, ale od Boga powſzechnego ſprawce dzieł ſwoich, ktory zawſze może użyć iakiego bądź Jnſtrumentu, na wykonanie woli ſwoiey, zawiſła, tak proroctwo wydał o potrzebie ſmierci Jednego Chryſtuſa za wſzyſtkich; przez Kaifaſza. Tak Balaama ſtroſował przez oſlice, tak żywność i głod Egiptu weſnie ukazał Faraonowi?.

P. Więc ktoreż kolwiek czynności Duchowne od Syzmatykow ſprawowane maią ważność?

O. Nie ile od Syzmatykow, ale iako od Jnſtrumentu Boſkiego uważane maią ſkutek, cudzy, bo komu inſzemu pożyteczny, toieſt: przez nich, ale nie dla nich, a taki ſkutek w Sakramentach tych tylko ktore ſprawuią poſpolity ſkutek łaſki Sakramentalney iako to bywa w pokucie, Euchariſtyi, i przy Chrzcie S. bo chociaż oni ſą zatamowani co do ſwoich oſob, aby nie profitowali bez poiednaney miło-

ści, iednak nie ſą zawsciągnieni codoinnych ludzi profitu ut in Can: veſtra de Cochabitat mulier: ut Clericis.

P. Jeſliby Biſkup Syxmatyk poſwięcił, czy wraża charakter?

O. Jeſliby prawdziwym był ſam Biſkupem, a używał by zwykłych Materyi i w Kościele Bożym formy przy poſwięceniu wraża ſię charakter, ale taki wyſwięcony bywa od ſprawowania ſtopniow zaſuſpendowany, i koniecznie potrzebuie Dyſpenſy Apoſtolſkiey. Can. de trahit 1. q 1.

P. Syxmatyk iakową na ſię zaciąga Karę?

O. Zaciąga karanie klątwy i ſuſpenſy, a wniektorych zgorſzeniach ludu gardłem bywa karany D. C. L.

P. Kleryk wyſwięcony od Syxmatyka, iak bywa ukarany?

O. Jeſliby to wiedząc uczynił, ieſt wyklęty i zaſuspendowany a razem traci i urząd i Beneficium procz ieſliby nieodwłocznie otrzymał Dyſpenſę od Stolicy Apoſtolſkiey, i to od ſamego Papieża Abb. C. fir. N. 7.

P. *Jeſli by Biſkup oſwiadczał ſię że Dyſpenſuie komu, czy należy mu wierzyć?*

O. Dla niebeſpieczeńſtwa w wielkich rzeczach powinien ukazać Dyſpenſę. Gloſsa in Con. Qui sunt Diſt. 81.

P, Syxmatycy czy zaciągaią niepoſobność Jrregularitatem?

O. Niedowodzi ſię to, ponieważ w Swiętych Kanonach nigdzie wyraźney wźmianki o niepoſobności de Jregularitate zaciągnieniu za grzech Syzmy nieznayduiemy, procz ieśli by ta Syzma złączona była z Herezyą. Can. Qui Contra. 24. q. 1.

ROZMOWA XXVII.

o Klerykach wyſwięconych od Biſkupa bądź takiego, ktory ſię zrzekł Biſkupſtwa, bądź też takiego, ktory został wyklętym.

P. Biſkup ktory ſię zrzekł mieyſca ſwego, albotéż razem mieyſca godności Biſkupiey, czy może ieſzcze poſwięcać i Jakowych?

O. Może poſwięcać na mnieyſze tylko Stopnie, ale ieśli by ſię tylko zrzekł Biſkupſtwa, ale nie urzędu godności, tedy może i większe Stopnie dawać, wſzakże za pozwoleniem Biſkupa onego mieyſca, w ktorego Dyecezyi ſwięci. Silveſter ubi ſupra. Kleryk zaś znaiąc, że bez pozwolenia Biſkupa mieyſcowego ieſt wyſwięcony od Biſkupa tułacza, tym ſamym ſtaie ſię Jrregularis, ani w przyiętych Stopniach ſłużyć, ani do wyższych poſtępować nie może, bez dyſpenſy: ieśli by zaś z grubey niewiadomoſci to ſię ſtało, właſny Biſkup może z nim dyſpenſować. d. C. I.

P. Biſkup wątpliwie rezygnuiący Biſkupſtwo iak ma bydź charany?

O. Ma bydź rozumiano, żetylko rezygnuie mieyſce, bo kto rezygnuie Godność, to nieinaczey bywa ſądzono, tylko, że dla iakoweyſciś winy, procz chiba by iawno było, że to czyni dla nabożeńſtwa. Can. Poſt.

P. Wyſwięcony od Biſkupa wyklętego, czy przyimuie Charakter?

O. Przyimuie charakter ale wykonania iego niema mocy. Abb. C. 2, Stopień bowiem ważny ieſt, chociaż od

Biſkupa zabronionego, ſuſpendowanego, albo Symonika, czyli Swiętokupce był dawany, przyczyna tego, ponieważ takowy mocy ſwego Stopnia nie traci. Arg. Can Non nocet. 1. g. 1.

P. Ktoż tak wyſwięconemu Dyſpenſować może?

O. Jeſli by tak był wyſwięcony wiedząc i ſamochcąc, tedy ſam tylko Papież, ieſli by niewiedząc, tedy Biſkup właſny. C. fin.

P. Kto ſam wyklęty, czy może drugiego wyklinać?

O. Bynaymniey niemoże, gdyż będąc ſam wypchnięty za drzwi Koſcielne, niemoże drugiego wyrzucać. Can. audi: 24.

ROZMOWA XXVIII.

Dyſpenſowaniu w ſtopniach Kleryckich.

P. Cóż to ieſt Dyſpenſa czyli pofolgowanie?

O. Jeſt to ſcieſtoſci prawa rozwolnienie, dla ſłuſzney i rozſądney przyczyny uczynione od tego, ktory ma prawo do dawania dyſpenſy. Gloſs. Can 5. 1. g. 7. §. Nisi rigor. v, ut plerisq;

P. Czy zawſze potrzebna przyczyna do wzięcia Dyſpenſy?

O. Tak ieſt zaiſte, bo to oſtrzeżono Dekretem Conc. Trid: ſes. 6. Cap 2. de Ref. Jż Dyſpenſy pozwalane bydź maią z prawdziwych i ſłuſznych przyczyn. Zkąd i ſam Papież nie Dyſpenſuie w drugim ſtopniu, procz tylko między wielkiemi Xiążęty, i dla publiczney przyczyny.

P. Czy powinnaż ta przyczyna być wyrażona w Dyſpenſie?

O. Powinna bydź przyczyna wyrażona w Dyſpenſie, i naczey nic by niewarta Dyſpenſa, i tak dyſpenſowany nie

będzie beſpieczny w ſądzie wewnętrznym, inaczey zaś w ſądzie zewnętrznym. Abb. in c. quæ in Eccleſiar: de Conſtit.

P. Od kogo początek wzięły Dyſpenſy?

O. Od ſamego Boga ktòry dyſpenſował przeſtępcom przykazania ſwego Adamowi i Ewie Can. ſerpens diſt. 1. Dyſpenſował Noemu i ſynom iego, a oſobliwie Chamowi złoſliwemu. Can. Quia ex ſola 24. g 1. Dyſpenſował Narodowi ludzkiemu, kiedy na odkupienie naſze poſłał Syna ſwoiego Jednorodzonego. Can: in ſcripturis 8. g. 1. Nie ieſt tedy dziwno, że ludzie ludziom dyſpenſuią kiedy wſzelkie dzieło Boże ieſt naſzą nauką Can: Exemplum 12. g 1.

P. Na coż ieſt wynaleziona Dyſpenſa?

O. Aby z tąd wynikneła cząſtka ſprawiedliwości podzielney, gdy bowiem prawodawca ſtanowi prawo poſpolite wſzyſtkich obeymuiące l. ff de Legibus, wynikaią wiele przyczyn, dla ktòrych naturalny rozſądek na ten czas niezważaiąc rodzi, że ſię one dzieło niepowinno zamykać pod onym ogolnym okryśleniem.

P. Ktòreż ſą przyczyny wzbudzaiące do czynienia Dyſpenſy?

O. Wiele ich ieſt zaiſte, oſobliwie iednak, Oſoby, potrzeby mieyſca, czaſu, pożytku Kościoła, wieku, zgorſzenia, lub większego dobra ſpodziewanego, ſkuteczności rzeczy, politowania, względu, rozeznania, pobożności, miłoſierdzia, i Religii. Pyrh: Corras Dyſp: Applica lib. 1.

P. Do kogoż według Prawa Kanonicznego należy Dyſpenſa?

O. Do Nayſwiętſzego Oyca iako do Namieśnika Chryſtuſowego na Ziemi, a w niektòrych przypadkach do Biſkupow.

P.

P. Jzali może Biſkup Dyſpenſować w wieku lat przed poświęceniem na Kapłaństwo dla Beneficium dostąpienia?

O. Nie może, chiba za wyraźnym pozwoleniem Nayss: Oyca Conſtit: Pii II. od Biſkupa iednak, iako od Delegata Apoſtolſkiego wſzelka Dyſpenſa Papieſka examinowana bydź powinna. Conc. Trid. ſes. 24.

P. Czy może Biſkup w ceremoniach publicznych, czyli zapowiedziach Kościelnych Dyſpenſować?

O. Może dla ſłuſżney przyczyny Conc. Trid. ſes. 24. C. II. ieśli iednak niedyſpenſuie, powinny ſię czynić w dni uroczyſte, a nie w powſzednie. Conc: Trid. loco citato.

P. Zakonnicy czy powinni czynić też Zapowiedzi iako i ſwieccy?

O. Ni bynaymniey: procz ieśli by mieli Kościoł Parafialny;

P. Biſkup mogąc Dyſpenſować w Jnterſtycyach, iakie przyczyny zważać powinien?

O. Powinien zważać pożytek i potrzebę Kościoła. Conc Trid: ſes 23. C. 14. de Rofor. i Jnne przyczyny wyrażone ſupr: Cap 10. Nr. 10. Pożyteczność zaś ma bydź rozumiana ieśli by Kleryk był uczony, ſwiątobliwy, z którego by pożyteczności Kościołowi nadzieia, czy ogulnie, czy wſzczegulności wynikała. Potrzeba w ten czas kiedy lepiey bywa rządzony Kościoł przy doſtatku, niż w niedoſtatku ſług Kościelnych.

P. Biſkup Dyſpenſuiący Zakonnikom w Jnterſtycyach iak może poznać przyczyny pożyteczności, albo potrzeby ich?

O. W Tey mierze zawierzać ma liſtom i ſwiadectwu ſuper-

ſuperyorow takowych Zakonnikow, ktòrzy bywaią ſwięceni. Bonacinna de Sacr. Diſp. 8.

P. Jzali może Biſkup dyſpenſować dwoy żeńcowi do iednego Beneficium, i do pierwſzey Tonſury?

O. W Dwoyżeńſtwie z podobieńſtwa, to ieſt: z takim, ktòry miał wdową Zonę, może dyſpenſować nawet do więkſzych ſtopni. Ta ieſt ſentencya poſpolita Doktorow. W Dwoyżeńſtwie zaś prawdziwym to ieſt: z takim ktòry miał dwie żony, a obydwie poznał; i w Dwoyżeńſtwie domyślnym, to ieſt: z takowym ktòry iuż wyſwięcony będąc na jaki koniec, albo uczyniwſzy ſolenne wotum Zakonu, potym by ożenił ſię (chociaż takowe Małżeńſtwo nic warte) i chociaż by go rzeczywiście ſpołecznością dopełnił, niemoże nikt dyſpenſować, tylko ſam Papież, ieśli by ſię nato odważył Biſkup, zoſtaie w ſuſpenſie, żeby takowych nie ſwięcił, a potym i żadnych, a wyſwięcony od niego nie tylko ſuſpenduie ſię od ſprawowania ſtopni ſwoich, ale też traci Beneficium, i pożytki z niego powzięte powrocić powinien. De Bigamis in 6.

P. Jzali Papież może Dyſpenſować aby Kleryk wyſwięcony na wyższe ſtopnie ſtał ſię Laikiem, i poiął Zonę?

O. Może z zupełności władzy (iako ſię trafiło Kazimierzowi Mnichowi Krolowi Polſkiemu) ròwnie iako i inſzym dyſpenſował, ale to z wielkich bardzo przyczyn, to ieſt: żeby nieuſtała ſukceſsya Tronu, albo Jmie iakiego wielkiego Męża niezaginęło, aby ſię uſpokoiły ſprzeczki po między wielkiemi Xiążętami, ieśli by w jakim Krolewſtwie,

albo

albo ſtanie prawem dziedzictwa miał naſtępować iaki Kapłan, Biſkup, albo Kardynał &c. Przyczyna temu ieſt: gdyż Papież może dyſpenſować we wſzyſtkich dekretach Synodu Trydentſkiego, a zatym we wſzyſtkich przeſzkodach Małżeńſtwa, między ktòremi liczy ſię i Kapłańſtwo z ſwoiemi ſtopniami. Cum: olim de Clericor: Coniugio.

P. Jzali Biſkup może dyſpenſować aby kto dwie razem trzymał Beneficia?

O. Może, byle by te Beneficia nie były w ſobie przeſzkodne, a iedno by z nich niewyſtarczało do należytego wyżywienia, maiąc wzgląd na zacność, i użyteczność Kleryka. Tollet. lib 5 i owſzem to teraz w powſzechnym zwyczaiu, żeby w przyczynieniu takowych Beneficiow nieſzukano Dyſpenſy.

P. Wypytanie o umieiętności i defektach oſoby komu bywa zlecone, i kto w nim może dyſpenſować?

O. Samemu Biſkupowi, w ten czas zaś dyſpenſować może w niektòrych defektach, kiedy ieſt niedoſtatek wielki Kapłanow, a niemaſz nadziei żeby umieiętnieyſi, i doſkonalſi ſwięcili ſię, na tych miaſt nawet niedoſkonali wyſwięceni, powinni ſurowo bydź przymuſzani, aby ſię uczyli koniecznie, i czego ſami wiedzieć winni, i czego drugich nauczać powinni. Can: Qui Eccleſiaſticis Diſt: 37. *Qui enim diſcere recuſat, magis diaboli quam Xti membrum oſtenditur.* Can. Nullus Diſt 38. Kto bowiem uczyć ſię niechce, ſam ſię wydaie, iż bardziey członkiem dyabła, niżeli Xtusa.

P.

P. Wyſwięcony Kleryk przed doyrzałością lat, gdy by celebrował, izali ieſt Jrregularis odrzucenia godny?

O. Nie bynaymniey, ale grzeſzy ſmiertelnie. Sylweſter Jrregular. Nr. 13. et 14.

ROZMOWA XXIX.

O Zaręczynach.

P. Zkąd początek wzieli Zaręczyny, czyli zaślubiny?

O. Od ſtarożytności przodkow, w ktòrych było wezwyczaiu umawiać ſię, iako by targować, i Zaręczać przyſzłe Zony, i ztąd Jmie wynikneło oblubieńca i oblubienicy. Varro. lib. 4.

P. Coż to ſą Zaręczyny?

O. Jeſt to przyſzłego Małżeńſtwa wzajemne przyrzeczenie ſobie.

P. Synod Tryd: izali to odmienił w Zaręczynach?

O. Bynaymniey, ale one zoſtawił w opiſach prawa poſpolitego. Conc. Trid. ſes. 24.

P. Wielorakie ſą Zaręczyny?

O. Dwoiakie, iedne oczekiwaiące, de futuro, przyrzeczenie o przyſzłym kiedyś małżeńſtwie. Drugie przynaglaiące o przytomnym zaślubieniu Małżeńſtwa, ieſzcze niedopełnione, chociaż ſkojarzone. Can 12.

P. Ktòreż ſą należytości do Zaręczyn przyſzłego Małżeńſtwa?

O. Te ſą: 1. Wiek ſiedmioletny tak w Męſzczyźnie, iako i w Niewieście. 2. Zezwolenie wzajemne oboyga i ſa-

mowolne. 3. Z tych przyczyn zowią się Zaręczyny przyszłego Małżeństwa, przyrzeczenie, aby z tąd poznać wzajemny obowiązek i zezwolenie które powinno się wyrażać jakim znakiem powierzchownym, aby wzaiemnie było wiadome.

P. Czemuż to przynaymniey wiek siedmioletni potrzebny iest a niemniyszy?

O. Gdyż temu wiekowi przyzwoity iuż iest rozsądek, aby zrozumiał zaręczaiący się, co czynią. l. 4. C. 25.

P. Jakim że sposobem bywaią czynione Zaręczyny?

O. Danie rzeczy iakiey, słowami, listami, zezwoleniem.

P. Jak że przez dawanie iakowey rzeczy wyznaczaią się Zaręczyny?

O. Przez proste upewnienie, albo pierścienia włożenie, uczynione niewieście od Mężczyzny, albo wzaiemnie. Tudzież ieżeli iest iaki zwyczay w iakim kraju położenie zastawu na znak Zaręczyn niezawodnych, włożenie zaś pierścienia ma bydź na 4. palcu, od wielkiego rachuiąc, w którym czułość przez żyłki do serca dościga, iak pospolicie rozumieją. Ab. lec. citato.

P. Jakże przez słowa bywaią czynione Zaręczyny?

O. Kiedy sami czyniący ugodę wymawiaią słowa tym podobne; Ja ciebie wezmę za Zonę, albo ia ciebie wezmę za Męża, albo ty będziesz moy, albo ty będziesz moia, albo też pod zakładem; Jeśli Ociec, albo Matka zezwala, tedy Ja ciebie wezmę. &c. albo ieśli będziesz miała tyle posagu, albo ieśli w ten czas będzie można kiedy przyidzie pora,

gdzie

gdzie naznacza się rok albo dzień, które ieśli chybią zakłady, niewinna strona będzie wolna od przyrzeczenia i Zaręczyn, i może sobie obrać kogo chcieć; Wszakże takowe zakłady powinne bydź uczciwe, bogoboyne, i nieprzeciwne Kościelnym prawom, ponieważ zakłady szpetne, albo niegodziwe, niepodobne do prawdy, chociaż by były wymowione nic niewarte są, i umowionemu Małżeństwu nieprzeszkadzaią, iak by ich nie było.

P. Jak że zaręczyny bywaią sprawowane przez Listy?

O. w Ten czas, kiedy nieprzytomni, i daleko od siebie będący czynią ugodę o przyszłym Małżeństwie przez List albo przez posła przez dziwosłęba osobliwszego, i takowy sposob czynienia ugody przez posła zdaie się wyrażać nayczystszey Maryi Pannie, która przez Gabryela Archanioła stała się Naywyższego oblubienicą.

P. Jak bywaią zaręczyny przez zezwolenie?

O. Kiedy niewiasta zapytana, izali życzy sobie bydź zaślubioną takiemu Mężowi nakłoni głowę, albo inny iakowy znak zewnętrzny uczyni na oświadczenie wnętrznego zezwolenia, to w ten czas ten znak tyle będzie ważył, co same słowa i zewnętrzne zezwolenie.

P. Ponieważ Dziwosłęb, albo zastępca może ugodzić zaręczyny tak o przyszłym, iako i przytomnym Małżeństwie w iakim że wieku ten zastępca być powinien?

O. Dosyć, aby miał rozeznanie, aby wiedział co czyni, i dla kogo co czyni, gdy wiek należyty do tych co przyimuią Małżeństwo tylko przynależy, a nie zaś do posłańca, który nie sobie stara się do Małżeństwa.

P. Poſłaniec z mocą ugodzenia zaręczyn, czy może innego na ſwoie mieyſce poſtawić?

O. Jeśliby na to niemiał wyraźnym roſkazem pozwolenia na piśmie, żadną miarą innego na ſwoim mieyſcu nie może poſtawić, gdyż w materyi Sakramentu Małżeńſtwa, niedoſyć ieſt na ogulnych ſłowach, ale trzeba wſzczegulności wyrazić oſobę i rzecz.

P. Czyniący ugodę przez Dziewoſtęba, czyli Swata, ieśli by odwołał przy świadkach i przy Piſarzu ſwoy roſkaz w przod niżli Panna zezwoli, czy będą należyte zaręczyny, albo Małżeńſtwo.

O. Ani Małżeńſtwo, ani zaręczyny nieważne, chociażby były ugodzone przez niewiadomość odwołania roſkazu, gdyż Małżeńſtwo zawiſło od wolnego zezwolenia oboyga zgadzaiących ſię. Zaczym niema względu na wolą przyſzłą ale na przytomną, i żaden nie może bydź przyciſniony aby tęż ſamą wolą utrzymywał, zkąd nawet przy ſamym ſzlubie zrzec ſię i odrzucić od ugody można.

P. Zaręczyny o przytomnym Małżeńſtwie ugodzone przez należytego Dziewoſtęba, czy powinny znowu bydź za prawne uznane oblubieńca i oblubienicy w czaſie ſzlubu?

O. Jak żywo nie, ale doſyć, aby oblubieńcy odebrali Kościelne błogoſławieńſtwo, ponieważ one zaręczyny o przytomnym Małżeńſtwie takową maią moc iaką i ſame Małżeńſtwo.

P. Ociec za Syna czy może zaręczać o przyſzłym albo o przytomnym Małżeńſtwie?

O. O przyſzłym Małżeńſtwie Syna nie doroſłego, Ociec mo-

może zaręczyć, wſzakże Syn przyſzedłſzy do rozeznania, ieśli by niechciał nato zezwolić, niebędzie obowiązany zaręczyny od Oyca obiecane dopełnić, ani go Ociec do tego przymuſić może, chociaż radzić może, a zaś za Syna nie doroſłego ani zaręczać niemoże o przytomnym Małżeńſtwie.

P. Ktorzyż to ſię nazywaią niedoroſli czyli Młokosy?

O. Ci, ktorzy ani płodzić, ani poczynać niemogą dla wieku ſwego niedoyzrzałości; iako przeciwnie ci ſą wyroſtki, ktorzy włoſami na mieſcach wiekowi doyzrzałemu przyzwoitych już ztąd poznani bywaią że płodzić i poczynać płod mogą C. 3. de Despons Jnpuber. Aprzeto, gdy by z nich ieden wyroſtek, drugie niedoroſtek dla przyciſkaiącey potrzeby w małżeńſtwo wniść chcieli dla dobra ſłodkiego pokoiu, dopuscić ſię to może. C. 2. de Despons: *Jmpub: - Pax ut ſervetur moderamen iuris habetur.* Aby pokoy zachować, trzeba Prawo zmiarkować.

P. Zaręczyny przed ſiedmią laty zmowione na przyſzły czas, izali ſą ważne?

O. Bynamniey nie warte: procz iesli by po ſiedmio leciech zezwoleniem obuſtronnym potwierdzone były. C. 4. de Despons: *Jnsub:* albo iesli by złość iako ſię nadarzać zwykło w przytomnych Zaręczynach ktorego z oblubieńcow wiek przewyzſzała. Can. 14. de Despons. Jmpub.

P. Jeſli by Młokosy czyli niedoroſtki umowę uczynili przez ſłowa na czas przytomny taka umowa czy ſtoie za Małżeńſtwo, czy też za Zaręczyny?

O. Chociaż ſłowa na czas przytomny Małżeńſtwo wyra-

rażaią, iednak według rozumienia Prawa na czas przyszły Zaręczyny stanowią. Can. 8.

P. Jesli by niedorostki uczynili zaręczyny, czy mogą te obustronnym zezwoleniem zaraz bydź rozsypane?

O. Bynamniey, ale trzeba czekać dorosłości Can. 7.

P. Jesliby nastąpiła przysięga w zaręczynach, co z takiemi czynić oblubieńcami?

O. Należy ich wzbudzić do odnowienia zaręczyn, na czas przytomny, chociaż by i pod karaniem więzienia, i nawet karami Kościelnemi Can. 21. de Despons: Impub: chociażby utrata Panieństwa nienastąpiła, byle by pewna rzecz była o należytym zezwoleniu na małżeństwo. *Farina. decis: de criminal:* 73. Jesli iednak zgoła są przeciwni, daley przymuszani bydź niemogą C. 2. Tit: gdyż przymusy częstokroć nieszczęśliwe maią skutki. Can: 17. Tit: i Małżeństwo z przymusu przyięte samym prawem nic niewarzy. C. 6. ib et 21.

P. Jesli by Niewiasta niedorostkiem będąc zaślubiła się komu na przyszły czas, a potym by prosiła pozwolenia zaślubić się komu innemu na przytomny czas, i miała by iuż wiek zupełny, a mąż by iey przysiągł, że ią poznał w dorosłości, co należy z tym czynić?

O. Taka niewiasta niema bydź słuchana, ale raczey przez wzgląd na węzeł Małżeństwa, ma bydź więcey wierzono Mężowi. Can: 6. de Despons. impub:

P. Zaręczyny na przyszły czas przez rzeczywiste spełkowanie czy zamieniaią się na samę Małżeństwą?

O. Według starego Prawa zamieniały się; bynaymniey zaś

zaś według nowego, gdyż do ważności Małżeństwa potrzebni są świadkowie i Paroch, inaczey byłoby potaiemne, które iest przeciwne Synodowi Trideńskiemu. Ses. 24. Cap: 1. de Refor:

P. Jeśliby w Zaręczynach umowionych założona była kara, czy może bydź słuszniem wymagana?

O. Nie zgoła, bo małżeństwo ma wolność nieprzymuszoną. Cap. 4. de Conditione apposit.

P. w Zaręczynach czy dosyć iest na zezwoleniu wątpliwym?

O. Bynaymniey niedosyć, ale wyraźnego potrzeba potwierdzenia. Cap Coniunt.

P. Czy może kto dać zastaw Niewieście obiecuiąc ią wziąć za Zonę, tak iednak, iż ieśli by iey niepoiął, aby traciła ten zastaw?

O. Zgoła nie tak ma bydź, bo takowy zastaw iest, iako by kara od prawa cywatelskiego. 1. 3. et 5. Chl. Oblubieniec więcey maiący lat niżli 25. któryby się umowił na przyszły czas, a potymby niezechciał w przytomnym czasie poiąć bez żadney sprawiedliwey przyczyny, powinien podwoić, zakłady wiana czyli zastawy, mnieyszoletni zaś one tylko traci.

Jakiemiż sposobami bywaią rozsypane zaręczyny umowione na przyszły czas?

O. 1. Smiercią którego kolwiek z oblubieńcow, która wszystko rozsypuie. 2. Spolnym zezwoleniem albo niezezwoleniem wyrostkow. 3. Wstąpieniem do Zakonu którego-kolwiek z oblubieńcow. 4. Przyięcie Stopni Dyakoństwa, albo Kapłaństwa. 5. Oddaleniem się którego z Oblu-

bień-

bieńcow, nieupewniwszy strony w dalekie kraie. Prawem iednak obywatelskim postanowiono iest: aby oblubienica czekała oblubieńca nieprzytomnego przez trzy lata. 6. Wypłynieniem czasu naznaczonego do Małżeństwa. 7. Jeśliby zakiad przydany do zaręczyn nawet zaprzysiężonych nie był dopełniony. 8. Przez zaręczyny w przytomnym czasie z inszą wykonane, ale takowy oblubieniec ma bydź ukarany dla złamania wierności umowy, która iuż po ugodzie nie iest wolna, ale konieczna. 9. Przez przybyły trąd, paraliż, albo iakowey inney zarazliwey choroby, albo utraty członku którego, albo znacznego zbyt oszpecenia, w którym bądź oblubieńcu. 10. Przez surowość i okrucieństwo którego z oblubieńcow w przod niepoznane, a potym odkryte. 11. Dla przybyłey poblizkości Krwi, albo dla pokrewieństa Duchownego, albo naturalnego, albo prawnego. 12. Dla Szlubu czystości, ieszcze na świecie uczynionego przed zaręczyna. mi. 13. Dla przypadłego Porubstwa, bądź samochętnego, bądź przymuszonego któremukolwiek z oblubieńcow. 14. Dla popadnienia też w Herezyą, albo Apostazią. Can. 2. de Divort: Can 68. et. similib 28.

P. Niegodziwe społkowanie, czy rozsypuie zaręczyny na przyszły czas

O. Tak iest zaiste. Enriquez lib: 2 Cap. 14. n. 6.

P. Możeli Biskup dyspensować, oby ten ktory miał niegodziwe społkowanie z iedną, przynamniey potym drugą?

O. Zapewnie, że może dyspensować?

P. Zaręczyny naczas przytomny przed doyzrzałością wieku iednego z oblubieńcow podopuszczenia się cielesney społeczności, czy zamieniaią się na same Małżenstwo?

O. Bynamniey. Reinaldus in praxi.

P. Zaręczyny przez słowa na przyszły czas zmowione, ieśli by były zerwane za spolnym zezwoleniem, albo przez zaręczyny na przytomny czas, czy zaciągaią iakową przeszkodę?

O. Jak żywo nie, ale tak się maią iakoby niebyły nigdy czynione.

P. Zaręczyny i małżenstwo mogąli się od prawswać w czasy zakazane?

O. Mogą przed własnym Parochem i świadkami, ale uroczystości godow, traktamenta, w prowadzenie do domu, i cielesne społkowanie w te czasy zabronione są. Con Trid. ses. 24.

P. Oblubieniec porubstwo popełniaiący z oblubienicą gwałtownie, iak ma bydz karany?

O. Według rozsądku, wsakże ciężką karą, gdyż po Synodzie Trydent: zaręczyny na czas przyszły czynione po upadku w porubstwo, lub po złączeniu cielesnym, niezamieniaią się w małżeństwo. Ledesman in Tractatu de matrim. Cap. 6, lib. 8.

ROZMOWA XXX.

o Zaszlubieniu młokosow czyli Niedorostkow.

P. w Ktorych latach zowie się kto Młokosem, czyli Niedorostkiem?

O. Mężczyzna do lat 14. C. 10. Niewiasta do lat 12. zupełnych, tak według prawa świeckiego, iako i według K. I.

Kanonow. w Mnieyſzych bowiem leciech według praw Lekarſkiego poſpolicie ſądzą że niewiaſta płodu poczynać niemoże, ani męſczyzna płodzić, co częſto omyla ieſli złość wiek przewyższa.

T. Co ſię rozumi przez tę złość

O. Roſtropność chytra z pożądliwoſcią złączona, ktora (iako ſię częſto trafia) zwykła te lata uprzedzać, w tych oſobliwie ktorzy w prożnowaniu, i w roſkoſzach wychowani bywaią: a przeto na większą Jurność i przemożenie cieleſne zdobywaią ſię. Navar.

P. Przyznawſzy to, że ſię takowa złość w kim poſtrzeże, możeli ktora Panienka przed wiekiem doyzrzałym poyść za mąż?

O. Może zapewnie, doroſłość albowiem niewliczbie lat ale w możności rodzenia zależy

P. Maiący lat 14. ale niemaiący ſiły do ſpołkowania cieleſnego, możeli godziwie wnisć w małżeńſtwo?

O Może: Jeſt bowiem ten wiek prawem uznany; to zaś, żeby był kto w ſile płodzenia, albo niemogł doſwiadczeniem tylko bywa poznano. Jeśli by iednak poczekał takowey ſiły, lepiey daleko uczyniłby. Abb: laudabile: de Frigid:

P. Przez iakowe znaki doroſłość może bydź poznana, aby kto przed należytym wiekiem mogł wnisć w małżeńſtwo?

O. Przez powierzchowne znaki. Jeſliby ſędzia według uczciwości przyſtawił przyzwoitey płci ludzi ſumiennych i Boga ſię boiących do rozeznania mocy i ſiły tychże młokosow zapatrze niem ich żywości. Bartchol de ætate.

P.

P. Do małżeńſtwa czy razem potrzebna ieſt i ſiła do ſpołkowania i bliſkość wieku, czyteż oſobna?

O. Siła do ſpołkowania koniecznie ieſt potrzebna, bo na niey zalega ważność małżeńſtwa, a zaś bliskość wieku bez niey nic nieważy Abbas de illis. n. 4.

P. Czy bywa ſpełnione Małżeńſtwo przez ſame uſiłowanie otworu doſpołkowania niemogąc przyiść do zaſiewania?

O. Jak żywo nie, gdyż nie ſa tym dotykaniem, ale rzeczywiſtym ſpołkowaniem, bywa ſpełnione małżeńſtwo. Can. 10.

P. Zaręczony kto na przyſzły czas bez zezwolenia, po roz_ſypaniu takich zaręczyn, czy zaciągnie przeſzkody publiczney uczciwości?

O. Bynamniey, bo gdzie nie było zezwolenia, nie były też prawne zaręczyny, Inaczey zaś z iakowey inney ſłuſzney przyczyny zawſze zaciąga ſię przeſzkoda uczciwości

P. Niewiaſta niedoroſła zaręczona przyſzedſzy do lat proſi o pozwolenie zaſlubić ſię inſzemu mężowi, izali to iey ma bydź pozwolono?

O. Jeſliby mąż iey przyſiągł nato, że ją cieleſnie uznał będącą bliſko doroſłości, żadną miarą niemoże bydź dane iey takowe pozwolenie. Can. 6.

P, W ſprawach małżeńſkich komu raczey wierzyć należy, czy mężowi, czy Niewieſcie?

O. Mężowi, ieſli przyſiągł przez wzgląd utrzymania małżeńſtwa; ieſli by zaś przyſięgał na rozwiązanie małżeńſtwa, albo zaręczyn, tedy raczey ma bydź wierzoną Nie-

wiescie, przyſięgaiącey za ſtroną małżeńſtwa. d. c. 6.

P. Gdyby dziewczyna ſpoſobna będąc iuż do poczęcia płodu, uznana była cieleſnie od Męſzczyzny, izali tak ſpełnia ſię małżeńſtwo?

O. Nieſpełnia ſię, ieſli by niedoroſła ieſzcze 7miu lat chociaż by wniey złość przewyzſzała lata. Jnaczey zaś ieśli by po 7miu leciech, oſobliwie, gdy by blizka była doroſłości; to ieſt: około 10go roku, bo wtenczaſ iuż mogła by począć płod. Co babom i Niewiaſtom ſwiadomym przyſłowiſzy w przod ich przyſięgę na ſprawiedliwe ſwiadectwo powierzono bydź ma. Contine: in 16. Can. Siquis.

P. Możeli iaka dziewczyna ſbracić Panieńſtwo z męſzczyzną a niepocząć płodu, i nie bydź ſpoſobną do poczęcia.

O. Może zaiſte. Abb: loco citato:

P. Jeśli by kto za ſłubił ſobie Panienkę lat 11. maiącą będzie li ważne Małżeńſtwo?

O. Będzie ważne, ieśli by to pewno, że złość wniey przewyżſza lata; Jnaczey nieważne, bo do Małżeńſtwa potrzeba zupełnego zezwolenia, ktorego częſtokroć Panny przed dwunaſtą lat ſtatecznego niemiewaią. Ledeſman q. 45.

P. Zaręczyny uczynione między niemowlęty będą li ważne, za upłynieniem czaſu należytego?

O. Bynamniey, oprocz ieśli by powypłynieniu czasu niemowlęſtwa z ſobą mieſzkali; ſiebie oblubieńcami wyraźnie nazywali; albo wzaiem ſobie pocałowania, iako oblubieńcowie czynili; bo przezto wyraźnie dowodziło by ſię, że oni

oni wtyże ſamey woli po 7miu leciech trwaią, i nie iakoś dawnieyſze utwierdzaią ſwoie Zaręczyny. C. Cum lit tan. 6.

P. Małoletni mogąli ſię obowiązać w Małżeńſtwo?

O. Mogą, procz ieśli by im niebyło przymuſu w czaſię ugody. C. 7. et 11.

P. Małoletnim do zaręczyn czy uznania, i ogłoſzenia, czy Dyſpenſy potrzeba?

O. Ogłoſzenia obietnic raczey, procz ieśli by długo czekać potrzeba, a złość pożądliwości lata przewyżſzała, tedy by w ten czas potrzebna była Dyſpenſa. Pyrrh. Coram Pra:

P. Ktoż może w małoletnich dyſpenſować?

O. Chociażby naykrotſzego czaſu niedoſtawało do małżeńſtwa, naprzyk: dwuch Mieſięcy według dawnego zwyczaiu, trzeba ſię udać do ſtolicy Apoſtolſkiey. Pyrrh. Wſzakże Sanhez de matrim. lib: 7. diſp: 104. mowi i dowodzi, że może Biſkup w nagłey bardzo potrzebie dyſpenſować.

ROZMOWA XXXI.

O Oblubienicy albo Zaręczoney.

P. Kto ſię nazywa Oblubieńcem albo oblubienicą dwom zaręczoną?

O. Ten Kto ſię umowił z dwoma na małżeńſtwo, czyli z pierwſzą przez ſłowa, na czas przytomny, a z drugą na czas przyſzły, albo przeciwnie. Can. 1.

P. Zaręczyny na czas przyſzły poſledniejſze, czy przeſzkadzaią zaręczynom także na czas przyſzły pierwſzym?

O.

O. Nieprzeſzkadzaią rownie iako i zaręczyny na czas przytomny poſlednieyſze nieprzeſzkadzaią zaręczynom pierwſzym na czas przytomny, zawſze bowiem przeſtać potrzeba na zaręczynach pierwſzych. d. c. 1. h. t.

P. Czyniący ugodę z inną na czas przyſzły, a z drugą na czas przytomny, ktorey ſię ma trzymać?

O. Tak czyniący chociaż ciężko grzeſzy, iednak tey ſię trzymać powinien z ktòrą ſię umowił na czas przytomny dla naſtąpionego mocnieyſzego węzła. Kto zaś z obydwoma z iedną po drugiey naſtępnie ugodził ſię, na czas przytomny, tedy pierwſzey trzymać ſię powinien, bo węzeł pierwſzego Małżeńſtwa ieſt nigdy nierozwiązany, i poki on trwa, niemoże żaden z Małżonkow do kogo innego kleić ſię, chociażby Małżeńſtwo pierwſze nieużyteczne było dla choroby, albo dla wykaſtrowania, albo dla niepłodności, albo długiey niebytności. C. 2. de ſecundis Nuptiis.

P. Jakiemiż ſpoſobami Zaręczyny na przyſzły czas umowiane bywaią?

O. Czterma ſpoſobami 1. Przez ſłowa na przyſzły czas. 2. Przez ſłowa na przytomny czas, kiedy zaś oboie, albo iedno z nich ieſt niedoroſtek, według rozumienia prawa, zaręczyny rozumieią ſię ſtanowić na przyſzły czas. 3. Przez podania upominkow za uprzedzeniem ſłow albo znakow. 4. Przez ſciągnienie pierścienia z palca za uprzedzeniem ſłow albo znakow. de Deſpon: Jmp.

P. Do iakiego Sędziego należy uchranie Męża albo Niewiaſty, ktòrzy zaręczaią ſię na czas przytomny z kim drugim?

Do

Do Sędziego Kościelnego, ile w ſprawie duchowney. Statut Herbunt: Spirituales. §.

P. Jakąż karę zaciągaią, ieſli Mąż dwom, albo Niewiaſta dwom zaręczaią ſię?

O. Staią ſię Jnfamiſami czyli nieuczciwemi i karani bywaią, iako podeyrzani w wierzę, gdyż niedobrze trzymaią o Sakramencie Małżeńſtwa S.

P. A ten że ktòry niedotrzymuie zaręczyn iaką karę zaciąga?

O. Grzeſzy śmiertelnie, chociaż by te zaręczyny nie były zaprzyſiężone; a przez Sędziego ma bydź przyciſniony do dotrzymania rzetelności. Abb: cap: 1. ht.

P. Jakową karę zaciąga, ktòry cudzą oblubienicę zaręczoną na przytomny czas poymuie za żonę?

O. Nigdy ią za żonę mieć niemoże, a o chlebie i wodzie przez 7. czterdzieſto dniowek pokutować będzie. C. 2. h. t.

P. Jeſli by ſprzeczka była o Małżeńſtwa, co powinien Sędzia nakazać prawuiącym ſię?

O. Powinien założyć karę: ażeby w czaſie rozprawy żadnemu niewolno było z tych wſtępować w ſtan Małżeńſki, a ieśli rzeczywiście iuż wſtąpili, powinien ich rozłączyć pod karą ſądową.

P. Cieleſne złączenie i przyſięga izali przydaią większego węzła Małżeńſtwu?

O. Względem iſtoty Małżeńſtwa przyſięga nic nieprzydaie wewnętrznie należącego do węzła, ale pod inſzym względem bardziey obowiązuie, cieleſne zaś złączenie ſprawuie Małżeńſtwo iuż nierozwiązane tak, że ani wſtąpienie

do

do zakonu Małżeńſtwa ſpełnionego przerwać niemoże, ale Małżeńſtwa mniemanego, i przyznanego bez ſpołkowania ciała, wſtąpienie do zakonu przerywa węzeł. Ab: in C. Lic: n. 4.

ROZMOWA. XXXII.

O zakładach warunkach czyli kądyciach włożonych przy zaręczynach i inſzych umowach.

P. Małżeńſtwo duchowne iakowe ieſt obranie oſoby Duchowney do rządzenia, albo uſługi Kościoła czy może być ſkoiarzone pod warunkiem naprzyk: obieram cię Stychska ieſli ieſteś uczony?

O. Bynamniey gdyż obieranie powinno bydź zakreślone pewnością, i los ſzczery na pewną oſobę nieodmiennie dany. C. 2. de Elect:

P. Jzali może bydź Małżeńſtwo umowione nieodmiennie w ſzczeroſci, czy też pod warunkiem?

O. Może rownie, iako i inſze kontrakty i umowy, byle by warunek czyli kądycia była uczciwa, godziwa, a nie zabroniona.

P. Czyniący zaręczyny na przytomny czas (co iuż zyſcił Małżeńſtwem pod warunkiem godziwym) czy może ſpełnić Małżeńſtwo, niewypełniwſzy w przod warunku, czyli kądycyi?

O. Niemoże, ponieważ umowa, czyli kątrakt zawiſł od wypełnienia kądycyi C. 5. Jeżeli zaś on ſpełnia, tym ſamym zdaie ſię odſtępować od warunku, a zatym zaczyna bydź ważne Małżeńſtwo. C. 6. tit:

P. Małżeńſtwo, pod warunkiem uczciwym zaciągnione, czy ma ſkut-

ſkutek bądź to na przytomny, bądź na przyſzły czas ważności?

O. Jeśli warunek uczciwy ieſt naprzytomny czas. Naprzykład czynię z tobą umowę pożycia, ieśliś ieſt bogata, ieśliś ieſt Panna; tedy zaſprawdzeniem ſię warunku ma też ſwoy ſkutek Małżeńſtwo, ieśli zaś warunek ſię nieſprawdza, ani Małżeńſtwo nie ieſt ſkuteczne. Ale ieśli warunek ieſt na przyſzły czas napr: czynię z tobą ugodę pożycia, ieśli Matka twoia da mi 100. czerwonych Złot: tedy aż za wypełnieniem tego warunku dopiero ważność Małżeńſtwa wezmie ſwòy ſkutek. Abb. C. 5.

P. Jeśliby ſię kto zaręczył pod kądycyą do pewnego czaſu, który by czas iuż przeminoł, a kądycia niedopełniona, tym czaſem by ſpołkowanie cieleſne uprzedziło, czy przynamniey iuż dla tego ſamego będzie obowiązany do Małżeńſtwa?

O. Bynaymniey, bo po wypłynieniu czaſu, a niewykonaniu kądycyi, zniſzczały Zaręczyny, bo zezwolenie dane pod warunkiem poty nic nieważy, pòki warunek nie będzie ſpełniony. Jeśli zaś niemaſz ważnego zezwolenia dla niewypełnienia warunku, ſame ſpołkowanie cieleſne niepoſtanowi Małżeńſtwa. Wſzak że iednak trzeba dowodzić, że takowe ſpołkowanie było po wypłynieniu naznaczonego czaſu, a niewykonaniu kądycyi. Abb: C. Per tuas. n. 3. ht.

P. Jeśli by kto przyſiągł wziąć kogo za Zonę pod tą Kądycyą, iż by mu pierwey dano 100. Czerwon: Złot: będzieli obowiązany nieodebrawſzy tych pieniędzy wziąć ią za Zonę?

O. Bynaymniey, ponieważ warunek był ſprawiedliwy, i powinien ſię wprzod wypełnić, prócz ieśli by ſam odſtąpił od te-

od tego warunku, albo z oblubienicą miał spotkowanie C. 3 tit.

P. Warunek szpetny założony w Zaręczynach, czy psuie Małżeństwo?

O. Jak żywo nie, ieśli nie ieſt przeciwko Jſtocie i dobru Małżeńſtwa (które troiakiego ieſt gatunku, dobro Wiary, dobro potomſtwa, dobro nierozdzielności w pożyciu:) napr: Gdy by kto mówił: biorę cie za Zonę ieśli będzieſz kradła, jeśli ciało twoie na zyſk fortuny wydaſz, jeśli Rodzicow pozabijaſz. Tedy w takich, i tym podobnych przypadkach warunek niepowinien być pełniony, właśnie iak od ſzalonego wymowione ſłowa nia warte, a zaś Małżeńſtwo trwać powinno ważne.

P. Warunek szpetny przeciw Jſtocie Małżeńſtwa napr: Biorę cie za Zonę, ieśli wezmieſz iaki napoy abyś była niepłodną, albo ieśli byś płod poczeła, ſtarała ſię przez lekarſtwo o poronienie, czy takowe warunki psuią Małżeńſtwo?

O. Zapewnie, że psuią, bo ſą przeciw Jſtocie dobru, i przeciw końcowi Małżeńſtwa, to ieſt przeciwko rozpłodzeniu Małżeńſtwa, a zatym nic warte takowe Małżeńſtwo, gdyż ukazuie ſię, że tylko ſłowy a nie zaś ſamą rzeczą Małżeńſtwa ſzuka.

P. Jeśliby założony był warunek w Małżeńſtwie niepodobny do prawdy, i do możności, napr: zaſzlubiam cie ſobie ieśli Nieba doſięgnieſz, ieśli będzieſz latać, ieśli ani ieść, ani pić niebędzieſz, czy takowe warunki psuią Małżeńſtwo?

O. Bynamniey, bo takowe warunki przez wzgląd na zacność Małżeńſtwa maią ſię rozumieć za niežądane nigdy; ró-

rownie iako i te warunki, które nie zawiſły od woli wypełnić obowiązanego. Napr: Zaſzlubiam ſię Tobie ieśli jutro pierwſzym Senatorem zoſtanieſz obrany, nic niepſuią Małżeńſtwa, ieśli z ſtrony ſwoiey należytego dołoży ſię ſtarania, a ſkutku niebędzie.

P. Małżeńſtwo umowione z Poganinem, albo z Zydem będzieli ważne?

O. Bynaymniey, czyli by wiedziała, czyli niewiedziała że on ieſt Zydem, albo Poganinem, gdyż do ſtałości Małżeńſtwa potrzeba aby byli oboie iedney wiary, i teyże ſamey. Can. 15.

P. Małżeńſtwo umowione z Heretykiem będzieli ważne?

O. Według pospolitego zdania Doktorow ważne ieſt, bo Heretyk ieſt Ochrzczony na łonie Kościoła S. iednak zabroniono Rodzicom, aby ſynow ſwoich ani Corek nieoddawali do domow Heretyckich; Wſzak że aby przyimowali Synow Heretyckich i Corek ieśli by obiecywali wyznanie wiary Katolickiey, przykazano.

P. Nie wierny maiący uſilne żądanie Krztu niemogąc być wodą Chrzczony doſtąpił ſamym żądaniem odpuſzczenia wſzyſtkich grzechow, za tym izali może poiąć żonę Chrześciankę?

O. Nie może bez Chrztu Sakramentalnego ktory ſam ieſt drzwiami do wſzyſtkich Sakramentow Glcſs. C. 15.

P. Gdy by kto darował pole do Kościoła z tym warunkiem, aby za niego co dzień odprawowano dwie mſzy, gdy ſię niewypełnia ta Kątycya, czy może darujący odwołać ſwoie darowiznę?

O. Nie może przez wzgląd na Kościoł, atoli może czy to ſam, czy to iego dziedzic domagać ſię aby ſpełniona była Kądycya, ale ieſli by to wyraźnie oſtrzeżono było przy legacyi, że niewykonywaiącym będzie odięte pole, tedy może bydź odięte, zkąd gdy większa ieſt doſkonałość darować co Kościołowi bez żadnych warunkow, niżeli z wymaganiem powinności; Przeto gdzie by na piſmie niebyło zagrożono odięciem darowizny, żadną miarą odważać ſię nato niegodzi.

P. Warunek założony, żeby Kościoł ſwięcący ſię niepodlegał Biſkupowi; będzie li ważny?

O. Bynamniey, przecież Kościoł, niezważaiąc na ten warunek, ieſt prawdziwie poſwięcony. Ab C. fin. n. 8.

ROZMOWA XXXIII.

O Małżeńſtwie.

P. Zkąd te ſłowo Matrimonium Małżeńſtwo?

O. Od ſłowa Macierzyńſtwa bardziey, niżeli od Oyca, bo dla tego za mąż idzie, aby ſię ſtała matką i macierzyńſtwa Jmienia ſpodziewała ſię. Tudzież dla ulgi ciężarow boleści i prac, ktore znoſi dla potomſtwa, przed rodzeniem bowiem noſi ciężar. przy zrodzeniu boleści, poporodzeniu pracę w wyhodowaniu C. 2.

P. Cóż ieſt Małżeńſtwo?

O. Jeſt prawne złączenie Męża z Niewiaſtą utrzymuiące nierozdzielne w pożyciu towarzyſtwo. C. 11. de Præſu:

P. Jżali przewyższa inſze Sakramenta Małżeńſtwo?

O.

O. Troiakim względem bardziey uzacnione ieſt Małżeńſtwo, 1. Względem mieyſca, bo ieſt uſtanawione w Raiu, 2. Względem czaſu, bo ieſt dawnieyſze nad inſze, 3. Względem obſzerności, bo ſię nawet znayduie między niewiernemi. Do tego ieſzcze i znaczeniem wielkie ieſt, bo potaiemnie wyraża złączenie Chryſtuſowe z Kościołem przez Taiemnice Wcielenia zaciągnione. C. 5. de Big:

P. Kiedyż Małżeńſtwo poſtanowione ieſt?

O. Zważaiąc co do potomſtwa, to ieſzcze przed upadkiem Adama, ponieważ w ten czas Bog rzekł, *Rośćie i mnożcie ſię.* Zważaiąc go zaś iako lekarſtwo przeciwko ranie grzechowey, było poſtanowione w czaſie Prawa naturalnego. Zważaiąc na koniec co do pewnych i wyznaczonych w liczbie oſob, było uſtanowione w Nowym zakonie, z ktòrey przyczyny ieſt iuż prawdziwym Sakramentem. S. Tomaſz.

P. Ktoż poſtanowił Małżeńſtwo iako Sakrament?

O. Sam Chryſtus Pan. Mat: 19.

P. Możeli bydź Małżeńſtwo w rożney płci?

O. Niemoże, bo powinno bydź prawne złączenie Męża i Niewiaſty, zkąd te złączenie, ktòrym ſię mieſzaią cieleſnie Mężowie z Mężami, Niewiaſty z Niewiaſtami śmiercią bywa karane nie tylko prawem Boſkim. Genes: 19. Levit: 18. Exod: 20. ale też i ludzkim 31. C. 1. ad 1. Julianus de Adult. Ale Prawem Kanonicznym jeśli by tacy byli Klerykami wyrzuceni z Kleru, na czynienie pokuty w Monaſter bywaią zamykani. Swieccy zaś wyklęci, i od zgromadzenia Ludzkiego wyłączeni C. 4. de Exces: Prælat & C. 31. de vit; &. honeſtat: Clerico:

P.

P. Mnogożeństwo, Poligamia mnoſtwo żon iednemu, albo Mężow iedney, izali ieſt zakazane?

O. Tak ieſt ciężko zakazane, bo ſię ſprzeciwia czterem zamiarom Małżeńſtwa, które ſą: Rozpłodzenie potomſtwa i wychowanie, Towarzyſkie pomieſzkanie dla dobrego rządu, w rodzeńſtwie znoſzenie domowych powinności, przyzwoite uleczenie pożądliwości, i Sakrament, czyli znak złączenia Chryſtuſowego z Kościołem. Valent: 4.

P. Coż przez złączenie Małżeńſkie rozumieć należy?

O. Węzeł umyſłow wynikaiący z wzaiemnego zezwolenia wnętrznego, i z umowy zewnętrzney, iako z przyczyny nayſkutecznieyſzey. Niema ſię zaś rozumieć węzłem Małżeńſkim złączenie ciał, gdyż Małżeńſtwa nieſtanowi, zlegánie i z mieſzanie ciał, (co i nierządnym wſzetecznikom, i beſtyom przyzwoito) ale ſame dobrowolne umyſłów zezwolenie Męſzczyzny z Niewiaſtą wolnych na ſpolne pożycie. L. 30. § de Reg: Juri: Can: 2. A ztąd wnolić należy, że Małżeńſtwo ſamym zezwoleniem zaciągnione bez złączenia cieleſnego ieſt prawdziwe Małżeńſtwo. Can: 6. & 9. I takowe Małżeńſtwo było pomiędzy Nayczyſtſzą Maryą Panną i Józefem S. Can: 3.

P. Coż przecie ſprawuie złączenie cieleſne i przyſięga w Małżeńſtwie?

O. Przyſięga dodaie większey ſtałości woli, a zaś złączenie cieleſne tak utwierdza Małżeńſtwo iż nawet przez wſtąpienie do zakonu nie może bydź odłączony od ſwego Małżeńſtwa, procz ieśliby obóie zgodzili ſię na to, i poſzlubili czyſtość dozgonną. Sylveſter Can 22. P.

P. Jakoweż ſą należytości iſtotne do tego Sakramentu?

O. Te ſą. 1. Materya 2. Forma 3. Miniſter 4. Przyimiciel 5. Skutek.

P. Jakoważ ieſt Materia, i Forma tego Sakramentu?

O. Materia daleka ſą ſami Małżonkowie, Materia bliżka, ieſt wzaiemne oboyga zezwolenie i wyrażenie onego na wzaiemne w mcc oddania ſobie ciał. 1. Corint. v. 7. Niewiaſta odtąd niema mocy nad ciałem ſwoim ale mąż. Forma tego Sakramentu ſą ſame ſłowa, ſamych że Małżonkow utwierdzone od Parocha właſnego w Greckim Obrządku onemi ſłowy Boſkiemi. Co Bog złączył człowiek niech nierozłącza. Jeśli zaś między niememi tedy formą znaki takie, które niewątpliwe wyrażáią wzaiemne przyięcie ſobie Małżonka na dozgonne pożycie, iako by winien mowić: Ja ciebie biorę za moią Małżonkę &c. Ja ciebie biorę za mego Małżonka, i ſzlubuię tobie miłość, wierność, i poſłuſzeńſtwo, i że cie nieopuſzczę aż do śmierci, byleby tylko to czynioną i mowiono ſzczerze, a nie żartem, bo inaszey nic by to niebyło warto lib. 3. de oblig.

P. Jakiż ieſt Miniſter i ſkutek Małżeńſtwa?

O. Miniſtrami czyli uſłużycielami do tego Sakramentu ſami ſą oblubieńcowie, ponieważ ten ieſt Miniſter Sakramentu kto formę do Sakramentu wymawia, co w Małżeńſtwie ſami oblubieńcowie czynią przy potwierdzeniu z przędu Parocha ſwego ktory formę od nich wymowioną Boſkiemi utwierdza ſłowy iako przydany Miniſter dla utwierdzenia i Sakramentalnego ugodnienia ugody naturalney. Can. Trid. prærequiſitus Valent. Sku-

Skutek zaś Małżeństwa iest moc i prawo do wzaiemnego pożycia: Małżonkowie byli przymuszeni rownie iako i do wzaiemnego oddania sobie Małżeńskiey powinności, przeto, że iuż między niemi iest nierozdzielne towarzystwo, nawet ieszcze przed spełnieniem, żeby żona powolna była Mężowi iako głowie swoiey do ktòrego należy rządzić gospodarstwem, obrać mieszkanie &c. Ktòremu niepowinna się sprzeciwiać żona, chiba w przypadku, gdzieby zachodziło niebespieczeństwo życia, albo ciała iey, albo okazyi do grzechu, albo sprawa przynaglaiąca, albo umowa ote rzecz ktòra godziwa iest, byle niebyła szpetna, albo przeciwna Małżeństwu; Gloss. per totum de Coniug Læprosor.

P. Małżeństwo iako się ustanawiać powinno, i iaka powinna bydź forma zachowana iego po Synodzie Trid?

O. Nayprzod dobrowolnym wzaiemnym zezwoleniem 2. w Wieku należytym, 3. Po trzech Zapowiedziach. 4. w Przytomności Kościoła 5. Przy bytności Parocha własnego, albo innego Kapłana za iego zezwoleniem. 6. Przy dwòch albo trzech świadkach. 7. Po uczynioney też Spowiedzi i Kommunii, wszakże Spowiedź i Kommunia nienależą do Jstoty Małżeństwa. Conc Trid ses 24.

P. Jzali może Papież dyspensować, aby w stopniach prawem Boskim zakazanych przyiął Stan Małżeński?

O. Może dyspensować rownie iako i Klerykom w stopniach Hierarchii Kościelney będącym, to iest Dyakonom, albo i Poddyakonom, iakoteż i zakonnikom, ale zwielkich barzo przyczyn, dobru pospolitemu nieuchronnie potrzebnych

bnych, niewedług pożądliwości chcących, tylko dla pokoiu i pożytku Kościoła, albo iakiego Krolestwa D. D. in C. Litteras de Restit. spoliat. Abb. in C. Per venerabilem.

P. Kto może postanawiać Stopnie przeszkadzaiące i rozrywaiące Małżeństwo?

O. Sam naywyższy Papież Conc. Trid. Ses. 24. Can 3. iako też i tym sam może dyspensować, ktorym niegodzi się tych Stopni przestąpić.

ROZMOWA XXXIV.

o Małżeństwie potaiemnym, Czyli Kradzionym de Clandestino Matrimonio.

P. Jakie Małżeństwo nazywa się potaiemne?

O. Te ktore potaiemnie bywa zaciągnione, bez zapowiedzi, bez przytomności Parocha, i bez świadkow, przeciwko ustawom Concilium Trid: ses. 24. Cap. 1. de Reform. a Chociaż takowe Małżeństwo zawolnym zezwoleniem bywa zaciągnione od szlubuiących sobie, zkąd w dawnym prawie było uznane za prawdziwe. C. 1. de Cland. Jednak Synod Trydent: dla ciężkich przypadkow, ktore zwykły ztąd wynikać, nawet nafundamencie Kanonow dawnieyszych. Can 12. et aliis 32. g 2. Nullum Jrritum fecit.

P. Jeśliby ktorzy zaciągneli Małżeństwo potaiemnie, potym chcieliby iawnie według ustaw Synodu Trident: czy potrzebuią Dyspensy?

O. Niepotrzebuią Dyspensy, ale tylko pozwolenia Biskupa Mieyscowego, ktory był albo sam, albo iego Wikariusz

że potaiemnie zaciągnione Małżeństwo niebyło ważne, nie warte ogłosił, a ieśliby znowu potaiemnie zaciągneli Małżeństwo karani będą. Bonacina de matrim. q. 3 n. 18.

P. Ci ktorzy potaiemnie zaciągaią Małżeństwo, lub dopomagaią, lub zawalaią, tudzież Pisarze i świadkowie, iak powinni bydź karani?

O. Według wyroku Sędziego wszakże ciężko, a osobliwie pieniężną płatą lub przymknięciem iakowym nakształt więzienia, albo publiczną Pokutą. Sanchez.

P. Małżeństwo potaiemne między Heretykami przeciwko ustawom Synodu zaciągnione czy iest ważne?

O. Nieiest ważne, bynamniey, ieżeli wtey Dyecezyi lub Prowincyi Synod Trydentski był publikowany i przyięty; a przeto ieśliby Mąż do wiary nawrocił się, może zachowawszy ustawę Synodu ztąż samą albo z inną ożenić się ponieważ i Heretycy wyż w spomnionego Synodu, tam gdzie iest ogłoszony, i przyięty ustawy obowiązani są zachować. S. Congr Conc. Trid.

P. w Sakramencie Małżeństwa czymogą się takowe należytości odmieniać?

O. Bynamniey nie z tych rzeczy ktore należą do istoty tego Sakramentu, bo są z prawa Boskiego; i chociaż Synod Trydenski Małżeństwa potaiemne osądził za nie ważne, Materyi iednak nieodmienił, ktora iaka przed tym była; taka i teraz iest chociaż uroczystości do zaciągnienia Małżeństwa koniecznie potrzebne ustanowił. Conc. Trid. ses. 24. C. 1. de refor.

P.

P. Małżeństwo potaiemne iżali zamienia się w zaręczyny na przyszły czas, tak iżby potym iedno ktore z Małżonkow przymuszone bydź mogło do zachowania obietnicy dla utrzymania Honoru oblubienicy, ieśliby zaszło złączenie cielesne?

O. Bynamniey bo takie Małżeństwo iest niewarte i prożne. Conc. Trid ses. 24.

P. Ponieważ Małżeństwo potaiemne zakazane, czy też powinne bydź zakazane i zaręczyny na przyszły czas?

O. Jako żywo nie, gdyż Synod mowi tylko o Małżeństwie, przeto iego wyrok chociaż iest poprawuiący, niema bydź iednak rościągany do tego, co się w nim niewyraża. 1. Præcipimus ad fin. C. Apell.

P. Niewiastę ktora utraciła Panieństwo pod pretextem małżeństwa, może niewiedząc, że takie Małżeństwo potaiemne nie warte było, iakie prawo ma rozpocząć przeciwko temu, ktory pozbawił Panieństwa?

O. Nie prawo Małżeństwa, bo te nic warte było, ale prawo za zdradę szkodę, i utracone panieństwo, a może zgwałcenie, aby złość ich niezdawała się im bydź pożyteczna. Ne ex dolo.

P. Jżali w godzinę śmierci ważne będzie Małżeństwo potaiemne?

O. Bynamniey, ponieważ Synod Trydenski oprocz ustawy od siebie wydaney, zaciągnione Małżeństwo wyraźnie znisza bez żadney wymowki. Sanchez lib 3. disp. 7. W którym przypadku nic nieporadzi dyspensa Biskupa, ktory w prawie wyższego nad siebie dyspensować niemoże.

P. Czy może Biſkup dyſpenſować, ażeby bez Parocha lub bez ſwiadkow, lub bez innego Kapłana było zaciągnione Małżeńſtwo?

O. Nie może ſobie nigdy tego przywłaſzczyć, gdyż iemu tylko przez Synod dane pozwolenie opuścić zapowiedzi; a nie zaś dyſpenſować w wyż wſpomnionych należytościach. Zamknięcie bowiem z tych iednego, ieſt wyłączeniem punktu drugiego. Arr. C. Nou ne de præſupt.

P. Jzali Sędzia w Dekrecie wyniſzczaiącym Małżeńſtwo potaiemne, może użyć ſłow według upodobania?

O. Jak żywo nie, ale raczey iaſnie wyrazić, iż takowe Małżeńſtwo potaiemne między napr: Stychikem i Bertą iak nigdy niebyło prawdziwe, tak i teraz nic warte, i nic nieważy. Conc. Trid ſes 24. C. 1. de Refor. Matrim.

P. Niedoroſłki czyli Młokoſy, ieśli by potaiemne zaciągneli Małżeńſtwo, izali będzie nic warte, czy też zamieni ſię wzaręczyny na przyſzły czas?

O. Ponieważ Dekret Synodu Trydent: wyniſzcza takowe Małżeńſtwo potaiemne, i razem czyni niegodnemi, takowe ſtrony do ważności, tak zaciągnionego Małżeńſtwa, nie zaś napotym Jm zabrania, byleby zachowali uſtawę Synodu zaciągać Małżeńſtwa, niezdaie ſię, żeby ſię ten Dekret miał rozciągać do niedoroſtkow, ktorzy ſami z ſiebie nie ſą ieſzcze ſpoſobni na przytomny czas zaciągać Małżeńſtwa. A przeto takowe niedoroſtkow Małżeńſtwo zamienia ſię raczey w zaręczyny na przyſzły czas. Navar. in Sum. Cap. 22. n. 57.

P.

P. Zakaz czyli Prohibitio izali ieſt godziwy nieczynić uroczyſtych godow Małżeńſkich w pewnych czaſach?

O. Tak ieſt zaiſte że godziwy zakaz, ponieważ onego Kościoł S. dla ſprawiedliwych przyczyn uſtanowił, to ieſt aby od Adwentu, aż do dnia trzech Krolow, a od dnia Popielcowego aż do oktawy Paſchi, zamykaiąc nawet przewodną Niedzielę, niebyły ſprawowane Małżeńſkie gody. Conc. Trid. Ses 24. Can. 11.

ROZMOWA XXXV.

o Zapowiedziach do Małżeńſtwa ściągaiących ſię.

P. Jakowe uroczyſtości potrzebne ſą do zaciągnienia Małżeńſtwa według Synodu Tridenſkiego?

O. Trzy zapowiedzi przed zaciągnieniem Małżeńſtwa, które bydź powinny przez Parocha, albo za iego zezwoleniem, przez inſzego Kapłana na Mſzach większych, przez trzy dni uroczyſtych Swiąt, albo Niedzielnych Ludowi zgromadzonemu na Nabożeńſtwo ogłoſzone, wyrażaiąc, że za wzaiemnym zezwoleniem chcą wſtąpić w ſtan Małżeńſki. N. N. Conc: Trid: ſes. 24. C. 1. de Refor:

P. w jakich przypadkach Biſkup może odpuścić zapowiedzi?

O. 1. Dla wſtydu wynikaiącego z nierowności między oblubieńcami, naprzyk: Gdyby ſzlachcić poioł proſtaczkę albo bogaty ubogą, albo ſtarzec Pannę, Pallad in diſtin. 28. q. 2. a. 3. Conc: 3. Navarr. in Manual. C. 22. n. 70.

2. Jeśliby Panna była pod opieką niecnotliwego opiekuna, ktòry by chciał ią wydać za nieſzchlachcica i nierowney

kon-

kondycyi. Barbosa de Potestate Episcopi.

3. Jeśli by wielcy Panowie chcieli ślub brać, ktorzy nieinaczey zwykli gody Małżeńskie zaczynać iak tylko z oſtrożnością. Sanchez, 4. Dla ciężkiey hańby ieśli by ktòrzy długi czas w Nałożnictwie trwaiąc rozumieni byli że oni z sobą iako Mąż i żona żyią. Sylvestr. Matrim:

5. Dla następuiącego czasu w ktorym Małżeństwo uroczyście sprawować się niemoże. Bonacina q. 2. pun: 6. n. 7.

6. Kiedy w przod zaciągnione Małżeństwo iawnie, potym znalezione, że było nieważne, dla pot iemny przeszkody. San:

7. Jeśliby ktorzy doścignieni w nałożnictwie mieli bydź karani od Sędziego, aby się tym zasłonili, iżsą Małżonkami San:

8. Dla niebespieczeństwa utraty duszy, ieśli było dwoie nałożnikòw, a chcieliby przyiąć stan Małżeński, aby w dobrym stanie postanowieni byli, aby znać poki by niewyszły zapowiedzi, oni by tym czasem przez niewstrzemięzliwość grzechu się cielesnego dopuszczali. Sanchez ibidem n. 17.

9. Gdy by wszetecznica, w domu nierządnym zostaiąc, chciała za Mąż poyść, aby znać przez przeciąg czasu za powiedzi, albo oblubieniec, albo ona sama nieodmienili woli, tamże Sanchez. n. 17.

10. Dla uniknienia zgorszenia dla iakowey zaszłey niegodziwey sprawy, ktora by naprętce biorąc ślub uniknąć się mogła.

11. Jeśli by kto blizki śmierci będąc, chciał by poiąć tę za żonę, ktora była nałożnicą iego, żeby potomstwo z nią miane za uczciwe i prawne poczytane było, albo żeby bespie-

śpiecznieysze iego z tego świata zeyście tym samym stało się. Sanchez n. 19.

12. Jeśli by Mąż Pannie za odięte Panieństwo iak nayprędzey chciał nadgrodzić szkodę, a niebespieczeństwo było nieodwłoczne. I teć to są przyczyny częścieysze, chociaż znayduią się i inne.

P. Kiedy Biskup odpuszcza zapowiedzi, co powinien czynić?

O. Powinien wiedzieć, izali przeszkoda iaka nieznayduie się, albo otym pytać u Rodzicow, i u dwoch świadkòw chociaż by i pod przysięgą. Sanchez loco citato. disp: 8. n. 2.

P. Izali może Biskup dyspensować, aby zapowiedzi były w dni powszedne?

O. Bynamniey, gdyż by wyraznie uczynił przeciw zakazom Synodu Trydentskiego.

P. Jeśli by opuszczone były zapowiedzi, izali Małżeństwo będzie nieważne?

O. Małżeństwo było by ważne, bo zapowiedzi są tylko ceremonią, ale do istoty Małżeństwa niewpływaią; wszakże grzeszyli by ci, ktòrzy by to bez pozwolenia Pasterskiego ważyli się. Navarr Cap 22. n. 7.

P. Jak maią bydź karani ktòrzy by przed Zapowiedziami Małżeństwo spełnili?

O. Karą należącą za porubstwo, ktòra mieyscami bywa otaxowana karą pieniężną. Riccius loco in praxi forensi Eccl: parte 1. Resolut. 224. n. 3.

P. Jeśli by między 4ma Miesiącami nie było zaciągnione Małżeństwo po zapowiedziach, izali one maią bydź powtòrzone?

O.

O. Powinny bydź powtòrzone, dla wynikaiącey na nowo przeszkody. Barbosa de potestate Eppali p. 3. alleg. 32.

P. Jeśliby z różnych Parochii oblubieńcowie zaciągali Małżeństwo, czy w obydwoch Parochiach maią się czynić Zapowiedzi?

O. Tak iest, jeśli to łatwo bydź może, wszakże dosyć iest, ieśli czynione będą w Parochii oblubienicy, Bona: loco citato. n. 11.

ROZMOWA XXXVI.

O Assystencyi Parocha przy Szlubie Małżeńskim.

P. Ktoż iest właściwy Paroch przy szlubie Małżeńskim?

O. Ten ktòremu nayprzednieyszym prawem powierzony dozor dusz w tey okolicy, gdzie iest mieszkanie trwałe Oblubieńca, albo Oblubienicy. Declarat. S. Congr. quam refert Navarr. Constit: 4. n. 1.

P. Co należy do Parocha, aby zachowana była Ustawa Synodu Trydentskiego przy szlubie Małżeńskim?

O. Przytomność iego rozsądna, i ludzka z wyrozumieniem i uważeniem dzieła. Conc. Trid. ses. 24. C. 1. de Refor. matrim. Z kąd ważne było by Małżeństwo chociaż by Paroch żadnych słow niemòwił, albo i niezezwalał, albo był związany, albo zatulał uszy i sprzeciwiał się, gdyż tylko dosyć na iego przytomności i zrozumieniu co się dzieie.

P. Jeśli by Paroch był przytomny, ale spał, izali ważne było by Małżeństwo?

O. Nieważne, gdyż człowiek śpiący nie iest przytomny rozumem, i uwagą, właśnie iak gdyby był umarłym.

P. Jeśli by kto w przytomności Parocha potaiemnie z kim ślub uczynił, tak iżby tego Paroch niezrozumiał, iżby zdaleka stał, albo pocichu wymowionych niesłyszał, czy będzie ważne Małżeństwo?

O. Niebędzie ważne, gdyż potrzeba przytomności Parocha z wyrozumieniem tey rzeczy ktòra się sprawuie.

P. Paròch aby assystował ślubom Małżeńskim, izali powinien bydź Kapłanem?

O. Dosyć iest aby był Paroch pierwsze postrzyżenie maiący, iako można wnosić z słow ogòlnych Synodu Trydentskiego, atoli Namieśnik iego czyli substitut powinien bydź koniecznie Kapłanem. Przystoyniey iednak iest aby Paroch, ktòry by ieszcze nie był Kapłanem powierzył funkcyą swoią Kapłanowi, wszakże w obrządku Greckim, gdzie Kapłan utwierdzaiąc formę szlubow Małżeńskich od Oblubieńcow, iako od Ministrow wymowioną, staie się zniemi niby wpuł Ministrem, niemoże bydź inaczey, iak tylko Kapłan te uroczystości sprawować powinien, gdyż on zdaie się dopełniać formy i tym samym onych oblubieńcow ugodę naturalną do godności Sakramentalney podnosić.

P. Izali dosyć na potaiemnym pozwoleniu od Parocha danym Substytutowi, czyli namieśnikowi, albo domyślaiąc się, że Paroch niebronił by, czy też koniecznie potrzeba wyraznego pozwolenia?

O. Jeśliby pozwolenie było ogulne dosprawowania wszystkich Sakramentow, w tenczas Substitut niemaiąc osobliwszego pozwolenia na pismie, może assystować szlubom Małżeńskim. Jnaczey zaś, ieśli takiego pozwolenia nie-

ma, trzeba koniecznie wyraźnego pozwolenia. Conc. Trid. Ses. 14. C 1. de Reform. Matrim

P. Jeśli Parochowie tak Męża iako i Niewaſty z ſobą ſię ſprzeczaią o daniu błogoſławieńſtwa ſzlubuiącym, co w ten czas należy czynić?

O. To, Jeśli mąż zbliży ſię do domu Niewiaſty dla ſzlubowania, tedy bliższy będzie Paroch Niewiaſty do dania błogoſławieńſtwa. Borbosa de Potaſtate Eppali.

P. Możeli ktory Mąż, albo Niewiaſta maiąc dwoch Parochow przed ktorym kolwiek ſzlub uczynić?

O. Może, ieśli by przez pułroka mieſzkali wiedney Parochii, a przez puł w drugiey, z kąd gdzieby mieſzkali w czaſie ſzlubowin, tamteż mogą ſzlubować. Sanchez disp. 24.

P. Jzali tam byłby właściwy Paroch Męża, albo Niewiaſty, gdzie by kto dla ſamey Rekreacyi do iego Parochii uczęſzczał, ale niemieſzkał?

O. Bynamniey, gdyż niezwykł przez znaczną część roku tam mieſzkać. Sanchez lib. 3. diſp. 22.

P. Jzali Paroch własny w cudzey Parochii może aſyſtować ſzlubom Małżeńſkim ſwoim Parafianom?

O. Przeczy temu Navarrus na fundamencie Synodu *Trydent:* ktory wyciąga przytomności Parocha, aby tam zarządzał powagą ſwoią, iako oſoba publiczna. A zaś Paroch wcudzey Parafii ieſt oſobą prywatną. Wſzakże przeciwna Sentencya prawdziwſza ieſt, gdyż według Synodu Trydentſkiego potrzeba ieſt własnego Parocha, aby ſwoią przy tomną

tomną powagą utwierdził ſzluby Małżeńſkie, ktòrą też i w dalſzym kraiu wyświadczyć może. Jeſt bowiem to akt iuryzdykcyi dobrowolney żadnego poſtępku Sędziowſkiego przyłączonego niemaiący, aprzeto i pod cudzą władzą bez obrażenia ſędziego onego mieyſca wykonać ſię może. Sanchez lib 9. diſp. 19. Monachius Const 398. lib 4.

P. Jakowąż karę zaciąga Paroch aſyſtuiący ſzlubom cudzych Parafianow?

O. Samym rozrządzeniem prawa tak długo ieſt ſuſpendowany, iak długi czas Biſkup mieyſcowy oſądzi. Conc. Trid ſes. 24. C1.

P. Ktoż powinien miéć Kſięgę Metrykalną ſzlubnych Małżonkow?

O. Każdy Paroch, w ktorey w piſywać powinien Jmiona i przezwiſka Małżonkow, dwoch albo 3. i ſwoie, właſne iako ſwiadka wielkiey wagi. Tudzież Mieyſce i dzień zaciągnionego Małżenſtwa. Conc. Trid.

P. Jzali to godziwy zwyczay, aby ſzlubuiący nowi Małżonkowie cożkolwiek datku uczynili Biſkupowi, albo Parochowi pod czaſ ſlubow?

O. Godziwy ieſt zwyczay, gdyż niedaie ſię za benedykcyą, ale przez wgląd na wyżywienie, i utrzymanie publiczney uſługi. C. ad Apoſtolicam.

ROZMOWA XXXVII.

o Małżeńſtwie Włocęgow.

P. Ktoż ieſt właściwym Parochem włocęgow i Dzielczymow?

O. Ponieważ włocęgi oſiedliſka nigdzie pewnego niemaią, natychmiaſt mogą ſzlub Małżeńſki czynić przed Parochem Mieyſca tego, na ktòrym ſię w ten czas bawią: bo takowy Paroch, ich ieſt właściwy Paroch, declaravit Eugenius. Cap Referente Caietano. w Krolewſtwie iednak naſzym Polſkim według Konſtytucij Prowincyi Gnieznieńſkiey. lib. 4. C. 1. §. 6. fol 249. obwarowano, ażeby Magiſtrat takowych włocęgow ſurowie poſkramiał, Parochowie zaś aby im Szlubu niedawali, ażby dołożywſzy wprzod pilnego nader wyſzlakowania o tym, Biſkupowi mieyſcowemu należycie donioſſzy, a od niego na danie ſzlubu takowym pozwolenie powziowſzy. Trafia ſię bowiem, że takowi bywaią niecnotliwi, ktòrzy opuściwſzy pierwſzego Małżonka, na innym mieyſcu biorą z innym ſzlub, a na trzecim z trzecią &c. Atoli inaczey ſię ma rozumieć o pielgrzymach, i cudzoziemcach, ktòrzy na iakimkolwiek mieyſcu do pewnego tylko czaſu bawią ſię: bo ci ſzlub biorą przed Parochem, w ktorego Parochii w ten czas mieſzkaią. Declarat: S. Congr: conc: Trid; ſes. 24. C. 7. de Ref: Matr.

P. Przez iak długi czas nazywa ſię kto włocęgą?

O. Jeśli przez 8 lat mieſzka w iedney ziemi, Declar: S. Congr: Conc: Trid. ſes. 24.

P. Jeśli by Paroch niedołożywſzy pilnego wyſzlakowania i nieotrzymawſzy od Biſkupa pozwolenia odważył ſię włocęgom ſzlub dać, czy zgrzeſzył by śmiertelnie?

O. Grzeſzy śmiertelnie, atoli trzymaią Doktorowie, że i tak dane Małżeńſtwo ważne ieſt.

ROZ-

ROZMOWA XXXVIII.

o Własnościach Małżonkòw ſzlub biorących.

P. Co powinni czynić Małżonkowie przed ſpełnieniem Małżeńſtwa?

O. Z porady tylko, ale nie z przykazania, trzema dniami przed ſpełnieniem, powinni ſpowiadać ſię i Kommunikować. Conc: Trid: S. 24.

P. Niemy i Głuchi izali mogą brać ſzlub Małżeńſki?

O. Mogą zaiſte, ponieważ Małżeńſtwo zależy na wnętrznym zezwoleniu wyrażonym przez iaki bądź znak, albo ſkinienie powierzchowne. C. 22. & 23. de Sponſalibus.

P. Szalony, izali może ſzlub Małżeńſki czynić?

O. Dla niedoſtatku rozumnego zezwolenia niemoże. Cap: 24. de Spon:

P. Jeśli ſamym zezwoleniem bywa zaciągnione Małżeńſtwo na cóż ſłowa i inne znaki im podobne będą potrzebne?

O. Nato: ponieważ do iſtoty Sakramentu potrzebna wiadomość znaku, albo uczułość, ktòra okazuie ſię przez znaki powierzchowne, zkąd niemy, ktore iego zezwolenie wnętrzne, zaświadczaią należycie, zaciąga Małżeńſtwo; nie tak zaś dziecie należytych lat niemaiące dla niedoſtatku zupełnego zezwolenia.

P. Jeśli by Katolicy mieſzkali w ſiedliſku Heretyków, gdzie niemaſz Parocha i Biſkupa, izali mogą zaciągać Małżeńſtwo bez Parocha?

O. Mogą uſiłuiąc iednak ile możności zachować uſtawę Synodu Trydentſkiego, to ieſt mieć przynaymniey, ach. albo 3ch. Swiadkow. Jowiſzem, i w ten czas by mogli chociaż

ciałby i Biſkup i Paroch znaydowali ſię, ale kryiąc ſię dla prześladowania od Heretyków. Declarat. Conc: Trid: loco. citato. & Can: 27. q. 2.

P. Dziewczyna która potaiemnie ſzlub wzięła i ſpełniła Małżeńſtwo, możeli uczynić Profeſsyą w jakim Zakonie?

O. Ponieważ potaiemne Małżeńſtwo zniſzczone i nic warte iuż ieſt, więc takowa niewiaſta może wſtąpić do Zakonu, i w nim Profeſsyą uczynić, poktorey Profeſsyi Mąż iey otrzymawſzy rozſądzenie i ogłoſzenie od Sędziego, według uſtawy Synodu Tridenſt: może inſzą poiąć za Zonę. Conc. Trid. et Can. 27. q. 2.

P. Ktoryk ieſt ſtan lepſzey i doſkonalſzy, czy bezżenny, czy Małżeńſki?

O. Bezżeńſtwo i Panieńſtwo doſkonalſze ieſt. Can 41. 27. q 1.

ROZMOWA XXXIX.

o Przeſzkodach przeſzkadzaiących do Szlubow, ale nierozrywaiących Małżeńſtwa.

P. Ktore to ſą, i tak wiele ieſt tych przeſzkod do zaciągnienia Małżeńſtwa?

O. Te pięć ktore ſię z imykaią w następuiącym wierſzyku:

Interdictu, Fides, Votum, Sponsalia, Crimen.

Czas zakazany, Katechyzm nieznany, Szlub na czyſtość proſty
Z innym zaręczyny, zaciągnienie winy, ktora ſciąga chłoſty

P. Co ſię rozumie przez czas zakazany czyli Interdykt?

O. Sciſły zakaz Kościelny, ażeby od Niedzieli pierwſzey Adwentowey, aż do Dnia Epifanii, i razem z tym dniem

dniem ſamym. Tudzież od ſrzody Popielcowey, aż do Oktawy Paſchalney razem z tym że dniem wſzędzie od pułnocy do pułnocy rachuiąc, niebyły odprawowane ſolenne gody.

P. Co ſię rozumie przez wiarę czyli Katechyzm?

O. Rozumie ſię nauka zbawienna o rzeczach do wiary należących, o ktorą zwyczay ieſt pytać przed drzwami Kościelnemi, kiedy kmotrowie Jmieniem niemowlęcia, Jzali wierzy w Boga Troycy iedynego? Jzali wyrzeka ſię ſzatana? Jzali obowiązuie ſię Chryſtuſowi ſłużyć? i żyć według nauki Kościoła iego? Otym wſzyſtkim gdy Miniſter Chrztu pyta odpowiadaią. Cand 61. diſt. 4.

P. Co ſię rozumie przez te ſłowa, Votum, Szlub?

O. Rozumi ſię ſzlub proſty, w umyśle ſwoim uczynione poſtanowienie bez wiedzy, i potwierdzenia Kościoła napr: nigdy nie żenić ſię, a żyć w czyſtości. C. 6. Qvi Cler.

P. Co ſię rozumie to ſłowo zaręczyny z kim innym?

O. To: ieśli kto przyrzekł na przyſzły czas z kim innym wnić w Małżeńſtwe, ateraz kogo innego obiera, a tak bydź niemoże, ażby za zezwoleniem obu ſtron pierwſze zaręczyny rozſypane były. Can 50. 27. q 2.

Co ſię rozumi przez winę zaciągaiącą chłoſty Crimen rzeczone?

O. Rozumieią ſię te wynikaiące przywary.

Incestus, Raptus, Natus de fonte Levatus.

Morsq; ſacerdotis mors et propriæ muliẽris
Vel ſi ſolennem pœnam geris, aut monialem
Ducis, te prohibent hæc conjugium celebrare
Si tamen iſtud agas, nequeunt te diſsociare.

Ka-

Kazi rod kolligatki w Stopniu zabronioney,
Zmowa oblubienicy Komuś zaręczoney,
Z żony swey Syn, lub Corka wraz do Krzt i trzymana
Zabicie pierwszey żony lub roz'oy Kapłana
Czyniąc iawną Pokutę, ktorą ſąd naznacza
Lub kiedy z nie Profeſską kto w Małżeńſtwo wkracza
Każdy z tych przypadek ſam przeſzkodą bywa,
Atoli iuż Małżeńſtwa ſzlubnych nierozrywa.

ROZMOWA XL.

o *Przeſzkodach rozrywaiących Małżeńſtwo.*

P. Ktore ſą przeſzkody rozrywaiące Małżeńſtwo?

O Te ſą: *Error, Conditio, Votum, Cognatio, Crimen. Cultus, Diſparitas, vis, Ordo, ligamen, Honeſtas, Si ſis affinis ſi forte coire nequibis Si ſponſam rapis, ſi Clandeſtinus inibis Hæ celebranda vetant Connubia facta retractant.*

1. Omyłka. 2. Stan. 3. Szlub. oſob. 4. Krew. 5. Grzech. 6. Różność Wiary.

7. Gwałt, 8. i Stopień Kleryctwa. 9. węzeł z pierwſzey pary. 10. Uczciwość, 11. Rodu blizkość, 12. Niemoc ciał wzaiemna, 13. Schwytanie Panny gwałtem, 14. umowa taiemna.

Te przypadki zbraniaią Małżeńſtwo czynić zmowy
Umowione zrywaią przez rozwod gotowy.

P. Cożto ieſt 1. omyłka w Małżeńſtwie?

O. Jeſt zamiana oſob, zamiaſt żądaney inney oſoby, albo w inney własności przyſtawienie. Can. 12. Diſt. 38. &. Can. 7.

P. Wieloraka bywa omyłka względem oſoby w Małżeńſtwie?

O. Czworaka, to ieſt: oſoby, iey ſtanu, iey fortuny, iey własności. Oſoby w ten czas, kiedy kto zamiaſt napr: Berty ktòrey żądał, poymuie Gemmę, ktòrey nieżądał, rozumieiąc że ona ieſt Bertą ſobie zaleconą. Stanu zaś rozumieiąc: że oblubieniec ieſt wolny, niczyim nie ieſt poddanym, a tym czaſem, on, albo ona, ſą w niewolniczym ſtanie. Względem fortuny rozumieiąc go bydź zamożnym, a on ciężko ieſt zadłużony. Względem własności, czyli obyczayności rozumieiąc, że oblubieniec ieſt dobrey natury i obyczaiow, a on ieſt złośliwy, i niecnota.

P. Jzali każda z tych omyłka rozrywa Małżeńſtwo?

Niekażda, ale tylko omyłka około oſoby, i ſtanu iey, gdyż dla tego, że ſię kto około oſoby omylił niemożna ſzczerze wnoſić, żeby na iey pożycie zezwolił, ktòrey pierwey w ſercu niemiał; przy takiey omyłce, ani Papież niemoże utwierdzić takiego Małżeńſtwa, bo gruntownego zezwolenia ſprawić niemoże. Podobnym że ſpoſobem i ſtan rozrywa Małżeńſtwo, bo ciężey ieſt deleko poddać ſię w niewolą i poddańſtwo, chytrością oblubieńca ściągnione; i to wſzelkie zezwolenie odrywa.

P. Jeſliby kto dobrze znaiąc i wiedząc poddańſtwo, przyioł ſamochcąc Małżeńſtwo z niewolną czy będzie ważne?

O. Ważne będzie, bo w ten czas raczey na ſiebie narzekać ma, że tak obrał ſobie wiedząc, rownie iako i ten ktòryby dowiedziawſzy ſię, że ieſt poddanką miał z nią ſpo-

łeczność iako z Małżonką, gdyż tak oświadczył by że na iey pożycie zezwolił C. 2. de Conjugiis ſervor.

P. Jeśliby kto ożenił ſię tak, iak z poddanką, a znalazł ią bydź wolną, czy ważne Małżeńſtwo?

O. Ważne zaiſte, ponieważ tak mylącego ſię ſtan nieſtaie ſię gorſzym, ale raczey lepſzym. Can. 29. q. 1.

P. Jeśliby poddany poddankę poiął, o ktorey rozumiał, że ieſt wolną, czy ważne Małżeńſtwo?

O. Ważne, bo tak nieſtaie ſię ſtan gorſzy mylącego ſię, toż ſię ma rozumieć o poddance zaſzlubiaiącey ſię poddanemu, chociażby rozumiała, że idzie za wolnego. Abb. in C. 2. de Conjug: ſervor.

P. Czemuż to omyłka około fortuny, i około Jakowości oſoby nierozrywa Małżeńſtwa?

O. Bo takowa omyłka nie znoſi zezwolenia na Oſobę przytomną. Valent loco citato. n. 7.

P. Jeśli by kto poiął nierządnicę publiczną za żonę, czego doſtępuie?

O. Odpuſzczenia wſzyſtkich grzechow, ponieważ między uczynkami miłoſerdzia nie jeſt to naymnieyſze dzieło, błędnego od błędney ſcieżki od prowadzić. Abb. in C. Inter opera de ſpons. et Can. 12. diſtinct: 45.

ROZMOWA XLI.

O. Przeſzkodzie z Szlubu Czyſtości.

P. Z kąd ſię to wzięło Votum czyli Szlub?

O.

O. Szlub rzeczony ieſt od obiecywania: a *Votum* ieſt to rozmyślna i ſamochętna obietnica uczyniona Bogu na jakie dobro lepſze. S. Thomas. q. 88. a. 1. & 2.

P. Jloraki ieſt Szlub?

O. Chociaż ſzlub ieſt wieloraki, tu iednak dwoiakim tylko ſię uważa, to ieſt: Szlub proſty, i Szlub uroczyſty. Szlub proſty ieſt, ktòry zalega na profeſy, i bez względney obietnicy uczynioney Bogu. Szlub zaś uroczyſty ieſt, ktòry przyłączony ieſt do przyięcia Stopnia Kleryctwa, albo Profeſsyi Zakonney w Zakonie potwierdzonym. C. un: de voto in 6.

P. Proſty Szlub co ſprawuie w Małżeńſtwie?

O. Nierozrywa zaciągnionego Małżeńſtwa, ale do zaciągnienia Małżeńſtwa przeſzkadza Can: 3. Qui Clerc. de volent. Matrim. Ponieważ Małżeńſtwo ieſt mocnieyſzy węzeł, niżeli ſzlub proſty.

P. Szlub ſolenny czyli uroczyſty z potwierdzeniem Kościoła uczyniony, co w Małżeńſtwie czyni?

O. Zabrania zaciągać Małżeńſtwo, i zaciągnione rozrywa. d. C. 3. et 7. Qui Cler. Conc. Trid. ſes. 24.

P. Jakim prawem ſzlub uroczyſty rozrywa Małżeńſtwo?

O. Z ſamego Prawa Kościelnego, bo niezkąd inąd ma tę moc, żeby rozrywał, iak tylko na Uroczyſtości przydane oglądaiąc ſię; a ponieważ Uroczyſtość Szlub z samey Kościelney uſtawy wynika, więc Papież może dyſpenſować w wnim.

P. W iakowąż karę wpadaią Klerycy, kiedy nie zważaiąc na ſłub czyſtości, zaciągią Małżeńſtwo?

O. Samym dziełem ſtaią ſię wyklęci y odrzutni Jrregulares, w ktòrey Jrregularności po wypełnioney Pokucie pozwolono Biſkupowi, aby im dyſpenſował, byleby nie z Wdową, albo zepsutą żenili ſię. C. 1. & 2. Qui Cleri vel voventes & C. 4. de Converſione Conjugator.

ROZMOWA XLII.

O przeszkodzie Pokrewieńſtwa.

P. Co ieſt? y wielorakie ieſt Pokrewieńſtwo?

O. Jeſt związek Osob, albo naturalnie, albo Prawem krwi, albo Uſtawą: prawnie między niektòremi zachodzący, a ten związek bywa troiaki, Duchowny, Prawny i naturalny. Valent: lib: 4. t. 11. n. 3. de quibus inf.

P. Jakież to ieſt Pokrewieńſtwo Duchowne?

O. Te, ktòre pospolicie spòł Oycowſtwo, y ſpòł Macierzyńſtwo, nazywa ſię wynikaiące z Uſtawy Kościoła S. między niektòremi z dawania Chrztu y Bierzmowania, a z inszemi z przyimowania tych Sakramentòw, iako to: Kmotròw, zkąd pospolicie te Pokrewieńſtwo nazwane Duchowne. C. Ult: de Cognat.

P. Czemuż te Pokrewieńſtwo wynika z Uſtawy Kościoł?

O. Ponieważ żadnego fundamentu niema w prawie naturalnym, chociaż nieco ma w prawie Boſkim I. Petri regeneratio per Xtum facta.

P. Czemuż te Pokrewieńſtwo tylko od Chrztu i Bierzmowania a nie zaś od innych Sakramentow wynika?

O. Gdyż tylko przez Chrzeſt, i Bierzmowanie człowiek odradza ſię na żywot wieczny, a nie zaś przez inſze Sakramenta. Tak bowiem ieden od drugiego bierze nieiakąś bytność duchowną. Can. 1. 2 et 3. 30. q. 3. w Tych bowiem Sakramentach miniſter ſtaie ſię iakoby rodzący, Przyimiciel czyli kmotr, ieſt iakoby Matka, ktora Jmieniem Kościoła przyimuie na ſwoie łono ochrzonego i Bierzmowanego. Jprzeto, iako przez naturalne porodzenie naturalne powſtaie Pokrewienſtwo przeſzkadzaiące, i rozrywaiące Małżeńſtwo, tak przez duchowne zrodzenie, duchowne wynika Pokrewieſtwo, ktore także przeſzkadza i rozrywa małżeńſtwo. Dla oſobliwſzego uſzanowania, ktore winni takowym, ato naybardziey przeciwno ſprawie Małżeńſkiey.

ROZMOWA. XLIII.

o Pokrewieńſtwie Duchownym.

P Co ieſt Pokrewieńſtwo Duchowne?

O. Jeſt to pewna dokogo należytość wynikaiąca zpodania Sakramentu, bądź to Chrztu bądź też Bierzmowania; albo z kmotrowania do nich. Can. 1. et ſequen. 30.

P. Między ktoremiż oſobami zaciąga ſię Pokrewieńſtwo Duchowne?

O. z Przyięcia chrztu między krzącym i ochrzczonym, oraz też z Rodzicami ochrzczonego, między przyimuiącym i przyiętym, oraz też Rodzicami przyiętego. z Przyięcia zas Bierzmownia między Bierzmuiącym i bierzmowanym, i bierzmowanego Rodzicami, tudzież między iednym,

albo iedną Kmotrką: daley niepoſtępuie Conc. Trid. ſes 24. Cap. 2. de Reform. A chociaż bywało, że wiele oſob tak do Chrztu, iako i do Bierzmowania aſyſtuią, iednak między niemi niezaciąga ſię Pokrewieńſtwo.

P. Jżali może Biſkup pozwolić, aby dwoch mężow, albo dwie Niewiaſt, kogo okrzczonego, od Krztu przyimowały?

O. Już to zakazano, przez Synod Trydentſki, ale tylko bydź powinien ieden albo iedna ato iuż nad to, ieśli ieden i iedna. Can. Non plures de Can. quamvis in 6. zwyczay zaś mieyſcowy wielu przypuſzcza, wſzakże iednak nie zewſzyſtkiemi zaciąga ſię Pokrewięſtwo, ale tylko między wyznaczonemi. n. 2.

P. Jeśli by wielu iednego od krztu przyimowali bez wyznaczenia żadnego, aniby było wſpomniano piſmem w Kſiędze od Parocha, czy zaciągaią wſzyſcy Pokrewieńſtwo, ktoryby tak w zamieſzaniu trzymali byz wyboru?

O. Tak ieſt zaciągaią; bo niebyło obierania, kto by znich zaciągnoł. d. C. quamvis. Zkąd ieśliby wielu kumow, albo kmotrek dla okazałośći by tylko aſyſtowali, Paroch pilnie wypytywać ſię powinien kto by znich, a naywięcey ieden i Jedna przyiąć mieli maiącego ſię Chrzcić; a zatym iey albo ich Jmiona w Kſięgę ochrzonych zapiſać, i upomnieć, że oni zaciągneli pokrewieńſtwo Duchowne. Conc. loco cit.

P. Jeśl by Dziecie było ochrzczone w domu, a potym do Kościoła przywiedzione, aby mu namoſzczenie było dane, i ſolennośći czyli Ceremonie S. były dopełnione, aſſyſtuiący do tych Ceremonii mali zaciągaią pokrewieńſtwo?

O.

O. Jak żywo nie, gdyż pokrewieńſtwo niezaciąga ſię z namaſzczenia i ceremonii, ale tylko, ze Krztu S. a tak pokrewieńſtwo ci tylko kumowie zaciągneli, ktòrzy w domu ochrzczonego aſyſtowali, bądź by on był chrzczony od oſoby świeckiey, bądź też od Kapłana. Navarr. in man. Cap: 22. n. 40.

P. Cieleſni Rodzice izali mogą, przyimować od Chrztu ſwoie dzieci?

O. Niemogą aby między niemi niewynikło pokrewieńſtwo.

P. Jeśli ktòry z Małżonków przyioł od Chrztu ſwoie Dziecie czy powinien bydź odłączony od ſwoiey żony dla zaciągnionego Pokrewieńſtwa?

O. Nie, ieśliby to uczynił z niewiadomości, gdyż go niewiadomość uwalnia, i może ſłużyć Małżeńſtwu wzaiemnością, jeśliby zaś wiedząc to uczynił, traci prawo wymagania powinności od ſwoiey Małżonki.

P. Stychiuſz przyimował Syna Tytiuſza, czy może też Tytiuſz przyiąc Syna Stychiuſza?

O. Może, gdyż to nie ieſt zakazano prawem. Abb: 12.

P. Po ſmierci kuma Ociec ochrzczonego czy może poiąc za żonę wdowę iego?

O. Może, gdyż ona niezaciągneła pokrewieńſtwa z nim, tylko iey Mąż nieboszczyk.

P. Między Oycem Ochrzczonego i kmotrką iakowe zachodzi pokrewieńſtwo?

O. Takowe iż doſtateczne ieſt do zerwania Małżeńſtwa iuż zaciągnionego.

ROZ-

ROZMOWA XLIV.

O przeszkodzie do Małżeństwa z pokrewności prawney.

P. Co iest spokrodowitość prawna czyli Obywatelska?

O. Jest to poblisskość Osob z przywłaszczenia, albo z przysposobienia dziecięcia wynikaiąca. Hostiensis in illud: ktora to poblizkość nayprzod od Praw obywatelskich wynaleziona, i wprowadzona, § 2. jstit. de Nupt. potym od SS. Kanonów przyięta i potwierdzona iest.

P. *Czym się różni przywłaszczenie od przysposobienia czyli przysądzenia?*

O. Tym, że przysposobienie staie się z rozkazu Magistratu, to iest iakiegokolwiek Sędziego, i to tych, ktorzy pod władzą Oyca naturalnego są; a nawet i przez przywłaszczenie nieprzestaią bydź dziećmi iego. Już zaś przyznanie czyli przywłaszczenie bywa czynione powagą Xiążęcia tych, ktòrzy nie są swego Prawa, i ktorzy, co tylko maią, z temi wszystkiemi rzeczoma przechodzą pod władzę przysposabiaiącego przemocą, według onych wierszow.

Przywłaszczam; kto sam się rządzi moim bydź zaczyna,
Przysposabiam iuż za moie, Ociec ma za Syna.

Arrogo qui suus est, & habet meus esse necesse,
Patris adopto suum, nec tamen Patris desinit esse.

P. Wielorakież iest pokrewieństwo prawne?

O. Trojakie, 1. Jakoby postępuiących i z stępuiących; a takie pokrewieństwo ani rozerwaniem przysposobienia, ani uwolnieniem niebywa zniesione.

2.

2. Pokrewieństwo iakoby Pobocznych, ktòre bywa zaciągnione między przysposobionym, i Synami naturalnemi przysposabiaiącego, ale trwa tylko poty, poki trwa przysposobienie, i poki Syn naturalny pod władzą Oyca zostaie: jnaczey nie. C. un.

3. Pokrewieństwo iest nie iakaś Prawna poblizkość, ktòra się zaciąga po między przysposabiaiącym, i przysposobionym, i z żoną przysposabiaiącego, a ta trwa na wieki, iako i pierwsze Pokrewieństwo. A przeto przysposabiaiący, niemoże brać za żonę pozostałey wdowy po Synu przysposobionym; ani Syn przysposobiony żony pozostałey przysposabiaiącego, a ieśliby tak się pobrali, rozrywa się Małżeństwo. Can. 1. 30. q. 3. Abb.

P. Ktoż powinien bydź w latach większy, czy przysposabiaiący, czy przysposobiony?

O. Przysposabiaiący, i powinien uprzedzać przysposobionego w zupełney dorosłości. Jnaczey byłoby przysposobienie nic warte. §. Minorem Jnstit. de Adopt:

P. Rzeznaniec i niedołęga, czy mogą przywłaszczać?

O. Niemogą; gdyż przywłaszczenie naśladuie Pokrewieństwa naturalnego. Aże ci niemogą spłodzić, więc niemogą też i przysposabiać, gdyż przysposobienie iest to dzieło męża mogącego mieć dzieci swoie §. Illud Jnstit. de Ad. opt.

P. *Kapłan możeli przywłaszczyć sobie Syna?*

O. Gdyż przywłaszczenie iest akt miłosierdzia, a iako może zrodzić, tak może i przywłaszczyć. Abb. in d. Can K. I.

ſi Pater.

P. *Starzec w zbytniey ſtaroſci, izali może przywłaſzczyć ſobie Syna?*

O. Może, chociaż podobnieyſza rzecz że dla ſtaroſci niemogłby zrodzić, aby miał pociechę w ſwoiey ſłaboſci. d. l. s. Pater.

ROZMOWA XLV.

o Naturalnym Pokrewieńſtwie.

P. Co to ieſt Naturalne Pokrewieńſtwo?

O. Jeſt to związek oſob od tegoż ſamego Pnia z ſtępuiących rozpłodzeniem cieleſnym zaciągniony. Lancel.

Mowi ſię związek oſob dla rożnicy od bydląt w ktorych niewynika Pokrewieńſtwo, chociaż pochodzą z teyże ſamey Krwi iedne co i drugie, gdyż one nie ſą oſoby. Mowi ſię od tegoż ſamego Pnia, to ieſt od oſoby oney od ktorey inſi wzieli ſwoy początek.

Mowi ſię zſtępuiących, czyli pochodzących dla rożnicy od Aniołow, z ktorych ieden od drugiego niepochodzi.

Mowi ſię cieleſnym rozpłodzeniem zaciągniony, aby tak wyłączona była Ewa od pokrewieńſtwa Adamowego, ktora nie przez cieleſne rozpłodzenie, ale przez uformowanie z Ziobra boku Adamowego, uczyniona ieſt. Gen. 2. Zkąd oni pomiędzy ſobą ani byli Pokrewni, ani poblifcy, ale raczey oboie początkiem pokrewieńſtwa i poblizkości czyli powinowactwa.

Jakowe rzeczy trzeba uważać, w drzewie oznaczaiącym Pokrewieńſtwo?

O.

O. Trzy znaki oſobliwſze, Pień, Linią, i Stopień.

P. Coż to ieſt Pień, w Rodzeńſtwie

O. jeſt to ona osoba od ktorey inne osoby (ktorych bliſkości krwi dowiedzieć ſię chcemy) pochodzą, ani ſię mogą wrachować w liczbę Oſob rowney albo nierowney Linii.

P. Coż to ieſt Linia w Rodzeńſtwie?

O. Jeſt to porządne zebranie Oſob od iednegoż Pnia pochodzących, zamykaiąc rożne Stopnie i liczby rozrożniaiąc.

P. Wielorakaż ieſt Linia?

O. Troiaka wſtępuiących, Pochodzących, i pobocznych Oſob.

P. Ktoraż ſię nazywa Linia wſtępuiących?

O. Ona to ieſt Linia w ktorey ſię zamykaią oſoby od ktorych my początek wzieliśmy; iako to ſą: Ociec, Matka, Dziad, Babka, Pradziad Prababka, Prapradziad, Praprababka, poſtępuiąc aż nanieſkończoną liczbę wgorę.

P. Ktoraż to ieſt Linia zſtępuiących, czyli pochodzących

O. Ona to ieſt: w ktorey zamykaią ſię Oſoby, ktore od nas i od Jnnych początek wzieły; iako to ſą: Syn, Corka, Wnuk, Wnuczka, Prawnuk, Prawnuczka Praprawnuk Praprawnuczka &c.

P. Ktoraż to ieſt Linia Poboczna?

O. Ktora zamyka w ſobie te Oſoby ktore nie od nas przez zrodzenie, ani my od nich, iednak one z teyże Krwi to ieſt: z tegoż ſamego Pnia czyli ſpołecznego nam Rodzic wzięły początek, iako to: Brat Sioſtra, Stryi Stryięka, Wuy Wuięka, i inne wyżſze Oſoby. L. l. a.

P. Jakoweż są Osoby w pierwszym Stopniu Linii?

O. Wyżey są: Ociec Matka; niżey Syn Corka, apobocznie Brat Siostra.

P. Ktore są w drugim Stopniu Linii Osoby?

O. Wyżey są Dziad i Babka, niżey Wnuk i Wnuczka, a pobocznie Brata i Siostry Syn, albo Corka, Stryi Stryięka, Wuy, Wuięka, Synowiec, albo Ciotnik, Siostra, Stryieczna, albo Wuieczna, Kuzyn albo Kuzynka.

P. Ktore są Osoby w Trzecim Stopniu Linii?

O. Wyżey są Pradziad, Prababka, niżey Prawnuk, Prawnuczka, a pobocznie Stryi wielki, albo Stryięka wielka Wuy wielki, Ciotka wielka; bliższy Ciotnik bliższa Ciotka; i z Tych Synowie albo Corki, Wnukowie albo Wnuczki, Prawnukowie albo Prawnuczki.

P. Ktoreż są Osoby w Czwartym Stopniu Linii?

O. Wyżey Prapradziad Praprababka, niżey zaś Praprawnuk Praprawnuczka, a pobocznie Prapra stryi, Prapraftryięka, Praprawuy, Praprawuięka, Tych Synowie i Corki, Tych Wnukowie i Wnuczki. Tych Prawnukowie i Prawnuczki.

P. W Drugim uważaniu wieloraka iest Linia Poboczna?

O. Dwoiaka, Rowna gdzie osoby o ktorych pytamy się rownie są odległe od społecznego Paia iako to Brata Wnuk, i Siostry Wnuczka. Nierowna Linia gdzie Osoby o ktorych mowa nierownie odległe są od Pnia społecznego także iedna dalsza iest, niżeli druga, iako to Brata Wnuk, i Siostry Corka.

P.

P. Coż to iest Stopień Gradus?

O. Jest to nieiakieś przymiarkowanie czyli przerwa odległych Osob przez ktorą poznaie się ilość przyrodności, albo społrodności odległość ktorą się dwie osoby między sobą rożnią.

P. Liczby na liśtkach drzewa w łożoro co znaczą?

O. Ukazuią iak dalekim Stopniem Osoby od siebe wzaiem odległe są, a zatym wyższa liczba na listku ukazuie porachowanie Kanoniczne Stopni do Małżeństwa należących. Niższa zaś znaczy porachowanie Obywatelskie do sukcesyi należących.

P. Prawo swieckie wiele też ma Reguł w porachowaniu Stopni?

Dwie, Pierwsza iest ta, w Linii prostey wstępuiących i zstępuiących, tyle iest Stopni, ile się znayduie Osob, wyiowszy iedną, to iest sam pień od ktorego początek swoy bierze rachuba, napr: Gdy by kto pytał, w ktorym Stopniu Pradziad od Patryciusza ktory na miescu Syna włożony, odległy; Obudwoch tedy porachowawszy, i posrzednicżych, razem znayduią się cztery Osoby, wyiowszy iedną; trzy są Stopnie; a zatym w trzecim Stopniu, łączeni są: piewszy bowiem Stopień, Ociec, drugi Dziad, trzeci Pradziad, postanawiaią.

O. Druga Reguła ta iest: że w Linii rowney poboczney tyle są Stopni wiele osob wyiowszy Pień, ktora to Reguła mieysce ma tak w Linii rowney, iako i nie rowney, i wzmiankuią się osoby, tak wstępuiąc iako i zstępuiąc. Napr: Chce kto wiedzieć w ktorym Stopniu według Prawa Swieckiego

ckiego ſą w zaiem z ſobą złączeni, Sioſtra moia i brata moiego Syn, wzmiankuiąc tedy oſoby, znayduię czwarty Stopień, to ieſt Sioſtrę moią, Oyca mego, Brata i Syna braterſkiego: wyiowſzy Pień zoſtaną trzy Oſoby, ktore też Stopniow trzy poſtanawiaią.

P. Prawo Kanoniczne w wyrachowaniu Stopni wiele też ſtawi Regul?

O. Trzy. 1. Wſtępuiących. Aſcendentium. 2. Zſtępuiących Deſcendentium. 3. Pobocznych Collateralium w Linii rowney i pobocznych w Linii nierowney.

Reguła Pierwſza Wſtępuiących i zſtępuiących w Linii proſtey, ta ieſt ktora i w Prawie Swieckim.

Reguła 2ga Pobocznych w Linii rowney, ta ieſt: ktorym Stopniem kto odległy ieſt od ſpołecznego Pnia takim Stopniem odległy ieſt i od ſiebie. Quo to gradu quis diſtat a Communii ſtipite, toto diſtant et inter ſe. napr: Stanowię Oyca mego za Pień, między Brata mego Wnukiem, i ſioſtry moiey Wnuczką gdyż oni ſą w Linii rowney każdy z nich odległy ieſt od Pnia trzecim Stopniem, a według Prawa ſwieckiego 6m. Stopniem.

Reguła trzecia Na linią Poboczną nierowną. Quo to gradu remotior diſtat, a Communii Stipite, toto diſtant Inter ſe. Jak wielą Stopniami dalſzy odległy ieſt od ſpołecznego Pnia, tak wielą Stopniami odlegli ſą i między ſobą. napr: Stanowiąc Oyca mego za Pień ſpołeczny; Wnuk braterſki, i Corka Sieſtrzyńska ſą w odległości nierowney, uczyniwſzy tedy rachubę od dalſzego, to ieſt od Wnuka Bra-

Braterſkiego do ſpołecznego Pnia, będą odległemi od ſiebie trzecim Stopniem, wyiowſzy Pień to ieſt Oyca.

P. Między prawem Kanonicznym a ſwieckim wrachowaniu Stopni, iaka ieſt roznica?

O. Ta ieſt roznica, między prawem Kanonicznym, a Prawem Swieckim w rachubie Stopni: że w Prawie Swieckim dla opieki dziedzictwo; to ieſt aby dziedzictwo, albo Opieka, z iedney na drugą oſobę przenieſiona była, Stopnie bywaią rachowane według liczby oſob, i wiele ieſt oſob (o ktorych bywa mowa) porachowawſzy poſrzednicze, a wyiowſzy iedną, tyle ieſt Stopni między niemi. w Prawie zaś Kanonicznym rachuią ſię Stopnie, aby ſię okazało, do ktorego pokolenia od małżeńſkich związkow z krewnemi wſtrzymać ſię należy. Ponieważ zaś bez dwoch oſob gody małżeńſkie bydź niemogą, przeto Kanony dwie oſoby w iednym ſtopniu ſtanowią.

P. w Linii wſtępuiącey i zſtępuiącey na nieſkończoność czy zabronione ieſt Małżeńſtwo?

O. Tak ieſt: gdyż w zaciągnieniu Małżeńſtwa trzeba mieć wzgląd na Prawo i na wſtyd; wſtyd bowiem ieſt Corkę ſwoią wziąć za żonę, dla tego Adam, gdyby dziś żył, żadney by niemogł poiąć za żonę. Con. van. pars. C. 6.

P. Między pobocznemi do ktorego ſtopnia zabronione bywa Małżeńſtwo?

O. Przed tym do ſiodmego, w Kanonie Nulli. Dziś do czwartego ſtopnia zaymuiąc go bywa tak zabroniono, iż by w nim żaden niemogł żenić ſię, chyba za Dyſpenſą S. Sto-

licy

licy Apoſtolſkiey. C. §. de Conſan; &. affini.

P. *Krewny Męża, izali może z krewną żony ſwoiey ożenić ſię?*

O. Może, ani potrzebuie Dyſpenſy, bo żadna niewynika pokrewność, ani powinowactwo, między Krewnemi męża i żony. Abb. in Caps quod Super.

P. Dyſpenſa dano od Nayss. Oyca, izali ważna ieſt, ieśli dla fałſzywey przyczyny pozwolona ieſt?

O. Bynaymniey, gdyż ſprawiedliwie należy rozumieć, iż Papież dałby taką Dyſpenſę, iaka względem oney ſprawy należałaby, gdyby była ſprawiedliwa, którey zapewnie niedałby, gdyby wiedział, że ta przyczyna włożona, ieſt fałſzywa. Abb. in C. quia Circa de Conſang:

P. Niewierni złączeni w zabronionym ſtopniu, czy powinni bydź złączeni po Krzcie?

O. Jeśli ſtopień zabroniony ieſt, z tego rodzaiu w którym Kościoł zwykł dyſpenſować niepowinni bydź rozłączeni inaczey zaś koniecznie powinni. Abb. in C. de in fidelibus. Eodem titulo.

Jeſtże prawdziwe małżeńſtwo u żydow?

O. Jeſt, bo wſzyſcy w ſwoim obrządku maią Małżeńſtwo, ale ſam Chrześcianin ochrzczony, one czci, iako prawdziwy Kościoła Sakrament.

ROZMOWA XLVI.

o *Przeſzkodzie rozrywaiącey Małżeńſtwo przez dowiedzioną zbrodnię*

P.

P. Wieloraka ieſt zbrodnia rozrywaiąca Małżeńſtwo?

O. Troiaka. Pierwſze ieſt *Cudzołoſtwo* którego kolwiek z Małżonkow, z przyrzeczeniem pobrania ſię, po śmierci pierwſzego Małżonka właſnego, którą bowiem, kto przez cudzołoztwo w przod zmazał, tey za żonę mieć nie może, prócz ieśliby pierwſza była nieprawna C. 2 de eo qui duxit in Matr. quam polluit.

Druga Zbrodnia ieſt, ieśliby mąż, albo żona razem z kim inſzym ſpikneli ſię na śmierć małżonka, maiąc umyſł pobrania ſię: w Tym bowiem przypadku żadną miarą niemogą łączyć ſię w małżeńſtwo, chociażby niezaſzło Cudzołozſtwo, i chociażby ieden z nich był niewierny a dla iego nawrocenia popełnione było, nad pierwſzym Małżonkiem takowe zaboyſtwo. C. 1. de Converſione Jnfidel:

Trzecia zbrodnia czyhanie na ſmierć drugiego czyli poſzukiwanie ſpoſobu iakby zgubić Małżonka, co chociaż inſi z drugą zbrodnią łączą, iednak ta różniſię odniey, bo tam potrzeba oboyga zmawiaiących ſię na zgubę Małżonka, chociaż by nienaſtąpiło cudzołożſtwo, tu zaś zachodzi Cudzołożſtwo, i doſyć, że choć ieden cudzołożnikow, czyha na ſmierć małżonka. C 2. & 6. de eo qui.

P. Jeśli by kto za życia ſwoiey żony pierwſzey ożenił ſię z drugą z którą iednak niemiał ſpołkowania ani przed ſzlubem, ani po Szlubie, za naſtąpieniem ſmierci pierwſzey, czy powinien bydź odłączony i od drugiey?

O. Powykonaniu Pokuty, i zadaniem nowego zezwolenia, zoſtaie w Małżenſtwie z drugą zaczętym, bo umowa

nie czyni przeszkody, ale cudzołóstwo i zaboystwo. c. 8.

P. Jeśli by kto za życia pierwszey żony, poiął drugą niewiadomą o pierwszym ożenieniu się, po śmierci pierwszey, czy może mieszkać zdrugą?

O. Tak iest za odnowieniem zezwolenia?

P. Jeśli kto za życia pierwszey swoiey żony poiął drugą, niewiedzącą o pierwszym ożenieniu się iego, i tak byią iako żonę uznał spółkowaniem; izali po śmierci pierwszey mógł by prosić rozwodu z drugą?

O. Bynamniey, gdyż żaden niepowinien odnosić zysku z swoiey zdrady, atoli Niewiasta mogłaby prosić orozwod C. 1. de eo qui seduxit can: dictum.

Jeśliby kto odłączony co do łoża pierwszey żony zaciągnął Małżeństwo z Jnszą niewiedzącą otym, Jzali po śmierci pierwszey, może bydz i od drugiey odłączony.

O. Powinien, wszakże wykonawszy za cudzołóstwo pokutę, może z Jnszą ożenić się, chociażby z drugą przez długi czas spółkował, i dzieci znią spłodził. C. 5. qui duxit &c.

P. Jeśli by Cudzołożnicy Jnszym zamysłem zatracili żonę to iest niezamyślaiąc z sobą o małżeństwie, ale tylko żeby ich nieuyiawiła, Jzali się mogą pobrać?

O. Layman lib 5. Odpowiada że mogą się pobrać.

P. Czy przez upadek iednego z Małżonkow rozsypuie się Małżeństwo?

O. Bynamniey. Conc. Trid. ses. 24. c. 5.

P. Małżeństwo zaprawne uznane, ale niespełnione czymoże bydź roz-

rozsypane, przez ślub zakonnego życia?

O. Może bydź rozsypane Conć. Trid. ses. 24. C. 6.

ROZMOWA XLVII.

o Przeszkodzie rozrywaiącey z Rożności Wiary de Dispari Cultu in Matrimonio.

P. Kto się nazywa rożney Wiary?

O. Ten, ktory od wiary katolickiey rożni się, iakowi są żydzi, poganie, Saraceni &c. Zkąd tacy żenić się z wiernemi niemogą dla rożności wiary, i ieśli by się ożenili rozsypuie się ich Małżeństwo. C. 16. 28 q. 2.

P. Jeśli by się ieden z niewiernych Małżonkow nawrocił do wiary, izali zaraz rozsypuie się Małżeństwo między niemi?

O. Niezaraz bo trzeba oczekiwać, aby za nawroceniem się iednego, drugi też nawrocił się; trafia się bowiem żebywa poświęcony mąż niewierny przez Niewiastę wierną, i wzaiemnie. Corinth. C. 7.

Tudzież żeby przez złupienie małżonka, drugi niewziął wstrętu do nawrocenia się. Jeśli iednak niewierny odeydzie, albo też wierny niemoże znim mieszkać dla bluźnierstwa Jmienia Bożego i dla grzechu do którego by mógł bydź pociągniony, tedy może go opuścić, a z Jnnym ożenic się. C. 2.

Opuść śmiałą upartą lub bluźniącą stronę
Lub gdy cie na grzech ciągnie męża albo żonę
Gdyż po twym nawroceniu, bez żadney odwłoki
Zerwane pierwsze związki, przez wiary wyroki.

Desere spernentem vel blasphemare volentem
Vel te credentem scelus ad mortale trahentem
Nam sunt absque mora, sic vincula rupta priora.

P. Zanawroceniem się Oyca do wiary, ieśli by Matka w niewierności zatwardziałym umyśłem została, dzieci za czyią wiarę poyść powinni?

O. Zatą stroną która się do prawdziwey wiary nawróciła, przez wzgląd na Chrześciańską Religią. Jeśli by zaś Syn był starszy, a żądał bydź Chrześcianinem, zrąk niewiernych ma bydź wyrwany. Syn zaś mnieyszy nad trzy lata przy matce zostanie, który potym ma bydź oddany Oycu. C. 2. de Conversis.

Matka trzyletnich żywi i mnieyszych wtym względzie
Od tąd zaś starszych, Ociec słusznie żywić będzie.
Mater alit puerum trinum, trinoque minorem
Maiorem vero pascere patris erit.

ROZMOWA XLVIII.

o Przeszkodzie z przymusu gwałtownego albo z Boiaźni. De vi. Et metu.

P. Coto iest gwałtowny przymus albo boiaźń?

O. Jest nacisk od większey mocy, któremu naciskowi oprzeć się niemożna; lib 2. Quod metus Causa &c. Boiaźń zaś iest trwoga umysłu uważaiącego przytomne, albo przyszłe niebespieczeństwo.

P. Wieloraka iest Boiaźń w Małżeństwie?

O. Dwoiaka, uszanowna *Reverentialis* Pospolita *Ordinarius*

rius metus, aby nieutracić *napr.* przyiaźni, łaskawych względow &c A druga Boiaźń porażaiąca i statecznego męża. *Metus Cadens in virum Constantem.* A tu i do małżeństwa iako do mnieyszey niby biedy ośmielaiąca i pobudzaiąca, iakowa bywa boiaźń śmierci, kalectwa, niewoli, więzienia i biczow, wygnania, odięcia Panieństwa, utrata maiątkow, albo większey części. J takowa to boiaźń rozrywa Małżeństwo, i nieważnym czyni, gdyż małżeństwo z istoty swoiey powinno bydź iak naywolnieyszym rozmysłem wydane zezwolenie na spolne pożycie. Can. 13. & 14. despons. & Matr.

P. Małżeństwo zboiaźni uszanowney zaciągnione czy powinno rozrywać małżeństwo?

O. Nie, ponieważ taka boiaźń nieprzeraża statecznego umysłu. L 1. C h t. Procz ieśli by pogrożki straszne, albo bicze, albo innego rodzaiu utrapienia, potrzeba było. Same iednak pogrożki nie są sprawiedliwą przyczyną zbytecznego lękania się procz ieśli by takowy groził, który mocny iest zaraz to uskutecznić, i iuż mu to nienowina, l. 9. C h t. ibi non iactationibus &.

P. Niewiasta w przod wielką boiaźnią przyciśniona do Małżeństwa, potym samochcąc społkuiąc z mężem, czy utwierdza tym swoie na zawsze małżeństwo?

O. Tak iest zaiste, bo przez takowe swoie milczenie, i samochętne społkowanie, zdaie się sprawiedliwie, że iuż zezwoliła na Męża.

P. Włożona kara klątwy na Magistraty i na Panów, którzy bądź to otworzyście, bądź też skrycie przymuszaią swoich podległych

głych do zaciągnienia Małżeństwa, czy ściąga się i do prywatnych osob?

O. Nie; atoli oni grzeszą ciężko, i ten ich grzech mogą Biskupi osądzić za godny klątwy. Conc: Trid: ses. 24. c. 9.

ROZMOWA XLIX.

O przeszkodzie z Kleryctwa stopniów de Ordine.

P. Który Stopień Kleryctwa rozrywa Małżeństwo zaciągnione?

O. Stopień S. i profesya uczyniona w Zakonie approbowanym. Conc: Trid: ses. 24. Ponieważ poświęceni na mnieysze Stopnie mogą się żenić. Can. 3. distin. 32. et Can. 8. et equ's.

P. Czemuż to Stopień S. rozrywa Małżeństwo?

O. Nie tylko przez wzgląd na szlub czystości do niego przywiązany, ale też przez wzgląd swoiey godności; bo gdy by kto przypoświęceniu niechciał szlubować, a przyiowszy Stopień chciał się ożenić, tedy by Małżeństwo było nic warte, nie względem szlubu czystości, ale że Prawo Kościelne iest przywiązane do samego Stopnia świętego, że niszcza takowe Małżeństwo. Valen. 14. t. 6 n. 1.

P. Jeśliby kto ożeniony, niespełniwszy Małżeństwa przeciwko woli żony swoiey, poświęcił się, co należy czynić?

O. Powinien go Biskup do tego nakłonić, aby wstąpił do Zakonu, jeśliby zaś niechciał, a żona by znim żyć napiesała się, tedy przymuszony ma bydź przez karność Kościelną do spełnienia Małżeństwa, i oddawania powinności żonie, ale niedomagania się od niey. I takowy od sprawowania Stopniow su-

spendowany iest, i bez czynny a po śmierci żony w czystości żyć obowiązany. Extravagant.

P. Poświęcony na wyższe Stopnie, a z umysłu Małżeństwa zaciągaiący, iak ma bydź karany?

O. Samym dziełem popada w klątwę. Clementin Uni.

P. Przez wstąpienie do Zakonu, czy rozrywa się Małżeństwo uznane, a niespełnione?

O. Rozrywa się, chociaż by przeciwko woli drugiego Małżonka po uczynioney Professyi. Conc. Trid: Jeśliby zaś było spełnione, nierozrywa się, iak tylko samą śmiercią.

P. Jeśliby Dyakon w przod pozaciągnionym Małżeństwie, chciał postąpić do Kapłaństwa, kto znim dyspensować może?

O. Sam Biskup, po naznaczoney iemu, i od niego wypełnioney za ten występek pokucie, a to po iawney poprawie życia. C. 1. Qui Cleric.

P. Kleryk maiący Beneficia, po zaciągnionym Małżeństwie, iakie traci Beneficia i pensye?

O. Traci, chociażby Małżeństwo niebyło spełnione, i chociażby żona iego przed spełnieniem wstąpiła do Zakonu. Sanc: Matrim: n. 31.

P. Żonaty czy może bydź wzięty do Swiętych Stopni, ieśliby żona iego wstąpiła do Zakonu, i zaprzysięgła Bogu powściągliwość swoią?

O. Może bydź tym sposobem do Kapłaństwa przypuszczony.

ROZ-

ROZMOWA. L.

o Związku Małżeństwa pierwszego, iaką iest przeszkodą rozrywaiącą drugie Małżeństwo de Ligamine.

P. *Co to się rozumie przez Związek Ligamen?*

O. Rozumie się Związek pierwszego Małżeństwa, które poki trwa, żaden z Małżonkow drugiego Małżeństwa zaciągać niemoże; ponieważ takowych Synod Trydent: przeklęstwem karze, i tych ktòrzy by mòwić odważyli się, że Chrześcianom godzi się wiele Zon mieć. ses. 24. Can 2.

P. *Zona niebędąc upewniona o śmierci swego Męża; albo Mąż o śmierci Zony, czy mogą zaciągać nowe Małżeństwo z kim innym?*

O. Niemogą; niezważaiąc ani na Młodzieńśki Wiek, ani ułomność ciała, chociażby się dołożyło dosyć pilnego opytania, a ieszcze niebyłoby wiadomości o Małżonku, dla czego by przez długi czas niebył przytomny. C. 19. de spons. & marit. Jeśliby iednak ktòry znich zaciągnoł Małżeństwo, a wątpił by o śmierci pierwszego oddawać żądaiącey Aronie powinność Małżeńską powinien, ale u oney domagać się niemoże. A za powrotem pierwszego Małżonka, do niego powrocić obowiązany, - de secund. Nupt. -

ROZMOWA LI.

o Przeszkodzie z publiczney uczciwości de Honestate.

P. *Coż to iest publiczney uczciwości sprawiedliwość?*

O.

O. Jest to nie jakaś jawna zaczęta pobliskość należytości, z Zaręczyn, i z Małżeństwa, wynikły. Gdyż iako z cielesnego społkowania, bądź to godziwego, bądź też niegodziwego wynika nieiakieś powinowactwo między Mężem, a pokrewnemi Zony i wzajemnie; tak z Zaręczyn, i z Małżeństwa uznanego a niespełnionego, albo też niegodziwego, i nieważnego, wynika po między Oblubienicą, a między Krewnemi Oblubieńca; i wzajemnie, zaczęta iakowaś pobliskość, czyli Powinowactwo. 1. Servus. f. de Grad. affinit: Ktòra to poblizkość pospolicie nazywa się sprawiedliwy wzgląd publiczney uczciwości. Publiczna bowiem uczciwość skazuie, i wyciąga, aby Oblubieniec od Pokrewnych Oblubienicy swoiey, i wzajemnie, powściągali się. C. 3. 4. & 8. de Sponsalibus & Matrim.

P. *z Jakowych Zaręczyn wynika publiczna Uczciwość?*

O. z Zaręczyn na przyszły czas pewnych, szczerych, wraz iak tylko zaciągnione, i umowione są. Zwarunkow zaś w ten czas, kiedy się spełnią warunki. d. C. un de Spons. in 6. Tudzież z Małżeństwa taiemnego, które rowna się Zaręczynom. Declarat. Congr: Card. Conc. Trid. ses. 24.

P. *Do ktòregoż Stopnia ta przeszkoda zakreślona, ieśli iest, z Zaręczyn na przyszły czas?*

O. Według Prawa Listow Decretalium, do czwartego Stopnia. C. Non debet: z Dekretu zaś Synodu Trydentskiego ses. 24. C. 3. de Reform. nieprzechodzi pierwszego Stopnia.

P. Do którego Stopnia z Zaręczyn na czas przytomny?

O: Chociażby Zaręczyny niegodziwe, i nieważne były, dla jakowey przeszkody, byle by iednak były rzeczywiste dla spolnego zezwolenia, zaciągaią przeszkodę publiczney uczciwości, aż do czwartego Stopnia. Ponieważ Zaręczyny na przytomny czas, niezamykaią się w odpisaniu. Conc. Trident. Uczynionym do pierwszego Stopnia, ale zostały w terminach prawa pospolitego, iako utwierdził PIUS V. Constitt. ad Romanum. Pius Cujus Praxi Episcopo: p. 1. C. 4. a. 4. n. 22.

ROZMOWA LII.

o *Przeszkodzie rozrywaiącey Małżeństwo z Kolligacyi czyli Powinowactwa de Affinitate.*

P. Co iest Powinowactwo Affinitas?

O. Jest nieiakowaś Poblizkość do Krwi osob wynikła z samego społkowania, niemaiąc żadney rodowitości Host: in sum de Cont.

P. Wiloraxkież iest Powinowactwo?

O. Dwoiakie: to iest: Prawne, ktore przez prawo szlubne Małżeństwo bywa zaciągnione. I niegodziwe, ktore przez same złączenia ciał zaciągnionebywa: C. 1. et de eo qvi Con:

P. Wiele iest Stopni Powinowactwa?

O. Trzy rownie iako i Pokrewieństwa, *Ascendentium* Wstępuiących, aż do starożytności, *Descendentium* Zstępuiących

cych aż do potomności et *Collateralium* pobocznych rowno lub nierowno w życiu towarzyszących.

P. Powinowactwo izali ma właściwy Stopień?

O. Niema, ale Stopień między Powinowatemi mianuie się względem Pokrewieństwa: wszyscy bowiem Pokrewni żony napr: Tyciusza, albo od niego poznaney niewiasty, są iemu Powinowaci w tym Stopniu, w ktorym są pokrewni iego żony, albo takiey niewiasty. Azatym iakowym Stopniem pokrewieństwa, taka niewiasta z swemi Krewnemi iest złączona, takim że powinowactwa Stopniem Tyciusz z temiż iest złączony. napr: Tyciusz i Semproniusz są sobie w trzecim Stopniu Pokrewni więc też i żona Tyciusza z tymże Semproniuszem będą w trzecim Stopniu Powinowactwa. Zkąd ta Reguła in Glos C. Non debet. *Persona per sonæ additu per carnis Copulam non gradum sed genus attinentiæ mutat.* Osoba do osoby przydana, przez cielesne złączenie, nie stopien, ale rodzay należytości odmienia. napr: Tyciusz i Stychiusz brat iego są Pokrewni w pierwszym Stopniu Pokrewieństwa, Stychiusz poiol Zonę ta żona iest dodana Osoba do Osoby przez cielesne złączenie. Ona odmienia rodzay należytości, to iest w innym rodzaiu należytości, należy do Tyciusza, niżeli Stychiusz; Ponieważ Stychiusz iest Tyciuszowi krewny, a Ona iest tylko powinowata, ale nieodmienia Stopnia, bo iako Stychiusz iest Tyciuszowi krewnym w pierwszym Stopniu, tak i ona za posrzednictwem, Stychiusza Brata, iest Tyciuszo-

wi powinowata w pierwſzym Stopniu.

P. Izali Krewni męża i żony wzaiem ſobie ſą powinowaci?

O. Bynamniey nie, ani między niemi nie ieſt zakazane Małżeńſtwo, gdyż powinowactwo bywa zaciągnione tylko między mężem a krewnemi żony; i między żoną, a Krewnemi męża, zkąd dwoch braci, zdwoima Sioſtrami, Ociec i Syn z Matką i Corką godziwie żenić ſię mogą. C. 5. Conſang: et Affinit:

W płańcie czyli drzewie powinowactwa ſą w pośrzodku 4. Komorki, w pierwſzey wyżſzey kładzie ſię pierwſzy Stopień wdrugiey ſtopień drugi, w trzeciey ſtopień trzeci, w czwartey ſtopień 4. Potym na prawym boku kładzie ſię druga linia maiąca w ſobie tak że 4. Komorki, w pierwſzey kładzie ſię brat, w drugiey Syn braterſki, w trzeciey wnuk braterſki, w czwartey Prawnuk. Z tyłu tey linii kładzie ſię inſza linia ze 4ma Komorkami, w pierwſzey ſtawi ſię żona po bracie, pozoſtała. W drugiey żona Syna braterſkiego, w trzeciey żona Wnuka braterſkiego, w czwartey żona prawnuka braterſkiego.

Z boku lewego ſą inſze 4. komorki, w pierwſzey ſioſtra, w drugiey corka ſioſtry, w trzeciey wnuczka ſioſtry, w czwartey prawnuczka ſioſtry, z tyłu tey linii znowu ſą 4. Komorki, w pierwſzey mąż ſieſtrzyn pozoſtały, w drugiey mąż corki ſieſtrzyńſkiey, w trzeciey mąż wnuczki ſieſtrzyńſkiey, w czwartey mąż prawnuczki ſieſtrzyńſkiey. Naddaią ſię wzwyż ieſzcze dwie komorki, iedna z prawey ſtrony ukazuiąc

iąc pozoſtałego, pozoſtałey braterſkiey żony, a druga z lewey ſtrony ukazuiąc pozoſtałą pozoſtałego ſieſtrzyńſkiego męża, ale tylko ukazuie ſię dla ozdoby, dla dowodzenia rodzaiow powinowactwa, ktòre teraz niebywaią zabronione.

P. Czemu w komorce żona braterſka niegdyś pozoſtała okazuie ſię, w innych zaś niżſzych, nie tak?

O. To dla komorki, ktòra z tyłu ſtawi ſię i mowi: że brat miał żonę, a poſmierci brata żona od niego pozoſtała poſzła za innego męża, po śmierci zaś iey pozoſtały mąż, chce poiąć ſieſtrę, izali to może bydź? przedtym niemogł, bo był iey w drugim rodzaiu a wpierwſzym ſtopniu, teraz zaś może. Toż ſię ma rozumieć co do komorki męża ſieſtrzynego.

P. Doktoregoż ſtopnia rozciąga ſię przeſzkoda powinowactwa?

O. Po Synodzie Trydent: nieprzechodzi ſtopnia drugiego. Seſs: 24. c. 4. de Refor.

P. Izali wynika przeſzkoda powinowactwa z Małżeńſtwa mniemanego, ale nieſpełnionego?

O. Nie, atoli tamże wynika przeſzkoda publiczney uczciwości. S. Congr: 1568. Apo:

P. Izali powinowactwo z Pollucyi, niewpływaiącey w zawoy wſtydliwośći?

O. Bynamniey nie wynika, gdyż powinowactwo wyciąga onego złączenia, ktòre ieſt ſpoſobne do ſpłodzenia co bywa przez zmieſzanie naſienia męſkiego z niewieścim w naczyniu przyrodzonym. Can: 1. 35. q. 3.

P. Izali wynika powinowactwo z złączenia ſię z niewiaſtą niechętną, ſpiącą, pianą, ſzaloną?

C.

O. Tak ieſt wynika, gdyż takie złączenie ieſt ſpoſobne do ſpłodzenia. Borboſa de Poteſtat. Eppr:

P. Te powinowactwo izali pochodzi z ſamego otworzenia zaweru wſtydu niewieścięgo?

O. Nie, bynamniey, ieśliby nieprzyſzło do zmieſzania naſienia i z iednoczenia krwi, iako też między Mężem i niewiaſtą, ieśliby ſzatan ukradłſzy naſienie u mężczyzny, a zanioſł ie w żywot niewiaſty, chociażby z tego poczeła: toż ſamo rozumieią Borboſa loco citato n. 171. Pyrchius. Corr: Praxi Diſpen. Appliar: 7. c. 1. n. 18.

ROZMOWA. LIII.

O przeſzkodzie z niedołężności ciała de jmpotentia.

P. Co to ieſt niemoc albo niedołężność w Małżeńſtwie?

O. Jeſt zepſutość natury przez którą kto nie ieſt ſpoſobny z Małżonkiem zmieſzać ſię cieleſnie. c. 1. de frig. et malef:

P. Wieloraka ieſt niedołężność?

O. Dwoiaka. Przyrodzona czyli z wnętrznych przyczyn iako wdziecięciu dla niedoſtatku lat, w mężu tak zimnym, że ſię niemoże mieſzać z niewiaſtą, a niewieście tak ciaſney, że niemoże ſpołkować, i takowa niemoc ieśli ieſt uſtawiczna, rozrywa Małżeńſtwo zaciągnione. C. 5. de eo tit. Jeśli zaś tylko do czaſu pewnego, to tylko poty przeſzkadza, poki trwa.

Przypadkowa zaś czyli zewnętrznych przyczyn iako to tych, którzy ſą wyrzezani, albo zatamowani czarodzieyſtwem, albo iakową otrutą od dzielności Małżeńſkiey przeſzkodzeni, albo którym ſą przytarte rodzayne członki 1. 5. ff. de liber. et Poſthum tit. de frigid.

P.

P. Kto by wiedząc o niedołężności zaciągnoł Małżeńſtwo, czy powinien bydź odłączony?

O. Bynamniey, ale w tym przypadku, ieśliby niemogł mieć go za Małżonka, mieć go powinien za ſioſtrę, albo brata. C. 4. eodem tit. et Can. 18. Tak dalece, iżby od ſpołkowania, i od innych Małżonkom ſamym przyzwoitych ſpraw wſtrzymywać ſię powinien, inaczey rozłączonym bydź ma. Zoes lib. 4. tit. 5. Frigid.

P. Hermofrodyt, izali ważnie zaciąga Małżeńſtwo?

O. Ważnie, byleby ſtanowił ſię według przemagaiącey płci 1. 2. ff. deſtatu Hominis. Jeśliby zaś oboia płeć w nim rowna była, niepozwoli iemu Paroch przytomności ſwoiey, ażby wprzod iedną którą płeć z przyſięgą obrał, i że drugiey płci przeciwney używać nigdy niebędzie. C. 5. de Cleric. Coniug et 1. q ff. de pactis.

P. Rzezaniec urodzony, i ten co wykaſtrowany, czy mogą zaciągnąć Małżeńſtwo?

O. Niemogą, chociaż ſą ſpoſobni do ſpołkowania płodzić iednak niemogą, niemaiąc oboyga iąder C. 2. de Frigid. et Maleficiatis et ita Sixtus V. declaravit.

P. Zona z przyrodzenia ciaſna, czy obowiązana ieſt cierpieć rznięcie, i rozprucie z niebeſpieczeńſtwem cieleſnego zdrowia?

O. Jak żywo nie, ale raczey takowe Małżeńſtwo bywa rozerwane, ocala ſię iednak znowu ieśliby potym okazała ſię że oſzukiwała Kościoł, bądź to z tey, bądź z inney niemożności c. 1. et 6. de Frigid.

P. Jeśliby dowiedziona była niemożność w Małżeńſtwie, izali

za-

zaraz do rozwodu przyſtąpić należy?

O. Niezaraz ale owſzem tak w zimnych, iako i woczarowanych trzyletnia ſprawa Małżeńſtwa oczekiwana bydź powinna, procz ieśliby prędzey było wiadomo niezawodnie o zupełney i niepoprawney niemożności. C. 5. de Frigid. et Maleficiatis.

ROZMOWA LIV.

O pochwyceniu Oblubienicy de Raptu in Matrimonio.

P. Co ieſt pochwycenie niewiaſty, i czy rożni ſię od porubſtwa?

O. Jeſt uwiedzenie dla ſpełnienia lubieżności niewiaſty, Panny, albo wdowy, mniſzki, albo też za mężney, nakoniec i młodzieńca iakiego bądź tym że umyſłem. Valent. lib. 5. tit. 17. n. 1. Rożni ſię zaś te uwodzenie od porubſtwa, ponieważ pochwycenie ukazuie gwałt, bądź by ta gwałtowność była wyrządzona pochwyconey oſobie, bądź by tey ſtronie, do ktòrey ta oſoba należała. un. C. de Raptu Virg. Porubſtwo zaś tylko ma mieyſce w zgwałconych całkowitym kwiecie Panienſtwa i ſtać ſię może bez żadnego pochwycenia, iako też i pochwycenie bydź może bez zgwałcenia. Valen. loco citt:

P. Jżali maią wſobie ſłowa perſwaduiące ſiłę pochwycenia?

O. Tak ieſt: (lib. 1. §. 3. ff. de ſervo corrupto) aprzeto Solon bardziey tego karał ktòry ſłowami, niżeli, ktòry gwałtem uwiodł niewiaſtę. Teſtat; Plutar. in Solone.

P. Jeśliby pozaręczynach na przyſzły czas oblubienica zaſwoiłą oblubienicę uwiodł, będzi.li chrytaczem?

O.

O. Według prawa poſpolitego będzie chwytaczem, atoli według prawa kanonicznego bynaymniey nieieſt porywaczem. Gdyż oblubieniec do oblubienicy ma już nieco prawa z ſamych zaręczyn. lib. 11. de Rapt. virg. & C. b. de Rap.

P. Jeśli by niewiaſta ſamochcąc bez zezwolenia męża uciekała do domu Sędziego, i tam zaſzlubiła ſię mężowi, izali będzie w ten czas przeſzkoda rozrywaiąca małżeńſtwo?

O. Niebędzie, gdyż ta kara poſt nowiona na porywaczow, przez Synod Trid. ſes. 24. C. 6. a nie zaś na niewiaſtę uciekaiącą. Tollet. lib. 7. C. 17.

P. Co czynić w przypadku, gdy kto pochwyci niewiaſtę?

O. Sędzia powinien ią poſtanowić na mieſcu beſpieczným, i wolnym od władzy porywacza, a ieśli by tam zezwoliła, może na nowo zaciągnąć małżeńſtwo. Jnaczey poki będzie pod władzą porywacza, poty nic niewarte małżeńſtwo Conc. Trid. ſes. 24. C. 6.

P. Jaką karą porywacze, i onych pomocnicy bywaią karani?

O. Chociaż by porywacz pochwyconą na mieyſcu beſpiecznym zoſtaiącą, i nanowo zezwalaiącą, wziął za żonę, przecież, i ſam porywacz, i wſzyſcy iemu radę, pomoc, obronę, i przyiaźń ſwiadczący, ſamym prawem ſą wyklęci, i zawſze nieuczciwi; a do żadnych godności nieſpołecznych; a Jeśliby byli Klerycy z ſtopnia ſwego ſpadaią, czyli by zaś tęż ſamą poieli za żonę, czyli nie, obowiązani ſą według ſentencyi Sędziego onę upoſażyć. Conc. Trid. loco citto. A ta kara nieuczciwości trwa, poki porywacz nieożeni ſię z pochwyconą. Tolet.

P. Wyż rzeczona klątwa czy też zamyka wszystkich któ. rzy porywaią niewiasty, nie umysłem małżeństwa, ale dla lubieżności nierządu?

O. Nietak iest, gdyż te prawo karaiące postanowione iest ku uszanowaniu i utwierdzeniu małżeństwa, przeciwko porywaczom niewiast z umysłem ożenienia się, a przeto nie powinno się rozciągać do tych, którzy z appetytu lubieżności porywaią niewiasty, rożny bowiem oni popełniaią rodzay grzechu. Ita respondit S Congr: 1586. dnia 23. Januaryi.

ROZMOWA LV.

O Rożnych przypadkach w Małżeństwie.

P. Czy to iest prawem Bożym przykazano, aby tylko iedną mieć żonę a niewięcey? czy też prawem naturalnym? czy ustanowionym.

O. Wszelkim prawem, ponieważ mnogo żeństwo, czyli mnostwo żon i niewiast razem, iest wszelkim prawem zakazane. Conc. Trid. ses. 24. Can. 2.

P. Czemuż w starym zakonie SS. Patryarchowie Abraam, Jakub, i Dawid bez grzechu wiele mieli żon i nałożnic?

O. To im było pozwoloną od Boga, dla rozszerzenia pokoleniow, a nie dla lubieżności ciała. S. Augus: lib. 16. de civit Dei.

P. Naywyższy Papież czy może dyspensować w Mnostwie żon?

O. Ani w powszechności, ani wszczegulności może, procz iesliby mu to Boskim objawieniem, pozwolono było. c. 8. Nec ulli.

P.

P. Sprawy Małżeńskie czy mogą bydź rozsądzane przed Dziekanem lub Archi Diakonem wizytuiącym?

O. Niemogą, ale przed samym Biskupem, albo iego Wikaryuszem, Conc. Trid. 14.

P. Gdy by ktora strona w sprawie małżeńskiey zasłaniała się ubostwem, czybędzie obowiązana, nadrugiey lub trzeciey Instancyi popierać prawo zakraiowe?

O. Bynamniey, procz ieśliby druga strona expens prawa powrocić chciała, i do pomagała.

P. Jeśliby kto przysiągł poiąć iako niewiastę, a potym wstąpił by do zakonu, czy ważno?

O. Iowszem powinien poiąć żone, a przed spełnieniem Małżeństwa wstąpić do zakonu. Przysięga bowiem zawsze mabydź zachowana, byle się to działo bez niebespieczeństwa duszy, i bez grzechu. C. 16. de spons. et Matr.

P. Jeśliby kto bez przysięgi zaręczył się na przyszły czas z Bertą, a potym zaręczył się z Gemmą, ale zprzysięgą, które zaręczyny będą ważne?

O. Pierwsze, przyczyna tego bo przysięga była zeszkodą trzeciego, w ktorym przypadku nic nie obowiązuie Sanet. 1. dis 10.

P. Jeśliby się kto zaręczył z Gemmą na przyszły czas, i one poznał, a potym zaręczył by się z Bertą także naprzyszły czas także ią poznał, i przysiągł o uskutecznieniu zaręczyn, na przytomny czas, które zaręczyny będą ważne?

O. Pierwsze, bo przysięga była na rzeczą niegodziwą i

zkrzywdą trzeciego, Jowſzem pierwſze będą ważne, nawet bez poznania pierwſzey oblubienicy. Sande. l. 2. 49.

P. Jeśli by kto uczynił zaręczyny naprzyſzły czas za przyſłą żonę z Gemmą i one poznał, a potym naprzytomny czas zaſzlubił ſię z Bertą ale iey niepoznał, ktore będą ważne?

O. Poſlednieyſze, bo zezwolenie przytomne rozſypuie zaręczyny pierwſze na przyſzły czas, wſzakże obowiązany ieſt do ſmierci żony, albo przyrozwodzie odniey, onę panienkę, ktorą zgwałcił, albo wdowę, przy dobrey ſławie, ktorą poznał poiąć za żonę, ieśli by ona zechciała; gdyż ią zdradził nadzieią przyſzłego małżenſtwa. c. 15. et 31. despon.

P. *Jeśliby niewierny. napr. Turczyn maiący wiele żon ok ził ſię ktorey ſię ma trzymać?*

O. Pierwſzey, gdyż Małżenſtwo ieſt też związkiem naturalnym; ieśliby zaś pierwſza niechciała z nim mieſzkać, a druga nawrociła by ſię, powinien ią poiąć według obrządku Chrześciańſkiego, bo między tą drugą, am ędzy inſzemi żonami, niebyło związku naturalnego. d c. 8 dedivor.

P. Starzec zbytnią ſtarością ſtarty, czymoże ſię ożenić?

O. Chociaż Julia i Papia mężom ſześćdzieſiątletnim i niewiaſtom piędzieſiętoletnim twierdzą, że Jm niemasz wolności ożenienia ſię, iakby iuż ſprawie Małżeńſkiey uſłużyć niemogli. lib. 27. C. de Nuptiis. Jednak SS. Kanony ſtarcom Małżeńſtwa pozwalaią, bo według prawa Kanonicznego, Małżeńſtwo nietylko ieſt lekarſtwem natury czyli ſłabości, ale też i ludzkości pociechą. Starcowie bowiem z wła-

własney ſiły płodzić mogą, i maią zdolność, chociaż ich ſkutek trefunkiem zatamowany co do płodzenia. Sand: 1. 7. diſp. 29. n. 19

P. Czy może Małżonek, i iak długo bez żadnego ſzkrupułu ſumnienia bydź dalekim od żony?

O Może poty, poki żona, albo wzaiemnie nieużala ſię na iego niebytność, czyliby to niebytność trwała przez Miesiące, czyli przez Lata. Racya, bo ſkutek Małżeńſtwa, ieſt mieć potomſtwo, i ſpołeczność życia, gdyż przez Sakrament, Mąż i niewiaſta, ſtaie ſię iedno ciało. Abb, in c. 1. de Coniug.

P. Jeśliby mąż daleki był od żony za iego zezwoleniem, a byłby chory, albo ubożwem ſciśniony, czy obowiązany ieſt po niewielu Miesięcach, na teſknice żony, i nawołanie? niebeſpieczeńſtwem życia ſwego, do żony powrocić.

O. Niekoniecznie, bo co z początku było wolno, niepowinno bydź odwoływano. Tudzież że takowy mąż z ſłuſzney przeſzkody ma wymowkę od winy; ponieważ z niebeſpieczeńſtwem życia, albo w ſłabości, nie ieſt, kto bądź, obowiązany puſzczać ſię w drogę dla mieſzkania z żoną ſwoią, obowiązany iednak, ieśliby miał mierną ſpoſobność, co zdaniem roſtropnego Spowiednika, albo Sędziego, uznano bydź powinno. Abb. & D. D. in &. D. de Coniug.

P. Jeśliby żona i mąż zgodzili ſię nato, aby iedno z nich mieſzkało w Hiſzpanii, a drugie w Polſzcze dla Kupiectwa albo żołnierſtwa, albo dla inney iakiey przyczyny; przez wieleż może iedno od drugiego godziwie bydź odległym? O.

O. Poki przymierze trwa, byleby w którym znich niebyło niebeſpieczeńſtwa niepowściągliwości, albo cudzołoſtwa, bo w ten czas iedno drugiemu na ratunek przybywać powinno, z przykazania Sakramentu Małżeńſtwa. Bo iako mąż i żona mogą mieſzkaiąc w domu iednym zachować powściągliwość, i one poſzlubić z zezwolenia obuſtronnego, tak też mogą zezwolić, aby mogli mieſzkać w rożnych krainach, oſobliwie dla pożytku.

P. Kto powinien nato mieć wzgląd, aby Małżonkowie nie mieſzkali oſobno, ale raczey prowadzili życie Małżeńſkie?

O. Sędzia Kościelny, który zapobiegaiąc niebeſpieczeńſtwu cudzołoſtwa, może przynaglić karami Kościelnemi męża, ażeby mieſzkał z ſwoią żoną, bo ſwiecki człowiek przez małżeńſtwo podlega władzy Kościelney. Wſzakże może i Sędzia ſwiecki ukarać męża nie mieſzkaiącego z żoną, albo przeciwnie, dla zgorſzenia Rzeczy-poſpolitey. i Spowiednicy obowiązani ſą nierozgrzeſzać mężow niemieſzkaiących z żonami ſwoiemi, gdyż to ieſt wielki grzech. D. D. loco citato.

P. Jeśliby abadwa Małżonkowie uczynili umowę nigdy nieſpolkować ſię cieleśnie, ale zachować wieczną czyſtość, czy byłoby ważne Małżeńſtwo?

O. Byłoby ważne ani może bydź rozerwane, chociaż niemaią jntencyi doſtąpić końca małżeńſkiego, to ieſt ſpłodzenia dziatek, Racya, bo iſtota Małżeńſtwa zależy na wzaiemnym zezwoleniu, a nie na ſkutku ſpłodzenia. Can. 2.

P.

P. Jeśliby niewierny miał żonę krewną, w pierwſzym ſtopniu, albo innym zakazanym, czy może po Chrzcie S. z nią mieſzkać?

O. Bynaymniey niemoże, ieśli ieſt ſtopień prawem Boſkim zakazany, iako to ſą ſtopnie między wſtępuiącemi, i z ſtępuiącemi. Jnaczey zaś, ieśli tylko ieſt zabroniony prawem uſtanowionym, natychmiaſt, w ten czas może z nią mieſzkać, bo Krztem niebył obowiązany do wyrokow Papieſkich C. 8. de divort: &. 1. Nemo de judeor.

P. Jeśliby kto popełnił nierząd z iaką niewiaſtą, a iey ſioſtrę wziął za żonę bez Dyſpenſy, izali ważne będzie takowe Małżeńſtwo?

O. Niebędzie ważne, ieśli by zaciągnione było przed Dyſpenſą, i ſynowie zrodzeni przed Dyſpenſą będą ni prawni, do których ugodnienia koniecznie potrzebna wyrazna wzmianka w dyſpenſie. Tolet 1. 7. C. 15. 9 primus A kto by przed Dyſpenſą poznał niewiaſtę, obowiązany to wyrazić Nayſs: Oycu, jnaczey Dyſpenſa nic warta. Pyrh Cori:

P. Żydzi czy maią Prawne Małżeńſtwa?

O. Miewaią prawne, i dla tego maią ſynow pod władzą ſwoią; i maią ten Przywiley, że ſą pod władzą Ceſarza Rzymſkiego. &. C. 8. de divort.

P. Ten który poznał cieleſnie Matkę pierwey, niżeli z Corką ſpełnił Małżeńſtwo, czy powinien bydź odłączony od Małżonki?

O. Jeśli ieſt grzech taiemny, nie bywa rozłączony, ieśli zaś iawny, powinien bydź rozłączony, a za Dyſpenſą może

że

że się z inszą ożenić, a ona z inszym, ale ieśli oblubienice poznał, a potym Matkę ani tey ani inney nie może mieć żony. Conc Later 3. C. 4. de eo qui Consa ng.

P. Sprawy Małżeńskie mogąli bydź przed Sędzią popierane?

O. By naymniey ieśli w nich niemoże bydź pogodzenie. C. Causa de integr. restit. C. fin. de Transac.

ROZMOWA LVI.

o Powtórnym Małżeństwie. de Secundis Nuptiis.

P. Które to Małżeństwo nazywa się powtórnym?

O. Nietylko te, które porozsypaniu przez śmierć, lub przez rozwod pierwszego następuie, ale też tym sposobem trzecie i czwarte, i tam daley. Can. 10. Cum simil. 31.

P. w Czym się różni pierwsze Małżeństwo od drugiego?

O. Rozni się w tym, że pierwsze Małżeństwo od Parocha bywa poświęcone błogosławieństwem. Drugie zaś nie tak, C. 1. & 3. tit. Dane bowiem przy pierwszym Małżeństwie trwa zawsze, i niema bydź powtarzane, procz ieśliby inaczey gdzie weszło wezwyczay. Navarr. in man. C. 22. Albo ieśli by drugie Małżeństwo z strony Męża tylko, iako gdy by wdowiec brał Pannę, gdyż w ten czas błogosławieństwo może bydź dane. Armil. u. Matrimonium. n 11.

P. Paroch ktory by powtorne Małżeństwo błogosławił iak ma bydź karany?

O. Jest w Suspensie, od swego urzędu, i od beneficium, i tak zasuspendowany, do Stolicy Appskiey ma bydź odesłany.

ny. d. 1. loco citato. atoli, teraz zdaniem Sędziego Kościelnego ma bydź karany. Abb. in d c. 1. n. 5.

P. Niewiasta, albo Mąż w roku żałoby zaciągaiąc Małżeństwo, iak ma bydź karany?

O. Chociaż z prawa pospolitego Niewiasta w Roku żałoby po śmierci Męża za drugiego idąc zaciąga niesławę lib. 1. et 2 c. h. t. iednak według prawa kanonicznego żadney kary nie zaciąga, bo od momentu śmierci męża wolna iest od władzy męża, chociażby cudownie zmartwych wstał. Abb.

P. Wątpliwa Małżonek, o śmierci Małżonka, czy może zaciągać nowe Małżeństwo?

O. Nie może zgoła, ażby pierwey upewniony był o śmierci swego Małżonka, ieśli by zaś poiął żonę, ma oddawać powinność Małżeńską, ale sam niewymagać, a dowiedziawszy się o życiu Małżonki Pierwszey, powinien wraz opuścić cudzołożne lubieżności, powrocić koniecznie powinien do pierwszego Małżonka. C. 2 h t.

P. Aby kto bespiecznie przystąpił do drugiego Małżeństwa, iak powinien dowodzić o śmierci pierwszey Zony?

O. 1 Przez oczewistość i iawno wiadomość przypadku. 2. Przez Testament. 3 Przez metrykę umarłych. 4. Przez dwoch świadkow chociażby z nich ieden tylko był naoczny. 4. Przez Listy w czasie woyny wydane, z ktorych by iawno było, że między innemi bardzo wielu pobitemi naydował się i iey Małżonek. 6. Przez długą niebytność, to iest koło lat 10. Przy innych zaś zaświadcza-

 iących

ſzęcych okolicznościach, to ieſt, że był podeſzły w leciech, ſłabowity. &c. 7. Jeśliby żeglował, a Okrętu niewidno było przez długi czas powracaiącego, ani onim wiadomości niebyło. 8. Przez pogłoſkę iawną, przy iednym ſwiadku, ieśliby takowey pogłoſki ſłuſzna okazała ſię przyczyna. &c. Abb.

P. Dowodząc o ſmierci Męża, izali potrzeba ważnieyſzych ſzukać pewności, i wywodów?

O. Tak ieſt, bo tu idzie o niebeſpieczeńſtwo duſzy o nierozwiązanego Sakramentu powturzenie, o ſtrony nieſławy, chociaż niektorzy mowią, że poſpolicie bywa rozumiano, iż przez długi czas niebytność męża daie nieiakiś dowod domyślać ſię o iego ſmierci według onych ſłow Joba Cap. 14. Człowiek urodzony z niewiaſty, przez krotki czas żyiący, wielu utrapieniami bywa obciążony. Tudzież z iedney ſtrony trudno dowodzić tym tylko że nieprzytomny, więc umarł, z drugiey zaś, przynagla ludzkiey niepowſciągliwości, niebeſpieczeńſtwo.

P. Jak długiegoż czaſu niebytności potrzeba, aby ztąd drugi Małżonek ſprawiedliwą wątpliwość maiący o ſmierci ſwego Małżonka, mógł zaciągnąć drugie Małżeńſtwo, i trwać w Małżeńſtwie bez niebeſpieczeńſtwa Cudzołoſtwa?

O. Jeśli kto w przeciągu lat 10 nieczyni żadney odezwy, ani onim nizkąd niemożna powziąć wiadomości, dołożywſzy należytego opytania, bądź to przez liſty, bądź przez pogłoſkę, tedy bardziey ma bydź rozumiany za umarłego, niżeli za żywego, gdyż bardzo długa bez odzowna nie-

niebytność, za ſmierć bywa poczytana. Wſzakże ta niebytność, 10. lat inſzemi ma bydź wſparta dowodami, aby można drugie zaciągnąć Małżeńſtwo, zkąd Sędziowie Kościelni wiedząc otey niebytności męża, nie zaraz niewieście dáią wolność do drugiego Małżeńſtwa przenoſić ſię, poki tey niebytności przez obwieſzczenia po Dekanatach, i Parochiach roześłane, iakowymkolwiek podobnym do prawdy dowodem nieſtwierdzą.

P. Gdy by ktora niewiaſta z ſprawiedliwey przyczyny powątpiwała o ſmierci pierwſzego Męża ſwego, apoſzłaby za drugiego, to powątpiwanie, czy ma bydź na ſtronę pierwſzego Małżeńſtwa tłumaczone, nato aby zaraz była odłączona od drugiego Męża, czy też na ſtronę drugiego Małżeńſtwa, aby z drugim żyła, poki zapewnie dowie ſię o życiu pierwſzego?

O. Na ſtronę drugiego Małżeńſtwa tłumaczyć ſię ma. 1. Dla niepowſciągliwości Oboyga. 2. Dla niebeſpieczeńſtwa, aby iey drugi Mąż nieopuścił. 3. Że w rzeczach wątpliwych, bardziey ſkłaniać ſię potrzeba ku ratunkowi winnego. Zkąd Papież nieſądził aby wątpliwi byli rozłączeni, lecz poki trwa wątpliwość, aby ſpoł miefzkali, oddaiąc powinność, ale oney niedomagaiąc ſię. A niewiaſta, ieśli idzie za innego Męża, poty nie ieſt Cudzołożnicą, poki niewie, że ten ieſt nie iey, ale cudzy Mąż. Can. 5.

ROZMOWA LVII.

o Poymuiącym w Małżeńſtwo tę Ktorą przez Cudzołoſtwo zmazał.

P. Jeśli by kto za życia pierwszey Zony, ieszcze społecznością nieuznaney poiął drugą wiedzącą otym, i onę uznał cieleśnie, iżali ten po śmierci pierwszey żony może mieć tę drugą za Zonę?

O. Bynamniey niemoże, gdyż drugie Małżeństwo za życia pierwszey nic warte było; a cudzołóstwo, ktore On popełnił, uczyniło go niesposobnym do Małżeństwa z drugą; procz ieśliby pierwsze Małżeństwo nie było ważne. Albo ieśli by niewiedząc o życiu pierwszey Zony, a domniemaiąc się, że umarła, zaciągnął z drugą, tedy by mógł z inszą ożenić się. Barbosa in d. C.

P, Jeśli by kto za życia pierwszey, porubstwo, albo nierząd popełnił, z taką niewiastą, ale by ią nieobierał za Zonę, czyli po śmierci swoiey Zony mógł by ią poiąć za Zonę?

O. Mógł by, bo nie same cudzołóstwo iest przeszkodą, ale z Małżeństwem złączone. Abb. in C.

P. Jeśli by kto za życia pierwszey żony przyrzekł inszey iż po śmierci pierwszey ią zapewnie poymie, czy to być może godziwie?

O. Może bydź godziwie, ponieważ do tego żadney przeszkody prawo niewspomina, byle by nieprzyłożył się do śmierci pierwszey żony. Abb. in C. 2.

P. Jeśli by taka niewiasta za Cudzołóstwo była odłączona od Męża, i wstąpiła do Zakonu, czyliż tey Mąż może poiąć inszą?

O Niemoże poki żyie pierwsza, chociażby po ol. za nadeyściem śmierci pierwszey, i od drugiey odłączony będzie. Po uczynioney ie nak Pokucie za cudzołóstw , może się z inszą ożenić. Ca 4. Barbosa.

P.

P Niewiadomie popełniwszy nierząd z cudzą Zoną czy może po śmierci swoiey żony z nią się ożenić z owdowiałą?

O. Może, bo tam niebyło formalne cudzołóstwo z oboyga stron. Sylv. matr. 8 q 9.

P. Przyrzeczenie uczynione o poięciu tey za żonę, ktorą zmazał kto przez Cudzołóstwo, za życia swoiey żony, lub męża, ieśliby niebyło wyraźnie z ktorey kolwiek strony przyięto, czy zaciąga z ktorey kolwiek strony przeszkodę rozrywaiącą?

O. Niezaciąga, bo przed przyięciem obietnicy niebyło rzetelnym przyrzeczeniem, ale tylko obiecywaniem, Barbosa in C. 8. Potrzeba bowiem, aby ta obietnica z drugiey strony wyraźnie była przyięta, nie zaś przez zamilczenie. Barbosa ibidem.

ROZMOWA. LVIII.

O tym, ktòry poznał cieleśnie krewną żony swoiey.

P. Powinowactwo wynikaiące z niegodziwego spokawania co sprawuie?

O. Rozrywa zaręczyny na przyszły czas umowione, atoli nierozrywa przytomnych zaślubin, procz ieśli by były czynione z niedorostkiem, bo takowe zaręczyny, czyli zaślubiny, rozumieią się bydź zaręczynami, naprzyszły czas.

P. Jżal. z powieści iedney osoby świadczącey o powinowactwie bywa rozerwane Małżeństwo iuż zaciągnione?

O. Jak żywo nie rozrywa się, bo iuż iest Sakramentem odprawuiącym, a Małżonkowie są iuż w Possessyi, ktòra aby im była odięta, większych dowodów potrzeba. Wszakże

ina-

inaczey w Małżeńſtwie ieſzcze niezaciągnionym. Farin in Praxi Crimin.

P. Jeſliby kto poznał cieleſnie krewną żony ſwoiey, czy rozrywa Małżeńſtwo iuż zaciągnione?

O. Nierozrywa, gdyż Małżeńſtwo ieſzcze przed tym ſpotkowaniem iuż było ſpełnione, wſzakże takowy człowiek ieſt Kazirodca, i ciężko bywa karany, ani może domagać ſię powinności Małżeńſkiey, oddawać iednak powinien, i koniecznie potrzebuie dyſpenſy, C. 1. 1. tit.

P. Jeſliby kto cieleſnie złączył ſię z ſioſtrą żony ſwoiey, albo z powinowatą, w ſtopniu zakazanym niewiadomie, iaką oſobliwſzą zaſługuie karę?

O. Zadney kanoniczney, bo niewiadomość iego wymawia, a zatym iak może wymagać, tak może oddawać powinność Małżeńſką. Abb: ibidem Supra: in cl: c.

P. Kazirodztwo czy przeſzkadza do zaciągnienia Małżeńſtwa?

O. Przeſzkadza, wſzakże zaciągnionego iuż nierozrywa, ale kazirodca grzeſzy ciężko, i karany bywa, i niedomaga ſię, ale oddaie powinność, wſzakże w ten czas koniecznie rozrywa Małżeńſtwo, kiedy bywa z pobliskiemi iako to: z Matką lub ſioſtrą. Abb:

P. Gdyby niewiaſta zaciągnęła zarękzyny na czas przytomny a ieſzcze niebędąc poznana cieleſnie od Męża ſwego, ſama poznała sudzego, iakowy wyſtępek popełnia?

O. Popełnia cudzołożſtwo, bo złamała wierność mężowi ſwoiemu. Abb; in C. 6 n. 5. 1. titu.

P. Jeſliby kto wyzuł z kwiatu Panieńſtwa ſodmiąletnią dziewczy-

ezynę, a potym zaciągnoł Małżeńſtwo z iey ſioſtrą, czy będzie ważne Małżeńſtwo?

O. Jak żywo nieważne, ale ma bydź rozerwane, bo w przod przez niegodziwą ligę ſtał ſię iednym ciałem z ſioſtrą ſwoiey oblubienicy. C. 7.

P. Jeſliby ſobie Małżonkowie dowodzili, że uprzedziło między niemi powinowactwo, a toż ſame i pogłoſka ſąſiedzka utwierdziła, izali mają bydź rozłączeni?

O. Bynamniey nie, ażby do tego przyſtąpiły niezbite i wiary godne dowody. Co do łoża iednak mogą bydź rozłączeni. Barboſa in Collect.

P. Niewiaſta gwałtownie poznana od krewnego ſwego Męża, izali ma bydź obwiniona, i czy może domagać ſię powinności?

O. Niepowinna bydź obwiniona, ale ten ktòry ią tak cieleśnie poznał, iako winny prawdziwego Kazirodztwa, powinien zoſtać bez nadziei Małżeńſtwa. Sanc: de Matr: l. 7. Ta zaś niewiaſta nietraci prawa domagać ſię powinności, bo iey powinowactwo przeciw ſłuſzności wnieſione. Barboſa in C. 6. n. 4. titu. Atoli Sanchez cum D. D. citatis a Barb: diſp: 15. twierdzi, że złączenie ſię z niewiaſtą poniewolną, przymuſzoną, niewiadomą, ſpiącą, pianą, i ſzaloną cieleſnie wykonane, ieſt doſtateczne do zaciągnienia powinowactwa, gdyż taka niewiaſtą zrodzić może.

P. Jzali wynika powinowactwo z ſamego przeſzycia naczynia Niewieſciego?

O. Bynamniey niewynika powinowactwo. Sot: in 4. ſenten: diſtin. 41. q. un. a 2. v. Quod ſi obicies. et Sanchez.

lib

lib. 7. disp: 64. n. 7. z samego bowiem przeszycia, czyli przepchnięcia wstydliwego mieysca niewieściego bez zmieszania nasienia w członku niewieścim przyzwoitym twierdzą; że niemoże niewiasta porodzić.

P. Czy może Biskup dyspensować w przeszkodach przeszkadzaiących?

O. Może; wszakże niewprzeszkodach rozrywaiących. Vgol. de potestate Episcop: cap. 6. § 3.

P. Czy może Biskup z tym dyspensować, który poznał pokrewną żony swoiey, aby się domagał powinności?

O. Niemoże, procz ieśliby go do tey dyspensy niewzbudziło niebespieczeństwo, niepowściągliwość, albo ludzi ułomnych niewiadomość. Abb: in C. 4. n. 5.

P. Zonaty poznaiący wolną niewiastę, iako występek popełnia?

O. Popełnia cudzołożstwo. Abb; loco citto.

P. Sprawy Kazirodztwa, wiakim Sądzie maią bydź Sądzone?

O. W sądzie Duchownym. Conc. Vormatien. 1. cap. 9.

P. Jak maią bydź karani Kazirodzcy?

O. Są nieutściwi, ani oskarżać, ani świadczyć niemogą. Calixtus 1. Epist. 2. Can. 7. Są też oni wyklęci. Can. de his 35. poki nieodpokutuią. A ieśli się niepoprawuią przez sąd duchowny, tedy przez sąd świecki poprawieni bydź maią. Conc. Turonense 4. cap. 41.

ROZMOWA LIX.

O klerykach, i otych co czystość ślubili, jzali mogą zaciągnąć Małżeństwo.

P. Którzy Klerycy, albo w ślubie czystoici będący, zaciągnąć mogą Małżeństwo?

O.

O. Chociaż w większych Stopniach człowiek poświęcony żenić się niemoże. Ten iednak ktory w mnieyszych stopniach wyświęcony, rozumieiąc nawet, że wnich iest ukryty ślub czystości, może przecież ożenić się, niezważaiąc na takowy ślub. Sanchez de Matrim: lib. 7. disp: 31.

P. Któryż to ślub bardziey obowiązuie, czy prosty, czy uroczysty?

O. Z natury swoiey przed Bogiem rowno obowiązuią, bo też same iest w oboygu przyrzeczenie; Ale rożnią się według ilości kary i przewinienia, w przestąpieniu, bo przestępuiący ślub uroczysty, ciężey grzeszy. Con. 12. et 14. Tudzież, bo ślub uroczysty rozrywa Małżeństwo zaciągnione; ślub zaś prosty, tylko przeszkadza do zaciągnienia Małżeństwa. Abb. in c. 6.

P. Ślub wstąpienia do Zakonu, czy rozrywa Małżeństwo zaciągniane?

O. Nierozrywa, gdyż taki ślub iest prosty, przeszkadza iednak do zaciągnienia. Abb. in C. 3.

P. Some przyięcie H. bitu Zakonnego bez Profesyi czy rozrywa Małżeństwo?

O. Zaciągnionego iuż nierozrywa, ale przeszkadza do zaciągnienia. Abb. in d C.

P. Jeśli by kto w Zakonie iakim uczynił Profesyą za pozwoleniem Zony swoiey, a potym przez tęż samą Zonę był wyciągniony, do czego będzie obowiązany?

O. Do chowania Czystosci ile z siebie bydź może, aby naśladował Zakonu, którego obowiązki przyioł Abb. in d. c

P. Biskup czy może dyspensować w ślubie czystoici Wieczny, albo Zakonny?

O. Niemoże powagą ſobie właściwą, oprocz ieſliby to ſobie miał powierzono od Papieża, albo by przynaglała iakowa ciężka przyczyna. *Napr:* niebeſpieczeńſtwo niewſtrzemięśliwości, przeſzkoda doyścia do Papieża. Navar in Manuel. Cap 12 n. 76. Azor inſtit.

P. w jaką karę popada, kto w ſzlubie proſtym żeni ſię?

O. Chociaż Małżeńſtwo ieſt trwałe, dla mocnieyſzego węzła, i dla niebeſpieczeńſtwa nierządu, grzeſzy iednak żeniący ſię, gdyż to czyni przeciw ſzlubowi Bogu danemu.

P. Klerycy, albo ſzlubuiący czyſtość, ieſliby zaciągneli Małżeńſtwo, iak maią bydź karani?

O. Staią ſię bez rzędni *Irregulares*, ani przyiętych ſtopniow ſprawować mogą, ani do wyżſzych poſtąpić, a koniecznie maią bydź rozłączeni dla nieważności Małżeńſtwa. Abb. in C. 1. n. 1. tit. Zkąd wynika że gdy ſię ſtali bez rzędni, *Irregulares*, powinni tracić przez wyrok Sędziego beneficia. Benedict de capr in C. 1. de Clericis.

Mniſi zaś bywaią wyklęci, poki do Monaſteru niepowrocą, a tam tak długą maią czynić Pokutę, iako im roſkazano będzie. Conc. Turonenſe.

P. Laik ſwiecki, opuſciwſzy Zonę, ieſli by ſię poſwięcił na ſtopnie Swięte, iak ma bydź karany?

O. Od Urzędu i od Beneficium ma bydź ſuſpendowany, oprocz jawney pokuty, ktora bluźniercom naznaczać ſię zwykła, w Monaſter do pewnego czaſu ma bydź wtrącony. Tak oſądzono w ſwiętey Jnquizycyi. Jacobi ſeptim.

P. Klerycy w mnieyſzych ſtopniach, ieſli by ſię pożenili, iak maią bydź karani?

O. Żadną karą, tylko że beneficia ich, iakowe by mieli, wakuią, i Jm odięte wraz. C. 1. & 3. de Clericis Conjug.

ROZMOWA LX.

O Małżeńſtwie Trędowatych i Niewolnikow.

P. Trędowaci izali mogą zaciągać Małżeńſtwo?

O: Mogą i owſzem ieden trędowaty z zdrową, albo wzajem, i powinni ſobie oddawać powinność, ieśli ſię powściągnąć niemogą. C. 2. Byleby te oddawanie nie było ze ſzkodą znaczną oddaiącego przez zarazę, co zoſtawuie ſię rozſądkowi Lekarzow. DD. a Barboſa citati.

P. Małżonkowi na Franco choruiącemu, czy obowiązany zdrowy Małżonek, oddawać powinność?

O. Niepowinien dla znaczney ſzkody, i zarazy oddaiącego, procz, ieśli Franca albo trąd uprzedziły Małżeńſtwo, za wiadomością drugiego Małżonka, D. D. a Bar. citti.

P. Czy może bydź mąż wymowiony od oddania powinności żonie proſzącey, ale trądem, albo inną zaraźliwą chorobą zdiętey?

O. Może go wymowić tak wielka boiaźń zarażenia ſię iżby członki przez boiaźń niebyły ſpoſobne do złączenia ſię, chociażby iuż i minęło niebeſpieczeńſtwo zarazy. Sanchez. lib. 9.

P. Za nadeyściem trądu, albo inney choroby. izali może drugi małżonek proſić o rozwod?

O. Niemoże chociażby małżeńſtwo niebyło ſpełnione. Abb. in C.

P. Za nadeyściem trądu, zaręczyny na czas przyszły, izali mogą bydź rozerwane?

O. Mogą bydź rozerwane, ieszcze bowiem Małżeństwo niezaszło, które iest węzłem nierozsypanym.

P. Sługa zaciągaiąc Małżeństwo kiedy mu się Pan sprzeciwia, czy bywa uwolniony od usług Panu należytych?

O. Niebywa uwolniony. C. 1. de Coniug. servor.

P. Jeśliby Pan usługi wyciągał, a w tym samym czasie żony powinności Małżeńskiey domagała się, kogo słuchać?

O. Żony raczey dla niebespieczeństwa nierządu, i wielkiego dla niey podeyrzenia, gdyż dla zabawki krotkiego czasu, żadna, albo wcale mała Panu mogłoby bydź uprzykrzenie. Glosa ind. c.

P. Gdzie iest zwyczay, ażeby płod żywota był tey kondycyi co i Ociec, urodzony tedy Syn z wolnego Oyca, i z służebnicy, czy wolny? i czy iako wolny zaciąga małżeństwo?

O. Tak iest zapewnie, wewszystkim; taki bowiem zwyczay ma bydź zachowany, przez wzgląd na wolność; weyrzrzawszy iednak w Prawo świeckie: Płod idzie za stanem rodzącey, i urodzony z żywota niewolniczego, i podlega temu, kto iest panuiącym nad rodzącą. 1. Partum C. de rei venditione.

P. Kto powinien dowodzić niewolnictwo w Małżeństwie?

O. Ten, który to komu zadaie. Abb. in c. fid. n. 6.

ROZMOWA LXI.

o Małżeństwie przeciw zakazom Kościelnym.

P.

P. Zkąd to rzeczono Interdict zakaz?

O. Od względu na te słowo (*quasi inter duos dictum*) iakoby między dwoma stronami rzeczono: Nap.: Gdy Sędzia zakazuie, ażeby Gemma z Beryllem niewstępowali w stan Małżeński, poki zakaz w iego sądzie niebędzie roztrząśniony i zakończony. §. exhibito ita Inf. de interdic.

P. Wieloż sposobami w tey mierze bywa czyniony zakaz?

O. Trzema. przez Prawo, przez Sędziego, przez Parocha. Przez prawo które w pewne czasy w Roku uroczyście małżeńskich związkow zakazuie czynić. Supr. Cap. 42. przez Sędziego który w czasie rozprawy o małżeństwo w szczególności samego małżeństwa treści, zbrania: przez Parocha, który dla doniesioney sobie przeszkody, albo oney podeyrzenia oblubieńcow związku zabrania. Cap 2. j. sane de Clendest. despons.

P. Izali przy zabieżeniu któregokolwiek z tych, albo i wszystkich razem zaciągnione małżeństwo rozrywa się?

O. Nierozrywa się chociaż przed zaciągnieniem przeszkodzone bywa; ale oblubiency przeciw zakazowi czyniący karani bywaią, i do czasu rozłączeni, aż będzie wiadoma przyczyna zakazu. Conc. Trid. ses. B_4 C. 10.

P. Izali przeciw zakazowi doczesnemu Papieskiemu Małżeństwo zaciągnione nieważne?

O. Odpowiedz przeciwna u Sancheza lib. 7, disp 2. nato bowiem naywyższy Papież nigdyby się nieważył Navarr. Cons. 1. n. 2. wszak że iesliby przyczyna sprawiedliwa była, iako wtey materyi powszechny Prawodawca, tak szczególny,

gulny, co do innych niektorych oblubieńcow, i mieyſcowy, co do iakiego mieyſca, naywyżſzy prawodawca mogł by mowię z przyczyny ſłuſzney nie ktorym zakazać Małżeńſtwa.

P. Jzali Papież może kogo na zawſze niegodnym Małżeńſtwa oſądzić?

O. Chociaż do wieczney powſciągliwości, żaden nie ieſt obowiązany, iak tylko z własnego swego zezwolenia, a Panieńſtwo roſkazane bydź niemoże, gdyż ta rzecz, bardziey ze ſłubu niżeli z roſkazu pochodzi. Azaż Małżeńſtwo na uleczenie pożądliwości z natury pozwolone, ktorego pozwolenie nikomu zbronić niemożna. Jednak, że to ieſt w mocy Naywyżſzego Papieża, iż by mogł kogo zaniegodnego Małżeńſtwa oſądzić, ieſli by ciężkość grzechu nato zaſługiwała, ieſli bowiem dla pewney przyczyny albo ſprawy wolność z natury pozwolona, może bydz gwałtownie ięta. P. capiti s. diminutionem C. Czemuż by też do Małżeńſtwa, gdy by tego wyciągała ciężkość grzechu, niemogł kto bydź za niegodnego oſądzonym. ſic fecit vrbans V. ut teſtat Sanchez. lib 7. disp. 1. n. 8.

P. Jeſliby Krewni zwciągneli Małżeńſtwo przeciwko zakazowi Kościoła, albo Sędziego, iak zniemi poſtąpić?

O. Powinni bydz rozłączeni, aż ſprawa będzie rozſądzona, aza przeſtępſtwo ſkarani. C. fin. tit. ktorzy zaś wiadomie zaciągneli w Stopniu zabronionym, ci bywaią wyklęci. Abb. d. C. fin. n. 4.

ſług

ROZMOWA LXII.

o Powroceniu darowizn, i poſagu miedzy mężem i żoną po Rozwodzie.

P. Coż to ieſt Poſag.

O. Są to pieniądze, ktore od żony, albo odkogo innego iey jmieniem na utrzymywanie ciężkości potrzeb Małżeńſtwa Mężowi dane bywaią albo odſyłane, lub odpuſzczane. 1. 20. et alus deiure data.

P. Wielorakiż ieſt Poſag?

O. Dwoiaki wynikły z rodowitości *profetitia* ktory od Oyca, albo bliſkiego krewnego napr: od dziada: Oycowſkiego, albo od pradziada. z iego dobr, albo maiątkow albo zaſług wynika, i Prawem naturalnym ſpływa napotomki. l 5. in princ: A. de Jure dotum. Drugi zaś Poſag przybyły *Adventitia.* ktory odkogo bądź innego albo z maiątkow, ſamey że Niewiaſty bywa dany 1. 4. J. ſt Pater ſſ eodem:

P. Coteſt darowizna między mężem i żoną dla ſkaiarzenia Małżeńſtwa?

O. Są to one pieniądze, które oblubieniec, albo kto inſzy, Jmieniem iego, daie oblubienicy na zabeſpieczenie poſagu. 1 19. & ult de donat.

P. Czemu ta bywa czyniona darowizna dla Gedow?

O. Aby tak było zapeſpieczono dla Niewiaſty, a łatwym odyſkaniu iey poſagu, ieſli by ſię rozwiązało Małżeńſtwo, ktòry to poſag mogł by zginąć, albo uſzczerbiony bydź przewinieniem Małżonka. Zkąd oſtatnim prawem, te

pie-

pieniądze tak ſą porównane z poſagiem, iż nie tylko wrò wney ilości bydź powinne, ale też w tych że ſamych warunkach, i opiſa h. 1. 9. Cum Authen.

P. Bywaiąli iakie darowizny zabronione dla Godow?

O. Wſzyſtkie zyſkuiące, po których uczynieniu, daruiący ſtaie ſię ubożſzym w rzeczach ſwoich, a przyimuiący bogatſzym, iakowe darowizny, gdy by zaſzły niewarte ſą, chibaby były ſtwierdzone śmiercią daruiącego.

P. Które ſą pozwolone darowizny dla Godow?

O. Wſzyſtkie oddawcze, *Remuneratiua.* tyle za tyle, iako, gdyby gminowy człowiek ſzlachciankę poymował za Zonę. Wdowa ſzła za Młodzieńca, proſtaczka za uczonego; którey ſtronie może w nadgrodę wyższey godności coś kolwiek darować. Glos. 1. ſi voluntate, v. petendi.

P. Porozwiązaniu Małżeńſtwa z przyczyny godziwey komu poſag, a komu darowizna, powracana bydź powinna?

O. Poſag Niewieście, albo temu, komu ona dała, darowizna zaś dla Godow czyniona Mężowi, procz ieśli by gdzie przeciwny zwyczay, albo umowa, i uſtawa o zyſkaniu poſagu wprowadzone były. Dobra zaś których w czaſie Małżeńſtw Małżonkowie ſpołecznie nabyli, według rowności między nich podzielone bydź powinne. C. 2.

P. Poſag, i darowizna z zakronionego Małżeńſtwa wiadomie zaciągnionego, komu należy?

O. Sądowi, procz ieśliby małoletność, albo iakowa inna omyłka, tak zaciągaiących wymowiła. C. 5. tit.

P. Niewiaſta za cudzołoſtwo ſądem Kościelnym odłączona, izali traci poſag?

O.

O. Tak ieſt zapewnie, i ten iuż zyſkiem ſtaieſię niewinnego Małżonka. C. 4. Wſzak że to niezaraz ſamym upadkiem, ale za wyrokiem Sędziego. Sanh; lib 10.

P. Niewiaſta od Męża odpędzona, albo przed iego okrucieſtwem uciekaiąca, ieśli by w ten czas popełniła nierząd, czy traci poſag?

O. Chociaż w tym przypadku niepowinnaby tracić, żeby przez to Mąż niemiał korzyści z ſwoiey złości, iednak przeciwny wyrok ieſt prawdziwſzy, gdyż Mąż nierządu Niewieściego daleką tylko był przyczyną, a niezwyczayną do cudzołoſtwa. lib. 38 ff. de ſtatu libere. A zaś niewiaſta iaka kolwiek bądź zdrowie nawet i fortunę tracić by powinna, a niżli komu ciało ſwoie ſamochcąc poddać. DD. - ſacris de his - .

P. Niewiaſta utraciwſzy poſag za cudzołoſtwo przez wyrok Sędziego, gdy by ſię o podobnym cudzołoſtwie Męża dowiedziała, czy może prawować ſię o powrocenie Poſagu?

O. Może i odiſkiwa onego, owſzem i męża ſwego, rownie bowiem wyſtępki, rownym odwetowaniem znoſzone bywaią Paria enim delicta mutua compenſatione tolluntur. D. D. in c. 4. de Adult.

P. *Mąż za Cudzołoſtwo izali traci ſwoie darowizny czynione dla małżeńſtwa?*

O. Traci one i uſtępuie niewinney żenie ſwoiey iako poſag zawinioney żony niewinnemu mężowi D. D. &. 4.

P. Jeśliby Duchownie żona popełniła nierząd, poſag do kogo należy?

O. Do Sądu, bo nietylko przeciw mężowi, ale i przeciw Rzeczy-pospolitey grzeszy. lib. 3. de Bon. damnat. Ponieważ maiątki Heretyckie do sądu należą.

P. Gdyby w opisach poprostu była komu powierzona moc rozsądzenia w sprawie Małżeństwa, bez żadney wzmianki o posagu, izali ten Sędzia co tym samym może stanowić o posagu?

O. Może, iako o okoliczności stosuiącey się, złączoney z małżeństwem. C. 3.

P. Za Cudzołostwo czy traci żona wyprawę i pościzny. Paraphernalia. Napr: szaty, kleynoty, pościałki &c.

O. Niektórzy Doktorowie utrzymuią te zdanie, że traci, inni zaś przeciwnie rozumieią: że nie traci.

P, Darowizna uczyniona nałożnicy, izali słuszna?

O. Słuszna i ważna iest, byleby niebyła czyniona od kleryka, albo żołnierza, a dawca one czynił nałożnicy zawiadomością prawnych swoich dziedzicow, albo pożyczalnikow, inaczey ze szkodą drugich nic warta. lib. 2. c. de donat.

P. Po rozwodzie godziwym, albo po śmierci męża ieśliby posag niebył oddany niewieście, zkąd ma bydź żywiona?

O. Jeśliby niemiała zkąd żywić się, powinna bydź żywiona od Męża, albo iego dziedzica, aż do zupełnego posagu wypłacenia, z wynikłemi z niego korzyściami, w których iednak ma bydź poczytany wydatek na iey wyżywienie.

P. Trzymuiący Małżeństwo przeciwko przeszkodzie iawney uczciwości, czy zyskuią posag.

O. Bynaymniey nie zyskuią, ieśliby to wiadomie czynili, ale sądowi on należy. Abb. in C. 5.

P.

P. Sędzia swiecki iest li przyzwoitym Sędzią w sprawie rozłączenia za Cudzołostwo?

O. Nie, bynaymniey, ale należyty Sędzia iest Kościelny. Abb. in C. 4. n 3.

ROZMOWA. LXIII.

o Tym, kto może zaskarżać albo świadczyć przeciwnie Małżeństwu.

P. Kto może Małżeństwo oskarżyć przed Sędzią Kościelnym, aby było rozwiązane?

O. Jeśliby Małżeństwo miało bydź rozwiązane dla zimności, dla zaczarowania ustawicznego, dla cudzołostwa, dla omyłki, albo dla inszey iakowey przeszkody, niezamykaiącey w sobie zbrodni małżonkow. Tedy zaskarżenie do samych należy Małżonkow; jeśli zaś zamyka w sobie zbrodnię; iako to; ieśli w stopniu zabronionym, ma się zaciągnąć, albo było zaciągnione, tedy każdy a szczegulniey postrzegacz sądowy Fiscalis, do zaskarżenia przypuszczony bywa.

P. Izali bywaią niektorzy odrzuceni od zaskarżenia otym?

O. Bywaią odrzuceni ci, ktorzy w czasie zapowiedzi milczeli procz ieśli by tego dowiedli, że niewiedzieli, z przysięgą; że tego ce zadaią na nowo dowiedzieli się; i że nie zezłości, albo nienawiści, albo niedla zysku oskarżaią.

P. Ktorzyż swiadkowie w małżeństwie są zdatni?

O. Jeśli by toczyła się sprawa o przeszkodzie niezamykaiącey w sobie złości małżonkow, tedy ci wszyscy są swiadkami

kami, ktorzy tylko maią wiadomość o przeſzkodzie; Jeſli zaś o takiey przeſzkodzie, ktoraby wyſtępek małżąkow w ſobie zamykała; tedy Rodzice, krewni, Powinowaci, agdy by tych niebyło, tedy dawnieyſi, uczciwſi ludzie o tych bowiem można ſpodziewać ſię, że naylepiey ſą ſwiadomi Pokrewieńſtwą i powinowactwa.

P. Ci Swiadkowie rownie iako i ſtrony rozprawuiące ſię i zali powinni oſobiſcie ſtawić ſię na Sądzie?

O. Powinni, Liſtowne bowiem ſwiadectwo ma bydź odrzucone, procz ieſli by ich ſprawiedliwa przyczyna od tego wymowiła, aby ſię oſobiſcie nie ſtawili na Sądzie.

P. w Sprawie Małżeńſtwa, w niebytności oſkarżonego czy mogą bydz przypuſzczeni Swiadkowie?

O. Jeśli by ſzło oprzymierze, i ważność Małżeńſtwa, byle by ſwiadkowie byli należyci, mogą bydź przypuſzczeni, i ſędzia może w tey ſprawie wydać wyrok.

P. Jednego z Małżąkow, i żali ważne proteſtowanie ſię o niezezwoleniu nato, aby Małżeńſtwo zaciągnione miało bydź roz-ſypane?

O. Ważne, byleby czynione było zawiadomoſcią ſtrony drugiey, i za zezwoleniem iey, ato ktory ſię proteſtuie ſprawiedliwą boiaźnią do zaciągnienia małżeńſtwa był pobudzony. Navarr. in ſum. C. 22. Jeſli by zaś czyniło ſię bez wiadomości ſtrony drugiey, i pouſtaniu lękliwości, tedy nieważne, gdyż proteſtacya przeciwna rzeczy ſamey nic nieważy, tenze Navarr- Comment 3. n. 14. de Regularibus.

P.

P. Małżeńſtwo zboiaźni przyięte, izali utwierdza ſię ſpełkowaniem zboiazni wymuſzoney?

O. Nigdy nieutwierdza ſię. Menochias de Preſumptione.

P. Dorozwiązania Małżeńſtwa, wiele potrzeba ſwiadkow?

O. Dwoch doſyć, ale takich ktorzy by zacnoſcią ſwcią wſzelkie wyłączenie przekonali, gdyż tu idzie o wſzelki przeſąd ſtronie przeciwney. Wſzakże do przeſzkodzenia małżeńſtwa, doſyć na naiednym ſwiadku. Sanchez. lub. 2. disp. 25.

ROZMOWA LXIV.

o Nawroceniu Małżąkow.

P. Cotoieſt Nawrocenie ſię Małżąkow?

O. Jeſt odmiana ſtanu iednego na drugi ſtan, napr: ſtanu małżeńſkiego na zakonny.

P. Izali ktory z małżąkow, może wſtąpić do zakonu albo wyſwięcić ſię?

O. Może, ale zawzaiemnym, i wolnym drugiego zezwoleniem, tak iednak, iż żona ieśli by była młoda, zkąd by podeyzrzenie padło na nią oniepowſciągliwość rownie też do Zakonu wſtąpić by powinna, i w nim uczynić profeſsią. Jnaczey zas ieśli by była ſtara i niepłodna, i taka, ktora by bez wſzelkiego podeyzrzenia mogła mieſzkać na ſwiecie; gdyż wten czas dosyć iey ieſt naſzlubie czyſtości, uczynionym wręku biſkupa. c4.

P. Izali zawſze w tym przypadku potrzebna ieſt powaga, i wiadomość Biſkupa?

O. Tak ieſt can. 24. 27. q. 2. chociażby niebyła nieważna profeſsya, gdy by czyniona była bez powagi, i wiadomości

domości Biſkupa, byleby za zezwoleniem, albo nieſprzeczeniem żony, mąż bowiem po ſmierci żony, z tey przyczyny po profeſsyi, ani z inſzą małżeńſtwa zaciągnąć, ani do ſwiata ſię wrocić niemoże.

P. Możeli w iakim przypadku wſtąpić do zakonu, albo ſię wyſwięcić mąż bez zezwolenia żony?

O. Może. 1. Jeśliby Małżeństwo niebyło ſpełnione, a wtenczas drugiey ſtronie na ſwiecie będącey wolno poyść zakogo chce. 2. Nawet też poſpełnionym Małżeńſtwie, żona może wſtąpić do zakonu, ieśiiby od męża gwałtem była uznana, ciężka bowiem krzywda iey uczyniona ieſt, dla ktorey z prawa ſwego wyzuta bydz niemoże. Sanchez lib 3. 3. Jeśli by ktory małżonek popełnił cudzołóſtwo, wtedy drugiemu niewinnemu będzie ſię godziło wſtąpić do zakonu. Can. 21. 27. Co tak ſię rozumi; iż porozſądzoney ſprawie powinno ſię ſtać rozłączenie powagą ſędziego, częſcią dla uniknienia zgorszenia, częſcią, żeby ſię onią niemogł upominać, i przymuſzać do powrotu. Albo też tak ſię rozumi, ieſliby ktory z małżąkow dawſzy zezwolenie drugiemu, wſtąpić do zakonu, ſam zoſtał cudzołożnikiem ſiquis ex allegatis iuribus. 4. Jeſli by ktory z małżąkow wpadł w Herezyą, uczyniwſzy rozłączenie zarozſądzeniem Koſcioła, drugi niewinny uczynił Profeſsyą w zakonie, tedy nie ieſt obowiązany do drugiego nawet iuż poprawionego, i nawroconego powracać, inaczey zaś ieſliby niebyło uczynione rozłączenie rozſądkiem Koſcioła. c. fin iunct c. 6. de Divort.

P.

P. Kiedy niewiaſta bywa przymuſzona wſtąpić do Monaſteru, dawſzy pozwolenie Mężowi, aby wſtąpił do Monaſteru?

O. Kiedy uczyniła ſzlub czyſtości, a nie żyła czyſto, bywa przymuſzana, aby wypełniła ſwoy ſzlub, i do zakonu wſtąpiła; atak aby oddaliła od ſiebie wſzelkie podeyzrzenie; ieſli zas żadnego nieczyniła ſzlubu, niemoże bydź przymuſzona, ale może wywołać ſwego męża z monaſteru.

P, Niewiaſta ktora tym ſpoſobem przymuſzona bywa wſtąpić do monaſteru, czy też przymuſzona bywa aby uczyniła Profeſsyą, ſkończywſzy rok?

O. Nie, bo ona nieobowiązała ſię ſzlubem zakonu, ale tylko przymuſzona ieſt wſtąpić dla ſtraży powſciągliwści Abb..

P. Mąż niewierny możeli ſię upominać o ſwoią żonę ktora ſię ſtała wierną?

O. Jeśli ſię i on ſtał wiernym, i czynił Pokutę może. Atoli niewiaſta, ieśli by chciała wſtąpić do monaſteru może, mąż bowiem ſtawſzy ſię cudzołożnikiem w wierze, utracił władzę, nad niewiaſtą wierną. Abb.

P. Jeśli by kto otrzymał napiſmie od żony ſwoiey pozwolenie wſtąpić do zakonu, zoſtawiwſzy ią na ſwiecie, izali to może, uczynić?

O. Jeśli by ona była podeyrzana o niepowſciągliwość, Biſkup może iey powrocić męża, i przymuſić, aby wyſzedł z zakonu, a żnią mieſzkał. c. 1.

P. Jeśli by Małżąkowie wzaiemnie poſzlubili powſciągliwość z wzaiemnego zezwolenia, a ieden by z nich wſtąpił do zako-

nu

nu, takiego wſtępuiącego, możeli drugi odwołać, aby razem żyli z ſobą?

O. Niemoże, gdyż oboie razem odrzekli ſię używania Małżeńſtwa, co do ſpołkowania, dla tego nie może, drugi bydź odwołany z monaſteru, gdyż Profeſsya uczyniona ſcisleyſzym ieſt obowiązkiem, i nad inne ſprawy przenoſzona bywa. c. 20.

P. Jeśli niewiaſta dała pozwolenie mężowi wſtąpić do zakonu, zdaie ſię tym ſamym że potaiemnie ſzlubuie, i ona czyſtość, gdyż i ona, iako ſię wyżey rzekło, powinna albo wſtąpić do zakonu albo na ſwiecie uroczyſty ſzlub czyſtości za przyſiądz?

O. Tak ieſt zdaie ſię, że wewnętrznie ſzlubuie, bo kto czego chce potaiemnie, zdaie ſię chcieć też tego wyraźnie wizyſtkiego, co koniecznie wynika z rzeczy pożądaney c. 10

P. Jeśli by żona dawſzy mężowi pozwolenie wſtąpić do zakonu, niewiedziała otym, że taiſmnie ſzlubowała powſciągliwość, czy może odwołać męża?

O. Może, bo ta niewiadomość ieſt prawa, ktora wymawia niewiaſtę. Bald. in Cum allegat.

P. Jeſli by niewiaſta dawſzy pozwolenie mężowi wſtąpić do zakonu, była zdradą i perſwazyami uwiedziona, po Profeſsyi męża, dowiodłſzy zdrady, izali może onego odwołać?

O. Jeśli by ona zachowała na ſwiecie powſciągliwość, a dowiodłſzy zdrady i podeyścia męża ſwego, ktora to zdrada nikomu pomagać niemoże, tedy odwołać go może, ieśli zaś niezachowała powściągliwości; chociażby oſzukana była, niemoże go odwołać.

P.

P. Jeśli by niewiaſta przez zdradę dała pozwolenie mężowi wſtąpić do zakonu, a mąż by przed albo powſtąpieniu popełnił cudzołoſtwo, izali może go odwołać?

O. Może, bądź by to popełnił przed, albo po wſtąpieniu do zakonu Abb. in c. 16.

P. Jeśli by niewiaſta gwałtem, albo poſtrachem przymuſzona dała zezwolenie mężowi wſtąpić do zakonu, izali może go odwołać?

O. Może zawſze i wtym przypadku doſyć na boiaźni uſzanowney, czego dowiodłſzy, może niewiaſta męża z monaſteru wyciągnąć dla niebeſpieczeńſtwa niepowſciągliwości, c. 17.

P. Jeśli by niewiaſta zezwoliła przez boiaźń na wſtąpienie mężowi, a milczała przez dwa roki czy może męża odwołać?

O. Może, bo zezwolenie dane przez boiaźń, niezdaie ſię umacniać przez przeciąg czaſu.

P. Zonaty, czy może bydź promowowany do Kapłańſkich Stopni?

O. Może, zapozwoleniem Zony ſzlubuiącey czyſtość w jakowym Zakonie, procz ieśliby ona już była ſtara. Abb. in C. 5.

P. Jakowa ieſt rożnica między żonatym wyświęconym, i między żonatym, ktory wſtąpił do Zakonu? ieśliby obadwa to uczynili za pozwoleniem Zon?

O. Ta ieſt rożnica, że żonaty wyświęcony obowiązany ieſt żywić Zonę, a nietak Zakonnik, ktòry poſzlubił uboſtwo Abb. in d.

P. Kleryk żonaty możeli żywić Zonę i dzieci z dochodow od ſwego Beneficium?

O. Może żywić z dochodow swego Beneficium, nietylko Zonę swą, ale nawet Synow, i nieprawnych.

P. Za zezwoleniem Zony wyświęcony, możeli postąpić na Biskupstwo?

O. Może, ale Zona iego powinna pierwey uczynić Professyą w jakowym Zakonie chociażby była stara i niepłodna C. 7.

P. Nałożnik możeli bydź promowowany na Biskupstwo?

O. Po długiey Pokucie i powściągliwym życiu może.

P. Zonaty za życia żony swoiey uczyniwszy Professyą w Zakonie, a potym od niey wywołany; po śmierci swoiey Zony, czy będzie obowiązany powrocić do Zakonu?

O. Jeśli by niechciał nie iest obowiązany, ale inszey Zony brać niemoże.

P. Ten co uczynił Professyą w Zakonie za wiadomością albo niesprzeczaniem Zony swoiey, po iey śmierci, czy może powrocić do świata, a inszą wziąć?

O. Niemoże, bo już iest obowiązany wypełnić ślub, a ieśliby inszą wziął, powinno bydź rozerwane Małżeństwo.

P. Jeśliby Mąż ślubował czystość, czy może wyciągać powinności od Zony?

O. Niemoże sam wymagać, ale oddawać powinien, rownie iako i Zona, ieśliby ślubowała czystość. Abb.

P. Jeśliby Mąż za życia Zony niezwalaiącey, albo i nie, poślubił wstąpić do Zakonu, izali po iey śmierci obowiązany będzie trwać w Zakonie?

O. Tak zapewnie. Abb. in d 9. n. 22.

P.

P. Kto ślubił czystość za zezwoleniem Zony, po iey śmierci, czy może z inszą się żenić?

O. Niemoże, ale ma bydź przymuszony, aby wstąpił do Zakonu. C. 9.

P. Zona bez pozwolenia Męża, czy może ślubować Post? chować czystość; dawać Jałmużnę, nosić włosiennicę?

O. Niemoże, bo niema w mocy ciała swoiego, a zatym niepowinna onego czynić niesposobnym do używania Małżeńskiego. Abb. in C.

P. Jeśliby kto niechciał mieszkać z żoną swoią, czy ma bydź przymuszony, i przez kogo?

O. Powinien bydź przymuszony przez Sędziego Kościelnego do którego ten urząd należy. Abb. d. c. 1.

P. Jeśliby Mąż i Zona społecznym zezwoleniem poślubili czystość, czy mogą ony niezachować?

O. Jowszem do zachowania iey powinni bydź od Sędziego Kościelnego przymuszeni, ani bowiem mogą sie bie społecznym zezwoleniem uwolnić od obowiązku Bogu uczynionego. Abb. Jeśliby zaś na to się odważyli Syn ich od tąd będzie nieprawny, iako by z Swiętokradzkiego społkowania spłodzony. Abb. Jbidem.

P. Jeśli by obłudnica przyięła Regułę swiego Zakonu S. Franciszka, czy zrywaią się tym Zaręczyny?

O. Bynamniey nie, czyby te były na przytomny czas, czyli na przyszły; bo którzy w tym swim Zakonie się, nieczynią Professyi, iako Zakonnicy. Trzecia bowiem Reguła postanowiona iest nawet dla tych, którzy na swiecie żyią w Małżeństwie. Abb. Ss 2 P.

ROZMOWA LXV.

o Rozwodach czyli odłączeniu od Łoża de Divortiis.

P. Co to ieſt? i czemu rzeczony Rozwod Divortium?

O. Jeſt to rozwiązanie małżeńſtwa, które ſię oboygu małżonkom nadarza. Can 1. 32. Rzeczone zaś Rozwodem Divortium od rozruźnienia umyſłow gdyż w rożne ſtrony, czyli zdania rozchodzą ſię, którzy rozrywaią umowę małżeńſką. lib. 2. ff. li. 1.

P. Wiolorakі ieſt Rozwod?

O. Dwoiaki 1. co do związku. 2. Jco do Łoża, razem i co do ſpołmieſzkania, przy utrzymaniu iednak węzła małżeńſkiego valent. lib. 4. c. 19. n. 1.

P. Wieleż ieſt przyczyn dla których bywa rozłączone małżeńſtwo co do węzła?

O. Są 14. o których iuż mowiliśmy wyżey.

P. Wieleż ieſt przyczyn, dla których bywa rozłączone Małżeńſtwo, co do Łoża ipomieſzkania?

O. Sześć 1. Wzaiemne zezwolenie dla doſkąpienia ſtanu doſkonalszego, iako to: gdyby obcie małżonkowie poſzlubili dozgonną czyſtość, albo do Zakonu wſtąpili. C. 1. de Converſis Coniugis. 2. Nierząd Duchowny Fornicatio ſpiritualis. to ieſt: gdyby który z małżonkow wpadł w Herezią, albo Poganinem został. C. 2. &. 6. 3. Przymuszenie do grzechu, dla którego przymuſić ieden z drugim bez niebeſpieczeńſtwa obrazy Boſkiey, podeyrzenia ludzkiego uczelnictwa w zbrodni, ſpoł mieſzkać niemogą, d. C. 2. 4. Zbyteczna ſro-

ſrogość, procz ieśliby znać małżonek, za rozſądkiem Sędziego, dał porękę, że niebędzie krzywdził żony. C. 13. J. Sivero de Reſtit. ſpoliat. 5. Szlub żeglugi zamorſkiey na wybawienie ziemi ſwiętey, nawet bez pozwolenia żony. C. 9. §. Quod autem de voto. 6. Cudzołozſtwo, przez które ſię rozumie wſzelkie niegodziwe ſpołkowanie nawet przeciw naturze. C. 5.

P. w jakich że przypadkach niebywa rozłączone Małżeńſtwo nawet co do Łoża, i co do pomieſzkania?

O. Nayprzod co do Cudzołozſtwa Materyalnego, to ieſt: gdyby niewiaſta była gwałtem użyta. Can. 3. 32. Albo, gdyby ią kto zdradą, małżonka udaiąc: z cudzołożył. Can. 6. 34; Ciało bowiem niemoże ſię pſować, ażby pierwey umyſł był zepſowany. Can 2.

Powtóre dla rownego Cudzołozſtwa to ieſt: ieśliby tak Mąż, iako i żona z cudzołożyli, rowne bowiem wyſtępki wzaiemną odpłatą bywaią wykwitowane.

Potrzecie, ieśliby mąż był żenie ſwoiey okazią do cudzołozſtwa iako gdyby ią wydał na nierząd, niemoże bowiem na niey kary poſzukiwać za tę winę, którey dopuścił.

Poczwarte: Jesliby mąż poznawſzy Cudzołozſtwo żony ſwoiey, miał w tym z nią ſpołkowanie. Can. 4. & 6. 32. q. 1. Abb.

P. Izali może mąż, od cudzołożney żony własnym ſwoim rozſądkiem oddalić ſię.

O. Niemoże, ale trzeba wyroku Sędziego Duchownego. Navar. in Mon. Cap. 22.

P.

P. Kiedy bywa rozłączenie dla zbytecznej frogości męża, kto powinien żywić żonę, osobliwie, gdyby żona żadnego niemiała posagu.

O. Mąż, a to należycie, i uczciwie, ani bowiem rozłączenie takowe pochodzi z przewinienia niewiasty; bo inaczey, kiedy bywa rozłączenie dla cudzołostwa. Gdyż chociaż mąż ma władzę na poprawienie żony, przecież ta władza powinna się gruntować na miłości Chrystusa, a niezbytkować, aż do okrucieństwa. Abb: ind : c. 8.

P. Jakoważ to iest zbyteczna frogość Męża?

O. Nietylko ta, z którey mogłaby wyniknąć śmierć, ale też i ta, z którey może wyniknąć iakowa szkoda, iako to: rana, więzienie, okaliczenie, rażenie, iakowego bądź zmysłu odięcie, wyżywienia, od ziedzienia potrzebnego, albo cożkolwiek potrzebnego. Abb:

P. Kiedy bywa rozłączenie co do łoża, i co do pomieszkania, który sędzia etoxować powinien wyżywienia potrzebne których powinien Małżonek dodawać dla żywności niewiasty?

O. Kościelny sędzia, maiąc wzgląd na zacność, i sposobność Męża, i niewiasty, na ich maiątek, i bogactwo, a co większa Mąż nawet prawne expensa za niewiastę zastępować powinien. Conc. Trid. ses. 24. cap. 20. de Reform:

P. Jeśliby Mąż odłączony od żony dla frogości stawił dostateczną porękę, że niebędzie więcey krzywdzić żony; żona zaś dowiodła by, że mąż śmiertelną ma do niey nienawiść, czy może mu bydź powróconą pod wyż wspomnioną poręką?

O. Niepowinna bydź powrocona; bo co do zachowania życia,

cia, żadna poręka nieprzemaga, i żaden niemoże w czasie nienawiści śmiertelney męża osobliwie chytrego, i złośliwego nakazywać mu porękę o niezabiciu żony, ponieważ poręka, i zastawienie się nieodmienia złośliwego przedsięwzięcia. C. 13.

P. Czy może być rozłączenie bez przyczyny w prawie niewyrażoney?

Niemoże. Sixtus V. Constit. 46. do poskromienia złości.

P. W czasie prawowania się o rozłąkę i rozwod, żona gdzie powinna bydź umieszczona?

O. W monasterze Panien, albo u krewnych swoich nayblizszych, ani ztamtąd niema oddalać się bez wyroku sędziego; a jeśliby z tamtąd uciekła, i niewstydliwie żyła, bardzo ciężko ma bydź karana. Sixtus V. Constit. 13.

P. Rozłąki, w wyż wspomnionych przypadkach, wyiowszy cudzołóstwo, izali są doczesne, czy też dozgonne?

O. Doczesne, i tylko poty trwaiące, poki onych przyczyny trwaią, a zaustaniem przyczyny, obowiązany iest małżonek do swey żony powrocić. San: lib. de Divert. 9.

ROZMOWA LXVI.

O dyspensach w Małżeństwie bywać zwykłych.

P. Co to iest Dyspensa w Małżeństwie?

O. Jest to uchylenie przeszkod, które wynisczaią ważność Małżeństwa, albo które przeszkadzaią do iego używania. Ugolin de Off:

P. Ktoż może dyspensować w stopniach zabronionych?

O. Naywyższy Papież nawet w drugim stopniu, ale tylko

ko między wielkiemi Xiążęty dla publiczney przyczyny. Conc. Trid. ſes. 24. cap: 5. de Reform.

P. Ktoż może dyſpenſować w przeſzkodach rozrywaiących Małżeńſtwo? O. Sam Papież. Tollet. in ſum.

P. Którzy uprosili Dyſpenſę u Papieża, a w przod niżeli ią vkazali Ordynaryuſzowi, albo od niego wyznaczonemu delegatowi, odważyli ſię mieć cieleſne ſpołkowanie, izali maią bydź karani?

O Tak ieſt, według Ordynaryuſza, lub Delegata. Declarat. Conc. Trid. ſes. 24. cap 5. de Reform.

P. *Czy może w iakowych przeſzkodach dyſpenſować Biſkup?*

O. Może tylko w tych, które przeſzkadzaią do zaciągnienia Małżeńſtwa, ale nie w tych, które rozrywaią iuż zaciągnione.

P. Możeli Biſkup iakimkolwiek ſpoſobem i w rozrywaiących dyſpenſować?

O. Zwyczaynym ſwoim urzędem niema tey mocy, ale z przekazaney czyli delegowaney władzy może, ponieważ takową częſtokroć Biſkupi miewaią. Oraz kiedy Małżeńſtwo ieſt publicznie zaciągnione, a przeſzkoda ieſt taiemna, a zaś rozłąka ſtać ſię niemoże bez wielkiego zgorſzenia. Tudzież bardzo trudno dla ubogſtwa udawać ſię do Papieża; i z innych przyczyn przynaglaiących. Sylveſter v. diſpen: q. 9.

P. Czy może Biſkup dyſpenſować w pokrewieńſtwie duchownym wynikłym po zaciągnionym Małżeńſtwie?

O. Może. Joan: Andr: in c. 2. de Con: ſpirit.

P. Jeśliby Biſkup dyſpenſował w przeſzkodzie taiemney a rozrywaiącey, w iakim ſądzie zdaie ſię dyſpenſować?

O.

O. W ſądzie wewnętrznym, czyli ſumiennym, bo gdy by ta przeſzkoda odkryta była, Fiscalis czyli ſtróż prawa, takowe Małżeńſtwo mogł by prawnie pociągnąć do rozłąki, poki by niebyła wyſtarana Apoſtolſka dyſpenſa, chociaż takowi łaſkawiey bywaią karani. Sanct Tom 3. 1. 8. diſp 5.

P. Dyſpenſa otrzymana u Papieża między krewnemi z fałſzywey przyczyny, i z ſamey powieści tylko, czy ważna bywa?

O. Nieważna, i nic warta, ażby potym Papież one utwierdził. Cap. 6. de Conſang. &. Aff.

P. Wiele ieſt przyczyn które wzbudzaią Papieża do dania dyſpenſy?

O. Jedynaście, przednieyſzych, iako wiamodo ieſt, z zwyczaynego ſtylu Kancellaryi Rzymſkiey. Con: Trid. ſes. 24. c. 5.

ROZMOWA LXVII.

O cudzołożſtwie, porubſtwie, i Kazirodźſtwie.

P. Co ieſt cudzołożſtwo Adulterium?

O. Jeſt to cudzego łoża zgwałcenie. Can: 15. 32. q. 5. cudzołożſtwo bowiem popełnia, który będąc wolnym z mężatką ſpołkuie, iako też i niewiaſta wolna, gdy z żonatym ſpołkuie, iednakowey bowiem potrzeba tak w mężu, iako i w żenie czyſtości. Can. 19. 20. et ff. 32. q. 5.

P. Izali z zaręczoną cudzą oblubienicą grzech popełniony ieſt cudzołożſtwem?

O. Chociaż według l. x. 3. § ſed et in eo ff. ad Julii. zdaie ſię bydź to cudzołożſtwem, iednak prawdziwiey mowiąc nie ieſt, przeto, że oblubienica zaręczona na przyſzły czas czyni tylko nadzieie do przyſzłego łoża ſwego a nie zaś do

przytomnego daie na ſię prawo, l. 6. § 1. ff. tit.

P. Któż może oſkarżać niewiaſtę o cudzołoſtwo?

O. Jeśliby wſzczeło ſię prawo o rozłąkę od ſamego łoża, tedy ſam mąż ſkarżyć ma i to w przeciągu dni 60. l. 6. ff. ad 1. julian. de Adult: Jeśliby zaś prawem świeckim pociągano do ukarania śmiercią; po mężu Ociec, brat, ſtryi, wuy, i inni których prawdziwa gorliwość wzbudza do tego, aby zabronić zuchwałego ſkalania świętych Małżeńſtw. Abb: 30. C. eodem.

P. W ſprawie cudzołoſtwa iakich dowodów potrzeba?

O. Doſyć ieſt nagwałtownym dociekaniu poſtrzegłſzy, że nagi z nagą w tym że ſamym łożu leżeli, i znalezieni tak byli. Abb. ind. C. 4. n. 5. tit.

P, Jeśli by mąż zaſtał żonę na cudzołoſtwie, czymoże bez harnie, zabić cudzołożnika?

O. Weyrzawſzy w prawo poſpolite ſwieckie może; iako to i w Kroleſtwie naſzym Polſkim wezwyczay w prowadzono było. Zadnego iednak oſobliwſzego Prawa nato nieznayduiemy, procz ſtatutu Boleſława ſmiałego, że dopierſi cudzołożnic ſzczenięta przyſadzane bywały. Cromer in vita ejuſdem Regis. Atoli prawem Kanonicznym takowe zaboyſtwo nawet w swieżym uczynku cudzołozſtwa nie ieſt pozwolone. Can. 6. et ſequen. 33. q. 2.

P. Czy może mąż ſwoią powagą co dołoża rozłąkę uczynił dla dociſczonego żonki cudzołozſtwa?

O. Jeśliby cudzołoźſtwo było publiczne, może, ale ieſliby niebyło publiczne niemoże bez wyroku Sędziego,

gdyż

gdyż takowa Kara niemoże bydź wkładana, tylko przez Sędziego. Abb. in C. 7. n. 6. tit.

P. Jakże ſię iawnym ſtaie Cudzołożſtwo, aby Sędzia według urzędu ſwego przeciwko niemu poſtąpił?

O. Nayprzod: Jż leśli by niewiaſta tak przylgnęła do kogo publicznie, iż by znim ſypiała, żyła, iako by on był iey mężem, a ona iego żoną. Powtore ieśli by iawnie wpuſzczała doſiebie cudzych mężczyzn. Potrzecie Jeśli by dziecko miała z cudzego męża. Abb. in c. 6. n. 6.

P. Mąż czy ieſt obowiązany mieſzkać zaudzołożną żoną?

O. Nie, aby ſię nieokazał bydz zaſtępcą iey ſproſności, ieśli by iednak cudzołożnica czyniła pokutę, powinien ią dla uczciwości, ale nieſkonieczney potrzeby przyiąć; boby mogł, i poodbytey pokucie, one oſkarzyć. C. 3. et ibi: Glos.

P. Jeśli by mąż ſpołkował z żoną Swoią po cudzołożſtwie czy ieſzcze i potem może ią obwiniać?

O. Niemoże iuż wiedząc ią bydź cudzołożnicą a przecie znią ſpołkował, bo przez złączenie ciała iuż iey odpuſcił. D. D. in C. 7.

P. Dla zbrodni Sodomſi, czy może bydz rozłąka?

O. Może bydz, bo większa czyni ſię krzywda małżeńſtwu przez Sodomią, nizeli przez cudzołozſtwo, Joan Andr. Anchat.

P. Jeśliby niewiaſta dowodziła. że Kapłan żoną popełnił cudzołożſtwo, czy ma bydz iey wierzono?

O. Jeśli by nato niebyło, iawnych dowodow, niema bydź iey wierzono dla powagi Kapłańskiey,

P. Gdyby kto miał spotkowanie z iaką dziewką a ona by twierdziła, że ieszcze iest Panną a męszczyzna by przeczył temu, komu raczey ma bydź wierzono?

O. Raczey niewieście, procz chibaby oczewiście dowiodł iey. Abb. c. 1.

P. Jeśliby mąż z cudzołożył w wierze popełniaiąc grzech Gerezyi; a zaś niewiasta dopuściła się cielesnego cudzołożstwa, czy kwituią się wzaiemne cudzołożstwa?

O. Bynamniey nie, gdyż w występkach rożnego gatunku niemasz zkwitowania wzaiemnego, ponieważ każdemu z osobna występkowi, rowne są i nierowne kary. Abb. c. fin.

P. Jeśli by niewiasta uczyniwszy rozłąkę dla cudzołozstwa, dowodziła, że z swoim mężem miała powinowactwo a zatym twierdziła by, że między niemi niebyło ważne małżeństwo, możeli tak pozyskać swoy posag utracony przez Cudzołozstwo?

O. Bynaymniey, gdyż 1. Niewiasta ile co do swoiey osoby prawdziwie dopuściła się Cudzołozstwa, gdyż tak uznana była za mężatkę, a nie za wolną.

2. Gdyżby tym sposobem dała się okazia innym niewiastom popełniać tak szpetną zbrodnie, gdyby to niebyło karane utratą posagu. 3. Ponieważ zgwałciła Małżeństwo, więc powinna bydź koniecznie ukarana, aby była na postrach innym niewiastom. 1. si uxor ff. de adul &c.

P. Mąż znalazłszy żonkę na cudzołozstwie, czy może iey przepuścić, azaraz skarać cudzołożnika?

O.

O. Nie może, bo ieśli przepuszcza żoncę swoiey, powinien też i obwinionemu spolnikowi przepuścić; gdyż większą iemu uczyniła krzywdę niewiasta cudzołożna, niżeli mąż.

P. Niewiasta czy rownie może oskarżyć męża swego o Cudzołozstwo, iako i mąż żonę?

O. Niemoże, co do karania śmiercią, może iednak co do rozłąki od Łoża, i w ten czas sprawiedliwie pozyszcze swoy posag, i Wiano dane dla wesela. Abb. in C. 1.

P. Niewiasta Cudzołożna czy może bydź gwałtownie przymuszona, aby weszła do Monastyru?

O. Może bydź, choćby iey mąż odpuścił, przy poiednaniu się, nie żeby tam czyniła Profesyą, bo tego dobrodzieystwa niegodna, ale żeby tam czyniła pokutę za swoie Cudzołozstwo. C. 19. de Convers:

P. Czy może Biskup wykląć Cudzołożnika albo Cudzołożnicę?

O. Może, atoli powinien zważać, ieśli iuż iest Cudzołozstwo iawne, żeby znać przez swoią Klątwę tego nierozgłosił, co było taiemno. Abb. in C. 6.

P. Kleryk Cudzołożnik, iaką karą bywa karany?

O. Po wyznaniu, i przekonaniu, staie się nieuścziwym, Infamisem, i zrucony z urzędu, i beneficium, wtrącony bywa do Monasteru na czynienie pokuty dozgonney. Abb. in C. 4.

P. Kleryk który wydarł Panieńskie Pannie, iak bywa karany?

O. Ma bydz przymuszony, aby ią wyposażył, a procz tego według wyroku Sędziego, według ciężkości występku i osoby, cieleśnie ma bydź karany. Abb. in C. 2.

P.

P. Jżali może Biſkup Kleryka dyſpenſował po Cudzołoxſtwie?

O. Może, i wniżſzych innych wyſtępkach.

P. Jakiż poſag Panience zgwałconey ma bydź wyznaczony od ſędziego?

O. Obfitſzy niżeli ſtan tey oſoby wyciąga dla Krzywdy uczynioney Pannie. Abb. in C. 1.

P. Jeśliby mąż wypoſażył żonę, zato, że ią niegdyś Panieńſtwa gwałtem pozbawił; a małżeńſtwoby między niemi rozerwane było bez potomſtwa, poſag ten do kogo będzie należał?

O. Do niewiaſty, gdyż go iuż nabyła za zbrodnię od męża popełnioną. Abb. in a. C. 1.

P. Jeśliby w czaſie poczęcia niewiaſta przypuściła innych mężow, dziecko urodzone, czyim ma bydź rozumiane?

O. Jeśliby mąż nieoddalał ſię w ten czas, ale w tym czaſie mieſzkał z żoną, dziecie ma bydź przyſądzone dla mocy Małżeńſtwa zaprawne, zkąd przez wzgląd na niemowlęcia ſtronę przyſtoi ſądzić prawność. Abb. in C. 6. n. 7.

P. Co to ieſt Porubſtwo, Stuprum, i wieloraki?

O. Jeſt niegodziwe zgwałcenie Panien, albo wdow uczciwie żyiących. 1. Jnter ſtupr. ff. d. A innſze ieſt niegwałtowne to ieſt: za zezwoleniem Panny, a mowi ſię nierząd ſtrata kwiatu Panieńſtwa; inſze zaś ieſt gwałtowne ktore do nierządu do daie krzywdy. Zoes in Decretal. lib 5. t. 16.

P. Porubſtwo prawem ſwieckim, iak bywa karane?

O. Karą ſmierci, jeśli by było zupełne, a ieśli by niezupełne, wypędzeniem. lib 1. in fin ff de Extra ord. Cognit: a u Ludzi zacnieyſzych wydzielenie na publiczny pożytek puł części dobr; a upodleyſzych karaniem cielesnym, i odeſłaniem daleko. §. Jtem lex Julia.

P. Porubſtwo Prawem Kanonicznym, iak bywa karane

O. Porubnik Panienki uczciwey powinien ią wypoſażyć i wziąć za żonę; procz ieśli by Ociec niechciał, w ktorym przypadku, doſyć na wypoſażeniu. A ieśliby on wziąć iey niechciał za żonę, ukarany, cielesnie i wyklęty, na czynienie pokuty, ma bydź wtrącony do Monaſteru. c. 2. A ieśli niemoże iey wziąć dla powinowactwa, Małżeńſtwa &c. przecież wypoſażyć ią powinien. Arg 1. 22. §. idem. Kleryk zaś oprocz wypoſażenia karą pieniężną, albo więzieniem karany bydź ma. Abb. in d. c. 10.

P. Ktorzy to nazywaią ſię Kazirodcy, inceſtuosi?

O. Ci, ktorzy z krewnemi, albo powinowatemi ſprawę cielesną, nierządnie miewaią. Can. 2. 36. q. 1.

P. Jakowa kara ieſt na Kazirodztwo?

O. Prawem ſwieckim rownie, iako i cudzołoxſtwo karą ſmierci. lib. 5. ff. de Quæst. Prawem zaś Kanonicznym, ieśli by był Kleryk, ma bydź zrzucony z urzędu, i traci beneficium. Tul. Clarus §. Jnceſtus, i ſamym dziełem wyklęty.. Unde Conſang. Swieccy zaś rozmyślnie wiedząc z matką, albo z Corką, albo z dwoma Sioſtrami cielesne ſpołkowanie maiąc; rownie iako i niewiaſta na to ſię odważaiąc, nayſtraſzliwſzym ſpoſobem maią bydź karani. Gloſs. in d. Clement. mogą iednak bydź od Biſkupa rozgrzeſzeni. Ex Conſtit. PIUS V.

P.

P. Dzieci urodzone z Kazirodnych Spałkowaniow; izali ſą prawne, i czy mogą naſtępować na Dziedzictwo Rodzicow?

O. Bynamniey, nie ſą Prawne, i niemogą. Cons. 5.

Koniec Pierwſzey Kſięgi.

REGESTR

Rozmow o Przypadkach Sumiennych wyiętych z Kſięgi Pierwſzey Prawa Kanonicznego.

ROZMOWA I.

P. Co ieſt Sakrament - - - Kar: 1.
P. Sakramenta nowego zakonu, czym ſię rożnią od ſtarego zakonu
P. Czy były potrzebne do zbawienia narodu ludzkiego Sakramenta Nowego Zakonu- - - tamże.
P. Sakramenta czy były potrzebne wſtanie Niewinnoſć.? 2.
P. Czy wſzyſtkim że przyimuiącym daią łaſkę? - -
P. Skramenta nowego zakonu, izali ſą przyczyną łaſki - 3.
P. w Sakramentach czy ieſt iaka ſiła, do ſprawowania tey łaſki
P. Naczym zależy ta ſiła Sakramentalna? - -
P. Sakramenta ſtarego zakonu, czy ſprawowały łaſkę - 4.
P. Obrzezanie czy przynoſiło łaſkę - -
P. Izali w wſzyſtkich Sakramentach bywa wlewany Charakter
P. Coż to ieſt Charakter, i czy on ſię wſkmą duſzę, czy w iey ſiły wraża? - - - -
P. Co ſię zamyka wkażdym Sakramencie, czego potrzeba do każdego Sakramentu - - - - 5.
P. Czemuż materyą Sakramentalną, ſą rzeczy wyznaczone - 6.
P. Forma Sakramentow, czy może ſię odmienić? - -
P. Kapłan zle wymawiaiący ſłowa, czy ſprawuie Sakrament -
P. Jakaż ieſt Regula do poznania prawdziwey formy - 7.
P. w Sprawowaniu Sakramentow czy wſzyſcy Chrześcianie ſą Miniſtrami, i czy rowną maią moc - -
P. Wieloraki ieſt ſkutek Sakramentow - - - 8.

Rozmowa II. o Chrzcie S. i o Uſprawiedliwieniu

P. Co ieſt Chrzeſt? i wieloraki? - -
P. Czy może kto bydź bez Krztu zbawionym - 9.
P. w Czym ſię te Chrzty rożnią? - -
P. Wieloraka materya tego Sakramentu - - 10.

P. Jakowąż ieſt forma tego Sakramentu -
P. Kto ieſt prawdziwy miniſter tego Sakramentu -
P. Czy może bydź zakonnik Kmotrem - - 11
P. Czy trzeba do Chrztu czekać lat wieku Chryſtuſowego albo używania rozumu - - - -
P. w Doroſłych czy potrzebne ieſt zezwolenie, albo iakie przyſpoſobienie ſię do Chrztu? - -
P. Malutcy przyſzedłſzy do rozumu, czy mogą ſię nietrzymać wiary i Chrztu, przeciwko ſwemu zezwoleniu danego - 12
P. Przed Chrztem czy powinni doroſli czynić Pokutę nadgradzaiącą Krzywdy - - - 13
P. Jakie ſą przywileie Chrztu? - -

Rozmowa III. o Uſprawiedliwieniu

P. Sprawiedliwy człowiek czy ieſt obowiązany do zachowania Przykazań Boſkich i czy one mogą bydz zachowane 14
P. Czy doſyć człowiekowi dla otrzymania zbawienia na ſamey wierze - - - - -
P. Wiele ieſt Przyczyn uſprawiedliwiaiących? - 15
P. Amożeż kto mieć pewność o odpuſzczeniu ſwoich grzechow 16
P. Czy może człowiek uſprawiedliwić ſię zwłaſnych ſwoich uczynkow, przez wolny rozſądek, bez łaſki Bożey? - 17
P. Czegoż potrzeba do wſprawiedliwienia zupełnego? - 18
P. Co ieſt Łaſka uprzedzaiąca - - -
P. Jazaliż Grzech Adamow niewygaſił doſzczętu wolnego rozſądku, wludziach - - - - 19
P. Jzali wſzyſtkie uczynki przed uſprawiedliwieniem ſą grzechami 20
P. Jzali za każdym grzechem ſmiertelnym bywa ſtracona i wiara i łaſka. - - - -
P. Człowiek raz uſprawiedliwiony, czy może tak wytrwać do konca, bez oſobliwſzey Boſkiey pomocy? -
P. Chryſtus Pan czy tylko był odkupicielem, czy też i Prawodawcą. - - - 21.
P. Cóż Adam utracił przez grzech przeſtępſtwa ſwoiego. 22
P. Po Chrzcie S. czy zoſtaie ſię podżoga i pożądliwość grzechu pierworodnego. - - -
P. Coż wſzyſcy Ludzie utracili przez grzech Rodzicow. 25
P. Ktoż Ludźi wybawił z tey niewoli? -

P.

P. Jżali wſzyſtkim Ludziom męka Chryſtuſowa pożyteczna ieſt. 24
P. Coż to ieſt uſprawiedliwić niezbożnika. -
P. od Kogo wzięło początek te uſprawiedliwienie. 25
P. Ochrzczony, gdy by ſię zaparł wiary, a potym ſię nawrócił, czy znowu ma bydź chrzczony? - -
P. Synowie żydowſcy i Jnnych pohańcow, ieśli by Chrzeſt przyieli, czy tracą dziedzictwo dobr Rodzicielſkich. 26
P. Czy ważny Chrzeſt Dziecieńcia utopionego z Jntencyą i formą ochrzczenia - - -
P. Człowiek niechrzczony a wyſwięcony, wierząc ſię bydź ochrzczonym, czy przyimuie Charakter? - - 27
P. Jeśliby kto wierząc ſię bydź ochrzczonym, a nie byłby, atakby umarł, czy był by zbawiony? - -
P. Biſkup rozumiany za Biſkupa, aniebył by rzeczywiſcie Biſkupem czy ważnie poświęcałby drugich na Kapłaństwo, albo Dyakońſtwo 28
P. Ktoż właſciwie ieſt Apoſtatą, i co to ieſt Apoſtazya? -
P. Jmie Apoſtaty wielorako ſię rozumi? -
P. Apoſtata iakową na ſiebie zaciąga karę? - -
P. Oſkarżony oktorą bądź Apoſtazyą, czy iawną czy ſkrytą poſtępuiąc zdradliwie, czy powinien ſię iak nayprędzey oczyścić, aby niebył miany za wykłętego? - - - 29
P. Kleryk ſwiecki w mnieyſzych ſtopniach zrzuciwſzy ſwoią ſukienkę, czy nazywa ſię Apoſtatą? - -
P. Czy może bydź powtorzony gdzie Chrzeſt? - 30
P. Jak powinni być karani, ktorzy odważaią ſię Chrzeſt powtorzyć
P. Do czego Neofit ma bydź przymuſzony? - -

Rozmowa IV. o Bierzmowaniu

P. Co ieſt Bierzmowanie. - - -
P. Czy może Kto bydź bez Bierzmowania zbawionym? - 31
P. Jżali to nie ieſt ceremonia, i prożne te Bierzmowanie? -
P. Jaka ieſt materya Bierzmowania? - - 32
P. Oliwa i Balſam czy ſą koniecznie potrzebne do tego Sakra:
P. Jaka ieſt forma tego Sakramentu? - -
P. Kto ieſt miniſtrem tego Sakramentu? - -
P. Co powinien Biſkup czynić przed Bierzmowaniem? - 35
P. Jaki ż ſkutek Sakramentu tego, i iakową ma ſiłę? -
P. w Ktorym wieku można przyimować ten Sakrament? -

P.

P. Jakowe przyſpoſobienie mieć powinien, kto przyimuie Bierzmowanie? -
P. Kmotr ſam Niebierzmowany, czy zaciągnoł P krewieńſtwo z Bierzmowanym? - - - 34.
P. Cży może na dwoch męſzczyzn, albo dwoch niewiaſt Kmotrowanie pozwolić do iednego dziecięcia? -

Rozmowa V. o Pokucie

P. Co ieſt Pokuta? - - - - 35.
P. Przed przyiſciem Chryſtuſowym pokuta cży była Sakram:
P. Pokuta czym ſię rożni od Chrztu? - - 36.
P. Jaka ieſt Materya tego Sakramentu? -
P. Coż ieſt Grzech? i Wieloraki? -
P. Cży potrzebne każdego zoſobna grzechu doſtateczne wylicze: 37.
P. Coż ieſt Grzech ſmiertelny? -
P. Wielorska ieſt kara grzechu? - - 38.
P. z Jakiey przyczyny wynika grzech? -
P. Jaka ieſt forma tego Sakramentu? - 39.
P. Cży może bydź dana Abſolucya pod Kondycyą?
P. Kto ieſt miniſtrem tego Sakramentu - - 40.
P. Wieloraka ieſt Juryzdykcya do rozgrzeſzenia?
P. Co należy do miniſtra pokuty? -
P. Papież i Biſkupi, czy mogą ſobie dorezerwy iakie przypadki zatrzymać? - - - - 41.
P. Iżali może Papież niewyświęconemu na Kapłanſtwo użyczyć władzy do rozgrzeſzenia? -
P. w Czaſie nagłey potrzeby, cży można ſię Laikowi, albo ſwieckiemu Spowiadać? - -
P. Kapłan w grzechu ſmier: zoſtaiąc, cży może rozgrzeſzać 42.
P. Jeſli by kleryk wnagłym Przypadku wyrzekł ſię wiary cży może być kiedy znowu przypuſzczony do ſłuchania Spowiedzi?
P. Czy rownie Spowiednik może wiązać, iako i rozwiązywać 43.
P. Cży może Kapłan rozgrzeſzyć Niewiaſtę zktorą cieleſnie grzeszył, albo roſkazał iey co ukraść? - -
P. Kiedyż ieſt kto obowiązany ſpowiadać ſię ſwoich grzechow 44.
P. Spowiedź publiczna, czy ieſt zakazana od Koſcioła? 45.
P. Czy razem ſię odpuſzcza i Kara i wina? - -
P. Jżali przez grzech Smier: razem bywa ſtracona łaſka i Wiara
P. Wiele ieſt części Pokuty? - - 46.

P.

P. Coieſt ſkrucha Contritio? i Co ieſt ukrucha Atritio?
P. Grzech ukarany natym ſwiecie, czy będzie karany i nadrzgim? 48.
P. Wiele ieſt części Spowiedzi? - - 49.
P. Przez jakoweż dzieła bywa zadosyć uczynienie, czyli ſiebie ukaranie. - - - - 51.
P. Jeśli nieca łkowita Spowiedź; czy będzie kiedy ważna? 52.
P. Kiedy ſię powinna powtòryć Spowiedz? -
P. Kiedy Spowiednik może wyiawić Spowiedź? - 53
P. Jeśliby kto znalazł człowieka umieraiącego bez zmyſłow, albo tonącego, albo iakim innym ſpoſobem ginącego, czy godzi ſię podkondycyą abſolwować? - - - - 54.

RZMOWA VI.

o Przypadkach zatrzymanych do rozgrzeſzenia wyższey władzy.

P. Kto może rezerwować przypadki, czyli zatrzymywać onych rozgrzeſzenie. - - - -
P. Wiele ieſt przypadkow Biſkupowi zachowanych? - 55.
P. Kto może od rezerwowanych rozgrzeſzyć? -
P. Ktòrzy maią przywiley do rozgrzeſzenia, kiedy on go używać niemogą. - - - - 56.
P. w Jaką popada karę Spowiednik abſolwuiący od tego, do czego mocy niema. - - - - - 57.

Rozmowa VII. o Nayss: Eucharyſtyi.

P. Co ieſt Eucharyſtya? - - - 58.
P. Te dwie materye chleb i wino, izali czynią dwa Sakramenta czyli ieden. - - - - 59.
P. Czemuto w formie Krwi mowią ſię te ſłowa: ktòra zawas i zawielu będzie wylana, a nieraczey za wſzyſtkich? - 60.
P. Kapłan porządnie wyſwięcony miniſter tego Sakramentu niemaiąc ſpoſobności ſpowiadania ſię dla niedoſtatku Spowiednika w nagłey potrzebie, czy może celebrować? - - 61.
P. Jakie przygotowanie do tego Sakramentu należy. - 62.
P. Eucharyſtya ktòrey godzinie, i w iakim Aparamencie ma bydź dawana chorym? - - - 64.
P. Jżali bierze ſię inſza łaſka z przyięcia Ciała, a inſza z przyięcia krwi? - - - - - 66.

P.

P. Wiele ſpoſobami może bydź przyimowany ten Sakrament? 67
P. Jak że ieſt Chryſtus cały przytomny, i w Sakramencie, i w Niebie? - - - - - 68
P. Co zaprzyczyna, że na pſzennym, a nienainſzym chlebie ſprawować ſi. powinna Swiątość? - - - 69
P. Naiskim że chlebie ſam Chryſtus poſwięcał? -
P. A czemuż Grecy na kwaſzonym chlebie te tsiemnice ſpiawuią? - - - -
P. Zacoż okrągła hoſtya Rzymſka. a kwadratowa grecka?
P. Po poſwięceniu izali zoſtaie ſię iſtota chleba albo wina? 70
P. Jak długo Chryſtus przebywa pod takiemi poſtaciami, *albo czy przyſtoi przywłaſzczyć ſobie inſzą poſtać do ſwoiey natury?* 71

Rozmowa VIII. o Offierze Mſzy S.

P. Co to ieſt Mſza S. na iaki koniec, i od kogo poſtanowiona? 72
P. Komuż bywa ofiarowana, i czy może bydź SS. ofiarowana? 74
P. Jżali pomaga Mſza S. wſzyſtkim, na którey ſam Kapłan Komunikuie? - - - - - 75
P. Jakowym Językiem Mſza odprawować ſię powinna? -
P. Wieloraki ieſt walor Mſzy? - - -
P. Kapłan w iakim odzieniu ma miec Mſzą. - - 78
P. Kapłan boſy, albo też niżſzego ubrania, lub też przyſtoynego ochędożſtwa około ſiebie zewnątrz niemaiąc, i żali grzeſzy ciężko celebruiąc. - - - - - 79

Rozmowa IX. o Oſtatnim Namaſzczeniu.

P. Co ieſt Oſtatnie Namaſzczenie? - - - 80
P. Które rzeczy należą do tego Sakramentu? -
P. Na których częściach chory ma bydź Namaſzczony? - 81
P. Jakowe ſą ſkutki tego Sakramentu? - -

Rozmowa X. o Kapłańſtwie.

P. Co ieſt Kapłańſtwo? - - - - -
P. Kto uſtanowił ſtopnie wyżſze, i niżſze w Kapłaństwie? 82
P. Jżali w każdym ſtopniu bywa wrażony charakter Duchowny. 84
P. w Tey Dyecezyi, w tórey ſię rodził Oiciec, izali może ſię ſwięcić Syn. - - - - 87
P. Jeśli by kto miał beneficium w inſzey Dyecezyi, a mieſzkanie w inſzey, lub urodzenie ſwoie, czy może tam ſwięcić ſię, gdzie ma beneficium? - - - -
P. Dziecko. ieśli by przed używaniem rozumu wyſwięcone, czy było by wyſwięcenie. - - - - 91
P. Uczyniony kto Kapłanem, czy może bydź znowu ſwieckim, i ożenić ſię - - - - -

ROZMOWA XI.

o Doświadczeniu zdolności Swięcącego ſię.

P. Co ieſt Doſwiadczenie ſcrutinium? i Wielorakie? - 93
P. Jeśli by Biſkup poſwięcał Kleryka ſobie niepodległego, z czego go examinować powinien? - - - 95
P. Approbowany tylko do godności, czy znowu do przyięcia Kapłaństwa ma bydź examinowany? - - - 96
P. Klerycy ubodzy, którzy z ſwoiey Pracy żyią, ieśli nie ſą Kapłanami, iakie maią mieć nauki doſwego urzędu, przy którym niema przywiązaney paraffii. - - - 97
P. Którzy ſą niepoſobni do ſtopni Kapłaństwa? - 98
P. Które ſą zbrodnie przeſzkadzaiące do wyżſzych ſtopni, nawet powykonaney Pokucie? - - - 99

Rozmowa XII. o Czaſach Swięcenia ſię.

P. Kiedy pierwſze poſtrzyżenie, dawać ſię zwykło? - 100
P. Którego czaſu większe ſtopnie dawane bydź mogą? -

ROZMOWA XIII.

o Latach i własności poſwięcaiących ſię.

P. Do większych ſtopni iaki wiek potrzebny? i Kto dyſpenſować może. - - - - - 101

ROZMOWA XIV.

o Dimiſſoriach czyli o Uwolnieniach.

P. Co znaczą Liſty Dymiſſoryalne, czyli uwalniaiące? - 102
P. Ktoż może dawać Liſty Dymiſſoryalne? - -
P. Jżali uſtaie Dymiſſa, kiedy umiera ten, który ią dał 103

ROZ-

ROZMOWA XV.

o Tytule Dziedzicznym w Koscielnym wyżywieniu.

P. Co to iest Tytuł Swięcenia się na ſtopni Kleryctwa? - 104.
P. Czy może kto się ſwięcić bez iakowego kolwiek Tytułu? 105.
P. Iest że otaxowana zdolność, bądź to dziedzictwa, bądź to Beneficium, iak by wyſtarczyła, do wyżywienia Kleryka? - 106.
P. Kto mizerne ma beneficium Paraf alne, czy obowiązany iest doniego w Roku według przep ſow Kanonicznych ſwięcić ſię? 107.
P. Zakonnicy pod iakim Tytułem bywaią poſwięceni? -

ROZMOWA XVI.

o Przewłokach czaſu, de Interſtitiis.

P. Co to znaczą interſtycya, czyli przewłoki czaſu &c. 108.

ROZMOWA XVII.

o Niewolnym poſwięcaniu ſług, i Onych Uwolnieniu.

P. Kto ſię nazywa prawdziwym ſługą. albo niewolnikiem? 109.
P. Czemuż ſług zabraniaią Kanony ſwięte? - -

ROZMOWA XVIII.

o Nieſwięceniu Synow Kapłańſkich.

P. Którzy to ſą nieprawnie ſpłodzeni? - - 111.
P. Nieprawnych Synow kto może dyſpenſować do ſtopni Kapłaństwa. - - - - - 112.
P. Gdy by mąż, i żona wprzod uczyniwſzy ſzlub czyſtości potym ſpłodzili Syna, czy będzie prawny? &c. - 113.

ROZMOWA XIX.

o Nieſwięceniu obowiązanych do zdania Rachunkow, i na ciele ſkaleczonych.

P. Którzyż to bywaią zatrzymani od poświęcenia z obowiązku do zdania Rachunkow? - - 115.
P. Którzyż to mianuią ſię niedcłężni, albo ſkaleczeni na ciele?

P.

P. Kiedyż za ſzpetność przeſzkadza do ſtopni? - 116.
P. Rzezaniec, żali może bydź wyſwięcony? - 117.

ROZMOWA XX.

o Nieświęceniu Kleryków włocęgow.

P. Ktoſię mianuie bydź klerykiem pielgrzymuiącym? 118.
P. Kleryk pielgrzymuiący czy może celebrować bez pozwolenia parocha, albo Biſkupa Dyecezalnego? - -

ROZMOWA XXI.

o Kleryku Adminiſtruiącym, aniepoſwięconym

P. Jeśliby kleryk niewyświęcony ſprawował ktorego bądź ſtopnia wyżſzego uſługę iakową naſię zaciąga karę? 119.
P. Na popadnienie w takową niezdatność, czyli Jrregularność iżby kto niemogł bydź ſwięconym, iakowe przywary maią uprzedzić. - - - - - 120.

ROZMOWA XXII.

o Kleryku wyklętym, albo zrzuconym Adminiſtruiącym.

P. Kapłan zrzucony, albo degradowany, czy może poſwięcać Eucharyſtyą. - - - - -
P. Kapłan zrzucony, zaſuſpendowany, i Exkomunikowany, czy obowiązany iest odprawować pacierze kanoniczne? - 121.
P. Jeśli by wielu razem klerykow zoſtało w Exkomunice, albo Jnterdykcie, a wſzyſcy odważili by ſię celebrować, czy powinni bydź zrzuceni z ſwoich Stopniow? &c. - 122.

ROZMOWA XXIII.

o Kleryku ktory zdradliwie czyli ukradkiem Stopień iakowy przyiął.

P. Ktoż to iest ten, ktory zdradliwie, czyli ukradkiem Stopnie przyimuie. - - - - 123.
P. Ukradkiem wyſwięcony, iak ma bydź karany? - 124.

ROZMOWA XXIV.

o Kleryku przyimuiącym stopnie przeſkokiem perſaltum.

P. Kto to ieſt, ktory przęſkokiem poſtępuie? - -
P. Jeśliby kto niebędąc Kapłanem wyſwięciłſię na Biſkupſtwo będzie li to ważne? - - - - 125.

KOZMOWA XXV.

o Kleryku zle wyſwięconym?

P. Ktoż to mianuie ſię zle wyſwięcony? - 126

ROZMOWA XXVI.

o Syzmatykach Klerykach; i otych ktorzy od Syzmatykow poſwięceni ſą.

P. Co ieſt Syzma? i czym ſię rożni od Herezyi? - 127
P. Czynnosci Duchowne Sprawowane, przez Syzmatykow iako wą ważność maią? - - -

ROZMOWA. XXVII

o Klerykach wyſwięconych od Biſkupa, bądź takiego ktory ſię zrzekł Biſkupſtwa; bądź też takiego, ktory został wyklętym.

P. Biſkup ktory ſię zrzekł mieſca ſwego, albo też razem i mieyſca Godności Biſkupiey, czy może ieſzcze poſwięcać, i iakowych? - - - - 130.
P. Wyſwięcony od Biſkupa wyklętego, czy przyimuie Charakter?

ROZMOWA. XXVIII.

o Dyſpenſowaniu w Stopniach Kleryckich

P. Coż to ieſt Dyſpenſa? i od kogo początek wzięły Dyſpenſy 131
P. Izali może Biſkup dyſpenſować dwoyżoncowi do iednego Benefi ium i do pierwſzey Tonſury? - 134
P. Izali Papież może dyſpenſować, aby Kleryk wyſwięcony na wyż-

wyżſze Stophie, ſtał ſię Laikiem, i poiął żonę? -

Rozmowa XXIX o Zaręczynach.

P. Zkąd początek wzięły zaręczyny? i wielorakie ſą? 136.
P. Jak że przez ſłowa bywaią czynione zaręczyny? 137.
P. Jakiemi ſpoſobami bywaią rozſypane zaręczyny umowione na przyſzły czas? - - - 142.

ROZMOWA XXX.

o Zaſlubieniu Młokoſow; czyli Niedoroſtkow

P. W ktorych latach zowieſię kto młokoſem, czyli Niedoroſtkiem? - - - - 144.
P. Zaręczyny uczynione między niemowlęty, będą li ważne za upłynieniem czaſu należytego? - - 147.
P. Ktoż może w małoletnich dyſpenſować? - 148.

ROZMOWA XXXI.

o Oblubienicy dwom zaręczoney

P. Kto ſię nazywa oblubieńcem, albo oblubienicą dwom zaręczoną - - - - -
P. Czyniący ugodę z iedną na czas przyſzły, a z drugą na czas przytomny ktorey ſię ma trzymać? - - 149.
P. Cieleſne złączenie i przyſięga, izali przydaią większego węzła małżeńſtwu - - - - 150.

ROZMOWA XXXII.

o Zakładach warunkach, czyli kondycyach włożonych przy zaręczynach iinſzych umowach.

P. Małżeńſtwo pod warunkiem uczciwym zaciągnione, czy ma ſkutek bądź to na przytomny, bądz na przyſzły czas ważności? - - - - 151.
P. Warunek ſzpetny założony w zaręczynach, czy pſuie małżeńſtwo? - - - - 153.
P. Gdy by kto darował pole do Kościoła, z tym warunkiem, aby za niego codzień odprawowano 2. mſzy, niewypełniaiąc tey

kondycyi, czy może daruiący odwołać swoię darowiznę? 154.

Rozmowa XXXIII. o Małżeństwie

P. Zkąd te słowo Matrimonium małżeństwo? - 155.
P. Jakowa iest materya i forma tego Sakramentu? - 158.
P. Jakiż iest minister, i skutek małżeństwa? -

ROZMOWA XXXIV.

o Małżeństwie potaiemnym czyli kradzionym.

P. Jakie małżeństwo nazywa się potaiemne? - 160.
P. Małżeństwo potaiemne między Heretykami przeciwko ustawom Synodu Trydent. Zaciągnione, czy iest ważne? 161.
P. Niedorostki czyli młokosy ieśli by potaiemne zaciągneli małżeństwo, izali będzie nie warte, czy też zamieni się w zaręczyny na przyszły czas? - - 163.

ROZMOWA XXXV.

o Zapowiedziach do małżeństwa ściągaiących się

P. Jakowe uroczystości potrzebne są do zaciągnienia małżeństwa według Synodu Trydentskiego? - - - 164.
P. W iakich przypadkach Biskup może opuścić zapowiedzi?

ROZMOWA XXXVI.

o Asystencyi Parocha przy Szlubie małżeńskim

P. Paroch aby asystował szlubom małżeńskim, izali powinien bydź Kapłanem? - - - 168.
P. Jzali Paroch własny w cudzey Parochii może asystować szlubom małżeńskim swoim Parafianom? - 169.

ROZMOWA XXXVII.

o Małżeństwie włocęgow.

P. Kto iest właściwym Parochem włocęgow i Pielgrzymow? 170.

ROZMOWA XXXVIII.

o Własnościach małżonkow Szlub biorących.

P. Co powinni Małżonkowie czynić, przed spełnieniem Małżeństwa. - - - - 172.
P. Jeśli samym zezwoleniem bywa zaciągnione Małżeństwo, na cóż słowa i inne znaki im podobne, będą potrzebne? -

ROZMOWA XXXIX.

o Przeszkodach przeszkadzaiących do Szlubow, ale nierozrywaiących małżeństwo.

P. Które to są i jak wiele iest tych przeszkod do zaciągnienia Małżeństwa. - - - - 173.
P. Co się rozumie przez winę zaciągaiącą chłosty Crimen rzeczoną? - - - - - 174.

ROZMOWA XL.

o Przeszkodach rozrywaiących Małżeństwo.

P. Które są przeszkody rozrywaiące Małżeństwo? - 175.
P. Wieloraka bywa omyłka względem Osoby w Małżeństwie 176.

ROZMOWA XLI.

o Przeszkodzie z Szlubu Czystości.

P. Zkąd się to wzięło *Votum* czyli Szlub? i wieloraki? 177.
P. w Jakową karę wpadaią Klerycy, kiedy niezważaiąc na szlub Czystości, zaciągaią Małżeństwo? - - 179.

ROZMOWA XLII.

o Przeszkodzie Pokrewieństwa.

P. Co iest? i wielorakie iest pokrewieństwo? -
P. Czemuż to pokrewieństwo od Chrztu i Bierzmowania a nie zaś od innych Sakramentow wynika? - -

ROZ-

ROZMOWA XLIII.

o Pokrewieństwie Duchownym.

P. Między ktòremi Osobami zaciąga się pokrewieństwo Duchowne? - - - - - 180

P. Izali może Biskup pozwolić, aby dwoch Mężow, albo dwie niewiast, kogo ochrzczonego do Chrztu przyimowały? - 181

ROZMOWA XLIV.

o Przeszkodzie do małżeństwa z Pokrewności prawney.

P. Co iest spokrodowitość prawna, czyli obywatelska? - 183

P. Wielorakież iest pokrewieństwo prawne? - -

ROZMOWA XLV.

o Naturalnym Pokrewieństwie.

P. Co to iest naturalne pokrewieństwo? - - 185

P. Prawo Swieckie wiele też ma Reguł w porachowaniu Stopni? - - - - 188

P. Prawo Kanoniczne w wyrachowaniu Stopni, wiele też stanowi Reguł. - - - - 189

ROZMOWA XLVI.

o Przeszkodzie rozrywaiącey Małżeństwo przez dowiedzioną zbrodnie.

P. Wieloraka iest Zbrodnia rozrywaiąca Małżeństwo? - 192

ROZMOWA XLVII.

o Przeszkodzie rozrywaiącey z Rożności Wiary.

P. Jeśliby się ieden z niewiernych Małżonkow nawrocił do wiary, izali zaraz rozfypuie się Małżeństwo między niemi? - 194

P. Za nawroceniem się Oyca do Wiary, ieśli by Matka w niewierności zatwardziałym umyślem została. Dzieci za czyią wiarą poyść powinni? - - - - 195

ROZ-

ROZMOWA XLVIII.

o Przeszkodzie z przymusu gwałtownego, albo bojaźni.

P. Co iest gwałtowny przymus, albo bojaźń? -

P. Wieloraka iest bojaźń w Małżeństwie? - -

ROZMOWA XLIX.

o Przeszkodzie z Kleryctwa Stopniow de Ordine.

P. Czemuż to Stopień S. rozrywa Małżeństwo? - 197

P. Jeśliby kto ożeniony niespełniwszy Małżeństwa przeciwko woli żony swoiey, poświęcił się, co należy czynić? -

ROZMOWA L.

o Związku Małżeństwa pierwszego, iaką iest przeszkodą rozrywaiącą drugie Małżeństwo. de Ligamine.

P. Co to się rozumie przez Związek Ligamen? - 199

ROZMOWA LI.

o Przeszkodzie z Publiczney uczciwości, de Honestate.

P. Co to iest publiczney uczciwości Sprawiedliwość? -

ROZMOWA LII.

o Przeszkodzie rozrywaiącey Małżeństwo z Kolligacyi, czyli Powinowactwa. de Affinitate

P. Co iest Powinowactwo? wielorakie? i wiele ma Stopni? 201

P. Powinowactwo izali ma właściwy Stopien? - 202

P. Izali krewni męża i żony, wzaiem sobie są Powinowaci? 203

ROZMOWA LIII.

o Przeszkodzie z Niedołężności ciała: de Impotentia:

P. Coto iest Niemoc, albo Niedołężność? i wieloraka? 205

ROZMOWA LIV.

o Pochwyceniu oblubienicy: de Raptu in matrimonio

P.

...e niewiasty, i czy rożni się od porubstwa? 207.
P. Co iest poq porywacze, i onych pomocnicy, bywaią karani? 208.

ROZMOWA LV.

o Roznych przypadkach w małżenstwie

P. starzec zbytnią staroscią starty, czy może się ożenić? 211.
P. Kto powinien nato mieć wzgląd, aby małżonkowie niemieszkali osobno, ale raczey prowadzili życie małżeńskie? 213.

ROZMOWA LVI.

o Powtornym małżenstwie de Secundis Nuptiis.

P. Ktore to Małżenstwo nazywa się Powtornym? i wczym rożni się od pierwszego. - - - 215.
P. wątpliwy małżonek o smierci małżonka, czy może zaciągnąć nowe małżenstwo? - - - 216.
P. Dowodząc o smierci męża, izali potrzeba ważnieyszych szukać pewności, i wywodow? - - 217.

ROZMOWA LVII.

o Poymuiącym w małżenstwo tę ktorą przez cudzołożstwo zmazał.

P. Jesliby kto za życia pierwszey żony, ieszcze społecznoscią nieuznaney, poiął drugą wiedzącą o tym i one uznał cielesnie; Jżali ten po smierci pierwszey żony, może mieć tę drugą za żonę? &c 219.

ROZMOWA LVIII.

o Tym, ktory poznał cielesnie krewną żony swoiey.

P. Powinowactwo wynikaiące z niegodziwego spolkowania, co sprawuie? - - - - 220.
P. Niewiasta gwałtownie poznana odkrewnego swego męża, izali ma bydź obwiniona, i czy może domagać się powinnosci? 222.

ROZMOWA LIX.

o Klerykach, io tych co czystość szlubili; Jżali mogą zaciągać małżenstwo.

P. Ktoryż to szlub bardziey obowiązuie, czy prosty, czy uroczysty? - - - - 224.
P. Klerycy, albo szlubuiący czystość, ieśli by zaciągneli małżenstwo, iak maią bydź karani? - - 425.

ROZMOWA LX.

o Małżenstwie trędowatych i Niewolnikow

P. Trędowaci, izali mogą zaciągać małżenstwa? - 226.
P. Gdzie iest zwyczay, ażeby płod żywota był tey kondycyi co i ociec, urodzony tedy Syn zwolnego oyca, i z służebnicy, czy wolny iest? i czy iako wolny, zaciąga małżenstwo? 227.

ROZMOWA LXI.

o Małżenstwie przeciw zakazom Kościelnym.

P. Wieloż sposobmi bywa czyniony zakaz? - 228.
P. Izali papież może kogo nazawsze niegodnym małżenstwa osądzić? - - - - 229.

ROZMOWA LXII.

o Powroceniu darowizn, iposagu między mężem i żoną po Rozwodzie.

P. Coż toiest posag? i wieloraki? - - 230.
P. Czemu ta bywa czyniona darowizna dla godow? -
P. Darowizna uczyniona nałożnicy, izali słuszna? 233.

ROZMOWA LXIII.

o Tym kto może zaskarzać, albo świadczyć przeciw nie małżenstwu.

P. Kto może małżenstwo oskarzyć przed Sędzią Kościelnym, aby było rozwiązane? - - - 234.
P. Ktorzyż świadkowie w małżeństwie są zdatni? - -
P. Do rązwiązania małżenstwa, wiele potrzeba Swiadkow? 236.

ROZMOWA LXIV.

o Nawroceniu małżonkow

P.

P. Iżali ktory zmałżonkow może wstąpić do zakonu, albo wyświęcić się - - - - -
P. Możeli w iakim przypadku wstąpić do zakonu, albo się wyświęcić mąż bez zezwolenia żony? - - 237.

ROZMOWA LXV.

o Rozwodach czyli odłączeniu od Łoża de Divortiis

P. Co to iest Rozwod Divortium? i wielorakí? 243.
P. Wieleż iest przyczyn dla ktorych bywa rozłączone małżeństwo co do Łoża, i pomieszkania? - - -
P. Jakichże przypadkach niebywa rozłączone małżeństwo nawet co do Łoża, i co do mieszkania? - - 244.

ROZMOWA LXVI.

o Dyspensach w małżeństwie bywać zwykłych

P. Możeli Biskup iakimkolwiek sposobem i w rozrywaiących dyspensować? - - - - 247.
P. Jesliby Biskup dyspensował, w przeszkodzie taiemney a rozrywaiącey, w iakim ządzie zdaie się dyspensować? - -

ROZMOWA LXVII.

o Cudzołoztwie, Porubstwie, i Kazirodztwie.

P. Co iest Cudzoloztwo Adulterium? - 248.
P. Co iest parubstwo stuprum? i wielorakie? - 253.
P. Porubstwo prawem kanonicznym, iak bywa karane. 254.
P. Ktorzy to nazywaią się Kazirodcy incestuosi? - -
P. Jakowa kara iest na kazirodztwo? - -
Obwieszczenie ktore się zwykło posyłać przed misyą a. ma. lub zma Niedzielami. Forma zaświadczenia od Prałata lub parocha dana Misionarzom. Forma zaświadczenia od Misionarzow dada parochowi. - - - -

ROZMOWY DUCHOWNE

Wyięte z Drugiey Xięgi Prawa Kanonicznego

O PRZYPADKACH SUMIENNYCH

PRZEZ

X. TYMOTEUSZA

SZCZUROWSKIEGO

Z S. B. W. S. Teologii Doktora.

i Prawa Kanonicznego. Proto - Notariusza S. Stolicy Apostolskiey Rektora Missyi Apostolskiey Archi - Dyecezyi Metropolitańskiey.

W SUPRASLU

w Drukarni J. K. Mći XX. Bazylianow. 1792

XIĘGA DRUGA

O przypadkach Sumiennych z Księgi Drugiey Prawa Kanonicznego o Censurach, czyli karach Kościelnych.

ROZMOWA I.

De Excomunicatione, o Klątwie.

P. *Co iest Censura Kościelna?*

O. Jest to kara Duchowna, i lekarska, odeymuiąca przedmieysze używanie niektórych spraw, i czynności Duchownych, tak włożona przez władzę Kościelną, iżby pospolicie przez nią famą zdięta bydź mogła. Soar. de Cens.

P. *Wieleż iest gatunków censury Kościelney?*

O. Trzy, Klątwa *Excommunicatio*, zawściągnienie *Suspensio* zakaz *Interdictum.*

P. *Cóż iest Excommunika, czyli klątwa?*

O. Jest to kara Kościelna, przez którą Chrześcianin bywa wyłączony od społeczności Kościoła, co do pożytkowania, ogulnych ratunków, i pomocy Kościelnych, i od wszelkiey godziwey społeeznośei wiernych. S. Thom. supl.

P. *Wielorakaż iest Exkommunika, czyli klątwa?*

O. Dwoiaka: 1. Większa, ktora odeymuie człowiekowi ucześnictwo tak czynne, żeby niemogł sprawować *Activam Communionę;* Jako też i stosowne, żeby niemogł przyimować Sakramentów SS. i Modłow ludzkich. C. 8. 2. Mnieysza Exkommunika, ktora tylko odłącza od stosownego przyimowania Sakramentów, a Communione Pasiva d. c. 59.

P. *Wieloraka powtóre iest klątwa, Excommunika?*

O. Dwoiaka: to iest, 1. *Latæ sententiæ seu Canonis:* wy-

danego iuż Dekretu, czyli Prawa; kiedy kto ſamym Kanonem, czyli Prawem bez uſługi Sędziego, w klątwę popada. Abb. in prin: 2. *Sententia ferenda*, oczekiwanego Dekretu, czyli ściągaiąca ſię dopiero po rozſądzeniu, i ogłoſzeniu od Sędziego, a inaczey niebywa ściągniona. C. 22.

P. Czyli ſą ieſzcze, inne gatunki klątwy?

O. Są 1. Prawdziwa *Vera* w ktorą kto wpada przez ſame Prawo iak ſkoro uczynek popełnił zabroniony prawem, i ta klątwa zaraz wiąże, bez żadnego ogłoſzenia ſądu. Glos: 2. Grożąca *Comminatoria*, ktora nie zaraz wiąże ale czeka ſentencyi Sędziego dla poſtrachu. Felin in c. 35. 3. Sprawiedliwa *Juſta* i prawna, ktòra bywa wydana ze wſzyſtkiemi okolicznościami. Tollet. in ſum. 4. Nieſprawiedliwa *in juſta*, ktòrey niedoſtaie iakowey okoliczności, i bywa wydana z niezupełney przyczyny. Tollet. 5. Ważna, *Valida*, ktora wypada z ſprawiedliwey przyczyny, zachowawſzy wſzyſtkie należytości prawne, 6. Niewazna niewarta *Invalida*, ktora niema tych wſzyſtkich warunkòw. Tollet.

P. Kiedy ieſt wzmianka oklątwie poproſtu wydaney, ktòra ma bydź rozumiana czy większa, czy mnieyſza?

O. Nie tylko mnieyſza, ale też większa. C. 59.

P. Co należy zachować w wydaniu ſentencyi klątwy?

O. Powinno uprzedzić troiſte upomnienie; upor, grzech śmiertelny, i to powinno bydź na Piśmie. Abb: in C. 3.

P. Klątwa wydana, zachowawſzy prawne warunki ſame tylko admonicie, czyli upomnienie opuściwſzy, czy ieſt ważna?

O. Nie ieſt ważna, procz ieſliby ta ſentencya była ogłaſza-

ſzaiąca iuż wydanego Dekretu, ponieważ Kanon powinien bydź każdemu za admonicyą, czyli upomnieniem. C 48. & ibi Glos.

P. W iaką karę popada Sędzia Exkommunikuiący kogo, bez ſłuſzney przyczyny, bez admonicyi, bez Pisma?

O Bywa za ſuſpendowany przez cały miesiąc od weyścia do Kościoła, i od Swiętych Taiemnic. C. 1. ff. si quis.

P. Jeśli w klątwie niedoſtaie ktòrego warunku, czy Kościoł powinien unikać człowieka wyklętego?

O. Tak ieſt: aż ſię okaże dowodnie, że nieważnie była klątwa wydana. Vieto.

P. Czemuż to, kiedy bywa mowiono o klątwie, ma ſię rozumieć o większey, a nie omnieyſzey, i kiedy wątpiemy, czy ieſt kto wyklętym klątwą wydanego Dekretu, że to ma bydź rozumiano o klątwie grożącey?

O. Bo w pierwſzym przypadku ſtoiemy przy Prawie, a tak ma bydź rozumiano o większey klątwie; gdy zaś ta ieſt lekarſtwem duſzy, zkąd trzeba domyślać ſię, że Kościoł używa ſkuteczniejſzego lekarſtwa. W drugim zaś przypadku uważamy dzieł, a tak ſądziemy z łaſkawością dla bliźniego, według mnieyſzey ſzkody.

P. Jaka rożnica ieſt między Anathemą, i między Exkommunikąwiększą?

O. Co do mocy wiązania, żadney rożnicy niema, ale co do Sollenności, czyli większey okazałości, tylko ſię rożnią. Can: 16.

P. Jeżli wymawia kiedy niewiadomość od klątwy?

O.

O. Wymawia, ale to w ten czas, kiedy niewiedzący, że czyniąc takową rzecz, popada w klątwę: w klątwie albowiem powinno się zamykać zezwolenie samochętne, co nieprzyzwoito niewiedzącemu; atoli niewiadomość nigdy niewymawia w takim uczynku, który sam z siebie iest potępiony; iako to: w świętokradztwie, kradzieży, i Cudzołozstwie.

P. Któraż to iest Niewiadomość grubiańska, i zapamiętała?

O. Kiedy kto tak niewie, że nawet choćby mógł wiedzieć, i powinien, iednak zgoła niechce.

P. Wyrok klątwy, czy iuż uchodzi za rzecz osądzoną?

O. Jak żywo nie, i owszem takowy powinien bydź rozgrzeszony po 10. leciech, ieśliby się stał gorszym, nawet pomieniewolnie. Gdy bowiem Klątwa iest lekarstwem, więc gdzie niepomaga, nietrzeba iey tam używać. Joan Andr. in C. 1.

P. Klątwa czy może bydź wydana pod kondycią?

O. Może bydź wydana. Armilli v. Extravagant:

P. Jeśliby Klątwa była wydana od Biskupa wizytuiącego Dyecezyą swoią na przeciwko niemu spieraiących, czy w ten czas powinny się upatrywać, upor, troiste upomnienie, i pismo?

O. Niepowinny się upatrywać, bo same pomieszanie sprzeciwienia się, i wzbranianie wizyty, dostarczaią w tym przypadku, opuściwszy inne sollenności. Y owszem Conc. Trid ses 24. C. 20. de Reform. Biskupem wszelką daie władzę, iako Delegatom Stolicy Apostolskiey. Sylv. Exa:

P. Gdyby Klątwa była wydana, aby wszyscy Klerycy na Processye pod karą Klątwy samym dziełem sciągnienia schodzili się: taka Klątwa czy ważna?

O.

O. Będzie ważna, bo w niey zamykaią się one należytości ukrycie, w przewinieniu przyszłym, albo bydź mogącym. Covar in C. 24 §. 10.

P. Za przeszły występek możeli bydź Klątwa bez uprzedzaiącey admonicyi Kanoniczney?

O. Nie może bydź, i ieśliby tak była wydana, nic warta. Navar.

P. Którzyż to są co się większą Klątwą związali w samym popełnieniu uczynku?

O. Wszyscy Heretycy, i onych przyiaciele, ich przyimuiące. Falszerze Listow Apostolskich, Symoniący czyli Swiętokupcy, wyłamuiący Kościoły, i łupieżcy, zapalacze, porywaiący się gwałtownie na Klerykow, zezwalaiący na to, rozkazuiący chwytać, Klerykow niebroniący, ieśli mogą. C. 47. Wiele i innych iest przypadkow.

P. Coż sprawuie większa Klątwa?

O. Odbiera człowiekowi tak czynne do sprawowania *activam*, iako też i stosowne do przyimowania *Passivam* uczesnictwo Sakramentow; Jeśliby bowiem odważył się sprawować, staie się bez-zakonnym *Irregularis*, czyli bez prawnym. Klątwa odbiera wszelkie Modłow i zasług, pomocy, i posiłki *suffragia*; wyzuwa z wolności, i mocy obierania tak sprawnego, *electionis activa*, żeby niemógł nikogo obierać na urząd; iako też stosownego, *electionis Passivæ*, aby też i iego nikt niemógł obierać na żadne funkcye, suspenduie go czyli zawściąga od Officium, czyli i od Beneficium czyli dobroczynnego dochodu Kościelnego. Uwalnia podległych od posłuszeństwa

ſtwa Przełożonym wyklętym, odeymuie moc ſwiadczenia, i moc prawowania ſię za krzywdę; i ſtanowienia iakowych rzeczy; wydziera pogrzeb Kościelny.

P. Co ſprawuie mniemſza Klątwa?

O. Wzbrania od przyimowania Sakramentow ſtoſownego *Paſſiva Perceptione*; tak iż gdyby przyimował, grzeſzyłby zaiſte: ale iednak nieſtałby ſię bez-zakonnym *Irregularis* czyli bez prawnym, to ieſt: niewyzułby ſię z Prawa, i z Zakonu. C. 30. Obieranie do Beneficiow takie czyni, iż ſłusznie mogłoby bydź zniſzczone, chociaż onego ſkutecznie niezniſzcza, i kto taką Klątwą związany, ſprawuie Sakramenta, grzeſzy powſzednie. Covar. C 24.

P. Moc i używanie cenſury Koſcielney, zkąd początek ſwoy wzięły?

O. Bez wątpienia od ſamego Chryſtuſa Pana, który u Mateuſza S. w Roz: 18. Rzekł: Cokolwiek związecie na ziemi, będzie związano i w Niebie: gdzie te ſłowa *związecie Ligaveritis* przez Metaphore bardzo dobrze ſtoſuią ſię do Cenſury Kościelney, która ieſt związaniem niektakowymści, którym bywa nieiakoś duſza uwięziona. Po Chryſtuſie zaś zaraz od czaſu poczynaiącego ſię Kościoła ta władza, i używanie oney zaczęte, aż do nineyſzych czaſow bez przerwania trwa, co ſię okazuie z rożnych Kanonow Apoſtolſkich, i Papiezkich.

P. Którym że to oſobom ta moc i Władza przyſłuſi?

O. Po S. Pietrze Wikarym Chryſtuſowym Naywyżſzym Papieżom, i Biſkupom, i Legatom Apoſtolſkim, czyli Papiezkim;

zkim; Wikaryuſzowi wybranemu od Kapituły w czaſie wakuiącey ſtolicy; iako też w ten czas i ſamey Kapitule, ktora zaſtępuie w iuryzdykcyi Biſkupa, naywłaściwſzym prawem. Potym Synodom Gralnym; Prowincyalnym; i innym którym ieſt udzielona, albo przekazana Juryzdykcya. C. veniens &c. ibi Glos.

P. Jzali może bydź ta moc wyklinania powierzona ſwieckiemu, albo Laikowi?

O. Gdy ta moc i juryzdykcya z uſtanowionego prawa; tedy Naywyżſzy Papież ktory ieſt nad Prawo uſtanowiony może ią powierzyć ſwieckiemu, czego iednak nigdy nie czyni, ale powierza Klerykowi który przynaymniey pierwſze odebrał poſtrzyżenie. Glos in Cap. 6.

P. Kto, i przeciwko komu wyrok klątwy wydaie?

O. Ten kto ma Juryzdykcyą właściwą, albo powierzoną Duchowną, a to czy na ſwieckiego, czy na Kleryka, bądź to Xiążęcia, Króla; bądź to na poddanych iego, może wydawać klątwę, byle tylko na poiedynczą ſzczegulną oſobę, a nie zaś na całą poſpolitość, albo zgromadzenie wydawał. C. 5 n. 6. Przyczyna ieſt ta: ponieważ dobra i korzyści które odeymuie klątwa, ſą oſobiſte, i należące do każdego z oſobna; zkąd gdyby klątwa była wydana na całą poſpolitość, mogłaby wiązać niektórych, i wcale niewinnych takowym Dekretem. Can. 31.

ROZMOWA II.

o Miniſtrze Klątwy, czyli Exkommuniki.

Jzali Niewiaſta maiąca Juryzdykcyą, iako też niektóre Xienie, czy

mogą wyklinać ſobie podległych?

O. Jak żywo niemogą, ponieważ taka juryzdykcya należy do Władzy Kluczow, ktòra żadney niewieście nie ieſt powierzona; i chociaż Naybłogoſławieńſza Marya Panna godnieyſza nieporownanie nad wſzyſtkich Apoſtołow, ieſt, i była; iednak oney Kluczow Krolewſtwa Niebieſkiego Chryſtus niewruczył. C. 10 de ſent Excom:

P. Proſty Kapłan, albo Paroch, czy może wykląć ſwoich podległych?

O. Niemoże, ponieważ niema ſądowey Juryzdykcyi, procz ieśliby ią ſzczegulnie i wyraznie ſobie miał od Biſkupa powierzoną. Tolet.

P. Możeli Biſtup wygnany, albo wygnania obawiaiący ſię w cudzey Dyecezyi, ſwoich podległych wyklinać?

O. Może, ieſt bowiem iemu to w takim przypadku pozwolone. Clement. Unio. de Gra.

P. Czy może Biſkup za wyſtępek popełniony w cudzey Dyecezyi wyklinać w ſwoiey do ſiebie należącego?

O. Niemoże, gdyż wyſtępki, co do ukarania, idą za ſądem miejſcowym D. D. in Clem

P. Człowiek wyklęty iedną klątwą, czy może bydź znowu wyklinany w inſzey ſprawie?

O. Może bydź wyklęty, czy to od tegoż ſamego, czyli od inſzego ſędziego należącego. S. Thomas.

P. Dekret wydany od ſędziego wyklętego, czy ieſt ważny?

O. Nie ieſt ważny, ieśliby ſędzia iawnie był wyklęty. C. 24. Ale ważny ieśli ſkrycie. Abb.

P.

P. Klątwa wydana od ſędziego który umarł, albo ſię zrzekł juryzdykcyi czy ieſt ważna?

O. Ważna ieſt co do tych, ktòrzy przed iego ſmiercią, albo zrzeczeniem ſię w nią popadli; ale nie co do tych, ktòrzy po śmierci, albo po zrzeczeniu ſię, zawinili; bo taka klątwa niſzczeie przy śmierci, albo zrzeczeniu ſię rozkazującego. Molin Excom.

P. w Zakazie ogulnym in interdicto Grali napr: Papieżkim, czy zamykaią ſię Biſkupi?

O. Bynaymniey nie. C. 4. de Sent Excom.

P. Możeli Biſkup wykląć ſwego podległego, w cudzey Dyecezyi będącego?

O. Może, ieśliby ten podległy przewinił w ſwoiey Dyecezyi, i uciekł do drugiey, tedy wprzod zapozwawſzy, i rozſądzwſzy iego wyſtępek, może go wyklnąć, i odiąć mu pożytkowanie, i dochody. D. D. in C. fin.

P. Biſkup wyklęty, możeli drugiego wykląć?

O. Może ieśli ieſt ſkrycie wyklęty, ieśli zaś iawnie, tedy nie może, ſkrycie bowiem wyklętemu Kościoł nieodeymuie Juryzdykcyi. Sotus.

P. *Możeli Biſkup wiązać nieprzytomnych, ieśliby ogulnie wydał wyrok klątwy, na kſztalt uſtawy?*

O. Nie może. Can. fin de Conſtit in 6.

P. Kiedy ſędzia Kościelny, i iak ma użyć Klątwy?

O. w Ten czas kiedy inſze ſrzodki, i lekarſtwa niepomagaią, chociażby należycie byli dokładane, a ciężkość wymagała, chociażby należycie byli dokładane, a ciężkość wymagała, chociażby należycie byli dokładane, a ciężkość wymagała

to w ſprawach obywatelſkich, kiedy może bydź rzeczywiſta, albo oſobiſta Exekucia, ſędzia Kościelny niepowinien miecza Duchownego używać. ſes 25. Conc. Trid.

P. Możeli Biſkup wykląć kogo za dług obywatelſki?

O. Niemoże, procz ieſli by okazał ſię bydź uporczywym, ale powinien popierać przeciw iego maiątkom, i Jego Oſobie. ſes. 25.

P. Jeſli by kto rzekł, iż wolę bydz w więzieniu, niżeli wyklętym, co ma czynić ſędzia?

O. Powinien go rozgrzeſzyć, i wziąć do więzienia, gdyż klątwa tylko była ſrzodkiem, do zniewolenia onego. ſeſs. 25.

P. Wyklęty, ieſli by przyobiecał wypełnić Prawo, i żałował za upor, czy zaraz ma bydź rozgrzeſzony

O. Tak ieſt, zaraz ma bydź rozgrzeſzony.

P. Jeſli który dłużnik, tak ieſt ubogi, iż żadną miarą kredytorowi ſwemu niemoże wypłacić ſię, czy ma bydź wyklęty?

O. Niepowinien, i owſzem, ieſli by był wyklęty, powinien bydź rozgrzeſzony, aby mu te lekarſtwo, które miało bydź ku Zbawieniu, nie poſzło na zgubę. Conc. Trid. ſes 25. de Reform.

P. Kary za opieſzałoſć, i przebywanie w klątwie wyciągnione w pieniądzach, albo maiątkach, gdzie maią bydź applikowane?

O. Mieſcom SS, ani przemaga przeciw temu przeciwny zwyczay, przez który by naymnieyſza cząſtka dawała ſię Wikaryuſzowi dwore Biſkupſkiego. Declarat Card Conc.

P. Jak ma bydź przeświadczony Sędzia o uporze, aby wydał Klątwę?

O.

O. Znależytey Exekucyi troiſtego pozwu, albo też ieśliby pozew był ſłowny, Exekutora wiernym zeznaniem, to ieſt: że pozwany ieſt, niepoſłuſzny; że i ſam ſię ukrył, i ſwoie maiątki, aby na nich niebyła Exekucya &c. to tedy widząc Sędzia, powinien wydać klątwę. DD. ſes. 25.

P. Możeli Biſkup tego wykląć, który niechce wypłacać dzieſięciny, nieużywſzy wprzod, żeby mogła bydź exekucya w iego dobrach?

O. Może; ponieważ dzieſięciny ſą wyżywienia klerykow, ani ieſt obowiązany onego rozgrzeſzać, ażby w ſkutku zupełnie wypłacił dzieſięciny. Conc. Trid. ſes. 25. C. 12.

P. Możeli ſtrona dla którey inſtancyi, druga ſtrona w cenſury popadła po zadość uczynieniu, uwolnić ſtronę?

O. Niemoże, ieżeli już wpadła w klątwę, gdyż ſtrona niema władzy wiązania i rozwiązywania, ale tylko może zezwolić na rozgrzeſzenie; do kogo zaś należy wiązać, do tego i rozgrzeſzać. C. 3.

P. Jeśliby taka Klątwa była nieſprawiedliwa, możeli od kogo być znieſiona, bez powagi Sędziego?

O. Przez wyż wſpomnione prawo, niemoże.

P. Czy ważny ieſt Dekret Sędziego Delegowanego wydany, przed okazaniem Kommiſsyi?

O. Nieważny. Soas v Ecom.

P. Jeśliby Xiąże ſwieckie Biſkupowi polecił ſprawę ſwego poddanego, możeli użyć Biſkup klątwy?

O. Niemoże, bo w ten czas oſobę Xięcia ſwieckiego, któ-

któremu władza Kluczow nie ieſt pozwolona. Angel. Rozſądek bowiem w materyi Klątwy należy do ſędziego Kościelnego. Conc. Trid.

P. Sędzia ieſli by ſam popadł w klątwę, możeli rozgrzeſzyć tego, którego wprzod wyklął?

O. Jeśli ieſt jawnie wyklęty niemoże, ale ieśli ſkrycie, tedy może. Tolet.

P. Ogłoſzenie Klątwy iak ſię ma czynić?

O. Wprzod koniecznie zapozwawſzy ſtronę; Inaczey nic warta będzie Klątwa. Felu.

P. Kto ſię obwinić ma, o gwałtowne targnienie ſię na Kleryka?

O. Który bije rękoma, albo nogami, lub też naniego pluie, wodą pryſka, lub oczy zalewa, za ſuknią targa, albo one drapie, co z rąk wydziera, Konia, pod Klerykiem tamuie, albo zabija, w więzieniu, albo też w zamknięciu gwałtownie, z taką zapalczywością goni, naciera, iżby on upaść albo w rzekę wſkoczyć, albo iakie niebeſpieczeńſtwo, albo krzywdę gwałtowną ponieść muſiał. lib. 36. de Sent. Excom Glos.

P. Sędzia ſwiecki chwytaiący Kleryka bez Habitu, i tonſury mieſzaiącego ſię do rzeczy nieuczciwych, i ſprosnych, i wtrącaiący go do więzienia, czy w pada w Kanon Klątwy? Si quis ſoedente &c.

O. Niewpada, ponieważ przez ten wyſtępek takowy Kleryk traci przywiley Kanonu niezupełnie, ale tylko co do więzienia, gdyż potym do ſwego Sędziego Kościelnego, powinien bydź odeſłany z opiſaniem, czyli Proceſsem Sądownie

wnie wyprowadzonym dla odebrania kary. C. 1. de Apoſtat.

P. Gdyby Sędzia poznał, iż ten Kleryk był Kanonikiem, albo maiącym Beneficium takiego Kościoła, możeli go ſchwytać, i do więzienia wtrącić bez boiaźni?

O. Aczkolwiek, lepiey by uczynił, gdyby go bez gwałtu do Biſkupa, albo iego Wikaryuſza zaprowadził, niewpadnie iednak w Klątwę Kanonu, chociażby nieprzyſzło do tey dyſtrecyi; Kościoł bowiem nie broni Klerykow ſchwytanych na zbrodni, i więzionych. d. C. 1. et Glos. de Ap.

P. ieśliby Sędzia ſwiecki znalazł Kleryka w nocy, w długim płaſzczu, albo odzieniu ukryte maiącego orężże dla obrony, możeli go bez boiaźni wtrącić do więzienia?

O. Gdyby go znalazł mieſzaiącego ſię do ſprawności, i niegodziwych ſpraw iako to: lubieżności, złodzieyſtwa, zapalania, poiedynkow, gwałcenia domow &c. Może onego wtrącić do więzienia, i do własnego ſędziego po ukaranie odeſłać. Ale ieśliby go znalazł przy zabawach niezabronionych, niemoże nań tey ſurowości użyć. Może iednak iego Superyorowi oznaymić, klerykowi bowiem, a oſobliwie w nocy na obronę ſwoią noſzenie orężż, nie ieſt zabronione, ani dla tego nie traci przywileiu, procz ieśliby ſię ſprosnościom iakowym, i niegodziwym ſprawom przymieſzał, i tak bywa rozumiano z Textu de Apoſtatis & Reiter Bap. i tak go tłumaczą. D. D.

P. Sędzia ſwiecki targaiący ſię rękoma gwałtownie, na kleryka pod pretextem ſwoiey ſuryzdykcyi, od kogo ma bydź rozgrzeſzony, i iak ma bydź karany?

O.

O. Ponieważ ſamym dziełem popada w Kanon klątwy (Si quis ſuadente diabolo percuſserit Clericum anathema ſit) niemoże bydź rozgrzeſzony, iak tylko od ſamego Papieża, a ma bydź karany według rozſądku winy; ponieważ taki ſędzia żadney niema, ani według Prawa, mieć może nawet pod kolorem i pretextem urzędu ſwego iuryzdykcyi na kleryka, który go przewyżſza godnością. C. 3. de ſenten. Excom.

P. A ieśli Sędzia za rzucenie ſię na kleryka od Biſkupa ogłoſzonym był wyklętym; i do Papieża po Abſolucią odeſłanym, tym czaſem umierał, kto go może rozgrzeſzyć?

O. Każdy Kapłan, nawet i proſty, daie, bowiem iemu oſtateczna potrzeba tę Juryzdykcyą. Jeśliby ten Sędzia ozdrowiał, obowiązany ieſt iak nayprędzey pod powrotem do teyże Klątwy rzeczywiście ſtawić ſię przed Papieżem Rzymſkim. Clement 1. §. ſane de Excom.

P. Jeśliby który kleryk ſędziemu ſwieckiemu, albo inney oſobie chciał iaką rzecz gwałtem wydrzeć, albo iak inaczey ſkrzywdzić, wzbudził ią do utarczki, czyli do bitwy, możeli ſędzia, aby ſię bronił albo większego zła uniknął bez boiaźni, gwałtowną ręką targnąć ſię na kleryka, a nie wpaść w klątwę?

O. Może, ponieważ gwałt, gwałtem naturalnie odpędzać godzi ſię, z umiarkowaniem niewinney ſwoiey obrony, tak właſney ſwoiey oſoby, iako też i maiątkow ſwoich. W Tym bowiem przypadku kleryk dał okazią do bitwy a w tym ten przywiley ſiquis ſuadente &c. Niewoiuiącemu, ale cierpiącemu klerykowi ſłużyłby. Abb. in C. 1.

P.

P. Sędzia albo ſwiecki człowiek biiący kleryka przy godziwych rzeczach zabawnego, i niemieſzaiącego ſię do nieprzyſłoyności ſzpetney, czy wpada w klątwę, i od kogo ma bydź rozgrzeſzony?

O. Jeśli z letka bardzo, i prawie żartem potrącił, niewpada w klątwę. Can. 29. Inaczey zaś, ieśliby z urzędu używaiąc ſwoiey władzy potrącił, choćby i z letka, wpada w klątwę, i od Papieża ma bydź rozgrzeſzony. Ca. 3. Officialis de ſent Excom.

P. *Sędzia ſwiecki Kościelnemu Sędziemu poſtępuiącemu nawet przeciw Dekretom Synodu Trydeńtſkiego, możeli zabronić, aby niewydawał klątwy na niego podległych?*

O. Niemoże, ponieważ ſędzia ſwiecki, nad ſędzią Kościelnym nie ma żadney władzy, a rozſądek w materyi klątwy do ſędziow Kościelnych, nie zaś ſwieckich należy. Conc. Trid.

P. Jeśliby ſędzia ſwiecki wyklętego człowieka w ſprawach ſwoich ſądow przypuſzczał, bronił, zaſtępował i pokrywał, możeli ſam bydź od ſędziego Duchownego wyklętym?

O. Może bydź wyklętym za poprzedzaiącym upominaniem, broniąc ſwoiey Juryzdykcyi, do którey ſię ſwieccy wtrącać niepowinni. Can. 1. deſt. 95.

P. Sędzia Kościelny, Profeſsor, Opat, Prałat, ieśliby bić kazał kleryka aż do wylania Krwi, czy potrzebuią Abſolucyi?

O. Jeśliby tacy mieli nad klerykiem Juryzdykcyą, Magiſterium, albo Superiorſtwo, a kazali bić dla poprawy, i umyſłem onego polepſzenia nie potrzebuią abſolucyi, ani ci którzy wykonywaią rozkaz; ponieważ ukaranie, i Pokuta,

za winy, i wyſtępki, nietylko ſą godziwe w Kościele, ale też i potrzebne, byleby w takim ukaraniu umiarkowanie niechybiło, a czynione było umyſłem poprawienia, a nie zaś zemſty. c. 1. &. 6.

P. Sędzia Kościelny, Prałat, Opat, Superior, który rozkazuie ſwieckiemu aby gwałtowną ręką targnął ſię na kleryka, czy w padaią w klątwę Kanonu ſiquis?

O. Tak ieſt w padaią; tak roſkazuiący, iako i targaiący ſię; i od Papieża maią bydź abſolwowani, ieśli by to czynili, bez nagley potrzeby, umyſłem tylko ſkrzywdzenia. D. D. in c. 36.

P. Czamuż tedy w Kanonie to. de ſent. Excom. mówi Papież, iż ieśli by ſwiecki rzucił ſię gwałtowną ręką na Kleryka broniąc ſię, albo z roſkazu ſwoich Superiorow, niepotrzebował by Abſolucyi?

O. Trudność ułatwia ſię z Kanonu 36 to ieſt, ieśli by Superyor inaczey Kleryka poprawić, albo do więzienia wtrącić niemogł, ażby za pomocą ręki Swieckiey, wtedy i Superyor i ſwiecki dla targnienia ſię ręką gwałtowną na Kleryka wolni ſą od Kanonu, ſiquis ſuadente, byle by ich gwałtowność nieſtłumiła przyſtoyności i ſłuſzności, nad opieraiącym ſię Klerykiem; i w tym to przypadku mówi Text wſpomniony. C. 10.

P. Niedoroſłki, albo też wyroſzczaki biiący ſię wzaiemnie, ale żartem, od kogo maią bydź rozgrzeſzeni?

O. Od Biſkupa, ponieważ tych wiek, a tamtych lekko myślność żartobliwa wymawiaią. C. 1. de ſent Excom.

P.

P. Mniſzki wzaiemnie ſię biiący, albo Konwerſki, albo Klerycy od kogo maią bydź rozgrzeſzone?

O. Od Biſkupa mieyſcowego, ieśli zaś Monaſtery ſą rożnych Dyecezyi od oboygu Biſkupow.

P. Ktoby na Kleryka zezwalaiącego nato, gwałtowną ręką targnoł ſię, od kogo ma bydź rozgrzeſzony?

O. Od ſamego Naywyżſzego Papieża.

P. Gdy by kto miał Przywiley, aby nie był wyklętym od Ordynariuſza, a w niewiadomości był by od Ordynariuſza wyklętym, czy ta ważna Klątwa?

O. Nieważna, ale takowy Przywiley Ordynaryuſzowi ma bydź pokazany przed Klątwą, a nie zaś potym, dla uniknienia zgorſzenia. Abb. in C. 4.

P. Kiedy przy wydaniu Klątwy potrzebne ieſt upomnienie?

O. Kiedy bywa wydana za przykazanie przeczące, iako, gdy bywa zaſkarżono, że Kleryk nierezyduie przy Kościele, gdy kto pewnego dnia nieſpowiadał ſię &c; ponieważ nam nie jeſt wiadomo, czy ten miał iaką ſprawiedliwą przyczynę, a zatym uczyniwſzy upomnienie, ukaże ſię iego upor godny Klątwy: w Przykazaniach zaś twierdzących, niepotrzebne ieſt upomnienie, ale doſyć wiedzieć, że wyſtępek popełniony: iako ſię trafia w porywaczu rzeczy Kościelnych, wuderzycielu Kleryka. DD. in C. 30.

P. Kiedy ſędzia Kościelny uwiadomiony omawieniem i pogłoſką przyſtępuie do wydania Klątwy, co powinien czynić?

O. Bardzo umiarkowany, oſtrożny, i rzadko taki dekret wydawać powinien, aby taki od mniemania, i wiel-

kiego niebeſpieczeńſtwa Klątwy dla oſtrożności był rozgrzeſzony. in C. de Cohabit. Clericor: mul.

P. Klerycy ſwieccy czy mogą targnąć ręką gwałtowną na Zakonnikow, chcąc ich złupić z iakiey godności poprzednictwa, albo z miejſca, bez ukarania Klątwy?

O. Jeśli by rzecz była cieleśna, a Zakonnik by ią gwałtem ſobie przywłaſzczył, i był by napadaczem, tedy Kleryk może onego bez bojaźni Klątwy wypędzić z onego mieſca. Jeśli by zaś była rzecz Duchowna, iako to poprzednictwo, a może ſię bronić przez Prawo, bez gwałtownego targnienia ſię tego, od tey zbrodni gorſzącey wſtrzymać ſię należy, albo lepiey zawſze tych gwałtowności unikać, aby ſwieckim niedać zgorſzenia. Abb. in C. 12.

P. Dowody niezupełne czy wyſtarczą do ogłoſzenia, iż kto wpadł w Klątwę?

O. Tak ieſt wyſtarczą dla wielkiego niebeſpieczeńſtwa duſzy. DD. in C. 1.

P. Do kogo należy ogłoſić, że kto popadł w klątwę?

O. Do ſamego Sędziego Kościelnego, i to wprzod zapozwawſzy ſtronę, inaczey Klątwa nic warta. Felin. in C. 35.

ROZMOWA III.

o Tym; Kto może bydź wyklętym i o Ucześnikach z Wyklętemi.

P. Czy może kto Exkommunikować Papieżow?

O. Zaden niemoże, bo On ieſt wyżſzy nad Prawo ludzkie, a niepodlega żadnemu ſądowi ludzkiemu. Can. 13.

P. Cesarz, Krolowie, Xiążęta wielcy, czy mogą bydź wyklęci, i od kogo?

O. Mogą bydź wyklinani, ale to bardzo rzadko; ſą bowiem i liczą ſię między owce Piotrowi S. polecone. Can. 10. Diſt 96.

P. Biſkupi, Kardynałowie, Patryarchowie, czy mogą bydź wyklinani?

O. Mogą nawet od proſtego Kapłana delegowanego od Naywyżſzego Papieża. DD. in c 4.

P. Których że to wiąże Klątwa?

O. Podległych tylko oboiey płci. l. c. 4.

P. Lud wſzyſtek, zgromadzenie iakie, poſpolitość która, mogą li bydź wyklęte?

O. Niemogą; gdyż grzech, za który klątwa bywa wydana, ieſt ſzczegulny, i ſzczegulnych tylko oſob, a nie zaś poſpolitości; zkąd ieśli ſię trafiło, że poſpolitość wyklęta, ma ſię to rozumieć o ſamych tylko tych oſobach, z poſpolitości, którzy zezwolili na wyſtępek, za który Klątwa wydana. C. 5. §. fin.

P. Którzy ieſzcze niemogą bydź wyklinani?

O. Ci którzy nie ſą ochrzczeni, iako to: Zydzi, i wſzyſcy niewierni, i choć by byli Katechumenami; ponieważ to niemoże bydź odcinano od ciała Kościoła, co ieſzcze w Kościele niebyło, ani można tym ucześnictwa

odbierać, ktòrzy go ieſzcze niemaią. Tolet in ſum. q. 1. C. 7.

P. Umarli czy mogą bydź wyklinani?

O. Niemogą, gdyż po śmierci niepodlegaią Kościołowi, i iuż nie mogą bydź, upartemi; mogą iednak przez dekret ſędziego ogłoſzeni bydź wyklętemi, aby ich ciała pogrzebione na mieyſcu S. były wykopane, i gdzie indziey pogrzebione, albo ſpalone, i żeby za nich nieczyniono Modlitwy: A maiątki ich na dobro poſpolite ſkonfiſkowane 6. 8. §. Jn eo.

P. Uczeſnictwo maiący z wyklętym, iak ma bydź karany?

O. Mnieyſzą klątwą. Navar. Cap. 27.

P. Społkuiący w grzechu z wyklętym, iak ma bydź karany?

O. Większą klątwą. c. 55.

P. w Czym godzi ſię, a w czym niegodzi ſię ſpołkować z wyklętym?

O. w Czym ſię godzi ſpołkować z wyklętym, ten wierſz wyraża.

Utile, lex, humile, & res ignorata, neceſſe.

Pożytek, Prawo, ſłużba, niewiadomość ſzczera,
Potrzeba nieodbyta, ſpołeczność otwiera,
W Czym zaś niegodzi ſię ſpołkować ztąd poznay.
Os. orare, vale, Communio, Menſa negatur
Twarz łaſkawa, Modlitwa z witaniem bieſiada
Ni Swiątość, ni ſpołżywność z wyklętym nie ſiada.

P. Gdyby kto dał jałmużnę wyklętemu, czy ma bydź karany?

O. Niepowinien bydź karany, gdyż uczynił akt miłości ktòrą Bog przykazał. Can. 103.

P.

P. Gdyby kto z pogardy ſpołkował z wyklętym, iaką karę naſługuie?

O. Zaciąga większą klątwę. D D in d. c. ſent. Excom:

P. Możeli ſię kto wymowić boiaźnią, że ſpołkował z wyklętym?

O. Chociaż boiaźń umnieyſza winy, nieuwalnia iednak od niey; dla żadney bowiem boiaźni, niepowinien ſię nikt odważać na grzech śmiertelny; inaczey zaś, gdyby ſpołkował z wyklętemi gwałtem przymuſzony, bo taki bywa wymowiony od klątwy. c. 5. &. ibi Glos.

P. Ktòry umyſłem nie zezwala, a powierzchownie ſpołkuie z wyklętemi czy ieſt wyklętym?

O. Nie ieſt wyklętym, ſame bowiem powierzchowne obcowanie z wyklętemi, bez wnętrznego zezwolenia na ich nieprawość niewprowadza klątwy. Can. 105. q. 3

P. Kiedyż to rozumi ſię kto ſpołkować w grzechu z wyklętemi?

O. w Ten czas, kiedy daie pomoc, radę, albo okazuie przyiazń, wiedząc, że on ieſt w rzeczywiſtey klątwie. c. 18.

P. Jakie potrzebne ieſt upomnienie ogulne, albo ſzczegulne, aby z wyklętemi ſpołkuiący, zoſtał wyklętym?

O. Jeśli ſędzia zamierza wſzyſtkich ogułem ſpołkuiących z wyklętemi, wykląć, powinno bydź upomnienie ogulne, ktòre ſię wyrazić powinno w piſmie klątwy. Jeśli zaś zamierza w ogulności powinno bydź upomnienie ſzczegulne. c. 3. Glos.

P. Jzali mogą bywać kazania u wyklętych, i zakazanych?

O. Mogą dla ich nawrocenia. c. 43.

P. Jeśliby ktòrzy ſpołkowali z wyklętym, czyli tsż ci mogą oſkarżyć go o klątwę?

O.

O. Miemogą, kto bowiem czyie złe obyczaie, za dobre bydź uznaie, ten ſtrofować onych, bez wydania ſwego głupſtwa, niemoże.

P. Przed wiadomym wyklętym, celebruiący, iakową zaſługuie karę.

O. Ma bydź oto ſtrofowany, i rozſądkiem ſędziego karany, niewpada iednak w bezrządność, czyli jrregularność, gdyż to nie ieſt w prawie wyrażono. c. 18. Bezrzędność zaś czyli jrregularitas, nie bywa ſciągniona, iak tylko w przypadkach w prawie wyrażonych. Covar. in Clement.

P. Klerycy czy ſą obowiązani, aż do wylania Krwi wyklętego z Kościoła wyrzucać?

O. Nie ſą obowiązani, procz ieśliby naſtąpiła wzgarda wiary albo Kościoła. Victoria de Excom: q 22.

ROZMOWA IV.

o Karach Klątwy, i o rożnych przypadkach Klątwy.

P. Swieccy czyniący uſtawę przeciwko klerykom, albo przeciw wolności Kościelney, wkładaiący ciężary na Kościoł, iak ſą ukarani?

O. Mocą Prawa ſą wyklęci. c. 3.

P. Kollacia czyli podanie na Beneficium prezenty wyklętemu, czy ieſt ważna?

O. Nie ieſt ważna, chibaby ią uczynił Papież, który ſamym podawaniem zwykł rozgrzeſzać od wſzelkiego związku cenſur Kościelnych. Tudzież nieważna od Kollatora w cenſury Kościelne uplątanego. DD. in c. 8.

P. Klauzuła, czyli warunek Abſolucyi, od iakich kolwiek cenſur w Kollacyi beneficium przez Papieża przydany, czy zamyka też zaſtarzałych w cenſurach Kościelnych?

O.

O. Niezamyka, dla ich zatwardziałości. Tolet.

P. Wyklęty mnieyſzą Klątwą, iaką karę zaciąga?

O. Nie więcey, tylko, że grzeſzy. Soto in 4.

P. Wyklęty ſprawuiący Stopnie S. iaką zaciąga karę?

O. Karę bezrzędności Jrregularitatis, ieśli zaś nie ſwięty Stopień ſprawuie, tedy nie zaciąga. S. Thomas. in 4. diſt. 24.

P. Wyklęty Celebruiący, iaką karę zaciąga?

O. Przez trzy lata trzy kroć ma pościć na tydzień wſtrzymuiąc ſię od mięſa i od wina. Can 109.

P. Jeśli by przez rok kto trwał w Klątwie, iaką karę zaciąga?

O. Maią poſtąpić z nim, iako z podeyrzanym o Herezyą. Conc. Trid. ſes. 25. de Reform.

P. Kleryk trwaiący w Klątwie przez rok, iak ma bydź karany?

O. Poſkończonym roku, maią mu bydź odięte wſzyſtkie beneficia, a czaſem bywa złożony z godności, wſzakże nie w roku. Menoch.

P. Gdy by wyklęty niewiedzący o Klątwie celebrował, czy ſtaie ſię Jrregularis?

O. Nie, bynaymniey, bo jako od grzechu, tak i od Klątwy niewiadomość wymawia, procz, ieśli by ta gruba niewiadomość ſamochetna i omylna. C. 9.

P. Wyklęty ogłoſzony, czy pozyſkiwa honorysi, ſwego beneficium?

O. Nie iak żywo: Abb. in C. 43. ani mu należy

opatrywać wyżywienia, chybaby od głodu już ginoł, byle tylko Klątwa niebyła nieważna. Saraph. Deu 1098. Chociaż degradowanemu złożonemu, zasuspendowanemu, w więzieniu będącemu, należy opatrywać potrzeby do życia, boci sobie zaradzić niemogą. Przeciwnie zaś wyklęty, który z szczerego uporu trwa w Klątwie nieprosząc o Absolucyi. Abb.

P. Jaką karę zaciąga Sędzia wyklinaiąc kogo bez słusznej przyczyny, bez upomnienia, bez Pisma?

O. Przez Miesiąc od weyścia do Kościoła, i od sprawowania Boskich Taiemnic za suspendowany, i obowiązany szkody powrocić. C. 1.

P. Jeśli by komu dwoch iednym sposobem zadłużyli się, a przeciwko iednemu mogła by bydź rzeczywista Exekucya, a zaś przeciwko drugiemu, gdy by niemiał z kąd zapłacić, czy można posłapić wydaniem Klątwy?

O. Niegodzi się, ponieważ do rzeczy nieważnych niemasz żadnego obowiązku. 1. Impos.

P. Jeśliby w Klątwie niedostawało iakiey solennosci, czy tak wyklętego należy unikać Kościołowi?

O. Należy unikać, aż się dowiedzie jawnie, że niewżna była Klątwa. Victor.

P. Jaką karę zaciąga Kleryk wyklęty odmawiaiący Hory Kanoniczne?

O Żadney kary niezaciąga, i owszem obowiązany iest do odmawiania onych, chociażby był degradowany, gdy bowiem powinien za swoy występek spodziewać się wolności i folgi. Abb. in C. 2. de Cler.

P.

P. Jaką karę zaciąga który maiątki Kościelne na swoie własne używanie obraca?

O. Klątwę prawem wyznaczoną od którey nikt nierozgrzeszy, iak tylko Papież, po uczynioney Restytucyi: oprocz tego traci beneficia otrzymane, i staie się niesposobnym do otrzymania inszych, a ieśli by był zastępcą, traci prawo zastępstwa. Conc. Trid.

P. Klerycy ieśli by zezwolili na własne używanie, i przywłaszczenie maiątkow Kościelnych, iaką zaciągaią karę?

O. Tęż samą, którą i przywłaszczaiący.

P. Wyklęty czy może czynić Testament?

O. Chociaż wszelki człowiek złośnik, któremu prawo za zbrodnie wyznaczyło karę, traci moc czynienia Testamentu, iednak że człowiek wyklęty w tym prawie przez łaskawość prawodawcow nie iest zamknięty, procz tylko taki wyklęty, który by się rzucił na Kardynała, albo w jawną wpadł Herezyą, gdyż tacy mocą prawa tracą ważność Testamentu. Can. fin de pœne.

P. Wyklęty możeli bydź wyznaczony Dziedzicem w Testamencie?

O. Może, bo to iest akt cudzy łaskawym względem dla niego uczyniony.

P. Wyklęty, czy może bydź obrany za Prokuratora?

O. Niemoże bydź obrany; Maranth. p. 4. który choć by potym był rozgrzeszony, iednak przez to nieusposobi się, aby mógł bydź czynnym; bo się zważa iego niesposobność, która odpoczątku była. Flam: de Resign. benef.

P. Wyklęty, możeli obierać albo bydź obrany?

O. Bynaymniey ani obierać, ani obranym bydź niemoże. Rebuff in c. Poſtulaſti. Jeśliby zaś w mnieyſzey był kłątwie, obierać może, ale obranym bydź niemoże. Alegon. in Compen Juris.

P. Czemuż wyklęty może bydź dziedzicem wyznaczony, a niemoże być obrany?

O. Bo wyznaczenie dziedzica zawiſło od ſamey woli Teſtament czyniącego, a każdy ieſt nad ſwoią rzeczą rządcą i ſędzią; i dla tego wyznaczenie dziedzica ważne, obranie zaś do wielu ſię ſciąga, bo przynaymniey bydź powinno między dwoma, z których iednego Elektorowie powinni obierać bardziey ſpoſobnego, a przeto obranie wyklętego nieważne.

P. Wyklęty czy może kupować, przedawáć, i nagmotwać?

O. Może, owſzem i inne Kontrakty czynić, bo to nie ieſt iemu zabroniono. Abb. in c. 8.

P. Wyklęty możeli ſobie uproſić odpis, Reſcriptio?

O. Niemoże, oprocz tylko w roſprawie klątwy, albo Appelacyi, w innych zaś ſprawach nic nie wart iego Proceſs, którego, w klątwie będąc, otrzymał. c. 1. Glos

P. Ponieważ wyklęty niemoże otrzymać reſcriptu, możeli przynaymniey upominać ſię o zdobycz?

O. Może, ponieważ zdobycz utracona byłaby z wielkim przeſądem, gdyby przez długi czas kto był złupiony. Jnſzych zaś ſpraw można dochodzić w każdym czaſie bez ſzkody. D D. in d. c. 8. de Dolo.

P.

P. Wyklęty izali ma mieyſce ſtawania na ſądzie?

O. Jako pozwany, a nie zaś iako Aktor, procz, ieśliby chciał rozprawić ſię w tych rzeczach, które ściągaią niebeſpieczeńſtwo duſzy, albo doprașzałby ſię o odwołanie rzeczy dopinanych, albo gdyby niebeſpieczeńſtwo było nagłe, a rzecz miałaby z czaſem zaginąć. Barboſa.

P. Gdyby wyklęty, prawował ſię z wyklętym: czy może zapozwany pozywaiącemu zarzucić, Excepcio klątwy?

O. Może, bo ſię broni. c, 5. de Except: ani ſię temu przeciwi odpor aktora przeciwko winowaycy podobnemu, oſobliwie mnieyſzą cenſurą związanemu. c. 2.

P. Za wyklętym, aby mogł na iaki urząd bydź podwyższonym, możeli kto wſtawiać ſię, albo za ſędziego obierać go, albo do ſwiadectwa wzywać?

O. Niemoże, Rebuffius in c. Poſtulastis: ani ſwiadectwo iego nie ieſt ważne, procz ieśliby przeciwko Heretykom. c. 5. de Heret.

P. Wyklęty, możeli bydź pogrzebiony na mieyſcu Swię:

O. Bynaymniey, i owſzem ieśliby iuż był pogrzebionym, a ciało iego mogłoby bydź rozeznane od inſzych, powinno być dobyte z ziemi, chybaby w godzinę ſkonania, był rozgrzeſzony. Barb.

P. Wyklęty, możeli ſprawować, albo przyimować Sakramenta?

O. Niemoże. Barboſa.

P. Wyklęty możeli bydź przypuſczony, aby malował obrazy w Kościele?

O. Niemoże, i ktoby go przypuſzczał, ſam zoſtaie wyklę-

Klętym. Conc. Const. 4. c. 7.

P. *Wyklęty możeli przepowiadać?*

O. Niemoże, chociażby był Kapłanem, może iednak prosić o rozgrzeszenie przez Prokuratora, chociażby sam nie był przytomny. D. D. in c. 3.

P. *Czy można wierzyć wyklętemu gdyby się bydź mienił rozgrzeszonym?*

O. Niema bydź wierzono, ażby okazał na sądzie list rozgrzeszenia. c. 36. de sent Exc:

P. *Jeśliby kto chciał uderzyć Laika, a uderzyłby Kleryka, będzieli wyklętym?*

O. Jeśli uderzył niewiedząc, i tego dowiedzie, albo przysięże, nie będzie wyklętym, albo też kleryk był wtenczas w odzieniu świeckim, ieśli zaś tego dowieść niezechce będzie wyklętym. c. 4. de sent Excom.

P. *Jeśliby klerzyk niebył w odzieniu kleryckim często, a przebierał się częściey po świecku, uderzyciel iego będzieli wyklętym?*

O. Niebędzie, ieśli dowodnie niewiedział. Abb

P. *Ktoby miał wolą uderzyć kleryka, ale nieuderzył, będzieli wyklęty?*

O. Niebędzie, bo klątwa iest kara włożona na biiącego, a nie zaś tylko na chcącego bić.

P. *Ktoby znalazł kleryka szpetnie się obchodzącego z swoią żoną, oblubienicą, albo Córką, albo z siostrą, a takby go pobił, albo zabił, będzieli wyklętym?*

O. Niebędzie, byleby te pobicie stało się w pierwszym impecie, dla nieznośnego żalu i bez żadney Reflexyi; pierwsze

sze bowiem wzruszenia nie są w ludzkiey mocy, a zatym wymawiaią się. c. 3.

P. *Coż, gdyby tylko znalazł kleryka na mieyscu podeyrzanym, rzeczone osoby obłapiaiącego, całuiącego, a takby go uderzył, w padałi w Kanoniczną klątwę?*

O. Niewpada, ieśli by uderzenie było w pierwszym Impecie. Inaczey, ieśli by uderzyciel miał postrzeżenie się. DD.

P. *Coż gdyby znalazł Kleryka z pokrewną daleką szpetnie się obchodzącego, i onego pobił, będzieli wyklętym?*

O. Będzie, bo w ten czas nic do niego nienależy mieszać się w rzeczy do siebie nienalażące. d. C 3.

P. *Jeśliby który Kleryk z gniewu, z passyi i z wielką szkodą samego siebie uderzył, czy w pada w Klątwę?*

O. Tak iest w pada, bo taki w samym sobie gwałci zacność stanu swoiego Kleryckiego; Jeśli bowiem i ten zaboycą iest co samego siebie zabija, równie iako i ten, który kogo inszego: toć tedy równie i ten wpada w klątwę, który i siebie szkodliwie uderza, tak iakby inszego Kleryka uderzył. Can. 9. 23. q. 5. Abb.

P. *Jeśliby Kleryk dla iakowey sprzeczki, albo dla swego pożytku samochcąc poddawał się świeckiemu, aby go uderzył, albo ćwiczył, który z nich w padnie w klątwę?*

O. Obydwa, Kleryk bowiem niemoże rzec się prawa przywileju Kleryckiego, bo to nie iest rzeczą iego. C. 26.

P. *Gdy by Kleryk dopuścił się za swoią winą bić, czy iest mocą prawa wyklęty?*

O.

O. Nie ieſt, ale powinien bydź wyklęty, iż ſię dopuſzcza tey winy, za ktòrą ieſt bity. Abb. in C. 36.

P. Gdyby kto uderzył laika maiącego Klerycką ſuknią i poſtrzyżenie rozumieiąc, że bije Kleryka, czy ieſt wyklęty?

O. Nie ieſt wyklęty, bo żaden nie bywa wyklęty, dla ſamey intencyi, ale tylko dla uczynku, chociaż ciężey grzeſzy dla zuchwalſtwa, C. 4. Wielu bowiem Doktorow i Gloſſiſtow trzymaią przeciwnie biorąc dowod z Zakonnika nieprofeſsa, ani Kleryka, ktòry zrzuciwſzy Habit, ſtaie ſię ſwieckim.

Kto dopuſzcza bić Kleryka, i kto może go uwolnić, a nieuwalnia, czy ſą wyklęci?

O. Tak ieſt niezawodnie, gdyż czyniący i zezwalaiący, iednakową zaciągaią karę. C. 47.

P. Czemu myślący bić Kleryka, nie ieſt wyklęty, a nieuwalniaiący go od uderzenia ieſt wyklętym?

O. Bo z ſamego myślenia niewynika ſzkoda, a zaś z dopuſzczenia naſtępuie ſame uderzenie.

P. Chociaż roſkazuiący i biiący Kleryka ſą wyklęci, ieſliby iednak roſkazuiący przed uderzeniem odwołał ſwoy roſkaz, albo wprzod umarł, czy ieſt wkląwie?

O. Nie ieſt, ieśli odwołanie, albo ſmierć roſkazuiącego były maiącemu bić wiadome wprzod, inaczey zaś będzie wyklętym. 6. §. ſi vero &c.

P. Kto ma bydź rozumiany przez Kleryka, aby mu ſłużył ten Przywiley?

O. Wſzelki Kleryk nawet maiący pierwſze poſtrzyżenie, nie, byle by noſił ſuknie, i miał poſtrzyżenie. Tolet in ſum.

P. Gdy by Panna uderzyła Kleryka kuſzącego ſię o zgwałcenie iey wſtydliwości, czy w pada w Klątwę?

O. Niewpada, ieśli zapalona gorliwością o czyſtość ſwoią, nie może go ſłowami odpędzić, chociaż by użyła do tego w nagłym poruſzeniu i kija, będzie bez winy. Navar. in ſum. C. 27. n. 85.

P. Kto by uderzył Kleryka żonatego, w mnieyſzych Stopniach niebędącego ieſzcze nawet pod dyakonem, czy w pada w Klątwę?

O. Niewpada w ten czas, kiedy ten Kleryk, ani Kleryckiey ſuknі, ani poſtrzyżenia nienoſi. Can. Uni de Cler. Conjugat.

P. Kto by Klerykow, Treſnikow, Arlekinow, Zartownikow, Komedyantow, Tiianicow, Zalotnikow pokarczmach bieſiaduiących, po domach ſwiſchich gry czyniących, w pozną porę bez ſwiadka, i towarzyſza włoczących ſię, ieſli by po trzecim upomnieniu od Przełożonego poprzeſtać niechcieli, i ſławy Klerickiey niepoſtrzegali, i kunſztami nieprzyſtoynemi bawili ſię; czy w pada w Klątwę, kto by takich uderzył?

O. Jak żywo niewpada, bo takowe obyczaje, mocą ſamego Prawa, tracą Przywiley Kleryctwa. Can. de vita & hones. Clericor.

P. Kto by Kleryka wyklętego uderzył, czy wpada w Klątwę Kanoniczną?

O. Tak ieſt wpada, ponieważ Kleryk wyklęty nie-

prestał bydź Klerykiem, ani z tego Przywileju iest wyzuty żadnym Prawem DD. in 34.

P. Gdyby dwóch Klerykow wzaiem się pobili, który w pada w klątwę?

O. Ten który wyzywał i pobudzał do tego, albowiem gwałt, godzi się gwałtem odbijać, chibaby wyzwany miarę rostropności w obronieniu się utracił. Felin. in C. 18.

ROZMOWA V.

o Appelacyi od Klątwy, i o Absolucyi od niey.

P. Na iaki koniec bywa używana Appellacya od klątwy czyli Exkomuniki?

O. Prawie zawsze dla iaśnieyszego wyłuszczenia sprawy, iako to: od Dekretu suspensy, Interdyktu. Atoli czasem sędzia pozwala Appellacyi dla zawściągnienia razem, c. 20. de sent Excom.

P. Od jakowey klątwy pozwala się Appellacia?

O. Od ogłaszaiącey, ale nie od Exekwuiącey. Felin. in c. 10.

P. Przez Appelacyą czy zawściąga się Exekucia Klątwy?

O. Nietylko się suspenduie, ale też nic warta, chociażby nie sądownie, ale przed Pisarzem publicznym była czyniona, z oznaymieniem iednak sędziemu, byleby to stało się przed wydaniem Dekretu. c. 40.

P. Appelluiący po wydaniu Dekretu klątwy, czy może bydź ogłoszony?

O. Nie, aż poki sędzia, niepozna Appellacyi. Hostien. in c. 58.

P.

P. Jeśliby kto Appellował przed wydaniem sentencyi Klątwy, a chciałby dowodzić, że ta klątwa nic warta, i zamyka w sobie omyłkę nieznośną, czy takiego należy unikać?

O. Nienależy, osobliwie ieśliby był sędzią, albo osobą uczoną, i owszem takowy ma bydź przymuszony, do Taiemnic Boskich, i do Juryzdykcyi wykonania, i do wywodu swoiey obrony. D D.in c. 58.

P. Coż to iest Absolucya od klątwy?

O. Jest to akt sądowy, czyli pewna władza rozwiązywać związane. Conc Trid. S. 14.

P. Jzali ma bydź dana Absolucia od klątwy proszącemu?

O. Bynaymniey, nie; procz ieśliby tego wyciągał publiczny pożytek, albo zgorszenie z mnostwa społkuiących z wyklętym, do prętszego rozgrzeszenia pobudziła. Abb. in c. 8. de Off. Jud.

P. Któż może od klątwy rozgrzeszyć?

O. Od mnieyszey klątwy, która teraz nie iest wezwyczaiu, każdy Kapłan approbowany; a od większey prawem wydaney, ieśli stanowiciel prawa oney Absolucyi sobie niezachował, rozgrzeszyć może Biskup. DD. Nakoniec od klątwy wydaney od człowieka, żaden inszy rozgrzeszyć niemoże, iak tylko ten, który ią wydał, albo iego Superior, albo iego Sukcessor c. 11. de. off. Jud.

P. Jeśliby Paroch nie był Kapłanem, czy mogłby on rozgrzeszyć Parafianina od mnieyszey Klątwy?

O. Bynaymniey niemoże. Navar c. 90.

P. Delegat Papiezki skończywszy swoią Funkcyą możeli Ab-

ſolwować tych, których w czaſię ſwoiey funkcyi wyklął?

O. Niemoże, iuż bowiem iego Juryzdykcya po zakończoney ſprawie uſtała. c. 26.

P. Sędzia wyklęty większą klątwą, izali może tego, którego wyklął rozgrzeſzyć?

O. Niemoże, gdyż przez klątwę odeymuie ſię iemu władza ſędziowſka. Tolet. Jeśliby zaś ſędzia był wyklęty mnieyſzą klątwą, tedy zapewnie może rozgrzeſzyć. Soto. in 4.

P. Społkuiący z wyklętym w zbrodni, od kogo ma bydź rozgrzeſzony?

O. Od tego ſamego, który wyklętego związał klątwą. C. 29.

P. Abſolucya do pewnego czaſu w klątwie, czy ważna?

O. Ważna ieſt, bądz by to ten czas był zamierzony iawnie, bądź by ukrycie. Barboſa. in c. 15.

P. Gdyby kto popadł w Kanon ſiquis ſuadente &c. od kogo ma być rozgrzeſzony?

O. Oprocz przypadku śmierci naſtępuiącey, bo w ten czaś każdy Kapłan może rozgrzeſzyć, inaczey zaś od ſamego tylko Papieża, albo iego Legata C. 13. de ſent. Excom.

Jeśliby zaś to była Niewiaſta, albo chory, albo kaleka, albo ubogi bardzo, ktoryby oczewiście niemogł doyść do Rzymu, i ci wſzyſcy którzy nie ſą pod ſwoią władzą, iako to Mnich, niedoroſtek, ſługa &c. którzy wſzyſcy od Biſkupa powinni bydź rozgrzeſzeni. d. C. 13. Glos. Mniſi zaś, Kanonicy Regularni, bywaią rozgrzeſzeni od ſwoich Opatow, albo Przełożonych; gdyby zaś tych niebyło, albo niechcieli, tedy od Dyecezalnego Spowiednika. C. 2. Bracia Jerozolimitanie S. Joanna od ſwego Przeora, który zawſze Kapłanem bydź powinien, procz ieśliby ciężkość zbrodni wyciągała Abſolucyi od ſamego Papieża.

P. Wyklęty taiemny za uderzenie kleryka, od kogo ma bydź rozgrzeſzony?

O. Po wykonaney ſatyſfakcyi, od ſamego Papieża, albo od Kapłana maiącego moc rozgrzeſzać od rezerwowanych Papieżowi C. 7.

P. Biiący mnicha, albo Konwerſa zakonnego, od kogo ma bydź rozgrzeſzony?

O. Od ſamego Papieża. c 5. &. 9.

P. Legat od boku Papieżkiego możeli rozgrzeſzyć uderzyciela Kleryka, ieśli by tego ſzczegulnego roſkazu niemiał?

O. Może dla wyższey godności urzędu ſwego, to bowiem iemu mocą prawa ſamego, pozwolono ieſt. C. 20. Gloſs. Jnſzy zaś Legat nie od boku niemoże. C. Penult.

Kto by z lekka trąſił Kleryka, od kogo ma bydź rozgrzeſzony?

O. Od Biſkupa. Cap. 17. de Sentent.

P. Kto powinien rozſądzić, kiedy ieſt lekkie uderzenie, kiedy zaś ciężkie, albo krzywda uczyniona Klerykowi, aby Abſolucya była proſzona od Biſkupa, albo od Papieża?

O. Sędzia Kościelny, zważywſzy właſność, i godność Oſoby uderzoney, i uderzaiącey, zważaiąc mieſce, zgorſzenie, okazyą daną; i inne okoliczności DD. cl. 17.

P. Laik biiący Kleryka, czy to ciężko, czy to lekko kiedy ma bydź rozgrzeſzony?

O.

O. Dopiero po zadosyć uczynieniu Klerykowi za krzywdę, albo szkodę, czy to pieniądzmi, czy to karaniem cielesnym, czy to poniżeniem Honoru, którą satysfakcyą powinien otaxować sędzia Kościelny, zważaiąc na jakowość osob, na ciężkość krzywdy, na mieysce, na czas, i na okazye. Can. 1. 14. q. 6.

P. Jeśli by kto dla Klątwy pogrzebiony był za Kościołem, i rozgrzeszony, powinno li bydź z ziemi dobyte iego ciało, aby się nad nim Ceremonie zachowały?

O. Nietrzeba dopełniać Ceremonii, ale dosyć aby tylko dobyć ciało z Ziemi, i w Kościele pogrześć. Sylvest. Absolut. n. 8.

P. Jeśli by kto był obsolwowany w sądzie sumiennym, czy powinien bydź od Sędziego w Sądzie zewnętrznym ogłoszonym za wyklętego?

O. Jeśliby niebyło strony napieraiącey, tedy niepowinien ogłaszać; gdyż Sędzia Kościelny w tym przypadku powinien bydź iako Ociec. Covar. in C. Alma Mater.

P. Ten, co uprosił Absolucyą z fałszywey przyczyny od Klątwy, czy ważna Absolucya?

O. Nieważna, gdyż w ten czas niemoże się rozumieć, aby go Sędzia chciał rozgrzeszyć fałszywie postępuiącego. To też się ma rozumieć i otym, który wielą cenzurami uplątany, a od iedney tylko prosi absolucyi. C. 27. de Sent. Excom.

P. Gdy by kto gwałtem wyciągnął Absolucyą od Klątwy, będzie li to ważno?

O.

O. Bynamniey, i owszem nową zaciąga Klątew, Can. un. de his qui metu.

P. Wyklęty od iednego Biskupa, może li bydź od drugiego Biskupa z inszey Dyecezyi Absolwowany?

O. Niemoże. Conc. Valent. 2. Cap. 13.

P. Zapalacz ogłoszony, od kogo ma bydź rozgrzeszony?

O. Od samego Papieża. Can. 19. de Sent. Excom.

ROZMOWA VI.

o Klątwie wydaney dla wyjawienia.

P. Co się rozumie przez Klątwę wyiawienia?

O Rozumie się list upominaiący, i zamykaiący Klątwę wydanego wyroku przeciwko tym, którzy zgubione rzeczy utrzymuią, albo o nich wiedzą, gdzie są, a nieoznaymuią świadectwa, które nizkąd inąd wzięte bydź niemoże, oni wydać niechcą. &c Conc. Trid. ses. 25.

P. Kto może pozwalać takowego listu, w którym by zamykała się Klątwa wydana?

O. Sam Biskup, albo iego Wikary, maiący nato odniego pozwolenie. Conc Trid ses. 25.

P. Opaci maiący Jurysdykcyą iakoby Biskupią, osobliwie iżliby do żadney Dyecezyi nienależeli, mogą li pozwalać takowych listow?

O. Niemogą, chibaby wszczegulności mieli nato Przywiley Apostolski. Conc. Trid. ses 25.

P. w Mieyscach podległych bez pośrednictwa samemu Papieżowi, w których żaden Biskup niema swoiey Jurysdykcyi, Pra-

łaci onych mieysc mogli własną swoią powagą wydać Klątwę za rzeczoną straconemi?

O. Niemogą, ale koniecznie maią się udać do stolicy Apostolskiey; ponieważ bliższy Biskup rzeczony list Klątwy wydać może. Conc. Trid ses. 25.

P. Kapituła, kiedy zawakuie Stolica, możeli wydać takową Klątwę dla wyiawienia?

O. Gdyż do Kapituły, albo iey Wikaryusza ściągaią się te wszystkie rzeczy, które są właściwe Juryzdykcyi, iakowa iest Klątwa wyrzeczona. Congr. de Cler.

P. Do otrzymania rzeczonego listu, co ściągać się powinno?

O. Te pięć należytości. 1. Ze taka Klątwa niema bydź wydawana przeciw świadkom, wzmiankuiąc ich Jmiona, aby wprzod wielkiey dołożywszy pilności w wyszukiwaniu rzeczywiście, i osobiście. Franc. decis 851. 2. Aby ta rzecz, dla którey wyjawienia takowy list bywa pozwolony, nie była małey wagi. 3. Aby zamykał się warunek usprawiedliwiaiący w liście, inaczey nic wart. 4. Ze by się nieznaydował pewny, czyli wiadomy przeciwnik, gdyż by znim należało sposobem zwyczaynym postępować. 5. Ze powinien taki list bydź wydany w ten czas, kiedy już niestaie inszych srzodkow, i dowodow. Sayr. decis. 4.

P. Ktoż iest obowiązany wyiawić i kiedy?

O. Każdy, i ile kroć utrzymuie, rzecz samo, albo pismo niesprawiedliwie, albo kiedy wie, że to insi utrzymuią niesprawiedliwie, iak bowiem wiedzących, tak i utrzymuiących, wiąże ta klątwa Jeneralna. Can. 1.

P.

P. Jeśliby ten list upominalny, wydaną klątwę, zamykaiący, był ogłoszony na pokazanie pewnych pism, a pewna strona prawuiąca się one u siebie miała ale sobie przeciwne, czy iest obowiązana przeciwnikowi swemu wydać, dla onego upomnienia?

O. Jeśli prawnie a rozumnie, że sprawiedliwie prawuie się; albo wątpi, czy ta iest rzecz swoia, czy przeciwnika, tedy ta strona nie iest obowiązana; gdyż żaden nie iest obowiązany podawać broni, czyli oręża na siebie samego, przeciwnikowi swemu, a w wątpliwości mocnieyszy iest Possessor, u którego rzecz znayduie się.

P. Jeśli się kto prawuie o Dom, albo o pieniądze, o których zapewnie wie, że iego są: a utrzymuie rzecz Tyciusza, — ponieważ Tyciusz iemu rowną, albo i większą kwotę winien, będzieli obowiązany mocą tego upominania obiawić pisma, albo powrocić rzecz?

O. Nie iest obowiązany, ani go wiąże ta censura, gdyż nikt nie iest winien swoią rzecz drugiemu wydawać, ani też i tey rzeczy, którą sprawiedliwie utrzymuie. Navar. in Man. Can 5.

P. Swiadkowie wiedzący, że kto tai pisma, albo rzeczy sprawiedliwie, albo dla tego że iego są albo że zaczoł około nich prawo, a Prawo iest w wątpliwym stanie, czy są, obowiązani względem tego upomnienia wyiawić, i świadczyć?

O. Nie są obowiązani; ilekroć bowiem strona przednieysza nie iest obowiązana z przyczyn wyżey rzeczonych wyiawić pisma, albo rzeczy wydać, tylekroć i świadek o nich świadczyć nie iest winien, ani bowiem świadek więcey obowiązany, niżeli strona przednieysza. Ugolin tract 2.

P. Rzeczone upomnienia ieneralne z klątwą, przez które nakazuie ſię, aby utrzymuiący dobra, albo piſma, pozrocili; albo wiedzący o tym wyiawili: iak małą bydź rozumiane?

O. w Ten ſpoſob: ieśliby niegodziwie były utrzymywane, albo wiedzący, że kto niegodziwie utrzymuie, napr: kradzieżą, przywłaſzczeniem, albo innym niegodziwym iakim ſpoſobem, a zatym, tych tylko, i takowych rzeczona klątwa wiąże Navar. de Con.

P. Jeśliby kto utrzymywał Dom dla tego, że Pan Domu tego winien tyle pieniędzy, albo że ten dom albo rzecz była ſwoias: albo że przeciwko woli ſwoiey odięta, albo inſzym rozdana przeciw woli ſwoiey a w upominaniu wyraznie oſtrzeżono, aby w nadgrodę tatowa rzecz niebyła utrzymywana, ale wyiawiona, czy będzie wyiawienia tey rzeczy, albo piſma obowiązany mocą tego do wyiawienia?

O. Niebędzie obowiązany, gdyż roſkaz nieſprawiedliwy nieobowiązuie, i takowa rzecz, albo piſmo ieſt iego właściwe, żaden zaś nie ieſt winien wydawać ſwoią rzecz, komu innemu. Navar Cons. 21.

P. Utrzymuiący iakową rzecz mocą przyſądzenia ſobie, albo mocą rozpoczętego prawa tranzakcyi, albo umowy z ſtroną, albo że on ſam pierwey tę rzecz, albo dom drugiemu darować do pewnego czaſu, albo dla pewnych oſob, albo z pewnemi warunkami, a po upłynionym czaſie, albo po ſmierci tych oſób, ten, który tę rzecz wziął, niechce właſnemu Panu powrocić, ani zachować warunkow ale komu obcemu darować na zdradę temu, który go darował; teraz więc kto bywa złupiony z ſwoiey właſney rzeczy, będzieli

mógł onę odzyſkać kryiąc i taiąc piſma, i prawa, albo, czy będzie obowiązany do wyiawienia mocą upomnienia pod klątwą.

O. Nie ieſt obowiązany wyiawiać takowych piſm, mocą tego upomnienia, owſzem obowiązany ieſt odzyſkać właſność iakim bądź ſpoſobem godziwym będzie mógł, gdyż kto inny nieſprawiedliwie iego rzecz poſiada, a on ſam drugiemu nieodeymuie prawa. Ugolin. tract fol. 88.

P. Jeśliby kto w iakim dzierowaniu, albo dokumencie pofałſzował kondycye, czyli warunki, albo uczynił piſma fałſzywe, aby od kogo wydarł dom, albo pole, albo iakie prawo zdradą i podſtępkiem będzieli tamten mógł, któremu ta rzecz odięta pofałſzować inſze piſmo, i podobnąż zdradą, i poſtępkiem odzyſkać rzecz ſwoią właſną, bez obowiązku Reſtytucyi?

O. Tak ieſt, będzie mógł; bo jako kto rzecz ſobie ukradzioną od Łotra tajemnie, i kradzieżą odzyſkać, a nieieſt obowiązany wyiawić Łotrowi takiey kradzieży; tak podobnież, który traci ſwoie prawo, przez piſmo fałſzywe, będzie też mógł odzyſkać przez drugie piſmo fałſzywe, i nie ieſt obowiązany wyiawiać ſiebie ſamego, mocą iakiego bądź upomnienia. Ugolin.

P. Kiedy w Kancellaryi Rzymſkiey wydane bywaią Monitoria, aby kto niemógł utrzymywać ſobie rzeczy w nadgrodę, iak ſię to ma rozumieć?

O. Monitoria te maią bydź rozumiane o nadgrodzie nieſprawiedliwey, to ieſt: Kiedy ſię więcey bierze, a niżeli należy, albo kiedy kto utrzymuie pewną rzecz, za niepewną; nic zaś w ten czas nie wiążą Monitoria, kiedy ieſt ſprawie-

dliwa nadgroda, albo kiedy rzecz ieſt własna ſwoia, albo kiedy ieſt ſprawiedliwa przyczyna do utrzymania. Racya tego: ponieważ dyſpozycya zamykaiąca roſkazy generalne, albo ſzczegulne, powinna bydź zawſze ſprawiedliwie rozumiana. l. ſi juxta. &c l - ſi Procurator. -

P. Jeśli by kto miał Dokumenta ſwoie własne, i w nich by zamykało ſię prawo iego, ale one też mogły by być pomocne przeciwnikowi; będzieli obowiązany one wydać przeciwnikowi mocą tego upomnienia?

O. Nie ieſt obowiązany; bo żaden przeciwko ſobie oręża przeciwnikowi dawać niepowinien. arg. 1. &c. l. Quia accuſare.

P. Będzie li kto obowiązany mocą tego upomnienia wyiawić to, z czego by mogła wynihnąć ſzkoda, na fortunie, albo na ſławie?

O. Nie ieſt obowiązany; bo żaden ſiebie na ſtratę właſności niepowinien wydawać. Can. 87. diſt. 1. de Peniten.

P. Jeśli ci, którzy mocą prawa niemogą bydź przymuſzeni do ſwiadczenia przeciwko którey Oſobie w ſprawie, bądź to Kryminalney, bądź to obywatelſkiey, mogą li bydź przymuſzeni do wyiawienio, wyż rzeczonym upomnieniem?

O. Niemogą; Prawo bowiem ich z tego wymawia, iakowi ſą Pokrewni, ſłudzy, Przyjaciele, i inſi, których Prawo ſwieckie i Kanonicrne wyłącza. de Feſtibus. Chiba w niedoſtatku inſzych ſwiadkow. Can. 2. Gloſs.

P. Kiedy kto nie ieſt ſpoſobny do zapłacenia długu, i dla tego onego zamilcza, będzieli obowiązany wydać ſię mocą tego Monitorium?

O.

O. Niebędzie obowiązany wyiawiać ſię, byleby miał Jntencyą ſzczerą powrocić i wypłacić, iak tylko przyidzie do lepſzego maiątku. l. impoſs.

P. Jeśli by kto miał iaki Dokument, a onego przed uſłyſzanym Monitorium nakazuiącym wyiawienie podarł, ſpalił, czy będzie obowiązany wyiawić, że go ſpalił, albo podarł?

O. Nie będzie obowiązany; bo do niepodobnych rzeczy żaden nieieſt obowiązany; oſobliwie ieſliby z wyiawienia nieſława, krzywda, ſzkoda, albo prawowanie ſię naſiąpiło by. l. Jmpoſs.

P. Jeśli by kto ſłyſzał o rzeczy tey, którą Monitorium wyiawić każe, ale niepamięta od kogo ſłyſzał, czy ieſt obowiązany wyiawić?

O. Nie ieſt; ani ten nawet, który pamięta oſobę, ale niegodną wierzenia. Can 77.

P. Jeśli by w czaſie Monitorii wyiawienia kto, niebędąc przytomny, dopiero powracaiąc z drogi, wywiedział ſię o tym będzieli obowiązany wyiawić?

O. Nie ieſt obowiązanym; ale przeciw temu nowego trzeba Monitorium, aby go Klątwa takowa wiązać mogła, która niema ciągu ſwego naſtępnego, ale wraz bierze ſwoie ſiły, iak piorun. Angol &c Armil v Excom.

P. Ci, których ſtrona, albo Sędzia nieżąda zamykać w Monitorium, czy powinni wyiawiać?

O. Nie ſą powinni. Sot.

P. Którzyż ogulnie nie ſą obowiązani?

O. 1. Ten co wie przez ſpowiedź. 2. Nieprzytomny,

gdy

gdy się głosi upomnienie. 3. Niewiedzący. 4. Szalejący. 5. w Manii czyli pomieszaniu będący. 6. Niepodległy upominacza. 7. Wyłączony od iego Juryzdykcyi. Ant Calsius.

P. Jeśli Kto może przez braterską poprawę naprawić, czy iest obowiązany wyftępek iego obiawić mocą tego Monitorium?

O. Nie iest obowiązany. Can. 19.

P. Jeśli by kto wyiawił Sędziemu ustnie tylko, albo na spowiedzi czy zadość uczynił upomnieniowi?

O, Ni zgoła; gdyż ten, do kogo należy, niemoże się ratować takowym wyiawieniem. Navar. Can. 5.

P, Jakże te wyiawienia według Monitorium publikuią się?

O. Kopie tych wyjawieniow bywaią podane przez Sędziego stronie poszukuiącey, inaczey zaś w sprawach Kryminalnych, i źle osławiaiących. Albo gdy by z publikowanych wyjawieniow wynikało niebespieczeństwo, lub zgorszenie, tedy ich stronie nie iest bezpieczno pozwalać. Ordin. Pii V. Anno 1570. 27. Julii.

ROZMOWA VII.

o Absolucyi od Przysięgi; i o Suspensie.

P. Kto może pozwolić Absolucyą od Przysięgi?

O. Którykolwiek Biskup, bądź to ten, pod którego władzą zostawał; bądź ten Biskup, któremu on przysiągł. Covar.

P.

P. Absolucya, czyli uwolnienie od przysięgi, możeli bydź pozwolona, bez zapozwania strony?

O. Tak iest zapewnie może. DD. in C. 3.

P. Absolucya od przysięgi, i rozpoznanie oney sumienności, do iakich Sędziow należy?

O. Do Sędziow Kościelnych. C. 34. §. idem.

P. Od Przysięgi wycisnioney postrachem, bywali kiedy dana Absolucya?

O. Bywa zaiste, iednak że powinno by się zachować, ieśli by można bez zguby duszy. Barbosa cum citatis a se DD.

P. Papież możeli od niegodziwey przysięgi Absolwować?

O. Chociaż w tych rzeczach, które są z Prawa przyrodzonego, iaki iest szlub, i przysięga, nie absolwuie Papież. C. 26. Znadchodzącey iednak słuszney przyczyny, naprzykład nieznośnego zgorszenia, aby go uniknąć, może absolwować. C. 11. Glos.

P. Możeli Biskup pozwolić Absolucyi Krzywoprzysiężcy od przysięgi, końcem tym, aby mógł czynić?

O. Nie może, ieśli iest ze szkodą trzeciey osoby, w tedy bowiem powinna bydź proszona absolucya od Papieża, bo ta Absolucya iest Papieżowi rezerwowana; a ieśli by od Biskupa była pozwolona, tedy nic nieważy. Tolet. in sum lib. 4.

P. Przysięga na zamilczenie prawdy, albo na czynienie rzeczy szpetnych, i niegodziwych, czy ma bydź rozwiązana?

O. Za pewnie że tak należy. C. 26.

P.

P. Przyſięga na Woynie wyciśniona od Ludu, czy ma bydź rozwiązana?

O. Ma bydź rozwiązana, ieśli ieſt Woyna nieſprawiedliwa. C. 29. de Juris.

P. Kto by gwałtem wycisnoł Absolucyą od Przyſięgi, czy ieſt abſolwowany?

O. Nie ieſt abſolwowany, ale w powtorną w pada Klątwę. DD. in C. pen.

P. Kto fałſz zaprzyſięga, na czyią ſzkodę, od kogo ten ma być abſolwowany?

O. Od Biſkupa, a ieśli w czaſie ſmierci, tedy od każdego Kapłana. Conc. Londin 1 c 7.

P. Cóż to ieſt Suſpenſa?

O. Jeſt to Cenſura, czyli kara Kościelna, naciągaiąca nie jakoś nieſpoſobność do Stopni, i do Urzędow Kościelnych wykonywania. Lancellot Jnſtit Jur.

P. Wieloraka ieſt Suſpenſa?

O. Trojaka 1. od Urzędu. 2. od Beneficium. 3. Jzatamowanie od oboyga razem. Clement.

P. Jzali ſą inne iakowe gatunki Suſpensy?

O. Są zaiſte; a to inſza ſuſpenſa wypływaiąca z Prawa ſamego, inſza od człowieka, czyli od Sędziego; Jnſza na zawſze, czyli dozgonna; ponieważ zakaz wſzelkiego wykonania urzędu, abo niekorzyſtania z beneficium na zawſze, raczey mianuie ſię złożenie *Depoſitio.* Navar. Cap. 17. Jnſza Suſpenſa do czaſu, inſza całkowicie, inſza po części; inſza od Stopnia, Jnſza od wielu razem. Sylveſter.

P.

P. Suſpenſa czy rożni ſię od Depozycyi?

O. Rożni ſię, ponieważ przez Suſpenſę nietraci ſię beneficium, dobroczynne Kościelne wyżywienie, czyli dochodu Prawo, ani część koniecznie potrzebna dochodow do wyżywienia: Jnaczey zaś przez odięcie, i Depozycyą. Tudzież, że Suſpenſa ieſt kara Kościelna naciągaiąca nieſpoſobność, bezrzędność, Jrregularitatem. Jnaczey zaś utrata *privatio*, czyli złożenie *depoſitio.* Valent l. 1. C. 39.

P. Ktoż może zaſuſpendować, i Kogo?

O. Wſzelki Superyor maiący Juryzdykcyą Kościelną nad podległemi ſobie Kościelnemi oſobami tylko, których iak wyklnąć, tak i zaſuſpendować może. Głos.

P. Za iaką winę wydaie ſię Suſpenſa, czy za własną, czy za cudzą?

O. Za winę ſmiertelną, i to własną, bo za cudzy wyſtępek, do którego ſię nieprzyczynił nikt, niemoże bydź karany; Zbrodnia zaś każda idzie za ſwoią głową, która ją umyśliła. §. omnes.

P. Jaką formą ma bydź wydawana Suſpenſa?

O. Takową: iakąli klątwą; to ieſt: uprzedziwſzy troiakim Kanonicznym upomnieniem, oſobliwie ieśliby była wydana za upor; bo gdyby wydana była na ukaranie, albo od Prawa, tedy nietrzeba upomnienia, Pozwu iednak potrzeba, aby z niego obwiniony był ogłoſzonym, bydź zaſuſpendowanym. Abb. in c. 26. Powinna ſię wydawać na piſmie z wyrażeniem przyczyny, dla którey wydaie ſię; gdyż inaczey ſam ſędzia, ſamym dziełem popadłby w Suſpenſę od ſprawowania Bo-

ſkich funkcyi; i od weyścia do Kościoła, na cały Miesiąc. c. 1.

P. Którzyż to są ci którzy samym dziełem wpadaią w ſuspenſę.

O. Cudzołożnicy, rozboynicy, gwałciciele Kościołow, poiedynkuiący &. Silveſt:

P. Którzyż bywaią zaſuspendowani od człowieka.

O. Nato niema wyrcku w prawie wyznaczonego, ale to do rozsądku roſtropnego sędziego zoſtawiono, Dian. in pract. crim.

P. Biſkup czy popada ſamym dziełem w ſuſpenſę, ieśliby o nim w prawie niebyło wzmianki?

O. Bynaymniey. c. 4. de Sent Excom.

P. Za iakowe przewinienia Biſkupi ſamym dziełem popaść mogą w ſuſpenſę?

O. Na to odpowiedź w Kſiędzę o Biſkupach.

P. Zaſuſpendowany, od iednego Stopnia, czy tym ſamym ieſt ſuſpendowany i od innych?

O. Nie tak ieſt, albowiem od wyższego Stopnia zatamowany, może administrować mnieyszy stopień; iako i Biſkup zatamowany, które są Pontyfikalne usługi, może przecie Kapłańſką funkcyą sprawować.

P. Zaſuſpendowany do pewnego czaſu, czy powypłynieniu tego czaſu będzie i daley zaſuſpendowany?

O. Nie ieſt iuż zaſuſpendowany; dochodzi bowiem ſuspenſa uniknęła z czaſem zamierzonym; tak, ieśli kto ieſt ſuſpendowany poty, poki nie zadość uczyni, tedy wraz po zadość uczynieniu, nie będzie ſuſpendowanym. Soar. loc. citato. Jeśli zaś ſuspenſa wydana bywa na ukaranie, bez zamierzonego czaſu, tedy koniecznie trzeba ſtarać ſię o Abſolucią. Soar

P.

P. Kto może abſolwować od ſuſpenſy?

O. Ten kto ią wydał na kogo; ieśliby zaś wydana była od Prawa, tedy ten od niey Abſolwować może, któremu prawo tę abſolucyą zachowało, ieśli nikomu nie ieſt rezerwowana, tedy w ten czas Spowiednik, albo Superior abſolwować może. Gloſs. c. 29.

P. Gdyby zaſtała Appellacia, czy zawściągnie ſkutek Suſpenſy?

O. Nie zatrzyma, co do ſkutku tamuiącego, iednak co do ſkutku rzeczenia ſłuszności zawściągnie. c. 53. de Appell.

P. Gdyby Spowiednik zabraniał Kapłanowi, aby nie celebrował ieśli Kapłan, izali może bydź miany za ſuſpendowanego?

O. Bynaymniey, bo tylko Spowiednik zbronić, ale nie ſuspendować może, ponieważ ſuſpenſa należy do Juryzdykcyi zewnętrznego sądu, a przeto zabroniony od Spowiednika Kapłan, ieśliby celebrował, nie ſtaie ſię Irregularis. DD. in c. 10. de Celeb.

P. Jeśliby kto Suſpendowany dla ſtarości, dla trądu, dla ſłabości, albo dla inſzey podobney przyczyny, a odważył ſię celebrować, czy będzie Irregularis.

O. Niebędzie Irregularis, gdyż nie ieſt ſuspendowany dla wyſtępku, grzeſzy iednak śmiertelnie. Tolet lib. 1. Cap. 45.

P. Suſpendowany od ſtopnia za Rozbóſtwo, gdyby celebrował, iaką zaciąga karę?

O. Nie tylko traci Beneficium, ale też ma bydź złożony, iako ten, którego boiaźń Boſka od tak ſzkaradney złości niepowściągnęła. c. 13. de Vitaet Honeſtate. Clericor.

P. Ktoby ſię nieſtarał Abſolucyi od ſuſpenſy w przeciągu Roku, iak bywa karany,

O. Po upłynieniu roku traci Beneficium. Can. 8. de etate &. qualitt: præficien.

ROZMOWA VIII.

O Klerykach zatamowanych, czyli Suſpendowanych.

P. Kto iawnie dopuſzcza ſię Pornbſtwa będąc w ſtopniach SS. Kleryctwa czy ieſt ſamym prawem zaſuſpendowany?

O. Tak ieſt zapewnie kiedy nieczyni Pokuty. Can. fin. 15. q. 8. &. Covar.

P. Klerycy obieraiący Biſkupa nieprawnego, albo niemaiącego wieku należytego, umieiętności, i dobrych obyczaiow, czy ſą ſamym Prawem zaſuſpendowani?

O. Tak ieſt zapewnie, zaſuſpendowani na trzy lata od ſwoich beneficiow, ale nie od Oficiow, czyli powinności. C. 40.

P. Wyzywaiący, albo przyimuiący, albo wychodzący na plac do poiedynku, czy ieſt ſamym Prawem zaſuſpendowany?

O. Tak ieſt zapewnie, i owſzem ſtaie ſię Jrregularis. DD. in C. 1. de Pug. Cler.

P. Którzy wiadomi przypuſzczaią wyklętych do nabożeńſtwa, albo do przyięcia Sakramentow, iaką maią karę?

O. Samym Prawem zaſuſpendowani, bądź by to ſwieccy Klerycy, bądź by Zakonni; ażby zadość uczynili, według zdania Sędziego. Can. 8. de Privilegiis.

P.

P. Paroch cudzey Parafii parafianom bez pozwolenia własnego parocha ſzlub daiący, iak ma bydź karany?

O. Samym Prawem ieſt zaſuſpendowany poty, poki będzie ſię podobało Biſkupowi, oney Parafii, z ktèrey byli złączeni Parafianie. Conc. Trid. ſes. 24. C. 1. de Reform.

P. Kleryk zaciągaiący długi na Kościoł, albo na maiątki iego, izali ieſt ſamym prawem zaſuſpendowany?

O. Tak ieſt zapewnie; a to tak od adminiſtrowania Duchownych, iako też i od doczeſnych. C. 2. de ſolut.

P. Którzy pogrzebią publicznego Lichwiarza w Kościele, albo przy Kościele, czy ſamym Prawem ſą ſuſpendowani?

O. Tak ieſt zapewnie, do tąd, poki naznaczy Biſkup. C. 3 de uſur.

P. Kleryk ſuſpendowany od Officium, czy może obierać, albo być obranym na beneficium?

O. Niemoże. Barboſa. Cap. 8. de Cons.

P. Kto ſuſpenaowony od Oficium, czy razem ieſt i od Beneficium?

O. Nie tak ieſt; ponieważ ſuſpenſa tyle wiąże, ile wyrok Sędziego wyraża. Navar. Cap 1. n 16.

Kleryk ſuſpendowany, a przyciśniony, aby ſię święcił w przeciągu roku, czy zaciąga karę na utratę Beneficium?

O. Niezaciąga, ponieważ w ten czas nie w iego mocy ieſt przyięcie Stopni.

P. Suſpendowany od Officium, czy może ſłuchać Mſzy S.

O. Może, byle by żadney funkcyi Stopniow, tak w

Koście-

Kościele, iako i za Kościołem niesprawował. Gemin in C. 1. §. si quis.

P. Suspendowany od przyimowania Sakramentow, ieśli by przyimował, czy staie się Irregularis, tak, iako i ten, co sprawuie Sakramenta?

O. Niestaie się Irregularis, bo przyimować Sakramenta, nie iest to sprawować funkcye Stopniow. Sylvester. v. susp.

P. Suspendowany od sprawowania Sakramentow, ieśli by Chrzcił czy iest Irregularis?

O. Jeśli by uroczyście Krzcił, iest Irregularis, ieśli zaś prywatnie w potrzebie nagley, tak, iak by świecki Krzcił, niestaie się Irregularis Silvestr.

P. Suspendowany od funkcyi przepowiadania, Kazanie czyniąc, czy iest Irregularis?

O. Nie iest, ale grzeszy, i bywa karany, bo Irregularność tylko bywa ściągniona z Administracyi Sakramentow, zaciąga zaś gdy by uroczyście kazał, według swego urzędu, iako Paroch, i Biskup. Clement Cupientes.

P. Suspendowany od beneficium, czy może obierać, i bydź obranym?

O. Może, bo takowy akt iest funkcyi urzędu, a nie beneficium. Henrique in C. 9.

P. Suspendowany od Officium, możeli odbierać korzyści z Beneficium?

O. Może, gdyż beneficium, i Officium są rzeczy rożniące się. Calder. Tolet lib 1.

P.

P. Suspendowany za występek, albo za sam upor, możeli odbierać korzyści z Beneficium?

O. Może w illości potrzebney do swoiey sustentacyi czyli wyżywienia, a osobliwie gdy by niemiał czym z kąd inąd żyć. Jnaczey zaś uparty, bo gdy by chciał, mógł by znieść suspensę. Barbosa in C. 43.

P. Bez względnie zasuspendowany niewyrażaiąc od czego; czy ma bydź rozumiany że od wszystkich funkcyi, i od beneficium zasuspendowany?

O. Tak iest: Sędzia bowiem niezmiankuiąc tey, albo owey funkcyi, albo administracyi, wkładaiący suspensę, bez wątpienia wszystko zamyka. Barbosa in C. 2.

P. Promowani do świętych Stopni, prosz przyzwoitych czasow, bez pozwolenia swoich Przełożonych, zdradliwie kłamaiąc względem lat, albo względem Oyczystey części wyżywienia, i dochodow, izali są samym Prawem zasuspendowani?

O. Tak iest zaiste. C. 14. de Temp. ord. cum Ex sacro. Która to suspensa nie tylko trwa do zupełności wieku, ale iest wieczna, to iest: aż poki niemastąpi absolucya. Rebuff. in Praxi.

P. Wyświęcony bez dziedzicznych dochodow, albo z przymierzem niedomagania się u Biskupa wyżywienia, albo od tego, który mu dziedzictwo darował; albo z Kapellani, do którey iest wyświęcony, iaką karę zaciąga?

O. Wszyscy są zasuspendowani samą rzeczą; a to i ten który wyświęcił, i który prezentował, ieśli by był Klerykiem, na trzy lata; a który tak wyświęcony, ten na zawsze,

wſze, i tylko od Stolicy Apoſtolſkiey mogą bydź dyſpenſowani, iako i Symoniacy. C. 45.

P. Ordynowany, albo promowowany do Beneficium po ſymoniacku; iak ma bydź karany?

O. Samą rzeczą ſuſpendowany od ſtopniow i od Beneficium. Tit de Simon. Armill.

P. Kleryk w Swiętych ſtopniach bez pozwolenia ſwoich Przełożonych włoczący ſię po rożnych mieyſcach; iak ma bydź karany?

O. Zaſuſpendowany według woli ſędziego a to ſamym dziełem: a ieśliby był w mnieyſzych Stopniach, ſtaie ſię nieſpoſobny do przyięcia większych, i do otrzymania Beneficiow; procz ieśliby dał wywod ſprawiedliwy ſwoiey włocęgi.

P. Kleryk do podpiiania przywykły, albo i innych do tego namawiaiący czy może bydź przypuſzczony do wyższych ſtopni, albo wyświęcony zapomniał ſwego ſtanu i poſtrzeżony był piiany, a to częſto, czy iuż ſamym Prawem bez ſądu zaſuſpendowany?

O. Przywykli do podpiiania żadną miarą do ſtopni Swiętych przypuſzczeni bydź niemogą; a iuż wyświęceni, ieśliby w tym wyſtępku znacznie poſtrzegani byli, a po upomnieniu niewidząc poprawy, od Officium czyli funkcyi ſtopniow, i od Beneficium korzyſtania ſą zaſuſpendowani. c. 1. de Vita & Honeſt. Clericor.

P. Zaſuſpendowany od którego ſtopnia wykonywania, czy może, w czaſię ſuſpenſy, inne przyimować ſtopnie?

O. Bynaymiey niemoże, bo go tamuie ſuſpenſa od którey pierwey powinien bydź rozgrzeſzony. Abb. in fin de Apoſt.

ROZ-

ROZMOWA IX.

o Suſpenſię Biſkupow

P. Jżali może Biſkup ſamym prawem popaść w ſuſpenſę, albo w klątwę?

O. Niemoże dla nayznamienitſzey iego godności, i dla oſobliwſzego w Prawie przywileiu, procz ieśliby gdzie o tym w Prawie wyrazna była wzmianka. c. 4. de ſen. Excom: in 6.

P. Biſkup czyniący co z utratą, albo z uſzkodzeniem innych bez Przywileiu, albo bez zadawnionego zwyczaiu, iak bywa karany.

O. Bywa mu zbronione weyście ſolenne do Kościoła; powinien bowiem bydź daleki od wſzelkiey chciwości; i od czynienia krzywdy komużkolwiek. Can 6. & 7. diſt 47.

P. Biſkup zabroniony od weyścia do Kościoła, coż może czynić bez przewinienia?

O. Może ſię modlić, może ſprawować Juryzdykcye, może przyimować Sakramenta. Tolet in Sum.

P. Biſkup zaſuſpendowany od weyścia do Kościoła, ieśliby w domu celebrował, czy ſtaie ſię Jrregularis?

O. Nieſtaie ſię, byleby do Kościoła niewchodził. Geminar in c. 18.

P. Biſkup zaſuſpendowany od używania Pontyfikalnych Jnſtrumentow, możeli inne funkcye ſprawować?

O. Może, bo od innych nieieſt zaſuſpendowany. Gemin in c. 1. de off. ord. in 6.

P. Biſkup upomniony od Synodu o Nałożnictwo, ieśliby ſię nie-

powściągnął, iaką zaciąga karę?

O. Samym Prawem bywa zasuspendowany. Con. Trid sess 25. c. 14. de Reform.

P. Biskup święcący zakonnika, któryby miał ślub doczesny w Zakonie, a nie wieczny, bez żadnego inszego Tytułu wyżywienia, iaką zaciąga karę?

O. Samym Prawem iest zasuspendowany. Navar. Cap. 27. n. 158.

P. Biskup suspendowany od dawania wyższych Stopniow, możeli niższe dawać?

O. Może, ale nieprzeciwnie, bo wywrociwszy mnieysze, do wyższych postąpić niemożna. Angel- v. suspens: §. 5.

P. Biskup wiadomie cudzego poddanego święcąc, bez pozwolenia iak bywa karany?

O. Suspensą, aby niedawał stopni przez cały rok. Conc. Trid sess. 14. c. 2. de Reform.

P. w Trzeciągu roku suspensy Biskupiey, ci którzy maią bydź wyświęceni, do którego Biskupa maią się udać po wyświęcenie?

O. Jeśliby suspensa była iawna, nawet bez pozwolenia swego ordynaryusza, udać się maią do Biskupa bliższego. c. 2. de Temp.

P. Appellacia od Biskupow dokąd przynależy?

O. Do Patryarchow, do Arcy-Biskupow, do Metropolity, nawet w Materyi nayściśleyszey, i karę wnoszącey. Nad stopień bowiem Biskupi, niemasz wyższego stopnia. c. 4. de sent Excom. in. 6.

P. Sędzia Exkommunikuiący kogo bez należytego upomnienia i prawnych warunkow, iak bywa karany?

O. Karą Suspensy od weyścia do Kościoła, i od sprawowania Taiemnic Boskich przez cały Miesiąc. c. 1. & ibi. DD. de sent. Excom. in 6.

P. Sędzia Kościelny iesliby niesprawiedliwie dla iakiey bądź zapłaty, albo z miłości i zboiaźni; albo z nienawiści uciśnął którą stronę, iaką zaciąga karę?

O. Procz powrocenia kosztow łożonych na prawo stronie ukrzywdzoney; na cały rok samym Prawem iest zasuspendowany, i tylko od Papieża może bydź rozgrzeszony. c. 2. de sent. & de iure judi. in 6.

P. Biskup albo iego Wikary, albo Archydyakon wizytuiący Kościoły; gdyby wymagał pieniędzy, albo podarunkow, oprocz wyżywienia, i swoich domownikow, iak bywa karany?

O. Biskupowi zato zabrania się wstęp do Kościoła. Wikary zaś albo Archidyakon zasuspendowany od urzędu, i od Beneficiow, poki w przeciągu Miesiąca, wedwoynasob niepowroci. Conc Trid sess. 24. c. 3. de Reform.

P. Kommissarze obrani imieniem Stolicy Apostolskiey, rozsądzaiąc sprawy, które nie są iawne, iak bywaią karani?

O. Samym Prawem przez cały rok suspendowani od urzędu, i od beneficium, C. fin. §. ut autem.

P. Zakonnicy przypuszczaiący kogo do Professyi bez uroczystych w prawie warunkow, albo nie zakończywszy roku proby; iak bywaią karani?

O. Bywaią suspendowani odprzyimowania żadnych osob do Professyi; Tudzież inszemi karami, które zwykły by-

wać naznaczone zaciężkie wyſtępki; A zaś Proffeſſya przed rokiem uczyniona nic warta. C. 2. §. Quod.

P. Zakonnik dożywocia, albo do pewnego czaſu puſzczaiący maiątki, dochody, albo prawa, iak bywa karany?

O. Samym dziełem ſuſpendowany ieſt od urzędu, procz, ieśli by go potrzeba gwałtowna, albo pożytek większy wymawiał. Clement 1. de Reb. Eccl.

P. Zakonny Prokurator na krotki czas maiątki Klaſztorne kamu cudzemu pozwalaiący, iaką ma karę?

O. Nie ieſt on wyklętym, ale według zdania Superyora, ma bydź karany, Molina in Aphorism. v. Suſpen.

P. Zakonnice, i Xienie, które pozwalaią wyiścia Niewiaſtom (oprocz Fundatorek z dwoma Matronami, dwa razy do roku bez przenocowania) a to ieśli bez pozwolenia Biſkupa, iaką zaciągaią karę?

O. Suſpendowane ſą od Urzędow. Conc. Trid. ſes. 25. C. 5.

P. Zakonnicy adminiſtruiąc Sakramenta ſwieckim, ze ſzkodą ſwieckich Xięży Parochow, tudzież Superyorowie ieśli by oto mieli zoſkarżenie, gdy ich do nadgrody nieprzyciſkaią, taką karę zaciągaią?

O. Zakonnicy ſamym dziełem ſą wyklęci, od Papieża abſolucyi czekaiąc. Superyorowie zaś ich ſuſpendowani; aż do nadgrodzenia. Clement 1. de Privil.

P. Zakonnicy na Kazaniach, albo na Spowiedziach, ieśli by uwalniali od płacenia dziesięcin Kościelnych, tak ſą ukarani?

O.

O. Samym dziełem wpadaią w Suſpenſę, Clement 3. §. 2. de Poenis.

P. Kapituły Katedralnych Kollegiatow, i Zakonnych Kościołow, w czaſie zawakowania prelatury, przywłaſzczaiący ſobie dobra przyſzłego Prałata, iak bywaią karani?

O. Suſpendowani od Urzędu, i od beneficiow, aż do rzeczywiſtey Reſtytucyi C. 40.

P. Opaci wyięci, daiąc liſty dymiſſoryalne poddanym ſwoim ſwieckim, iaką zaciągaią karę?

O. Jeśli na to niemaią oſobliwſzego Przywileju Papiezkiego, ſamym Prawem, na rok cały ſą ſuſpendowani od Urzędu, i od beneficium. Conc. Trid. ſes. 23. Cap. 10.

ROZMOWA X.

o Dyſpenſowaniu w Suſpenſie.

P. Kto dyſpenſować może, w Suſpenſie wydaney od Sędziego?

O. Ten, kto ją wydał z Urzędu, albo naſtępca iego, albo Przełożony wyższy od niego. Henriquez in C. 1. Cler. Excom.

P. Jeśli by Suſpenſa była z Prawa wynikła, do kogo abſolucya należy?

O. Do prawodawcy, albo Superyora. Gloſs. in C. 16.

P. Suſpenſa do czaſu wydana, czy niknie z czaſem upłynionym?

O. Tak ieſt: bez nowego żadnego wyroku od Sędziego, i bez żadnego ogłoſzenia. Tolet lib 1.

P.

P. Gdy by kto ſądownie ſuſpendowany od Biſkupa, a od Papieża ſłownie był dyſpenſowany, czy może tey Dyſpenſy używać według ſwoiey wedli?

O. Niemoże przeciwko woli właſnego Biſkupa; i owſzem taką dyſpenſę powinien Biſkupowi prezentować. Conc. Trid. ſes. 14. C. 1.

P. Gdy by kogo Biſkup ſuſpendował ſłownie mowiąc mu; patrz, abyś niecelebrował; od kogo taki ma ſzukać Dyſpenſy?

O. Od Tegoż ſamego Biſkupa, nawet ſamym ſłowem; przez iakie bowiem przyczyny, co ſię ſtanowi, przez też ſame i rozſypuie ſię, y takowa ſuſpenſa zwykła bywać za naymnieyſze wyſtępki, dla karności i bojaźni. DD. in 4. de Judi.

P. Suſpenſa wydana na ukaranie od Sędziego przez wyrok ſtanowiony, możeli bydź od Biſkupa zniesiona?

O. Niemoże, ale od ſamego Papieża, mówią ogólnie; Racya ieſt: ponieważ kary ſuſpenſy włożoney przez dekret ſtanowny, zawſze bywaią włożone za ciężkie bardzo zbrodnie; i w takowych karach tylko ſam Papież dyſpenſuie, iako Naywyższy Prawodawca. On bowiem ſam Prawa ſtanowi, według których wyrok ſuſpenſy wydany ieſt; On też w nich i dyſpenſować może. Abb. in C. 2.

P. W których ſuſpenſach wydanych przez Dekret Sędziego, Biſkup dyſpenſować może?

O. Jeśli by ſuſpenſa wydana była od Biſkupa za upor, za cudzołoztwo, lub za mnieyſze wyſtępki niźli cudzołoztwo, *n. pr.* za Poruſzſtwo proſte, za nałożnictwo, tedy po na-

ſtą-

ſtąpioney poprawie, nawet i Wikary iego może dyſpenſować. Te bowiem wyſtępki ułomność natury ludzkiey ukazuią; i prawie zawſze nieſtawią ſtrony ſkrzywdzoney; a jeśli kiedy maią, tedy rozſądek wyciąga, iżby, gdy ſię ſtanie nadgroda, i poprawa, wraz by te dyſpenſowano od Sędziego, który wydał dekret, oſobliwie gdy Prawa Kanoniczne bardziey oglądaią ſię na poprawę życia, a niżeli na utrapienie ciała. Abb. & Angel.

P. Suſpendowany, albo złożony za zaboyſtwo dobrowolne, od kogo może bydź dyſpenſowany w Dekrecie?

O. Co do odzyſkania i trzymania Beneficium, tedy od Biſkupa, co do wykonywania ſtopni, albo ich doſtąpienia, od ſamego Papieża potrzebna dyſpenſa; gdyż odzyſkać Beneficium należy do żywności potrzebnych ku życiu, aby klerycy z zelżywością nieżebrali; a zaś, co do przyięcia nowych ſtopni, że to ieſt rzecz wyższey natury, gdyż ieſt naywyższa uſługa w Kościele; przeto tylko w tym, co mnieyszego ieſt, dyſpenſuie Biſkup, co zaś większego ieſt w tym Papież. Abb. in c. 2.

ROZMOWA XI.

o Interdykcie czyli Zakazie.

P. Cóż to ieſt Interdykt czyli zakaz?

O. Jeſt to kara Kościelna z natury ſwoiey zabraniaiąca używania Sakramentow, ſłuchania Mszy Swiętey i pogrzebu Kościelnego. Silveſtr. v. Interd. n. 9.

P.

P. w Czym klątwa z Jnterdyktem zgadzaią ſię, a wczym ſię rożnią?

O. Zgadzaią ſię w tym, iż iako klątwa, tak i interdykt potrzebuią w przod upomnienia, i piſma c. 26. Appell. Tudzież ieśliby będący, czy to w klątwie, czy w Jnterdykcie, celebrował ſtaie ſię irregularis. c. 20. de ſent. Excom. 6. Tak że iż w oboygu Dekret, i Abſolucya naſtępuie, po wykonaney przyſiędze na poſłuſzność roſkazom Kościelnym. C. 52. Rożnią ſię zaś klątwa od Jnterdyktu, gdyż klątwa wydaie ſię, na oſobę, a nie na rzecz, i nie na powſzechność. c. 5 § ſin Jnterdykt zaś wydaie i na oſoby, i na rzeczy.c. fin.

P. Jzali zawſze upomnienie uprzedzać powinno przed Jnterdyktem

O. Kiedy bywa wydany na ukaranie, tedy zawſze, inaczey zaś nie, kiedy zaś bywa dla uporu i niepoſłuſzności; gdyż ſam upor ieſt prawdziwe upomnienie. Sot. in 4. Diſtin.

P. Wielorcki ieſt Jnterdykt?

O. Troiaki. 1. *Locale* Mieyſcowy, gdy mieyſce iako to Kościoł, Parafia; Miaſto, Krolеſtwo bywa pod zakazem. 2. *Perſonale* oſobiſty; ktòrym ſame oſoby, aby niebyły pogrzebane, aby Mſzy nieſłuchali, bywaią zabronione. Tolet. in ſum. lib. 1, 3. *Mixtum* Zmieſzany Jnterdykt, to ieſt: razem mieyſcowy i oſobiſty, ktòrym tak oſoby, iako i mieyſca bywaią zabronionione Tolet.

P. Jnterdykt mieyſcowy, czy zamyka lud i obywatelow, onego mieyſca?

O. Tylko zakazuie ſame mieſce, ale ani obywatelow; ani ludu. Tolet.

P.

P. Gdy Kler bywa w Jnterdykcie, czy tym ſamym i lud; albo przeciwnie?

O. Bynaymniey nieściąga ſię iedno za drugim w ukaraniu. c. 16.

P. Gdy kleryk bywa w zakazie, czy też i zakonnicy razem?

O. Tak ieſt; ponieważ Zakonnicy i Miſzki powinni zachowywać to: co zachowuie ich Kościoł poprzedzaiący. D. Dres.

P. Gdy Miaſto w zakazie, czy tym ſamym przedmieścia i budynki podległe?

O. Tak ieſt zapewnie, rownie iako gdy Kościoł w Jnterdykcie, tedy iego i Kaplice, i Cmentarz, i przyległość, ſą w Jnterdykcie; inaczey zaś, ieśli nie ſą przyległe Kaplice; albo ieśliby inaczey wyrażono było w Inſtrumencie Jnterdyktu. Can. 16. de ſent Excom.

P. Gdy bywa w Jnterdykcie cała Powſzechność, czy też tym ſamym i wſzyſcy, co do niey należą?

O. Tak ieſt nawet zakonnicy i zakonnice ſą w zakazie. Navar. c. 12.

P. Pod Jnterdyktem ogulnym czy zamykaią ſię niemowlęta, i ludzie ſzaleiący?

O. Nie bynaymniey, bo iako nie ſą ſpoſobni do wykonania przykazaniow Ludzkich, tak ani karania Kościelnego czcić niepowinni. Valent. lib 5.

P. Kto może Jnterdykt wydawać, i dla iakiey przyczyny?

O. Ten ſam może Jnterdykować, ktòry może wyklinać i ſuſpendować, i to dla ciężkiey zbrodni dowiedzioney, i prze-

konaney; albo za upor, i niepoſłuſzność w wielkiey rzeczy. c. 1. Gloſs.

P. Ta ſprawa dla ktòrey bywa ſnterdykt, czy powinna bydź właſna, czyli cudza?

O. Czy to właſna, czyli cudza, byleby nie była ſzczegulnego prywatnego człowieka. Covar; ani pieniężna, Extravagant. ale Pana maiącego Juryzdykcią nad mieyſcem. c. 16.

P. Ten, co wydał ſnterdykt czy ſam powinien go zachować?

O. Powinien: przeto ieśliby Biſkup celebrował w ktòrym Kościele, gdzie Jnterdykował ſam, popada w karę Prawa; to ieſt: w Jrregularność; inaczey nigdy Biſkup, ani przez prawo, ani przez Sędziego niezdawałby ſię bydź w Jnterdykcie, albo w ſuſpenſię, procz, ieśliby ſzczegulna była o tym w prawie wzmianka. c. 4. Wſzakże może ſam ſobie dyſpenſować DD.

P. Jakie rzeczy przez ſnterdykt bywaią zabronione?

O. Wſzyſtkie Nabożeńſtwa Kościelne, i pogrzeby; chociażby iednak kto w czaſie Jnterdyktu w Kościele był pogrzebiony; niepowinien iednak być dla tego z grobu ruſzany, gdyż wiele rzeczy przytrafionych maią ſwoią trwałość niewzruſzoną, chociaż bywaią zakazane. Glos. in c 28.

P. Ktòre bywaią rzeczy pozwolone, w czaſie ſnterdyktu?

O. Chrzeſt malutkich, Bierzmowanie, Pokuta zdrowym, ieśli ci niedali przyczyny do Jnterdyktu; i gotowi ſą zadoſć uczynić. Pokuta chorych, ieśli ieſt Jnterdykt ieneralny co do wizyſtkich Kościołow; inaczey należało-

leżałoby udawać ſię niebędącego pod Jnterdyktem dla tychże Sakramentow. Covar ut infra §. 2. Opowiadanie ſłowa Bożego, na ktòre może bydź dzwoniono, rownie, iako i na Anioł Pańſki. Covar. in C. fin. Odprawowanie Mſzy zamknowſzy drzwi, bez dzwonienia na ſanctus, i tam daley, i to za chorych pokutuiących, raz na tydzień. C. 57. Tudzież Celebrowanie otworzyście z dzwonieniem przypuściwſzy Jnterdykowanych, ale wyłączywſzy wyklętych, i to tylko we dni Narodzenia Pańſkiego; w Dni Paſchy; Zielonych Swiątek, i w Niebo wzięcia Panny Maryi. C. fin §. in feſtivit. w Uroczyſtość Bożego ciała przez całą oktawę. Extravagant Eugen. IV. Ugody Małżeńſkie C. fin: Wſzak że w ten czas ſolenna benedykcya nowożeńcom dawać ſię niemoże. Abb. in C 11. n 8.

P. Jeśli by w te dni uroczyſte ſam Biſkup (gdyż Wikary iego tym ſnterdyktem piorunować niemoże, chiba w niebytności Biſkupa; i to za iego oſobliwſzym pozwoleniem) bydź wſzyſtkich Nabożeńſtw zakazał, iżali trzeba zawiciągnąć ſię?

O. Ponieważ lud niepowinien ſądzić Biſkupa, chociaż by tego Biſkup niepowinien czynić, aż by wiedział, że na wyſtępek takiego lekarſtwa pożytecznie użyć potrzeba. Silveſtr. v. Jnterdict.

P. Jnterdykt gdy bywa wydany za cudze przewinienie, niemaią y takiey winy, czy może Celebrować, pogrzebać albo bydź pogrzebionym?

O. Może, ale taiemnie, aby z tąd niewyniknęło zgor-

ſzenie, gdyż tak nie zdradza zamyſłu Sędziego. C. 11. de Poenit.

P. Poſkończonym czaſie, czy ſamym dziełem bez ogłoſzenia Sędziego ſam uſtaie Jnterdykt?

O. Tak ieſt uſtaie. Abb. in d. c. 11,

P. Uchyliwſzy Jnterdykt, ciała pogrzebione za Kościołem, a wydobyte, czy powinne bydź w Kościele grzebione?

O. Powinne, i ſolennie, byle by przy ich ſkonaniu okazały ſię znaki Pokuty, albo ſkruchi. Gloſs. in Clement. 1.

P. Będący w Jnterdykcie, czy mogą godziwie wchodzić do Kościoła?

O. Mogą dla Modlitwy, byle by w ten czas tam ſię Mſzy nieodprawowały. Abb. in d. c 43.

P. Czy powinniśmy unikać w rzeczach świeckich od tych którzy ſą w Jnterdykcie?

O. Niepowinniśmy, ale tylko w rzeczach SS, iak ſkoro będzie ogłoſzony Jnterdykt, a nie wprzod. Navar.

P. Pogrzebaiący Jnterdykowanego, iak bywa karany?

O. Jeśli by pogrzebł Jnterdykowanego ogłoſzonego, wpada w klątwę; od którey niemoże bydź rozgrzeſzony, aż zadość uczyni ſtronie, która krzywdę odnioſła, według wyroku Biſkupa. Clement 1. de ſepult. Jeśli by pogrzebł, nieogłoſzonego, chociaż grzeſzy, iednak niewpada w tę karę. Abb. in d. Clement 1. n 8.

P. Kleryk gwałcący Jeterdykt, iak bywa karany?

O. Celebruiący, albo jakowy akt Stopniowi S. przyzwoity, chcąc, i wiedząc, wykonywaiący, procz wyż wſpomnionych przypadkow, ſtaie ſię Jrregularis; i tylko od Papieża może mu bydź dyſpenſowano, i nieſpoſobny ieſt do obierania, i ſam niemoże bydź obrany C. 18. Toż zaciąga, ieśli by uroczyście kogo pogrzebał. Sylveſter.

P. Co to ieſt Ceſſatio a Divinis, Poprzeſtanie ſłużb Boſkich?

O. Jeſt to pewne opuſzczenie; czyli znieſienie Nabożeńſtw, i wykonywanie Swiątości. Tolet in ſum.

P. Wielorakie ieſt poprzeſtanie Ceſſatio?

O Dwojakie, tak iako i Jnterdykt, Generalne, czyli ogulne, które zamyka cały kray, albo Miaſto, i Specialne czyli ſzczegulne, które ſię tylko ściąga do iednego którego Kościoła. Tolet in ſum.

P, Ceſſatio, czyli poprzeſtanie ſwiątości, ieſt li to karą Kościelną czyli cenſurą?

O. Nie ieſt cenſurą, ale pewnym ukaraniem włożonym od Kościoła, dla upoſledzenia tych ludzi, którzy lekce ſobie ważą cenſury Kościelne. Tolet.

P. Ceſſatio, czyli uſtanie Nabożeńſtw, bywali kiedy włożone od Prawa?

O. Nigdy, ale od Sędziego, Cap. 2. & 3. de Officiis.

P. Kto może te kary włożyć?

O. Biſkup, albo iego Wikary, albo Kapituła gdy Stolica Biſkupia zawakuie, wſzakże powinna większa część Kanonikow na to ſię zgodzić, iak do Elekcyi. D D. in d. C. 3.

P. Kiedy Sędzia w kłada tę karę, co ma czynić?

O.

O. Powinien przyzwać ſtronę, ktòrey ma bydź nakazano poprzeſtanie, aby uczynioną krzywdę nadgrodziła, ieśli by niechciała, tak ſtrona uſtawaiąca, iako i ta, z ktòrey przyczyny te poprzeſtanie wynikło, w przeciągu Miesiąca, powinni appellować do Rzymu, aby Nayświętſzy Ociec ſprawę tę zakończył, i winną ſtronę ukarał. Gloſs. in d. c. 8. Jeśli by zaś między ſtronami zaſzła zgoda, tedy Sędzia Domowy znoſi Ceſsacią.

P. Co ma uważać Sędzia w przod, niżli nakaże Ceſſacią, czyli opuſzczenie Nabożeńſtw?

O. 1. Ciężkość przewinienia. 2. Jakowość oſoby, przeciwko ktòrey ta kara namierzona. 3. Szkody i koſzty. 4. Pożytek, ktòry może wyniknąć z poprzeſtania. Tolet loco citto.

P. Za iakowe zbrodnie ta kara bywa włożona?

O. Za ciężkie, iako to: za upor przeciwko Kościołowi, albo iego wolności. *napr:* Gdy by od Sędziego ſwieckiego Kleryk był w więzieniu utrzymywany, albo gdy by przeſzkadzał i zbraniał dochodow Kościelnych, albo, gdy by kogo z Kościoła wyciągniono na ſmierć, &c. Tolet.

P. Kto powinien wypłacać Kanonikom ſzkody, podziały ſalwuzny, i poſiłki za umarłych, ktòre w zaprzeſtaniu Nabożeńſtwa utracone bywaią Klerykom?

O. Jeśli Ceſſatia ſprawiedliwie włożona, tedy ten, dla czyiego uporu włożona; Jeśli nieſprawiedliwie, tedy ſam Sędzia wkładaiący takową karę. Glos. d. c. 2.

P.

P. Kto powinien rozſądzić izali ſprawiedliwa, czy nieſprawiedliwa ta kara Ceſsacyi

O. Sędzia Kościelny przełożony.

P. w Czaſię Ceſsacyi, godzili ſię adminiſtrować Sakrament pokuty dla chorych.

O. Godzi ſię, nie tylko dla chorych, ale i dla zdrowych Enriqnez lib. 3. c. 55.

Atoli Eucharyſtyą tylko dla chorych nakſztalt wiatyku. Niegodzi ſię zaś dawać oſtatniego namaſzczenia nawet Kapłanom, gdyż ten Sakrament nie ieſt nieuchronnie potrzebny, ani nawet umarli nie bywaią pogrzebieni w Kościele. Tolet. Enriquez. Wſzakże, gdyby tam kto w ten czas celebrował, nie ſtaie ſię Jrregularis, gdyż Ceſsacya nie ieſt cenſura Kościelna: beſpieczniey atoli nie celebrować.

P. Kanonicy pogardziwſzy roſkaz Biſkupa, gdyby niepoprzeſtali nabożeńſtwa od kogo maią bydź karani.

O. Ponieważ Biſkup w ſwoiey ſprawie nie może bydź Sędzią, tedy powinien donieść Arcy-Biſkupowi, iako Delegatowi, ktòry rozpoznawſzy prawdę tych, według ſwego zdania ukarze.

ROZMOWA XII.

o Swiętokradztwie de Sacrilegio.

P. Co ieſt; i czemu rzeczono Swiętokradźſtwo, Sacrilegium?

O. Jeſt przywłaſzczenie i zgwałcenie, albo obrażenie rzeczy Swiętey kradzież legium ſacri. Decian in Tract.

P.

P. Wieleż ieſt gatunkow Swiętokradztwa?

O. Cztery. 1. Gatunek względem oſoby, zależy w pobiciu kleryka. 2. Gatunek w ſpołkowaniu cielesnym z Mniſzką poświęconą. 3 Gatunek względem mieyſca Swię: gwałcąc Kościoł, albo Cmentarz. 4. Gatunek kradzież ſwiętey rzeczy, albo na mieyſcu S. Decian. loco citto c. 15. q. Quod ſpecies ſacril.

P. Kto ſądzić powinien zbrodnie ſwiętokradzſtwa?

O. Sam ſędzia Koscielny. c. 18. §. Prohibemus de Hereticis in. 6. chociaż inſi ſądzą iż zbrodnia Swiętokradzſtwa należy do ſądu ſkładanego, ad Forum Mixtum, ktòrych prawo ma ſię rozumieć o tych Swiętokradzcach, ktòrzy by ſię porwali na Papieża, lub Biſkupa, lub Kardynała; albo zabili Kapłana. lub Dyakona. Can. 39.

P. Jeſli by kto wolność Kościoła zgwałcił, albo Krwi rozlaniem zmazał, od kogo ma bydź karany?

O. Od Sędziego Kościelnego. c. 8. de foro Compet.

P. Utrzymuiący Maiątki Kościelne przeciw woli iego. chociaż bez gwałtu, iaką zaciąga karę?

O. Zaciąga karę Swiętokradzſtwa. Can. 25.

P. Takowi Swiętokradzcy, inali ſą wyklęci?

O. Nie ſą wyklęci, ale powinni bydź przez Dekret wyklęci, ieśliby nie nadgrodzili należycie c. fin de Reſtitſpol.at.

P. Jeśliby Swiętokradzſtwo było popełnione przeciw oſobie Kościelney, czy Swiętokradzca ſamym Prawem ieſt wyklęty?

O. Tak ieſt zapewnie. Can. ſi quis. ſuadente &c.

P.

P. Wyłamuiący drzwi Koſcielne iakową zaciąga karę.

O. Swiętokradzſtwa, i powinien bydź wyklętym. c. 22. de ſent. Excom.

P. Biorący rzecz Kościelną z rąk laika, albo ſwieckiego przeciw woli Kościoła, iaką zaciąga karę?

O. Swiętokradztwa, Laik bowiem i ſwiecki, niema pozwolonego ſobie ſzafunku rzeczy duchownych, a zatym onego inſzym dać niemoże. c. 24.

P. Ci co utrzymuią po zmarłych pobożne odkazy, czyli zapiſy, iak ſą karani, czy za kradzież czy za Swiętokradztwo.

O. Jako za Swiętokradztwo; gdyż wyrwać co przyiacielowi, kradzież ieſt, zdradzić zaś Kościoł, to Swiętokradztwo ieſt. Can 10.

P. Napadaiący na rzeczy Koscielne na Maiątki, i dziedzictwo klerykow, czy ſą ſwiętokradzcy.

O. Prawdziwie ſą ſwiętokradzcy. Can. 21.

P. Prałat z dochodow Kościelnych cokolwiek ſobie przywłaſzczaiąc, i na krewnych to zbytecznie obracaiąc, iaką karę zaciąga.

O. Zaciąga karę Swiętokradztwa. Can. 3. atoli w potrzebach gwałtownych, powinien i z dochodow Kościelnych ratować krewnych. Can. 14. Wſzakże niepowinien ſtarać ſię, aby z Kościelnych poczynił ich bogatemi. Can. 19.

P. Powątpiwaiący o władzy Papieża, iaką zaciąga karę.

O Zaciąga karę ſwiętokradztwa. Herm.

P. Swiętokradzcy iakową karą bywaią karani?

O. Według rozsądku winy, i oſob iakowości; gdyż Kościelni Piſarze dowodzą; i z Swiętokradzcy inni bywali na

pożarcie beſtyom wydani? inni mieczem ſcinani, inſi żywcem paleni, inſi na ſzubienicach zawieſzeni; Hoſte. in ſum. H. t. n. 3. Cyril. in ſum. p. 2. &.

ROZMOWA XIII.

o Złożeniu de Depoſitione i Zrzuceniu z Stopniow de Degrad. Cler.

P. Co iest złożenie Depoſitio zmierzaiące do Degradacyi.

O. Jeſt wieczne odięcie Kleryckiego urzędu, przez Dekret Kanoniczny uroczyście wydany. Soar de Cenſuris.

P. Cóż iest degradatio zrzucenie z stopniow Kleryka.

O. Jeſt wieczne odięcie kleryckiego urzędu, a razem i Przywileiu utrata, przez podobnyż Dekret Kanoniczny, przydawſzy rzeczywiſtą ſprawę i Ceremonię od Kanonow uſtanowioną. Soar ibidem.

P. Wieloraka ieſt Depozycya Klerykow.

O. Dwoiaka, 1. ſłowna, która ſię czyni przez Dekret Biſkupa przy Aſſyſtuiącey pewney liczbie Biſkupow. Conc. Trid. ſes. 13. C. 4. de Reform. 2. Rzeczywiſta, która ſię czyni nakształt odeymowania wſzelkiey powagi Zołnierſkiey, to ieſt: gdy dla ciężkiey zbrodni Klerykowi w ſzaty Kleryckie odzianemu właśnie iako gdy by w ſwoim Urzędzie miał adminiſtrować, Też ſzaty, i wſzyſtkie znamiona Stopnia, Biſkup ſam ściąga poſtępuiąc na wſpak. C. 2. de Cler.

P. Izali ſam Biſkup może degradować Kleryka?

O.

O. Chociaż ſam Biſkup Stopnie daie, iednak ſam degradować i honoru którem mu dał, odiąć niemoże. Confin. 15. Duchowne bowiem rzeczy łatwiey ſię ſtanowią, niżeli rozſypuią. Gloſ. de Poenis

P. Wieleż tedy oſob potrzeba do Degradacyi?

O. Według dawnych Kanonow w degradowaniu Kapłana 6. a zaś Dyakona, i podDyakona 3 Biſkupow, przytomnych było potrzeba. Can 3. & ſequen. Conc. Trid. ſes. 13. C. 4. de Reform: za miaſt zaś Biſkupow, tyleż Opatow maiących używanie Mitry i Paſtorału, albo w niedoſtatku i tych, inſze oſoby poważne w godności Kościelney poſtanowione, i umieiętnością prawa udarowane, przytomne bydź powinne.

P. w Złożeniu Kleryka z mnieyſzych ſtopni, czy potrzebna liczba wyż wſpomnianych Aſſyſtentow?

O. Niemaſz nic otym poſtanowionego w Kanonach, przeto doſyć ieſt, na wyroku ſamego Biſkupa. Valent. lib. 5. t. 39.

P. Czy powinien że ſam Biſkup bydź przy Dekrecie degradacyi, i czy doſyć na tym?

O. Doſyć, nawet, żeby tylko iego Wikary w Duchownych ſprawach, w czaſie iego zatrudnienia, albo nieobecności, był przytomny. Conc. Trid.

P. Izali prawa Kościelne ſtanowią co to Degradacyi Biſkupow?

O. Prawa dawnieyſze ſtanowią, że do Degradacyi Biſkupa, należało wzywać 12. Biſkupow. Can 3. cum ſequen.

q. 4. 15. & 7. Ale Synod Trydent. nic pewnego nieſtanowi; czy to dla tego, że złożenie Biſkupa zachowane ieſt ſamemu Papieżowi, iako właſciwemu Biſkupowi Biſkupow inſzych; czy też, dla godności Biſkupiey, nieprzyſtało zaſtępować od mnieyſzych godności, i zamieniać: Valent loco citto.

P. Jaka rożnica ieſt między Degradacyą, czyli depozycyą ſłowną i rzeczywiſtą?

O. 1. Że ten kto rzeczywiście degradowany traci Przywiley Kleryckí, to ieſt: iż już niepopadł by w Klątwę Kanoniczną, ktòry by go uderzył. A zaś inaczey kiedy tylko degradowany ſłownie. Abb. 2. Że Degradowany rzeczywiście ma bydź oddany w ręce ſądu ſwieckiego, a nie zaś ſłownie degradowany: procz ieśli by był niepoprawny. Boer Can. 9. 3. Że degradacya ſłowna może bydź na przeciw nieprzytomnemu, upartemu; Rzeczywiſta zaś koniecznie wyciąga przytomności. Gemin. in d. c. 2. n 3. 4. Gdziekolwiek w Dekretach czyni ſię wzmianka po proſtu o Degradacyi, ma ſię to rozumieć o ſłowney, ale nie o rzeczywiſtey. Abb. in 4. 5. Degradowanego ſłownie może Biſkup, ktòry go degradował powrocić, a zaś degradowanego rzeczywiście, ſam tylko Papież. Abb.

P. Jakie ſą należytości do czynienia Degradacyi?

O. Zapozwanie, i oſkarżenie; albowiem bez tych okoliczności, żaden niemoże bydź degradowany. Hoſten. in ſum. §. Quod ſit. Zaczym Biſkup Pontyfikalnie ubrany przy Aſſyſtujących Oſobach, według uſtawy Conc. Trid.

5.

5. w Kościele publicznym, albo w Kaplicy prywatney, odeymuie od Kleryka każde z oſobna znamiona Stopni, a przeſtaiąc na pierwſzym poſtrzyżeniu; mówi te, albo tym podobne ſłowa: Władzą Boga Wſzechmogącego, Oyca i Syna i Ducha S. i naſzą; Odeymuiemy od ciebie odzienie Kleryckie, i ſkładamy cię; i ſtrącamy z ſtopniow, i obnażamy, i wyzuwamy cię ze wſzelkiego ſtopnia; z beneficium, i z Przywileju Kleryckiego: Ktòremu to Klerykowi bywa ogolona głowa, aby żaden ślad niezoſtał poſtrzyżenia, tudzież ręce i palce ścierane mocno, gdzie było namaſzczono Krzyżmą; na koniec wyż rzeczony degradowany odziany w ſwieckie odzienie, oddany bywa ſądowi ſwieckiemu, w ten czas przytomnemu, aby go przyioł do ſwego ſądu, za ktòrym iednak Kościoł, albo ſędzia Kościelny prawdziwie, a niezmyślonym ſpoſobem prozbą wſtawiać ſię powinien, nie zaś grożeniem Klątwy, aby nań dekret bez niebeſpieczeńſtwa ſmierci był wydany. Can. 9. c. 7. q. 4. &c. 21.

P. Sędzia ſwiecki odebrawſzy tak degradowanego, i dawſzy obietnicę nikarać go cielśnie, czy obowiązany ieſt dotrzymać tey obietnicy?

O. Wolno mu ieſt, ani ſię więcey Sędzia Kościelny wdawać w to niema, ani ztąd iakiego niebeſpieczeńſtwa Irregularności, niepowinien ſię obawiać. juxta Conſtit. Gregor. XIV.

P. Sędzia ſwiecki, czy powinien przeſtać na Proceſſie wyprowadzonym przez ſędziego Kościelnego o Kleryku degradowanym, Dworowi ſwieckiemu oddanym?

O.

O. Nie ieſt obowiązany, ponieważ iego ieſt rozdzielna Juryzdykcya: ieśli by iednak chciał, może go uznać za należyty. Wſzak że w ſprawie Herezyi Proceſſowi wyprowadzonemu, przez Sędziego Kościelnego, Sędzia ſwiecki, niepowinien ſprzeciwiać ſię; i owſzem onego iak nayprędzey wykonać, a to przez wzgląd na Religią S. Abb. in C. fin. n. 3.

P. Kleryk degradowany możeli Celebrować; albo Biſkup degradowany możeli poſwięcać na Stopnie?

O. Może wſzyſtkie urzędy kleryckie ſprawować, oprocz tych, które wyciągaią Juryzdykcyi, a co większa to, że ważnie, tylko że bardzo niegodziwie; ponieważ degradatio nieodeymuie im ſtopnia, bo ten przez charakter niezmazany bywa im wrażony na wieki, grzeſzy iednak ſtraſzliwie, odważaiąc ſię na to. Valent loco citto.

P. Kleryk degradowany, ieśliby iakim ſpoſobem uniknoł od śmierci, czy powinien powinności ſtopniowi ſwemu przyzwoite ciężary znoſić.

O. Tak ieſt zapewnie, gdyż taki godziny Kanoniczne odmawiać, czyſtość zachować, obowiązany; ani w Małżeńſtwa wſtępować (ieśliby był w ſwiętych ſtopniach) niemoże. Valent.

P. Odkogoż bywa czyniona Degradacya aktualna?

O. Od Biſkupa, iako wyż rzeczono, chociaż dekret degradacyi może bydź od iego Wikarego Generalnego w Duchownych ſądach wydany. Conc Trid. Wikary iednak degradować nie może, aby był Biſkupem razem.

P.

P. Za iakoweż zbrodnie czyni ſię aktualna degradacia z oddaniem ſądowi ſwieckiemu.

O. 1. za Herezią. Can 9. de Heret. 2. Za obelgę Nayſ: Eucharyſtyi. 3. Za wieſzczbiarſtwo. Praxim. Crimen c. 84. n. 10. 4. za zmyślanie liſtow Apoſtolſkich c. 7. de Crimen falſis. 5. Za obelgę Maieſtatu przeciwko Papieżowi popełnioną. 6. Za namawianie Penitenta, w czaſie ſpowiedzi do nieczyſtych lubieżności. 7. za odważenie ſię celebrować, albo ſpowiedzi ſłuchać, niewyświęconemu. Conſtit. Pauli. IV. Clement VIII. 8. za zbrodnie popełnioną przeciwko naturze. Conſt. pii. v. Tudzież i za inne zbrodnie w Prawie wyrażone; o które kleryk oſkarżony, i przekonany, albo ſam dobrowolnie wyznaie. Dec. in c. 4. jud.

P. Za iake zbrodnie kleryk może bydź złożony?

O. Za te które ſą w Prawie wyrażone i za które Prawo ſwieckie zwykło karać śmiercią. Felin. in c. 24.

P. Przyimuią y ſtopień od Biſkupa degradowanego, iaką zaciąga karę.

O. Suſpenſy. arg. in c. de l. ordinat.

ROZMOWA XIV.

o Niezrzędności de Irregularitate.

P. Co ieſt Bezprawność, czyli Niezdatność, rzeczana Irregularitas.

O. Jeſt Nieſpoſobność, czyli przeſzkoda Kanoniczna względem niektórych rzeczy, albo ſpraw, które iednak

wrącz

wrącz nieprzefzkadzaią przyięcia ſtopni, iako klątwa odeymuie ſpołeczność z wiernemi; a pod tym względem odeymuie moc przyięcia ſtopni, i wykonywania onych. Jnterdykt odeymuie ſłuchanie ſłużb Boſkich; Suſpenſa odeymuie urzędy, i tylko ma wzgląd na ich ſprawy, i zabrania używania onych, i na ſamych tylko wkłada ſię klerykow. Jrregularność zaś bezrzędność przeſzkadza przyięcia ſtopni, i cały ſtan tamuie. Valent loco citto. zkąd iawno, że jrregularność nie ieſt Cenſura, ale kara wynikaiąca z wyſtępkow duſznych; albo z niedoſtatkow cieleſnych. Ugolin.

P. Wieleż ieſt gatunkow Jrregularnoſci.

O. w Ogulności dwa ſą gatunki, jnſza, ktòra wynika z niedołężności ciała. a inſza, ktòra z wyſtępku duſzy. w ſzczegulności ſą 8. gatunkow. 1. Urodzenia. 2. Familii. 3. Wieku należytego. 4. Uczciwey ſławy. 5. Ciała. 6. Duſzy. 7. Przyplątanie ſię czartowſtwa. 8. niedoſtatek Krztu. Molin in Aphoriſm.

P. Jrregularność wynikaiąca z niedołężności ciała, oddaliwſzy tę niedołężność, czy też i ona uſtaie

O. Tak ieſt zapewnie. Jeśliby zaś z wyſtępku, zawſze przebywa, poki nienaſtąpi Dymiſsa. Tolet.

P. Jrregularność wynikaiąca z wyſtępku, czy taka ieſt, żeby do popadnienia w nią potrzeba było Jntencyi, i winy, albo nie, napr: Gdyby kto zabił człowieka, rozumiejąc że ſtrzela do zwierza?

O. Jeśliby dołożył należytey pilności i baczności, i zabawiał ſię dziełem godziwym, niebędzie Jrregularis; ieśliby zaś nie iako gdyby na dworze, w mieście, gdzie nie ieſt miey-

mieſce polowania na zwierza, a tamby zabił człowieka, bez wątpienia ſtaie ſię Jrregularis, nie dla intencyi zabicia, ale dla niedbalſtwa. Uwagi. Angel v. Homicid.

P. Jakowy wiek doſtarczaiący do popadnienia w Jrregularność z wyſtępku.

Ten wiek, ktòry ieſt ſpoſobny do zdrady, a poſpolicie przed 10. lat niezwykło ſię popadać w Jrregularność. Can. 23. &c. Clem.

P. Kiedy bywa zaciągniona Jrregularność, z niedołężności ciała?

O. Kiedy niedoſtaie przednieyſzego ktòrego członka, przeſzkadzaiąc do celebrowania, iako gdyby kto był obciętym na iakim członku, napr: ſlepy na iedno oko, a oſobliwie na lewe, trędowaty, ſtraſzydło, maſzkara oſzpecona. Tolet.

P. Ktòry niedoſtatek członkow, nienaciąga Jrregularnoſci?

O. Naprzykład ktòrykolwiek inny, oprocz trzech pierwſzych, w oboygu ręku, ktòremi bywa trzymana Hoſtya, i Kielich. napr: Ząb ktòry chrząſtka niema wruchu; i inſze przez ktòre ſtopień niebywa przeſzkodzony, aby mogł bydź należycie ſprawowany. Abb. in c. 1.

P. Ktòrzyż to ſtaią ſię Jrregulares, z niedołężności Duſzy?

O. Nieuczeni. 2. Heretycy. 3 Neofici. 4. Opętani. 5. dwoyżeńcy 6. lunatycy. 7. ſzaleiący. 8. Niewierni. Tolet lib. 1. Cap. 57.

P. Jrregularis rzeczywiście przyiowſzy Stopień, czy ieſt Jrregularis?

O. Tak ieſt, ale przecie Stopień ieſt ważny.

P. Powtarzaiący ten grzech, przez ktòry zaciąga ſię Jrregu-

larność, czy tak zasiąga na nowo, iż gdy by było 20 Zaboyftwa, powinny by być 20 Dyfpens?

O. Nie tak ieft, ale dofyć iedna Dyfpenfa, procz ieśli by były różnego gatunku Jrregularności, które powinny bydź wyrażone w Dyfpenfie, inaczey niebyła by Dyfpenfa, racya ieft, gdyż grzech często powtorzony, nieczyni nowego gatunku Jrregularności; ale nowy fpofob, i gatunek Jrregularności, nowey żąda Dyfpenfy, gdyż może bydź większey, albo mnieyfzey ciężkości, a tak łatwiey, albo trudniey bywa dyfpenfowano od Nayss: Oyca. Navar. Cons. 27.

P. Jrregularis czy bywa zdatny do otrzymania beneficium Kościelnego?

O. Nie tylko Beneficium, ale ani Penfyi daney na tytuł wyżywienia; gdyż beneficium i penfya daią fię na wyżywienie fłużącemu w którym Stopniu Kościelnym; a zatym kto do Stopnia nieieft fpofobny, ten też ani do beneficium. Tolet. Jnaczey zaś ten który po otrzymanym beneficium ftał fię Jrregularis. Tolet.

P. *Czemu Jrregularis otrzymanego wprzod nie traci beneficium, chociaż Heretyk, i zboyca famochętny, ftawfzy fię Jrregularis, tracą famym dziełem beneficium?*

O. W Heretyku, i w zboycy, utrata beneficiow niepochodzi, przez wzgląd na Jrregularność, ale względem zbrodni popełnioney; i te fą dwie kary dofyć różne, iedna Jrregularność, a druga utrata beneficiow, czyli dochodów żywności. Tolet ibidem.

P. Spowiednik upominaiący Penitenta, aby fię fpowiadał wyfzłp-

ftępku, za który bywa fkazany na fmierć, czy ftaie fię Jrregularis?

O. Nie ftaie fię; równie iako i Kaznodzieja, upominaiący Sędziow, aby czynili fprawiedliwość; Racya ieft: gdyż tak oba fprawuią urząd fwoy, i owfzem czyni akt miłości; Jntencya bowiem ich nie ieft zabić człowieka, ale wyftępki wykorzeniać. Soar v. Jrreg. n. 10.

P. Do fłufzney przyczyny Jrregularności, czy dofyć ieft na famym zaboufiwie, czy też potrzeba i woli zaboyftwa?

O. Potrzeba koniecznie woli, tak, iako przyczyny nayblifzey, z namierzeniem do zabicia. Cap. 27. Navar.

P. Jeśliby Sędzia Kościelny dał pozwolenie Sędziemu świeckiemu wydobycia ciała z ziemi umarłego, a przez te wydobywanie, naftąpiła by komu fmierć, czy Kościelny Sędzia ftaie fię Jrregularis?

O. Nie; ponieważ akt, który potrzebny ieft do zaciągnienia Jrregularności, powinien bydź blizki, i na fmierć, albo fkaleczenie namierzony; tu zaś akt bardzo był by daleki, i do dobrego końca namierzony. Sot. de Jnftit et jure l. 5.

P. Jeśliby kto zabił człowieka, broniąc fiebie obronę naturalną, czy ftaie fię Jrregularis?

O. Nieftaie fię, ale ten fam kto zabił dobrowolnie, albo rofkazał, albo mogąc uniknąć zabicia, a nie ftrzegąc fię, i nieunikaiąc zabił, ten ftaie fię. Navar. C. 27.

P. Wieluż ieft Jrregularności, które wyniknąć mogą względem Stopnia?

O. Sześć. 1. Wyklętych fprawuiących Stopnie. 2.

Przyimuiących dwa ſtopnie S. iednego dnia. 3. Poświęconych od Biſkupa wyklętego, ſuſpendowanego; 4. Sprawuiących ſtopnie, których niemaią. 5. Powtornie Krzczących, Bierzmuiących, albo wiadomie Aſſyſtuiących. 6. Celebruiących na mieſcu zakazanym. Soar. v. Jrregul:

P. Jeśli by Kopłan w cenſury wplątany w Swięto celebrował, unikaiąc zgorſzenia, czy ſtaie ſię Jrregularis?

O. Tak trzymaią wielu DD. wſzakże inſi przeciwnie; 1. Przyczyna poſpolita, bo potrzeba niezna prawa. 2. Że Przykazania o unikaniu wzgorſzenia ieſt Boſkie i naturalne, a zaś dla tego niecelebrować, żeby niezaciągnąć Jrregularności, ieſt tylko prawo ludzkie. *ſtanowne poſitiuum.* Navar. in C. 6.

P. Patron, Sędzia Sądzący, albo radzący w ſprawie Kryminalney, czy ſtaią ſię Jrregulares?

O. Nieſtaią ſię Jrregulares, chociaż zdanie ſwoie wydali, aby winowayca na Sądzie od ſmierci Krwawey był uwolniony, byle by niebył na ſmierć ſkazany. Barboſa in 5. n. 4.

P. Jeśli by kto dał policzek Klerykowi, albo onego zranił, i uciekł; godzili ſię go dla obrony ſwoiey ſławy doganiać, i uciekaiącego zabić bez niebeſpieczeńſtwa Jrregularności?

O. Niegodzi ſię, bo te naprawienie Honoru, będzie raczey gatunek zemſty, a niżeli obrony; chociaż inſzych wielu trzymaią przeciwnie. Barb. in C. 10.

P. Kleryk wątpiąc, czy płod był ożywiony daiący lekarſtwo brzemienney niewieście dla poronienia płodu, będzie li Jrregularis?

O.

O. Zapewnie, że tak ieſt. Barbosa. Cap. 11.

P. w Przypadku wątpliwości, izali kto ieſt Jrregularis, kto powinien rozeznać, i rozſądzić?

O. Biſkup, a nie zaś Sędzia ſwiecki. Navar.

P. Kleryk w ſprawie Kryminalney, możeli prawować ſię przeciwko komu przed Sędzią ſwieckim bez popadnienia w Jrregularność?

O. Może za pozwoleniem Biſkupa, z oſwiadczeniem o wylaniu Krwi, i zkaleczeniu członka, chociaż by zapewnie wiedział, że ſmierć naſtąpi. C. 2. de Homic.

P. Gdy by Kleryk zwyż wſpomnioną proteſtacyą miał w umyśle, żeby on winowayca poniosł karę ſmierci, albo był obcięty, i tego żądał, czy tak ſtaie ſię Jrregularis?

O. Jeśli by naſtąpiła ſmierć, albo obcięcie członka, będzie Jrregularis, bo w tym przypadku wola iego dociekа, a Proteſtacya fałſzywa, iako by on niechciał ſmierci, ni kalectwa. Joan. Andr. in d. c. 2.

P. Któreż to Jrregularności bywaią zgładzone przez Chrzeſt bez żadney Dyſpenſy?

O. Te Które bywaią zaciągnione z grzechu, albo z mężoboyſtwa; i te które bez grzechu ſpadaią; iako to: w Sędzim, w żołnierzu, wſzyſtkie bowiem te rzeczy bywaią zgładzone przez Chrzeſt, gdyż na Krzcie bywa odrodzony człowiek, i ſtaie ſię iako niemowlątko. Soar. v. Jrregul. n. 9.

P. Jnſze Jrregularności wynikaiące z niedołężności ciała, albo z dwoyżeńſtwa, albo niedoſtatku uczciwego urodzenia, albo którego przedniejſzego członka, albo zbytniey ſzpetności twarzy, albo z trądu, czy bywaią zgładzone przez Chrzeſt?

O.

O. Niebywa ią zgładzone: Racya, gdyż takowe przeſzkody i ſzpetności ſą w ciele, i ſdą za człowiekiem, nawet ochrzczonym. Jnne zaś jregularności rzeczone ſą tylko ſzpetności duſzy, dla tego wodą Krztu bywaią omyte Covar. in Clement.

P. Kto może dyſpenſować w jrregularności wynikaiącey z nieprawności?

O. Do wyższych ſtopni ſam Papież, a zaś do iednego Beneficium proſtego, i do mnieyſzych ſtopni, Biſkup.

P. Dyſpenſowanie iak ma bydź rozumiane?

O. Ściśle, gdyż Dyſpenſa rani Prawo pospolite. Felin. in c. 27. Odſiępuie bowiem od prawa, i ieſt iemu nienawiſna: a przeto niema bydź rozſzerzona. c. 1. de filiis Presbyt. Zkąd Dyſpenſa powinna bydź doyrzała, z prawdziwych i rozumnych, a ſłuszbych przyczyn pozwolona Lucæ. 12. Quis putas eſt fidelis diſpenſator & prudens. &c.

P. Zkąd ſię nazywa Dyſpenſa ſzafunek rozmyſlny?

O. Od ſłowa penſo rozważam, gdzie czego trzeba użyć, pozwolić, albo zbronić; gdyż wprzod, niżli Biſkup wyda Dyſpenſę, wiele przed ſię bierze na uwagę. 1. Digna uxor.

P. Z jakich przyczyn ma ſię czynić Dyſpenſa w jrregularności?

O. z Przyczyny pożytku, i potrzeby Kościoła. Conc. Trid. ſes. 14. c. 7.

P. w ktorych przypadkach może Biſkup Dyſpenſować w jrregularnościach?

O. We wſzyſtkich wynikaiących z potaiemnego wyſtępku, oprocz Męczoboyſtwa, i tych które do ſądu prawniczego doniesione, i dowiedzione, Conc. Trid. ſes. 24. c. 6. de Reform. Nayważszy zaś Panież, iako Nayważszy Gospodarz domu, we wſzyſtkich jrregularnościach dyſpenſuie.

P. Kapituła, po zawakowaniu Stolicy, czy może dyſpenſować w tych jrregularnościach, w ktorych może Biſkup?

O. Może, gdy zaſtępuie po Biſkupie we wſzyſtkich tych rzeczach, które do iego Jurydykcyi należą, aby znać Kościoł w rozrządzeniu nieponoſił ſzkody. Abb. in c. 14.

P. Arcy Biſkup czy może dyſpenſować z podległemi Szufraganow ſwoich w ich jrregularnościach zaciągnionych z wyſtępku tayemnego, wynikłych?

O. z Swoiemi Szufraganami może, ale nie ich podległemi; gdyż Biſkupi ſą podlegli Arcy Biſkupowi. & Conc. Trid. Samym tylko Biſkupom daie władzę dyſpenſować z własnemi podległemi, a nie zaś z cudzemi; aby porządek rozsądzenia niebył pomieſzany. Abb. in c. 11.

P. Biſkup czy może przekazać, czyli delegować władzę ſobie daną dyſpenſować w jrregularnościach z wyſtępku tayemnego wynikły?

O. Może ſwoiemu Wikaremu, albo któremu innemu przez oſobliwſzy ſwoy roſkaz, Ta bowiem władza dyſpenſowania nienależy do uſługi, i ſtopnia, ale do Jurysdykcyi przekazaney. Felin. in c. fin.

P. Co ieſt tayemny wyſtępek?

O Jeſt to ten grzech, który nie ieſt przez dekret Sędziego ogłoſzony, albo przez wyznanie od winowayey uczynione przed ſądem, ani ieſt iawny wielom przez oczewiſtość zbrodni. Abb.

P.

P. Przez iakie względy grzech, zataiemny bydź się rozumi?

O. 1. Kiedy iest tak ukryty, iż o nim żaden zgoła niewie. 2. Kiedy tak taiemny. iż mało iest tych, co by o tym wiedzieli. napr tylko pięciu osobom wiadomy; a w takowych defektach Biskup może dyspensować. Navar.

P. Jeśliby taiemny grzech był doniesiony do sądu rozprawnego, a nie był dowiedziony. albo przez fałszywych świadkow, był dowodzony; czy może Biskup w tym dyspensować?

O. Może, ponieważ Conc. Trid. mowi: i pozwala władzy Biskupom dyspensować we wszystkich Jrregularnościach z potaiemnego grzechu wynikłych, oprocz Mężoboystwa dobrowolnego, i grzechow, któreby przed sądem rozprawnym były dowiedzione, to iest: poprawdzie, i skutecznie. Zkąd niedosyć na tym, że kto do sądu rozprawnego będzie doniesiony, ale potrzeba, aby był w prawdzie przekonany. Navar Can 2.

P. Gdyby kto miał przyczynę oczewistą to iest: klątwę, albo grzech, że w Exkomunicę potaiemnie celebrował, czy może z nim Biskup dyspensować?

O. Może, gdyż do tego, aby grzech był iawny, w którym by Biskup niemogł dyspensować, oboie potrzebne, żeby i przyczyna to iest klątwa, i skutek, to iest grzech, były iawne. DD. in c. fin.

P. Gdyby społecznik czyiego grzechu na sądzie był skazany na śmierć, czy może Biskup dyspensować z drugim iego społecznikiem zapieraiącym się, i nieskazanym?

O. Może, bo rzecz pomiędzy inszemi toczona, szkody

dy niepowinna wnosić inszemu, iak się często trafia, że w tym że samym występku ieden iest, niezezwalaiący, i zapieraiący się, i ten bywa uwolniony. Drugi zaś wyznaie, czyli prawdziwie, czyli fałszywie, i bywa skazany na śmierć. l. c. Res Inter alios acta Navar. de irreg. Can. 2.

P. Któreż zaboystwo samowolne nazywa się w którego irregularności choć by taiemniey, dyspensować niemoże?

O. Kiedy zaboystwo iest popełnione z szczerą wolą zabijaiącego, czy to przez zasadzki, czy to przez napadanie, czy to sam przez się, byle by było niesprawiedliwie uczynione, i zechciane od zabijaiącego, a przetoby zaciągnął grzech ciężki zabijaiący iako *Naprzykład* gdy by się bawił rzeczą niegodziwą, albo oboiętną; i żadney niedołożył baczności; albo ieśli bawił się rzeczą godziwą, a niedostateczney użył ostrożności; z kąd z tych przypadkow zaciągniona Jrregularność, nie może bydź od Biskupa dyspensowana, gdyż mu to zabroniono przez Con: Trid: ses. 14. C. 7.

P. Jeśliby się kto bawił rzeczą godziwą napr. we dzwon dzwoniąc, który by znagła upadaiąc przez nie dołożenie ostrożności dzwoniącego, zabił drugiego. Albo też bawił się rzeczą niegodziwą nap: Polowaniem, a wielkiey dokładał pilności, i ostrożności, przecież iednak choć nie z swoiey przyczyny zabił człowieka, możeli Biskup w zaciągnionych tak Jrregularnościach dyspensować?

O. Może; gdyż do tego, aby Biskup nie mogł dyspensować w Jrregularności wynikaiącey z zaboystwa samochętnego, te są warunki, 1. Aby szczera była wola zabijaiącego. 2. Aby ukazała się niesprawiedliwość. 3. Wina,

albo niedbalſtwo zabijającego, a to ſię wſzyſtko wnoſi prócz niedbalſtwa z Seſſyi 14. Conc Trid: Kto by ſamochcąc z rozmyſłem zabił blizniego ſwego; a zaś w przypadkach tych, to ſię nieukazuie; zaczym w nich Biſkup dyſpenſować może, byle by ieſzcze ta ſprawa do ſądu rozprawnego wytoczona, i przekonana niebyła. Conc. Trid. loco cit: ſes 24.

P. z Sędzią który przez Dekret ſprawiedliwy potępia człowieka; i z Żołnierzem, który na Woynie ſprawiedliwey zabiia nieprzyiaciela Wiary, czy może Biſkup dyſpenſować, w Jrregularności zaciągnioney?

O. Niemoże, gdyż wſpomniane zaboyſtwa, nie ſą z potaiemnego wyſtępku, ale z ſczerey woli zabijaiącego; z kąd z takiemi ſam tylko Papież dyſpenſuie, a nie zaś Biſkup. DD. in Conc. Trid. ſes. 14.

P. Możeli Biſkup dyſpenſować w Jrregularności z obcięcia członka wynikły?

O. Może, już to, że mu przez Synod Trid. nie ieſt zabroniono, już to, że obcięcie członka, nie ieſt zabicie. Clement. unde Homicid.

P. Możeli Biſkup w niektórych Jrregularnościach wynikłych z iawnych mężobóyſtw dyſpenſować?

O. Może, 1. Jeśli by kto wyſłał kogo pobić kijem nieżądaiąc ſmierci, a z tąd trefunkiem naſtąpiła by ſmierć. 2. Jeśli by roſkazał zabić. *napr:* Tyciuſza, a omyłką był zabity Semphroniuſz, bo w nich nie była wola do zabicia. 3. Jeśli by kto broniąc ſię, drugiego zabił bez względu na opatrzną obronę ſwoię, bo mógł by uciec, ale niechciał.

4.

4. Może dyſpenſować z Medykiem, z Cyrulikiem, którzy z ſwoiey nieumiejętności zabili chorego. Navar. in Man. & Enrikuez.

P. Jeśli by kto Stopniem tylko Pod Dyakonſtwa obdarzony zuchwale odważył ſię ſpiewać Ewangelią iako Dyakon bez pozwolenia, czy może z nim Biſkup dyſpenſować?

O. Może, do ſtopni przyiętych, i do iednego beneficium, żeby niemuſiał żebrzeć, a nie zaś do inſzych ſtopni maiących ſię przyimować, chiba by wyſtępek był taiemny. Conc. Trid.

P. Jeśli by Mężoboyſtwo było taiemne, przez zdrady popełnione chociaż nie ieſt publikowane, ani do ſądu wytoczone, ani porządkiem Sędziowſkim dowiedzione, od kogo w ten czas może bydź dyſpenſowany?

O. Sam tylko Naywyżſzy Papież w ſądzie zewnętrznym, nie zaś Biſkup, gdyż takowy Mężoboyca chociaż by był ukryty, miał iednak wolą do zabicia, i do tego dołożył przemyſłu, i ſtał ſię Jrregularis. Conc. Trid. w Sądzie iednak wewnętrznym, może dyſpenſować Biſkup, albo inſzy Kapłan rozgrzeſzyć.

P. Jeśli by Biſkup zabronił przy poświęceniu, aby znać kto kradzionym ſpoſobem nieprzyioł Stopniow, przecież by kto tego dopuściwſzy ſię wyſtępku, wſtąpił do Zakonu, od kogo może bydź mu dyſpenſowano?

O. Od Biſkupa przez wzgląd na Zakon, który wiele niedoſtatkow pokrywa, i zaſłępuie, ieśli by ſię w nim iaki czas chwalebnie ſprawował. DD. in C. 1. qui furt.

P. Możeli Biſkup dyſpenſować w Jrregularności wynikłey z niedołężności ciała?

O. Niemoże, ale tylko ſam Papież, gdyż defekt i niedołężność ciała ieſt jawna. Conc Trid.

P. Możeli dyſpenſować Biſkup, z nieprawnie urodzonym?

O. Może do mnieyſzych Stopni, i do proſtego beneficium, do większych zaś ſam tylko Papież. Can fin.

P. Możeli Biſkup ſwoiemu Spowiednikowi dać władzę, aby z nim dyſpenſował w Jrregularności wynikłey z taiemnego wyſtępku?

O. Może, bo w tym razie Biſkup ieſt Delegat do całey powſzechności ſpraw, a zatym i on niema bydź odłączony od ſpołeecznego przywileju. C. fin. de off.

P. z Wyklętym, a do mnieyſzych wyświęconym, czy może dyſpenſować Biſkup?

O. Niemoże, ale ſam Papież, któremu wyraźnie dyſpenſa ieſt zachowana. Navarus. Conſt. 61.

P. z Symoniakiem, będącym w ſtopniu, a tym ſamym w Jrregularności, kto może dyſpenſować?

O. Biſkup niemoże, ale ſam Papież Navarr; procz ieśli by był Heretykiem nieiawnym, albo Niefitą, iuż dawno nawroconym. Jnaczey Biſkup niemoże dyſpenſować w jrregularnosciach, iak tylko w przypadkach wyrażonych, gdyż przeciw prawu zwierzchności, i Synodom, od których jrregularności poſtanowione ſą poſtąpić niemoże.

ROZ-

ROZMOWA XV.

o Dwoyżeńſtwie de Bigamia.

P. Co ieſt Dwoyżeńſtwo, Bigamia?

O. Jeſt to niezdatność, czyli jrregularność wynikaiąca z obelg, czyli z defektu Sakramentu. Can. 2. diſt. 26.

P. Czemu Dwoyżenieo ieſt Jrregularis?

O. Gdyż niechce bydź podobnym obrazem Chryſtuſowi, który iedyną obrał ſobie oblubienicę Pannę czyſtą, to ieſt Kościoł S. Przeto dwoyżenie c gdy razem dwóch żón chce bydź mężem, albo choćby i iedney, ale iuż nie Panny, zaciąga tę niezdatność, chociażby bez winy. Can. 11.

P. Wielorakie ieſt Dwoyżeńſtwo?

O. 1. Prawdziwe 2. Mniemane. 3. w podobieńſtwie, czy przyrownane.

P. Które dwoyżeńſtwo zowie ſię prawdziwe?

O. Kiedy naſępnie iedną po drugiey, miał dwie żony prawne i godziwe, i z niemi ſpołeczność ciała, b gdy dwie miał, a iednaby z nich przed złączeniem umarła, niezowie ſię Dwoyżeńſtwem. Arg c. 5

P. Które ieſt Dwoyżeńſtwo Prawem względne, Bigamia Jnterpretativa?

O. Kiedy kto z wdową, to ieſt: od kogo inſzego, ale nie od ſiebie zepſutą, albo z publiczną nierządnicą, albo z żoną cudzołożnicą, zaciąga Małżeńſtwo; i dla tego przez wzgląd prawa zowie ſię dwoyżeniec. Can 2. diſt. 33 & c. 13. diſt. 34.

P.

Któreż dwoyżeństwo zowie się podobne, albo przyrownane Analogice?

O. Gdy kto będący w Swiętych stopniach, albo uczyniwszy szlub uroczysty czystości w zakonie, samą rzeczą zaciąga Małżeństwo, i spełnia onę, chociażby ta z którą on się ożenił, była Panna. Can 24. 27. g. l. c. 7.

P. Możeli Biskup dyspensować, w prawdziwym dwoyżeństwie?

O. Niemoże, nawet do mnieyszych Stopni ponieważ takowych Przywileiow odięcie w prowadzone od samego Papieża. c. uni: Którego to Dwoyżeńkwa nieznosi wstęp do Zakonu, chociaż przez Zakon bywa zgładzona wszelka zmaza; wczym niewyrownane Dobrodzieystwo Kościoł wyswiadcza tym, których w Zakonie mieści pokrywaiąc ich wszelką obelgę, i ugodniaiąc, bynayniegodnieyszych, ieśli się sami za czasem nie poczynią tego daru przez swoią niewdzięczność niegodnemi; atoli zmazy Dwoyżeństwa pokryć, ani Zakon potrafi. sair de Const. lib. 7. i owszem, gdy by dyspensował, sam by był zasuspendowany od dawania stopni; a ten, kto tak od niego wyświęcony, zatamowany od sprawowania tych stopni, i odkorzystania z beneficium, gdyż by ie zupełnie utracił. Quarant v. ordo Valen.

P. Możeli Biskup dyspensować w dwoyżeństwie do mniemanym przez Prawo, Interpretatiue? przynaymniey do mnieyszych stopni przyięcia, albo przyiętych sprawowania?

O. Niektòrzy przeczą iako-to: Abrahamius Franc. c. un. co do obydwoch punktow. Niektòrzy zaś iakoto: Covar. de irregul. co do pierwszego punktu gdy bywa nayważnieyszą przyczyna, utrzymuie, że Biskup może dyspensować w Bigamii domniemaney; Ale co do drugiego punktu, żeby dyspensował do stopni nawet mnieyszych przeczy: gdyż dwoyżeniec stał się po przyiętych stopniach, przez co samym prawem traci Przywiley kleryctwa, dla czego trudniey z nim bywa dyspensowano d. c. un. h. t. in 6. ugolin: w Praktyce zaś przeczące przemaga zdanie, co do obydwoch punktow.

P. w Podobney Bigamii czyli w przyrownaney, czy może Biskup dyspensować?

O. Gdyż takowi nigdy prawdziwego Małżeństwa niezaciągaią, przeto Biskup może dyspensować; albowiem przeszkoda stopniow SS. albo Szlubu solennego, uczyniły ich niezdatnemi do prawdziwego Małżeństwa, przecież bywaią bardziey karani karą dwoyżeńcow, dla złey intencyi, i skłonności, aniżeli za skutek, gdyż według Prawa nie są prawdziwemi Dwoyżeńcami. c. 3. Qui Clerc. vel vovent.

P. Do prawdziwego Dwoyżeństwa, czy tylko należy żeby ktozaciągnął dwoie Małżeństwa przez słowa na czas przytomny, albo też koniecznie potrzebne, aby spełnił oboie te Małżeństwa?

O. Koniecznie, aby dwoie spełnił Małżeństwa; inaczey ieśliby tylko iedne było spełnione, a drugie tylko uznane zostawił, niebyłby prawdziwym Dwoyżeńcem Bigamus.

P. Jakże bywa zniesiona przeszkoda Dwoyżeństwa?

O. Samą tylką Dyspensą Nayss. Oyca, który tak w prawdziwey, iako i w domniemaney do wszystkich stopni, nawet Biskupich, i do beneficiow iakich bądź dyspensuie. Can. 2.

P. Jeśliby kto iedną żonę miał przed Chrztem, a drugą po Chrzcie, będzieli związany tą prohibicią?

O.

O. Zapewnie że tak ieſt, gdyż przeſzkoda Bigamii, niebywa znieſiona przez Chrzeſt, chociaż Chrzeſt ieſt drzwiami do wſzyſtkich Sakramentow, Can. 2. Junet, glos. diſt. 26.

ROZMOWA XVI.

o Zaboyſtwie ſamochętnym i przypadkowym. de Homicidio Voluntario & Cauſali.

P. Co ieſt mężoboyſtwo, i dla czego rzeczone Homicidium?

O. Jeſt to zabicie żywego ciała człowieczego, czyli człowieka przez człowieka umorzenie, bo gdy by bydle zabiło człowieka, albo człowiek bydle, niewłaściwie nazywało by ſię mężoboyſtwo Homicidium; bo mężoboyſtwo znaczy grzech, którego bydle popełnić niemoże; mówi ſię przez człowieka, bo do obcyga płci człowieczey ſciąga ſię. l. 153. ff. de verb.

P. Wielorakie ieſt mężoboyſtwo?

O. Troiakie, Samochętne. Voluntarium. Prypadkowe, Caſualne. Potrzebne Neceſſarium.

P. Coż tedy ieſt Samochętne mężoboyſtwo?

O. Które ſię dzieie albo złą zdradą, i umyſłem zabicia iakim kolwiek bądź ſpoſobem, jawnym, albo ſkrytym, przez zaſadzki, albo przez trucizny, lub lekarſtwa. Lege Cornelia l. ff.

P, Coż ieſt mężoboyſtwo Trzypadkowe?

O. Które dzieie ſię trafunkiem bez żadney woli i Intencyi zabijaiącego, tak iż te zabóyſtwo, ani ſame w ſobie ani

ani w ſwoiey przyczynie niebyło żądane. C. 7. 13. & ſequen:

P. Coż ieſt zaboyſtwo potrzebne Neceſſarium?

O. Które dzieie ſię na potrzebne ſiebie ſamego obronienie. C. 1. ato ieśli by było z umiarkowaniem niewinney obrony, będzie bez winy, i kary. C. 2. gdyż gwałt, gwałtem odpędzać, wſzyſtkie prawa pozwalaią. C. 17.

P. Coż to ieſt umiarkowanie niewinney obrony?

O. Jeſt ſamego ſiebie w warunkach obrony utrzymanie, to ieſt: kiedy kto, nie dla zemſty, ale dla oddalenia gwałtu, wzywa obrony; przetoż dziennego złodzieia, ieśli by ſię niebronił, niegodzi ſię zabijać. C. 2. Nocny zaś bezodzownie do ſądu zabity bydź może, gdyż niewiadomo iakim umyſłem poſtępuie, czy dla kradzieży, czy dla zaboyſtwa. C. 3. loco &c.

P. Wielo ſpoſobami przytrafić ſię może zabicie człowieka?

O. Pięcią ſpoſobami. 1. Własnym dziełem. 2. Roſkazem. 3. Poradą. 4. Dozwoleniem. 5. Pomocą oręża. Syl. veſtr. Homicid.

P. Jak bywa karane mężoboyſtwo ſamochętne?

O. Prawem obywatelſkim karą klątwy. Can. 20. 24. q. 3. albo ieśliby był Kleryk ſtaie ſię Irregularis, i bywa karany Depozycią ſłowną z ſtopni, i w trąceniem do monaſteru. C. 6. §. fin. C. utratą beneficiow przez Dekret, ale nie ſamym prawem. C. 1. & 2. de Cleric. pugn.

P. Co powinienważać Sędzia w założeniu kary za mężoboyſtwa?

O. Jłość i Jakowość wyſtępku, wiek, wiadomość pra-

wa, płeć, ſtan, wykraczaiącego mieyſce, czas, godność, oſoby zabitey, i zabijaiącey: oſobliwie, ieſli by kto był zabity z przemyſłu wynalazkami przez napadaiących, zaſadzki czyniących, po długim rozważaniu mieć też baczność na okazyą, i przyczynę walki. &c. C. 1.

P. Wola do zabicia kiedy bywa karana ſmiercią, choć by nienaſtąpiło zabicie?

O. Jlekroć ſtaie ſię zmowa przeciw Papieżowi, przeciw Ceſarzowi, Krolom, Kardynałom, Biſkupom, Xiążętom, Konſyliarzom Krolewſkim, i przeciwko oſobom Juryzdykcyą maiącym, i ſprawuiącym; tedy bywaią ſądzeni na ſmierć; rozkazuiący, dopomagaiący, radzący, wiedzący, a nie oznaymuiący, i w domach ſwoich takich ludzi chowaiący. Racya ieſt; gdyż tych oſob godność naybardziey ma bydź zważana; gdyż to dorządu całego ſwiata należy ktòrzy bowiem wykonywaią ſprawiedliwość i rządzą Rze-pllittą, wolni, i nieobrażeni bydź powini; przeto że nie ſobie, ale całey Rzeczy poſpolitey żyią. d. C. 6. Clement un tit.

P. Kleryk zwadziwſzy ſię ſamochcąc, zabiia człowieka, iak ma bydź Karany?

O. Jeſli by potym czynił Pokutę, niebywa karany ſmiercią, ale tylko utratą urzędu i beneficium, i popada w niezdatność Jrregular. tak co do ſtopni przyiętych, iako i co do przyiąc ſię maiących; a od ſamego tylko Papieża może bydź rozgrzeſzony. Racya, bo gdy wielka ieſt Kleryka godność, niema bydź rownany z ſwieckiemi w karaniu. Zaś utra-

utrata beneficium, wtrącenie do Monaſteru, i niezdatność, czyli Jrregularność, miane bywaią za karę ſmierci do Kleryka. Conc. Trid. ſes. 14. Cap. 7. de Reform.

P. Kleryk Mężoboyca możeli kiedy oddany bydź Sądowi ſwieckiemu; na odebranie kary zaſłużoney?

O. Może; kiedy ieſt niepoprawny, ani upomniony, od Mężoboyſtwa niepoprzeſtaie, i już iednego, albo dwoch naſtępnie zabił, aby przez to zwyczay iego, i nałog nayzłośliwſzy, iako zaraza z Rzeczy-poſpolitey, był wygładzony; albo kiedy przez chytrość, i zaſadzki, albo wydanie, choć iednego zabił człowieka. C. 1. Clement un.

P. Jeſli by kto ciężką krzywdę od przeciwnika ſobie zadaną na Honorze albo na ciele, albo na maiątku odniego odſtąpił by w zapale gniewu, a potym nabrawſzy uwagi powrocił, i onego zabił; czy ma ſię to rozumieć, że go z przemyſłu zamordował?

O. w Tym pewne prawidło ſtanowić ſię niemoże, inſi bowiem Doktorowie mòwią; gdy by kto w przeciągu 8 godzin powrocił ſię, i ſwego nieprzyiaciela, od ktòrego był ſkrzywdzony, zabił, niebędzie ſądzony za wyſzukiwaiącego z przemyſłu ſmierci; gdyż ona zelżywość, i zapalczywość nie była ieſzcze od umyſłu iego oddalona, i toż ſamo ieſt, iak gdyby w pierwſzym zwadzeniu ſię zabił. Jnſi zaś. DD. rozſzerzaią ten przeciąg czaſu do 24 godzin. Jnſi do 3 dni: ieſli bardzo wielka krzywda ſtała ſię, wielce zacney oſobie. Julius. §. Apoſt.

P. Gdy by Kleryk niezachowawſzy umiarkowania niewinney

obrony, nieprzyiaciela na zaſadzce będącego, albo zboycę zabił, czy powinien bydź karany?

O. Jeśli by dowodnie Kleryk niemogł ſię uwolnić inaczey, ani uciec na beſpieczne mieſce; tedy bez karania, i bez Jrregularności mogł ſwego nieprzyiaciela, albo łotra zabić; każdy bowiem bardziey obowiązany ieſt życie ſwoie zachować, a niżeli drugiego, gdyż to ieſt między dobrami ciała naypierwſze, i naywiękſze dobro. Abb in C. 2.

P. Gdy by kto zabił człowieka chcącego zabić Oyca ſwego, Syna, albo krewnego, Pana, albo Biſkupa, bo gdyby onego niezabił, tedy on zapewnie by zabił Oyca, lub ſyna, lub żonę ſwoię &c. Takowy, czy popadnie w iakowe karanie?

O. Wſzelkim prawem, żadney kary niezaciąga, nawet, gdy by był i Klerykiem, Klątwy niezaciągnie, ſtaie ſię iednak Jrregularis; ponieważ niektóre Jrregularności mogą bydź zaciągnione bez grzechu, iako to i ta, gdyż ta zaſada prawa naturalna ieſt, że gwałt gwałtem odpędzać godzi ſię, chociaż to ma bydź rozważano ściśle, to ieſt: Kiedy by złe na własną oſobę ſciągało ſię; iednak że, ponieważ Ociec, Syn, żona, Pan, albo Biſkup, miane bywaią za własną oſobę, przeto takowy obrońca raczey, niżeli Mężoboyca, niezaciąga kary ſmierci, gdyż zdaie ſię, że ſamego ſiebie broni. Jnnoc. in d. Clement un tit.

P. Kiedy bywa wątpliwość w iakim przypadku, izali miał kto intenoyą do zabicia, albo ſiebie raczey obronienia, albo ieśli mógł uniknąć ſmierci, i tego zaboyſtwa, czyli nie, iakowych wywodow potrzeba?

O.

O. Jeśli by ſię tylko tu mowiło o ukaraniu Jrregularności, a niedoſtawało dowodow iakiego ſwiadka, który by tę rzecz widział doſyć ieſt na przyſiędze zabijającego, bo ile kroć bywa badano o umyśle i ſumieniu czyim, z tąd żadna ſzkoda nienaſtępuie dla ſtrony, trzeba więc przeſtać na przyſiędze, oſobliwie, ieśli by Kleryk był nienagannego życia, i dobrey ſławy. A ieśli by mowa toczyła ſię ku ukaraniu ſmierci, tedy potrzebne iakiekolwiek dowody, albo przynamniey dochodzenie rzeczywiſtych znakow, i okoliczności, które z dzieła wynikaią. Gloss. in C. 4. de ſent Excom.

P. Syn może li kiedy godziwie zabić Oyca?

O. Bywa wymowiony od kary ieśli by Ociec był nieprzyiacielem Oyczyzny, rzeczywiście przeciwko niey broń podnoſzący; bo w ten czas Syn więcey ieſt winien Oyczyznie, niżeli rodzicowi nieprzyiacielo i pospolitemu, ſpołeczną bowiem ſzczęśliwość powinien przekładać, nad ſzczegulną. Jnaczey ieśli by Ociec ſam tylko był banitem, gdyż przezto nieprzeſtał bydź Oycem, a Syn go żywić, i w domu ſwoim utrzymywać, i wſzyſtkie inne uſługi ſynowſkie obowiązany mu ieſt ſwiadczyć, aż do ſmierci. Zalaſz. Tom. 2.

P. w Których przypadkach może kto wydać ſię na oczewiſte niebeſpieczeńſtwo życia, i dopuścić ſiebie zabić, bez iakiego grzechu?

O. w Wielu przypadkach. 1. Dla własnego Zbawienia zezwalaiąc; iako i dla zdrowia ſpodziewanego zezwalaiąc aby ſobie członek iaki był ucięty. 2. w Obronie Wiary Katolickiey, za którą wſzyſcy gotowi bydź powinni

i na

i na ſmierć. 3. Na pożytek Rzeczypoſpolitey, iako, gdy by Miaſto było oblężone od nieprzyiaciela, może kto wydać ſię na ſmierć, albo na oczewiſte niebeſpieczeńſtwo życia, aby tylko Miaſto było uwolnione. 4. Za ſwego Przyiaciela, i za bliźniego, 5. Na woynie ſprawiedliwey Zołnierz i wodz obowiązani ſą walczyć, i zwyciężać, albo umierać, na to bowiem do urzędu żołnierſkiego przypuſzczeni ſą. 6. Jeśli by kto przez Dekret Sędziego ſkazany był na ſmierć, ten że Dekret cierpliwie znośić, i dopuścił ſię zabić; ponieważ w tym razie zaſługuie odpuſzczenia grzechow. Tolet in ſum. lib 5. C 6.

P. Jeśli by ktòry Kleryk w padłſzy między łotry, a walcząc, i ſwoich rzeczy broniąc, i łotra zabił, chociaż by mógł maiąthi ſwoie opuścić, i ſam uciec, iak ma bydź karany?

O. Staie ſię Jrregularis, bo raczey powinien był utracić rzeczy doczeſne, a niżeli zabić człowieka. C. 10. tit Gloss.

P. Możeli Mężoboyſtwo przypadkowe bydź bez grzechu, i bez Jrregularności?

O. Może, kiedy kto bawi ſię rzeczą godziwą, albo obojętną, niemaiąc z ſiebie żadney woli, ani winy, ani przyczyny poprzedzaiącey, ani umyſłem zaſzkodzenia, naſtąpiło by zaboyſtwo, iako gdyby ktòry kleryk ſiedząc na koniu, a rozumieiąc, że on ieſt powolny wędzidłom, on zaś byłby ſzalony, niepowolny i uderzywſzy kopytem zabiłby kogo; Tedy ten kleryk ani ſtaie ſię Jrregularis, ani godzien kary; gdyż ani dziełem; ani z przyczyny bliskiey i namierzoney

ney wynikneło to zaboyſtwo, ani ſamowolne, iuż zaś do popadnienia w Jrregularność niedoſyć ieſt na Mężoboyſtwie, aż by koniecznie wola była do zabicia; albo wina niedbalſtwa przekonanego, albo chytrość zaſzkodzenia; wſzakże zawſze pilną baczność winien każdy na życie bliźniego. c. 9. 13.

P. Któreż to ieſt przypadkowe Mężoboyſtwo, któreby zaciągneło Jrregularitatem, i bez woli zabicia?

O. Kiedy kto niebawiąc ſię rzeczą godziwą, iako to: kleryk Myśliwiec zabiłby kogo, albo gdy kto czyni dzieło godziwe, ale niedokłada należytey oſtrożności, iako, gdyby kto chędożąc dach zabił kogo, winien; bo niewołał, nieprzeſtrzegał przemiiaiących, bo chociaż ten niema umyſłu do zabicia, ma iednak winę Mężoboyſtwa, że nieużył należytey oſtrożności. d. c. 13.

P. Gdyby kleryk ktòry uderzył niewiaſtę brzemienną, albo podał tey lekarſtwo przez ktòre mogłaby poronienie ſamym dziełem uczynić, czy poſkutku ſtaie ſię Jrregularis?

O. Jeśli płod był żywy w ciele niewiaſty, ſtaie ſię Jrregularis, ieśliby zaś niebył żywy, nie będzie Jrregularis. Conſtit. Gregorii. XIV. ſciągaiąc do terminow poſpolitego Prawa. Conſtit. Sixti. V. co do płodu nie żywego: Racia ieſt, bo do zaciągnienia Jrregularności potrzeba, aby kto zabił człowieka żywego z umyſłem onego zabicia, albo z winą do tego ściągaiącą ſię. Dla czego zważać potrzeba, że płod męzki w żywocie niewiaſty ożywiony bywa po 40. dniach. od poczęcia, a płod niewieści po dniach 80. Płod

zaś

zaś on niżeli będzie ożywiony w przod, nazywa się *Embrio*, iakoby bez duszy, albo iakoby iuż Prawo naturalne, do którego powinna przyiść dusza Abb. in c. 5. tit f. c. 20.

P. Jeśliby kto w Swiętych stopniach postanowiony będąc, szermiersko z mieczem żartował, a tak bez Intencyi, kogo zabił, czy będzie Irregularis?

O. Będzie zapewnie, bo ma winę, że dawał okazią do śmierci, używaiąc bądź miecza, bądź strzelby, bądź innego oręża, stanowi swemu nieprzyzwoitych, i niegodziwych. c. 8.

P. Mnich, albo kleryk sprawuiąc urząd Medyka, lub Cyrulika, czy będą Irregulares, ieśli procz woli ich nastąpi śmierć Pacientowi?

O. Tak iest zapewnie gdyż przywłaszczaiąc sobie cudzą powinność, która im nieprzyzwoita była, chociażby to czynili, z pobożności, a niezchciwości c. 19. Ale tu rozumiey o tych, którzy sprawuią powinność Medyka, albo Chirurga, a nie zaś o tych klerykach, którzy nawiedzaią chorego, daią radę o lekarstwie, które czasem, albo skuteczne wiedzieli, albo, że im pomogło w takowym razie. Zkąd klerycy, albo Mnisi chcący urząd lekarski sprawować, powinni mieć Apostolską Dyspensę. DD. in c. 19.

P. Gdyby który kleryk roskazał kogo zabić przez naieźdźników, a przed wykonaniem odwołałby ten roskaz, iaką karę naciąga?

O. Chociaż powininien bydź karany według Can. 1. tit. 16. Ato karami dosyć przykładnemi, któremi z samego roskazu był związany; ieśliby iednak czynił Pokutę odwołuiąc ten roskaz, łatwiey z nim postąpić należy; wyklęty iednak, ale

ale od Biskupa może bydź rozgrzeszony; gdyż takowa klątwa nie iest prawem Papieżowi zachowana. Nie iest też Irregularis, bo Irregularność niezaciąga się przez roskaz, ani przez żądanie, ale przez zupełne dzieło. DD. in c. 1. tit in 6.

P. Klerycy, albo Mnisi na woynie przeciwko Turkom, albo inszym Nieprzyiaciołom Wiary, czy mogą woiować i zabiiać. bez boiaźni Irregularności?

O. Zbudzać mogą do woyny, a nie zaś woiować, a ieśliby zabili kogo, w padaią w Irregularność, gdyż nie swoią ale cudzą powinność sprawuią; ieśliby wątpili, czy zabili kogo, w tey wątpliwości, maią prosić dyspensy. Jeśliby zaś trafił się taki przypadek, żeby Mnich, albo kleryk, miał albo umorzyć, albo zabić nieprzyiaciela, tedy bez boiazni Irregularności, mogą; gwałt czyli przemoc, przemocą odpędzać należy, przez Prawo Natury. c. 24. tit. & Can. 33.

P. Osławiony kto o Mężoboystwo, chociażby i niezabił, czy będzie Irregularis?

O. Niebędzie, gdyż nie sława na osobie źle osławionego, a według prawa ma lekarstwo oczyszczenie się Kanoniczne. Abb. in c. Et tit.

P. Gdyby Kapłan przez względ na poprawienie czyie, uderzył kogo, a tenby umarł, będzieli Irregularis?

O. Będzie, ieśli wykroczył zamierność w ukaraniu, inaczey nie, ieśliby zbytku niedowiedziono, chociażby śmierć nastąpiła; albo iakiego członka ucięcie, gdyż on czynił Akt godziwy poprawy, a niemiał woli zabicia. DD. in c. 7.

P. Jeśliby dziecko igrając kogo zabiło, będzieli Irregularis?

O. Niebędzie, gdyż dzieciom igrać przyzwoita; i one niemiało Intencyi do zabicia, ale do igrania. c. 23.

P. Exkuzowaćli się może kto od Irregularności i od kary, chociażby zabił człowieka?

O. Oprocz Mężoboycow prawdziwie przypadkowych i innych wyżey wyrażonych, wymowieni bywaią od Irregularności; i od kary małoletni przed siodmym Rokiem, w samym dziele szaleni; albo bez iasney przerwy w rozumie szaleiący, śpiący, i tym podobni. Gdyż tamtych lata i niewinność rady, tych zaś nieszczęśliwość, i nieprzytomność umysłu, wymawiaią. Clement. un.

P. Jakże kleryk przed Sędzią świeckim może upominać się o szkodę, od kogo, albo innego człowieka sobie wczynioną, ieżliby wiedział że zapewne śmierć temu nastąpi?

O. Sprawiedliwie domagać się może, uczyniwszy protestacią, że nie żąda krwi, ani skaleczenia, ale tylko odyskania szkody, chociażby przez dekret Sędziego nastąpiła śmierć, albo i skaleczenie; bo chociaż kleryk obowiązany iest opuścić gniew, ale poprawy, i szkody, którą odniosł, nie iest obowiązany puścić; tak bowiem podałaby się zręczność świeckim czynić rozmayte szkody, i krzywdy klerykom. Tu zaś, że kleryk dopomina się o swoią szkodę; nie dla tego daie przyczynę konieczną, aby szkodliwy na śmierć był od sędziego skazany. Ani bowiem kleryk iest aktem takiey zbrodni Kryminalney, ani ma takowey Intencyi; ale Sędzia, ieśli na śmierć dekret wydaie, czyni to z urzę-

z urzędu swoiego, aby zbrodnie niezszerzyły się nieukarane. Can. 21. &. ibi Glos.

P. Jeśliby mieszkaleczył, ani obciął takiego członka, ale tylko tak bił drugiego, iżby członek który został niepożytecznym do swoiey usługi, będzieli Irregularis?

O. Niebędzie, bo do zaciągnienia Irregularności wynikaiącey, z obcięcia członka potrzebne iest rzeczywiste obcięcie członka od ciała, to iest: żeby iuż członek niebył złączony z ciałem. A zaś w pobiciu członek zostaie się w ciele, chociaż niepożyteczny, gdy bowiem mowiemy w materiach nienawistnych kary, niemaią bydź rozszerzane, ale skracane: wszystkie zaś Prawa w całym tym tytule wyciągaią, aby członek rzeczywiście był odcięty od ciała. Glos. in Can Fin.

P. Gdyby kto komu odciął palec, czy będzie Irregularis?

O. Niebędzie, ponieważ palec nie iest część człowieka, ale tylko czyni usługę członka. 1. Non sunt. §. Partus. Y dla tego gdy nie odcina się członek, niezaciąga się Irregularność, a kleryk biiący kogo do wylania krwie, chociaż iest wyklętym, iednak nie staie się Irregularis. Glos. in d. c. fin in 6.

KONIEC KSIĘGI DRUGIEY.

REGESTR

Rozmow o przypadkach Sumiennych wyiętych z Kſięgi drugiey Prawa Kanonicznego.

ROZMOWA I.

P. Co ieſt cenſura Kościelna? i wiele ma gatunkow? 3
P. Coż ieſt Exkommunika czyli Klątwa? i wieloraka? 3
P. Czyliż ſą ieſzcze inne gatunki Klątwy? - 4
P. Jzali wymawia kiedy niewiadomość od Klątwy? 5
P. Coż ſprawuie większa Klątwa - - 7
P. Co ſprawuie mnieyſza Klątwa? - - 8
P. Moc i używanie cenſury Kościelney, z kąd początek ſwoy wzięły. - - - - 8
P. Którym że to oſobom ta moc i władza przyſłoi? 9
P. Kto, i przeciwko komu, wyrok Klątwy wydaie, 9

ROZMOWA II.

O Miniſtrze Klątwy czyli Exkommunice.

P. Jzali Niewiaſta maiąca Juryzdykcyą iako to: niektóre Xienie, czy mogą wyklinać ſobie podległych, -
P. Klątwa wydana od Sędziego który umarł, albo ſię zrzekł Juryzdykcyi, czy ieſt ważna? - - 11
P. Kiedy Sędzia Kościelny, i jak ma użyć Klątwy?
P. Kto ſię obwinić ma o gwałtowne, targnienie ſię na Kleryka? - - - - 14
P. Jeśli by Sędzia ſwiecki znalazł Kleryka w nocy w dłu-

* * *

długim płaſzczu, albo odzieniu, ukryte maiącego oręże dla obrony, możeli go bez bojaźni wtrącić do więzienia? 15
P. Sędzia ſwiecki targaiący ſię rękoma gwałtownie na Kleryka, pod pretextem ſwoiey Juryzdykcyi od kogo ma bydź rozgrzeſzony, i jak ma być karany. - -
P. Klerycy ſwieccy, czy mogą targnąć ręką gwałtowną na Zakonnikow, chcąc ich złupić z jakiey godności poprzednictwa, albo z mieyſca, bez ukarania Klątwy? 20

ROZMOWA III.

O Tym kto może bydź wyklętym, i o ucześnikach z wyklętemi.

P. Czy może kto Exkommunikować Papieża? - 21.
P. Lud wſzyſtek, zgromadzenie iakie, polpolitość która, mogąli być wyklętę. - - - 22
P. Umarli czy mogą bydź wyklinani? -
P. w Czym godzi ſię, a w czym niegodzi ſię ſpołkować z wyklętym? - - - -
P. Możeli ſię wymowić bojaźnią kto, że ſpołkował z wyklętym. - - - - 23
P. Przed wiadomym wyklętym, celebruiący, iakową zaſługuie karę? - - - - 24

ROZMOWA IV.

O Karach Klątwy; i o różnych przypadkach Klątwy.

P. Kollacya czyli podanie na beneficium prezenty wyklętemu, czy ieſt ważna. - - - P.

P. Wyklęty ogłoszony, czy pozyskiwa korzyści swego beneficium? - - - - 25
P. Jaką karę zaciąga, który maiątki Kościelne na swoie własne używanie obraca. - - 26
P. Wyklęty czy może czynić Testament? - 27
P. Czemu wyklęty może bydź Dziedzicem, wyznaczony; a niemoże być obrony. - - - 28
P. Wyklęty izali ma mieysce stawania na sądzie? 29
P. Jeśli by który Kleryk z gniewu z pasyi, i z wielką szkodą samego siebie uderzył, czy w pada w Klątew? 31

ROZMOWA V.

o *Appellacyi od Klątwy, i o Absolucyi od niey.*

P. Na jaki koniec bywa używana Appellacya od Klątwy, czyli Exkom. - - - - 34
P. Przez Appellacyą czy zawsciąga się Exekucya Klątwy? 1
P. Ktoż może od Klątwy rozgrzeszyć? - 35
P. Gdy by kto popadł w Kanon - Siquis suadente &c. od kogo ma być rozgrzeszony. - - 36
P. Laik bijący Kleryka, czy to ciężko, czy z lekka, kiedy ma być rozgrzeszony. - - - 37

ROZMOWA. VI.

o *Klątwie wydaney dla wyiawienia.*

P. Co się rozumi przez Klątwę wyiawienia? - 39
P. Do otrzymania rzeczonego listu, co ściągać się powinno? 40

P.

P. Ktoż iest obowiązany wyiawić, i kiedy? - - 40
P. Kiedy w Kancellaryi Rzymskiey wydane bywaią Monitoria aby kto niemógł utrzymywać sobie rzeczy w nadgrodę, iak się to ma rozumieć. - - 43
P. Którzyż ogulnie nie są obowiązani? - - 45

ROZMOWA VII.

o *Absolucyi od Przysięgi; i o Suspensie.*

P. Kto może pozwolić Absolucyą od Przysięgi? - 46
P. Papież możeli od niegodziwey Przysięgi absolwować? 47
P. Coż iest Suspensa i wieloraka? - - - - 48
P. Izali są inne iakowe gatunki Suspensy? - -
P. Suspensa czy rożni się od Depozycyi? - - - 49
P. Jaką formą ma bydź wydana Suspensa? - -
P. Ktoż może Absolwować od Suspensy? - - 51.

ROZMOWA VIII.

O *Klerykach Zatamowanych czyli Suspendowanych.*

P. Kto iawnie dopuszcza się porubstwa będąc w stopniach SS. Kleryctwa czy iest samym prawem zasuspendowany? 52.
P. Którzy wiadomi przypuszczaią wyklętych do Nabożeństwa, albo do przyięcia Sakramentow, iaką maią karę?
P. Suspendowany od funkcyi przepowiadania, czyniąc Kazanie, czy iest Irregularis - - - - 54.
P. Kleryk w Swiętych stopniach, bez pozwolenia swoich przełożonych wlaczący się, po rożnych mieścach, iak ma bydź kara-

karany? - - - - 56.
P. Kleryk do podpijania przywykły; albo i innych do tego namawiaiący, czy może bydź przypuſzczony do wyżſzych ſtopni, albo wyswięcony zapomniał ſwego ſtanu, i poſtrzeżony był piany, a to częſto, czy iuż ſamym Prawem, bez ſądu zaſuſpendowany? - - -

ROZMOWA IX.

O Suſpenſie Biſkupow.

P. Jzali może Biſkup ſamym Prawem popaść w Suſpenſę albo w Klątwę. - - - - 57
P. Appellacya od Biſkupow do kąd przynależy? 58.
P. Zakonnicy przypuſzczaiący kogo do Proffeſsyi bez uroczyſtych w Prawie warunkow, albo niezakończywſzy roku proby, iak bywaią karani? - - 59.

ROZMOWA X.

O Dyſpensowaniu w Suſpenſie.

P. Kto może Dyſpenſować w Suſpenſie wydaney od Sędziego? - - - - - 61.
P. Suſpenſa wydana na ukaranie od Sędziego przez wyrok ſtanowny możeli bydź od Biſkupa znieſiona? - 62.
P. W których Suſpenſach wydanych, dekret Sędziego Biſkup dyſpenſować może? - - -
P. Suſpendowany, albo złożony za zaboyſtwo dobrowolne, od kogo może bydź dyſpenſowany w Dekrecie? - 63

ROZ-

ROZMOWA XI.

O Jnterdykcie czyli zakazie.

P. Cóż to ieſt Jnterdykt, czyli zakaz? - -
P. W czym klątwa z Jnterdyktem zgadzaią ſię, a w czym ſię rożnią? - - - - 64.
P. Wieloraki ieſt Jnterdykt? - - -
P. Ten co wydał Jnterdykt, czy ſam powinien go zachować 66
P. Które rzeczy bywaią pozwolone w czaſie Jnterdyktu?
P. Co to ieſt Ceſsatio a Divinis poprzeſtanie ſłużb Boſkich? i wielorakie? - - - 69.
P. Kiedy Sędzia wkłada tę karę, co ma czynić? -
P. W czaſie Ceſsacyi godzili ſię adminiſtrować Sakrament Pokuty dla chorych? - - - 71

ROZMOWA XII.

O Swiętokradztwie de Sacrilegio.

P. Co ieſt, i czemu rzeczone Swiętokradztwo, Sacrilegium? - - - - -
P. Wieleż ieſt gatunkow Swiętokradztwa? - 72.
P. Kto ſądzić powinien zbrodnie Swiętokradztwa? -
P. Swiętokradzcy iakowąż karą bywaią karani? - 73.

ROZMOWA XIII.

O Złożeniu de Depoſitione; i zrzuceniu z ſtopniow de Degrad: Clericorum

P. Co iest złożenie Depositio, zamierzaiące do Degradacyi 74
P. Wieloraka iest Depozycya Klerykow? - -
P. Wieleż osob potrzeba do Degradacyi? - - 75.
P. Jzali prawa Kościelne stanowią co o Degradacyi Biskupow? - - - - -
P. Jaka rożnica iest między Degradacyą słowną i rzeczywistą? - - - - - 76
P. Jakie są należytości do czynienia Degradacyi? -
P. Za iakoweż zbrodnie, czyni się aktualna Degradacya, z oddaniem Sądowi swieckiemu? - - - 79.

ROZMOWA XIV.

O Niezrzędności de Jrregularitate.

P. Co iest bez prawność, czyli niezdatność, rzeczona Jrregularitas? - - - -
P. Wieleż iest gatunkow Jrregularności? - 80
P. Powtarzaiący ten grzech, przez który zaciąga się Jrregularność, czy tak zaciąga na nowo iż gdy by było 20. zaboystwa, powinny by być 20. Dyspens. - - 81
P. Wieleż iest Jrregularności, które wyniknąć mogą względem stopnia? - - - 83
P. Jeśliby Kapłan w cenfury uplątany, w Swięto celebrował, unikaiąc zgorszenia, czy staie się Jrregularis? 84.
P. Którezż zaboystwo samowolne nazywa się w którego Jrregularności choć by taiemney dyspensować nie może 89.
P. Możeli Biskup w niektórych Jrregularnościach wynikłych z iawnych mężoboystw, dyspensować? - 90.

P.

P. z Symoniakiem będącym w stopniu a tym samym w Jrregularności, kto może dyspensować? - - 92.

ROZMOWA XV.

o Dwoyżeństwie de Bigamia.

P. Co iest Dwoyżeństwo Bigamia? i wielorakie iest? 93
P. Które iest Dwoyżeństwo prawowzględne, Bigamia Jnterpretativa - - - - -
P. Możeli Biskup dyspensować, w prawdziwym Dwoyżeństwie? - - - - - 93
P. Możeli Biskup dyspensować, w dwoyżeństwie do mniemanym przez Prawo Jnterpretativa, przynaymniey do mnieyszych stopni przyięcia, albo przyiętych sprawowania? - - - - - -
P. w Podobney Bigamii, czyli w przyrownaney, czy może Biskup dyspensować - - - 95.

ROZMOWA. XVI.

o Zaboystwie samochętnym i przypadkowym. de Homicidio Voluntario &. Causali.

P. Co iest Mężoboystwo, i dla czego rzeczone Homicidium? 96
P. Wielorakie iest Mężoboystwo? -
P. Co powien zważać Sędzia w założeniu kary za Mężoboystwo? 97

P.

P. Wola do zabicia kiedy bywa karana śmiercią, choćby nienaſtąpiło zabicie - - - 91
P. Kleryk zwadziwſzy ſię ſamochcąc zabiia człowieka-iak ma być karany - - -
P. Jeśliby kto ciężką krzywdę od przeciwnika ſobie zadaną na Honorze, albo na ciele, albo na maiątku odnioſł, i odniego odſtąpił by w zapale gniewu, a potym nabrawſzy uwagi pewròcił, i onego zabił, czy ma ſię to rozumieć, że go z przemyſłu zamordował? - - - 99
P. Kiedy bywa wątpliwość w iakim przypadku, izali miał kto Jntencią do zabicia, albo ſiebie raczey obronienia, albo ieśli mógł uniknąć śmierci i tego zaboyſtwa, czyli nie, iakowych wywodow potrzeba. 100
P. Syn możeli kiedy godziwie zabić Oyca? - 101
P. w Ktòrych przypadkach może kto wydać ſię na oczewiſte niebeſpieczeńſtwo życia, i dopuścić ſiebie zabić, bez iakiego grzechu . - - -
P. Możeli Mężoboyſtwo przypadkowę być bez grzechu, i bez Jrregularności - - - 102
P. Mnich, albo kleryk ſprawuiąc urząd Medyka, lub Cyrulika, czy będzie Jrregularis, ieśli procz woli ich naſtąpi śmierć Pacientowi? - - 104
P. Klerycy albo Mniſi na woynie przeciwko Turkom, albo innym nieprzyiaciołom wiary, czy mogą woiować i zabiiać bez boiaźni Jrregular: - - 105
P. Exkuzowaćli ſię może kto od Jrregularności i od kary chociażby zabił człowieka? - - 106

P.

P. Jakże kleryk przed ſwieckim ſędzią może upominać ſię o ſzkodę od łotra, albo od innego człowieka ſobie uczynioną ieśliby wiedział że zapewnie śmierć iemu naſtąpi - - - -
P. Jeśliby nieſkaleczył, ani obcioł iakiego członka, ale tylko tak bito drugiego, iżby członek ktòry zoſtał niepożytecznym do ſwoiey uſługi, będzieli Jrregularis? 107
P. Gdyby kto komu odcioł palec, czy będzie Jrregularis?

ROZMOWY DUCHOWNE

Wyięte z Trzeciey Xięgi Prawa Kanonicznego

O PRZYPADKACH SUMIENNYCH

PRZEZ

X. TYMOTEUSZA

SZCZUROWSKIEGO

Z S. B. W. S. Teologii Doktora.

i Prawa Kanonicznego. Proto - Notariuſza S. Stolicy Apoſtolſkiey Rektora Miſſyi Apoſtolſkiey Archi - Dyecezyi Metropolitańſkiey.

W SUPRAŚLU

w Drukarni J. K. Méi XX. Bazylianów. 1792

KSIĘGA TRZECIA

ZPRAWA KANONICZNEGO

ROZMOWA I.

O Grzechach przeciw Przykażaniom z Dekalogu.

P. Wiele ieſt Przykazań Bożych?

O. Dziesięć. Canone Mer. 32. q. 4.

P. Izali te Przykazania obowiązuią każdego pod Grzechem Smiertelnym?

O. Koniecznie obowiązuią wszystkich Chrześcian pod grzechem śmiertelnym; ponieważ one nie są niepodobne do zachowania. Conc. Trid. Ses. 6. Cap: 11. de Juſtit Dzielą się te przykazania na dwie Tablice 1. Która to ukazuie, co tylko należy do Czci Boskiey, iakowe są trzy pierwsze Przykazania. 2ga. Zaś Tablica ukazuie, co należy zachować ku pożytkowi bliźnich, i naszemu a do tey ściąga się siedm Przykazań poślednich. S. Tomasz 2. q. 122.

P. Przestąpienie czyli sprzeciwienie się któremu kolwiek Przykazaniu, czy zawsze iest grzechem Smiertelnym?

O. Tak iest; procz ieśliby kiedy ze trzech przyczyn stało się grzechem powszednim. 1wsza przyczyna małość materyi; jako to w poście. 2ga. Przyczyna nierozmysł, i nie ostrożna nie uwaga, iako to w człowieku, który nagłym poruszeniem zażąda rzeczy piękney, ale za postrzeżeniem się niema zezwolenia. 3cia Przyczyna ieśliby te

Przykazania były zgwałcone od człowieka Szalonego. S Tomasz 2. q. 122.

P. Te Przykazania izali mogą bydź zachowane od człowieka zostaiącego w grzechu Smiertelnym?

O. Mogą, i taki czyni zadosyć Przykazaniu Kościelnemu, kto pości i bez miłości, aczkolwiek ten post nie iest zasłużny. Sot. 10th: q. 4.

ROZMOWA II.

O Pierwszym Boskim Przykazaniu.

Niebędziesz miał Bogow cudzych przedemną.

P. Jakowe tu rzeczy zabronne są w tym Przykazaniu?

O. Wszelkie bałwochwalstwo, czyli czczenie iakiego kolwiek stworzenia, bądź to w Rycinach, bądź to w obrazach iakowey kolwiek rzeczy stworzoney, czcią Boską. Nico. de Lyra super Exodi.

P. Jakowe to są pokłony, czyli uszczenia i komu pozwolone?

O. Oto inny iest pokłon czyli cześć przepaścista, która właściwie do samego Boga należy *Cultus Latriæ*. Inny pokłon służebniczy *Cultus dulicæ*: Który przez wzgląd na Boga w Swiętych mieszkaiącego wyrządza się Aniołom, i Swiętym Kanonizowanym. Trzeci pokłon nad służebniczy *Cultus Hiperdulicæ*. Który przez wzgląd na Boga zacnieyszym sposobem oddany bywa Matce Boskiey Nayś: Maryi Pannie, która godnością swoią przewyższa wszystkich SS. Conc. Trid. Ses. 25. Decret de in vocat.

P. Na-

P. Naczym zależy Pokłon przepaściysty Cultus Latriæ?

O. Na trzech umysłwych czynnościach czyli Aktach to iest: na akcie Rozumu uważaiąc Boską wielkość i dobroć i onego bez zawisłości od innych iako Sprawcę i Stworzyciela wszytkich rzeczy; Iże od Niego wszystkie rzeczy, iako od nayprzednieyszey Przyczyny zawisły w bytności, ruszeniu się, i zachowaniu. *Doctore* na akcie woli, którą poddaiemy się Bogu poznanemu, iako wszystko mogącemu. *Potrzecie* na akcie zewnętrznym, którym z zewnątrz Bogu albo klękaiąc, albo z odkrytą głową prozby nasze offiaruiemy. S. Tomasz 2. q. 84.

P. Jak wielą Sposobami bywa popełniony grzech przeciw xmu Przykazaniu?

O. Wielą zaiste, przez bałwochwalstwo, przez żydowstwo, przez Pogaństwo, przez odstąpienie od Wiary Katolickiey, przez kleienie się do nauk Heretyckich, i do tych błędow, które Kościoł Katolicki potępił, przez dawaną ochronę takowym ludziom, przez zuchwałę z niemi dysputowanie o Wierze, przez czytanie ich Ksiąg, albo uczęszczanie na ich nauki, i Ceremonie, przez powątpiwanie o prawdzie którego kolwiek artykułu Wiary, przez niewiadomość samochętną Taiemnic Wiary, a osobliwie potrzebnych koniecznie do Zbawienia, przez zbytne zaufanie w miłosierdziu, i łasce Bożey, przez rospacz, przez używanie taiemne, albo i wyraźne czarta z umową taiemną, albo i wyraźną, dla poznawania i wyszperania rzeczy przyszłych i ta-

iemnych, przez zabobonność, gusły, Czary, sny, i umarłych wypytywania, przez Wieszczenie z gwiazd, z ptactwa, zdłoni przez zabobonne i niegodziwe obserwacye, czyli dalekie od zwyczaiu Kościoła Katolickiego, noszenie Relikwii, i Obrazow SS. dla iakowego zysku, albo chluby, przez pewne posty, modlitwy z daiąc zguby bliźniego, przez zelżywe obchodzenie się z rzeczami SS. iako to: Relikwiami, Szkaplerzami, Obrazami; przez używanie i nakręcanie słow pisma S. do rzeczy zabobonnych, trefnickich, i fałszywych

ROZMOWA III.

O *Drugim Boskim Przykazaniu.*

Nie będziesz brał Imienia Pana Boga twego nadaremno.

P. Czego tu Bog zakazuie w tym drugim Przykazaniu?

O. Bez przyczynney przysięgi, i krzywoprzysięstwa, a razem złamania i nie dotrzymania sprawiedliwych przysięg, czyli Szlubow Can. 2.

P. Jakowe należytości są potrzebne, aby kto godziwie mogł przysiądz?

O. Te trzy. Prawda, Sprawiedliwość, i potrzeba.

P. Jakowyż iest grzech mieć w nałogu przysięganie się, bez potrzeby, bez prawdy, bez sprawiedliwości?

O. Grzech naywiększy, a przeto wszelkim staraniem trzeba się strzedz onego. Usta bowiem które kłamaią zabiiaią duszę. Can 17.

P. Jeśliby kto przysiągł bez intencyi wypełnienia tego, co przysiągł czy grzeszy śmiertelnie?

O.

O. Tak iest zapewnie, bo w tey przysiędze nie masz prawdy, osobliwie iesli by to była rzecz zbawienna, a nie dopełnienie iey zaciągało grzech.

P. Jeśli by kto przysiągł kogo zabić albo inną iakową rzecz uczynić z krzywdą cudzą, czy powinien wypełnić przysięgę?

O. Nie powinien, i owszem iesli by kto wypełnił dwoiako szkaradnie zgrzeszył by, ato raz niegodziwym wzywaniem Imienia Bożego; Bog bowiem niemoże zezwalać tato, i powiadczać, co sam raz nawieki zakazał. Drugi raz zgrzeszył by wypełnieniem niezbożnego dzieła, a zatym należało by mu pokutować za wezwanie popędliwe, i bardzo niegodziwe, a drugiey złości przyobiecaney niedodawać, i prętszey pomsty na siebie nieściągać. Azor q. 5. C. 21.

P. Jakoważ Regula ma bydź strzeżona w zachowaniu przysięgi?

O. Aby w Przysiędze koniecznie znaydowały się sprawiedliwość, prawda, i potrzeba, aby była bez obrazy Boskiey, choć by ze szkodą i niewygodą przysięgaiącego, Navar. Cap. 15.

P. Którzyż to grzeszą przeciwko temu Przykazaniu?

O. Ci wszyscy którzy dowodzą przysięgą czym wiedzą albo domyślaią się, że iest rzecz fałszywa, albo przynaymniey powątpiwaią, czy by to było w rzeczy wielkiey, czy w rzeczy podłey, czy to w żarcie, czy w prostocie szczerey. Tudzież ci, którzy przysięgą obowiązuią się co uczynić czego iednak nieżądaią sprawić. Tudzież przysięgaiąc złość iakową wyrządzić, I ci którzy prawdziwą rzecz zaprzysięgaią ale bez potrzeby. I ci którzy bez ustanowania Imie

Boskie

Boskie do potocznych, i nikczemnych rozmow wtrącaią. Tudzież ci, którzy czartow wzywaią, i którzy przysięgi przeklinaiącey używaią. Którzy też bluźnierstwa na Boga, i na Swiętych iego miotaią, onym uwłoczą, złorzeczą, czego zł go życzą, gwałtem, postrachem, zdradą do ślubow przymuszaią. &c.

ROZMOWA IV.

o Trzecim Boskim Przykazaniu Pamiętay abyś Dzień Swięty Swięcił.

P. Co Bòg roskazuie w tym Przykazaniu?

O. Utszczenie świątobliwemi zabawami iakowych kolwiek Swiąt w których nakazano poprzestanie od robot służebniczych dla wdania się na Nabożeństwo. Can. 1.

P. Czemu Chrześcianie zachowuią Dzień Niedzielny, a Zydzi dzień Sobotni?

O. Ponieważ Zydzi swięcą dzień Sobbotny na pamiątkę naywiększego Dobrodzieystwa to iest: stworzenie swiata przez udzielenie bycia, życia, i dobroci wszystkim stworzeniom w zamiar doczesnego żywota; które wymiary znaczą ustawę wieczną, i dopełnienie dzieł Bożych, iako by spoczynek Boży Sabbat. Gdy Bòg spoczoł siodmego dnia od wszelkiego dzieła, które uczynił: nie żeby utrudzony spoczoł, co Bogu nieprzystoi przyznować, ale że dopełnił zamiarow swoich, które w swoiey wieczney mądrości zaznaczył, i one wypełniwszy utwierdził trwałość.

Chrześcianie zaś swięcą dzień Niedzielny rozważaiąc niewymowne Dobrodzieystwo Odkupienie Swiata, iako by iego odrodzenia i Zmartwych wstania w Chrystusie na żywot wieczny; przez Chrystusa bowiem smierć zniszczona, a życie wieczne dla ludzi wzięło swoy początek, co większym iest dobrodzieystwem nad stworzenie. A te dobrodzieystwo nieweszło w siedmo dzienne odmiany natury doczesney: ale w dzień osmy znaczący wieczność bez odmiany. Can. 5. distin. 75.

P. Ponieważ w dni swięte od robot służebniczych poprzestać należy któreż są takowe roboty?

O. Są one w trojakim gatunku. 1. Są czynności duszne, iako to: uczenie się, pisanie, uczenie drugich 2. Są roboty cielesne, iako to: polowanie, podroży czynienie, spiewanie 3. Są roboty służebnicze, iako to: Rzemiosło, oranie, zasiewanie, &c; ale tylko ostatnie, iako służebnicze; są zabronione. Sylv. v Dominica.

P. Prawnik, Muzyk, Mistrz, Doktor, Professor nauk, podrożny, Myśliwiec, izali grzeszą smiertelnie swoie dzieła sprawuiąc w Swięta?

O. Niegrzeszą chociażby za swoie dzieła pozyskali pieniądze, ponieważ ich dzieła nie są zabronione, wyiowszy myśliwstwo krzykliwe ze psami, z sieciami, strzelcami &c. Jnni zaś wyż wspomniani, byleby Mszy całey wysłuchali, mogą swe dzieła sprawować. Navar. Cap. 3.

P. Kto może ustanawiać dni swięte ku Czci Swiętych, i dawać pozwolenia, aby w te dni były czynione roboty służebnicze?

O. Naywyższy Papież, Koncylia należycie zgromadzo-

ne: Arcy Biſkupi, i Biſkupi w ſwoich Dyecezyach z ſłuſzney przyczyny; i mogą dawać pozwolenie aby w ſwięta uroczyſte były czynione roboty niewolnicze. Tollet loco citato.

P. Jakiś to ieſt grzech zgwałcić dzień S. i weń nieſłuchać Mſzy S.

O. Jeſt grzech ſmiértelny, przeciw Trzeciemu Przykazaniu S. Thom. 22. q. 122.

P. W Których przypadkach może kto pracować w ſwięta bez grzechu ſmiertelnego?

O. Bardzo w wielu. 1. Na uſługę Boſką iako to dzwonić wedzwony, nośić Krzyż, wyczyſzczać Kościoł miotłami; wodą polewać. 2. Na uſługę codzienną i potrzebną ludziom, iako to: leczyć chorych, pożyczać pokarmow, oczyſzczać domy, uſcielać łożka. 3. Na potrzebę cieleſną iako to: dawać pokarm ſobie i ſwoim domownikom, procz ieśli by kto tak był ubogi, iż by inaczey niemogł, ażby koniecznie w dzień ſwięty pracował, niemaiąc wyżywienia dla wielkiego uboſtwa. 4. Dla ſpołeczney potrzeby, iako to w Miesiącu Auguście zbieraiąc zboże, wino, owoce ziemſkie, bo gdy by ich niezbierał, dla ſwiąt, pewnie by zaginąć musieli. 5. Dla uniknienia większey zguby cieleśney, iako to: w czaſie woyny, i oblężenia, wielkiey niepogody, pożaru, wylania rzek; 6. Przez wzgląd na miłoſierdzie, iako to: pogrzebaiąc umarłych, uſługuiąc chorym. 7. Czyniąc całey Rzeczy-poſpolitey iakową dobrą uczynność, wyſtawiaiąc bramy tryumfalne, wyścielaiąc ulice, ieśli by to w inſze dni ſtać ſię niemogło; a w tych przypadkach rozumieią Dokto-

byli ſłabi, albo ubodzy, albo ſtarzy. Can 1. diſt. 30.

P. Ta potrzeba iak ma bydź rozumiana, aby Syn był obowiązany z własnych dobr żywić Rodzicow swoich?

O. Obſzernie to ſię rozciąga rozumienie, i ſzczodrze tak, aby według ilości, i iakowości Rodzicow żywieni byli. Maią bowiem bydź zważane własności Rodzicow, i maiątki Synow daiących, według rozſądku roſtropnego Spowiednika, aby z nich kto za ſwoim zdaniem idąc niepobłądził.

P. Jeśliby kto miał ubogich Rodzicow, a mogłby ich pracą rąk ſwoich żywić, izali taki może wſtąpić do Zakonu?

O. Niemoże, i owſzem chociażby wſtąpił, powinien wyniść, aby ich żywił, gdyż żywienie Rodzicow ieſt z przykazania, a zaś wſtąpienie do Zakonu, ieſt tylko z porady. S. Tomaſz. 2. 2.

P. Niewiaſta czy ieſt obowiązana czcić Rodzicow, i być poſłuſzną mężowi ſwemu, a poyść za nim, gdziekolwiek by on był?

O. Obowiązana w godziwych i uczciwych rzeczach zanim iść, dokąd kolwiekby on udał ſię na mieſzkanie oſobiſte; procz, ieśliby on puſzczał ſię z niebeſpieczeńſtwem życia żony ſwoiey, albo na grzech śmiertelny. albo ieśliby mąż był włocęgą, albo ieśliby przy ugodzie Małżeńſkiey było to na wymowie oſtrzeżono, aby mieſzkali na tym, albo na owym mieyſcu. Navar. in Man. c. 13. n. 19.

P. Którzyż grzeſzą przeciw czwartemu przykazaniu?

O. Synowie nieoſwiadczaiący Rodzicom miłości uſzanowania, i poſłuſzeńſtwa, owſzem maiący ich w nienawiści; życzący im śmierci; albo czego złego, niedaiący im pomo-

cy w przeciwnościach; dostatnią ich wolą niewypełniaiący, albo odkładaiący wypełnić, i niedbaiący dusze ich ratować zbawiennemi ofiarami, i jałmużnami; a zażycia wyśniewaiący, pogardzaiący, porywaiący się na nich, grożący.

Grzeszą także uczniowie niepostuszni swoim Nauczycielom, upomnienia ich pogardzaiący. Także podlegli swoim Przełożonym, nędzarze swoim Dobrodzieiom niewdzięczni, przeciwko nim szemraiący, onym zelżywość czyniący, a daleko bardziey na nich porywaiący się, nieuznawaiący sobie wyświadczonych Dobrodzieystw, w potrzebie nieratuiący, między bliźniemi nieprzyiazni, i nienawiści wzbudzaiący, urazy nieodpuszczaiący; z nieszczęścia bliznich cieszący się; zgorszenia czyniący, do grzechu innych wiodący.

Grzeszą Rodzice niemowlęta swoie komu innemu podrzucaiący; dzieciom żywności, i odzieży niedaiący; złych obyczaiow niekaraiący; nauk i potrzebnych wiadomości do zbawienia nieuczący; dopuszczaiący grzeszyć; odwodząc od powołania Bożego do Zakonu, do Małżeństwa przymuszaiący: Grzeszą i Panowie sług, i poddanych pracami niezwyczaynemi obciążaiąc; wyznaczoną zapłatę utrzymuiąc, grzeszących niestrofuiąc, złym przykładem sług do grzechu pobudzaiąc &c.

ROZMOWA VI.

o Piątym Boskim Przykazaniu Niezabiiay.

P. Czego tu Bog zabrania w tym Przykazaniu piątym?

O.

O. Wszelkiego zaboystwa, i wszelkiey krzywdy, czy to uczynkiem, czy to słowem, czy radą, czy rozkazaniem uczynioney. Can. 8. dist 50.

P. Jakowyż iest grzech zaboystwo?

O Smiertelny, przeciw piątemu Przykazaniu. Tolet. lib 5.

P. Którzyż grzeszą przeciw temu Przykazaniu?

O. Nietylko ci, którzy zabiiaią, roskazuią, radzą, ale też i ci, którzy iakim kolwiek popędliwym gniewem wzruszeni zagranicę rozsądku, i miłości wykraczaią; i sobie z rospaczy śmierci życzą, albo się zabić usiłuią, bez słuszney przyczyny, na niebespieczeństwo śmierci wdaią się, złorzeczeniem bliźniego z nieważaią; podległych sobie z okrucieństwem bią, tłuką, kaleczą. Tudzież którzy na poiedynek wyzywaią; albo przyimuią wyzwanie. Y ci którzy wiedząc o tem napoiedynek cudzy zezwalaią, i nieprzeszkadzaią, gdy mogą, i owszem asystuią, dopomagaią, i radzą. Truciznę dla przyspieszenia śmierci sobie albo innym poddaią. Niewiasty któ re lekarstwa szukaią, albo przyimuią, aby płodu niepoczeły, albo żeby poronienie uczyniły; albo dzieci z sobą w iednym łożku kładą z niebespieczństwem onych uderzenia. &c.

ROZMOWA. VII.

o Szostym Boskim przykazaniu Nie cudzołoż.

P Czego Bog zabrania w szostym Przykazaniu?

O. Nie tylko cudzołostwa, ale też wszelkiego niegodziwego spolkowania, i członkow rodzaynych nieprzystoynego używania. Can. 11. 32.

P.

P. Jzali każda ſprawa luboſci cieleſney przeciw wſtydowi ieſt grzechem śmiertelnym?

O. Oprocz małżeńſtwa, każda lubieżność bez-wſtydna, i we wſzyſtkich gatunkach ſwoich, iak tylko wola zezwoli, ieſt grzechem śmiertelnym. Can. 2. 36.

P, Wieleż ieſt gatunkow Lubieżności cieleſney?

O. Siedm, 1. Nierząd proſty, czyli porubſtwo, wolnego męſzczyzny, z wolną Niewiaſtą, czy też z nierządnicą, czyli nie. 2. Porubſtwo czyli zgwałcenie Panny Stuprum. 3 Cudzołozſtwo Adulterium, kiedy kto ma ſpołkowanie z cudzą żoną, albo mężem cudzym, bądź by kto i wolnym był, ale z cudzym albo z cudzą wtedy zawſze cudzołozſtwo. 4. Kazirodztwo, Jnceſtus, gdy kto z krewnemi, albo z Powinowatemi cieleśnie mieſza ſię. 5. Pochwycenie. Raptus, gdy kto gwałtownie Panienkę z domu rodzicielſkiego uwodzi, aby ią zepſowawszy, potem miał za żonę komukolwiekby z tych była uczyniona gwałtowność, bądź to Panience niechcącey, bądź, gdyby ona zechciała, rodzicom niechcącym krzywda dzieie ſię. 6 Swiętokradzſtwo Sacrilegium, to ieſt cieleſne zmieſzanie ſię z mniſzką, albo z iaką kolwiek oſobą Bogu poświęconą przez Szlub czyſtości; to ieſt lub z Kapłanem ſwieckim, lub Zakonnym. 7. Sodomia cieleſne mieſzanie ſię przeciwko naturze z podobną ſwoią płcią. Syl; q. 4. s. Thom.

P. Wieleż ieſt gatunkow grzechu przeciw Naturze?

O. Cztery 1. Zmaza ſiebie ſamego dobrowolna, albo umyślnie poſzukiwane wylania naſienia, które nigdy nie ieſt godziwe, nawet dla zdrowia 2. Społkowanie nieporządne. 3. Sodomia

mia gdyby męſzczyzna z męſzczyzną, albo niewiaſta z niewiaſtą cieleśnie ſpołkowali 4. Beſtyalſtwo, gdyby człowiek z beſtyą ſpołkował, do tegoż należy, ſpołkowanie z ſzatanem. S. Tomaſz q. 22.

P. Jakową karę zaciągaią Sodomitowie?

O. Ponieważ przez Sodomią rozporządzenie Boſkie, i naturalne bywa popſowane. Can. 11. 32. q. 7. Przeto wſzelkim prawem nayokrutnieyſzą Męką maią bydź karani. Levitici Cap. 20. Exord 22. ani zaſtępcow Sodomitowie, mieć nie mogą.

P. Aieśliby dwie Niewiaſty iedna z drugą ſpoſobem Sodomſkim łączyli ſię, czy zaciągną karę śmierci?

O. Tak ieſt. Govar. in 4. q. 2. c. 7. §. 5. n. 7. Atoli Antoninus Gomez, podkłada rożnicę, gdyż albo niewiaſta, wzbudza drugą niewiaſtę przez iakowy Jnſtrument do ſpołkowania, to wtedy powinna bydź ſkazana na śmierć, albo bez Jnſtrumentu, w ten czas tylko ma bydź dręczona ſtraſzliwie.

P, A ieśliby mąż ſpołkował z żoną przez naczynie poſlednie czyli tylne, iak ma bydź karany?

O. Karaniem śmierci, i ognia iako Sodomitowie; ponieważ małżeńſtwo nie daie mocy na popełnienie grzechu Sodomſkiego; i owſzem obciąża ten grzech; Małżeńſtwo bowiem ieſt rzecz Swięta, ani go powinien kto mieſzać z taką ſtraſzliwą zbrodnią. Tolet 1. 5. C. 13.

P. Czy może bydź miane Społkowanie z Czartem?

O. Może bydź gdyż on cieleśnym ſpołkowaniem zbyt-

nie

nie delektuie ſię, aczkolwiek ieſt duch nie maiący ciała, umie iednak uformować powietrzną ſobie ciała poſtać, a przeniknowſzy ciało cudze ſilnym wzruſzeniem, i omamieniem Imaginacyi człowieczey, tyle ſprawi natężenia delektacyi lubieżney, i ſkutek złączenia w człowieku, iako by z iaką pożądaną oſobą wykonał; biedny człowiek i natym wyperſwadowany zoſtanie. Wſzakże aby ſpłodzenie z czarta wynikneło, niemogło by to wyniknąć, z uformowanego powietrznego ciała Czartowſkiego: Ale raczey ten że złośliwy duch który podkopuie domki ſpiących, wykrada naſienie męſkie i w ſwoiey prętkości w czaſie nakſztalt męża wlewa w Niewiaſtę, a ztąd wyniknąć mogłoby Niewiaſty obciążenie, iak gdy by z naturalnym Mężem ſpołkowanie miała; z tym wſzyſtkim, urodzone takowe dziecko, nie czartowſkie, ale tego człowieka, czyie było naſienie, nazwać ſię winno by. Jta Paulus Grillard. de ſorti legiis lib. 2. q. 7. n. 9. 12. &. 13. allegans ad id. Divum Auguſtin. &. S. Thomam.

P. Którzyż zwykli grzeſzyć przeciw temu ſzoſtemu Przykazaniu?

O. Nie tylko ci, którzy nierząd popełniaią, cudzołożą, &c. ale też i ci, którzy nieuczciwemi myślami, lubieżnemi ſam ochcąc z rozmyſłem delektuią ſię. Pioſneczki brudne ſpiewaią, albo ſłuchaią; Kſiążki ſprośne czytaią, nieuczciwie ſiebie albo innych z delektacią dotykaią. Liſty lubieżne piſzą, albo od innych piſane przyimuią, czytaią, rozmawiaią w materyi ſlizkiey z zezwoleniem, albo ze zgorſzeniem drugich, zmazy cieleſney żądaią, albo do niey daią iakąkolwiek oka-

okazyą, a nawet ocknowſzy ſię, delektuią ſię z tego, od ciekawego poglądania na niewiaſty oczu niewſtrzymuią, odzieniem ſamym, i zruſzaniem ſię, czyli geſtem, do lubieżności pobudzaią, w ſpotliwość rozmyślną wpadaią &c &c.

ROZMOWA VIII.

o Siodmym Boſkim Przykazaniu Niekradni.

P. Czego tu Bóg zakazuie w ſiodmym Przykazaniu?

O. Wſzelkiey kradzieży, Lichwy, zdrady, ofzukania i wſzelkiego niegodziwego nabycia cudzey rzeczy, rownie, iako i utrzymywania u ſiebie.

P. Coż to ieſt kradzież, furtum?

O. Jeſt zdradliwe cudzey rzeczy, albo iey używania, przeciw woli oney dzierżawcy ſobie przywłaſzczenie. lib. 1. in fin. ff. de furt.

P. Jakiemi ſpoſobami kto może przeciw woli Pana cudzą rzecz u ſiebie utrzymywać bez grzechu kradzieży?

O. 1. Jeśliby żartem co zataił. 2. Jeśliby z wyroku ſądowego na ukaranie od winowaycy, co potaiemnie wzioł. 3. Jeśliby dobrym zamyſłem wzioł na uniknienie mogącey wyniknąć ſzkody, iako, gdyby kto ukradł miecz u człowieka zapalonego gniewem, któryby chciał kogo zabić, albo ranić. 4. Oſtateczney potrzebie na utrzymanie życia, na odpędzenie nieznośnego głodu. 5. Kiedy kto tylko to bierze co mu ſprawiedliwie należy, i to dla tego taiemnie, bo inaczey niemogłby pozyſkać. Tolet. lib. 5.

P. Jak znaczna ilość krzywdzona przyniesie grzech śmiertelny?

O. Ta ilość nie iest ieszcze od Doktorow ostatnim wyrokiem zakreślona, którzy to rozsądkowi roztropnego Spowiednika zostawuią, aby ten rozważywszy okoliczność rozsądził, którąby z krzywd poczynionych zaciągnęła grzech śmiertelny, i czy takowy człowiek zgrzeszył powszednie, czy śmiertelnie; wszakże w tem raczey ściśleyszey, aniżeli rozwięzleyszey trzymać się sentencyi. Lessius. c. 12.

P. Jeśli by kto wiele drobnieyszych rzeczy pokradł, z których by wynikał wielki koszt, i taka krzywda pospolicie wystarczyło by do grzechu śmiertelnego, iak takowy grzeszy, czy powszednie, czy też śmiertelnie?

O. O to, ieśli by przez te drobne kradzieże zamyślał nabyć iakiego znacznego maiątku, w ten czas grzeszy śmiertelnie, inaczey zaś bez takiey żądzy kradnąc drobne rzeczy, grzeszy powszednie; aczkolwiek zawsze strzedz się trzeba kradzieży, bo kto zwyczay zaweźmie kraść, nawet drobnieysze rzeczy, ten i na większe, łatwo odważy się, i ten nałog wzrastać będzie aż do śmierci. S. Thom. 2. 2. q. 66.

P. Którzy to przeciwko temu Przykazaniu grzeszą?

O. Oto ci, którzy rzecz cudzą kradną, u siebie zatrzymuią czyli przechowuią, długow niewypłacaią albo zapłatę ze szkodą kredytorow odkładaią; zdradliwie przywodzą do uczynienia kontraktu. Tudzież i ci, którzy rzecz swoią własną u kogo będącą kradną, chociażby ią mogli inszym sposobem przystoynym odzyskać. Obietnicy szczerze uczynioney

nioney i przyiętey nieuskuteczniaią, szkodę komu samochcąc czynią. Rzeczy odkazane przez Testament utrzymuią. Rzeczy kradzione, wiedząc, i dobrze znaiąc, albo przynaymniey powątpiewaiąc, kupuią, przedaią zamieniaią. Rzeczy znalezione przed poszukiwaiącemi kryią, zamilczaią, w przedawaniu, w kupowaniu zdrady, i chytrości używaią, rzecz iaką wiadomą drożey, niżeli należy, przedaią. Oney defektow kupcowi nieoznaymuią, w grach innych oszukuią. Lichwy z pożyczki wyciągaią. &c.

ROZMOWA IX.

O Ośmym Boskim Przykazaniu Nieświadcz fałszywie.

P. Wielorako może kto mówić fałszywe świadectwa przeciw bliźniemu swoiemu?

O. Dwojako. Raz bez sądu mówiąc kłamstwo, i przypisuiąc komu występek rozmyślnie; co w samey rzeczy w nim się nieznayduie. Drugi raz sądownie iako to: gdy by świadek na sądzie mówił fałsz, albo Sędzia niewedług prawa i słuszności wydał dekret. Pisarz przydaiąc, albo umnieyszaiąc co z sprawy. Patron też sprawę obciążył winą, któraby niebyła tak ciężką, gdy by ią nieudawał za taką. &c. Navar. in Manu.

P. Iżali obciążony iest świadek fałsz mówił na sądzie, osobliwie ieśli by przysiągł, że niebędzie mówił na sądzie prawdy przeciw winow aycy?

O. Jeśli iest taiemna zbrodnia, a niemasz oniey żadnego

dnego publicznego podeyzrzenia, a ni też nieuprzedziła żadna nie ſława, w ten czas ſwiadek zapytany od ſędziego, może mòwić, iż o tey zbrodni niewiedział, gdyż na złe oſławienie żaden niepowinien łatwo ſię wyrywać. Can: 13. Jeżeli zaś zbrodnia nie ieſt tajemna, a podeyzrzenie publiczne i nieſława już uprzedziła, chociaż by ſzło o krew; ponieważ to do Rrzeczy-poſpolitey należy wiedzieć o tych zbrodniach, aby ſię nieminęły nieukarane; tedy niezważaiąc napoprzedzaiącą ſwoią przyſięgę, i te nieſprawiedliwą, i ze ſzkodą publicznego dobra, powinna bydź prawda objawiona. Can. 45. de Teſtibus. Cap 4. et 5.

P. Winowayca w więzieniu będący, czy może wyłamać więzienie godziwie i uciec?

O. Może, byleby nieczynił gwałtu ſtrożom więzienia, obowiązany iednak naprawić wyłamanie więzienia, a nie zaś ſzkodę ſtroża więzienia, który z urzędu i dla zapłaty ſwoiey obowiązany ſtrzedz więzienia; a kara za ucieczkę więźnia wypada mu za iego niedbalſtwo, Cajet 22.

P. Którzyż to grzeſzą przeciw Oſmemu Przykazaniu?

O. Ci, którzy dobrowolnie kłamſtwo popełniaią, które ieśli Boſkiemu Honorowi, albo dobru bliźniemu przeciwne, będzie grzech ſmiertelny. Tudzież, którzy obłudnie ſwiątobliwość życia zmyślaią, Ci też, którzy zmyślaią ſobie płeć przebieraiąc ſię w obcy ſtroy dla złego zamyſłu, i którzy ſobie urząd Sędziego przywłaſzczaią. Tudzież Sędziowie, którzy nieſprawiedliwie ſądzą, uſtawy w ſądach niezachowuią. Sprawy odkładaią, za czyny Sędziowſkie zapła-

ty

ty wyciągaią; Którzy zbrodni ſzkodliwych dobru poſpolitemu niedekretuią; Którzy kogo z nienawiści, z zemſty do prawa pociągaią, Swiadkowie od należytego ſędziego wezwani, i zapytani, według porządku nieodpowiadaią, prawdę kryią, i którzy potaiemne wyſtępki jawnie na oczy wyrzucaią, ſławie bliźniego uwłoczą, Innych do obmowy, i niezgody pobudzaią, paſzkwile głoſzą, zle ſądzą i podeyzrzenie maią nieſłuſznie.

ROZMOWA X.

o Dziewiątym Boſkim Prykazaniu. Niepożądy Zony cudzey.

P. Czego tu Bóg zakazuie w Dziewiątym Przykazaniu?

O. Zakazana tu ieſt wſzelka pożądliwość cieleśna, nawet umyſłowa; ani bowiem tylko ſamym dotknieniem, ale też i ſpoyzrzeniem, bywa żądana i pożąda wzajem Niewiaſta. Can. 12.

P. Żądać niewiaſty, kiedy ieſt grzechem ſmiertelnym?

O. Kiedy kto pożąda złym umyſłem, cieſząc ſię ſamą żądzą.

ROZMOWA XI.

o Dzieſiątym Boſkim Przykazaniu. Nieżądy cudzey rzeczy.

P. Czego tu Bog zakazuie w oſtatnim tym Przykazaniu?

O.

O. Wſzelkiey chciwości nieporządney, czyli niegodziwey, do jakiey bądź rzeczy otrzymania z krzywdą bliźniego, razem też tu zabronione wſzelke łakomſtwo, które tylko ſprawuie troſkliwość o zbieraniu bogactwa, zapomniawſzy zbawienia; gdyż taki człowiek i w ſamych modłach, nie łaſki u Boga, ale złota i ſrebra żąda. Can. 8.

P. Kiedyż żądanie cudzych maiątkow ſtanie ſię grzechem ſmiertelnym?

O. Kiedy kto żąda przez niegodziwe ſpoſoby i wynalazki. Jnaczey zaś ieſli by żądał godziwemi ſpoſobami otrzymać maiątki iakie, albo godności, zgoła niegrzeſzy. Tolet lib. 7.

ROZMOWA, XII.

o Reſtytucyi czyli oſzczerym powroceniu, i oddaniu; co komu ſłuſznie należy.

P. Co to ieſt Reſtytucia, czyli Powrocenie?

O. Jeſt to uczynność ſprawiedliwości, przez którą każdemu to bywa oddano, co u kogo nienależycie wzięto, albo uſzkodzono. S. Thom. 2. 2. q. 62.

P. z jakowey że to ſprawiedliwości ta uczynność wyniha?

O. z Sprawiedliwości zamianney. Ex Juſtitia Commutativa S. Thom. loc. citto.

P. Jakoważ ieſt Reguła powſzechna, która ſię powinna zachować w materyi Reſtytucyi?

O ile kroć kto grzeſzy przeciwko miłości, iako to: niedaiąc

iąc Jałmużny; mienauczaiąc nieumiejętnego, nie ieſt obowiązany do powrocenia tey ſzkody, ale ile kroć kto grzeſzy przeciwko ſprawiedliwości zamianney, koniecznie ieſt obowiązany, przywrocić rzecz nienależycie wziętą. lib. 5. C. 17.

P. Któreż ſą należytości ſciągaiące ſię do zupełnego przywrocenia, czyli nadgrodzenia?

O. Te zamykaią ſię w tych wierſzykach.

Quis? quid, reſtituat, cui, quantum, quomodo, quando?
Ordine, quove loco? quæ cauſa, excuſat iniquum.

Kto? Co? Komu? Jak wroci? Jak wiele? i kiedy? w Porządku, w mieſcu? Co też uwolni z tey biedy.

P. Jakiemi ſpoſobami kto cudzą rzecz utrzymuie?

O. Dwoma, albo przez nieſprawiedliwe wzięcie, iako, gdy kto kradnie, lub gwałtem wydziera, albo przez należyte branie: iako to: pożyczaiąc, z podatku odbieraiąc, albo z iakowey ugody, i umowy. Cajetanus. 2. 2.

P. Jak to bydź może, żeby kto cudzą rzecz ſobie mogł przywłaſzczyć?

O. Bywa to raz dobrą wiarą, czyli rozumieniem i zaufaniem, iako, gdy by kto kupił Konia od zboycy, nieſpodziewaiąc ſię, żeby przedawca był zboycą; Drugi raz bywa dzierżawa złym ſumieniem, iako, gdy kto kradnie, albo kupuie od tego, którego zna, że on ieſt łotrem. Lopez. 1. c. 7.

P. Jaka ieſt rożnica co do reſtytucyi między dzierżawcą dobrego Sumienia a między tym, który co trzyma złym ſumieniem.

O.

O. Ta ieſt że 1. Dzierżawca dobrego Sumienia ieſliby te rzecz przedał, którą kupił, albo gdy by mu zginęła, iako to koń &c. poki by w nim ieſzcze trwało dobre mniemanie, nie ieſt obowiązany do reſtytucyi. Przeciwnie zaś Dzierżawca w złym Sumieniu ieſt konjecznie obowiązany. 2. Dzierżawca w złym ſumnieniu, nietylko ieſt obowiązany powròcić, rzecz ſamą i ſzkodę, ale też i pożytki z niey utrace: przeciwnie zaś Dzierżawca w dobrym ſumnieniu. 3. Dzierżawca w dobrym ſumnieniu po upłynionym czaſie naznaczonym w Prawie do nieodzowności, może ſobie bezpiecznie przywłaſzczyć, że ſię więcey oto upominać niebędzie godziło, według Preſkrypcyi. Dzierżawca zaś w złym ſumnieniu, malæ fidei, nigdy tey preſkrypcyi, czyli nieodzowności niemoże pozyſkać. 4. Dzierżawca w dobrym ſumnieniu, bonæ fidei, może powròcić rzecz kupioną przedawcy, i odebrać ſwoią cenę, i za ſwoie polepſzenia rzeczy, wyciągać nadgrody. A zaś Dzierżawca w złym ſumnieniu, na ukaranie grzechu powrocić koniecznie powinien temu, czyia ieſt rzecz, bez żadney nadgrody, z utratą ſwoiey ceny, i polepſzenia. Sylv. de Reſt. 3. §. 7.

P. Czemu Poſſeſor, czyli Dzierżawca dobrego ſumnienia nie ieſt obowiązany powròcić korzyści?

O. Ponieważ przy dobrym ſumnieniu ſłuſznym prawem onych nabywał dla ſiebie. Navar

P. Kiedyż kto ieſt obowiązany rzecz pożyczoną, albo u ſiebie złożoną, albo ugodzoną, powrocić?

O. Przy zakończeniu czaſu pożyczki, albo ſkładu, albo ugody. Navar. in Man. c. 17.

P.

P. Jeſliby kto miał u ſiebie rzecz pożyczoną, albo złożoną, albo ugodzoną, a taby rzecz zginęła, czy będzie obowiązany, ceną zanią powrocić?

O. Niebędzie obowiązany, ieśli w tem, niema iego winy, a takowey dokładał pilności, w uſtrzeżeniu iey, iakby około ſwoiey właſney. Inaczey zaś, ieśli iego w tem wina, albo ieśli ią na ſwoy pożytek obròcił, albo w naznaczonym czaſie nie oddawał, a ona by zginęła, powinien powrocić iey cenę. Navar loco citto.

P. Jeſliby kto znalazł na brzegu Morſkim perły, albo kamienie drogie, czy ma powrocić?

O. Jeśli takowe perły &c. nidokogo nie należą i na brzegu Morſkim nie będącym w niczyiey poſſeſyi znalezione były, nie ieſt obowiązany do Reſtytucyi, ale będzie prawdziwym onych Panem. Rzeczy bowiem które nie są żadnego dzierżawcy ſtaią ſię temu właściwe, kto ich wprzod doſtaie Glos. Inſtit. de Rer. divin.

P. Kto by znalazł ſkarb w polu czy powin'en go powrocić?

O. Jeśli by go znalazł w polu właſnym, obowiązany ieſt dać z niego czwartą albo piątą część Xiążęciu ſwemu, gdy by to Xiąże prawem ſobie warował. Jeśli by zaś na polu cudzym, i trefunkowym przypadkiem, a nie zaś z przemyſłu, do połowy dzielić ſię powinien, z dzierżawcą tego pola. Navar. ubi.

P. Jeśli by kto zapewnie wiedział że w czyimſiś polu znayduie ſię ſkarb, czy może nieoznaymiwſzy dzierżawcy pola, te pole ſobie zakupić?

O. Rożne ſą zdania Doktorow o tem S. Tomaſz iednak trzyma. 22. q. 76. że może kupić: ponieważ dzierżawca tego pola przedaie używanie pola, o którym tylko ſamym, i o pożytkach iego, ma wiadomość, a kupiec nie ieſt obowiązany upewniać go o rzeczy taiemney, ſobie tylko ſzczęściem wiadomey.

P. *Jeśli by ſkarb na mieſcu S. albo zakonnym, był znaleziony, dokogo ma ſię powrocić?*

O. Jeśli by trefunkowo był znaleziony, tedy połowina ma ſię obrocić na Mſze S. albo zakonne, czyli onego mieſca przełożonemu, a połowina znalezcy, Jeśli by zaś był znaleziony z przemyſłu, tedy cały oddaie ſię Kościołowi. Lipſki ubi Supra.

P. Na gruncie za arędowanym, albo zaſtawnym Poſſeſſor znayduiąc ſkarb, izali cały otrzymuie?

O Według rozſądzenia wyżey rzeczonego, połowine tylko otrzymuie i naczey zaś nic. Zalaſzowiuſz cum DD.

P. Niewiaſty bądź wolne bądź też komu ſzlubne kiedy ſą obowiązane do reſtytucyi pieniędzy które wzapłacie za ſwoią lubieżność nieczyſtą biorą od mężow, ktorzy ich, albo potaiemnie albo iawnie u ſiebie żywią i utrzymuią za nałożnice?

O, w Tenczas ſą powrocić expens obowiązane; 1. kiedy zmyſlaiąſię bydź Pannami, a ſą iuż ſkażone, i biorą od męża większą zapłatę iakoby za panieńſtwo. 2. kiedy niewiaſty nałożnice, albo nierządnice przyrzekaią zachować wierność takiemu mężowi; aprzecie pozwalaią, i wydaią ſię innym, w tenczas powinne powrocić wziętą zapłatę; popełniaią

niaią bowiem nowy grzech przeciw ſprawiedliwoſci ofzukuiąc mężow, ktorzy gdy by wiedzieli o ich wiarołomiſtwie, nigdy by ich nieutrzymywali, ani by dobr ſwoich rozſypywali. Valentia. Tom. 3. diſput. 5. q 6.

P. Nierządnica, albo ta ktora iuż nieieſt panną, bo zepſowana, Tudzież wdowa, albo i Mężatka, ieſli by bez takiey umowy, lub warunku za ſwoią lubieżność nieczyſtą, wzieła tyſiąc duhatow, czy ieſt obowiązana powrocić onę tak wielką cenę?

O. Jak żywo nieieſt obowiązana, czybyto była cena wielka, czy mała, byleby ią odebrała odczłowieka takiego, ktory by miał zupełną wolność rządzenia ſwoim maiątkiem, ponieważ uczciwość niewiaſty, i wſtydliwość większa ieſt nad wſzelką cenę. Tudzież że owczłowiek daie niewieſcie tak wielką zapłatę, bez żadney umowy. Valentia loco cit.

P. Jeśliby kiora niewiaſta przedała komu ſwoie Panieńſtwo, czymoże o zapłatę obiecaną za ſwoią ſproſność przed ſędzią domagać ſię?

O. Może, ponieważ Panieńſtwo niewiaſty i uczciwość, może bydź pieniądzami oceniona, a tak obietnica pieniędzy, ieſt iakoby umowa z oboyga ſtron obowiązuiąca. Molin. diſpt. 94.

P. Jeśli by niewiaſta nieczyniąc umowy, wydała ſwoie Panieńſtwo albo wſtydliwość na ſkażenie i zali może przed ſędzią ozapłatę za ſwoią ſproſność upominać ſię?

O. Może, i ſędzia powinien iey naznaczyć poſag zważywſzy własności, i uczciwość niewiaſty; Tudzież i Męża; gdyż chociaż otem niebyło umowy wyraźney, domyſlać

ſię iednak należy, iż ſamym dziełem zawarta była. Jeśli by zas ona nieupominała ſię mąż nidoczego obowiązany niebędzie, gdyż okazuie ſię że ona ſama przez zamilczenie podarowała. Panieńſtwo Coy: loco citto.

P. Jeśli by ſamochętnie poſzukiwała niewiaſta, aby ktoremu Mężczyznie wydała ſwoie panieńſtwo nic zato niewpominaiąc ſię mężczyzna czy będzie do Reſtytucyi obowiązany?

O. Bynamniey; gdyż niewiąſta ieſt panią nad ſwoim Panieńſtwem i chonorem, a zatym możego ſamowolnie wydać.

P. Jeſli by proſzony Bogacz o wſpomożenie od takiego ubogiego ktory by w oſtatniey był potrzebie a ktorey trzeba umierać albo, wieżką chorobę wpaśś, a niechciał go poratować, czyieſt obowiązany do Reſtytucyi?

O. Chociaż takowy bogacz grzeſzy przeciwko miłośći nie ieſt iednak obowiązany do Reſtytucyi; gdyż nie grzeſzy przeciw ſprawiedliwości zamianney, bo może dać, albo i niedać, Jałmużne nawet w oſtatniey potrzebie; atoli dotego obowiązany ieſt przykazaniem miłości. Tolet lib 5. c. 19

P. Jeſli kto komu radzi aby opuſcił zakon czyiesś ſam obowiązany dla Reſtytucyi wſtąpić do zakonu?

O. Nieieſt obowiązany, ale ieſli by taki mnich pożyteczny był konwentowi, obowiąznny ieſt cokolwiek zaſzkodę nadgrodzić Nuvar. c. 14.

P. Jeſli by kto radził komu, aby Teſtamentem ſwoim, nie zoſtawował dziedzicem Tyciuſza, będzieli winien powrocić dziedzictwo?

O. Jeſli takowey rady nieczynił gwałtem, zdradą, wzbudzaiąc boiazń, albo złość, ale tylko radził, nieieſt obowiązany

zany do Reſtytucyi żaden bowiem nieieſt obowiązany z porady; procz ieſli by była zdradziecka. can fin 14.

P. Jeſli by kto kogo zabił, a ſam zato był obwieſzony, dolakiey Reſtytucyi iego krewni obowiązani?

O. Do żadney, bo on własną śmiercią zadoſyć uczynił za cudzą. Solon. q. 62. Atoli Navar. trzyma, że ſą obowiązanni do nadgrodzenia ſzkod dziedzicom zabitego.

P. Jeśliby kto był zabity, a w Teſtamencie, albo w czaſie śmierci ſwoiey odpuścił zabaycy, i ſwoią śmierć i ſzkody i krzywdy, taki zabayca do iakiey Reſtytucyi obowiązany?

O. Do żadney; ponieważ ſprawa, którą zabity miał przez darowanie, i odpuſzczenie, znieſiona zoſtała, chociażby wtem zle uczynił zabity, ile maiący dzieci ubogie przez darowanie ſzkody, bądzby darował z miłości krzywdę. Solon loco &.

P. Jeśliby kto potaiemnie zabił kogo, albo ſkaleczył, czy powinien ſamego ſiebie wyiawić przed ſądem, albo iaką Reſtitucyą czynić ma?

O. Niepowinien wyiawić ſię, ale powinien zadoſyć uczynić nadgradzaiąc ſzkodę, albo famemu ſkaleczonemu, albo krewnym zabitego, według ilkowości oſoby zabitey, lub ſkaleczoney, według rady roſtropnego Spowiednika, lub Doktora, żaden bowiem nie ieſt obowiązany procz Spowiedzi ſamego ſiebie wydawać, i ſkładać dobra ſwoie w ręce ſądu. Bonacinna

P Syn goſpodarſki pożyczywſzy iakową rzecz traci, albo rozpraſza, czy ieſt obowiązany do Reſtytucyi?

O. Nie ieſt obowiązany, ani go ſędzia może z obowiązać;

zać, albo więzieniem do Reſtytucyi przymuſzać; ponieważ ſyn goſpodarſki cokolwiek ma, wſzyſtko to oycowſkie ieſt, ani długow za życia Oyca, iako ſam nic właſnego niemaiący, zaciągać nie może, ani za niego Ociec płacić nieobowiązany; chybaby te zaciągnął dla nabycia nauki. x. 5. c. ad s. c. Maced. Item ieſt Prawo wprowadzone na obrzydzenie Macedoniuſza Lichwiarza, ktòry pożyczaiąc ſynom goſpodarſkim, nauczał ich, aby gwałtem Rodzicow zabiiali, żeby tak prędzey doſtąpiwſzy dziedzictwa, pożyczone ſummy wypłacali. x. ll. per totum ff. ad s. c. Maced. To ieſt rzeczą prawdziwą według prawa; ale według ſumnienia, ſyn goſpodarſki w iakim kolwiek wieku będąc rzecz ſobie pożyczoną wrocić koniecznie powinien, albo rodzice zaniego. Abb. in c. fin. n. 29.

P. Jeſliby kto ukradł ſzoſć, albo groſzy 10. czy powinien ich powròcić?

O. Tak ieſt, ponieważ zgrzeſzył, chociaż powſzednie, dla małey kwoty przeciwko ſprawiedliwości zamianney, á żaden niemoże przeciwko woli Pana, maiątkow czy to wielkich, czy to małych u ſiebie zatrzymywać. A przeto Spowiednik oſtro poſtępować powinien przeciwko nałogowi kradzieży, aby z małey kwoty penitenci nieodważali ſię na większe ſzkody, zkąd potym rożne ſtraſzliwe śmierci i karania wynikaią. Tolet. l. 5.

P. Kto wyrąbuie drwa, wycina drzewa, łowy po laſach, łowienie ryb po ſadzawkach ſtawach, cudzych ſprawuie, iaką powinien czynić Reſtytucią

O.

O. Jeśli laſy i rzeki ſą ſzczegulnego, iakiego człowieka właściwe ceną iaką kupione będzie obowiązany do Reſtytucyi za ſzkodę uczynioną, temuż. Jeśli zaś one ſą iakowey poſpolitości, do ktòrey i ſzkodę czyniący należy, nie ieſt obowiązany do Reſtytucyi, ale do kary otaxowaney od tey poſpolitości; ponieważ one dobra ſpołeczne, i dla ſpołeczney wygody obywatelow uſtanowione: a on też ieſt ieden z tey poſpolitości. Solon. c. 14.

P. Takowy ſzkodnik ieśliby niebył przeięty od ſtrożow, ani oſkarżony przed ſędzią, będzieli obowiązany do Reſtytucyi tey kary?

O. To powſzechnie trzeba zważać w karaniach, że niebywaią powinne ażby pierwey były oſkarżone, i od ſędziego naznaczone. Tolet. c. 20.

P. Jeśliby kto mogł złodziieiowi przeſzkodzić, aby niekradł, a nieprzeſzkodziłby, czy ieſt obowiązany do Reſtytucyi?

O. Jeśli to przeſzkodzenie ieſt iego powinnością z urzędu, iako to należy do ſług, aby rzeczy Panow ſwoich ocalali, koniecznie obowiązany do Reſtytucyi; bo przez kogo ſzkoda ſtanie ſię, temu ma bydź poczytana. Jeśli zaś nie ieſt to iego powinnością, nie ieſt obowiązany do Reſtytucij. aczkolwiek grzeſzy przeciwko miłości, wſzakże nieprzeciwko ſprawiedliwości zamianney. l. Hæc. venditio §. 1. ff. de Conto. Empt.

P. Sprawa Reſtytucyi o rzecz nieſłuſznie utrzymaną albo o dzierżaną, do ktòrych oſob ſciąga ſię?

O. Tylko do Dziedzicow właściwychw; ale ſprawa powròcenia rzeczy nieſłuſznie zatrzymaney, ieśliby ſam

ſzko-

ſzkodnik niemogł powròcić, obowiązany ten ktòry rozſkazał ktòry poradził, ktòry zezwolił, ktòry pomagał, ktòry był uczeſtnikiem, iktòry ſpoł ſzkodnikiem. Valentia. disp. 5. q 6.

P. Czy obowiązany ieſt kto powròcić pieniądze, ktòre wziął, aby niepopełnił mężoboyſtwa, albo inney zbrodni?

O. Nieſt obowiązany, chibaby ſądem był przekonany. l. ut putat ff. de condicto.

P. Sędzia, ktòry pieniądze bierze, aby dał wyrok ſłuſznowy naczyią ſtronę, czy ieſt obowiązany do Reſtytucyi?

O. Dwie ſą wtey mierze opinie iedne Sotto l. 4. mowiąc, że taki ſędzia ieſt obowiązany do Reſtytucyi rzeczy wziętey ubogim, nie zaś temu, ktòry zle daiąc przegrał ſwoią ſprawę. Druga opinia S. Antonina 2. p. t. 2. c. 5. że takowy ſędzia nieieſt obowiązany do Reſtytucyi wprzod, niż będzie przez wyrok potępiony; ale beſpiecznieyſze ieſt przeciwne zdanie. Jakoż i Filip III. ſwoiemi prawami wyraźnie przykazał, aby takowy ſędzia nietylko do tey Reſtytucyi, ale też i do nadgrodzenia ſzkody przez dekret uczynioney, mocą tych pieniędzy obowiązany był.

P. Jżali cena rzeczy, czy też ſama rzecz powrocona bydź powinna?

O. Sama rzecz w liczbie i w gatunku, ktòra wzięta ieſt, procz ieśli by była utracona, zepſowana, abo, gdy by przez Reſtytucyą grzech powracaiącego miał bydź obiawiony, ponieważ w ten czas doſyć ieſt powrocić cenę. Navar C. 7.

P. Ktoż powinien czynić Reſtytucyą?

O.

O. Wſzelki człowiek, iakiego bądź ſtanu, albo kondycyi, ktòry cudzą rzecz utrzymuie, przeciw woli iey Pana. Tolet in ſum. l. 5. C. 17.

P. w Ktòrych że to rzeczach może kto uczynić bliźniemu ſwoiemu ſzkodę, z ktòrey by wynikał, obowiązek Reſtytucyi?

O. Może uczynić ſzkodę na Duſzy, radząc iemu, albo przymuſzaiąc, aby opuścił Religią, aby nieżywił matki. Na cielę zabijaiąc, albo kaleczące. Na maiątkach kradnąc naprr: konia, przywłaſzczaiąc napr: pole, na Honorze oczerniaiąc go, i obelgą uwłaczaiąc. Navar. C. 17 n 70.

P. Jeśli by kto prożbami, albo iradą przymuſił kogo do kradzieży, czy ieſt obowiązany do Reſtytucyi?

O. Nieieſt obowiązany, bo taki złodziey własną wolą w zbudzony bywa do tey zbrodni, i Jego przymuſzona wola, zawſze ieſt wolą. Tolet lo. citto.

P. Jeśli by złodziey ukradł tyſiąc złotych, temi robiąc pozyſkał drugie tyſiąc, do czego ieſt obowiązany?

O. Do powròcenia tylko tyſiąca, i do nadgrodzenia tylko ſzkody ztąd wynikłey. Sylveſter in ſum.

P, Korzyści z rzeczy ukradzioney, w iakiey ſą rożnicy?

O. w Dwoiakiey, gdyż albo one wynikaią z ſamey reczy, iako to: korzyść z pola; a takie powinny bydź powrocone, albo z dowſcipu oſoby, iako to z kupiectwa, z przedaży, a wtenczas niepowinny bydź powrocone, bo iako mogą bydź pozyſkane, tak mogą bydź utracone. Sylveſter ubi ſupra.

P. Jeśli by ktòry ubogi miał rzecz cudzą, ktòrą by powi-

nien oddać ubegim, izali może ią ſobie przywłaſzczyć?

O. Może, według ilości rzeczy i ciężkości ſwego ubostwa, ponieważ miłość zaczyna od ſiebie ſamego. Caiet. v. Reſtitutio.

P. Kiedyż należy czynić Reſtytucyą?

O. w Tenczas, kiedy kto wygodnie może ią uczynić, ale Reſtytucya niemoże bydź odkładana, aż do ſmierci. Navar. Cap 17.

P. Jeśliby kto przy oddaniu miał popaść w niebeſpieczeńſtwo życia, albo ſławy, czy obowiązany w tenczas czynić?

O. Jak żywo w ten czas nieobowiązany, ale powinien wyſzukiwać ſpoſobow, i radzić ſię dowścipu inſzey oſoby *napr:* Spowiednika, przez którego ręce niechay powróci bez niebſpieczeńſtwa. Navar n. 44.

P. Kradzież rzeczy własney u kogo innego zoſtaiącey, przez gwałt i nieſłuſznie wziętey czy obowiązuie do Reſtytucyi?

O. Takowy bowiem rzecz ſwoią właſną chociaż przez kradzież odzyſkaną ſłuſznie poſiada Abb. in C. ra.

P. Jeśliby kto do Reſtytucyi wielu długami był obowiązany, a niemiał tak wielu Maiątkow do Reſtytucyi wyſtarczaiących, iakim ſię porządkiem ma czynić Reſtytucyą?

O. Nayprzod powinien powracać rzeczy pewne, które wſzczególności maią pewnego Pana. 2. Powinien powracać długi, które godziwie pozaciągał. 3. Powinien zważać na dawnieyſzość, komu w przód krzywdę uczynił, według prawonego Królewſtwa. 4. Powrocić powinien długi, które zaciągnoł z lichwą. Silveſter v. Reſtitutio. 6.

P.

P. Z iakich przyczyn kto może bydź uwolniony od obowiązku Reſtytucyi?

O. Nayprzod, ieśli by dług ſamochętnie, a nie zaś z boiaźni, albo za oſzukaniem był od ſamego kredytora, czyli pożyczalnika od puſzczony. 2. Jeśliby dłużnik w nadgrodę równoważną pożyczalnikowi wyſwiadczył iakowe dobrodzieyſtwo (ktoreby mogło bydź pieniądzami oſzacowane) 3. Kiedy kto uſtępuie maiątkow ſwoich. 4. Kiedy kto bywa za areſztowany na maiątkach ruchomych na trzy lata, albo przez nieodzowność, czyli præſcriptio w przeciągu 10. lat między przytomnemi, a 20. lat między nie przytomnemi albo 40. iak w niektórych preſkrypciach prawo ukazuie na maiątkach trwałych, czyli nie ruchomych. 5. Przez nie wiadomość prawa, albo przypadku temuż prawu podległego byleby ta niewiadomość nie była gruba czyli ſamochętna. 6. Z oſtatniey nędzy, czyli ubostwa. Tolet l. 5. C. 26. & 11. ff. de uſu Capione.

P. Jeśliby ſię kto wyzuł z maiątkow dla mnoſtwa długow, czy może ſobie zachować narzędzia ſwego kunſztu?

O. Może, i Sędziowie nie mogą go od ſądzić od tych Inſtrumentow, któremi on pracuiąc, życie ſwoie utrzymuie; Atoli iak tylko do lepſzego mienia przyidzie, będzie obowiązany zapłacić dług z expenſami. Cum filio ff. Qui.

P. Które należytości trzeba zważać, aby cudzy maiątek za areſztować albo nie odzownie przez preſkrypcyą przyſłuſzyć godziło ſię?

O. Dobre ſumienie ſprawiedliwy tytuł, czyli przyczy-

na; rzecz niezepſowana, tradycya, czyli podanie ſądowe.

P. Które rzeczy w przywłaſzczenie przez nie odzewność, czyli preſkrypcyą, popadać nie mogą, ale koniecznie powrocone bydź powinne?

O. 1, Rzeczy kradzione, chociażby dobrym ſumieniem były trzymane 2. Rzeczy gwałtem wydarte od właſnego ich dzierżawcy. 3. Rzeczy Swięte Zakonne, Bogu offiarowane, iako to: Maiątki Kościelne. 4. Sługa zbiegły. 5. Człowiek wolny Navar. C. 17.

P. Jeśli by kto miał pieniądze doſtateczne do powrocenia, a zmyślał ſię bydź ubogim, a tak by mu pożyczalnik z politowania odpuścił dług, takowy dłużnik czy będzie bezpieczny na ſumieniu, albo czy ieſt obowiązany do Reſtytucyi?

O. Jeſt obowiązany do Reſtytucyi, ponieważ uczynił zdradę i wymyſł, który go nie może zaſłąpić na ſumieniu. Tolet.

P. Aby kto był obowiązany do Reſtytucyi, w iakowey nędzy uboſtwa, i potrzeby znaydować ſię powinien?

O. Nie koniecznie oſtatecznej potrzebie, która do zginienia przywodzi, ale ieſt obowiązany zniżyć ſię do niższego ſtopnia i ſtanu maiątku uboższego, aby wygody odciowſzy, miał zkąd Reſtytucyą czynić. Navar. C. 17.

P. Czy ieſt kto obowiązany ſamego ſiebie zaprzedać, aby uczynił Reſtytucyą, albo tak otworzyſtą czynić. Reſtytucyą, żeby ſię wdał w niebeſpieczeńſtwo właſnego życia albo honoru.

O. Nie ieſt obowiązany: bo wolność życia i honor, droższe ſą dobra, i ważnieyſze, niżeli pieniądze, a iako kto nie

nie ieſt obowiązany powracać większą kwotę, niżeli winien tak nie ieſt obowiązany rzecz droższą za podleyſzą Solo. q. 7.

P. Gracze, czy ſą obowiązani powrocić pieniądze wygraniem nabyte?

O. Nie, czy by to była gra zakazana, czyli nie; byle by bez oſzukania, i zdrady grali, chociaż by wielkey nabyli ſumy. Atoli ten co utraca pieniądze w graniu zabronionym może ſię onie upominać przed Sędzią i pożyſzcze ie. Navar. locitto:

P. w jakowych przypadkach gracze obowiązani ſą do Reſtytucyi pieniędzy nabytych bez Dekretu Sędziego?

O. Jeśli by grali z ſynem Goſpodarſkim, albo z Zakonnikiem, albo z Mężatką, którzy nie ſą ſamowładni w ſwoim maiątku, *ſui iuris non ſunt* 2. Jesliby grali zdradliwie. 3. Jeśliby poſtrachem, nawet ſtatecznych trwożącym, przymuſili kogo do grania 4. Jeśli oczewiſty mieli zbytek chytrości w graniu, więcey zaſadzaiąc ſię na umiejętności, niż na ſzczęściu. Molina diſp. 520. Covar: Reg. Poſſeſſor. p. 2. §. 4.

P. Jeśli by cenſura, czyli kara Kościelna przymuſzała kogo do wrocenia rzeczy ſkrzywdzoney, którą by ieſzcze u ſiebie miał w iakich przypadkach niepodlegał by ten takowemu karaniu?

O. 1. Jeśli by on utrzymywał takową rzecz dla nadgrodzenia ſzkody ſobie wyrządzoney od tego, dla którego Inſtancyi wydana takowa Cenſura. 2. Jeśli by kradzież była taiemna, którey ſam na ſiebie nie ieſt obowiązany objawiać zaraz, ale przez kogo innego *napr:* przez Spowiednika, któ-

ry.

ry, ieśli to nie łatwo bydź może, na inny czas ſpoſobnieyſzy odłoży Reſtytucyą. Navar. Cap. 20. n. 9. Lopez p. 2. Cap. 31. propoſit 6.

ROZMOWA XIII.

o Powroceniu czyli Reſtytucyi Honoru.

P. Co to Detractio uwłocznie honoru, czyli ſławy?

O. Jeſt to zła chęć zaſzkodzenia komu przez ſłowa, albo znaki, uymuiąc, albo upodlaiąc czyi honor, lub ſławę.

P. Cóż to ieſt Fama, czyli ſława?

O. Jeſt to pewne mniemanie, czyli rozumienie o kim dobrze, albo złe, które otrzymał z ſtanu, z urodzenia, zarobił uczynkami głośnemi, wyſłużył obyczajami wiadomemi u ludzi. S. Thomas.

P. Cóż to ieſt Honor?

O. Jeſt to pewne uſzanowanie, czyli ſzacunek, który komu należy przez wzgląd na iego godność, lub Urząd, lub Cnotę, lub oſobę, lub zacność familii dla urodzenia. S. Thomas & Navar.

P. Wielorako komu kto uwłacza ſławę albo Honor?

O. Dwojako: Raz u ſiebie ſamego iako to: ieśliby kto Tyciuſza uznawał za człowieka czyſtego, a z jakowey okazyi nieſprawiedliwey, powziołby onim mniemanie, że ieſt nierządnik lubieżny, a takowe uwłoczenie, ieſt poſądzenie lekkomyślne. Drugi raz kiedy kto ſłowem, albo znakiem, albo

albo milcząc, gdy należy mówić, albo liſtem bez podpiſu, albo i z podpiſem, obraża cudzą ſławę, czyli honor, zadaiąc mu iakowe wyſtępki krórych on niema. Soto l. 5

P. Jeśli by kto przed temi, którym niewiadoma, obiawił iakowy wyſtępek, który ieſt prawdziwy, czy ieſt obowiązany do Reſtytucyi ſławy?

O. Nie ieſt obowiązany, ale grzeſzy ſmiertelnie przeciwko miłości *napr:* Był kto kondemnowany w Poznaniu, ale ta kondemnata niebyła wiadoma w Lublinie, przybył ktoś do Lublina i rozgłoſił, powiedział on prawdę, ale zgrzeſzył przeciwko miłości; oſobliwie, ieśli to mówił złym umyſłem *napr:* żeby przeſzkodził promocyi i ratowaniu ſię, nie ieſt iednak obowiązany do Reſtytucyi S. Thom. lo citto.

P. Człowiek, ieſt że Panem ſwoiey ſławy tak, iako i ſwoich pieniędzy?

O. Tak ieſt zaiſte, i tym ſpoſobem uymuie ſobie ſławy, wyznaiąc na ſiebie zbrodnie, którey nawet nieuczynił, nie ieſt iednak do reſtytucyi obowiązany, chociaż grzeſzy przeciwko miłości, ale nie przeciwko ſprawiedliwości; procz, ieśli by był oſobą znakomitą, czyli publiczną w ſławie, a czyniąc ſobie obelgę, tym ſamym innych do ſiebie należących pokrzywdziłby, rownie iako i ten, który by w męczarni będąc, kogo potępił niemaiącego winy, tedy w ten czas ieſt obowiązany do reſtytucyi, ſławy, i ſzkody, i znowu za niego obowiązany ieſt cierpieć męczarnie. S. Thomas. loco citto. Cap. 4.

P.

P. Słuchać ſzemraiącego, a onego nieſtrofować, i niezganić mu ſzemrania, iżali ieſt grzechem?

O. Jeśli ſłucha kto ſzemraiącego z ukontentowaniem i zezwoleniem z przyczyny nienawiści, którą kto ma przeciwko takiey oſobie, grzeſzy tymże grzechem ſzemrania. Jeśli zaś tym ſzemraniem kontentuie ſię dla ciekawości, tedy grzeſzy powſzednie, tu trzeba zważać ciężkość ſzemrania, czy ieſt w lekkich, czy w ciężkich okolicznościach: i zważać oſobę, przeciw którey te ſzemranie, tudzież prawda, albo fałſz, ſzemrania: Nakoniec zaſada, na czym ſię gruntuie ſzemranie. S. Thom. Ubi Supra.

P. W iakich przypadkach kto nie ieſt obowiązany powrocić, komu ſławę albo honor, który mu ujął, przez ſwoie ſżemranie, albo przez ſwoy Memoryał przeciw niemu podany Sędziemu, albo Xiędzu?

O. W wielu przypadkach 1. Kiedy ten, o którym było Szemranie, prawdziwie on grzech, ktory mu był przyczytany, popełnił, co iuż iawno ieſt, przeto mu nic nie ujął; zgrzeſzył iednak przeciw miłości. 2. Kiedy kto bywa oſkarżony, albo Sędzia go dekretuiąc oſławia, nie ieſt obowiązany do Reſtytucyi. 3. Kto bywa zle oſławiony, a dowodami, cnotami, albo innym ſpoſobem ſławę ſwoią odzyſkiwa, albo, iż to pewna, że ci, którzy ſłuchali ſzemraiącego, wiary mu nie dali. 4. Jeśli kto zle oſławiony, odpuścił przeciwnikowi ſwoiemu ſwoią obelgę. Soto lib. 4. q. 1. n. 3.

P Jeśliby kto piſmem albo ſłowem obiawił iaką zbrodnię, albo wyſtępek czyi, które były fałſzywe, do iakiey ten Reſtytucyi obowiązany?

O.

O. Oto przed temiż oſobami mowić przeciw ſwemu złeśliwemu ſzemraniu, ieśli by potrzeba było twierdzić niewinność w tey mierze nawet przyſięgą. Jeśli by zaś iakowa ſzkoda wynikneła z złośliwego ſzemrania, onę koniecznie nadgrodzić i powrócić, tak iżby zupełnie zadoſić ſię ſtało ſkrzywdzonemu Navar. C. 18. n. 45.

P. Jeśli by kto od kogo był oſkarżony o prawdziwy wyſtępek, a zapieraiąc go, czynił by inne kłamſtwo, czy ieſt obowiązany powrocić ſławę?

O. Chociaż ten, który przeczy, grzeſzy, i ieſt krzywoprzyſięzcą, iednak nie ieſt obowiązany powrocić tę ſławę, ponieważ ſobie większą czyni ſzkodę, czyniąc ſię winnym, i wyſtępnym. Sylveſter Reſtitut.

P. Jeśli by zbrodnia, która komu bywa przyczytana, była prawdziwa, ale taiemna, ten który ią ogłoſił, iak ieſt obowiązany onę odwołać?

O. Nie będzie obowiązany zeznawać, że powiedział kłamſtwo, ale tylko chwalić onego człowieka przed temi, przed którymi rozgłaſzał wyſtępek, aby on odyſkał dobre rozumienie u wſzyſtkich. S. Thom.

P. Jeśli by kto mówił, że ſłyſzał o Seiuſie, iż on ieſt cudzołożnikiem, chociaż by to nie była wieść prawdziwa, do iakey ten reſtytucyi ieſt obowiązany?

O. Chociaż Kaietan, 22. q. 62. i Soto in 4. diſtin. 15. rozumieią iż on do żadney reſtytucyi nie ieſt obowiązany, iednak beſpieczniey ieſt wyznać, że ieſt obowiązany, ażeby przed temiż wyznał prawdziwie, iż Sejus nie dopuścił ſię

takiego wyſtępku, albo przynaymniey onego chwalić, aby tym ſpoſobem nabył ſławy, ktorą nie ſłuſznie utracił. Soto lib. 4. Tolet lib. 5. Cap. 69.

P. Jeſt że kto obowiązany wracać ſławę cudzą z niebeſpieczeńſtwem ſwoiey ſławy?

O. Jeśliby Reſtytucya była między oſobami rownemi, obowiązany ieſt nawet z niebeſpieczeńſtwem ſwoiey ſławy. Jeśli by zaś oſoba ktòra złe oſławiła, przewyższała złe oſławionego godnością, albo Rodowitością, może zadoſyć uczynić pieniędzmi, albo innym iakim dobrodzieyſtwem, za radą roſtropnego Spowiednika. Scot 4. diſt. 5.

P. Jeſt że kto obowiązany z niebeſpieczeńſtwem ſwego życia do wrocenia cudzego honoru?

O. Jeśli złe oſławiony dla takiey nie ſławy zoſtaie w niebeſpieczeńſtwie życia, obowiązany ieſt iemu, nawet z niebeſpieczeńſtwem swego życia, powrocić honor. Jako *napr:* Gdyby Tyciuſz zabił Kajuſa, a wyznał by, że Sejuſz iego zabił; natych miaſt, ieśliby Sejuſz był w niebeſpieczeńſtwie, tedy Tyciuſz, ktòry ſprawiedliwie zabił, z niebeſpieczeńſtwem ſwoiey ſławy, i życia, Sejuſzowe życie uwolnić obowiązany ieſt: Jnaczey zaś ieśli nie z powieści Tyciuſza, ale z innych ſwiadkow było by dowiedziono, że Sejuſz zabił Kajuſa, w ten czas Tyciuſz z niebeſpieczeńſtwem własnego życia nie ieſt obowiązany ſiebie obiawiać. Tol. lib 5. C. 69.

P. Jeśli by dwoch wzaiem ſię zle oſławili, czy ſą obowiązani wzaiem ſobie ſławę wrocić?

O. Jeśli by złe oſławienie było rowne, może ſię ſtać z tąd wzaiemne odwetowanie rownie, iako i w pieniądzach; lecz ieśliby ieden chciał uczynić Reſtytucyą, drugi koniecznie obowiązany ieſt. Tolet loco. citto.

P. Jakowyż ieſt grzech wieńcie ſławy?

O. Jeſt tak wielki, iako mòwi S. Bernard. lib. de conſiderat. ad Eugenium, iż twierdzi naywiększą część ludzi będących w pjekle niezawodnie za ten grzech potępionych, gdyż bardzo rzadko; albo i nigdy, niebywa czyniona Reſtytucya, ato czaſem dla wſtydu, czaſem dla honoru własnego, czaſem zaś dla wzgardy.

ROZMOWA XIV.

o Poście de Jejunio.

P. Cóż to ieſt Poſt, Jejunium?

O. Jeſt to powſciągliwość w Pokarmach dla uśmierzenia wyſtępkow cieleſnych, i dla zniesienia karanja za grzechy, i dla wzbudzenia duſz do kochania Boga. S. Thom. 2. 2. q. 147.

P. Wieloraki ieſt Poſt?

O. Dwoiak; naturalny, i Kościelny: naturalny poſt, ieſt to wſtrzymanie ſię od wſzelkiego pokarmu, tak ſciſle; iżby ſię poſt złamał wzięciem, by naymnieyſzey cząſtki pokarmu, lub napoiu: choć by ſię wzięło zamiaſt lekarſtwa. d. 1. more Ramono. A takowe ſciſłe wſtrzymanie ſię ieſt potrzebne do przyięcia i ſprawowania Eucharyſtyi, i zaczyna ſię od pułnocy. S. Thomas. Wſzak że wiedzieć należy;

leży, że ten poſt niebywa złamany połknieniem ſliny, albo iakiey odrobiny wuſtach pozoſtałey od wczorayſzey wieczerzy, albo od trzeſunkowego połknienia kropli wody, podczas wymycia uſt; drobiazg bowiem ten niepowinien bydź zważany, mòwi: S. Thomaſź.

P. Cóż ieſt Poſt Kościelny? i od kogo poſtanowiony?

O. Jeſt to wſtrzymanie ſię od zabronionych pokarmow wpewnych czaſach, a ieſt poſtanowiono od Kościoła iak nayściſley do zachowania. Actor: 18. Jejunantibus autem illis.

P. Alboż ſą iakowe czaſy wyznaczone, w ktòre Chrześcianie obowiązani ſą pościć?

O. Są, iako to; Poſt czterdzieſtodniowy, Quadrageſima, wyłączywſzy dni niedzielne, wktòre od ſamych miąs wſtrzymanie ſię zachowane bywa w Katolickim Narodzie. Są też, procz czterdzieſtodniowego, poſty inne ieſzcze wielkie trzy w Roku: Jakowy ieſt, Jeden adwentowy ſzeſcią niedzielny od S. Filipa Apoſtoła poczynaiący ſię, a kończący w Wigilią Bożego Narodzenia, na uproſzenie łaſki odrodzenia ſię na nowe życie, na wzòr Chryſtuſa narodzonego: Ten Poſt w wſchodnim Kościele ſciśle zachowuią, iako Bendykt XIV. Papież w Bulli ſwoiey Allatæ ſunt nobis, bez żadney dyſpenſy zachować go każe w wſchodnim, aby podania Oycow SS. nieopuſzczali. w Zachodnim zaś, czyli ludowi Rzymſkiego obrządku, za niewzruſzoną wiarę i ſtaranie ſię o rozſzerzenie oney, nawet przez wyprawy woienne, i nakłady wielkich Jałmużn,

dyſpen-

dyſpenſuie Kościoł Rymſki w Poſkach. Trzeci Poſt znaczy Aoſtolſki, rzeczony, nauproſzenie łaſki, aby Bòg rozſzerzył wiarę Katolicką po wſzyſtkim ſwiecie; ten zaczyna ſię w niedzielę po Zielonych ſwiątkach, a kończy ſię w Dzień SS. Apoſtołow Piotra i Pawła, nate mieyſce są wigilie u Rzymian do uroczyſtzych ſwiąt. Czwarty Poſt o ſzczęśliwe wytrwanie w dobrym do ſkonania proſząc; naczym zbawienie zowiſto: zaczyna ſię od 1go dnia Auguſta, a kończy ſię w 15. dzień zaśnienia, czyli w Niebo wzięcia Matki Boſkiey; a nate mieyſce u Rzymian są Poſty czterech czaſow, czyli Krzyżowe dnie.

Oprocz tych czterech Poſtow wielkich, tak w wſchodnim iako i w zachodnim Kościele całorocznie zachować ſię zwykły: w wſchodnim Kościele ſrzody i Piątki ſciśle, Sobboty zaś według nabożeńſtwa kraiu; a są takie tygodnie w ktòre na pamiątkę, ptzytomnego Oblubieńca Chryſtuſa według Ewangelii cały tydzień nieprzypuſzcza Poſtu, iako to: po Bożym Narodzeniu; po wielkiey Nocy; i po Zielonych ſwiątkach; według tego, co mòwił Chryſtus: Jakoż Synowie godowi, czyli miłoſnicy Boſcy, mogą pościć, pòki przynich ieſt oblubieniec, przyidą dnie, kiedy od nich będzie wzięty oblubieniec, a wten czas będą pościć.

Jeſt też ieden Tydzień, bez poſtu, na potępienie Pychy i obłudy Faryzayſkiey; ponieważ Faryzeuſz potępiał bliźniego dla ſwoich poſtow, lepſzym ſię bydź rozumieiąc nad innych ludzi; co ſię bardzo oczom Boſkim niepodoba; gdyż ani ci, co poſzczą, czyią inſzą ſiłą żyią, tylką Bożą, ani

ci

ci co iedzą, i piią, czyie inſze dary pożywaią, iak tylko Boſkie, przez ktòre ich taż ſama ſiła Boſka poſila: wywrocenie zaś zdrowia i fiły, czy przez poſt, czy przez pokarmy, zawſze grzechem ieſt; ile kiedy kto nieoddaie Bogu Chwały, a bliźniemu miłości, czy to przez poſt, czy przez pokarmy, ſtaie ſię podobnym w hardości dyabłu głodnemu, a w ſytości bydlęciu nierozumnemu, w Rzymſkim zaś Kościele w Piątki, i w Soboty całoroczne wſtrzymywanie ſię od Miąs, oprocz Narodzenia Pańſkiego.

P. Jzali mogą Biſkupi w ſwoich Dyecezyach ſzczegulnieyſze nakładać Poſty?

O. Mogą dla ſłuſznych przyczyn, i powinne bydź ściſle zachowane od podległych, pod karą grzechu śmiertelnego. S. Thom. lib 2. q. 147. a. 3.

P. Zkąd wyniknęły Poſty, czy z prawa Boſkiego, czy z Naturalnego, czy z Uſtawy

O. z Prawa uſtanowionego, Papiezkiego, i dla tego Papież może ich umnieyſzyć, albo przyczyniać. Govar. lib. 4.

P. Czy może Dyſpenſować Papież aby kto pościł używaiąc Miąs, albo Jaiek

O. Może, ale takowy powinien raz tylko nadzień używać Miąſa. Navar. Conſil. fin de obſerv. jeiun.

P. w Niedoſtatku ryb albo innych pokarmow, możeli kto pościć używaiąc Mięſa bez Dyſpenſy Apoſtolſkiey?

O. Może przez wzgląd na oſtateczną potrzebę ktòra zaſtępuie Dyſpenſę, ale podobnież raz tylko na dzień ieść powi-

powinien, i zachować ſpoſob, iako gdyby miał i ryby. Navar jbidem.

P. Gdyby kto miał przywiley pościć używaiąc jaiek i Miąs, czy może przy tym doſtąpić Jubileuſzu?

O. Jeśliby to było w Bulli wyrażono, tedy może, inaczey zaś nie. Navar. Con. 5. de obſer.

P. Od ktòrych lat zaczyna ſię obowiązek poſtu?

O. Od 12. Roku ſpełnionego dla ſłabości natury, dla wzroſtu ciała i ſił, chociaż z porady, dobra rzecz ieſt aby ſię młodzież przyzwyczaiała do Poſtu. S. Thomas loco citato. a. 4.

P. Ktoż nie ieſt obowiązany pościć?

O. Starzy ſzezdzieſiąt lat maiący, chociaż w tym niewzruſzona uſtawa bydź niemoże, ponieważ ſą niektòrzy w tem wieku, że mogą pościć, a niektòrzy, i przedtym wiekiem, dla ſłabości natury, pościć niemogą, a tak zoſtawuie ſię to rozſądkowi Męża roſtropnego. a. g. r.

P. Mamki, Niewiaſty ciężarne, czy ſą obowiązane pościć?

O. Bynaymniey, ponieważ oni ſię poſilaią dla dziatek. Caiet. 2 2. q. 147. a. 4.

P. Kaznodzieie, Spowiednicy, Profeſſorowie, w Szkołach Doktorowie, komponuiący Kſięgi, izali powinni pościć?

O. Jeśliby obowiązkom ſwoim dla znudzenia poſtu niemogli zadoſyć uczynić, tedy dla wykonania lepſzego pożytku Kościoła, i Rzeczy poſpolitey, ſą wyłączeni od poſtu. Azor. 29. q. 1. Caiet. in fum. c. 3. Navar.

P. Jeśliby ſwoim zarobkiem żywił całe domowſtwo, iako oracz, i Rzemieślnik, czy obowiązany pościć?

O.

O. Nie ieſt obowiązany, ani ma opuſzczać ſwoich zarobkow i Rzemioſł dla poſtu. Caiet. 22. q. 147.

P. Czy bywa złamany poſt, wziowſzy w wieczor mały iaki poſilek?

O. Nie bynaymniey, ieśliby w tym kraiu był taki zwyczay, i toby czynił dla poſilenia oſłabioney natury, nie dla naſycenia appetytu. Caiet. n. 18.

P. Biſkup czy może dyſpenſować w poście?

O. Oto w tym rozumieniu ogulnym, żeby kto nigdy niepościł, ſam tylko Papież dyſpenſuie, w rozumieniu zaś poſtu ſzczegulnego, aby kto przez iaki czas niepościł, może dyſpenſować Biſkup, może i Paroch, dla ſłuſzney przyczyny dyſpenſować. S. Thomas. 14.

P. Kucharz kaſztuiąc pokarmow gotowanych, izali gwałci Poſt?

O. Bynaymniey. Abb. in c. 2. n. 6.

P. Podroż czyniący przez kraie Heretyckie w czaſie poſtu, czy obowiązany poscić?

O. Obowiązany ieśliby miał inſze pokarmy; albo ieśli by iemu Heretycy na wzgardę Kościoła dawali ieść mięſo. Leſſius. lib. 4. Cap. 2.

P. Jzali grzeſzą ci, którzy boiąc ſię naprzykrzyć ſłabym niechcącym poscić, dawaliby wieczerzą, albo ci którzyby przedawali mięſne potrawy dla zgwałcicielow poſtu: napr: Kapłuny?

O. Nie chcąc tnie to czyniący, i nie żądaiąc, aby gwałcono poſt, bynaymniey niegrzeſzą; przeciwnie zaś: umyślnie na ten koniec to czyniąc aby powabić do zgwałcenia poſtu, tedy grzeſzą. Roderiquez. l. 1. c. 23. Navarus. zaś z inſzemi

mi trzyma, iż Pan i goſpodarz obowiązani ſą, aby domownikom zaprzeczyć. którzy ſą zdrowi, pościć mogą, a ciężkiemi nie ſą zabawni robotami; a tym bardziey, ieśliby ich uſługa, choćby na godzinę w dzień poſtny złączona była, aczkolwiekby oni Pana lub goſpodarza ſkąpym bydź ſądzili, albo i ſzemrali.

ROZMOWA XV.

o Szlubie de Voto.

P. Co ieſt Szlub Votum?

O. Jeſt obietnica rozmyślnie, i dobrowolnie uczyniona przed Bogiem, na iaką rzecz lepſzą. S. Thomas. q. 88.

P. Wielorakі ieſt Szlub oprocz proſtego, i uroczyſtego?

O. Dwoiaki: wyrazny Szlub Expreſsum Votum, który ſłowami wyraźnemi bywa uczyniony. Domyślny ſzlub, tacitum, który tym ſamym okazuie ſię bydź uczynionym, że dobrowolnie przyiętym iako napr: przyięcia ſtopnia iakiego Swiętego; domyślnie, i taiemnie zamyka w ſobie Szlub czyſtości. Valentia: lib. 3 tit. 34.

P. Wielorakі ieſt ieſzcze Szlub?

O. Dwoiaki: Proſty purum ſimplex votum, czyli bezwzględny abſolutum, bez żadnych warunkow, i Szlub zakładny votum Conditionatum, który bywa pod iakowym kolwiek warunkiem; iako gdyby kto ſzlubował pielgrzymowanie, aby był ratowany z choroby; i takowy ſzlub niezobowiązuie, chiba tylko poſpełnieniu onego zakładu to ieſt: gdyby przyſzedł do zdrowia; zakład iednak nie powi-

mien bydź przeciwny, ani Jſtocie ani uczciwości ſzlubu. Bonac. diſp 4

P. Wieloraki w trzecim względzie Szlub?

O. Troiaki, oſobiſty, Perſonale, gdy to bywa obiecano, co do ſamey oſoby ſzlubuiącey należy. napr: Poſt, pielgrzymſtwo, wſtąpienie do Zakonu &c.

Rzeczywiſty Reale przez który rzecz iaka Bogu bywa obiecana, napr: Jałmużna, ofiara, wypłacanie ſię Kościołom, ſkładany Mixtum w którym obiecane bywa i dzieło oſoby, i rzecz iaka. napr: nawiedzenie Szpitala z jałmużną. Cap. 5.

P. Jaka ieſt rożnica między ſzlubem oſobiſtym, i rzeczywiſtym?

O. Ta ieſt: ponieważ ſzlub oſobiſty ſynow Ociec aż do 24. lat może zniſzczyć, ale niepotem, rzeczywiſty zaś, aż do 24. ſpełnionych lat, a niedaley potem, przyczyna ta ieſt, że w ſzlubie rzeczywiſtym ſyn obiecuie coś z tych maiątkow, ktere nie ſą iego, ani w iego mocy, choćby mu ſię zdawały, że właſne iego ſą, i niemoże mieć w nich wolnego rozrządzenia do 25. lat, w którym wieku bywa uwolniony z pod Oycowſkiey władzy, i ſtaie ſię ſamowolny, ſui iuris, czyli niezawiſły od cudzey woli. Jnſtit. de Patria potest. et Tolet.

P. Czy bywa też Szlub na ukaranie, votum pœnale?

O. Bywa Szlub, który ſię czyni na ukaranie iakiego wyſtępku; iako, gdyby kto rzekł, ieśli ſię nieutrzymam od grania w karty, rozdam na ubogich 100. Dukatow. Tolet. ibidem.

P. Którzyż to ſą, którzy mogą ſzlubować?

O.

O. Może czynić ſzluby wſzelki człowiek podrożny, czyli każdy człowiek docześnie żyiący, który nikomu nie podległy w ſwoim maiątku, a ma zupełny rozſądek: Zoes in Decret. lib. 3. tit. 34. n. 7.

P. Którzyż to niemogą ſzlubować?

O. Wſzyſcy, którzy doścignęli kreſu wieczności, a docześnie żyć przeſtali; tudzież i ſwięci, oraz i grzeſznicy umarli, którzy iuż więcey nic wyſłużyć niemogą; a nawet ſą i żywi docześnie niemogący ſzlubować, iako to: dziatki, Maniaci, niedoroſtki, gdyż ich ſzluby od tego, czyiey władzy podległą, mogą bydź zniſzczone Can. 1. et ſequen. Małżonkowie, po ſpełnieniu Małżeńſtwa, niemogą nie ſzlubować bez wzaiemnego zezwolenia. Valent loco citto. Biſkup pielgrzymowania ſzlubować niemoże, bez zezwolenia ſwego Kościoła, ani Kleryk, bez zezwolenia ſwego Biſkupa. Can. 7. Jpſum etiam. Mnich bez zezwolenia ſwego Superiora, gdyż już ſwego chcenia, albo niechcenia, zgoła niema w ſwoiey władzy, Can. 24. et 27. de Elect in 6. Słudzy, i obywatele bądź to wpiſani, bądź to urodzeni podległemi ze ſzkodą ſwoich Panow Can. 12. Diſtin. 54. et s. Thom. loco citto.

P. Syn, czy może przed 24. rokiem ſwoim pojſlubić Zakon?

O. Niemoże, i byłby to ſzlub niewarty. Conc. Trid ſes. 25. c. 15. de Regularibus.

P. Syn czy może ſzlubować Modlitwy i poſty?

O. Może, bo w tym przypadku, nikomu nie ieſt podległy. Zoes loco citto.

P. Wiele ieſt Kondycyi potrzebnych do prawdziwego ſzlubu?

O. Cztery: żeby była w możności ſpełnienia, poſſibilis. nieprożna non vana, dobra bona, lepſzemu ſpodziewanemu pożytkowi nieprzeciwna. non contraria meliori. Tolet lib. 4. C. 17.

P. Któraż ieſt zaſada, czyli zakład możny? Poſſibilis?

O. Aby człowiek obiecywał to, co ſam może wykonać, albo obiecywał rzecz taką, którą można uczynić. A jeſt ta obietnica dwoiaka: już to z ſtrony ſzlubuiącego, jako *napr:* Gdy by ſzlubował, że ſię powſciągnie od grzechu powſzedniego przez cały wiek życia, albo z ſtrony rzeczy obiecaney *napr:* gdy by obiecał wybudować Kościoł. Tolet ubi ſupr.

P. Materya ſzlubu iakowa bydź niepowinna?

O. Taka która ieſt próżna, tak względem Honoru Boſkiego, iako i względem zbawienia: kiedy ſię zgoła do tych końcow nieſtoſuie, w ten czas obietnica w cale ieſt próżna. J taka ſzlubem bydź niemoże.

P. Gdy kto ſzlubował że niebędzie chodził taką drogą, w którey od ſwywolney niewiaſty bywał pobudzony do grzchu, będzieli prawdziwy ſzlub?

O. będzie, bo ieſt rzecz dobra. Tolet.

P. Gdy by kto ſzlubował, dać jałmużnę, aby w poiedynku zwyciężył przeciwnika, będzie li to ſzlubem prawdziwym?

O. Niebędzie, ponieważ taki ſzlub, do złego zmierza końca. Navar. in ma.

P. Jeili by kto ſzlubował wſtąpić do Zakonu, albo dać jałmużnę, ieili by cały i zdrowy wyſzedł z poiedynku, albo z woyny,

ny, albo, żeby miał ſyna, czy będzie ważny ſzlub?

O. Będzie ważny, bo taki ſzlub nie ieſt zmierzaiący do złego końca Azor. p. 1.

P. Jeili by kto ſzlubował, raczey ożenić ſię, a niżeli wſtąpić do Zakonu, będzie li dobry ſzlub?

O. Nieważny ſzlub, bo to obiecywać, co ieſt natury ſkłonnością i zepſuciem całości, nie ieſt lepſzym ſtać ſię. Jnaczey zaś wſtąpienie do zakonu, ieſt ocalenie cząſtki życia dla ſamego Boga, i tym ſamym ieſt polepſzenie ſtanu człowieczego; gdyż ztąd ſtan zakonny ieſt doſkonalſzy, niżli Małżeńſki. Tolet ubi ſupra.

P. Gdyby takiemu człowiekowi dla doznaney niepowściągliwości, bardziey przyſtało Małżeńſtwo, niżli Zakon, czy był by obowiązany raczey Małżeńſtwo ſzlubować, niżli Zakon?

O. Tak ieſt, i będzie ważny iego ſzlub, bo takowemu człowiekowi bezpiecznieyſzy ſtan Małżeńſki, wſzczegulności go uważaiąc dla iego natury niepowściągliwey, niżeli ſtan Zakonny, względem materyi, która iemu ieſt beſpieczniejſza, i jego duſzy bardziey potrzebna. Cajet 22.

P. Jeſli by z bolaźni ſmierci, albo ciężkiego nieſzczęścia, kto co ſzlubował, czy ważny Szlub?

O. Nieważny, bo ſzlubował przymuſzony, a niedobrowolnie. Tolet ubi ſupr.

P. Jeſli by Panienka z bolaźni Oyca, albo Matki albo bliźkich ſwoich ſzlubowała wſtąpić do Zakonu, czy ważny ieſt ſzlub?

O. Nieważny ieſt, ieśli te przymuſzenie bez względne poprzedziło; gdyż przymuſzona wola, nie ieſt wola. Angel v. Cautis.

P.

P. Jeśli by kto będąc w ſtraſznej burzy, ſzlubił Zakon przyiąć dla uwolnienia od zguby, był że by to ſzlub ważny?

O. Niebyłby ważny, gdyż ſtrach burzy oney odjoł mu wolność do ſzlubu potrzebną; chociaż by tam wmieſzała ſię i przyſięga. Abb.

P. Jeśli by kto, doznawſzy ſtraſznej burzy, ſzlubował nigdy niepuſzczać ſię na morze, albo dla tego, że kiedyś zpadł z konia, ſzlubował nigdy nie ieździć na koniu, czy to ſzlub dobry?

O. Nieważny, bo taki człowiek ſzlubuie rzeczy próżne, i głupie, przez co grzeſzy przeciw ſtocie ſzlubu. Tolet.

P. Jeśli by kto ſzlubował Panieńſtwo, a one utracił, czy ważny ſzlub?

O. Nieważny, gdyż niemożna utraconego Panieńſtwa odzyſkać. Atoli bardzo ważny ſzlub, ieśli by ſzlubował powściągliwość, bo w ten czas, tyle razy przeciw ſzlubowi grzeſzy, ile razy powściągliwości niezachowuie. Tolet.

P. Jeśli by kto ſzlubił powściągliwość, potym poiął Zonę, czy powinien zachować ſzlub?

O. z Strony ſwoiey powinien, a nie zaś ſtrony Zony, poki Zona żyć będzie. Tolet.

P. Jeśli by kto ſzlubował wſtąpić do Zakonu, a nie był przyięty do niego czy ieſt obowiązany wſtąpić do inſzego?

O. Jeśli by ſzlubuiący dołożył należytey pilności, a nie był przyięty, nie będzie obowiązany wſtąpić do inſzego, ani ſcilley powściągliwości w pokarmach zachowywać na ſwiecie. *napr:* od mięſa i od wina, iakowa zachowuie ſię, w niektórych Zakonach. Tolet.

P.

P. Jeśli by kto ſzlubował to, czego by dla iakowey prawney przeſzkody wypełnić niemógł, czy po oddaleniu przeſzkody, będzie obowiązany do ſzlubu?

O. Bynaymniey niebędzie obowiązany, tak iako i Syn, który za życia Oyca ſzlubił dać ſto talarow, a nie miał ani tyle, ani mniey, ani mocy do dania, chociaż by i były; a zatym ani mógł należycie ſzlubować, co nie w iego mocy, ale w Oycowſkiey, po ſmierci Oyca niebędzie obowiązany wypełnić ten ſzlub, bo w ſzlubie powinna ſię zamykać możność ſzlubowania, i możność wypełnienia, w czaſie pewnym. Abb.

P. Jeśli by kto ſzlubował ogulnie do iakiego bądź zakonu wſtąpić, czy ważny ſzlub?

O. Ważny, i obowiązany ieſt w onym mieſcie chodzić do Klaſztorow tam znayduiących ſię, i ſtarać ſię oprzyięcie, a ieśli by niebył przyięty; iuż więcey niewiąże ten ſzlub, bo nieieſt w iego mocy, aby go wypełnił. Tolet.

P. Jeśli by kto ſzlubował nieczynić porubſtwa albo zaboyſtwa, albo innych wyſtępkow, które Boſkim przykazaniem zabronione ſą, a przecież uczynił by co przeciw takiemu ſzlubowi, wiele ten popełnia grzechow?

O. Dwa grzechy za każdym razem: przeciwko ſzlubowi, i przeciw Przykazaniu, a powinien oboie wyrazić na Spowiedzi. Tolet in Sum. lib. 4. C. 27. n. 19.

P. Jeśli by kto ſzlubuiącemu wſtąpić do zakonu, radził, aby niewſtępował, izali grzeſzy Smiertelnie?

O. Grzeſzy tak przeciwko niemu, iako też przeciw

Zako-

Zakonowi. Procz, ieśli by wiedział, że takowy ieſt nieſpołobny do zakonu, niepożyteczny, i odmienny, a zatym niewytrwa, albo inną iakową miał ſprawiedlwą przyczynę. Scot. in 4. Dis 15.

P. Jeśli by kto uczynił proſty ſzlub czyſtości, albo żytia zakonnego obrania czy będzie ważne małżeńſtwo, w które wſtępuie?

O. Taki wſtępuiąc w małżeńſtwo, grzeſzy ſmiertelnie, atoli małżeńſtwo ieſt ważne które zaciąga, niebędzie iednak mógł bez Dyſpenſy wyciągać powinności małżeńſkiey, ale ią od dawać powinien. Antoninus. p. 3. tit 3. c. 4.

P. Niewiaſta która uczyniła ſzlub przyiąć zakonne życie, a potym poſzła za mąż, czy może ſię upominać powinności małżeńſkiey?

O. Może, ale nieta, która uczyniła ſzlub czyſtości. Tobienſis v. matrim 1 J. 2. Anton.

P. Zakonnik z monaſteru wypędzony poſolennym ſzlubie, czy ieſt obowiązany zawſze chować czyſtość, ubóſtwo i poſłuſzeńſtwo?

O. Obowiązany tylko chować czyſtość. bo od poſłuſzeńſtwa i ubóſtwa przez ſame wypędzenie wolny ieſt, ato dla utrzymywania zycia ſwego. Tolet.

P. Kto opuſzcza zakonną ſukięk, iaką zaciąga karę?

O. Klątwę iuż nato wydano, i jeſt prawdziwym Apoſtatą. C. 2. Ne clerici v monachi.

P. Ta klątwa komu zachowana do Rozgrzeſzenia?

O. Nikomu, i może bydź od niey rozgrzeſzony przez własnego Spowiednika, ieżeli tak przełożony mieyſcowy oſądzi.

oſądzi, czego iednak niepowinien pozwolić poki niepowróci do habitu. Tolet. lib. 4. C. 18.

P. Gdy by kto zrzucił ſukięk zakonną, albo Klerycką żeby bezpiecznie mógł przeyść przez miaſta niewiernych, albo dla inney ſłuſznéy przyczyny; Izali będzie Apoſtatą?

O. Niebędzie, ponieważ Apoſtazya nienaſamym zrzuceniu ſukienki zakonney zależy, ale na przedięwzięciu obchodzenia ſię po ſwiecku, i opuſzczenia własnego zakonu. Tolet.

P. Kleryk w mnieſzych ſtopniach będący, opuſzczaiąc ſwoią ſukięk będzieli Apoſtatą?

O. Niebędzie, ale traci przywiley ſądu, i owſzem bez ſukienki, gdy zaciągnie małżeńſtwo będzie ważne.

P. Jeśli by kto ſzlubował że wſtąpi w małżeńſtwo, ale to tylko przez wnętrzne przedſięwzięcie ſtałeczne, a potym by uczynił profeſsyą zakonną, albo przyiął ſtopnie ſwięte, czy to godziwie uczynił?

O. Jowſzem bardzo chwalebnie, bo przyiąć ſtopnie ſwięte, albo profeſsyą uczynić, ieſt coś lepszego, i ſzczęśliwſzego Conc trid. ſeſs. 24. cap 10.

P. Do Szlubu oprocz przedſięwzięcia wnętrznego, czy potrzeba co zewnętrznego?

O. Potrzeba uſtney obietnicy ſłowami wyrażoney do Boga. Tolet lib. 4. c. 17.

P. Cóż procz tego wobietnicy potrzeba, aby był ſzlub.

O. Rozmyſł rozſądku, i wolność woli. Tolet.

P. Jeśli by kto ſzlubował zewnętrz, a wewnątrz niemiał woli wypełnienia, czy ważny ſzlub.

O. Nie ieſt ważny, gdyż ſzlubuiący miał przeciwną Jntencyą ſzlubowi, i grzeſzy ſmiertelnie, tak urągaiąc ſię z Boga. Tolet.

P. Gdy by kto człowiekowi obiecywał, czyto ieſt Szlubem?

O. Nie ieſt azby pierwey Bogu, albo Swiętym Jego ſzlubował. Tolet. ibid n I.

P. Szlubuiący powſciągliwość od powierzchownego używania Niewiaſty, ieſli by ſię nuſycał delektuiąc wewnątrz naumyſle, czy grzeſzy przeciw ſzlubowi?

O. Jeſli by ſię przez ſwoy ſzlub zamyslał wſtrzymywać od zewnentrznych dzieł, tedy by niegrzeſzył przeciw ſzlubowi i naczey zaś iesli by bezwzględnie ſzlubował powſciągliwość, tedy grzeſzy. Leſsius. lib. 4. c. 3.

ROZMOWA. XVI.

o Zniſzczeniu Szlubu. De Jrritatione voti.

P. Coto ieſt zniſzczenie ſzlubu, Jrritatio Voti?

O. Jeſt to uznanie i oſądzenie od zwierzchności za nic, czyli nieważność zgoła. coby niższa oſoba przez ſwoy ſzlub ſtanowiła, azatym aby ten ſzlub nieobowiązywał ją do wypełnienia. Tolet in ſum.

P. w Zniſzczeniu ſzlubu, czy potrzebna iaka przyczyna?

O. Doſyć ieſt na ſamey woli mogącego zniſzczyć.

P. Ktoż może zniſzczyć ſzlub?

O. Ociec Synow, Superyor ſwoich zakonnikow, mąż ſwoiey żony, albo i przeciwnie, żona ſwego męża. Pan ſwoich ſług mogą zniſzczyć. Novar. in man c 12.

P.

P. Jeſli by zakonnik ſzlubował pielgrzymowanie albo co podobnego, kto może zniſzczyć ten ſzlub?

O. Jego własny Superyor, precz ieśliby w przod taki ſzlub approbował, albo gdy by był ſzlub ſcisleyſzego zakonu, gdyż tego zniſzczyć niemożna. Navar.

P. Szluby zakonnikow, żon, ſynow, i ſług, czyli ſą podzakładne, vota Conditionalia?

O. Tak ieſt, maią bowiem zrozporządzenia Prawa, tę ukrytą przywiązaną kondycyą, czyli zakład. Jeśli mi ten do kogo należę, nieſprzeciwi ſię memu przedſięwzieciu. Navar. loco citto.

P. Jeśli by raz Superyor Approbował ſzlub ſwego zakonnika, czy może go potym zniſzczyć?

O. Czyniąc to bez ſłuſzney przyczyny zgrzeſzy. Cajetanus & Tolet, ubi ſupra.

ROZMOWA. XVII.

o Zamianie Szlubow De Commutatione Votorum.

P. Co to ieſt zamiana ſzlubu, Commatatio Voti?

O. Jeſt to przemienienie materyi, czyli rzeczywiſtości ſzlubu naczynienie czego lepſzego, i Bogu przyiemnieyſzego. naprzy: ſzlub pjelgrzymowania, zamieniaiąc na ſzlub wſtąpienia do zakonu. C. 3. de Jure Jurando & C. 4. de Voto.

P. Czy ſam że ſzlubuiący, albo raczey kto inny, może iego ſzlub zamienić?

O. Oprocz ſzlubuiącego (ktory tylko na lepſzą rzecz ſzlub zamienić może) może też Biſkup, Prałat, i każdy Przełożony, maiąc ſprawiedliwą przyczynę, ci mogą zamieniać ſzluby, nie na lżeyſze materye, czyli Rzeczywiſtości, ale ieśli bydź może, na rownoważne. Tolet lib. 4.

P. Jakaż przyczyna bydź może, aby ſzlub zamienić?

O. Sprawiedliwa; to ieſt: kiedy ſzlubuiący niemoże wypełnić, albo bardzo trudno, w tedy bowiem Bóg z ſwoiey naywyżſzey łaſkawośei, i miłoſierdzia, iedną rzecz za drugą przyimuie. Caiet 2. 2. q. 12.

P. Co powinien uważać Biſkup w zamianie ſzlubow?

O. To, aby rzeczywiſtość druga, na którą ſzlub zamienia, była iakokolwiek podobna do rzeczy ſzlubem obiecaney. naprzy; Gdy by Polak który offiarował ſię nawiedzić Domek Loretańſki Nayss: Matki, natychmiaſt nawiedził Obraz Nayss: Panny Cudownyy w Częſtochowie. naprzy: Pościć, natychmiaſt żeby ſię powſciągnął od lubieżności roſkoſzy. &c.

P. Możeli kto bez pozwolenia Superyora zamienić ſzlub ktory uczynił na rzeczywiſtość rowną, albo nieco mnieyſzą?

O. Namnieyſzą niemoże, nalepſzą zaś może, wſzakże peſpieczniey ieſt poradzić ſię zwierzchności. Tolet, ubi ſupra

P. Czy może Biſkup, albo i Każda zwierzchność; ſwoich podległych wſzyſtkie ſzluby pozamieniać?

O. Może dla ſłuſzney nacieraiącey przyczyny o procz pięciu ſzlubow ktore ſamemu Papieżowi zatrzymane ſą. 1. Szlub wſtąpienia do zakonu, 2: Szlub czyſtości dozgonney,

ney, czyli wieczney 3 Szlub pielgrzymowania do Kompoſtelli 4. do Jerozolimy 5: Do grobu SS. Apoſtołow Piotra i Pawła. Tolet ibidem n. 13.

P. Możeli Biſkup zamienić Szlub czyſtości do pewnego czaſu zamierzony?

O; Może i nawet wtym dyſpenſować z ſłuſzney przyczyny oſobliwie dla niepowſciągliwości, zważywſzy naturę, życie, urząd, obcowanie ſzlubuiących. Sylves. v. Votum.

P. W zamianie Szlubu, czy powinien bydź wzgląd na expenſa ktoreby przy wypełnieniu ſzlubu podiąć potrzeba?

O. Powinien bydź wzgląd zważaiąc iednak możność oſob, toieſt aby ſzlubuiący obowiązany był tyleż expenſować na iakowe dzieła zbawienne, według roſtropności tego, ktory ie zamienia. Navar.

ROZMOWA XVIII.

o Rozgrzeſzeniu od ſzlubow.

P. Ktoż może Rozgrzeſzyć przeſtępcę ſzlubu?

O. Każdy kapłan od zwierzchności na to approbowany Atoli zawſze obowiązek zachowania ſzlubu zoſtaie. napr. Gdy by kto poſzlubiwſzy powściągliwość dopuſzczał ſię wſzeteczeńſtwa, bywa rozgrzeſzony od ſpowiednika, ale przecie ieſt obowiązany dozachowania ſzlubu powſciągliwości Tolet.

P. Gdy by kto ſzlubował dać 1000. C. zł. Jakiemu miejcu S. kto może rozgrzeſzyć?

O. Jeśli by ſzlubuiący ułiębie tylko ſamego miał wzgląd na ſwoie nabożeńſtwo a ieſzczeby mieſce S. albo zakonne oney by ſummy poſlubioney nieprzyieło; tedy Biſkup

ſkup onego rozgrzeſzyć może. Jeśli by zaś ſzlubuiący wprzod miał wzgląd na użyteczność i potrzebę mieſca S. albo zakonnego i natychmiaſt poſzlubiona ſumma od Prałatow mieſca S. była żądana i według przyrzeczenia ſpodziewana, w Tedy żaden Biſkup rozgrzeſzyć niemoże, aż wypłaci ſzlubuiący, gdyż iuż prawo nabyte mieſcowi S. albo zakonnemu przyięciem oſwiadczonym, a tak by z tąd trzeciey ſtronie wynikneła ſzkoda gdy by ſzlubuiący był rozgrzeſzony. Tolet ubi ſupra.

ROZMOWA XIX.

o Dyſpenſie; czyli o od puſzczeniu w Szlubie.

P. Co to ieſt Dyſpenſa w ſzlubie in Voto?

O. Jeſt odpuſzczenie obowiązku ſzlubnego dla ſłuſzney przyczyny jmieniem Bożym przez Prałata maiącego nato moc i władzę uczynione. Navar. in manuſc: c. 22. n. 75

P. Komuż ta władza Dyſpenſowania przyſłoi?

O. Naywyżſzym Papieżom, iako przednieyſzym Rządzcom Kościoła Rzymſkiego, Piotra S. Naſtępcom bez pośrzednicząc od Boga dana, ile prawnie nato obranym; który to Papież we wſzyſtkich Chrześciańſkich Szlubach dyſpenſować może. Przynależy też Biſkupom władza dyſpenſowania w ſzlubach podległych im, ieśliby ta władza w niektórych rzeczach niebyła zakryślona.

P. Któreż ſzluby ſą nayſzczegulniey ſamym Papieżom zachowane?

O Pięć onych ſą wyżey wyliczone.

P. Władza dyſpenſowania w ſzlubach od kogo dana Biſkupom?

O.

O. Od Naywyżſzych Papieżow, Rządzcow Kościoła Rzymſkiego, który Biſkupow powołał do części, troſkliwości, i rządu, ale nie do zupełności władzy.

P. Parochowie czy też mogą dyſpenſować w ſzlubach?

O. Niemogą, rownie, iako inſi Prałaci mnieyſi od Biſkupa, procz, ieśliby Jm to z Przywileiu, albo ze zwyczaiu albo z ſzczegulnego zezwolenia Papiezkiego było wruczono, albo ieśliby mieli Juryzdykcią podobną Biſkupſkiey, jakowi ſą Prałaci Zakonni wyięci, którzy mogą dyſpenſować ſwoim Zakonnikom.

P. Biſkup, izali może kiedy w Rezerwowanych ſzlubach dyſpenſować?

O. Może iako ſtolicy Apoſtolſkiey Delegat, gdy ciężka przyciſka potrz ba, a nie może bydź czekana Dyſpenſa Apoſtolſka bez niebeſpieczeńſtwa Duſzy; wſzakże iednak i potym przynaymniey dla oſtrożności, powinna bydź proſzona Dyſpenſa. Coton. lib. 1.

P. Kiedy Papież Dyſpenſuie w ſzlubie czyſtości, czy też dyſpenſuie bez względnie, i całkowicie, czy tylko względem małżeńſtwa, i iego ſpraw Małżeńſkich?

O. Zaiſte niebezwzględnie, i nie zupełnie, ale tylko w części, to ieſt na ſpołkowanie z żoną własną ſwoią iedyną, a zatym byłby ten o złamanie ſzlubu obwiniony, któryby maiąc dyſpenſę, popełnił cudzołoſtwo. Card. de Lugo.

P. z jakich przyczyn może bydź Dyſpenſa?

O. z Potrzeby, iz pożytku publicznego, bądź to Kościoła, bądź to Oyczyzny, gdy tak ſprawa wyciąga. Canone. 16.

P.

P. Czy może Papież dyſpenſować bez przyczyny?

O. Papież może, ale nie Biſkup, bo to ieſt nad Prawo-poſpolite. Papiezka zaś wola ſtanie za przyczynę. Tak gdyby on święcił tego, o którym zapewnie wie, że ieſt Jrregularis, tym ſamym by iuż nie dyſpenſował. Mendoza. in c. Diſpen.

P. Dekreta Synodu Trydentſi: od kogo mogą bydź dyſpenſowane, i z iakiey przyczyny

O. Od ſamego Papieża, którego władza zupełna zawſze zachowana; ato z gwałtowney przyczyny dla większego pożytku, inaczey dyſpenſa byłaby podeyrzana. Conc Trid.

P. Jeſliby Papież polecił komu dyſpenſowanie, a tenby umarł, niewykonawſzy, co czynić trzeba?

O. Jeśliby dyſpenſowanie było pewney iakiey oſobie polecone, ataby oſoba umarła, tedy inſza oſoba powinna bydź mianowana od Papieża, jnaczey zaś, ieśliby polecone było komu dyſpenſowanie względem iego urzędu, iako to: Biſkupowi, Wikaremu, Przyłożonemu &c. Ponieważ Sukceſſor iego wykonać to może, tak odpis czyli Reſkrypt Papieſki. Ugolin.

P. Jeśliby wielu było delegowanych Sędziow w iedney Dyſpenſie, a iedenby zaczoł, czyliż mogli by ſię inſi do tego przypiſać?

O Niemogliby, ieśliby Reſkrypt Papiezki wyrażał każdy z nich; bo w tym przypadku ieſt mieyſce uprzedzenia. c. 2. de offi Judci deleg.

P. Jakże należy poſtąpić w Dyſpenſach, izali można za nich ſie wziąć?

O.

O. Poſtępować należy zbiorkowo ſummarie, zapozwawſzy iednak ſtrony, a nic zgoła za ich ugodzenie brać nie należy, ale tylko za wydanie, i przeſłanie Bulli. Declarat. S. Congr. Conc Trid. ſes 22. c. 5.

P. Jaka ieſt Forma Dyſpenſy?

O. Ja NN. Biſkup dyſpenſuię z tobą w takim ſzlubie. Mendoſa loco. &c.

P. Biſkup możeli dyſpenſować z tym, który poſzlubił Bogu że niebędzie grywał, albo, że niebędzie czynił takiey rzeczy obojętney pod karą wſtąpienia do Zakonu?

O. Może dyſpenſować, gdyż nie dla tego iuż dyſpenſować będzie ſzlub zakonu, ale tylko uwolni od grzechu, i od przyczyny ſzlubu. Navar. c. 12.

P. w Których przypadkach może Biſkup dyſpenſować w proſtym ſzlubie wſtrzemięźliwości, albo w czyſtości?

O. w Wielu przypadkach. 1. Gdy dwóch Małżonkow ſzlubuią powściągliwość wieczną, a zachodzi niebeſpieczeńſtwo niepowściągliwości; do Papieża zaś Rzymſkiego niełatwo mogą udać ſię. 2. Jeśliby który z Małżonkow bez zezwolenia drugiego poſzlubił czyſtość. 3. jeśliby kto poſzlubiwſzy czyſtość, poiął żonę, i ſpełnił Małżeńſtwo. 4. Kiedy kto ſzlubuie powściągliwość do czaſu. 5. Kiedy kto uczynił ſzlub, że niema poymować Zony. Jeśli by kto ſzlubił niedotykać ſię niewiaſty, z lubieżnością. 7. Jeśliby kto ſzlubował, że ma przyiąć który ſtopień w Klerze Navar C. 13.

P. Jeśli by kto ſzlubował pielgrzymowanie do Grobow Apoſtol-

ſtolſkich, w taki czas izali może Biſkup dyſpenſować, przynaymniey w czaſie?

O. Może, ieśli ſzlubniący ieſt zaięty więzieniem, albo chorobą albo uboſtwem. Ugolin.

P. Możeli Biſkup dyſpenſować z tym, który ſzlubił wſtąpić do pewnego zakonu, aby wſtąpił do inſzego?

O. Może, gdyż to ieſt bardziey zamienić ſzlub, aniżeli dyſpenſować. Cajet. 2. 2. q 89.

P. Kiedy Biſkup dyſpenſuie w ſzlubie powinien że na mieſce ſzlubu założyć iakową Pokutę, albo inną rzecz?

O. Niekoniecznie, gdyż by to tym ſamym niebyło dyſpenſą, ale zamianą. C. 7.

P. Możeli Biſkup przekazać, czyli delegować tę dyſpenſę?

O. Może, ieśli ją ma względem ſwoiey godności, ale ieśli ją ma zleconą od naywyżſzego Papieża, w jakim przypadku, tedy niemoże. Ugolin, ubi ſupra.

ROZMOWA XX.

o Swiętokupſtwie De Symonia.

P. Od czego ſię nazywa i Co ieſt Symonia?

O. Od Szymona Czarnoxięznika, czyli Miſtrza Czarnoxięzkiey nauki; którego Piotr S. Apoſtoł w Dziejach Apoſtolſkich przeklął, za to, że od Apoſtołow chciał kupować za pieniądze łaſkę Ducha S. Can. 39. A ieſt to Swiętokupſtwo, ufilna wola kupić, albo przedać za doczeſną cenę, cokolwiek Duchownego, albo przyłączonego do Duchownych rzeczy. Hoſtie. in ſum.

P.

P. Wielorakaż ieſt cena w Symonii?

O. Trojaka: 1. Cena podarunku od ręki, iako to: pieniądze przez które ſię rozumie wſzelka rzecz, która za pieniądze może bydź nabyta. *napr:* ſzaty, Konie &c. 2. Cena od języka: iako to: Pochwała, nagana, zaſtępſtwo Patrona, wſtawienia ſię za kim, i zaleta, ieśli by to ofiarowano było z umową, i obowiązkiem. Can. 114. Cena uſługi: iako to uſługiwanie iakowe w rzeczach doczeſnych, iakowe czynią ſłudzy, Ekonomowie &c. Navar. C. 23.

P. Wieleż ieſt gatunkow Symonii?

O. Trzy gatunki. 1. Umyſłowa Mentalis Simonia, a ieſt to wnętrzne przedſięwzięćie, przez które kto daie rzecz Duchowną chcąc go z obowiązać do oddania rzeczy doczeſney, albo przeciwnie, iako gdy by kto dał pieniądze Biſkupowi, aby iemu ſłużył z intencyą; żeby za pieniądze, albo za uſługę miał beneficium Kościelne, nieczyniąc na to żadney umowy. Valen. 2. Ugodna Conventionalis Symonia; kiedy, albo potaiemnię, albo wyraźnie zaſzła ugoda bez wykonania, iednak przynaymniey nie z obeyga ſtron, co dwoiakim ſpoſobem ſtać ſię może; Raz ieśli tylko zaſzła ugoda Pactum ale nieprzyſzło do podania, tradycyi, a ta Symonia zowie ſię przez ſię ugodna. Drugi raz, ieśli by iedna ſtrona dała cenę, a druga niepodała rzeczy Duchowney, i przeciwnie; A ta Symonia zowie ſię zmieſzano ugodna mixta conventionalis, gdyż ſię ſkłada częścią z rzeczywiſtey, częścią z ugodney. Valent loco citto. 3. Symonia Realis ſwiętokupſtwo rzeczywiſte, a te wten czas ieſt, kiedy umowa

wa z obu ſtron ſkutkiem ſpełniona ieſt przynaymniey początkownie. Valent ibidem.

P. Symonia Confidentiæ czyli zaufania do którego Gatunku należy?

O. Do Symonii ugodney, przez którą, kto umawia ſię z tym, komu podaie, albo dla kogo ſtara ſię o Beneficium, obieraiąc, prezentuiąc, za nim proſząc, rezygnuiąc dla kogo, naſtawiaiąc, potwierdzaiąc, zalecaiąc, albo innym iakowym ſpoſobem, tak iżby ten, który Beneficium miał przyiąć inſze, te które ſam utrzymuie, ſtaraiącemu ſię, albo iego bratu, albo krewnemu z pożytkami, albo ich cząſtkę uſtąpił. Przeciwko którey to Symonii zaufaley ieſt Koſtytucya Piuſa IV. R. 1564

P. Za iakowe to rzeczy dawać pieniądze, ieſt grzech Swiętokupſtwa?

O. Za rzeczy Duchowne, albo do nich przywiązane.

P. z Jakich przyczyn może bydź dany pieniądz bez grzechu Symonii?

O. z Wielu przyczyn . . . 1. Nakſztalt zapłaty za trudy i fatygę. 2. Nakſztalt wyżywienia ſług, czyli ſprawcow rzeczy Duchownych. 3. Nakſztalt Jałmużny. 4. Nawzor ofiary, która ſię czyni ſamemu w ich ſługach. 5. Nawzor ſzczodroty, czyli dobrowolney darowizny, i wdzięczności. 6. Dla chwalebnego gdzie zwyczaju. . A tak, kto ze zwyczaju przyiętego z dawna co daie doczeſnego za uſługę duchowną, oczewiście ſię pokazuie, iż to daie w ſpoſob Jałmużny, czyli ofiary. Tolet in ſum. C. 87.

P.

P. w Symonii rzeczywiſtey, czy może Papież dyſpenſować?

O. Chociaż Swięto-kupcom żadnego niemaſz miłoſierdzia, aby znać ich niegodziwa umowa, przez dyſpenſę, nieſtała ſię iako by godziwą, Jednak Naywyżſzy Papież, chociaż to rzadko ſię trafia, z naywiękſzey łaſkawości Solicy, Symoniakow do Beneficiow uſpoſabia, i od tak ſtraſznego grzechu rozgrzeſza. C. 27. 45. & fin. 6 t. Glos. Can. Miror.

P. Biſkup izali może rozgrzeſzyć podległego ſwego od taiemney Symonii?

O. Może D. D. in Conc: Trid. ſes. 24 C. 6 Jowſzem wſzelkiego ſwiętokupcę, byle by nie był Swięto kupcą w Kapłaństwie, albo w Beneficium. Hoſtien.

P. Jakowyż ieſt grzech Swiętokupſtwo?

O. Smiertelny, a troiako grzeſzy Swięto-kupca. Raz, żeto przedaie, co niemoże bydź doczeſną ceną ocenioną, przez wzgląd rzeczy do Boga należących. Drugi raz, że przedaie rzecz nieſwoią, bo mówi Paweł S. 1. do Korynt. C. 4. Człowiek ieſt tylko ſzafarzem rzeczy Duchownych a nie Panem; a tak, kto przedaie rzecz Duchowną, cudzą rzecz przedaie. Trzeci raz że tak poſtępuie przeciwko iſtocie rzeczy Duchownych Tolet.

P. Umyſłowa Symonia, czy ma iakowe kary od Prawa poſtanowione?

O. Zadnych niema, gdyż zataiemne ſwoie pomyſlenie, żaden w zewnętrznym ſądzie karania niepodeymuie, ale doſyć, aby ią oczyścić przez Pokutę przed Bogiem. C. ſin loco cit to.

P.

P. Symonia Umowna Conventionalis i Symonia zaufana Confidentiæ iakowe maią kary w Prawie?

O. Poty żadnych kar niemaią, poki umowa skutkiem się niespełni: Guttierez lib 1. Can. Quæst: gdzie kary nie ściągają się, iak tylko natych, którzy, po uczynioney umowie, iakożkolwiek daiąc, albo biorąc, Symonią popełnili, w tey mierze bowiem nikomu nieszkodzi, usiłowanie, i zamyślanie ieśli nienastąpi uskutecznienie. l. ff. Quodquisq: iur.

P. Izali Symonia rzeczywista w samym dziele ściąga kary ustanowione w Prawie?

O. Tak iest zaiste, że ściąga karanie, ato w Beneficiach tylko, w stopniach Kleryctwa, wstąpienia do zakonu, albo do Kapłaństwa, Navar. in manus:

P. w Jakowe kary wpada ten co po Symoniacku poświęca na Stopnie?

O. Samym prawem, iest wyklęty. Extravagan. Com. Jest zasuspendowany oddawania iak egokolwiek stopnie, nawet od pierwszego postrzyżenia: niemoże też używać pontyfikalnych znamion, zabroniony wstęp do Kościoła, a ieśliby przeciwko Suspensie, albo Interdyktowi co czynić ważył się, zostaie zasuspendowany od Administracyi Kościoła, i od odbierania pożytkow wszelkich, i niemoże bydź rozgrzeszony, tylko od samego Papieża, statuit in Bulla edita Contra Prom.

P. Jak bywa karany Symoniacko wyświęcony?

O. Samym dziełem iest wyklęty, i zasuspendowany, od wy-

od wykonania tych stopni, nawet przed promocyą przyięty ch. Extravaga: Procz, gdy by go niewiadomość o Swiętokupstwie przez kogo innego wynalazła. Less. loco cit to. gdyż bowiem wyświęcony niegrzeszył, kary zaciągnioney przez cudzą nieprawość cierpieć niepowinien.

P. Jzali Suspensa iest wieczna dla tych co Symoniacko są wyświęceni?

O. Doczesna tylko przez Konstytucyą Piusa V. i to do 10. lat, iednak, aby Symoniacko wyświęcony rok w więzieniu przemieszkał.

P. Ci, co wstępuiąc do zakonu cokolwiek zaprzyięcie daią, albo ci, co przyimuią, iakową karę zaciągaią, bądź to mężczyzn bądz niewiast?

O. Tak daiący, iako i biorący, samym dziełem bywaią wyklęci. Extravaga: iednak ta Bulla według zwyczaiu niezdaie się bydź przyięta; Gdyż, osobliwie w monasterach mniszek posagow, i obiadow wyciągaią, nie zawstąpienie, ale za wyżywienie mniszki: ato gdy monaster iest niedostatek cierpiący; w monasterach zaś męskich co kolwiek bywa dobrowolnie dano, bez grzechu Symonii bywa przyięto. Navar. in sum.

P. Ten co po Symoniacku prezentuie do Beneficium, iak bywa karany?

O. Według zwyczayney praktyki, za ten raz, bywa mu odięta przezentacya, i kolacya, i te Prawo dostaie się w moc Biskupowi, a on prezentuiący samym dziełem zastaie wyklęty, i tylko przez Papieża w ostatnim zgonie życia, może

może bydź rozgrzeſzony. Extravagan.

P. Ten, co otrzymuie tym ſpoſobem Beneficyum, czy z mocy Prawa powinien go tracić?

O. Tak ieſt, i owſzem obowiązany ieſt do Reſtytucyi wſzyſtkich pożytkow z niego odebranych, i ſtaie ſię wieznie nieſpoſobnym do otrzymania tak tych, iako i innych Beneficiow Kościelnych, ieśli by zaś przekonany był, że częściey te zbrodnie popełniał. tedy oprocz wyż wſpomnianych kar, cielesnie też ma bydź karany, degradowany, i od wiernych odrzucony. Pius V. Bulla Cum.

P. Kleryk, ieśli by przed popełnioną Symonią otrzymał Beneficium, czy one traci ſamym Prawem?

O. Nietraci, ponieważ to nieieſt w Konſtytucyi Piuſa V. wyrażono, a kary niepowinny ſię rozciągać do tego, co niewyrażono. Gloſ. in fin; kary bowiem ſą nienawiſne, i dla tego maią bydź pobłażane.

P. Po Symoniacku trzymaiący Beneficium, ale niewiedzące otym ieśli by znać Przyiaciele, albo krewni iego dali co bez wiadomości iego czy powinien one opuścić?

O. Powinien, iak tylko ſię dowie o Symonii, Ugolin.

P. Symoniacko trzymaiący Beneficium bez żadnego przykonania ſądowego, czy dla ſamego ſumienia powinien one opuścić?

Powinien zewſzyſtkiemi pożytkami od bieranemi. Tolet. in ſum. lib 4. i od Spowiednika niepowinien bydź rozgrzeſzony, ieśli niema ſzczerey woli one opuścić. Conſtit. Pii. IV. In ſablim 15. 6. b 2. Ao.

P.

P. Cena Symonii ze wſzyſtkiemi pożytkami komu ma bydź powrocona?

O. Kościołowi, albo ubogim, bo ten, ktòry dał tak pieniądze, ſtracił one daiąc na rzecz ſzpetną. Tolet ubi ſupra.

P. Poſrzednik, albo ktory ſię wſtawia w Symonii, czy ieſt obowiązany czynić Reſtytucyą przychodow?

O. Nie ieſt obowiązany, chociaż ciężko grzeſzy, gdyż tylko ta kara na ſamego Symoniaka włożona ieſt Tolet.

P. Dawać Beneficia niegodnemu dla poufałości, albo pokrewieńſtwa, czy ieſt Symonia?

O. Nie ieſt Symonia, ale grzech ſmiertelny. S. Thom.

P. Czy mogą bydź przedawane rzeczy S. bez ſkazy Symonii?

O. Mogą przez wzgląd na materyą, ale nie według Beneficyow. Tolet ubi Sup.

P. Niewiadomość o Exkomunicę, czy uwalnia Symoniaka od klątwy?

O. Tak ieſt uwalnia, gdyż do zaciągnienia klątwy, potrzebna ieſt wiadomość. Tolet.

P. Wiedzący, a nie oznaymuiący Symoniaka czy ſą wyklęci?

O. Chociaż z Bulli Extravagan. Can. 2. do tego prawo zmierza, że iednak to teraz nie ieſt wezwyczaiu, przeto niepopadaią w klątwę. Tabien. y S.mon §. 75.

P. Jeśliby ktòry Kapłan trzymany do ſłuchania ſpowiedzi, dwa, albo trzy tyſiące ſtrawił, czy ieſt obowiązany do Reſtytucyi i czy ieſt tam Symonia?

O. Nie ieſt bynaymniey, gdyż praca poprzedzaiąca, a

za nią zapłata należyta wymawia go.

P. Jeśli by się kto obowiązał przez rok cały, albo czas iaki Administrować Sakramenta, albo Celebrować, czy może zapłaty żądać bez Symonii?

O. Może, a to względem swoiey pracy. Cajet.

P. Jeśli by kto wziął co za słuchanie Spowiedzi administrowanie Innych Sakramentow, czy będzie Symoniakiem?

O. Będzie Symoniakiem, bo taka praca iest złączona ściśle z rzeczą Duchowną, i nie może bydź od niey odłączona przez żaden wzgląd, procz ieśli by mu co dobrowolnie ofiarowane było. Sol. loco.

P. Za pracę około świętości Błogosławieństw podiętą biorący czy będzie Symoniakiem?

O. Będzie, ponieważ te są funkcye stopni, a nie powinny się czynić, iak tylko od Kapłana, iako za święcenie wody, Domow, rzeczy, czytanie Ewangelii, Exorcyzmy &c. i są to akty właściwie Duchowne od władzy nad naturalney wynikaiące, i do końca Duchownego zrządzone. Glos. in C. 9.

P. Biskupi czy mogą zastawować godziwie Wikaryuszom swoim na roczny czynsz swoią Jurysdykcyą?

O. Ponieważ z tego wywrocenie sprawiedliwości i z buntowanie poddanych wynika tedy samym dziełem wpadaią w klątwę, od ktorey nie maią bydź rozgrzeszeni, póki pieniędzy, za które zostawili zupełnie niewypłacą, z których połowina na fabrykę Kościoła katedralnego, a druga na

wyży-

wyżywienie Studentow przy katedralnym Kościele uczących się, obrocona bydź powinna.

P. Czy też i ten iest Symoniakiem, który daie pieniądze dla otrzymania przyiazni, albo służby, z którey potym następuie Beneficium?

O. Nie iest Symoniakiem byle by nie tym końcem dawał, aby Beneficium dostąpił Tolet.

P. Ugodna Conventionalis, i poufała Confidentialis Symonia chociaż kor prawem zakreślonych nie ma, czy może iednak bydź karana?

O. Może, rozsądnie tracąc Beneficium, i niesposobnością do innych otrzymania na przyszły czas, ona bowiem szkodliwsza iest, niżeli umysłowa, a rożni się od rzeczywistey. Cassad: de eis 5 de Constit:

P. Do czyiego sądu należy zbrodnia Symonii, a iakowych potrzebuie dowodow?

O. Do Sądu Duchownego, a oprocz świadkow, i innych dowodow, może bydź dowodzona samą pogłoską. Paris tract. de Confident: q. 64. Gutier que 1. 2 C. 15.

ROZMOWA XXI.

O Lichwach. De Usuris.

P. Co iest Lichwa usura?

O. Iest wola odebrać w zysku, cokolwiek pieniądzmi może bydź oszacowano nad słuszność, przez sam wzgląd na pożyczenie. Navar in sum C. 17.

P. W samym pożyczaniu, czyli użyczeniu rzeczy czy iest iaka Lichwa?

O. Niemaſz, ale raczey akt, czyli uczynność dobra z miłości pochodząca, i bez pretenſyi uczynione pożyczenia Gloſſa.

P. Czym ſię rożni wygodzenie, użyczenie, comodatum od Lichwy, ab uſura, i od pożyczki mutuo?

O. Rożni ſię, bo w wygodzeniu nie oddaie ſię panowanie nad rzeczą, ale tylko pozwala ſię używanie rzeczy, aby rzecz ta potym była oddana. W Lichwie zaś, i w pożyczce panowanie nad rzeczą oddaie ſię, i iuż nie ta ſama rzecz, co do własności gatunku, oddaie ſię. Tolet in sum: l 5. c. 28

P. Co należy do Lichwy?

O. Pożyczka Mutuum, Zyſk Lucrum, który może bydź pieniądzami oceniony, i żeby taki zyſk przednieyſzym ſpoſobem wynikał a nie poslednieyſzym z pożyczki. Tolet loco

P. Lichwa iakowym prawem bywa za kazana?

O. Przyrodzonym, Ludzkim, i Boſkim.

P. Lichwa izali ieſt Grzechem?

O. Jeſt grzechem ſmiertelnym, i mówić przeciwnie, ieſt to zdanie Heretyckie.

P. Lichwiarz izali ſamym Prawem ieſt wyklęty?

O. Jeśli ſwiecki ma bydź wyklęty, ieśli Kleryk ma bydź ſuſpendowany, i owſzem z Urzędu złożony. Can. 4.

P. Wieloraka ieſt Lichwa?

O. Dwoiaka: Umyſłowa mentalis, kiedy kto tym umyſłem pożycza, aby zyſk z pożyczki odebrał, bez umowy wyrażoney, albo utaioney z pożyczalnikiem, aby od niego takowy zyſk odebrał. Druga Lichwa Rzeczywiſta, uſura Realis, kiedy kto pożycza za umową wyraźną, albo domyſlną, ażeby miał zyſk z pożyczki nad ſłuſzność Can. 1.

P. Wieloraka ieſt ieſzcze Lichwa?

O. Wyraźna i domyſlna, wyraźna, Expreſsa, kiedy umowa Pactum zachodzi wyraźne, żeby można z pożyczki nad ſłuſzność zyſku domagać ſię. Umowa taiemna zachodzi w Lichwie domyſlney naprzy: Gdyby kto zwykł pożyczać, tako to Tyciuſz rzekł Kaiuſowi pożyczalnikowi: wieſz moy zwyczay pożyczania. Bywa też ieſzcze Lichwa formalna, kiedy bywa formalna pożyczka z zyſkiem z niey pochodzącym; iako to: Gdybyś komu pożyczył 100. a po Roku odebrał 110. Bywa Lichwa virtualna w którey zachodzi pożyczka z wnętrznym obowiązkiem, iako ſię trafia w przedaży rzeczy nad ſłuſzną cenę, dla odroczoney zapłaty według Prawników.

Bywa ieſzcze Lichwa Troiaka, 1. zyſkowna, Lucratoria, która zamyka iakowyś zyſk doczeſny przez ſię Jmieniem pożyczki wyciągniony. 2. Karaiąca, Penitoria, która zamyka winę iakową, którą pożyczalnik wypłacić powinien za zwłokę wnieprętkim oddaniu długu. 3. Nadgradzaiąca Compenſatoria. która bywa wymagana zadług względem ſłuſznego Jntereſu, iako to; ſzkody wynikaiącey, Damni emergentis, albo zyſku uſtaiącego, vel Lucri Ceſsantis, albo przez wzgląd na niebeſpieczeńſtwo, na pracę,

cę, albo na expensa, czyli koſzt łożony, których przyjadkow roztropnie obawiać ſię przychodzi, w odzyſkaniu długu; ſi Commiſsia ſſ. Rem totam.

P. Jeśliby kto był winien 100. po Roku a w przytomnym czaſie oddałby 70. proſząc, aby mu trzydzieści było odpuſczono, czy będzie lichwa?

O. Jeśliby proſił o przeciąg czaſu, abymu to było odpuſczono, tedy ieſt lichwa: jeśli zaś względem niebeſpieczeńſtwa, które może ſię trafić; albo względem niedoſtatku pieniędzy, ponieważ prawdziwie przytomny pieniądz więcey waży, aniżeli ſpodziewany; mógł by bowiem wtym pieniądzu naprzyr: Zło: 70. Kupić 100. Aprzeto gdy tak żadna zdrada niezachodzi, ani to ſię mówi względem czaſu, tym ſpoſobem nie ieſt Lichwa. Tolet ubi ſupra.

P. Jeśli by kto dał w zaſtaw Pole za Poſag czy ieſt Lichwa?

O. Nieieſt Lichwa, i godziwie zbierane pożytki z niego; dla uciążliwości małżeńſtwa, aż do oddania poſagu. ſot. lib. 6. q 1. a. 2.

P. Jeśli kto ma nadzieie, albo żądanie wziąć co nad dług będzieli to Lichwa?

O. Niebędzie, ponieważ, i żądanie, i nadzieia rożnią ſię od Jntencyi; w tem że Jntencya działa dla rzeczy, zkąd kto tak pożycza dla Lichwy Lichwiarzem ieſt: Nadzieia zaś i żądanie niemaią natury działania i wykonania, żeby mogły bydź Lichwą. Tolet ubi ſupra.

P. Jeśli by kto dał pieniądze złotem a wziołby co z umiarkowaniem i ſrebrem, czy ieſt Lichwa?

O.

O. Nieieſt, bo taki Kontrakt nieieſt długiem, ale zamianą iedney rzeczy na drugę. Tolet.

P. Jeśli kto pożycza oraczom Pszenicy ztym zakładem, aby byli obowiązani ſprawować rolę pożyczaiącego, czy to będzie Lichwa?

O. Będzie, bo ten obowiązek może bydź oſzacowany pieniądzmi, a tak przyidzie odbierać więcey nad ſłuſzność przyzwoitą; procz ieśli pożyczaiący zdługu co kolwiek za rozſądkiem dobrego człowieka odpuścił Tolet.

P. Jeśliby kto pożyczył pieniędzy ztym obowiązkiem, iżby ten który pożyczył z maiątku dłużnika kupował, czy będzie to Lichwa?

O. Będzie Lichwa chociażby nic nad ſłuſzność pożyczaiący w towarach niewyciągał, gdyż taki obowiązek może bydź ceną oſzacowany procz ieśliby boiąc ſię Lichwy, cokolwiek z długu odpuścił. Tolet ibidem.

P. Jeśliby kto pożyczał pieniędzy Panu, aby mu odpuścił podatki będzie to Lichwą?

O. Doſyć iawną, i otworyſta będzie. Tolet ibidem.

P. Jeśliby kto pożyczał pieniędzy żegluiącemu, albo na Jarmark idącemu, i zato, że z niebeſpieczeńſtwem ſwoim onemu powierza ſwoie pieniądze, brałby od niego co więcey nad to, co pożyczył, będzieli to Lichwą?

O. Będzie, ani te niebeſpieczeńſtwo onego wymówi, bo te bardziey do dłużnika należało.

P. Jeśliby kto w Jeſieni pożyczał zboża, ażeby nawioſnie były mu oddane albo tak drogo przedawał w Jeſieni, iak maią

bydź

bydź nawiosnę, czyto będzie Lichwą?

O. Będzie, procz ieśliby wątpliwość była, że w czasie wiosny niemaią bydź droższe zboża, niżeli w Jesieni, Glossa d. C. fin. v. tempora.

P. Jeśli kto daie stare zboże, abymu nowe było oddane, będzieli to Lichwą?

O. Będzie, ieśliby tym względem dawał, i z tey przyczyny, że nowe będzie droższe, ale ieśli by z tey przyczyny wyciągał, aby iego pożyczone zboże nie zginęło, nie będzie Lichwy Tolet.

P. Jeśli kto pożycza z umową, aby drugi za niego ręczył się w iakiey sprawie, albo żeby się obowiązał, nawzaiem iemu pożyczyć czy to iest Lichwa?

O. Będzie i to Lichwa, ponieważ ten obowiązek może bydź ceną oszacowany, z tey przyczyny odbiera więcey nad rzecz pożyczoną. Tolet.

P. Jeśli kto pożycza, i bierze zastaw pożytkuiący, nap: Ogrod Winnicę, albo Pole, czy i to Lichwa?

O. Tak iest zapewnie, i iest obowiązany powrocić korzyści wytrąciwszy koszta łożone. Tolet.

P. Dożywotni Pan iakowey rzeczy, który ią w zastawie wziął, czy może bez lichwy korzyści z zastawy wynikaiących, nad rzecz pożyczoną używać?

O. Może, bez Lichwy. Barbosa. in C. 1. de feudis.

P. A ten że czy iest Lichwiarzem który bierze co więcey przez wzgląd na przestaiący zysk, albo wynikaiącą szkodę?

O. Nie iest Lichwiarzem, gdyż dla zwłoki dłużnika, kredytor z niedostatku pieniędzy pożyczonych utracił zręczność zyskania Barbosa.

P. Jeśliby nie mogła się dowodzić szkoda wynikaiąca, mokeli kto poszukiwać zysku pożyczaiąc?

O. Nie może, bo tylko w ten czas nad całość pożyczoną sprawiedliwie co bywa wymagano, gdy szkoda iest dowodna; z kąd pożyczaiący, pożyczaiąc, może użyć tego zakładu, pożyczam tobie pieniędzy, ale ieśli będę miał szkodę przez te pożyczenie, będziesz musiał mi to nadgrodzić. Tolet.

P. Jakowe maią bydź przyczyny, aby się mogło co więcey brać nad całość przez wzgląd na zysk ustaiący?

O. Trzy są przyczyny czyli zakłady, kondycye. 1. Jeśli by te pieniądze, które się pożyczaią wyż naznaczone są na handel Kupiecki. 2. Jż by pożyczaiący nie miał innych pieniędzy, z których by mogł pożyczyć oprocz tych. 3. Żeby zysk ustawaiący mogł bydź dowiedziony. Tolet.

P. Jeśli by kto pożyczał oliwy, aby mu była oddana zbożem nowym, będzieli Lichwą?

O. Nie będzie, ieśli to nie czyni tym umysłem, że zboże nowe będzie droższe, niż oliwa.

P. Jeśli by kto pożyczył kupcowi pieniędzy, ażeby z przedanych towarow rowny zysk mieli, i to dodawszy, aby nie była naruszona i całość pożyczona?

O. Takowy kontrakt iest oczewiście Lichwiarski, bo do tego, żeby nie był Lichwiarskim, powinne by pożyczone pieniądze wdać się w niebespieczeństwo utraty. Tolet.

P. Kto daie sto dukatow w Februarym, aby mu w czasie przy-

ſzłego żniwa 400 miar pſzenicy oddano chociaż w Februarym, kiedy dawano były 100 dukatow, miara pſzenicy koſztowała Zł: 8: Takowy kontrakt kiedy nie będzie Lichwiarſkim?

O. Kiedy dowodnie bywa wątpliwość, że w czaſie żniwa iedna miara pſzenicy będzie koſztowała więcey lub mniey nad puł ſiodma złotego, ponieważ wątpliwość o większey, lub mnieyſzey cenie, onego uwalnia od Lichwy; i ten to ieſt trefunek ſzczęścia, i wydaie ſię tak naniebeſpieczeńſtwo ſtraty albo zyſku. *Powtore* Ponieważ wątpliwe rzeczy nalepſzą ſtronę maią bydź tłumaczone. A gdy on ieſt wątpliwym o cenie większey, albo mnieyſzey w czaſie żniwa przyſzłego nie ma bydź ſądzony za Lichwiarza, ponieważ to zawiſło od przypadku; a tak kupiec, iako i przedawca, rownego loſu ſzukaią. *Potrzecie* Ponieważ wygoda i nie wygoda z odkładania zapłaty należą rownie i do kupca i do przewod y. l. penullim C. de ſe. Ani to zbrania, że w czaſie, w którym czyni ſię kontrakt Pſzenica w większey Cenie zoſtaie, bo ſię w ten czas nie daie ta pſzenica, ale ta która ma bydź w Auguſcie zbierana.

P. *Kiedyż bywa kontrakt Lichwiarſki?*

O. Nayprzod, kiedy niema wątpliwości o większey, lub mnieyſzey cenie, ale pewna wiadomość, że w czaſie żniwa miara Pſzenicy będzie więcey warta, niżeli puł ſiodma złotego. Powtòre kiedy kupiec zapewnie wie, że przedawca przedaie mu pſzenicę w mnieyſzey Cenie przyciſniony potrzebą. Gloſsa,

P. *Ta wątpliwość iaka bydź powinna, aby kupca uwolniła od Lichwy?*

O.

O. Powinna bydź ſprawiedliwa, ktora może ſię zważać z okoliczności czaſu nie urodzaiu &c. Gloſs.

P. *Kto przedaie towary tym zakładem: aby po 4. miesiącach dano mu 100. Dukatow, lubo w czaſie przedaży nie koſztowały iak tylko 80 Dukatow, ten kontrakt, kiedy nie będzie Lichwą?*

O. Nayprzod kiedy ieſt wątpliwość, że po 4. Mieſiącach rzeczone Towary więcey warte, niżeli ſto Dukatow. 2. Jeśli czaſu przedaży nie miał onych przedawać, bo gdy by one w ten czas chciał przedać, byłaby Lichwa, ponieważ z pewną wiadomością więcey bierze, niż towary warte Glos. in de ſin.

P. *Jeſliby który Lichwiarz uproſił ſobie liſty nakazuiące, aby drugi Lichwiarz wypłacił mu lichwy, czy ma bydź ſłuchany?*

O. Niepowinien bydź ſłuchany, poki ſam wprzod ſkutecznie niepowroci Lichwy, które innym winien ieſt, kto bowiem podobną chorobą zaięty ieſt, przeciwko drugiemu niepowinien bydź ſłuchany; i prożno ten rachunku od Prawa ſzuka, który ſam gwałci Prawa. C. 17.

P. *Jeſliby Lichwiarz iawny od Dekretu przeciw ſobie wydanego w ſprawie Lichwy appelował, czy ma bydź ſłuchany?*

O. Bynaymniey, ażby pierwey powrocił Lichwy, gdyż w jawnych wyſtępkach, niemaſz mieyſca appelacyi, ale ſama exekucya. C. 11.

P. *Czy może kto czynić Lichwy, na wykupienie poymanych w niewolą?*

O. Niemoże, bo pod pretextem Pobożności, niema bydź popełniana niezbożność C. 4.

P. Lichwiarze do iakiego ſądu należą?

O. Do Sądu Duchownego, C. 2. Bulla. Greg. XV.

P. Sędzia Kościelny, czy może ſądzić Lichwiarzow, chociaż by niebyło oſkarżyciela, i proſzącego o Lichwy?

O. Może, i powinien przez ſame ſumienie ścigać Lichwiarzow, gdyż do Sędziego Kościelnego należy, wytracać grzechy publiczne. C. 3. & 15. loco citto.

P. Któż może dyſpenſować z Klerykiem Lichwiarzem?

O. Jeśli by ſię upamiętał, i czynił Pokutę, i powrocił Lichwy, tedy Biſkup dyſpenſować może, do wykonywania ſtopni przyiętych, i do innych przyięcia; bo mu to Prawem nie ieſt zabronione.

P. Jeśli kto pożycza ſto dukatow w czaſie tym, kiedy kaidy dukat waży 18 Złło: Pol: a potym by Krol z Rzeczą-plitą pomnożył walor, Dukata do 20. Złl: do czego obowiązany dłużnik?

O. Tylko do oddania ſto Dukatow według waloru 18 Złł, gdyż w pieniądzach cena niegaśnie, ani ſię odłącza od pieniędzy, iako od Zboża. Tol. l. 5. C. 34.

P. Jeśli by kto pożyczył 100. N. z tym zakładem, aby w pewnym czaſie były oddane, pod winą 10 N: możeli godziwie tey winy upomnać ſię?

O. Może, bo to, co bywa odebrano, nad całość pożyczono ieſt zaciągnioną karą, a niepożyczką. Tolet.

P. Jakowe Kondycye potrzebne, aby wina godziwie mogła bydź wymagana?

O. Te trzy. 1. Zeby niebyło połyczanie z umyſłem wymagania co, nad całość. 2. Aby ten, który wkłada winę poży-

pożyczaiąc niewiedział dowodnie, iżby dłużnik niemogł wypłacić w czaſie naznaczonym. 3: Aby też wiedział dobrze, iż dłużnik może zapłacić dług, a niechce, bo, gdy by niemiał z kąd zapłacić, wina niemoże bydź wymagana. Tolet.

P. Jeśli by kto część długu w czaſie naznaczonym zapłacił, będzie li ſię godziło od niego winy wymagać?

O. Niegodzi ſię, lecz tylko według umiarkowania; procz ieśli by to obowiązkiem było oſtrzeżono, iż taki dług cały razem wypłacić ſię powinien. Tolet n. 4.

P. Jeśli by kto pożyczył pieniędzy, a wziołby zaſtaw z tą umową: iż ieśliby w czaſie naznaczonym, pieniądze nie były oddane, zaſtaw miał zoſtać w mocy kredytora, czy ten Kontrakt ieſt Lichwiarſki?

O. Nie ieſt, ieśli zaſtaw w równey cenie ieſt z pieniądzami pożyczonemi, ieśli by zaś przewyższał, był by to Kontrakt Lichwiarſki Tolet ibidem.

P. Spowiednik, iak ma poſtąpić z Lichwiarzem?

O. Jeśli by Lichwiarz był jawny, niepowinien go rozgrzeſzać ani przypuſzczać do Kommunii, ani umarłego pogrzebać, na mieſcu S. ażby wprzod uczynił Reſtytucyą, albo ſtawił porękę, że będzie Reſtytucya. A ieśli by był ubogi, przynaymniey niech przyſięże, że ma powrocić, iak tylko będzie mogł.

P. Któż ieſt iawnym, a kto taiemnym Lichwiarzem?

O. Jawny ten, który ieſt przekonany na ſądzie, przez należytych ſwiadkow, albo przez ſwoie jawne wyznanie, albo który publicznie daie, i odbiera, Lichwy. Taiemny

zaś

zaś ten, który te zbrodnie potajemnie popełnia, a niema żadnego z tych trzech wyżey położonych znaków. Tolet. C. 36.

P. Jeśli by Lichwiarz był blizki skonania, co ma czynić Spowiednik?

O. Przyiowszy od niego oświadczenie się, i obietnicę o zapłaceniu Lichwy, powinien to oznaymić Biskupowi; a ieśli by on żył, tedy iego samego, a ieśli by umarł, tedy dziedzice i następce iego byli do wypłacenia przymuszeni Tolet.

P. Jeśliby Lichwiarz blizki skonania nie mógł mowić, co w ten czas czynić?

O. Tedy ieśli by wydał znaki skruchy, powinien bydź rozgrzeszony, i Sakramentami opatrzony, gdyż większe iest miłosierdzie Boże, nad zbrodnie Lichwy. Sylvester loco citto:

P. Wielorakie są kary ustanowione na Lichwiarzow?

O. Trzynaście kar. 1: Są nieużyteczni, według Prawa Infamisowie, tak w Prawie świeckim, iako i Kanonicznym. 2. Niemogą przystępować do Kommunii i Ołtarza. 3. Niemaią Prawa do pogrzebu Kościelnego. 4. Niebywaią przyięte ich ofiury Kościołowi czynione. 5. Nic nieważą ich Testamenta czynione, ażby pierwey powrocili Lichwy, albo porękę stawili, o niezawodnym powroceniu. 6. Niedaie się wiara i Absolucya ich spowiedziom. 7. Dawnieysze ich Testamenta znieszczone bywaią. 8. Żaden ich w swoich kraiach utrzymywać, ani im Domow

mow naymować niepowinien. 9. Lichwiarz ieśli odda drugiemu Lichwy, niemoże się ich upominać, a żeby w przod poddawał te, które u drugich pobrał. 10. Jeśliby Lichwiarz musiał ustąpić zdobr niezostanie się iemu przyzsłoyne wyżywienie, tak Jako innym. 11. Klerycy, i Inni zakonnicy daiący pogrzeb wiadomemu Lichwiarzowi namieścu S. samym dziełem są wyklęci. 12. Starostowie Sędziowie, i Inni officialistowie, czyniący ustawy, aby Lichwy niebyły powracane, samym Prawem są wyklęci. 13. Uporczywie twierdzący, że Lichwy nie są grzechem za Heretykow osądzeni. Clement un. fin.

P. Czy sami tylko Lichwiarze, czy też i onych dziedzice są obowiązani do powrócenia i komu?

O. Są obowiązani Dziedzicowie Dziedzicom, ieśli by tych śmierć uprzedziła, którym powinni były bydź powrocone Lichwy od nich wyciągnione.

P. Jeśliby Lichwiarz wyzuł się z dobr, które przez Lichwy ponabywał a innych niemiał, te dobra czy będą obowiązane do Restytucyi?

O. Jeśliby takie dobra przez Lichwy nabyte, bez płatnie dane były na posag Corce, albo komu innemu, obowiązane są do Restytucyi; Inaczey zaś ieśli są sprzedane. Sot. lib. 6.

P. *Xiążęta albo Sędziowie w sprawie Lichwiarskiey Maiątki i dobra Lichwiarza sobie przywłaszczaiący, i niesłuchaiący tych, którzy prawnie dopraszaią się o powrócenie Lichwy, do czego są obowiązani?*

O.

O. Są koniecznie obowiązani do Reſtytucyi. Tolet.

P. Kiſarz wiedząc o Kontrakcie, że ieſt Lichwiarſki, a zmyſlaiąc go bydź prawdziwym; iako gdyby wiedział, że dane ſą biorącemu 100. N. a napiſał 120. N. do czego ieſt obowiązany?

O. Do Reſtytucyi 20. Dukatow. Tolet.

P. Jeſliby Piſarz muſiał piſać Kontrakt Lichwiarſki a piſał po prawdzie, co winien?

O. Nic niewinien, gdy nic niezataił, ale zgrzeſzył śmiertelnie czyniąc Akt niegodziwy. Tolet.

P. Sprawcy i Faktorowie niegodziwych Kontraktow Lichwiarſkich do czego ſą obowiązani?

O. Do Reſtytucyi koniecznie, ponieważ dopomagaią rzeczy niegodziwey. Tolet

P. Jeſliby kto powierzył pieniądze ſwoie Lichwiarzowi, niemaiącemu innych pieniędzy, przez któreby Lichwiarz ſprawować mogł, czy grzeſzy

O. Jeśliby tym umyſłem powierzał, aby obficiey ſprawował Lichwy byłby uczeſnikiem tey zbrodni; pomnożyłby bowiem materyą grzeſzenia, ieśliby dał Lichwiarzowi maiącemu inne pieniądze, przez które by on mogł ſprawować Lichwy, niegrzeſzyłby, gdyż tylko ſwoie pieniądze dał by, aby bezpieczniey były zachowane. S. Tomas.

P. Panowie doczeſni nieſłuchaiący upominaiących ſię o Reſtytucye Lichwy na ſądzie czy grzeſzą?

O. Grzeſzą śmiertelnie, i ſą obowiązani do Reſtytucyi; ponieważ odbieraią prawo pewney oſobie. Clemen:

P.

P. Przedaż rzeczy z umową, aby wzaiem była przedana temuż ſamemu, czyli ta ieſt Lichwiarſka?

O. Jeſt to Lichwa pokryta Uſura Polliata; gdyż taka na odwet przedaż, zawſze bywa z niższą ceną. Tolet.

P. Coż to Lichwa Pokryta Uſura Polliata znaczy?

O. Jeſt to pewna pożyczka z umową wewnętrzną zyſkać coś więcey nad ſam dług.

P. Jeśli by dłużnik co z ſzczerey ſzczodroty dał kredytorowi będzież to lichwa?

O. Nie będzie. c. 10. Navar. de Reſtit

P. Jeśliby dłużnik przyſiągł, że niema upominać ſię o oddanie lichwy u kredytora zalegley, czy może iednak ſędzia z urzędu ſwego do Reſtytucyi Lichwiarza przyciſnąć?

O. Może, aby z ſwoiey zdrady, i podſtępkow, nie profitował Lichwiarz. c. 13 Glos.

P. Zydzi czy mogą bydź przymuſzeni do Reſtytucyi Lichwy, którе z chrześcian wyciągneli?

O. Mogą, nawet przez zakaz, aby z niemi Chrześcianie niemieli ſpolności c. 18.

P. Umowa Lichwiarſka czyli Pactum uſurarium, czyli pſuie cały Kontrakt?

O. Jeśliby oſobną czyniona była, ſame przymierze tylko ſię pſuie, a ieśliby była złączona z Kontraktem, tedy cały Kontrakt pſuie. Tolet ubi ſupra.

ROZMOWA XXII.

o Nieoddalaniu Dobr Kościelnych. De non alienandis Rebus Ecclesiæ.

P. Co to iest oddalenie, Alienatio?

O. Jest to każda taka czynność, przez które Panowanie pożyteczne, i właściwe iakowey rzeczy, na inszą osobę przenosi się. Glos. in c. 5.

P. Wielorakie iest odięcie, czyli wyzucie?

O. Dwoiakie, doczesne; przez które po upłynionym iakowym czasie, powraca się, Panowanie pożyteczne, do teyże samey osoby, która tę rzecz była oddaliła. Abb. in c. 1. Drugie oddalenie wieczne, czyli wyzucie, przez które Panowanie na iaką osobę, i na iey następcow przeniesione, nigdy do właśnego Pana niepowraca się; Abb. loco citto.

P. Cosię tu rozumi pod imieniem oddalenia Alienacyi?

O. Wszelka czynność przez którą Panowanie rzeczy przenosi się na kogo innego, iako to: Darowizna, przedaż, zamiana, do żywotność, za arędowanie, użytkowanie, zastawa. Naięcie nadługi czas, dziedzictwem oddanie, odkazanie i Powierzenie &c.

P. Prawa Kościelne czymogą bydź oddalane?

O. Ani Prawa, ani sprawy, ani Jmiona dłużnikow, niemogą być oddalane, abb. c 5.

P. Ktorym Klerykom zabronione oddalenia rzeczy, czyli Alienacyi?

P. Wszystkim zgoła, tak świeckim, iako i zakonnym, Biskupom Arcy Biskupom, Opatom, Xiędzom &c. Ktorzy wcza się swoiey Instytucyi Przysięgą się obowiązuią, o nieodrywanie Dobr Kościelnych; i owszem o odzyskiwanie ile możności, oderwanych. Const: Pro. Gres.

P. Jakową Biskup pilność mieć powinien około maiątkow Kościelnych?

O. Jak naywiększą obowiązany bowiem uczynić Inwentarz wszystkich dobr Kościoła swego, i Innych swoiey Dyecezyi Kościołow i Beneficiow, i w Archiwum przy Kościele katedralnym złożyć. Sixtus V. solicitudo Postarali

P. Możeli bydź pozwolone iakowych rzeczy Kościelnych oddalenie?

O. Może 1: Tych rzeczy ktore zachowuiąc zachowane bydź niemogą, iakoto: Drzewa, wina, zboże, oley &c. l. 22. et 1. tota res. 2: tych rzeczy, ktore przed tym zwykły bywać arędowane. 3: Tych, ktoreś małey i drobney ceny czyli wartości, czy to one są rachome, czy nieruchome, byle by tego wyciągał pożytek Kościoła, albo potrzeba. Jakowe zaś te rzeczy są drobney, albo małey wartości, zdaniu człowieka sumiennego to zastawuie się. Can. 53. 4: Tych rzeczy, ktorych ieszcze niema w swoiey Possessyi Kościoł, tak bowiem Legacya, albo Dziedzictwo Kościoła zakawione testamentem, osobliwie, iesliby ztąd obawiać się trzeba nienawiści, albo zgorszenia, raczey należy odstąpić. Com D. D. 5. Tych rzeczy, ktore są zostawione Kościołowi niesposobnemu do tey dzierżawy, iako to: gdy by mendykantom były zastawione dobra nieruchome. Tudzież Prałat

używanie korzyści i dobr ſtołu ſwoiego, za życia ſwego, drugiemu godziwie uſtąpić może, bo wten czas żadna niedzieie ſię krzywda Kościołowi, iak tylko ſamemu Prałatowi; Jnſzych zaś rzeczy ktore zachowuiąc, niemogą bydź zachowane, ktore przez trzy lata niepſuią ſię albo znaczney ſzkody nieodnoſzą. oddalenie zgoła niebywa pozwolone; chyba tylko z wielkiey, i ſprawiedliwey przyczyny, ſpoſobem od Prawa opiſanym. Can 5. 12. q. 2 et Extravagan:

P. Ktore ſą przyczyny ſprawiedliwieoddalenia?

O. Cztery ſą 1 Potrzeba taka, ktorey inaczey zaradzić niemożna, iako gdy by Koſcioł był długami obciążony aniemiałby rzeczy ruchomych, zkąd by ſię wypłacił, C. 1. 2: Jawna pożyteczność Koſcioła: iako gdy ktora rzecz bywa oddalona dla kupienia lepſzey drugiey. Clement 1. 3: Litość, czyli Pobożność iako to: dla wykupienia wniewolą poymanych, dla wyzywienia ubogich wczaſie głodu. &c. Can. 70. 4: Niewygoda wielka: iako gdy by była rzecz Koſcielna, bardzo koſztowna anie pożyteczna.

P. Czy ſą oprocz tych 4. przyczyn iakowe ſolennoſći do godziwego oddalenia rzeczy?

O. Potrzebne ſą ieſzcze te formy czyli warunki. 1: Jż ieſliby rzecz iaka miała bydz oddaloną od Koſcioła Katedralnego, potrzebny nato konſens Biſkupi i Kapituły. Can. 52. 2: Jeſli by zaś była mnieyſzego Koſcioła dość Konſenſu od Biſkupa Can. 51. albo od ſtolici Apoſtolſkiey, ieſli tak przyſtoi w wielkiey trudnośći, Ktory to konſens

Konſens powinien uprzedzić, alienacyą; inaczey by niewaźna była i kary zaciągneła. 3: Jeſli by Kościoł miał zaſtąpić patrona, potrzebny i Jego konſens. C. un de Jur. patron: ktorego konſensu ieſli by bez przyczyny zbraniał, a pożytek Koſcioła tego wyciągał; ważna by była alienacya i bez iego Konſensu. Abb. in c. 20.

P. Jeſli te rzeczone ſollennoſci w uczynioney Alienacyi nieukazuią ſię możnali przynamniey domyſłać ſię zdawności czaſu, żeby ły uczynione?

O. Tak ieſt: czemu ſię nieprzeciwi konſtytucya Pawła IV. 1555. Jdibus Julii Jn junet: przez ktorą Alienacyą dobr Koſcielnych, bez wyż wſpomianych ſolennoſci uczynione, za nieważne poczytane ſą ani przeyſcia zamiaru czaſu, niemogą ſię twierdzić. preſcriptio: Gdyż te konſtytucyą Pius IV. ſwoią Konſtytucyą 1560. 3. jdus 7bris provida odwołał, i do zakreſlenia Prawa poſpolitego ſciągnoł. D. D. Com:

P. Jeſliby z Jnſtrumentu Alienacyi, poczaſie do preſcrypcii od Prawa wyznaczonym, ukazał ſię nieſprawiedliwy tytuł, ſprawuiący złe zaufanie czy była by tym ſciągniona preſkrypcya czyli prawo zadawnione?

O. Bynamniey bo złego zaufania poſſeſor malæ fidei, w żadnym czaſię nienabywa zadawnionego Prawa preſkrypcyi. can. 2. de Reg. juris in 6 c. fin.

P. Do Alienacyi, czy zawſze ſą potrzebne te ſollennoſci czyli warunki?

O. Zawſze i naczey alienacya, ſamym Prawem,

nic

nic by nieważyła; chociażby z ſprawiedliwey przyczyny wynikneła bo cokolwiek czyni ſię przeciwko Prawom, mocą Prawa ſwieckiego zanieuczynioną rzecz poczyta ſię. lib 5. de Legibus, Tak cokolwiek dzieie ſię przeciwko Kanonom, w ſamey rzeczy zanic poczyta ſię; Kanony bowiem do Alienacyi potrzebuią razem ſprawiedliwey przyczyny i warunkow. c. 8.

P. *Alienacia z ſprawiedliwey przyczyny i z warunkami, ale z wielkim uſzkodzeniem Kościoła uczyniona, czy też ieſt ważna?*

O. Nieważna, i owſzem takowa Alienacia powinna bydź przerwana, a koniecznie w całości Kościołowi powrocona, na podobieńſtwo małoletnich, do ktorych w tey mierze Kościoł bywa przyrownany. c. 11. Jeśli bowiem w kupowaniu i przedawaniu, z warunkami Prawa, ſwieckim krzywdzonym dozwolono odwoływać ſię; daleko bardziey Kościołowi ma bydź pozwolono, w przypadku Alienacyi, rzeczy wiecznie należącey; gdyż Kościoł ma większą w tym krzywdę, ponieważ bardziey ieſt uprzywileiowany. Abb. in c. 8.

P. *Ciężkie ſkrzywdzenie w iakiey Kwocie?*

O. w Połowinie ſprawiedliwey ceny, a to powinno oczewiście, a nie przez domyſł dowodzić ſię. DD. Om.

P. *To ſkrzywdzenie ciężkie od ktorego czaſu, ma bydź rachowane?*

O. Od tego czaſu, kiedy rzecz Kościołowi oderwana; bo gdy rzecz, czyli maiątek Kościelny wzroſł dobrodzieyſtwy, albo ſtaraniem Poſſeſſora, albo żyznością roku, albo iakim przypadkiem, tedy ſię nie zowie ukrzywdzeniem, ale raczey pomnożeniem rzeczy: co ſię powinno obrocić, na zyſk dzierżawce.

P.

Jeśliby Biſkup rzeczy doczeſne oddalił od Kościoła Katedralnego iako: owoce, ſzaty, zboże, iakowego zezwolenia potrzeba od Kapituły?

O. Doſyć ieſt na ſamym nieſprzeciwianiu ſię; gdyż ta Alienacya, ktòra nie ieſt według Prawa ſamym uznaniem, ſtwierdzona bywa. Can. fin. 16.

P. *Jeśliby iaka Alienacya, w rzeczy wielkiey ſtała ſię przez Biſkupa, bez pozwolenia Kapituły, ale z pewnemi należytościami, a potym nato zezwoliłaby, i Kapituła, będzieli ważna?*

O. Jeśliby Kapituła zezwoliła na piſmie, uczyniwſzy o tym traktat o ſollenności, a tak będzie ważna; bo tak ſię oſtrożnie dopełnia, co ſię przez niedbalſtwo opuściło. Abb.

P. *w Kościołach Paraſialnych, do wieczney Alienacyi rzeczy Kościelney, czy potrzebny ieſt Konſens Kanonikow, albo Klerykow Kościoła onego?*

O. Klerykow tylko onego Kościoła, ktòrzy naſtępuią w tych rzeczach na mieyſce Kanonikow, ani od nich niezawiśli, zachowawſzy rednak wyż wſpomnione ſolemności. Abb.

P. *Zwyczay oddalania rzeczy Kościelney bez ſolennoſci w Prawie opiſanych, czy będzie ważny?*

O. Nie bynaymniey, gdyż taki zwyczay raczey ieſt od wyknienie od prawa, i zepſutość obyczaiow dobrych. Abb. in C. 1.

P. *w Alienacyi ktòra zpotrzeby prawa bydź powinna, czy koniecznie potrzebny Konſens Kapituły?*

O. Nie koniecznie potrzebny, to ieſt: Jeśli by Kościoł za dekretem utracił iakowy Folwark, albo rzecz iakową; ponie-

ponieważ Konsens tylko potrzebny w Alienacyi dobrowolney, gdzie idzie o polepszenie stanu Kościoła. Abb. in d: c. 9.

P. Biskup teraz możeli alienować rzecz wielką, albo małą, za pozwoleniem Kapituły, i zachowawszy Sollenności, niewziowszy pozwolenia od Papieża?

O. Nieporadziwszy się Papieża, niemoże allienować, ato z mocy przysięgi, którą się obowiązuie, pod czas swoiey promocyi do Biskupstwa.

P. Swiecki izali nabywa prawa na rzecz Kościelną, kiedy ią ma w dzierżawie, przez tak długi czas, iż niema pamiątki u ludzi, na przeciwną stronę?

O. Jak żywo nie nabywa prawa; gdyż swiecki nie iest sposobny do dzierżawy rzeczy Kościelney, a tak mu dzierżawa by naydawnieysza nic nie pomaga. c. 15. Can. 1. dist. 61.

P. Kiedy w Alienacyi znayduie się Konsens Papieżki, czy powinien Biskup inną iaką sollenność dołożyć?

O. Bynaymniey niepowinien. De Cons. 371.

P. Biskup możeli sam bez Konsensu Kapituły ziednoczyć ieden Kościoł z drugim, albo z Monasterem

O. Niemoże, ponieważ te ziednoczenie, iest to rodzay Alienacyi, i iest rzecz bardzo wielkiey wagi, a przeto potrzebny Konsens Kapituły. Abb. in d. c. 8.

P. Jeśliby swiecki chciał dziesięciny sobie wzasław z dawna podane innemu Kościołowi darować za iakiemi warunkami to uczynić może?

O. Za własnym Konsensem Biskupa mieyscowego, w którego Dyecezyi rzeczona Dziesięcina znayduie się Cap. 7. &. P. Abb. n. 5.

P. Klerycy mogąli alienować dobra Kościelne w przypadkach wyż rzeczonych prawem przysięsienia Panowania nad rzeczą prostego, albo pożytkowania własną swoią mocą?

O. Miemogą bez pozwolenia Biskupa w przypadkach wyż wyrażonych, w których Biskup może dać pozwolenie, ani Klerycy tych dobr mogą dawać, darować, przedawać, naymować, i na długi czas zastawować. Abb. Trid. ses. 21. Cap. 11. de Reform.

P. Kto może dochodzić i upominać się rzeczy Kościelnych oderwanych bez władzy Superyora?

O. Biskup, Sędzia Fiskalny, Klerycy Kościelni, i Parafianie, do których to należy, ażeby Kościoł niezubożał. Abb. in C. 6. n. 12. lit.

P. Jak wielkiey Ceny rzecz Kościelna mogła by się Alienować bez pozwolenia Papieża mając tylko od samego Biskupa pozwolenie

O. Nie iest to zakreślono od D. D. którzy to wszystko rozsądkowi sumiennego człowieka zostawuią; ażeby zważywszy zwyczay Kraju, okoliczności czasu, mieysc, i Kościoła dochody; dopiero stawił o Alienacyi, Borbosa,

P. Co powinien zachować Biskup chcący dać pozwolenie do Alienacyi rzeczy Kościelney?

O. Wywiedziawszy się od swiadkow godnych przez się, albo od Komissarzow nato wyznaczonych, o cenie rzeczy, o pożytku, o potrzebie alienacyi, przez Dekret swoy wydać zezwolenie, czyli Konsens. D. D. in C. 1.

P. Naczynia S. szaty starością przytarte i inne sprzęty Kościelne czy mogą bydź sprzedane?

O. Mogą w potrzebie, co zgłędem materyi. C. 70.

P. W iakich przypadkach nie może zoſtawić, albo pozwalał na zaſtaw rzeczy tych które zwykły ſię pożyczał?

O. W wielu przypadkach; to ieſt: kiedy uſtała pierwſza przyczyna pożyczania. 2. Kiedy Kościoł przed tym był bogatſzym. 3. Kiedy ieſt rzecz wewnętrzona w wyżywienie Koscielne. 4. Kiedy taki zwyczay arędowania, albo zaſtawowania w prowadzony przemocą, albo na zdradę. 5 Kiedy rzecz dana ieſt Kościołowi z tą umową, aby niebyła Alienowana. 6. Kiedy uſtała pożyteczność Kościołowi. Abb. in C. 8.

P. ieſli by Biſkup za arędował rzecz Kościelną zwykłą po arędach chodzić możeli odmienić ſpoſob Arędowania zamiaſt męſzczyzn Niewieście zarędować, albo umnieyſzyć warunki Arendy.

O. Ani odmienić ſpoſobu arendy, ani umnieyſzyć warunkow, które ſą na pożytek Kościoła albo raczey pomnożyć, czyli umnieyſzyć ieſli ſą przeciw Kościołowi, gdyż pozwolenia arendowania dane ieſt Biſkupom na pożytek Kościoł, a nie zaś na ſzkodę. Abb. in d. C. 8.

P. Zaſtawy rzeczy Kościelnych, od którego czaſu ſą zabronione.

O. Od trzydzieſtu lat przed publikacyą Synodu Trydenſes 25. C. 11. de refor:

P. Godzili ſię zaſtawiać Juryzdykcye Kościelne, i dawać pozwolenie Nominowania Wikarych, w rzeczach Duchownych.

O. Nie godzi ſię nawet naymnieyſzych, i choc by te pozwolenie nawet od Stolicy Apoſtolſkiey otrzymane było, za podſtępne ma bydź rozumiane. Ses. 25.

P. Kapi-

P. Kapitula w czaſie wakanſu Stolicy możeli Alienować:

O. Nie może, i nic warta byłaby alienacya; i ci którzy alienuią popadli by w Klątwę. Conc. Trid. Ses. 21.

P. Do iakiego czaſu ważne ieſt naieście Domow i Folwarkow Kościelnych?

O. Nad trzyletni czas, więcey ſię nie rosciąga. Con. Trid. Ses.

P. Te naymowania, i zaſtawy trzyletnie, mogli być bez ſellenności i pozwolenia?

O. Mogą ale trwaią tylko przez czas życia zaſtawuiącego, aby ſię nie działa krzywda Sukceſsorowi. Ses. 25.

P. W jakich przypadkach rzeczy Kościelne przedane, ſtrawione, albo zaſtawione bydź mogą?

O. Na wykupienie poymanych więźniow, na wybudowanie Kościołow, na wyżywienie ubogich, w czaſie głodu; w ten czas bowiem Kościoł, ile iego maiątki wyſtarczą, i wygody, ratować ieſt obowiązany. Abb. in C. 1. n. 2. de Ignoribus.

P. Naczynia Srebrne Kościelne, i Lichtarze, kiedy mogą bydź ſprzedane, a onych cena bydź ſtrawiona?

O. W czaſie powietrza, woyny, gdy po ten czas ani Biſkup, ani Klerycy pieniędzy nie maią, gdyż oſtateczna potrzeba iako Prawa niema tak ſama daie pozwolenie przedania i ſtrawienia, nawet bez zaradzenia ſię u Papieża, doſyć bowiem na tym, że od Biſkupa potym będzie uwiadomiony. lib. 4. C. 46. de Parochis.

P. Dzieſięciny mogą li bydź za arędowane Swieckim?

O. Mogą ale nato wyraźna Bulla Papieska potrzebna, bo to iest prawdziwe oddalenie. Abb. in C. 7.

P. Arędownik Kościelny mażeli oddalić, albo przedać Arędę niespytawszy się o to Kościoła?

O. Nie może, aby tak nie czynił zdrady Kościołowi, i niezgwałcił mocy Kościoła. Może iednak, za wiadomością Kościoła, darować bez płatnie, albo dziedzicom zostawić, albo wyposażyć Corkę z Aręd. Abb.

P. w jakową karę popada kleryk, ktory alienuie dobra Kościelne, bez solennosci ibez pozwolenia Superyora?

P. Wpada wKlątwę samym dziełem, i traci Beneficium bez nadziey otrzymania inszego, ani mu się więcey godzi: Jeśli by zaś był Biskupem albo Opatem, traci prawo doweyścia dokościoła na sześć miesiący, po ktoryeh iesliby zaciętego był umysłu, a w uporze swoim trwał; ani rzeczy oderwanych powrocić niestarał się od rządu i Administracyi bywa zasuspendowany. Abb in can. 18.

P. Jesli by Kleryk alienował rzeczy Kościelne nie znaczny, iak tylko zwarunkiem odwoływaiąc się do Konsensu Papiezkiego, a przed Konsensem podał Possessyą rzeczy alienowaney. iakma bydź karany?

O. I opada w klątwę samemu Papieżowi rezerwowaną tak osądził Klemens VIII. Ru. 1599. die 17. xbr.

P. w jakich przypadkach Alienuiący niepopada wtakowe kary?

O. 1. Jeśl by miał pozwolenie zwierzchności 2. Jeśliby ta rzecz alienowana chodziła po arędach i zastawach, a przez lat 40. przynamniey dwie pożyczenia okazały się

3. Jeśli-

3: Jesliby rzecz tylko natrzy lata za arędowana była. Quarakt in sum Bul. Alien.

P. w jakich przypadkach alienuiący rzecz Kościelną bez pozwolenia zwierchności niepopada wklątwę?

O. 1. Jeśli dobrym sumieniem alienował rozumieiąc, żeto wmocy iego zostawiono, bo tylko rzeczone prawo Extravagant: karze alienuiących przez chitrość, i zdradę, anie zaś niewiadomych Prawa. 2. Tam gdzie te Prawo nie iest ogłoszone, i przyięte Extravagan: gdyż Prawo nieprzyięte za zniesione rozumie się, a zatym nieobowiązuie się.

P. Kiedy niewymawia Niewiadomość odklątwy?

O. w Postępku takim, ktory iest dekretowany i potępiony; taki bowiem oprocz ukarania, przynosi z sobą klątwę iakie iest swiętokradztwo, kradzież wkościele, pobicie kleryka &c. Ale w postępku godziwym, albo obojętnym, iako to w kupowaniu przedawaniu &c. bo w ten czas wymawia niewiadomość od klątwy; dozaciągnienia bowiem oney potrzebna iest wzgarda *contemptus* albo u por *Pertinacia*, ktore nie są przyzwoite niewiedzącym. Covar in c. 24.

P. Jesli by Pan ktorego Beneficium powycinał iakowe drzewa owocorodne i one na swoy pożytek obrocił, czytakowy popada w klątwę?

O. Chociaż to czyni z krzywdą, iednak niepopada w klątwę, może iednak bydź karany. conc. trid. ses. 22. c. 11. de Reform:

P. Jesli by Komissarze do roxeznania Alienacyi wyznaczeni

przy-

przyiaznią, albo boiaznią uwiedzieni, przeciw pożytkowi Kościoła Alienowali, w iaką karę wpadaią?

O. Wtęż samą, cośmy wyżey mowili;

P. Kupiec rzeczy Kościelney alienowaney, iak bywa Karany?

O. Jeśli Kupiec nabył dobrym sumieniem, aniewiedział żeto była rzecz Kościelna obowiązany iest powrocić ią ale od przedawce o wrocenie ceny, upominać się może D. D. Jeśli zaś złym sumieniem, tedy i rzecz traci, i cenę lib. 23. C. de Reivend.

P. Do Kogo należy cena dana od Kupca złego sumienia?

O. Do Kościoła zktòrego rzecz Alienowana była D. D.

Koniec Księgi Trzeciey.

REGESTR

Rozmow o przypadkach sumiennych wyiętych z Księgi Trzeciey Prawa Kanonicznego.

ROZMOWA I.

P. Wiele iest przykazań Dekalogu? - - 3.
P. Jzali te przykazania obowiązuią pod Grzechem śmiertelnym
P. Przestąpienie, czyli sprzeciwienie się ktòremukolwiek przykazaniu, czy zawsze iest grzechem śmiertelnym?

ROZMOWA II.

o Pierwszym Boskim Przykazaniu.

P. Jakowe tu rzeczy zabronione są w tym przykazaniu? 4.
P. Jakowe to są pokłony, czyli utszczenia, i komu pozwolone.
P. Na czym zależy pokłon przepościsty, Cultus Latriae? 5.
P. Jak wielą sposobami bywa popełnieny grzech przeciw pierwszemu Przykazaniu? - - -

ROZMOWA III.

o Drugim Boskim Przykazaniu.

P. Czego tu Bòg zakazuie w tym drugim Przykazaniu? 6.
P. Jeśliby kto przysiągł kogo zabić, albo inną iakową rzecz uczynić z krzywdą cudzą, czy powinien wypełnić przysięgę?
P. Ktòrzyż to grzeszą przeciwko temu Przykazaniu? - 7.

ROZMOWA IV.

o Trze-

o Trzecim Boſkim Przykazaniu.

P. Co Bòg roſkazuie w tym Przykazaniu? - - 8.
P. Czemu Chrześcianie zachowuią dzień Niedzielny, a żydzi Subotni. - - - -
P. w Ktòrych przypadkach może kto pracować w ſwięta, bez grzechu ſmiertelnego. - - - 10.

ROZMOWA V.

o Czwartym Boſkim Przykazaniu.

P. Ktòrzy to oprocz Rodzicow zamykaią ſię w tym Przykazaniu? - - - - 12.
P. Jeśliby kto miał ubogich Rodzicow, a mogł by ich pracą rąk ſwoich żywić, izali taki może wſtąpić do Zakonu? - - - - 13.
P. Ktòrzyż grzeſzą przeciw czwartemu Przykazaniu?

ROZMOWA VI.

o Piątym Boſkim Przykazaniu.

P. Czego tu Bog zabrania w tem Przykazaniu piątym? 14.
P. Ktòrzyż grzeſzą przeciw temu Przykazaniu? . 15.

ROZMOWA. VII.

o Szoſtym Boſkim Przykazaniu.

P. Czego Bòg zabrania w ſzoſtym Przykazaniu? P.

P. Wieleż ieſt gatunkow lubieżności cieleſney- - 16.
P. Wieleż ieſt gatunkow grzechu przeciw naturze?
P. Czy może bydź ſpoikowanie z Czartem? - - 17.
P. Ktòryż zwykli grzeſzyć, przeciw temu Przykazaniu? 18.

ROZMOWA VIII.

o Siodmym Boſkim Przykazaniu.

P. Czego tu Bog zabrania w ſiodmym Przykazaniu? - 19.
P. Jakiemi ſpoſobami kto może przeciw woli Pana cudzą rzecz u ſiebie utrzymać, bez grzechu kradzieży?
P. Jak znaczna ilość ſkrzywdzona przyniesię grzech ſmiertelny. - - - - - 20.
P. Ktòrzy to przeciw temu Przykazaniu grzeſzą?

ROZMOWA IX

o Oſmym Boſkim Przykazaniu.

P. Wielorako może kto mòwić fałſzywe ſwadectwo przeciw bliźniemu ſwoiemu? - - - 21.
P. Jzali obowiązany ieſt ſwiadek fałſz mòwić na ſądzie oſobliwie ieśli by przyſiągł że niebędzie mòwił na ſądzie prawdy przeciw winowaycy? - - -
P. Ktòrzyż to grzeſzą, przeciw oſmemu Przykazaniu? 22.

ROZMOWA X.

o Dziewiątym Boſkim Przykazaniu.

* * *

P. Czego tu Bòg zakazuie w dziewiątym Przykazaniu. 23.
P. Żądać niewiaſty, kiedy ieſt grzechem ſmiertelnym?

ROZMOWA XI.

o Dzieſiątym Boſkim Przykazaniu.

P. Czego tu Bòg zakazuie, w oſtatnim tym Przykazaniu?
P. Kiedyż żądanie cudzych maiątkow, ſtanie ſię grzechem ſmiertelnym. - - - - 24.

ROZMOWA XII.

o Reſtytucyi czyli o ſzczerym powròceniu i oddaniu; Co Komu ſłuſznie należy.

P. Co ieſt Reſtytucya, czyli Powrocenie? -
P. Ktòreż ſą należytości ſciągaiące ſię do zupełnego przywrocenia czyli nadgrodzenia? - -
P. Jaka ieſt rożnica co do Reſtytucyi między Dzierżawcą dobrego ſumienia, a między tym ktòry co trzyma złym ſumieniem? - -
P. Jeſli by kto znalazł na brzegu morſkim perły, albo Kamienie drogie, czy ma powrocić? - -
P. Kto by nalazł ſkarb w polu, czy powinien go powrocić?
P. Niewiaſty bądź wolne, bądź też komu ſzlubne, kiedy ſą obowiązane do Reſtytucyi pieniędzy, ktòre wzapłacie zaſwoią. Iubieżność nieczyſtą biorą od mężow, ktòrzy ich albo potaiemnie, albo iawnie u ſiebie żywią i u trzymuią? - - - -

P.

* * *

P. Jeſli by niewiaſta nieczyniąc umowy wydała ſwoie Panieńſtwo, albo wſtydliwość na ſkażenie, izali może przed Sędzią o zapłatę za ſworą ſprośność upomi nać ſię? - - - -
P. Jeſli by kto potaiemnie zabił kogo, albo ſkaleczył, czy powinien ſamego ſiebie wyiawić przed ſądem, albo iaką Reſtytucyą czynić ma? - - 31.
P. Syn goſpodarſki pożyczywſzy iakową rzecz traci; albo rozpraſza, czy ieſt obowiązany do Reſtytucyi?
P. Jeſli by kto ukradł ſześć, albo groſzy 10. czy powinien ich powròcić? - - - 32.
P. Kto wyrębuie drwa, wycina drzewa, łowy po laſach, łowienie ryb po ſadzawkach, i ſtawach cudzych, ſprawuie; iaką powinien czynić Reſtytucyą? -
P. Sędzia ktòry pieniądze bierze, aby dał wyrok łaſkawy naczyią ſtronę, czy ieſt obowiązany do Reſtytucyi? - - - - - 34.
P. z Jakich przyczyn kto może bydź uwolniony od obowiązku Reſtytucyi? - - - 37.
P. w Jakowych przypadkach gracze obowiązani ſą do Reſtytucyi pieniędzy nabytych bez Dekretu Sędziego? 39.
P. Jeſli by cenſura, czyli kara Kościelna przymuſzała kogo do powrocenia rzeczy ſkrzywdzoney, ktòrą by ieſzcze u ſiebie miał; w iakich przypadkach niepodlegał by ten, takowemu karaniu? - -

ROZMOWA XIII.

o Powroceniu czyli Reſtytucyi Honoru.

P. Wielorako komu kto uwłacza ſławę albo Honor? 40.
P. Jeśli by kto przedtemi którym niewiadomo, obiawił iakowy wyſtępek, który ieſt prawdziwy, czy ieſt obowiązany do Reſtytucyi ſławy? - - 41.
P. Człowiek ieſt że Panem ſwoiey ſławy, tak, iako i ſwoich pieniędzy? - - -
P. w Jakich przypadkach kto nieieſt obowiązany powrocić komu ſławę, albo Honor który mu uioł przez ſwoie ſzemranie; albo przez ſwoy memoryał przeciw niemu podany Sędziemu albo Xiążęciu? - 42.
P. Jeśli by kto piſmem, albo ſłowem obiawił iaką zbrodnie, albo wyſtępek czyi, które były fałſzywe, do iakiey Reſtytucyi ten obowiązany? -
P. Jeſt że kto obowiązany zniebeſpieczeńſtwem ſwego życia dowrocenia cudzego Honoru? - 45.
P. Jakowyż ieſt grzech uięcie ſławy? - - 46.

ROZMOWA XIV.

o Poście de Jejunio.

P. Cóż to ieſt poſt Jeiunium? i wieloraki? -
P. Alboż ſą iakowe czaſy wyznaczone wktóre Chrześcianie obowiązani ſą pościć? - - - 47.
P. Od których lat zaczyna ſię obowiązek Poſtu? 50.
P. Ktoż nieieſt obowiązany Pościć? -
P. Biſkup czy może dyſpenſować w Poście? - 51.
P. Jzali grzeſzą ci, którzy boiąc ſię naprzykrzyć ſługom niechcącym pościć, dawali by wieczerzą, albo ci którzy by przedawali mięſne potrawy dla zgwałcicielow poſtu naprzy: Kapłuny? - - - -

ROZMOWA XV.

o Szlubie de Voto.

P. Co ieſt Szlub Votum? i wieloraki? - - 52.
P. Wieloraki ieſt ieſzcze Szlub? - -
P. Wieloraki w trzecim względzie Szlub? - 53.
P. Jaka ieſt rożnica między Szlubem oſobiſtym i rzeczywiſtym? - - - -
P. Którzyż to niemogą Szlubować? - 54.
P. Wieleż ieſt Kondycyi potrzebnych do prawdziwego Szlubu? - - - -
P. Jeśliby kto ſzlubował wſtąpić do zakonu, aniebyłby przyięty od niego, czy ieſt obowiązany wſtąpić do inſzego? - - - - 55.
P. Jeśliby Panienka zboiaźni Oyca, albo matki, albo blizkich ſwoich ſzlubowała wſtąpić do zakonu, czy ważny ieſt Szlub? - - - 56
P. Jeśliby kto ſzlubuiącemu wſtąpić do zakonu, radził aby niewſtępował, izali grzeſzy Smiertelnie? 58.

ROZMOWA XVI.

o Zniſzczeniu Szlubu. De Jrritatione Voti.

P. Co to ieſt zniſzczenie Szlubu? - - 62.
P. Ktoż może zniſzczyć Szlub? - -

P.

P. Szluby Zakonnjkow, żon, Synow, i flug, czyli są pod zakładne? - - - - 62

ROZMOWA XVII.

o Zamianie Szlubow. De Commutatione Votorum

P. Co to ieſt zamiana Szlubu Commutatio Voti?
P. Czy może ſzlubuiący, albo raczey kto inny ſzlub zamienić? - - - - -
P. Co powinien uważać Biſkup w zamianie Szlubow. 63
P. Czy może Biſkup, albo i każda zwierzchność ſwoich podległych wſzyſtkie ſzluby pozamieniać? -

ROZMOWA XVIII.

o Rozgrzeſzeniu od Szlubow.

P. Ktoż może rozgrzeſzyć przeſtępce Szlubu? - 64
P. Gdyby kto ſzlubował dać 1000. N. jakiemu mieyſcu S. kto może rozgrzeſzyć? - - -

ROZMOWA XIX.

o Dyſpenſie, czyli o Odpuſzczeniu w ſzlubie

P. Co to ieſt Dyſpenſa w Szlubie in Voto? - 65
P. Komuż ta władza Dyſpenſowania przyſtoi? -
P. Parochowie czy też mogą dyſpenſować w Szlubach 66
P. Czy może Papież dyſpenſować bez przyczyny? 67
P. w Ktòrych przypadkach może Biſkup dyſpenſować wproſtym ſzlubie wſtrzemięźliwości, albo w czyſtości - 68

ROZMOWA XX.

o Swiętokupſtwie De Symonia.

P. Od czego ſię nazywa? i co ieſt Symonia? - 69
P. Wielorakaż ieſt cena w ſymonii? - - 70
P. Wieleż ieſt gatunkow Symonii? - -
P. Symonia Confidentiæ, czyli zauſania, do ktòrego gatunku należy? - - - - - 71
P. z Jakich przyczyn możeli bydź dany pieniądź, bez grzechu Symonii? - - - -
P. w Symonii rzeczywiſtey, czy może Papież dyſpenſować? 72
P. Jakowyż to ieſt grzech Swiętokupſtwo? - 73
P. w Jakowe kary w pada ten, co po Symoniacku poſwięca na ſtopnie - - - - 73
P. Za pracę około świętości Błogoſławieńſtw podiętą biorący czy będzie Symoniakiem? - - -

ROZMOWA XXI.

o Lichwach de Uſuris.

P. Co ieſt Lichwa Uſura? - - - 78
P. Wieloraka ieſt Liehwa? - - - 79
P. Jeśliby kto był winien 100 Dukatow po roku, a w przytomnym czaſie oddałby, 70. proſząc aby mu trzydzieści było odpuſzczono, czy będzie Lichwa. - 81
P. Jeśli kto ma nadzieię albo żądanie wziąć co nad dług będzieli to Lichwa? - - -
P. Kto daie ſto dukatow w Februarym, aby mu w czaſie przyſzłego żniwa 400. Miar Pszenicy oddano; chociaż

P.

w Februarym kiedy dawane były 100. dukatow miara pszenicy Kosztowała Zło: 8. takowy Kontrakt, kiedy nie będzie Lichwiarskim? - - - 84
P. Kiedy bywa Kontrakt Lichwiarski? - 85
P. Spowiednik iak ma postąpić z Lichwiarzem? 88
P. Jeśliby Lichwiarz był blizki skonania, co ma czynić Spowiednik? - - - - 89
P. Wielorakie są kary ustanowione na Lichwiarstwo?
P. Jeśliby kto powierzył pieniądze swoie Lichwiarzowi, niemaiącemu innych pieniędzy przez któreby Lichwiarz sprawować mogł, czy grzeszy? - - 91

ROZMOWA XXII.

o Nie oddalaniu Dobr Kościelnych. de Non alienandis rebus Ecclesiæ.

P. Co to iest oddalenie Alienatio? - - 93
P. Wielorakie iest odięcie, czyli wyzucie? -
P. Możeli bydź pozwolone iakowych rzeczy Kościelnych oddalenie? - - - - 94
P. Które są przyczyny oddalenia sprawiedliwe? 95
P. Czy są oprocz tych 4. przyczyn iakowe solenności do godziwego oddalenia rzeczy? - -
P. Alienacya z sprawiedliwey przyczyny, i z warunkami, ale z wielkim uszkodzeniem Kościoła uczyniona, czy też iest ważna? - - - - - 97
P. w Jakich przypadkach rzeczy Kościelne przedane, stracone, albo zastawione bydź mogą? - - 101
P. Dziesięciny mogąli bydź za arędowane Swieckim? 102
P. w Jakową karę popada Kleryk który alienuie dobra Kościelne bez solenności, i bez pozwolenia Superiora? 103
P. Kiedy niewymawia Niewiadomość od Klątwy? - 104

MISSIA BIALSKA

ROZMOWY

Wyięte z Czwartey Xięgi Prawa Kanonicznego

PRZEZ

X. TYMOTEUSZA

SZCZUROWSKIEGO

Z S. B. W. S. Teologii Doktora.

i Prawa Kanonicznego Proto-Notariusza S. Stolicy Apostolskiey Rektora Missyi Apostolskiey Archi-Dyecezyi Metropolitańskiey.

W SUPRASLU

w Drukarni J. K. Mći XX. Bazylianów. 1792.

ROZMOWA I

O Zawakowaniu Stolicy Biskupiey; aby nic w tym rzasie niewznawiać

P. Co czynić należy? gdy Kościoł zawakuie bez Pasterza?

O. Jak tylko Kościoł który osierocony zostanie bez Pasterza, prozby, modlitwy publiczne, i prywatne, tudzież Processye w całey Dyecezyi czynić się powinny, przez które-by Kler i Lud dobrego sobie u Boga uprosił Pasterza. Cons Trid. Ses. 24. Cap. 1. de Refor.

P, Kapituła w zawakowaniu Stolicy Biskupiey Co winna czynić?

O. Powziowszy wiadomość o śmierci, albo przeniesieniu się Biskupa swego, Prałaci i Kanonicy Kościoła Katedralnego w ten czas przy Katedrze rzeczywiście rezyduiący, kapitularnie zgromadzeni przez Sekretarza swego, w Akta Kapitularne dzień zeyścia Biskupa swego zapisawszy, wszystkie Kościoły i Monastery, w Mieście, i po za miastem będące przez Kleryka Seminarii uwiadomią, ażeby usłyszawszy głos dzwonow Kościoła Katedralnego, wszystkie Kościoły dzwoniły, a Kler tak Swiecki iako i Zakonny na dzień od Kapituły wyznaczony dla odprawowania Exekwii zgromadzić nakażą: Za Exekwie odprawowane z massy swoiey pewną część pieniędzy, aby Exekutorowie Biskupscy wypłacili wyznaczą; Listy zaś Cride do obrania Administratora Stolicy Biskupiey wakuiącey; Tudzież dla podzielenia dobr, klucza stołu Biskupiego, i do drzwi Kościelnych przybić roskażą. Constit: Provini Gnes. Conc. Trid. Ses. 24. Cap. 16. de Refor.

P. Gdy czas wyznaczony przez Listy Cride zbliży się, co ma czynić Kapituła?

O. Prałaci, i Kanonicy na mieśce Kapitularne zgromadzeni, wezwawszy Ducha S. i wykonawszy przy Swiętych Ewangeliach w ręku Prezydenta, Prałata, albo Kanonika przysięgę według Rothy przepisaną do Elekcyi Administratora przystąpią, którego obrawszy, i od niego wysłuchawszy przysięgi, około wiernego, i Sprawiedliwego sprawowania swego urzędu, dobra czyli klucze stołu Biskupiego według statutow Kapitularnych między Prałatow i Kanonikow bywaią podzielone. Constit. Provinc. Gnesn. W Ruskim zaś Narodzie nie zarządza Kapituła temi rzeczoma, ale wiedząc przez Synod Zamoyski że Metropolita iest nayblizszy Administrator wakuiącey Stolicy Biskupiey, więc dosyć do niego się z tym udać.

P. W iakim przeciągu czasu Kapituła obrać powinna Wikarego Generalnego; i iakowe własności takowy Wikary mieć powinien?

O. Między ośmio dniami po smierci Biskupa, albo od pierwszey wiadomości, ieśli by daleko Biskup zamarł, a to zapewnie Doktor S. Teologii albo przynaymniey w Kanonach biegły, albo w niedostatku takowego dosyć uczony, i życia cnotliwego. Conc. Trid.

P. Jakową zaciąga Kapituła winę ieśli między ośmio dniami nieobierze Wikarego.

O. Wytacza się Elekcya do Metropolity który ieśli był pod ten czas umarły, albo nie przytomny, tedy do dawnieyszego Biskupa. Conc. Trid. loco citato.

P.

P. Wikary od Kapituły obrany do Stolicy wakuiącey Biskupiey, czy może od teyże Kapituły bydź odwołany?

O. Może bydź nawet bez przyczyny, iako i inśi officialistowie, ponieważ kapituła przy zawakowaniu Stolicy następuie na wszelke prawo Biskupa; a iako Biskup tak dla przyczyny, iako i bez przyczyny swego Wikarego, iako i innych officialistow według swego upodobania może odwołać, tak i kapituła byleby między ośmio dniami inszego obrała; gdyż inaczey wytoczyłaby się Elekcya do Metropolity, albo do dawnieyszego Biskupa. Declar. S. Congr: 1594 de. 28. Aprilis.

P. Gdzie iest zwyczay żeby po zawakowaniu Stolicy dwoch było obranych Wikarych, czy mogą bydź obrani?

O. Jeśli taki zwyczay był godziwie wprowadzony, powinien bydź zachowany, ale ci dway, albo też trzey obrani, za iedną Juryzdykcyą poczytani będą. Declar S. Congrnis. 1592. 31. April.

P. W Kościołach gdzie iest zwyczay żeby nakażdy miesiąc był obrany Wikary, czy powinno się zachowywać?

O. Powinno byle by był prawny zwyczay, bo taki zawsze za Prawo stanowi się. kiedy nato Prawa niema.

P. Jeśliby znaydował się w Kapitule Doktor albo Licenciat, a tego pominowszy, czy może bydź obrany Kanonik, który nie iest Graduatus?

O. Nie może bydź obrany, ale koniecznie Doktor, albo Licenciat, powinien bydź obrany, inaczey wytoczy się Elekcya do Metropolity gdyż Conc. Trid. lubo mowi albo przynay-

naymniey inny ſpoſobny, ma bydź rozumiano że to w niedoſtatku Doktòra, albo Licenciata. Declarat: S. Congrnis 1594. Febr. 14.

P. Czemu Kapituła może potwierdzić Wikarego, chociaż by niebył z łona Kapituły, iako to: Wikarego który żywemu Biſkupowi ſłużył będąc Doktorem, a niebył w łonie Kapituły, i którego tylko ſamego S. Kongregacya w niedoſtatku Doktora, obrać Wikarym pozwala, a nie może obrać innego Doktora nić z Kapituły?

O. To dzieje ſię dla uczſzczenia tak zmarłego Biſkupa, iako i dla tego że taki Wikary iuż ieſt approbowany, i ma potrzebne te należytości, i poznanie oney Dyecezyi, i bywa poczytany iako ieden z Kanonikow; Już też i przeto że Juryzdykcia Kapituły taż ſama ieſt z Juryzdykcyą Biſkupa umarłego, i nateż ſame oſobę poczyta ſię, a przeto iuż nie Elekcya, ale potwierdzenie takiego Wikarego nazywa ſię; gdyż ten który miał Juryzdykcyą za życia Biſkupa, potwierdza ſię w niey tylko od naſtępuiących. Tak trzymaią DD.

P. Jeſliby w Kapitule znaydowali ſię Doktorowie i Licenciaci ſpoſobni do rządzenia Stolicy Wakuiącey, czy może z nich kto bydź wybrany za Wikarego pominowſzy Wikarego po Zmarłym Biſkupie

O. Tak ieſt zapewnie 1. Dla powagi ſamey że Kapituły. 2. Że taką Elekcyą Synod Trid: nakazuie, a potym Konfirmacyą. 3. Że Juryzdykcya utwierdzona ieſt w Kapitule, iako była w Biſkupie umarłym, a iako Biſkup ma bydź przekładany nad Wikarego ſwego, tak Mąż zdatny z Kapituły, ma bydz przekładany nad Wikarego pozmarłym Biſkupie. DD. Super.

P. *Czemu Biſkup według ſwego zdania może mieć Wikarego nie graduata, ani Doktora, ani Licenciata, a kapituła koniecznie powinna Graduata ieſli bydź może, a ieżeli nie tedy inſzego Kanonika ſpoſobnego?*

O. Gdyż ſam Biſkup na zawſże powinien bydź *Graduatus*, i może zaſtąpić funkcye ſwego Wikarego, Kanonik zaś który obrany bywa za Wikariuſza zaſtępuie funkcye Biſkupa, i ſtanowi ſię na mieyſcu Biſkupa. Y dla tego Synod Tryden. Żąda w nim rownych własności, iakowe bydź powinne w Biſkupie. DD. Zkąd gdy by ſię Kapitularni niezgadzaiąc wybrali kilku Wikarych, ten powinien między niemi przodkować, w którym ſą własności od Synodu Tryd. żądane.

P. Jakowąż ma władzę Wikary obrany?

O. W rzeczach do Juryzdykcyi należących, tę władzę całą, którą ma Biſkup, przeto od Jrregularności, i od ſuſpensy zaciągnioney za wyſtępek taiemny wynikłey, i w innych przypadkach od Synodu Trydent: Ses 24. de Refor. Biſkupom pozwolonych rozgrzeſzać i Dyſpenſować może; wſzelka bowiem władza Biſkupſka, przenoſi ſię na Wikarego w czaſie zawakowania Stolicy. Con Tri. S. 24. C. 16.

P. Jeſliby w czaſie wakuiącey Stolicy Wikary był podeyrzany kto powinien obierać Sędziow aby o iego podeyrzeniu Sądzili?

O. Kapituła. Resol. S. Congreg. 1588. Mart.

P. Wikary Sądząc Kanonikow, czy powinien używać przybranych wſpoł Sędziow?

O. Jeſli Kościoł ma przywiley na zawołanie innych przyległych, powinien ich używać tak, iako i Biſkup żyiący czynił. S. Con. ut ſupra.

P.

P. Wikary w zawakowaniu Stolicy czy może bez Kapituły do Kosciołow Parafialnych opatrywać Wikaryuſzow, i ſtaranie ſię oto oznaczyć prezentowanego od Patronow poſtanowić, Exkommunikę na obiawienie utaioney ſzkody wydać?

O. Może: gdyż do niego te wſzyſtkie rzeczy należą, które z mocy Synodu Trid: do Biſkupa należały S. Con. 1599.

P. Wikariuſz w zawakowaniu Stolicy w iakim przeciągu czaſu i iak wielom może dać Liſty Dimiſſoryalne?

O. Po upłynionym roku Stolicy wakuiącey, chiba by byli ſciſnieni Klerycy beneficiami ſtopnia Kapłańſtwa potrzebuiącemi. Conc. Trid. Ses. 7. Cap. 10.

P. Kleryk nie dla tych przyczyn biorący Liſty Dimiſſorialne iaką zaciąga karę?

O. Jeſli by był w mnieyſzych ſtopniach traci przywiley oſobliwie w kryminalnych przypadkach; ieſli by zaś był w większych Stopniach, mocą ſamego Prawa ieſt ſuſpendowany, od ſprawowania Stopniow, aż do woli przyſzłego Biſkupa. Conc. Trid. A kapituła ieſli by wydała Dimiſſorie, zoſtaie w Jnterdykcie, a Wikary traci urząd i beneficium aż do roku. Atoli do pierwſzey tonſury daią ſię Dimiſſy bez żadney kary.

P. Korzyści z Juryzdykcyi, z Pieczęci, z karaniow wczaſie wakuiącey Stolicy do kogo należą?

O. Do Biſkupa przyſzłego, procz ieſliby z ſzczegulnego Przywileiu Stolicy Apoſtolſkiey Kapitule były pozwolone Wikary iednak należyte Salarium z nich ſobie odciągnie, a iuż prawie ze zwyczaiu na ſiebie wſzyſtko obraca. Cenſuit

P.

S. Congrnis.

P. Jeſli Kapituła ma przywiley wſpomnione korzyści na ſiebie odbierać iak one powinna dzielić?

O. Rownie między wſzyſtkich Prałatow, i Kanonikow, wſzakże wizytatora Dyecezyi w czaſie wakuiącey Stolicy Kapituła ſama obierać nie może, chiba razem z Wikarym. Taż ſama Kapituła i Wikary, i Ekonomowie ktorzy w zawakowaniu Adminiſtrowali nowemu Biſkupowi powinni oddać Piſma, Przywileje, i Rachunki, ze wſzyſtkich korzyści, czego wſzyſtkiego od nich może on wyciągać, a co większa kogo bądź obwinionego o wyſtępek może on ukarać powagą ſobie daną przez Dekret Synodu Tryd: Ses 10 de Refor.

P. Kapituła albo Wikary w zawakowaniu Stolicy mogąli dać licencyą, obcemu Biſkupowi w Dyecezyi ordynować, albo Bierzmować?

O. Może po wypłynieniu roku, ale niewprzod i zachowawſzy wyrok, i ſpoſob Dekretu Trid. Ses. 7. C. 10 Takowy zaś Biſkup maiący pozwolenie może ordynować, oprocz Klerykow Dyecezalnych, nawet też obcych z Dymiſſami przychodzących. Wſzakże Kapituła w ten czas ani Wikary nienaſtępuią na powinne Prawo Biſkupie nadawać Prebendy, ale te prawo wytacza ſią do Naj. Oyca, ponieważ Kapituła i oney Wikary naſtępuie tylko na wſzelke Prawo we wſzelkiey Juryzdykcyi należytey Biſkupowi po iego utwierdzeniu, nie zas naſtępuie na Prawo, i Prerogatywy Biſkupowi powinne po iego poświęceniu, iako to: w podawaniu ſtopni, w poſwięceniu Ołtarzow, w rozdawaniu Prebendow, które prawo rozdawania Prebendow przez reguły Kancellaryi wytacza ſię do Papieża.

Zaś w Beneficiach które wakuią w czasie Stolicy wakuiącey Kapituła albo Wikary Kapitulny ma postępować z distynkcyą: ieśli beneficia są proste iako to Kanonie, albo godności, a pewnie potrzeba Papieża aby on sam opatrzył. Jeśli zaś beneficia maią iaki ciężki obowiązek przyłączony, iako to: dawać elemozyny, odprawować Mszy, w tedy należy polecić iakiemu sposobnemu Kapłanowi z wyznaczeniem przyzwoitey cząstki, do tąd, aż nastąpi rozporządzenie Papiezkie. Jeśli by zaś beneficya były tylko z dozorem, czyli Parafialne, należy obwieścić wyrok, czyli nakazać zgromadzenie; a w tym ma bydź obrany godnieyszy Kleryk, i Papieżowi prezentowany, ktory by wyż wspomnionemu beneficium Parafialnemu zaradził.

P. Gdzie by Kapituła spolna miała Prawa Kollacyi z Biskupem, po śmierci Biskupa, ktoż nadaie Beneficium?

O. Kapituła, bo ilekroć dwoch są Kollatorow równych, więc gdy ieden umrze drugi zastępuie, Prawo i miesce iego; Wszakże Kapituła po smierci Biskupa niemoże przyiąć Rezygnacyi Beneficiow należących do Kancellaryi Biskupiey, gdyż by była krzywda i szkoda przyszłemu Biskupowi; w ten czas bowiem należało by uciec się do Papieża, gdyż Kapituła tylko następuie w Juryzdykcyach po Biskupie, w ktòrych gdy by nie było kto by zastąpił iego Prawo, Kościoł cierpiał by krzywdę. DD.

RO-

ROZMOWA II.

O Tym; aby nic nieznaczano w Zawakowaniu Stolicy Biskupiey.

P. Kiedyż to się znaczy prożnuiąca Stolica Biskupia?

O. W ten czas kiedy Kościoł Katedralny bywa osierocony od swego Pasterza to iest od Biskupa, bądź to przez smierć, bądź to przez iego przeniesienie się, albo przez utratę, gdy mu odebrana Katedra prawem, a w ten czas wszelki rząd w czasie zawakowania do Kapituły wytacza się. Abb: in Cap: 1.

P. Cożto iest Kapituła?

O. Jest to same zgromadzenie Kanonikow, gdyż tylko ci sami (a nie inši Klerycy chociaż by w tym że Kościele Katedralnym mieli Beneficium) razem z tym ktòry nad niemi iest przełożony, czyli z swoim Dziekanem, według rożnego zwyczaiu Kościołow, postanawiaią Kapitułę. Joan: Andr: DD. Tudzież wiedzieć należy, że Wikary Biskupski przestaie bydź Wikarym, gdy iego Biskup umiera, a inszy od Kapituły bywa obrany, albo też ten że sam bywa potwierdzony.

P. Gdy zawakuie Stolica możeli się odmienić stan Kościoła?

O. Bynamniey, gdyż w ten czas nic niegodzi się wznawiać gdy Kościoł swego zastępcy niema, a tak niema kto by w tenczas co ważnie uczynił, albo się oco ugodził: rownie też ani dobra Biskupskie, ani Kościoła iego oddalać, zamieniać, albo co w nich przemieniać nie można, i owszem ani

nay-

naymnieyszych rzeczy pod ciężką karą. Wszystkie bowiem rzeczy powinne bydź w tym że stanie, w którym od Biskupa były zostawione, bo które rzeczy z wczesnym i długim naradzeniem, i doświadczeniem uczynione są, niegodzi się nagle odmieniać.

P. Kapituła w czasie wakuiącey Stolicy Kościoła Katedralnego albo kollegiaty, albo którego kolwiek Kleryka inszego by naymnieyszego Kościoła ofiarowanego bez własnego Pasterza przywłaszczaiąc sobie maiątki w iakową karę popada? albo gdy ich alienuie, przedaie, lub na to pozwala?

O. Samym prawem od sprawowania Stopni bywa zasuspendowana, i otrzymane beneficia traci, i do otrzymania inszych, wszyscy stają się niesposobni, i owszem po uczynioney Restytucyi ieszcze rozkądkiem Ordynaryusza na postrach inszych bywaią zasuspendowani; Jeśli zaś są świeccy by też Krolowie i Xiążęta, czy by to czynili po śmierci, czy to za życia Prałata, samym dziełem stają się wyklęci od Papieża, po wykonaney zupełney Restytucyi, i satysfakcyi, maią bydź rozgrzeszeni; Jeśli by zaś to uczynił Patron Kościoła, oprocz tych kar tym samym traci prawo Patronacyi. Conc. Trid. Ses. 22, de Refor.

P. Kontrakt przez kogo innego, a nie przez własnego Prałata uczyniony, gdy Kościoł zawakuie, czy iest ważny?

O. Nie iest ważny, i owszem samym Prawem zanic poczytany, a sukcesor w tym że beneficium własną powagą maiątki te przez kontrakt alienowane tym sposobem odzyskiwa; a ieśliby oto niedbał, popada w klątwę razem z temi

mi, którzy utrzymuią dobra alienowane DD.

P. Ekonomow Kościelnych albo Biskupskich urząd; ustaie li w ten czas kiedy Stolica zawakuie?

O. Ustaie w rzeczach prawnych iuż bowiem niemoże bydź pozywany od żadnego: Przeciwnie zaś w rzeczach przyiaznych, to iest: w tym, żeby bronił Kościoła, aby się kto z nim nieprawował, gdyż w tych przypadkach nie tylko Ekonom, ale i każdy z Ludu obowiązany iest do obrony; obrona bowiem Kościoła, do wszystkich rownie należy. C. fiat.

P. Czy ważny Dekret wydany przeciw Kościołowi, kiedy Stolica wakuie?

O. Nic nie waży, ale milczy, gdyż gdzie niema Przełożonego, tam też nie iest niedbalstwo, ani uchodzi prescripcia.

P. Arcy Biskup czy może posłać Wizytatora do Kościoła wakuiącego swego Szufragana?

O. Nie może, ani w nim niema żadney Juryzdykcyi, procz tylko tey którą miał za życia Biskupa, albo ieśliby snać przez niedbalstwo Kapituły do jego sądu wytoczyła się Juryzdykcia, iak zwykło i za życia Biskupa. Abb. in l. cit.

P. Kapituła iaką ma władzę w czasie wakuiącey Stolicy?

O. Wielką Juryzdykcyonalną którą ma Biskup, może bowiem oprocz tych rzeczy które wyżey wspomnieliśmy beneficia do niey wytoczone rozdawać utwierdzać, albo osłabiać, obranych Beneficiatow, dyspensować, z tym którego Rodowitość podła upośledziła do mnieyszych stopni, i do

Bene-

Beneficium proſtego; z iednaczać beneficya, albo z iednoczonym powagi dodać, byleby to Prawu Biſkupiemu nieuwłaczało, wyklętych od Biſkupa umarłego abſolwować. Abb. in C. ht.

ROZMOWA III.

o Proſzeniu Prałatow.

P. Iakiemi ſpoſobami nabywa ſię urząd Kościelny?

O Temi trzema: 1. Proſzeniem Poſtulatione 2. Obraniem, Electione, Przeniesieniem Translatione. Dodaią niektòrzy Nominowaniem, ale to pod Elekcyą zamykać ſię może ponieważ to ieſt wyznaczenie do godności iedney, albo wielu osob, z ktòrych Superyor ieśliby wielu było nominowanych iednego wybiera i na godności ſtanòwi; i takowe Prawo Książęta niektòrzy w ſwoich Państwach ſobie przywłaſzczaią

P. Coż to ieſt proſzenie Poſtulatio?

O. Jeſt to zgodne Kapituły, albo innych osob obieraiących proſzenie, aby pewna iaka osoba Kościołowi pożyteczna, ktòra inaczey nie może bydź obierana, była obrana od Przełożonego. Valen. lib. 1.

P. O jakich że godzi ſię proſić?

O: o Takich, ktòrzy ſą pożyteczni Kościołowi, a obierani bydź niemogą. napr: Gdyby świecki, Laik na Biſkupſtwo. Can. 10. Także nieprawnie ſpłodzony, albo lat niedoyrzałych, w mnieyſzych ſtopniach poſtanowiony, tak że nieſzcze nie Profes, na Opactwo. Biſkup iednego Kościoła na

na Biſkupa, albo Arcy Biſkupa drugiego Kościoła, maią bydź żądani, i uproſzeni. C. 1.

P. o jakich proſić nienależy?

O Wſzyſcy ktòrzy iaką bądź iawną zbrodnią naſzechowani ſą, i z ktòremiby bardzo trudno naſtąpićby mogła Dyſpenſa. Abb. in C. fin.

P. Jakże czynić ſię powinno Proſzenie?

O. Słowy pewnemi, i zgodnie od zgromadzenia Kapitulnego, albo Akademij albo Kollegiatż, albo od poſpolitości, to ieſt od wſzyſtkich, albo przynaymnieyt od większey, i rozſądnieyſzey części zgromadzenia. §. Nos igit: etc. fin.

P. Czemu to pewnemi ſłowy czynić ſię powinna Prożba?

O. Gdyż Prożba niepewnemi ſłowy uczyniona nic warta. Napr: Gdyby ſię mowiło: obieramy proſząc, albo proſiemy obieraiąc, albo innemi podobnemi ſłowy. in c. un.

P. Proſzący czy mogą ſię rożnić?

O. Wprzòd nim ſtracą okazią ſwoią Prożbę Superyorowi, mogą, ale po okazaniu zgoła niemogą, aby niezdali ſię naigrawać z Superiora, ràzeby niezdawało ſię iż ſąd Przełożonego zawiſł od podległych. c. 4.

P. Od takiegoż Przełożonego proſić?

O. Od tego, ktòry przeſzkodę, ktòra ſię ſprzeciwia żądanemu uprzątnąć może, takowym Przełożonym ieſt Papież gdy bywa proſzono o Biſkupa, gdy zaś do iakiey Prelatury, tam Przełożonym ieſt Biſkup, ieśli defekt przeſzkadzaiący zgładzić może. Glos in c. a fin.

P. Ktòraż to poſpolitość ma Prawa proſzenia?

O. Ta

O. Ta która prosi za osobą niegodną, i niesposobną, rownie iako i ci tracą Prawo obierania, którzy niegodnego obieraią. C. 2.

P. Przez prożbę często czynioną, czy nabywa Prawa iaka pospolitość proszenia, tak iżby Elekcya bydź niemogła od Xięcia, albo od Superyora, ażby zauprzedzeniem prożby, czyli Postulacyi?

O. Nie tak iest, bo prożba zawisła od samey łaski i szczerey hoyności Xiążęcia, który, ieśliby zechciał mogłby innego obrać, a nie postulata, czyli żądanego. c. 5.

P. Na coż się przyda Postulacya, czyli prożba?

O. Aby Xiąże zrozumiał wolą poddanych swoich, i stosuiąc się do ich żądania dał im Przełożonego według ich woli. Abb.

P. Czy może bydź kto razem i proszony i obrany?

O. Nie może, gdyż Postulacya Prożba, i Elekcya obranie są rożne Prawa, i czynią się od rożnych osob, bo Prożba od podległych i mnieyszych, a obieranie czyli Elekcya od starszych, czyli Przełożonych zwykła bywać. in c un.

P. Możeli Biskup bydź obrany do inszego Kościoła?

O. Nie może, ale tylko bydź proszonym, gdyż Biskup swoiey oblubienicy to iest: Kościołowi iest Małżeństwem Duchownym obowiązany, i przeto wprzód nizli się drugiey poszlubi, powinien bydź pierwszey węzeł od Papieża rozwiązany przez approbacyą Prożby. C. 3 de trans.

P. Klerycy, Kanonicy, Opaci, i inni Dygnitarze, mogąli bydź proszeni, i wolnie obrani na Biskupow bez iakowey Dyspensy?

O. Mo-

O. Mogą, bo chociaż są iednemu Kościołowi obowiązani nie są iednak tak Małżeńskim sposobem, iako Biskup z nim złączeni.

P. Swiecki człowiek możeli bydź żądany za Biskupa?

O. Może, byle tylko był wieku zupełnego lat 30. i inszе własności przyzwoite do Biskupstwa miał, a tak S. Ambroży gdy był Sędzią Swieckim, okrzyknieniem Ludu na Arcy-Biskupa Medyolańskiego, był proszony. Can. 10.

ROZMOWA IV.

o Elekcyi i obranego Władzy.

P. Coto iest Elekcya czyli obieranie?

O. Jest to czyieś do Godności którey Kościelney wakuiącey prawnie uczynione wezwanie, maiące się stwierdzić powagą Przełożonego C. 32.

P. Według dawnego Prawa do kogo należała Elekcya Biskupa?

O. Do Kanonikow Kościoła Katedralnego, a Confirmatia czyli potwierdzenie do samego Papieża; po uczynionym w przod należycie wypytaniu czyli Examinie o życiu, i obyczaiach obranego, ale teraz przez rożne Przywileie Papieżow, i Krolowie i Xiążęta swieckie w swoich Krolewstwach maią wolne prezentowanie Biskupow Naywyższemu Papieżowi. C. 44.

P. Lud sam możeli obrać przełożonego spolnym okrzyknieniem iako się zdarzyło w Elekcyi Ambrożego S.

O. Nie może, iowszem okrzyknienie Ludu ma bydź będzone, bo ztąd wiele niezgod mogłyby wyniknąć przez

prożne krzyki ludzkie; a zaś w obieraniu Swiętego Ambrożego bardziey był cud niżli Elekcya, albo poſtulacya.

P. w jakim przeciągu czaſu, i między wielo Miesiącami, ma bydź obrany Przełożony w Katedralnym Kościele, albo w Kollegiacie?

O. Według Prawa we trzech Miesiącach; inaczey wytacza się Elekcya do Przełożonego, aby Kościoł przez długi czas niebył bez Paſterza.

P. Kto ma bydź obrany za Biſkupa?

O. Godnie urodzony, godny ſam, umieiętnością i cnotliwemi obyczaiami ozdobny, lat 30. maiący. Doktor w S. Teologii, albo w Prawie Kanonicznym. C. 7. Conc. Trid. ſes. 7 c. 1. de Refor.

P. Syxmatyk po uczynioney Pokucie do Kościoła nawrócony możeli bydź obrany na Biſkupa?

O. Obranie iego uczynione według Prawa nic nieważy, Papież iednak dyſpenſować może z tak obranym, ieśli by tak był godnym i potrzebnym Kościołowi Bożemu C. 5.

P. Kardynał pożyteczny całemu Kościołowi, możeli bydź obrany za Biſkupa?

O. Niemoże, ale inſzą nadgrodą uczczony być powinien gdyż dobro powszechne, powinno bydź przekładane nad ſzczegulne.

P. Kardynał w iakich rzeczach powinien bydź użyteczny powszechnemu Kościołowi, aby niebył obrany na Biſkupa?

O. W Przekonywaniu Heretykow, wſpomaganiem radą ſkuteczną Papieżow, w intereſsach Kościoła, i owſzem ieśliby takim był, ktòry Biſkup, z tey ſamey przyczyny od Rezydencyi

zydencyi byłby uwolniony.

P. Obrany na Biſkupa, w iakim przeciągu czaſu powinien akceptować ſwoią Elekcyą?

O. w Jednym Miesiącu od Dnia uwiadomienia, inaczey ſamym Prawem traci Elekcyą, proez ieśliby go wymawiał ſtan. naprz: Gdyby był zakonnikiem, ktòry niemoże bez pozwolenia ſwego Przełożonego, akceptować tey Elekcyi. C. 6.

P. Jeśliby zakonnik był obrany na Biſkupa, i Akceptowałby Elekcią bez zezwolenia Superiora ſwego, będzieli ważna Akceptacya?

O. Niewazna, ponieważ Mnich niema ſwego chcenia, albo niechcenia, ſam iednak Superior bez konwentu rzeczone zezwolenie dać może. c. 27.

P. Jeśliby w czaſie Elekcyi był kto ſpoſobny do otrzymania Biſkupſtwa, a przed Konfirmacyą iakim bądź przypadkiem, ſtał ſię niegodnym, czy powinien bydź potwierdzonym maiąc wzgląd na czas Elekcyi?

O. Powinien bydź potwierdzony według dyſpozycyi. c 22.

P. Kiedy zawłokuią Beneficia po obranym na Biſkupſtwo?

O. w Ten czas kiedy iuż ieſt potwierdzony, poświęcony, i ſpokoyną dzierżawę otrzymał, ponieważ niepowinien dla tego kto bydź ogołocony z ſwoich maiątkow z ktòrych żyie, poki ſpokoynie nieoddzierży innych dobr, do ktorych przez Biſkupſtwo wſtępuie; gdyż to ſię z ſłuſznością zgadza, aby kto pòty nie tracił dochodow z pierwſzego beneficium, poki niezacznie korzyſtać z drugiego. Abb. in 28.

P. Obrany na Biſkupa możeli zrzec ſię beneficiow, ktòre miał przed Poświęceniem?

O. Niemoże; gdyżby to uczynił na zdradę S Stolicy Apoſtolſkiey, do ktòrey ſamey należą beneficia, dla włożenia rąk Biſkupow przez Naywyżſzego Papieża uczynionego extravagant. Com. 14. de Prebend:

P. Gdyby kto obrany na Biſkupa z ſwoiey przyczyny, albo dla ſłabości niechciał ſię ſwięcić poki iego beneficia wakuią?

O. Po trzech Mieſiącach według Prawa iemu pozwolonych, do poświęcenia, byleby tylko ſpokoyney dzierżawy Biſkupſtwa, i dobr doſtąpił; ieśli zaś kto był poświęcony a nie doſtąpił poſſeſſyi iego beneficia nie wakuią.

P. Po promocyi na Biſkupſtwo Tytularne czy ſamym dziełem wakuią Beneficia?

O. Niewakuią, gdyż ten oprocz Jmienia niema żadney dzierżawy. Toż ſamo po promocyi Koadiutora na Biſkupſtwo niewakuią beneficia iego poki żyie Koadiut; iego obranego zaś na Biſkupſtwo nikt potwierdzić niemoże, iak tylko ſam Naywyżſzy Papież chociaż przed tym mogł potwierdzić, iako i u nas w Polſzcze Arcy Biſkup.

P. Obrany na Biſkupa, ieśliby ſię przed potwierdzeniem wtrącił w Adminiſtracią, iaką zaciąga karę?

O. Pod iakimkolwiek kolorem czy ſam przez ſię, czy przez kogo innego wtrąca ſię w Adminiſtracyą, tym ſamym traci Prawo ſobie ſzukane przez Elekcyą. C. 9. Niepowinien bowiem ſobie ſamemu brać honoru, ale do niego iako Aaron bydź wezwanym. d. c. 17.

P. Obrany i potwierdzony na Biſkupa przed konſekracyą iaką władzę ma?

O. Mo-

O. Może to wſzyſtko wykonywać co do Juryzdykcyi Biſkupiey należy, iako to: exkomunikować, poprawować, przyſięgi przyimować, beneficia rozdawać, poſtanawiać, ſprawy Małżeńſkie rozſądzać, jndulgentie nadawać i tym podobne. c. 12. Abb. de Exceſs. Prælat.

ROZMOWA V.

o Obieraniu Kanonikow w Kościołach Katedralnych i w Kollegiatach.

P. *Elekcya Kanonika czy powinna bydź wolna?*

O. Tak ieſt, i owſzem ieśliby ktòry Kanonik obieraiących, albo ich krewnych, albo ſług, albo ich dobra aby pewną oſobę za ktòrą ſię on wſtawia uciſkał, ſamą rzeczą w pada w klątwę, i pozadoſyć uczynieniu, rozgrzeſzony być może.

P. *Skoro Kanonik umrze, a ieſzcze niepogrzebiony, możeli być drugi Kanonik obrany?*

O. Czyliby takowa Elekcya należała do ſamego Biſkupa, czyli razem z Kapitułą, przed pogrzebem ſtać ſię nie może, dla uczciwoſci, i owſzem oniey ani ugody, ani rozmowy czynić nienależy, bo cokolwiek w przod ſtanie ſię nic niewarto. Can. 7.

P. *Naiakie mieſce ſchodzić ſię powinni Elektorowie?*

O. Pogrzebł zy umarłego Prałata, i poſtanowiwſzy dzień Elekcyi do mieyſca przyzwoitego, i zwyczaynego, Elektorowie przez lifty Cridæ obwieſzczeni, zgromadzą ſię do Kapituły. c. 30. Albo do Kościoła, albo do Choru, albo na

inne

inne uczciwe mieyſce, byle nie taiemne, gdyż taiemność Elekcye pſuie, i Papież ich potępia, C. 42. A ieśliby o miesću była ſprzeczka przez loſy może bydź obrane; chociaż ſama Elekcya przez loſy czynić ſię niepowinna.

P. *w Elekcyach czy ma bydź zachowany zwyczay Kościoła?*

O. Tak ieſt, gdyż ieśliby Elekcya należała do Biſkupa, i razem do kanonikow, przez ſam zwyczay może bydź wprowadzona, że do ſamych tylko Kanonikow, albo do ſamego Biſkupa, gdyż Prawo obierania może podlegać Preſkrypcyi. C. 3.

P. *Jakie ſą ſpoſoby obierania?*

O. Trzy przez ſcrutinium ſciſſe wybadania, przez Kompromis czyli ſpolną ugodę, i iakoby przez natchnienie Boſkie; inaczey uczyniona Elekcya nic warta, i przeciwnie czyniący tracą moc w tym razie do obierania. c. 42. & 50.

P. *Jakże czyni ſię Elekcya przez ſcrutinium?*

O. Kiedy zgromadziwſzy ſię i przytomni Elektorowie wſzyſcy którzy powinni chcą i mogą bydź przytomnemi, trzech, wiary godnych, albo więcey, albo mniey, z pośrzod zgromadzonych do Elekcyi wybiorą, którzy by przytomnych wota taiemnie, i od każdego z oſobna pilnie wybierali i one pewne, ſzczere, wolne, a nie pod zakładne, napiſmie podane w przytomności wſzyſtkich publikowali, ażeby zgodzenia Sufragiow ieden za kanonicznie obranego, na którego by wſzyſcy, albo większa część i rozſądnieyſza zezwoliła był mianý. Po uczynioney zaś publikacyi żadney odmiany wotow niegodzi ſię dopuſzczać. c. 53.

P. Któ-

P. *Któraż to zowie ſię większa i rozſądnieyſza część w Elekcyi?*

O. Ta większa, gdzie ieſt większa liczba obieraiących rozſądnieyſza uważa ſię z powagi i Gorliwości obieraiących i z zaſług obranego, a taka część przemaga, iednak niepodwoyną większością. Mogą bowiem większey ſtrony vota ile gdy obieraiący powiększey części ſą w exkommunice, w ſuſpenſie przez dekret od urzędu Jrregulares zgoła zanio bydź poczytani, a nie zaś umnieyſzeni. c. 9. Glos.

P. *Jeśliby który Elektor na korteczce od ſkrutynium podaney napiſał obieram Tyciuſza i Seiuſza, co będzie ważyć iego Elekcia?*

O. Niemoże ſię to nazywać Elekcyą, ale *Nominacyą*. azatym iako *i Suffragium* zakładne, niepewne, odmienne, i odrzucone być powinno, i tylko ci którzy ſzczerze obrali ſprawuią *Elekcyą*. C 2.

P. *Jakże czyni ſię Elekcya? przez Kompromis?*

O. Kiedy naiednego, albo n wielu ſpoſobnych, wleva ſię moc obierania, czyby toż tegoż zgromadzenia, był, czyli zinſzego. utvult glos.

P. *Czy powinniż wſzyſcy do których należy na Kompromis zezwolić?*

O. Doſyć ieſt, aby większa część zezwoliła, która zwykła przemagać mnieyſzą, przeciwnie iednak i ſprawiedliwiey inni ſądzą przeto że żaden niechętny prawa ſwego nietraci. *Neme invitus iure suo privatur.* bo co wſzyſtkich dotyka, od wſzyſtkich przyięto bydź ma. *Quod omnes tangit, ab omnibus approbari debet,*

P. Mo-

P. *Mogąli Kanonicy odwołać Kompromis?*

O. Niemogą; kiedy od tych na których, albo na którego zgodzono się rzecz zaczęta kiedy Kompromissarze między sobą traktat zaczeli o obieraniu. Jeśliby zaś iesżcze rzecz niebyła zaczęta, może bydź odwołany Kompromis. C. 30.

P. *Sąli obowiązani Kanonicy koniecznie akceptować obranie przez Kompromissarzow, chociaż by mniey godnego?*

O. Tak iest są obowiązani, procz ieśli by przeciwko formie Kompromissu okazał się bydź obranym, iuż to że *Kompromis* był samochętny od wszystkich, przeto przyięty bydź powinien, Już że gdy by i sami Kanonicy obierali mniey godnego stała by Elekcya, tak też Kompromissarzow stać powinna, na których władzę swoią wlali. C. 32.

P. *Jeśli by Kompromissarze obrali niegodnego, powinien że bydź przyięty?*

O. Nie, ale wytacza się Elekcya do Elektorow, ponieważ Kompromissarze uczynili przeciwko formie Kompromissu, i zato karani bydź maią.

P. *Jeśli by Kompromissarze nieobrali przez czas w Kompromissie ustanowiony, do kogo wytacza się Elekcya?*

O. Jeśli strawili całe trzy miesiące pożyteczne, które Kanonicy maią do obieranie, a nieobrali; wytacza się Elekcya do Przełożonego iako by Kanonicy sami ich utracili. Jeśli zaś czas Kompromissu był do dwóch miesięcy, a wtych niestała się Elekcya wtrzecim miesiącu pożytecznym, obieraią Kanonicy, po wypłynionym tym czasie

sie, ustaie Kompromis, a Kanonicy zostaią przy swoiey wolności C. 37.

P. *Jeśli by było siedmiu Kanonikow a 3 Kompromissarzow, a ztych trzech wybrali iednego z między siebie na Biskupa, trzech zaś inszych iednego z Kanonikow, która będzie ważna Elekcya?*

O. Tych, którzy z pośrzodku siebie obrali, gdyż tak obrany gdy był na Kompromissarza obrany od całey Kapituły był poczytany, iako bardziey godny, i iuż miał własność Sędziego Kompromissarza. Przez innych zaś trzech obrany miał tylko własność Kanonika. C. 22.

P. *Jakże się czyni Elekcya przez natchnienie?*

O. Kiedy Elektorowie na Elekcyą wezwani bez żadnego poprzedzaiącego naradzenia się razem wszyscy naiednego cudownym sposobem zezwalaią. C. 42.

P. *Ktoż ma bydź obierany na Kanonika?*

O. Ten, który pożyteczniejszy iest, Kościołowi, i którego obyczaie, i życie iest wiadome, i czci godne, u wszystkich, chociażby mniey był uczony, gdyż taki ma bydź przekładany nad uczeńszego, którego życie i obyczaie nie są wiadome. Congr: con: Trid. ses 24.

P. *Jakowąż własności Kanonik uważać powinien, w obieraniu Kanonika z pośrzod zgromadzonych sposobnych?*

O. Te, przez które dowykonania swego urzędu obrany bardziey zdatnieyszy okazuie się ten obrządek zachowuiąc którego opisał Synod Trid. ses. 24. C. 18. a tak do służenia duszom ludzkim przekładany ma bydź pilnieyszy nad świątobliwszego, który nieiest tak pilny.

uczony nad uczeńſzego, częſtokroć zdatnieyſzy ieſt do publiczney uſługi.

P. *Jeſli by w gronie Kapituły znaydował ſię ſpoſobny, a był by obrany obcy na Biſkupa. kto ma być przekładany?*

O. Jlekroć znayduie ſię w własnym Kościele ſpoſobny, zawſze ma bydź obierany, aby w nim cały Kościoł był uczſzczony, co powinno bydź zachowano nietylko w obieraniu Biſkupa, ale też i drugiey oſoby. Atoli ieśli by od dwóch części był obcy obrany, trzecia część nieprzemoże. Glos. C. 21.

P. *Jak maią bydź karani którzy wiedząc obieraią niegodnych?*

O. Wytacza ſię Elekcya do tych, którzy niezgrzeſzyli w obcym obieraniu: a obieraiący niegodnego tracą Prawo Elekcyi, i od beneficiow Suſpenduią ſię na trzy lata. Can. 25.

P. *Jak bywa karany daiący Suffragium wiedząc o niegodności, chociażby iego los nieſprawił nic?*

O. Grzeſzy tylko ſmiertelnie bo gdy by był Sędzią w rzeczy wielkiey wagi nieſprawiedliwie ſądził, chociaż przez iego los godny nieutracił honoru, i dochodu. C. 7.

P. *Jak wielki czas maią Kanonicy na obranie Kanonika ſwego Kościoła?*

O. Czas trzech mieſięcy, od dnia zeyſcia, albo od wiadomości o ſmierci Kanonika, procz ieśliby Kanoniczna iaka przeſzkoda opoźniła. C. 41.

P. *Jeśli by obrany na Kanonika albo ſwoicy niepakceptował Elekcyi, albo umarł przed Poſſeſſyą, iakie wtedy będą mieli czas do drugiey Elekcyi Kanonicy?*

O. Drugie trzy mieſiące pożyteczne, byle by niezachodziła zdrada, gdyż wſzyſtkie rzeczy poczynione na pierwſzey Elekcyi próżne ſą, i nic nieważą nadrugiey Elekcyi.

P. *Copowinni czynić Kanonicy na Elekcyi drugiego Kanonika, aby była należyta?*

O. Poſmierci lub powſtąpieniu na wyższą godność, lub po rezygnacyi niedawnego Poſſeſſora, prezyduiący nad Kapitułą, zezwawſzy Kanonikow i Prałatow, i przeczytawſzy Przywiley, mocą którego wolna ieſt przy Kapitule Elekcya, upomni tychże aby na przyſzłey Elekcyi, bardziey godnego, i ſpoſobnego obierali, i powierzy dwom Kanonikom aby do drzwi Koſcielnych, i Akademii rzeczony Przywiley, czyli piſmo z terminem przyſzłey Elekcyi wyznaczonym przypiąć, i ogłoſić roſkazali, aby wſzyſtkim chcącym ſię zgromadzać było wiadomo.

P. *Możeli Kapituła odrzucić termin Edyktu?*

O. Jak wolno było Kapitule ſciſleyſzy, albo też powolnieyſzy termin w Edykcie naznaczyć, tak też onego odroczyć wolno iey będzie, byle by to ſtało ſię w czaſie terminu upłynionego, gdyż, byłaby krzywda tym, którzy by na termin ziechali, a dopioro by termin prorogowany. Tak dzieie ſię w Konkurſie, czyli zgromadzeniu do Paraſialnych Koſciołow, w którym terminie byłeby ieden tylko okazał ſię, ma bydź examinowany, a niemaią bydź inſi

szekani, ani też dla nich termin niema bydź prorogowany. Declarat. S. Congr. Conc. Trid. ſup ſes. 24.

P. Jeśli by zawakowała Prebenda w Kościele Katedralnym, która zwykła ſię dawać po uprzedzonym examinie możeli bydź dana iakiemu Doktorowi znamienitey umieiętności, bez Examinu?

O. Jeśli by wſzyſcy Kanonicy bez żadney ſprzeczki, dla wielkiey powagi i zacney umieiętności oſobiſtey w ſwoich wotach zgodzili ſię, i żywym głoſem obrali, będzie Elekcya ważna bez examinu, inaczey ieśli examen w Przywileiu albo w Bulli ieſt wyrażony, iako w opatrzeniu Parafialnego Kościoła, koniecznie ieſt potrzebno. Conc Trid. ſes. 24.

P. Gdy ſię zgromadzą należący do Elekcyi na miſce naznaczone, czy mogą razem z Elektorami gośći?

O. Niemogą, ale raczey mieć goſpody na innych mieyſcach, uczſciwych, iako to: w monaſterach, albo z inſzemi Klerykami nienależącemi do Elekcyi, ato dlatego zabroniono aby niebyły czynione traktamenta. umowy z Elektorami, ponieważ Elekcye bydź powinny bez żadnego podeyrzenia. DD. in C. 14.

P. Jeśli by który Kanonik w mieſcie przytomny, a wezwany na Elekcyą zaniedbał przyiść?

O. w Tedy powinna czynić ſię Elekcya przez tych, którzy ſą przytomni, gdyż władza tego Kanonika na innych ſię zlewa. C. 19. A ieśliby w ten czas znaydował ſię za miaſtem, niema bydź wzywany, chociaż by był Prałatem, ani iego wotum przez liſt przyſłane niema bydź akce-

akceptowane. C. 46. Jeśliby zaś był w mieſcie chory, albo ſprawiedliwie zatrudniony, może tak przez liſt zapieczętowany, iako też przez Prokuratora, byle by Prokurator był z grona Kapituły, i z ſzczegulnego mandatu, tak czynią przy dworach xiążąt wielkiey rady mężowie, ale w tych wſzyſtkich przypadkach zwyczay, i uſtawa każdego Kościoła mabydź zważana i zachowana. C. 46

P. Expenſa Kanoników na Elekcyi poczynione, od kogo powinny bydź płacone?

O. Odtego, który ieſt obrany, i to tylko naypotrzebnieyſze expenſa. bez których ſprawa wykonać ſię niemogła. C. 45.

P. Poczynionej Elekcyi publikowanym ſkrutynium na Kapitule w przod niżeli wiedzieć będzie obrany, i Kapituła, lub mieſce Elekcyi otworzy ſię mogli Elektorowie wſzyſcy w iednomyſlney zgodzie porożnić ſię, i nanowo ſkrutynium uczynić i inszego obrać?

O. Niemogą, ieśli iuż publikowali ſkrutynium a nawet tylko w Kapitule, choć by nieotworzywſzy drzwi Kapituły, i choć by ieſzcze nieſiedział obrany; ponieważ uczyniwſzy prawnie ſkrutynium, i między Kanoników Komunikowawſzy iuż zaſzedł węzeł Duchownego małżeńſtwa między obranym, i Kościołem iego który rozſypać ſię niemoże przez wolą ſamo Elektorow, inaczey ieśli by ieſzcze niepublikowane było ſkrutynium. C. 58.

P. Obrany na Kanonika, w iakim czaſie akceptować powinien Elekcyą, i poſſeſſyą obiąć?

O. w Mie

O. w Miesiącu iednym od dnia uwiadomienia inaczey Kanonicy inszego obierać muszą; i co też dzieie się ieśli by Possessyi uchyliwszy sprawiedliwą przeszkodę w płynieniu trzech miesięcy nieobiołby. C. 10.

P. Jeśliby Elekcya stała się od mnieyszey części Kapituły iednego Kanonika. a od większey części drugiego Kanonika po odstąpieniu wotow większey części czy utwierdza się Elekcya mnieyszey części?

O. Nieutwierdza się, ale znowu wota wszystkich powtórzyć się powinny, gdyż inaczey Elekcya mnieyszey części była próżna samym prawem dla przemocy większey części. C. 29. Cobowiem z początku niebyło ważno, to wciągu czasu niestaie się ważnieyszym. *Quod ab initio non valet, tractu temporis non convalescit. C.* 12.

P. A ieśliż większa część obierze niegodnego, mnieysza zaś godnego, która wtedy Elekcya ważna będzie?

O. Mnieyszey części dla godności nawet z tegoż samego skrutynium uczyniona. C. 21.

P. Kto powinien rozsądzić, i żali obrany od większey części iest niegodny iakiego defektu?

O. Sędzia Przełożony, wprzód niźli niegodny od Possessyi będzie odpędzony, do niego bowiem należy poszukiwać prawdy.

P. Gdy między wielą Kanonikami przypuszczony wyklęty ekkomuniką większą wiadomie, czy będzie ważna Elekcya?

O. Niebędzie ważna, ale na nowo czynić się powinna, chociażby obrany miał wszystkich wota, a wyklęty na-

na kogo inszego suffragium dał; gdyż mała cząstka zgnilości, całe ciało kazi. Tudzież że kto większą klątwą związany, ani może obierać, ani bydź obrany. Jako też że Elekcya powinna stanowić się z Elektorow zadney przeszkody prawney niemaiących; nakoniec że wiadomi Elektorowie przez społkowanie z wyklętemi Kościelnemi censurami, stali się związanemi. DD. in C. 39.

P. Gdyby wszyscy Kanonicy stali się niesposobnemi do Elekcyi, albo poumierali, a został by ieden sposobny, do kogo wytoczy się Elekcya?

O. Może ten ieden sposobny swoie wotum przed pisarzem i świadkami wyrazić, ale samego siebie obrać niemoże, ponieważ honor nieżądaiącym, ale unikaiącym, powinien bydź dawany. C. 9. A pomiędzy obieraiącym i obranym powinna bydź rożnica, iako po między cierpiącym, i czyniącym, daiącym, i biorącym. c. fin. Przyczyna pierwszego że w tym iednym samym sposobnym zachowuie się Prawo wszystkich Elektorow, i on sam całą reprezentuie Kapitułę i pospolitość. DD. in c. 2. Jeśli by zaś wszyscy wymarli, albo niesposobni byli, do Superyora wytacza się Elekcya.

P. Jeśliby Elekcya nie warta była dla występku obieranie, ale nie dla występku obranego, możeli taki powtórnie być obrany?

O. Może, powielokrotnie, bo nie ziego winy to stanie, że zepsuta była Elekcya, a nienależy, aby kto cierpiał stan gorszy dla cudzych występkow. l. Non.

P. Ten co ma bydź obrany przed elekcyą, czy może zezwolić?

O. Nie-

O. Niemoże, gdyż w Elektorach powinna bydź dyskrecya umyſłu c. 32. Jtacy niemaią głoſu na Kapitule aż będą poſwięceni na Stopnie. Clement 2.

P. *Jeſliby kto niewezwany do Elekcyi, ani też zniey niewyłączany, potym zezwolił na Elekcyą, będzieli ważna?*

O. Ważna będzie, i niepowinna powtarzać ſię, bo gdy z przyznaniem uczyniona, tym ſamym naſtępuiącym zezwoleniem utwierdzona. c. 28.

P. *Którzy obieraią, albo zezwalaią na Elekcyą, mogli zarazić co przeciw obranemu?*

O. Niemogą, gdyż go raz approbowali; procz ieśli by ſnać, do ich wiadomości doſzedł iaki defekt obranego po uczynioney Elekcyi. c. 8. co bowiem raz podobało ſię więcey iuż niepodobać ſię niemoże. C. 21.

P. *Mandat Papiezki, aby Elekcya czyniona była za czyią radą, albo pod prezydencyą Kardynała lub Biſkupa którego czy nieważną czyni Elekcyą?*

O. Tak ieſt czyni nieważną, chociażby w mandacie niebyła założona kara nieważności, ponieważ forma mandatu Papiezkiego ma bydź ſcisle zachowana, a niewypełniwſzy kondycyi, tym ſamym oſłabiaią ſię, i ſuſpenduią ſię ſiły Elekcyi.

P. *Obrany w dwóch Kościołach, co czynić winien?*

O. Jedney którey, Elekcyi na niego uczynioney która by mu ſię bardziey podobała przyiąć, o iey potwierdzenie profić, poſſeſſyą obiąć, ani drugiey pod kondycyą naprzy: przyimuię Elekcyą ieśli mi ta którom przyioł nie-

niebędzie pewna, albo dobra) powinien akceptować. Ponieważ drugi Kościoł przyſzłego powodzenia i wygody obranego oczekiwać nieieſt obowiązany. C. 25.

P. *Obranego, maiącego wiele godności, będzieli ważne obranie?*

O. Będzie ważne, ieśli one otrzymał z Dyſpenſą Nayss: Oyca, inaczey ieśli bez Dyſpenſy, tedy nieważne, bo tak nieieſt godzien nowey, i większey godności, który niesprawiedliwie przeciwko Prawu, i Dyſpozycyi Synodu Trid. Jnſze otrzymał. C. 18.

P. *Czy wakuią zaraz po Elekcyi beneficia obranego?*

O. Niewakuią, poki niezoſtanie w ſpokoyney Poſſeſſyi tego, do którego ieſt obrany. gdyż żaden wniebespieczeńſtwo niepowinien wdawać beneficium ſwoie zktorego ſpokoynie bywa żywiony. Abb. in C. 30.

P. *Gdyby dwóch razem poproſtu byli obrani do iedney Prebendy, komu według Prawa doſtanie ſię?*

O. Żadnemu, gdyż iedna Prebenda między dwóch dzielić ſię niemoże, i takowa Elekcya niewarta gdyż przeciwko prawu uczyniona, i naiedną tylko oſobę. C. 20.

P. *Nowiciuſz przed Profeſſyą maiący umieiętność i cnoty w iakim zakonie, możeli bydź obrany Opatem, albo Biſkupem?*

O. Niemoże, niezważaiąc na żadne przeciwne iakie bądź zwyczaie, bo którzy w iednym i tym że ſamym urzędzie służyć chcą, teyże Profeſſyi bydź powinni; atoli do rządzenia Kościołem ſwieckim mogą bydź obrani, gdyż Nowiciat nieczyni ich nieſpoſobnemi. C. 27.

P. Jeśli by w Elekcyi, Kanonicy, maiſt, miſzki, i inni Elektorowie niezgadzali ſię między ſobą, a dwóch obrali w różnych Suffragiach, co czynić w tym przypadku?

O. Jeśli by w oney Kapitule, monaſterze lub &c. była uſtawa potwierdzona od Stolicy Apoſtolſkiey aby wſpoł wybrany, z ſpoł obranym maiący równość wotow, a z iakową bądź oſobliwością w uſtawach wyraźnie przewyższał, to ieſt: albo laty, albo Sſtopniem albo Doktorſtwem, albo ſzlachectwem, &c. takowa uſtawa przerwie ſprzeczkę, i ten trudność ułatwi, że przewyższy równość wotow. Felin in C. 6.

P. A gdyby nieby ło takiey uſtawy a zgie równe woła mieliby, i równe własności i zaſługi, co czynić?

O. Przyduiący natey Elekcyi wſzyſtkiemi ſpoſobami godziwemi Elektorow do ſpokoyney Elekcyi, i dozgodzenia wotow, albo do uczynienia Kompromiſu na pewne oſoby nierówne w liczbie; wzbudzić uſiłować będzie. Jeśli tak nie nieſzyſzcze, tedy trzy, albo 4. ſkrutynia uczyni, z których ieśli pozna że Elektorowie obſadzą przyſwoich wotach, donieſie niezgodne umyſły nayblizſzemu Superyorowi, który pewny czas do obierania wyznaczy Elektorow, gdzie w przypadku obſtawania, i niezgody, po upłynionym i naznaczonym czaſie, ſam ma obrać głoſ in C. 14. Teneat. Jako bowiem częſtokroć mnieyſi zaſtępują miesca wyzſzych, tak przeciwnie i koniecznie Superyorowie zaſtępuią niedoſtatek, mnieyſzych. glos. C. 3.

P. Superyor naznaczywſzy czas pewny Elektorom aby ſię zgo-

zgodzili naiednego z dwóch równość wotow maiących, czy może być w tey mierze inſzym ſpoſobem ugodzony to ieſt: opuſciwſzy tych dwóch obranie. trzeciego?

O. Mogą zaiſte trzeciego kogo obrać opuściwſzy tych dwóch, i to ſię częſtokroć dzieie, ażeby niezgody były uſpokoione, aleteż mogą i ztych dwóch iednego obrać. glos. C. 14.

P. Jeśliby który Biſkup maiący z Kanonikami równe wotum, i równość w Elekcyi zachodziłaby. Biſkup on iako Biſkup możeli ſwoim wotum równość rozerwać?

O. Niemoże, gdyż iuż wotum dał iako Kanonik, a tym ſamym uczynił równość, aprzeto niemoże iuż dać inſzego wotum iako Superyor a wtym udać ſię należy do blizſzego Superyora, ieśliby zaś Biſkup żadnego niemiał Sufiragium, a Elekcya ſciśle należałaby do Kanonikow, tedy udać ſię należy do Biſkupa, iako do nayblizſzego Super: glos.

P. Elekcya dla równości wotow wytoczona do Superyora, czy niezagradza aby Superyor opuściwſzy tych dwóch trzeciego obrał?

O. Zagradza, ale koniecznie z tych dwóch iednego, bo nieieſt wytoczona do Superyora moc wolna i abſolutna obierania, ale tylko moc dopełnienia onego defektu, i zniesienia niezgody wynikłey w umyſłach elektorow, między onemi dwóma, iakoż i niezgadza ſię to z rozſądkiem. aby można bez względnie odſtąpić od woli Elektorow, do których mocą Prawa należy Elekcya; DD. in d. c. 14.

de Reſcrip.

P. Superyor którego z tych zoh obrać powinien?

O. Tego o którym by wiedział, albo wierzył, że ieſt bardziey ſpoſobnym, i potrzebnym Kościołowi. DD.

P. Appellacya od Elekcyi uczyniona, kiedy ieſt godziwa?

O. Kiedy niezachowuie ſię ſpoſob obierania, albo zwyczay, albo Bulla Elekcyi; tudzież kiedy aſſyſtuie ten, który aſſyſtować niepowinien, i niema mocy dawania loſu, kiedy też bywa odrzucony Kanonik nieſłuſznie, albo nieprzypuſzczony, kiedy nie ſą wſzyſcy Elektorowie wezwani, chociaż by w tym ſamym mieście, znaydowali ſię, żadnym intereſſem nieprzeſzkodzeni; kiedy nieſpoſobność, i defekta w oſobie niebywaią zważane, kiedy kto bywa przypuſzczony do Elekcyi exkommunikowany, ſuſpendowany, albo irregularis. D.

P. Appellacya od Elekcyi możeli bydź procz Sądow?

O. Niemoże, ale koniecznie bydź powinna na ſądzie zwyrażeniem ſprawy, i wiadomością ſtrony, inaczey ieſt próżna. C. 4.

P. Appellacya w Elekcyach wieloraka ieſt?

O. Dwoiaka; iedna uſzczupla Suffragium, to ieſt zmnieyſza, część Elektorow ieſt większey powagi niżeli większa, iż obrany od mnieyſzey części ieſt Doktorem, albo godnieyſzym nad obranego od większey części aga Appellacya która niſzczy Elekcyą, to ieſt: że obrany ieſt exkomunikowany, albo ſuſpendowany, irregularis, niegraduat w Doktorſtwie, niepoſwięcony, albo zaręczony, przez ſło-

ſłowa przytomne, albo że Elektor był wexkomunice, większey. albo nieieſt w ſtopniach Kapłańſtwa.

P. Zrzekaiący ſię Elekcyi od ſiebie uczynioney, albo Appellacyi założoney, możeli powrócić ſię do ſwego prawa, i znowu appellować?

O. Niemoże, gdyż nie na czas, ale na zawſze uſtąpił prawa ſwego. C. 16.

P. Appeluiący od Elekcyi chcąc aby ona była kanoniczna, i od tey Elekcyi z proteſtacyą odſtępuiący, ani wezwany od wſpoł Elektorow odchodzący, gdyby w czaſie tey appellacyi ſtała ſię Elekcya kanoniczna, będzieli ważna nieczekaiąc Sędziego deklaracyi?

O. Będzie ważna, ponieważ Elekcya kanonicznie uczyniona, ſtaie na mieſcu ſentencyi; azaś appelacya przez ſkutek Elekcyi kanoniczney bez Dekretu ogłaſzaiącego była próżna. C. 19.

P. Jeśliby po uczynioney Elekcyi ſtała ſię appellacya, czy powinna bydź druga Elekcya?

O. Niepowinna, gdyż by to było zeſzkodą obranego, który przez akceptacyą Elekcyi nabył prawa; a tak druga Elekcya niema mieyſca, póki pierwſza przez dekret niebędzie zniſzczona. C. 10.

P. Appelluiący od Elekcyi iakim czaſie powinien ſię w ſądzie Rzymſkim, albo u ſędziego Przełożonego ſtawić ſię?

O. w Ciągu iednego Mieſiąca, inaczey nic warta Appellacya. Clement 3.

P. Appellacya od Elekcyi iaki ma ſkutek?

O. Wy-

O. Wytoczny dorozpoznania ſłuſznoſci *Devolutivum*, ale nietamuiący *non ſuſpenſivum*, gdyż obrany nabywa prawa ſwego przez Elekcyą, które odięte mu bydź niepowinno przez ſamą appellacyą ale przez dekret zakończaiący. Per ſententiam definitivam. clem. 3.

P. Oddalaiący ſię od ſwego Kościoła z przyczyny appellacyi od Elekcyi iakowe dochody Kościelne odbierać mogą?

O. Tak aktorowie iako też i obżałowani odbieraią dochody ſwoich beneficiow przez cały czas prawnictwa, nie zaś co dziemie dyſtrybucye. Potrzeba iednak aby mieli ſwiadectwo Sędziego, przed którym ſprawa agituie ſię, aby ſnać podpozorem appellacyi, i prawnictwa Kościoł niebył uſzkodzony w należytey uſłudzę. C. 30.

P. Jaka kara iest appelluiącemu, i zadaiącemu iaki defekt Elekcyi a niemogącemu dowodzić?

O. Oprocz powrócenia expenſow ſtronie, bywa ſuſpendowany od beneficiow na trzy lata, do których ieśliby ſię zuchwale wtrącił, na zawſze do nich utraci prawo. c. 1.

P. w Appellacyi założoney od Elekcyi, iak należy poſtępować?

O. Jeśli by była założona appellacya przez Konfirmacyą obranego, należy poſtępować w krotkości ſumarie, z wyznaczeniem terminu aktorowi, aby dowodził intencyi, który termin gdy upłynie, a on by niedowiodł, więcey niema bydź ſłuchany, aby ſnać podkolorem appellacyi, niebył kto długo nahonorze oczernłony. C. 47.

ROZMOWA VI.

o Elekcyi Ceſarza.

P. Poſmierci Ceſarza możeli kto utrzymywać ſmie Namieſnika, albo wykonywać iakowy urząd Imperatorſki bez pozwolenia Papiezkiego?

O. Niemoże podkarą klątwy ſamym poſtępkiem zaciągnienia, Ceſarſka bowiem władza zawiſła od władzy Papiezkiey. Extravagant.

P. Ceſarz czy powinien bydź obierany?

O. Tak ieſt powinien, bo nietak iako bardziey Elekcya naylepſzych znayduie. i przyzwoiciey ieſt, aby ten co ma wielom roſkazywać, od wielu też był obrany.

P. Dożogoż naieży Ceſarſka Elekcya?

O. Do iedniu Xiążąt, trzech Kościelnych, a czterech ſwieckich, aci ſą Arcy Biſkupi 1. Moguntſki. 2. Kolonienſki, 3. Trewirſki 4. Palatynus Hrabia Rhenu 5. Xiąże Saxonii 6 Marchio Brandeburgenſis 7. Król Bohemii. *Magna Moguntia. Craſſa Colonia Treviris, Alma atq; Palatinus Dapifer Dux Portitor enſis Marchio Præpoſitus Cameræ Pincernæ Bohemus Romanorum Regem ſtatuendi dant ſibi legem.*

P. Iżali ci wſzyſcy Elektorowie Koniecznie ſą potrzebni do Elekcyi?

O. Tak ieſt wſzyſcy, atoli i większa część gdy by innych niebyło przytomnych, mogła by obrać, byle by nie przez wzgardę nieprzytomnych, gdyż Elekcyi więcey

ſzko-

ſzkodzi pogarda iednego, aniżeli ſprzeciwienie ſię wielu. c. 34.

P. Ci ſiedmiu Elektorow mogąli zpoſrzodku ſiebie obrać Cesarza?

O Mogą, albo też innego Xiążęcia, który niema prawa obierania, uważaiąc zawſze oſobę bardziey ſpoſobną do Rządu Państwa, i dobronienia Kościoła Katolickiego za którego pierwſzy ze wſzyſtkich Ceſarz nawet umrzeć gotow bydź powinien, gdy by tego potrzeba była. DD. in C. 34.

P. Jeśli by wota były równe, albo Elektorowie niechcieli obierać, do kogo ſię wytacza Elekcya Ceſarza?

O Do Nayss: Oyca Rzymſkiego Papieża a ſukceſſora Piotra S. iako wikariuſza Chryſtuſowego. C. 34.

P. w jakim czaſie powinien bydź obrany Ceſarz?

O Nie ieſt pewny czas zamierzony w prawie, a ztąd wynika to, że Nayſwiętſzy Ociec niemoże w przod obierać ażby wprzod uwiadomił Elektorow. C. 34. glos.

P. Zkąd wzięli prawo Elekcyi rzeczeni Elektorowie?

O Niechay iak chcą różnią ſię wzdaniu Nowotnicy i ci którzy w ſwieżych drożdzach ſektariuſzow zmazani, którzy ſię brzydzą tym wſzyſtkim co kolwiek od ſtolicy Rzymſkiey wynikneło, przeciez ci którzy zdrową radą i dobrze rozumieią przyznaią koniecznie iż ci Elektorowie maią te prawo obierania Ceſarza od Nayss: Oyca. Jzali bowiem ta władza obierania przez Stolicę Apoſtolſką od Grekow do Niemcow naoſobę Karola wielkiego nieieſt przenieſiona? Jzali prawo examinowania obranego Ceſarza na znak wynikłości od niego władzy onegoż obierania niedo Papie-

Papieża należy? który by inaczey tego niewyciągał, gdy by ſwoim domyſłem Niemcy te prawo ſobie przywłaſzczyli: Jzali potwierdzenie, ukoronowanie, uſtalowanie, Ceſarza nie do Papieża należy? 1. Contravagant. 3.

P. Możeli Papież Elektorom Ceſarſkim prawo odebrać?

O. Chociaż ſię to niezdaie bydź potrzebno, chiba w przypadku gdy by obrać niechcieli, iednak że Papież prawo obierania odiąć by mogł, i do inſzych z ſprawiedliwey przyczyny przenieść. naprzy: gdy by byli Syzmatykami. Heretykami, niedbałemi w obieraniu zeſzkodą i zgorſzeniem Kościoła i ludu Chrześciańſkiego. Jeślj bowiem ſam od Grekow na niniejſzych Elektorow tę władzę obierania przenioſł, czemuż by z przyczyny ſłuſzney niemogł iey odebrać, kiedy to do niego ſamego należy iak poſtanowić kogo na urzędzie, tak i złożyć. Clement un.

P. Potwierdzenie i ukoronowanie Ceſarza do kogo należy?

O. Doſamego Papieża, który bywa Koronowany trzema Koronami, złotą, ſrebrną, i żelazną, na okazanie iego wiary, władzy, i męſtwa. DD. in C. 34.

P. z jakiey przyczyny Ceſarz obrany mógł by bydź niepotwierdzony, ale odrzucony?

O. z Tey przyczyny, to ieſt: ieśli by był Swiętokradzcą, wyklętym, Tyranem, Heretykiem, Krzywoprzyſięzcą, prześladowcą kościoła, albo ſzalonym. ibidem.

P. Gdzie, i odkogo przyimuie te Korony Ceſarz?

O. Zelazną koronę w Akwiſgranie od Arcy Biſkupa Kolonienſkiego. ſrebrną przy weyſciu do Italii od Arcy

Biskupa Medyolanskiego złotą od Nayss: Oyca w Rzymie w Kościele S. Piotra gdy przy ołtarzu S. Mawrycego bywa Koronowany. Baron in Clemen un de iureiurando.

ROZMOWA VII.

o Obieraniu Papieża.

P. Obieranie czyli Elekcya Naywyższego Papieża na takim mieyscu zwykła bywać?

O. Natym na którym Naywyższy Papież ostatni swoy dzień zakończył, procz ieśliby te mieysce było zabronione, albo zbuntowane, albo niesposobne, bo wten czas blizsze mieysce ma bydź obierane, i tam w zamknięciu *in Conclavi* sposobem zwyczaynym od prawuie się Elekcya według przepisow. in C. 2. h tit. n. 6.

P. Kardynali assystuiący Naywyższemu Papieżowi iak długo poiego smierci doczynienia nowey Elekcyi, i innych Kardynałow oczekiwać powinni?

O. Dodziesięciu dni, poktórych mogą obierać przytomni Naywyższego Papieża, chociaż by insi nieprzysięszyli, Elekcya iednak będzie ważna, ani Kardynałowie maią bydź pozwani iako w inszych Elekcyach glos. de 3.

P. Do Elekcyi Papieża która część Kardynałow iest potrzebna?

O. Dwie części zgodne, ponieważ że to iest rzecz wielkiey wagi, niedosyć żeby się znaydował ieden więcey nad połowę, ieśli by zaś kto odtrzeciey części tylko obrany imie sobie Papieża przywłaszczył z swoimi obie-

obieraczami, i przyiacielami podpada Klątwie. i utratę S. stopnia bywa karany, i wostatnim momencie życia, niebywa mu pozwolona Komunia, procz ieśli by upamiętał, z Datanem i Abironem ktòrych ziemia żywcem pożarła iednym i tymże losem ma bydź nasycony. 6. h. t.

P. Wiele iest sposobow obierania Papieża?

O. Tyle ile w innych Elekcyach zachowuie się to iest: iako by przez natchnienie, przez wybadanie scrutinium, przez ugodną zmowę, czyli Kompromis. inne zaś sposoby Grzegorz XV. w Bulli swoiey Roku 1621. die 17 Xbr: w pierwszym Roku Papieztwa swego zniszczył.

P. w Rostrząśnieniu taiemnym in scrutinio secreto, może kto na siebie samego dać votum?

O. Chociaż by mógł iednak nato iest baczność, i zabroniono iest przez Bullę wspomnioną Grzegorza XV. ażeby żaden z Kardynałow iakim kolwiek by sposobem ztych trzech czyniona była Elekcya, na siebie wotum niedawał.

P. Jeśli by się trafiło że pod czas scrutinium wirili by było nominatow, a żaden by niemiał dwoch części całkowitych suffragiow Kardynalskich, co czynić trzeba?

O. Bywaią spisane Jmiona tych, ktorzy by mieli suffragia, i bywaią podawane drugiey schedy Kardynałom, aby każdy przystąpił do tey strony, do ktorey by chciał ktorzy mieli suffragia w czasie *scrutinium*.

P. Kiedy Kardynali kładą Suffragium sekretne do Kielicha nato zgotowanego iaką czynią Przysięgę?

O. Przyſtępuiący Kardynał do ołtarza na ktorym ſtoi Kielich wielki patyną nakryty: poklęknowſzy nieco ſię pomodli a powſtawſzy głoſem wyrozumialnym przyſięga w ten ſpoſob: *Swiadczę ſię Chryſtuſem Panem ktory mię ſądzić będzie że ja obieram tego, ktorym ſądzę że według Boga powinien bydź obrany iże toż ſamo i przy przyſtąpieniu uczynię.* potym karteczkę ktorą dwoma palcami pierwſzemi trzyma na patynie kła zie, i przez patynę ſpuſzcza w Kielich w przytomnoſci i przypatrowaniu ſię ſkrutatorow, co uczyniwſzy ſkłoni ſię przed ołtarzem, i na ſwoie mieſce powraca. *Jta de Bull. æterni Patris.*

P. *W przyſtępowaniu i w ſcrutinium, czy godzi ſię wielu wzmianbować?*

O. Niegodzi ſię iak tylko iednego, i w ſchedzie w ktorey wielu nominawani byli żadne wotum nie ieſt ważne, i przyſtąpienie, i w ſcrutinium raz tylko czynić ſię powinno.

P. *Kiedy karteczki bywaią rachowane ieſli by ſię więcey, albo mniey znalazło niżeli byli Kardynałowie co w ten czas czynić.*

O. Wprzod niżli Karteczki bądź to ſcrutinium, bądź to umowy, czyli przyſtąpienia będą otworzone trzey Kardynałowie ſkrutatorowie powinni pilnie rachować wſzyſtkie Karteczki, a ieśliby więcey ich było, albo mniey niżli Kardynałow, zaraz tam że w zaknieciu *in Conclavi* w przytomnoſci wſzyſtkich patrzących bywaią ſpalone, a znowu do Suffragiow przyſtępuie ſię. Bull: æter.

P. *Jeśli by ktory Kardynał był chory w ſwoim Cubiculum czyli komorce, iak powinien czynić Suffragium?*

O. Gdy ſię zbiorą wſzyſcy Kardynali do kaplicy w przod

niż

niż będzie ſcrutinium, bywaią rzucone loſy z ktorych przez oſtatniego Dyakona Kardynała gdy trzy loſem będą wyciągnione z Jmionami Kardynałow, ktorzy totrzey wziowſzy ſkrzyneczkę zamkniętą przyſtępuią do komorki chorego, a chory przez ſparunę ſzpuſzcza doniey ſwoie Suffragium, ktore odebrawſzy powracaią do ołtarza, a ſkrutatorowie otworzywſzy ſkrzyneczkę i ſuffragium na Patynę wyciągnowſzy w przytomności wſzyſtkich ſpuſzczaią w Kielich, a ta ceremonia zachowuie ſię na każdym ſcrutinium.

P. *Wiele razy na dzień bywa ſcrutinium, i kiedy?*

O. Dwa razy na każdy dzień, rano po mſzy, i w wieczor o godzinie przyzwoitey odmowiwſzy *veni creator ſpiritus*: i modlitwę o Duchu S. a napierwſzey mſzy wſzyſcy Kardynałowie kommunikuią.

P. *Jakaż to ieſt Elekcya ktora bywa przez Kompromis? czyli ſąd polubowny?*

O. Gdy wſzyſcy Kardynali in Conclavi będący bynaymniey ſię nierożnic między ſobą czynią piſmo, i obieraią dwoch albo trzech Kardynałow, a żeby Jmieniem wſzyſtkich obierali Naywyżſzego Papieża, ktorzy żadnego z między ſiebie obrać niemogą. *Bull. æterni. Patris.*

P. *W kompromiſie iakowe Kondycye czyli warunki powinny bydź wyłuſzczone?*

O. Te, ieśli Kompromiſarze mogą obrać iednego z kollegium, albo kogo niebędącego w liczbie kollegium, czas w ktorym obrać powinni: Tudzież i zali wſzyſcy kompromiſarze powinni iednomyślnie zgodzić ſię w Elekcyi czyli

doſyć

dosyć aby większa część, ktore to kondycye kompromisarze powinni ścisle zachować.

P. Jakowyż iest sposob obierać przez Kompromis?

O. Wydawszy mandat w sposób Kompromisu. Kardynałi kompromisarze schodzą się na mieysce osobne, i uczyniwszy Protestacyą, że przez iakiekolwiek wymowienie słow nieco zumieią iżby dali swoie zezwolenie, ażby tylko napismie, one wyraznie położyli, dopiero przystępuią do Elekcyi. Ta zaś Protestacya, czy oświadczenie się na to iest potrzebne, a żeby słow ludzkości, i uszanowania między sobą używać mogli.

P. Umowy, obietnice, ślubienia, obowiązki, pogrozki, znaki Suffragiow, i Karteczek, tak względem wmieszczenia, iako i wyłączenia stworzen ow odaniu suffragiow, albo niedaniu czy są godziwe?

O. Nie są godziwe, i owszem zabronione pod karą klątwy samym dziełem zaciągaiącey się, ale nieby wiąc zabronione potrzebne traktaty, aby iak nayłepiey była uczyniona Elekcya.

P. Klątwy położone przeciwko Elektorom niezachowuiącym Bulli iak się rozumieią?

O. Te klątwy żadnego Kardynała niewyłączaią od wotowania, i od przyimowania wotow (to iest aby on mowił za drugiemi, albo onim, aby mowiono, czyli iego obierano) *a voce activa et passiva*, ani bywaią exkomunikowani w czasie, kiedy trwa Conclave czyli zamknięcie, ci którzy maią społeczność z Kardynałami tak exkommunikowanemi, ieśli znać takiemi byli, ato dla tego dzieie się aby zniesione były

były większe zwady i rosterki. Bull. æterni Patris.

P. Ktorzy są Elektorami tey Bull?

O. Trzey Kardynałowie wyznaczeni do czynienia Kongregacyi na każdy dzień wrożnych potrzebach odpowiedzi daiący, a zniemi komornik S. Kościoła Rzymskiego.

P. Ta Bulla wiele razy bywa stwierdzona przysięgą od Kardynałow?

O. I. Gdy kto do Kardynalskiego urzędu postąpi. II. Na pierwszey Kongregacyi, ktora bywa po śmierci Papieża, ato od wszystkich Kardynałow. III. Poweyściu do Conclave. Bull. æter. Patris

P. Kardynał ktory nieiest do Episkopa, może li dawać Suffragia?

O. Niemoże, ażby miał Przywiley wyraźny od Papieża zmarłego i Kardynał zaś ktory ma usta zamknięte, ieśli był w stopniu Kapłaństwa może dawać Suffragium, bo to iuż osądzono od Piusa V. że ta ceremonia wprowadzona iest, aby Kardynali nauczyli się sposobu mowienia, a potym mowili w Konsystorzach ponieważ są od porady Nayświętszemu Oycu.

P. Zażycia Papieża możeli bydź traktowano o Elekcyi Papieża nowego?

O. Bez woli Papieża niemoże bydź pod karą klątwy, albo utraty godności. C. 2.

P. Czemu Elekcya Papieża należy do Kardynałow, a nie do Innych Osob?

O. Gdyż pierwsza Stolica ma bydź przekładana nad wszystkie, po całym okręgu Swiata Kościoły, a przeto nad sobą

ſobą niema Metropolity, zamiaſt ktòrego Kardynałowie ſunkcyą Biſkupa obchodzą, Jnſi zaś Kardynali ktòrzy ſą w ſtopniach Kapłaństwa zaſtępuią Biſkupow, do ktòrych ſamych Elekcya Papieża należy, iako do powſzechnego Kościoła, kiedy ſtolica zawakuie. Nicolaus II.

P. *z Jakiego grona ma bydź obierany Papież?*

O. Nayprzod z zgromadzenia ſamychże Kardynałow, potym złona Kościoła S. Katolickiego, jeśli by ſię w nim bardziey pożyteczny i ſpoſobny kto znalazł, gdyż Chryſtus Pan ròwnie przyimuie, ani ieſt u niego wzgląd na oſoby. d. c. 1. diſt. 20.

P. Papież wybrany przed Koronacyą, i wsyściem na tron, iakową ma władzę?

O. Wſzelką władzę ktòrąby miał po Koronacyi, gdyż Elekcya Kanoniczna uczyniona według Bulli i Kanonow przez Kardynałow, ktòrzy reprezentuią Kościoł cały powſzechny Katolicki, daie wybranemu wſzelką władzę: Koronacya zaś ieſt tylko pewna Ceremonia znacząca iego wielmożność, iże on ieſt nad Ceſarze i Krole, a oraz ieſt głową powſzechnego Kościoła S. d. Can. 1. diſti. 23.

P. Po Smierci Papieża, co powinni czynić wſzyſcy wierni Chryſtuſowi?

O. Mając upewnienie o Jego ſmierci Kościoły Katedralne, Kollegiaty, Parafialne, Zakonnikow i Zakonnic, obowiązane ſą razem z ludem każdy według ſwoiey możności czynić ſolenne exekwie, za Papieża zeſzłego, ſpiewaiąc Mſzą, i officium defunctorum, a każdy z oſobna Kapłan winien odprawić

wić 3. Mſzy za niego. Potym na każdy dzień modlić ſię za Elekcyą nowego Papieża przykładaiąc we Mſzy kollektę, albo mòwiąc Litanie na każdy dzień, albo czyniąc Proceſſyą lub też inne jakowe nabożeńſtwo iako ſię lepiey będzie zdawać Biſkupowi i Kapitule każdey Dyecezyi. Concil. Lugdunen. Clement. 2.

P. *Kardynałowie gdy zawakuie Stolica iakową maią władzę?*

O. Tylko mają rozrządzenie doczeſne, i Duchowne potrzebne do rządzenia Rzeczy-poſpolitey, ale niemogą odmieniać ſtanu Kościoła, ani co oddalać, ani rozdawać Beneficiow, ani dyſpenſować, ani wiązać mocy Biſkupow, ani potwierdzać, Clement 2. gdyż władza Papiezka ktòra była dana od Chryſtuſa Piotrowi S. rozwiązywać i wiązać niezoſtaie przy Kardynałach, ale całkowita, jako by ią zoſtawił poprzednik, tak oddaie ſię nowo obranemu Papieżowi. Clem. 2.

P. Jeśli by wſzyſcy Kardynali ktòrzy by byli in Conclavi z przyczyny choroby zarazy morowey, albo iakowey niezgody wyſzli z zamknięcia nie obrawſzy Papieża, co czynić?

O. w Tym przypadku Arcy-Biſkupi, Biſkupi, Xiążęta, zaſtępcy, i Poſłowie Krolow, ktòrzy ſą ſtrożami tegoż zamknięcia, i cały Kościoł wſzyſtkiemi ſpoſobami ſtarać ſię powinni, aby znowu Kardynali wròcili ſię do ſwego zamknięcia, albo uczynili na innym mieſcu bardziey ſpoſobnym, i od niebeſpieczeńſtwa wolnym; Jnſze zamkniencie Conclave na Elekcyą aby Stolica Papiezka niewakowała czyli niebyła ofierociała pod karami Bullæ Clemen:

P. Kardynałowie będący in Conclavi w czasie Elekcyi iakowe maią porcye żywności?

O. z Rosporządzenia d. c. 3. §. ver. Jeśliby przez 3. dni nieobrali Naywyższego Papieża, tedy przez 5. dni następuiących iedna tylko porcya na obiad, a iedna na wieczerze była im dawana, po pięciu dniach niezakończywszy Elekcyi w następuiącym czasie, chleb, wino i wodę onym tylko dawano, ale teraz używaią dwoch potrawek na obiad, i na wieczerze, to iest: iedney z Mięsa, albo z Ryb, albo z jajec jakiego pokarmu, oprocz chleba, wina, wody, przyprawek ziołek, sera, i owocow, żaden iednak drugiego potrawy pożywać niemoże, gdyż to iest ostrzeżono aby każdy z osobna jadł. per Bull. Clemen.

P. Przez co Elekcyi Papieża uczyniony przez dwie części Kardynałow, albo przez wszystkich Kardynałow, co może bydź za przeszkoda?

O. Sama tylko zbrodnia Swiętokupstwa, które może bydź popełnione daiąc, obiecuiąc, przyimuiąc pieniądze, dobra, Zamki, Honory, Urzędy, albo beneficya Bull. Julii 11. 1405. Inne zbrodnie niezwykły bydz zarzucane, aby Elekcye skargami niebyły zwlekane.

P. *Papież Symoniackim, czyli Swiętokupskim sposobem obrany w iakową popada karę?*

O. Elekcya Jego nie warta, a sam z swojemi Przyiaciołły, pomocnikami, i Elektorami wyklęty zostaie, bywaią mu odięte urzędy, i beneficya, a nawet i Kardynalstwo traci, każdemu z Kardynałow, albo z Klerykow Rzymskich godzi się zarzu-

zarzucić tę zbrodnie Swiętokupstwa, Kardynałowie zaś którzy niewchodzili w te Swiętokupstwo, chociaż by byli w znacznieyszey liczbie, mogą obrać Inszego Papieża, a ten będzie prawdziwym Następcą Piotra S. Bull. Julii 11.

P. Conclave czyli zameczek ten, iakim kształtem powinno bydź zrobione?

O. Powinno te miesce bydź zewsząd zamknięte a takiey wmieszczalności, i przestronności, aby w nim mogły bydź celki dla wszystkich Kardynałow, i dla służących, które to celki losem bywaią podzielone, Kaplica i miesce, gdzie by się Kardynali przechodzić mogli Bull. Julii 11.

P. *Które osoby powinny wchodzić do Conclave?*

O. Wszyscy Kardynali zdwoma służącemi. 2 zakrystyan zjednym Klerykiem 3 Dwoch magistrow ceremoniarum 4. Jeden Spowiednik od większey części Kardynałow przez sekretne wota obrany 5. Jeden sekretarz całego Kollegium 6. Dwoch medykow doskonałych. 8. jeden cyrulik. 8. jeden Aptekarz z dwoma służącemi. 9. jeden ciesla. 10. jeden malarz. 11. Dwoch Balwierzow z dwoma służącemi. 12. osmiu albo dziesięciu pospolitych posługaczow jako to: do noszenia drew, zamiatania, i do innych potrzeb, i dla wygody spolney; ci wszyscy powinni bydz obrani przez taiemne suffragia Kardynałow większością wotow, a żaden znich niepowinien bydz z czeladzi Kardynalskiey. ktorych praca z publicznego skarbu bywa zapłacona. Bull. Pii IV.

P. *Ktorzy powinni strzedz tego zamku?*

O. Arci Biskupi, Biskupi wyznaczeni od Kardynałow wliczbie

przyzwoitey, ktorzy powinni za przyfiądz iż urząd ſwoy pilnie wikonywać będą i ſzperać wſzyſtkie potrawki aby ſnać pod ich zaſłoną iakowe liſty, lub znaki niebyły podſyłane ktore ieſli by ſię znalazły, wraz wykrocznego wydać Gubernatorowi miaſta, aby był wtrącony dowięzienia, aż doElekcyi Papieża; wewnątrz zaś ſtrzegą tegoż zameczku trzey Kardynałowie nato wyznaczeni Bull. Pii IV. 1562. edita

P. Na Exequie zmarłego Papieża jak wiele łożyć ſię zwykło?

O. Summa wynoſząca do 10000 dukatow, ktora ſię rozdaie przez dziewięć dni uſtawicznie przed Elekcyą Papieża

P. w jakich rzeczach mogą czynić expenſa Kardynałowie z Skarbu Papieſkiego?

O. Na exekwie łożyć mogą ſummę dopiero rzeczoną. 2. Nawyżywienie czeladzi papiezkiey aż do Elekcyi nowego Papieża. 3. Na jałmużny kiedy Stolica oſierocieie. 4. Na opatrzenie dzierżawnych ziem Koſcioła. 5. Naſtraż miaſta i zameczku; tudzież dla beſpiecznoſci i doſtatku wtymże zameczku potrzebnych rzeczy jlość zaś tych expenſow powinni oznaczyć Kardynałowie przez taiemne ſuffragia większoſcią wotow, w jnnych zas przypadkach żadney nie maią mocy ale nawet długi zaciągnione przed ſmiercią Papieża powinny bydz zachowane przyſzłemu Papieżowi Bull. PII IV. &.

P. Papież obrany przez zgiełk czy ieſt prawdziwym Papieżem?

O. Nie ieſt ale ma bydz inſzy obrany ſpokoynie od

od Kardynałow obrany, ieſt Papieżem prawdziwym.

P. Papież obrany niewedług Kanonow od kogo ma bydz wyklęty, i wypędzony z Koſcioła:

O. Od Kardynałow przy pomocy Jnnych aby on odtąd nie Apoſtolſkim, ale apoſtatą nazywał ſię. Con. I. et 9.

ROZMOWA VIII.

o Examinie Biſkupa.

P. Kiedy przy Elekcyi Biſkupa potrzebne ieſt zezwolenie Patryarchy?

O. Oto ilekroć by w iakim Krolewſtwie był zwyczay od niepamiętnych czaſow za ciągniony aby do Elekcyi proſzone było zezwolenie Patryarchy, albo Krola tedy by i teraz to powinno bydz zachowano. c 14. de Elect.

P. Krolowie i Xiążęta ſwieccy przy Elekcyi Biſkupa wſwoich Kroleſtwach co powinni czynić

O. Jeſli maią Prawa prezentowania pozwolenie ſobie przez Bulle i Przywiley od ſtolicy Apoſtolſkiey wczaſie od Prawa pozwolonym, prezentować powinni tego, ktorego by ſądzili bydz z cnoty, umieiętności, wieku, życia, obyczaiow do takiego Koſcioła rządzenia godnieyſzym, daią też mu liſty wten ſpoſob do Papieża Rzymſkiego. Conc Trid.

P. jakowęż przyzwoitości miec powinien Biſkup?

O. Powinien bydź z prawnego małżenſtwa urodzony, wieku doyrzałego około lat 30 poważny w obyczaiach, nauk umieiętnoſcią ozdobny, w ſtopniach Kapłanſtwa przy naymniey przez 6. mieſięcy wprzod poſtanowiony przez Elekcyą.

kcyą. w Swiętey Teologii, albo w prawie Kanonicznym doktorem, świadectwem przełożonego swego o życiu i obyczaiach zalecony. Conc Tryd. s.6.

P. Przy Elekcyi Biskupa izali ma bydź przekładany iurysta nad Teologa?

O. Jeśli woney Prowincyi, albo w Dyecezyi znayduią się Heretycy, tedy Teolog ma bydz przekładany dla obrony wiary Katolickiey. Jeśliby zaś niebyły tam Herezye, tedy Kanonista, gdyż iest sposobnieyszy do rządzenia, i do rozsądzenia sam przez się spraw cywilnych, i Kryminalnych; jeśliby zaś znalazł się ktoryby razem był Teologiem i Kanonistą, tedy ten nad obydwoch ma bydź przekładany iako ten, w ktorym się zupełność umieiętności znayduie. Abb. in C. 3.

P. Obrany Biskup albo Nominat od Krola, albo od Xiążęcia przed Nunciuszem, Apostolskim, albo przed Metropolitą stawaiąc, co powinien czynić?

O. Ukazawszy testimonium swoiey Elekcyi, albo Nominacyi, powinien uczynić należytą informacyą z świadkami wiary godnemi o swoim urodzeniu, życiu, umieiętności, nauce, obyczaiach, awktorey umieiętności doświadczony postąpił? iakim rządził Kościołem? iakowe Godności wczasie elekcyi, albo Nominacyi utrzymywał? iak długi czas w stopniach Kapłaństwa zostaie, listy, formatę stopni i diploma Doktorskie izali miał. Conc. Trid. ses. 24.

P. Uczyniwszy takową Informacyą, coż więcey czynić powinien nowy Biskup?

O,

O. Powinien uczynić wyznanie wiary wręku Nunciusza Apostolskiego, albo u Metropolity według formy przepisaney dodaiąc: Takmi Boże dopomoż i te swięte Boskie Ewangelie. Conc. Trid.

P. Oprocz wyznania wiary co więcey nowy Biskup czynić powinien?

O. Poddać się pod examen Dworu Rzymskiego, albo ieśli oddal mieszka tedy Nunciusza Apostolskiego, lub Metropolity, i on examen ze wszystkiemi należytościami wyżey wyrażonemi do Kancelaryi Rzymskiey przez ręce swego Prokuratora nato osobliwie postanowionego przesłać.

P. Jeśliby Biskup był żądany do inszego Biskupstwa, albo Arcy-Biskupstwa co czynić?

O. Powinien przesłać Mandat do swego Prokuratora osobliwszego, aby w Kancelaryi Rzymskiey rezygnowawszy pierwszy Kościoł, akceptował drugi. A ieśli bywa żądany na Arcy-Biskupstwo, aby też doprasżał się Palliusza od Nayświętsze: Oyca.

P. Nunciusz Apostolski, albo Metropolita w sprawie obranego Biskupa, co powinien postać do Nayś: Oyca?

O. wszelką Informacyą od siebie uczynioną, i przypieczętowane wyznanie wiary, approbacyą umieiętności, i Listy zalecaiące przez wzgląd łaskawy na Biskupa nowo obranego.

P. Te Informacye od kogo powinny bydź examinowane we dworze Rzymskim?

O. Od czterech Kardynałow. z ktòrych za Informacyą

iednego

iednego uczynioną przed Papieżem a zdolności nowego Biſkupa Papież podaie Kardynałom, aby w Konſyſtorzu naſtępuiącym był obrany za Biſkupa.

P. Jzali może Papież w iednym Konſyſtorzu ſłuchać ſprawy Kościoła i Biſkupa obranego? i zaraz onego obrać i potwierdzić?

O. Może, ieśliby mu ſię tak zdawało, ponieważ gdy on ieſt nad Prawo, nie bywa związany prawem.

P. Obrany na Biſkupa, czy koniecznie powinien bydź examinowany?

O. Powinien, a ten ktòry ieſt bliższy iako to Włoch, albo Sikulczyk od ſamego Papieża, i od Kardynałow nato wyznaczonych; dalſzy zaś od Nuncіuſza Apoſtolſkiego, albo od Metropolity. Can. 2. diſt. 23. Canc. Trid.

P. Biſkup raz approbowany w iednym Kościele gdy by poſtąpił do drugiego, albo do Arcy-Biſkupſtwa czy ma być znowu examinowany?

O. Niepowinien, gdyż przez urząd Biſkupi, którego ſchwalebnie ſprawował, nieſtał ſię gorſzym, owſzem, za ſpoſobnieyſzego poczytuie ſię do rządzenia drugim Kościołem Con; Tri;

P. Biſkup obrany przychodzący do Rzymu aby był approbowany od Papieża, coma czynić?

O, Powinien przyiść do patrona Krolewſkiego ieſli ieſt w Rzymie, i onego upewnić o Elekcyi czyli prezentacyi do tego, atego Biſkupſtwa, ato przeto, aby mu był przewodnikiem wewſzelkey ſprawie. 2. Powinien idąc za-Patronem Krolewſkim, albo xiążęcym prezentować ſię Papieżowi, i Jego nogi ucałować, i oznaymić ſię że ieſt prezentowany albo obrany od N. N. do Biſkupſtwa N. a upraſzać o wyznaczenie dnia examinu, i benedykcyi. 3. Powinien pòyść do Kardynałow oſobliwie tych ktorzy zwykli aſsyſtować przy examinie; tudzież i do Magiſtra Cameræ, i do ſekretarza Papieżſkiego, aby od nich dzień, godzinę examinu naznaczoną otrzymał. 4 Powinien zwizytować examinator wſzyſtkich ktorzy prawie zawſze ſą audytorami Roty, a zniemi też Magiſter Palatii Dominikan, ktorzy w domach ſwoich poznaią rozum i zdolność nowo obranego na Biſkupſtwo.

P. Examen Biſkupow ktory ſię czyni przed Papieżem, takim ſpoſobem bywa?

O. Gdy zaſiędzie Pzpież w ſtule na Trybunale ktoremu obok ztąd, i z Jnąd oſmiu nato wyznaczonych ſiedzących na ławkach kardynałow aſsyſtuią, za ktoremi ſtoią magiſter S. Palatii, Sekretarz Papieſki, ieden albo dwoch magiſtrow ceremoniarum, i wſzyſcy examinatorowie tak Teologowie iako też i Kanoniſtowie.

P. w Tym examinie iakowe materye bywaią zadawane?

O. Jeſli by do examinu ſtawiący ſię był Teolog bywa pytany o wielu materyach Teologicznych; Jeſli zaś iuryſta tak o materyach prawa cywilnego, iako i kanonicznego według upodobania examinatorow, nakoniec z materyi Juryzdykcyonalney, tak iako wcałey tey naſzey kſiędze opiſuie ſię.

P. Wieluż ich ieſt Examinatorow?

O. Miemoże bydź nato pewna uſtawa wyznaczona

ale prawie zawsze examinuią dwoch, albo trzech a na-koniec ieden z kardynałow z ktorych każdy tak długo examinuie, Jak długo się podoba Papieżowi, ktory głową albo skinieniem daie znak każdemu do zaczynania, albo kończenia examinu, zkąd ten ktory się stawi do examinu powinien dobrze mieć wpamięci definicye, dywizie terminy pospolite oboyga Prawa i materye osobliwie o Sakramentach.

P. Stawiący się do examinu Biskup naznaczonego dnia i godziny od magistra kamery co powinien czynić?

O. Powinien poyść za kardynałami, i examinatorami do Pałacu Papieskiego, ktòrzy gdy tam wnidą dla zwizytowania Nay S. S. Oyca tych za drzwiami czekać, zawołany potym od magistra ceremoniarum przyść powinien bez czapki i trzykroć przed Nay SS. Oycem spuściwszy oczy do ziemi raz na weyściu, drugi raz na srzodku drogi trzeci raz na końcu, gdzie iest kappa iemu nagotowana kolana skłonić witaiąc, potrzecim poklęknieniu Kardynałow, ztąd i zonąd siedzących, a wziowszy kapę pytaiącemu Papieżowi wyraźnym głosem, i pokornie odpowiada że się uczył Teologii, albo SS. Kanonow, i wyznać że w Teologii został Doktorem. Tedy Papież obrociwszy twarz do examinatorow daie znać iednemu z klęczących, ktory przystąpiwszy bliżko tego ktory ma bydź examinowany pytaonego z nauki ktorą wyznaie.

P. Jakoż się na examinie zachować powinien Biskup?

O. Nazapytanie examinatorow, skromnie, wyraźnie, i wyrozumialym głosem, krotko bez żadnego dyiputowania

nia, i bez halasowania przecząc rzeczy sprzeczania godne, zezwalaiąc na zezwolenia godne, rozsądzaiąc godne rozsądzenia, odpowiadać powinien, ktòry to examen skończywszy powstaie, i całuie nogi Nayss: Oycu, i uczyniwszy iako pierwey troiite przyklęknienie, i pozdrowiwszy Kardynałow, wychodzi zadrzwi examinowany, i tam czeka approbacyi, czyli reprobacyi, skoro sekretarz teyże Kongregacyi pisze, a iakikolwiek skutek będzie, on skłoniwszy kolana całuie ręce Kardynałow, i onych aż do bramy Pałacu odprowadza, a nadrugi dzień za pracę na examinie podiętą, od iednego do drugiego chodząc dziękuie.

P. Biskup na examinie approbowany, co więcey ma czynić?

O. Powinien prosić o Rokietę, i one od Nayss: Oyca w dzień i w godzinę sobie wyznaczoną przyiąć, a potym odzienie Biskupskie bez mycki iednak, potym uczynić wyznanie wiary i przysięgę wierności nayprzod w ręku Papiezkich kiedy bierze Rokietę, powtòre w ręku Kardynała ktòry rządzi Kancellaryą, potrzecie w ręku Officialistow ktòrzy zawiaduią tąż Kancellaryą, i otym wszystkim trzeba wziąć świadectwo autentyczne, a potym Bulle Apostolskie, i Bulle poświęcenia wyiednać.

P. Czemu Biskupi nowokat i poświęceni we Dworze Rzymskim nienoszą mycki.

O. Ponieważ mycka czyli mucet iest znak Juryzdykcyi, ktòrey we Dworze Rzymskim żaden z Biskupow niema, ale sam Papież, dlatego sam tylko on mucet nosi, i Kardynałowie z Przywileiu Jego, chociaż nieszą Biskupami, niektòrzy.

H 2. P.

P. *Biſkup po potwierdzeniu przed Konſekracyą, i wyprawieniem Bulli iaką ma władzę?*

O. Może dawać pozwolenie Kapłanom do adminiſtrowania Sakramentow, dimiſſorialne liſty ſwoim podległym do przyięcia ſtopni Kapłańſtwa, wikaryuſza, Sędziow, tak w ſprawach Kryminalnych, iako też Cywilnych, i nowych Adminiſtratorow ſwoich prowentow poſtanawiać; od Adminiſtratorow, Ekonomow, ktòrzy rządzili w czaſie oſierociałey ſtolicy rachunku ſłuchać, albo do zdania ſobie rachunku prawem przymuſić, beneficya iakiekolwiek wakuiące rozdawać, rezygnacye przyimować, Biſkupowi w ſwoiey Dyecezyi aby Pontyfikalnie celebrował pozwolić: Racya ieſt ta, że te wſzyſtkie rzeczy ſą akty Juryzdykcyi, i oddaią ſię Biſkupowi przy potwierdzeniu.

P: Biſkup potwierdzony, a niepoświęcony, iakowych aktow niemoże używać?

O. Pontyfikalnie celebrować niemoże, ani Mſzy Pontyfikalnych, ani nawet kogo do pierwſzego Poſtrzyżenia promowować, ponieważ ta władza daie ſię mu przy poświęceniu.

P. *Jeſli by był obrany Arcy Biſkupem kiedy o Palliuſz proſić powinien?*

O. Powydanych Bullach z Kancellaryi, a ieſliby był przytomny w Rzymie daie ſię mu rada, aby przed odiazdem ſwoim od Papieża, chociaż nieco dać nato ważył, proſił, i otrzymał ſam w oſobie ſwoiey, żeby ſnać potym od Nieprzyiacioł na morzu, albo naląd̀zie niebył odebrany Pal-

liuſz, coby znowu znowym expenſom muſiał by proſić, abez Palliuſza niemogł by odprawować Mſzy Pontyfikalnych, przed wyiazdem też ſwoim z Rzymu powinien prośić pozwolenia i Benedykcyi u Nayśś: Oyca, ucałować nogi iego, pożegnać Kardynałow, od wiedzić ſiedm Kościołow, i odprawiwſzy Mſzą puścić ſię wdrogę.

P: *Biſkupi bez pozwolenia Papieża wyieżdżaiący z Rzymu, czy zaſługuią na Karę.*

O. Zaſługuią na exkomunikę razem z ſwoiemi przyimicielami, ktòrzy przychodzą do Rzymu potaiemnie, karę nieſzczerości ſwoiey odnoſzą.

P. *Biſkupi wezwani do Rzymu od Papieża, mogąli ſię wymawiać iakową przeſzkodą.*

O. Niemogą, chociaż by Ceſarza, Krola, albo Rzeczy poſpolitey. Gregorius. 1.

ROZMOWA IX.

o Poświęceniu Biſkupa.

P. *Przypoświęceniu Biſkupa, iakowe Liſty Teſtymonialne potrzebne ſą?*

O. z Potrzeby ſą liſty formaty od pierwſzego poſtrzyżenia, aż razem z ſtopniem Kapłańſtwa; oraz liſty zaświadczaiące o dobrym życiu i ſławie, i obyczaynoſciach, także dyploma Doktorſtwa godności, Kanonictwa, urzędow, ktòre ſprawował przed Biſkupſtwem, aby Papież albo Biſkup Konſekruiący, aſſyſtuiący, i Kardynali mieli zupel-

pełną wiadomość o zasługach obranego Biskupa.

P. *Aby smiało można poświęcać Biskupa, iakową wiadomość onim mieć powinni Biskupi poświęcaiący aby go bespiecznym sumnieniem poświęcali, albo godnym bydź poświęcenia od powiedzieli?*

O. Dosyć iest że onim niemaią wiadomości przeciwney, gdyż ckażdym pty sądziemy że iest dobrym, poki niebędzie dowiedzono przeciwnie że iest złym.

P. *w iakim przeciągu czasu Biskup obrany, i potwierdzony, powinien bydź poświęcony.*

O. Nad trzy miesiące od potwierdzenia (gdy ustaie słuszna przeszkoda) przewlekać niemożna, inaczey do Restytucyi dochodow obowiązany będzie; a ieśli między następuiącemi potych trzema miesiącami swięcić się zaniedba, tym samym traci Biskupstwo. Can. 2.

P. *Jakoweż to są przeszkody przewlekaiące poświęcenie bez popadaienia weń kary?*

O. Jeśliby Nominat chorobą był zaięty, albo Biskup maiący go święcić umarł. 2. Jeśliby był iaką cenzurą związany, a niemógł by bydź rozgrzeszony. 3. Jeśli by był obwiniony o iaki występek, a wprzod potrzeba by dowodzić niewinności, a tak upłynoł by czas poświęcenia. 4. Jeśliby była rozprawa, i sprzeczka około Biskupstwa, albo ieśli niebywa sprawowane od podległych albo w obięciu Possesyi byłoby iakie niebespieczeństwo, albo odpor silny, gdyż Prawo powinno obowiązywać według możności; a zatamowanemu gdy nieczyni co winien niesłuży, kara takiemu nie-

uy-

uymuie, ani czas, ani termin upłynioney, ani zadawnione, przeciw przepisom przewleczenie. Felin. in C. 10.

P. *Od którego dnia czas poświęcenia zarządza zupełnie.*

O. Jeśliby był przytomny od dnia poświęcenia, ieśli nieprzytomny od dnia wiadomości.

P. *W którym Kościele powinno być poświęcenie?*

O. Jeśliby był przy Dworze, tedy ma bydź w tym Kościele, którego sobie poświęcaiący obierze, jeżeli zaś nie we Dworze, tedy bydź powinno w własnym Kościele, albo w innym sposobnieyszym obranym od Konsekratora, on bowiem w ten czas ma władzę Nayss: Oyca, wzywa Biskupów, wszystko rozporządza, i stanowi, a Poświęconego iako oblubieńca i Syna czci.

P. *Którego dnia być powinno poświęcenie?*

O. Dnia Niedzielnego o godzinie 3ciey. z rana, kiedy Biskupi funkcyą Apostołów obchodzą, którym w dzień zesłania o godzinie 3ciey Duch S. dany iest. Can. 1.

P. *Jak wielu trzeba Biskupów do Konsekracyi Biskupa nowego?*

O. Idąc przykładem Apostołów. Trzech Biskupów potrzeba, z których aby ieden był Poświęcaiący, a dwoch asystuiących, Błogosławiony bowiem Jakub Biskup Hierozolimski, sprawiedliwym nazwany od Piotra, Jana, i Jakuba Apostołów iest poświęcony, który to obrządek nieuchronnie utrzymuie Kościoł święty. Can. fin. dist. 66.

P. *Jaka iest forma poświęcenia Biskupa?*

O. Ta, która iest opisana w Pontyfikale Rzymskim, gdy dwoch Biskupów xięgę Ewangelii nad głową, nad karkiem

kiem trzymaią, a trzeci błogosławi w przytomności wszystkich Biskupów, głowy poświęconego dotykaiących się, i one rękoma namaszczaiących. et Can: 1. dist: 75. Które to poświęcenie gdy się kończy, Biskup poświęcony Kościołowi Rzymskiemu, i iego Papieżom czyni wierności przysięgę, według przepisaney formy. in C. 4. de iure juran.

P. Przy poświęceniu czy bierze Biskup nowy Charakter?

O. Jak żywo nie, według zdania S. Tomasza lib: 4. dist: 24. i według innych Teologów, ale tylko rozciągłość Charakteru Kapłańskiego do większey władzy Biskupskiey. Według Kanonistów zaś przyimuie nowy Charakter do poświęcenia klerykòw nowych, Ołtarzów, Kościołów, &c.

ROZMOWA X.

O Rezydencyi Biskupa.

P. Biskup izali obowiązany iest do Rezydencyi osobistey?

O. Obowiązany Przykazaniem Boskim chociażby był Kardynałem, albo Patryarchą &c. byleby Kościoł iego nie był pod władzą Maurów, albo Saracenów, &c. Conc. Trid: ses: 23.

P. W którey części swoiey Dyecezyi Biskup mieszkać powinien?

O. W któreykolwiek by zechciał dla swoiey wygody, a wszędzie dochody jemu należą: z Rady iednak słuszna rzecz iest aby przynaymniey w dni uroczystych Swiąt bywał przytomny w większym Kościele z Kanonikami, aby znać tych dni członki niebyły bez głowy swoiey Declarat. Conc; Trid: loco cit.

P.

P. Biskup niemieszkaiący przy Katedralnym Kościele, ale w inszym miescu swoiey Dyecezyi, możeli tam swóy mieć Dwór, i Wikaryusza?

O. Chociaż Wikariusz w Duchownych sprawach . ze zwyczaiu dla wygody podległych zwykł mieszkać przy Katedralnym Kościele, a Biskup przy boku swoim miewa Audytora spraw, iednak może w któreykolwiek by części Dyecezyi mieszkał mieć z sobą Wikarego, więzienie, i Officialistów, gdyż w osobie Biskupa utwierdzona iest wszelka Jurysdykcya; a tak gdziekolwiek iest Biskup tam i dom sądu iego, tam więzienie, tam władza poskramiania, pogodzenia i zakończenia rospraw. DD. ses; 23. Cap: 1. de Refor:

P. Jeśliby godność Kanonictwo albo inne iakie beneficium miał żądź, a rezydencyą miałby razem z Biskupstwem przez Dyspense Apostolską, albo przez przyłączenie do Biskupstwa, z przyczyny należytey sustentacyi, na którym mieyscu będzie obowiązany mieszkać

O. Dosyć iest aby mieszkał w którymkolwiek mieścu swoiey Dyecezyi, a tam będzie odbierał dochody swoiey prebendy, wyiowszy dystrybucye codzienne, a do żadnego ciężaru osobistego niebędzie obowiązany, gdyż do Biskupa należy rząd i staranie o Zbawienie dusz całey Dyecezyi; a te obowiązki przewyższaią Rezydencyą, gdyż są daleko większey wagi. Declarat Conc: Trid: ses: 23. c. 1. de Refor:

P. Biskup możeli się wymowić od Rezydencyi w swoim Biskupstwie z przyczyny słabości ustawiczney?

O Niemoże, chiba za pozwoleniem Nayś: Oyca który w takowych potrzebach, i w tym podobnych i w inszych,

po Oycowſku zwykł zaradzać. DD:

P. W czaſie powietrza godzili ſię Biſkupowi opuścić ſwóy Kościoł?

O. Niegodzi ſię, i owſzem w ten czas bardziey do Rezydencyi obowiązany, gdyż gdzie większe ieſt niebeſpieczeńſtwo, tam też większey czuyności potrzeba; ſamego bowiem ſiebie ratować, a Synów oſierocić, Prawo Boſkie zabrania. Can: 46.

P. Biſkup iak długo może niebydź przytomny w ſwoiey Dyecezyi?

O. Może niebydź bez kary naydłużey przez trzy mieſiące każdego roku, wſzakże te trzy mieſiące niepowinni zaymować Adwentu, Wielkiego Poſtu, Uroczyſtości Narodzenia, Zmartwychwſtania Chryſtuſowego, Zeſłania Ducha S. Ciała Bożego, ponieważ Kościoł te Swięta z większą obchodzi Uroczyſtością. Słuſzna tedy ieſt, aby Głowa ſwego Kościoła była w ten czas przytomna Kościołowi. Conc: Trid;

P. Jeśli by w tych trzech mieſiącach, w niebytności Biſkupa, trafiła ſię z tych ktora uroczyſtość, będzieli obowiązany Biſkup powrocić do ſwego Kościoła dla obchodzenia tego Swięta a niepowrocił by? zaciągnął iakową karę?

O. Żadney w tym razie niezaciąga kary, chociaż by był w mieście, albo i w Dyecezyi, a nieprzybył by do Kościoła Katedralnego dla uroczyſtości obchodzenia, ponieważ dni wyłączone ſą od Synodu, z rady tylko, a kara tam dołożona ieſt, około przeſtąpienia czaſu względem trzech mieſięcy. Abb. in c. 1.

P.

P. Biſkup czy ieſt obowiązany ukażdą Niedzielę bydź przytomny w Kościele?

O. Nieieſt obowiązany, ale dosyć aby był w ſwoiey Dyecezyi, chociaż według rady gdy niebywa zatrudniony, lepiey-by czynił będąc przytomny dla przykładu innych, w żadną iednak karę naznaczoną na Synodzie Trydent. niepopada. Abb. loc. 1.

P. Jakowąż karę zaciąga Biſkup niebędący przytomny w Dyecezyi ſwoiey, więcey nad trzy mieſiące?

O. Jeśli by przez ſześć mieſięcy uſtawicznie w ſciąż albo też przerywko w iednym roku od ſwoiey Dyecezyi oddalałby ſię, traci czwartą część dochodów onego roku, ktora na fabrykę, i na ubogich, ma bydź oddana. Jeśli by zaś przez drugie ſześć mieſięcy w tym że, albo w innym roku niebył by przytomny, traci drugą czwartą część dochodow. Jeśli by zaś trwał w niebytności pomnażaiąc upor, będzie mu odięte Biſkupſtwo przez Papieża, a procz tych kar, grzeſzy ſmiertelnie Con: Trid S. 6.

P. Ktoż te kary ſtanowić winien przeciwko Biſkupowi nieprzytomnemu?

O. Metropolita a przeciwko Metropolicie Biſkup dawnieyſzy Conc. Trid.

P. Jeśli by Biſkup oddalił ſię od ſwego Biſkupſtwa umyſłem powrocić ſię we trzech mieſiącach, a tym czaſem w padły w niemoc ſłabości, i niemógł by powracać na drugich trzech mieſiącach, będzieli obowiązany do utracenia dochodow czwartey części, albo iednego mieſiąca?

O. Bynamniey, ani do oddania dochodow, gdyż niebyło w iego mocy aby ſię mogł powrocić, a przyczyna zatrudnienia niepowinna rościć ieſzcze ſzkody. Abb: de Cler.

P. z jakich przyczyn może Biſkup oddalić ſię od ſwoiey Dyecezyi bez kary, i bez pozwolenia?

O. Kiedy ktory Arcy Biſkup, albo Biſkup, ma iakowy urząd, albo Godność należącą do urzędu Rzeczypoſpolitey przywiązną do Biſkupſtwa, iakowi ſą teraz naſi JWW. Biſkupi, ktorzy do Biſkupſtwa maią przywiązaną Senatorſką Godność, a do Seymow Generalnych Krolewſtwa, i do Seymikow woiewodzkich, i do mieſzkania przy boku Krolewſkim ſą obwiązani, zkąd mogą nie bydź przytomni w Dyecezyi nawet bez pozwolenia czyiegokolwiek, gdyż to ieſt wyraznie pozwolono przez Synod Trid. Ses 23. Cap. 1. do Refor.

P, *Jeſli by Biſkup niebywſzy przytomny przez cztery mieſiące w ſwoiey Dyecezyi do chody niegodziwie na ſiebie obracane były; obowiązany na ſabrykę: lub ubogich powrocić, czy doſyć aby cząſtkę ich nato obrocił?*

O. Niedoſyć, ale obowiązany onerzeczywiście na fabrykę i na ubogich expenſować; a w tym żadna niezachodzi ugoda, gdyż wyraźnie zakazana.

P. Z iakich że przyczyn bez kary może niebyć w ſwoiey Dyecezyi przytomny?

O. Z ſamych tylko przyczyn prawem oſtrzeżonych, i za pozwoleniem Przełożonego, ato dla Chrześciańſkiey miłości, i dla nagłey potrzeby, dla powinnego poſłuſzeńſtwa, i dla pożytku Kościoła, albo Rzeczypoſpolitey; ktore to przyczyny

ny ieſli ſą ſprawiedliwe, powinne bydź approbowane od Przełożonego Ses 23. de Refor. Cap 1.

P *Kiedyż Chrześciańſka miłość ieſt przyczyną niebytności Biſkupa w ſwoiey Dyeczyi?*

O. Kiedy w iakim mieſcie niewłączonym do Dyecezyi ſwoiey, zaczyna wynikać iakowa Herezya, a Biſkup ſwoią nauką mogł by ią ugaſić, taka i tey podobne przyczyny doſtarczaią do miłości Chrześciańſkiey oddalaiącey od ſwoiey Dyecezyi. Cap 70. 10. et 12. de cler non Reſid.

P. Gwałtowna potrzeba kiedy wymawia Biſkupa od Rezydencyi?

O. Kiedy Biſkup ſzlubował pielgrzymowanie, albo ma Jnteres, albo rozprawę wielkiego waloru, nie mogąc oney przez ſubſtytuta zakończyć. Tudzież kiedy niemoże bawić na iakim mieſcu ſwoiey Dyecezyi bez wielkiego niebeſpieczeńſtwa życia ſwoiego, wynikaiącego z ſłabości, z ſmutku, z złego powietrza, albo dla bliźni nieprzyiacioł; w ten czas bowiem będzie ſprawiedliwa przyczyna. C. 36.

P. *Kiedy winne poſłuſzeńſtwo wymawia Biſkupa od Rezydencyi?*

O. Kiedy bywa Biſkup zatrzymany od Papieża, albo od Poſła Apoſtolſkiego, albo od Sędziego wyżſzego, albo od Cesarza, albo od Krola onego Krolewſtwa, ktoremu niemoże ſię oprzeć C. 4. 7. 10.

P. Potrzeba Kościoła, albo wygoda Rzeczypoſpolitey, kiedy może bydź przyczyną ſłuſzną nierezydowania?

O. Kiedy Kościoł taką ma rozprawę, albo Rzeczpoſpolita taki interes iż bez przytomności, i rady Biſkupa zakończyć ſię niemoże. DD. in d S 33.

P. *Te przyczyny od kogo examinowane, i approbowane bydź powinny?*

O. Od ſamego Papieża, a ieśli by to łatwo bydź niemogło, tedy od metropolity z zgromadzeniem kraiowym. Conc. Trid.

P *Biſkup niebędący w Dyecezyi z tych przyczyn, co powinien opatrzyć w ſwoim Kościele?*

O. Wikariuſza w ſprawach Duchownych tak uczonego, biegłego, i cnotami ozdobnego, aby ſmać z niebytności Biſkupa, podległi Jego nieodnoſili ſzkody, oprocz tego powinien poſtanowić iakowego męża, ktory by miał urząd dawania Jałmużny, ktore on ſam dawał ubogim, kiedy był przytomny. Absq: ullo gregis de trim. Ses 23. de Ref.

P. Biſkup czy może trzymać razem dwa Kościoły przez żytuł. albo Kommendę?

O. Niemoże, chociaż by był i Kardynałem owſzem miedzy ſześcio mieſiącami obowiązany ieſt jeden Kościoł wypuścić, Jnaczey powypłynieniu tego przeciągu czasu pierwſzy Kościoł ſam mocą Prawa zawakuie; jedna bowiem i taż ſama oſoba razem wedwoch Kościołach rezydować niemoże Conc. Trid: ſeś. 7. c. 3. de. Ref.

ROZMOWA. XI.

o Urzędzie Biſkupa.

P. Wieloż ieſt Stopniow Biſkupſtwa?

O. Cztery. w Naypierwſzym i Naywyżſzym ſtopniu iako

iako Głowa powſzechnego Kościoła prawdziwy Piotra S. Naſtępca też ſamą maiący od Chryſtuſa Pana moc, Ktorą S. Piotr miał Naywyżſzy Kapłan i Papież. Na drugim ſtopniu ſą Patryarchowie ktorzy z władzy ſobie podaney od Prawa, i od Papieża nad wielą krainami zwierzchność maią. Na trzecim Stopniu ſą Arcy Biſkupi maiący juryzdykcyą wiedney Krainie w pewnych zakreſlonych przypadkach od Prawa pozwolonych ſobie. Na czwartym Stopniu ſą Biſkupi, ktorzy nad iedną Dyecezyą maią zwierzchność. wſzyſcy ci zawiſli od Naiss: Oyca Papieża Rzymſkiego, od ktorego maią użyczoną, czyli przekazaną iuryzdykcyą a onych Tytuły zowią ſię większe Godności Kościelne Con. 1. Bul. Pii. V.

P. Zkąd że ſię nazywa Biſkup Epiſcopus?

O. Od ſłowa Greckiego Epos co znaczy mieć zwierzchnichwa dozor, i upatrywanie; do Biſkupa bowiem należy wypatrzywać obyczaie, i życie ludu ſobie powierzonego. Con. 1. diſt. 31.

P Jakim że innym jmieniem zowią ſię Biſkupi?

O. Naywyżſzego Papieża Legati, Poſłowie Bracia, i wſpoł Biſkupi Apoſtołow ſukceſsorowie, czyli Naſtępcy Kościoła Katolickiego Paſterże Con. 2. d. 21.

P. Biſkupi od kogo ſą poſtanowieni, i na co?

O. Od Ducha S. do rządzenia ſzczęſliwie Kościołem Bożym, maiący oddać ſciſły rachunek Bogu o Duſzach powierzonych ſobie. Conc Tryd. ſes 23.

P. Ktòrzyż maią w Kościele Bożym wyżſzy Stopień?

uka-

O. Po naywyższym Papieżu czterech Patryarchow, ukazuiących czterech Ewangeliſtow w Koſciele Bożym. toieſt Konſtantynopolſki, Alexandryiſki, Antyocheńſki i Hierozolimſki; Atoli widziemy przeciwną rzecz bez ſprzeczki zachowuiącą ſię. Gdyż wſzyſcy kardynali tak ci ktorzy ſą Biſkupami iako Ktorzy ſą kapłanami, i Dyakonami uprzedzali wſzyſtkich Patryarchow Godność. albowiem Kardynalſka codzień wzraſta; Patryarchowſtwo zaś ponieważ ieſt wręku niewiernych, i Heretykow i Syzmatykow co raz umnieyſza ſię. Extravagant. Com. 3. de Elect.

P. *Kardynałowie iacy bydz powinni, i z Ktorych ſtron ſwiata?*

O. Powinni bydź z małżeńſtwa prawa ſzlubnego urodzeni, wieku obyczaiow życia poważnego. nauk umieiętnoscią, i innemi wſzyſtkiemi cnotami ozdobni; aieſli by dydz mogło zewſzyſtkich Narodow Chrześcianſkich powinni by bydz wybierani przez Nayss; Oyca, aby wſzyſtkim byli pomocą, i wſzyſtkie narody zaſtępowali. Conc. Tryd.

P. *Co oſobie ma rozumieć Biſkup?*

O. To, że nie ieſt powołanym dla ſwoich wygod, bogactw, roſkoſzy, ſpoczynku. ale do prac dla Koſcioła Bożego i że nie ieſt Panem, ale raczey Kolegą Kapłanow Con. 7. &. 4. ſeg diſt 95. doſtąpił bowiem ſżafarſtwa Chryſtuſowego. ale niepanowania. Can. 20.

P. *Biſkup iakowe przykłady dawać powinien w życiu ſwoim i w obcowaniu?*

O.

O. W wſtrzmięzliwości, ſkromnoſci, Powſciągliwoſći, żyiąc z umiarkowanym maiątkiem, tak, aby on ſam, i cały iego Dom. i czeladka dawali przykład innym w obcowaniu w pokorze w czyſtoſći, w uſtawicznoſci modlitw. Conc. Trid. ſes. 25. C. i. de Reſ.

P. *Stół Biſkupi iaki bydź powinien? i co przynim dziać ſię powinno?*

O. Nie tak błyſzczeć ſrebrenemi naczyniami, iako wiary ſwiątobliwey uczynnoſciami. Con. 7. czyſty i dnak i ſwiatły, przyſtoynie ozdobny, trzezwy, pomiarkowany, przy ktorym czytanie Piſma S. a niebaśnie przymieſzane bydz maią aby nietylko ciało, ale też i duſza naſycona była. a przytomni aby ſię zbudowali. Con, 11. Liſt 44. Conc. Trid. ſes. 2. Decret ut circa

P. *Biſkup wiele razy obowiązany ieſt, przyſięgać i wyznanie wiary uczynić?*

O. Nayprzod przed poſwięceniem wręku iakiego Biſkupa, albo Nunciuſza Apoſtolſkiego, albo ieſli ieſt przytomny w Rzymie w ręku Kardynała, Ktory ieſt wielkim Konſyllariuſzem Apoſtolſkim. Poz. Pod czas ſamey Konſekracyi klęcząc przed poſwięcaiącym. Po 3. Po konſekracyi w Kancellaryi Apoſtolſkiey, a zawſze powinien przyſięgać poſłuſzeńſtwo. i wierność Rzymſkiemu Papieżowi, i jego Poſłowi, i nieoddalać dobr Koſcioła ſwoiego, i ſtołu Biſkupiego bez pozwolenia Rzymſkiego Papieża; i owſzem ieſli by wczaſie oſierociałey Stolicy, albo za przodkow ſwoich ſtało ſię iakie oderwanie, powinien będzie onych odyſkiwać Conc Trid

P. Mogą li Stolice Biſkupow bydź zamieniane?

O. Niemogą bez pozwolenia Papiezkiego, i bez poznaney przyczyny, ktora bydź powinna bardzo wielka: iako to woyny, powietrza, trzęſienia ziemi, ktoreby z ziemią porownało całe miaſto, tak, iżby ſtało ſię mieſce puſte bez miſzkanca, albo zezłego powietrza, ktore by częſte, i ciężkie ſprawowało choroby; a wten czas zamienić ſię ze wſzyſtkiemi ciężarami do ſiebie przyłączonemi powinno tak, iako pierwſi Fundatorowie chcieli, aby pierwſi Fundatorowie nieutracili pamiątki, ani ſwoich Suffragiow. Con. 44. 7 q. 1.

P. Izali ciężki ieſt obowiązek Biſkupow?

O. Naycięższy, i naytrudnieyſzy, ktorego ſię nawet i Anielſkie ramienia lękaią przyiąć; nic bowiem niemaſz pracowitſzego, nic niebeſpiecznieyſzego, nad urząd Biſkupi. Con. 7. diſt. 40. Ale też nic ſzczęſliwſzego u Boga ieſli by dobrze ſprawowany był; zkąd Byſkupi dwoch Aniołow maią iednego co do ſwoiey oſoby, drugiego co do urzędu; i oſobliwſzey potrzebuią łaſki Bożey. Conc. Trid ſ. 2.

P. Jakiż ieſt urząd i powinność Biſkupa?

O. Panny Bogu poſwięcone błogoſławić, ołtarze, i Kościoły ſwięcić, Krzyżmo ſprawować, i onym ochrzczonych bierzmować. A u grekow na S. Synodzie Florentſkim powſzechnym Kapłanom tegoż Krzyżma, aby bierzmowali greckiego obrządku ludzi udzielać. Nauczać, przepowiadać, albo przez ſię ſwoią oſobą, albo przez dobrane, zdatne, i doſwiadczone oſoby Koſcielne; Jałmużny ubogim rozdawać, niechętnych do zgody prowadzić, czuynie i troſkliwie rządzić ſobie powierzonych. złożonemu Klerykowi aby

aby czynił pokutę mieſce beſpieczne i dobre, obronne naznaczyć; bydź przyimicielem gości, bawić ſię zawſze chwałą Boſką; a zaś ſłowem i przykładem rządzić ſobie powierzonych; Kościoły wizytować, złe zwyczaie wykorzeniać, obyczayności poprawować, za Lud ofiarować modły, Sakramenta im adminiſtrować, Poſwięcać ſobie podległych. Conc. Trid. ſeſ. 2.

P. Czy ieſt obowiązany Biſkup wizytował Groby Apoſtołow SS. i iak często, i nacо ma to czynić?

O. Jeśli by był włoch, obowiązany ieſt nakażdy trzeci rok; Jeśliby był *ultra montanus* to ieſt: *mieſkaniec zagorny*, tedy co piąty rok, ato nauznanie Stolicy Apoſtolſkiey czci godney, i żeby ſię w wątpliwościach, i trudnościach, ieśli by iakowe w Dyecezyi nadarzyły ſię zaradzić, ieśliby zaś ſam był zatrudniony intereſſami, ſłaboſcią, ſtaroſcią, woyną, zarazą, ubóſtwem: tedy powinien poſłać ſwego Prokuratora, z ſzczegulnym mandatem.

P. Prokurator na mieſcu Biſkupa wizytuiący progi Apoſtołow, co z ſobą przynoſić i iako ſię ſprawować powinien?

O. Gdy ſię przybliży do Dworu Papiezkiego niech ſię ſtara bydź przypuſzczonym do ucałowania nog Nayss: Oyca, ktoremu odda Teſtymonialne ſwego Prynoypała ktoremi ſię on wymawia od wizytowania progow SS. dla ſłabości, ſtarości wieku, zarazy, woyny, lub dla inney iakowey przeſzkody ſłuſzney, co uczyniwſzy, i wziowſzy benedykcyą, niech doydzie do J. W. W. J. XX. Biſkupow S. Kongregacyi do Sekretarza, ktoremu podobnie poda

na Piſmie ſtan Koſcioła Pryncypała ſwego, przychody, liczbę beneficiatow, Monaſterow &c. zamykaiąc; niech też profi aby był widziany w S. Kongregacyi, i examinowany: Potym niech zwizytuie ſiedm Koſciołow; niech offiaruie ſwoie, i takiego zwizytowania Koſciołow u Notariuſza publicznego, i prezentowania opiſu ſtanu Koſcioła ſwego Pryncypała od J. W. S. Kongregacyi ſekretarza zaſwiadczenia, i pozwolenia powrocenia do domu, niechay upraſza, i wezmie; a uczyniwſzy nakoniec ucałowanie nog Nayss: Oyca, i wziowſzy benedykcyą do domu niechay ſię powraca; Navarin. ſum. Bull. element. 11.

P: Jakową karę zaciąga Biſkup niewizytuiący Progow Apoſtolſkich?

O. Suſpenſy od weyſcia do Koſcioła, od adminiſtrowania doczeſnego, i odbierania przychodow, ktore nafabrykę, lub na ozdobę Koſcioła obrocić powinien. Bull. Sixti V.

P. *Ta kara kiedy bywa wkładana, a Kiedy nie?*

O. w Ten czas niewkłada ſię kiedy Biſkup ſprawiedliwie bywa przeſzkodzony, i wymowił ſię Nayss: Oycu; w kłada ſię zaś kiedy upomniony uporczywie zaniedbywa tey Bulli zachować, i przyſięgi ktorą ſię przy poświęceniu, nawizytowanie progow SS. obowiązali. DD. in c. 2.

P. *Biſkupi Pozagurni, i Poxamorſcy, i inſi dalſi od dworu Rzymſkiego, czy ſą koniecznie obowiązani ęę wizytę w pięć lat odbywać?*

O. Poniewaſz Nayss: Ociec, ieſt wſzyſtkich Ociec, niechce nikogo obciążać nad ſiły iego, zkąd i dłużſzy prze-

ciąg

ciąg dalſzym wyznacza, i przez Prokuratorow onych wizytę, albo też i przez liſty iak teraz wezwyczaiu przyimuie.

P. *Czas wizyty SS. Progow iako ſię teraz rachuie?*

O. Nie od promocyi na Biſkupſtwo, ale od wizyty od Poprzednika Biſkupa czynioney.

P. *Ktorzy ſą obowiązani publikować Dekreta Synodu Trydentſkiego?*

O. Prymaſowie, Patryarchowie, Arcy Biſkupi, i Biſkupi w ſwoich Dyecezyach, i na Synodzie Kraiowym przyſiądz powinni one utrzymywać, bronić, podobnież i Doktorowie po Akademiach, i gdzie indziey uczący obowiązani ſą też ſame Dekreta mocno zachowywać, i uczniow w ſwoich propozycyach o nich nauczać, gdziekolwiek ſię co ſciąga do Katolickiey wiary. Conc. Trid. ſes 25. Cap. 2. de Refor.

P. *Ktorzyż to Synodalne Dekreta bronić, i Heretykom opierać ſię powinni?*

O. Biſkupi, Xiążęta Chrześciańſcy, Krolowie, i inſze ſwieckie magiſtratury, ktorzy ſą Protektorami Synodu Trydent; i wiary Chrześciańſkiey, aby zaich pomocą cześć Boſka nabożnie od prawowana była; Prałaci i Klerycy w ſwoich urzędach ſpokoynie, i bez przeſzkody przebywali. d. ſes 25. C. 20. de Re.

P. *Jeſliby ktory Xiąże niechciał tego wykonać, iakową zaciąga karę?*

O. Klątwy, a ieſliby był Biſkupem, tedy iednokra-

io-

iowi Biſkupi od uczeſnictwa z nim maią ſię odłączyć, a Rzymſkiego Papieża uwiadomić; Jeſli by był Kleryk, tedy od Biſkupa ma bydź wyklętym. DD. in d. ſes. 25.

P. Wątpliwości któreby wyniknąć mogły około Dekretow Synodu Trydent: kto może wykładać i tłumaczyć?

O. Sam Nayss: Ociec, który ieſt nad Concilium i do wykonania tego dzieła ma we Dworze Rzymſkim Kongregacyą Kardynałow. d. ſes. 25.

P. Kto może rozeznawać o prawdziwym wykładzie Pisma S.?

O. Sam Nayss: Ociec. Conc. Trid. ſes. 4.

P. Któraż Biblia ma bydź miana za Swiętą?

O. Sama vulgata ſtarego wydania, od Kościoła S. approbowana. d. ſes. 4. & Decret.

P. Jaką karę na ſię zaciągaią. Którzy Pisma S. ſens do świeckich rozmow i rozumieniow naciągaią?

O. Rozſądkiem Biſkupa maią bydź poſkromieni.

P. Katechizm, Mſzał, Brewiarz, officia, od Kogo maią bydź approbowane?

O. Od Papieża. Conc. Trid. ſes. 25.

P. Którzy powinni approbować Kſięgi, które na nowo z druku wychodzą?

O. Biſkup Każdy w ſwoiey Dyecezyi powagą ſobie od Synodu nadaną, które albo ſam, albo przez ordynariuſza ſwoiey Dyecezyi cenſora, pilnie przeyrzeć powinien, aby co przeciwnego wierze Katolickiey, albo przeciw dobrym obyczaiom, niezamykały w ſobie. Conc. Trid. ſes. 4.

P. w jakową karę popadaią drukarze albo Introligatorowie kſiąg niesapprobowanych?

O. w Karę klątwy ale w naſzym Krolewſtwie oprocz klątwy kſiąg wſzyſtkich zabraniem albo ſpaleniem, ieſliby kſięgi były podeyrzane o Herezye. Drukarze i Introligatorowie, i przekupkowie onych karami uſtanowionemi przez Biſkupow bywaią karani.

P. Kto powinien rozrządzać dla Kościołow ſpoſob ſpiewania, i inne potrzebne rzeczy do Chwały Boſkiey?

O. Synod kraiowy, w niedoſtatku, ktorego ſam Biſkup z dwoma Kanonikami, byleby ieden od Biſkupa był Nominowany, a drugi od Kapituły. Conc. Trid.

P. Kto powinien ſtarać ſię aby katechizm po Kościołach był nauczany, i aby Parochowie w Kościołach ſwoich katechizowali?

O. Sam Biſkup nato pilną baczność mieć powiniem.

P. Kto powinien upominać Lud aby zachowywali uroczyſtoſci, i poſty?

O. Biſkupi, Prałaci, i parachowie ktorzy tylko maią ſobie wruczony dozor duſz, a ci na każdy dzien Niedzielny zaraz po kazaniu, albo po katechizmie przypadaiące w tygodniu Swięta, lub poſty ludziom powinni oznaymować. Conc. Trid.

P. Kto powinien wzbudzać wiernych do uczęſzczania do Sakramentow?

O. Sam Biſkup albo Paroch, albo wikary iego, dni świątecznych, wykładaiąc im oyczyſtym ięzykiem potrzebne należytoſci do godnego przygotowania ſię ku przyięciu

Sakramentow. Conc. Trid ſeſ. 4. cap. 2. de Ref-

P. Kto ma władzę pozwalać odpuſty?

O. Sam S. Rzymſki Kościoł, a czaſem i Biſkupi, iako to: w czas poſwięcenia Kościoła, i w inſże uroczyſtości. Conc, Trid.

P. Jakową karę zaciągaią mowiący że nie ieſt potrzebne w Koſciele Bożym pozwolenie odpuſtow?

O. w padaią w klątwę, i bywaią karani iako Heretycy.

P. *Kto może ſtanowić Swięta?*

O. Papież w powſzechnym Koſciele, a zaś Biſkup w ſwoiey Dyecezyi dlaiakiey ſłuſzney przyczyny, a paroch dzień patrona Koſcioła, i Dzień poſwięcenia.

P. Biſkup izali może przywłaſzczyć ſobie rzeczy Koſcielne?

O. Niemoże, i cokolwiek by uczynił, to nieważno będzie, rzeczy bowiem koſcielne nieſą iakoby właſciwe ale ſą ſpołeczne, i Bogu offiarowane. Can. 26.

P. *Możeli Biſkupowi dany bydz koadiutor?*

O. Może w dwoch przypadkach 1. Jeſli by dla ſłabości albo ſiarości ſtał ſię nieſpoſobny do rządzenia koſcioła. 2. Jeſliby był ſzalony, albo nieuk tak, iżby niebył ſpoſobny do rządzenia Koſcioła, albo do rozſądzenia ſprawiedliwoſci -

P. Biſkup ktorych rzeczy niewie iżali powinien bez zawſtydzenia ſię w ſwoiey Godności ſzlachetnosci, albo wieku uczyć ſię tych rzeczy?

O. Powinien, bo według zdania Seneki nieieſt żaden wiek nieſpoſobny do nauki. con. fin. diſt. 38.

P. Biſkup

P. *Biſkup powinienli ſwoich podległych karać?*

O. Powinen jako Ociec Synow, gdyż więcey częſtokroć może łaſkawość, aniżeli bojaźń, upomnienie, aniżeli groźba, i lepiey ieſt u Boga bydź w miłoſierdziu ſtrofowanym, aniżeli ſurowością powſciągnionym?

P. Biſkup kleryka wykraczaiącego możeli ocwiczyć?

O. Może przez Inſzego Kleryka, ale nie przez ſiebie ſamego. Can. 25. diſt 86. ani przez Laika, gdyż inaczey wpadną w Kanon. Si quis; gdzie by aż od Papieża muſieli bydź rozgrzeſzeni.

ROZMOWA XII.

o *Urzędzie Arcy Biſkupa i ożywaniu Palliuſza*

P. Czym ſię rożni Arcy Biſkup od patryarchy?

O. Tym, że Arcy Biſkup nad iedną tylko Prowincyą i oney Biſkupami ieſt Przełożonym, Patryarcha zaś nad wielą krainami, i onych Biſkupami. Con. 1. diſt. 21. Bull. Pii V.

P. Patryarchowie w Dyecezyi ktorego Biſkupa mogąli właſną powagą ſprawować Pontyfikalne obrzędy?

O. Nie, chiba zapozwoleniem Biſkupa mieſcowego, gdyż wykonanie Pontyfikalnych obrzędow jeſt to akt ſtopnia i Juryzdykcyi od prawa ſamemu Biſkupowi mieſcowemu pozwolony, Patryarcha zaś wtey mierze, żadney niema Juryzdykcyi iak tylko w Dyecezyi tey, w ktorey ieſt Biſkupem, albo Arcy Biſkupem. o. D. ſup Conc. Trid.

P. Patryarcha możeli dać pozwolenie ktoremu Biſkupowi

w cudzey Dyecezyi odprawować Pontyfikalnie?

O. Niemoże, chociażby taki Biskup był w kraju iego Patryarszeństwa; Juryzdykcya bowiem Patryarchi iest zakreslona prawem, do przypadkow wyrażonych, aniemoże się rozszerzać jako Papiezka, ktory iest powszechnego Kościoła głową i Panem.

P. Jeśli by ktory patryarcha miał prawo rozdawać Beneficya parochialne w dyecezyi swego patryarszeństwa, kto ma examinować, czy Biskup Dyecezyi czy Patryarcha?

P. Biskup wezwawszy Kandydatow, między ktoremi znalazłszy godnieyszego, będzie prezentował Patryarsze, owce bowiem ktore powinien paść takowy paroch, są pod staraniem Biskupa, a nie zaś patryarchi, przeto nieten, ale on powinien sądzić Parocha bydź sposobnym. DD.

P. Kardynałowie w cudzey Dyecezyi i zali mogą, poświęcać Kościoły?

O. Niemogą chiba za osobliwszym wruczeniem Nay SS. Oyca, bo chociaż Kardynałowie maią w Kościele godność przewyższaiącą gdyż są od porady Nay SS. Oyca, i maią wielkie Przywileie sobie pozwolone, ktorych używaią, żadney iednak niemaią Juryzdykcyi, w iakim bądź Biskupstwie cudzym, chybaby swoiey Dyecezyi tylko byli Biskupami, albo Arcy Biskupami.

P. Arcy Biskupstwo takie toiest Beneficium z natury swoiey?

O. Proste simplex chociaż by miało juryzdykcyą, chiba tylko względem iakiego Biskupstwa przyłączonego przywiązany by mu był dozor dusz cura animarum i Rezydencya

cya jake zawsze Arcy Biskupi maią ziednoczone sobie Biskupstwo, w ktorym maią Juryzdykcyą zwyczayną.

P. Arcy-Biskup czemu się nazywa Metropolitą?

O. Ponieważ nietylko Dyecezyą ale też Metropolią ma pod swoią władzą, ktorą wykonywa w przypadkach prawem sobie warowanych.

P. Arcy-Biskup Metropolita czy iest obowiązany do Rezydencyi osobistey w Archi Dyecezyi, i czy też tylko może mieszkać w Dyecezyi kiego Suffragana?

O. Obowiązany iest mieszkać jako Inni Biskupi, gdyż tam właściwe ma swoie Owce, chibaby w ten czas w Biskupstwie swego Suffragana osobiście swoy urząd wykonywał. Conc. Trid.

P. Arcy Biskup czy obowiązany iest wizytować własną Dyecezyą?

O. Obowiązany, gdy przyciska potrzeba nagła approbowana na Synodzie Krajowym, albo kiedy ma wyraźne zlecenie Papiezkie, inaczey nie, gdyż każdy Biskup według Prawa obowiązany iest na każdy rok wizytować owce swoie. Conc. Trid. Ses. 24. cap. 3.

P. Arcy Biskup Metropolita iaką ma Juryzdykcyą nad Biskupami, Suffraganami, i iaki Jego iest urząd?

O. Nayprzod przypuszcza od Biskupa Suffragana Appelacyą, a *Sententia definitiva* albo od uciążliwości maiącey moc wyroku finalnego. Po 2. Powinien wkładać kary na Biskupa absentuiącego się od swoiey Dyecezyi więcey nad 3. Miesiące. Po 3. Powinien poświęcać Suffraganow swoich. Po 4.

Powinien zwoływać Synod Prowincyalny na każde 3. lata.

P. Metropolita izali może rozeznawać sprawy zawieszone przed Biskupem, Suffraganami od pierwszey Instancyi?

O. Niemoże, chyba będą wytoczone przez Appellacyą od sentencyi definitiwy, albo od uciążliwości, która przez definitywę poprawiona bydź może.

P. *Metropolita będzie li mógł rozgrzeszyć od exkommuniki wydaney od Biskupa Suffragana?*

O. Niemoże, chiba pierwey weyrzawszy w akta bo na nich funduie się Juryzdykcya. Ses. 13.

P. Metropolita w sprawie poprawy, albo wizyty czy może przypuścić Appellacyą, od Biskupa Suffragana?

O. Niemoże, ani powinien wglądać w akta przed sentencyą definitywą, chociażby Appelluiący zapłacił expensa, bo tym samym przeszkodził by wizytacyą, i taka Appellacya tylko pozwolona bywa *ad effectum devolutivum*, nie zaś *effectum suspensivum*.

P. Metropolita czy może rozsądzić w drugiey instancyi, o sprawach, w których Biskup Suffragan sentencyował, czyli dekretował, iako Delegat Stolicy Apostolskiey?

O. Może jeśli Juryzdykcya delegowana byłaby złączona z ordynaryiną, iako n. pr. Biskup z prawa pospolitego może rozdzielać Parochie, może też toż samą władzą sobie pozwoloną od Synodu Trydent: a w tey sprawie Metropolita, w drugiey Instancyi rozsądzić może o sprawach, w których Biskup Suffragan dekretował, iako delegat Stolicy Apostolskiey; Lecz jeśli jaka sprawa będzie od Papieża osobliwszym spo-

sposobem delegowana Biskupowi, do tey się sprawy Metropolita intromitować niemoże, ale do Papieża, iako do Delegującego trzeba appellować. DD.

P. Jeśliby Metropolicie od Stolicy Apostolskiey polecona była sprawa, a on by albo umarł, albo iako podyrzany excypowany był, możeli Nuncius Apostolski tąż samą sprawę audytorowi swoiemu poruczyć?

O. Niemoże, chibaby miał nato osobliwszy Przywiley od Nayss: Oyca, ale powinna bydź odesłana sprawa do tego, który ją delegował. DD. in C. 3.

P. Nuncyuszowie Apostolscy mogąli polecić Appellacye zasłe od sentencyi Biskupow swoich, audytorom, albo innym sędziom?

O. Mogą nawet pominowszy Metropolitę, sprawiedliwie bowiem do nich czyni się Appellacya, iako do tych, którzy zastępuią funkcyą Papiezką, który iest ordynariuszem wszystkich Sędziow w królewstwie. C. 1.

P. Jeśli by Sędzia pierwszey Instancyi w sprawie Kryminalney, albo Cywilney odmowił wydać akta stronie appelluiącey, co czynić powinien Metropolita?

O. Powinien wydać *Compulsoria* przymusny roskaz Pisarzowi aktow, który ieśliby i tak był uporczywym; natychmiast strone uwolni, i ogłosi że nieważny był Dekret; Pisarza ukarze, aby strony niebyły naprzykrzeniem uciążone; obrona bowiem prawem naturalnym pozwolona niema bydź nikomu zbroniona, byle by była sprawiedliwa. Conc. Trid. ses. 13.

P. Metropolita możeli wizytować Kapituły wyięte od Biskupiey

piey Juryzdykcyi, albo niewyięte w Dyecezyach swoich Szuffraganow?

O. Niemoże, chyba rozeznawszy sprawę na Synodzie Prowincyalnym, ktòra by wyraźnie polecona była Metropolicie. DD. in C. 3. ses 24. Can.

P. Metropolita które Monastery wizytować może, i przyprowadzić do posłuszeństwa?

O. Te, ktòre są w Jego Prowincyi, a niemaią swoich Prowincyałow, ani Wizytatorow, ani za Prowincyą nie są do iakiego Monasteru przyłączone, bo w ten czas nietylko one wizytować, ale też ich Klerykow iako deleget Stolicy Apostolskiey poprawować, i ukarać może, jako Klerykow Swieckich. Conc. Trid. ses. 25. Cap. 8. de Ref.

P. Kto powinien donosić o Biskupach nie rezyduiących Nayss: Oycu?

O. Metropolita, a Jego zaś Biskup dawnieyszy, aby Kościoł Boży jakowey szkody nieodnosił Conc. Trid. ses. 6.

P. Biskupi krajowi czy są obowiązani odwiedzać Metropolitę, i jemu cześć oświadczać, i uszanowanie?

O. Chociaż go wewszystkim szanować powinni jako Głowę Prowincyi, iednak niezważaiąc na iaki bądź zwyczay, oprocz Synodu krajowego, należycie zgromadzonego niechętni, chociaż by wezwani, nie są obowiązani stawić się przed Metropolitą dla oświadczenia onemu uszanowania. Conc. Trid. ses. 24. Cap 2. de Ref.

P. Metropolita czy obowiązany iest Biskupow, Suffraganow poświęcać?

O. Obowiązany, chibaby snać dla odległości miesc, i więk-

większey wygody Biskupa maiącego się święcić, inszemu Biskupowi to poruczył. C. un de sacr. unct et c. 6. et 7. Glos.

P. Kto powinien upominać, i poprawować niedbałych Biskupòw o ufundowanie zbudowanie i konserwowanie seminarium?

O. Metropolita, ktòry ieśliby o tym zaniedbał, tedy Biskup dawnieyszy. Con: Trid:

P. Arcy - Biskup czy może rozdzielać Prowincyą swoią przez formę pragmatyczną na dwoie Arcy - Biskupstwa?

O. Niemoże, inaczey obydwa spadliby z Arcy - Biskupstwa. Can: Un: dist: 101.

P. Arcy - Biskup czy może przymusić Biskupòw, Suffraganòw, i onych Kościoły aby się w odprawowaniu Nabożeństwa nierożnili od Kościoła Metropolitańskiego?

O. Może, i owszem i Opatòw, i innych Zakonnikòw co do Nabożeństwa publicznego. Can: 13 dist: 12.

ROZMOWA XIII.

o Powadze i używaniu Palliusza.

P. Co to iest Palliusz?

O. Jest pewne ozdobne odzienie zdięte z ciała Piotra S. przynoszące, zupełność urzędu Papieskiego. c. 3. de Elect: in: c. 3.

P. Co się znaczy przez te słowa, z ciała Piotra S?

O. Bo na Ołtarzu pod ktòrym spoczywa ciało Piotra S. bywa ten Palliusz poświęcony a przez tego ktòry go ma używać, albo przez kogo innego ktòry iego Imieniem zrzeczonego Ołtarza bierze, bywa przyięty. c. 4. P.

P. *Którym daie ſię Palliuſz, i od kogo?*

O. Samym Arcy-Biſkupom, Patryarchom, a z oſobliwſzego Przywileiu niektòrym tylko Biſkupom, dany też bywa od Nayś: Oyca, Patryarchowie iednak daią onego Arcy-Biſkupom i im podległym. c. 23. de Privile.

P. *Kiedy ſię powinno proſić o Palliuſz?*

O. Między trzema Miesiącami gdy uſtaie należyta przeſzkoda od Arcy-Biſkupa ſamego, albo od iego ſzczegulnie nato wyſłanego Prokuratora, który by uczyniwſzy przyſięgę na wierność i poſłuſzeńſtwo Papieżowi, od dnia Poświęcenia, albo potwierdzenia (ieśliby z Biſkupa ſtawał ſię Arcy-Biſkupem) uſilnie, i pilnie oto proſić powinien. Can: 2. & tribus Sequentibus.

P. *Kto powinien w kładać Palliuſz? na ramiona Arcy-Biſkupa?*

O. Jeśliby był przytomny w Rzymie, tedy ſam Nayś: Ociec, inaczey Biſkup który, albo Prałat z oſobliwſzego Mandatu Nayś: Oyca, pod czas Mſzy ſolenney za uprzedzaiącą przyſięgą, i innemi uroczyſtościami, z formą przepiſaną. in Ceremon: Romano.

P. *Jakiż ieſt kſztałt, czyli forma Palliuſza?*

O. Jeſt to odzienie białego koloru z wełny tkane na wierzchu wſzyſtkich ſzat Arcy-Biſkupich maiące dwa końce na kſztałt ſtuły od ſzyi wiſzące, cztery Krzyże czarne, z których pierwſzy na pierſiach, drugi na ramieniu lewym, trzeci z tyłu, czwarty na ramieniu prawym, które to Krzyże znaczą weſele, żal, Nadzieie, i boiaźń; które w ſobie Arcy-Biſkup Palliuſzem odziany nosić powinien. Joan: Andr: in c. 1. h. h. P.

P. *Co ſię daie przez Palliuſz?*

O. Zupełność urzędu Papieżſkiego, i Jmie Arcy-Biſkupa. c. 3.

P. *Jakową władzę ma Arcy-Biſkup przed przyięciem Palliuſza?*

O. Tylko może wykonywać te Akty które ſą Juryzdykcyine, iako to Dekretować, exkommunikować, rozgrzeſzać, adminiſtrować dobra ſtołu ſwego, dawać beneficya, pozwolenie dać Biſkupowi, aby poświęcał Biſkupów, i poświęcać na Kapłaństwo.

P. *Czegoż niemoże czynić Arcy-Biſkup przed przyięciem Palliuſza?*

O. Chociażby był poświęcony i potwierdzony, i miał wyprawioną Bulle, zapewnie wiedząc że mu w Rzymie wydany Palliuſz, niemoże iednak przed rzeczywiſtym przyięciem onego Krzyża noſić, Synodu zwoływać, Biſkupów święcić, Krzyżmo ſprawować, Kościołów święcić, Klerykòw na ſtopnie promowować; i inne rzeczy których bez Mſzy S. ſprawować niemoże. c. 3. & 18.

P. *Jeśliby Arcy Biſkup przeniosł ſię do inſzego Arcy-Biſkupſtwa, czy powinien proſić o nowy Palliuſz?*

O. Powinien, bo niemoże używać Palliuſza iednego Arcy-Biſkupſtwa, w drugim Arcy-Biſkupſtwie, umarły iednak z obydwoma Palliuſzami bywa pogrzebiony ieden na drugi włożywſzy. Abb: in c. 2. n. al:

P. *Z Arcy-Biſkupa ſtawſzy ſię Biſkupem, możeli używać Palliuſza?*

O. Niemoże, bo to ieſt znak ſamemu Arcy-Biſkupowi przyzwoity, umarłemu iednak bywa włożony na głowę.

M P.

P. Kiedy i na iakim mieyscu może używać Arcy Biskup Palluszа?

O. W święta uroczyste opisane w Kościołach swoiey Prowincyi, nawet i excypowanych, a zaś nie w swoiey Prowincyi, ani zezwyczaiu onego używać niemoże, chiba z osobliwszego Przywileiu, i zapozwoleniem Biskupa mieyscowego.

P. Możeli kiedy Arcy-Biskup celebrować bez Palliuszа?

O. Może, ponieważ iego niezawsze powinien używać, ale tylko w pewne dni.

P. Arcy-Biskup celebruiąc na cudzym pogrzebie, możeli użyć Palliuszа?

O. Czy to w kraiu, czy to zakraiem celebruie, niemoże onego użyć, ażby nato miał osobliwszy Przywiley. Abb: *P. Możeli Arcy-Biskup drugiemu Arcy-Biskupowi pożyczyć Palliuszа?*

O. Niemoże, gdyż to iest odzienie właściwie iednemu dane, temu Arcy-Biskupowi, w tym, a w tym Arcy-Biskupstwie. c. 2.

P. Jeśliby Palliusz takim przypadkiem był utracony, albo spalony, możeli Arcy Biskup uczynić sobie podobny, i onego używać.

O. Niemoże, ale powinien prosić u Papieża o drugi, gdyż benedykcya Palliusza, samemu tylko Papieżowi przyzwoita. D.D. in c. 2.

P. Popis kiedy i gdzie używa Palliuszа?

O. Zawsze, i wszędzie, gdyż Palliusz oznacza władzę, którą on ma nayzupełniey szą w całym Kościele Chrześciańskim, który się bydź rozumi iego Prowincyą. Can. 17.

P. Papież czy używa Pastorału?

O. Nieużywa, tak dla Historyi, iako też dla duchowney taiemney przyczyny; dla Historyi, gdyż iako Innocentius III.

III. Papież pisze że Błogosław: Piotr posłał Laskę swoią Eucharyuszowi, pierwszemu Treweńczyków Biskupowi, którego z Walerya nem i Materną, na opowiadanie Ewangelii Narodowi Teutończykom wyznaczył po którym nastąpił w Biskupstwie Maternus, który tąż samą laską od śmierci był ożywiony, którą laskę aż do dziś dnia Trewireński Kościoł zachowuie, aby iey Papież używał gdy tam bywa a niegdzie indziey. Dla taiemney zaś Duchowney przyczyny, gdyż schylanie Pastorału, znaczy zakreśloną władzę w Biskupach, i ściśnioną, i przeto Papież onego nieużywa, gdyż on sam ma władzę niezakreśloną nad powszechnym Kościołem. Bar:

ROZMOWA XIV.

o Przeniesieniu Biskupa.

P. Co to iest Przeniesienie czyli Translatio?

O. Jest z iednego Kościoła do drugiego prawnie uczyniona odmiana.

P. Czemu w tytule wzmiankuie się o przeniesieniu Biskupa, albo obranego?

O. Gdyż obrany *Electus*, i potwierdzony *Confirmatus*, w wielu własnościach rownaią się Biskupowi poświęconemu, a osobliwie że taż sama kara założona iest, ieśliby obrany, albo potwierdzony, swoią powagą przeniosł się która iest zaznaczona Biskupowi poświęconemu.

P. Kto ma moc przenosić, i potwierdzać Arcy-Biskupow, Biskupow.

O. Sam tylko Naywyższy Papież gdyż to iest z większych interesow Kościoła Bożego, do niego bowiem należy powrocenie złożonych Biskupow. Can: 53. §. Sicut: Do niego wyięcie Biskupow, i Opatow. c. 52. Do niego approbacya Pisarzów, i Synodów, c. 2. Do niego Rezolucya Artykułów Wiary, c. 12. Do niego Konstytucya Synodu powszechnego. Do niego przeniesienie Stolicy Biskupiey, z mieysca na mieysce, can. 44. Do niego odmiana czyli przeniesienie Biskupa, do inszego Biskupstwa, a nie pozwolenie appellacyi, cap: 7. q. 7.

Restituit solus Papa ac deponit & ipse.
Dividit, unit & eximit approbat acta resolvit,
Articulos fidei Sinodum vocat urbis & orbis,
Transfert commutat nunquam appelatur abipso.

P. Arcy - Biskup możeli się przenieść do Biskupstwa?

O. Może za pozwoleniem i Dyspensą Nayss: Oyca dla z stąpienia z wyższego na niższy stopień godności. c. fin.

P. Dla iakich przyczyn może się Biskup przenieść?

O. Dla potrzeby: iako to: naprzyk: dla okrucieństwa Barbarzyńskiego w oney Dyecezyi grasuiącego, aby onego uniknąć, za ktorego ustaniem powrocić powinien. can: 44. 2. Dla pożytku oczewistego że w inszym kościele więcey może pożytku uczynić Biskup, iako też podobnież uczynił Piotr S. kiedy z Kościoła Antyochenskiego przeniosł się do Kościoła Rzymskiego, can: 37. I dla większey odpłaty osoby dobrze zasłużoney w Kościele Bożym. Tudzież ieśliby kto dla dobra społecznego stał się ubogim aby miał z kąd popłacić swoim dłużnikom. Abb: & alii. DD. P.

P. Czemu to sam Papież może przenosić Biskupstwo?

O. Gdyż Biskup ma Małżeństwo z swoim Kościołem, iako z prawdziwą oblubienicą, i iest do niego Małżeńskim sposobem przywiązany, dla tego sam Papież może rozsypać te Małżeństwo Duchowne. c. 2. & ibi Abb: h. 1.

P. Ktory iest związek mocnieyszy czy cielesny, czy Duchowny?

O. Jeśliby przyszło zważać związek cielesny, czyli Małżeński przez się, tedy iest mocnieyszy nad Duchowny, gdyż ten niemoże bydź rozwiązany tylko przez samą śmierć Małżonka; jeśliby zaś był zważany co do skutku, tedy związek Duchowny mocnieyszy iest nad cielesny, bo w nim wraża się charakter niezmazany, z kąd ieśliby Biskup umarły ożył, był by Biskupem i bez nowego poświęcenia. Glos: in c. 2.

P. Kanonicy albo inś Klerycy, izali maią związek z swoim Kościołem Małżeński tak iako i Biskup?

O. Niemaią, chociaż są w pisani do takiego Kościoła, nie są iednak z nim Małżeńskim sposobem związani, a przeto wolno mogą bydź obierani na Biskupow, ponieważ Kościoł niema dwoch oblubieńcow, ale iednego, c. fin:

P. Papież izali może przenieść Biskupa niechętnego?

O. Gdy niema przyczyny przynaglaiącey, zachowuiąc sprawiedliwość niemoże, gdyż wrozwiązaniu związku potrzeba zezwolenia strony. c. fin.

P. Ktoremi sposobami rozwiązuie się związek Duchownego Małżeństwa ktorego ma Biskup z swoim Kościołem?

O. Temi, przeniesieniem *Translatione* odmowieniem czyli zrzeczeniem się *Renuntiatione*. Wszystkie iednak sposoby

by za powagą Papieża czynić się powinny. Abb.

P. *W czym iest podobne cielesne Małżeństwo Duchownemu?*

O. W tym, w oboygu sprawdza się Przykazanie Boskie, których Bog złączył, człowiek niech nierozłącza, c. 2.

P. *Czym się rożni Małżeństwo Duchowne między Biskupem i iego Kościołem zaciągnione od Małżeństwa cielesnego między Mężem i Panną żoną?*

O. Ponieważ małżeństwo między Mężem i żoną iest ieden z siedmiu Sakramentow Kościoła, Małżeństwo zaś Duchowne nie iest Sakramentem, ale tylko pewnym mocnieyszym związkiem.

P. *Jakową karę zaciąga Biskup, który własną powagą przenosi się z iednego do drugiego Kościoła.*

O. Obydwa mu Kościoły bywaią odięte, to iest: i ten którego przez pychę pogardził, i ten którego przez łakomstwo zażądał; przez co bowiem kto grzeszy, przez to też bywa i karany, c. 3.

P. *Należycie przeniesiony Biskup izali ma cokolwiek ieszcze prawa do pierwszego Kościoła.*

O. Powyprawieniu listów przenosin, po okazaniu ich w Kapitule, i po odebraniu Possessyi spokoyney, drugiego Kościoła, nic niema iuż prawa do pierwszego Kościoła, Gonzal:

P. *Oprocz Biskupów mogąli inśi prałaci bydź przenoszeni.*

O. Mogą iako to: Kardynali, DD. in c. Arcy-Biskupi, i Przełożeni, czyli Parochowie; i owszem którzykolwiek maiący beneficya, ale tych, i Parochów przenoszenie, daie się powagą każde własnego Biskupa. DD. & Gos: in d. c. 4.

Roz-

ROZMOWA XV.

o Czeladce Biskupiey.

P. *Domownicy Biskupscy iacy bydź powinni.*

O. Niepowinni bydź swarliwi, winopilcy, niewstydliwi, chciwi, wynioślr, bluźniercy, roskoszy miłuiący. Ale raczey powinni bydź skromni, spokoyni, posłuszni, od występkow unikaiący, cnotę miłuiący, tak w odzieży, w ochędostwie, iżby i we wszystkich sprawach uczciwość okazywali, i innym przykład skromności, Pobożności, i pokory, iako przynależy na posługaczow sług Boskich. Conc: Trid: ses: 22.

P. *Czeladka Biskupska izali ma przywiley Sądu.*

O. Ma zaiste iako i Jnni Klerycy, ponieważ Przywiley nietylko rozciąga się do Klerykow, ale też i do wszystkich posługaczow potrzebnych na usługę Biskupa, i do wykonania Juryzdykcyi Kościelney. Abb. et Barb.

P. *Ktorzy się nazywaią Familią czyli Domownicy Biskupscy?*

O. Ci, ktorzy mu zawsze assystuią, i przy iego stole zawsze są ca fin.

P. *Biskup izali może trzymać Domownikow uzbroionych, ministrow sprawiedliwości?*

O. Może mieć rotę żołnierzy pancerną dla ozdoby swoiey Godności, Tudzież i ministrow sprawiedliwości, tak iako Jnni Sędziowie świeccy, ponieważ Juryzdykcya Kościelna niemniey iest potrzebna iako i Juryzdykcya świecka. Balad. Ale z tych domownikow powinna bydź liczba przyzwoita przez wzgląd na miasto, mieysce, i wielkość Interesow.

P.

P. Jeśli by była sprzeczka, albo skarga między Biskupem, i jakowym Panem swieckim, obliczbie domownikow uzbroionych Biskupich kto powinien udeterminować liczbę?

O. Sędzia Kościelny Przełożony, gdyż swiecki choć by był wice Reiem, nie może się w sprawę Kościelną mieszać podkarą klątwy. dd. in tot. tit. de foro compet.

P. *Ci Domownicy Biskupscy uzbroieni, i ministrowie sprawiedliwości, izali maią Przywiley jąduiak i insi społstołowi Domownicy?*

O. W tym ma bydź zważany zwyczay miasta albo Prowincyi, a Przywiley Nays: Oyca ieśli iest iaki, ma bydź zachowany; Atoli ieśli z takowych domownikow byli zboycy łotrowie bezecni niesądził bym żeby im zwyczay albo Przywiley był zasłoną. Bull. Grzegor: IV.

P. *Ta Familia i ministrowie Sprawiedliwości iakowe własności mieć powinni?*

O. Powinni bydź doskonale uczeni, spokoyni, a niezażywać na złe swoich urzędow, i wolności Kościelney, ani oney obracać na pokrycie swoich zbrodni. dd. in c. fin de off. archid

P. *Jakowa Familia i ministrowie, izali mogą nosić broń bez pozwolenia Sędziego Swieckiego*

O. Mogą za samym pozwoleniem Biskupa, tak broń natorczywą, iako też odporną nosić. dd. in c. 2.

P. *Jeśli Sędzia swiecki gwałtowną ręką targnoł się na taką Familią albo na ministrow sprawiedliwości, czy popada w Kanon klątwy?*

O. Niepopada, bo prawo karaiące niepowinno rozciągać się do przypadkow w nim niezamkniętych. DD. in Can. si qvis.

P.

P. *Ci Domownicy i ministrowie, izali są wolni przynaymniey gdy usługuią od płacenia podatkow i cła tak iako i Klerycy?*

O. O tym żadnego niemasz rozporządzenia w Prawie, zkąd zwyczay ktory iest drugim prawem, miasta albo Prowincyi, ma bydź uważany.

P. *Słudzy Kościołow, Biskupow, i Klerykow, izali mogą bydź trudzeni od zwierzchności swieckiey przyciśnieniem?*

O. Pod karą klątwy tym samym niemogą, ani nakładow, byle by rzeczywiście, i ustawicznie, a nie przez miesiące usługiwali Can. 69. et Jbi Glos.

P. *Słudze choremu za czas choroby, izali obowiązany Biskup, albo Jnny Pan płacić*

O. Nieobowiązany, gdyż to prawdziwie przez sługę wynika, że swoiey roboty Panu stawić niemoże, owszem ieśli by iakowe Koszty Pan na iego słabość wyłożył, obowiązany iest powrocić, chiba by Jnaczey zwyczay w Oyczyznie ukazywał. Atoli w Sądzie sumiennym Pan obowiązany iest sługę leczyć i ratować.

ROZMOWA XVI.

o Wikarym, Assessorze, i Fiskalisie Biskupskim.

P. *Kto to się mianuie bydź wikarym Biskupa?*

O. Ten, ktory Jego zastępuie powinności; gdy bowiem Biskup mnostwem Interesow zatrudniony bywa, sam przez się wszystkim zadosyć uczynić niemoże, a zatym wikarego sobie iednego, albo dwoch stanowi. C. 14.

P. *Jzali się rożni wikary Biskupski, od inszych wikaryeh?*

O. Chociaż Archi Prezbyter, i Archi-Dyakon nazywaią się wykariuſzami Biſkupa, że iednak Jmie właściwe, i Adminiſtracyą z przepiſow ſamych Kanonow maią, ani ſą poſtanowieni od Biſkupa, ale od ſamego prawa, z przyczyny Godności i urzędu ktorych używaią, przeto od wikariuſza przez Biſkupa naſtronę ſwoiey ſtaranności poſtanowionego rożnią ſię. Valen. lib. 1.

P. *Jak ſię Jnaczey nazywa Wikariuſz Biſkupſki?*

O. Jeſliby był Generalny nazywa ſię Officiał Biſkupſki. Clement. 2.

P. *Poſtanowiony wikary Generalny Biſkupa czy ieſt dozgonny?*

O. Nie, ale do upodobania Biſkupa, nawet bez dania przyczyny może bydź oddalony; gdyż Nominacya Biſkupa ieſt akt wolney woli, z ktorego żadney niema przyczyny zdawać rachubę. Te iednak oddalenie, i odwołanie powinno bydź iemu oznaymione; inaczey gdy by otym niewiedział, natychmiaſt cokolwiek przez niego dzieie ſię ważne ieſt, aż poki ſię dowie o ſwoim oddaleniu. Garſp. 5. Cap. 8. n. 174.

P. *Wikary Biſkupſki iakie własności miec powinien?*

O. Ponieważ od iego dzielności ieśli by złego poſtanowił bywa w obowiązku Biſkup; przeto ten poſtanowiony bydź ma, ktory by był obyczaiow nie nagannych, lat wieku ſwego przynaymniey 25. maiący, w rzeczach i ſprawach ſądowych biegły; Doktor albo przynaymniey Licenciat w Prawie Kanonicznym, albo przynamniey iakoż kolwiek ſpoſobny, Conc. Trid. ſes. 24. Kleryk przynamniey pierwſzey tonſury, nieżonaty, *nie u grekow* niewyklęty, nieſuſpendowany, bo tacy według prawa nie ſą ſpoſobni do urzędow.

P.

P. *Biſkup możeli mieć wikarego zadwornego?*

O. Może; a ieśli by to bydź mogło niech będzie w tych że własnościach, w iakich wikary Generalny, i niech ma Juryzdykcyą za kreśloną, i przekazaną, i niechay będzie zakładana Appellacya od niego do tego, ktory go ſtanowi. Glos. in Clemen. 2.

P. *W iakich ſprawach ſtanowi ſię wikary Generalny?*

O. We wſzyſtkich o proez tych ktore ſą należące do ſtopnia, chiba by był też razem Biſkupem, ktory by też mogł zaſtępować nawet i w tych rzeczach Biſkupa, byle by ſprawy oſobliwſzego mandatu niewyciągały; zkąd w jnſtrumencie pozwolenia Wikaryuſzowi ma bydź wſzyſtko wyrażono. C. 3. h. t. in n. 6.

P. *Jeſliby był Biſkup wyklętym, albo ſuſpendowany, czy tym ſamym i Juryzdykcya wikaryuſza ieſt ſuspendowana?*

O. Tak ieſt, gdyż zawiſła od Juryzdykcyi Biſkupa, i czyni wſzyſtko jako Jnſtrument, nieiako przyczyna przednieyſza, lecz ieſliby Biſkup był ſuſpendowany w iakim dziele, w tymże ſamym będzie ſuſpendowany i wikaryuſz. ale nie w Jnſzych. C. 1. etibi Glos. h. t. in 6.

P. *Wikaryuſz Generalny w nieobecności Biſkupa możeli dać pozwolenie ktoremu Biſkupowi aby pontyfikalnie celebrował i święcił?*

O. Niemoże, chibaby nato miał wyraźny mandat C. 3.

P. *Wikariuſz możeli rozdawać beneficia, i wtrącać powagi odmianom?*

O. Niemoże bez wyraźnego mandatu.

P.

P. Wikariuſz możeli wizytować i zgromadzać Synod?

O. Niemoże bez oſobliwſzego Mandatu. Tudzież niemoże wydawać dimiſsorialnych liſtow, do przyięcia ſtopni; niemoże też dyſpenſcować w przypadkach w ktorych Biſkup zwykł dyſpensować, ani wtych ktore od Nay SS. Oyca Biſkupowi bywaią polecone, Nakoniec niemoże bez tegoż oſobliwſzego mandatu nawet z Komiſsyi Gralney Inquizycyi czynić, poprawować, ſkładać z urzędu Klerykow; Przytym trzeba wiedzieć że bez ſpecyfikalnego czyli oſobliwſzego mandatu wikaryuſz niemoże opatow, i xienie benedykować, ſprawy Małżeńſkie rozſądzać, nipowagą ſwoią darowane prawo zaſtępſtwa Jus Patronatus utwierdzać. Inſzego wikariuſza na mieſce ſwoie ſubſtytuować.

P. Jeſli by Biſkup dał pozwolenie ſwemu wikariuſzowi oſobliwſze do abſolwowania przypadkow rezerwowanych, możeli on ſam Innego ſubdelegować bez względu nato że ſię ta niezamyka w onym Mandacie?

O. Będzie mogł, bo ten ieſt akt Juryzdykcyi. Navar. Cons 22 de pœniten.

P. Jeſli by Biſkup dał pozwolenie Klerykowi ktoremu partykularnemu, abſolwować od przypadkow rezerwowanych; czy będzieć mogł i ten podobnym ſpoſobem, innemu ſubdelegować?

O. Niebędzie mogł, gdyż taki kleryk niema Juryzdykcyi, ani ſprawuie urzędu Sędziego, a tak prawo ſpołeczne iemu nieſprzyia. Navar loc. cit.

P. Jakowe rzeczy bywaią powierzone od Nayss: Oyca Biſkupowi, czy te wikariuſz bez oſobliwſzego mandatu może wykonywać?

O.

O. Jeſli imieniem oſoby bywaią powierzone, tedy niemoże, inaczey zaś ieſli imieniem urzędu. Cabarella Clem.

P, Wikary Biſkup, za Dyſpenſe Jemu od Stolicy Apoſtolſkiey odeſłaną. możeli ie wziąć:

O. Nic zgoła chociażby zwyczay był przeciwny.

P. Jeſli by Wikary był kanonikiem, czy powinien uprzedzać innych Kanonikow, w Chorze, w kapitule i w Innych aktach publicznych?

O. Chociaż reprezentuie Biſkupa w aktach Juryzdycznych iednak w chorze w Kapitule i w Innych aktach publicznych, ſwoie tylko iako Kanonik mieſce trzyma.

P Biſkup możeli mieć Sędziego Swieckiego?

O. Może ieſli by miał Juryzdykcyą ſwiecką aby ſnać nieprzypadło mu kiedy wpaść w Irregularnoſc, gdy komu ſkaleczenie, albo ſmierć przyidzie przyſądzić, ale takowym Biſkupom Nay SS. Ociec daie Breve, aby Juryzdykcyą bez boiaźni Irregularności wykonywać mogł, jako u nas w Polſzcze Jo. Xiąże Siewierſki Biſkup Krakowſki, i inſi tudzież J. W. W. Deputaci z Kapituł do Trybunału Koronnego.

P. Biſkup do rozſądzenia ſpraw Iuali może mieć aſseſsora, iakie własności ten mieć powinien:

O. Biſkup mieć może aſseſsora bądź to Koſcielnego, bądź to ſwieckiego, bądź Juryſtę, bądź Teologa aby był od porady ſądzącemu Biſkupowi.

P. Biſkup możeli mieć donoſiciela, czyli Fiſkaliſa, i Jakie właſności iego być powinny?

O.

O. Może mieć bądź to Kościelnego, bądź to świeckiego, bo iest minister potrzebny do Trybunału Biskupiego, i powinna osoba bydź dostateczna wierna, i pilna.

P. *Jakiś iest urząd Fiskaliffa?*

O. Oczyszczać Dyecezyą od wszelkich występkow, wyszperać taiemną zbrodnie osobliwie nałożnictwo: wiadomość mieć o życiu Klerykow, i Ludu całey Dyecezyi. Dias in prac crim. c. 45. Bald. per tot: tit ff deiure fifci.

P. *Biskup możeli mieć więzienie?*

O. Może, i powinien koniecznie, publiczne, i taiemne, dostrzeżenia występnych i ukarania onych, którzy na sądzie zapieraią się prawdy, przy kościołach katedralnych.

P. *Mogą li bydź wtymże samym więzieniu razem mężczyzni i Niewiasty.*

O. Niemogą dla samey przystoyności ale powinny bydź rozdzielne więzienia, gdy by przyszło mieć w więzieniu Niewiastę.

P. *Popełniaiący w więzieniu zbrodnie iaką zaciąga karę?*

O. Taką, iak gdy by popełnił zbrodnie w domu krolewskim, gdyż więzienie iest nakształt Krolewskiego Domu. Dias.

P. *Biskup możeli wezwać Ramienia świeckiego władzy na pomoc, a w iakich to przypadkach?*

O. Może osobliwie w ten czas gdy widzi że siły iego niestą dostateczne do sprzeciwienia się iakowey władzy złośliwey, a Sędzia świecki aby się nieokazał bydz bez bożności zastępcą, obwiązany iest iemu przybywać na pomoc, bo kto

kto nieodpędza krzywdy od Towarzysza, ieśli może, tak ieś w występku iako i ten, ktory go popełnia. Can 2.

P. *Jaką karę zaciągaią ci którzy przeszkadzaią Juryzdykcyi Biskupiey, albo im niedopomagaią?*

O. Popadaią w klątwę samym dziełem według Bulli Cœnæ Dni.

P. *Sędzia Kościelny gdy prosi o pomoc ramienia Swieckiego, czy Powinien wten czas Sędzia Swiecki wiedzieć proces uczyniony od Sędziego Kościelnego?*

O. Niepowinien, chiba tylko przez wzgląd za informowania się, ale nie żeby przez to nabył iakowey Juryzdykcyi nad sędzią Kościelnym. Abb.

ROZMOWA XVII.

O Indulgenciach Czyli odpustach i Remissach.

P. *Kto może nadawać od pusty, czyli indulgencye?*

O. Nay SS. Ociec z zupełności swoiey w władzy posłowie Legati, w obrębach swego poselstwa, Biskupi w swoiey Juryzdykcyi, Prałaci pomnieysi, ieśliby im to przystało z osobliwszego Prawa ale Papież wszelke pozwala, Jnni zaś, zakreślonym sposobem.

P. *Pozwolone od Nayss. Oyca, czy mogą bydź publikowane, bez pozwolenia Biskupa?*

O. Niemogą dla większey ostrożności, żeby czasem fałszywe niebyły, publikowane. Conc. Trid.

P. *w Pozwoleniu Jndulgenzyi, czy dosyć iest na mocy pozwalaiącego, czy też potrzebna iest przyczyna, sprawiedliwa, rozumiaj?*

O.

O. Do ważności Jndulgencyi, niedoſyć ieſt na ſamey władzy pozwalaiącego, ale ſprawiedliwa, i rozſądna przyczyna koniecznie ieſt potrzebna; gdyż pozwalaiący nie Panem ale wiernym ſzafarzem ſkarbu Kościoła Bożego poſtanowiony ieſt; a zatym nieinaczey iak tylko z przyczyny ſprawiedliwey, i rozſądney, od puſty pozwalać powinien, inaczey nieſzafował by, aleby rozſypywał. Extravaga.

P. Jakaż przyczyna ma bydź zważana w pozwoleniu Jndulgencyi?

O. Taka przyczyna bywa zważana, częścią z dzieła którego Oćiec S. wymaga za Jndulgencye, iakowe ſą modlitwa, Poſt i Jałmużna; częścią z ſtrony zamierzonego końca, który bydź powinien dobro ſpołeczne Kościoła; iako to; Łaſka wiary, zachowanie Religii, i pomnożenie oney, nawrócenie niewiernych, wykorzenienie Herezyi, Pokoy i zgodę Panow Chrześciańſkich; a im zacnieyſzy ieſt koniec i bardziey potrzebny Kościołowi; tym większy nad inne zamyſły, może bydź dany odpuſt. Valen. lib 5.

P. Jakowe uſpoſobienia ſię potrzebne ſą w tych Ludziach, którzy chcą doſtąpić odpuſtu?

O. Powinni bydź 1. członkami Kościoła; bo między cudzych Kościoł ſwoich ſkarbow nierozdaie. Can. 7. Poz. Powinni bydź ſkruſzeni i ſpowiadani. Can. 1. de Penit. a dlatego zawſze w Bullach dodaie ſię prawdziwie pokutuiącym. i ſpowiadanym. po3. Powinni przez ſię wypełnić te dzieła, które dla doſtąpienia od puſtu, opiſane ſą, Po4. Powinni bydź w ſtanie łaſki, i bezgrzechu ſmiertelnego.

P.

P. Jleż razy doſtępuie kto odpuſtu?

O. Kiedy Jndulgencye bywaią pozwalane niezakreſlonym ſpoſobem, albo tyle kroć, ile kroć, zawſze onych doſtępuie, który czyni, i wykonywa dzieło naznaczone, byle by powtarzanie niezmierzało, na wzgardę odpuſtow. Navar.

P. Jeſli bywaią Jndulgencye zakreſlonym ſpoſobem pozwolone, wieleż razy onych kto wten czas doſtępuie?

O. Gdy bywaią pozwolone zakreslonym ſpoſobem, czyli przy ſamym dzieſaniu dobrym kończące ſię to ieſt: naprzy: od pierwſzych nieſzporow, aż dodrugich, albo aż donocy, raz tylko onych może, kto doſtąpić. Navar.

P. Jndulgencye do iakiego czaſu mogą bydź pozwolone?

O. Do czaſu zamierzonego, który gdy wypłynie, uſtaią też Jndulgencye. Jeſli zaś niemaią czaſu zamierzonego nieuſtaią nawet z ſmiercią pozwalaiącego, ale trwaią aż do odwołania tego, który może ich odwołać, albo aż doznifzczenia mieſca albo rzeczy, którey ſą pozwolone Jndulgencye. Navar.

P. Jzali należy tych podpomagać z ſkarbu publicznego Koſcielnego, którzy maiąc z ſwoich własnoſci wypłacić dług, a przecie niechcą?

O. Nienależy; bo tym ſpoſobem, podałaby ſię okazya do wyſtępkow, i niedbalſtwa. Can. 10. de Conſvet. a przeto kto mało o, albo w cale nieſtara ſię dziełom pokutnym zadoſyć uczynić, i od kary czyſcowey od kupować ſię; temu niepożyteczne ſą Jndulgencye.

O P.

P. Możeli kto sobie zaskarbić od pusty, aby mu były pomocne przeciw przyszłym mękom i karaniom?

O. Niemoże, gdyż iako wypłacenie niedzieie się przed zaciągnionym długiem, ale koniecznie ponim następuie; tak też Jndulgencye niebywaią dane na grzech popełnić się maiący, ale za grzech iuż popełniony.

P. Kiedy naywiększe bywaią pozwolone Jndulgencye od Kościoła Bożego?

O. w Czasie Jubileuszu, który przedtym od prawował się w każde sto lat, według Konstytucyi Bonifaciusza VIII. Roku 1300. Potym Roku 1350. Klemens VI. zbliżył do Roku 50. Potym Syxtus IV. idąc za Dekretem Paweł II. zbliżył do Roku 25. dla krótszego co raz życia Ludzkiego.

P. w Jubileuszu pozwolonym od Oyca S. przez dwie Niedziele, możeli kto w iednym Tygodniu pościć a wdrugim przyiąć Nayss: Sakrament?

O. Niemoże, bo potrzeba aby się zachowała forma przywileiu. Ugoli: de offi.

P. Jeśli kto niedostępuie od pustu w mieście swoim, możeli póyść do inszego i tam dostapić?

O. Może, dobro albowiem w którym kolwiek mieście znayduie się, może bydź pozyskane, Ugolin.

ROZ-

ROZMOWA XVIII.

O Władzy Biskupa, w zamianie ostatnich wyrokow to czyli testamentow, i zredukowaniu Mszy.

P. Kto mógł przed tym dla uciążliwości czasow pomnożony walor monety ściągnąć do liczby Mszy, ateraz kto może?

O. Od Synodu Trydent. ses. 25. Te pozwolenie dane iest Biskupom, aby na Synodach Dyecezalnych, Opatom, i Generałom zakonow regularnych, iako to; na Kapitułach generalnych, nie zaś Prowincyalnych, aby według swego sumienia w redukowaniu Mszy mogli co postanowić, co by bardziey do czci i chwały Boskiey, i do pożytku Kościoła uznali być potrzebne; tak iednak aby tych umarłych zawsze była pamiątka którzy za zbawienie dusz swoich legowane maiątki, nabożne używanie zostawili, ale teraz tę władzę redukowania Mszy do pewney liczby, Urban VIII. sobie, i następcom swoim rezerwował; i naten koniec S. Kongregacyi 1625. die 21. Junii *Cum sæpe contingat* wydał Kościołom; Jednak Krolestwa Polskiego tenże Urban VIII. przez Reskrypt. *Cum sicut accepimus.* pozwolił na Redukcyą Mszy, jeśliby po Synodzie Trydentskim niebyło uczyniono.

P. Czemu Papież sobie rezerwował tę władzę gdy jałmużna tak iest szczupła, iż zniey i ktoż kolwiek wygodnie wyżywić się niemoże?

O. Dla tego aby niezaginęły pobożne testamenta czy

niących wyroki, żeby tez wiara i zaufanie Dobrodzieiow niebyło omylone, żeby też Dufze czyfcowe niebyły pokrzywdzone w fuffragiach im należytych; żeby Kofciołom należyta cześć niebyła odięta; wierni zaś Chryftufowi od miłości i jntencyi zoftawowania fwoich maiątkow na fuffragia niebyli odftręczeni, rozumieiąc że Klerycy tak fwieccy, iako i zakonni przez jednę mfzą zadość mogą uczynić zawielu, Decret. prealleg. f. Congr;

P. Biftup na Synodzie Dyecezalnym Izali może znieść własności i ciężary założone w Funduszu iakiego Beneficium albo Kapellanii?

O. Niemoże, nawet za zezwoleniem Patrona, gdyż takie pozwolenie nieieft jemu dane od Synodu Tryd. fes 25. cap 4. Reff.

P. Mfzy wyznaczone przy fundacyi iakiego Beneficium, albo Kapellanii, izali mogą być redukowane na mnieyfzą liczbę?

O. Bardzo wtym mabydź uważana jntencya Fundatorow, żeby takowa redukcya nieczyniła fię inaczey iak tylko przez famego Papieża. Decret Congr. Gdyż Synod Trydent; mowi tylko o mfzach od Teftamentu czyniących naznaczonych, a niezaś o mfzach od Fundatorow poftanowionych. Delarat f. Congr.

P. Coieft za rożnica między mfzami zoftawionemi od Fundatorow, od tych mfzy, ktore fą od Teftatorow?

O. To ieft: że mfzy z Fundacyi iakiego Beneficium, fą approbowane powagą Papiezką, albo Biftupa, a penfya zanich na dobrach nieruchomych. i pożytek czyniących ieft zo-

ftawiona Te zaś mfzy ktore fą zoftawione od Teftatorow ani approbacyi potrzebuią, ani penfya zanich zoftaie fię wieczna, ale doczefna, i kończy fię liczbą mfzy od Teftatorow za kreflonę, i wypełnioną.

P. Jeftli by Ktoremu Beneficium włożony był ciężar, aby codzień mfzą o Przeczyftey Matce celebrowano, będzieli obowiązek takiemu ciężarowi zadofyć czynić?

O. Niebędzie, ale za radą Biftupa, może fię obowiązek onych mfzy redukować, na przednieyfze iakowe mfzy; Teftator bowiem przeciwko prawu Kofcielnemu (ktore przeznacza codzień dla fwiętych mfzy) dyfpenować niemoże ftoli iefliby Teftator kazał aby do R: 20. lub. 30. mfzy o Przeczyftey Pannie, Beneficiaryufz był obowiązany odprawić więc aby fię fnać wyraznie niezdawał bydź przeciwny Teftatorowi powinien to wykonywać. Can. 9. n. 8.

P. Kto może zamienić oftatnią wolą umarłych?

O. Biftup iako Stolicy apoftolfkiey Delegat rozpoznaiąc rzecz ogulnie, i bez fądu, gdy pierwey będzie opowiedziana prawda od obcygu ftron, Conc. Trid. fes. 22.

P. Legowani czyli odkazane maiątki, na zbawienne używanie mogąli obrucić fię na Inne daleko lepfze?

O. Ogulnie mowiąc niemogą, gdyż to rzecz bardzo ieft ciężka; i befpieczniey ieft uciekać fię do Głowy Kofciofła o poradę, aniżeli z fzkrupułem, i pod wątpliwofcią wtey mierze cokolwiek czynić.

P. Ktoreż Legata mogą fię zamienić na Infze pobożne używanie, zapowiedzą Biftupa?

O.

O. Te. ktore za przeſzkodą prawa albo dzieła do używania od Teſtat ra wyznaczonego, niemogą więcey ſłużyć Jmmola in clement.

P. Jakaż ieſt przeſzkoda Prawa albo dzieła?

O. Przeſzkoda prawa ieſt, iż ieſli by zoſtawione były dobra nieruchome, zakonnikom tym, ktorzy do ich dzierżenia mocą ſwoiey reguły nie ſą ſpoſobni. Przeſzkoda zas dzieła facti, iż ieſli by Teſtator roſkazał Koſciol wybudować, namieſcu podległym niewiernych, albo gdzie ieſt uſtawiczna woina, albo gdy by nakazał od prawować mſzy wtakim Koſciele, ktory dla Jnſzych ciężarow, takowego legatu niemoże wypełnić.

P. Kiedy ieſt trudno wykonać wolą Teſtatora, ale nieſkonieczhie niemożna, czy może Biſkup one zamienić?

O. Może, narzecz podobną, albo lepſzą gdyż trutrudnoſcią bywa porownana z niemożnym, Felin.

P. Taxa założona od Teſtatora na Elemozyne mſzalną, czy powinna ſię zachować?

O. Takowa taxa od S. Kongregacyi Concili: odrzucona ieſt, gdyż powinna bydz według Synodu każdego kraiu, i według rozſądku zważaiąc na czas, i na niedoſtatek rzeczy

P. Na od prawowanie mszy, możeli ſię czynić ugoda o powiły Elemozynie?

O. Niemoże, ani obiecuiący w niewypłaceniu niemoże bydz zapozwany, ani go Sędzia może zobowiązać aby wypłacił Jalmużnę większą nad zwyczay, ktorą by miał dać-

dać Kapłanowi ubogiemu, przez wzgląd na jego wyżywienie. Caiet in ſum.

ROZMOWA XIX.

o Obrazach.

P. Obrazy maiąli wſobie iakową ſiłę iGodność?

O. Same wſobie niemaią, ale przez wzgląd że ſię ſciągaią od ſwego pierwſzego wyrazu, ktory one ukazuią, i nakſztalt Kſięgi, lub pisma nauczaią, kogo czcić, oddaie ſię jm honor należyty. Conc. Trid. ſes. 25. Decret de Jnvocat ſanct.

Obraz ſam nie ieſt Bogiem. lecz to co wyraża
Oko obraz, myſl Boga, lub Swiętych cześci zważa
Hoc Deuſ eſt quod Jmago docet, ſed non Deus ipſa
Hanc videas ſed mente colas, quod cernis in ipsa.

P. Nacoż bywaią ſtawiane obrazy w koſciele?

O. Abyśmy tych cnot naſladowali, ktorych nam obrazy ukazuią; abyſmy układali naſze obyczaie; wſzakże niedla ſzpetnych zyſkow, ani dlatego byſmy ich uroczyſtoſći bieſiadami, i Jgraſzkami obchodzili, ale raczey nabożeńſtwem, i mſzami czcili. Conc. Trid.

P. Kto może ſtanowić nowy obraz, i nowe cuda ogłaſzać?

O. Sam Biſkup zaradą mężow uczonych. Conc. Trid. Bull. Urbani VIII. die 5. Jul. 1634. &. Hier.

P. Jeſli by ſwieża ſprzeczka wynikneła, około nowego obrazu, co ztym czynić?

O. Biſkup powinien tę ſprawę odnieść do Synodu

Pro.

Prowincyalnego, gdzie rzecz całą wyexaminowawszy, niech się poradzi Oyca Nayss: wprzod niżeli o trudności iakowey co postanowi Conc Trid.

P, Wzywanie i uszanowanie SSch na co iest pożyteczne?

O. Do uproszenia dobrodzieystw od Boga, za przyczyną Swiętych.

P. *Cuda przyobrazach dzieiące się iako maią bydź dowodzone?*

O. Przez swiadkow wiary godnych, i dalekich od wszelkiego onich opacznego rozumienia; Cone. Trid. Urb. VIII. Bull.

P. Gdy bywa Obraz postawiony w jakiey Kaplicy Kościoła Parafialnego, ofiary, Jałmużny, które tam bywaią czynione, komu się dostaią?

O. Kosciołowi Parafialnemu, chociażby Kaplica miała osobliwszego Patrona. Abb. albo gdy ofiarowane były nie przez wzgląd na Kościoł, ale raczey na Kaplicę, albo na Ołtarz maiące swoie rożniące się dobra od Kościoła Parochialnego, i tedy wten czas należą do Kaplicy, albo do Ołtarza. Felin.

P. *Gdyby się trafiło że stał iaki cud w Kościele którym Zakonnym, co w ten czas Biskup ma czynić?*

O. Powinien przyiechać do tego Kościoła, i zabronić, aby się tam Lud niezbiegał, poki nie będą uczynione Informacye należyte, a Cud przez Mężow uczonych będzie dowiedziony, a potym donieść Nayśś: Oycu. Thom.

P. Jakową Karę zaciągaią, którzy bez examinu i bez pozwolenia Biskupskiego, cuda rozgłaszaią?

O.

O. Bądź to swieccy Klerycy, bądź to zakonni, popadaią w klątwę, i godni więzienia, albo inną karą bywaią uskromieni, według rozsądzenia Biskupa; ponieważ cudow ogłaszanie iest to dzieło z pomiędzy poważnieyszych spraw Kościoła Bożego, przeto prywatną powagą czyiąkolwiek, czynić się niepowinno. Conc. Trid. ubi. Supra.

ROZMOWA XX

o Przywileiach Biskupow.

P. Biskup po poświęceniu wziętey Possessyi, iakowego Przywileiu dostępuie?

O. Infuły, Pierścienia, Pasterału, i odzienia fioletowego Koloru, Krzyż na piersiach z Relikwiami ozdobiony; a ieśliby był Arcy Biskupem, tedy Krucyfer czyli iadący, czyli idący przed nim, Krzyż nieść powinien, tak w Archi Dyecezyi, iako też i w Dyecezyach Jego Szufraganow. Na Herbach zaś Rodowitości Biskupa przydawać się zwykła Infuła, Pastorał, albo ieśli Biskupem razem iest i xiążęciem, przydaie się Mitra i Miecz, iakośmy wyżey namienili; a nad niemi znak Kapelusza. Ugolin. loc. cit.

O. Które są według prawa Przywileie Biskupow?

O. Te następuiące. 1. Należy mu Posłuszeństwo od Klerykow i od Swieckich. 2. Podległość ta, która się zwykła czynić Panu większemu, i zacnieyszemu. 3. Uszanowanie iakowe bywa powinne cielesnym Rodzicom i Magistratom. 4. że Biskup ma z Prawa stanowienie, i approbowanie Beneficiow. 5. Ma moc poprawowania podległych. 6. Ma pra-

prawo reformowania obyczaiow podległych. A przeto może czynić ſtatuta, i prawa potrzebne do zreformowania, a podlegli obowiązani ſą one pod karami w nich wyrażonemi zachowywać. 7. Ma Juryzdykcyą z urzędu nad ſprawami do ſądu Kościelnego należącemi. 8. Ma władzę poſwięcać na ſtopnie Kościelne, Opatow. i Xienie. błogosławić. 9. Zbierać Synod Dyecezalny każdego Roku, i na nim prezydować. 10. Ma prawo odbierać wſzelkie korzyści do ſwego ſtołu Biſkupiego z gruntow i z dzierżawy do niego przywiązanych, i wizytowania Dyecezyi na każdy rok. 11. Może proſić ſubſidium od ſwoich podręcznych. Abb. ni C. 16.

P. *Biſkup w ſwoiey Dyecezyi, iaką Stolicę, i mieſce ma?*

O. w Kościele, w Chorze, w Kapitule, na Proceſsyach, ma pierwſzą ſtolicę, wyższą, zacnieyſzą nad inne. Conc. Trid. ſeſ 25. c. 6.

P. *Kto Biſkupowi powinien obierać mieyſce i Stolicę, czy on ſam czy Kanonicy?*

O. Sam że Biſkup, gdyż tei obieranie oddane iemu przez Synod Trydent. zkąd ieśliby chciał Anteceſsorow ſwoich ſtolicę, z przyczyny ſłuſznej, albo z iakiey innej rozſądney, odmienić; niemoże mu tego zaprzeczyć zwyczay, znaczey żaden by mu Przywiley niebył dany, obierać ſobie Stolicę, i mieyſce Biſkupſtwa przez ſeſ. 25. Cap. 6. de Reff.

P. *Którąż Kościoł nazywa ſię Biſkupſki?*

O. Cała Dyecezya ponieważ ieſt Paſterzem, i Parochem onego powſzechnym, Jemu bowiem ſamemu, nayprzedniey-

szym ſpoſobem, przynależy ſtaranie o duſzach całey Dye-

cezyi. Can. 5. 10. q. 1.

P. *Możeli Biſkup obrać ſobie grob w ſwoim Kościele?*

O. Może na którym mieyſcu zechce, chyba by wprzod od kogo innego było zaięte, i toż uczynić może, i w poźnieyſzych Kościołach. Abb. in c. 9.

P. *Biſkup po Poświęceniu iako ſię ma obchodzić z Xiążętami i Miniſtrami Kościelnemi, i z Innemi Senatorami, na Godnoſći będącemi?*

O. Tak w Kościele iako i za Kościołem powinien zachować Biſkupią godność, i pamiętać że ieſt Oycem, Paſterzem, i Superyorem nad ſwieckiemi. Conc. Trid. S. 25.

P. *Biſkup możeli ſłużyć iakiemu Xiążęciu Swieckiemu?*

O. Nieprzyſtoi Miniſtrom Biſkupſką godność maiącym, aby uſługiwali ſwieckim Conc. Trid. ſeſ. 25.

P. *w Proceſsyach Publicznych iakową powagę i mieyſce ma Biſkup?*

O. Pierwſze mieyſce, i naywyższą powagę, gdyż on może zaiſte ogulnie pogodzić ſprzeczki wynikaiące, między Bractwami, Zakonnikami, Klerykami, i między ludem; może też włożyć karę Exkommuniki przeciwko niepoſłuſznym, uchyliwſzy Appellacyą, która ieśli ſię w tym przypadku nadarzy, to tylko dla otrzymania ſkutku wytoczonego, *propter effectum devolutivum*, nie zaś do ſkutku tamuiącego *ſuſpenſivum*?

Co bowiem Biſkup w tey ſprawie, i w ſprzeczce poſtanowił, do ſkutku koniecznie ma bydź przyprowadzono; aby ſnać Proceſſya, i Nabożeńſtwo z zgorſzeniem innych niebyło za-

tamowane; A tak ieśliby iacy Zakonnicy od rozrządzenia Biſkupa opuſzczaiąc Proceſsyą, i do domow ſwoich powracaiąc ſię appellowali, zoſtaią Exkommunikowanemi. Conc. Trid. ſes. 25. Cap. 23.

P. Na ołtarzu naktòrym Biſkup celebrował Mſzą Pontyfikalnie, możeli kto celebrować tegoż ſamego dnia?

O. Niemoże, chiba w gwałtowney potrzebie albo za pozwoleniem Biſkupa, i to tylko ſiedynie dla ſamego uſzanowania Biſkupa. Can. fin.

P. Biſkup możeli z ſobą mieć ołtarz ponośny Portatile? aby w drodze, albo nainnym iakim mieyſcu, albo w ſwoiey rezydencyi celebrować mógł Mſzy S. albo pozwolił innym celebrować?

O. Może czyby to był ſłabym, czy też nie, byle niebył zgwałcony interdykt, gdyż ma Przywiley ſobie dany, a Conc. Trid.

P. Możeli Biſkup w cudzey Dyecezyi bez pozwolenia Biſkupa tamecznego, użyć tego Przywileiu?

O. Może, byle by go nieużywał w mieſcie Rzymſkim, gdzie dla naywyższey Papieża powagi, iego potrzebne pozwolenie. Ugolin.

P. Biſkup czy ieſt obowiązany z Przykazania co dzień ſłuchać Mſzy?

O. Nieieſt koniecznie obowiązany atoli według rady. C. fin. nieroſkazuie ſię, ale radzi ſię iemu, i niepowinien bydź wkładany Biſkupowi obowiązek, ktòrymu nie ieſt Prawem włożony. Abb.

P. Biſkup możeli dawać pozwolenie aby w domach prywatnych-

nych były modlitewnie, czyli oratorja, atam Mſzy celebrowano?

O. Niemoże dla zabronienia dekretu Synodu Trid. i rezerwy Nayss: Oyca przez Bulle Piuſa V. uczyniono, chibaby przyciſkała, i Biſkupa do tego pobudziła, ciężka iakowa potrzeba; zkąd i zakonnicy niepowinni odważać ſię łatwo w przywileiach ſwoich ſobie od Stolicy Apoſtolſkiey pozwolonych w tey mierze, gdyż te Przywileie iako przeciwne Dekretowi Synodu Trydent. przez Bulle. Piuſa V. ſą odwołane.

P. Możeli Biſkup od podręcznych ſwoich proſić ſubſidium miłoſiernego wſpomożenia?

O. Może, ieſli by był ubogi a dochody doſuſtentacyi, i jego należytey wygody niedoſtarczały; gdyż podręczni prawem obowiązani ſą Paſterza ſwego żywić. C. 6. §. Prohibemus.

P. Biſkup możeli ſobie zatrzymać karę pieniężną?

O. Może, ieſli by była włożona przez ſentencyą, albo przez ſtatut, a oſobliwie ieſliby Biſkup był potrzebny; albo też może onę appelikowoć ubogim.

P. Biſkup możeli obrać kogokolwiek za Spowiednika dla ſiebie, nawet nie approbowanego?

O. Może, i onego approbować, byleby był z iego Dyecezyi; Jnaczey ieſliby obierał z inſzey Dyecezyi Spowiednika, ten powinien mieć approbacyą ſwego Biſkupa. Conc. Trid. ſes. 23. C. 25.

P. Biſkup popadali kiedy w klątwę od Prawa, albo od Sędziego wydaną?

O.

O. Chociaż Biſkup niewpada w klętwę, procz ieſli by była wyraznie przeciwko niemu wydana; w pada iednak w ogulną. *ſiquis ſvadente diabo* i w inſze takowe exkomuniki, byleby ſzczegulnie niebył od których wyięty C. 4.

P. *Czemu Biſkup w pada w exkomunikę generalną, a niepada w ſpecyalną, czyli ſzczegulną, naprzy: w Jnterdykt, w ſuſpenſa aż by to wyraznie onim gdzie prawo głoſiło?*

O. Gdyż exkomunika generalna zabrania coś czynić, interdykt zaś i Suſpenſa, karaią iakowyś wyſtępek iuż popełniony, dla tego przyſtoi aby Kościoł łagodniey się obchodził około uczynku, aniżeli około możności uczynienia, oſobliwie względem Biſkupow, przy ktoryeh ieſt Pontyfikalne urzędu wykonywanie. Glos. C. 4.

P. *Biſkup gdy przyſięga czy ieſt obowiązany dotykać ſię Ewangelii?*

O. Doſyć ieſt aby ſpoyrzał na Kſięgę Ewangeliczną, i ſwoich ſię pierſi dotknoł ponieważ iawne onim zaufanie, iż wnim przebywa wſzelka prawda. Can. fin.

P. *Biſkup możeli bydź Sędzią w własney ſwoiey ſprawie?*

O. Jako ni Biſkup, tak ani żaden inny niemoże bydź Sędzią, w własney ſwoiey ſprawie. un C. *Nequis in ſua cauſa.* może iednak bydz w prawie ſwoiey godności, albo w Kościelney, bo powinien bydź tak wielkiey doſkonałości, aby w tych ſprawach iſzedł za ſamą ſprawiedliwoſcią, iako by w ſprawach cudzych nieznienawiści, ale miłuiąc ſprawiedliwość, i ſłuſzność ſądząc. Can. 1.

P. *Biſkup procz ſwoiey Dyecezyi możeli dawać benedykcyą?*

O.

O. Tylko w ten czas gdy celebruie, iuż zaś Legatus, i Arcy Biſkup w ſwoich Prowincyach, dla Przywileiu ſobie prawem danego, daią benedykcye, tak prywatne, iako i ſolenne: oprocz zaś ſwoich Prowincyi tylko w ten czas kiedy celebruią.

P. *Biſkup maiący Oyca, czy wolny ieſt od władzy Oycowſkiey?*

O. Jeſt wolny w tych rzeczach, które przynoſzą niewygodę, i podległość, gdyż ſię niegodzi, aby ten który ma tak wielu Synow ſobie podległych, ſam był pod władzą szyią, ale w tych rzeczach które ſprawuią wygodę, i pożytek, ieſt ieſzcze pod władzą Oyca; a tak iako dziedzic po Oycu naſtępuie. Antoin. ſed Eppalis Digrr.

P. *Jeſliby Biſkup był uczyniony z zakonnika, czy ieſt obowiązany zachować ſwoią Regułę?*

O. Nie ieſt obowiązany iak tylko w tych rzeczach, które nieprzeſzkadzaią iego urzędowi, gdyż przez poſwięcenie zaraz uwolniony bywa od poſłuſzeńſtwa, i od Reguły ſwego zakonu. Can. un.

P. *Kleryk zakonny, albo z inſzey Dyecezyi ſłużący Biſkupowi, czy ieſt obowiązany w Nabożeńſtwie konformować ſię Biſkupowi?*

O. Jeſt obowiązany, chociażby zakon i Dyecezya, rożniące ſię miały nabożeńſtwo. Clement.

P. *Kleryk ſłużący zakonny, koſciołowi Paraſialnemu w nabożeńſtwie, czy obowiązany ieſt Konformować ſię do czego?*

O. Ponieważ niepilnuie urzędu mnicha, ale Parocha;

w Jn-

w Innych zaś rzeczach obowiązany iest Konformować się do swego zakonu: zkąd zmowiwszy officium według zwyczaiu Rzymskiego, drugiego officium według swoiey Reguły, nie iest w ten czas obowiązany mowić, aby niebył obciążony. Ugolin.

P. *w Appellacyi godności co do przywileiow możeli Biskup bydź wzmiankowany?*

O. Może w sprzyiaiących krokach, ale nie wnienawistnych, gdyż nienawistne maią bydź koniecznie wyrażone, i ściśnione; Przyiazne zaś rozszerzone. *Odiosa sunt restringenda, Favorabilia amplienda. C.* 1, *de conces. Præben.*

P. *Biskup co też może przekazać: delegare?*

O. Juryzdykcyą sądu pokutnego, sądu zewnętrznego, i samotnego, i zmieszanego, i to wszystko co do jego stopni należy. Fran. 3. de Prir.

P. *Biskup drugiemu Biskupowi co może zlecić?*

O. To wszystkò, co sam może czynić.

P. *Biskup możeli zlecić benedykcyą prostemu Kapłanowi?*

O. Chociaż przedtym mogł mocą Kanonu 2. 26. q. 6. teraz iednak niemoże. Conc. Trid ses. 25 cap. 7. de Reff Atoli maiąc wzgląd na sprawy sądowe wnętrzne, samych Kapłanow approbowanych dosłuchania spowiedzi sub delegować może. Trid. maiąc zas wzgląd na sprawy sądu zewnętrznego, i na Trybunał, aby potępił, albo uwolnił kogo od występku prosty Kapłan, może go Biskup i nato subdelegować. Glos in c. 2.

P. *Biskup stanowiący za sędziego Kleryka pierwszey tonsury, możeli*

mu dać władzę Censury wkładać albo odnich rozwiązywać?

O. Może. glos: in c. q. 3.

P. *Jeśli by Biskup miał sprawy zmieszanego sądu komu one może delegować?*

O. Oto, czy to kościelnym, czy to świeckim osobom spolnie, czyto rozdzielnie. DD. in c 10.

P. *Biskup sprawę Kościelną świecką możeli delegować świeckiemu?*

O. Może nie zaś Kryminalną, albo Klerycką, gdyż świeccy nie są zdatni do sądzenia Kleryków, Glos. ib d. c. 2.

P. *Biskup wpotrzebie możeli dobra Kościoła swego zastawić?*

O. Może, ieśli by był ubogi, albo wpoymaniu niespodziewanym, albo naiakiey woynie, aniemiałby zkąd się sustentować; gdyż iest prawdziwy Kościoła oblubieniec; a iako oblubieniec dobra oblubienicy swoiey dla wyżywienia się zastawić albo też i przedać może tak podobnież Biskup dobra Kościoła iako swey oblubienicy. Abb. in C. 3.

P. *Biskup czy iest obwiązany popłacić długi swego poprzednika?*

O. Jeśli by były zaciągnione długi napomnożenie ustawiczne stołu Biskupskiego, tedy nowo następuiący Biskup obowiązany iest one popłacić rownie iako i inne ktore na większe dobro Biskupstwa zaciągnione są Abb:

ROZMOWA XXI.

O *Występkach i Karach Biskupich.*

P. *Sprawy Kryminalne nawet Herezyi przeciwko Biskupom przed iakim sędzią maią bydź roztrząsane:*

O. Tylko przed ſamym Nayss: Oycem; Biſkupi ponieważ ſą między ſobą rowni, a nadwſzyſtkich jnnych ſtarſzemi; przeto Bracią u Nayss. Oyca Papieża nazywią ſię, dla tey więc godnoſci od nikogo jnnego niemogą bydź ſądzeni. Conc. Trid. ſes 24. cap. 5. de Reff.

P. *Sprawy Cywilne, i pomnieyſzych Kryminalne Biſkupow gdzie i przedkim maią być traktowane?*

O. Tylko na Synodzie Prowincyalnym. Declarat ſ. Congr: Conc. Trid.

P. *Zatakowe wyſtępki Biſkup może bydź zapozwany, aby ſię ſtawił u ſądu Rzymſkiego przed Papiežem?*

O. Tylko dla tych wyſtępkow za ktore naſtępuie Depozycya, czyli złożenie z urzędu, albo też utracenie Prawa, atoli wprzod niż będzie wezwany, powinny ſię czynić jnformacye z ſwiadkow wiary godnych od metropolity, albo od jnnego Biſkupa, aby ſnać Koſciołowi niewydarto Paſterza pociechi i rządu. Conc. Trid.

P. *Za iakowe wyſtępki Biſkupſkie naſtępuie Depozycya?*

O. Wyſtępki Herezyi. znieważonego maieſtatu przeciw Nayss: Oycu, gdy by też Biſkup był Rozboinik, falſzuiący liſty Apoſtolſkie, pol ſpuſtoſzyciel, niepoſłuſzny Nayss: Oycu, Symoniak z Swiętokupſtwa rzeczywiſtego, zgwałciciel mniſzek, ſprawcą fałſzywey monety, i jnnych podobnych zbrodni popełniciel c. g. de Heret.

P. *Gdy ſię lud z ſwego Biſkupa gorſzy, będzie li mogł bydź złożony?*

O. Nie powinien bydź złożony; atoli może bydź prze-

przenieſiony do rownego, albo wyżſzego Koſcioła. Abb. C. fin.

P. *Gdy by Byſkup chował nałożnicę możeli bydź złożony?*

O. Niemoże, ale ieſlby upomniony oto nieoddalił iey; ſamym takim poſtępkiem ſtał by ſię zaſuſpendowany. Conc. Trid. ſes. 25. Cap. 14. de Reff.

P. *Jeſli by ſprawy Kryminalne wyciągaiące depozycyi, albo dgradacyi Biſkupow, do powzięcia Jnformacyi miały bydź zleconе, Komu ſię maią zlecić?*

O. Samym metropolitom, albo Biſkupom. aby Komiſſya była ręką Papiezką podpiſana. Conc: Trid. ſes. 25. C. 14: de Reff.

P. *Kto może dekretować Biſkupow wſprawach wyciągaiących depozycyi, albo degradacyi?*

O. Sam tylko Nayss: Ociec za radą Kardynałow, dla wielkey powagi godnoſći; i to wyſłuchawſzy, i przeyrzawſzy ſtron wywody, i dowody. Conc. Trid. ſes. 25. de Reff.

P. *Swiadkowie przeciw Biſkupowi iacy bydź powinni?*

O. Sami mężowie dobrey ſławy, i zachowania ſię, zacnieyſi nad wſzelkę wyięcie, ktorzy ieſli by znienawiſći, z zuchwalſtwa, albo z chciwoſći cokolwiek zaſwiadczyli, ciężkiemi karami maią bydź karani. Conc. Trid. ſes. 13. C. 7. de Ref.

P. *Biſkupi Tytularni, ieſli by byli paroſami czy mogą wſwoiey Parafii Pontyfikalnie celebrować?*

O. Niemogą, chiba tylko za pozwoleniem miejſcowego Biſkupa, ponieważ jurydykcya Biſkupa Tytularnego, ktorą

ma w Parafii, iest podległa iurysdykcyi Byskupa miesco-wego. C. 7. s. 5.

P. Jeśli by Biskup przystępuiąc do Papieża, nie ucałował nog Jego na znak winnego uszanowania, albo odiechał bez Jego pozwolenia, iakową karę zaciąga?

O. Zostaie exkommunikowany, gdyż tak popełnia występek niepostuszeństwa, iwzgardy. Extravag.

P. Biskup niesexaminuiący dyspensy niezgadzania się beneficiow de Incompatibilitate beneficiorum, iakową karę zaciąga?

O. Zostaie zasuspendowany od odbierania Korzyści przez trzy lata, a wypuszczenie beneficiow samym skutkiem nic warte, i on zasuspendowany od weyścia do Kościoła, ato ieśli by utrzymywał iakiego Kleryka w więzieniu tym końcem, aby on poniewolnie wypuścił beneficium sobie dane.

P. Biskup wykraczaiący w wykonaniu swego urzędu przeciw Heretykom opuszczaiąc ich występki niekarane, iaką karę zaciąga?

O. Jako niedbały w swoim urzędzie, przez sześć Miesięcy od dawania Doktorstwa, zasuspendowany. Clement fin.

P. Biskup wyklęty, albo suspendowany, gdy by się ważył Pontyfikalnie postępować, iaką zaciąga karę?

O. Zostaje Irregularis.

P. Jeśli by Biskup uczynił iakowy akt będąc exkomunikowany, będzieli ważny ten akt.

O. Jeśli by exkommunika była prawem iawnie, czyli ogłoszona, a zaś akt którego czynił stosował by się do Jurysdykcyi, iako to do podawania beneficiow, do rozsądzenia spraw, tedy niebędzie ważny! Inaczey zaś jeśli by niebyła ex-

exkommunika jawna, albo Akt którego czyni, sciągał by się do tych rzeczy które są należące do stopni, tedy stopień przez exkommunikowanego dany będzie ważny, ale Biskup staie się Irregularis. Abb. in c 44.

P. Jeśli by kto po nieprzyiacielsku prześladował Biskupa, albo na niego by się zmawiał z Innemi, iakową karę zaciągaią?

O. Przez *Bulle cenæ Domini* samym takim postępkiem staią się wyklęci, a jeśliby byli Klerycy, tedy bywaią degradowani, i do sądu swieckiego oddani. Can. 17.

ROZMOWA XXII.

o Dopełnieniu za niedbalstwo Prałatow.

P. Co to iest niedbalstwo Prałatow?

O. Jest opuszczenie tego, co według Prawa i zwyczaiu mocą urzędu swego, Prałat czynić powinien.

P. w Jakich okolicznościach popełniaią niedbalstwo Prałaci?

O. w Wielu okolicznościach: Jeśli nieobieraią Biskupa w czasie trzech Miesięcy: Biskupi i insi Prałaci jeśli niepredomości rachuiąc. C. fin. Swieccy we czterech Miesiącach. zkąd zato tracą prawo prezentowania, i obierania, i onych niedbalstwo przez blizkiego Przełożonego ma bydź dopełnione.

P. Kto powinien dopełniać powinności Arcy-Biskupa, w tych rzeczach, które on mocą prawa czynić powinien?

O. w Zbieraniu Synodu Prowincyalnego, i w tym podobnych

dobnych obowiązkach Biſkup dawnieyſzy, w Jnſzych zaś ſam Papież. Conc. Trid.

P. Jeśli by Biſkup trzykroć z pokorą proſzony, niechciał benedykować Opata ſwoiey Dyecezyi, kto dopełni jego powinności?

O. Nayss: Ociec zważaiąc nienawiść Biſkupſką, pozwala Opatowi w tym przypadku wykonywanie urzędu, aż ſię Biſkup upamięta. C. 1.

P. Jeśli by Biſkup poymany był od Barbarzyńcow, kto powinności w ten czas zaſtąpi?

O. Kapituła, tak jak gdyby on umarł, który prawdziwie obywatelſko umarły ieſt. C. 3.

P. Gdy oſierocieie Kościoł Katedralny, izali może Papież dać Wizytatora?

O. Może, na dopełnienie potrzeby Prałata.

P. Jakiemi ſpoſobami Niedbalſtwo prałata bywa poſkromione?

O. Rożnemi według większości, albo mnieyſzości niedbalſtwa; czaſem bywa wkładana exkommunika na dwa Miesiące, czaſem kara depozycyi, albo utrata urzędu, albo godności. c. 1. de offi cuſtodis.

ROZMOWA. XXIII.

Aby Prałaci powinności ſwoich albo Kościołow pod roczny Czynſz niezaſtawiali.

P. Jurysdykcya Biſkupſka, albo inna Duchowna, możeli bydź zaſtawiona za roczny czynſz, albo zaprzedana, albo naięta komu, z obowiązkiem, aby na każdy rok dawał mu zato pewną ſummę pieniędzy?

O.

O. Niemoże, jako ſię dawniey rzekło w Kſiędze 3. gdyż Juryzdykcya bez płatnie ſię daie, a Sędziowie bez płatnie ſądzić powinni. c. 15.

P. Rząd Kościoła, albo dozor duſz możeli iakiemu Klerykowi pod rocznym czynſzem bydź powierzony?

O. Niemoże, iowſzem temu któremu bywa polecony dozor duſz, dawać ſię powinna przyzwoita cząſtka do wyżywienia ſię; gdyż godzien ieſt robotnik zapłaty ſwoiey.

P. Dochody Kościoła, albo Biſkupſtwa, albo ſtołu Biſkupiego, mogąli bydź pod czynſz roczny zaſtawione?

O. Mogą, ponieważ żadney własności rzeczy Duchowney w ſobie niemaią, i to na krótki czas, aby ſię niezdawała być Alienacya; przed tym to bywało do ſiedmiu lat, Can. fin. teraz zaś do trzech lat.

P. Kleryk czy może naymować komu ſwoie uſługi, albo dzieła, iako to Mſzą odprawować, ſpowiadać, nauczać, i Sakramenta adminiſtrować zapewną kwotę zapłaty?

O. Może, przez wzgląd na ſwoią pracę, i uczciwe wyżywienie, chociaż by był bogatym, ale nie względem rzeczy Duchowney. Abb. in C. 3.

P. Sędzia, i Patron, i prokurator, mogąli brać ſalarium, albo komu naymować dzieło ſwoie?

O. Mogą godziwie brać za pracę ſwoią i naymować dzieła ſwoie na trzy lata, albo i daley, tych albowiem praca ieſt cenią oſzacowana, iako praca każdego naiemnika kopaiącego w Winnicy. Abb.

P. Jaką karę zaciągaią, którzy przedaią, albo kupuią jurysdy-

dykcyą Biſkupſką, albo Jnną iaką Duchowną?

O. Ktòry kupuie traci recz kupioną, a ktòry przedaie traci władzę napotym dawać taką Juryzdykcyą.

P. Jeſli by Biſkup ſwoią Juryzdykcyą przedał, izali popełnia Symonią, albo czy wpada w exkommunikę?

O. Niepopełnia Symonii, bo rozſądzać ſprawy, rządzić ludem, ieſt to tylko beneficyum, a nie Sakrament, ani ieſt wzrącz u ważaiąc cośkolwiek Duchownego, ale ieſt raczey rząd pewnego Trybunału, w ktòrym Sędzia za ſwoie prace pewne ma dochody, albo Salarium, z Kaſſy Biſkupſkiey. Glos. Ani też wpada w exkomunikę, bo gdzie bywa mowa okaraniu, tam gdy nie ieſt założona kara, niema bydź pomnażana. Abb. in d.

P. W przedaniu Wikaryiſtwa, prowizerſtwa &c. czy popełnia ſię Symonia?

O, Niepopełnia ſię procz ieſliby razem z temi urzędami dodała ſię władza Duchowna, iako to: rozgrzeſzać od grzechòw albo Krzci, a dane by były pieniądze za takowę władzę, wten czas by była Symonia. Abb.

P. Czemu to Biſkup ieſt Symoniakem wziowſzy cene zapłaty powierzaiąc komu ſwoy urząd, ten zaś kto iego powinności zaſtępuie chociaż bierze ſalarium, iednak niepopełnia Symonii?

O. Bo ten bierze zapłatę za ſwoią pracę, i dochod do należytey dalſzey uſługi, naiąć bowiem Biſkupowi ſwoie uſługi niema wtym przymuſu żzdnego, aby kto komu ſwoim obrokiem ſłużył. c. 16. Przeciwnie zaś ieſliby Biſkup zawykonanie ſwoiey Juryzdykcyi brał zapłatę, z tąd że ſwoie powin-

winności zleca, zdaie ſię Juryzdykcyą ſwoią przedawać, gdyż raczey powinien by ſalarium dawać. Azor:

ROZMOWA XXIV.

O tych rzeczach ktore czynią Prałaci bez zezwolenia Kapituły.

P. Biſkup co może czynić bez zezwolenia Kapituły?

O. To wſzyſtko cokolwiek mu z prawa Biſkupſkiego należy, iako to: Juryzdykcyą i Pontyfikalne obrzędy wykonywaiąc, ſtopnie dawać, Kościoły poświęcać, &c. Abb: in c. 7.

P. Biſkup w ktòrych rzeczach koniecznie powinien ſzukać zezwolenia Kapituły?

O. W intereſach trudnych, w ktòrych według prawa potrzebne ieſt zezwolenie Kapituły, iako to ſą darowizny, przedaże, alienacye, zamiany rzeczy Kościelney, dawnych godności zgaſzenie, zgaſzonych wſkrzeſzenie, Stanu Kościoła odmiana. c. 1. §. DD. Kościołòw ſobie, albo ſwoiemu Kościołowi podległych innym Kościołom, albo Monaſterom wcielenie, poſtanowienia, zmnieyſzenia beneficiow; Kollacye, i Elekcye, potwierdzenia, &c. procz ieśliby inaczey gdzie zwyczay ukazywał.

P. W pomienionych ciężkich intereſach iakie zezwolenie Kapituły bydź powinno?

O. Powinno bydź napiſmie wyrażone, i ſamochętnie dane, z pieczęcią, i w tey formie, w ktòrey Kapituła zwykła czynić zaświadczenie w ſwoich ſprawach. Abb: c. 1.

P. *Czy też i Biskup ma bydź rozumiany pod imieniem Kapituły?*

O. Chociaż Biskup ma wszystkie przywileie Kapitule pozwolone, niema bydź iednak rozumiany podimieniem Kapituły, bo iest nadnią wyższey godności. Abb: n. 7.

P. *Obrany Biskup możeli rządzić rzeczoma Kościelnemi za zezwoleniem Kapituły?*

O. Przed Konfirmacyą czyli potwierdzeniem nie może, gdyż Elekcya sama niedaie Juryzdykcyi, a może bydź zniszczona, ieśiby dla iakich przyczyn niebył od Papieża potwierdzony. Abb:

P. *Gdy Biskup iakowey rzeczy wielkiey wagi alienować niemoże, czy też w alienacyi i małey iakowey rzeczy powinien oczekiwać zezwolenia od Kapituły?*

O. Dosyć iemu iest na taiemnym zezwoleniu, ieśliby iednak i w Alienacyi małey rzeczy od woływała się Kapituła, alienacya takowa, niebędzie miała mocy.

P. *W dawaniu beneficiow tych które są społecznego podania czyli Kollacyi, czy potrzebne iest zezwolenie całey Kapituły, albo czy dosyć iest na większey części?*

O. Dosyć iest na zezwoleniu większey części a toli w alienacyi potrzebny iest Konsens całey Kapituły; ponieważ to sprawy są wiekopomne, i większey wagi, c. 6.

P. *Biskup możeli przewieść przeciwko Kapitule Prawo prezentowania, i inne sprawy, do Kapituły należące?*

O. Może, bo iest sposobny do Juryzdykcyi Kościelney, a Juryzdykcya samym prawem iemu się przypisuie. Abb: in D. C. 6.

P.

P. *Do wybudowania i wyposażenia Kościoła, czy potrzebno iest zezwolenie Kapituły?*

O. Niepotrzebne, ale dosyć na samego Biskupa woli. Can: 9. do niego bowiem należy poświęcenie, którego gdy by znalazł niewyposażonego, a poświęcił, tedy dowyposażenia z własnego swego sumptu, będzie obowiązany, c. 8.

P. *Biskup możeli ustawy czynić bez zezwolenia Kapituły?*

O. Może za naradzeniem się iednak z nią dla lepszego wykonania rzeczy, która ma bydź sprawowana; chociaż teyże rady proez przypadków prawem określonych Biskup trzymać się nie iest obowiązany.

P. *Cóż potrzeba zachować w czynieniu ustaw?*

O. To, aby bardzo rzadko kara klątwy, była dodawana, aby znać z częstego używania, nieposzła w pogardę. Tudzież aby rzadko kiedy wkładana była kara pieniężna dla uniknienia suspicyi łakomstwa, która iak naydaley od Biskupa bydź powinna, ale raczey kara iakowa docześna. Can: 10. aby też niewiele ustaw czyniono, ale tylko koniecznie potrzebne, i pożyteczne; raczey bowiem częstokroć znosić potrzeba cierpliwie niektóre złe rzeczy, aby znać gorsze niewynikneły; bo kto natarczywie doi, częstokroć krew wyciska, Can: fin: Zkąd Biskup niech będzie pamiętny, na one Chryzostoma słowa: *Circa vitam tuam esto austerus, circa alienam benignus, audiant te homines parva Mandantem, & grandia facientem.* Et Bernhardus: *Qui iugum vestrum super eos aggravatis quorum onera potius portare deberetis.*

ROZMOWA XXV.

o Koncyliach.

P. *Zkąd te słowo Concilium Zbor?*

O. Z radzenia się iako by rada nazwana, gdyż dla tego z iazdy czyli zbory zwoływane bywaią, a w nich sami Mężowie Mądrością zaszczyceni aby się z niemi radzić w tych rzeczach, które do pospolitego pożytku należą: inaczey z słowa Greckiego zowie się Synod iakoby z iazd z spolnego zeyścia się na iedną zabawę, i mieysce. Can: 1.

P. *Cóż to iest Concilium zbor?*

O. Jest zgromadzenie ludzi Kościelnych rostropnych powagą Pralatów zezwanych, dla umawiania się społecznym zamysłem o rzeczach Kościołowi potrzebnych, i do pożytku iego publicznego należących.

P. *Wielorakie iest Concilium?*

O. Dwoiakie; inne iest powszechne, czyli Generalne, które od Papieża, albo od iego Legata, to iest posła, i od wszystkich Biskupów całego świata Chrześciańskiego bywa celebrowane; zkąd i Ekumeniczne względem zwołanych nazywa się. Inne Concilium iest mieyscowe czyli szczegulne Partykularne, cząstkowite, które się dzieli na Narodowe, a te celebruie iakowy Patryarcha z Arcy-Biskupami, i Biskupami, iednego albo wielu kraiow, iakowych iest wiele Koncyliow Rzymskich, Toletańskich, Affrykańskich, inne iest iednokraiowe Prowincyalne, które Arcy-Biskup czyli Metropolita z szuffraganami swoiey Prowincyi Biskupami, Opatami

tami, i innemi Klerykami celebruie. Inne iest Concilium Dyecezalne czyli Biskupskie, które od Biskupa między Klerykami, i Opatami swoiey Dyecezyi bywa nakazane. c. 2.

P. *Jzali się różnią Concilia szczątkowite od Powszechnych?*

O. Tak iest zapewnie, gdyż Powszechne maią moc rozsądzenia, i stanowienia, i wszystkich wiernych Chrystusowych obowiązania. Can. 1. Cząstkowite zaś niemaią mocy stanowienia, aletylko starania się, aby to co generalnie, albo szczegulnie postanowiono iest, było wiernie zachowane, a niewszystkich obowiązuie ale tylko podległych sobie, poki w ich Dyecezyi, albo w Kolewstwie przebywaią.

P. *Kto powinien zwoływać Concilia?*

O. Jawna rzecz, ze Generalne sam Papież, Narodowe Patryarcha, albo Prymas; Prowincyalne Arcy Biskup Metropolita, albo gdy on zatrudniony Biskup dawnieyszy. Dyecezalne Biskup, albo czasem Kapituła katedralna; o ktorym to Dyecezalnym Synodzie dalsza będzie rozmowa.

P. *Jakową karę zaciąga Arcy Biskup albo Biskup dawnieyszy zaniedbywaiący zwoływać Concilium w czasie przyzwoitym?*

O. Oprocz kar założonych w Swiętych Kanonach w Krolewstwie naszym Polskim 200. Dukatow płacić winien. Conc. Trit. loc. cit.

P. *Kto powinien wyznaczyć mieysce na zgromadzenie Synodu?*

O. Metropolita w swoiey, albo w dyecezyi swego szuffragana, maiąc wzgląd nawygodę gości, na żywność, na rowność zewsząd podroży, atoli ieśli łatwo bydź może, niepowinienby bydź opuszczony Kościoł Metropolitalny, tak trzymaią. DD.

P.

P. Synod Prowincyalny, kiedy czynić się powinien?

O. w Każde trzy lata po zmartwych wstaniu Chrystusowym, albo w Jnszym sposobniejszym czasie jako to w naszym Krolestwie Polskim po S. Bartłomieiu. Conc. Trid

P. Jeśli by żadna potrzeba zgromadzenia Synodu kraiowego niebyła, czy podpadby Metropolita w postanowiona kary od. kanonow ss. i co ma czynić?

O. Poskończonym trzyletnim ciągu Metropolita powinien wypytać się od swoich szuffraganow, Biskupow, przez listy, i zali iest iakowa potrzeba zgromadzić Synod, ieśli by niebyła żadna, ma upewnić Nay ss. Oyca, a tak w żadną karę niepopadnie, gdyż gdzie niema choroby, tam niepotrzebne lekarstwa.

P. Ktorzyż to maią bydź wezwani, i zgromadzać się na Synod kraiowy?

O. Wszyscy szuffragani i Biskupi oraz Biskupi wyięci, i sąsiedzcy niepodlegli Arcy Biskupowi, byleby wprzod onego obrali, opaci maiący używanie mitry i Pastorała oraz Godności Kościelne. &c.

P. *Kapituły Kościołow katedralnych i Kollegiaty i zali maią też bydź wzywane na Synod kraiowy?*

O. Powinne bydź wzywane, byleby kollegiackich Kościołow kapituły miały Juryzdykcyą jako by Biskupską. bo co się do wszystkich ściąga od wszystkich ma bydź approbowano. Abb. in c.

P. *Jeśli by rzeczone kapituły niechciały przybydz na Synod kraiowy, mogąli bydź przymuszone?*

O.

O. Ponieważ kapituły niemaią votum decisium to iest wyroku stanowiącego przeto niemogą bydź przymuszone ale wszczegulności wezwane, i zaproszone Atoli Biskupi iako maiący *votum decisivum* przymuszeni bydź mogą. Conc. Trid.

P. Biskup sprawiedliwie zatrudniony możeli przez prokuratora swego na Kapitułę czyli na Synod kraiowy?

O. Może, i żadney karze niepodlega, byleby wywiodł się prawdziwie że iest zatrudniony, albo chory, albo inszą iakową prawnością. Abb.

P. Prokuratorowie za Biskupow na Synod kraiowy stawiący się izali maią wyrok postanowny votum decisivum?

O. Maią z Jnszemi Biskupami, imiesce zaraz po Biskupach, Kanonicy zas Katedralnych Kościołow Godności i opaci maią tylko *votum Consultium*, zdanie swoie otwierać w radzie- conc. Trid.

P. Swieccy mogąli bydź wzywani do Concilium Kraiowego?

O. Dla obrony praw, mogą bydź wezwani, iako uczynił Bonifaciusz VIII. Papież, ale gdzie się sprawa toczy o poprawieniu występkow kleryckich, precz maią wyniść. Abb,

P. Biskup wyięty, a samey wzrącz tylko Stolicy Apostolskiey podległy iestli by raz z ustawy Synodu Trydent. Obrał sobie iakiego Metropolitę, będzieli mogł onego potym odmienić?

O, Niebędzie mogł tak on sam jako i Jego sukcessor bo co się raz podobałc, już więcey niepodobać się niemoże, to zaś z słusznością się zgadza, aby wszystkim było iawno

i wia-

i wiadomo, do iakiego Koncylium takowy wyięty należeć, i wezwany bydź powinien. Conc. Trid.

P. *Arcy- Biſkup będzieli mogł, takowego Biſkupa wyiętego przymuſić do zachowania uſtaw Synodu kraiowego, na ktorym ſam był przytomny, i votum z ſnnemi Biſkupami deciſivcum dał?*

O. Nie będzie mogł, gdyż Synod tylko proſi przytomności Biſkupa wyiętego, a z tey przytomnoſci niepodlega Metropolicie; i owſzem Jego exempcya nienaruſzona zachowuie ſię, i zoſtaie tak iako i w przod ſamemu tylko Papieżowi podległy, ktòry ieſli by chciał mogł by go przymusić do zachowania rzeczonych uſtaw ale nie Metropolita. Declar. t. congr S. conc Trid.

P. *Przodkowanie Biſkupow na Synodzie kraiowym w naſiadaniu, i dawaniu wotow, z kąd ſię brać powinno?*

O. Niezpierwſzeńſtwa Biſkupſtwa, albo urodzenia, albo z iakowey inney przyczyny ale z pierwſzeńſtwa poświęcenia, gdyż poświęcenie ieſt Godność iſtotna, inne zaś ſą przypadkowe. DD chibaby ſnać na ktorym Synodzie kraiowym był iakowy Przywiley, albo uſtawa, albo zwyczay o ſpoſobie po ſiadania.

P. *Co na Synodzie czynić ſię ma?*

O. Jakie ſą rzeczy potrzebne dla umocnienia wiary Katolickiey, do wykorzenienia Heretykow, do pomnożenia Chwały Boſkiey, do rozrządzenia obyczaiow Chrześciańſkich, do poprawienia złytkow, do poſkromienia wyſtępkow, do pogodzenia ſprzeczek, do uśmierzenia zwad, i kłotni, Tudzież o życiu i uczściwości Klerykow, o nauczaniu Nauki Chrześcian-

ściańſkiey, o ogłoſzeniu Dekretow Synodu Trydent. i o innych rzeczach, ktore przez SS. Kanony, i przez dawnieyſze Koncylia wyznaczone ſą; o takich tedy rzeczach traktować ſię powinno na Synodzie kraiowym.

P. *Sprawy obywatelſkie i Kryminalne Biſkupow, gdzie maią bydź traktowane?*

O. Na Synodzie kraiowym, ieśli ſą pomnieyſze, to ieſt takie, za ktoremi nienaſtępuie kara depozycyi, albo degradacyi, inaczey nazywały by ſię większe, i przed Papieżem powinne by bydź rozważane. Trid. Ses 24.

P. *O cudach, i trudnościach ktore z nich wynikaią. gdzie maią bydź traktowane?*

O. Na Synodzie kraiowym, aby donieſienie prawdziwe, zupełne, i wierne, o nich Papieżowi było odeſłane: Cuda bowiem ſą z większey wagi Intereſsow Kościoła S. a onych uznanie, i ogłoſzenie, do ſamego Nays: Oyca należy Conc. Trid. Decret. 2.

P. *Przyczyny niebytności Biſkupow, i pozwolenie dane od Metropolity, gdzie maią być traktowane?*

O. Na Synodzie kraiowym, i tam maią bydź rozważane i rozſądzone, ieśli Biſkupi ſobie pozwolenia danego, niezażywaią nazłe, albo czy nie cierpi ſzkody Dyecezya, dla nierezydowania Biſkupa. Conc. Trid.

P. *Kościoła Katedralnego Prebendy maiące ſzczupły dochod, mogą li bydź pomnożone na Synodzie kraiowym?*

O. Niemogą; traktowanie iednak onich na Synodzie kraiowym wezwawſzy tych, ktorzy według prawa wezwani bydź po-

powinni, i pilnie roztrząsnowszy sprawę, do Nayś. Oyca odesłać, aby takowym Prebendom przez z iednoczenie beneficiow zaradzić raczył. Conc Trid. Ses 24.

P. Dekreta Synodu Kraiowego, kiedy maią bydź publikowane?

O. Zaraz, iak tylko zostaną od Nays: Oyca approbowane DD. in d. Ses 24 C. 2.

ROZMOWA XXIV.

o Synodzie Dyecezalnym.

P. Co iest Synod Dyecezalny?

O. Jest pewne zgromadzenie na iedno mieisce osob Kościelnych od Biskupa uczynione, ku Chwale Boskiey, a zbawieniu dusz ludzkich. Ugolin.

P. Synod Dyecezalny kiedy czynić się powinien i w iakim czasie?

O. Na każdy rok w czasie nayprzyzwoitszym w ktorym Parochowie przez swoie na czas oddalenia się, nieuczynili by szkody, Ludziom sobie powierzonym. Conc. Trid.

P. Ktoż Powinien zwoływać Synod Dyecezalny?

O. Biskup własną powagą bez porady, i bez zezwolenia Kapituły. Conc. Trid.

P. Ktorzyż to koniecznie na Synod przybyć powinni?

O. Kanonicy Katedralnego; i Kollegiackich Kościołow godności, Arcy Prezbyterowie, Parochowie, ktorzy dozor dusz trzymaią, chociaż by byli zakonnicy, wyięci Opaci Diecezalni, Kanonicy Regulares, wszyscy Klerycy maiący beneficia proste, i ktorzy w stopniach święcenia. Can. 16. de offic. ord.

P.

P. Ktorzy nie są obowiązani przybyć na Synod Dyecezalny?

O. Wielu bardzo. 1. Klerycy w mnieyszych stopniach będący, niemaiący beneficiow. 2. Zakonnicy wyięci, ktorzy podlegaią swoim Kapitułom Gralnym iesli by niemieli beneficium zdozorem dusz ktoremu by służyli przez swoich zakonnikow. 3. Ktorzy chorobą, starością zatrzymani są. 4. Ktorzy maią Kościoły Parafialne, a niemaią podręcznego pomocnika, aby się mogli oddalić. 5. Ktorzy dla słuszney przyczyny przeszkodzeni są iakoto woyną, powietrzem, nieprzyiazną, gwałtownym pędem rzeki, napadaniem zboycow. 6. Wyklęci ogłoszeni, procz iesli by przybyli dla proszenia odpuszczenia i rozgrzeszenia. Ugolin.

P. Jakową karę zaciągaią ktorzy wezwani na Synod Dyecezalny, nieprzybywaią?

O. Cenzurami Kościelnemi poskromieni bydź maią od Biskupa, ażby koniecznie przybyli.

P. Ktorzy dla przeszkody niemogą przybyć na Synod, co powinni czynić, aby niepopadli w Cenzury Kościelne?

O. Powinni przez Prokuratora swego, świadectwem wiary godnego w obecności Synodu wymawiać się, aby było uznane ich posłuszeństwo, przeszkodzonemu bowiem sprawiedliwie należy kara, anie ubliżenie prawu Jego. ugolin.

P. Ktorzy maią beneficium w iedney, i w drugiey Dyecezyi, na ktory Synod maią się stawić?

O. Na Synod Biskupa w ktorego Dyecezyi maią sobie powierzony dozor dusz, gdyż tam idzie sprawa o dozorze dusz, i o rozrządzeniu Kościoła.

Sa P.

P. Na Synodzie Dyecezalnym wotum Kanonikow czy iest poradne Conſultivum, czy ſtanowne, dekretuiące deciſivum?

O. Poſpolicie ieſt poradne Conſultivum, ale w niektorych przypadkach prawem okryślony h ieſt też ſtanowne Deciſivum. DD.

P. Na Synodzie Dyecezalnym o czym traktować ſię powinno?

O. O życiu, i uczściwości Klerykow, opoprawie obyczaiow, o pomnożeniu Chwały Boſkiey, a każdy tam z zgromadzonych, wolnie może podawać do rozſądku to, co mu ſię bardziey będzie zdawać potrzebno do poſtanowienia do dobrego rządu Kościołow, tak w doczeſnych iako też w duchownych okolicznościach. Ugoliy.

P. Jakim ſpoſobem Synod zaczyna ſię?

O. Po od ſpiewaniu mſzy na ktorey przytomni wſzyſcy dоſtępuią 40. dni odpuſtu.

P. *Na Synodzie Dyecezalnym, ktòrzy Sędziowie, i iak wielu ich do ſpraw z ſądu Rzymſkiego odeſłanych obrani być powinni?*

O. Powinni bydź znaiący prawo, i w godności Kościelney poſtanowieni, a naywięcey Doktorowie, a naymniey ich bydź powinno 4. Conc. Trid.

P. Na Synodzie Dyecezalnym iacy examinatorowie, i iak wielu ich bydź powinni obrani do Beneficiow Paraſialnych?

O. Mężowie uczeni, ſprawiedliwość miłuiący, a naywięcey ich powinno bydź 6. Con. Trid

P. Dekreta Synodu Dyecezalnego, kiedy maią bydź publikowane?

O. Po zakończonym Synodzie iak tylko approbowane z druku wynidą, aby do wiadomości wſzyſtkich ludzi przyiść mogły. DD.

RO-

ROZMOWA. XXV

o Sędziach Synodalnych.

P. Sędziowie ſynodalni na Synodzie Dyecezalnym pierwey obrani, iżali na drugim Synodzie maią bydź na nowo obierani: albo też doſyćli ieſt aby byli potwierdzeni?

O. Mogą bydź obierani na nowo, mogą też bydź i potwierdzeni dawniey obrani, i liczba ich powiększyć ſię może. Conc. Trid.

P. Ciż Sędziowie iakowe własności mieć powinni?

O. Powinni bydź uczeni, dobrego życia w godności Kościelney, albo w Kanonictwie poſtanowienia, ieśliby to można było aby byli Doktorami Conc. Trid.

P. *Jakowa ſolenność ma bydź zachowana w Elekcyi Sędziow Synodalnych?*

O. Jak tylko Synod onych obierze, Biſkup ich wyznaczenie Papieżowi Rzymſkiemu donieſie, aby poznawſzy każdego z ich Jmie ſądow Rzymſkich, mogły im albo jemu Officialiſtowie ſprawy delegować. Conc. Trid.

P. Jakiż ieſt urząd ſędziow Synodalnych?

O. Sądzić ſprawy od Stolicy Apoſtolſkiey ſobie poruczone z naywiękſzą krótkością, i ſprawiedliwością, zapobiegaiąc kłotliwych odwłokom, zelżywościom, i expenſom. Conc. Trid.

P. Gdyby ktòry z Sędziow Synodalnych umarł, albo przez czas oddalił ſię, a niebyłoby więcey iak 4. co czynić w tedy?

O. Bi-

O. Biſkup za radą Kapituły powinien inſzego na jego mieyſce wyznaczyć, dopoki w naſtępuiącym Synodzie, inaczey będzie obrany, tak, żeby zawſze było czterech. Conc. Trid.

P. *Zgromadzenie Kapituły w tym przypadku, czy koniecznie ieſt potrzebne, tak iżby Biſkup był obowiązany iść zanim?*

O. Potrzebne, ale tylko dla formy Elekcyi, wſzak że go Biſkup niekoniecznie trzymać ſię obowiązany.

P. Sędzia Synodalny zaczowſzy dzieło ſobie powierzone, gdy by ſię zrzekł godności, będzieli mogł zakończyć ſprawę?

O. Będzie mogł: Juryzdykcya bowiem jego wkorzeniona w oſobie iego przez ſame zapozwanie, ciągnie ſię aż do zakończenia ſprawy. Can. 20.

P. Jeśli by Sędzia Synodalny zaczowſzy ſprawę umarł, albo długą niebytnością był zaięty, będzieli mogł inny ſędzia tę ſprawę zakończyć?

O. Jeśliby ſprawa była polecona generalnie iako Sędziemu Synodalnemu, tedy może inſzy ſpuł Sędzia, w takim przypadku, nanowo przypozwawſzy ſtrony zakończyć. Can. 14. Atoli ieśliby była polecana w ſzczegulności temu a temu imie oſoby wyraziwſzy, tedy ſię inſzy wſpuł Sędzia w też ſprawę wtrącać niemoże. d. Can. 14.

P. Możeli bydź ſprawa iaka od Stolicy Apoſtolſkiey inſzym, anie zaś Sędziom ſynodalnym powierzona?

O. Może iako widziemy w praktyce, ale ieślibyśmy na przepis Synodu Tridentſkiego zważali; takowe delegacie nazy-

nazywaią podſtępne *ſubreptitie* procz ieśliby Sędziowie ſynodalni w ſądzie Delegującym byli niezna iomi. Can. 11. §. Cum.

P. Sędzia ſynodalny iedney Dyecezyi, możeli ſtronę drogą z inney Dyecezyi zapozwać?

O. Może, zważaiąc na prawo poſpolite byleby ſtrona nie daley nad iedną milę, odgranic iego Dyocezyi mieſzkała, i procz ieśliby co innego w reſkrypcie było wyrażone. Can. 1. §. Cum vero.

P. Może Sędzia Synodalny od ſtron mieć zapłatę?

O. Może umiarkowaną według iakowości oſoby ſwoiey, pokarmy i napoie chętnie ofiarowane, nikomu bowiem urząd iego właſny niepowinien bydź ſzkodliwy.

P. Sędzia ſynodalny możeli mieć aſſeſora?

O. Jeśliby Sędzia niebył Doktorem, a potrzebował by aſſeſora, może go przyiąć, i onegoż od ſiebie ſamego ſolarium obdarzyć byleby on niebył podeyrzany ſtronom. c. 11.

P. Kto powinien nominować Piſarza w ſprawie poleconey Sędziemu ſynodalnemu?

O. Samże Sędzia ſynodalny, iako też i innych Officialiſtow potrzebnych, którzy ieśli by za obręby ſłuſzności wykraczaiąc, wyciągaiąc ſolarium wykraczali, tychże Sędzia roſtropnie poſkramiać powinien. Can. 11. §.

P. Sędzia ſynodalny nad Kommis więcey ſobie pozwalaiący, iaką karę zaciąga?

O Obowiązany ieſt do całkowitey Reſtytucyi, i dozapłacenia Koſztow ſtronie pokrzywdzoney? Can. 11. §. si quod.

P. Sędzia ſynodalny ſprawę ſobie powierzoną na iakim miey-

mieyscu rozeznawać powinien?

O. Na mieyscu okazałym, na którym by łatwo się znaleść mogła liczba ludzi biegłych, świadomych prawa i rzeczy. Can. 11.

ROZMOWA XXVI.

o Examinatorach Synodalnych.

P. Examinatorowie sześciu, albo więcey od Synodu Dyecezalnego obrani, iakowe własności mieć powinni?

O. Powinni bydź Doktorami, albo przynaymniey Licenciatami, i w S. Teologii, albo w Prawie Kanonicznym; Swieccy, albo też Zakonniey iakiego bądź Zakonu przysięgą na Boskich Ewangeliach w ręku Biskupa albo przed Synodem o wykonaniu wiernie swego urzędu obowiązani, Conc. Trid. ses 14. Cap. 18. de Reff.

P. Pokiż onych urząd trwać powinien?

O Aż do następuiącego Synodu Dyecezalnego, na którym albo potwierdzeni albo insi de novo obrani bydź powinni. DD.

P. Elekcya Examinatorow Synodalnych oraz inszych officialistow uczyniona na Synodzie Dyecezalnym, czy obowiązuie Biskupa na nowo wstępuiącego?

O. Obowiązuie, ile koniecznie uczyniona. DD.

P, Gdy by się trafiło żeby obrani examinatorowie pomarli, mogąli insi na mieysce zmarłych od Biskupa bydź subrogowani?

O: Mo-

O. Mogą, mężowie zdatni, osobliwie z tych, którzy byli na poprzedniczym Synodzie approbowani (ieśliby ieszcze którzy znich żyli) Praxis Cp.

P. Gdyby który z examinatorow synodalnych umarł rok przepędziwszy, możeli Biskup na mieysce iego tak iak gdyby w roku umarł, inszego przystanowić?

O. Niemoże, owszem i jonych examinatorow poupłynionym roku ustaie urząd. S. Congre: Conc. Trid. gdyż intencya Synodu iest, aby na każdy rok był Synod zgromadzony Dyecezalny, atak tylko w roku, a nie zaś po roku daie pozwolenie przystawić innego examinatora. Decret Clemen: VIII.

P. Jesliby Biskup poupłynionym roku nominował iakich examinatorow na mieysce pomarłych, albo uczynił by konkurs z inszemi mężami zdatnemi, ale nie z examinatorami Synodalnemi, będzieli ważny ten Konkurs i Prowizya, czyli opatrzenie?

O. Chociaż za ważne uznaie Barboza de Potest. Eppi przeciwną iednak stronę utrzymuią Lotter, Gracias, że Beneficium tak dane, może bydź od innego uproszone gdyż opatrzenie wytacza się do Stolicy Apostolskiey z wyraźnego Dekretu.

P. Gdyby była zupełna liczba sześciu examinatorow, a powypłynieniu roku, niebyłby czyniony Synod Dyecezalny, i zali ustanie urząd ich, albo czy też będzie trwał, aż do następuiącego Synodu?

O. Będzie trwał aż do następuiącego Synodu, ponieważ

gdy ſą ſześciu, i approbowani od Synodu, wypełnia ſię intencya Synodu Trydent:

P. Czemu Synod Trydent: żąda aby examinatorowie byli przynaymniey ſześciu, gdy nakażdym examinie Biſkup nie ieſt obowiązany wzywać, iak tylko trzech, ktòrych by ſam zechciał?

O. Dlatego podobno, bo gdy by tylko było trzech, mogli by ci bydź, albo prożbami, albo podarunkami od maiących ſię examinować uięci, i ſkażeni, wiedzieli by bowiem że Biſkup tych a nieinnych wzywa do examinu, co w większey liczbie ledwo ſię kiedy trafić może.

P. Mogąli co wziąć za pracę ſwoią od tych, ktòrych examinuią, examinatorowie Synodalni?

O. Nic zgoła, ani przed, ani po examinie podkarą ſuſpenſy, ſamym takim poſtępkiem, i pod utratą godności. Can. 5.

P. Przed iakim Sędzią cokolwiek biorący za examen, examinatorowie mogą bydź zapozwani?

O. Przed Biſkupem, albo przed Synodem Dyecezalnym, ktòrzy oprocz wyżey wſpomnionych cenſur, mogą bydź ieſzcze według rozſądku innemi ſpoſobami karani; ci zaś ktòrzy daią i po otrzymanych beneficiach one tracą, i do otrzymania inſzych, ſtaią ſię nieſpoſobnemi. DD.

P. Możeli Biſkup, albo Synod Dyecezalny examinatorom Synodalnym za pracę iakowy dochod albo ſtipendium wyznaczyć?

O. Niemogą, i Dekret był by nic warty, Garcias. Atoli-

toli Petrus de Ledeſma twierdzi że w Hiſzpanii poſpolitym zwyczaiem przyięto, aby examinatorowie brali cokolwiek za pracę ſwoią to ieſt: Dukata iednego za każdy examen od tego, ktòry bywa obrany za Parocha.

P. Examinatorowie iakowe votum maią na examinie?

O. Tylko votum poradnicze Conſultivum, poſkończonym bowiem examinie, powinni wſzyſtkich ſpoſobnych, ze wſzyſtkiemi zdolnoſciami ich donieść Biſkupowi, a tak iuż wypełnili urząd ſwoy. Conc. Trid. Aby iednak Biſkup miał zupełne poznanie onych ktòrzy ſą examinowani, examinatorowie powinni dodawać naprzy: Tyliuſza approbuię, Seiuſza nieuznaię bydź zdatnym.

P. Approbacya Examinatorow czy powinna bydź ſpolnym zezwoleniem, albo czy doſyć aby większa część wotow była?

O. Doſyć nawiękſzey części, bo ſąd i ſentencya, bierze ſię od większey części. Garc.

P. Jeśliby wota Examinatorow były rowne, co Biſkup, albo iego wikary w ten czas czynić powinien?

O. Może dodać temu ſuffragium, ktorego bardziey ſpoſobnym i zdatnym bydź ſądzi, do niego bowiem należy z Konkurentow zdatnych, zdatnieyſzego obranie. conc Trid.

P. Biſkup albo iego wikary przytomny na Examinie, możeli rowno iako i inſi examinatorowie konkurentow wypytywać?

O. Może, ponieważ examinatorowie ſą iemu przez Synod na pomoc wyznaczeni. DD.

P. Wota examinatorow izali powinne bydź publiczne, czy też taiemne?

O. To nieieſt zakreſlono od Synodu Trydent. ale bardziey zdaie ſię pożyteczno, a żeby iawnie między ſobą wota ſwoie znoſili, a ſekretarz opiſał ieśli by był przytomny. naprzy: Tyciuſz approbowany, a Seius nieprzypuſzczony.

P. Jzali z ſamey tylko nauki examinatorowie obowiązani ſą examinować?

O. Oprocz nauki winni też z obyczaiow wieku, roſtropności, i z innych okoliczności potrzebnych do rządzenia Kościołem, co wſzyſtko Biſkupowi donieść wiernie, pod grzechem ſmiertelnym obowiązani ſą.

P. Jeśliby examinatorowie wykonawſzy examen donieśli że Tyciuſz z umieiętności ieſt zdatny, a o obyczaiach i życiu iego nic niemowili, izali doſyć czynią ſwemu urzędowi?

O. Bynaymniey, gdyż i otym koniecznie wywiadywać ſię powinni. Conc. Trid.

P. Których że należy w Konkurſie przekładać nad innych?

O. 1. Powinien bydź przekładany Doktor nad tego który nieieſt Doktorem 2. Tegoż miaſta Rolak nad obcego, złona tegoż Kościoła, po ninowſzy go lnieyſzego z inſzego Kościoła. 3. więcey uczony nad mniey uczonego. 4. maiący większą ſpoſobność to ieſt Roſtropność &c. Cnotliwość, doyrzałość wieku, i Pobożność, 5. Niemaiący ieſzcze beneficium nad tego, który iuż ma. 6. Mniey uczony byleby ſpoſobny, którego obyczaie, i życie godne chwały nad uczonego, którego życie niewiadome, albo podeyrzane. Gonzal.

P. Do iakich Koſciołow potrzebny ieſt Examen przez Konkurs?

O. Do wſzyſtkich Parafialnych Koſciołow Prawa Koſcielnego zaſtępſtwa w miesiącach rezerwowanych, wakuiących; bądz by one Koſcioły wakuiące były, Kollacyi Kleryckiey w ſwieckich, bądź zakonnych, bądź też mniſzek, anie zaś do tych, do ktorych maią ius Patronatus ſwieccy. Conc. Trid.

P. Gdy by ſwiecki Pan wielu razem w iednym, i tym że ſamym czaſie doiednego Koſcioła prezentował, możeli bydź Konkurs między rzeczonemi prezentowanemi?

O. Może, i powinien, aby z pomiędzy wielu prezentowanych mogł bydź wybrany, kto ieſt ſpoſobnieyſzy. Resp. f. Congr.

P. Czy też potrzebny ieſt Examen w Konkurſie w Parafialnych przyłączonych do iakiey Godności?

O. Nie ieſt potrzebny. Garc.

P. w Beneficiach Parafialnych ktore ſą pod zaſtępſtwem ſwieckiego Pana, ktore prawem odzownym *jure devolutivo* bywaią rozdawane, izali powinien bydź także examen przez Konkurs?

O. Powinien bydź, ani zaſtępca przez to bywa ſkrzywdzony, gdyż naten raz dla niedbalſtwa zaſtępcy prawo roz-

rozdawania spływa na Biskupa. Censuit s. Congr.

P. Jzali ma bydź zachowana forma Konkursu: ieśli by świecki zastępca miał dwa Głosy prezentowania, a zastępca Kościelny tylko ieden głos?

O. Powinna być zachowana. Resp. s. Congr.

ROZMOW AXXVII.

o Wizytowaniu Dyecezyi

P. Co iest wizyta, czyli od wiedzenie?

O. Jest pilne wywiadywanie się o wszystkich rzeczach do Chrześciańskiey karności, do poprawy obyczaiow należney Can. 1.

P. Co za koniec iest wizyty?

O. Wykorzeniać Herezye, poprawować złe obyczaie, rozważyć, zdrową nauką posilać Kościoły, wzbudzać Lud kazaniami do Religii, i Pokoiu. Conc. Trid.

P. Które miesca maią bydź wizytowane, i iakim porządkiem?

O. Kościoły Katedralne, Kollegiaty, Parochialne, szpitalne, Kaplice, seminaria, monastery Biskupowi podległe, pobożne składki: *Montes Pietatis*. Bractwa, i wszystkie Jnne miesca ku chwale Boskiey oddane, a nayprzod *Cyborium* potym Krzcielnica. Ołtarze, zakrystya, szaty, apparamenta, sprzęt Kościelny, jzali w przystoyney straży utrzymywane są, Przychody, legacye, czynsze czyli podatki. c. Tri-

P. Jnnotescencye czyli obwieszczalne listy, jzali powi-

ane

nne uprzedzić wizytę, i co wsobie zamykać powinny?

O. Powinny koniecznie, wyznaczaiąc dzień zaczynania wizyty, na ktory lud zgromadzony do Kościoła, i o pożyteczności wizyty przez wizytatora nauczony, o stanie Kościoła, o obyczaiach, i ożyciu Klerykow i ojnnych taiemnych bywa wypytywany.

P. Ktoż może wizytować?

O. Biskup przez siebie samego, albo ieśli by sprawiedliwie zatrudniony był przez sposobnego uczszczonego sub siytuta. Conc. Trid. ses. 24.

P. Jakową moc Biskup ma pod czas wizyty?

O. Naywiększą do Poprawy obyczaiow i reformowania, tak dalece, że nawet kary od niego założoney niezatamuie Appellacya, ktora ieśli bywa pozwolona, to tylko do skutku wytoczonego, ad *Effectum devolutivum*, czyli nalepsze rozpoznanie anie zas do zawściągnienia, *non ad suspensivum*.

P. Ktorzy też oprocz Biskupa mogą wizytować.

O. Genarałowie, Prowincyałowie zakonow approbowanych, sobie podległe Kościoły i monastery; i Jnne zwierchności maiące prawo zwyczaiu, albo z Przywileiu od Stolicy Apostolskiey.

P. Kapituły jzali mogą mieć swoich wizytatorow?

O. Mogą, byle by miały Przywiley, albo zwyczay bardzo zadawniony do wizytowania, atoli wizytator od Kapituły obrany, od Biskupa miescowego powinien bydź approbowany, Declar. s. Congr. Conc Trid ses 24.

P.

P. w Jakim przypadku Archidiakon, albo jnny wizytator przez przybranego na mieſcu ſwoim namieſnika wizytować może?

O. w Ten czas gdy by juryzdykcya Archi Dyakona, albo jnnego wizytatora ſciągała ſię tylko do pożytkow Koſciołow i dochodow; tedy mogą przez ſubſtytuta wizytować; jnaczey zaś ieſli by do poprawy obyczaiow zmierzała, w tedy bowiem tak ſzerokiey władzy niemaią, co tylko ſamym Biſkupom przyzwoito. Conc. loco cit.

P. Możeli Biſkup wizytować oſoby i mieſca, iuż wizytowane od Archi- Dyakona, albo od jnnego wizytatora?

O, Może wszakża iuż ukaranych od wizytatorow znowu karać niemoże, ani też tych defektow ktore przez nich ſą rozgrzeſzone, aby znowu były obiawione przymuſzać niemoże, chociaż Proces prawny przeyrzeć może. Conc. Trid. loco cit

P. Archi Dyakon, albo jnni wizytatorowie na wykonanie wizyt, i żali mogą według ſwego upodobania przybrać ſobie Piſarza?

O. Niemogą, ale od Biſkupa wyznaczonego, i to Kleryka w Swiętych Stopniach poſtanowionego, albo Apoſtolſkiego Piſarza, od ktorego by akta wizyty ſpisane wprzeciągu mieſiąca wizytatorowie Biſkupowi podali. Conc. Trid

P. Czyli można ſię wymowić aby Biſkup niewizytował

O. Niemożna, procz ieſli by nad zamiar zwyczainy ofirzey poſtępował. Conc. Trid ſes. 6. c. 4. de Ref.

P. Odmowiony Biſkup przeto że zbytkował wſpoſobie wizytowania, czy powinien przeſtać od wizyty?

Nie-

O. Niepowinien, ale ſwoią wizytę popierać ma. a godne rzeczy ukarania, ukarać. ſ. Congr. loco cit.

P. Wielekroć Biſkup ſwoią Dyecezyą wizytować powinien?

O. Każdego roku tak iż gdyby ſzeroka była Dyecezya wizytę przez ſię, albo przez ſwego Archi Diakona albo przez jnnego wizytatora wedwoch leciech ſkończyć by powinien. Conc. Trid.

P. Biſkup Wizytę ſwoią zaczynaiący, możeli którychkolwiek pod karą exkommuniki przymuſić przez dekret ſwoy, aby ieſli co wiedzą przeciwko Kapitułę albo przeciwko życiu Kanonikow, i przeciw obyczaiow świadczyli?

O. Że ſię to niegodzi, tak oſądziła S. Congr Conc. Trid ſes. 6. Cap 4.

P. Biſkup, albo jego Wizytator, możeli wizytować przychody i rozchody nawet takiego Kościoła, który ma ſwego patrona?

O. Może, ani Patron czyli zaſtępca Kościoła niepowinien ſię w to wdawać Conc. Trid.

P. Możeli Biſkup Wizytować Teſtamenta i oſtatnie rozporządzenia?

O. Może i owſzem obowiązany ieſt mieć ſtaranie a żeby ſię Suffragia zoſtawione za umarłych były wypełnione; on bowiem mocą prawa ieſt exekutorem wſzyſtkich Teſtamentow Conc. Trid. ſes. 4.

P. Kto może wizytować i poprawiać Kleryków Swieckich, którzy w Kościołach Zakonnikow wyzwolonych adminiſtruią Sakramenta?

O. Biſkup miefcowy, chociażby oni Klerycy byli nie-

tylko świeccy, ale też i Zakonni, byleby przynich była administracya Sakramentow; procz jeśliby Opaci, albo inni Superyorowie mieli Juryzdykcyą iakoby Biskupią, a toli i w tym przypadku na takowe mieisca i osoby Biskup ma większą Juryzdykcyą. Conc. Trid. ses. 25. C, 11,

P. Kawalerowie Jerozolimscy przez Komędo trzymaiący Kościoły Parafialne, od kogo maią być wizytowani?

O. Od Biskupow, albo od Ich Wizytatorow, według Bulli Piusa V. 7bris 1571.

P. Kto może wizytować Kościoły, w których maią Mniszki Juryzdykcyą Duchowną?

O, Biskup z władzy sobie powierzoney od Synodu Trydent: ses. 7. Cap de Reff.

P. Biskup możeli wizytować Mniszki podległe Zakonnikom, ieżeli Monastery są w Jego Dyecezyi?

O. Może, ale tylko w tych rzeczach, które do Klauzury należą, tyle kroć ile razy będzie zdawała się potrzeba, Biskupom; w Innych zaś przypadkach sami Zakonni Prałaci powinni ich wizytewać. Piasec:

P. Kto powinien wizytować Klerykow włocegow, i Mnichow nie w Monastrze mieszkaiących, ale na usłudze iakiego Xiążęcia, albo Miasta za pozwoleniem swego Przełożonego?

O. Biskup jako Delegat S. Stolicy Apostolskiey Conc. Trid. ses. 6. Cap. 2.

P. Kto może wizytować Monastery i Kapituły nawet wyzwolone gdzie się niezachowuie obserwa Reguły?

O. Biskup, jako Delegat S. Stolicy Apostolskiey.

P.

P. Jeśli w Monasterach trwa obserwancya Regul, a iednak ktorykolwiek Zakonnik żył by tam z zgorszeniem, albo by się stało co w pospolitości, albo w szczególności godnego poprawy, co w ten czas Biskup ma czynić?

O. Powinien upomnieć Superyora onego Monasteru aby takowe zgorszenia, albo błędy poprawił, który ieśli by między sześcią Miesiącami zaniedbał, i gorszących nieukarał, tedy Biskup iako Delegat Solicy Apostolskiey może wizytować i ukarać wykraczaiących. ses 21. c 8. de R.

P. Możeli Biskup wizytować Kościoły Parafialne złączone z Kanonicznemi, albo Zakonnemi? O. Może. Praxis Eppe.

P. Kościoły i beneficia które się mianuią nie zawisłe od żadney Dyecezyi, od kogo maią bydź wizytowani?

O. Od Biskupa bliższego, albo od Tego Biskupa którego by raz na Synodzie Krajowym obrali. Conc. Trid. ses 24. Cap. 9.

P. Kto może wizytować Szpitale, Kollegia, szkoły, Konfraternie, i Kaplice, u świeckich ludzi będące?

O. Biskup, oprocz ieśli by wzrącz one mieisca podległy Krolom, Xiążętom, w tedy bowiem wyraźne potrzebne ich iest pozwolenie, Conc. Trid. ses 22 Cap 8. de Reff.

P. Patronowie mogąli wizytować Kościoły, i apparamenta?

O. Niemogą, oprocz ieśli by do nich to należało mocą funduszu, przecież Biskup powinien one wizytować.

P. Kto może wizytować Fabryki Kościelne dochody ich, i dozorcow onych odmieniać, rachunkow słuchać, i wszystko rozsądzić?

O. Biſkup każdego roku, procz ieśli by inaczey było warowano w Funduſzu.

P. Kto może wizytować Konfraternie ludzi ſwieckich, których Kaplice i Ołtarze ſą w Monaſterach Zakonnych?

O. Biſkup może wizytować Oſoby, uſtawy, maiątki, ſpoſob życia; atoli nie Ołtarze, nie Kaplice, które ſą w Klaſztorach, i w Kościołach Zakonnikow. Conc. Trid.

P. Jeśli by moco Funduſzu iakiego ſzpitala albo mieſca, albo dzieł pobożnego było wyraznie warowano, żeby rachunek przychodow i rozchodow był zdawany iakowych zaſtępcom Kościelnym albo ſwieckim, w tym przypadku iaką ma władzę Biſkup?

O. w Tym warunku może Biſkup złączywſzy ſię z zaſtępcami wnijść do wizyty, i do ſłuchania rachunku, a w ten czas większa część Wotow zakonkluduie, ieśli by Funduſz wyraźnie wyłączał Biſkupa od wizytowania Szpitala, &c. tedy ſię wſtrzymać powinien od wizyty. conc. Trid.

P. *Któreż to mieſca niemogą bydź wizytowane od Biſkupa?*

O. One wſzyſtkie które ſą pod obſerwą Zakonniczą, a ſą ſzczegulnie podległe ich Superyorom, z kąd też Biſkup wizytować niemoże Kościołow Kawalerow S. Jana Jerozolim: S. Łazarza, S. Jakuba, procz ieśli by były Parafialne, albo ieśli by Klerycy im uſługiwali. Conc. Trid. ſes. 25.

P. Biſkup wizytuiący iakową karą wykraczaiących ych karać ma?

O. Nie zwyczayną, która ieſt od Prawa uſtanowiona, ale ſzczegulną karą która by bardziey ściągała ſię do poprawy aniżeli do zawſtydzenia i zemſty.

P. Cóż może Biſkup w czaſie wizyty ſtanowić albo przykazywać?

O.

O. To wſzyſtko cokolwiek ściąga ſię do polepſzenia rządow w Kościele.

P. *Wizyta Biſkupia izali ciągle odprawować ſię powinna?*

O. Tak ieſt, ani ſię czym innym Biſkup zatrudniać niema, oprocz ſłabości zdrowia, albo większey wagi interesu. Conc. Trid. ſes. 24.

P. Mogąli Biſkupi, albo Wizytatorowie od nich wyznaczeni wyciągać czego za pracę ſwoią podiętą na wizycie?

O. Niemogą, nawet dobrowolnie rzeczy offiarowaney, chociaż by to zadawniony zwyczay wyciągał, oprocz mierney żywności, tak im, iako ich ſługom, i podwodkom, na które Synod Trydent: pozwolił, ſes: 24. c. 3. de Reff:

P. Biſkup Archi-Dyakonowi, albo komu innemu wizytuiącemu Dyecezyą możeli zakreślić ſpoſob iazdy i zabawy?

O. Może.

P. Czemu to Biſkupom Wizytuiącym należy wyżywienie opatrzyć, chociaż oni maią ſwoie dochody?

O. 1. Na znak podległości, i uznania zwierzchności. 2. Przez wzgląd na gościnność, i ludzkość, gdyż zbronić żywności Prałatowi wizytuiącemu, było by to przeciwko miłości, ponieważ dobra Kościelne wyznaczone ſą do użytkow publicznych, 3. Aby tym łatwiey w prowadzeni, i nakłonieni byli na uczynienie wizyty potrzebney, 4. Ponieważ Prałat większe czyni koſzta w drodze, niżeli w domu ſwoim.

P. Jaką karę zaciąga Wizytator ieśliby takowe podarunki oprocz żywności nawet dobrowolnie dane przyimował?

O. Ponieważ ſzukał ſwego zyſku, a nie zaś tych rzeczy

któ-

ktore ſą Jezuſowe, przeto popadá w karę przeklęſtwa wiecznego od ktorey niema bydź rozgrzeſzony ażby wciągu Mieſiąca wedwoie nadgrodził; co ieśliby zaniedbał popad w ſuſpenſę a ieśliby celebrował ſtaie ſię Jrregularis, a od Papieża tylko może bydź rozgrzeſzony?

P. *Jeśliby Biſkup nie był przyięty z wizytą?*

O. Powinien exkomunikować buntownikow, a wſzyſcy ktòrzy przeſzkadzaią, wpadaią w klątwę.

ROZMOWA XXVIII.

O Kościele Katedralnym, o Kapitule, i o Godności.

P. Z ktòrych członkòw ſkłada ſię Kościoł Katedralny?

O. Z Biſkupa, albo Arcy-Biſkupa z godności z Kanonikòw, i z Miniſtrow.

P. Kto ieſt Głową Kościoła Katedralnego?

O. Biſkup, ktòrego ieſt Honor Stolica, i przedmieyſza w czynnościach powaga. Conc: Trid:

P. *Kto może pomnażać Kanonictwa, Prebendy, albo umnieyſzyć liczby Kanonikòw, gdzie ſą Kościoły znaczne, a dochody bardzo ſzczupłe?*

O. Biſkup za zezwoleniem Kapituły iednocząc beneficia proſte, a umnieyſzaiąc liczbę Kanonikòw, byleby przez takowe uchylenie Kanonikòw nieſtało ſię umnieyſzenie Chwały Boſkiey. Conc: Trid: ſes: 24. Atoli ieśliby Zakonnicy mieli Kościoły Katedralne, a prebendy bardzo ſzczupłe, Opat onych niemogł by znieść, ani umnieyſzyć, gdyż nie iemu, ale Biſkupowi za dozwoleniem Kapituły, dane te ieſt po-

pozwolenie. Conc: Trid: ſes: 24. cap: 15. de Reff:

P. Zakonnik możeli bydź w ſwieckim Kościele Katedralnym Kanonikiem?

O. Może za Dyſpenſą Papiezką, aby przez nią wyięty był od poſłuſzeńſtwa ſwego Opata. Abb:

P. Kto może znoſić ſallucye i ob etnice niegodziwe które mogły by ſię nadarzyć, w ktorymkolwiek Kościele przy obraniu, lub przypuſzczeniu do Kanonictwa?

O. Sam Biſkup, o tych rzeczach rozſądzić powinien, a ktòre niechwalebne znalazłby zwyczaie te zgruntu by naydawnieyſze wykorzenić obowiązany ieſt.

P. W rozſądzeniu takowych zwyczaiow iako ſię Biſkup ma zachować?

O. Tak, iako delegat ſtolicy Apoſtolſkiey w krotkości rozſądzaiąc, a ſkutecznie wykonywać. Ses: 24. cap: 14. de Ref:

P. Godności w Kościele na co ſą poſtanowione, a iakiemi być powinni ci, ktòrzyie otrzymuią?

O. Godności poſtanowione ſą, napomnożenie i utrzymanie Kościelney karności, i na ozdobę Kościoła, a ci ktòrzy ie otrzymuią powinni przewyższać innych położnością, przykładem, nauką, i obyczaiow niewinnością, a dobrze być cwiczeni w ſtopniu Kleryctwa, ſes: 24.

P. Ktòre godności powinne bydź dawane ſamym Doktorom S. Teologii?

O. Te, ktòre ſprawuią Juryzdykcyą, albo maią ſobie powierzoną wykładać Pismo S. w Kościele. DD. A zatym i ſami Archi-Dyakonowie ktòrzy ſą iako oczy Biſkupa powinni bydź koniecznie Doktormi.

P.

P. *Godności które maią do siebie przywiązany dozor dusz, komu bywaią powierzone?*

O. Tym, którzy maiąc naukę, doskonałość obyczaiów, i umieiętność Kanowi swemu przyzwoitą doścignęli do 25. roku życia swego; w inszych zaś godnościach niemaiących dozoru dusz, dosyć iest mieć umieiętność i pobożność, doścignowszy roku 22. życia swego.

P. *Kapellania razem z Godnością iaką Kościelną możeli być połączona?*

O. Może, byleby niebyło iakiego ściśłego obowiązku, który by niemógł zgodzić na wykonanie dwoch przeszkodnych sobie powinności, inaczey niemoże.

P. *Czy może kto utrzymywać więcey beneficiow prostych bez Dyspensy Papiezkiey?*

O. Niemoże, ieśliby mu iedne które dostarczało żywności. Conc: Trid: ses: 14. cap: 17.

P. *Jeśliby Godność Kościelna, maiąca sobie przyłączony Kościoł Parafialny, a dozor dusz przez Parocha powinien bydź wykonany, przy którym Kościele takowy beneficiat mieszkać powinien?*

O. Przy Parafialnym. DD. ses: 24.

P. *Jeśliby Godność Kościelna maiąca sobie przyłączony Kościoł Parafialny zawakowała, izali może ią Biskup podać komu zaprzedzaiącym konkursem?*

O. Nie tak iest, gdyż do nadania komu Godności, niepotrzebny iest konkurs; Parafialny bowiem Kościoł przyłączony do Godności ma się tylko przydatkowym sposobem, a iść musi za naturą swego przednieyszego tytułu.

P.

P. *Biskup możeli postanowić Wikarych zawsze będących na beneficiach Parafialnych na godnościach, albo w Kościołach przyłączonych do Kollegiaty?*

O. Może powagą swoią wyznaczywszy im pensyą według słuszności, Conc: Trid: ses: 2.

P. *Godność Katedralna maiąc szczupłe dochody Codzienne możeli razem otrzymana bydź z Beneficium Parafialnym?*

O. W tym przypadku Nays: Ociec zaradzić tylko może. DD. in C. 4. ses 7. Conc Trid.

P. *Kanonik niebędący ani Kapłanem ani Dyakonem, izali może mieć głos na Kapitułę?*

O. Niemoże, ani nato Kapituła, ani Biskup dyspensować niemogą; stallum iednak w chorze, i dom na rezydencyą, i cząstkę Codziennych podziałow odbierać może.

P. *Niebywaiący na powinnościach czy mogą sprawiedliwie brać codzienne podziały?*

O. Niemogą: oprocz służących Parafii Kapitulney, sposobnikom, Prokuratorom, szkolarzom.

P. *Scholastyk Katedralnego Kościoła iakiey umieiętności bydź powinien?*

O. Powinien bydź Doktor w świętey Teologii, albo w Prawie Kanonicznym, albo przynaymniey Licencjatem; Inaczey Kollacya Jemu tey Godności, albo Prowizia, nic niewarta, niezważaiąc na żadne Przywileie i zwyczaie by naydawnieysze Conc. Trid. ses. 23. Cap. 18. n. 33. de Reff.

W RO-

ROZMOWA XXIX.

o Dziekanie Kapitulnym.

P. Dziekan izali Koniecznie powinien bydź Doktor?

O. Niekoniecznie, gdyż mu nie ieſt włożony ten obowiązek co Archi-Dyakonowi i ſcholaſtykowi.

P. Dziekan możeli bydź przymuſzony od Biſkupa do ſpiewania Ewangelii, i mſzy wielkich, i do innych powinności wykonania?

O. Niepowinno by to bydź przymuſzenie, oprocz ieśli by gdzie zwyczay, albo Prebenda tak była przyłączona do Dziekaństwa. DD.

P. Jakiż to ieſt urząd Dziekana?

O. Rządzić Klerykow w uſludze nabożeństwa, Onych od piaństwa, od kiermaſzow, i od Intereſsow ſwieckich powściągać, poſtrzegać, aby klerycy niechodzili w odzieniu ſwieckim; aby w Kościele wſzyſtko porządnie ſprawowano było aby pokoy i zgoda między Klerykami zachowane były, aby nieprzyiaźni były uśmierzane, Tudzież zgromadzać Kapituły tam, gdzie ich pierwſzy Prałat.

P. Wieleż ieſt oſob, ktore ſkładaią Kapitułę?

O. Trzech Kanonikow maiących Prebendy, wſzyſcy będący w Kapłaństwie.

P. Na wieluż oſobach utrzymać ſię może Prawo Kościelne, albo Kapitulne?

O. Na iednym ſamym, gdyż on może bronić Kościoła, może appelować, i Inne tranzakcye prawa formować. d. C. 1. Glos. allegat de Elect.

P.

P. Zwielu oſob ſkładać ſię może Kongregacya, czyli zgromadzenie?

O. Dwie oſoby czynią zgromadzenie, a dziesięć oſob czynią lud, iedynaście czynią rzeſze. 7. ſicut §. ult. ff: Quod cuiuscunq; univerſitatis.

P. Jeśli Dziekan ieſt pierwſzym Prałatem, anie przytomny izali może inſzy Prałat mnieyſzy albo Kanonik zgromadzić Kapitułę?

O. Może gdyż taka Juryzdykcya nie ieſt ſtopnia, ale tylko ſtarſzeńſtwa, i urzędu, i taki ieſt zwyczay prawie wſzyſtkich Kościołow, ktory powinien bydź zawſze utrzymywany. DD.

P. Jeśli Dziekan niechciał zgromadzić Kapituły, co czynić należy?

O. Oto ieśli by dzień zwyczayny był do kapituły przed ſekretarem Kapitulnym nato wezwanym, może Inſzy Prałat, albo Kanonik dawnieyſzy Kapitułę ſprawować, a rzeczy do roztrząſania przekładać.

P, *W Potrzebie nagłey izali może Dziekan albo inny Prałat, albo Kanonik oprocz dnia Kapitularnego zgromadzić Kapitułę?*

O. Może; Potrzeba albowiem nagła nie ieſt podległa uſtawom ludzkim. Can. 11. et ibi Glos. de Conſecrad. 1.

P. Jakim porządkiem na Kapitule Prałaci i Kanonicy ſadać, i przekładać powinni?

O. Porządkiem Prałactwa, w Prałatach, a w Kanonikach porządkiem dawności, z ſkromnością, i bez krzykliwo-

Wa ści,

ści, i bez przerywania innemu mowiącemu głosu, przekładać do uwagi godne uwagi rzeczy.

P. Możeli Kanonik swoy głos powierzyć drugiemu?

O. Może, ale ten Kanonik nie dwie ſuffragia, ani dwa głoſy, ale tylko ieden mieć może, bo to co ſądzi za rzecz ſprawiedliwą w ſwoim ſumieniu, ma też rozumieć toż ſamo i o ſumieniu Przyiaciela. Abb. in C. 12.

P. Ktoż powinien umowy kanonikow rezelwować?

O. Prezyduiący na Kapitule Dziekan, albo Kanonik albo Prałat, a ieśli by w czym niedoſtarczał, każdy może uważać, i z modeſtyą Informować, a żeby rezolucya liczniey-ſzey i zdrowſzey rady przez Sekretarza była zapiſana. C. 2. hisque final:

P, Jeśli by liczniey ſza ſtrona, i część Kapituły, uczyniła co przeciwko uſtawom prawa, albo przeciw ſłuſzności, izali mniey ſza część może ſię odwoływać, i proteſtować?

O. Może, i powinna appellować, i wyciągnąć rzecz do Przełożonego, aby ſnać przez zamilczenie niezdawała ſię zaſzwalać natakową rzecz. C. 45.

P. Jeśli by Kanonicy wezwani na kapitułę nieprzyſzli, aby umyślnie ſprawa iaka była zwleczona, albo niebyła popierana, iakey części kanonikow potrzeba do popierania prawnym ſpoſobem tey ſprawy?

O. Jeśli by ſprawa była poſpolitości, albo wielkey wagi, potrzebne ſą przynaymniey dwie części kanonikow, a toli każdy Kościoł ma w tym ſwoie uſtawy.

P. Na Kapitule Kanonickiey o iakich rzeczach naradzać ſię należy?

O.

O, O tych wſzyſtkich, ktore do czci Boſkiey do pożytku Kościoła, do poprawy obyczaiow, do obſerwy uſtaw, do rorządzenia maiątkow Kościelnych, do fabryki, i tym podobnych należą.

P, Pisarz Kapituły od kogo ma bydź obrany?

O. Od Kapituły Kleryk, albo Laik, iako lepiey zdawać ſię będzie Kapitule do wyłuſzczenia Intereſsow.

P. Kapituła Katedralna przed iakim Sędzią rozprawiać ſię ma?

O. Przed własnym Biſkupem, Conc. Trid.

P. Kapituła z czego zdawać powinna rachunek przed Biſkupem?

O. Rachować ſię ma z praw do dobr ſtołowych Biſkupich, z pożytków w czaſie Stolicy wakuiącey zebranych przez Ekonomow. Conc Trid. ſeſ. 24.

P. Biſkup Czy ieſt obowiązany używać rady Kapituły, w iakich przypadkach?

O. Bywa obowiązany. 1. w obieraniu Kanonika. Doktora (gdzie takowy ieſt zwyczay) Conc. Trid ſes 5. 2. Wewſzyſtkich rzeczach należących do czci Boſkiey, i do dobrego rządu. 3. w Zapomożeniu Prebendow ſzczupłych, 4. w Rzeczach należących do ſeminarium. 5. w Poſtanowieniu Sędziego albo Examinatora Synodalnego, ieśli pierwey umarł. 6. Wewſzyſtkich rzeczach ktòre Biſkup w Kapitule przełoży w ktòrych by ani Biſkup, ani Kapituła niemieli iakowey ſzkody, albo przeſądu DD.

P. Biſkup iakiemi ſpoſobami może bydź na Kapitule?

O. Dwoma. 1. jako Biſkup: 2. iako Kanonik, iako ſię trafia w Kollacyach beneficiow ktòre należą do ſpołeczney

Kol-

Kollacyi gdzie wten czas iedne tylko ma Sufragium iako ieden z Kanonikow.

P. Jeśliby Biſkup był na Kapitale iako Kanonik kto powinien proponował, i rezelwował?

O. Dziekan, albo inny Prałat iako by niebyło Biſkupa przytomnego, chociaż zewſzelką ludzkością powinien proſić o Pozwolenie od Biſkupa, i onego witać Biſkupa, albowiem dawſzy ſwoie Sufragium, może odeyść, ieśliby niechciał czekać Decyzyi.

P. Jeśliby appellowano było od ſentencyi Kapituły, na którey Biſkup iako Kanonik był przytomny do kogo powinna bydź ta appellacya?

O. Do Biſkupa iako do należytego Sędziego Kapituły, a to nic nie przeſzkadza że on był przytomny na ſentencyi Kapituły gdyż w ten czas partykularną oſobę iako ieden z Kapituły reprezentował; inaczey ieśliby był przytomny iako Biſkup, a wſzyſtkie rzeczy iako prezyduiący na Kapitule rozporządził, gdyż w ten czas do Metropolity powinien bydź uczyniony rekurs. Abb.

P. Biſkup zgromadziwſzy Kapitułę możeli proponować to wſzyſtko co mu ſię będzie zdawało?

O. Może i wota Kapitularnych ſłuchać, iż Sufragiow większey części konkludować byle rzecz o którey ſię rozprawa toczy nie była na ſzkodę Biſkupa, albo iego krewnych DD. Ponieważ w tym przypadku, zgromadziwſzy Kapitułę, i przedłużywſzy materyą zoſtawić powinien ſamych Kanonikow, aby oni wolne rzecz roztrząſali, i determinowali. DD.

ROZ-

ROZMOWA XXX.

O Magiſtrach, i o tym aby nic nie wyciągano za pozwolenie do nauczania.

P. Którzyż to ſię nazywaią Magiſtrami?

O. Ci którzy w piſmie, albo w iakowey kolwiek umieiętności wycwiczeni, drugich do tegoż prowadzić uſiłuią: zowią ſię zaś Magiſtrami od upominania, i ukazywania. Hoſtienſis.

P. *Możnali upominać ſię oco, za dane pozwolenie do nauczania?*

O. Zabraniaią tego Prawa Kanoniczne aby za pozwolenie nauczania zgoła nic niebrać, i owſzem wziętą rzecz powrocić rozkazuią, było by bowiem to uciążliwością tak dla nauczaiących, iako i dla uczących ſię, gdy raczey uczonych należy zewſzech miar proſić i wzywać, aby nauczali.

P. Czy byłżeby iaki grzech ſwiętokupſtwa wziąć co za takowe pozwolenie dane?

O. Nie była by Symonia kiedy ſię nic duchownego nieprzedaie, iednak takowi powinni utracić beneficium, którzy oſobie zdatney niechcą wydać pozwolenia do uczenia bez zapłaty, c. 1. &. 3.

P. Magiſtrowie izali mogą za pracę ſwoią wyciągać iakiey zapłaty?

O. Chociaż by powinni bez płatnie dawać co bez płatnie wzieli; Jednak że Biſkupi Magiſtrow i Doktorow na przyzwoi-

tych

tych, mieyscach uſtanawiać powinni Can. 1. diſt. 37. A tak każdemu dochod, iedney Prebendy wyznaczać. Can. 4. 62. s. 5.

P. *Jzali godzi ſię brać zapłatę za podawanie rady?*

O. Godzi ſię rownie prawnikom, iako i Teologom i lekarzom, ponieważ takowę Akty ſą tylko naturalne, a ſtan takowy albo umieiętność oſoby, ſą przypadkowe. Zoes.

P. *Za ſtopień Licenciatury, albo Doktorſtwa możeli ſię brać iakowa rzecz?*

O. Może bez grzechu ſwiętokupſtwa; gdyż im cokolwiek bywa dawano przez wzgląd ich dochodu aſsyſtuiących, za pracę, a co większa i na kſztalt zapłaty i umowy obowiązuiącey; ponieważ ſtopień nic innego nie ieſt iak tylko publiczne ſwiadectwo umieiętności pracą i ſtaraniem wyſzukane, i potwierdzenie na urząd nauczania, radzenia, leczenia, i tym podobnych czynności przy pewnych Przywileiach, wyzwoleniach, wygodnych, i honorach doczeſnych wykonywania Zoes loc: cit.

P. *Jakowęż własności mieć powinien Doktor, który bywa obierany do czytania?*

O. Powinien mieć biegłość w nauczaniu, wymowność w mowieniu, ſubtelność w wykładaniu, obfitość w tłumaczeniu, i approbatę od tego, który ma władzę. Abb. in d. c. 2.

P. *Mnich możeli bydź wzięty do czytania?*

O. Może w niedoſtatku innego, ponieważ ten urząd ieſt wielkiey miłości ku Bogu i bliźniemu, rzeczono bowiem że ci (którzy innych nauczaią iako iſkry po trzcinie pobiegną, bę-

będą ſądzić Narody, i będą panować nad ludem. Abb.

P. *Magiſtrowie poſtanowieni od Kościoła Katedralnego, iaką powinność maią?*

O. Powinni czytać z wielką pilnością, i nauczać ubogich, i ſynaczkow onego Miaſta. Can. 1.

P. *Jeſli by Prałat nieuſtanowił Magiſtra, kto powinien zaſtępować iego powinność?*

O. Prałat Superyor, poſtanowienie bowiem Magiſtra, ieſt koniecznie potrzebne. c. 2.

P. *Beneficia profitnieyſze komu maią bydź dawane?*

O. Uczonym raczey niżeli nieuczonym.

P. *Przez iak długi czas Kanonicy mogą oddalić ſię od Kościoła ſwego? dla nabycia nauk, a iaki przychod onym brać godzi ſię?*

O. Przez pięć lat, a wten czas odbieraią Prebendy ſwoiey dochody, wyiowſzy podziały co dzienne, byle by ſię uczyli w którey Akademii approbowaney, a ſami byli zdatni do nauk. Can. 5.

P. *Zyd możeli brać wyzwolenia Doktorſkie?*

O. Niemoże dla godności Doktorſtwa która niegodnym nieprzyſtoi. Abb.

P. *Kto ma bydź ſacownieyſzy w Oyczyznie czy Doktor, czyli żołnierz?*

O. Szacownieyſzy powinien bydź Doktor iako ſwiadczy Lulliuſz Senator Rzymſki. *Cedant arma Togæ concedant laureæ linguæ.* Abb. d. c. 3.

ROZMOWA XXXI.

o Czytaniu Pisma S.

P. Czytanie Pisma S. w jakowych mieyscach czynić się powinno?

O. w Kościołach metropolitalnych, w Katedralnych, w Kollegiatach, po znacznieyszych Miastach, iako też i po Monasterach. Conc. Trid. ses. 5.

P. Lektor Pisma S. od kogo ma bydź examinowany aby czytał w Kościele swiętym ludziom?

O. Od Biskupa wysłuchawszy go wprzod wyznania wiary a żywiony bydź powinien z Prebendy iemu wyznaczoney.

P. Czytanie Gramatyki od kogo i zkąd ma bydź ustanowione po Miastach?

O. Od Biskupa za naradzeniem się z Kapitułą a to przy Kościołach, przy których niełatwo ustanowić czytania Teologii, a należy dla maystra przyłączyć beneficium, zkąd by miał żywność. Conc. Trid.

ROZMOWA

o Kanoniku Doktorze, i o Kaznodziei.

P. w Których Kościołach powinny bydź Prebendy Doktorskie?

O. w Katedralnych i w Kollegiatach znacznieyszych w całym świecie po wszystkich Kościołach Katedralnych Prebendy samym Doktorom należą. c. 28. z Których insi są Kaznodzieiami, insi Spowiednikami, procz ieśliby z fundacyi osobney byli by od tego obowiązku wyięci.

P.

P. Ci Kanonicy Doktorowie, iak maią być obierani?

O. Przez suffragia taiemne od Biskupa, razem złączywszy się z Kapitułą. Conc. Trid. ses. 5.

P. Jakoweż własności daią pochop do obierania na Kanonika Doktora?

O. Powinien bydź Doktorem, albo Licenciatem, przynaymniey w tey umieiętności, dla którey Prebenda iest wyznaczona zawakowana, a to maiący approbatę od iakowey Akademii, bez którey zaświadczenia zawsze, i wszędzie podlegać musi nowym doświadczeniom, powinien bydź z sprawiedliwego małżeństwa urodzony albo przynaymniey dyspensowany. Powinien bydź w życiu chwalebnym, i w obyczaiach nienaganny, trzezwość i pilność urzędowi swemu przyzwoitą zachowuiący. Conc. Trid. ut supra.

P. Kanonik Doktor zabawny obroną iakowey sprawy Kościoła czy ma bydź poczytany za przytomnego w chorze, a tym samym odbierać swoie dochody?

O. Tak iest powinien bydź miany za przytomnego w chorze, i dochod swóy powinien pozyskać, a co większa i codzienne porcye. Garc de benef.

P. Kanonik Kaznodzieia iakowe własności mieć powinien?

O. Powinien bydź Doktorem, albo Licenciatem w S. Teologii, albo w prawie Kanonicznym, biegły w przepowiadaniu według ustaw stolicy Apostolskiey, i tak ostrożny aby co słowy przepowiadał i naucza potwierdzał świątobliwością życia, i obyczaiow przykładnością: gorszący bowiem w zwadach, opilstwach, i włoczeniu się postrzeżeń

za pierwszym doniesieniem maią bydź od zwierzchności suspendowani. Conc. Trid. DD.

P. w Którym Kościele, i w które dni powinni Kazania miewać?

O. w Kościele większym, gdzie Kapituła osobiście przytomna, a w Klasztorach Pospolitość zakonna bywać na Kazaniach powinna, a to wewszystkie dni uroczyste, iako też i inne w które fundacyi Prebendy wyciąga.

P. Jeśliby w większym Kościele byli inst Kaznodzieie czy może Kanonik Kaznodzieia onym przeszkodzić, sam chcąc Kazanie miewać?

O. Nie iest iemu to wolno, ieśli nad temi Kaznodzieiami władzy niema.

ROZMOWA.

o Czytelniku Pisma S.

P. Jaki iest urząd obranego Czytelnika?

O. Obowiązany iest do wykładania i tłumaczenia Pisma S. czy to przez się ieżeli iest sposobny czy to przez substytuta. Conc. Trid. ses. 5. C. 1. de Ref.

P. Jeśliby Prebenda dla tego Teologa była szczupła, czy może Biskup inszą w tym że Kościele wakuiącą do niey przyłączyć?

O. Może, i obiedwie one Prebendy Teologowi aplikować, byleby inni Kanonicy mieli należyte stipendium, iako też tenże Teolog rezygnowawszy swoią szczupłą Prebendę, inną profitnieyszą otrzymać, zostaiąc przy swoim stallum, może też i inną iakową godność otrzymać w której zamyka się przodkowanie bez osobliwszego obowiązku. sacr. Congr: Conc. Trid.

P. Teolog w które miesiące wakować może od czytania Theologii?

O. Może bydź wolnym w Julu, w Auguście i w Septembrze. Garcias: &c.

P. Podczas czytania Pisma S. Którzy świeccy albo Duchowni, albo zakonnicy bydź powinni?

O. Kanonicy tegoż Kościoła, i inni Kapłani których niechcących może Biskup przymusić i karą pieniężną ukarać. sacra Congr.

ROZMOWA XXXII.

o Czytaniu Pisma S. w Monasterach i w Publicznych Studiach?

P. w Monasterach zakonnikow i zali powinna ustanowić się Lekcya Pisma S.

O. Powinna ieśli to bydź może, i owszem Superyorowie od Biskupa iako od Stolicy Apostolskiey delegata, przyzwoitemi upomnieniami dotego przymuszeni bydź powinni. Conc. Trid.

P. Lektor w monastrze czy powinien bydź approbowany od Biskupa?

O. Nie, ale od swoiego Superyora. Conc Trid.

P. Na publicznych studiach iako to: w Akademii (w ktorey

Ko-

Koniecznie zamykać się powinny te nauki. 2. Theologia. Prawnicza nauka 3. Lekarska umieiętność 4 Filozofia (od Nayss: Oyca opprobowaney Jzali mowię w takowych ſtudiach koniecznie powinno się czytac Iſmo S. wykładane, czyli Theologia?

O. Koniecznie powinno się czytać, i tłumaczyć Pismo S. bo Inaczey niemogło by się nazywać publiczną nauką, gdy by tam ktorey, niedoſtawało umieiętnoſći Conc. Trid. DD.

P. Uczący się Kanonicy w publicznych ſtudiach, czyli w Akademiach. izali powinni odbierać dochody ſwoich Prebendow wczaſie nauk?

O. Powinni byleby za pozwoleniem Biſkupa uczyli się C. 12. niecdbieraią zas ieſli by się gdzie indziey uczyli. Barb. do off. et Poteſt. Eppi.

ROZMOWA. XXX. III.

o Lektorze Gramatyki.

P. Jeſſli by w jakim mieſcie, albo Dyecezyi Lekcyi Theologiczney łatwo mieć niemożna co czynić należy?

O. Pod ten czas Biſkup za radą Kapituły obrać powinien magiſtra Gramatyki, ktory by ubogich, i Klerykow uczył, aby tak uſpoſobieni byli do uczenia się Piſma S, Conc. Trid.

P. Zkądże takowy magiſter powinien bydź ſuſtentowany?

O. Biſkup może mu iakowe beneficium proſte przyłączyć, byleby beneficium niebyło bez należytey iego uſługi, albo też może mu z ſtołu ſwoiego, albo Kapitulnego wyznaczyć ſalarium. Conc. Trid.

P. Takowy magiſter Gramatyki iak długo może dochody z Beneficium odbierać?

O.

O. Oto puty tylko, poki by nauczał, anie daley, ponieważ, beneficium nie daie się za ſam tytuł, ale iako ſallarium, i ſtipendium zapracę. Conc. Trid.

P. Takowy magiſter iakowe własności mieć powinien?

O. Powinien bydz zycia chwalebnego trzezwego, i pracowitego; obyczaiow też łagodnych ſkromnych i nienotowanych od złey Kompanii; przytym powinien mieć umieiętność i pilność do uczenia, a od Biſkupa ma bydź approbowany.

P, Do czytania Gramatyki możeli bydź wzięty blizki Parochą

O. Może bydź wzięty, ieſli by wtym ſamym mieſcie znaydował się a oboygu powinnoſći mogł by zadość uczynić; niemoże zaś bydź brany zewſi chociaż by miał wikarego, i ſam przez się wedni ſwięte funkcyą Parocha od prawował, ſ. Congr. Con. Trid.

P. Magiſtrowie pierwſzych początkow nauki Chrześciańſkiey i Rudymentow Gramatyki, czy powinni bydź Examinowani od Biſkupa?

O. Powinni bydź Examinowani, tak z umieiętnoſći, iako też i życia ſwego, i obyczaiow, i powinni uczynić wyznanie wiary, rownie i w wyższych umieiętnoſciach uczący. Bull. Pii. IV. 13. qrr. 1565.

ROZMOWA. XXXIV.

o Spowiedniku Kanoniku.

P. Spowiednik w Koſciołach Katedralnych naco ma bydź uſtanowiony i iakie mieć powinien własności?

O. Do ſłuchania ſpowiedzi, a powinien bydź Doktorem w Pi-

w Piſmie S, albo Licenciatem przynaymniey wprawie Kanonicznym, wieku też powinien bydź lat 40. maiący Conc. Trid.

P. Spowiednik Kanonik od kogo bydź powinien wyznaczony?

O. Od Biſkupa bez zezwolenia Kapituły chociaż by Prebenda Spowiednika przy wakuiącey Stolicy Biſkupiey wakowała; jeſli by zaś w miesiącach zachowanych ta Prebenda zawakowała, zaradzenie temu będzie zależało od Papieża Conc. Trid. ſuper d. ſes. 24. c. 8.

P. Jeſli by z mocy fundacyi Kollacya Prebendy należała do Biſkupa, razem i do Kapituły, a onaby zawakowała, co należy czynić?

O. w Tenczas do Elekcyi Spowiednika Kapituła razem z Biſkupem wpływa; ponieważ Synod Trydent: prawa ſtanowić nieodebrał. Garcias de benef.

P. *Kapituła maiące ſpolne prawo do Kollacyi Prebendy, jeſli one wydała wczaſie zawakowaney Stolicy Biſkupiey będzie li ważna?*

O. Do ważności tey Kollacyi z ſtrony Kapituły potrzebna ieſt ſzczegulnieysza Bulla Apoſtolſka. Garcias.

P, *Spowiednik czy powinien tak przed południem, iako popołudniu w Konfeſionale doſiadywać?*

O. Chociaż Penitent chcący ſię ſpowiadać ſpowiednika bardziey ſzukać, niżeli Spowiednik Penitenta, iednak z urzędu ſwego na wyznaczonym do Spowiedzi miescu, wpewne godziny, od zwierzchności wyznaczone obowiązany ſiedzieć w konfeſsionale, będąc gotowym dosłuchania ſpowiedzi De-

Deciſion. ſ. Congr.

P. *Spowiednik kiedy za przytomnego wchorze ma bydź miany?*

O. w Tedy gdy ieſt przytomny, i wtedy kiedy ſłucha ſpowiedzi w Kościele Katedralnym (ponieważ ieſt uczeſnikiem nietylko porcyi codzienney ale też i Elemozyny. jnaczey ieśli by tylko w Konfeſsyonale Pacierze od mawiał, albo gdy by mſzą pod czas choru odprawował. Barbosa.

P. Takowy Spowiednik możeli rozgrzeszać bez względnie od przypadkow Biſkupowi zatrzymanych?

O. Niemoże bez pozwolenia Biſkupa gdyż ſama Elekcya niedaie mu tey władzy, ale tylko poſtanawia oſobę zdatnę do tego, aby iey Biſkup według woli ſwoiey mogł powierzyć rozgrzeſzenie od przypadkow rezerwowanych. Barbosa ubi ſupra:

P. Takowy Spowiednik żeby wa poſtanowiony nato, iżali ma zprawa władzę i z Synodu, penitentow oney Dyecezii i bez nowego pozwolenia ordynariusza abſolwować?

O. Tak ieſt zapewnie gdyż tak ſtaie ſię iako by Paroch całey Dyecezyi, a każdy Penitent jemu ſpowiadaiący ſię zadosyć czyni Przykazaniu iako by ſię właſnemu Parochowi ſpowiedał. Barbosa et jta DD. Atoli tenże przekazaney ſobie władzy niemoże komu jnnemu przekazywać czyli delegować.

ROZMOWA XXXV.

o Examinie i o potrzebie Kościoła Katedral:

P. Gdy zawakuie Kościoł Parafialny co ma czynić Biſkup?

O. Powinien w nim postanowić Wikaryusza sposobnego, naznaczywszy mu porcyą z dochodow Kościelnych przez wzgląd na ciężar zastępowanych powinności, pokt Rządca temuż Kościołowi będzie opatrzony. Conc. Trid.

P. w Opatrzeniu Kościoła Parafial. co czynić?

O. Jeśli by Kościoł był pod prawnym zastępstwem (Juris Patronatus) Kościelnym zawakowany, w Miesiącach zachowanych Nayss: Oycu, powinien wydać edykt, a żeby między 10. dniami, od dnia wiadomości zawakowania licząc, ci którzy żądaią bydź examinowani przed nim, albo przed Jego Wikarym w Duchownych Sprawach stawili się, i od examinatorow Synodalnych byli examinowani, a tak którego by zniey godnieyszym znaleziono, S. Stolicy prezentować, albo też sam jeśli by był pod zastępstwem świeckich, albo też i Duchownych, w Miesiącach zwyczaynych postanawia Conc. Trid.

P. Opaci, Priorowie, i insze Godności mogąli czynić Konkurs?

O. Jeśli by takowi Prałaci byli wyięci, a bez pośrzednictwa byli podlegli Stolicy Apostolskiey, mieli by też moc nominować examinatorow Synodalnych, mogli by uczynić Konkurs w beneficiach dozor dusz maiących które do ich opatrzenia należą: Inaczey zaś niemogą. DD.

P. Jeśli w naznaczony dzień do examinu ieden by tylko który przybył, co czynić?

O. Powinien bydź examinowany; a jeśli by zdatny znalazł się, powinno bydź onemu beneficium dane. Garcias. ajeśli by i za dziesięć dni żaden niestawił się, tedy na drugie 10. dni

10. dni ma bydź czekano, ale niedaley. Zerol. A jeśli by po terminie kto przybył chcąc bydź examinowanym, po examinie inszych, tedy iuż niema bydź przypuszczony, gdyż by krzywda stała się tym, którzy byli examinowani, a w przyzwoitym czasie stawili się.

P. Jakiże sposób zachowuieść pod czas Konkursu?

O. Ten, aby każdy z tych Konkurentow, tak mianowanych, iako i niemianowanych, bądź od Biskupa, bądź od Jego Wikarego z osobna, albo też i razem wszyscy od examinatorow Synodalnych byli examinowani o Sakramentach, o Censurach, o Restytucyi, o Lichwie, o Symonii, o Juryzdykcyi, i o rzeczach do powinności Parocha należących. Ugolin. A przytym nietylko z umiejętności, ale też o życiu, obyczaiach, i o Latach bydź powinien ścisły examen. Garcias.

P. Którzy powinni bydź przypuszczeni do tego Examinu?

O. Klerycy uczeni, dobrą maiący sławę o życiu, i obyczaiach w iakim kolwiek stopniu, a przynaymniey w pierwszey tonsurze będący, żeby mogli w iednym że roku do Kapłaństwa bydź promowowani, C. 7. §. Inferiora.

P. Którzy niemaią bydź przypuszczeni?

O. Swieccy, Którzy są Irregulares, Exkommunikowani, zbrodnianie publiczni, i którzy niemaią chęci trzymać się beneficium, ale go zamienić. DD.

P. *Możeli Biskup przypuścić kogo maiącego iuż beneficium do Examinu?*

O. Może, ale pospokoynym otrzymaniu possessyi drugie-

giego beneficium mocą prawa pierwsze beneficium zawakuie, i iuż powinno inszemu bydź oddane DD. Bez examinu zaś choć by nayuczeńszemu, beneficium dozor dusz maiące, dać niemoże. Conc. Trid.

P. *Możeli kto z zgromadzanych na konkurs zarzucić komu co na przeszkodę?*

O. Może Irregularność, albo iakowy inny defekt, żadnemu Konkurentowi nic niemoże dać dla ustąpienia sobie, bez grzechu świętokupstwa, bo tam idzie o interes Kościoła. Quærant.

P. Jeśli by w Konkursie ieden z Konkurentow od większey strony examinatorow, a drugi od mnieyszey był uznany którego Biskup approbować powinien?

O. Tego, który od większey strony uznany, gdyż od przeciwney approbaty mogła by bydź appellacya. S. Congr: 1595. Die 18. Apr.

P. Znamienity takowy Doktor w Teologii z Akademii, gdyby chciał przyiąć beneficium, czy powinien stawić się w konkursie?

O. Powinien, ponieważ koniecznie potrzebny iest examen, przez Konkurs dla formy kollacyi która przynosi samą treść rzeczy. Garcias de Genes. Biskup zaś zawsze z tych którzy są examinowani od examinatorow Synodalnych, powinien obierać godnieyszego, i bardziey potrzebie Kościoła pożytecznego, która to Godność w większey świątobliwości, przy Nauce należytey, &c,

P. Ktoż bywa uznany za Godnieyszego?

O. Ten, który iest świątobliwszy, i uczeńszy nad drugiego

giego Po 2. Który ma większą Rostropność, i poznanie onego Ludu życzliwości, i skłonności albo inną iakowość bardziey potrzebną temu Kościołowi.

P. Jzali iest ważna Kollacya, czyli podanie uczynione mniey sposobnemu?

O. Ważna, ale Biskup grzeszy śmiertelnie, wszak że nie iest obowiązany do Restytucyi. Covar. A w tym przypadku inni lepiey sposobni mogą Appellować do Metropolity, albo do Papieża, tym czasem iednak upatrzony rządzi Kościołem przez Biskupa. Jeśli by zaś Beneficium było pod swieckim, prawo zastępstwem, ponieważ Biskup powinien bydź sprawiedliwym sędzią, i szafarzem; grzeszy śmiertelnie, i obowiązany iest do Restytucyi, bo tam idzie o cudzą rzecz, i od kogo innego, z własnych swoich dobr zafundowaną. Navar.

P. Jzali bywa kiedy examen prywatny bez konkursu?

O. Bywa w ten czas, kiedy rezygnuie się beneficium dla kogo innego w ręku Papiezkich, albo kiedy approbowany przez konkurs niechce przestawać napensyi od Papieża, do tego beneficium wyznaczoney; i dla tego niechce akceptować kollacyi; natychmiast te beneficium bywa dane inszemu zauprzedzaiącym prywatnym examinem; albo ieśli konkurs niebył według formy odprawiony. Conc: Trid: Aprzeto approbowany odrzucony, a inszy z prywatnego examinu dostarczony. Tudzież kiedy Biskup między sześcio Miesiącami zaniedbał konkursu uczynić, a przeto kollacya tego beneficium nawet w Miesiącu nierezerwowanym do Stolicy Apostol-

ſtolſkiey wytoczyła ſię: Albo ieſli kollacya należy do świeckiego Prawo zaſtępſtwa. Jnaczey zaś ieſli ieſt razem oboyga zaſtępſtwa, a zawakuie w Mieſiącu rezerwowanym; albo kiedy dochody beneficium ſą bardzo ſzczupłe, tak, że ſię żaden na konkurs ſtawić niechce; Albo kiedy beneficium ieſt w rozprawę zaplątane, które przez pod ſadzanie zaprywatnym examinem uprzedzaiącym bywa dane. Albo gdy beneficium należy do kollegiaty, a dozor duſz przez Kanoników bywa ſprawowany. Albo gdy Parafialny Kościoł bywa przyłączony do jakiey Godności, lub też do Zakonu, a dozor duſz przez Zakonników bywa wykonany. Gonzal.

P. Ktoż może odmienić, pofolgować, umnieyſzyć, albo dodać co około ſpoſobu examinowania?

O. Sam tylko Synod Prowincyalny zważywſzy pożyteczność Kościoła. DD.

P. Jeſliby wſzyſcy Klerycy ſtawiący ſię na examinach byli nieukami, iżby Łacińſkiego języka nierozumieli, możeli Biſkup utrzymać zawakowanie na długi czas, albo któremu mniey ſpoſobnemu podać?

O. Jeśliby nieſpodziewać ſię znaleść doſtatecznego rządcy Kościołowi, raczey ieſt któremu z konkurentów choćby mniey ſpoſobnemu z warunkiem, aby ſię wyćwiczył podać, niżeli zawakowanie utrzymywać nadłużſzy czas. DD.

ROZMOWA XXVI.

O Parochach, i Kościołach Parafialnych.

P. Zkąd rzeczono Paroch, i Parafialny Kościoł? O.

O. Od podawania uſługi duſzney, ponieważ powierzonemu ſobie ludowi Sakramentów paſzę do poſilenia duſz podaie, i uſługuie. Parafialny zaś Kościoł ten ſię nazywa, który ma dozor duſz wewnętrzny, czyli w ſądzie pokutnym, a nie zaś w ſądzie zewnętrznym, czyli prawniczym. Valent: lib: 3.

P. Ktoż pierwſzy wſzyſtkim Parochom ſzczególne porozdzielił Parafie?

O. Pierwſzy Ewariſtus Papież w Rzymie; potym Dyoniziuſz około R. 266. porozdzielił ſzczególne Parafie wyznaczywſzy im na potrzebne żywności dzieſięciny, które ſię w obrębach każdey Parafii zamykały. Cant. 12. &cibi Gloss.

P. W pierwotnym kościele izali były podzielone Parafie?

O. Niebyły, ale wſzyſcy klerycy razem administrowali Sakramenta wiernym. Abb.

P. Czemuż Parafie powinne bydź oddzielne?

O. Aby lepiey od iednego Parocha były rządzone, aby każdy Paroch znał ſwoie Owieczki; Tudzież aby Parafianie koniecznie od ſwego własnego Paſterza przyimowali Sakramenta. Conc: Trid: ſeſs: 24.

P. Ktoż powinien pewne granice ſzczególnym Parafiom ſtanowić?

O. Biſkup. Te zaś granice Parafii, i rozdzielenie ludu bywaią dowiedzione przez świadków dowodzących, że od czaſów niepamiętnych, takowe granice były zachowane, które niemogą podpadać Pod Præſkrypcyą. Can: 5.

P. Moo podzielenia Parafii, i poſtanowienia im granic właściwych Biſkupom przez Synod Trydentz: dana, czy też ſię roſciąga do wybudowania Kościołów? O.

O. Tak ieſt rozciąga ſię, nietylko bowiem w Kościołach wybudowanych, ale też i w tych, które maią bydź wybudowane, Biſkup nayobſzernieyſzą władzę ma. conc: Trid;

P. Kto, *i zkąd ma wyznaczyć przychody Parochom do żywności należytey potrzebne?*

O. Biſkup tak w Parafiach poſtanowionych, iako też ſtanowić ſię maiących, aby mieli corczny dochod wyſtarczaiący do ſuſtentacyi, czyli żywności przyzwoitey, którą Biſkup opatrzy, albo z iednoczenia z proſtym beneficium, albo z podzielnych porcyi, albo z dzieſięcin, lub ſkładek &c. byleby niebyli obciążeni Parafianie, a Paroch miał do ſtarczaiące wyżywienie; godzien bowiem ieſt robotnik zapłaty ſwoiey. Conc: Trid:

P. *Jżali Beneficya maiące dozor duſz, mogą ſię zamienić na proſte bez tego dozoru, albo wzaiem?*

O. Niemogą, ani z części dochodow Parafialnych by też ſowitych, i obfitych, niemoże bydź poſtanowione na nowo proſte beneficium; ponieważ beneficium Parafialne maiąc ciężar, i dozor duſz przyłączony, niemoże też ani w iedney części zamienić ſię na beneficium które żadnego dozoru niema. Conc: Trid: ſes. 25.

P. *Możeli Biſkup od Kościoła Parafialnego odłączyć taką Kapellanią, aby iego Kapellan w kaplicy daleko zbudowaney od kościoła dla wygody też Parafianów, Mſzą celebrował?*

O. Niemoże, gdyż mu to przez Synod Trydent: zabronieno. ſes. 25. c. 16. Aby beneficia Parafie maiące niebyły wycięczane, ani oſłabiane. Atoli ieśliby wielka potrzeba

ba Parafianow wyciągała, może przymuſić Parocha, aby on poſtarał ſię o Kaplana do tey Kaplicy dalekiey od Kościoła, aby tam Mſzy odprawował. Albo też może dać pozwolenie Parochowi, aby wedni Niedzielne, i świąteczne dla wygody Parafianów niemogących przybyć do Kościoła Parafialnego dwie Mſzy odprawował; gdyż łatwiey ieſt aby ieden Paroch ſkończywſzy iedną Mſzą w Parafialnym Kościele, zaraz potym z drugą do Kaplicy dalekiey przybył aniżeli aby Ludzi wielu dla dalekości mieſca, lub wylania wod, albo dla iakiey inſzey przeſzkody Przykazaniu Kościelnemu o ſłuchaniu Mſzy wedni Swięte, i Niedzielne niemogli zadość uczynić. DD.

P. *Jżali z jednego proſtego Beneficium mogą ſtać ſię dwie proſte?*

O. Mogą; ieśli by było doſtateczne, byle by obydwa Kleryccy mieli należyte wyżywienie; gdzie bowiem więcey miniſtrow, tam lepiey bywa uſłużno Koſciołowi, a oraz też więcey ubogich Kapłanow z dobr Koſcielnych wyżywić ſię mogą. Abb.

P. *Jeſli by poczynionym rozdziele, beneficium proſtego pierwſzy beneficiat z iakowego przypadku, albo za odmiano czasow niemogł mieć należytego wyżywienia, czy w ten czas należy drugiemu beneficiatowi odebrać też beneficium, aby przynaymniey pierwszyi, i wdrugiey porcyi ocalał?*

O. Nienależy odbierać i drugiemu poki on żyie; prawa bowiem nietylko dorzeczy, ale w ſamey rzeczy nabył, i już ieſt w aktualney poſſeſsyi; atoli ieśli by on umarł,

tedy ktory rozdzielił, beneficium, powinien one znowu ziednoczyć, i ocalić. Abb.

P. *Ażeby Kościoł Parafialnym się stał, iakey należytości potrzeba?*

O. Te należytości są potrzebne, 1, Aby wnim była władza pokutna wiązać, i rozgrzeszać, 2. Aby lud wnim pewnemi granicami był rozdzielony. 3. Aby miał w sobie zrzodło Krztu S. 4. Aby wnim Paroch Jmieniem swoim czynił staranie około dusz 5. i żeby był Jmieniem swoim w szczegulności przypuszczony do rządzenia Kościoła, aniecudzym jmieniem, Rotar.

P. *Czym się rożni Kościoł Parafialny od Jnszych Kościołow, i Kaplic?*

O. Tym, że sam Parafialny Kościoł ma zrzodło Krztu S. w ktorym się omywaią, ktorzy na nowo wchodzą do Kościoła Bożego jnsze zaś Kościoły tak zakonne iako i mnisze kaplice, i modlitewnie niemaią wsobie krzcielnice, procz ieśli by tak że mieli przyłączony sobie dozor dusz Ugolin.

P. Jzali może Biskup iedną Parafią na dwie podzielić, i kiedy?

O. Może, iuż to dla odległości miesca, iuż to dla wylewu wod. &c. aby Parafianie dla przymowania Sakramentow, i dla słuchania nabożeństwa, gdy niemogą doyść do Parafialnego Kościoła bez wielkey przykrości; w Tedy bowiem Biskup iako delegat Stolicy Apostolskiey, nawet przeciw woli rządcy Kościoła Parafialnego, iedną Parafią na dwie rozdzielić, granice, dziesięcine, pożytki, i dochody wyznaczyć może; ponieważ zawsze ma bydź zważana wygoda są-

siadow, ktòrzyby łatwiey przyimowali Sakramenta, a nie zaś pożytek Parocha. Conc: Trid. ses. 21.

P. Kapłan przy Kościele wydzielony, rezyduiący według woli Biskupa, zkąd będzie miał żywności?

O. Od Kościoła pierwszego powinny bydź wydzielone dla niego dochody, iako to: dziesięciny, Mszalne jałmużny, &c. Ktòre ieśliby niewystarczały, tedy Parafianie dla ktòrych wygody stało się podzielenie, powinni bydź przymuszeni do opatrywania żywności należytey swemu Pasterzowi, Conc. Trid.

P. Jzali z dwoch Parafii Biskup iako delegat Stolicy Apostolskiey może uczynić iedną, i kiedy?

O. Może w tedy, kiedy Kościoł Parafialny tak iest ubogi, iżby iego Minister niemogł bydź należycie wyżywiony, ani Nabożeństwa ze wszelką uczciwością iaka przystoi odprawować: To iednak zważać należy, aby Kościoły tak złączone bez żadnego defektu były rządzone, i takowe z iednoczenie było na pożytek dusz, i ku większey ozdobie, i uszanowaniu Kościoła. Conc: Trid.

P. Jeśliby Parafia było wśrzodku Miasta, a Parafianie po zamurami, a w nocy bramy były zamykane, Biskup czy może z tey przyczyny drugi Kościoł zamurami wystawić, i drugiego Parocha tam osadzić?

O. Niemoże, gdyż mu to nie iest pozwolono przez Synod Trydent: ale może wybudować Kaplicę, i postawić w niey Prezbytera z dochodow Kościoła Parafialnego żywić się maiącego, a zawisłość maiącego od Parocha. DD.

P. *Jakiż wiek potrzebny iest do otrzymania beneficium z dozorem dusz?*

O. Dosyć iest, aby doścignoł do 25. Roku, a mogł w tym że roku postąpić do Kapłaństwa. C. 14.

P. Paroch izali może wziąć co za administrowanie Sakramentów?

O. Niemoże, ale ieśli co bierze to ma bydź iałmużną samochętnie daną c. 12. Jeśliby iednak był zwyczay co brać, może godziwie wziąć, byleby bez umowy nato, a pierwey Sakrament odprawił. C. 42.

P. W czasie powietrza, albo inney iakowey zaraźliwey choroby, możeli wymowić się Paroch od administrowania Sakramentów?

O. Niemoże, i owszem wprzypadku niedbalstwa, może bydź według miary występku karany, gdyż iest obowiązany duszę swoią położyć, za zbawienie owiec swoich. Armil; powinność albowiem Parocha, nie iest, zamierzona na czas zdrowia, ani iest iemu powierzono z iakim warunkiem. zkąd ogulnie w każdym czasie, a daleko bardziey w czasie potrzeby wykonywać się powinna. Rip: in Tract, de Pastor.

P. Klrycy niemaiący beneficium z dozorem, czy mogą się wymiawać od Administracyi Sakramentow boiaznią powietrza?

O. Tak iest mogą się wymawiać, albowiem niesą Parochami, ani z własney powinności z niebespieczeństwem życia swego niesą obowiązani administrować Sakramenta,

P. W jakich przypadka h prosty Kapłan albo zakonnik, iakiego bądź zakonu, obowiązany w czasie powietrza administrować Sakramenta, nawet z niebespieczeństwem życia własnego?

O.

O. W tych. 1. Jeśli by właściwy Paroch uciekł albo powietrzem zarażony leżał, albo umarł, albo będąc przytomny niechciał odministrować; w tedy iaki bądź Kapłan chociaż by mu dozor dusz nienależał, zprawa miłości, i prawney sprawiedliwości, chociaż by z niebespieczeństwem życia, obowiązany iest odministrować Sakramenta powietrzem zarażonym. 2. Jeśli by do tey funkcyi od Biskupa był wyznaczony, 3. Jeśli by do tego od Biskupa był przymuszony: któremu w ten czas każdy Kapłan chociaż by zakonnik, bardziey obowiązany bydź posłuszny, niżeli własnemu Superyorowi: gdyż to przyrzekł przy poświęceniu na stopnie Kapłańskie. Chuffiacille C. 13. Caiet

P. Kapłani w czasie powietrza administruiący Sakramenta; i wdaiący się w niebespieczeństwo życia, iakową nadgrodę mieć powinni?

O. Naywiększą. a nawet w tym życiu Biskup powinien Jm dać obfitsze beneficia, w szelkiemi Honorami, i podarunkami ich uczścić, ponieważ się za zbawienie dusz na oczewiste niebespieczeństwo wydali. W przyszłym zaś życiu wielkiey czekaią nadgrody, bo bywaią poczytani iako męczennicy, gdyż w martirologium Rzymskim, od Kardynała Baromiusza wydanym zaświadcza się. Wspomnienie SS. Kapłanow' Dyakonow, i innych wielu, ktorzy za szału Waleryana (gdy naystroższe powietrze grasowało, schorzałym służąc ochotnie, śmierć przybliżyli, ktorych iako męczennikow pobożna ludzi prawowiernych świątobliwość, czcić zwykła) i Swięty Dyoniziusz Biskup Alexandryiski mowi: *Że taka śmierć nie od zacności męczeństwa nierożni się, gdyż dla niezrownaney Swiątobliwo-*

woici, i mocney wiary bywa podięta.

P. Biſkup do czego ieſt obowiązany w czaſie Powietrza?

O. Jeśli by niebyło Kapłanow, ktorzy by w Powietrzu zarażonym ſłużyli, by znaywiękſzym ſwoim Koſztem onych ſprowadzać powinien. Barboſa Jeśli by zaś do ſprowadzenia, i opłacenia rzeczonych miniſtrow dochody Biſkupſkie niewyſtarczyły, w tym przypadku może Biſkup podatki ziemie, i poſſeſsye ſwego Biſkupſtwa, i owſzem i ſame ſrebro Kościelne ſprzedać, tak iako dla odkupienia Panien od nieprzyiacioł, ieſliby ich czyſtość była w niebeſpieczeńſtwie; S. Auguſtinus Ban 22. q. 33. a. 3. dub. 4.

P. *Biſkup i Paroch izali mogą w czaſie powietrza od ſwoich Kościołow oddalać ſię, i unikać?*

O. Niemogą, i owſzem ieſli by gdzie zabawili ſię, iak nayprędzey, przyſpieſzyć z powrotem, i adminiſtrować Sakramenta ſami przez ſię, albo przez ſwoich podręcznych, czyli ſubſtytutow ſpoſobnych, ktorzy by chcieli temi uſługami miłości zakrzątnąć ſię; ſami zaś umyſłem i zaradzeniem powinni bydź przytomnemi. Barboſa loc. cit.

P. *Biſkup w czaſie powietrza, co powinien czynić, i co opatrzyć?*

O. 1. Aby doſtarczaiąca była liczba miniſtrow. 2. Aby też i innych od przypadku miał gotowych do zaſtąpienia teyże powinności. 3. Aby tych że miniſtrow, albo Innych gotowych, ieśli by niemieli zkąd żywności ſam żywił. 4. Aby wyznaczył roſtropne oſoby do rozeznania zarazy powietrzney, i aby mu donoſili wiernie, co tylko ſię nadarza. 5. Aby ratował ubogich, chorych, nawet zdobr Kościelnych, Jeśli by Biſkupie niedoſtarczały. 6. Ma rozrządzić aby po miaſtach bywały Proceſsye publiczne, a we mſzach wſpomnienia, prozby, o uproſzenie zdrowia, a oddalenie powietrza. 7. Aby upomniał ſpowiednikow, aby nierozgrzeſzali ludzi tych, ktorzy zarazliwe ſzaty, zachowuią uſiebie, aby innych zarazali, &c.

P. Kleryk adminiſtruiący Sakrament Eucharyſtyi w czaſie powietrza, iak onego nieść powinien?

O. Jak nayuczciwiey z Kaplicy Puſtelniczey, albo nato umyślnie zbudowaney, lub też z Kościoła Parafialnego wzięty, w naczyniu ſrebrnym wyzłacanym, a bławatnym pokrowcem pokrytym; gdy zaś przyidzie na mieſce, od nowiwſzy wyraźnym głoſem z agendy przygotowania, i wyſłuchawſzy ſpowiedzi, Nays; Eucharyſtyą łyżeczką ſrebrną, aby zawianiem wiatru niezaraził ſię od zapowietrzonych, ma podawać.

P. Ciała w powietrzu po zmarłych gdzie mają bydź pogrzebione?

O. Nie przy Kościele, ale za miaſtem, namieſcu od obywatelow wyznaczonym, ogrodzonym, poſwięconym, zwyſtawioną Figurą Krzyża, na znak Cmentarza.

P. Znak zapowietrzonym powinien bydź dawany oley St. woſtatnim namaſzczeniu?

O. Chociaż ten Sakrament nieieſt z koniecznej potrzeby do zbawienia ale tylko z potrzeby Przykazania, iednak bez oczewiſtego niebeſpieczeńſtwa życia, powinien bydź dawany od Parocha proſzącym; ktory aby ſię niezaraził, może namaſzczać, chorego z dalekiego mieſca przez laſeczkę ſrebrną podługowatą; równie iako nie eſt obowiązany dotykać ſię uſt ſzaleiącego człowieka uxſzonego od

Ju-

Jaſzczurki, albo inſzego ſzaleiącego bydlęcia, taki zarażonego blizką tylko część ciała namazać, aby ſię i ſam niezaraził. Jowſzem z ciężkim niebeſpieczeńſtwem życia nie ieſt obowiązany ten Sakrament adminiſtrować. Barboſa loc. cit. w Takowym też czaſie może Biſkup zaradą Kapituły, Theologow, Kanoniſtow, i medykow dyſpenſować, aby ludzie nawet zdrowi, dla zachowania ſię w zdrowiu z mięſem mogli ieść, nawet w wielkim Poście.

ROZMOWA XXXVII.

o Rezydencyi Parocha.

P. Jak długo Parochowie mogą bydź nieprzytomni w ſwoiey Parafii?

O. Przez dwa Mieſiące, a toli czterech okoliczności nato potrzeba. 1. Aby ſprawiedliwa była przyczyna. 2. Aby ta przyczyna pierwey była poznana, i uznana od Biſkupa. 3. Aby też Wikary iego był ſpoſobny z approbatą Biſkupa, i zwyznaczoną penſyą przez ten czas uſtanowiony. 4. Aby też i pozwolenie na takowe oddalenie ſię na piſmie bez płatnie otrzymał. Barb.

P. Które ſą ſprawiedliwe przyczyny, abſentowania ſię od Parafii?

O. 1. Chrześciańſka miłość, do którey ſię ſciąga ratunek iakowego prywatnego Kościoła zakonczenie rozprawy w ſądzie ſprzeczek i nienawiści. &c. 2. Przynaglaiąca potrzeba iako to: uleczenie choroby, unikanie Woyny, Nieprzyiacioł: zarazy, powietrza ciężkiego, zdrowiu przeciwnego;

nego; nieprzyiaźni wielkich, nienawiści; obrażenia Xiążąt &c. 3. Winne poſłuſzeńſtwo Papieżowi, albo iego Poſłowi, albo Biſkupowi. 4. Oczewiſty pożytek Kościoła, albo Rzeczy-poſpolitey, do którego ſciąga ſię od iachanie na Synod generalny Kraiowy, albo Dyecezalny należycie zgromadzony, i nanich wezwanie. Barb w Tych iednak przyczynach wſzyſtkich poſtanowienie Kapłana ſpoſobnego potrzebne ieſt, aby Kościoł nieodnioſł ſzkody. Barboſa i ibidem

P. *Czy obowiązany Paroch rezydować maiąc ſzczupłą Parafią, to ieſt trzech tylko, albo* 4. *Parafianow?*

O. Obowiązany ieſt, procz ieśli by wſzyſcy Parafianie powymierali, natychmiaſt w ten czas proſte mianuie ſię bydź beneficium. Barbosa.

P. Paroch maiący dwa Kościoły Parafialne z iednoczone, gdzie powinien rezydować?

O. w Godnieyſzym Kościele, i gdzie ieſt więcey luda. A zaś maiący Kościoł Parafialny, i przytym za Dyſpenſą Kanonictwo wyciągaiące rezydencyi koniecznie powinien mieſzkać przy Parafialnym, procz ieśli by dla blizkości mieſca wygodnie mógł zadoſyć czynić oboygu; i codzienne podziały. Tudzież obowiązany był by chociaż by miał Wikarego nieodſtępnego, procz ieśli by całe ſtaranie o zbawienie duſz było przenieſione na oſobę Wikarego; Z kąd zawſze chcąc by i naſiedem dni oddalić czy zawiadomością, czy bez wiedzy Biſkupa mieć powinien na mieſcu ſwoim ſubſtituta, chociaż by blizkiego Parocha ſobie ziednał; a mieſzkać powinien w właſnym domu przy Kościele, albo w oyczyſtym,

w obrębach swoiey Parafii. Oddalaiąc się zaś bez pozwolenia, w pada w grzech śmiertelny, i w utratę dochodow Parafialnych, i może bydź prawem przymuszony do rezydencyi. Conc. Trid.

ROZMOWA XXXVIII.

o Kleryku Chorym.

P. Jakiż to Kleryk mianuie się bydź chorym?

O. Ten, który dla iakowey choroby, albo dla starości niemoże osobiście chodźić do Kościoła, czy by bawił się łożkiem, czyli nie.

P. Jeśliby Kleryk niechorował rzeczywiście, ale iednak obawiał by się uynišć z domu, żeby niewpadł w chorobę, izali ma bydź za chorego miany?

O. Oto ieśli by się obawiał choroby z przestrogi Lekarza, tedy ma bydź za chorego miany, ponieważ niemnieysze staranie bydź powinno w zachowaniu zdrowia, iako i w nabyciu onego. DD. et. c. 2.

P. Któż się mianuie bydź osłabionym?

O. Ten, który złożka choroby powstał, a ieszcze niewyzdrowiał należycie, albo też który przez starość niema sił, lub też kto iest skaleczony na rękach lub nogach, lub cierpi wnętrzne boleści. DD. d. c. 1.

P. Kleryk słaby iakowe dochody odbiera?

O. Jeśli przed swoią słabością, trwał przy swoim urzędzie pilnuiąc rezydencyi, odbiera wszystkie dochody swego beneficium, i porcye rozdayne codzienne, ponieważ strapionemu niepowinien przyczyniać się ucisk, i owszem nad nędzą iego politowania potrzeba. Abb. in c. 1.

ROZMOWA XXXIX.

o Wikarych, i Koadiutorach Parochow.

P. Kto się mianuie bydź Wikarym?

O. Ten, który zastępuie czyią powinność wykonywaiąc; który to urząd drugiemu z prawa przynależy. valen.

P. Wieloraki iest Wikary?

O. Dwoiaki; Nieodstępny Perpetuus który kanonicznie, to iest powagą Biskupa, w iakim Kościele Parafialnym z przyzwoitą roczną porcyą, z Kościelnych dochodow wynikaiącą bywa postanowiony. C. 6. i Czasowity Temporalis który na zastąpienie kogo w urzędzie do czasu z sprawiedliwey przyczyny bywa zrządzony. Can. 48. Pierwszego nikt niemoże od dalić tylko sam Biskup z słusznej przyczyny; drugiego i sam Paroch może od dalić od dawszy co mu należytość każe.

P. w iakich przypadkach Biskup Wikarego postanowić może?

O. Kiedy Paroch ieszcze nie iest Prezbyterem, albo od iechał z słusznej przyczyny, albo kiedy więcey beneficiow niezręcznych do zadość uczynienia zadyspensą otrzymał; albo kiedy zawakuie Kościoł; lub kiedy Paroch wstępuie do zakonu, przez rok iego Nowiciatu; albo kiedy Paroch sam przez się niemoże służyć, bądź to dla występ-

ku, bądź dla wygnania, bądź dla ſłabości, albo kiedy wiele ieſt beneficiow przyłączonych do Kościołow Katedralnych, do Kollegiow, do Monaſterow, do ſzpitalow. &c.

P. Jeſli by w Kościołach podległych zakonnikom, Parochowie niedbałemi byli w ſwoim urzędzie, co czynić?

O. Biſkup przez cenſury Kościelne przymuſić powinien takich mnichow, aby ſię ſtarali o pilnego, i ſpoſobnego miniſtra do takiey Parafii; co ſię też ſciąga i do tych Kościołow, które do żadney Dyecezyi nienależą. Conc. Trid:

P, Jżali może Biſkup nadać koadiutora Parochowi, i dla jakey przyczyny?

O. Może z wyznaczeniem przyzwoitey porcyi z tego beneficium, ato dla niedoſkonałości Parocha, albo dla choroby, przez którą Paroch niemoże zadoſyć czynić ſwoiey powinności; Bywa też dana Koadiutoria, z przyſzłym naſtępſtwem *Cum futura ſucceſſione* ieſli by tego pożytek Kościoła wyciągał; rzadko iednak to trafić ſię zwykło; dla uniknienia złych wynikłości z życzenia ſmierci Koadiutowi; Koadiutor zaś ieſt obowiązany, i może bydź prawem przymuſzony do rezydencyi aż do utraty tey że Koadiutorii. Conc. Trid. ſeſs. 23. Cap 1. de Reff. A ieśliby Biſkup Parochowi nieuczonemu dał Koadiutora, i takowy Parochi powinien rezydować przy ſwoiey Parafii, tak iako by niebył dany Koadiutor, gdyż iego przytomność może lud zbudować elemozyny z dochodow beneficium dawać, i inſze pobożne dzieła ſprawować. Niema iednak dla licznego ludu dawać Biſkup Koadiutora, ale raczey przymuſić kapła-

Kapłana, aby ſtarał ſię mieć dla ſwoiey pomocy Kapellana. Parochow zaś nieukow, i z zgorſzeniem żyiących Biſkup zaſuſpendowawſzy, ponadaie im Wikarych ſpoſobnych, a ieśli by ſię nieſtarali o poprawę, Biſkup może im beneficia poodeymować, i jnnym ſpoſobnieyſzym ponadawać.

ROZMOWA XXXX.

o Beneficiach.

P. *Co to ieſt Beneficium Kościelne?*

O. Jeſt to Prawo nieodmienne do odbierania dochodow iakowych kolwiek z dobr Kościelnych, czyli też Bogu poſwięconych dla uſługi Duchowney powagą Kościoła poſtanowioney. Valen.

P. *Wieleż ieſt gatunkow takowych beneficiow?*

O. Z iiſte wiele; inne bowiem ſą beneficia większe, iako to: Papiezſtwo, Arcy-Biſkupſtwo, Biſkupſtwo, Opactwo inne mnieyſze, ate; dzielą ſię Nayprzod na dozorne *Curata*, które maią przywiązane ſtaranie o zbawienie duſz ludzkich, bez żadney inney inryzdykcyi zewnętrzney. Powtóre na dwoiſte Duplicia które przy dozorze, albo adminiſtracyą, albo godnośc, albo powagę, albo urząd przyłączone maią. Jna proſte *ſimplicia* któ e toż ſamo znacą że niemaią obowiązku dozoru duſz. Potrzecie na zakonne Regularia które rządzone bydź powinne przez zakonnikow, albo mocą Fundułu, albo z poſtanowienia Biſkupa, albo Przełożonego, albo z Preſkrypcyi, czyli po 40. leciech dobrym ſumieniem bez od zownego obięcia dzierżawy. Tu-

dziez-

dzież świeckie, które przywiązane są Klerykom świeckim. 4. Nadatne *Collativa*, i obieraiące *Electiva* 5. Na ręczne *manualia*, i Nieręczne. 6. Na Oyczyste czyli dziedziczne *Patrimonialia*, i nieoyczyste czyli wysłużne, dorobne. 7. Jedno oczne *monocula*, 8. Nate które są Prawo zastępstwa *Juris Patronatus*. Jnate które są wolne *Libera*. Jna Kollegiackie, i nie kollegiackie. vale.

P. *Jakiesz są gatunki Beneficiow prostych?*

O. Podzielne porcyami Præstimonialia, Kapellania, Kanonictwo, godność cząstka srzednia w Kościele Katedralnym które chociaż niemaią obowiązku dozoru dusz, iednak potrzebuią rezydencyi. C. 28. de Pre.

P. *Możeli Biskup nadać dwoie beneficiow iedneyże osobie, w tym że samym domu?*

O. Niemoże procz ieśli by one były nieiednego gatunku, to iest: postanowione niedoiednego końca, ani by miały tegoż samego obowiązku, i tegoż samego urzędu, czyli powinności, która by razem w iednym czasie miała bydź wypełniona, a każde by z nich niebyło wystarczaiące do wyżywienia Kleryka, albo ieśli by był zwyczay, aby one beneficia dwie były razem trzymane bez dyspensy Apostolskiey. DD. ses. 24.

P. *Jesli by Biskup maiącemu beneficium nadał, i zali drugie pierwsze tym samym zawakuie?*

O. Zawakuie, ieśli iest dostateczne samo przez się do wyżywienia Kleryka, iak tylko przyidzie do spokoyney Possessyi drugiego. Conc. Trid. ses 24. c. 17.

P.

P. *Dostateczność wyżywienia iak ma bydź rozumiana?*

P. Niekoniecznie ścisłym obrachowaniem się, ale zważywszy iakowość osoby, kraiu, Godności i umieiętności. Zerol. in praxi eppor. ktorą to dostateczność Biskup, albo Papież daiący beneficium, rozsądzić powinien.

P. *Jakowyż wiek potrzebny iest dootrzymania prostego beneficium?*

O. Dosyć iest doścignąć roku 14. wżyciu swoim, procz ieśli by w Fundacyi (ktorey Synod niewyłącza) był wiek mnieyszy, albo większy, wyznaczony. Conc. Trid. ses. 23. Cap. 16. Do Godności zaś i bo beneficium dozor dusz maiącego, potrzeba lat 25. przynamniey zaczętego 25, i Stopień święcenia. wszakże do Kanonictwa w Kollegiatach dosyć iest mieć lat 14. Dyspensować zaś wlatach dla otrzymania beneficium Biskup niemoże lecz sam Papież. Może atoli Biskup Godności maiące przywiązane stopien podawać tym, ktorzy ieszcze niesą wstopniu poświęcenia byle by wroku tymże poświęcili się. DD.

P. *Jakaż potrzebna umieiętność do otrzymania beneficium prostego, albo kapellanii?*

O Dosyć aby taki kleryk umiał czytać, i Rudimenta Gramatyki. Glos. in Ceremon.

P. *Klerycy ubodzy pracą rąk sobie żywności staraiący się iaką umieiętność do beneficium prostego mieć powinni?*

O. Dosyć im aby umieli czytać, anieco więcey byli świadomi o Sakramentach. Innocent. in c. 1 de sum' Trinit.

P. *Jakiemi sposobami zwykły zawakować Beneficia?*

O.

O. Nayprzod przez ſmierć naturalną beneficiata 2. Przez renunciacią i zrzeczenie ſię proſte, albo z jnney przyczyny odmiany przy zezwoleniu Patrona. 3. *Przez utratę albo złożenie.* 4. *Przez kaſsacyą Elekcyi* lub przeniesienie. 5. *Przez doſtąpienie* drugiego beneficium, ktore ſię z pierwſzym zgodzić niemoże. 6. *Przez niepoſtąpienie* do ſtopni Kapłańſtwa tego, ktory przyiął dozor dusz wtym ſamym roku. 7. *Przez kontrakt małżeńſki* po Kapłanſtwie zaciągniony. 8. *Przez uczynienie Profeſsyi w iakowym zakonie,* 9. *Przez oddalenie ſię* od Beneficium. 10. *Przez grzech Herezyi.* Symonii, zniewagę maieſtatu. Przez *uprzedzaiący dekret* ogłoſzony; i Przez jnnych wiele ſpoſobow, o ktorych pisze Staphileus deliteris gratæ

P. *Kleryk maiący beneficium zdozorem dusz albo proſte, a-chcąc zrzucić ſukienkę przyutrzymaniu beneficium, iak bywa karany?*

O. Jeśli by złożył ſukienkę, opuścił beneficium, ſamą rzeczą wtedy będzie obowiązany doreſtytucyi wſzyſtkich dochodow, od tego czaſu od ktorego miał wolą zrzucić ſukienkę, i opuscić beneficium. c. 35 de elect. in 6.

P. *Jaką karę zaciąga ktory wprowadza jnnego kogo na beneficium ieſzcze żyiącego?*

O. Oto wpada w Klątwę, i ſtale ſię nie ſpoſobnym, aby nawet i poſmierci pierwſzego one otrzymał, chiba tylko zadyſpenſą Papiezką Can. 11 Ten zaś ktory ſwoią własną powagą zamienia beneficium traci one przez dekret ſędziego, zamiana bowiem ieſt blizka do przedaży, lub Kupiectwa a zaś rzeczy duchowne ani ſię przedawać, oni kupowa niemogą. can. 7. et can. 11.

P.

P. *Jak ma bydz karany kto by kogo doroſzygnacyi beneficium przymuſił, albo też do dworu, i ſądu Rzymſkiego dążyć niedopuſzczał?*

O. Oto ieſli by był Biſkupem od odbierania ſwoich dochodow, i przez trzylata bywa ſuſpendowany, ieśli by był mnieyſzym od Biſkupa, traci właſne beneficium; ieśli by był ſwieckim, bywa wyklęty.

P. *Jakże może bydź kto wyzuty z beneficium?*

O. Po uprzedzonym troiſtym upomnieniu, przez dekret Sędziego kanonicznie poſtępuiąc. Conc Trid ſes. 25. kara zas wyzucia z beneficium tylko bywa z przyczyny wprawie wyrażoney

ROZMOWA XXXXI.

o Kapellaniach

P. *Zkąd to ſmie Capella?*

O. z Łacińſkiego ſłowa (Capio) obeymuię, gdyż dom pewny obeymuie lud.

P. *Czy rożni ſię Capella od kapellanii?*

O. Rożni ſię ponieważ kapella ieſt ſkład czyli zbior wiedne ciało i iako by przez ſię koſcioł; kapelania zaś manuie ſię ołtarz w iakim Koſciele bądący.

P. *Kapellania czy ieſt beneficium?*

O. Tak ieſt, albo pod tytułem Kapellanii wieczney, czyli nieodmienney, powagą Apoſtolſką albo Biſkupſką utwierdzoney, może bydź kto poſwięcony na Kapłańſtwo. Garcias.

P. *Kapellania maiąca obowiązek pomagać parochowi w administracyi Sakramentow, możeli bydź razem otrzymane z kanonictwem, albo z beneficium dozor dusz maiącym?*

P. Niemoże, takowi kapellani obowiązani do rezydencyi, do ktorey pilności mogą bydź od Biskupa przymuszeni. Declar. Conc Trid.

P. *Kapellan Kapłan możeli przez swego podręcznego mszy odprawować?*

O. Może ieśliby sam był zatrudniony, procz ieśli by z Fundacyi było warowano, aby sam przez się, a nie przez Innego celebrował. Zerol. in Praxi Epi; Atoli iednak choć by takowy był założony warunek, Kapellan iednak zatrudniony przez swego podręcznego mszy odprawować może. Congr. Conc. Trid.

ROZMOWA. XLII

o Nadawaniu czyli Kollacyi.

P. *Co to iest Collatio?*

O. Jest pozwolenie wakuiącego beneficium od tego, ktory ma nato władzę. Valen.

P. *Collacio czym się rożni od Elekcyi, Prosentacyi i Postulacyi?*

O. Tym, że przez Kollacyą akceptowaną nawet przed obięciem possessyi o trzymuie się prawo na samo rzecz, iako Instytucyą czyli wprowadzenie i postanowienie. A zaś przez Elekcyą i prezentacyą tylko się daie prawo do rzeczy; Przez Postulacyą czyli wstawienie się zakim, nienadaie się żadne prawo

wo postulatowi, ani przez prezentacyą przed akceptowaniem Osoby. Valen.

P. *Ktore są należytości do podanie Kollacyi*

O. Z strony podaiącego ażeby one podawał szczerze, wolnie, samochętnie bez zakładow, z strony biorącego, aby był zdatny z obyczaiow swoich, z nauk i wieku, z strony rzeczy podaney, aby beneficium zawakowało, i żeby Kollator prawnie podawał. do ktorego kollacya, czyli podanie należy. de Conces. Præbend.

P. *Wieloraka iest Kollacya?*

O. Dwoiaka; samochętna czyli wolna, ktora samowolnie, i bez zawisłości czyiey bywa czyniona, Garcias. Jkonieczna, czyli poniewolna ktora nie samochętnie ale z zawisłości, i roskazu czyiego bywa dana, i iest powinna pewney Osobie, albo pewnemu gatunkowi osob. Garc.

P. *Do kogoż należy Kollacya beneficiow?*

O. Do tego, kogo albo zwyczay utwierdził, albo powaga prawa wyznaczyła, C. 8. A nayprzod do Papieża ktory ma naywyższą moc w rozdawaniu beneficiow. C. 2. de Præbend. po2. Do Legata alatere, do Posła od boku Apostolskiego w Kraiu sobie wyznaczonym. po. 3. Do Biskupa, ktory wszystkich beneficiow w swoiey Dyecezyi iest z urzędu swego Kollatorem, ieśli w szczegulności od kogo Innego niezawisła Kollacya. Can. 10. et seqven. po4. Do Biskupa razem z Kapitułą, ktory ma ieden głos a drugi głos ma Kapituła, procz ieśli Inaczey w Fundulzu obwarowano. Can. 14. po5. Do Kapituły samey bez Biskupa. po 6. Do dzierżawcy w dobrym

ſumieniu. Gonzal. *po 7.* Do Opatow, Przeorow, i do wſzelkich innych tak ſwieckich, iako i do Niewiaſt nato prawo, albo zwyczay dla ſiebie zachowany maiących. Clem. unica deſup.

P. Jakowych że Beneficiow podanie należy do Papieża?

O. Wſzyſtkich, ktore ſą Stolicy Apoſtolſkiey, albo zachowane, albo przywiązane, albo dla niedbalſtwa niżſzego Kollatora wytoczone aż do Papieża. Qvaran.

ROZMOWA XLIII

o Alternatywie

P. Co iest Alternatywa?

O. Jeſt to iedney funkcyi od dwoch ſtron na wzamian wykonywanie, napr: Przypodawaniu beneficiow od Papieża w pewne mieſiące, a w Jnſze mieſiące od Biſkupow.

P. *W ktorych mieſiącach może Biſkup podawać beneficia?*

O. Poſpolicie we 4. mieſiącach, to ieſt w marcu w Juniu, w 7brze w Decembr. Qvarant reg.

P. Biſkup ktory ma Prawo Alternatywy, w ktorych mieſiącach może rozdawać Beneficia?

O. W ſześciu mieſiącach, w Februarym, Aprylu, w Juniu, w Augu, w oktobrze, Nowembrze. d. Reg. 8. wſzakże powinien prawdziwie przy ſwoim Kościele. Po 2. powinien akceptować alternatywę, i wydać inſtrument akceptacyi w łaſną pieczęcią zapieczętowany, piſany w Jakim mieſiącu ſwoiey Dyecezyi, i przeſłać do Datary i Papieſkiey, a ſkoro będzie w Dataryi uznany, i zreieſtrowany, będzie miał przywiley

wiley alternatywy, w ſzakże niew przod, gdyż to wyraznie urządzono w Regule 8. Cancellarii. Aniepilnuiąc Kościoła ſwego przez oddalenie ſię, niemoże zaſzczycać ſię alternatywą. Jeſli by zaś zoſtawiwſzy ſwoy dozor ſam wychylił ſię gdzie na dni 20. lub 30. nie traci przywileiu. Barthol.

ROZMOWA XLIV.

o Zamianach

P. *Co to ieſt zamiana Permutacio w Prawie ſwieckim?*

O. Jeſt pewne ſtawienie rzeczy iedney za drugą. l. 1 ff. de Rer; permut.

P Coż ieſt zamiana w Prawie Kanonicznym?

O. Jeſt wzięcie iednego beneficium za drugie, trzeba zaś żeby beneficium z obuſtron i przyczyna była uznana, i approbowana od tego, ktory powinien przypuścić tę odmianę. Bywa zaś dwoiako zamiana, Jnna proſta, kiedy iedne beneficium poproſtu za drugie zamienia ſię; Jnſza nieproſta kiedy w zamianie zachowuie ſię iaka penſya, albo dzieſięcina, z umową, aby ieden drugiemu płacił eſpenſy na Bulle; ktore to warunki wyrażone bydź powinne, w zamianie beneficiow. Biſkup zaś może przyiąć rezygnacye w rękach ſwoich, ieśli by zamiany były proſte.

P. Beneficium ktore ma prawo zaſtępſtwa Jus Patronatus, czy może bydź zamienione bez pozwolenia Patrona?

O. Ogulnie mowiąc niemoże, atoli Biſkup bez pozwolenia Patrona w tych przypadkach może nadać beneficium,

cium, a ieśliby Patron zapozwany z wyrażeniem przyczyny nieſtawił ſię. Tudzież kiedy zamiana czyni ſię z warunkiem: Jeśliby ſię podobało Patronowi, w tedy bowiem zamieniaiący unikńie kary, 3. Jeśliby był wielki pożytek Kościoła, iako to: gdy by był wielki Teolog mieſzczony między Heretykami, który wziął beneficium, albo przykładnego życia, i wielkiey świątobliwości, 4. Jeśli by Papież Rzymſki w expedycyi, i w Bulli ſwoiey nieuznał w ſzczegulności tego Prawa zaſtępſtwa.

ROZMOWA XLV.

o Zrzeczeniu ſię czyli Renuncyacyi.

P. *Co to ieſt zrzeczenie ſię Renunciatio?*

O. Jeſt dobrowolne uſtąpienie Prawa ſwego, bywa zaś dwoiakie: wyraźne, kiedy dzieie ſię na piſmie ſłowami wyraźnemi, i taiemne; kiedy czyni ſię bez ſłów, iako to: przez weyście, i obięcie innego beneficium, które niemoże bydź połączone. Rożni ſię zaś *Renunciacio* od rezygnacyi, gdyż rezygnacya bywa czaſem przez wzgląd na pewną oſobę nominowaną od rezygnuiącego. Zrzeczenie ſię zaś nieczyni ſię przez wzgląd na pewną oſobę, lecz aby Superyor ſamowolnie opatrzył, kogoby ſam chciał; Tudzież rezygnacya zawſze ieſt z rzeczy, albo z Beneficium będącego w Poſſeſsyi; zrzeczenie ſię zaś bywa czaſem od prawa Poſſeſsyi.

P. *Papież czy może zrzec ſię Papieſtwa?*

O. Może, ale one na nowo przyiąć niemoże, a tak nie może rezygnować przez wzgląd naiaką oſobę, ponieważ on ſam

ſam ſobie ſukceſsora obierać niemoże. Goffrid. Felin.

P. *Biſkup możeli zrzec ſię ſwoiego Kościoła, albo onego uſtąpić bez pozwolenia?*

O. Niemoże, ani mu pozwolenie dane bydź niemoże, procz tylko dla zgrzybiałey ſtaroſci cap. 1. ta równie też i beneficiat niemoże bez pozwolenia Superyora zrzec ſię beneficium ſwego; i to by maiąc pozwolenie powinno bydź w ręku przełożonego, a nie wręku świeckich, bo to nic nieważy. Gdyby zaś licencyą za nic ważył, może bydź przymuſzony.

P. *Papież dla czego mógł by pozwolić Biſkupowi zrzec ſię Biſkupſtwa?*

O. Mogłby pozwolić ieśliby dowodnie obawiał ſię ſmierci, albo niemiałby zkąd żywić ſię. Tudzież i te przyczyny: Debilis ignarus tum conscius irregularis, quem mala plebs odit, dans scandala, oedere poſsit. Tudzież że w jednym i tym że Kościele niemogą bydź ach. Biſkupów.

ROZMOWA

o Rezygnacyach.

P. *Co to ieſt wſtęp Acceſsus?*

O. Wſtęp to ieſt kiedy Papież beneficium dziecięciu niemaiącemu lat pozwala, a taki wſtęp iuż ieſt znieſiony przez Synod Trydent: cap: 7. ſes. 25.

P. *Co to ieſt powrot Regreſſus?*

O. Kiedy Papież pozwala komu ſukceſsyi do iakiego Beneficium, aby one otrzymał po ſmierci czyiey. I to iuż znieſiono przez ten że Synod.

P.

P. *Co to ieſt uſtąpienie Resignatio?*

O. Jeſt ſamochętne uchylenie Prawa ſwego właſnego, a te bywa abſolutne, czyli bez warunkòw uſtępuiąc, i kondycionalnie, czyli z warunkiem, kiedy kto rezygnuie, zachowuiąc ſobie powagę iakową. C. Tua nos.

P. *Możeli Biſkup dopuścić rezygnacyą Beneficiów?*

O. Może, bądź to proſte, bądź to maiące dozor duſz byleby rezygnacya była bez mianowania oſoby, ani też utrzymuiąc iakową oſobę. Bulla Pii V. Quanta.

P. *Z iakich przyczyn może Biſkup dozwolić Rezygnacyi.*

O. Z przyczyn w prawie wyrażonych, to ieſt: kiedy przez Prawo, albo przez dzieło niemogą Kościołowi uſługiwać, ieśliby iaką zbrodnią, albo cenſurą Kościelną uſidleni, albo mieliby dwoie niezgadzaiące ſię beneficia, albo ieśliby chcieli wſtąpić do Zakonu, albo zaciągnąć Małżeńſtwo, albo mieliby ciężkie zawaśnienia, albo poźną ſtarością oſłabieni, albo znaczną chorobą przeſzkodzeni byli. Bulla Pii V.

P. *Jakie zbrodnie bywaią przyczyną do rezygnacyi?*

O. Jeśliby kto był cudzołożnikiem, mężoboycą, Symoniakiem, maiącym nałożnicę, wygnańcem, Jrregularis, i ieśli by żył z zgorſzeniem.

P. *Jaka ſłabość ciała do rezygnacyi wyſtarczy?*

O. Każda ſłabość przeſzkadzaiąca uſługi Kościelne, czy by to pochodziła z ſtarości, czy z choroby przypadkowey.

P. Jaki niedoſtatek umieiętności przymuſza do rezygnacyi.

O. Jeśliby kto był taki, iżby nawet mierney umieiętności niemiał. Can: cum nobis.

P.

P. Jak maią bydź rozumiane nieſnaſki i złości poſpolſtwa, żeby wyſtarczyła do Rezygnacyi?

O. Kiedy nieſnaſki ſą tak trudne, a Lud tak twardego karku, ludzie tak wielkiey złości iż u nich nic zgoła niemoże pożytku ſprawić. Pralat. ſtaph. Quarant. intit:

P. Jakie zgorſzenie ſprawi Rezygnacya?

O. Niekażde zgorſzenie, ale tylko te, które niemoże ſię uſmierzyć bez grzechu śmiertelnego. Staph: Quarant.

P. Jeśliby w Rezygnacyi popełniło ſię świętokupſtwo, czy ma bydź powrocone beneficium Rezygnuiącemu?

O. Bynaymniey, ale zaraz zawakuie, a Biſkup może one dać oſobom ſpoſobnym, wſzakże nie ſwoim krewnym, ani domownikom pod karą ſuſpenſy od Kollacyi beneficiow, ani też koligatom rezygnuiącego, ani domownikom iego, gdy takowi niebywaią nominowani w rezygnacyi, a to ieſt zabronione w rzeczoney Bulli Piusa V.

P. *Gdyby kto popełnił iakowy wyſtępek do którego przywiązano za karę utratę beneficiow, możeli taki w czaſie zawieſzonego Prawa o Jnkwizycyi rezygnować ſwoie beneficia dla iakowey oſoby?*

O. Może i owſzem i po Dekrecie zawieſiwſzy appellacią rezygnować ſwoie beneficia w ręku Biſkupa, po proſtu; a w ręku Papiezkich przez wzgląd na iaką oſobę, racya ieſt: ponieważ nikomu niebywa odięte beneficium i właſne iego Prawo aż do ſentencyi oſtateczney, i nieodwrotney Definitivam. Quarant. Rezygnacie powinny ſię między dziewięcią Mieſiącami od daty publikować na ſummię przy za

świadczeniu Notariusza, i na drzwiach w Swięto.

ROZMOWA XLVI.

o Kaznodziciach.

P. Biskup izali iest obowiązany do Kazania przez się?

O. Jest sam swoią osobą mowić obowiązany, atoli ieżeli ma iakowe przeszkody, powinien wyznaczyć na to mężow sposobnych, którzy by na mieyscu iego dopełnili tey powinności, a zato ich żywić powinien. Conc. Trid.

P. Jeśli by Paroch sam chciał Kazanie prawić czy może lud, albo i Biskup inszego Kaznodzieię przypuścić?

O. Jeśliby sposobny był sam, tedy iemu bardziey przysłoi gdyż pełni swoią powinność. Conc. Trid.

P. Dyakon czy może Kazanie mowić?

O. Może, gdy w stopniu iego daie się mu ta powinność z Approbatą Biskupską.

P. *Czy może Biskup pozwolić świeckiey osobie prawić Kazanie?*

O. Swieckiey osobie niemoże, ale Klerykowi który ieszcze nie iest w stopniach Swiętych byleby nauką i świątobliwością był zaszczycony, wybornie może to zlecić. Declarat.

P. *Kaznodzieie wszyscy od kogo maią bydź examinowani i approbowani.*

O. Od Biskupa, tak świeccy, iako i zakonni chociażby mieli pozwolenie od innych Biskupow opowiadać w swoich Dyecezyach, i powinni od niego benedykcye i pozwolenie wziąć na piśmie, inaczey nie maią bydź przypuszczeni wszak-

wszakże i ustne wyraźne zezwolenie Biskupa, z benedykcyą dane wolnemi Kaznodzieiow na sumnieniu czyni, bo tyle waży wyrok, ustny Pasterza, ile i na piśmie podany. Innych zaś Biskupow licencya nierozciąga się do cudzych Dyecezyi. Conc. Trid. Chyba przez związek Biskupa lub Metropolity zwierzchnością Zakonną, gdy wyraznie kraiowy Arcy Biskup czyli Metropolita poczytuie tych Zakonnikow za examinowanych i Approbowanych, których zwierzchność Zakonna sprzymierzona z Metropolitą i zewszystkiemi Biskupami kraiowemi imieniem i użyczoną sobie mocą examinuie, Approbuie i wysyła z Dyspozycyą na piśmie daną w czym Biskupi obowiązuią sumnienie Przełożonych aby mężow zakonnych doświadczonych w nauce katolickiey cwiczonych, w życiu nienagannych, w obyczayności niegorszących, do funkcyi Kaznodzieyskiey i spowiedniczey wyznaczali na tey bowiem zasadzie zwierzchność zakonna od tych że Biskupow katolickich ma sobie wruczoną iako i konsystorz Biskupską Juryzdykcyą,

REIESTR

Rzeczy zawieraiących ſię w Tomie, IV.

Rozmowa I. o Zawakowaniu Stolicy Biſkupiey, aby nie w tym czaſie niewznawiać.
Rozmowa II. o Proſzeniu Prałatów de Poſtulatio: Præla:
Rozmowa III. o Elekcyi obranego władzy.
Rozmowa IV. o Obraniu Kanonika w Kościołach Katedralnych, i w Kollegiatach.
Rozmowa V. o Elekcyi Ceſarza.
Rozmowa VI. o Obieraniu Papieża.
Rozmowa VII. o Examinie Biſkupa.
Rozmowa VIII. o Poświęceniu Biſkupa.
Rozmowa IX. o Rezydencyi Biſkupa.
Rozmowa X. o Urzędzie Biſkupa.
Rozmowa XI. o Urzędzie Arcy - Biſkupa i o używaniu Palliuſza.
Rozmowa XII. o Przeniesieniu Biſkupa.
Rozmowa XIII. o Czeladce Biſkupiey.
Rozmowa XIV. o Wikarym, Aſseſsorze, i Fiſkaliſie Biſkupa.
Rozmowa XV. o Jndulgenciach i Remiſsach.
Rozmowa XVI. o Zamianie Teſtamentów i zredukowaniu Mszy.
Rozmowa XVII. o Obrazach.
Rozmowa XVIII. o Przywileiach Biſkupów.
Rozmowa XIX. o Występkach i karach Biſkupich.
Rozmowa XX. o Dopełnieniu zaniedbaliſtwo Prałatów.
Rozmowa XXI. Aby Prałaci powinności ſwoich, albo Kościołów pod roczny czynſz niezaſtawiali.
Rozmowa XXII. o tych rzeczach które czynią Prałaci bez zezwolenia Kapituły.
Rozmowa XXIII. o Koncyliach.
Rozmowa XXIV. o Synodzie Diecezalnym.
Rozmowa XXV. o Sędziach Synodalnych.
Rozmowa XXVI. o Examinatorach Synodalnych.
Rozmowa XXVII. o Wizytowaniu Dyecezyi.
Rozmowa XXVIII. o Kościele Katedralnym, o kapitule, i o Godnościach.

Rozmo-

Rozmowa XXIX. o Dziekanie kapitulnym.
Rozmowa XXX. o Magiſtrach, i o tym aby nic niewyciągano za pozwolenie do Nauczania.
Rozmowa XXXI. o Czytaniu piſma S. w Kate: Koście:
Rozmowa XXXII. o Czytaniu Piſma S. w Monaſterach i Na ſtudiach.
Rozmowa XXXIII. o Lektorze Grammatyki.
Rozmowa XXXIV. o Spowiedniku Kanoniku.
Rozmowa XXXV. o Examinie i opatrzeniu Kościo; Para:
Rozmowa XXXVI. o Parochach i Kościołach Parafial:
Rozmowa XXXVII o Rezydencyi Parocha.
Rozmowa XXXVIII. o Kleryku chorym.
Rozmowa XXXIX o Wikarych i Koadiutorach Parochów
Rozmowa XXXX. o Beneficiach.
Rozmowa XXXXI. o Kapellaniach.
Rozmowa XLII. o Nadawaniu czyli Kollacyi.
Rozmowa XLIII. o Alternatywie.
Rozmowa XLIV. o Zamianach.
Rozmowa XLV o Rezygnacyach.
Rozmowa XLVI. o Kaznodzieiach.

ROZMOWY

z Kſięgi V. Prawa Kanonicznego.

o Sprawach Kościelnych o wyſtępkach, i karaniu Klerykòw.

P. Sprawy wſzyſtkie Koſcielne przed iakim ſędzią maią bydź rozprawiane?

O. Przed Biſkupem, czyli przed zwierzchnością ſobie z urzędu naznaczoną. Conc Trid.

P. Sędzia Koſcielny iak wielo ſpoſobami może uſmierzyć wyſtępki klerykow?

O. Trzema. 1. Nadonieſienie ſtrony za ſkarzaiącey. 2. z urzędu. 3. Nazaſkarżenie Fiſkalisa, czyli dozorcy powſzechnego. Julius Clerus in Practica.

P. Ktore ſprawy nie przed zwyczaynym ſędzią mogą bydź traktowane?

O. Te, ktore z naywyżſzey powagi uſtaw, powinny bydź przed ſtolicą Apoſtolſką rozprawiane, albo ktoreby Papież z przynagiaiącey ſłuſzney przyczyny, przez komiſ rękę ſwoią pod piſany do ſiebie odwołał

P. Jakie ſprawy bywaią wyłączone ktore niepowinny traktować ſię przed ſędzią zwyczaynym napierwſzey inſtancyi

O. Sprawy ſtudentow wtych Akademiach ktore mocą zachowania traktuią ſię przzd ſwoim ſędzią, tak w Poſſeſſyi, iako i w właſności. DD.

P. w jakim ciągu czaſu maią ſię agitować ſprawy Koſcielne?

O. Między dwoma laty od dnia wzruſzenia ſprawy, za upłynieniem zaś tego czasu godzi ſię ſtronom do wyż-

ſzych

ſzych ſędziow uciekać ſię i appelować, aprzytym powinni wziąć ſprawę wonym ſtanie. wktorym ieſt. Conc. Trid ſes 24.

P. Gdzie by ſędzia nieuſtawał aby przez niego ſprawa była zakończona między dwoma laty, czy można od niego ſprawiedliwie appelować?

O. Jlekroć ſtrony pilności niedołożyli, aby ſprawa była zakończona, niemogą appelować ale; ieśli ſprawa nie ieſt zakończona, a ciąg dwoch lat upłynoł, ſprawiedliwie mogą appelować,

P. *Jnhibicye ktore bywaią od metropolity co wſobie zamykać powinna?*

O. Koniecznie wſobie zamykać powinne wyrok kończący ku uciążeniu niepowetowanemu przez definitywe, jnaczey nie nieważy.

P. Kiedy ten Sędzia doktorego ad Quem może Jnhibicye włożyć ſędziemu od ktorego a Quo?

O. w Ten czas kiedy ieſt apellacya ſprawiedliwa, a ſprawa appellacyi uznana od ſamego ſędziego, do ktorego *ad Quem* i zapozwana od ſtrony przeciwney, a niewprzod; gdy by zaś ſędzia odwołał dekret ktorego był ſam wydał, iod ktorego było za appelowano, tedy ieśli by mu ſię podobało; może znowu poſtępować wtey ſprawie, i one zakończyć. ponieważ gdy uſtaie przyczyna uſtaią oney i ſkutki. c. *cum ceſsante cauſa de appl.* żaden zaś ſędzia niemoże udeterminować ſprawy niewidziawſzy Procesu, i owſzem appelluiący ieſt powinien akta ſwoim expenſem podawać, i przynieść od Sędziego od ktorego appelował; ten zaś Sę-

Sędzia powinien mu bez płatnie wydać proſzącemu. Conc. Trid. ſes 23 c 3.

P. *Co powinna mieć wſobie inhibicya, aby ſię uſprawiedliwiła, i ſwoie ſkutki uczyniła?*

O. Nay przod aby ſędzia doktorego ſię appeluie był wyżſzy. 2. żeby Jnhibicya całą ſprawę wſobie zamykała. 3. żeby pozwolona była ſtronie do ktorey należy. 4. żeby ieſcze nieuſtał urząd ſędziego ktory wydał Jnhibicye. de Gras. ceſar. Niemoże iednak ani metropolita, ani Nunciusz (gdy by kto donich appellował) wyłączyć appeluiącego od Juryzdykcyi ſwego Biſkupa; wJnſzych ſprawach przynaymniey gdy ieſzcze trwa rozprawa gdyż to ieſt zabronſono. Appellowanie zaś wiedney ſprawie przypuszczone niezbrania Biſkupowi aby za inny wyſtępek niekarał, gdyż appellacya niewyłącza od juryzdykcyi Biſkupa. Appelacya wrzeczach Kryminalnych do ſądu Rzymſkiego bywa powierzona Arcy: Biſkupowi, albo iego wikariuſzowi, aleczaſem zpewney iakey przyczyny, może bydz powierzona ktoremu bliższemu Biſkupowi, albo jego wikaremu, ale nieniższemu. Conc. Trid ſes. 13.

P. *Delegacye wſprawach Kryminalnych wſądzie Rzymſkim, albo od Nunciuſzow, albo Poſłow uczynione Jnſzym ſędziom, anie ordynariuſzom, ani ſynodalnym, iakową moc maią?*

O. Takowe delegacye rozumieią ſię bydź podſtępne *ſubreptive*, gdyż to wierzyć niemożna, aby Sędziowie wyżſi chcieli wyłączyć winowayce od juryzdykcyi ſwego Biſkupa, gdy właſciwy paſterz lepiey mogł by uleczyć, aniżeli cu-

dzy, ktoremu ſtaránie orey owieczce nieieſt przywiązane Conc. Trid. ſes. 25 zkąd ſam Biſkup tylko rozeznawać powinien Reſkrypt Papiezki o appellacyi wrzeczach kryminalnych uproſzony; kiedy zaś bywa appellowano od. exkommuniki, albo od męczarni, albo od więzienia, wtedy potrzeba proſic o akta, ſędzia zaś niema mieć jnhibicyi aż obaczywſzy akta, a gdy ſię pokaże uciążliwość, wtedy ma bydź wydana jnhibicya, z więzienia tey niemożna ſię uwolnić, aż poweyrzeniu w Akta. Tudzież ieśliby z aktow okazało ſię że Dekret exkommuniki był ſprawiedliwy, ma bydź odeſłano do ſędziego niższego, aby od niego wziął Abſolucyą; Jeśli by zaś że była niesprawiedliwa, tedy wyzſzy Superyor może go abſolwować, a ieśliby powątpiwano, więc ma bydź odeſłany do ſędziego niższego, aby wkrótkim czaſie onego abſolwował.

P. *Przeciwko uparteмu czy powinna przypuścić ſię appellacya?*

O. Kiedy appellujący trwa w uporze, ani powinna bydź dana inhibicya, ani przypuſzczona apellacya. ſtepch Quarant. Może zaś kto bydź abſolwowanym dla oſtrożności chcć żeby niebył exkomunikowany. Ta zaś abſolucya bywa w oſtrżności dawana kiedy bywa powątpiwano o ſprawiedliwey przyczynie klątwy; a w tedy przeyrzawſzy akta przypozwawſzy ſtronę, założywſzy warunek o poſłuſzności mandatowi przez krótki czas do rezydencyi powroćiwſzy expenſat zwykło ſię czynić. Quarant.

ROZ-

ROZMOWA II.

o Zyciu i uczſciwości Klerykow.

P. *Co ſię tu rozumi przez to ſłowo życie?*

O. Rozumi ſię zwyczay uczciwy, albo nieuczſciwy obchodzenia ſię w tym ſtanie żyiąc; czyli rozumie ſię, o poſtępkach, dziełach, i zabawach, dobrze albo zle ſprawowanych, a nie zaś o ſamym dychaniu i wyżywieniu ſię te zaś Jmie uczściwość *Honeſtas* znaczy zachowanie ſię w publiczney ſprawiedliwości, według uſtaw Kościoła, które dla zachowania uczściwości wydane ſą: naprzy. gdyby zabroniono aby ſię nikt nieżenił z krewną ſwoią, albo żony ſwoiey. C. 1. deſpons. Tu zaś mówi ſię o uczściwości zewnętrzney Klerykow, która zależy na zupełności wielu rzeczy, w ſprawach, w ubierze, w rozmowach, w ſmiechu, w celebrowaniu, w trzeźwości w powinnościach.

P. *Kleryk celebrujący iaką uczciwość mieć powinien?*

O. Powinien bydź od dzielony, od łączony od ludzi dla większego uſzanowania, uwagi, i Pobożności. C. S. Albowiem Klerycy tylko bywaią wzmiankowani Jmieniem ludu w materyach ſurowey i nienawiſney, w ſprzeczkach nieprzypuſtnych, w materyi zaś przyiazney, i do przywileiow ſciągaiących ſię, niemaią bydź wzmiankowani, bo cokolwiek ſię pozwala Ludowi, daleko więcey ſłuży Klerykowi, iako godnieyſzemu Abb. Jmieniem też Ludu, zamykaią ſię i niewiaſty.

P. *Jak bywa karany Lichwiarz Kleryk?*

O. Powinien bydź wyklęty przez Dekret. C. Cler:

P. Możeli Kleryk bez kary mieć oręże na obronę?

O. Może, bo tylko kara uſtanowiona ieſt, na Klerykow noſzących oręże obrazliwe, czyli zaczepne, a tak może nosić Pancerz żelazny, gdyż tym życie swoie obroni, ale nikogo nieobrazi. Abb.

P. *Kleryk możeli woiować na Woynie ſprawiedliwey bez boiazni ſrregularnoſci?*

O. Może bez Jrregularnośei, bez klątwy, i bez kary, choć by w ten czas nieprzyiaciela zabił, wniewinney obronie życia swego, gdyż prawem natury, gwałt gwałtem od pędzać godzi się. Abb.

P. Kleryk noſzący noż, czy popada wkarę, iako noſzący broń?

O. Jeśli by ten nóż był do kraiania chleba, mięsa &c. i w przygodach do życia potrzebnych, niema żadney kary: ieśli zaś dla obrażenia iako puginały, miecze, tedy popada w censury Kościelne.

P. Mnich trzymaiący w ſwoiey celi Oręże, czy bywa wyklęty ſamym Prawem, czy przez Dekret?

O. Mnich noszący, albo trzymaiący w Klauzurze Oręże, iako to strzelby, szable, Miecze, puginały &c. samym dziełem staie się wyklętym, Kleryk zaś Swiecki przez Dekret. Abb. in C. Cler. n. 8. devita & Honeſt. Cler:

ROZ-

ROZMOWA III.

o Skarbieniu Pieniędzy Biskupow i Klerykow.

P. Co to ieſt ſkarbienie Pieniędzy?

O. Są to pewne pieniądze wytoczone od zbioru Oycowskiego, albo Pańskiego, aby dane były Synowi, albo słudze. 1. Depoſito ff. de peculiis §. *i Pecunia* słowko łacińskie, wzięte z tego słowka *pecus* bydle, albo owce, ktòremi bydlęty przed tym płacono zakażdą rzecz, pòki niewynaleziono monety pieczętowaney, ze złota, srebra, miedzi.

P. Wieloraki ieſt zbior pieniężny?

O. Zaiste rozliczny bywa zbiór, czyli skład, 1. skład Woienny. 2. Grodowy. 3. Wynalazkowy. 4. Wynikły. 5. Podatkowy z wiosek. 6. Dziedziczny, czyli po Rodzicach, lub krewnych &c. lege Cod. ff ad Trebell. Woienny skład pieniężny iest to ten pieniądz, czyli substancya, ktòrą żołnierz swoią pracą nabywa na Woynie, kiedy w Woysku służy, i w tym składzie ma prawo zupełne żołnierz, chociaż by miał Oyca. Tudzież i żołnierze służący ktorzy assystują w Pałacu, bo to co od nich się nabywa, zowie się pieniądz Woiewodzki, ktòrzy chociaż niesą na Woynie, zachowują iednak osobę Xiążęcia. Bald. in l. Cum.

P. *Coż to ieſt pieniądz Grodowy?*

O. Jest to ten pieniądz ktòrego Patron nabywa swoią pracą offiaruiąc prawuiącym się swoie zastępstwo w Jch sprawach, gdyż iako żołnierz na Woynie pracą cielesną, tak

Pa-

Patron w pilney czułości, pracą umyſłu, i ducha, nabywa onych pieniędzy, równie iako i każdy Nauczyciel, iakowey bądź umieiętności, nauczaiąc uczniow w Szkołach. l. fin. C.

P. *Co to ieſt, pieniądz przychodowy?*

O. Jeſt to on pieniądz, albo ſubſtancya, która przybywa Synowi od dziada Oyczyſtego, albo Macierzyſtego, albo z Teſtamentu pokrewnych, albo ſwoich Rodzicow; i ten pieniądz ieſt właściwy ſynowſki co do własności, ieſt on i oycowſki co do używania korzyści z niego; lecz gdyby było dano od Króla albo Ceſarza, tedy ma Przywiley Grodowego ſkładu. lege cum multa.

P. *Co to ieſt pieniądz wynikły, czyli zyſkowny?*

O. Jeſt to on pieniądz, którego Ociec, albo Pan daie ſynowi, albo ſłudze, ażeby nim handlował; a ten ieſt i Oycowſki, co do własności, i ſynowſki, albo ſługi co do korzyſtania z niego, i często zowie ſię peculium pagonicum. Bart. in l. illud.

P. Jakiż ieſt zbior pieniężny Biſkupow i Kleryków?

O. Jeſt maiątek Oyczyſty Klerykow, z którego ſię żywią. l. Cog ff. in Trebell. Bywa zaś dwoiaki, wynikły Profectitium, który wynika z korzyści iego beneficium, albo z nabytych rzeczy przy weyściu do Kościelnych uſług. i Przybyły adventitium który przychodzi Klerykowi przez wzgląd na iego oſobę. Godfrid. in ſum.

P. Wielorakie ſą dobra które Kleryk albo Biſkup, ma w ſwoiey władzy?

O.

O. Dwoiake: 1. Dobra iego beneficium uſtanowione na iego wyżywienie. 2. Dobra Kościelne poſtanawiać na fabrykę, albo na ozdoby, i inſze potrzeby. w Dobrach fabryki Biſkup albo Kapłan ieſt Adminiſtrator; w Dobrach zaś rego Beneficium ieſt ten, który korzyść zbiera z wolney adminiſtracyą. 2. z Dobr fabryki, albo Kościoła obowiązany zdawać rachunek prawnie, ale z dobr ſwego beneficium nieobowiązany zdawać komu rachunku. 3. Jeśli by dobra fabryki na ſwoie lub ſwoich używanie obrocił, obowiązany zapłacić z własnych, a zaś z ſwego beneficium nikomu nie ieſt obowiązany. 4. w Dobrach fabryki, albo Kościelnych żadney niema własności, ani korzyſtowania z nich; w dobrach zaś ſwego beneficium ma uſum fructuum, używanie korzyści, lecz dobra ſame ocalić ſię powinne, dla tego do ich obrony, ma właściwości moc. Abb.

P. Gdyby Kleryk z pieniędzy Kościelnych kupił pola; komu przyſądzić ſię ma to pole?

O. Kościołowi, a ieśli Kleryk żyie powinien karany bydź za zdradę, że ſobie przywłaſzczył. Abb. A przeto gdy bywa co kupowano z pieniędzy Kościelnych, powinno ſię opiſać w dokumencie imieniem Kościoła, a nie zaś imieniem Prałata, albo Kleryka kupuiącego; inaczey taki Prałat, albo Ekonom ma bydź oddalony od adminiſtracyi. c. Preſbiter.

P. Rzecz kupiona czyia ſię bydź rozumi?

O. Kupuiącego, bo onim dokument zaſwiadcza, procz ieśliby inaczey z przeciwney ſtrony było dowiedziono. Abb.

P. Kleryk gdy co nabywa przez ſwoy dowcip, komu nabywa, Kościołowi, czyli ſwoim Dziedzicom?

O.

O. Kleryk świecki temu nabywa, komu by sam zechciał; zakonnik zaś nie sobie, ale Monasterowi w którym żyie, skąd nabytku swego z iednego Monasteru, bez wiedzy i pozwolenia Przełożonego tegoż Monasteru przenosić niemoże, chibaby chciał zaciągnąć klątwę na siebie; rzeczy bowiem które onemu są pozwolone do używania, wrównym zawsze stanie bydź powinny; a za tym onych przymnażanie, nie iego, ale mieyscowe są, wszystkie nabytki, gdyż wszystkie dni mieszkania, i służby iego, w Klasztorze, Klasztorowi za wyżywienie i odzienie, i pomieszkanie przynależą; zapłaty zaś w Niebie spodziewać się powinien a nie z Klasztoru; przeto mu Klasztor miłość, wdzięczność, i pamięć wieczną mieć obowiązany, że nie sobie lecz Klasztorowi swoy dowścip poświęcił; co koniecznie w Dzieiach Klasztornych i dla pamięci, i dla przykładu zapisano, i często przed pospolitością ma być czytano.

P. Gdyby kto miał intencyą zapisać Kościołowi sto Czerwo: Zło? a namowiony od Spowiednika, zostawił by w ręku Spowiednika, ten czy był by winien oddać Kościołowi?

O. Jeśliby Spowiednik zdradliwie postąpił mowiąc kłamstwo. napr: że ten Kościoł iest bogaty niemaiący potrzeby, w tedy będzie obowiązany zapłacić za szkodę, ztąd wynikłą. Jeśliby zaś swoiemi podchlebnemi mowami bez kłamstwa, przełożył mu swoią potrzebę, nie iest obowiązany do powrocenia szkody, gdyż miłość od siebie samego zaczyna, a nikomu nieczyni krzywdy. C. Charitas

P. Biskup z których dobr ma bydź żywiony, i czynić expensa, czy

czy z dobr i korzyści Kościelnych, czy z maiątku, którego ma ieszcze przed weyściem na Biskupstwo?

O. z Dobr swego Kościoła, ponieważ godzien iest robotnik zapłaty swoiey, iako rzeczono w pismie, (niezawiąześ ust woła młocącego. A zaś dobra które miał przed weyściem na Biskupstwo, i pracą nabyte, maią bydź zachowane, nietknięte, aby on w Testamencie o nich rozrządził. Tudzież z dochodow Kościelnych mogą Biskupi krewnych swoich ubogich prawdziwie, i domownikow żywić, i wpotrzebie według ich stanu ratować, gdyż miłość dobrze rozrządzona od siebie, i od swoich zaczyna. Conc. Trid. ses. 25. c. 1. de Reff. Te zaś ubostwo ma bydź brane politycznym sposobem według urodzenia szlachetności iakowości stanu i osoby, chociaż niepowinni ich wzbogacać. Abb. in Eos.

ROZMOWA IV.

o Dobrach i o Odzieniach Kleryckich.

P. Dobra Kleryckie do kogo należą?

O. Po umiarkowanym wyżywieniu Kleryka reszte należy do ubogich, według jawnego prawidła *Bona Clericorum sunt Patrimonia pauperum.* Majątki Klerykow, są to dziedzictwa ubogich.

P. Kleryk maiący dobra dziedziczne po Rodzicach, a razem dobra z beneficium Kościelnego z których się żywić powinien?

O. z Dobr beneficium, ponieważ kto służy ołtarzowi z ołtarza żyć powinien, godzien zaś iest robotnik zapłaty swoiey; Dobra więc Oyczyste może wolnie zastawić Krew-

nym swoim chociażby byli bogatemi. Cum secundum de præbend.

P. Na iakie używania Kleryk beneficium swego obracać może godziwie?

O. Aby uczciwie żył, a co mu zbywa nadto, rozdawać ubogim, atoli Rodzice i Krewni jeśli by byli ubogiemi, maią bydź pierwsi; Inaczey maiątkow na nieprzystoyne, i niepożyteczne rzeczy używać niegodzi się, jako to: nahodowanie psow do myśliwstwa, do stroienia, i utrzymywania Niewiast niewstydliwych. DD. super.

P. Kleryk który by miał swoie własne cielesne dzieci izali może z swego beneficium hodować i wspomagać one?

O. Może i jest obowiązany do czynienia tego wsparcia, czy by to były dzieci urodzone z godziwego, czy z niegodziwego społkowania; gdyż taki Kleryk iest Ociec naturalny takowego dziecięcia, a według prawa natury obowiązany iest żywić, i wspomagać tego, którego spłodził. Abb. in C. 1.

P. Kleryk używaiący świeckich sukni tak bywa karany?

O. Traci Urząd Kapłaństwa poty, poki się nieupamięta. C. Eppi 21. q 4. A przeto Klerycy powinni używać sukni czarney i długiey do kostek; a jeśli by raz upomnieni niepoprawili się, można go processować aż do odjęcia mu beneficium. Niepowinni zaś używać kolorow czerwonych, i zielonych w swoich sukniach, ani ostrogow pozłacanych, ani guzikow, ani sprzążek u obuwiu, srebrnych, lub złotych, ani pierścienia; jeśliby niebyli w jakiey Godności Kościelney; ani włosow fryzować, pudrować C. penultim. Pogrzebani

bani zaś maią bydź w świętych odzieniach Kościelnych. Lyra. C. Levitici.

ROZMOWA V.

o Klerykach Pojedynkujących.

P. *Wielorako popełnia się Mężeboystwo?*

O. Czterma sposobami, Dziełem, roskazem, poradą, i obroną C. 2. de clericis pug.

P. *Coż iest Poiedynek?*

O. Jest to utarczka dwoch, albo wielu, aby jaką rzecz prawdziwą uczynić, albo pomścić się krzywdy w pewnym czasie, na wyznaczonym miescu, z wybranemi zastępcami od stron, których by powinność była rozdzielić ziemie, i ci zwykli doswiadczać broni, czyli oręża, sądzić o zwycięstwie tak, że prawda miała zalegać na orężu, a nie na inszym rozsądzeniu. in l. antiqu.

P. *Jak bywaią karani poiedynkuiący?*

O. Tak oni sami, jako ich zastępcy pomagaiący, są wyklęci, nieuczciwi, a wszystkie ich dobra skonfiskowane, a jeśli by pomarli w pojedynku, niemaią pogrzebu Kościelnego. Conc. Trid. ses 25. Jako też i Panowie doczesni niezabraniaiący poiedynku, stają się wyklęci; procz tego jeśli by ieszcze wyznaczyli mieisce, tracą to wszystko, co od Kościoła maią; a to się wszystko rozumie o Pojedynkach jawnych. Przytym wiedzieć potrzeba że człowiek w Pojedynku śmiertelnie raniony, niemoże bydź Spowiadany, i komunikoE e 2

nikowany przed ſkonaniem, ale mu pogrzebu Kościelnego ſprawować niegodzi ſię dla poſkromienia Jnnych od tego wyſtępku.

P. Kleryk na poiedynek odzywaiący ſię, iak bywa karany?

O. Bywa złożony z Officium, i odſądzony od beneficium. C. 1. Ta zaś ſuſpenſa przez Dekret na niego wypada, ale exkommunika ſamym zaraz dziełem z prawa na niego ſię zwala. Conc. Trid. Niewychodzący iednak na poiedynek, ale przegrażaiący ſię, niewpada ſamym dziełem w klątwę, bo ta klątwa nie naſtowa, lecz na dzieła włożona ieſt, karany iednak bywa rozſądnie od Sędziego iako nieſpokoyny. Jeſl by w poiedynku naſtąpiło odcięcie iakiego członka kleż krwi, albo śmierć przeciwnikowi, tedy tylko ſam Papież dyſpenſować z nim może; a jeśli nic z tego dwoyga tedy Biſkup dyſpenſuie. de Clerico pugn. C. 1.

P. Kleryk daiący Miecz, albo puginał, aby nim kto był zabity, iak bywa karany?

O. Staie ſię Jrregularis, ale jeśli by on nic niewiedział, a trafunkiem pożyczył takiego oręża komu, a ten by Mężobóyſtwo popełnił, Kleryk nieſtaie ſię Jrregularis, ponieważ żadney okazyi zręczney do tego zabicia, nie uczynił, iak tylko bardzo nieſpodziewaną.

ROZMOWA VI.

o Kleryku Swiętokupcy, Lichwiarzu, fałſzerzu, albo Łotrze.

P. Kleryk Swiętokupca iak bywa karany?

O.

O. Traci Kapłaństwo i Beneficium. C. in fin.

P. Za pogrzeb godzili ſię targowali?

O. Niegodzi ſię, ale ieśli co dobrowolnie od dziedziców offiarowane, można przyiąć. C. queſta eſt 13.

P. Możnali ſię umawiać, zadanie Poſſeſſyi, za poświęcenie, za adminiſtrowanie Sakramentów, za benedykcyą ſłubów Małżeńſkich, za pogrzebanie umarłych?

O. Niemożna zatę rzeczy wyciągać zapłaty gdyż ſą rzeczy święte, a wyciągaiąc koniecznie, popełnia ſię świętokupſtwo. Canon Non ſatis de Symonia. A za nią naſtępuie kara depozycyi z urzędu.

P. Kleryk popełniaiący kradzież iak ma bydź karany?

O. Siedm lat pokutować ma w zamknięciu.

ROZMOWA VII.

o Kleryku trzymaiącym Nałożnicę.

P. Co znaczy mieſzkanie Kleryka z Niewiaſtą?

O. Jeſt pomieſzkanie w iednym domu iako by Męża z żoną, ile ieżeli ta niewiaſta ieſt podeyrzana o niepowściągliwość, którey by w domu ſwoim chociaż by była Siostrą, trzymać niepowinien. C. 1. de Cohabitat. Mulie.

P. Ktoż ſię nazywa wiadomy nałożnik Concubinarius?

O. Kiedy wyſtępek iawny przez wyznanie na Sądzie, albo przez dekret, albo przez oczewisty upadek, który ſię żadną wycieczką utaić niemoże; Naprzyd: kiedy Kleryk w domu ſwoim utrzymuie nałożnicę iako żonę, i taki nazywa ſię iawny nałożnik. Can. Quæsitum.

P.

P. Ktoż to iest publiczny porubnik Fornicator?

O. Ten, który iawnie wałęsa się do rożnych Niewiast dla wszeteczności popełnienia. Navar:

P. Kleryk nałożnik, albo porubnik iawny celebruiący, albo sprawuiący służbę którego stopnia Kapłaństwa przed absolucyą od suspensy, taką zadaią karę?

O. Staie się Jrregularis odrzucenia godny, i niespodobny. Sylvester Verb: Jrr:

P. Ktoż może absolwować od tey Jrregularności?

O. Od iawney sam tylko Papież, od taiemney Biskup; w suspensie zaś Kleryka iawnego nałożnika, może dyspensować Biskup, bez żadney wątpliwości. Sylvester.

P. Jawność Notorietas nałożnika i porubnika, iak bywa dowiedziona, aby się znał bydź za suspendowanym?

O. Trzema sposobami, 1. Jeśli ten Kleryk iawnie się bydź wyznał nałożnikiem, lub porubnikiem, przed sędzią, 2. Kiedy Sędzia przez Dekret nieodzowny tak osądził, że naprzyd: Piotr iest iawny Nałożnik, lub porubnik *Fornicator*, 3. Kiedy oczewistość uczynku taka iest że Kleryk niemodważa się zaprzec że iest iawnym nałożnikiem. Can: Cum. A przeto w ten czas niepotrzeba żadnego zapozwania, ani ogłoszenia, według prawa; chiba tylko zezwyczaiu potrzebny pozew, lub ogłoszenie, bez tych bowiem niemożna go sądzić za suspendowanym. Covar. 1. par relect: zawsze tedy Kleryk czy nałożnik, czy porubnik, za suspendowany iest, byle był iawny, a to i od urzędu, i od beneficium; atoli potrzeba aby był wprzod uroczyście upomniany oto raz, i drugi i trzeci; potym przeciwko niemu należy prawnie postąpić. DD. Rozsądzenie zaś nałożników należy do sędziego Kościelnego; świeckich zaś Kościelnego, i świeckiego sądu. Conc: Trid: ses: 24. Wizakże w tym rozsądzeniu wielkiey ostrożności potrzeba, dla zgorszenia, i ossadzenia, i niebespieczeństwa śmierci niewiasty, i naprożbę Męża niewiasty. Gdyby zaś mąż zezwolił natę zbrodnie, w ten czas Sędzia iawnie postąpi.

P. Z publiczney pogłoski czy dosyć dowodzić o tey zbrodni?

O. Pogłoska publiczna powinna bydź tak, żeby od wszystkiego Ludu, albo od większey części ludu na sądzie, i oprocz sądu było twierdzone, iż naprzyk: Piotr popełnił taki występek, z taką osobą, a to bez żadnego rozrużnienia się w świadectwie, a chociaż by żaden niedowodził iż sam widział te zaświadczenie całego Ludu, albo większey części Ludu: uczyni iawny ten występek, przez pogłoskę publiczną. Szemranie zaś choćby naygęstsze między Ludem poki niepoydzie w publiczną pogłoskę, może bydź częstokroć kłamstwem, i podburzeniem od złośliwey iakowey strony rozsiewaiącey zelżywość. C. Tua nos de Cohabit: Cler: Ale chociaż by i naywięcey było świadków, a niechcieliby na sądzie przysiądz na to co świadczą, żadną miarą niemoże sędzia potępić Kleryka za nałożnika. z Taiemnemi zaś nałożnikami, i porubnikami daleko skromniey, i łaskawiey obchodzić się maią sędziowie.

ROZ.

ROZMOWA VIII.

o Kleryku w Exkommunice Celebruiącym.

P. Kapłan w Exkommunice celebruiący iak bywa karany.

O. Przez trzy lata powinien pościć od mięsa, i od wina (to iest od wszelkiego trunku upaiaiącego) a to w Poniedziałek, we Srzodę, i w Piątek. C. de illis 11. q. 3. teraz bywa karany więzieniem i wygnaniem, i inszemi karami od Sędziego Kościelnego, i zostaie Irregularis. C. 1.

P. Kapłan, związany mnieyszą Exkommuniką celebruiący, czy iest Irregularis?

O. Jeśliby to czynił niezpogardy Kościoła, albo Superyora, tedy nie iest Irregularis, ieśliby zaś to czynił na wzgardę Superyora, powinien bydź exkommunikowany, i grzeszy śmiertelnie. C. Si celebrat:

P. Kapłan degradowany celebruiący iak bywa karany?

O. Przez całe życie swoie powinien pokutować, a tylko w godzinę śmierci może mu bydź dany wiatyk. C. acced. dist 50.

ROZMOWA IX.

o Kleryku Bluźniercy, Krzywoprzysiężcy, i wyiawiaiącym sekret Spowiedzi.

P. *Klerycy czy powinni Przysięgać?*

O. Bardzo rzadko, i to znieuchronney potrzeby, kładąc rękę na piersiach przed sędzią Kościelnym, a ieśli by tego po-

potrzeba żeby przed sędzią swieckim, tedy za pozwoleniem Biskupa, a nie inaczey. Can. siquis Presb. 2. qu: 4.

P. *Krzywo przysięźca iak bywa karany?*

O. Od urzędu, i od beneficium bywa zasuspendowany. Can. Querelam.

P. Kleryk bluźnierca iak bywa karany?

O. Zapierwszym razem traci roczne dochody swoich beneficiow, za drugim traci iedne beneficium, ieśli by miał więcey beneficiow, za trzecim traci wszystkie beneficia. Can si quis.

P. Kapłan od krywaiący sekret spowiedzi iak bywa karany?

O. Bywa zrzucony z urzędu, i w Monasterze na wieczne milczenie zamknięty. Can. utriusq: sexus.

ROZMOWA X

o Kleryku poduszczaiącym na Spowiedzi do grzechu cielesnego. de sollic:

P. *Jaki to iest występek poduszczenie na spowiedzi sollicitatio?*

O. Jest to niewstydliwość sprośna spowiednika, który pobudza niewiastę pokutuiącą na Spowiedzi, do lubieżności cielesney. Parum lib. 3.

P. w jakim gatunku złości ten grzech?

O. w Liczbie grzechow swiętokradztwa, gdyż ten występek iest bardzo sprośny, i czyni Kapłana bardzo podeyrzanym o wierze, i prawie zawsze chwieiącym się w niedowierzaniu rożnych artykułow. C. Infames 3. q. 7. Ledes. in adiectio.

P. Jakiemi sposobami popełnia się ten występek poduszczenia sollicitatio?

O. Słowami, znakami i dotknieniem. Param loco alleg. Jeśliby mówił niewieście pokutuiącey w Konfessionale będąc, albo gdzie kolwiek pod pretextem spowiedzi znią bawiąc się; słowa lubieżne i niegodziwe rozmowy, które w prowadzaią do uczynku lubieżnego wabiąc niewiastę do swego zamiłowania, Pegna in Direct Gregor. XV. sup. Znakami zaś śmiechem, twarzą, usty, ręką, głową, twarzą, oczyma, nogą, zakochania, przymilenia się, pochlebiania, tak iżby niewiasta z tego znaku poznała, iż ten Spowiednik iest iey miłośnikiem w sposob cielesny, iako czynią ludzie świeccy; atoli w tych znakach niełatwo kogo sądzić o tak straszliwy występek, i mało co nadowod służą. Par: Dzielem zaś poduszczenie popełnia się ieśli Spowiednik dotyka się ręki niewiasty, i ściska ią, albo piersi, albo twarzy albo co podobnego czyni, czym by się do czułości cielesney wzbudziła, iako to całuiąc usta, twarz, czoło. Prax Arb. Wszakże te poduszczenie powinno bydź na mieścu spowiedzi, to iest: albo podczas samey Spowiedzi, albo przed zaczynaniem, albo wraz pozakończoney spowiedzi, i gdziekolwiek pod pretextem Spowiedzi, Gregor. XV.

P. Poduszczaiący iak bywa karany z nowego Prawa?

O. 1. Suspensą od wykonania stopni, i od słuchania spowiedzi. 2. Utratą beneficiow, godności, i urzędu. 3. Więzieniem dozgonnym, albo wtrąceniem do Monasteru na ostrą pokutę. 4. niepoprawny bywa skazany do Okretu. 5. Na-

wygna-

wygnanie. 6. Bywa degradowany, i podany sądowi Swieckiemu na śmierć. 7. Jeśli by taki był zakonnik, traci na zawsze votum zasobą, i za drugiemi, iż mu nigdy, a nigdy wiara niedana, ani prozba iego przyięta, i też same kary wyżey dopiero wspomniane podiąć winien. Ju Constit. Greg. XV. in Bulla Pii IV.

P. Co Sędziowie powinni zważać w potępianiu Spowiednika poduszczaiącego?

O. I. Powagę i zacność osoby poduszczaney, i poduszczaiącey. II. Skłonność albo affekt poduszczaiącego. III. Liczbę tych poduszczeniow. IV. Czas i lata, albo Miesiące, w których używał tego występku poduszczenia. V. Szkodę którą uczynił poduszczaiąc. VI. Zgorszenie które sprawił poduszczaiąc, a żeby według prawa karanie też było przymiarkowane występkowi; ponieważ w tey Bulli Grzegorza XV. wyraźna moc dana Sędziom, a by ten występek według ciężkości, szkod, i okoliczności karali; a przeto niewkażdym poduszczeniu te, tak ciężkie kary, maią bydź wkładane; ale po upomnieniu, skoro poznawszy ten występek niema poprawy. Zapierwszym bowiem poduszczeniem niewiasty potpolitey, dosyć iest aby utracił urząd Spowiednika. Prax. Ariepp. zaodważeniem się drugi raz, albo dwóch niewiast traci się urząd Spowiednika, i wykonanie stopniow Kapłaństwa, osobliwie ieśliby ztąd zgorszenie wyniknęło, do Monasteru wtrącony bywa napoty, Modły, i Pracę. Prax. Jeśliby zaś ważył się mniszkę, albo corkę, albo żonę Xięcia poduszczać, albo kiedy poduszczaiący czynił to z wielą

niewiastami, a zrąd wynikneło zgorszenie wielke między ludem, i jawna zbrodnia, tedy do straszniejszych kar przystąpić należy, iako to do Degradacyi &c. Bul. Greg. XV. Tudzież taż sama kara należy gdy by spowiednik dotegoż pobudzał chłopczyka urody gładkiey.

P. Niewiasta poduszczana ieśli by Sędziemu wyiawić niechciała, iak ma bydź karana?

O. Jest wyklęta klątwą, dorozgrzeszenia Papieżowi zostawioną.

P. Gdy by Kapłan nigdy na spowiedzi niepodusczał, ale osobno z swoią konfitentką dopuścił się uczynku cielesnego, czy wpada wtę karę co spowiednik podusczaiący?

O. Niewpada wtę, ale traci urząd, i powinien bydź wygnany nadwanaście lat, a potym pokutować w monasterze; a jeśli by był Biskupem tedy lat 15. Can. Non debet Eppus.

P. Niewiasta miawszy zswoim spowiednikiem uczynek cielesny iak bywa karana?

O. Powinna rozdawszy na ub gich cały swoy maiątek zamkniętą w monasterze, anigdy niemoże bydź mniszką Gllos- in c. si quis.

P. Kapłan Grecki, czyli może słuchać spowiedzi żony swoiey własney?

O. Chociaż by mogł wgwałtowney potrzebie, iednak tego czynić niegodzi się dla niebespieczeństwa, zataienia iakowego grzechu,

P. Przez iakich świadkow dowodzi się poduszczanie na spowiedzi?

O.

O. Przez świadkow osobliwszych, wktorych niedostatku, chociaż przez prawo bywaią zabronione od świadczenia niewiasty, iednak to pewna iest że wkryminalnych sprawach wniedostatku dowodow, mogą bydź świadkami i niewiasty, wszakże niepodeyrzane, nielekkomyślne, niewłoczące się, zdobrych obyczaiow zacne, i chwalebne; trzezwość i wstydliwośc, pobożność, i stateczność zachowuiących; oktorych nietylko sąsiedzi, ale też ani domownicy nic złego zaświadczyć niemogły; i ktore niesą scisnione ubostwem, niezaplątane wprzeciwnikow przekupuiących przyiazni (iako się nadarzyło gdy przekupiona od Arianow niewiasta odważyła się wkładać potwarz na S. Atanaziusza ukazuiąc dziecko iako by znią sprawę miał, ale zhańbiona od Archi dyakona Tymoteusza, ktory wziowszy postać Atanaziusza rzekł iey o Niewiasto złośliwa, izaliż ia przyczyną tego dziecka? ta zezłości nazborze zawołała: tyś powiada ty anie jnszy; zawstydzili się z takiego świadka, Arianie, a Athanaziusz oczyszczony; więc świadcząca niewiasta, bez jnnych dowodow potrzebnych, i bez iawnych znakow z oboyga stron wynikaiących, iako to gdy Kleryk do zabierania poufałości z niewiastami prętki, pokątny, niestwrzemięzliwy, płochy, nazbyt modny, prożniackie zamiętkie życie lubiący, obsesowy, bez wstydny wżartach, lekce ważący stanu swego powagę, pogardzaiący zwierzchność. jean: Andr: additionibus

P *Jakaż to iest osobliwość świadkow?*

O, Troiaka. 1. *przeciwna mowna obstativa* kiedy z powieści

wieści dwoch świadkow, powstaie nie zgodność; to iest gdy ieden twierdzi, a drugi przeczy. 2. *Rozruźniaiąca Diverſificativa* kiedy z powieści dwoch świadkow wynika rożność rzeczy wiakey okoliczności istotney, to iest kiedy ieden świadek upewnia o iakim występku popełnionym w mieście a drugi mowi że na polu. 3. *zgromadna Cumulativa* kiedy powieść iednego świadka umacnia powieść drugiego świadka albo wogulności, albo wszczegulności albo wrzeczy albo wspofobie, iako gdy by ieden mowił Franciszek, spowiednik podufczał mie temi słowy w Niedziele drugi świadek mowił by że ten że sam spowiednik podufczał w Piątek w Konfesyonale, trzeci raz wtym Kościele tykaiąc się pierśi. osobliwość takowych świadkow iest zgromadna *Cumulativa* bardzo umacnia dowod. pegna 3. part: disci:

P. Ktora ztych osobliwość świadkow czyni nay zupełniesyszy dowod opodufczaniu?

O. Osobliwość gromadna przypufczona bywa, bo zmacnia prawdę, i dowodzi występku iako ukazuie Konstytucya Grzegorza XV.

P. Jeśli by kto oskarżony o zbrodnie podufczania miał by przeciw sobie iedną tylko powieść Niewiasty podufczanej, a żadnego innego znaku, znienagannych swoich obyczaiow. ktory by znak wystarczał dotego świadectwa i dowodu niemiał by, czy dosyć będzie na świadectwie tey niewiasty?

O. Niedosyć chociaż by taka niewiasta była dobrey sławy; racya tego, bo Konstytucya Grzegorza XV. wyraźnie mowi, aby dowod był czyniony przez świadkow osobliwszych

wszych, przy zgromadzeniu innych znakow, domniemaniow, i okoliczności z życia, z obyczaiow. &c. atak dowod powinien bydź zgromadzaiący, a nie rozłączaiący, azatym ieden znak bez drugiego, nieuczynią zupełnego dowodu; z samych zaś znakow rzadko kiedy kara wkładana bywa. Abb. Conc. si quis.

P. Które są do mniemania, i znaki dowodzące?

O. Te są. 1. Jeśli by spowiednik był lubieżny. 2. Potaiemnie z niewiastą kryiąc się aby nie był widziany rozmawiał. 3. Jeśli by rzeczoney niewieście dawał wyżywienie, odzienie pieniądze, dom, 4. Jeśli by doniey posyłał listy. 5. Jeśli by rzeczona niewiasta miłośnie znim rozmawiała, a onby poważnie iey niezbywał. 6. zgorszenie, i szemranie sąsiadow, albo miasta, takowe znaki razem z świadectwem niewiasty uczynią zupełny dowod. Constitut. Gregor: XV.

P. Które znaki bronią Spowiednika?

O. Życie trzezwe i wstrzemięźliwe, słowa, skromność, poważność, statek nieodmieny, świątobliwość, Godność, urząd, wiek doyrzały, zakon, w którym przez wszystkie lata nieposzlakowana zdrada, i obłuda, uczściwość, wstydliwość, i jakowość niewiasty świadczącey. Jeśli ten Spowiednik ma jakiego zaźdrośnika, albo nieprzyiaciela, którego strofował, karał &c. Jeśli ta Niewiasta rada i innych doświadczać.

ROZ-

ROZMOWA XI

o Kleryku Szulerze, Kartowniku, i Upijającym się.

P. Jak bywa karany Kleryk Kartownik i Koſtera?

O. Kartownik od Sędziego Kościelnego według miary wyſtępku, Koſtyra czyli graiący w kości, bywa wyklęty. Can Eppus.

P. Jak bywa karany Kleryk, który często podpija?

O. Od Urzędu i od beneficium powinien bydź ſuſpendowany; a jeśli by ſię nieupamiętał; i niepoprzeſtał, zewſzyſtkich ſtopni, honorow bywa wyzuty, i cieleſną karą według ſentencyi ſędziego, bywa karany. Cap. a crap: a jeśli by podpiwſzy śpiewał na bankiecie, bywa wyklęty, i oſtro ſtrofowany od ſędziego Kościelnego. A jeśli by kiedy dla pianſtwa zwomitował Eucharyſtyą, powinien pokutować 70 dni, jeśli by Biſkup 90. dni, ale jeśli by to uczynił dla ſłabości, tedy 7. dni. Can. ſi quis per ebriett.

Kleryk bywaiący na Komedyach, widowiſkach, bywa ſuſpendowany od urzędu na trzy lata.

ROZMOWA XII

o Kleryku Kupczącym.

P. Co to ieſt handel Kupczenia Negotiatio?

O: Jeſt częſta ſtaranność o zyſk pieniędzy; albo dla iakiegokolwiek zyſku. A ta bywa godziwa, i niegodziwa, i znowu niegodziwa, abo przez ſię jako Symonia, albo trefunkiem względem końca i oſoby. de Clerico Negotiatore.

P. Kleryk Kupczący czy ma przywiley ſądu?

O. w Dobrach Oyczyſtych ma. Abb. zkąd od ucześnictwa Kleryka Kupczącego, jako od zarazy unikać potrzeba. Cap fornicar.

P. Kleryk czy może Kupczyć korzyści ſwego beneficium, albo dziedzictwa bez kary?

O. Może przedawać, i przenoſić z mieſca, na mieſce, Wino, Oley, Zboże, i tym podobne. Jnnocen.

P. Klerycy czy mogą przez inſze oſoby Kupczyć?

O. Zabroniono ieſt Klerykom kupczyć przez inſzych, i przez ſię, atoli Kleryk kupczący przez Jnſzego, niepopada w karanie założone przeciw Klerykowi kupczącemu. Przez ſię chiba tylko po upomnieniu, i po Dekrecie zabraniającym kupczyć, nawet przez Jnnego. Ugolin.

P. Klerycy czy mogą ſkupować len, wełnę, potym z niey zrobione rzeczy przedawać, a tak żywić ſię i wzbogacać?

O. Mogą i ſwoiemi rękoma robić, gdyż Apoſtołowie z pracy rąk ſwoich żywili i ſiebie, i Jnſzych. Cap 20. de act. Apoſt. Przytym wſzyſtkie rzemioſła mechaniczne, które nieſzpecą ſtanu, wykonywać mogą.

ROZMOWA XIII.

o Kleryku ſtawiącym ſię przed Sąd Swiecki.

P. Kleryk czy może bydź pozwany do ſądu Swieckiego?

O. Bynaymniey bez pozwolenia ſwego Biſkupa. Conc.

Chalced. actione. 15. Zkąd taki Kleryk bywa karany od ſędziego Kościelnego więzieniem, albo pieniężną ſzkodą. C. Quod vero 11. q 2. ani też Kleryk ſwiadkiem niemoże bydź przed ſędzią ſwieckim. Oprocz tylko za pozwoleniem ſwego Biſkupa; 2. Na obronę. 3. Kiedy niedąży do wylania krwi, 4. Oprocz ſądu jako to: przy umowach, czyli Kontraktach i Teſtamentach; w Jnſzych wſzyſtkich przypadkach, zawſze potrzebne ieſt pozwolenie ſwego Prałata. Cap ſuper pruden,

P, Co powinien Sędzia Kościelny zważać daiący pozwolenia Klerykowi, aby był świadkiem u Sądu Swieckiego?

O. Powinien wiedzieć Artykuły, o których ma Kleryk świadczyć, i one wyznaczyć własną ręką, przeſtrzegaiąc go, aby na Artykuły zamykaiące Kryminalność, i nieſławę, nie był świadkiem. Ugolin.

P. Jak bywa karan, Sędzia ſwiecki nominuiący iakiego Kleryka za Opiekuna lub za kuratora?

O. Niebywa za niego przy Ołtarzu Modlitwa, ani za Duſzę Jego Offiara, ponieważ on uſiłował odciągnąć ſług Boſkich od Ołtarza, lib. generaliter.

P. Kleryk czy może być Patronem Adwokatem?

O. Chociaż by był w mnieyſzych Stopniach nie w ſprawach ſwieckich przed Sędzią ſwieckim, procz w Sprawach własnego Koscioła, albo oſierociałych Oſob; a tacy Klerycy powinni mieć Dyſpenſę od Papieża. ieśli chcą bydź Patronami w Sądzie ſwieckim. Can. Ul. Later. Jnaczey Kleryk traci beneficium, że Patronować ważył ſię w Sądzie ſwieckim.

P.

P. Kiedyż może bydź Patronem bez Kary?

O. Za własną ſprawą, broniąc ſię, i upominaiąc ſię według formy. C. pen. za oſobami z ſobą złączonemi, i za ſwoiemi ſługami z ſobą złączonemi, i za ſwoiemi ſługami gdy potrzeba wyciąga. 3. w Sprawie ſwego Kościoła. 4. Broniąc Wdow, i oſierociałych Oſob. 5. w Sądzie Kościelnym. 6. Kiedy ſprawa Kościelna roztrząſana bywa przed Sędzią ſwieckim, albo ſłowem, albo piſmem, czyniąc Jnformacye, dopomaga komu w Prawie Abb. Niemoże też Kleryk bydź poręcznikiem w Sądzie ſwieckim, ani wydawać Dekretu na krew, ani świadczyć, ani ſłuchać Dekretu ſmierci, Kleryk tylko może bydź Piſarzem w Kościelnych Sprawach.

P Kleryk ieśliby ſię radził wrożbitow iak bywa karany?

O. Po odięciu beneficium, bywa wtrącony do Monaſteru na Pokutę, a ieśliby im wierzył, bywa wyklęty. conc. Tele. 26. A ieśliby kradzieży poſzukiwał przez wypatrywanie w aſtrolabium, bywa na cały rok zasuſpendowany. c. 2.

ROZMOWA XIV.

o Kleryku Myśliwcu.

P. Kleryk trzymaiący pſy, i Ptaki ſaſtrzębie do Myſkowſtwa, i bawiący ſię niemi przez ſię, iak bywa karany?

O. Jeśli by to czynił Kapłan, przez dwa Mieſiące bywa ſuſpendowany, Jeśli Dyakonem, od wſzelkiego urzędu ſuſpenduie ſię. Cap. Eppus. Jeśliby iednak łowy były uczciwe, iako to: łowić zaiące, kuny, kuropatwy, ptaki latające, jnſtrumentem uczciwym bez żadnego niebeſpieczeń-

ſtwa życia, i bez utraty dobr dla zdrowia tylko, albo dla rekreacyi może ſię godziwie zabawić czaſem takiemi ſłowami inaczey gdzie zachodzi niebeſpieczny inſtrument, iako to: ſtrzelby, &c. albo nieprzyſtoyność ſtanu, żadną miarą niegodzi ſię.

P. *Kleryk ktòryby dla tych, lub tym podobnych rozrywek nieodmawiał godzin Kościelnych, czyli Kanonicznych, czy będzie bez winy?*

O. Nie będzie bez winy, z Przykazania bowiem wſzyſcy ktòrzy w ſtopniu S. zoſtaią, i wſzyſcy Proffeſsorowie Mniſi, ieśli ſą przyięci do choru, i maiący wyżywienie Kościelne, obowiązani ſą do odmawiania godzin Kanonicznych pod grzechem śmiertelnym. c. Preſbyter.

P. *Ktòrzyż mogą ſię od nich wymowić?*

O. Słabi, nieumieiętni, byleby ſię uczyli, nie maiący Brewiarza, ani ſpoſobni do kupienia go, albo w ktòrym kraiu onego doſtać niemogą, albo przez ſłuſzne zapomnienie opuścili ktòrą godzinę; tudzież ślepi, i ktòrzy maią Dyſpenſę od Nayſs: Oyca. Navar.

P. *Kto mogąc nieodmòwił ktòrego dnia godzin czy traci cały dochod dniowy, wyżywienia, odzienia?*

O. Nie cały, ale część tylko dochodu w miarę, onego dnia. Racya tego, ponieważ ta maſsa, daie ſię za całego Roku wyżywienie, Pius V. Gdyby iednak przez 6. Miesięcy po otrzymanym beneficium godzin niemòwił, będąc upomniony, traci beneficium. ſoto. lib. 10. A co większa nawet i przez 15. dni nie mowiący godzin, traci beneficium, ieśliby to był upomniony, a nieſłuchał. ſoto. *KCZ-*

ROZMOWA XV.

o Kleryku Pielgrzymuiącym.

P. *Ktoż to ieſt Pielgrzymuiący Kleryk?*

O. Ktòry zapozwoleniem ſwego Biſkupa, dla iakowey ſprawy, albo dla dewocyi odprawuie podroż, aż za dyecezyą ſwoią, albo za Miaſto, albo ktòry idzie do zwiedzenia Grobow Apoſtolſkich, albo do Loretu, lub do innego S. Obrazu. A taki w przòd powinen ſię ſtawić przed właſnym Biſkupem, albo iego wikarym, i proſić o Liſty dimiſsorialne, z wyrażeniem przyczyny Miaſta, do ktòrego dąży, ſtopnia, i pozwolenia, aby mogł miniſtrować, i celebrować po za Dyecezyą, zaſwiadczaiąc go bydź Klerykiem, nieſuſpendowanym, ani Exkommunikowanym. Sędzia zaś Kościelny Powinien wiedzieć przyczynę podróży, bardziey przez ſwiadkow, niżeli przez ſamego Kleryka, i czy potrzebna przytomność takiego Kleryka, i czas kiedy ſię ma powròcić, i dopiero mu dać te pozwolenie do pewnego czaſu a nie na niepewność zakryślaiąc.

Taki Kleryk do ktòrey przy będzie Dyecezyi powinien ſię prezentować przed Biſkupem oney Dyecezyi, doprasząiąc ſię pozwolenia do celebrowania. &c.

P. *Kleryk włoczący ſię bez pozwolenia Biſkupa, iak ma bydź karany?*

O. Jeśli wezwany przez Edykt nie ſtawił ſię, bywa wyklęty, traci beneficium, i bywa złożony. Can. Non oportet.

P. *Biſkup, albo Wikary przypuſzczaiący Kleryka cudzego bez pozwolenia właſnego Biſkupa, iak bywaią karani?* O.

O. Czy by to Kleryk był włocęga, czyli zbieg, tak Kleryk, iako i Biſkup wpadaią w Exkommunikę; a Kleryk z cudzey Dyecezyi niema bydź przypuſzczony do celebrowania, bez Liſtu Dymiſsoryalnego ſwego Biſkupa. Cleric. diſt. 71. Conc. Trid. ſes. 22.

P. *Czy może Papież dyſpenſować, aby Klerycy łacinnicy miéli żony, tak, iako i Greccy?*

O. Może, procz ieśliby tacy Klerycy uczynili ſzlub czyſtości dozgonney, bo w tych rzadko zwykł dyſpenſować Papież. Abb. Can. Cum olim n. 5. de Clericis Coniugatis.

REIESTR

Rzeczy zawieraiących ſię w Tomie, V.

Rozmowa I. o Sprawach Kościelnych o wyſtępkach, i karze Klerykow.
Rozmowa II. o Zyciu i uczściwości Klerykow.
Rozmowa III. o Skarbieniu Pieniędzy Biſkupow i Klerykow.
Rozmowa IV. o Dobrach, i o odzieniach Kleryckich.
Rozmowa V. o Klerykach Pojedynkuiących.
Rozmowa VI. o Kleryku Swiętokupcy Lichwiarzu i fałſzerzu.
Rozmowa VII. o Kleryku trzymaiącym Nałożnice.
Rozmowa VIII. o Kleryku w Exkommunice celebruiącym.
Rozmowa IX. o Kleryku bluźniercy, krzywoprzyſięzcy. &c
Rozmowa X. o Kleryku poduſzczaiącym na Spowiedzi do Grzechu.
Rozmowa XI. o Kleryku ſzulerze, kartowniku i upijaiącym ſię
Rozmowa XII. o Kleryku kupczącym.
Rozmowa XIII. o Kleryku ſtawiącym ſię przed Sąd ſwiecki.
Rozmowa XIV. o Kleryku Myśliwcu.
Rozmowa XV. o Kleryku Pielgrzymuiącym.

ROZMOWY

z Kfięgi VI. Prawa Kanonicznego.

O *Mnichach, Mniſzkach, o Innych Konfraterniach wiadomość, o Obowiązkach życia Zakonnego wyięta z podania dawnych Zakonnikòw, według wielkiego Euchologium Kościoła Wſchodniego.*

Stan Ludzi pokutuiących o którym w Teologii Miſtyczney, pod Tytułem Haſło Apoſtolſkiey nauki, ile krotkość pozwalała namieniliſmy, tu tylko dodaiemy iż takowy ſtan dzielił ſię na troiakie cwiczenie wpokutnych dziełach, maiąc troiakie przyſtoſowane obloczyny. Jedni Jana Krzciciela wzor na ſobie wyrażaiąc noſząc Raſsę, czyli ſuknią grubą z Wielbłądowych włoſów domotkaną, z paſem ſkorzanym na biodrach, a ci wrozmaitey pracy, dla uśmierzenia ducha wynioſłości, rożne według Kanonòw lata ſwoie przepędzali, poſpolicie iednak przez lat 7. w Pokucie trwaiąc; ſtaraiąc ſię oraz bydź doſkonałymi Chrześcianami, czyli Katolikami, i takowi nazywali ſię *Raſſoffory*, których z świata przychodzących Opat oddawał iednemu z Oyców ſtarſzych, w do świadczenie, i wycwiczenie całoroczney proby iako Swięty Dorotheuſz Dozyteuſza.

Drudzy po odbytey pokutney probie, iakoby przeczyściwſzy rozum, i namiętności, i wytarſzy ślady światowey chytrości, i cbłudy, omytemi nogami, czyli appetytem chciwym, i gniewliwym, dobrze umiarkowanemi maiąc wniść do Swiątyni Piśma Bożego, drugę przyimowali obloczyny, i iuż niechleba

chleba boleści, ale chleba Anielſkiego, czyli Mądrości Bożey maiąc pożywać, Anieſki Obraz ſamym odzieniem na ſobie wyrażali. Ci Apoſtołòw naśladuiąc, pilnie nauki Boſkiey, przez znaczny przeciąg czaſu uczyli ſię; a oſobliwie Theologii S. czyli wykładu Piſma S. po Apoſtolſku przez trzy lata iako Dogmatyki teraz uczą ſię w Alumnatach a w nadgrodę tey pracy byli obleczeni w Mantye, Paraman, czyli ſzkaplerz, i zamiaſt Racionału noſzący na pierſiach Krucifix, i Ci nazywali ſię Mandioſory od wyznania tey nauki Profeſsowie. Bywali też poſyłani od Biſkupòw, Opatòw do nawracania niewiernych iako Jan Krzciciel z Puſtyni Miſsionarze.

Trzeci, poprzepędzonym znacznym w naukach czaſie, gdy ſpełnili wyſługi w Kościele, byli wyzwoleni z pod pilnego dozoru, a obſadzeni na mieyſcach oſobnych, na ſamey bogomyślności, Ci mieli Schyme czyli ſuknią Krzyżykami popieczętowaną; a ztąd byli nazywani Schimoffory.

Obraz ich Powitania Rozdział, I.

Uhazuie od czego ſię Zakonnik oddala, a naco ſię obowiązuie.

S. Basilius Præf: Ascet:

Ades dum tu quis quis es Candidatus Cæleſtis Gloriæ: animum huc adverte.

Witam cię gościu miły, Ja Matka Syny Bogu rodząca, i mile przywitawſzy pytam: czego tu ſzukaſz Synu? wczaſu albo wygod ſwoich, tych tu nieznaydzieſz bo tu codzień czytaią lekcye Pawła S. że przez wielkie uciſki, i utrapienia,

potrzeba ſię do Nieba cifnąć; do ktorego i ſam Dziedzic, a Syn Boży ſzedł nie inſzą drogą tylko Krzyżową, bardzo ciaſną i przykrą, bo aż na Krzyżu umarł, dopiero do Nieba wſtąpił; cheeſzli i ty Synu krokami Patryarchy Bazylego S. za Chryſtuſem iść do Nieba upewni mnie?

§. I. o Zaprzeniu ſię własney woli.

Chceſz że w Habicie Bazylianſkim, i w Zakonie tym, ſtan twòy odmienić? wiedź że o tym, że trzeba abyś wolą ſwoią za fortą zoſtawił do zgonu żywota ſwego, ni do czego ſię wolą ſwoią niewiązał, ani do czego cię ona prowadzi, ale co ſtarſzy czynić roſkaże; Jako i Chryſtus Zbawiciel, lubo Nayś: miał wolę, iednak mowi: Nieprzyſzedłem abym czynił wolę moią, ale wolą Oyca moiego, ktòry mię poſłał.

§. II. o Nieſpodziewaniu ſię wygod i roſkoſzy.

Wczaſów też i wygod w tym ſtanie nieſpodzieway ſię, bo nagiego Chryſtuſa w ubóſtwie maſz naśladować; gdyż zakonny ſtan natych trzech ſzlubach ſtoi; na ubóſtwie, czyſtości, i poſłuſzeńſtwie; ktòre to cnoty poprzyſiądz maſz do śmierci zachować, ile będziesz mogł przyłaſce Boſkiey ſtaraiąć ſię. Ubóſtwo bez pozwolenia nic niemieć ani chować. Jeśli zaś co ſtarſzy mieć pozwoli wolno mu to kiedy zechce kazać oddać do poſpolitości, a Zakonnik ſię temu niema ſprzeciwiać, i niemoże. Czyſtość nietylko ciała, ale i duſzy zachować przez częſto pokutę i Spowiedzi i na umartwieniu żądzy do smierci w każdey ſprawie oſtrożnie poſtępuiąc,

Poſłuſzeńſtwo Starſzym w każdey rzeczy oddawać by w naytrudnieyſzey nieprzeciwney Zbawieniu twoiemu.

§. III. o Wolnym przez Rok odſtąpieniu.

Uważże ſobie dobrze przytym moim przywitaniu, ieśli ſię tobie podoba, ieśli wolę maſz te rzeczy zachować? prawda Synu nim do tych ſzlubòw przyſtąpiſz, Rok i Niedziel ſześć ja Matka Zakon ciebie, a ty mnie probować w Nowiciacie będziemy, w ktòrey probie ieśliby ſię ktòrey ſtronie niepodobało, łatwy rozwod. Ale ia Matka tego nieżyczę, ktòra dziatki mlekiem nauki pobożney karmiąc, od świata odrywam i od właſney woli, a dozamiłowania Chryſtuſa, i iego pokory prowadzę.

§. IV. o Pilnym uczeniu ſię Dogmatyczney Asceтyczney, i Rytualney nauki.

Jeśliż tedy Synu z tym umyſłem przychodziſz do mnie, i świat ze wſzyſtkiemi doczeſnemi rzeczami opuściwſzy, Zakonny ubior pragnieſz przyiąć; a Synem moim Duchownym chceſz bydź? mile cię przyimuię, i do ſzkoły moiey wprowadzam, w ktòrey pilnie maſz ſię uczyć troiakiey Zbawienney nauki; niemożeſz albowiem żadną miarą bydź bogomyślnym Aſcetą, to ieſt: wſzyſtką ſiłą duſzy twoiey złączony z niepoiętą dobrocią Bożą, ani w ſobie zagnieżdzać prawdziwey, i żywey Wiary, i prawdziwego, a dobrego o Bogu zawſze rozumienia, ażbyś pierwey był gorliwym Zakonnikiem, przez doświadczenie wſzyſtkich cnot Zakonnych, ktòre ſame zaiſto

do wieczney przyiaźni z Bogiem wprowadzaią, po wykorzenionych natury zepsutey występkach. Nakoniec ani Zakonnikiem bydź niemożesz, ażbyś zupełnie był uwiadomionym Katolikiem, to iest: należycie wiedział, gruntownie umiał, iaśnie zrozumiał wszystkie 5. Części nauki Chrześciańskiey, z których naypierwey w doświadczeniu swoim winieneś dać dowod, żeś prawdziwy, i zupełny Katolik.

§. V. o Kwestyach 5. Dogmatyczney nauki.

1. Co wierzyć, 2. Co czynić, 3. Czego się strzedz, 4. Czego się bać, 5. Czego się spodziewać.

I. Wiedząc zupełnie co masz wierzyć pod utratą Zbawienia; a zaś co pod ściślym Przykazaniem umieć, i wyznawać, a iako skład Apostolski tłumaczysz, i rozumiesz?

II. Co masz czynić i w twoich wewnętrznych myślach przez akty umysłowe, gdzie się zwykły zgromadzać wszystkie cnoty, i w twoich przykładnych rozmowach, w których się okazuie miłość, i uszanowanie bliźniego, i zbudowanie Kościoła, i w twoich codziennych uczynkach; a iako tłumaczysz X. Boskich Przykazań, i ściśle obowiązki Chrześcianina.

III. Jzali wiesz czego się masz strzedz, ażebyś łaski Bożey nieutracił, i co to iest każdy grzech, i iakie zaśćbą ciągnie nieszczęśliwości, dla duszy, i dla ciała i iakowemi sposobami wnętrznych pokus, zewnętrzych okazyi, i przyrodzonych złych skłonności ustrzedz się możesz?

IV. Czego się masz sprawiedliwie obawiać? Po zagniewaniu

waniu Boga. 1. Jakowych kar na sumnieniu. 2. Jakowey pomsty na życie. 3. Jakowych mąk w płomieniach wiecznych. 4. Jakowego wstydu na Sądzie Bożym.

V. Czego się masz spodziewać za gruntowne cnoty, to iest: 1. Za rostropność w intencyach, kiedy wszystko czynisz dla dobrego końca, kiedy dobrych sposobow, czyli srzodkow używasz do każdey sprawy, kiedy zawsze masz nato baczność co się godzi, a nato co się niegodzi.

2. Za sprawiedliwość: kiedyś każdemu oddawał co komu należy; kiedyś nikomu tego nieuczynił, czego z siebie nieużyczysz, kiedyś powinność swoią należycie wypłacał Bogu i bliźniemu.

3. Za swoią wstrzemięźliwość, ieśliś w używaniu zmysłow niesplugawił się pożądliwością, w używaniu wygod niedopuścił się zbytkow; iako to: w iedzeniu, piciu, spaniu, myciu, i stroieniu się, aleś w tych wszystkich mierność, i wstrzemięźliwość zachował;

4. Nakoniec za swoie Męstwo: jeżeliś zachował odwagę z rozumem, przerywaiąc przeszkody wszystkie, i próżne boiaźni odwodzące od rzeczy Zbawiennych; zatakowe, i tym podobne cnoty, czego się spodziewać i w tym życiu, przy godziwym używaniu SS. Sakramentów, przy wykonaniu dobrych, a miłosiernych uczynków, przy wycierpieniu dla miłości Bożey przypadkowych przykrości? Czego się spodziewać i nacałą wieczność w obietnicach Bożych? A tak iawna rzecz, iż otym wszystkim nauka Chrześciańska uczy dobrego Katolika, i ta iest pierwsza nauka, grunt, i fundament,

Zba-

Zbawienia, którey niewiedząc, prożno byś się napierał bydź Zakonnikiem, to iest: Aniołem Ziemskim na Boga patrzącym, ieśli ieszcze nieieśteś zupełnym Katolikiem należycie wierzącym.

§. VI. o Nauce Ascetyczney, i oney 3ch. Drogach.

Druga nauka w tey że szkole Apostolskiey czeka cię Synu moy naymilszy, a ta iest wyższey doskonałości, Nauka Ascetyczna, która wszystek czas życia twoiego na troiaką podzieli podroż: musisz albowiem gorąco, i ustawicznie, pracować około siebie samego, 1. około wyprawy roli sumienia swoiego gwałtownie wyrywaiąc złe zasiane występki rozpustney wolności wkładaiąc jarzmo posłuszeństwa tak, żebyś nigdy nic niechciał, ani myślić, ani mowić, ani czynić, iak tylko to, co Bóg w pismach, Zakon w Regułach, a przełożony w roskazach po tobie zażąda; tudzież apetyt chciwy, tak masz gwałtownie zwyciężać, iżbyś nigdy nic nieutaił, a niwmyśli ani wciele; appetyt zaś gniewliwy względem boiazni Bożey poskramiać' dawne grzechi, i nałogi codziennym rachunkiem sumienia i odważnym siebie ukaraniem, zakaźdy występek przypomniany: słowem mowię tego masz dopinać żeby cię to wszystko dręczyło, co przedtym niegodziwie cieszyło, a same wspomnienie na życie swieckie niech ci tak straszne będzie, iak Sodomskie zginienie; pamiętaiąc z iakowych okazyi, i zwiecznego potępienia, wyrwany iesteś a tak zabawiaiąc się około duszy swoiey wgłębokim milczeniu, wpostach ścisłych w pracy pokorney w modlitwach gorących, i pełnych płaczu, ile możesz nadgradzay Bogu poczynione krzywdy.

Jak zaś długo droga oczyszczaiąca zabawi? wten czas poznasz Synu moy, kiedy się poczuiesz bydź umarłym światu zupełnie tak, iż ani wpamięci twoiey niebędą odzywać się slady dawnych grzechow twoich, ani wciele twoim buntownicza roskosz, ani w rozmowach prożność, ani w obyczaiach rozwięzła odmienność, ani wolność bez boiazni Bożey rządząca się swoim zdaniem; to gdy postrzeżesz, wiedz, ze cię Bog do wyższey drogi przenosi, to iest do drogi Oświecaiącey; gdzie wslady Pana Jezusa wstępuiąc, cały czas życia swoiego, na wzor życia Chrystusowego zamieniać będziesz, gdzie nietylko z myśli niespuścisz, wszystkich taiemnic Zbawiciela swoiego, ale też i Ewangelicznev Jego nauki iako chleba codziennego pożywać będziesz; w Tey zaś drodze Oświecaiącey poty przywykać będziesz, do S. Cierpliwości, głębokiey pokory, i serdeczney cichości, aż zupełnie całego siebie wynisczysz, i żywy obraz Chrystusa miłośnie, i niewinnie cierpiącego na sobie wyrazisz; apoznasz potym kiedy tak przywyknieśz, pragnąc przykrości, iżci zanaydroższy podarunek stanie wyrządzona krzywda, a przeciwnik iako nayzdrowszy lekarz, zdawać się będzie, wtym bowiem czasie będziesz zasiewał wszystkie cnoty na roli serca twego, czuiąc się bydź obowiązanym dążyć codzień do S. doskonałości; to iest: starać się codzień olepszość życia swoiego. tak, żebyś dopełnił czego tylko niedostaie duszy twoiey do prawdziwey miło-

łoſci Pana Boga, albowiem doſkonałość ieſt doſkonała, miłość: ktòra wten czaś gaśnie iako ogień kiedy przeſtaniesz dobrych uczynkow podkładać, atak bez wytrwania niespodziewać się zbawienia. z tey zaś drogi Oświecaiącey ieśli Bog zezwoli Synu moy naymilszy, może cię podzwignąć iako kamyk ziemski do niebieskiego zasklepienia, to ieſt: do ziednoczenia się z Bogiem, tak dalece, iż iawnie poznasz że iuż Bog wtobie, aty w Bogu żyiesz, gdzie dopiero nie tak człowiekiem, iako bardziey Aniołem nazwać się będziesz mogł; i to iuż czas będzie drogi ziednaczaiącey. o Jako to wielkie szczęście! Synu moy będzie dla ciebie, ieśli tę naukę Ascetyczną należycie poymiesz, i zrozumiesz, a ieśli do niey początteczki w znakach iednomyślności pochwycisz, nieopozniay żeś (iako Apostołowie) biedz za Chrystusem bo iednomyślności z Bogiem, i Kościołem, nikt sprawic niemoże, iedno cudowna Prawica Boska; poznasz zaś iednomyślność, kiedy myśli twoie piastować będą to, co Księgi Ewangeliczne, aseree twoie tego chcieć będzie, czego żąda Ociec tobie od Boga naznaczony wduchu, na rozpoczęcie życia twoiego Duchownego, tak iżbyś na zawołanie iego żądzy przed Bogiem uczuł obudzenie sumienia twego, zważaiąc pilnie wszystkie instynkta Boskie, czego gdy nieuznaiesz, wiedź dobrze że niemasz gruntowney pokory, i niedostaie ci żywey wiary, a dla tego się błąkasz myślami twoiemi od Boga.

§. VII.

§. VII, o Nauce Rytualney w medytacyach w Psalmach, i w Sakramentach.

Trzecia nauka wtey że szkole Apostolskiey, czeka cię Synu moy naymilszy, Nauka Rytualna czyli SS. obrzędow wiadomość, i umieiętność; to ieſt: iako się masz stać cało paloną Offiarą Bogu wszechmogącemu, i być prawdziwą cząstką Kościoła S. abyś godziwym sumieniem mogł pożywać szczodrobliwości Fundatorskich, wykonywaiąc to, dlaczego są fundowane Klasztory, to ieſt: abyś był żywym Ołtarzem błagalnym Bogu, codziennie, i bez przestannie, piastuiąc wsobie nieuspioną modlitwę, gdyż całe życie zakonnika, ieſt ustawiczną medytacyą, czyli modlitwą umysłową; zkąd koniecznie ma wiedzieć że do troiakey ieſt obowiązany modlitwy. osobistey. 1. w Rozmylaniu. 2. Kościelney w należytym Psalmow odmawianiu, i śpiewaniu. 3. i Sakramentalney wprzykładnym SS. Sakramentow używaniu, i usługiwaniu; atak dopiero wycwiczony zakonnik, staie się Klerykiem, wiencem czyli Koroną, na głowie oznaczony, gdy wtych wszystkich rzeczach będzie doświadczony.

§. VIII. Przestrogi ostanie Anielskim i owoynie z światem, ciałem, i Diabłem.

Otoż naymilszy Synu moy niechcę przed tobą taić obowiązkow twoich, abyś uwiedziony pozorem próżniakow nierozumiał zakonne życie bydź iedynym spoczynkiem, na same obmierzłe prożnowanie zafundowanym, iako by tylko

ſame odzienie, i Klaſztorne mieſzkanie mnichem cię uczynić mogło; niedopuſzczay Boże takowego umyſłu na Chrześciańſką duſzę, Aniołem chceſz bydź Synu mòy, trzeba ci wyzuć ſię z ſtarego Adama zupełnie, a oblec ſię w Chryſtuſa, Swiata odſtępuieſz, to ieſt pożądliwości oczu, nieogląday że ſię na Sodomę, iako żona Lotowa, zamykay Oczy twoie przed marnością przemiiaiącą, gdyż ieśli ci ieſzcze miła piękność ſtworzenia, za pewnie nieoglądaſz piękności ſtworzyciela, dla tego ią Matka zaſłaniam dziatkom moim Oczy Kapturem, aby ich nieuſidliły żadne przemiiaiące pięknościoi, i niegodziwe ciekawości, które zdradziły Ewę.

Swiata odſtępuieſz, zaczym pożądliwości ciała dziſiay odcinaſz, zapominaysże Rodziny, i przyiaźni cieleſnych, nieſzukay że wygod ciała ſwego, lękay ſię ſzpetney roſkoſzy, chwytay ſię Krzyża, codziennego umartwienia, ſciſłego ubóſtwa, w iedzeniu ſkąpym, w odzieniu bardzo podłym, i wzgardzonym; w ſpaniu bardzo krótkim, dla tego albowiemi dziatki moie przykrywam, iako by ſmiertelnym kirem, ubożuchną żałobą, żeby ſię bydź poznali umarłemi ſwiatu, a pogrzebionemi z Chryſtuſem w zakonney ſwoiey Celli.

Swiata odſtępuieſz Synu mòy, odſtępuieſz zaiſte pychi żywota, tym ſamym bowiem wyrzekaſz ſię wſzelkiego honoru, i przemiiaiącey ſławy, abyś był podobny temu, który będąc Bogiem i Królem wſzyſtkich wiekow, dla twego zbawienia wyniżczył ſam ſiebie, i przyioł poſtać ſługi, i uciekał od wſzelkiey czci, i uſzanowania, chcąc do ſmierci dopiaſtować ſłużebniczey powinności, dla tego ia Synom moim od-

odmieniam Jmie ſwieckie, aby ſię wſtydzili wſpominać ſwego urodzenia cieleſnego, dlatego głębokie nakazuię milczenie, aby utopili w pokorze wielkie o ſobie rozumienie, gdyż mądrość tego Swiata głupſtwem ieſt u Boga, chcę zaś aby oni ſtali ſię niemowlęta Chryſtuſowe, bo inaczey zbawienia ſpodziewać ſię niemogą.

Wiedz i otym, że z Diabłem co dzienną woynę toczyć będzieſz, który ma potaiemną zmowę z cialem, i wrodzonym appetytem twoim, który ci dokuczać będzie teſknicą, ſmutkiem, a czaſem ſłabością niewczeſną, plugawym wzruſzeniem, gnuſnością, i oſpaliſtwem, a nadewſzyſtko złym o Przełożonych twoich rozumieniem; w tym bowiem wſzyſtka ſiła iego, i oręże. żeby cię oderwał od pierſi Matki twoiey zakonu, a ztym nieprzyiacielem, lubo wſzyſtkiemi cnotami walczyć powinieneś, iednak zwycięſtwo w ſamym poſłuſzeńſtwie zamknięte; zaczym konieczna ieſt potrzeba myśli twoie otwierać w ſzczerości, i poufałości Oycu twemu, czego ieśli uczynić niezechceſz, ſam ſobie zgubę gotuieſz.

§ IX.

Niemogę też zataić przed tobą Synu mòy i o tych którzy ſię mylą około ſwego powołania, bo ci ſą 1. Kiedy dla tego idą do zakonu, że ich nędza pędzi gdy niemaią inſzego ſpoſobu żyć wygodnie na ſwiecie. 2. Także ludzie u ſwiata wzgardzeni, albo dla podłego urodzenia, albo dla iakiego defektu, albo że żadnych niemaią talentow, którym by może i w ſzpitalu trudno ſię pomieścić. 3. Ci którzy z namowy, albo dla przyiaźni, albo dla poſtrachu, albo ſpo-

dziewaiąc ſię iakiego reſpektu, w ſtępuią do zakonu. 4. Którzy niemaiąc woli żyć ſwiątobliwie, a chcąc iednak bydź ſzacowani iako zakonnicy przez ſamą ſukienkę, i mieſzkanie Klaſztorne, o żadne cnoty nieſtaraią ſię, i nieczuią w ſobie ciężkiego długu ſtarać ſię co dzień bydź pobożnieyſzym. 5. Mylą ſię i prożniacy którzy chcąc wygodne życie prowadzić, tak przeklęte leniwſtwo ulubili, iż iakoby ani rąk, ani nog niemieli, cały czas drogiego życia na prożnowaniu tracą, a wygod dopominaią ſię. 6. Mylą ſię którzy żądaią Przełożeńſtw, godności, pierwſzeńſtw w zakonie, albo w Kościele za promocyą krewnych, bo przyſzedł ſłużyć, a nieroſkazywać. 7. Którzy ſwego dobra ſzukaią, a o ſpołeczne uſzczęśliwienie niedbaią. 8. Mylą ſię ſzpetnie którzy zeſwywoli, z ciekawości, lub do czaſu wſtępuią.

§ X.

Po złym powołaniu tak nieſzczęśliwe naſtępuie życie, iż według przeſtrogi SS. Oycow, ſam Habit, ani Klaſztor nigdy go nieuczynią zakonnikiem, ale raczey Judaſzem, któremu lepiey gdyby ſię na ſwiat nierodził, bo krew zamiera ſłuchaiąc iakich ſkutkow ponim ſię ſpodziewać. 1. Przez iego złe obyczaie będzie Jmie Boſkie bluźnione. 2. Zakon oſzpecony. 3. Każda funkcya Kościelna zmazana. 4. Reguła zdeptana. 5. Swięte ſzluby zakonne połamane. 6. Każde zgromadzenie pomieſzane. 7. Rozmaitą będzie mieć ſzkodę, i zniewagę mieſce S. 8. Naypożądańſza zgoda i jednomyślność popſowana. 9. On ſam zapamiętały ſtanie ſię żywym inſtrumentem diabła. 10. Umyſł iego przewrotny, ſwoim ſię tyl-

tylko zdaniem rządzi, poſtuſzeńſtwo zmyślone okazuiąc, wſzyſtko zaczynaiąc, a nic pożytecznie niekończąc, uſta iego zdradliwe, żyiące chlebem Kłamſtwa, i obrzowiſka oczy zaźdroſne, i niewſtydliwe zawſze otwarte, bezpiecznie w twarzy wlepiają ſię. 11. Gęba żarłoczna, i ſzemrająca, głos wrzaſkliwy, mowa popędliwa, twarz rozmaite minki zmyślająca. 12. Łeb albo zawſze ſpuſzczony między ramiona, albo zbyt zadarty, ręce Jego albo nakſztalt kupcow w kieſzeniach utopione, albo nakſztalt cepow machaiące, odzienie jego albo zbyt modne, albo wcale obrzydłe, przepaſanie jego niepowściąga wnętrzności, nieuzbraia pierſi, ale pozwala ſercu zawſze przebywać w flakach, ciało iego beſtya wyuzdana. 13. Cella iego barłog, łożko ſmokow, Reguły iego cztery tuzy, Koście warcabnica, i flaſzka duchowna, porada gazety Komedye, i Ezopowe fabuły, akty ſtrzeliſte rozmaite myśliwſtwa narzędzia od Kanonow SS. potępione. 14. Rozmowa iego o zacnym ſwoim urodzeniu, o wielkich ſwoich przymiotach, o cudzych ſprawach. 15. Nieprzyiaciel iego każdy człowiek milczący i pracowity, przyiaciel iego każdy kto lekce waży wſzyſtkie powinności Zakonne, a gotow do pomoc ſzemrania przeciwko Zwierzchnościom. 16. Przyiaźń iego pokątne, i od ciała za Intereſsowane. 17. On pierwſzy prześladowca ludzi pobożnych. 18. On wyśmiewca, i nowy tłumacz Pisma S. on Kanoniſta wywracaiąc wſzelke Kanony na pobłażanie rozwiązłości. 19. On w chorze Kuglarz, w Refektarzu Dworak, w chodzeniu Żołnierz, w Gościnie malarz, w czytaniu krytyk, o ſwoie urazy głośny Juryſta.

20. Jego odpowiedź harda, pytanie uſzczypliwe, uſługa leniwa. Modlitwa teſkliwa, do ſwieckich ludzi oſobliwſza ſkłonność. 21. Nienawiśnik milczenia, wzgardziciel przeſtrogi, przedawca rzeczy duchownych. 22. Smiałek nawſzyſtkie okazye grzechowe, iednym ſłowem naypierwſzy niewdzięcznik Oycu ſwemu Duchownemu, i całemu zakonowi; otoż takowe życie tych, ktorzy ſię mylą około ſwego powołania. §. XI.

Abyś zaś Synu moy otym zgoła niewątpił iż tacy ludzie niemaiący prawdziwego żądania ſłużyć Bogu w Pokucie, ſą zgromadzeniem nieſzczęſliwym, przeczytay proſze ſwiadectwo O. S. Bażylego W: wyięte z liſtu do Chilona Ucznia, ktory to liſt zaczyna ſię:

Sotyriu Pragmatos &c. tragenomenos gar &c.

„ Contigit enim non ita pridem adire me ſpiritualem „ Fratrem. Conventus vix, tandem inter mutuos, ac fami- „ liares congreſsus, in unum aliquem incidi, qui quidem „ in ſpeciem credi poterat timere Dominum, a quo Dei „ ſancto timore tantum ei aberat, ut exitus docuerit, „ ſub Diaboli jugo illum ipſum miſeram ſervire ſervi- „ tutem, ſermones enim iſtius ore de promptos audivi, „ qui nihil aliud preseferrent, quam pompaticum quendam „ faſtum fabulas jnterserebat, mire commentitias, ijsque „ circumveniendis adornatas, quibus cum ipse congre- „ deretur, jn alios item nec paucos incidi furto, rapinis, „ cum tiranide inſigniter facinorosos, inibi loci contigit „ vidêre ebriosorum, indecoros geſtus ſanguinemque mi- „ ſere

„ ſere oppreſsorum, quin et mulieres ſese videndas offe- „ rebant. Sermones, fateor tam multos audivi animæ cum „ primis ſalutares atqui in nullo eorum qvi sic diserte „ docerent, virtutem inveni, quæ ex æquo & conſentaneo „ responderet ſermonibus; Rursus trageliarum drammata „ ſexcenta hisce auribus hauſi, quorum prolusores ipſo mox „ ingreſsu in animos auditorum, ſe inſinuarent, mellicis ac „ premollibus modis, citharæ inſuper modulamina, per „ quam ſvaviter reſonantia choreas ducentium, plausus „ obſtrepere & ad enervam mollitiem compoſitas: vocem „ quoque ſcurarum qui riſum cierent ſpectatoribus, au- „ dire licuit; ſtultitiam multi, fariam ſcurilem proin „ urbanitatem ipſe lachrimas ſpoliatorum vidi offli- „ ctiones & gemitus, hæc æquidem ſpectavi oculis & ecce „ non iam iſtius modi miſerabiles promerebantur dici ſpi- „ ritualium virorum conventus, ſed mare potius aſsonan- „ tibus undique fluctibus, qui ſic illorum affiguntur cordibus „ ut puritati pſalmodiæ denſisſimam affundant caliginem.

§ XII.

Adla jaſnieyſzego zrozumienia każdą ci rzecz wiernie wytłumaczę: mówi O. S. Bazyli W: do Chilona ucznia. „ Tra- „ fiło mi ſię bowiem nie bardzo dawno nawiedzieć ducho- „ wne zgromadzenie braci, atam ledwo między wiel , i „ to wzaiemnemi, a poufałemi rozmowami przyſzło, że n „ naiednego pewnego natrafił, ktòry zaiſte napozor o ta- „ zywał ſię iż ſię boi Boga, od ktòrey iednak boia ni „ Bożey bardzo dalekim był, iako ſię z ſkutku ſamego

poka-

„ pokazało, że i on ſam pod jarzmem diabła żołd pro-
„ wadził nieſzczęſliwy, rozmowy bowiem ziego uſt wydane
„ ſłyſzałem, które nic więcey nieznaczyły, iak tylko oka-
„ załą iakowąś nadętość, i chlubę, bayki mieſzał dzi-
„ wnie zmyſlone, i przyſpoſobione do oſzukiwania tych,
„ zktòremi rozmawiał; na jnſzych też napadłem wielu,
„ ktòrzy ſię kradzieżą, łupieztwem, i okrucieńſtwem
„ znacznie pomazali; tam że nadarzyło ſię widzieć
„ pianych geſta (to ieſt: miny i poſury) iako też i
„ Krew nędznie uciſnionych; tam ſię też uwijały po
„ przed oczyma i niewiaſty urodziwe, Przyznaię ja
„ to żem tam ſłyſzał wiele rozumnych mow, i do zbawienia
„ przyſtoſowanych; atoli żadnego z nich ktòrzy tak wymow-
„ nie nauczali, cnoty prawdziwey niewidziałem, ktòraby
„ ſię z ich nauką; i rozmową zgadzała. Znowu też
„ układne zagadki więcey nad tyſiączne ſłyſzałem, ktòrych
„ oni Mędrkowie w ſamym ſpotkaniu ſię do ſerca ſłucha-
„ czow wkradaiąc ſię, i zalecaiąc, miodopłynnemi, i na-
„ zbyt pieſzczonemi mowami zażywali; nadto ieſzcze i lut-
„ nistow przeſłodkie wygrywania, tancuiących klęſkania, ſze-
„ leſty, i do wyuzdaney pieſzczoty przyſpoſobione; głoſy
„ też zartownikow, ktòrzy by przytomnych do śmiechu wzbu-
„ dzali; Trafiło ſię też ſłyſzeć rozmaite głupſtwa, iako też
„ i błazeńſkie poufałośći. Sam też widziałem łzy pokrzy-
„ wdzonych, utrapienia, i wzdychania, nieznośnym okru-
„ cieńſtwem uciśnionych; te zaiſte rzeczy widziały oczy
„ moie, a to iuż nieſzczęśliwi oni Bracia, nie tak zgro-
madze-

„ madzeniem duchownych mężow, iako raczey przepaścią
„ morſką, zewſząd ſzumiącemi wiatrami ſkołataną, i zmie-
„ ſzaną; przeto zewſzyſtkich onych, w tych ſamych nawał-
„ nościach pozrzeć i pochłonąć uſiłuią; prożna onych weſo-
„ łość, i radość, tak onych ſerce przeymuie, iż pod czas
„ czyſtey Pſalmodyi, niezbytą ciemnością onych zalewa.
„ Poty ſłowa ſą S. Bazylego, o wſzyſtkich obyczayność iach
„ nieprzyſtoynych, od diabła popieczętowanych zakonnikow,

O Kartownikach zaś i Koſtyrach tenże O S. Bazyli,
„ w Humil 8. in Exameron tak mowi; Si vos dimiſero
„ ſunt qui protinus ad teſſeras alcasq; ſese conferent, iura-
„ menta ſunt illic contentionesq; pergraves, ac avaritiæ
„ partus, Spiritus malignus aſſiſtit furorem punctis oſſibus
„ illis ludentium inſaniamq; accendens, eaſdem ille pecu-
„ nias nunc ad hunc, nunc ad alterum transfert, atq;
„ modo hunc victoria effert, illum victum mæſtitia præmit,
„ modo contra illum electum, hunc demissum oſtendit.

„ Jeśli was wypuſzczę (mowi O. S. Bazyli) ſą tu ta-
„ cy, ktòrzy wraz do kart, i do koſtyrſtwa udadzą ſię; ato-
„ li tam czekaią przyſięgi, tam ſprzeczania ſię ciężkie,
„ tam przypłodek łakomſtwa, duch złośliwy aſſyſtuie,
„ zapalczywość; ukłuwſzy onemi koſtkami graiących do ſza-
„ leńſtwa zapali: on to duch te ſame pieniądze raz do te-
„ go, drugi raz do drugiego przenoſi, i dopioro tego do
„ chluby zwycięzkiey podnoſi, drugiego zaś po przegraney
„ ſmutkiem uciſka, dopioro przeciwnie tamtego wynioſłym,
„ tego zaś wzgardzonym okazuie.

„ A S. Efrem dodaie: lib. de Bap. de Abren. Abre-
„ nuntio alearum ocio & tabular: luſui ſicut etiam SS. Apo:
„ tuſce operam dantes, atqe vocantes excommunicatos
„ eſse ordinarunt in ſuis Canonibus, ſi Laici fuerint &
„ si Clerici, ut deponantur.

„ Wyrzekam ſię mowi S. Efrem wygrywania w kości
„ i karty, iako też i ſwięci Apoſtołowie tak wych którzy
„ ſię takiemi rzeczami zabawiaią, za wyklętych mieć roz-
„ kazali, Jeśliby oni byli ſwieckiemi, a ieśliby zaś ducho-
„ wnemi byli, z Kleryctwa onych złożyć.

Koncilium Laterańſkie.

IV. Ekumeniczne pod Innocenciuſzem III. w Kano-
nie 14.

„ Clerici ad aleas & taxillos non ludant nec huius
„ modi ludis interſint.

„ Klerycy mowi Swięt Synod Laterańſki żadną miarą
„ w kości, i w karty, niechay niegraią ani zgoła nato niech
„ niepatrzaią.

Synod zaś S. Tridentſki.

„ Sess. 22. Cap. 1. de Reform.

„ Ac ſimul de luſu comeſsationibus choreis aleis luſibus
„ ac quibus cunq; criminibus, nec non ſæcularibus nego-
„ tiis fugiendis copioſe ac ſalubriter ſancita fuerunt, eadem
„ iis fugiendis copioſe ac ſalubriter ſancita fuerunt, eadem
„ in poſterum iiſdem Pœnis vel maioribus obſervantur Impo-
nendis.

„ A ra-

„ A rażen o zbytkach, i bankietowaniach w kości w kar
„ ty grywaniach, tań ach, i iakich kolwiek bądź zbrodniach,
„ i o unikaniu od wſzelkich zabaw ſwieckich, cokolwiek
„ obſicie, i zbawiennie poſtanowiono, było to wſzyſtko pod
„ włożeniem tychże ſamych i większych kar powinno bydź
„ zachowano.

Zoſtaie ieſzcze wątpliwość: jżali rzecz godziwa bawić
„ ſię my ślivſtwem zakonney oſobie, ale i na tę wątpliwość
odpowiada S. Synod Laterańſki w Kanonie 15.

Venationem, & acupationem univerſis Clericis inter-
dicimus, unde nec canes, nec aves ad aucupandum habere
„ præſumant.

„ Myśliwſtwa, czyli łowiectwa, wſzyſtkim zgoła Klery-
„ kom zakazuiemy, zkąd ani pſow, ani ptakow, niechay ſię
„ mieć nieodważaią.

Dodaie Synod Nannetenſki w Kan: 3.

„ *Quia nullum venatorem invenimus ſanctum, præcipimus ut*
„ Prælati ſolliciti ſint & intenti in puniendo Clericos venatores
„ & præſbiteros, & Religioſos de quibus maius ſcandalum generatur.

„ Ponieważ żadnego myśliwca nieznaleźliśmy Swiętego,
„ przykazuiemy ściśle, aby Przełożeni pilni byli, i troſkli-
wi, w karaniu Klerykow Myśliwych, czyli łowczych, a oſo-
bliwie Kapłanow, i Zakonnikow, z których daleko większe
zgorſzenie wynika.

„ Toż ſamo *Synod Rzymſki* pod Eugeniuſzem 11. w Ka-
nonie 12. Toż i Synod Trid. ſeſs. 24.

Na koniec nieſzczęśliwe charaktery złego powołania wy-

czytaſz z oney to mowy Aſcetyczney O. S. Bazylego.

Deute Proſme Pandes Gdzie o potaiemnych przyiaźniach przeſtrzega mowiąc. „ Juvenis ſive ætate, sive animo tueris „ æqualium tuorum conſuetudinem effugito ab illisq: te non „ ſecus atque ab ardentiſſima flama procul abducitor. „ Młodzieniaſzkiem będąc, bądź to wiekiem bądź umyſłem, „ rowieńnikow twoich przyiaźni unikay, i odnich iako od „ gorącego płomienia oddalay ſię. „

Opotaiemnych zaś pokarmach, i napoiach tenże S. O. Bazyli, wtey że mowie Aſcetyczney.

Deute Proſme Pandes &c. to napiſał: „ Eſto fidelis the- „ ſaurus virtutum, utere clavi ſpiritualis tui Patris lingva, „ hæc ſit quæ tibi os ad ſumendum panem aperiat hæc i „ tem quæ claudat. Multos enim ego vidi ex aliis paſſio- „ nibus ad ſanitatem rediiſse, iam vero ex edacibus nec uni- „ cum quidem, nam quos in occulto eſitare delectaret, aut „ ventris in gluvie duci ſe ſinerent neminem ex omnibus vidi „ unquam qui convaluerint, nam aut a continentiæ cultorum „ vitæ ſe ſocietate penitus obruperunt, ſe ſeque capitalibus „ huius vitæ illecebris dediderunt aut dum inter eos occul- „ tare ſe ſtuduerunt voluptatibus addicti, Duce Diabolo ſti- „ pendium meruere. Nam qui iſtius modi ſunt ij. 1. Men- „ daces ſunt. 2. Ad iuſiurandum parati. 3. Periurioſi. 4. „ Litigioſi. 5. Pertinaces. 6. Clamoſi. 7. Et qui faturi „ ediſse ſe pertinaciſſimi pernegent. 8. Illuberales qui victu „ delicato gaudeant. 9. Queruli. 10. Aliorum curioſi ex- „ ploratores. 11. Tenebriones. 12. Totius honeſtæ vitæ de indu-

„ induſtria inimici. 13. Qui ut gulæ libidinem ebtegant „ innumerabilibus ſe aliis vitiis involvunt. 14. Qui cum ha- „ bitu quidem inter ſilv s eſse videantur, rebus ipſis inter „ perditos eſse numerandi ſunt.

Staway ſię ſkarbem wiernych cnot (mòwi S. O. Bazyli) a używay ięzyka Oyca twego Duchownego zamiaſt klucza, ktòry by ci uſta do wzięcia chleba otwierał, ten że ci aby i zamykał: Wielu bowiem ia widziałem, zròżnych paſſyi powròconych do upamientania ſię, ale z żarłokow ani iednego niewidzę- Ponieważ ktòrym tylko podobało ſię potaiemne żadanie albo zaſytością brzucha upędzanie ſię, żadnego z tych wſzyſtkich niewidziałem, ktòry by do zbawiennego przyſzedł rozſądku, gdyż albo od towarzyſtwa ludzi powſciągliwych ſami ſię dobrowolnie oderwali, albo ieśli ſię koniecznie między niemi utaić ſtarali będąc przywiązani do roſkoſzy, i maiąc wżyciu ſwoim za pomocnika Diabła obroki ſobie u- „ niego wyſłużyli. Gdyż ktòrzykolwiek takowi ſą, ci pos- „ policie bywaią. 1. Kłamcy. 2. Do Przyſięgi gotowi. 3. „ Wiarołomcy. 4. ſwarliwi. 5. Uporczywi. 6. Krzykliwi. „ 7. A ite gdy będąc naſyceni zapieraią ſię uporczywie, że „ nic nieiedli. 8. Nielitoſciwi. 6. Skąpcy, ktòrzy rozkoſz- „ nieyſzych pokarmow wyſzukiwaią, ſzemracze. 10. Cieka- „ wi cudzych ſpraw. 11. Badacze. 12. Pokątnicy. 13. Pianice. „ 14. A calego życia uczściwego z przemyſłu nieprzyia- „ ciele. 15. Ktòrzy aby żarłoctwa lubieżność pokryli, w „ niepoliczone inne wyſtępki ſamochcąc plątaią ſię. 16. Ktò- „ rzy chociaż z habitu ukazuią ſię bydź wmieſzczeni mię-

dzy

„ dzy zbawiennemi, wrzeczy iednak ſamey policzeni między „ potępionych być maią. „

§. XIII. *Reflexya nad obranym Stanem.*

Nużeż Synu mòy; uważ dobrze co czyniſz, abyś ſnać (nierozmyślnie ſtan Anielſki obrawſzy) nadwa nieſzczęśliwe nietrafił ſkopuły. 1. to ieſt: abyś albo niezoſtał obmierzłym wywłoką i pośmiewiſkiem ſzatanom. 2. Albo w zakonie niepozakonnemu żyiąc nie zoſtał Judaſzem, obiedwie te rzeczy miey przed oczyma, a zgorącą, prożbą uday ſię do Boga, i niezaſypiay w prożbach twoich, ażbyś otrzymał łaſkę wytrwania, a ni rozumiey że to ieſt zakon żeby żyć według kompanii iako gdzie kto żyie, ale raczey to ieſt zakon żyć; iako wſzyſcy przyſięgaią, żaden bowiem z ludzi nieodważy ſię mowić, naſladuycie mię, bo żaden niewie dnia Jutrzeyſzego, i przypadkow ułomności ſwoiey; Chryſtus ieſt przykładem naſzym który mòwi: Uczcie ſię odemnie bom ieſt cichi, i pokornego ſerca, J kto mnie naſladuie, ten ma żywot wieczny. A zatym albo ſamego Chryſtuſa albo tych, którzy noſzą w ſercu Chryſtuſa, naſladować należy, bespiecznieyſza tedy rzecz ieſt naſladować Oyca twoiego Bazylego W. który iako ſam w drodze ſwoiey niezbłądził, tak i tobie zbawienie zoſtawił upewnione.

Prożba Gościa o przyięcie.

Odpuśćcie ſłabości moiey ludu Błogoſławony Oyco. wie wybrani, przez których mi ſtaie w oczach powſzechna Matka zakon ten Swięty, a ieśli ieſt wtym naywyżſza woia Boſka

Boſka dopomożcie zbawieniu moiemu; przyimicie przychodnia, uznaycie marnotrawnego Syna, ukażcie mi wodza młodości moiey. Przypuśćcie mię do tego Oyca którego mi Bòg naydobrotliwſzy za fundament życia moiego naznaczył. Ja albowiem wſzelki los uſzczęśliwienią mego ztaką wiarą ſkładam wręce iego, iż nigdy wątpić niebędę że cokolwiek z uſt iego uſłyſzę, tak to przyimę iako bym z uſt Chryſtuſa mego to ſłyſzał; i dla tego dziś przed Bogiem zrzekam ſię moiey woli i zdania, ſpodziewaiąc ſię że daleko lepiey Bòg rozrządzi zbawienie moie pod iego roſkazem, niżeli zawſzelkim moim przemyſłem.

PRZYIĘCIE ŁASKAWE

ZAKON: Miły Synu, ty żądaſz Oyca w Duchu, wodza młodości twoiey, miſtrza ſumienia twego. A ieſteś że gotow tak na każdy czas myśli twoie onemu otwierać, iż by on nigdy wątpić niemogł że ſię nie zgoła w ſercu twoim nie kryie co byś onemu nieobiawił, a co większa przypadaiące myśli, i przeciw niemu ſamemu, ieśli na taką odkrytość odważaſz ſię, bydź to może, że znaydzieſz w Duchu pożądanego Oyca; wielkie to ieſt zaiſte poſłuſzeńſtwo, wielkie i nad ſamym ſobą zwycięzſtwo. Piękna to ieſt rzecz oddać ſerce twoie w ręce Chryſtuſa i iuż nigdy ſię zdaniem ſwoim nierządzić, ale wiarą ſamą tym ſię tylko cieſzyć, że Chryſtus roſkazuie przez ſwoy żywy Inſtrument tobie od Boga naznaczony. Piękne to oko; ktore w pierſiach miſtrza ſwego wy-

wyczyta Chryſtuſa, a nad głową iego nieuſpione oko Boſkie nakſztalt iaſney pochodni Boſkiey uważa z uſt iego płynącą roſę nauki, Jako ziemia ſpragniona piie. Ależ o Synu i Ktoż ieſt na ziemi ktoby mogł piaſtować godnie, tak ſwięzą, a zbawienną miſtrza naukę; Ludzi tu znalazłeś, ludzi a nie Aniołow, może cię zaiſte odrazić naymnieyſzy znaczek, albo ſurowości przykrey, albo łagodności zbyteczney, możeſz podobno kiedy zamknąć myśl twoią z utaicnym wężem, czyli z złym rozumieniem, a iużeś w ten moment w cale nieſzczęśliwy, gdyż duch twoy, duch nadziei twoiey nieina czey ſię mieć w ten czas będzie; tylko iak gałązka zielona od drzewa odcięta. Wierz albowiem co Syn Boży mowi: Niemoże gałązka rodzić owocu ieśli niebędzie wſzczepiona w drzewo, tak zaiſte i ty ieśli iednomyślnością niebędzieſz wſzczepiony w Duchu Oyca twoiego, to ieſt: w modlitwie nauce, i żądaniu iego, przez ktore ci iako przez Jnſtrument wſzyſtka ſiła życia duchownego wpływa; prożno zaiſte chodził byś przednim iako obcy i iemu z gruntu nieznaiomy; Ani by za ciebie zdawał rachunku na ſądzie Bożym, ani by iego modlitwa była tobie tarczą, ani iego nauka była by tobie roſą, ani iego żądza była by ci wołaniem, a tak ſzpetnie na kſztałt bydlęcia krył byś ſię przed grozą. Myślił byś zdradliwie, mowił byś fałſzywie, czynił byś tylko wſzyſtko dla ludzkiego oka, ſłowem wſzyſtko byś ſądził tak iako widziſz, nieiako wierzyſz; a w tym razie gdzież ieſt Chryſtus ktorego ſzukaſz, przez czyież uſta onego poſłuchaſz? w czy ich go pierſiach wyczytaſz? Ktoż będzie obowiązany ratować cie

cie w upadku? Kto za tobą ſtanie przed ſędzią? Kto zacie przynieſie Offiary? Patrz tedy Synu miły że i w glinianych naczyniach kryie ſię droga perła; miey tedy wyrozumienie, pozwolono ci ſłuchać, a niewidzieć Chryſtuſa na ziemi; zamkniż oczy przed ułomną Przełożonych twoich naturą, a otworz ſerce i uſta i uſzy do ſłuchania Chryſtuſa przez ich uſta mowiącego, a tak ci ukażemy kogo ci Bog naznaczył za Wodza młodości twoiey.

P. Gość: żądał bym wiedzieć co to ieſt Monaſter S.

O. Monaſter Jeſt to ona dolina Bethel, naktorey Jakub Patryarcha ſpoczywaiąc widział niebioſa otworzone, a drabinę ſpuſzczoną, poktorey Aniołowie wſtępowali w niebo, i ztępowali na ziemie, a ocknowſzy ſię zawołał: O iak ſtraſzne mieſce to: nie co Jnnego to ieſt, tylko dom Boży, i brama niebieſka. Monaſter dla tego doliną ieſt, bo w głębokości pokory zbiera do ſiebie łzy ſpływaiące Swiętych; Dla tego domem Bożym ieſt, bo tam Chryſtus przyobiecał mieſzkać mowiąc: Gdzie ſą dwoch, albo trzech zgromadzonych w Jmie moie, tam i Ja w poſrzodku ich ieſtem. Dla tego zowie ſię bramą niebieſką bo Monaſter ieſt mieſce prawdziwey Pokuty; ktora ſama otwiera grzeſznikom Niebo, iako mowi Chryſtus. Czyncie Pokutę, bo przybliżyło ſię do was Krolewſtwo niebieſkie. Monaſter ieſt drabiną od ziemi do nieba doſtaiącą, bo ieſt to mieſce doſkonałości poſtępowania z cnoty w cnotę, przez ktore z ludzi ſtaią ſię Aniołowie, i poty polepſzaią życie, aż uyrzą Boga w Syonie, i niedziw że tam że gromadnie przybywaią Aniołowie niebieſcy, bo iednemuż

mu Krolowi razem z Zakonnikami służą, i napewne godziny stawaią do tak ślicżney i swiętey, i na odsiecz złośliwym Duchom tyle przybywaią razy, ilekroć ich Pasterskie usta z Nieba zawołaią.

II. Monaster Jest to Ogrod rozkwitły w ktorym drzewa rozumne na każdy miesiąc wydaią owoce Ducha Przenays: rodząc do roku dwanaście owocow: to iest: 1. Miłość. 2. Wesele. 3. Pokoy. 4. Cierpliwość, 5. Łaskawość, 6. Dobrotliwość 7. Nieskwapliwość. 8. Cichość, 9. Wierność. 10. Skromność. 11. Wstrzemiezliwość 12. Czystość. A tak tenże ogrod, pustynia cicha, obfituiąca w niebieskie dobra.

III. Monaster Jest to szkoła Jezusowa, w ktorey sam Magister Niebieski lekcye swoią dwakroć nadzień daie, raz przynosi wnętrzne serca pociechy, przez oświecenie rozumow, przez zagrzanie woli, i wlanie ochoty do wszelkiego Krzyża. Drugi raz gromi występki, zachmurza myśli, odeymuie rosy, wysusza ziemie bez wodną, aby człowiek poznał nieudolność swoią. w Tey szkole wiele bywa wezwanych, ale mało wybranych.

IV. Monaster we wszystkich swoich mieyscach iest świątynią Bożą, Jerozolimą pokoiu, ziemią blog sławioną, ktorey dzierżawcą Chrystus, niewidomy Gospodarz, a namiesnicy iego dozorcy dobr, i sprzętow iego są Przełożeni.

CERKIEW Ta w Monasterze iest Ziemskie Niebo iako mowi S. Bazyli ktora swoim ochędostwem, czystością, świątobliwością, i porządnym Nabożeństwem, potrzebuie wszelkiey bojaźni Bożey, i od wchodzących, i wychodzących, bo tam nie-

niewidomie na każdą godzinę sądy się odprawuią. Tam skargi od szatanow, tam wstawienie się od SS. Aniołow, i Patronow, Tam swoiemu Krolowi assystuią i ziemscy i Niebiescy Aniołowie, tam w myśli rozmowa z Bogiem, tam wychodzą głosy do każdego serca, z strasznego Ołtarza.

NOWICYAT Mieisce odrodzenia Duchownego. Gora S. Tabor cudownego Przemienienia, gniazdo Niebieskiey Gołębicy, gdzie swoie pisklęta wybornym ziarnem, przez usta nauczycielow karmi, Sadzawka Syloe, gdzie się ślepym przemywaią oczy. Pracowita Kaczelnica, gdzie się grzesznicy do pierwszey nawracaią niewinności. Ray Cherubinow strzeże zamknięty, gdzie nic zmazanego niewidzie, zkąd prętko Anioł Pański wypędza. *Foris canes.* Precz psi swarliwi, bo w Nowicyacie za jedną i drugą poswarkę trzeba bydź wyrzuconym. *Foris impudici,* Precz niewstydliwi, bo tam wszelkie plugawstwo i sromota utaić się niemoże, gdzie wielu czystych oczu patrzy. Są bowiem tacy ktorzy maią ducha rozeznania, ktorzy czuią, kiedy przyidzie godzina ciemności. i zdaleka rozeznaią kogo nadmie ta para nieczysta; i kto iest przyiaciel ducha nieczystego, zarażone mieisce, zarażone odzienie, zarażona biesiada, zaraz go wyda. *Foris Venefici,* Precz Czarodzieie czartowscy sludzy; żadne bowiem tam bluźnierstwo sfyszane bydź niemoże, a opilstwo iako bałwochwalstwo karane bywa Łakomstwo też, czyli chciwość złota lub srebra, lub iakowego maiątku, aż do ostatniego piorka, lub utaienia naymnieyszego iabka, i wszelki datek, lub wziątek taiemny, nigdy bez kary dusżney niebywa, za-

raz bowiem areſztuie duch zły wſzyſtkie Modlitwy i łaſki nagotowane tey duſzy mòwiąc: Już Panie odebrał on zapłatę ſwoią, przedał iako Ezaw za łyżkę ſoczewicy dobro ſwoie Duchowne. *Foris omnis qui amat, & facit mendatium.* Precz wſzelki ktòry miłuie, i czyni kłamſtwo. Tu bowiem naymnieyſza poſtrzeżona zdrada, razem z diabłem za fortę wypchniona bywa. A tak Synu naymilſzy widziſz iakowi ludzie miesca mieć niemogą w Nowicyacie, i iakie to ſowy nieodradzaią ſię nigdy w Niebieſkie orlęta. o Domie S. Domie Błogoſławiony. Domie ziemſkich Aniołòw, ſzczęśliwi ktòrzy tam wymyią we Krwi Baranka ſzaty ſwoie, ſzczęśliwi ktòrych tam pieczęć ducha dotknie z wyſoka promieniem, że kiedyżkolwiek wnidą w iednomyślność świętą z ludem błogoſławionym. Tu ieſt mieſce uſtawicznego milczenia, i nieuſpioney Boſkiey Chwały.

SCRUTINIUM KANONICZNE.

P. Jakowyż ieſt obrządek przyimuiących Raſsę?

O. Ten ieſt wyięty z Euchologium Greckiego co do ſłowa, i z dawnych Kapituł Bazyliańſkich oto ten ktòry ma przyiąć Raſsę, uczyniwſzy zwyczayny pokłon Przełożonemu, ma bydź wypytany od niego.

1. Jzali z całego ſerca do Zakonnego życia zabiera ſię.

2. Jzali od długich czaſòw namyślił ſię i rozważył ſiły ſwoie, i wywiedział ſię o trudnościach i pracach ſtanu tego, a tak ſzlubił Bogu w ſercu ſwoim udać ſię do Monaſteru, aby ſię więcey na świat niewracał.

3.

3. Jzali do świadczał ſiebie w trwałości poſtu, aż dopewney godziny wſtrzymuiąc ſię od poſiłkòw.

4. Jzali doznawał wytrwania ſwego na przydłuższych Nabożeńſtwach?

5. Jzali ſprobował ſwoiey czuyności wporannym, i prętkim wſtawaniu ze ſnu, bez ſzkody zdrowia ſwego, a należytą rzezwością odprawował dzieło Boże.

6. Jzali miał ſtateczny umyſł czynić pokutę zagrzechi ſwoie, a gwałtem od złych nałogòw odrywać ſię.

7. Jzali czuł w ſercu pragnienie Duchownego a świątobliwego życia, aby mogł na każdy dzień, co raz pobożnieyſzym, i cnotliwſzym ſtawać ſię, nadgradzaiąc dawnieyſze gorſzące ſwoie obyczaie, przykładnym życiem.

8. Jzali zupełnie obrzydził ſobie pieſzczone cieleſne wygody, i pochlebuiącą, prożną chwałę.

9. Jzali poznał że ſwoią właſną wolą i rozumem naprowadzić ſię na dobre życie nie może, gdyż go właſny rozum i wola w ſwieckim życiu do złego przywiodły.

10. Jzali uznaie wielką potrzebę poſłuſzeńſtwa tak, iż bez niego zawſze od ſzatana oſzukany bydź może, nawet w dobrych uczynkach, i zamyſłach, iako Faryzeuſz obłudny, i hardy.

11. Jzali proſił Boga aby mu ſtan do życia ukazał, i wodza, czyli Oyca w Duchu wyznaczył.

12. Jzali wybieraiąc ſię do Zakonu wzioł z ſobą świadectwo, czyli Metrykę o ſwoim Krzcie, i owolnym urodzeniu z Rodziców niepoddanych, i niebawiących ſię pługawym

rze-

rzemiosłem, gdyż poddanym potrzebna Libertacya, od ich Panów, a niesławnie urodzonym dyspensa od Kanonów z Rzymu, albo od Biskupa.

13. Jzali też ma zaletę, i zaświadczenie od godnych osob o swoim niewykrocznym pożyciu na świecie, a ieżeli po służbach ma kwietacye.

14. Jzali rozporządził światowe swoie maiątki, i prawo do nich, tak żeby do nich odezwy niebyło, w całym życiu Zakonnym, dla należytego zubożenia. Albo też ieśli niema za juteresowania prawnego, z dłużnikami na świecie pozostałemi.

15. Jzali nieiest namowiony obietnicami roskosznego, i prożniackiego, albo ieżeli się sam nieuwiodł złym przykładem rozpustnego życia Zakonników, rozumieiąc, że taki iest Zakon, iak są rozwiązłe niektórych Zakonników obyczyie.

16. Jzali na wieki wyrzeka się Panowania, i roskazywania, a postać sługi i serce do służenia i słuchania gotowe do śmierci utrzymywać pragnie.

17. Jzali niema iakowey choroby ktoraby się w nim odnawiała, i z ozpieceniem stanu iego, albo go niedołężnym czyniąc, albo pewną zarazą, na drugich grożąc.

18. Jzali się nieobowiązał szlubem Małżeńskim, albo Profesyą inszemu iakowemu Zakonowi.

19. Jzali umie należycie naukę Katechyzmową, o Wierze, Nadziei, Miłości, Sakramentach, i powinnościach.

20. Jzali umi iakowy talent uczciwy, i pożyteczny dobru pospolitemu, bądź to w nauce bądź to w rzemiesle, aby pro-

prożnuiąc nieobrzydł Bogu i Zakonowi, lecz aby nieinki przez część z pracy rąk swoich lub nauki nakażdy dzień odzienie, wyżywienie sobie zasługiwał.

21. Jzali ma przynamniey sposobność, i ochotę nieodmienną do wszystkich prac, i usług roskazanych.

22. Jzali gotow iest przyimować upomnienia, i przestrogi z pokorą i posłuszeństwem od kazdego z Braci Zakonnych, mowiących według Reguły.

REZOLUCYA. A gdy nate wszystkie punkta należycie odpowie, i odważy się, a co większa ręką swoią własną, tę swoią odwagę napisze, natychmiast Przełożony wezwie Magistra Duchownego, i rzecze te słowa: jako niegdyś S. Opat Serydus polecaiąc Berotheuszowi Kandydata Dezydeusza S. Uczyń proszę łaskę, i oświadcz miłość a przyimi go, aby dostąpił Zbawienia ktorego żąda; przez twoie bowiem staranie, Bog onego Zbawi,

Fac igitur charitatem, & tuum illum assume ut salvetur, per te enim Deus salvabit illum.

Magister zaś prosząc aby to wyższey zwierzchności oznaymił, przyimuię go. Albo też onemi słowy z Euchologium Greckiego. Oto oddaię tobie przed Bogiem, (widzącym ktory tego powołał:) nowe zaczynaiącego życie, ktoregoś ty w boiaźni Bożey, i wewszystkich cnotach żyć przyuczay. A strzeż się tego pilnie, aby snać dla twoiego zaniedbania, niezginęła dusza iego, musisz albowiem oddać ciężki rachunek Bogu za niego, na strasznym Sądzie Bożym.

A zaś do Kandydata obrociwszy się rzecze słowy S. Jana

Kli-

Klimaka: Ten tobie niechay będzie Oycem, ktòry by ci do odrzucenia ciężarów grzechów twoich, i dopomagać, i wespoł z tobą pracować w pokucie i mogł, i odważył się. Ty zaś żadną miarą odniego kryć się, i unikać nieodważay się, gdyż ten iest zaiste ktòry cię postawi przed Bogiem, ani też w całym życiu twoim na żadnego oglądać się niemasz, iako na tego, z ktòrego rąk Bog będzie wypytywał duszy twoiey. Dobra albowiem iest rzecz Synowi za pomocą Oyca swoiego przez sprawę Ducha S. w iednomyślności przeciwko wszystkim szkodliwym nałogom woiować, gdyż ktòrzy tylko bez takowey pomocy Oycowskiey przeciwko Duchom złośliwym walkę zaczeli, nieszczęśliwie od nich pokonani zostali.

Albò też słowy S. Bazylego: Bracie, ieśli się temu Mężowi, wielo cnotami ozdobnemu zupełnie powierzysz, bez wątpienia wszystkich dòbr, ktòre tylko wnim są Dziedzicem zostanieśz, a rownie u Boga, iako i uludzi, zanayszczęśliwszego miany będzieśz, patrz tedy i pamiętay.

1. Abyś się wewszystkich rzeczach powolnym stawił Oycu temu. 2. Abyś go czcił, i był posłuszny iako Oycu i Nauczycielowi. 3. Abyś od Oyca, iako od samego Chrystusa wszystkie roskazania przyimował, 4. Abyś Wiarę i miłość ku niemu zachował, 5. Abyś na każdy dzień trzykroć sumienie swoie examinował, 6. Abyś i sprawy i myśli swoie Oycowi zawsze obiawiał, 7. Abyś zgoła żadney rzeczy, iako przed samym Bogiem, przednim nigdy nietaił. 8. Abyś roskazy, i nauki Oyca onego, iako od samego Boga z miłością przyimował, i one usilnie starał się zachować, i wypełniać.

9.

9. Nadto wszystko, aby nic nigdy bez pozwolenia, i błogosławieństwa tegoż Oyca (choć by co naylepszego było) czynić nieodważał się.

Potym przyda mowiąc do Rasofora: Ty zaś iako Chrystusowi wewszystkim bądź powolny temu Oycu, bądź też cierpliwym wewszystkim; pokornym, cichym, milczącym, i posłusznym, aznaydziesz łaskę przed Bogiem, i zbawienia dostąpisz.

Uwiadomienie o Rasofòrach Mandiofor: Schymie

Postępuiący do drogi oswiecaiącey, po doswiadczeniu i zaświadczeniu magistrowskim, nowy obraz czyli nowe obłoczyny mantyą i Paraman przyimuiący od S: Jana Klimaka takowy Alfabet cwiczeniow Duchownych, przepisany maią.

1. Wynisżczenie prożney chwały, i gniewliwości. 2. łatwe lepszych dobr, czyli darow spodziewanie się. 3. spokoyność umysłu. 4. dyskrecya czyli rozeznawanie chętek czyli Duchow pobudzaiących do czynienia iakowych rzeczy. 5. stateczna pamięć na sąd Boży. 6. Politowanie nad nędznemi. 7. przyiemna Gościnność. 8. modestya czyli skromność. 9. upominanie bez pomieszania. 10. unikanie od łakomstwa. 11. Nienasycona rzeczy Boskich żądza, wczytaniu, słuchaniu, i wrozmyślaniu; i tato sama żądza daie znak oswieconego Ducha

Uwiadomiony, i osmiodniowym rozmyślaniem przy końcu też Spowiedzią generalną z całego życia oczyszczony, gdy przed zaczęciem liturgii bywa od Eklezyarchi wprowadzony Aspirant, czyni trzy pokłony przed ołta-

rzem, i padłszy Krzyżem na ziemi leży aż do przespiewania tego hymnu 3. razy.

Wnętrzności oycowskie otworzyć mi pokwap się, marnie bowiem strawiłem moie życie, atoli na bogactwo niewyczerpane litości twoich poglądam zbawicielu; teraz tedy zubożałym niepogardzay sercem; do ciebie albowiem o Panie z żałością wołam, zgrzeszyłem Oycze przed niebem, i przed tobą.

Po przespiewaniu tey pieśni, wyraźnym głosem rzecze Przełożony; Bóg miłosierny iako Ociec dziatki miłuiący, widząc twoie poniżenie, i prawdziwą pokutę o Synu! iako marnotrawnego Syna przyimuie cię pokutuiącego, i zcałego serca do niego powracaiącego. A to mowiąc: podnosi go, i prowadzi do Ołtarza, gdzie go Przełożony pyta:

P. Pocoś przyszedł Bracie upadaiąc przed tym świętym Ołtarzem? i garnąc się do tego Swiętego Towarzystwa?

O. Przyszedłem żądaiąc zakonnego życia wielebny Oycze

Przełożony żądaszli przyiąć Anielski obraz, i policzonym bydź do zgromadzenia zakonnego?

O. Rafsofor. tak iest zapomocą Bożą W. Oycze.

Przełoż. Zaiste dobre dzieło, i swiątobliwe obrałeś, atoli ieśli tylko wykonaiż, ponieważ dobre dzieło i swiątobliwe obrałeś, atoli ieśli tylko one wykonaszi ponieważ dobre dzieła z pracą wykonywaią się a z boleścią wydoskonalaią się otworz tedy uszy serca twoiego a Braciei a po-

słuchay pilnie głosu Panskiego, który mowi: podźcie do mnie wszyscy którzy pracuiecie, i obciążeni iesteście grzechami, aja was ochłodzę, przyimicie jarzmo moie naśiebie, a uczcie się odemnie, bom jest cichy i pokornego serca, i znaydziecie pokoy duszom waszym. Teraz tedy na przeciwko każdemu zapytaniu, przyzwoitą odpowiedz z boiaźnią i radością oddaway Bogu, a zapewnie wiedz, że tu sam zbawiciel nasz znayochwalebnieyszą matką swoią, i z swiętemi Anioły, i zewszystkiemi Swiętemi swoiemi przyszedł uważaiąc wychodzące od ciebie słowa; aby gdy przyidzie sądzić żywych i umarłych zapłacił tobie niewedług tego iako masz obiecywać, i wyznawać, ale według tego, ieśli to zachowasz co wyznaiesz, przetoż teraz ieśli poprawdzie przystępuiesz do Boga zewszelką uwagą, od powiaday nam nato, oco tylko od nas pytany będziesz.

P. Przełoż. Czy samochetnym swoim rozmysłem i z wolą swoią przystępuiesz do Pana?

O *Rafsofor.* tak iest zapomocą Bożą W. Oycze

Przełoż. Jzali niezjakowey nędzy, i utrapienia te życie obierasz, albo z przymusu?

Rafsofor. Nie, wieleb:

Przełoż. Wyrzekaszli się świata, i tych rzeczy które wświecie są według Przykazania Panskiego?

O. Rafsof. tak iest wieleb. Oycze.

Przełoż. Będzieszli w monasterze mieszkał tym, albo wktórym ci z Posłuszeństwa S. roskazano będzie w modlitwach, postach do ostatniego tchnienia twoiego?

O. Raſsofor. tak ieſt zapomocą Bożą.

Przełoż. Zachowaſzli ſię w Panieńſtwie, i wczyſtości, i modeſtyi S. aż do ſmierci?

Raſsofor. tak ieſt zapomocą Bożą wieleb: Oycże.

Przełoż: Zachowaſzli Poſłuſzeńſtwo aż do ſmierci ku przełożonemu, i ku wſzyſtkim w Chryſtuſie Braciom?

Raſsofor. tak ieſt zapomocą Bożą wieleb. Oycze.

Przełoż. Wytrwaſzli do ſmierci bez przywłaſzczenia żadnego maiątku, i wſamowolnym ubóſtwie dla Chryſtuſa, wſpołecznym pożyciu, nic ſobie ſamemu nie przywłaſzczaiąc, ani ochraniaiąc, oprocz tych rzeczy, które na ſpołeczną potrzebę, ito z Poſłuſzeńſtwa, anie według ſwego upodobania?

O. *Raſſof.* Tak ieſt W. Oycze wytrwam za pomocą Bożą.

Przełożony. Przyimuieſzli wſzyſtkie Zakonno ſpołecznego życia uſtawy i Reguły od SS. Oycow uſtanowione, a od Przełożonych tobie podawane?

Raſſof. Tak ieſt W. Oycze Przyimuię, i z miłością one całuię.

Przełożony: Wycierpiſzli wſzelki uciſk, i utrapienie Zakonnego życia? dla Krolewſtwa Niebieſkiego?

O. *Raſſof* Tak ieſt zapomocą Bożą. W. O.

Exhorta Przełożonego.

Zważay Synu iakowe ofiiaruieſz ſzluby Chryſtuſowi Panu; Aniołowie bowiem ſtaneli tu niewidomie wypiſuiąc takowe twoie wyznanie, o które ty pytany będzieſz pod czas

czas drugiego przyiścia Pana naſzego Jezuſa Chryſtuſa; Ponieważ ia tobie ukazuię doſkonałe życie, w którym nawzor Pański okazuie ſię ſpoſob życia, oznaymuię też których rzeczy chwytać ſię maſz, a od których należy ci unikać. Oto bowiem poſtanowiłeś Synu przyſtąpić, i ſłużyć Panu, ieżeli tedy chceſz bydź Zakonnikiem, trzeba ci ſię oczyścić od wſzelkey zmazy ciała i ducha, abyś ſprawował Swiątynie w boiaźni Bożey, zaſkarbiay pokorę przez którą ſtanieſz ſię dziedzicem wiekuiſtych dóbr, odrzuć dotychczaſne nawykłe troſkliwości, poſłuſzeńſtwo zachoway ku wſzyſtkim; ſtrzeż ſię ſzemrania wroſkazanych tobie uſługach; na Modlitwie bądź cierpliwym, w czuynościach nieleniwym, w pokuſach nieſmuć ſię; w poſtach niechorowitym, awiedź o tym że tylko Modlitwą, i Poſtem należy ci ubłagać Boga; w ſłabościach nieopuſzczay ſię; Zrozumieway też zdaleka złośliwe myśli, nieprzeſtanie bowiem nieprzyiaciel przywodzić ci na pamięć pierwſze twoie życie, ſwieckie, a wſiewać nienawiść ku cnotliwemu życiu. Atoli tobie przynależy ſtrzedz ſię któryś zaczoł drogę wiodącą do Krolewſtwa Niebieſkiego, abyś ſię niewracał wſtecz, gdyż tak niebędzieſz ſpoſobny do Krôleſtwa Niebieſkiego.

Patrz! abyś nieſzacował drożey czego kolwiek nad Boga, żebyś też niemiłował więcey ani Oyca, ani Matki, ani braci, ani kogoż kolwiek z ſwoich, ani ſiebie ſamego niemaſz więcey miłować niż Boga, ani Krôleſtwa ſwiata, ani iakiegokolwiek twoiego ukątętowania i honoru. Tudzież od Ubóſtwa niechroń ſię, ale w nim aż do ſmierci przeby-

way

way, utrapienia, i poniżenia ludzkiego, ani czego innego abyś rozumiał, że to ci nieprzyſtoi nieunikay, abyś nie był zatamowany w biegu naſladowania Chryſtuſa, ale raczey zawſze pogląday na one to dobra, które ſą w nadziei nagotowane dla tych, którzy według Boga żyią; a tak przypominay ſobie wſzyſtkich od założenia Swiata Męczenników, i Swiętych, którzy niepoliczonemi trudami, i pracami, i rozmaitym wylaniem krwi i ſmierciami onych dobr doſtąpili; a nad to wſzyſtko zawſze w pamięci twoiey trzymay zbawienną Mękę, i ożywiaiącą ſmierć Pana naſzego Jezuſa Chryſtuſa, którą on z żądzy zbawienia naſzego wycierpiał: abyś też i ty wſzyſtkie utrapienia zakonnego życia i uciſki z ochotą dla niego cierpiał.

Bądź też trzezwy wewſzyſtkim, znoś cierpliwie wſzelką przeciwność iako dobry żołnierz Chryſtuſow. Sam albowiem Pan i Bóg naſz bogatym będąc w miłoſierdziu dla nas zubożał abyśmy zbogaceni zoſtali Krolestwem iego; a zatym przyſtoi też i nam bydź naśladowcami iego, i dla niego wſzyſtko wycierpieć pilnie rozmyſłaiąc w Przykazaniach iego dzień i noc. Sam albowiem Pan powiedział: Jeśli kto chce iść zamną, niechay ſię ſiebie zaprze, i wezmie Krzyż ſwoy, i naſladuie mnie, to ieſt: bydź gotowym zawſze aż do ſmierci na wſzelke wypełnienie Przykazań iego; Trzeba albowiem i tobie nieraz bywać w głodzie w pragnieniu, zelżywość przyimować i wzgardę, urąganie, i prześladowanie, tudzież i inſzemi wielo obciążonym bydź utrapieniami, przez które życie te które ieſt według Boga pieczętowane bywa, a tak gdy to wſzyſtko cierpliwie znieſieſz, dopiero rzecze ci Pan, weſel ſię ponieważ zapłata twoia obfita ieſt w Niebieſiech, któremu Chwała na Wieki Amen.

To wyrzekłſzy pyta ſię Przełożony. Te wſzyſtkie rzeczy i zali tak wyznawaſz ufaiąc w mocy Bożey, i w tych ſłubach przebywać obiecuieſzli aż dokońca życia twoiego za łaſką Chryſtuſową?

O. *Raſſofor.* Tak ieſt za pomocą Bożą Wieleb: Oyc: *Przełożony:* tu czyta Modlitwę.

„ Wſeſzczedry ubo Boh i mnohomyłoſtywy Preczyſtya „ utroby neizślidymyia błahoſty ſwoieja, otwerzaiay wſia„ komu prychodiaſzczemu knemu żełanyiem, i łubowiu tepło„ ju, rekiy, aſzczeby i żena zabyła iſzczadyie ſwoie, az żo„ nezabudu tebe, i twoie widyi żełanyie, i ko predłożenyiu „ twoiemu pryłahaiay iaże od ſebe ſyłu ko iſpolnenyiu za„ powidey ſwoich da woſpryimet, i obyimet, i zaſzczytyt „ tia, i budet ty ſtina twerda, od łyca wrażyia, kameń ter„ pinyia, podatel, blahoduſzyia ſnyſkatel, mużeſtwu ſpo„ dwyżnyk ſolihaia, i woſtaia ſtoboiu, uſłażdaia, i weſela „ ſerce twoie, utiſżenyiem ſwiataho ſwoieho ducha, ſpodoblaia „ tia, czaſty SS ch i Prepodobnych Otec naſzych. S. Otca naſzeho Waſyłyia Wełykaho, i Antonyia, i Eufymyia, „ Sawwy, Onufryia, i iże ſnymy, Prepodobnych Otec naſzych Antonyia, Fteodozyia Peczerſkich, i wſich ſwia„ tych ſnymyże i da naślidyſzy Carſtwo Nebeſnoie o Chry„ ſti i Jſuſi Hoſpodi naſzem, iemuże ſława i derżawa, i „ Carſtwo i ſyła ſo Otcem i ſwiatym Duchom nyni i Pryſno „ i wowiki wikow Amin.

Dya-

Dyakon śpiewa Hoſpodu Pomolimſia.

Przełoż: Położywſzy rękę na głowie czyta z Kſięgi na nim wſpartey drugą Modlitwę.

„ Hoſpody Boże naſz wowedy raba twoieho N. N. w „ Duchowny twòy dwor, i ſopryczty ieho ſłoweſnomu ty ſta- „ du, oczyſty ieho mudrowanie ot płotſkich pochotey, i tſzczet- „ nyia preteſty żytyia ſeho, i dażd iemu nepreſtánno pamy- „ naty uhotowannaia błahaia lubiaſzczym tia, i raſpen- „ ſzym ſebe żytyiu ſemu Carſtwyia rady twoieho; Tybo „ ieſy Paſtyr i poſitytel duſz naſzych i Tebi ſławu wozſyła- „ iem Otcu i Synu, i Świątomu Duchu, Nyni i priſno i wo- „ wiki wikow. Amiń.

Przełoż: ukazuiąc ręką Ewangelią mòwi:

O to Chryſtus niewidomie tu ſtoi, patrz że cię nikt nieprzymuſza, abyś ſię do tego S. ſtanu przywiązywał; patrz że ty iż z ſwoiego właſnego upodobania chceſz przyiąć zaſzlubienie wielkiego Anielſkiego ſtanu.

O. Raſſof: Tak ieſt W. Oycze. z moiego właſnego upodobania.

Przełoż: Weźmi te nożyce a poday mi je.

Raſſof: Trzykroć podaie, a zatrzecim razem podaiąc mòwi: Oto nożyce Oycze S.' proſzę cie tedy pokornie abyś pogrzygł włoſy głowy moiey, Ja bowiem od tego czaſu wyrzekam ſię wſzelkey woli moiey właſney, a w ręce twoie Przełożeńſkie ſamego ſiebie oddaie dla miłości Chryſtuſowey.

Przełoż: Oto z ręki Chryſtuſowey przyimuieſz ie, zważay że komu ſię ſzlubuieſz, i do kogo przyſtępuieſz, a kogo ſię wyrzekaſz?

Dya-

Dyakon. otwiera Cyborium Nayss: Sakrament, a Bracia śpiewaią Krolu Niebieſki a zaś *Raſſofor* czyni Profeſsye, czyli wyznanie publiczne ſwoich ſzlubow i one zaprzyſięga. Ja NN. ſzlubuię i przyſięgam Panu Bogu Wſzechmogą: &c.

Przełoż: Mòwi: Błogoſławiony Bòg ktòry chce aby wſzyſcy ludzie byli zbawieni, i do poznania prawdy przyſzli, ktòry ieſt błogoſławiony na wieki wiekow.

Przełoż: Potym ſtrzygąc wierzch głowy iego na krzyż mòwi: 1. Brat naſz NN. poſtrzyga włoſy głowy ſwoiey na znak wyrzeczenia ſię świata, i wſzyſtkich rzeczy światowych, i na odcinanie właſney woli ſwoiey, i wſzyſtkich pożądliwości cieleſnych w Jmie Oyca, i Syna i S. Ducha mòwmy wſzyſcy za nim Panie Zmiłuy ſię.

II. Brat naſz NN. oblekaſię w Habit dobrowolnego uboſtwa, i zrzeczenia ſię właſności, i w gotowość do cierpienia wſzelkich utrapieniow i uciſkow. w Jmie Oyca i Syna &c. mòwmy wſzyſcy zanim. Panie Zmiłuy ſię.

III. Brat naſz NN, przepaſuie biodra ſwoie ſiłą prawdy na umartwienie ciała, i odnowienie Ducha do czynności, i pilności ku zachowaniu Przykazań Chryſtuſowych w Jmie &c. mòwmy wſzyſcy zanim Panie Zmiłuy ſię.

IV. Brat naſz NN. ozuwa ſię w ſandały dla opowiadania pokoiu, a żeby był prętkim i pilnym na wſzelke poſłuſzeńſtwo, i na wſzelke dobre dzieło, nieſkwapliwym zaś do wypełnienia ſwoiey woli. w Jmie Oyca &c. mòwmy wſzyſcy za nim Panie Zmiłuy ſię.

V. Brat naſz NN. obleka ſię w ſzatę zbawienia, i w bro-

wbronią prawdy, a żeby pilnie chronił się wszelkey niesprawiedliwości, i odcinał własną wolę, i swoie zdanie, a pamięć śmierci zawsze w umyśle nosił, i znał się bydź ukrzyżowanym światu, i iuż umarłym ku wszelkemu złemu dziełu, samemu zaś Chrystusowi nieleniwie żyiącym do wszelkey cnoty w Jmie Oyca &c.

VI. Brat nasz NN. przyimuie Paraman na znak zaślubienia wielkiego stanu Anielskiego, i na odzienie nieskazitelności i czystości, a ustawiczne przypominanie słodkiego imienia Chrystusowego wzięcia na się, i noszenia lekkiego brzemienia iego powściągaiąc wszystkie pożądliwości cielesne, w Jmie Oyca, i Syna &c.

VII. Brat nasz przyimuie szyszak zbawienia, i niezawstydzonego zaufania, aby mogł mężnie stawać przeciwko wszystkim natarczywościom czartowskim. w Jmie Oyca &c.

VIII. Brat nasz NN. pokrywa głowę swoią Kapturem pokory, i ustawicznego posłuszeństwa, aby odwracał oczy swoie niechcąc widzieć marności w Jmie Oyca i Syna &c.

IX. Brat nasz NN. przyimuie tarczę wiary Krzyż Chrystusow, pamiętaiąc zawsze co Pan powiedział--Ktochce iść za mną, niech weźmie Krzyż swoy i naśladuie mię. w Jmie &c.

X. Rzekł Pan: Jeśli chcesz wnijść do żywota wiecznego, zachoway Przykazania. Ja zaś tobie w Jezusie Chrystusie mowię, zachoway te ustawy S. O. Bazylego W. do skończenia życia twoiego w Jmie Oyca &c. mowmy zanim Panie zmiłuy się.

XI. Rzekł Pan: tak niechay swieci światłość wasza przed

przed ludźmi, żeby widząc dobre uczynki wasze, chwalili Oyca waszego, ktory iest w Niebiesiech.

Nowo-Posełs Krzyżem na ziemi leży, a Bracia śpiewaią: Poznawaymy o Bracia moc taiemnicy ponieważ marnotrawnego Syna ktory się od grzechow powrocił do Oycowskiego domu, naydobrotliwszy Ociec spotykaiąc całuie, i swoiey mu znowu chwały poznanie daruie. Tudzież taiemne Niebieskim Obywatelom sprawuie wesele; zgotowawszy cielca utuczonego abyśmy my przystoynie pożyli temuż Oycu miłośnikowi ludzkiemu, ktory zgotował Offiarowanego cielca, i chwalebnie Offiarowanemu zbawicielowi dusz naszych. A przez ten czas dzwonią wewszystkie dzwony. Potym. Błogosławieni niepokalani w drodze. Dopiero pozdrawia go Ociec Jego Duchowny, i wszyscy Bracia, a on według dawnego zwyczaiu powinien by przebywać nieodstępnie 5. dni w Kościele rozmyślaniem, i czytaniem Psalmow. zabawiaiąc się. Atoli teraz zaraz po Professyi wpisuie akt zaślubienia swego w metryki Professow, przy uproszonych świadkach, i oczekiwa rozrządzenia od zwierzchności zakonney.

SCHIMA.

Czyli obłoczyny trzeciey proby dla Doskonałych, ktorych wydoskonalenie wypisuie S. Jan Klimak w tych Cwiczeniach. 1. Serce niedaiące się złapać żadną chętką doczesną. 2. Zupełna i doskonała miłość. 3. Pokory zrzodło ustawicznie wytryskuiące. 4. Pielgrzymstwo umysłu od wszystkich opuszczonego, 5. Zamieszkanie Chrystusowe w pamięci. 6.

Swiatłości, i modlitwy niezgwałcony ſkarb. 7. Boſkiego oſwiecenia obfitość. 8. Smierci żądanie. 9. Nienawiść ku życiu doczeſnemu. 10 Wzgarda ciała iako beſtyi nierozumieiącey Ducha. 11. Modlenie ſię za ludzi gwałtem ſię do Boga wſtawiaiąc ſię. 12. Towarzyſzeniez Anioły w uſługiwaniu. 13 Głębina umieiętności, i wiadomości 14. Taiemnic Domek. 15. Skrytości ſtroż. 16. Ludzi Ratownik prętki. 17. Na ſzatany bicz 18. Na wyſtępki wykorzeniciel. 19. Nad ciałami Pan. 20. Nad zdrowiem natury opatrzyciel. 21. Grzechowi nieznaiomy 22. Szczęśliwey ſpokoyności mieſzkanie. 23. Naśladowca Panſki zapomocą Panſką.

Przeſtroga.

Jmieniem doſkonałych zakonnikow rozumiani zawſze byli do ſwiadczeni ludzie, przez długi czas w zakonnym życiu, pierwey pracowitym, potym pilnym w naukach i cnotach, nakoniec w bogomyślności; Ktorzy tedy na ſamą bogomyślność iuż ſię zabierali długiemi uſługami w monaſterze w przod na one względy ktorych potrzebuie; on to ſtan bez przeſzkodny około ſwego odzienia wyżywienia, i mieſzkania nato zarabiali, poſpolicie bowiem po wzięciu Schimy czyli odzienia Krzyżykami popieczętowanego Trzeciey proby Ducha wychodzili od zgromadzenia na oſobność, bądź to za tworną przytymże monaſterze zamykaiąc ſię w bez przeſzkodney komorze, bądź też na od ludną puſtynią. Według zaś zwyczaiu niniejſzego Emeriti czyli wyſłużeni Oycowie maią nieiakieś podobieńſtwo do onych zatwornikow, z przy-

z przyzwoitą iednak ich pracom wygodą, chociaż bez takowych ſwieżych obłoczyn, unikaiąc podobno prożney chwały, ani ſobie daiąc wyperſwadować że ſą doſwiadczeni, czyli wydoſkonaleni, aby iednak ſkrytemi niebyli, ſchimnikami przez naradzenie ſię Duchowne z tym, z ktorym maią przymierze dążenia do doſkonałości, i wymierzone pracy do pewnych lat, trudno otym powątpiwać, ponieważ tak mniſi de monto Libano prawdziwi Katolicy w Paleſtynie, iako też i Kalabryiſcy, a co większa i w naſzey kongregacyi zawiadomością Przełożonych ſwoich, bez żadney iednak rożnicy od całey poſpolitości ſtaraią ſię dążyć do tego ſtopnia przed Bogiem ſamym, i Oycem ſwoim Duchownym, w tey mierze odkryci.

Doſwiadczenie Nowiciuſzow Pierwſze z zn aułi Katolickiey.

P. Naymilſzy Bracie ieſteſlity kontent zupełnie z tego ſtanu Anielſkiego ktoregoś ſobie obrał?

O. Całym ſercem ieſtem kontent z tego ſtanu Aniel-ſkiego, ato dla tego gdyż oczewiście poznaię że niemogł bym Jnaczey naten koniec dni życia moiego poſwięcać na ktory ieſtem ſtworzony, a wiem to żem dla tego wziął nie ſmiertelną duſzę droższą nad cały ſwiat, materyalny; abym ią do życia wiecznego dochował dla tegoż mi Bog daie i te życie doczeſne, abym jemu całą ſiłą moią z Aniołami SS. ſłużył; co ſpodziewam ſię zpomocą Bożą, w tym zakonie S. dobrowolnie i ſtatecznie obranym dotrzymać

P.

P. Naymil: Bracie Poznałżeś na czym ten ſtan zakonny należy?

O. Poznałem że ten ſtan zakonny wſzyſtkiemi Regułami prowadzi do ſzczerey miłoſći Pana Boga przez zbawienne intencye wewſzyſtkich ſprawach, czyli przez uſilne pragnienie podobać ſię ſamemu Bogu, dla czego od wſzelkego ſtworzenia ſerce ſwoie odrywać należy, a ſamego Boga mieć za jedyny ſkarb, a wtym ieſt 1. miłe uboſtwo; tudzież ten ſtan iako zrzenice oka pilnuie miłości bliźniego upatruiąc na mieſcu Boga roſkazuiącą miłość Przełożonych, którym należy: 2. prętkie poſłuſzeńſtwo; ſz mniąc rownych dobrym rozumieniem, ſzczerym mowieniem, i pokorną uſługą aby żadnego niezaſmucić, łaſkawie obchodząc ſię znaymnieyſzemi, ato miłoſnie ſię im ukazuiąc, ochotnie do pomagaiąc, wcześnie przeſtrzegaiąc, ułomności ich cierpliwie znoſząc. Nakoniec ten że zakon wydoſkonala, czyli polepſza ſtan duſzy przez Rachunki ſumienia, i cwiczenia ſię wcnotach, wydoſkonala i wſzyſtkie zmyſły ciała przez S. modeſtyie i co dzień pożyteczną pracę, awtym ſię zachowuie, przy wſtrzemięzlwości wiedzeniu i napoiu. 3. ſwięta czyſtość.

P. N. B. Poczym żeś poznał Boſkie powołanie?

O. Poznałem ponieodmiennym pragnieniu ſwiątobliwego życia, dokterego mnie ſłowa Chryſtuſowe wprowadziły. Bog albowiem ieſt miłość nieodmienna, a wołania iego ſą pragnienia wzbudzane wſercu niedmiennie: mowi zaś Chryſtus: kto chce iść zamną, niechay ſię ſiebie zaprze to

to ieſt: woli ſwoiey właſney przez przyięte wieczne poſłuſzeńſtwo, bo i Chryſtus ſtał ſię poſłuſznym aż do ſmierci Krzyżowey. mowi też i to: niech weźmie Krzyż ſwoy, to ieſt: pracę pokuty, i wſzelke umartwienie, dla S czyſtości, bo niemożna bydź czyſtym zakonnikiem, aż by ktò był niekrwawym męczennikiem. nakoniec mowi Chryſtus niech naſladuie mnie, to ieſt: niech tak zubożeie, żeby nic niemiał ſwego; bo ktòrzy chcą bydź bogatemi, wpadaią wſidła Diabelſkie. mowi Paweł S.

P. N. B. Poczuwaſz że ſię poſitach że możeſz prace zakonnego życia wykonać?

O. Czuię wſobie pomoc Stworcy moiego, ktòry mi dodaie ſiły abym ſiebie przymuſzał; appetyt chciwy i gniewliwy uſkramiał, powinności roſkazane zochotą wykonywał, abym pieſkliwością, i cieleſnością ſię brzydził, a co raz bardziey Anielſkiego życia pragnął; zaczym nieſą mi ſtraſzne poſty, przyiemne czucia, prace. dla tego tylko że tak Bog moy chce, ſą nieoſzacowane; milczenie mi ieſt ſłodkie, a łzy modlitwy naypożądańſze.

P. N. B. Awieſz że ty na jakim fundamencie należy zakładać takowe życie?

O. Wiem za oſwieceniem łaſki Pana Boga, iż na ſamey nieomylney prawdzie Syna Bożego ktòry powiedział: ten ieſt żywot wieczny aby ludzie poznali ciebie Boga Oyca Ktoregoś poſłał Jezusa Chryſtusa; o czym iaśniey naucza nauka S. Katolicka, wykładaiąc I. co trzeba wierzyć II. co czynić. III, czego ſię ſtrzedz. VI. czego ſię bać

V.

V. Czego się spodziewać, trzeba zaś niewątpliwie to wszystko wierzyć, co Bóg przez Kościoł Katolicki mowi: lubo tego człowiek niewidzi; ato dla tego gdyż Bóg prawda iest niemylna, który uczy co trzeba wierzyć dla zbawienia. Ato nayprzod że zbawienie iest prawdziwe człowieka uszczęśliwienie, piastuiąc wżyciu łaskę, a posmierci iesne widzienie Bóga; zaś pod utratą zbawienia, to iest: pod utratą łaski Bożey poświęcaiącey za życia; i pod utratą jasnego widzenia Bóga w życiu wiekuistym, każdemu człowiekowi trzeba wierzyć, i wiedzieć naukę Chrześciańską, czyli Katechyzm. Powysłuchanym Katechyzmie,

P. N. B. Jakże człowiek może niezawodnie dążyć do swego ostatecznego końca?

O. Obieraiąc sobie stan do życia takowy, w którymby oddalił się od wszystkich przeszkod do zbawienia, a unikał okazyi grzechowych; bo kto miłuie niebespieczeństwo zginie w nim.

P. N. B. Cóż to iest każdy stan życia?

O. Jest stateczne przez cały wiek swóy pilnowanie takowych powinności iakowe są, albo Oyczyznie w stanie małżeńskim, albo Kościołowi w stanie Duchownym, albo tylko sobie samemu, w stanie Pustelniczym, potrzebne dla pomocy, wygodne dla słabości natury, chwalebne dla wielkich cnot, i nauk; wybrać tedy sobie według swoich sił, i talentow, ieden który z tych trzech sposob życia, iest to stan od Boga naznaczony.

P. N. B. Jakim sposobem należy stan obierać?

O.

O. 1. Stworcy swoiego który dał życie, i siły wezwać na pomoc, aby oświecił rozum do poznania woli iego S. 2. Zmiarkować siły swoie, i natury skłonności, doświadczaiąc siebie samego, w czym może bydź Kościołowi, lub Oyczyznie użyteczny, iakowe może znieść prace, i starania, bez utraty swego zbawienia. 3. Pilnie wywiedzieć się o wszystkich obowiązkach każdego stanu. 4. Upadłszy na kolana przed Bogiem serce widzącym uczynić od ważoną determinacyą za naradzeniem się u Bogomyślnego Spowiednika, naieden który z tych stan, a potym na żadne przeszkody i pokusy niezważaiąc, oddać się zupełnie nawolą Boską, i trzymać się swego postanowienia statecznym umysłem aż do smierci.

P. N. B. Obrawszy sobie stan zakonny, co trzeba czynić?

O. To co Chrystus roskazał, umrzeć światu, a żyć Bogu, to iest zrzec się wszystkich maiątkow doczesnych, i starania onych, obrzydzić zupełnie roskosz, i przyiaźń cielesną, dla nabycia czystości. Potym zmiarkowawszy swoie siły, takowy zakon obierać, z którego byś niemiał przyczyny bydź obmierzłym Bogu, i ludziom wywłoką; wybieraiąc się zaś należy mieć metrykę czyli świadectwo wolnego urodzenia, Krztu, i Bierzmowania; Mieć tak że świadectwo na Swiecie swoiego pożycia, żeś niebył infamis, to iest publiczny zgorszyciel, ani dłużnik, niemieć też żadnych chorob zaraźliwych, bo ztym do szpitalu. Przybywszy do zakonu oświadczyć się szczerze że samego tylko zbawienia swoiego szukasz, i chcesz gorąco Bogu służyć, w tey S.

O. Re-

Regule, że każdemu bynaymnieyszemu słudze Bożemu żądasz pokornie służyć, a nierozskazywać. Że wygod osobliwszych żadnych, i uszanowania nigdy niebędziesz żądał, J że odroskazanych sobie prac i usług naymnieyszym znakiem wyłamywać się niebędziesz, j że wszystkie myśli twoie Oycu w Chrystusie naznaczonemu odkrywać będziesz, i za iego radą całe życie swoie prostować będziesz.

P. N. B. Po *otrzymanym przyięciu do zakonu iak należy postępować?*

O. Trzeba potrzech dniach gościny, i rozpatrzenia się, udać się na głębokie milczenie, i gorące prozby do Boga, aby on sam prostował drogę zbawienia przez uwagę prawd nieomylnych, ato przez dni 8. Rekkolekcyi, gdzie należy rozważyć życie swoie swieckie dla generalney Spowiedzi, i do obłoczyn iako do smierci gotować się, wiedząc iż przez tę generalną spowiedź należycie odprawioną w czasie obłoczyn swoich dostąpisz zupełnego odpuszczenia co do winy wszystkich grzechow swoich. A co do kary zaś wszystkie Pokuty całego roku nowicyackiego nato poswięcisz abyś w czasie Professyi swoiey został niewiniątkiem przed Bogiem i całym zakonem.

P. N. B. Po obleczynach co należy czynić?

O. 1. Serdecznie podziękowawszy zamiłosierne przyięcie marnotrawnego Syna, ucałować nabożnie, swięte ubogie sukienki, i szacować drożey, niżeli purpurę Xiążęcą i axamity, wiedząc że sutanna, czyli Habit znaczy długoscią doziemi, wytrwanie do smierci, czarnością stan umarły

ły swiatu, nieodmienność woli: Pas znaczy wstrzemięźliwość w pokarmach, i napoiach, Kaptur znaczy opiekę Oyca Niebieskiego, i cierniową koronę Jezusową, obuwie znaczy gotowość do usług, i pilnowanie drogi Pańskiey. Izba Pospolita znaczy szkołę Jezusa Pana. Towarzystwo Braci znaczy ziemskich Aniołow Boga nakażdą godzinę wystawiaiących. Głos Dzwonka znaczy głos Anielski wołaiący do służby Bożey. To wszystko z głębokim uszanowaniem zrozumiawszy, należy wszystkie rzeczy z Swiata przyniesione, na reiestrzyku spisać, i do westyarni oddać, zostawiwszy bieliznę i niektore potrzeby dla ochrony od brudu. Pieniądze zaś w Depozyt Nowicyacki co do szeląga oddać. Jmie nadanego Patrona nabożnie czcić. Czas czwiczenia się w życiu Duchownym pilnie przestregać, mieć iedne powierzchowne, a drugie wnętrzne cwiczenia.

Cwiczenia Powierzchowne.

Zaraz wziąć się do praktyki tych trzech powinności. Milcz, Modl się, pracuy. Racya, 1. bo bez milczenia grzechu nieuydziesz, bez Modlitwy łaski niedostąpisz, bez pracy cnoty żadney nie nabędziesz, 2. Zacząynay pokutę swoią od pilnowania oczu, słuchaiąc miey ich zamkniętych, idąc trzymay dopołowy otworzone, rozmawiaiąc w ziemie ich w lepiay, a twarzom nigdy nieprzypatruy się, 3. Założ zaraz musztuk obżarstwu, bo inaczay nigdy nieposkromisz namiętności swoich, zaczym bez błogosławieństwa nieodważay się ieść, ani pić, abyś niebył usidlony iako ptaszek, 4. Nieda-

way rękom swoim nigdy prożnować, bo te są drogie momenta, któreś Panu Bogu poświęcił, po utraconym marnie życiu świeckim, a wiedź zapewnie, że potym poznaią Bracia żeś od Boga powołany, ieśli prożnowania, iako choroby wystrzegasz się. 5. Proś aby cię pilno przesłuchano wszystkiego Katechyzmu, i dano zaświadczenie, że go umiesz zupełnie, a ieśli nie, to staray się w pierwszym tygodniu umieć, 6. Pilnuy rosporządzenia nauki, tudzież ucz się czytać, spiewać, do Mszy służyć, przepisywać rzeczy do Zbawienia potrzebne, 7. Na drugą cwierć roku przypilnuy umieć naukę Zakonną, czyli Teologią Zakonną i Ascetyczną, 8. Na Trzecią czwierć roku przypilnuy umieć naukę Rytualną, czyli o obrzędach Cerkiewnych, i o Sakramentach, 9. Na Cwartą cwierć roku staray się bydź użytecznym w Zakonie przez iakowy talent nabyty. Naprzyk: w Katechizowaniu rożnemi ięzykami, w pisaniu rożnemi charakterami, w rękodziałach pożytecznych, i ozdobnych, ku Chwale Boskiey, i pożytkowi miesca, 10. Ucz się zbierać pożytki ze wszystkiego co słyszysz, lub czytasz, abyś umiał drugim toż samo powiedzieć, i dla tego miey Książeczkę przez Alfabet ułożoną, na każdy dzień liniyki pozostawuy, abyś tam zapisywał postępki swoie i omyłki.

11. Podziel sobie na Miesiąc robotę z swoiey potrzeby duszney, i robotę z posłuszeństwa którą co tydzień ukazuy Magistrowi, 12. Podaway co miesiąc kartę prosząc aby cię doświadczano w cnotach, 13. Pospisuy sobie stateczny sposob Nabożeństwa: któregoś w Nowicyacie zaczoł, abyś go przez

przez całe życie zachował, 14. Miey poufałość do Oyca swego duchownego, żebyś z nim co miesiąc raz pomowił osobno ostanie dufzy swoiey, oznaymuiąc, czym byłeś, czym iesteś, i o co się starasz, 15. Staray się we wszystkich rzeczach okazywać, poszanowanie przykładne, porządek na miescu, i ochędostwo około siebie, i wszelką modestye.

Cwiczenia na umyśle.

1. Staray się zagnieżdzać żywą pamięć na przytomność Boga widzącego serce twoie, 2. Ucz się dobrey intencyi we wszystkich rzeczach podobać się samemu Bogu, 3. Nigdy nieprzypuszczay do serca wielkiego osobie rozumienia, i z żadney rzeczy niechlub się, i nikomu nigdy nieprzyganiay, 4. Często proś aby cię przestrzegano i upominano, i przepraszay zasmuconych. 5. Pragni usilnie nabyć prawdziwey serca pokory, i skruchi serdeczney, oskarżay siebie często publicznie, prosząc o pokutę, 6. A gdy tey łaski uczuiesz skutek, strzeż się abyś kiedy zarzeczną doczesną tego nieutracił, albo nieumnieyszył, iako Ezaw za łyżkę soczewicy utracił Oycowskie błogosławieństwo. 7. Co dzień siebie pytay, po com ia tu przyszedł? komu ia tu służę? i z iaką pilnością, 8. Co dzień czyń Akt Wiary, Nadziei, Miłości skruchi, i przedsięwzięcia, 9. Pragni codzień cokolwiek ucierpieć dla Chrystusa, 10. Rachunek sumienia czyń z pilnością. 11. Co dzień staray się offiarować owoc posłuszeństwa swoiego, 12. Spowiaday się dwa razy na Miesiąc, 13. Pragni naśladować Chrystusa w pokorze i cichości, 14. Przywykay

do

do uſtawiczney Modlitwy przez akty ſtrzeliſte, 15. Zadney mortyfikacyi nieodważay ſię czynić bez błogoſławieńſtwa. 16. Proś Boga aby ci dał poznawać, i ochotnie wykonywać żądanie Oyca twego, 17. Proś uſilnie aby zaciebie częſta była pamiątka u Ołtarza, 18. Wſzyſtkie umartwienia woli ſwoiey Bogu offiaruy, na uproſzenie łaſki wytrwania, bez którego żaden Zbawiony bydź niemoże, 19. W umartwieniu bądź zawſze weſoł, ale nieroſpuſtny, 20. Myślom złym ſprzeciwiay ſię aż do krwi, głos miarkuy aby był mierny, zgodny, wyraźny, ale niewrzaſkliwy, 21. Przed każdą rozmową, podnieś myśl do Boga, aby proſtował rozmowę twoią ku zbudowaniu, 22. Teologią Aſcetyczną ſtaray ſię należycie umieć, i rozumieć, 25. A to wſzyſtko czyniąc nigdy nierozumiey żeś iuż doſić doſtopił w do ſkonałości, bodoſkona łość aż przy ſkonaniu odbierze zapłatę.

DOSWIADCZENIE II. NOWICIUSZA

z Nauki Aſcetyczney iako Zakonnika.

P. Czego Zakonnik nadewſzyſtko żądać powinien?

O. Wednie i w nocy proſić Boga powinien, aby mu Bòg objawił drogi ſwoie mòwiąc z Dawidem S. Ukaż mi Panie drogę twoią, którą poydę, albowiem ku Tobie wziołem duſzę moią.

P. Któreż ſą drogi ſprawiedliwych?

O. Pierwſza ieſt droga zachowanie Przykazań Boſkich, a ta ieſt droga oczyſzczaiąca, to ieſt: wybrany czas i zabawa,

bawa, do oczyſzczenia duſzy ze wſzyſtkich grzechow, i nałogow przeciwnych Przykazaniom Boſkim, a ſpoſoby cwiczenia ſię ſą częſte rachunki ſumienia, to ieſt: w milczeniu przypominaiąc ſobie, izali którego Przykazania nieprzeſtąpił i wiele razy? i jak by to nadgrodzić, i iak by tego napotym uſtrzedz ſię można.

Druga ieſt droga Rad Ewangelicznych do cwiczenia ſię w Cnotach, a ta ieſt: oświecaiąca rozum do wyrozumienia dobr wiekuiſtych, a ieſt to czas wybrany na to, i zabawa S. do przypilnowania obietnic ſwoich Bogu co dzień czynionych, a w Wieczor porachowanych, tym bowiem ſpoſobem Człowiek żąda ſtawać ſię lepſzym w ſwoich Intencyach ku Boſkiemu upodobaniu; w ſwoich rozmowach ku zbudowaniu bliźnich, w ſwoich przykładnych obyczaiach ku naſladowaniu.

Trzecia droga ieſt nieodſtępney miłości Bożey ziednoczaiąca, a ta droga ieſt czas nato wybrany, i zabawa uſtawiczna w ſercu z Bogiem, aby ſię tak do rozmyślania rzeczy Boſkich, przywiązać umyſłem we dnie i w nocy, iżby można we wſzyſtkich rzeczach Boſkie ſprawy uważać, i iako z przytomnym przyjacielem o wſzyſtkim naradzać ſię i rozmawiać, i tego tylko chcieć co Bòg chce, i oddawać ſię Bogu za Inſtrument woli Jego, pragnąc woli ſwoiey wyniſzczenia, a Boſkiego uwielbienia we wſzyſtkim.

P. Co należy umieć do zaczynania drogi oczyſzczaiącey?

O. Trzeba wiedzieć iak umartwiać w ſobie Appetyt chciwy i gniewliwy, trzeba ſię ſprzeciwiać wſzyſtkim niepo-

rzą-

rządnym namiętnościom, i gwałt woli swoiey czyniąc, cieszyć się z swoiego zawstydzenia i poniżenia dla miłości Chrystusowey, trzeba zmysły swoie powściągać, i od okazyi złych unikać, bawiąc się milczeniem, postem, pracą, i Modlitwą.

P. Czy dosyć iest na tym powierzchownym oczyszczeniu Człowieka?

O. Niedosyć, bo takich rzeczy dokazywać mogą i obłudnicy dla próżney chwały, ale niemogą dla oczyszczenia Ducha czuć w sercu łaski miłości S.

P. Jakież są sposoby do oczyszczenia Ducha?

O. Dwoiakie: jedne z strony człowieka, drugie z strony Boga oczyszczaiącego, sposoby oczyszczenia Ducha z strony Człowieka 1. Postanowić mocno w sercu swoim wykorzeniać z siebie Pychę żywota, to iest pragnienie próżney chwały, i sprzeciwiać się iey aż do śmierci, a to łatwo bydź może przez uważanie niegodności swoiey, to iest uważaiąc: 1. Głupstwo rozumu swoiego. 2. Niestatek i przewrótność woli. 3. Tępość pamięci. 4. Niepoliczoną liczbę popełnionych błędow. 5. Nieodpokutowany każdy grzech z osobna. 6. skłonność do upadku. 7. Niegruntowność w sprawach zbawienia. 8. Utratę nieoszacowanego czasu. 9. Niedotrzymanie obietnic Bogu uczynionych. 10. Oglądanie się na ludzkie respekta. 11. Lękanie się pogardy. 12. Unikanie przed Krzyżykami. 13. Sprzeciwianie się Boskim pobudkom. 14. Niepewność wytrwania. 15. Straszne i skryte Pana Boga Sądy, który się zawsze pysznym sprzeciwia, pokornym daie łaskę 16. Gnuśność w sprawach Zbawienia. 17. A te rzeczy uważaiąc łatwo możesz wykorzeniać Pychę żywota, i próżney chwale sprzeciwiać się, i dobrych uczynkow nieprzestawać, ale się Bogiem zaświadczać; że dla Ciebie Panie to czynię lub cierpię, dla Ciebie o Boże serca moiego który widzisz serce moie.

P. Które są sposoby oczyszczenia Ducha z strony Boga oczyszczaiącego?

O. Dwojaki sposob iest Boskiego oczyszczenia, ieden iest użyczenia rosy łask Boskich, a drugi ucięcia tych że łask, aby się Człowiek niezdał bydź samemu sobie dobrym. 1. Użyczenia łask bywa przez wnętrzne pocieszenie, i serca ochotą zapalenie; które w ten czas prawdziwie iest Boskie, kiedy się zaczyna i kończy od poznania niegodności Człowieczey, nikczemności i niemocy iego, a w ten czas sałszywe kiedy wchodzi w wielkie o sobie rozumienie, a drugich pogardzenie, i złe rozumienie o starszych, lub o rownych, a w ten czas takowe pociechy z chlubą, są od diabła przez jmaginacye wzniecone.

Skutki bowiem dobrego pocieszenia poznaią się z tąd: 1. Iż znagła w Rozumie daią się poznawać wielkie rzeczy, i głębokie taiemnice, a skutek w woli, i z znagła przypada ochota do naytrudnieyszych robot, i docierpienia by naytrudnieyszych przykrości, a to z nieiakoś serdeczną słodkością. 2. W pamięci skutek ten iż w momencie człowiek wszystek stan duszy swey przypomnieć może i Dobrodzieystwa Boskie pieszczonym affektem, i Synowskim sercem uważaiąc, czuie w sobie ufność w słodkiey Boskiey Opiece, że go Bog nieopuści,

ści; i z tąd miękczy się wnim ſerce, i do płaczu pobudza się z wielkim podziwieniem, nad niepoiętym miłoſierdziem Boſkim, ktory ſię tak obmierzłym grzeſznikiem niebrzydzi; i Takn to ieſt roſa łaſki Bożey, ktorą Bog zakrapia w Duchu cierpiących utrapienia, i dobrowolnie upokorzonych.

P. *Jakiż ieſt drugi ſpoſob Boſkiego oczyſzczenia?*

O. Drugi ſpoſob ieſt poniżenie człowieka, przez uięcie iemu łaſki, aby widząc że mu ſię dobrze powodzi w duchu, w pychę ſię niepodniſł, i nierozumiał o ſobie że iuż ieſt coś lepſzego nad drugich, ktorzy takich rzeczy niemaią, albo nieznaią, a te uięcie łaſki ieſt odwrecenie Twarzy Boſkiey, i zaſmucenie człwieka, i zowie ſię oſchłość Ducha, a zniey wynikaią trzy plagi ſerdeczne, 1. Słabość ſił tęſknicy pełna. 2. Ciemność lękliwa. 3. Burzliwość na umyśle czyli niedotkliwość. O takich ducha udręczeniach, zaſwiadcza Dawid S. Odwrociłeś Panie oblicze twoie odemnie, i ſtałem ſię za ſmucony. Duſza moia iako ziemia bez wodna, otoż oſchłość Ducha. Jznowu, opuściła mię ſiła moia, i ſwiatłość oczu moich, i ta nie ieſt zemną. Otoż tęſkność, i wſtręt od każdego dobrego dzieła, tak, że ani modlitwa, ani uſługa, ani czytania, ani S. Taiemnice nieſą do ſmaku. J znowu, i ſwiatłość oczu moich, i ta nie ieſt zemną. Otoż zapomnienie na Boſką przytomność, a ztąd ciemność lękliwa, w Jmaginacyi rożne poſtrachi, i trwogi od ſzatanow, od złych myśli, od powątpiwania o wytrwaniu, ztąd ſzkrupuły dręczące myśli, małe rzeczy wielkiemi ſię ſtaią, i o dobrych rzeczach powątpiwanie, i ſuſpicye; z tąd roſpącz że iuż wſzyſtkie ſa-

ra-

rania, i cwiczenia poſzły wniwiec. J znowu wiemaſz pokoiu w Kościach dla oblieżności grzechow moich. Otoż burzliwość namiętności, kiedy odzywaią ſię ſlady dawnych grzechow, z tąd burza plugawych imaginacyi, naeiſk, i natrętność, iako much napadaiących, roztargnienia brzydkich, i ſuſpikuiących myśli, ztąd wynika niedotkliwość, i urażliwość za każdym by naymnieyſzym znakiem przykrym, lub urażliwym.

P. Jakim że ſpoſobem należy ratować ſię pod czas tych plag?

O. Kiedy dżdżu niema, kopamy by naygłębſzą ſtudnią, a w Duchu do naygłębſzey pokory udaiemy ſię, zniżaiąc ſię do naypodleyſzych uſług, i ſerce ścieląc podnogi Przyiacioł Bożych; proſiemy o poſiłek z Nieba, wyglądamy pomocy z obłokow SS. Bożych. 2. Kiedy unas ſwiatło zgaśnie, idziemy pożyczać do cudzey chaty użycaiąc im ſwego oleiu, aby oni nam użyczyli ſwego ſwiatła; to ieſt: albo ſię udaiemy do tych ludzi, ktorzy w boiaźni Bożey chodzą, oſwiadczaiąc im oley dobrych uczynkow, albo udaiemy ſię do Kſiąg SS. albo do ſłuchania nauk, albo wyrzucamy mammonę ktora nas oślepia. 3. Kiedy ſłabość z tęſknicą napadnie ſzukamy Lekarza, bierzemy zdrowe lekarſtwa, i chociaż przykre rzeczy cierpiemy, i przyimuiemy, mile czekaiąc miłego zdrowia; tak i Ducha ſzukamy Chryſtuſa, między ubogiemi; trudziemy ſię do krwawego potu żebyśmy chleb ſwoy w pocie czoła pożywali; piiemy przykre lekarſtwa za nieprzyiacioł ſwoich modląc ſię, i onym dobrze czyniąc, i onych iako rękę Boſką nas biiącą całuiąc, ſwoiey krzywdy

 uſtę-

uſtępuiąc, a przyciſkaiącey zwierzchności, iako Kamieniowi tłoczącemu mieſca uſtępuiąc, oddaiąc im wſzyſtko co od nich wzięto w rzeczach doczeſnych, a co od Boga dano tego im nieprzypiſuiąc, ale z pokorą ſamemu ſię Bogu ſkarżąc, i na niego ſię oglądaiąc, bo on ſam trzyma w ręku ſwoich ſerce Krolewſkie, a dokąd zechce, nakłoni ie, albo też nienakłonionych prętko złamie.

P. A w czaſie burzliwości Ducha, co trzeba czynić?

O. Trzeba z Eliaſzem Prorokiem zakrywſzy twarz to ieſt: poznawanie ciche w kąteczku ſerca ſwego, z ſamym ſobą zabawiać ſię, ſtękaiąc za grzechy ſwoie, nikim niewdaiąc ſię w żadne rozmowy, uczynić ſię na czas głuchim, i niemym, iako czynił Dawid S. aż przeminie ta złośliwa burza, chociażby aż wnętrzności wrzały od złości milcz, a ratunku proś od Boga, wſtępuy myślą do Piekła z Jobem, albo z Jonaſzem rozumiey że ieſteś w brzuchu wieloryba.

Droga Oſwiecaiąca

P. *Jak należy zaczynać drogę oſwiecaiącą?*

O. Trzeba Boga gorąco prośić o poznanie zbawiciela Pana, i całego życia jego, i nauki, gdyż on ieſt ſam drogą oſwiecaiącą w przykładach, prawdą nieomylną w naukach, życiem w ekuſtym, i radoſcią ſerca w zapłacie. 2. trzeba też Matki Boſkiey jutrzenki zbawienia naſzego uſilnie prośić, aby nas poiednała z Synem ſwoim, i tak iako Gwiazda trzech Krolow przyprowadziła do ſtayki Betleiemſkiey, ta matka Boſka aby nas do ſwiatłości Boſkiey wpro-

wprowadziła, co tak zapewnie, i ſkutecznie otrzymaſz, bo dla Maryi Bòg gotow nam wſzyſtko uczynić.

P. Czego potrzeba w drodze Oſwiecaiącey proſić?

O, Trzeba proſić wielkey pamięci ſłow i Taiemnic. 2. pilney uwagi okoliczności, i znaczenia. 3. Serdeczney ochoty, ſtatecznego dowścipu do naſladowania, żeby wiedzić kiedy, wczym, i iak naſladować Pana Jezusa.

P. Zewſzyſtkich cnot o które naybardziey ſtarać ſię potrzeba?

O. Nay bardziey o te cnoty, ktòrych ſam Chryſtus każe ſię uczyć mowiąc: uczcie ſię odemnie bom ieſt cichy i pokornego ſerca, przez cichość rozumi ſię 1. powolność czyli poſłuſzeńſtwo wſzelkiego unikaiąc ſprzeczania ſię. 2. przez cichość rozumi ſię ſkromność, czyli modeſtya ciała i wſzyſtkich zmyſłow. 3. przez cichość rozumi ſię wſtrzemięźliwość. 4. łaſkawość obyczaiow. 1. w twarzy pogodney. 2. w Głoſie miernym. 3. w Rozmowie ſkromney. 4. w chodzeniu cichym, i poważnym 5. w Fatrzaniu ſzczerym, rzadkim, a wſtydliwym, 6. w odzieniu chędogim, 7. w Proſtości karku, ramion, i głowy, w ułożeniu rąk przy pierſiach.

Przez pokorne ſerce rozumi ſię. 1. dobre o wſzyſtkich rozumienie, 2. nikogo niepoſądzanie 3. podłości i ſmiertelności ciała ſwego uważanie. 4. o krotkoſci życia pamiętanie. 5. ſkrytych ſądow Pana Boga lękanie ſię. 6. do uſług naypokornieyſzych gotowość 7. niemoc i niceſtwo ſwoie przed oczyma Stworcy ſwego z boiaźnią ukazuiąc. 8. cokolwiek dobrego ieſt ſamemu Bogu przypiſuiąc. 9.

ſiebie

ſiebie za naypodleyſzy inſtrument Boſki uznawaiąc, 10. zakaźdy wyſtępek ſiebie obwiniaiąc, i karaiąc. 11. żadney wymowki na obrone ſwoią niewynayduiąc, ale tylko na ſame nayſłodſze upodobanie Boſkie oglądaiąc ſię. 12. nakoniec pragnienie, i przyimowanie nauki Bożey, czyli do myślaiąc ſię prawdy od znakow, czyli ſłuchaiąc.

P. Coż zakonnikowi nayczęſciey trzeba czytywać?

O. Nayczęſciey trzeba czytać 1. Katechyzm z wykładem z Kontrowerſyami. 2. nowy teſtament, czyli Ewangelie z Epiſtołami. 3. Pſałterz. 4. żywoty SS. Bożych. 5. Oycow SS. nauki. 6. Kanoniczne Pacierze. 7. tudzież kanony SS. Synodow, 8. medytacyą i teologią aſcetyczną. 9. Regułę też i Konſtytucye zakonne, 10. Hiſtorią Kościoła Bożego; wſtarym i Nowym teſtamencie, mieć też teologią dogmatyczną i moralną. 12. Informacye matematyczne, i Kſiąkę urzędu, albo dyaryuſz życia ſwego. 13. mieć też w używaniu codziennym Kſiążkę Tomaſza a kempis. 14. S. Auguſtyna taiemne mowy. 15. zbior ſentencyi, z Biblii i z Nauczycielow, które ſię zowią Flores Bibliorum, i Flores doktorum gdyż z uſtawicznego czytania takowych Kſiążek żadnego dnia nieopuſzczaiąc choć poiedney karteczce, zapewnie zakonnik będzie na ſercu uſpokoiony, narozumie oſwiecony, wuſtach wymowny, i w Koſciele użyteczny, w Zakonie ozdobny, iednym ſłowem ſzczęſliwy.

P. Jakim ſpoſobem należy każdą cnotę brać do praktyki?

O. 1. Należy zrozumieć naturę każdey cnoty, potym ſpoſoby iey nabycia, a zaraz uważyc iey dalekie, i blizkie, prze-

przeſzkody, bopiero udawſzy ſię do Boga z pokorną prozbą ołaſkę dopomagaiącą; zacząć ſzczęſliwie powtarzać codziennie dzieło dobre, nigdy nieopuſzczaiąc, i wnałog wprowadzić, zwytrwaniem. Akty obraney cnoty, tak, iż by potym korciało, abyś obraney cnoty nieopuſzczał, i ta to ſama żądza ciągnąca do dobrego dzieła cnotą bydź zaczyna,

P. Co to ieſt Cnota?

O. Jeſt to nałog S: albo łatwość z uſtawicznego czynienia iakowego dobrego dzieła, które ieſt. 1: Chwalebne dla tego że ieſt Bogu miłe. 2. Pożyteczne że człowieka dobrym czyni. 3. ſłodkie, i ucieſzne dla tego, że wynika z ſamey łaſki Bożey.

P. Wielorakaż ieſt Cnota?

O. Tak mnoga, iak mnogie ieſt dzieło dobre; każde bowiem ſwięte dzieło wnętrzne wnałog wprowadziwſzy. 1. Aby tylko zmiłoſci wynikało. 2. i do miłoſci prowadziło 3. A miernoſcią ſię rządziło, ſtanie ſię zapewnie cnota, mowię że by ſię miernością rządziło, bo bez miernoſci cnotą bydź niemoże, gdyż wſzelki zbytek, i niedoſtatek, zgruntu rúynuie cnotę.

P. Jakaż ieſt Natura Cnoty?

O. Grunt każdey cnoty ieſt ſzczera miłość, forma zaś cnoty ieſt każde dzieło dobre: uzwyczaione z miłości roſtropnie czyli to wykonane, umyſłem, to ieſt: rozſądkiem, i z poſtanowieniem dobrowolnym, to będzie akt wnętrzny, czyli też razem będzie wykonane dzieło umyſłem i z y

ſłami

ſłami cieleſnemi; i to będzie akt zewnętrzny, z takowych zaś częſtych, i prawie uſtawicznych ſamochętnych dzieł dobrych urośnie łatwość, a potym nałog *habitus* po łacinie nazwany, i ten to nałog ieſt cnota; żeby zaś dzieło dobre było; Koniecznie czterech reczy potrzeba. 1. Zeby ſię czyniło dobrym końcem, czyli żądaniem, to ieſt dla miłości 2. Zeby ſię czyniło dobrym ſpoſobem czyli formą niemieſzaiąc złych okoliczności do dobrego dzieła. 3. Zeby ſię czyniło z dobrey rzeczy, czyli materyi. 4. Zeby ten ktòry czyni ſam był dobrym, to ieſt: Miłośnym; ktòrey kolwiek zaś z tych należytości niedoſtawać będzie, niemoże bydź dobre dzieło, ani Cnota.

Droga Ziednaczaiąca.

P. *Ktòre ſą ſpoſoby do zaczęcia drogi ziednaczaiącey?*

O. Trzy ſą ſpoſoby 1. Względem zakonu aby ſię złączyć ze wſzyſtkiemi SS. przez zupełne zachowanie trzech ſzlubow, uboſtwa, Czyſtości, i poſłuſzeńſtwa. 2. z Zgromadzeniem zakonnym przez zachowanie Reguł i Konſtytucyi. 3. Złączyć ſię z Bogiem przez troiaką modlitwę. 1. Umyſłową czyli medytacyą. 2. Uſtną czyli przez kanoniczne Paſterze. 3. Sakramentalną czyli Bogomyślność zwaną Kontemplacyą.

P. *Czemuż to trzeba ſię złączyć z Swiętemi przez zachowanie ſzlubow?*

O. Ponieważ niemożna do tey mety doścignąć do ktòrey oni doſzli, nieidąc tąż ſamą drogą; odtąd tedy powinno

no bydź naſladowanie, od nich zaś wſpomaganie, od Kościoła potwierdzenie życia zakonnego.

P. *Coż ieſt Uboſtwo Zakonne?*

O. Jeſt dobrowolne zrzeczenie ſię własności wſzelkich maiątkow, tak, iż by nic niechcieć nigdy za rzecz ſwoią ale tylko iako pożyczoną, z woli i wiadomości Przełożonych, a wſzelką rzecz bez ich wiadomości; i pozwolenia utrzymaną uznawać zaſzczerą kradzież ſądu, i karania godną.

P. *Coż ieſt Czyſtość Zakonna?*

O. Jeſt pilna ſtraż ſumienia ſwoiego od wſzelkiego grzechu, nietylko odpożądliwości cieleſney unikaiąc, ale też i appetytu gniewliwego, bądź to przez dopuſzczenie ſię czego złego, bądź to przez zaniedbanie czego dobrego.

Srzodki do zachowania Czyſtości 1. Zywa pamięć na Boga przytomnego, bez ktòrego łaſki żadną miarą czyſtym bydź niemożna. 2. Codzienna uwaga blizkiey ſwoiey ſmierci, i ſtraſzliwey wieczności mawiaiąc: *Momentaneum quod delectat, Eternum quod cruciat.* 3. Co dzienne Ran i boleści Chryſtuſowych rozmyſlanie mowiąc z Bernardem S. Pan moy wiſi na Krzyżu, a Ja pieſzczot zażywać będę? 4. Nałog modeſtyi S. czyli boiaźliwa oſtrożność około ſwoich zmyſłow, gdyż niemoże bydź ſerca czyſtego, kto niema oka wſtydliwego, mowi S. Auguſtyn. 5. Wezwyczaiona miara pokarmu, i napoiu, i ſpania, tak, żeby wſzelkey unikać ſytości, iako mowi S. Ewagriuſz; Jedz podmiarą chleb twoy, i piy pod miarę wodę twoią, a nienapełniay ſię ſnem nocnym, a czyſtym będzieſz. 6. Unikanie od wſzelkey kompaniy roſpuſt-

spuſtney i prożnowania, a naybardziey pokątnych przyiaźni, bo zaczyna ſię od ducha, a kończy ſię poſpolicie na ciele. mowi Bazyli S. 7. Częſte rachunki ſumienia karaiąc zawſze ſwoie ułomności iakokolwiek Pokutą S. Bazyli. 8. Niedowierzanie ſamemu ſobie, ale otwieranie myśli ſwoich Oycu Duchownemu. S. Jan Klimak. 9. Pilna Nauka około rzeczy Boſkich. S. Hieronim. 10. Pożyteczna praca w pokornych poſługach S. Dorotheuſz. 11. Częſta Spowiedź, pokorna z nabożną Kommunią, i z codziennym utrapieniem ciała. mowi S. Bernard.

P. Co iest Poſłuszeńſtwo?

O. Jeſt pilna gotowość ſerca, aby i umyſłem i zmyſłem z ochotą wykonywać wſzelke rozkazy Przełożeńſkie iako Boſkie dla ſamego Boga.

Srzodki do S. Poſłuszeńſtwa.

1. Gwałtem zdanie ſwoie i rozſądek poniżyć pod roſkaz Przełożeńſki mowiąc upartemu ſwoiemu rozſądkowi i zdaniu z Doroteuſzum S. *Anathema tibi*, i umieiętności twoiey, i wiadomości twoiey, i lepſzości twoiey, oto Bog tak chce iako Przełożony chce, Bogu ſię podoba, a bym był w ciemności, i zagłupiego miany, a dla mnie większa ieſt mądrość ſiać ſię głupim dla Chryſtuſa, a poſłuſznym, aniżeli zbyt roſtropnym, a djabłem, 2. Wierzyć niewątpliwie że ten Bóg roſkazuie przez Przełożonych, który do poſłuſzeńſtwa powołał iż niedopuści poſłuſznemu pobłądzić, chiba w tym, w czym właſne upodobanie chce przewyższać

ſiar.

ſtarſzego zdanie, mowi S. Jan Klimak, 3. Niepytać ſię przyczyn dla czego co roſkazuią, ale ſtarać ſię ſpełnić roſkazy iak naylepſzych, aby to wykonać co roſkazano, mowi S. Bazyli. 4. W roſkazach przewyższaiących ſiły, Boga roſkazuiącego prosić o wſpomożenie, świadomych ludzi o poradę, Przełożonego o łaſkawę przebaczenie, mowi S. Doroteuſz.

P. Przez iakowe Reguły wzgromadzenia zgadzać ſię potrzeba?

O. Złączenie zupełne z zgromadzeniem Zakonnym powinno bydź we wſzyſtkich uſtawach społecznego pożycia, tak ſię ſtoſuiące, iżby w żadney rzeczy, ani zbytku, ani niedoſtatku na zaſmucenie iednoſtayności nie przypuſzczać, gdyż wſzelki zbytek, i niedoſtatek uſtawy S. mierności, a zatym Regułę Zakonnego życia wywracaią. Reguły zaś ſą nieco inſzego, iak tylko umiarkowany ſpoſob życia świątobliwego; a ztych inſze obowiązuią pod grzechem śmiertelnym ieſli wzrącz ſtoſuią ſię do ſzlubów Zakonnych, Naprzyk: Nieprzywłaſzczać ſobie rzeczy do społeczności należących, albo zkąd inąd otrzymanych przeciwko woli Przełożonych; ta Reguła wzrącz ſtoſuie ſię do ſzlubu ubóſtwa, 2. Niezabierać pokątnych przyiaźni oſobliwie z niewiaſtami, a tego proſto mowiąc wyciąga ſzlub Czyſtości, 3. Niezaniedbywać funkcyi ſobie powierzoney, a oto ſtroſuie ſzlub poſłuſzeńſtwa.

Takowe tedy Reguły do zachowania obowiązuią pod grzechem śmiertelnym; inne zaś Reguły nieproſto wynikłe od ſzlubów, ale zdaleka ſpoſobiące do zachowania ſzlubów, bez których można by innym iakowym ſpoſobem zachować ſzluby, zowią ſię takowe Reguły oculaiące doſkonałości ży-

cia świątobliwego. Te tylko obowiązuią pod grzechem powszednim, albo pod przywarą niedoskonałości, a tak też ma się rozumieć i o Konstytucyach na Kapitule ustanowionych, i o ordynacyach Prowincyalskich, które maią wzgląd na spokoyne i szczęśliwe pożycie całego zgromadzenia, bez względu na mogące wynikнąć przypadki.

P. Co to są Konstytucye?

O. Konstytucye, czyli ustawy każdego zgromadzenia na Kapitułach od zwierzchności postanowione, a te są iako pewne środki obrane do wygodnego, spokoynego, i szczęśliwego w każdym Klasztorze pożycia za spokoynym naradzeniem się ustanowione na Kapitułach, a od pospolitości przyięte; a te ieżeli wyraznie Regułę wspominaią, maią moc Reguły. Gdzie zaś Regułę dla słabości natury ludzkiey schylaią, to iest: niby folguią ułomnym; maią moc rady przyiazney, zatym nieobowiązuią pod żadnym grzechem, ani mocą posłuszeństwa, byleby przez to pokoy niebył w zgromadzeniu poruynowany.

P. Jakże drogę z iednaczaiącą z Bogiem zaczynać przez Modlitwę osobistę; i wielorakim sposobem bydź może Modlitwa osobista?

O. Troiakim, to iest: 1. Przez westchnienie, iakowe bywaią affekta i Akty strzeliste, 2. Przez rozważanie, czyli rozmyślania, iakowe są Medytacye, które się zwykły czynić, 1. Przez przypominanie, 2. Przez rozmawianie z samym sobą w myśli to iest siebie pytaiąc Naprzyk: iak. kto? co? dla iakiey pobudki, lub przyczyny? kiedy? z kim? czym? dla kogo? za co? A nakażde z tych pytanie samemu sobie odpo-

odpowiadaiąc: na każdę okoliczność rzeczy uważaney, lub czytaney zbieraiąc pobudki z słusznych przyczyn. 3. Przez wzbudzenie affektów z różnych okoliczności, czyli skłonności. 4 Sposob przez Kontemplacyą, to iest: przez Bogomyślność, a to w ten czas dopiero bywa, kiedy człowiek zapomniawszy swoich zmysłów cielesnych, i wszystkich potrzeb doczesnych, samemi się tylko cieszy i zabawia myślami SS. około poznawania, i kochania Boga, Stworcy swego, rozważaiąc iego własności, i czynności, ale niespucho, lecz po przyiacielsku życzliwie i miłośnie, z osobliwszą pociechą swoią, i słodyczą.

P. Co iest Kontemplacya?

O. Jest to ustawiczna z wielką słodkością Medytacya, czyli wszystkich rzeczy do wieczności ściągaiących się, i do samego Boga, należących; niezmordowana słodka, Przyiacielska, i życzliwa uwaga, w którey zanurzywszy myśli swoie człowiek, zapomina wszystkich uciech doczesnych, i wygod ciału potrzebnych; i przez tę ustawiczność uwagi, nazywa się światu umarły; bo już niestoi ani o chwałę, ani o nagany ludzkie, ani samey się śmierci nielęka.

P. Czym się różni Medytacya od Kontemplacyi?

O. Tym, że medytacya pracowicie zbiera pobudki; i nierychło się w niey zapala ochota do czynienia, albo cierpienia: i częste ma przeszkody w myślach od cielesnych namiętności, i doczesnych staraniow, i często obawia się ludzkich względow, a do tego sama z siebie sprawuie oschłość, i tęsknicę, z kąd doniey niełatwo przystępować, ale łatwo odstępować można.

A zaś

A zaś Kontemplacya nie ieſt pracowita bo w kochaniu ſerdecznym niemaſz pracy, wſzyſtko miło o przyiacielu ſłuchać, czytać, myślić, i mówić, i z nim ſię zabawiać iak nayduższey.

2. Kontemplacya pełna wiadomości dawniey nabytych, iuż nieſzpera, z ſobą nierozmawia, nic nie wątpi, o poznawanych prawdach, ale za pierwſzym weyrzeniem w myśli, na którąkolwiek Prawdę Bożą wraz ſię gorącą ochotą zapala, aby czym prędzey ukontentować ſerce Boſkie.

3. Skoſztowawſzy choć raz prawdziwey Kontemplacyi, iuż iey bez ciężkiego ſmutku, i deſperacyi opuścić niemożna w iakimkolwiek bądź grzechu, wſpomniawſzy ſlady Kontemplacyi, niewypowiedziana w ſercu rana i boleść a ſmutek nieutulony żadnemi roſkoſzami doczeſnemi obudzić ſię muſi; a to za pierwſzym weyrzeniem głęboko w ſumnienie ſwoie: tak dalece iż gdyby o tym dłużey myślił, omdlałby, albo obumarł człowiek.

P. Jakiemiż ſpoſobami przychodzą do Kontemplacyi?

O. Przez iaſne rzeczy Boſkich poznanie, a zgoła niewątpliwe, a te bywa albo z Nieba wlane od ſamego Boga w pokorne a czyſte ſerce, za wielkiemi łzami, poſtami, i Modlitwami, a uſtawicznym ſłuchaniem ſłowa Bożego, albo też od Kościoła z wielką pracą nabyte.

Poznanie Boſkich rzeczy z pracą nabyte przez uczenie ſię głębokie S Teologij. 1. Dogmatyczney, o wſzyſtkich artykułach wiary; bo i naymnieyſza wątpliwość o nich, do utonienia w ciemnych zawikłanych myślach da okazyą. 2. Teologij Moral-

Moralney, bo ſpoſob ratowania ſię z grzechu przez S. Sakramenta, i praktykę Cnot otwiera. 3. Teologij Aſcetyczney, bo ta do poznania ſamego ſiebie co do wſzyſtkich pokus, i pobudek daie przeſtrogi. 4. Teologij Polemiczney, bo ta ukazuie ſpoſob zbiiania piekielnych zarzutow i Heretyckich bluźnierſtw. 5. Teologij Miſtyczney, bo ta wyprowadza człowieka na Puſtynią, to ieſt: w naywiększą ciehość umyſłu, uważania affektów, czyli wzruſzeniow ſerca; zkąd wynikaią, z iakich pobudek, i dokąd zmierzaią; Tudzież wſzyſtkie ſkrytości Kościołowi obiawione, tak odkrywa praktykuiącemu, że łatwo wnidzie w poznanie głębin Piſma S. A po uśmierzonych namiętnościach wnętrznych, i oddalonych okazyach zewnętrznych, które ſame pokoy umyſłowy turbuią; to ieſt: kiedy iuż wſtrzemięźliwość odziedziczy ciało, a Modlitwa gorąca z pokornym o ſobie rozumieniem, i uſtawicznym Kſiąg SS. czytaniem, w korzeni ſię w duſzę; natychmiaſt przybędzie Duch rozeznania, przez wgniezdzoną żywą pamięć na przytomność Boſką, naſtąpią potym widzenia wnętrzne, ale ciemne, bo pod podobieńſtwami, i przypowieściami, po których ieżeli ſię w pychę człowiek nie podnieſie ſię, a ciekawością dworną, nie będzie chlubił, lecz iak pokorny uczeń ſłuchać będzie Inſtynktow Bożych, a z niemi do piſma S. i do nauki SS. Oycow uciekać ſię będzie, naſtąpią iaśnieyſze ſkrytych rzeczy poznawania, a przy nich potwierdzenia Cuda i znaki. A ieśli i w tych głęboka zachowuie ſię pokora, do tego zubożenie od wſzyſtkich doczeſnych uciech, ſtanie ſię człowiek inſtrumentem łaſk Boſkich dla ludzi. PRZE-

PRZESTROGA. I.

Tu wiedzieć maſz że Kontemplacya z Nieba wlana ieſt bardzo rzadka, i prawie niewybadana, chiba od wielkich SS. którzy potwierdzaiącą łaſkę Bożą ſobie uproſili w naygłębſzey pokorze, i wznienawidzeniu ſamego ſiebie. Jnaczey zaś ieśliby co podobnego Salamonowey mądrości było wielkiemu niebespieczeńſtwu podlega, bo iak bez pracy wzięta tak zakażdym grzechem śmiertelnym ſtracona bydź może.
Ponieważ Kontemplacya nic inſzego ieſt, iak tylko miłość Boſka, która iednoczy człowieka z miłością Bożą; a dopiero w tey mądrości człowiek rzeczy obiawione widzi. A ſkoro ſtraci ziednoczenie przez grzech śmiertelny, traci też razem i widzenie, czyli wiadomości Boże, a co większa tak traci że albo nigdy nię ta rzecz niewraca, albo za wielkiemi bardzo pokutami.

Przeſtroga II.

Beſpiecznieyſza zaś ieſt Kontemplacya z pracą nabyta bo Stwórca natury ludzkiey nabytych z pracą talentow niezwykł nawet po grzechu odbierać, ale nadgradzaiąc prace ile za wiadomością Kościoła podięte, zoſtawuie i wgrzeſzney duſzy też ſame ſwoie dary oprocz poświęcaiącey łaſki. Tudzież że na byta Kontemplacya ieſt drogą zwyczayną bez kuſzenia cudow; zaczym gdyby wiadomość była odięta po grzechu z ludzi ułomnych, żaden by ſię o nią nieſtarał. Na koniec Kontemplacya nabyta beſpiecznieyſza ieſt, ponieważ

waż nabywa ſię od Kościoła Bożego, który ieſt kolumną wiary, i twierdzą niezawodney prawdy, a niewſpiera ſię na prywatnych objawieniach; iakiemi poſpolicie Heretycy od czarta zwiedzeni ſą, ponieważ iak mówi S. Paweł, częſtokroć i ſam ſzatan zamienia ſię w Anioła światłości, i Cuda zmyślać może a zatym w niewywikłany błąd zaprowadzić, którego nic niezwycięża, tylko ſame poſłuſzeńſtwo Kościołowi, gdzie bowiem ieſt prawdziwe poſłuſzeńſtwo, tam też i wiary beſpieczeńſtwo.

DOSWIADCZENIE III. NOWICIUSZA,

z Nauki Rytualney.

P. Co to ieſt Stopień Kleryctwa?

O. Jeſt to wybranie oſoby doſwiadczoney w życiu nienagannym, trzeźwym, pobożnym, i ſprawiedliwym, do dziedzictwa Chryſtuſowego, na ſłużenie ſłowu Boſkiemu, i wſzyſtkim Kościelnym obrzędom, ku jedyney chwale Boſkiey uſtanowionym.

P. Od kogo to wybranie czynić ſię powinno?

O. Od ſamey Zwierzchności Kościelney, która takowych oſob do ſwiadczywſzy. 1. z Urodzenia, Krztu, i Bierzmowania, izali nieprzeſzkadza niezdatność Jrregularitas dla ſzwanku, albo ſławy, albo zdrowia cieleśnego, albo niepewności Wiary. 2. z Spoſobności duſzy, to ieſt: albo rozumu, to ieſt: czy umie co należy do Katolika? czy rozumie co należy do tego ſtanu S. w czytaniu, śpiewaniu,

uſługiwaniu, obrzędom, albo przynaymniey czy ma pamięć zdatną, i ochotną do uczenia ſię tych rzeczy, ktòrych ten ſtan wyciąga. 3. z Spoſobności obyczajow, czy ma uklądność Duchowną, a nieſwiecką w obyczajach ſwoich, to ieſt: czy ma łagodność pokorną w twarzy, wſtrzemięźliwość w Uſtach, wſtydliwość w Oczach, zdrowych do czytania ſpoſobnych, wymowność w języku; do piſania i uſługiwania ręce zdrowe i ſpoſobne, przy pierſiach zawſze piaſtowane; ſtanie, chodzenie, i ſiedzenie przyſtoyne, poważne, ciche, i ſpokoyne, odzienie czyſte, ſpoſob uczciwy do życia *nie* przez handel, ani przez rzemioſła, ani przez jakowe inne niegodziwe ſpoſoby, ale przez opatrzenie Dobrodzieyſtwem, czyli wyżywieniem Kościelnym, bądź to przez Zakonną Profeſsyę, bądź to przez Parochialną uſługę z obowiązkiem do zgonoym do Kanonicznych Pacierzy; z Tych wſzyſtkich ſpoſobności doſwiadczywſzy oſobę Męſką zwierzchność Kościoła S. wydziela go od ludzi ſwieckich na los uſługiwania ſamey chwale Boſkiey, opatruie mu wyżywienie pewne do ſmierci, odzienie S. bądź to Zakonne, bądź też czarne Kleryckie. Na koniec Prawa Swiętego i Godności znak Koronę wygoloną naſrzod głowy, na znak oświeconey duſzy umieiętnościami Boſkiemi, i poświęconey ſłużbie Bożey.

P. Kleryk Zakonnik względem ſwego ſtopnia co powinien umieć, i rozumieć?

O. Kleryk Zakonny, oprocz nauki Katolickiey, nauki Aſcetyczney, czyli Zakonney, obowiązany ieſt pod grzechem ſmiertelnym, umieć naukę Rytualną, to ieſt o Uſtawach

wach czyli o Obrzędach Cerkiewnych, przez ktòre co dzień ſobie odzienie i wyżywienie zarabia, w Kościele Bożym; gdyż niepilnuiąc Rytuału kradnie z Ołtarza iako mowi Hieronim S. ile kroć je, i pije i odziewa ſię z dobr Kościelnych.

P. Co ieſt nauka Rytualna, czyli uſtaw Cerkiewny?

O. Jeſt S. porządek w Kościele do ſpołecznego Nabożeńſtwa, i pomnożenia Chwały Bożey od SS. Oycow uſtanowiony, pod pewnym wymiarem na każdy dzień odmawiania, czytania i ſpiewania Piſma S. i nauk Kościelnych.

P. Jak ſię dzieli ten S. Porządek?

O. Dzieli ſię na dwa powſzechne Obrządki Wſchodniey Cerkwi, i ten ieſt Grecki; i zachodniey, a ten ieſt obrządek Rzymſki. Zgadzaią ſię one w iednomyślności S. bo do iednego zmierzaią celu, i z iednego Piſma S. wypływaią. Rożnią ſię zaiſte Obrządki śliczną rozmaitością powierzchownych Ceremonii; ktòre to Ceremonie ſą okazałości, przez rożne ſłow układanie, zabaw, i czaſow, podzielenie, i głoſow umiarkowanie, ubiorow kſztaltowanie.

P. Jak dawny Uſtaw Cerkiewny?

O. Jedne od czaſow Apoſtolſkich, iako to: S. Liturgia od S. Jakuba Apoſtoła, czaſy Modlenia ſię od S. Jana i Piotra, inne od innych po rożnych ſtronach. Drugie zaś od SS. Oycow Wielkich Nauczycielow Kościoła całego.

P. Jak wiele ięzykami Uſtaw Kościelny odprawować ſię powinien?

O. Oſobliwie temi trzema, ktòre były na Krzyżu nad

Głową Chryſtuſową wyrażone, to ieſt Hebrayſkim, Greckim, i Łacinſkim, bo te ięzyki naywięcey zaświadczaią o odkupieniu naſzym.

P. A dla czegoż my ſłowieńſkim Ięzykiem Uſtaw odprawiemy?

O. Dla oſobliwſzego Przywileiu z Nieba o którym zaświadcza S. Cyryl Miſſionarz Ruſki w poſelſtwie ſwoim do Papieżow Mikołaia i Adryana, o czym czytay w Żywocie S. Cyrylla i Metodiuſza.

P. Którego ſię obrządku trzyma Ięzyk ſłowieńſki?

O. Właściwie trzyma ſię Obrządku Greckiego, ponieważ od Greckich Miſſionarzow wprowadzony.

P. A czemuż ſię w ceremoniach niezgadza z Grekim?

O. Co do Ceremonii Jſtotnych iako to: co do Swiąt, Poſtow, i Modłow, koniecznie ſię zgadza, zaś co do Ceremonii przypadkowych Krajowi nieco unikaiąc obrażenia akkomodować ſię muſi, tak Grecy, iako i Słowacy blizſi Rzymu powierzchowne znaki Nabożeńſtwa ſtoſują do Rzymſkich. Słowacy zaś mieſzkaiący bliżey Grecyi powierzchowne znaki Nabożeńſtwa ſtoſuią do Grekow, wewſzyſtkim ſzukaiąc S. miłości, i zgody, bez którey choćby kto i Anielſkiemi uſtami mówił, nic nie warto.

P. *Coż w ſobie zamyka obrządek Kościelny?*

O. Zamyka w ſobie troiſte Swięta czyli czaſy pamiętne, i czci godne uważaiąc Boſkie Dobrodzieyſtwa, i powſzechne całemu Kościołowi, i ſzczegulne niektórym SS. Boſkim uczynione, i czcząc te pamiątki czytaiąc, ſpiewaiąc roz-

rozmyślaiąc, i znakami odzienia, dzwonienia, ſwiatła, Kadzenia, i Offiary wſzyſtkiemu ludowi przed oczy wyſtawuiąc. Po 2. Obrządek zamyka 4. Poſty Wielkie do roku, a dwa Poſty małe na każdy tydzień. Po 3. Zamyka rozporządzone Nabożeńſtwo, nazwane ſłużby czyli Officia całodzienne, tak tygodniowe, iako i Mieſięczne. Tygodniowe zowią ſię ruchome do którego ſłużą Kſięgi 1 Pſałterz. 2. Połuſtaw 3. Oktoich. 4. Tryody Poſtne. i Tryody ſwiatłe; Nieruchome zaś Nabożeńſtwo ieſt Mieſięczne do którego ſłużą Xiąg 12 nazwane Mineie, i krótki Kalendarz, Miſſiacoſtow, i Obſzczyna, de Communi.

P. Wielorakież ſą Swięta?

O. Jedne Królewſkie które ogłaſzaią Tajemnice dzieł Chryſtuſowych. Drugie Przeczyſtey Matki Boſkiey które wyſławiaią Jey Uwielbienie. Trzecie SS. Synodalnych, które cyrkuł dnia i nocy krzyżykiem z krzyżykiem ukazuie. Inze Swięta Kościelne z Krzyżykiem tylko, które do puł dnia Swięcić każą.

P. Wielorakie ſą Poſty?

O. Do roku czworakie. 1. Poſt do Narodzenia Chryſtuſowego zaczyna ſię od S. Filippa od 14. Dnia 9bra. A ten poſtanowiony na uproſzenie łaſki Bożey, przez którą Chryſtus rodzi ſię trzeci raz w ſercach Chrześciańſkich przez łaſkę ſwoią na naſze odrodzenie i ten Poſt zowie ſię Filipowka.

II. Poſt czterdzieſto dniowy, i ten ieſt Poſt ściſłey Pokuty, na powſtanie z grzechow, na zwycięzenie Pokus, i naro-

narozmyślanie Męki Pańskiey.

III. Post Apostolski, który się zaczyna od Niedzieli Wszystkich SS. po zesłaniu Ducha S. a kończy się na S. Piotra i Pawła; i z tąd Piotrowka. Postanowiony zaś iest narozszerzenie Wiary S. po wszystkim świecie.

IV. Post o szczęśliwe Chrześciańskie skonanie, czyli raczey o wytrwanie właśce Bożey. A ten od pierwszego Augusta, aż do w Niebowzięcia Matki Bożey. Dwa zaś Posty małe każdego tygodnia, to iest Srzoda i Piątek. Trzeci zaś Post iednodzienny w dzień ścięcia S. Jana Krzciciela, i w Dzień S. Krzyża.

P. Jakowe Księgi potrzebne do Ustawu Cerkiewnego?

O. Trojakie są: jedne Ołtarzowe, które dosprawowania Boskich Tajemnic należą: iako to: Ewangelia, Epistoły, Mszały, Agendy czyli Trebniki. Drugie Księgi chorowe, a te tylko sobornie, czyli społecznie zwykli się odprawować, bo iednego siła należycie niewystarczy; a takowe są według czasow rozrządzone. Tryody, Oktoich, Menaje, Psałterz, i Jrmologion, z którego co dzień po notach bywa Melodya. Trzecie Księgi są osobiste, a takowe są Połustawy i dzienniczki, w których Nabożeństwa inne osobiste inne są Kanoniczne, pod grzechem ciężkim obowiązuiące Zakonnikow, a takowe są Jutrznie Godziny, i Nieszpory.

P. Co znaczą służby Pochwalne?

O. Jest to pewny wymiar i obrządek czytania, i śpiewania, i Rozmyślania złożonych Hymnow, na pochwałę Boga, Matki Jego, i Swiętych. A ten bywa inszy sposob tygo-

tygodniowy, kiedy na każdy Dzień Jnsza Służba odprawować się zwykła, iako to w Niedziele Troycy i Zmartwych-Wstaniu. w Poniedziałek SS. Aniołom. we Wtorek S. Janowi Krzcicielowi. we srzode S. Krzyżowi. we Czwartek SS. Apostołom. w Piątek o Męce Pańskiey. w Sobotę Matce Boskiey. Wszystkim SS. i za Dusze zmarłych. Chociaż Matce Boskiey na każdy dzień, i we wszystkich służbach hymny są osobliwsze, które się Bohorodyczny zowią w dni weselsze, a zaś w dni Męki Chrystusowey Krestobohorodyczny nazywaią. A znayduią się te służby w Księdze Oktoich nazwaney.

Jnszy sposob Miesięczny, kiedy na każdy dzień Miesiąca odprawuie się pamiątka któremu S. a ta bywa albo pierwszey klasy, kiedy iest Swiętocałodzienne cyrkułem znaczone, a w ten czas zamilcza się wzmianka o umarłych i Tygodniowey służbie, oprocz samey Niedzieli, która się nigdy nieda zamilczeć, oprocz Narodzenia Pańskiego, Obrzezania, i Obiawienia. Jnsze bywaią Swięta drugiey Klasy znaczone Krzyżykiem tylko do południa, a w ten czas łuto się za umarłych pamiątka zamilcza, iednak tygodniowa służba drugie miesce trzyma, i Doxologia wielka śpiewana bywa to iest: Sława wowyszuych Bohu, &c. Gloria in Excelsis Deo, &c.

Jnsze są Swięta trzeciey Klasy to iest: osobliwszych Patronów, albo mieyscowych, albo Zakonnych, atym bywa Nabożeństwo czasem z większą, a czasem z mnieyszą okazałością, to iest. ceremoniami, dzwonienia, światła. Apparamen-

mentów Kościelnych, i Kadzenia lub Proceſsyi, i pochwalny Akafiſtów, i wyſławiaiących exort, i zwyczytaniem onych Hiſtoryi żywota i śmierci. Te Swięta znaczone bywaią Mieſiączykiem, czyli puł-cyrkułem ze trzema kropkami; a nayduią ſię te officia, czyli ſłużby całodzienne, albo w Mineiach mieſiącowych, albo w Tryfologium.

Jnſzy ſpoſob świąt Ruchomych Zbawicielowych to ieſt Zmartwychwſtania, w Niebowſtąpienia, Zeſłania Ducha S. Ciała Chryſtuſowego, i boleści Matki Nayświęt: a przytym wſzyſtkich Niedziel całorocznych, i wielkopoſtnych, gdyż te nietrzymaią ſię iednego dnia Mieſiącowego, ale według porządku Wielkonocnego rozmaicie ſnuią ſię, czaſem poźniey, a czaſem raniey przypadaią a to poznać z Klucza paſchalnego to ieſt z Reieſtrzyku na końcu Połuſtawa; Jnſze zaś święta Mieſiącowe poznać którego dnia przypadną z Litery iedney roczney która przez cały rok pod ſobą będący dzień pokazuie, a iako ieſt 7. dni w Tygodniu Niedziela ʜ. Poniedziałek ɲ. Wtorek ʁ. Srzoda ɾ. Czwartek ɥ. Piątek ɼ. Sobota ɕ. Tak też na 7. lat nad niemi kładą ſię te litery. Na pierwſzy Rok ǎ. na drugi Rok ʁ. Na trzeci Rok ɾ. Na czwarty Rok ɣ. Na piąty ě. Na ſzoſty ʂ. Na ſiodmy ʐ. Gdy zedy one ſtaną wrząd, a pod niemi tygodniowe dni, natychniaſt litera która ſwòy Rok pod ſobą poſtanowiony dzień pokazuie: Naprzyk: w Roku 1792. który trzyma iako rączkę ukazuiącą dzień ɣ. Chcę wiedzieć w który dzień przypadnie SS. Młodzieniaſzków że pod literą ɣ. ſtoi litera ɾ. Która znaczy Srzodę, więc przez cały Rok będę tylko patrzał na co

ɣ. co pod nim ſtoi, a zaraz znaydę prawdziwy dzień, ieśli pod nią będzie litera ʁ. Zapewnie Swięto przypadnie w Niedziele, i tam daley.

Nabożeńſtwa zaś do Swiąt ruchomych, czyli ſłużby znayduią ſię inne w Kſięgach poſtnych, a to officia pokutne, Tryod poſtny która ſię czytać i ſpiewać poczyna od Niedzieli Celnika i Faryzeuſza, a kończy ſię zniey Nabożeńſtwo w Sobbotę przed Kwietną Niedzielą. Druga Kſięga Tryod świątła opiewa chwalebne zwycięzſtwo Chryſtuſowe, zaczyna ſię od Kwietney Niedzieli, a kończy ſię po Zielonych świątkach wſzyſtkich Swiętych. Trzecia Kſięga oktoich na 8. Głoſow tak dzieli ſłużby w całym Roku, iż co tydzień Jnſzy głos trzyma wſzyſtkie 7. dni i tam ſię na każdy dzień znayduie ſłużba według tego głoſu.

P. *Jżaliż Koniecznie te wſzyſtkie ſłużby od prawować ſię powinny?*

O. Ponieważ chor znaczy zgromadzenie ſpiewaiących, idzie zatym że tylko w zgromadzeniu cały uſtaw odprawować ſię powinien. Do uſtawu zaś ośm głoſow ſpoſobnych i wydoſkonalonych przynależy; to ieſt: czterech z iednego choru, a czterech z drugiego, ktorzy by tę pracę iz ſwoim nabożeńſtwem, iż abudowaniem bliźnich odprawić mogli, Jeśli zaś gdzie dwoch albo trzech, albo po iedynczu mowią, tam iako nie ieſt zupełny chor, bo nie ieſt zgromadzenie ſpiewaiących, tak też niema potrzeby aby był cały od prawowany uſtaw, ale raczey Połuſtaw, to ieſt: Kanoniczne Pacierze, z Pſalmow tylko ſamych, z krociuchnych pamiątek ſwię-

mentów Kościelnych, i Kadzenia lub Procesyi, i pochwalny Akafistów, i wysławiaiących exort, i zwyczytaniem onych Historyi żywota i śmierci. Te Swięta znaczone bywaią Miesiączykiem, czyli puł-cyrkułem ze trzema kropkami; a nayduią się te officia, czyli służby całodzienne, albo w Mineiach miesiącowych, albo w Tryfologium.

Inszy sposob świąt Ruchomych Zbawicielowych to iest Zmartwychwstania, w Niebowstąpienia, Zesłania Ducha S. Ciała Chrystusowego, i boleści Matki Nayświęt: a przytym wszystkich Niedziel całorocznych, i wielkopostnych, gdyż te nietrzymaią się iednego dnia Miesiącowego, ale według porządku Wielkonocnego rozmaicie snuią się, czasem pozniey, a czasem raniey przypadaią a to poznać z Klucza paschalnego to iest z Reiestrzyku na końcu Połustawa; Insze zaś święta Miesiącowe poznać którego dnia przypadną z Litery iedney roczney która przez cały rok pod sobą będący dzień pokazuie, a iako iest 7. dni w Tygodniu Niedziela a. Poniedziałek b. Wtorek c. Srzoda d. Czwartek e. Piątek f. Sobota g. Tak też na 7. lat nad niemi kładą się te litery. Na pierwszy Rok ă. na drugi Rok g. Na trzeci Rok f. Na czwarty Rok a. Na piąty ĕ. Na szosty g. Na siodmy g. Gdy tedy one staną wrząd, a pod niemi tygodniowe dni, natychmiast litera która swòy Rok pod sobą postanowiony dzień pokazuie: Naprzyk: w Roku 1792. który trzyma iako rączkę ukazuiącą dzień a. Chcę wiedzieć w który dzień przypadnie SS. Młodzieniaszkòw że pod literą a. stoi litera d. Która znaczy Srzodę, więc przez cały Rok będę tylko patrzał na co

a. co pod nim stoi, a zaraz znaydę prawdziwy dzień, ieśli pod nią będzie litera a. Zapewnie Swięto przypadnie w Niedziele, i tam daley.

Nabożeństwa zaś do Swiąt ruchomych, czyli służby znayduią się inne w Księgach postnych, a to officia pokutne, Tryod postny która się czytać i spiewać poczyna od Niedzieli Celnika i Faryzeusza, a kończy się zniey Nabożeństwo w Sobbotę przed Kwietną Niedzielą. Druga Księga Tryod światła opiewa chwalebne zwycięzstwo Chrystusowe, zaczyna się od Kwietney. Niedzieli, a kończy się po Zielonych świątkach wszystkich Swiętych. Trzecia Księga oktoich na 8. Głosow tak dzieli służby w całym Roku, iż co tydzień Inszy głos trzyma wszystkie 7. dni i tam się na każdy dzień znayduie służba według tego głosu.

P. *Izaliż Koniecznie te wszystkie służby od prawować się powinny?*

O. Ponieważ chor znaczy zgromadzenie spiewaiących, idzie zatym że tylko w zgromadzeniu cały ustaw odprawować się powinien. Do ustawu zaś ośm głosow sposobnych i wydoskonalonych przynależy; to iest: czterech z iednego choru, a czterech z drugiego, ktorzy by tę pracę i z swoim nabożeństwem, i z zbudowaniem bliźnich odprawić mogli, Jeśli zaś gdzie dwoch albo trzech, albo po iedynczu mowią, tam iako nie iest zupełny chor, bo nie iest zgromadzenie spiewaiących, tak też niema potrzeby aby był cały od prawowany ustaw, ale raczey Połustaw, to iest: Kanoniczne Pacierze, z Psalmow tylko samych, z krociuchnych pamiątek

 swię-

ſwięta, czyli z Troparow, bohorodycznow, Kondakow, z Ektenyi, z modlitewek złożone.

P. Czemuż to Pſalmow odmawianie nazywa ſię Kanoniczne Nabożeńſtwo?

O. Bo to ieſt powſzechne Prawo Kanon, czyli Reguła dla wſzyſtkiego Duchowieńſtwa iżby za odprawowanie Pſalmow wyznaczonych każdy Duchowny miał wyżywienie, odzienie, ſtan, i uſzanowanie ktorych nieodprawuiąc, traci Prawo do wſzyſtkich tych pożytkow, i obowiązany ieſt do Reſtytucyi Kościołowi, lub zakonowi; dla tego zaś ieſt powſzechne te nabożeńſtwo, bo wſzyſcy, bo wſzędzie, bo zawſze w każdym ięzyku i obrzędku, Kościelni ludzie odprawowali, i odprawuią codzień Pſalmy. Inſze zaś nabożeńſtwa nie wſzyſcy, niewſzędzie, i nieiednakowym ſpoſobem zwykli odprawować; a zatym nie ſą Kanoniczne.

P. Z czego ſię każda ſłużba ſkłada oprocz Pſalmow?

O. Każda ſłużba oprocz Tryſagionu. 1. Z pſalmow, i modlitewek przyzwoitych, zamyka w ſobie pamiątkę albo Tajemnic Bożych. 3. Albo życia SS. 4. Albo pobudki do Pokuty. 5. Albo Ratunek umarłych. Ato wſzyſtko w Hymnach, ktore ſię nazywaią. Troparia, Kondacya Stychery, Sidalne, wełyczanya. Kanony z dziewięciu Pieśni złożone, i Synaxary, czyli Hiſtorie S. o każdey uroczyſtości. Każda zaś ſłużba pochwalna zaczyna ſię na Nieſzporach, mieſzaiąc po między Pſalmy ſtychyry głoſząc. Po Nyni odpuſzczaieſzy. Tropary daiąc echo, nakomplecie, czyli na Paweczernycy Kondaki, odzywaią ſię, na Połunoſznycy z temi

z temiż Troparami i Kondakami, a zaś na iutrzni po Kaſtyzmach głoſząc ſidalne, i wełyczanya. Septenny od Junoſty moieia &c. Prokimeny i Ewangelie. po Pſalmie pokutnym wyczytuią Kanony, na Lawdeſach między Pſalmy mieſzaiąc Stychyry; po Doxołogii ſpiewa ſię, albo czyta Tropar. Także Napierwſzym, Trzecim, ſzoſtym, i dziewiątym czaſie, i na Liturgii po Pſalmach odzywaią ſię Tropary, a po Tryſagionie Kondaki, a tak na Liturgii kończy ſię ſłużba z wieczora zaczęta.

P. Dla czegoż to przy końcu każdey ſłużby przed offiarowaniem mowi ſię 40. razy Hoſpody Pomyłuy a potym Na wſiakoie wremia?

O. Dla naſladowania prawdziwie pokutuiących, ktorzy miłoſierdzia Boſkiego żebrząc po Dni 40. pościli, iako to: Pościł Moyżeſz dni 40 przed odebraniem 10. Boſkich Przykazań na Gorze Synaiſkiey za cztery części ſwiata, za każdą część po 10. dni poſzcząc. aby zachowała te 10. Boſkich Ptzykazań Dziesięcio ſłow czyli Dekalog nazwanych, iako to: pościli Niniwitowie pokutuiąc przez dni 40. a wołaiąc Panie zmiłuy ſię, Hoſpody pomyłuy; Kiedy Im Jonaſz Prorok zagroził pomſtą Bożą że po dni 40. miaſto ſię zapadnie, a tak poſzcząc Boga zagniewanego przebłagali, i Karę od ſiebie oddalili 2. Pościł dni 40. Chryſtus na puſzczy maiąc opowiadać pokutę grzeſznikom. 3. Kanoniczne pokuty 40. dniowy poſt za grzech ſmiertelny naznaczaią i modlitwy; a tak te częſte wzywanie miłoſierdzia zowie ſię Poleleos, a ſłuſznie przed każdym Offiarowaniem Pa-

cierzy, to ieſt: przed modlitwą offiaruiącą na wſiakoie wremia &c. mowi ſię 40 razy Hoſpody pomiłuy.

P. Co ſię to znaczy odpuſt?

O. Odpuſt znaczy ſpoczynek ciału ſłabemu, czyli wytchnienie po głośney modlitwie, ponieważ ſam Chryſtus powiedział: że Duch ochoczy, a ciało mdłe, dla tego i ſobboty wſzelkiemu ciału naznaczył, ażeby po wykonaney ſłużbie nieco wytchnęło od trudow i ſpoczęło, przeto pokażdey ſłużbie godzinowey, i człowiek proſi odpuſzczenia czyli pofolgowania pod pewnym haſłem, ktore ieſt początkiem i końcem naſzym, i także haſło ieſt iedyna Chwała Boſka, dla ktorey ieſteśmy ſtworzeni, przeto od niey poczynać i na niey wſzyſtko kończyć powinniśmy, dla tego Kapłan kończąc godzinowe nabożeńſtwo mowi; Chwała Tobie Chryſte Boże nadzieio naſza. A chor odpowiada, Chwała Oycu i Synowi i Duchowi S. &c.

P. *Co to znaczą Proſzczenyia po Jutrzniach, i po Kompletach zwyczayne, gdy Kapłan mowi Proſtyte mni Otcy i bratia &c.*

O. Proſzczenya czyli Rekoncyliacye, ieſt to pokorne przeproſzenie za ſwoie niedoſkonałości, i poiednanie ſię z miłością wſzyſtkich ſług Boſkich, pamiętaiąc nato, co Chryſtus powiedział: Poty m was poznaią żeście moi uczniowie, ieśli ſię wzaiem miłować będziecie a tak pierwey pokorą proſi odpuſzczenia, a potym miłość oſwiadcza ſwoie życzenia, wſpominaiąc na żywych i umarłych, na Przyiacioł, i Nieprzyiacioł.

P. Od czego ſię po czyna każda ſłużba Kościelna?

O.

O. Każda ſłużba Kościelna zaczyna ſię odwezwania Ducha S. gdyż on ſam ſprawuie modlitwę w ſercach SS. ſwoich, mowi S. Paweł. Sam Bog Duch proſi za nami ięczeniem niewymownym, zkąd zawſze mowi ſię: Chwała Tobie Boże naſz. Krolu Niebieſki Pocieſzycielu Duchu prawdy.

P. Co to ieſt Tryſagion?

O. Jeſt to troiſte pienie przez ktòre ſtawiemy ſię na modlitwie między Aniołami wołaiącemi S. S. S. trzykroć, my zaś ludzie ſmiertelni znaiąc ſię prochem iako Abraham mowiący do Pana wołamy: S. Boże S. mocny. S: a nieſmiertelny zmiłuy ſię nadnami. Gdyż tak wyuczone od Aniołow pewne dziecie wczaſie trzęſienia ziemi w Konſtantynopolu publicznie napowietrze zachwycone, i ſpuſzczone wyuczyło ludzi. wołaycie: S. Boże. S. mocny &c. a przeſtanie gniew Boży, co gdy S. Proklus Patryarcha czynić roſkazał w Proceſsyach zaraz przeſtało trzęſienie ziemi, dodaie ſię dotego Tryſagium i modlitewka czyli akt podnoſzący ſerce do Troycy Przenyss: potym trzykroc Kirieeleyſon. potym Doxologia mała, to ieſt: Chwała Oycu &c. potym modlitwa ſamego Chryſtusa Pana, Potym Oycze nasz &c. na pamiątkę 12. Apoſtołow opowiadaiących pokutę. 12. razy Hoſpody pomyłuy. i znowu Jmieniem całego ſwiata Chwała Oycu &c.

P. *Coż to ſię znaczy Jnuitatorium? czyli zaprafzanie Kompanii dochwalenia Boga?*

O. Te zaprafzanie Aniołow i ludzi wtych ſłowach: Pryidite Pokłonimſia do wſzyſtkich trzech części Koſcioła.

1.

1. do niebianow. 2. do ziemianow. 3. do dusz czyscowych myslą zmierzaiąc, znaczy gorące żądanie ażeby podziękowanie, i Offiarowanie, i prosżenie oddane było Bogu od wszystkiego stworzenia.

P. Coż to znaczą Psalmy, czyli Psalmodya?

O. Psalmodya czytanie, albo spiewanie Psalmow Dawidowych iest to: 1. prawdziwe wycwiczenie Ducha wpobożności. 2. Pobudka do cnot. 3. obrona wpokusach 4. pociecha wsmutku. 5. towarzystwo Aniołow 6. trwoga szatanow. 7. ozdoba Kościoła i Religi S.

P. Jakież nabożenstwa z Psalmow składaią się?

O. Wszystkie Kościelne czyli Kanoniczne nabożeństwa. 1. Nieszporne. 2. pułnocne. 3, jutrzenne. 4. switalne. z pierwszą Godziną 5. Czas trzeci. 6. czas szosty. 7. Czas dziewiąty Razem z Liturgią S.

P. Coż się zwykło mowić po Psalmach?

O. Doxologia mała to iest: chwała Oycu zkroć Alleluia. hasło niebianow to iest: przyszedł Bog wychwalaycie a potym mowi się Chwała tobie Boże, i dodaią się akty strzeliste zwane Jektenya, z rożnemi prozbami łącząc. Panie zmiłuy się, z offiarowaniem życia matki Nayss: SS. Bożych, i samych siebie, i przyiacioł naszych Chrystusowi Bogu mowiąc. tobie Panie. Atak na Nieszporach czytaią się wieczorne modlitwy, a potym znowu Psalmy przeplataiąc stychyrami hymnem wieczornym Swite tychyi &c. miła swiatłości z Hympem Symeona Proroka, i z tryfagium i troparium, i z teodotocion czyli bohorodycznem, a potym od pust.

P.

P. Co to znaczy stychyra?

O. Stychyra iest to skład wierszow z wymierzonych do spiewania. pochwał SS. które się przeplatuią wierszykami z psalmow, a konczą się pospolicie iakowym Dogmatem.

P. Co to iest Dogmat?

O. Jest to Pieśń zamykaiąca wsobie naukę wiary o ktoreykolwiek taiemnicy Bożey postanowiona odSS. Synodow na utwierdzenie wiernych w wierze, a na pohanbienie Heretykow, ktorzy bluźnili. Artykuły wiary Chrześciańskiey.

P. Wiele iest Dogmatow spiewanych?

O. Dogmatow spiewanych iest 8. według ośmiu tonow Kościelnych.

P. Co to iest Hymn wieczorny?

O. Jest to Pochwała opatrzności Boskiey, z pobudki wieczornego swiatła iakowy hymn ułożył S. Antynogenes z uczniami swoiemi, żegnaiąc się aidąc na stos ogniśty, przy zachodzie słońca spiewaiąc: swite tychyi swiatyia &c.

P. Co to iest prozba wieczorna?

O. Zdarzenie szczęśliwego wieczoru bez grzechu Prosimy Boga, temi słowy: Spodoby Hospody w weczersey &c.

P. Dla czego mowiemy Pieśń Symeona proroka. Nyni odpuszczaiesz?

O. Zebysmy się na nocleg iako na smierć, i na Grob pewny wybierali, i do wieczności dążyć gotowali się.

P. Czemu dodaiemy tryfagium przed mowieniem troparow?

O. Bo należy pierwey Swiętego nad świętemi (ktory w

świę-

świętych przemieszkiwa) wystawiać, apotym troparia czyli pamiątki SS. ktorym dzień zaczoł się wieczny od zamknięcia oczu cielesnych, iako by od naszego wieczoru.

P. Cosz to iest Troparyon?

O. Jest to Pieśń pochwalna ukazuiąca tytuł wszystkich pochwał temu świętu które zaczyna.

P. Wielorakie są Troparya?

O. Tak mnogie iak wielorakie są święta, nayprzedniey-sze zaś są Troparya Anastazyma, czyli woskresne które według osmiu tonow, na 8. też służb, czyli officiow, wystawianie zmartwychwstania Pańskiego, z swoiemi teodociami czyli bohorodycznami, Kondacyami, i Jpakoiami koleyno odmieniaią powszystkie niedziele całego roku.

P. Od Ktorey niedzieli zaczynaią się Troparya woskresne?

O. u Grekow kiryaki niedziela, *ton ogdoon pandon* to iest wszystkich świętych poprzedza, a poniey zaraz następuią i ciągną, aż do Paschi S. w swoim porządku koleyno, od Troparya swoiego cała służba pochwalna iako od tytułu i hasła zawisła, wszak że go iednak uprzedzaią stychyrya czyli peryody wierszem ułożone, a Psalmem przeplatane, potym dogmat, potym znowu stycherya, a nakoniec po hymnie Symeonowym, i po Tryságium zwykło się spiewać, albo czytać Troparyon z swoim bohorodycznem, na Kompletach zaś po Tryságium iego własny ipakoy. w niedziele na Nokturnach na Jutrzniach 1. Kanon o Troycy Nayss: spiewa się, potym po Psalmach po hasle przyiścia Pańskiego. Bok Hospod iawisia nam &c. spiewa się Troparyon dwakroć po-

potym Troparya dnia miesiącznego naostatek bohorodyczen woskresen, konformuiąc go do ostatniego Troparu przyspiewuie się; czytaią się Kaftyzmy z Psałterza, pokażdey Kaftyzmie czyta się albo spiewa sesyonalna Pieśń czyli sidalen. Potrzeciey Kaftyzmie o krzyk zmartwychwstania Pańskiego. Anhelski sobor udywisia &c. Ponim czyta się Jpakoy tegoż hasło woskresen, potym zaczynaią się Gradualne pieśni. czyli stepeny naprzy: wnehda skarbitymy &c. albo według zdarzonego tonu z Księgi Jrmologiona, potych zakonczeniu, ieśli by niebyła uroczystość iaka osobna którey by należały welyczanyia, albo Polieleos spiewa się Jspoa poniey Prokimen, i czytanie Ewangelii według porządku Jutrzennych woskresnow ponich wyznanie zmartwychwstania Pańskiego, woskresenyie Chrystowo wydiwsze &c. Potym Psalm Pokutny Pomyłuy mia Boże. Potym błogosławieństwo Kościelne. Spasy Beże ludy &c. następuie Kanon z dziewięciu Pieśni złożony o zmartwychwstaniu Pańskim, do którego się przydaie Kanon święta miesiącznego; w Kanonie zaś popierwszey Ektenyi czyta się Kondak świętu miesięcznemu, podrugiey Ektenyi Kondak woskresny, po 8. Pieśni Kanonu spiewa się Pieśń Matki Boskiey: welyczyt dusza moia Hospoda &c. po 9. Pieśni Kanonu w powszedne dni spiewa się Dostoyna a w Uroczyste Katawasya, to iest: taż sama Pieśń powtarza się, potym Ektenya, i czyta się śwityłen, następuią Laudes, czyli 3. Psalmy Chwalite: ostatni Psalm przeplata się stychyrami tak wos-

kresnemi, iako też i święta uroczystego miesiącznego, ponich bywa ieśli w poszedni dzień czytana a ieśli w świąteczny spiewana doxologia wielka to iest Sława wowyssnych Bohu. Chwała nawysokości Bogu &c. i Trysagium z Troparem bądź to uroczystości, bądź to woskresnym i dopiero. Ektenia. w powszedni zaś dzień po Doxologii zaraz Ektenia uproina, potym stycherya, potym Blaho iest i spowidatysia Hospodewy, i Trysagion, i Tropar z bohorodycznem dniowi przyzwoitym. Kończą Jektenya i odpust.

P. Jzali Troparya i napowszednich Jutrzniach odzywaią się na godzinach?

O. Powszednie Jutrznie na Połunoszniycach czyli na Nokturnach niespiewaią Kanonu, ale mówią Psalmy. Po pokutnym Psalmie w pierwszey stacyi w Sobbote. Tebi podobaiet Pisń Boże w Syoni. &c. Potym hasło wiary i Trysagium, ponim Tropary Nesozdannoie iestestwo, a w insze dni napierwszey stacyi po Psalmie pokutnym, czyta się Psalm Błażenny neporocznyi, ponim hasło wiary wiruiu wo jedynoho Boha i trysagium, i ieśli niema uraczystości którey by się Troparyon czytać powinien, tedy pobudki Ewangeliczne Sażenych, bradet wo Połunoszczy ponich 10. razy Hospody Pomiłuy, i Modlitwa offiaruiąca. Nawsiakoie wremia &c. z Modlitewko Władyko Boże &c. Następuie druga stacya Połunoszcznycy codzienney ze dwuch Psalmow, wozwedoch Oczy moi, a ponich Trysagionni i Tropary, i Modlitwy za umarłych ieśli niema uroczystości. w Uroczystości zaś albo w oktawy milczy pamiątka umar-

marłych, a od zywaią się Tropary SS. z Kondakami, z dołożeniem Bohorodyczna, a Jeśli swięto Zbawicielowe, lub Matki Bożey, tedy napierwszey stacyi sam ieden Tropar, a nadrugiey Kondak czytaią się. Potym 12. razy Hospody pomyłuy i proszczenyie czyli Rekoncyliacya i odpust.

Następuie Jutrznia zawsze z iednych Psalmow złożona, wyiowszy Ewangelie z swoiemi poprzedzaiącemi, i następuiącemi Hymnami, oprocz uroczystości. na godzinach zaś ze trzech Psalmow składanych po Psalmach odzywaią się Tropar dniowi, a potym swiętu Miesięcznemu, a po Trysagium na pierwszey godzinie odzywa się Kondak dniowi. Na trzeciey po Trysagium Kondak Miesięczny, Na 6. Tropar i Kondak Chramu albo Uroczystości. Na 9. Kondak Miesięczny. Na obiednicy, i na Liturgii Kondaki wszystkie to iest: Miesięczny, Dniowy, chramu, czyli Domowi i za umarłych.

P *Zkądże po innych Troparyach i Kondakach wyczerpnąć wiadomość?*

O. z Połustawa, czyli z Brewiarza codziennego.

P. Zkąd że Melodyi Kościelney, czyli Hłasow, nauczyć się można?

O. z Księgi Jrmologionu.

P. Coś nayprzod umieć potrzeba do spiewania Kościelnego?

O. Trzeba wiedzieć wymiary głosow i porządek podwyższania, i zniżania

P. Nacoż się zdała Melodya, ponieważ Chrystus szczerze kazał się modlić i owszem zabrania Faryzeyskiey długiey po ulicach Modlitwy?

O. Melodya ieſt potrzebna na obudzenie miłości Bożey we wſzyſtkich ſercach ſłyſzących. Gani zaś Chryſtus wielomowſtwo Poganow i Faryzeuſzow, którzy w Modłach ſwoich nic więcey nieprosili; iak tylko doczesne wyliczali potrzeby, a do tego ustami tylko a nie sercem chwalili Boga; zaleca zaś Chryſtus społeczną Modlitwę kiedy mowi Jeśliby się dwoch, albo trzech zgodziło o wſzelką rzecz na ziemi, co tylko poproſzą Oyca moiego w Jmie moie, ſtanie się im.

P. Jak się składa melodya Cerkiewna?

O. Wſzyſtka Melodya Kościelna ſkłada się z ośmiu tonow, czyli głaſow, z których ieſt 4. Proſtych mało co od czytania prętkiego rożniących się, ponieważ ſpiewaią się podſkokiem, iako to: głas. 1. 2. 3. i 4. a cztery ſą tony gradualne, które iakoby po ſtoniach bardzo zwolna poſtępuią, i rozciągaią się a te ſą głas. 5. 6. 7. i 8.

P. Jak się te tony dzielą?

O. Dzielą się na oryginalne iakoby ſame korzenie, i na wynikłe czyli podobne, także na ucinkowe pytaiące, i odpowiadaiące, iakowe ſą Ektenia, Antyfony, Pickimeny, i Stychiry.

P. Wieloraka ieſt Melodya?

O. Dwoiaka Naturalna i Artyficyalna. Naturalna wynika z affektow radości, miłości, żalu ſtrachu podziwienia, przeczuwania; a zamyka się w głoſach inſza w natężonych, inſza w pieſzczonych, głoſy zaś iedne ſą otworzyſte, iakoby trąby i tubalne, inſze wycieczkowe iakwe są tenory, bas, inſze

ſze przenikłe iakowe ſą alty, i dyſzkanty. Artyficyalna zaś melodya ieſt pewny ſpoſob umiarkowania, i zgodzenia głoſow przez poſtępowanie do gory głoſem, i z ſtępowanie do pauzy, czyli do umilknienia, a to dzieie się przez pięć gradusow generalnych, czyli bardziey linii, pomiędzy któremi, i po których głos poſtępuie, bawiąc na każdey nocie tyle czaſu, ile pokazuie znaczek znakow, zaś tych ieſt 6: ut, re. mi. fa ſol. la. ut. oſiada na niższym głoſie, po nim drugi ſtopień re. trochę głośnieyſzy. Po tym 3ci. ſtopień mi. ieſzcze głośnieyſzy. Po tym 4ty. ſtopień fa. otworzywſzy głos całą gębą otworzoną. Po tym piąty ſtopień Sol. a ten ieſt wyſoko krzykliwy, i wynoſzący się nad inſze głoſy. Po tym 6. ſtopien la. a ten nazbyt wrzaſkliwy. Otoż drabinka po którey głos ſpiewania uwiia się.

ROZMOWA
z Prawa Kanonicznego. o Stanie Mnichow.

P. Zkąd się nazywa Mnich Monachus?

O. Od ſłowa Greckiego Monos to ieſt: ieden. Kos, ſtroż, iakobyś rozumiał że Mnich ieſt iedney ſwoiey duſzy ſtroż. Glos. in l. Decernimus.

P. Jaka ſtota zakonnoſci, czyli iaki ieſt ſtan Mnichow?

O. Jeſt wyznanie czyli Profeſsya pubiiczna w Kościele trzech Szlubow, ubogſtwa, Czyſtości i poſłuſzeńſtwa. Abb.

P. Ktoż ieſt odſtępca czyli Apoſtata?

O. Ten który zrzuca habit, albo odſtępuie od Monaſteru choć by w habicie albo też otworzyściey: ten który ani habi-

bitu, ani Monasteru, nieodstępuie, ale Przełożonemu swemu posłuszeństwa niedotrzymuie. Abb. Cum ad Monasterium.

P. Jeśliby Mnich uciekszy z Monastera swoim dowcipem nabył rożnych maiątkow, i dobr, po śmierci iego, iżali krewnym, albo komu mogą bydź przy sądzone?

O. Czy by umarł, czy by żył z swoiemi maiątkami zawsze należy do Monasteru, a Jego Superyor może to wszystko do siebie odzyskać, bo cokolwiek nabywa Mnich, tedy nie sobie, ale Monasterowi w którym mieszka, zato że go żywi, i zabespiecza; zkąd inne monastery do tego maiątku wtrącać się niepowinny. Quod a te.

Za przyięcie zaś do zakonu, daiący, albo biorący co zdatkow, w padaią w klątwę; a tak przyięty niepostępuie dostanu Kapłańskiego.

P. Mnisi i zakonnicy kiedy powinni czynić swoie Kapituły?

O. Naymniey we trzy lata, aby lepiey była zachowana Reguła.

P. *Mnich czy otrzymuie dziedzictwo, albo maiątki po swoich krewnych?*

O. Otrzymuie, ale nie dla siebie, lecz dla monasteru. Abb. Cum. admo.

P. Papież możeli Dyspensować od Szlubu zakonnego?

O. Może, ale dla wielkiey przyczyny. Abb.

P. Mniszka profesa możeli poyść za mąż?

O. Może za dyspensą Papiezką Abb.

P. w jakich przypadkach Superyoralnych, Opat może bydź z urzędu złożony?

O.

O. Jeśliby był Marnotrawcą, i spustoszycielem Klasztoru; ieśliby żył niepowściągliwie, ieśliby bardzo był niedbały z wielką szkodą Klasztoru. Abb. c fin.

P. Ustawy Mnichow czy stosuią się i do Mniszek.

O. Jeśliby tey samey były Reguły zapewnie że się ściągaią i do Mniszek. Abb. atoli niewzaiemnie. Abb.

ROZMOWA
o Władzy Biskupa nad Swieckiemi.

P. Jaką władzę ma Biskup nad Swieckiemi?

O. Może ich wyklinać, i do więzienia skazać, i onych rozsądzać w sprawie Małżeńskiey, Lichwiarskiey. Swiętokradzkiey w krzywoprzysięstwie, w herezyi, i w innych spotecznego sądu.

P. Laicy, Albo swieccy, mogąli mieć beneficium, albo pensyą Kościelną?

O. Za tytuł albo prawnie, niemogą, ponieważ niesą zdatni do tego; atoli za Dyspensą Apostolską mogliby mieć pensyą, albo sobie zachowanie korzyści, z iakowego beneficium, a taka Dyspensa bywa z naywiększey przyczyny od Stolicy Apostolskiey.

P. Czyliż tacy Swieccy obowiązani do Officium?

O. Chociaż Kanonicznych godzin nie są obowiązani mowić, wszak że iednak mnieysze Officium o Matce Boskiey, albo Rożaniec, albo korąke, albo co podobnego z Nabożeństw, zawsze mowić obowiązani są; bo kto z Ołtarza żyie, powinien też służyć Ołtarzowi.

P.

P. Swieccy zbieraiący Jałmużnę bez pozwolenia, od którego Sędziego bywaią karani:

O. Od Sędziego Kościelnego dla grzechu śmiertelnego, który się przez to popełnia, a od Sędziego świeckiego dla Juryzdykcyi świeckiey, którą ma nad świeckiemi. Conc Trid.

P. Kto może naznaczyć publiczne Pokuty świeckim?

O. Sam Biskup a nie zaś prosty Kapłan, i to zwielką ostrożnością, ponieważ gdy one nie są wezwyczaiu, przeto z nich mogły by wyniknąć wielkie zgorszenia; a przeto ieśli kiedy bywaią wkładane, powinne bywać za zbrodnią publiczną i gorszącą, a nie zaś za tajemną. Abb.

P. Niewiasty zasłarzałe, które złym umysłem kryią młokoski, albo Panienki przedaią, albo uczą zaczarowaniow, albo popełniaią uszeteczność, a zato od Sędziego Kościelnego przy drzwiach Kościelnych bywaią karane, izali te kary są Pokutą publiczną?

O. Tak iest: są bowiem karą występku; i wynikły dekret od Sądu zewnętrznego, a nie iest Pokutą sekretną o którey mowi Synod Trident:

P. Swieccy ludzie do czego są obowiązani?

O. Do zachowania Przykazań Boskich i Kościelnych, pod karą grzechu śmiertelnego. Conc. Trid.

P. Czemu to świeccy mogą się zrzec swego sądu, a nie Klerycy?

O. Dla tego że świeccy postanowili sobie Królow, którym samochętnie nad sobą władzę dali, a przeto też mogą samochętnie i zrzec się teyże władzy. Juryzdykcya zaś Kościelna i wyłączenie dane iest od Boga, a tak onych zrzec się niemożna, bo nie są własne.

ROZ-

ROZMOWA
o Konfraternich.

P. Co to są Konfraternie, czyli pobożne Bractwa?

O. Są to Kompanie, czyli pospolitości, które sobie kładaią Chrześcianie. Obierać zaś Bractwa, i onych ustawy approbować, sam tylko Biskup może. Bull. Pii. V. rownie też on sam i dozor ich mieć powinien. Conc. Trid. ses 22. Naywyższe ich potwierdzenie zawisło od Papieża. Biskup zaś one wizytować, i poprawować, choć by aż do więzienia przychodziło; aby ustawy rzeczonego Bractwa wykonywali przymuszać ku Chwale Boskiey, i ku zbudowaniu, albo poratowaniu bliźnich przez zbawienne, i miłosierne uczynki. Tusc. de visit. lib. 2.

P. Jeśliby Konfraternie miały swoie Kaplice w Monasterach Mniskich, iak może Biskup wizytować?

O. w Tedy Bikup powinien wyzytować osoby, ustawy, maiątki Brackie, sposob życia, i modlenia się, ale nie Ołtarze ani ich Kaplice, gdyż są pod klauzurą zakonnikow, Kościołow bowiem zakonnych Biskup wizytować nie może ieżeli żyią według obserwy Reguł swoich. Conc. Trid. ses. 22

P. Co powinien zachować Biskup wizytuiąc Bractwa?

O. 1. Jakowe Nabożeństwa odprawuią, żeby niebyły zabobonne. 2. Czy wednie, czy w nocy zgromadzaią się? gdyż nocne dla iakiego bądź zgorszenia, niełatwo bywaią pozwolone. 3. W processyach iakiego odzienia używaią 4. Jakowe maiątki i Jałmużny maią, i na iaki pożytek one obracaią.

ią. 5. Czy każdego roku zdaie znich rachunek ich dozorca. 6. Examinować powinien ustawy, i one dodawać, albo umnieyszać, ieśli co było pożytecznego i zbawiennego.

P. Możeli Biskup przymusić rzeczone Bractwa aby się schodzili na publiczne Processyc?

O. Jeżeli z swoiey ustawy nie są obowiązane, tedy niemaią bydź przymuszone, ieżeli by zaś były ustawy a zachodziły by spory o Przodkowaniu, tedy Biskup rozsądzić powinien. Steph. Quarant.

ROZMOWA.

o Gościnnych Domach czyli o Szpitalach.

P. Kto powinien utrzymywać Gościnność?

O. Z zbawiennej porady wszyscy zakonnicy, i ci świetowi Ludzie, ktorzy dzierżą mieysca S. Ktore są fundowane napotrzebę Chorych i Pielgrzymow. Conc. Trid ses 25. c. 8.

P. Możeli Biskup pozwolić Possessyi Kościelney, na Szpitale?

O. Może, bo to iest wielka zasługa u Boga. Abb. on też sam powinien i doyrzeć, i przymusić dzierżawcow mieysc SS. i Domow, aby Gościnność należycie wykonywali. Conc. Trid. A ieśli by na onych miescach niebyli chorzy, ani pielgrzymowie, tedy Biskup przy dwoch Kapitulnych, ma applikować na inne zbawienne dzieło Gościnności podobne. Conc. Trid: ses 25.

P. Szpitale izali mogą mieć następcow?

O. Mogą przez Dekret Synodu Trident: ieśli by Gościnność samym dziełem wykonywali. Atoli sługa chory sustentowany bydź powinien od Pana swoiego, ieśli iest bogaty, ponieważ na usługę iego zaciągnął tę chorobę. Abb. in c. 1.

P. Jak długo Rządcy szpitala trwać powinni?

O. Daley nad trzy lata nie są obowiązani do swoiey służby, ponieważ im wyraźnie zabroniono. Conc. Trid. ses 25. procz ieśliby inaczey w Funduszu było obwarowano.

P. Ktoż powinien wizytować Szpitale?

O. Biskup, a razem powinien słuchać Rachunku ze wszystkich dochodow, i rozchodow. Conc. Trid ses 25.

P. Jeśliby Szpital iaki był pod Zakonną obserwacyą?

O. W tedy Biskup niepowinien się wtrącać, ponieważ maią własnych swoich Superyorow. Conc. Trid. ses 22.

P. Kto powinien administrować Sakramenta będącym w Szpitalu?

O. Mocą Prawa Paroch w ktorego Parochii Szpital zostaie, ale ieśli iest zwyczay więcey nad lat 40. zadawniony, aby Kapłan służący Szpitalowi Administrował, tedy zwyczay ma bydź utrzymywany.

P. W szpitalach zostaiący maiąli przywiley bespieczności Kościelney?

O. Jeśli by tam był dzwon, i Msza od prawowała się, w tedy maią Prawo spokoyności, gdyż okazuie się bydź Kościołem mocą Biskupa potwierdzonym. Abb. in c. Patentibus.

P. Ktorzy maią Szpitale, czy mogą ich podać Zakonnikom do rządzenia?

O. Mogą, ponieważ zakonnicy maią sposob do życia po-

potwierdzony od Stolicy Apostolskiey. c. inter

ROZMOWA

o Relikwiach o Czści, i kanonizacyi Swiętych Boskich.

P. Cò to iest Kanonizacya?

O. Jest to publiczne swiadectwo Kościoła, o prawdziwey swiątości, i Chwale ktorego zmarłego, aby w Katalog SS. był wpisany, a od wiernych Katolikow był wielbiony, i żeby co rocznie nabożeństwo dla Jego pamiątki było czynione, według stopnia, i własności zasług iego: jako to o Pannie, o męczenniku, o wyznawcy: Bellarmin. lib 1.

P. Jakoważ cześć wyrządza się przez Kanonizacyą?

O. Siedm sposobow czci. 1. W pisuie się w liczbę, i w Katalog S6. aby u wszystkich miany był za Swiętego. 2. Wzywany bywa w publicznych modłach Kościoła. 3. Na Jego pamiątkę bywaią Bogu poświęcone Kościoły, Ołtarze, Kaplice. 4 Bywa odprawowane nabożeństwo o takim Swiętym, i msza s memu Bogu Offiaruie się, ku iego pamiątce, 5. Wyznacza się dzień uroczystości na uwielbienie iego 6. Bywaią malowane obrazy iego z Promieniami, albo z swiatłością nad Głową iego, na znak Chwały ktorą ma w niebie. 7. Relikwie Swiętych Kostek &c: złotem i srebrem bywaią okryte, i iawnie one czcić godzi się. Bellar: lib: 1. A sami tylko od Papieża ogłoszeni za Swiętych miani bydź powinni. Godzi się przecież ale prywatnie i sekretnie Modlić i do tych SSch. ktòrzy ieszcze nie są Ka-

no-

nonizowani od Papieża, tylkoż do nich Mszy odprawować, i publicznych uroczystości sprawować nienależy. Z żyiących zaś żaden Swiętym nazwany bydź niemoże, co do uwielbienia dla niepewności wytrwania do końca, może bowiem ieszcze w tym życiu z grzeszyć, a zaś uwielbienie zależy na widzeniu Boga, ieiunium de Consecr:

P. Ktòry dzień SStym ma bydź uroczysty?

O. Dzień zeyścia onych z tego świata, w ktòry dostaią się do Lądu szczęśliwey wieczności, i rodzą się w chwale. Glos: fin;

P. Swiętych ciała mogąli bydź przenoszone z miesca na mieysce?

O. Niemogą bez pozwolenia Papiezkiego, i to pozwolenie aby tam godniey, i z większą czścią umieszczone, ani ich Relikwie rozbierane bez wiedzy Kościoła, ani bez świętokradztwa niemogą bydź przedawane; zkąd Pielgrzymi włoczący się z Relikwiami, Koronkami, maią bydź ściśle examinowani od Biskupa, i karani zakupczenie rzeczoma Swiętemi. Hostiensis.

P. Możeli się pomylić Papież w Kanonizowaniu Swiętych?

O. Aczkolwiek to zawisło od dowodòw mogących czasem zmylić, to iest od Informacyi ludzkich, świadectw poczynionych, iednak Papież omylić się niemoże, ani bowiem tego Bòg dopuszcza; zkąd przeciwne o tym rozumienie iest błędne, zuchwałe, i godne wielkiego karania. Bellar. tit. 2. lib. 1. Kanonizacya zaś będąc iedna znayważnieyszych spraw ktòre między Chrześciany traktować się może do samego należy Papieża, niezważaiąc nato że przed tym do Bi-

sku-

ſkupów należała. Może zaś Papież za radą Kardynałów iak zwykł, może i bez tey rady (iak mu Prawo pozwala) Kanonizować S.

P. Któryż S. pierwszy był ſolennie Kanonizowany?

O. Inne Piſarze twierdzą że S. Apolion Puſtelnik za wiarę umęczony, od Papieża Mikołaja 1. Drudzy dowodzą że S. Swibertus na prozbę Karola wielkiego był Kanonizowany od Leona III. Atoli rozumiem że w ten czas nieby-ły zachowane teraznieyſze ſollenności.

P. Cóż ſię ma dowodzić aby kto był Kanonizowany iako Swięty?

O. Niewątpliwa wiadomość o dobrym życiu, którego by ſam Bóg potwierdził cudami; niedoſyć bowiem ieſt na ſamym dobrym życiu (które mogą miewać i obłudnicy) bez cudów; ani też doſyć na ſamych cudach, (które mogą zmyślać czarnoxiężnicy) czarodzieie bez dobrego życia.

P. Jakie świadectwa potrzebne do Kanonizacyi?

O. Jeśli by S. był wyznawcą, albo w Panieńſtwie, należy pilnie wywiadywać ſię o Modlitwie, o życiu, o obyczaiach, o czyſtości, o ſzczerości, o pokorze, o cierpliwości, w prześladowaniach, o cudach w życiu, po śmierci, ieśli ſię nadarzył iaki znak cudowny, o ſławie, o pobożności wiernych. C. Miramur: dſt. 61. c. ex: Jeśliby zaś S. Męczennik dowiadywać ſię tylko przyſtoi, izali ieſt zabity od nienawidzących wiarę iego, i czyli on ſamochętnie za wiarę taką śmierć podioł, o iego ochocie, ſzczerości, i umyśle ſtatecznym o Męſtwie, i iakie rzeczy cierpiał za wiarę, i o inſzych okoliczno-

ſiczności, onego Męczeńſtwa, C. Cathechum. Nietrzeba zaś o iego życiu ściſłego wybadowania, ponieważ przywiley Męczeńſtwa tak wielki ieſt, iż chociaż by życie prowadził iak zboyca, iednak za wiarę Chryſtuſową wycierpiawſzy śmierć, wſzyſtkie mu zbrodnie odpuſzczaią ſię, i omywſzy ſię we krwi ſwoiey odbierze Palmę Męczeńſtwa.

P. Cóż ieſt Męczeńſtwo?

O. Jeſt to śmierć którą kto przyimuie za Wiarę Chryſtuſową, i za Prawo Ewangelii ſamuchętnie od iakiego Tyrana nienawidzącego tey Wiary Katolickiey. Należy zaś Męczeńſtwo do cnoty Męſtwa, a ieſt naywyższą doſkonałością, bo człowiek daie za Boga życie, które ieſt pierwſze, i nayſzacownieyſze dobro człowieka S. Thomas. a. 2. Koniecznie zaś potrzeba aby w tym Męczeńſtwie wytrwał do śmierci, czy by to zaraz naſtąpiła, czy to potym w więzieniu, lub na wygnaniu, byle by Tyran onego nie zaco innego, iak tylko znienawiści, Wiary Katolickiey zabił.

Jeśliby zaś występek był pobudką do okrutney śmierci, tam by niebyło Męczeńſtwo. Niemowlęta zaś właſney wo-li ieſzcze niemaiące znienawiści Wiary Katolickiey pomordowane, prawdziwemi ſą Męczennikami. Caiet. in S. Thom. równie też ktoby za prawdę, albo za inſzą cnotę, poległ prawy Męczennik.

P. Cóż to ieſt Cud?

O. Jeſt iakoweś dzieło rzadkie, i dziwne od Boga, nad ſpoſob zwyczayny zaprzyczyną którego S. albo przez iego Boſkie upodobanie uczynione; ſam, albowiem tylko Bog ſtwor-

Stworca może uczynić nad naturalne siły, albo naprzeciw naturalnym siłom, anie zaś Stworzenia.

P. *Na coż bywaią czynione Cuda?*

O. Dla wielu przyczyn, osobliwie a żeby Boska Wszechmocność okazała się, a żeby Swiątobliwość czyia była obiawiona, a żeby wiara była umocniona. S. Augus. in lib. 10.

P. *Czy dosyć natym że cuda dzieią się po smierci aby Kanonizować S.*

O. Daleko bespieczniey iest że cuda dzieią się po śmierci, niżeli za życia, gdyż mogą bydź czynione od człowieka który niezostaie w łasce Bożey poswięcaiącey, dla wiary którą ma, albo dla inszego daru, chociaż za złe życie mogł by bydź potępiony do Piekła. A zaś cuda czynione po śmierci nie są w tym niebespieczeństwie. Andreas de relig:

P. *Czarci, i czarodzieie czy mogą czynić Cuda, iako to: podnieść człowieka na powietrze, przenieść gorę, uzdrowić chorego?*

O. Sam Bóg może czynić prawdziwe Cuda według Proroka, ale czarci niemogą czynić Cudow prawdziwych, i kiedy co dziwnego czynią, to zadopuszczeniem Boskim przez iaką siłę ziół, albo przez moc nam niewiadomą, w naturach i przyczynach. S Thomas. q 110.

P. *Coż to się naxywa omamienie Præstigium?*

O. Jest to znak który przeraża, zamienia, albo oszukiwa nasze widzenie iako by widziało rzeczywiście co w samey rzeczy nie iest. tak S. Tomasz.

P. *Kto czyni Cuda czy może bydź wielbiony zaraz iako Swięty?*

O.

O. Bez pozwolenia Papieża niegodzi się, Conc. Trid. ses. 25.

P. *Swiadek o Cudach oznaymuiący, czy powinien zaprzysiądz?*

O. Powinien dla wielkiey wagi swiadectwa.

ROZMOWA

o Nawiedzonych i Opętanych.

P. *Czarci czy są wszyscy iednego gatunku?*

O. Niesą iednakowi, ale się rożnią gatunkiem, to opisuie S. Dyonizy o Niebieskiey Hierarchii. Malleus Maleficior: q. 4.

P. *Czartowstwo iakiey iest natury?*

O. Jest Duchowney i Anielskiey natury które z Nieba spadło dla hardości swoiey.

P. *Czarci czy maią poznawanie umieiętności?*

O. Maią umieiętności które im Bog wlał w momencie stworzenia ich, a chociaż są czarci ze wszystkich Hierarchii, iednak by naymnieyszy z nich ma wszystke umieiętność.

P. *Czarci iakim sposobem opowiadaią przyszłe rzeczy?*

O. Nayczęściey kłamią, a kiedy wymowią prawdę to wnoszą sobie z Proroctwa i zdomniemaniow iako i my z okoliczności która się nadarzyła, oczekiwamy końca tey rzeczy.

P. *Gdzie bywaią dręczeni czarci?*

O. Częścią w Piekle, częścią na Powietrzu według Boskiego rozporządzenia. Te zaś czartowstwo które zosta-

wione na utarczkę z ludzmi, przebywa na powietrzu. Ogniem iednak materyalnym drzęczone bydź ma, z kąd się lęka przepaści.

P. Czart czy prawdziwie wchodzi w ciało człowieczo, rzeczywiście go dręcząc?

O. Tak iest, gdyż to wiadomo z Ewangelii.

ROZMOWA

o Czarodzieiach.

P. Kto pierwszy był wynalazca Czarnoxięztwa?

O. Zoroastres Syn onego Chama, który Oyca swego Nosego wyrzawszy wstydliwe rodzayne członki wyśmiewał, i nauczył się uczynkow diabła, to iest: Czarodzieystwa, i zamowienia, do szkodzenia ludziom, Tegoż Syn Zoroaster wynalazł naukę Czarnoxięztwa, był bowiem Krolem Bak tryanow w Persyi ato w przod osmioset lat przed zbudowaniem Troij. Ten że wyuczył się od czartow tey zarazliwey nauki, tak swiadczy S. Augus: de civitate Dei, vincencius in spec. Histor.

P. Jżaliż bywaią szkodliwe zaczarowania Mężom i Niewiastom, i iak bywaią czyniono?

O. Bywaią zaiste szkodzące, a czynią się z rożnych ziół, słów, i zamowek i czynią ludzi słabemi, a czasem z tych że zaczarowaniow, tak się osłabia ludzka natura, iż ludzie nawet dołożywszy wszelkiego ratunku i lekarstwa, umieraią, a prożne staią się starania lekarzow.

P.

P. Astrologia przez którą matematycy przepowiadaią rzeczy przyszłe, iako to: niepogody, dżdże, przypadki nieuchronne, by naymniey iednak od wolney woli ludzkey niezawisłe, czy taż ta umieiętność potępiona?

O. Astrologia która żadney umowy niema z diabłem, ale tylko bywa wysledzona z gwiazd, i z pewnych obrotow Niebieskich, planet, i z znakow, nieiest zła, ale pozwolona od Kościoła S. i ta umieiętność początki i zasady ma prawdziwe. rownie iako i inne umieiętności. Druga zaś Astrologia która ma umowę z diabłem wyraźną, albo taiemną, i taką umową wspomożona przepowiada przyszłe rzeczy albo taiemne obiawia, iest zła, i potępiona od Kościoła, S. bo nieiest prawdziwą umieiętnością. Malleus maleficor. p. 1 q. 3.

P. Którzyż to są Astrologowie matematycy?

O. Ci są którzy się bawią umieiętnością około gwiazd obrotow polarnych Nieba. Jsidorus. lib 8.

P. Którzy się to nazywaią Guślarze zamawiaże, Incantatores?

O. Ci którzy rzecz iakową sprawuią słowami. napr. aby kto bosemi nogami bez oparzenia chodził nażarzystych węglach. Jsid. l. 8.

P. Zkąd się to nazywa Duch Podłożnik Succubus?

O. Jest to ten Czart który przy spłodzeniu okazuie się iako by Rodzący, a formuie sobie one ciało z powietrza. Malleus Maleficior. p. 2. q 1.

P. Które to Duchi zowią się Phytones wrożkowie?

O. Ci, ktorzy o przyszłych rzeczach wieszczą, a takie

niewiasty zowią się wiedzmy Phytonissæ.

P. *Który to Duch zowie się Nalegacz Incubus?*

O. Jest ten czart który zmyślaiąc społkowanie cielesne wykonywa coby samiec czynił z samicą. wszakże te Nalegacze spłodzić niemogą, bo są szczere Duchi, a członkow ani nasiennych ani zgoła cielesnych mieć niemogą, kiedy zdaiąsię płodzić, kradną którego człowieka nasienie, i wlewaią wtę pore kiedy niewiasta nasienie swoie ronić poczyna, acżasem niewiasta poczyna. Malleus maleficior. wszakże chociaż to niepodobna żeby ztego płod żywy wyszedł, przecież oczewista rzecz że takowy płod nie był by czartowski, ale tego człowieka czyie było ukradzione zmieszane z niewieścim nasienie. w Niewiadomości zaś płod idzie za żywotem i zowie się Syn matki naturalny, i macierzyste tylko dobra dziedziczy.

P, Czemu Czart zamienia się w Nalegacza (Incubus) albo w nałożnicę Succubus (izali dla lubieżności?

O. Nie z przyczyny lubieżności, ani delektacyi, iako by dla siebie, (ponieważ duch ciała i Kości niema, azatym ani lubieżności, ani delektacyi czuć niemoże, ale zprzyczyny chciwości, zdrady, i szukania, ludzkiego, aby tak mężow iako i niewiasty w pożądliwym szpetnym wyścieku według ich skłonności naturalney wostatnią fromotę wprowadził. Bywaią zaś ci ludzie z czarowani, iedni samochętnie czartom się pokładaią, drudzy od sennych nalegaczow czartow bywaią strapieni, Jnsi jako w Panieństwie i w czystości żyiąc bywaią przeciwko woli swoiey iawnie od czarta ku-

kuszeni przez zadne iakowe czary Malleus malef.

P. Jakowe są lekarstwa Kościelne na przeciw tym Duchom?

O. Pięć ich iest. 1. Przez Spowiedź. 2. przez znak Krzyża S. i pozdrowienie Anielskie. 3. przez używanie Exorcyzmow. 4. przez odmiane głosu. 5. przez Klątwe albo złorzeczenie czartu żeby niezagabał takowe niewiasty iako uczynił S. Bernard który zaklol czarta Nalegacza, a tak go wypędził.. Niederius in suo fornic. Malleus malef. p. 2. jeśli by zaś to wszystko niepomogło, sądzić trzeba, że ta osoba cierpi to zamiast pokusy; wolni zaś bywaią od tych Duchow Xiążęta, Biskupi, Jnquisitorowie, Kapłani, maiący moc nad szatanem, i nad czarodzieiami, i na władzy zostaiący, maią dwoch Aniołow względem siebie, i względem władzy nad podległemi. DD.

REJESTR

Rzeczy zawieraiących ſię w Tomie VI.

Wiadomość o Mnichach, Mniſzkach, i obowiązkach życia Zakonnego wyięta z wielkiego Euchologium Kościoła wſchodniego.

Rozdział 1. o Ich powitaniu.

§. I. o Zaprzeniu ſię własney woli

§. II. o Niespodziewaniu ſię wygod i roſkoſży

§. III. o Wolnym przez rok od ſtąpieniu

§. IV o Pilnym uczeniu ſię Dogmatyczney Aſcetyczney i Rit. Nauki.

§. V. o Kweſtyach 5. z Dogmatyczney nauki.

§. VI. o Nauce Aſcetyczney i oney trzech drogach.

§. VII. o Nauce Rytualney w medytacyach, psalm: i Sakram:

§. VIII. Przeſtrogi o ſtanie Anielſkim i o woynie z ſwiatem Ciałem i diabłem.

§. IX. Ktorzy ſię mylą w ſwoim powołaniu do Zakonu

§. X. o Skutkach Nieſzczęſliwych ze złego powołania

§. XI. Ukazuie Liſt O. Bazylego W. piſany do Chiloma ucznia.

§. XII. Reflexya nad obranym ſtanem.

Prozba Gościa o przyięcie-

Przyięcie Łaſkawe

Gość żąda wiedzieć co to ieſt monaſter S.

Co ieſt Cerkiew i Nowiciat.

Scrutinium Kanoniczne

Rezolucya.

Uwiado-

Uwiadomienie o Raſsoforach, Mandyofor: i ſchymie

Exhorta Przełożonego

Shyma czyli trzecie obłoczyny

Przeſtroga

Doſwiadczenie Nowiciuſza 1. z Nauki Katolickiey

o Cwiczeniach powierzchownych

o Cwiczeniach na umyſle

Doſwiadczenie II. Nowiciuſza z Nauki Aſcetyczney

Droga Oſwicaiąca

Droga ziednaczaiąca

Przeſtroga I.

Przeſtroga II.

Doſwiadczenie III. Nowiciuſza z Nauki Rytualney

Rozmowa z Prawa Kanonicznego o Stanie Mnichow.

Rozmowa o władzy Biſkupa nad ſwieckiemi.

Rozmowa o Konfraterniach.

Rozmowa o Goſcinnych Domach czyli o Szpitalach

Rozmowa o Relikwiach, o czci i Kanonizacyi SS.

Rozmowa o Nawiedzonych i opentanych

Rozmowa o Czarodzieiach

ROZMOWY

z Prawa Kanonicznego Kſięgi VII.

Zamykaiące wſzyſtkie Tytuły Kſięgi Pierwſzey

DEKRETALNEY.

ROZMOWA. I.

P. Kto złożył Kſięgę pierwſzą Dekretalnych odpowiedzi?

O. Magiſter Raymundus zmocy Roſkazu Grzegorza IX. Jako dowodzi Prolog, czyli przedmowa Decretalis.

P. Ktoż ieſt obowiązany utrzymywać Dekreta i Konſtytucye Kſiąg Dekret:?

O. Wſzyſcy uczący ſię i Doktorowie tak w Radzie, jako i w ſądzeniu.

P. Naco Kſięgi Dekretalne ſą złożone?

O. Do uśmierzenia ſprzeczek, i do adminiſtrowania ſprawiedliwoſci

P. Ktoraż ieſt przednieyſza przyczyna ſprzeczek, niezgod?

O. Nieporządna chciwość, ktora ieſt Korzeniem wſzyſtkiego złego Paul. Apo: ad timoth.

P. Jakiemi Tytułami mianuieſię Liſt Dekretalny w Prawie?

O. Częſto kroć zowie ſię *Epiſtola Decretalis*, czasem zaś *Sanctio, Dogma, Mandatum et Interdictum.* a zawſze bierze ſię za poradę, i za odpowiedź. gl. in c. 1. diſt. 3.

P. Jakże ſię nazywa Konſtytucya w Prawie?

O. Czaſem zowie ſię uſtawa Conſtitutio czaſem Kanon, czaſem Dekret a zawſze bierze ſię według zdania Xiążęcia roſtazuiąc, albo zabraniaiąc w iakey rzeczy potrzebney do Dobra poſpolitego. Gl: in c. 15.

P.

P. Wiele ieſt, i iakowe ſą Prawa Naturalne?

O. Trzy. 1. Uczściwie żyć. 2. Nikogo niekrzywdzić. 3. Każdemu co komu należy ſzczerze oddawać. Proem Decretalium.

P. Coż każdy Chrześcianin powinien Wierzyć?

O. Troyce w Oſobach; to ieſt; Oyca, Syna, i Ducha S. a Jedność w Jſtocie Boſkiey; wſzyſtkie Artykuły Wiary, Siedm Sakramentow, i to wſzyſtko co trzyma, i uczy Kościoł Katolicki; i wſzyſtkie rzeczy zamknięte w ſkładzie Wiary. C. de ſumm. Trinitt.

P. Jeſli by kto którykolwiek cząſtce niewierzył, iak ma bydź karany?

O. Tak, iako i Heretyk ieſli by ſię nie upamiętał; powinien bydź na ſtos Ognia wrzucony na ſpalenie. C. 2.

ROZMOWA II.

o Konſtytucyach i Prawach

P. *Prawa Leges, i Konſtytucye, czyli Uſtawy iak ſię z ſobą zgadzaią, a iako Sędziowie Kościelni powinni ich używać? Tudzież Sędziowie Swieccy iak maią używać Kanonow?*

O. Prawa niewzdrygaią ſię naśladować SS. Kanonow, jako i wzaiemnie Swięte Prawa częſto naśladuią Praw ſwieckich, oſobliwie w przypadkach w których niemaſz ſzczegulnieyſzego rozrządzenia. Przyczyna tego ta ieſt; gdyż tak SS. Kanony iako i Prawa dla iednegoż końca wynalezione ſą, to ieſt: do dobrego, i ſzczęśliwego rządzenia Rzeczy-

pospolitey. in C. 1. de novi operis.

P. *w jakich przypadkach świeccy Sędziowie powinni zachować Prawo Kanoniczne?*

O. Sędziowie świeccy wedwoch przypadkach powinni zachować Prawo Kanoniczne. 1. Kiedy Prawo Swiecke iest przeciwko wolności Kościelney, albo przeciwko Prawu Kanonicznemu. 2. Kiedy Prawo świeckie niedeterminuie iakowey trudności, a też samą trudność determinuie Prawo Kanoniczne; Sędziowie zaś Kościelni powinni zachować Prawo świeckie ilekroć by iakowa sprawa niebyła rozsądzona przez Prawo Kanoniczne; ponieważ obóie Prawa według rozsądku uczynione są, a Sędziowie obowiązani są wydawać wyroki sprawiedliwe, a poszukiwać ile możności Prawdy z oboyga Prawa. Abb. in C. 1. denovi oper.

P. Klerycy izali mogą uczyć się Praw świeckich w szkołach Publicznych?

O. Jeśli by Klerycy niebyli Kapłanami, ani by mieli Beneficium z dozorem dusz, ale tylko beneficium proste, niebędąc mówię Kapłanami, mogli by się uczyć publicznie, i tam postępować na Doktorstwo, równie tacyż mogli by się uczyć fizyki, i Medycyny. Jeśli by zaś byli Kapłanami, albo mieli beneficia dozorne, albo Kaplice, w którey by był ustawicznym Wikarym, tedy niemogą uczyć się Prawa świeckiego, ani Medycyny.

P. Jak bywaią karani Kapłani wdaiący się w świeckie Rozprawy?

O. Jeśli by niepoprzestali przed dwoma miesiącami od

od ogłoszenia Konstytucyi Bonifaciusza VIII. wpadaią w klątwę od ktorey może rozgrzeszyć i dyspensować Biskup. Głos. in distin. super specula. A te dwa miesiące maią być liczone od dnia ktorego zaczeli się uczyć prawa świeckiego.

P. *w jakich przypadkach Kapłani maiący beneficia Parafialne, albo godności dozgonne w Kościele mogą się uczyć Prawa Swieckiego bez kary.*

O. Jeśli by oni uczyli się Prawa dla tego że są pożyteczne do lepszego poznania kanonow, a niezaś umysłem rozsądzania spraw kryminalnych, lecz aby z lepszym wyrozumieniem rozsądzali sprawy świeckie i Kościelne. 2. Jeśli by tylko Prawa słuchali dla uczszczenia Doktora, albo przyiaciela swego, a niezaś umysłem nauczenia się ich: tacy bowiem nie wpadaią w sentencyą Exkomuniki, i mogą bez boiaźni onych słuchać, ale się w nich niedoktorować. Abb. Zkąd kleryk chcący się uczyć Prawa świeckiego, albo medycyny, powinien prosić u Biskupa licencyi z wyrażeniem swego zamysłu.

P. Kapłan, albo Mnich możeli się uczyć medycyny?

O. Lubo ć ta trudnieysza iest kwestia niżeli pierwsza, ponieważ Medycyna nie iest potrzebna iak tylko do leczenia ciał, iednak odpowiedzieć potrzeba ieśli by się oney uczył nieumysłem lekowania, ale raczey poznania rzeczy naturalnych, i sił ziołek za dozwoleniem swego Przełożonego mógł by się uczyć fizyki i Medycyny. Przyczyna ta iest: że każdy swoy rozum cwiczyć może i oświecać w doścignieniu

prawdy przez umiejętności godziwe i niepowinien bydź zbroniony; a toli to iest rzecz pewna, że bez pozwolenia Papiezkiego wykonywać urząd Lekarza, ani Klerycy, ani Kapłani, ani Mnisi niemogą; ani zaczowszy leczyć do SSch Stopni postąpić niemogą.

P. Coż to iest Prawo Lex.

O. Jest to Ustawa Ludu przez którą starsi między Ludem razem z pospolstwem co czynią; albo iest pospolity przykaz Mężow rostropnych na ukaranie występkow. Jsidorus lib. 5. dist. 1.

P. Kanony Papiezkie iaką maią moc?

O. Maią moc Prawa. C. 1. de juram.

P. Którzyż to mieli moc stanowienia Praw?

O, Lud razem z starszemi Zwierzchnikami swemi do tych czasow, aż postanowili sobie Krolow, którzy by ich bronili i rządzili. §. 1. sed & q princi.

P. Jeśli by iakowe były ciężkie przypadki, a niebyły by przez Prawo obwarowane, co należy czynić?

O. Należy udawać się do Papieża lub do Cesarza, lub do Krola, ażeby one przypadki determinował. C. 1.

P. Ktoż może Prawa i statuta zakrylać?

O. Papież, Cesarz, i Krolowie; ci bowiem one i stanowić mogą. C. Translat.

P. Wielorakież iest Prawo?

O. Dwojakie, iedne Boskie, drugie Ludzkie; Znowu Ludzkie iest troiake Prawo, Natury, Prawo Narodow, i Prawo obywatelskie, czyli swieckie.

P. Jakież iest Prawo Miejskie municypalne?

O. Jest to te Prawo, które Miasto same sobie stanowi. Jnstitut.

P. Jakież iest Prawo Kanoniczne?

O. Jest to, które stanowią Papieże lub Synody.

P. Jakież iest Prawo swieckie czyli Obywatelskie?

O. Jest Ludzkie Prawo od Krolow ustanowione.

P. Prawo i Ustawy czy ciągaią się do przeszłych, czy do przyszłych czasow?

O. Do przyszłych tylko czasow, chibaby z przeszłych brała się przestroga.

P. Co powinno mieć w sobie Prawo, i Ustawa, aby były sprawiedliwe, i zachowane?

O. Powinny bydź uczciwe, sprawiedliwe i możne, według natury, przystoyne mieyscowi, czasowi potrzebne, pożyteczne, i jawne. C. Crit 4. dist.

P. Gdyby przypadek trafił się na który niema Prawa, co czynić?

O. Udać się do Xiążęcia aby za poradą Mądrych postanowił Prawo. l. Manea.

P. Mandat Xiążęcy kiedy ma być zachowany?

O. w Ten czas, kiedy iest na Pismie, kiedy inaczey dowiedziony bydź niemoże, iako Mandat. l. si quis. C. de Mandatis.

P. Jeśli by kto uczynił Testament przeciwko Prawu: będzie li ważny?

O. Niebędzie ważny. l. non dubium.

P. *Przywileie izali uchodzą za Prawo powszechne?*

O. Nieuchodzą za Prawo powszechne, ale w swoich określeniach, maią bydź zachowane. § 2. C. de Legibus.

P. *Jakże poznać kiedy iest Prawo powszechne?*

O. Kiedy w sobie zamyka co z tych pięciu Znakow. 1. Kiedy bywa posyłane od Cesarza, do pospolitości. 2. Kiedy w Edykcie Powszechnym, albo ogulnym Prawem się nazywa. 3cia. Kiedy trudność (około którey stanowi się Prawo) wyciąga Powszechności. 4. Kiedy bywa roskaz aby po całym Krolewstwie było głoszono. 5. Kiedy bywa przykaz aby od wszystkich było zachowano. 1. Leges ut generales.

P. *Niewiadomość Prawa czy uwalnia od kary i od Grzechu?*

O. Niewymawia od kary, ale częstokroć od grzechu, byleby niebyła gruba, ale niewiadomość dzieła wymawia i od kary, i od winy. 1. Leges sacratissimæ C. de Legibus.

P. *Xążęta czy podlegaią Prawom?*

O. Tak iest podlegaią co do mocy poskramiaiącey. l. de Legibus.

P. *Którzy byli naypierwsi Autorowie Praw?*

O. Zydom Moyżesz, Grekom Moroneusz Krol, Egipcianom Merkurius Trismeistus, Athenczykom Solon, Lacedemonom Likurgus, Rzymianom Numma Pompiliusz. C. Moyses fuerunt.

P. *Które są Prawa dwunastu Tablic?*

O. Początek wszelkiego Prawa świeckiego. Institut.

P. *Czemu się nazywaią Prawa 12. Tablic?*

O. Ponieważ od dziesięciu Mężow naybiegleyszych u Lacedemończykow były uczynione, a znowu dwie Tablice przeto że od nich były złożone na objaśnienie pierwszych dziesięciu. Glos. ver.

P. *Prawo Aquili od kogo rzeczone?*

O. Od Fundatora swego Aquiliusza, równie iako *Lex Cornelia* od Kornelliusza, które karze występki złośliwie uczynione, naznacza bowiem karę fałszerzom którzy by wydali świadectwo fałszywe, albo wydali Instrument pisma fałszywie. Na Zboycow też sykkariuszow którzy nożami przebiiaią, stanowi Karę. Podobnie także *Lex Falcidia* od Falcidiusza Prawo które zabrania aby kto w Testamencie całego swego dziedzictwa nieoddawał obcym, jako zwykli byli czynić Rzymianie, ale koniecznie, ale i wprzod czwartą część swoim dziedzicom zostawił.

P. *Lex Julia od Juliusza które zwykło karać Cudzołostwa, Porubstwa, zgwałcenie Panien i Wdow choć by samochętnych, coż postanowiło na ukaranie dopinaiących Honoru?*

O. Na tych, którzy się dokupuią podarunkami, honorow utratę, i podarunkow.

P. *Też Prawo Julianskie iak karze za urazę, i obelgę Maiestatu?*

O. Karze ich utratą życia, a dobra i Maiątki odbiera aż do czwartego pokolenia, i Honory nawet sukcessorom tych, którzy iaką zdradę przeciw Rzpltey, albo przeciw Monarsze knowali. C. ad legem Julian.

P.

P. *Też prawo Juliańskie w odzyskownych sprawach iak karze?*

O. Tych Sędziow, ktòrzy biorą dobra albo Pieniądze aby co prz sądzili, albo niesądzili, albo przymuszaiących gwałtem niektòrych, aby co przedali w mnieyszey cenie niżeli słuszna do powrocenia szkod przymusza. Tudzież tych, ktòrzy dobra Rzpltey administruią, i utrzymuią pieniądze u siebie, ktòre powinni w skarbie złożyć, i tych ktòrzy utrzymuią pieniądze sobie powierzone, a onych nieoddaią właściwym ich Panom. ff ad Juliam.

Też same Prawo Juliańskie o Gwałcie publicznym zwykło karać tych, ktòrzy gwałt zbronną napadłszy uczynili, i nakazuie onych schwytać. Postanowia też publiczne sądy. § ultimis. Też Prawo karze i prywatnie gwałt czyniących, i Panny gwałcących, albo Wdowę, albo Mniszkę gdy schwytaią, tacy śmiercią karani bydź maią. Institut. de Publicis. Też Prawo karze tych, co sprawuią drożyznę w kraju wydywienia, i tych ktòrzy rzecz poświęconą, albo publiczną kradną. Także lex Julia viscelia przykazuie aby Dziedzic niebył obowiązany płacić odkazane Testamentem rzeczy Niewieście Wdowie ieśli by poszła za mąż, ile kroć takowa rzecz odkazana pod warunkiem, czyli kondycyą tą, aby nieszła za Mąż zostawiona była. Lex Hortensia Prawo ktòre Hortensiusz ustanowił przykazuie, ażeby uchwały pospolstwa tyle ważyły, ile Prawo. Lex Papia Ktòre Prawo Papiusz włożył, aby tym ktòrzy przyimuią dzieci porzucone, i one żywią, była nadgroda dawana. Lex Pompeia ktòre Pompejusz ustanowił aby Oycoboycy, i Matkoboycy albo

albo innych krewnych zaboycy, nayszurowiey byli karani zawiązani w worze rzemiennym z Jaszczurką, Małpą, psem, kogutem, i tak wrzucone w Morze, albo w głębiny rzeczone. Jnst:

Lex Rhodia Prawo na wyspie rzeczoney Rhodus, gdzie wielu było Kupcow, ochrania tych od śmierci, ktòrzy unikaiąc publicznego niebespieczeństwa towary w morze wyrzucaią

Lex Salita ktòre o wielu bardzo Kategoriach mowi.

Lex Atilia mowi opowierzeniu opieki.

Lex Vitellia mowi o nieprawnych Synach napieraiących się honorow ktore wolnym, i prawnym należą ff. de statut.

ROZMOWA III.

o Reskryptach czyli Odpisach.

P. Co iest Reskrypt czyli odpis?

O. Jest to ta odpowiedź ktora od Papieża, albo od Xiążęcia bywa odpisana. Hostiensis.

P. Wiele są gatunkow Reskryptow?

O. Dosyć wiele, Generalny czyli Ogulny, Partykularny czyli szczegulny, łaski, sprawiedliwości, Jnforma Communi, informa dignum, informa Pauperum, si neutri, si alteri, Etiam valere, per inde valere ad inter. ad beneficia vacantia et vacatura, Nobilitatis, revalidationis, odiosum, gratiosum secundum ius, et contra ius.

P. Cóż to iest Reskrypt Generalny?

O. Kiedy bywa Klauzula, czyli warunek Generalny,

napr: Jeśliby Sędziowie takiey, iwszyscy jnsi takiey właśności.

P. Cość iest Reskrypt Partykularny?

O. Kiedy mowi o szczegulney osobie.

P. Cość to iest Reskrypt Gratiæ Łaski?

O. Kiedy się nadaie iakie beneficium, albo się odpuszcza kara, albo się pozwala iaki Przywiley.

P. Cóż to iest Reskrypt Justitiæ sprawiedliwości?

O. Kiedy zmierza do wypełnienia sprawiedliwości, a ustaie przez smierć roskazuiącego.

P. Cóż to iest Rescriptum Mixtum zmieszany?

O. Jest to Pismo iak mowią (jnforma Pauperis) na wzor ubogiego. Jnforma dignum, Jnforma Communi, Jnforma speciali, i takowy Reskrypt zamyka w sobie coś o sprawiedliwości, coś kolwiek też i o łasce. Mandos.

P. Cóż to iest Reskrypt si neutri?

O. Kiedy dwoch prawuią się, a niemaią prawa w rzeczy rozprawney, a Papież daie Reskrypt trzeciey o sobie, albo iednemu z tych, mowiąc: Jeśli żadnemu z tych dwoyga nieprzysłoi Prawo si neutri, tedy niech tobie należy; iako też kiedy zakłada się warunek, si alteri, si nulli; ieśli drugiemu, ieśli żadnemu.

P. Cóż to iest Rescrypt Etiam valtre?

O. Kiedy Papież approbuie beneficium otrzymane, choć by podstępnie subreptitie pod tą klauzułą perinde valere ac si bene esset obtentum. Wszelako niechay będzie ważno, iako gdy by dobrym sposobem było otrzymane.

P.

P. Cóż to iest Rescrypt adlites do Rozmowy?

O. Kiedy Papież Przekazuie sprawę do rozprawy iakowey, a takowy Reskrypt nierozciąga się do przyszłey rozprawy. Abb. in C. non in ius.

P. Cóż to iest Reskrypt ad Beneficia?

O. Kiedy Papież approbuie kogo do otrzymania Beneficium. Rownie i Reskrypt Nobilitatis, kiedy za łaską Xięcia kto nieszlachetny, ogłasza się bydź szlachetnym, albo kto niesposobny dla iakowego występku, otrzymuie Reskrypt Rehabilitationis znowu usposobienia się przez łaskę Xiążęcia. Abo gdy kto nieprawny staie się prawnym, to iest uczciwym, i godziwym Synem.

P. Cóż to iest Reskrypt odiosum Nienawiśny?

O. Kiedy Papież daie Reskrypt w sprawach karania iako to: Degradacii. Reskrypt zaś według Prawa secundum ius Kiedy Papież poleca sprawę według rozporządzenia Prawa, albo gdy mowi: niechay będzie kto wyznaczony Jeśli by był zdatny; Reskrypt zaś oprocz Prawa Præter ius, kiedy Papież roskazuie wyznaczyć kogo z umnieyszeniem Pensyi, albo Prebendy, albo roskazuie aby świecki, albo Laik, otrzymał Beneficium ktore iest procz Prawa. Reskrypt nakoniec Contra ius przeciwko Prawu, kiedy Papież każe. aby kto miał dwa Kościoły Parafialne razem, a ten Reskrypt niema bydź dopuszczony, ieśli by w nim niedołożono non obstante tali iure; niezważając że takie Prawo zabrania Abb.

P. Cóż to iest Reskrypt obreptitium nutritny?

O. Kiedy przez ciemne zawikłanie ſłow bywa uproſzony z chytrością. innoc. Abb. Reſkrypt zaś ſubreptitum podſtępny, ktory wewſzyſtkich ſwoich wyrazach ſamym Prawem niewart do otrzymania Beneficium, ale do rozprawienia ſię w Sądzie może ſłużyć do excepcyi, abywa podrzucony wyraziwſzy fałſz, albo utaiwſzy prawdę. Reſkrypt ſzczegulny ſpeciale umnieyſza mocy ogulnemu. Reſkrypt poſłany do Kapituły gdy zawakuie Stolica, powinien wykonać Biſkup, ktòry na nowo naſtępuie, abędąc ogulnie piſany, zamyka i każdego wſzczegulności, a nietylko Dzierżawce beneficium, ale też i ſukceſsora jego, a gdzie mowa o Mężach, tam że i o niewiaſtach.

P. Biſkup czyli może rozeznawać Dyſpenſę od Stolicy Apoſtolſkiey pozwoloną?

O. Może, Conc: Trid: ſes: C. 5. de Reff:

P. Jaki czas bywa zważany w Reſkryptach.

O. W czaſie rozprawy, czas daty, i kiedy piſany Reſkrypt.

P. Jeſliby Reſkrypt Xiążęcia zdawał zdrożnym bydź od uczciwości, i godności, czy ma bydź wykonany?

O. Niema bydź wykonany, ale mnieyſzy Sędzia powinien zdać ſprawę Xiążęciu, i przyczynę ze ſzkody, i nieprzyſtoyności, i czekać drugiego Mandatu, gdyż nigdy tego ſpodziewać ſię nieprzyſtoi, aby Xiąże chciał uczynić, iakowy przeſąd przeciwko ſprawiedliwości. Abb:

P. Jeſliby wątpliwość była w iakiey cząſtce Reſkryptu, iak należy ſądzić?

O. Należy go ſtoſować do Prawa, poſpolitego, od ktorego nigdy nienależy uchylać ſię, procz ieſliby wyraźnie Papież chciał wyiąć co od Prawa poſpolitego. Cauſamque de Reſcriptis.

P. Kiedy może bydź Proces cały za nic poczytany niezapozwawſzy ſtrony?

O. Kiedy Sędziowie prawnie mowią że ſtrona niema żadney ſprawiedliwości, albo kiedy ta nieważność wynika z ſamegoż Reſkryptu. Abb:

P. Tłumaczyć Reſkrypt do kogo należy?

O. Do Papieża, albo do Roty od ktòrey wyſzedł, bo toż ſamo ma ſię rozumieć o Przywileiach. Abb:

ROZMOWA IV.

o Zwyczaiu de Consvetudine.

P. Co ieſt zwyczay consvetudo?

O. Jeſt iakoweś Prawo zwyczaiami wprowadzone, ktòre w ten czas uchodzi za Prawo, kiedy wyraźnego niedoſtaie Prawa. C. Consvetudo Diſtinctione.

P. Jakowe własności mieć powinien zwyczay żeby ſtanowił prawo?

O. Powinien bydź zwyczay rozſądny, ſprawiedliwy, utrzymywany od wſzyſtkiego Ludu, albo od większey części ludu, z uſtawicznością. Abb: Atoli ieſliby zwyczay ten był uciążliwy Kościołowi S. tedy przez urząd Sędziego powinien bydź znieſiony. Tudzież żaden zwyczay niemoże uchylić ani Prawa naturalnego, ani Bóſkiego, ponieważ takie zwyczaiu utrzymywanie, zaciągałoby zawſze grzech. C. ultimis.

Sta-

Stanownemu zaś Prawu na nowo czasem umnieyfza powagi ile kiedy bywaią fprawiedliwe zwyczaie. 1. Jeśli fą rozfądne, 2. Należycie zadawnione, przez lat 40. w rzeczach Kościelnych, 3. Jeśli zwyczay wprowadzony z pewną wiadomością nieprzez omyłkę, to ieft: gdy o tym ten wiedział, który mogł Prawo ftanowić. l. de quibus ff. de legibus, 4. Jeśli rzecz około ktòrey zwyczay ieft taka, ktòra by mogła bydź przez famą niezaprzeczność długo utrzymywana. 5. Jeśli tego zwyczaiu używano bez żadney złośei, i zdrady, i zamyfłem ktòrym by można go używać. 6. Jeśli większa część ludu onego zwyczaiu trzyma fię. Glos: in C. fin.

P. Zwyczay czyli wymawia od wyftępku?

O. Bynamniey nie; i owfzem obciąża wyftępek, ponieważ zwyczay kradzieży nieftanowi Prawa, ale obciąża karę.

P. Z pomnożonych często aktow fzczerey woli, iżali wprowadza fię zwyczay?

O. Nie, ponieważ tylko one zawifły od fzczerey woli, a zatym mogą bydź, i nie bydź. Abb:

P. Zwyczay oświadczali to, że kiedy i to poftanowiono od Kościoła?

O. Tak ieft zapewnie, gdyż dobry zwyczay ieft nayleplzym tłumaczeniem Prawa. C. cum dilectus.

ROZMOWA V.

o Urzędzie Archi-Dyakona.

P. Zkąd fię wzięło Archi-Dyakonftwo?

O. Jeft to urząd Kościelny, mianowany z dwoch flow Greckich Archos to ieft: przedniefzy i Diakónos fługa Ołtarza lub Kościoła; zkąd znaczy rząd i pierwfzeńftwo między Dyakonami, a ieft prawdziwą godnością. Powinności zaś Archy-Dyakona te fą: 1. Jeft on Wikarym i okiem Biftupa, iako by pomocnik, i zaftępuiący iego powinności, w upominaniu, wizytowaniu, i poprawianiu. 2. w fłużbie Pontyfikalney odziewa fię w Rokietę, i afsyftuie Biftupowi, rozkazuiąc Dyakonom. 3. Examinuie zabieraiących fię do ftopni, i do świadczonych. Biftupowi prezentuie. 4. Podaie Poffeffyą Biftupowi, Opatom, i Xieniom. C. ut noftrum.

P. Coż fię niegodzi Archi-Dyakonowi?

O. Niemoże dawać liftow Dymifforyalnych, ani approbować bez pozwolenia Biftupa. 2. Niemoże mieć Juryzdykcyi w Monafterach, procz. iefliby to było wolno z zadawnionego gdzie zwyczaiu. 3. Niemoże powierzać dozoru dufz bez pozwolenia Biftupa. 4. Niemoże Exkommunikować mocą pofpolitego Prawa bez pozwolenia Biftupa. 5. Niemoże zawikłanych fpraw fam determinować bez Biftupa, Cadhe.

P. Jakowe Kościoły może Archi-Dyakon wizytować, i wiele razy?

O. Kościoł Archydyakońfki według Prawa raz w rok, ale to iuż do famych Biftupow odwołano przez Synod Tryden-

ROZMOWA VI.

o Urzędzie Archy-Prezbitera.

P. *Cóż znaczy Archy-Prezbiter?*

O. To, że ieft przedniefzy między Kapłanami, a trzyma pierwfze mieyfce po Archy-dyakonie w Chorze, przed wfzy-

wszystkiemi Kapłanami, któremi rządzi. z Archi- Prezbiterow bywa Jnszy Mieski, a drugi wieśniacki, Urbanus & Ruralis. Mieyski w chorze zaczyna nabożeństwo 2. Gdy Biskup celebruie, on roskazuie Kapłanom aby się oblekli w odzienia Kapłańskie, aby służyli i assystowali. 3. On o chorych w Mieście mieć powinien staranie, onych wizytować i Sakramenta im administrować, on powinien wyznaczać, kto im ma usługiwać. 4. On słuchać Spowiedzi. 5. On chrzci Niemowlęta, ato wszystko wykonywa sam przez się, albo przez tych, których nato sam wyznaczył byleby approbowanych od Biskupa. C. Officium. Powinność zaś Archi-Prezbitera Wieśniackiego. 1. Administrować Sakramenta wiernym na wsi mieszkaiącym. 2. Oznaymować Biskupowi o wszystkich rzeczach potrzebnych do zbawienia dusz, i za radą Biskupa wszystko czynić. Primicerius Jest to urząd rządzić Dyakonami, i inszemi niższemi stopniami, i onych nauczać, i naznaczać wszystkim Lekcye które maią bydź czytane, spiewane w chorze na Nokturnach, i na wszystkich innych nabożeństwach; po słowieńsku zowie się Ustawnik czyli Magister Ritualium; a ten ma mieysce po Archi - Prezbiterze. c. unico- Sacrista. Jest to znamienita godność w Kościele; ponieważ iest Pokoiowym Boskim i Domownikiem; a w każdym Kościele Katedralnym ma mieysce swoie między godnościami, według dawności swoiey usługi. Powinność iego ochraniać w całości i ochędostwie znamienitym, szaty i naczynia SS. Ołtarze, i sprzęty, srebra Kościelne, Wino, oley, wosk, światła które wszystkie powinne bydź gotowe,

towe, czystę, chędogie, mieć też klucze od wszystkich ruchomości, w wielkiey straży.

Custos czyli Strażnik.

P. *Któż to Strażnik Kościelny, czyli Custos?*

O. Jest to ten który strzeże wszystkich sprzętow Kościelnych, i ma pilne staranie o wszelkich ruchomościach, porządku Kościelnym, a ten podlega Archi-Dyakonowi, a teraz pospolicie zowie się Ekonomem Kościelnym. Powinność iego teraz mieć gotowy chleb i wino gotowe do Ofiary, odbierać dziesięciny, i rozdzielać ie pomiędzy Kanonikow, przypilnować dzwonienia, odbierać jałmużny Kościelne, zapalać i gasić światła, o umiatanie, i oczyszczanie starać się.

ROZMOWA VII.

o Urzędzie Sędziego Delegata.

P. *Kto się to mianuie Delegat czyli Przekazany?*

O. Ten który ma Jurysdykcyą, czyli władzę od drugiego sobie powierzoną, czyli przekazaną, a niema jurysdykcyi, ani od Prawa, ani od Urzędu. Joan Andr de off. Jud deleg.

P. *w iakim wieku, być powinien Sędzia delegat?*

O. Powinien więcey mieć nieco nad lat 20 ale ieśli by strony zgodziły się, dosyć będzie i na ośmnastu leciech. Atoli Xiąże dla naywyższey Władzy może uczynić Delegata który tylko wyszedł z lat 14. Abbatici cum vigesimum Annum.

P. *Król albo naywyższy Xiąże iakim wieku mogą rządić?*

Zz O. w

O. w Czternaſtym Roku życia ſpełnionym, tak dla niebeſpieczeńſtwa Kroleſtwa, które bywa rządzone, iako też zdaie ſię poznawać większe używanie rozumu w Xiążęciu, aniżeli w innych ludziach. Abb.

P. Mnieyſzy nad lat dwanaſcie czy może bydź Raycą w mieście?

O. Niemoże, ani nawet rozrządzać swoiemi dobrami ieśli ieszcze niema wypuſzczenia z opieki, czyli wyzwolenia.

P. W ielorako mogą bydź Sędziowie Delegowani?

O. Trojako: 1. ſą Delegowani od Papieża, albo od Xiążęcia bez pośrzednika, a ci maią wielką powagę. 2. Bywaią Delegaci postanowieni od tychże Delegatow, 3. inni Delegaci od Sędziów inferiorum, innych. Joan. Andr.

P. Ktoż iest Delegat Xiążęcy, albo Papieżki?

O. Ten, który niema nad ſobą zwierzchności wyższey, iak tylko Papieża, albo xiążęcia, a wprawie iemu powierzoney rozumie ſię mieć władzę ordynaryiną, i większą. Abb. in c. Paſtoralis. Zawſze zaś Delegat Papiezki, albo Xiążęcy wielką maią powagę, i ta iest większa nad wſzyſtkię u Papieża, i wprawie onemu należy go czcić, i bydź poſłuſznym iako Papieżowi ſamemu. Ma zaś taki Delegat juryzdykcyą nad wykraczaiącemi, i przeſzkadzaiącemi iego juryzdykcyi, ponieważ według Prawa komu daie ſię juryzdykcya, powinna też bydź dana moc do wykonania tey że Juryzdykcyi. Primo de offi. Taki że Delegat może innemu ſubdelegować ieśli by był zſprawiedliwey przyczyny zatrudniony, i jeśli by to niewielkey wagi rzecz była, albo niebył podſtęp oſoby obraney. c. ſi pro debilitte deoff. iud

P.

P. Delegat Papieżki czy może pod karą ſub delegować?

O. Zapewnie może, i ukarać tego, któy by niechciał akceptować delegacyi, ponieważ ma naywyższą władzę. c. Paſtoralis §. item.

P. Gdy by ſię wytoczyła ſprawa przed Delegata Rekonwencyi, możeli ią na nowo rozſądzać?

O. Może iako o roſprawie wſtępney dla zniesienia zwłoki, i złości ſprzeczaiących ſię. c. Prudentium.

P. Jeśli by Delegat Papieski ſubdelegował drugiemu, czy może według ſwego upodobania onego odwołać?

O. Jeśli by już zaczeła ſię rozprawa, tedy niemoże, gdyż Juryzdykcya w nim iuż będzie wkorzeniona.

P. Juryzdykcya Delegowana kiedy ſię ſtaie wieczną?

O. Przez akt Juryzdykcionalny, anie pierwey napr. przez akceptacyą liſtu, przez zapozwanie wydane ſtronom, przez ogłoſzenie rozprawy. Abb.

P. Jeśli by która ſtrona otworzyła pieczęć Reſkryptu Delegowanemu ſwoią powagą bez przytomności Sędziow, iak ma bydź karana?

O. Reſkrypt ley nic niepomoże, ani więcey niebędzie ſłuchana, ponieważ każdy bywa karany wtym, wczym zgrzeſzył. c. cum olim.

P. Gdy by któremu Sędziemu było nakazano aby go rozgrzeſzył, izali powinien go zaraz rozgrzeſzyć?

O. Rozſądzić należy, ieśli takowy zaſwiadcza o ſobie że iest exkomunikowany, tedy zaraz ma bydz rozgrzeſzony: ieśli zaś twierdzi że ta exkomunika nic warta, tedy ma

Zz 2. pier-

pierwey dowodzić iey nieważność. c. cum contingat.

P. Delegat czy może swoy Dekret uskutecznić?

O. Jeśli by Delegat był Papieski, albo Xiążęcy, tedy może i sam i komu drugiemu powierzyć, aby dekret do wykonania przywiodł, gdyż to iemu iest nayszczegulniey przyzwoito. Ale ieśli iest zmnieyszych Sędziow Delegatem tedy niemoże. c signifi.

P. Delegat Papieski, albo Xiążęcy, wiakim przeciągu czasu, powinien dekret swoy uskutecznić?

O. Przez cały rok od dnia wydania onego rachowany.

P. Sędzia urzędowy Ordinarius, możeli być Sędzią Delegowanym?

O. Może, i owszem iak nayczęściey bywaią ordynariuszowie, i używaią oboyga Juryzdykcyi, gdyż nietylko nieprzeszkadza, żeby się mieściły wiedney tey że samey osobie obiedwie Juryzdykcye, ale owszem iest rzecz bardzo przyzwoita do wykonania sprawiedliwości. Ar. li ieśli by ordynaryusz wiedział że Delegat niesprawiedliwie dekret wydaie, a przypuszczaiąc kogo do Possessyi, p. lca Ordynariuszowi aby ten dekret wykonał, aczkolwiek niepowinien się sprzeciwiać Delegatowi, prosić go iednak powinien aby się sprawa przewlekła aż do wiadomości Papieża, albo Xiążęcia, bo gdy by przeciwnie mogł postąpić, był by ordynariusz nad Delegata, a porządek prawa, był by wywrocony. c. si quando. Zkąd prozbami, sposobami ma wyiednać, aby appellacya była przyięta, a gdy by niemógł uprosić apellacyi, ma wykonać Dekret, iako mistrz Delegata. Pastoralis. Delegat zaś powinien okazać swoy

skrypt ordynariuszowi, inaczey by mu niewierzono, aby uniknąć złości ludzkich którzy czasem zmyślaią się, czasem bydź Sędziami, albo też rozszerzaią swoią juryzdykcyą do spraw niezamkniętych wtym że instrumencie, upodlaiąc nieiakoś juryzdykcyą odynariusza. cum in jure.

P. Kiedy przechodzi delegacya do sukcessora?

O. w Ten czas, kiedy w Delegacyi czyni się wzmianka o Godności, anie zaś o szczegulnym z własności człowieku bo Godność nieodmienia się przez odmiane osoby. c. quantum,

P. Komissya dana wielu Sędziom kiedy może bydź od iednego samego wykonana?

O. Kiedy się dodaie warunek (si non omnes ieśli by niewszyscy) tedy ieden niech popiera (procedat) inaczey niemoże popierać sądu ieden bez inszych, chociaż by który umarł. Abb. Powinna iednak w processie uprzedzić, wymowka innych sędziow, i zrzeczenie się juryzdykcyi. Prudo:

P. Exkomunika położona przed Delegatem co sprawuie, kiedy może sąd ten popierać Delegat?

O. Ieśli by taki był exkomunikowany przed uproszeniem Reskryptu, wtedy Reskrypt nic nieważy, i powinien się oświadczyć że nieiest sędzią, jeśli zaś po Reskrypcie, tedy trzeba uważać przyczynę exkomuniki, jeśli była dla tey rzeczy która się wyraża w Reskrypcie, a wtenczas sam Delegat może absolwować, a by ieśli taki był exkomunikowany od innego sędziego dla inney przyczyny, a wtenczas powinien iego odesłać do tegoż samego sędziego, ale ieśli by złośliwie taki sędzia nechciał by go absolwować, dowo-

dfzy tey złości może sam Delegat wykonać iego powinność, i onego absolwować, założywszy warunek do dalszey rozprawy, aby się nieprzeszkadzało juryzdykcyi. Abb.

P. *Kiedy ustaie Juryzdykcya Delegata?*

O. w Ostatnim dniu oznaczonego czasu juryzdykcyi, atoli zazezwoleniem stron, może bydź prorogowana, czyli przeciągniona; gdyż taką osobą iest sędzia, i to iest przyzwoito samym sędziom, aby ich Juryzdykcya od stron mogła bydź przeciągniona. c. de cauſis. Prorogować się zaś powinna, kiedy ieszcze niewypłynoł termin; bo *już* po terminie prorogacya nic warta, ale na nowo zaczyna się juryzdykcya, którey strony dać niemogą.

P. *Czy ustaie iuryzdykcya przez śmierć subdelegata?*

O. Jeśli by rozprawa była iuż zaczęta, i świadectwami stwierdzona, albo zapozwanie z dekretu ieśli by nieprzyszło do wiadomości strony, a dana by była na zawsze Juryzdykcya, tedy nieustaie, inaczey zaś ieśli by niebyła rozpoczęta rozprawa. Abb. in c. neminī.

P. Delegata sądu czy można się zrzec po rozpoczęciu sprawy?

O. Jeśli by był podeyrzany można i przed, i po rozpoczęciu rozprawy zrzec się, atoli trzeba według prawa obrać arbitrow, którzy by rozsądzili te zrzeczenie się, a sędzia Delegat może ich przymusić, aby wydali sentencyą. Arbitrowie zaś powinni przypozwać strony do dowodu zrzeczenia się, a ieśli by niemogli dowieść, powinni Arbitrowie ogłosić Delegata wolnym bydź od zrzeczenia się, a inaczey wuporze Ar-

bitrow zwlekaiących sędzia Delegat powinien reasumować swoią Juryzdykcyą, nieczekaiąc dekretu.

ROZMOWA. VIII.

o Urzędzie Posła czyli Legata.

P. *Kto się to mianuie Legatem Papieżkim?*

O. Którykolwiek Kardynał, albo Biskup, albo osoba wielkey powagi, która ma władzę niepośrzedniczą po Papieżu bez czyiey kolwiek zawiłości. Zkąd Poseł Papiezki ma władzę ordynaryiną, i większą, to iest swego poselstwa, ata jemu nad wszystkich ordynariuszow wkraiu powierzona Abb.

P. *Arcy-Biskup iestliby był Legatem, iakim Prawem może słuchać spraw swoich Szuffraganów?*

O. Chociaż Arcy-Biskup niemoże słuchać spraw Szuffraganów swoich iak tylko przez appellacyą, iednak że iako Legat może słuchać przez proste zaskarżenie na swoich Szuffraganów sprawy w pierwszey instancyi, gdyż to nie sprzeciwia się, aby w iedney, i tey że osobie były dwie Juryzdykcye. Abb.

P. *Poseł od boku Legatus de latere gdzie ma władzę swoią?*

O. We wszystkich kraiach swego Poselstwa tak, że nawet zostaiąc w iedney, może rządzić wszystkie inne kraie; a kończy się iego władza gdy wyidzie za te kraie, i granice, które są określone w jego legacyi.

P. *Ustawy Legatów de latere iak długo trwaią?*

O. Chociaż Poseł ustaie, przez śmierć albo spełniwszy czas iego, iednak ustawy są wieczne poki od Przełożonego,

albo

albo od następcy niebędą umiarkowane, albo znieſione, C. nemini. Może zaś on wſzyſtkie beneficia nadawać, do Stolicy Apoſtolſkiey należące, do niego każdy może appellować iako do Papieża, on może rozgrzeſzyć od klątwy.

ROZMOWA IX.

O Władzy Sędziego Ordynariuſza.

P. Władza urzędowa od kogo wypływa, i iak ſię nabywa?

O. Wynika od Prawa, od Xiążęcia, od zwyczaiu należycie zadawnionego, bez przeſzkodnie. Abb:

P. Ktoż ieſt Sędzią urzędowym Ordynaryinym?

O. Ten, który ma Juryzdykcyą od Prawa, albo od Biſkupa. C. 1.

P. Wielorakaż ieſt powinność i officium Sędziego?

O. Dwoiáka 1. Powinność ſzlachetna, kiedy Sędzia bez prożby czyiey, z własney woli roſkazuie, przykazuie, i dopełnia czegoś, a zowie ſię dla tego ſzlachetna, gdyż człowiek Szlachetny z ſzczerey ſwoiey woli czyni komu dobrodzieyſtwo, 2. Powinność Sędziego ieſt naiemnicza *Mercenarii*, kiedy kto czyni na rekwizycyą, czyli żądanie ſtrony, a zowie ſię naiemnicza *Mercenarii*, bo to czyni iakoby naiemnik naroſkaz przyięty od drugiego. Inſtit: in rub: de off: iud:

P. Monaſtery, i onych Opaci mogli mieć Juryzdykcyą Ordynaryiną iako by Biſkupią?

O. Mogą mieć na ſwoich podległych, ponieważ według Prawa ſą zdatni do Juryzdykcyi.

P. Ktoryż to mianuią ſię Prałaci?

O.

O. Nietylko będący nawyżſzey zwierzchności, ale też i pomnieyſi Superyorowie, którzy tylko maią Juryzdykcyą. Abb: in c. Cum ab Eccl:

P. W iakim razie bywa proſzony urząd Sędziego ſzczodrobliwy?

O. Do oświadczenia rozprawy, czaſem zaś do upoważnienia iakowego Piſma, czaſem z urzędu ſwego żeby dopełnił iakowych niedoſtatków. C. 2. de off: iudic:

P. Izali może Sędzia opatrzyć ſtronom Patrona?

O. Bądź by to był Sędzia z urzędu, bądźby Delegat, powinien ubogiey ſtronie opatrzyć zaſtępcow, aby ſnać w niedoſtatku obrony ſprawiedliwość niezaginęła. C. 1. de off: ord:

P. Biſkup lub iego Wikary, mogąli użyć mocy świeckiey, i kiedy?

O. Mogą, ieśliby ſiły Kościelne niewydołały do poſkromienia wyſtępków, i do wykonania ſprawiedliwości, a wtenczas Sędzia świecki obowiązany podać pomoc ramienia świeckiego, gdyż iedna Juryzdykcya ratowana bywa przez drugą.

P. Sędzia świecki możeli prosić wzaiemnie o pomoc od Sędziego Kościelnego?

O. Może, a on także obowiązany ieſt uczynić; a przeciwnie czyniący, powinien być ciężko karany, ieśliby ſzło o zgorſzenie.

P. Sędzia niesprawiedliwie ſądząc izali grzeſzy?

O. Jeśliby ſądził przez omyłkę, tedy niegrzeſzy, ieśli by zaś przez złość, wtedy grzeſzy ciężko, i obowiązany ieſt do reſtytucyi ſzkody. Abb:

P. Kapłan któryby wiedział co ze Spowiedzi do Sądu

wprowadzony za świadka, izali może godziwie przysiądz bez żadnego grzechu że nic niewie?

O. Może przysiądz, i tak obowiązany iest uczynić, a inaczey czyniąc, powinien być ciężko karany, gdyż to co wie przez Spowiedź, nie iest iemu, ale Bogu powierzono przez niego, więc iako Bóg nieodkrywa ludzkich Spowiedzi, tak ani Kapłan, instrument iego niemoże odkryć, a zatym nie obowiąże, ale nogi niech się pytaią czy boli. Abb: c. 2. n. 7. de off.

P. Biskup czy iest obowiązany utrzymywać Dekreta Wikariuszów i niższych?

O. Jeżeli są sprawiedliwe, należy utrzymywać, i niepowinien rozgrzeszać od exkommuniki, bez uczynioney od nich należytey satysfakcyi, Cap: cum ab Ecclesiis.

P. Co ma czynić Sędzia urzędowy aby swoiey funkcyi zadość uczynił?

O. Powinien pracować w pogodzeniu stron, a w wydawaniu dekretów powinien usmierzać furowość, a skłaniać się do miłosierdzia, a ieśliby naiaką okoliczność nieznaydował Prawa, powinien mieć oko na samą słuszność, aby naśladował Chrystusa, który zawsze iest miłosierny, a tak i Sędzia będziey skłaniać się powinien na stronę ludzkości, uważaiąc osobę, kray, miesce, i potrzeby ludzkie, c. ex pastoralis.

P. Jeśliby Sędzia iednego występku rozbieraiąc sprawę znalazł drugi występek któryby iego sądu nienależał, co czynić?

O. Powinien wydawszy dekret na występek podległy swoiey władzy z drugim występkiem odesłać do należytego sądu razem z aktami, czyli Processami, żeby grzechy nie szerzyły się nieukarane. Abb:

P.

P. Jakaż iest powinność każdego Sędziego?

O. Czynić sprawiedliwość, opatrzyć zastępcę dla strony, czyli Patrona, i przekazać absolucyą. C. 1. de off: iud: Atoli urząd iego nie zawsze staie się wosobie dozgonnym ale kończy się swego czasu, a Sędzia na nowo wchodząc czyli przyimuiąc sprawę w onym stanie, w którym iuż iest, one zakończa. Abb:

P. Contestatio Litis zaświadczenie rozprawy możeli bydź przez Sędziego?

O. Może kiedy bywa proszony urząd szlachetny Sędziego. c. Judicis off: Zaczym może też Sędzia rozeznawać i o następuiących po zaświadczeniu rozprawy, bo się do tego ściąga urząd szlachetny Sędziego. Abb; c. jud:

P. Papież i Biskupi czy powinni poddawać się Xiążętom świeckim?

O. Niepowinni, ale raczey niemi rządzić, ponieważ Kapłaństwo Kościelne iest Kapłaństwo pierwsze, i wieczne dane od Chrystusa Pana, c. solita de Maiori: Klerycy bowiem wyięci od władzy Xiążąt świeckich, prawem Boskim, a w całey Dyecezyi posłuszeństwo iest winne samemu Biskupowi, a kto postępuie przeciwko iego Dekretom, powinien bydź wyklętym. C. 2. Omnes Principes.

P. Kiedy Superyor roskazuie pod karą posłuszeństwa, iakową karę w kłada?

O. Karę nieuczciwości i rozsądkową, bo kto niesłucha iest infamis, nieuczciwy, i iako Poganin i Heretyk. C. Illud Dominus de Maioritte.

P. Kanonicy i Zakonnicy komu winni posłuszeństwo?

O. Samemu Przełożonemu swemu, który może niepostuszných exkommunikować z pośrzod Braci, i wypędzić, lub w więzieniu zamknąć. C. cum in Ecclesiis.

P. Opaci i Kapłani czy mogą bydź przymuszeni, aby na Synod się zbierali?

O. Mogą przez censury Kościelne.

P. Mniszki czy są obowiązane bydź posłuszne swoiey Xieni?

O. Powinne pod karami w swoich ustawach zaznaczonemi, gdyż Xienia niemoże ich exkommunikować.

P. Z iakich przyczyn może bydź uchylone posłuszeństwo Prałatowi?

O. 1. Jeśliby był Heretykiem, 2. Jeśliby był Symoniakiem, 3. Jeśliby był Syzmatykiem, albo niepostuszny Stolicy Apostolskiey, 4. żyiący w iawnym występku poruby stwa, C. Sane 24.

ROZMOWA X.

O Czasie przerwy, i o pokoiu.

P. Co to iest przerwa, czyli Tregua?

O. Jest to czas który pozwolony bywa pod czas woyny, albo rozprawy, aby o pokoiu zaradzono. C. 1. de Tregua.

P. Przerwa i pokoy czy powinny bydź dotrzymane, i pod iaką karą?

O. Powinny bydź do trzymane, a nawet i przymierza, czyli Pakta pod karą klątwy. C. Pax servetur: Chociaż według Prawa starego, przerwa zachowana bywała wesrzodę, i od

i od Adwentu Pańskiego, aż do oktawy Paschy, iednak teraz, to niezachowuie się, ale według upodobania stron, i Sędziego bywaią przerwy dawane, do otrzymania pokoiu. c. Tregua.

P. Które osoby otrzymuią przepuszczenie i mieć powinny pokoy pod czas Woyny?

O. Mocą Prawa, Kapłani, Mnisi, Konwersowie, Pielgrzymi, Kupcy, i rolnicy zostaiący przy rolnictwie, i maiący bydlęta, aby rolnictwo sprawowali. C. Innovamus.

P. Sędzia Kościelny niechętnym stronom możeli naznaczyć przerwy Treuguás?

O. Niemoże tego czynić, ażby wyniknęła przyczyna, albo spodziewał by się że z takowey Przerwy wyniknie Pokoy, tedy będzie mogł naznaczyć Przerwę, i poprzestać rozprawy przez czas zalimitowany, chociaż to czynią Xiążęta i Krolowie, ktorzy nie maią Przełożonego nad sobą, ktorzy czasem wydaią listy wstrzymania się do czasu w rosprawie zaznaczonego, z iakowey słuszney przyczyny.

ROZMOWA XI.

O Przymierzach czyli umowach.

P. Co to iest Pactum, czyli Przymierze?

O. Jest to zezwolenie dwoch albo wielu na iedną rzecz ktora się im podoba żeby ieden drugiemu uczynił co według umowy. l. 1. ff. de Pactis.

P. Pactum możeli być w iedney i teyże osobie.

O. Niemoże, ale koniecznie potrzeba aby było choć naymniey dwoch albo więcey osob, ktorzy by między sobą coś

P. Kanonicy i Zakonnicy komu winni posłuszeństwo?

O. Samemu Przełożonemu swemu, który może niepossłuszných exkommunikować z pośrzod Brací, i wypędzić, lub w więzieniu zamknąć. C. cum in Ecclesiis.

P. Opaci i Kapłani czy mogą bydź przymuszeni, aby na Synod się zbierali?

O. Mogą przez censury Kaścielne.

P. Mniszki czy są obowiązane bydź possłuszne swoiey Xieni?

O. Powinne pod karami w swoich ustawach zaznaczonemi, gdyż Xienia niemoże ich exkommunikować.

P. Z iakich przyczyn może bydź uchylone possłuszeństwo Prałatow?

O. 1. Jeśliby był Heretykiem, 2. Jeśliby był Symoniakiem, 3. Jeslíby był Syzmatykiem, albo niepossłuszny Stolicy Apostolskiey, 4. żyiący w iawnym występku poruba-stwa, C. Sane 24.

ROZMOWA X.

o Czasie przerwy, i o pokoiu.

P. Co to iest przerwa, czyli Tregua?

O. Jest to czas który pozwolony bywa pod czas woyny, albo rozprawy, aby o pokoiu zaradzono. C. 1. de Tregua.

P. Przerwa i pokoy czy powinny bydź dotrzymane, i pod iaką karą?

O. Powinny bydź do trzymane, a nawet i przymierza, czyli Pakta pod karą klątwy. C. Pax servetur: Chociaż według Prawa starego, przerwa zachowana bywała wesrzodę, i od

i od Adwentu Pańskiego, aż do oktawy Paschy, iednak teraz, to niezachowuie się, ale według upodobania stron, i Sędziego bywaią przerwy dawane, do otrzymania pokoiu. c. Tregua.

P. Które osoby otrzymuią przepuszczenie i mieć powinny pokoy pod czas Woyny?

O. Mocą Prawa, Kapłani, Mnisi, Konwersowie, Pielgrzymi, Kupcy, i rolnicy zostaiący przy rolnictwie, i maiący bydlęta, aby rolnictwo sprawowali. C. Innovamus.

P. Sędzia Kościelny niechętnym stronom możeli naznaczyć przerwy Treuguas?

O. Niemoże tego czynić, ażby wyniknela przyczyna, albo spodziewał by się że z takowey Przerwy wyniknie Pokoy, tedy będzie mogł naznaczyć Przerwę, i poprzestać rozprawy przez czas zalimitowany, chociaż to czynią Xiążęta i Krolowie, ktorzy nie maią Przełożonego nad sobą, ktorzy czasem wydaią listy wstrzymania się do czasu w rosprawie za znaczonego, z iakowey słuszney przyczyny.

ROZMOWA XI.

o Przymierzach czyli umowach.

P. Co to iest Pactum, czyli Przymierze?

O. Jest to zezwolenie dwoch albo wielu na iedną rzecz ktora się im podoba żeby ieden drugiemu uczynił co według umowy. l. 1. ff. de Pactis.

P. Pactum możeli być w iedney i teyże osobie.

O. Niemoże, ale koniecznie potrzeba aby było choć naymniey dwoch albo więcey osob, ktorzy by między sobą coś

coś wzaiem obiecali, a ztąd wzaiemnie ieden drugiemu zo-
stał winnym dotrzymać.

P. Wieloraki że iest Gatunek Paktow?

O. Dosyć ich iest wiele gatunkow. 1. *Pactum Conven-
tum.* Przymierze umowne wyraźnemi słowy, iako to obo-
wiązuiąc się *obligatorium, napr:* Że oddam, albo uwalniaiąc
liberatorium, napr: Pożyczaiik mowi dłużnikowi przez In-
strument daię ci dokument, żeśmi wypłacił dług.

2. *Pactum Tacitum* Przymierze domyślne ktore nieiest
wyrażone słowami, ale się gruntuie na mocy iakowego prawa
napr: naiołem Piotra żeby strzegł moiego pola, więc we-
dług Prawa należy Piotrowi zapłata, chociaż słowy nieiest
wyrażona.

3. *Pactum Expressum* Przymierze czyli ugoda wyrażna,
w ktorym słowy, albo Pismem bywa rzecz wyrażona. *napr:*
dam tobie sto Dukatow, a ty mi dasz sto beczek oliwy, w
przyszłym miesiącu 8brze. a taką ugodą obie strony bywaią
obowiązane.

4. *Pactum adiectionis* Umowa dodatku kiedy nad to o
co się umawiaią dodaie się iaki warunek. *napr:* przedaię to-
bie Dom za sto Dukatow, a ieśli bym w Roku zyskał więc-
cey, albo bym ci i te oddał, a odbiorę dom moy. Takowe
Pactum nazywa się zastaw albo do wykupna.

5. *Pactum Legis Commissoria.* Prawa Kommissyinego, w
ktorym przydaie się iaki warunek, ktorzy przyprowadzą
rzecz do pierwszego stanu. *napr:* Przedaię tobie dom za
sto Dukatow, ale ieśli bym w ciągu miesiąca oddał tobie Pie-
niądze, tedy dom niechay będzie iako by niebył kupiony,
niechay się powroci do mnie.

6. *Pactum Personale* Ugoda osobista ktora tylko iedney
pewney, i tey saney osobie pomocna. *napr:* Tyś mi wi-
nien sto Dukatow, ale od ciebie upominać się niebędę, lecz,
od twego dziedzica, albo następcy.

7. *Pactum reale vel in re.* Ugoda rzeczywista, ktora się
czyni na rzecz *napr:* Tak tobie odpuszczam dług że więc-
cey mi nie służy odezwa, i rozprawa z twoiemi dziedzicami,
ani z Tobą.

8. *Pactum nudum* Ugoda otworzysta, ale prosta niema-
iąca w sobie żadney uroczystosci prawa, gdzie niezachodzą
żadne opisy, ale tylko sama ugoda. *napr:* Robię około
domu twego abyśmi zapłacił, chociażem się i nie ugodził za-
wiele, taka ugoda zowie się nagołe słowo.

9. *Pactum vestitum* Ugoda przybrana ktorymkolwiek
sposobem z tych sześciu 1. Rzeczą. 2. słowy. 3. Pismem
4. zezwoleniem. 5. Przyzwoitością kontraktu. 6. Przyda-
rzeniem się rzeczy. Goffrid de oblig.

10. *Pactum per donationem.* Ugoda darowizny, kiedy czy-
nię darowiznę, a wten czas ugadzam się że się niemam upo-
minać o tę rzecz, ktorom samowolnie darował. Goffrid.

11. *Pactum Turpe* Ugoda szpetna. kiedy się godzi kto
uczynić iakową rzecz szpetną, *napr:* Wydać żonę swoią, albo
Corkę, albo służebnicę, pewnemu człowiekowi na szpetne
dzieło, a takowa ugoda niepowinna bydź dotrzymana, ani
z tey ugody niewynika iakowy obowiązek, iako z rzeczy
nienrożney. Goffrid.

P.

P. *Kto powinien przymusić aby ugody przyſłoyne były chowane?*

O. Sędzia urzędowy onych oſob ktore uczyniły umowę.

P. *Czy może ich ſędzia gwałtownie przymuſić do ugody?*

O. Niemoże, chociaż by był Papiezem, gdyż to ieſt wolney władzy ſtron, ktora wolność niepowinna bydź ściśniona. Abb.

P. *Ugoda o rzecz niemożną czy ieſt ważna?*

O. Nieważna, czy by to nie możność była według Prawa. *napr:* Gdy by Laik obiecywał kogo wyświęcić. Czyli niemożność naturalna. *napr:* Gdy by kto obiecywał uchodzić pieszą iednego dnia 200. mil, albo przenieść gorę na Inszą ſtronę. Abb.

ROZMOWA XII.

o Tranzakcyach.

P. *Co to ieſt Tranzakcya?*

O. Jeſt to nieiakeś pogodzenie ſię po zgaſzeniu rozprawy ſprzeczney o rzeczy niepewney, albo o rozprawie niezakończoney, przez którą kto odſtępuie Prawa ſwego do popierania. c. ſuper.

P. *Wieloraka ieſt Tranzakcya?*

O. Troiaka. 1. Generalna, kiedy kto wziowſzy cokolwiek reſzte odpuſzcza, i zlewa wſzyſtkie ſwoie Prawa drugiemu. 2. Specialna czyli ſzczegulna kiedy wziowſzy co ugadza ſię i daruie iaką rzecz ſzczegulną. napr: Pole, albo dom, o którym ieſt ſprzeczka, i ta nierozciąga ſię daley,

ley. 3. Jndefinita niezakrześlona, i ta z powſzechną ſię rowna.

P. *Tranzakcya i Przyiacielſka ugoda w czym ſię różnią?*

O. W tym, że przyiacielſka ugoda ieſt umowa bez płatna, bez żadnego intereſsu, Tranſakcya zaś nie ieſt bez płatna ale za iakowoś rzecz wziętą albo ſpodziewaną.

P. *Możeli ſię ſtać Tranſakcya z rozprawy zaczętey, ale nierozstrząśnionej przez dowody?*

O. Może, a w ten czas uſtępuie ktora ſtrona z prawa ſwego, co do niey należało. l. Elegan.

P. *Jeſliby za wielką rzecz była dana naymnieyſza, będzieli prawdziwy Kontrakt Tranſakcyi?*

O. Będzie: napr: Jeślibym ſię upominał o Tyſiąc, a dano mi tylko dzieſięć, doſyć że ſię wzięło dla prawdziwego kontraktu Tranſakcyi, czy to ſię daie co, czy obiecuie, zawſze prawa Tranſakcya. Atoli gdyby kto potym niechciał przyiąć obiecaney rzeczy, iuż ſię niemoże powrocić do ſwego pierwſzego prawa, ponieważ ſię onego zrzekł, i oddał drugiemu, a uſiebie ma tylko prawo do rzeczy obiecaney.

P. *Gdyby ſtrona uczyniła Tranſakcyą ſprawiedliwości, izali należy przeſtać od ukarania onego wyſtępku, na którym ſtaneło odpuſzczenie?*

O. Bynaymniey, ale dozorca publiczny, Fiſkalis, powinien docierać ſprawy, aby wyſtępki niebyły nieukarane, wſzakże w ten czas łagodniey karano bywa. l. cum t. ff. Atoli w ten czas wſzyſtkie dokumenta prawne i prawa ſtaią ſię iuż nieważne, tylko ſam dokument Tranſakcyi nay-

ważnieyszy iest.

P. Exceptio, czyli zastanianie się Transakcyą, czy iest odwłoczne dilatoria, i kiedy może stawać na przeszkadzie?

O. Jest przerywaiąca wszelkie zwłoki Peremptoria, i może opierać się w każdym stanie rozprawy, i przed rozprawą.

P. *Kiedy iest godziwa Transakcya w rzeczach Duchownych?*

O. Kiedy bywa dawana rzecz duchowna za duchowną, a nie zaś za doczesną. Abb.

ROZMOWA XIII.

o Obstawaniu Czyli Proszeniu za kim.

P. Co to iest Obstawanie?

O. Jest to sprawować powinność zastępcy, i za kim dopraszać się sprawiedliwości.

P. Jak się to ma rozumieć?

O. Dwoiako: raz gdy kto od ludu, albo od kleru bywa żądany na Biskupa. Drugi raz kiedy kto sprawuie Urząd Patrona i prosi o sprawiedliwość za kim. Goff.

P. Którzy Klerycy bywaią zabronieni od zastępstwa?

O. Wszyscy postanowieni w świętych stopniach, maiący sposob uczciwy do życia, wszakże za swoiemi domownikami za Oycem i matką, przypozwoleniu Biskupim obstawać mogą. Patron zaś bardziey iest obowiązany bronić Oyca i Matki niżeli Miasta całego.

o Pro-

o Prokuratorach.

P. Któż się mianuie bydź Prokuratorem?

O. Ten który za cudzym rozkazem przyimuie wiele interesow, aby onych dopilnował, i wykonał l. 3. ff. de negotiis hostis.

P. Kto to iest Sendyk?

O. Ten Który bywa postanowiony od Prałata albo od Kościoła, albo od pospolitości do sprawowania, dozbierania, i do ocalenia ich dobr na sądzie i oprocz sądu, a w obszernym rozumieniu nazywa się Prokuratorem. Cap. univ.

P. Któż bywa przypuszczony na sądzie do pilnowania?

O. Ten tylko sam, kto ma szczegulny, albo ogulny roskaz od Pana swego do rozprawy, bo gdyby kto co czynił, bez roskazu nie będzie ważno chyba od strony upoważni się. c. unico.

P. Ktoż może bydź przymuszony stawić Prokuratora?

O. w Wielkich sprawach żaden nie może bydź przymuszony, aby stanowił Prokuratora, ieśliby sam chciał rozprawiać się za swoią osobę.

P. Prokurator możeli dopominać się nadgrody expensow od strony za swoie prace?

O. Jeśli miał roskaz, tedy może nie tylko za swoie, ale też i za notariuszow czyli Pisarzow pracę, nadgrody dopominać się, które Sędzia powinien otaxować, aby strony niebyły obciążone.

P. *Jeśli by roskaz dany Prokuratorowi zaginął, możeli bydź dowodzono przez świadki?*

O. Może, a nawet i przez Jnſtrument ponieważ ieſt na wſparcie ſtrony, aby ſnać kto bez obrony niepodlegał niebeſpieczeńſtwu. Abb. c. un de Procur.

P. *Odwołanie, czyli odrzucenie Prokuratora, Komu ma bydź oznaymione?*

O. Samemuż Prokuratorowi, Sędziemu i ſtronom przeciwnym, aby niebyły zdrady Abb. A gdy by ſprawa iuż była rozſądzona, iuż takowe odwołanie nic nieważy, ponieważ w rzeczoney ſprawie, wſzyſtko iuż wykonano; Wſiakże Jnfamis niemoże bydź Prokuratorem, czy by to Jnfamią była prawa, czyli dzieła, ponieważ Urząd Prokuratora ieſt wielkiey czci godny, poważny, i poufały w ſądzie. Abb.

Może też czaſem Kleryk bydź Prokuratorem, ale tylko w ſprawie ſwego Kościoła za ſobą. za ſwoich domowników, za ubogich, i to w ſądzie Kościelnym.

P. *Wyklęty możeli obrać Prokuratora, i inſze Kontrakty czynić iako to: przedawać kupować?*

O. Może, bo to na ſwoią obronę, i to mu nie ieſt zabroniono. Abb.

P. *Rektor Kościoła ieśli by niemiał roſkazu, a czynił by expenſa na Kościoł, czy może ſię o powrocenie expenſow upominać Sądownie?*

O. Może, ko tym ſamym że ieſt Rektor z natury wewnętrzney obowiązany ieſt Kościoł ſwoy uſzczęśliwić, i opatrzyć w rzeczy potrzebne, i ozdobne. C. Cum pro Cauſa.

P. *Sędzia czy powinien pozwolić Prokuratorowi czaſu do porady Pana rozprawy?*

O.

O. Powinien ieśli by niezdradliwie oto proſił, inaczey będzie ſprawiedliwa Appellacya takiego Prokuratora. C. Dilectus filius.

P. *Prokurator czy obowiązany ieſt koniecznie Appellować od dekretu przeciwko ſwoiey ſtronie wydanego?*

O. Obowiązany koniecznie, inaczey ieſt obligowany zapłacić ſzkodę, ale nie ieſt obowiązany uſkutecznić teyże Appellacyi, bez nowego mandatu. C. non in iuſte.

P. *Kto ſię mianuie bydź uparty Contumax?*

O. Ten ktòry zapozwany nieſtanowi Prokuratora, albo nieprzyſyła ſwego prawnego mandatu, albo ktòry ſtawi ſię a zaraz odchodzi bez pozwolenia Sędziego. Abb. in C. Conſil.

O SYNDYKU.

P. *Kto ieſt Syndykiem*

O. Prokurator Akademii, albo Kollegii na ſądy poſtanowiony, aby bronił Akademią, albo Kollegium. C. de Sinod.

P. *Kto powinien mieć Syndyka?*

O. Wſzyſtkie Akademie, kollegia, Kościoły Katedralne, i Monaſtery tak Mniſzek, iako i Mnichow.

P. *Dla czego oni mieć powinni Syndykow?*

O. Ponieważ z wielu rozprawiać ſię niemożna, przeto poſtanawia ſię oſoba, ktòra by za wſzyſtkich broniła ſprawy. Ab.

P. *Wyznanie Syndyka czy nie ieſt ze ſzkodą Kościołow?*

O.

O. Bywa ze ſzkodą, ponieważ onych reprzezentuie. C. de Capell. Monach.

P. *w Oſobie Syndyka możeli podane bydź piſmo, i wydany Dekret?*

O. Może byłeby w nim ten ſpoſob podobnie zachowany był. na pr: Tyciuſz iako Syndyk tego N. Kościoła, ponieważ onego reprezentuie. C. a. de Cap mon.

ROZMOWA XIV.

o Przemocy i Bojaźni.

P. *Coż ieſt Boiaźń?*

O. Jeſt Lękliwość umyſłu, czyli ſpodziewanie ſię złego wynikaiące z uważania przyſzłego, lub przytomnego niebeſpieczeńſtwa, po Łacinie mowi ſię Metus iako by mentem tenet, umyſł wiąże, i zatrzymuie, aby niemogł ſamowolnie o ſobie radzić. Glos.

P. *Wielorakiż bywa poſtrach?*

O. Dwojaki Dowodny Probabilis, który i nayſtatecznieyſzego człowieka pomieſzać może, a ten wymawia od grzechu w przymuſzeniu. Drugi poſtrach uſzanowny Reverential s, a ten pada na płocho lękliwych, a przeto niewymawia od przyſięgi, lub od obietnic Bogu, albo ludziom czynionych. in C. Cum dilectus.

P. *Uſzanowna Boiaźń Metus Reverentialis Wielorako ieſt?*

O. Dwojaka: Pokryta, i bez względna, veſtitus & nudus. Pokryta kiedy ſię zaſłania groźbami ſurowemi, dręczeniem,

niem, więźleniem, łatwą utratą fortuny, albo i życia. Bojaźń zaś bez względna, czyli goła, kiedy iaka oſoba tylko ſię obawia dla wielkiego uſzanowania i wſtydliwości, którą ma w przytomności Oyca Pana, albo kogoś ſtarſzego. Nie zaś dla iakey ſzkody, albo upadku, bo o tym żadne podeyrzenie bydź niemoże, czaſem dla ſzczerości i ſprawiedliwości ſtarſzego, czaſem dla ſkępſtwa oloby niżſzey boiącey ſię, co wſzyſtko ma bydź. zważano od Sędziego. Bartolom.

P. Boiaźń uſzanowna naga która wynika z roſkazu, a przemocy, i prozb ſtarſzego, co mieć w ſobie powinna, a by wymowiła od obietnic i od ſzlubu?

O. To. 1. Żeby zachodziły groźby ſłowami, piſmem, albo przez poſła, i żeby złych pogrożek ſłuſznie bać ſię trzeba. było, że ieśli by niezadość uczynił woli grożącego, wynikneła by mu ztąd wielka ſzkoda, i upadek, albo na dobrach, albo na honorze, albo na zdrowiu. 2. Potrzeba aby taki ſtarſzy grożący był wezwyczaiu, bardzo ſrogo ſię ſtawić temu boiaźliwemu; albo przeciwko innym iemu podobnym i że im zwykł czynić ſzkody na honorze, na fortunie, i nazdrowiu, a natym doſyć żeby była boiaźń przybrana ſprawiedliwą zaſłoną.

P. Kiedy ieſt boiaźń dowodna poruſzaiąca by i ſtatecznego Męża?

O. Trzeba uważać oſobę boiaźliwą gdyż niewiaſta nieieſt tak mocna, iako Męſzczyzna, dziecie nieieſt tak ſtałe, iako doyrzały człowiek. 2. Niebeſpieczeńſtwo rzeczy któ-

rym

O. Bywa ze szkodą, ponieważ onych reprzezentuie. C. de Capell. Monach.

P. *w Osobie Syndyka możeli podane bydź pismo, i wydany Dekret?*

O. Może byłeby w nim ten sposob podobnie zachowany był. na p: Tyciusz iako Syndyk tego N. Kościoła, ponieważ onego reprezentuie. C 2. de Cap mon.

ROZMOWA XIV.

o Przemocy i Bojaźni.

P. *Coż iest Bojaźń?*

O. Jest Lękliwość umysłu, czyli spodziewanie się złego wynikaiące z uważania przyszłego, lub przytomnego niebespieczeństwa, po Łacinie mowi się Metus iako by mentem tenet, umysł wiąże, i zatrzymuie, aby niemogł samowolnie o sobie radzić. Glos.

P. *Wielorakiż bywa postrach?*

O. Dwojaki Dowodny Probabilis, który i naystatecznieyszego człowieka pomieszać może, a ten wymawia od grzechu w przymuszeniu. Drugi postrach uszanowny Reverential s, a ten pada na płocho lękliwych, a przeto niewymawia od przysięgi, lub od obietnic Bogu, albo ludziom czynionych. in C. Cum dilectus.

P. *Uszanowna Bojaźń Metus Reverentialis Wieloraka iest?*

O. Dwojaka: Pokryta, i bez względna, vestitus & nudus. Pokryta kiedy się zasłania groźbami surowemi, dręczeniem,

niem, więzieniem, łatwą utratą fortuny, albo i życia. Bojaźń zaś bez względna, czyli goła, kiedy iaka osoba tylko się obawia dla wielkiego uszanowania i wstydliwości, którą ma w przytomności Oyca Pana, albo kogoś starszego. Nie zaś dla iakey szkody, albo upadku, bo o tym żadne podeyrzenie bydź niemoże, czasem dla szczerości i sprawiedliwości starszego, czasem dla skępstwa otoby niższey bojącey się, co wszystko ma bydź zważano od Sędziego. Bartolom.

P. Boiaźń uszanowna naga która wynika z roskazu, z przemocy, i prozb starszego, co mieć w sobie powinna, a by wymowiła od obietnic i od szlubu?

O. To. 1. Żeby zachodziły groźby słowami, pismem, albo przez posła, i żeby złych pogrożek słusznie bać się trzeba było, że jeśli by niezadość uczynił woli grożącego, wynikneła by mu ztąd wielka szkoda, i upadek, albo na dobrach, albo na honorze, albo na zdrowiu. 2. Potrzeba aby taki starszy grożący był wezwyczaiu, bardzo srogo się stawić temu boiaźliwemu; albo przeciwko innym iemu podobnym i że im zwykł czynić szkody na honorze, na fortunie, i nazdrowiu, a natym dosyć żeby była boiaźń, przybrana sprawiedliwą zasłoną.

P. Kiedy iest boiaźń dowodna porussaiąca by i statecznego Męża?

O. Trzeba uważać osobę boiaźliwą gdyż niewiasta nieiest tak mocna, iako Męszczyzna, dziecie nieiest tak stałe, iako doyrzały człowiek. 2. Niebespieczeństwo rzeczy którym

rym bywa zagrożono, ieżeli ieſt przytomne, albo przyſzłe cieleſne, albo duchowne, rzeczy maiętney, albo Honoru, iaka ieſt śmierć przytomna, albo przyſzła. 3. Zważać trzeba na oſobę ktòra grozi ieżeli ieſt Xiążęciem, Biſkupem, Sędzią, Oycem, Matką, albo zboycą, Łotrem, i czy ieſt rowną oſobą czy ſtarſzą. 4. Zważać na mieyſce ieżeli ieſt w polu, albo w domu zamkniętym, albo otwartym, bez ſwiadkow, gdzie niemożna mieć ratunku; a zważywſzy wſzyſtkie okoliczności, Sędzia powinien rozſądzić, gdyż pewne prawidło ſtanowić ſię niemoże, ponieważ bywaią rożne przypadki z boiaźni. DD. in C. Cum dilectus.

P. Gdy by kto z boiaźni wſtąpił do zakonu albo w Małżeńſtwo, czy powinien teſzluby wypełniać.

O. Jeśli by boiaźń była obalaiąca umyſł ſtatecznego człowieka, a potym nigdy by ſamochętnie niezeżwolił, nieieſt obowiązanym wypełniać obietnice zakonu. C. 1. eodem tit. a niektòrzy Doktorowie trzymaią, że nawet uwalnia boiaźń uſzanowna przybrana w zaſłone pogrożek. A toli to niedoſtarcza w Małżeńſtwie cieleſnym, ponieważ ieſt Sakramentem, i do zniſzczenia onego potrzeba boiaźni padaiącey naſtateczny umyſł. ut de g. ſingulariter.

ROZMOWA XV.

o Reſtytucyi w Sądzie.

P. Wielorako bywa rozumiana Reſtytucya?

O. Dwoiako: 1. w Powroceniu rzeczy wziętey u kogo po-

ponewolnie co czyiego ieſt, a otym iuż mowiliśmy gdzie o ſądzie ſumiennym. 2. Reſtytucya według ſtania rozprawy w ſądzie zewnętrznym, jakie powrocenie ſzkody ma bydź czynione.

P. Jeśli by wypadł dekret mocą iakowego fałſzywego Inſtrumentu, w iakim przeciągu czaſu może ſię dowodzić ta nieważność?

O. Po czterech leciech upłynionych, może ſię zawodem odwołać, bo co niebyło ob początku ważno, zadawnieniem też czaſu niemoże być ſtwierdzono. Abb. C. cum ex literis.

P. Co to ieſt Reſtytucya w całości?

O. Jeſt powrocenie ſprawy do tego ſtanu w ktòrym była, przed urażeniem. C. 1. auditis.

P. Gdy by Kościoł zupełnie był skrzywdzony w kupieniu, lub przedaniu czy należy Reſtytucya?

O. Koniecznie powinna bydź mu Reſtytucya w całości i byleby kupiec niebył oſzukany w ſwoiey cenie albo Kościoł z polepſzenia w takiey rzeczy.

P. Co potrzebno ieſt aby Kościoł był powrocony?

O. 1. Aby Kościoł był skrzywdzony z onego Kontraktu, a nie z inney przyczyny. 2. Aby Kościoł przez ſwiadkow dowiodł ſwoiey krzywdy ſzkodliwey. Abb.

P. Czy należy Reſtytucya każdey poſpolitości.

O. Należy koniecznie, gdy to można zrozumieć że poſpolitość niema tak wielkey pilności w zachowaniu ma-

nich ſtaranie, ponieważ do żadnego w ſzczegulności nienależą, a prawie zawſze bywaią rozproſzone od adminiſtratorow, iakoby były dobra cudze. Abb.

P. w Jakich Kontraktach przyſądza ſię Reſtytucya?

O. w Kupowaniu, w Przedawaniu, w naymowaniu, i w innych. &c.

P. Piſmo do praſzaiące ſię o Reſtytucyą co powinno w ſobie zamykać?

O. Powinno w ſzczegulności, a nie w ogulności opowiedzieć wielką krzywdę, i własności oſoby proſzącey o Reſtytucyą. Abb.

P. Proteſtacya czyli zaſwiadczenie ſię uczynione, co pomaga?

O. Wiele bardzo waży do pozwolenia Reſtytucyi w całosci. C. tum ex libris.

ROZMOWA XVI.

o Polubownych Sędziach czyli Arbitrach

P. Co to ieſt Laudum upowała w polubownych Sędziach?

O. Jeſt to pochwalić zdanie Sędziego polubownego, i wyrok iego przyiąć.

P. Co to ieſt Arbitrum Rozſądek?

O. Jeſt to władza ſądzenia kogo, podana zcudzey woli, i przyięta dowydania wyroku wrozprawie iak by ſię lepiey rozſądkowi iego wolnemu zdawało; czaſem dołożywſzy kary i warunkow iako też pozwow.

P.

P. Wieleż ieſt Gatunkow Arbitrow?

O. Trzy. 1. Bywa Arbiter obrany od ſtron, który powinien ſądzić zachowuiąc Prawo wporządku, anazywa ſię Kompromiſsarz chociaż niema Juryſdykcyi, ani przekazaney władzy, a od iego ſentencyi niebywa appellacya. 2. Bywa zaś czaſem taki ſędzia Arbitrator obrany od ſtron wtakey formie, żeby mogł rozeznawać, i rozſądzać, po przyiacielſku rozſądzić i pogodzić, uymuiąc iednemu, a oddaiąc drugiemu, więcey zważaiąc na ſłuſzność, aniżeli na ſcisłość prawa. l. 2. Quando 3. Sędzia Prawa, Arbiter iuris, ieſt to trzeci ſędzia który wpewnych przypadkach bywa nadany od Prawa; napr: Kiedy niechce ſię poddać pod ſąd ordynaryinego ſędziego, natych miaſt trzeba, aby ſtrony ſobie ſędziego mianowali, aby przyczynę niepodania ſię rozeznał, i to ieſt ſędzia od prawa dany. Powinni zaś bydź Arbitrowie obierani wliczbie nierowney, a wten czas należy przeſtawować na ſentencyi większey ſtrony. c. 1. Arbitr. Zkąd ieśli by było trzech ſędziow Arbitrow, wydali by ſentencyą wnieb tości trzeciego, nic niebędzie ważyć, bo ten trzeci mogł by ich obydwoch na ſwoią ſentencyą przeciągnąć, a przeto że niezachowuie ſię forma Kompromiſsu, nic nieważy dekret wydany bez trzeciego, Abb.

P. Na niewiaſtę możeli ſię na Kompromiſ piſać Klauſ?

O. w Rzeczach i maiątkach Oyczyſtych może, bowten czas podaie ſię ſwieckiemu ſędziemu, wſwoiey oſobie; w rzeczach zaś Koſcioła Duchownych i Kryminalnych, niemoże bez pozwolenia ſwego Biſkupa. Abb. in c. dilecto fili.

P. *Niewiasta możeli bydź Sędzią?*

O. Niemoże ponieważ rozsądek polubowny urządzony iest, tak iako i sąd, a zaś sądzić iest właściwa rzecz mężczyznie, nie zaś niewieście. l. fff. de Arbitris.

P. *Na Sędziego urzędowego możeli być Kompromis, czyli społeczne stron pogodzenie się?*

O. Może bydź, tak mocą Prawa Kanonicznego, iako też świeckiego, ordynariusz zaś niebędzie mógł rozkazać, aby na niego Kompromis zapisano. Glos.

P. *Niewiasta możeli bydź do ugody Przyiaciołkey użyta?*

O. Może, bo w tym przypadku postępuie niepodobieństwu, czyniąc zgodę, i przed nią niedzieie się sąd. Quint.

P. *Na Laika, i na Kleryka możeli być Kompromis o rzecz Kościelną i Duchowną?*

O. Może za pewago Sędziego urzędowego czyli ordynariusza, albo Delegata, bo wtenczas powaga Przełożonego, i Towarzystwo Kleryka, czyni laika zniepodobnego spodobnym. text in c. perha.

P. *Kompromis w go'ych słowach i ztąd dekret wynikły sprawuieli iakową akcyą?*

O. Mocą Prawa świeckiego niesprawuie, ale mocą Prawa Kanonicznego sprawuie, w którym bardziey zważa się na słuszność, i zgodę, aniżeli na ścisłość Prawa. diem preferr.

P. Kompromis czy iest wolny?

O. z Początku iest wolny tak z strony obieraiących, iako też z strony Sędziego, ale potym nie iest wolny, gdyż stro-

strony obowiązuią się bydź posłuszne, i do tego mogą bydź przymuszone, a sędzia przymuszony do dekretu wydania. l. 3. ff. de Arbitris.

P. *Kompromis zkąd moc swoią bierze?*

O. Daiąc porękę, albo zakład, czyli zastaw, tudzież zaznaczaiąc sobie karę, co wszystko godziwo iest wczasie Kompromissu dla umocnienia onego, aby strona od niego odstąpić niemogła. Abb. cap. exposita.

P. *Kompromis po zakroczeniu śmierci którey strony, izali przechodzi do Dziedzicow?*

O. Nieprzechodzi, ale kończy się śmiercią tey ze strony, chyba by w nim była wzmianka, że Kompromis rościąga się też i do dziedzicow, racya, ponieważ Kompromis iest ścisłego prawa a zdaie się na Przyiacioł, którzy mogą bydź i nieznaiomi dziedzicom. Przyiaźń zaś powinna bydź rzecz osobista. Abb. c. fin.

P. *Kleryk możeli zdać się na Sędziego świeckiego bez pozwolenia swego Przełożonego, lub Biskupa?*

O. Niemoże Abb.

P. *Którzy niemogą na Kompromis zdawać się?*

O. Wszyscy którzy niemaią mocy odstąpić i zrzec się iako to: Prałat, opiekun, i Kleryk młody wleciech, niewiasta niezamężna, i tym podobni. Abb. in c. cum tempor.

P. *Około małżeństwa możeli stać się Kompromis?*

O. Może, tak około małżeństwa cielesnego, iako i Duchownego. Abb. Atoli gdy bywa Appellacya od dekretu Arbitra, powinna bydź do Sędziego ordynariusza oney oso-

by

by przeciwko ktorey appeluie ſię, gdyż Sędziego Ordynariuſz ſam może nakazać exekucyą dekretu Arbitra.

P. Jakiemi ſpoſobami bywa odſtąpienie czyli Alienacya dla odmiany ſądu uczyniona?

O. Dwoma, 1. Rezygnuiąc po proſtu Beneficium. 2. Odmieniaiąc one Abb.

ROZMOWY

z Prawa Kanonicznego Kſięgi VIII.

Zamykaiące wſzyſtkie Materye Drugiey Kſięgi

DEKRETALNEY.

ROZMOWA. I.

o Sądach i o Juryſdykcyi

P. Co to ieſt Juryſdykcya?

O. Jeſt to władza z publicznego Prawa na dobro Rzeczypoſpolitey, i napożytek publiczny. lib Privator.

P. Ktorzyż mogą nadać tę Juryſdykcyą?

O. 1. Prawa, albo Kanon. 2. Papież albo Ceſarz. 3. Zwyczay. 4. Powſzechność approbowana, iako Kupcy. C. cum ab Eccles.

P. Ludzie prywatni czy mogą nadać Juryſdykcyą?

O. Nie mogą, ale mogą obierać ſędziow Arbitrow w ſwoich rozprawach, i nad rzeczą prywatną im dać Juryſdykcyą. l. priva.

P. Wieloraka ieſt Juryſdykcya?

O. Dzieli ſię na proſte; zmieſzane panowanie, i naproſtą Juryſdykcyą. Joan Gillot.

P. Coż ieſt proſte Panowanie Imperiva?

O. Jeſt to mieć władzę miecza na ukaranie ſzkodliwych ludzi, mowi ſię proſte, bo ſię wyłącza od rozſądzenia pieniężnego, przeto że ztąd niewynika żaden zyſk pieniężny Imperia.

P. Coż to Zmieſzane Panowanie?

P.

O. Jeſt to władza ſrzednia, ponieważ ma coś i z profiego Panowania, i z Juryſdykcyi urzędowey ordynaryiney, i ma zyſk pieniężny, i do niego należy dzierżawa maiątków, l. 3. ff. de Juriſdic.

P. Proſta Juryſdykcya urzędowa iaka iest?

O. Jeſt ta, którą maią Sędziowie pomnieyſi.

P. Lak czy może bydź asseſſorem u Sędziego Kościelnego?

O. Może chociażby Sędzia Kościelny był Arbitrem, albo Arbitratorem. Abb.

P. Cóż to iest, ſąd Judicium?

O. Jeſt to akt, albo czyn należyty trzech osób właściwie, albo pod domyſłem, to iest: Sędziego i winowayce, i ſprzeczaiących ſię, czyli rozprawuiących ſię na ſądzie. C. de Jud.

P. Inkwizycya, czyli wybadanie, czy iest ſądem ordynaryinym, czy extra ordynar.?

O. Ponieważ wprowadzona bywa mocą Prawa, może bydź ſądem Ordynaryinym, a ieżeli nieſtawi ſię Aktor, może bydź ſądem extra Ordynaryinym, czyli nad zwyczayny. Abb.

P. Sąd iakiemi ſpoſobami bywa zakończony?

O. Czterma ſpoſobami. 1. W czaſie to iest: kiedy ſprawy kryminalne we dwóch leciech kończyć ſię powinny. 2. Przez dekret czyli Sętencyą Sędziego, którą kończy ſię ſąd. 3. Przez Probibicyą czyli zabronienie, iako kiedy od Xiążęcia bywa zabroniono, aby o takiey ſprawie więcey nie osądzono. 4. Zaodmianą ſtanu. l. Jud. ff. f.

PP.

P. Te ſmie Judicium co znaczy?

O. W Prawności uważane ma wiele znaczenia, 1. Toż ſamo iest co przypadek niespodziany, 2. Rozeznanie, czyli względna diſkrecya. 3. Sprawę, akcyą. 4. Oſtatnia wola czyniącego Teſtament. 5. Wybadanie, i rozważenie. 6. Powagę iakowey oſoby. 7. ukaranie. 8. Rozporządzenie ſprawy, ktora ma bydź roztrząſana w Prawie, albo przed Sędzią, albo Dekret Sędziego. l. 1. ff. de iure iud.

P. Przed zaſwiadczeniem rozprawy, czy może ſię zwać Sądem?

O. Niemoże ponieważ niemasz ieſzcze ſtrony obwinioney, ktora ieſt potrzebna.

P. Wieloraki ieſt Sąd?

O. Troiaki. 1. Na prożbę ſtrony. 2. Przez Jnkwizycyą. 3. Przez Denuncyacyą, czyli donieſienie, albo zaſkarżenie.

P. Cóż może czynić Sędzia na prożbę ſtron?

O. Kiedy kto po obywatelſku, albo kryminalnie przed Sędzią chce wytoczyć ſprawę czyli akcyą, przeciwko komu, a w tym przypadku żadnych ſił niema; Sędzia ponieważ winien ſprawiedliwość aż do naydrobnieyſzey cząſtki zachować, chociażby ſię i ſam diabeł chciał Sądem rozprawić. Abb. cum cont. Sąd zaś bywa przez donieſienie czyli Denuncyacyą, kiedy Fiſkalis, czyli publiczney ſpokoyności dozorca, albo kto inny przed Sędzią zbrodnie komu zadaie. Naprzyk: o Nałożnictwie, a w ten czas Sędzia może łagodniey poſtępować.

P. Upomnienie Ewangeliczne czy powinno poprzedzać przed

oskarżeniem?

O. Powinno, bo gdyby się kto poprawił przez samo napomnienie, prożne by było oskarżenie, a Bog niechce śmierci grzesznika, lecz aby się nawrocił a żył. Sąd zaś przez inkwizycyą czyli wybadanie, kiedy Sędzia z urzędu, albo z iego roskazu Fiskalis wybadywa się o czyim życiu. Hostiensis.

P. Fiskalis możeli oskarżyć kogo przeciwko woli strony skrzywdzonej?

O. Może, ponieważ w każdym występku są dwie strony, pierwsza osoba skrzywdzona, drugi publiczny dozor spokoyności *Fiscius Regnis*, który czuć powinien aby występki niebyły nieukarane; więc powinien prosić o ukaranie, aby się inni od występku strzegli, l. Qui servum.

P. Co iest Sąd przeciwnomowny Contradictatorium?

O. Kiedy strony między sobą przed Sędzią rożnią się, Naprzyk: Jeśliby ieden mowił, że moy iest Dom, a drugi twierdził że nie iest twòy, ale mòy, Abbate Glos.

P. Cóż iest Sąd głowny Judicium capitale?

O. Kiedy bywa karany winowayca śmiercią naturalną albo wygnaniem, albo z Miasta wyrzuceniem, intitulo depub.

P. Co iest Sąd publiczny?

O. Kiedy bywa o sprawach publicznych, gdyż dla iego ciężkości każdemu z ludu powierzona iest exekucya, czyli wykonanie dekretu, Naprzy: zbrodnia z krzywdzonego maiestatu Boskiego, albo ludzkiego, w którym sądzie dla ciężkości występku, wszyscy są należytemi oskarżycielami insti: ut supr: §. 1.

P. Cóż iest sąd prywatny szczegulny?

O.

O. Ten co po obywatelsku bywa traktowany, albo rozprawiany, i w którym prawo prywatne dwoch albo trzech rozprawuiących się bywa poznane. l. Privator.

P. Sąd prywatny iak się dzieli.

O. Przez wzgląd na materyą, formę, i ilość rzeczy; przez wzgląd na materyą, bo iest doczesny, lub Duchowny obywatelski, albo kryminalny. Względem formy, gdyż iest albo sąd ordynaryiny gdzie zachowuie się porządek Prawa, albo extraordynaryiny z zepsutego, i niezachowanego porządku Prawa, względem ilości bywa powszechny, i ogulny specul. lib. 2. p. l. de actione.

P. Ktoż zowie się Sędzią w pospolitości?

O. Ten, który okazuie Prawo ludowi, albo który w prawie rozezna czynności ludzkie, i sądzi sprawiedliwie. C. forus.

P. Jakowe własności mieć Sędzia powinien?

O. Powinien bydź mądry, rostropny, poważny, i dobry, któryby nieprzedawał sprawiedliwości zapieniądze, który by się nieuniósł miłością ani boiaźnią, ani żadnym względem, ale szczerze sprawiedliwość administrował.

P. Wiloraki iest Sędzia?

O. Inszy iest ordynaryiny zwyczayny, czyli z urzędu, który ma Jurysdykcyą czyli władzę mocą Prawa, iako to: Biskup i Starosta, inszy Delegowany który ma jurysdykcyą od innego wszczególności powierzoną.

P. Dekret od Sędziego nieprzyzwoitego iżliby strony zezwoliły, czy będzie ważny?

O. Niebędzie ważny, ponieważ ſtrony niemogą nadać ważności tey rzeczy, ktora nieieſt ważna; mogą iednak ſami zachować, co im ten Sędzia udeterminuie za rzecz ſprawiedliwą. Abb:

P. Ktoż ieſt Sędzia przyzwoity Judex Competens?

O. Ten ktòry ma juryzdykcyą z wykonaniem; nieprzyzwoity zaś incompetens ktòry niema juryzdykcyi ordynaryiney, ani Delegowaney; albo ten przed ktòrym bywa kto przymuſzony rozprawiać ſię, albo ktòry dla iakiego defektu ſtał ſię nie ſpoſobny do juryzdykcyi.

P. Sędzia czy może przeſzkadzać appellacyi, i obrony ſtronom.

O. Niepowinien tego zbraniać, ani ſamemu Diabłu rozprawy żądaiącemu ſądowey; ani może obelgą trapić ſtron appelluiących; ponieważ appellacya ieſt wolna każdemu z prawa natury, i własna obrona rzeczy ſwoiey, komu to należy czynić. Abb: Zkąd Sędzia ani może kogo kondemnować w expenſach bez dekretu; może iednak w dekrecie rezerwować ſtronom moc dopominania ſię expenſòw u ſędziego w mocy; ktòryby kondemnował ſtronę w expenſach, to ieſt: taxuiąc expenſa Proceſſowe, iako to: Patrona, Prokuratora, czyli Plenipotenta, i Piſarza. Tudzież expenſa perſonalne, czyli oſobiſte, czyniąc rachubę z expenſòw, ktòre mogł by uczynić w Domu ſwoim; bo gdy ieſt w mieſcie ſwoim nie wydarzały ſię oſobiſte expenſa do taxy, procz ieśliby był Officialiſtą, ktòry opuſzcza ſwòy urząd bawiąc ſię przy rozprawie; zkąd powinien miarkować ſędzia, ktory kondemnował o taxowaniu według podanego Memo-

ryału

ryału zaprzyſiężonego od ſtrony ktòra uczyniła expenſa a wyſłuchawſzy winowayce podaiąc mu Kopią potym Sędzia powinien umiarkować expenſa przez wzgląd na winowayce, ktòry ma zapłacić. Abb ſupr. num. 26.

O. *Jeśliby Dekret ogulnie kondemnował około expenſow, ma ſię lito rozumieć o expenſach perſonalnych i proceſſowych?*

O. Nie tak ieſt, ale tylko o expenſach Proceſſowych, gdyż Kondemnata ieſt rzecz nienawiſna, więc niepowinna ſię rozciągać do perſonalnych expenſow, w ktòrych ſędzia rzadko kogo kondemnuie, chiba w ſprawie nayniеſprawiedliwieyſzey. Abb. c. de fr.

Wikary Biſkupſki iaką ma juryzdykcyą?

O. Ordynaryiną mocą prawa. Abb.

P. Sędzia możeli dekretować w początkach to ieſt: naprz: jedną część dziś, drugą rano?

O. Może, i w tym ſamym dekrecie nawet iedną część na winowaycę a drugą na Aktora. Abb.

P. Wikary Biſkupſki ſądzący czy powinien bydź klerykiem?

O. Tak ieſt zapewnie Abb. in c. quin.

O. Ktòrzyż to ſą ſędziowie przynoźni Pedanei?

O. Ci ktòrzy rozeznawaią o naymnieyſzych, i naypodleyſzych ſprawach, i zowią ſię odnogi a pede pedenei.

P. Sędzia za ſwoią pracę możeli wziąć zapłatę, tak iako Patron?

O. Może upominać ſię o ekſpenſa umiarkowane, i odebrać. c. cum ab omni.

P. Praelat inaki ieſt Sędzia ordynaryinym?

O. Tak

O. Tak ieſt zapewnie, bo ieſt mocą Prawa pospolitego ſędzią, a zatym na zabronienie ſędziow ſwieckich niepowinnien opuſzczać ſwoiey juryzdykcyi. c. de eo cernimus.

P. Xiąże niemaiący nad ſobą Superyora możeli bydź ſędzią w ſwoiey własney ſprawie?

O. Może, ponieważ prawo wielce zaufało w ſprawiedliwości Krolow, i Xiążąt, i rozumie to o nich że oni nawet przeciwko ſamym ſobie wykonaią ſprawiedliwość Abb. in c. novit. Atoli Krolowie i Cefarze w rzeczach duchownych podlegaią Parochom iako i inni chrześcianie, ponieważ naywiększą chwałą dla Krolow wiara Chryſtuſowa.

P. Ktorzyż to niemogą bydź ſędziami?

O. Moeą Prawa niemogą bydź infamis, ſługa, Niewiaſta, i wſzyſcy ktorzy nie ſą w ſwoiey władzy, zawrot głowy maiący, ſzalony, piany, dziecko, złapany, i wſzyſcy ktorzy ſą pod cudzą władzą. Tudzież ktorym Prawo odieło wſzelki wſtęp do honorow, bo ktorzy niemaią wolności ſwoiey osobie za umarłych ſię w ſądzie poczytaią l. Caſſius de ſenato.

P. Rzecz podobna ktora między kim inſzym ſtała ſię, co ſprawuie w ſądzie?

O. Nieprzeſzkadza, ale owſzem przykładem ſwoim wſpomaga ſąd, że iuż tak było oſądzono Abb.

ROZMOWA II.

o Sądzie przyzwoitym de Foro Compe.

P. Co to ieſt ſąd przyzwoity Forum Competens?

O. Jeſt to ten ſąd ktorego kiedy ma według ſwego ſtanu,

mu, bądź to Kleryk, bądź to ſwiecki, w ktorym według iego ſpoſobności ma bydź z rozprawą poſzukiwany od Aktora, Abb.

P. Jaki ieſt Przywiley Sądu?

O. Ten ieſt Przywiley ktorego maią klerycy, albo Mniſi, albo inni Kościelni, aby tylko byli pozywani przed ſwego ſędziego Kościelnego. Abb.

P. Czemuż ten przywiley Kościelnym oſobom ſłuży?

O. Zeby ſnać przeciwko czci ſwoiey Klerycy Sędziom ſwieckim niebyli podawani, i żeby lepiey, i przyſtoyniey przed ſędzią Kościelnym ich ſprawy były zakończone. Tudzież że oni maią Przywiley Rycerſtwa Niebieſkiego.

P. Ktoremi ſpoſobami kto doſtępuie ſwego ſądu?

O. Wielo zaiſte ſpoſobami. 1. Względem wyſtępku. 2. względem kontraktu, albo naznaczoney zapłaty. 3. Względem mieſzkania. 4. Względem rzeczy w mieſzczoney w pewnym mieſcu. 5. Względem juryzdykcyi nayważſzey iako to: Papieſkiey, gdyż każdy może ſię rozprawić przed Papieżem, ponieważ Papież ieſt powſzechny Sędzia wſzyſtkiego Chrześciaństwa. Abb.

P. Sąd czy ſię bierze względem oſoby, czy względem rzeczy?

O. Względem rzeczy o ktorey czyni ſię rozprawa napr: jeśli pole o ktorym ieſt ſprzeczka w iednym grodzie, a dzierżawca w inſzym, powinna bydź ſprawa roztrząſana w juryſdykcyi, gdzie pole ieſt wmieſzczone. c. Sane.

P. w Rzeczach Kryminalnych; iak może kto pozyſkać Sąd?

O. Względem wyſtępku gdzie go kto popełnił, tam też ma bydź karany. Abb.

P.

P. Aktor zakim ſądem udawać ſię powinien?

O. Za Sędem winowaycy, bo prawo ſprzyia winnemu.

P. Gdy kto ma dwie zwierzchności ſądowe, albo może bydź pozwany któremu pozwala ſię Elekcya Sądu?

O. Aktorowi.

P. Jeśliby kto należycie zapozwany był przed iednym Sędzią, a pozapozwaniu odmienił Zwierzchność ſądową: ponieważ mu przybyło iakowe. Beneficium w Jnney Dyecezyi, gdzież ieſt obowiązany ſprawę popierać?

O. w Sądzie w którym był pierwey zapozwany, ponieważ tam rozprawa należycie rozpoczęta, tamże i zakończona bydź powinna.

P. Jeśliby kto miał Godność a uczynił by Kontrakt, a potym opuścił by Godność, gdzie ſię ma ſtawić do rozprawy.

O. Na mieścu Godności, ponieważ natym mieścu miał dwa Związki, to ieſt: mieſzkanie i Godność w czaſie Kontraktu l. Juris ordinem.

P. w Kryminalnych wieloraki ieſt Sąd.

O. Dwoiaki, pierwſzy gdzie ieſt zbrodnia zaczęta, drugi gdzie winowayca ma ſwoie mieszkanie l. queſtiones. wſzakże winowayca mabydź karany, gdzie ieſt wyſtępek popełniony, a zedwoch mieſc wolnych dorozsądzenia aktora powinien obierać.

P. Exekucya Teſtamentu dokogo należy?

O Co do offiarowanych rzeczy, i dzieł pobożnych, do Sędziego Kościelnego, rownie iako i co do ubogich, a zaś co do Jnnych okoliczności do Swieckiego Sędziego / Abb

P.

P Opat w iakim przypadku większą ma Juryzdykcyą nadſwoiemi mnichami niżeli Biſkup?

O. Oto tylko w rzeczach należących co do obſerwy Reguł, bywa przekładana władza Jego nad Biſkupią.

P. Ociec, Pan, i mąż, iaką maią Juryzdykcyą nad ſługami, Synami, i żonami?

O. Mogą ich ukarać zletka wſzkrecie domu ſwego, mogą też i w więzienie domowe zamknąć, i ochłoſtać, ale niemogą nad niemi, okrucieſtwa i ſurowości wykonywać, ani ukaraniem prawnym, iako by ſądownie karał. l. Perſpiciendum ff. depœnis.

P. Mnich gdzie ma ſwoie mieſzkanie?

O. Co do obowiązkow powinności przedſiewziętey w monaſterze gdzie mieſzka, co do ſwoich Korzyści, i pożytkow, i Przywilejowy w miescu gdzie ſię rodził. Abb. inc. poſtulaſti.

P. Jak bywa karany Sędzia ſwiecki, ktory więzi Kleryka, albo mnicha, albo iego ſprawę rozsądza, albo na niego dekret wydaie?

O. Zoſtaie wyklęty, bo kto krzywdę czyni Kościołowi, ſłusznie traci z Kościołem S. ſpołeczność; ſłusznie też bywa w tym karany w czym zgrzeszył.

P. Puſtelnicy, mieſzkancy pod Koscielni Rządcy ſzpitalow; Bracia trzeciey Reguły S. Franciszka, i budujący Kościoły Jzali maią Przywiley Sądu Kościelnego.

O. Chociaż Jnnocenciusz utrzymuie ſtrone twierdzącą, Jednak Abbas o Sądzie przyzwoitym przeciwnie rozumi, bo przywiley dany ieſt tym, ktòrzy pod jaką Regułą ap-

probowaną na zawfze ſię Bogu poſwięcili, albo tym ktorzy ſtopnie Swięte przyieli; ci zaś co ſą Puſtelnikami z własney woli, aby więc odkogo byli rządzeni, podlegaią Sądowi ſwieckiemu.

P. Ktore to osoby w ſierocinnym ſtanie przed Biſkupem rozſądzać ſię powinny.

O. Wdowy ſkrzywdzone, i ſieroty, ieſliby byli ubogiemi, a od możnieyſzych uciſnieni.

P. Wielorakie ſą zbrodnie? crimina.

O. Inne ſą przez ſię do Koscielnego ukarania należące, Inne przez ſię do ſwieckiego, Inne ſą pomieſzane do ſkładnego Sądu; zbrodnie zabronione przez ſame Prawa Koscieſne, albo że Swieccy Sędziowie nierozeznawają dla niebeſpieczeńſtwa, jako to w zbrodni kichwy, i Herezyi w ktorych ſwieccy mogą powątpiwać, o Jſtocie wyſtękpu, Abb. Wſzakże i to wiedzieć należy, ze Przywiley, i zwyczay, poſpolitemu Prawu nieco ſiły uymuią wrzeczach Krymi-nalnych. c. cum.

P. Jesli by obwiniony założył excepcyą, przed ktoryr Sędzio ma rozprawiać ſię.

O. w Swoim ſądzie, gdzie ſprawa należycie bywa traktowana, Racya, gdyż excepcya własciwie idzie za ſprawą przednieyſzą od tegoż Sędziego mabydź determinowana, Abb. ſi. quis

P. Sukceſsor czy obowiązany dokontraktu gdzie iego Anteceſsor obowiązał ſię?

O. w Rzeczach obywatelſkich obowiązany ieſt, i powinien

nien od powiadać w miescu, gdzie iego Anteceſsor obowiązał ſię.

P. Swiętokradzcy, i ktorzy krzywdzą Koscioł, w iakim ſądzie obowiązani ſą odpowiadać?

O. w Sądzie ſwieckim, lub też Koscielnym ponieważ ieſt zbrodnia zmieſzana, i to zoſtaie na wyborze Kościoła. Cum ſit.

P. Ktòreż to ſą przez ſię Swieckie zbrodnie?

O. Te, ktore zabronione ſą przez Prawa Krolewſkie i Swieckie. Abb. Te zaś ſą zmieſzane, ktorych tak Koſcielne, iako i Swieckie zabraniaią; dla tego ſkładanego Sądu potrzebuią.

ROZMOWA III.

o Przywileiu Sądu.

P. Co ieſt Przywiley Sądu?

O. Jeſt to pewna exempcya, czyli uchylenie Rycerſtwa Niebieſkiego od ſwieckiey władzy ziemſkiey, iako mowi Rytuał Rzymſki. Can. de ordinibus.

P. Aby kto miał Przywiley Sądu Koſcielnego, czego potrzeba?

O. Aby przynaymniey miał pierwſze poſtrzyżenie, a noſił odzienie Kleryckie, albo zakonne, a zapozwoleniem Biſkupa Kościołowi ktoremu, albo Kaplicy uſługiwał, albo ſię uczył w Jakich ſzkołach, albo też gdyby miał Beneficium Kościelne. Conc Trid S. 23.

P. Ta uſługa, albo nauka czy koniecznie powinna bydź uſtawiczna, albo czy doſć ieſt aby była z przerywką?

O. Dosyć iest z przerywką aby w pewne czasy. Conc. Trid.

P. Czy dosyć iest pierwsze mieć postrzyżenie bez odzienia Klerychiego, albo odzienie bez postrzyżenia, aby mieć Przywiley Sądu Kościelnego?

O. Potrzebne są aby oboie były razem, gdyż one słowa złączone postanowione są na Synodzie S. Conc trid. s. 23.

P. Gdy by Kleryk na krotki czas opuścił Habit, apotym znowu go oblokł, nieutracił li Przywileiu?

O. Nieutracił, ale nawet ieśli by publicznym pismem zrzekł się Przywileiu, i zrzucił Habit, a potym własnym domysłem, albo za pozwoleniem Sędziego Kościelnego przyoblekł i to nawet nieodeymie mu Przywileiu, gdyż on zrzekł się tego, co niebyło iego. Ponieważ Jurysdykcya Swiecka dana była Krolom od Ludu, ktory sobie postanawiał Krolowi Xiążąt, ale Jurysdykcya Kościelna dana iest Piotrowi S. i Następcom iego od Chrystusa Pana gdy mowił: Pietrze pas owce moie; a tak Klerycy odrzucić się oney niemogą; gdyż by tego się zrzekali co nieiest w ich mocy.

P. Gdy by kto zrzuciwszy Habit popełnił iaką zbrodnie, a gdy Sędzia swiecki zaczoł go rozsądzać, on by wdział Habit, ktory Sędzia powinien go Sądzić?

O. W tym przypadku Sędzia swiecki iak tylko do iego wiadomości doszło, iż taki iest Klerykiem, powinien go odesłać, i Proces prawny do Sędziego Kościelnego, ponieważ zrzeczenie się perwey uczynione, nic nieważy. Paul. de Cast et Bald. Gdyż i dla częstych zbrodni popełnionych nietraci się Przywiley Sądu Kościelnego; iako upewnił Chrystus

stus Piotra S. mowiącego, Jeśli by Brat moy zgrzeszył przeciwko mnie wieleż kroć mam mu przepuszczać, czy aż do siedmiu? Rzekł mu Chrystus aż do siedm dziesiąt kroć siedmiu; i ta liczba kładzie się zakreślona, bez zakreślenia.

ROZMOWA. IV.

o Podaniu Opisu De Libelli.

P. Co to iest Opisanie Libellus?

O. Jest to mała Xiążeczka, albo karta, w ktorey Aktor przed Sędzią całę sprawę swoią opisuie. Glos. 10. iako Treść

P. Jak wielekroć rozumi się opis Libellus?

O. Wielo zaiste sposobami. 1. Bierze się za Pismo upraszaiące. 2. za Pismo oskarżaiące iako Manifest. 3. za Pismo Rozwodu Libellus Repudii 4. za Pismo appellacyi. 5. Za pismo oslawienia *Libellus famosus* 6. Naywłaściwiey za Pismo w ktorym Aktor wyraża sprawę swoię przeciwko winowaycy. C. signifi.

P. Wielorakiż iest opis Libellus?

O. Dwoiaki: ieden oskarżaiący w sprawie Kryminalney, Drugi umowny *Conventionis.*, ktory się kładzie w sprawach ciwilnych. W każdym zaś opisie powinien Aktor wyrazić swoią czynność, akcyą, przyczynę, czyli Racyą, i sprawę dla ktorey prosi, aby mu przysądzono takie Pole, albo zadosyć uczynić zakrzywdę; a to wszystko wyrażać powinien Opis uformowany, przez wyrazy nate krotkie pytania.

Quis

Quis? quid? Coram quo? quo iure petitur? et a quo? Kto? co? przedkim? iaką do rozprawy drogą dochodzi? iakim prawem czego chce? od kogo?

P. Jakoweż własności mieć powinien Opis?

O. Powinien bydź krotki wyraźny, i zamykaiący w sobie Imie Aktora, i rzeczy, i Sędziego, przed którym akcyą ma, czyli postępek, i przyczynę postępku, czyli sprawę. c. signific.

P. Taki opis czyli Pismo iawne manifest czy koniecznie powinien bydź podpisany od strony?

O. W rzeczach Cywilnych niekoniecznie potrzebny, podpis, dosyć nawierności Pisarza świadczącego; ale w rzeczach kryminalnych koniecznie potrzebny podpis od oskarżyciela, który się poddaie podkarę wzaiemności. Abb.

P. Jakiż skutek czyni takowy opis?

O. Przerywa preskrypcyą. czyli nieodzowne wtrącenie się w maiątek cudzy ukazuie Possessora w złym zaufaniu, albo przynaymniey wątpliwym. Abb. c. 1. num. 9.

P. Jeśli by Opis był niezdatny, co czynić?

O. Sędzia z urzędu swego powinien go dopełnić. Abb c. distn. fili.

P. W iakich sprawach niepotrzebny opis?

O. W sprawach małey wagi według zdania Sędziego, i w sprawie ubogiego, Abb.

P. Winowayca czy powinien odpowiadać na ten odpis?

O. Rzecz pewna że powinien, atoli kiedy opis upomina się o Akcyą osobistą, a w nim niewyraża się przyczyna upo-

upominania się, w ten czas obżałowany niepowinien odpowiadać nataki opis, ponieważ występki w ogulności niebywaią karane. C. dilec.

P. Sędzia możeli przypuścić Aktora do upominania się o co słownie?

O. Niepowinien, ale piśmem, i prezentuiąc opis c. 1. tut. eodem.

P. W inkwizycyi czy potrzebny iest opis?

O. Jeśliby pochodziła inkwizycya z samego urzędu Sędziego, tedy opis niepotrzebny; ieśli zaś pochodzi z instygacyi czyiey strony podaiącey zaskarżenia, tedy potrzebny, lict. C. veniens.

P. Papież ieśliby wydał Dekret narzecz niezamkniętą w opisie czy ważny Dekret?

O. Ważny, ponieważ on iest nad wszystkie Prawa, a choć iest obowiązany one zachowywać, to tylko co do mocy rozrządzaiącey, ale nie co do siły prawa uśmierzaiącey. Abb.

ROZMOWA V.

o Wzaiemnych Dopominaniach się.

P. Co to iest wzaiemne dopominanie się, czyli prożba od Sędziego?

O. Jest to wyraz czego tylko człowiek chce od Sędziego na swoy pożytek; a wzaiemna prożba znaczy prożbę aktora, i prożbę obżałowanego, przez które wzaiemnie ieden się dopomina, a drugi się broni.

P. W drodze prawnictwa wielerakie są prożby?

O.

O. Czworakie: pierwsza ieſt dziedzictwa, ktòra tym wſzyſtkim ſłuży, ktòrzy z Prawa dziedzicami ſą: przeciwko Poſſeſſorowi. Druga prożba wierności Kommiſſarſkiey, a przyſtoi temu, czyiey wierności Kommiſſaryalney dziedzictwo powracaią ſię, z rady Senatu. Trzecia ieſt prożba dziedzictwa Poſſeſſorſkiego, ktòra bywa dana uwolnionym od poddaństwa między trzema mieſięcami. §. liberis. Czwarta prożba piſma zamykaiąca prożbę czyią. Glos. in c. si quis Papa diſt. 79.

P. Odzowność czyli reconventia, iak ma bydź rozumiana, i urządzona?

O. Według natury umowności czyli Konwencyi, i tymże krokiem poſtępować, i w tych że obrębach zamykać ſię, i tych że przywileiòw używać. Abb. c. 2. n. 2.

P. Jeśliby akcya Reconvencyi wynikła po uproſzeniu reſkryptu będzieli mogł Sędzia delegowany ſądzić o rekonvencyi

O. Chociaż niektòrzy utrzymuią ſtronę przeciwną zaprzeczaiąc, iednak Abbas z Antoninem Butriuſzem trzymaią ſtronę twierdzącą, bo gdy Prawo zabrania obżałowanemu, aby ſię do innego Sędziego nieudawał, poki trwa rozprawa, koniecznie należy zaradzić onemu, aby miał Sędziego delegata, aby ſprawiedliwość iego niezaginęła. in d. c. 2. mòwi bez rożnicy Sędzia delegat niechay rozſądzi o odzowności, czyli o zrzeczeniu ſię, i niemaſz tu reſtrykcyi, iż ieśliby przed uproſzeniem reſkryptu, albo po: więc ani my na ſzkodę obżałowanego, nie powinniśmy reſtrykcyi czynić. Abb.

P. Sędzia Delegat czy może przymuſić obżałowanego, aby odpowiadał w ſprawie Rekonwencyi?

O.

O. Może i obiedwie ſprawy razem zaterminować. Rekonwencya czynić ſię może przed Arbitrem obranym, ale wybor niemoże przed Arbitrami Prawa, bo maią moc iako by ordynaryiną, Abb.

ROZMOWA VI.

o Rozgłoſzeniu Rozprawy.

P. Co to ieſt rozprawy rozgłoſzenie Litis Conteſtatio?

O. Jeſt to ſprawy przednieyſzey od aktora i od obżałowanego przed Sędzią wymowienie, i opowiadanie.

P. Jakimże ſpoſobem bywa rozprawy opowiadanie, czyli zaświadczenie? i przed kim?

O. Przed ſędzią należytym przez opowiadanie Aktora, a przez ſprzeczną mowną odpowiedź obżałowanego na piśmie.

P. Jak wy pożytek czyni rozprawy opowiadacza?

O. Trwałą czyni akcyą aż do trzydzieſtu lat, i przerywa preſkrypcyą, i zadaie poſſeſſorowi, złe zaufanie w wątpliwey dzierżawie, i czyni trwałą Juryzdykcyą Sędziego. Ab: C. 1.

P. Jeśliby Aktor i obżałowany przed ſędzią ſłowem tylko ſtawili ſię, i ſwoią ſprawę opowiadali, czy doſyć będzie do zaswiadczenia rozprawy?

O. Niedoſyć, bo tak nieſtanołby żaden Proces, a koniecznie potrzeba aby ſię uformował Proces, czyli poſłępek prawny, aby ſię okazały napiſmie, i prożba Aktora, i odpowiedź obżałowanego, inaczey dekret będzie nieważny, bo ſię w nim ta ſolenność nieznayduie, ażby ſię w Aktach o tym okazały piſma. Capite 1.

P. Jeśliby obżałowany dał odpowiedź a wniey by mowił, że to mowi z władzą na popieranie rozprawy, czy tym samym iuż popiera się rozprawa?

O. Tak iest zapewnie, chociaż wzrącz niezaprzecza, ani przyznaie, Sędzia iednak może go przymusić żeby nietrwonił prożno sądu. Abb. C. 1.

P. A ieśli opowiada swoią sprawę przez słowa krzywdzące, urażliwe: naprzy: Gdyby mowił obżałowany ty łżesz, nieprawdę mowisz?

O. Jeśli by takowe, albo tym podobne słowa mowił umysłem zadość uczynić na zarzuty sobie podane, chcąc onych zaprzeczyć, natychmiast sprawa opowiada się; ieśliby zaś one słowa mowił z zapału gniewu, tylko umysłem zkrzywdzenia Aktora, w tedy rozprawa nieopowiada się, chociaż w wątpliwości rozumieć by należało że przez one słowa chciał się zaprzeci akcyi, czyli sprawki swoiey albo sobie zarzuconey. Abb. C. 2.

P. Strony mogąli zrzec się Kontestacyi Rozprawy?

O. Niemogą, gdyż zrzec się sollenności Sądowych niemogą. Abb. C. 2.

P. Jzali niepowiedziawszy, i niewyłuszczywszy iaśnie sprawy naprzy: w przypadku rozwodu, można przystąpić do przyięcia świadkow?

O. Niemożna, a toli uparty, może bydź exkommunikowany, aby się osobiście stawił. C. 11 utile non Contestata n. pro.

P. w Jakich przypadkach nieopowiedziawszy sprawy mogą bydź przyięci świadkowie?

O. 1. Jeśliby się trzeba obawiać śmierci. 2. Jeśli by wypadło długo potym oczekiwać świadkow. 3. Jeśli by świadkowie byli bardzo starzy, albo chorzy, w tedy ważne przyięcie świadkow, aby sprawiedliwość niezaginęła, albo niebyła zataiona. Ztym iednak warunkiem, że wciągu Roku Aktor za pozwie obżałowanego, a było by zaprzeczne iemu takie przyięcie świadkow, aby wszelka zdrada od Aktora była odięta, inaczey będzie nic warta, a to się ma rozumieć postępuiąc po obywatelsku. C. quoniam.

P. Uparty iakową zasługuie karę?

O. Bywa uznany za przyznaiącego, albo przeczącego, gdyby sprawy nieopowiedziawszy, obżałowany był uparty, w tedy Aktor może bydź przypuszczonym do Possessyi dla zachowania rzeczy, albo obżałowany może bydź wyklęty. C. q æ Frater:

P. w Przypadku Restytucyi przeciwko upartemu, możeli bydź wydany Dekret bez wyłuszczenia sprawy?

O. Nie bynaymniey, bywa też czasem, że obżałowany niebywa wyklęty, ato kiedy bywa przeciw niemu popierano przez akcyą cywilną, bowten czas Aktor niebywa przypuszczony do Possessyi, dla zachowania rzeczy, inaczey zaś ieśli by postępowano przeciw niemu przez akcyą personalną, bo w ten czas obżałowany uparty, bywa wyklęty. Abb.

P. Jeśli by wzapozwaniu zamykała się Kopia opisu, a obżałowany z władzą był zapozwany, czy dosyć będzie na tey Kopii do wyłuszczenia czyli Kontestacyi, Rozprawy?

O. Niedosyć, ale koniecznie potrzebna do kontestacyi

rozprawy odpowiedź albo upor obżałowanego, racya. bo oświadczenie rozprawy iest akt Jurisdyczny, który niemoże bydź opuszczony, ani dopełniony, i niebywa poty zupełny, poki sama odpowiedź nienastąpi, gdyż by było z wielkim przesądem. Abb.

ROZMOWA VII.

o Przysiędze na zelżywość.

P. *Co to iest przysięga o zelżywości de Juramento Calumniæ?*

O. Kiedy kto Przysięga dobrym sumieniem bona fide, a nieumyślem uczynić komu obelgę, co i twierdzi że mu się zdaie bydź sprawiedliwa rozprawa. C. 1. de iure.

P. *Naco była od prawa wynaleziona Przysięga zelżywości, czyli Kalumnii?*

O. Na doścignienie prawdy, nauniknienie zdrady, nazakonczenie rozprawy, bo gdy kto Przysięga, że iest winien naprzy: Piotrowi dziesięć, tedy swoim wyznaniem bywa przymuszony zapłacić bez innych dowodow. Abb.

P. *Co powinna w sobie zamykać Przysięga?*

O. 1. To że wierzy osobie że dobrą sprawę, i sprawiedliwą ma. 2. Że zapytany niezaprze się tego, co by za prawdziwą rzecz sądził. 3. Że wiadomie nieużywa fałszywych dowodow. 4. Że nieprosi o odłożenie na zdradę. 5. Że nieobiecał, ani dał, ani da, ani będzie obiecywać cokolwiek zatę sprawę. Glos. verbo.

P, *Jeśli by wątpić można że ktoś niewyzna prawdy, możeli od takiego człowieka wyciągać Przysięgi o Kalumnią?* O.

O. Niemożna, iesli by łatwo można wnosić o przeciwnym obeyściu się de Contraventione, aby taki niestał się krzywo przysięzcą. C. Cle.

P. *Wieloraka iest Przysięga?*

O. Prawdy zawierzenia na rozprawę i zelżywości. Abb. C. 2. Rożni się zaś przysięga kalumnii, i przysięga o mowieniu prawdy. 1. w Przysiędze kalumnii powinno się opowiedzić o zawierzaniu. 2. w Przysiędze kalumnii przysięgano bywa około samey wiadomości w innym zaś przysięga się około wielu rzeczy. 3. Przysiędze pozwala się odkładanie, 4. Przysięga Kalumnii bywa czyniona przez Prokuratora. 5. Przysięga zaś o zawierzaniu de Credulitate czyni się przed nayprzednieyszą osobą samą. Abb.

Przysięga Kalumnii bywa czyniona w sprawach tak wielkiey iako i małey wagi. Atoli chociażby opuszczona była Przysięga Kolumnii ztego powodu niepsuie się proces prawny, gdyż tylko wten czas bywa czyniona, kiedys zachodzi iakie podeyrzenie wprzeciwney stronie, jakoż w pokładaniu instrumentow prawnych, czyli dokumentow ieśli by instrument był o fałsz naganiony, tedy ilekroć bywa przezentowany, Przysięga nakazuie się. Achociaż by strona, albo Prokurator przysięgli o kalumnii, wolno iednak drugiey stronie dowodzić, że taki instrument iest fałszywy, azatym że i fałszywie sprzysięgli z strony przeciwney; a wtych obyogu cząstkach przypuszcza się wywod od Sędziego zurzędu iego szczodrobliwego. Abb.

P, *w Sprawach Duchownych czy bywa przypuszczona Przysięga Kalumnii?* O.

O. Chociaż w Kanonie literár: wyraża się że w sprawach Kościołow dziesięcin, i rzeczy Duchownych niebywa przysięgano o kalumnii, czyli zelżywości, iednak za rozkazem Sędziego, albo na żądanie strony przeciwney, teraz wewszystkich sprawach bywa przysięga dopuszczona o Kalumnii, do przętszego zakończenia zwad. c. cum Nobis.

P. *Wiele iest Gatunkow Spraw, wktorych bywa przysięgane o Kalumnii, tudzież i o mowieniu prawdy?*

O. Wiele zaiste są gatunkow. 1. są sprawy Duchowne 2. Przywiązane do Duchownych, 3. Przez się cywilne. 4. Kryminalne gdzie się dowodzi zbrodnia wzrącz. Glos in litera.

P. *Które są sprawy złączone z Duchownemi w których bywa przysięgano?*

O. Są to sprawy juris Patronatus, Prawo zastępstwa a wtych niebywa przysięgano o Kalumnii, ale o mowieniu prawdy c. Dudue. Sprawy zaś przez się cywilne mer: civiles wktorych bywa rozprawo o pieniądzach, albo o odyskaniu rzeczy. c. ult et. penu. Sprawy nakoniec Kryminalne są to one wktórych dowodzi się iakowa zbrodnia wzrącz, co zdaie się opuszczono; achociaż wnich bywa przysięgano o Kalumnii Aktor iednak powinien się obowiązać nakarę wzaiemności, i tak że przysiądz na wyznanie prawdy. Glos.

P. *Kto by wsprawie małżeńskiey zarzucał komu przeszkodę czy powinien przysiądz o Kalumnii?*

O. Tak iest zaiste, iako gdyby kto zadawał przeskodę pokrewieństwa, lub powinowactwa, powinien przysiądz o kalumnii, ut in c. Literas.

P.

P. *Przysięga Kalumnii kiedy bywa czyniona?*

O. Pospolicie porozważeniu sprawy czasem też wprzod na żądanie strony przeciwney, aczasem bywa czyniona przy okazaniu iakowego Pisma. Abb.

P. *Gdy by kto maiący przysięgać o Kalumnią, prosił o czas do namysłenia się?*

O. Jeśli by rzecz była bardzo dawna, trudna, i oniey by niemiał wiadomości, a ieśli by się chciał Prokurator informować a prawdzie swoiey sprawy, powinien mu bydź pozwolony czas, aby się informował; osobliwie ieśli by Sędzia widział że niezdradliwie oto prosi, ale dla dosciągnienia prawdy, którey zawsze trzeba sprzyiać. specul. tit. de iura

P. *Jeśli by kto odpowiedział: tak się domniemam żem to uczynił: iak wten czas Sądzić?*

O. O domniemaniu tak czyni przesąd, iako od powiedź o Prawdzie, atak ten ma bydź kondemnowany, iako ten który się przyznał. Abb. in cum.

P. *Jakową karę zaciąga kto niechce przysiądz o Kalumnii?*

O. Upada na sprawie, bo bywa poczytany za tego który się sam przyznał, i powinien Sędzia wprzod dekretować akt otakim uporze, apotym iego kondemnować, ponieważ taki upor iest występkiem, i powinien wprzod zaświadczyć o występku, niżeli o ukaraniu. l. eius qui. wszak że ta Kondemnata niesciąga się do Dziedzicow, bo pochodzi z występku, występki zaś Oycowskie nie przechodzą do Dziedzicow, ale gasną w prawie świeckim razem z śmiercią wykraczaiącego. Abb in c. cum causam.

P.

P. Kościoł i Kapituła czy mogą przyśiądz o Kalumnii?

O. Mogą przez Prokuratora swego nato umocowanego wyraznym na Pismie roskazem gdzie też mnicha Przysięga chociaż bez pozwolenia Przełożonego swego, ważna by była, aczkolwiek takowy Kleryk mnich mógł by bydź karany za opuszczenie pozwolenia.

P: Patron z Sprawy wyznaczony. możeli bydź obowiązany aby przysiągł o Kalumnii?

O. Może, ponieważ iest obroncą sprawy, a niemógł by według sumienia bez grzechu bronić sprawy niesprawiedliwey.

P. Prokurator do sprawunkow, i dozoru Fabryk, który rzadczy taxuie, przedaie, kupuie, naymuie, i płaci rzemieślnikom, czy bywa przypuszczony do przysięgi, aby oddalił od siebie Kalumnią, i podeyrzenie o zbytnim wydatku?

O. Koniecznie bywa przypuszczony do przysięgi, gdyż on ma naypewnieyszą wiadomość o rzeczach przedanych, kupionych, naiętych, popłaconych, a niżeli Pan iego. Abb. in per.

P. Zyd iak ma przysięgać o Kalumnią?

O. Przez dziesięć Przykazań Moyżeszowych, i przez Boga Oyca, może się przysięgą z Kalumnii wywodzic, iako iest zwyczay żydom przysięgać.

P. Syndyk pospolitości, albo Opiekun iżali powinni mieć szczegulny roskaz na przysięgę o Kalumnii?

O. Dosyć im iest mieć roskaz ogulny ponieważ postanowieni są od Prawa do obronienia pospolitości, albo ieroty,

roty, bo oni zastępuią ich własne osoby. Abb.

P. Biskup możeli wyprzysiądz się z Kalumnii, bez pozwolenia Papieża?

O. Może, gdyż i tego równie, iako i innych wiele rzeczy pozwala Prawo Biskupom, w których powadze naywięcey zaufało. Abb. Wszakże Biskup przysięgaiący niepowinien się dotykać Xięgi Ewangelii dla wielkey iego wierności, i Godności, chociaż przed nim te Księgi maią bydź otwarte, a on sam dosyć żeby się swoich piersi dotknął. Cap. ultimo.

P. Pospolitość czy może bydź przymuszona do przysięgi o Kalumnii?

O. Niemoże wiele razem osob, ale raczey przez iednego Administratora, albo Ekonoma. C. Imperator.

P. Małoletni, możeli przysiądz?

O. Wewszystkich rzeczach, i przypadkach w których może uczynić małoletny bez swego Prokuratora, powinien przysiądz o Kalumnii ieśli by iuż znał się na zdradzie, a mógł czynić bez opiekuna. Wewszystkich zaś innych sprawach, w których małoletny bez opiekuna niemoże czynić, powinien Opiekun zasiego przysiądz. Abb. Tudzież i każdy wyklęty, może się wyprzysiądz z Kalumnii. Abb.

ROZMOWA VIII.

o Odłożeniach Sądu czyli Odroczeniach.

P. Co to iest odłożenie, czyli odwlekanie Dilatio przewłoka?

O. Jeſt to przeciągnienie czaſu wſprawie, albo ieſt czas przenoſzący ſprawę ktòra ma pewny początek i koniec.

P. Kto może pozwalać tego przewleczenia, czyli Dilacyi?

O. Czaſem Prawo, czaſem Sędzia, według ſwego zdania; bywa zaś Dylacya inſza Prawna, legalis, ktòrą daie ſamo Prawo, iako to czas do Appellowania. Inſza Dylacya umowna Conventionalis, ktòra bywa dana od ſtron umawiaiących ſię na pewny czas. Inſza Dylacya Sędziowſka Judicialis, ktòra bywa dana od Sędziego, według iego woli i zdania. Ab.

P. Wieleż ieſt Dylacyi czyli Przewłok?

O. Doſyć wiele 1. Zapozywaiąca, Citatoria 2. Nadgradzaiąca Reſtitutoria. 3. Odzowna do wyżſzey władzy ad Appellandum. 4. Namyślaiąca ſię Deliberatoria. 5. Uſkuteczniaiąca Executoria. 6. Dilatoria odwłoczna. 7. Nieodwłoczna Peremptoria. 8. Revocatoria Odwoływaiąca. 9. Popieraiąca Proſecutoria. 10. Ocalaiąca ſalvatoria. 11. Reſkazuiąca Præceptoria. 12. Uchylaiąca od czyiey mocy Exemptoria. 13. Obieraiąca Electoria. 14. Wyłączaiąca Exceptoria 15. Ferialis Swiąteczna. Hoſtienſis & ſpeculator in ſumma.

P. Coż to ieſt Dilacia citatoria zapozywaiąca?

O. Jeſt to czas dany od Sędziego do zapozwania ſtrony, i doſtawienia ſię na ſądzie.

P. Coż to ieſt Dilacia Reſtytutoria powracaiąca, czyli nadgradzaiąca?

O.

O. Jeſt to czas dany od Sędziego, do powrocenia cudzych rzeczy.

P. Co ieſt Dilacia do Appellowania?

O. Jeſt to czas, ktòrego albo Prawo daie, albo Sędzia odrocza, aby mogł kto Appellować, albo ſwoią Appellacyą popierać. Hoſtien.

P. Jakoważ ieſt Dilacia Deliberatoria do namyślenia ſię?

O. Jeſt czas dany obżałowanym do namyślenia ſię o ſwoiey ſprawie. Dilacia zaś uſkuteczniaiąca Executoria, ieſt czas dany żeby zadoſć uczynili za zbrodnie, l. 3. Delat.

P. Co to ieſt Dilacia odroczna?

O. Kiedy Sędzia pozwala ſtronie, Rok, mieſiąc, albo iaki termin do popierania ſwoiey Rozprawy, z iakowey ſłuſzney przyczyny. Dilacia Peremptoria ieſt to czas pozwolony od Sędziego nawyprobowanie iakowey excepcyi, ktòra należy do rozprawy, iako gdy by kto chciał dowodzić rzecz oſądzoną w teyże ſamey rozprawie, albo dokument wpłacenia. l. 1. c. de dilationi. Dilacia revocatoria odwołuiąca, kiedy ktòra ſtrona ma prawo odwołać ſwoy dom, albo rzecz iakową: czas ten dany, aby odwołała. Hoſtien. Dilacia Salvatoria, czyli Pokutna, ieſt czas dany do wypełnienia Pokuty. Dilacia electoria czas dany od Sędziego Patronowi, albo iakiey oſobie do obrania iakowego publicznego.

P. Pozew ieden citatio, iak może mieć moc za trzy Pozwy?

O. Jeśli w iednym Pozwie daią ſię trzy terminy przyzwoite, iako to trzy dni trzeci za pierwſzy, trzeci za drugi, i trzeci za trzeci. Abb.

Dilacia Exemptoria uchylaiąca, ieſt to czas dany komu, aby dowodził że ieſt wolnym od czyiego ſądu, albo uchylonym od czyiey władzy; bywa też czas dany do obrania Sędziow we trzech dniach. Hoſtienſis.

P. Jeśliby ſię w rozprawie zapozywaiącey w mieścił opis. Libellus, a ſtrona ſtawiła ſię przytomna, i proſiłaby Dilacyi do rozmyſłu, czy powinna bydź dana?

O. Niepowinna, gdyż przez opis ten; kto niebył świadom oco był pozywany zoſtał upewniony o tey rzeczy, ani więcey należy go uwiadamiać, gdy niechciał ſobie zaradzić.

P. Co to ieſt Exceptio Ferialis?

O. Jeſt to one wyłączenie czaſu, w którym ſą Feſcie dni zwane, w które według Prawa jntereſſa niebywaią ſprawowane.

P. Dylacia, albo Cytacia, pozew wzywaiący i Peremptoria, iak powinny poſtępować?

O. powinny powołać kogo, albo zapozwać nieodwłocznie, i nieuchylnie; niepowinny bydź z terminem krotkim, a oſobliwie w ſprawach ſwieckich gdyż ſtuſznie od tak krótkiego terminu bywa appellowano. c. 1. de di.

P. Kiedy Sędzia ſkraca termin, albo go odracza, co powinien czynić?

O. Powinien wyrazić przyczynę, inaczey ſprawiedliwie appellować mogą ſtrony. Abb.

P. Kopia opiſu poſłana obżałowanemu w pozwie, czy doſyć czyni na Konteſtacyą czyli zaſwiadczenie rozprawy?

O. Niedoſyć, ale potrzebny albo upor, albo odpowiedź obżałowanego. Abbas.

De Feriis

P Wielorako ſię rozumi te Jmie Feria?

O. Bierze ſię za dzień Swiąteczny, bierze ſię i za dzień pracowity, iako ſię mowi feria quinta Czwartek, od tego ſłowa fare to ieſt: mowić, i czynić facere. Boſkie bowiem mowienie, ieſt uczynienie. Ze zaś przez 6. dni Bog mòwiąc ſłowo fiat ſtańſię, ten świat uczynił, przeto od Fare dni nazywaią ſię Feriæ. Abb in rubr. Atoli Feria w ſądowym rozumieniu, odſłowka Forum mieſce albo ſpoczynek publiczny, albo taxowania na Rynku, albo ſądzenia ſpraw w jzbie ſądowey. Są zaś trzy gatunki dni Ferialnych. 1. Feriæ ſolenne, czyli dni uroczyſte na Chwałę Boſką. 2. Publiczne, czyli rolnicze nakazane do zbierania żniwa. 3. Repentinæ, Nagłe, że znagła bywa wprowadzone; jako gdy Xiąże iaki dla Rodzin Xiążątka w prowadza Bale; albo w dzień którego ſię ożenił, obchodzi pamiątkę. Abb.

ROZMOWA IX

o Porządku Rozeznawania Spraw.

P. Co to ieſt porządek rozeznania ſpraw?

O. Jeſt pewna Reguła dla Sędziow ucząca iakim porządkiem maią bydź ſprawy rozeznawane, i determinowane.

A ie-

Aieśliby zoſtawiła ſię Excepcya Peremptoria uchylaiąca, tedy maią ſię determinować przed ſprawą przednieyſzą, i przed Dekretem zakreślaiącym, ante ſententiam definitivam, gdyż ieśli excepcya uchylaiąca będzie dowiedziona, prożno iuż traktuie ſię o ſprawie przednieyſzey powierzoney, gdyż ona wzbudza intencyą Aktora. c. 1. de ordine Cognit.

P. Excepcya Peremptoria, możeli opierać ſię publikowanym atteſtaciom nawet i po Dekrecie?

O. Jeżeli Excepcia ieſt mogąca ſię zgodzić z ſprawą przednieyſzą. Napr. Gdyby traktowane o ważności Małżeńſtwa, a razem i o Pokrewieńſtwie, tedy opierać ſię może publikowanym atteſtaciom, jeżeli zaś niemoże ſię zgodzić z przednieyſzą ſprawą, w tedy niepowinna bydź przypuſzczona. Abb.

P. Sędzia czy ieſt obowiązany zaraz wydać wyrok o wynikłości nowey, albo też wyrok dać o Excepcyi?

O. Czaſem może odłożyć wyrok, aż do ſentencyi zakryſtoney, ad difinitivam, a razem oboie zaterminować. Abb.

P. Jeśli by ſię kto upominał o Dziedzictwo, abyło by mu zarzucono, że on nieprawego łoża Syn, co wprzod ma bydź determinowano, czy Artykuł ſukceſsyi, czy nieprawość łoża?

O. Artykuł nieprawości łoża, aprzed Kościelnym Sędzią że nieprawnie ſpłodzony, ieſt ſamym Prawem wyłączony; a tak ſprawa Dziedzictwa zakreſlona, czyli zakończona.

P. Złupiony czy powinien odpowiadać złupicielowi przed Reſtytucyą ſwoią?

O. Niepowinien, gdyż złupionemu przed wſzelką roz-

P.

P. Oſkarżony, możeli oſkarżać ſwego oſkarżyciela?

O. Poſpolicie nie, póki iego obwinienie nie zgładzone. Abb. c. cum dilectus.

ROZMOWA X.

O Wielu wymaganiach.

P. Co to ieſt plus Petitia?

O. Jeſt wymaganie od kogo więcey niżeli była umowa. Pactum l. 1. c. de plus. Czterma zaś ſpoſobami dzieie ſię 1. Kiedy wymaga kto przed czaſem uſtanowionym. 2. Kiedy bywa większa Jlość wymagana. 3. Kiedy na Jnnym mieſcu, nienatym na ktorym przyobiecano wypłacić. 4. Kiedy bywa wymagano dla Jnney przyczyny bardziey potrzebney, iako gdy by należało, upominać ſię, ſpoſobem zwyczaynym, a wymagano ſpoſobem exekucyinym. C. de plus petit.

P. Kto więcey wymaga, iaką karę zaciąga?

O. Bywa kondemnowany na expenſach i na Jntereſie, i ażby rzeczywiście wypłacone były; nie ieſt obowiązany odpowiadać obżałowany ſtronie więcey wymagaiącey. C 1.

P. Kiedy bywa karany więcey wymagaiący?

O. Kiedy Aktor przekonany o większey Jlości przed ſentencyą umawia ſię z obżałowanym o większey Jlości. 2. Kiedy Aktor więcey wymaga, niżeli Piſmo ukazuie, ale obżałowany wyznaie że to wſzyſtko winien. 3. Kiedy pozaczętey Rozprawie przed ſentencyą Aktor wyznaie, że więcey

cey wymagał, bo w ten czas ſam ſiebie przekonywa, a niecey bywa przekonany od obżałowanego. 4. Kiedy Aktor (ieśli by mu należało dzieſięć) ſprawuie to iż obżałowany daie mu Piſmo że mu winien dwadzieścia; w tedy chociaż upomina ſię o dwadzieścia, nie ieſt obowiązany do ukarania, gdyż nie zdradliwie upomina ſię, ale za zezwoleniem obżałowango płacącego. Abb.

P. Kiedy zaś więcey wymagaiący powinien ponieść karę?

O. W ten czas kiedy będzie przekonany, i przez Dekret Kondemnowany od Sędziego. Abbas.

ROZMOWA XI.

o Sprawie Poſſessyi i własności.

P. Ktora ſię mianuie ſprawa Poſſeſſyi.

O. Ta wktorey traktuie ſię tylko o ſamey Poſſeſſyi zatrzymawſzy rozſądzenie o własności. Jako i wzaiemnie ta ieſt ſprawa własności, wktorey uchyliwſzy rozſądzenie Poſſeſſyi traktuie ſię tylko w własności, z kąd dzierżawne Prawo niemoże ſię determinować bez własności, atoli gdy bywa mowiono o własności, razem ſię traktuie. Cap. de ultim:

P. Kiedy ſię traci, albo przerywa Poſſeſſya?

O. Kiedy kto bywa wypędzony z mieſca, gdzie ſię te rzeczy wykonywaią ktore do Poſſeſſyi należą; albo bywa wyłączony z Kapituły, gdzie bywa Elekcya.

P. Poſſeſſya około iakich rzeczy zabawia ſię?

O. Około rzeczy cieleſnych, i bez cieleſnych, a w oboygu

gu bywa Prawo dzierżawy, czyli Poſſeſſya, iako to około domow, i pol, ktore ſą prawa cieleſne, prawa prezentowania, i obierania, a te ſą bez cieleſne. Abb. n 25.

P. Poſſeſſya rzeczy bez cieleſnych iak bywa utrzymana?

O. Samym tylko umyſłem. Abb.

P. Zwyczaie Poſſeſſyi z iakich Aktow bywaią w prowadzone?

O. Z aktow wiadomości, cierpliwości i z ſtrony przeciwney.

P. Na otrzymanie w Preſkrypcyi czyli w nieodzowności rzeczy Kościelney czego potrzeba?

O. Z Dobrego ſumnienia zaufania. bona fides, i Tytuł czyli pewne haſło Prawa: gdyż Preſkrypcya ieſt przeciwko Prawu.

P. W opiſie czy powinna ſię wyrażać akcya Poſſeſſyi?

O. Powinna koniecznie bydź wyrażona, a ieśliby opis (Libellus) był generalny, a zniego by ſię nieokazała Akcya, o ktorą ſię ſtaraią: Tedy Sędzia z ſwego urzędu powinien wypytać ſtrony, i ogłoſić akcyą, aby niebyło wątpliwości. Abb.

P Zwyczay Conſvetudo z kąd ſię bierze?

O. Z używania, i do wprowadzenia zwyczaiu, niepotrzebna ieſt ſprawa, ani tytuł, bo zamiaſt ich ieſt używanie uſtawicznością zadawnione od większey części ludu, albo poſpolitości, bez żadney ſprzeczki.

P. W czym ſię rożnią ſąd Poſſeſſyi i własności?

O. W tym, że poſſeſſya bierze ſię za używanie korzyści, pro uſu fructu zdzierżawy rzeczy; a zaś własność bierze ſię za panowanie proſte; a tak kto przekonywa o własność, prze-

konywa i o Posseſsyą, i o korzyściach rzeczy, ponieważ mocą prawa należą do Pana. Abb.

P. Przed iakim Sędzią powinno się rozprawiać o posseſsyi?

O. Przed tymże Sędzią, przed którym rozprawuie się o własności, bo wteyże samey rzeczy, są rożne rozsądzenia do iednegoż końca dążące, c. 1.

P. Zapozwanie *Citatio* z iakowego prawa wynika?

O. Z prawa Boskiego i Naturalnego, gdyż wszystkim obrona iest godziwa.

P. Jnterdykt naiakie rzeczy bywa dany?

O. Na ruchome, i nieruchome, gwałtem porwane, a nazywa się Unde vi, gdyż przez taki jnterdykt przemoc bywa zniesiona. l. 1. §. illud.

P. Sędzia, który dekretował około własności, możeli dekretować około posseſsyi?

O. Niemoże, gdyż domaganie się uwalnia Posseſsorskie Prawo, a tak iuż swóy urząd wypełnił, a nie zaś przeciwnie; i owszem sędzia który dekretował około Posseſsyi, może dekretować około własności. Abb:

P. Jnterdykt uti possidetis rzeczony, na iakie rzeczy bywa wydany?

O. Na rzeczy nieruchome, albo na Prawa, i nazwyczaie siedzenia na mieścach, albo do czynienia czego, w czym kto bywa przeszkadzany, a daie się Jnterdykt, aby tak posiadał spokoynie tę rzecz iako i przed tym, bez przykrości. C. & de Probationibus.

P. Niezapozwawszy strony, możeli iaka sprawa determinować się?

O.

O. Niemoże, ponieważ Prawo mowi: Ani my niewysłuchawszy stron, cokolwiek determinować możemy. Abb: A przytym ieżeli gdzie Aktor dowieść niemoże, natychmiast obżałowany staie się wolnym. *Actore non probante absolvitur Reus.*

P. Jeśliby kto domagał się iakowey rzeczy z iedney przyczyny, a niedopioł, możeli być słuchany z drugiey przyczyny?

O. Może, bo Dekret wydany z iedney przyczyny, aby znowu z drugiey przyczyny był taki słuchany, który w przod niedopioł. C. ulti.

P. Dzieła czynione od obranego nieważnie mogąli się utrzymać?

O. Mogą; z przyczyny publicznego urzędu, ponieważ omyłka pospolita czyni Prawo.

P. Jeśliby obżałowany sam wyznał że ta rzecz nie iest iego, a zaś Aktor niedowodził, co czynić?

O. Obżałowany bywa uwolniony, a rzecz około którey iest sprzeczka niebywa dana Aktorowi, ponieważ niedowiodł, ale właściwemu iey Panu. Abb:

ROZMOWA XII.

o Restytucyi Złupionych rzeczy.

P. Co to iest Restytucya?

O. Jest pierwszego stanu, albo prawa ocalenie, to iest: sprawę powrocić do pierwszego stanu w którym była przed skrzywdzeniem. C. 1. de Rest:

P. Wielu raka iest Reſtytucya na ocalenie?

O. Dwoiaka: inna iest zbiorkowa *Summaria* bez poznania ſprawy, albo z iakimkolwiek poznaniem, inna iest zupełna po uczynionych wywodach, i dowodach, i pozakończoney rozprawie, a ta zowie ſię Reſtytucyą, ocalaiącą w zupełności.

P. Którym ſię przyſądza Reſtytucya?

O. Małoletnym, którzy ieſzcze niedoścignęli dwudzieſtego piątego roku; i Kościołom, i poſpolitoſciom, które wliczbie małoletnich mieſzczą ſię. C. 1. eodem: tit.

P. Kiedy ma bydź czyniona Reſtytucya?

O. Zaraz przed wſzelkiemi poſtępkami, iednak wprzod dowiedſzy o złupieniu, aby Sędzia niebył zdradzony. Abb.

P. Gwałtowny złupiciel, iaką karę zaciąga?

O. Powinien powrocić rzecz całą z iey korzyściami które z niey zbierał, albo mogł zbierać; Kondemnowany też na expenſach Abb.

P. Jeśli by ſię kto wdarł w Poſſeſsyą ſwoią, powagi w niewiadomości Pana dzierżał, możeli przez ſamego Pana bydź wypędzony z Poſſeſsyi bez rozkazu Sędziego?

O. Zapewnie że może przez Pana pierwſzego mocą bydź wypędzony, a takiemu wypędzonemu nienależy interdykt o Poſſeſsyi, ponieważ przemoc, przemocą od pędzać godzi ſię z umiarkowaną iednak niewinną ſwoią obroną. C. olim.

P. Jeśli by kto niewyzuł, ani wyzuwać kogo roſkazał, ani wyzucie zaſprawiedliwe poczytał, a iednak ma w Poſſeſsyi rzecz iakową i możeli przeciwko niemu użyć Interdyktu *unde vi*, ieśli kto inſzy uczynił wyzucie?

O.

O. Nie należy, ale rzeczy wyzutey domagać ſię od niego przez ſąd ordynaryiny potrzeba, proſząc ſądu o Poſſeſsyą, albo o własność. Cap. cum ad ſede.

P. Jeśli by kto odebrał od złupiciela rzecz porwaną, do czego iest obowiązany?

O. Jeśli by wiedział że to iest gwałtem rzecz wydarta, obowiązany iest onę powrocić przez Interdykt unde vi; ieśli by zaś niewiedział bydź gwałtem wydartą, powinien u niego domagać ſię przez ſąd ordynaryiny, ponieważ chytrość i zdrada nikogo niezaſtępuie C. ſæpe.

P. Jeśli by kto był kondemnowany do Reſtytucyi, a on by ſię zaſłaniał ubóſtwem?

O. Jesliby dowiodł że niema zkąd powrocić, obowiązany iest do powrocenia zaraz, ſkoro przyidzie do lepſzego ſtanu maiątku; ponieważ niedoſtatek przeſzkadza exekucyi dekretu, a do niemożney rzeczy, żaden nie iest obowiązany. C. olim.

P. Jeśli by kto chciał dowodzić, że on nieuczynił wydzierſtwa, czy ma bydź ſłuchany przed Reſtytucyą?

O. Powinien bydź ſłuchany, bo ieśli niebyło wydzierſtwa, niema bydź dana i Reſtytucya. C. accepta.

P. Gdy by kto domagał ſię Reſtytucyi o Beneficya, a było by mu zarzucono, że niebył Kanonicznie poſtanowiony, będzieli to przeſzkadzać do zakończenia artykułu Reſtytucyi?

O. Nic nato nietrzeba zważać, ponieważ Kweſtya wyzucia ma bydź w przod zakończona, przed kweſtyą właſno-

łności. C. in literis.

P. Kiedyż wyłączenie zbrodni przeszkadza akcyi domagania się o Restytucyą?

O. w Ten czas, kiedy zbrodnia uczyniła osobę niesposobną do popierania (iako to: zarzut exkommuniki) w tedy przeszkadza akcyi domagania się o Restytucyą, ieżeli zaś zbrodnia nieczyni osobę niesposobną dopopierania akcyi, w tedy nieprzeszkadza. Abb.

P. Possessor dobrym sumieniem trzymaiący czy powinien powrocić z korzyściami, czy bez koryści?

O. Jeśli by trzymał dobrym sumieniem (bona fide) pod iakim bądź tytułem, nawet farbowanym, czyli pozornym, albo był by sukcessorem drugiego, powinien powrocić rzecz bez korzyści zbieranych z niey, gdyż przez dobre zaufanie, miał ich za swoie, ale od dnia w którym został wzłym sumieniu wiedząc że cudzą rzecz nienależycie utrzymuie, mala fide, złym zaufaniem przez zaświadczenie rozprawy, obowiązany iest powrocić i samą rzecz i korzyści zniey zbierać.

P. Jeśli by kto był wprzod Possessorem w złym sumieniu malæ fidei, apotym został dzierżawcą w dobrym sumieniu benæ fidei, czy obowiązany iest powrocić rzecz z korzyściami?

O. Nie iest obowiązany, ani korzyści zbieranych w czasie dobrego zaufania, iako gdy by kto utrzymywał pole w złym sumieniu a bywszy dziedzicem tegoż pola o tym wprzod niewiedział, tedy iako dziedzic nie iest obowiązany

ny powrocić korzyści które zbierał w dobrym zaufaniu. Abb.

P. Gdy by który Prałat posiadł pole złym sumieniem a sukcessor iego w Prelaturze trzymał by to dobrym sumieniem, czy może czynić nieodzowność, albo Preskrypcyą?

O. Może, ponieważ niebył sukcessorem złego sumienia, ale Prałactwa i oney rzeczy nabytey. Abb.

P. Zboyca, albo Łotr iak może domagać się o Restytucyą rzeczy kradzioney, gdy taż nie iego iest?

O. Chociaż rzecz ukradziona nie iego iest, ma iednak Possessyą oney rzeczy, i może domagać się o Restytucyą possessyi od złupiciela, procz ieśli by wydzieraiący był Panem tey rzeczy, w tedy bowiem odbieraiący, nie iest wydziercą, ale własną rzecz odzyskiwa sprawiedliwie, która mu wydarta niesprawiedliwie. Abb.

ROZMOWA XIII.

o Zdradzie i uporze.

P. *Ktoż to zowie się uparty Contumax?*

O. Ten który prawnie, i należycie zapozwany w czasie sobie naznaczonym, niestawi się na sądzie, ani się należycie exkuzuie przed Sędzią. l. Contumacia.

P. *Upor Contumacia zkąd rzeczony?*

O. Od tego słowa *Contemno* pogardzam, gdyż niechcąc stawić się zapozwany, pogardza rozkazem zwierzchności. Bywa zaś upor dwoiaki, ieden prawdziwy, gdy kto odpowiada że niechce stawić się przed Sędzią. Drugi zmyślony gdy kto tai się, albo pozwany nic nieodpowiada, a przecież niestawi się: Glos. in Clem.

P.

P. Sędzia ieśli postąpił przeciwko komu bez znakow albo bez złego osławienia, i iesliby potym uwolnił go, do czego iest obowiązany?

O. Do zapłacenia expensow, tak skrzywdzonemu, bo przeciwko Prawu, tak z nim postąpił. Abb.

P. Upor w iakich przypadkach bywa popełniony?

O. w Wielu przypadkach. 1. w Niechceniu stawić się. 2. w Nieodpowiadaniu. 3. w Zataieniu się. 4. w Uciekaniu. 5. w Przeszkadzaniu mocą, albo zdradą aby niedoszedł Porzew. 6. w Niepowroceniu, czyli nieoddaniu. 7. w Nieporawieniu występku, gdy iuż iest upomniony. 8. w Nieodaniu Processu Prawnego, albo pisma, Godf. Zkąd i ten ktory się stawi i zaraz odchodzi bez pozwolenia Sędziego, za upartego miany, bo też samą krzywdę czyni, iakoby się i niestawił. Jeśliby tylko raz był uparty iuż powinien za siebie stawić porękę dostarczaiącą do rozprawy.

P. Zdrada Dolus, możeli być kiedy bez winy?

O. Niemoże bydź, ale czasem się trafia z uporną winą, czyli ogulnie rozumianą iako gdy kto statecznie zamyśla kogo oszukać, a może bydź z przewinieniem lekkim, które się zowie niedbalstwem, dla którego drugiemu uczynił szkodę; może też bydź i z naymnieyszym przewinieniem, iakie kto mogł przewidzieć, a niebył ostrożny na przypadek wyniknąć mogący. Hostien.

P. Ktoż iest zdradliwy?

O. Ten, który zdradziecko od sądu, albo w rozprawie czyni zdradę do przewrocenia, albo rozszerzenia sprawiedliwości. Bywa zaś zdrada dwoiaka, zła i dobra, zła iest chytrość, podstęp, albo machinatio knowanie, aby oszukać, i zmylić kogo. Druga zaś zdrada iest pewna chytrość dla dobrego końca. Napr: Przeciwko Łotrowi, albo nieprzyiacielowi publicznemu, albo do odkrycia prawdy iako Salamon uczynił gdy chciał dziecie rozdzielić między dwie przywłaszczaiące sobie Niewiasty. Hostien.

P. Kto powinien dowodzić zdrady?

O. Ten ktory ią komu zadaie. l. Quoties.

P. O kim się to mowi że iest sposobny do zdrady. Quodl sit Doli Capax. r?

O. Wiek dziecinny bliski dorosłości, iako to mąż maiący lat iedynaście i puł. l. Papilium.

P. Zdrada iak się dowodzi?

O. Z dociekania ex Coniecturis, z słow i spraw. Abb.

P. Chytrość i zdrada, mogąli komu do pomodz?

O. Niemogą, i owszem każdemu szkodzą.

P. Do wydania Pozwu, czy potrzeba mieć iakowego Pisarza?

O. Niekoniecznie potrzeba, ale Sędzia dać może prywatney iakiey osobie, nawet i samey stronie przeciwney, aby uczyniła zapozwanie, i takowy od Sędziego tak usposobiony może czynić zapozwanie. Racya: gdyż Pozew nie iest publiczne pismo, które by koniecznie czynić się powinno od Pisarza approbowanego, ale taki pozew lepszy iest który bywa czyniony od Pisarza. Abb.

P. Pozew scisniony, i nieznany, izali obowiązuie za-

pozwanego aby ſię ſtawił nie uporem?

O. Nieobowiązuie, a to ieśliby kto był dalekim o trzydzieści mil, a był pozwany ſtawić ſię we dwoch, albo we 3ch dniach; ieśliby nieſtawił ſię, nie ieſt upartym; ani bywa Kondemnowany; gdyż do niemożnych rzeczy żaden nie ieſt obowiązany.

P. Przypadek nieprzewidziany co ieſt Caſus fortuitus?

O. Oto co nie ieſt w mocy człowieka przewidzieć. Naprz: Nagły deſzcz, nawalny; wzruſzenie morza, zboycow napadanie.

P. Czy doſyć położyć pozew w domu?

O. Jeśli ſię nieznayduie ten, który bywa pozwany, doſyć i taki prawdziwie za upartego rozumiany bydź może C. Cauſon. Jeśliby zaś kto niemiał ſwego domu, tedy przy Kościele trzy pozwy przypiąć należy; a oſtatni pozew bydź powinien bez uchylenia ſię Citacio Peremptoria i potym poſtępuie ſię do ſprawy.

P. Obżałowany nieſtawiący ſię, albo nie ſłuchaiący Mandatu Sędziego, do iakiego czaſu może bydź ſłuchany?

O. Do roku, że ma przeſtawać na Prawie, który warunek przydaie ſię dla uniknienia, żeby znowu nieſtał ſię upartym Abb.

P. Jeśliby obżałowany dowiodł tę przeſzkodę, czy ma bydź kondemnowany na expenſach?

O. Niemoże bydź, bo przeſzkodzonemu ſprawiedliwie nieuchodzi Preſkrypcya, ani kara. Abb.

P. Zapozwany preeſzkodzony, co powinien czynić, aby

O.

O. Powinen zainformować ſędziego przez Poſła, o ſprawiedliwey przeſzkodzie, albo wſłabości przez ſwadectwo medykow. Abb.

P. *Ktoraż będzie ſłuſzna przeſzkoda aby kto nieſtawił ſię przed Sędziego należycie zapozwany?*

O. Słabość zdrowia ciężka, deſzcz nawalny, wezbranie rzek, woyna, niebeſpieczeńſtwa od zboycow, i wſzelka przyczyna, która znatury ſwoiey przynoſi niebeſpieczeńſtwo do Procuratoribus.

P. *Kto ma przeſzkodę kiedy powinien ſtawić ſię czy przez ſię czy przez Prokuratora?*

O. Czy to Aktor, czy obżałowany, tak wſprawie zawiłey, iako i wletkey tak wdługiey przeſzkodzie, iako i wkrotkiey; tak ſprawiedliwey, iako i w nieſprawiedliwey, powinni wczaſie terminu ſobie na znaczonego Prokuratora poſtanowić. Abb.

P. *Jeśli by kto nieznalazł Prokuratora, albo niechciał akceptować iego mandatu, a ſam by był przeſzkodzonym, wtym przypadku, był by upartym?*

O. Niebyłby, a Sędzia będzie obowiązany na znaczyć mu Prokuratora, z urzędu ſwoiego, i dopełnić iego prożbę.

P. *Jeśli by kto pozwany, poſłał exkuzatora informuiącego o iego przeſzkodzie, czy będzie miany za upartego?*

O. Tak ieſt, ponieważ roſkazał exkuzatorowi, mógł też rozkazać Prokuratorowi; aby go bronił; a przeto bywa Kondemnowany na expenſach; ponieważ niepoſtanowił użyteczney oſoby. Abb.

P. Gdzie Prawo Aktora uſzkodzone przez upor obżałowanego, izali należy wymagać kary na obżałowanego upartego?

O. z Prawa Kanonicznego nienależy, ieśli by wroku ſtanoł, i przychylił ſię do Prawa. c. 1.

P. Jakie ſą kary od Prawa na upartych?

O. Czaſem kara pieniężna, czaſem zaſtaw bierze ſię od niego, czaſem bywa w więzieniu, i wyklętym; nakoniec zoſtawuią ſię kary rozlądkowi Sędziego. Głos.

P. Strony czy ſą obowiązane mieć Prokuratorow?

O. Jeśli nieſą przytomni na mieſcu rozprawy ſą obowiązani zoſtawić Prokuratora, inaczey będą za upartych poczytani. Abb.

P. w Kryminalnych rzeczach czy bywa przypuſczony Prokurator?

O. Niebywa, kiedy przychodzi wkładać karę cieleſną; a ieśli by obżałowany poſłał Prokuratora, będzie miany za upartego. Abb.

P. Czy może bydź ta rzecz ktorey ieſt Roſprawa ſkwe-ſtrowana dla uporu?

O. Może bydź; i obżałowany Kondemnuie ſię na expenſach, od Aktora prawnie uczynionych. cap. exliteris.

P. Expensa czy maią bydź od czasu pozwu, czy od czasu uporu?

O. Expenſa Proceſsowe od czasu pozwu; expensa perſonalne od czasu uporu obeymuiące expensa, które taki powinien by wdomu ſwoim uczynić, Racya ieſt; gdyż Aktor wten czas zaczyna oczekiwać, kiedy obżałowany zaczyna bydź upartym. Abbas. wſzak że te expensa Sędzia otaxować powinien iako potrzebne, umiarkowane, i pożyteczne; Bywa też Kondemnata na expensa, i w rzeczach Kryminalnych, ieśli ieſt upor wſtawieniu ſię. Abb.

P. Dekret wydany w beneficialney ſprawie, przeciwko upartemu, czy przechodzi na rzecz oſądzoną?

O. Nieprzechodzi, gdyż uparty ieſt, nie obronny, atak ſtawiąc ſię i zwłokę ſwoią oczyſzczaiąc powinien bydź ſłuchany. Abb.

P. Gdy Aktor uparty czy mogą bydź ſłuchani ſwiadkowie, i wydany bydź dekret?

O. Zapewnie mogą i owſzem nawet gdy rozprawa nie ieſt zaſwiadczona, na prożbę iednak obżałowanego. c. causam.

P. Który niemoże zapłacić expensow dla uboſtwa, ták ma bydź karany?

O. Karą cieleſną, ktòra ma bydź włożona według zdania Sędziego.

P. Kiedyż Sędzia powinien pozwolić iednego zapozwania nieuchylnego, a nie trzech?

O. Kiedy ten co ma bydź pozwany, ieſt zdaleka, a wzapozwaniu muſzą ſię czynić wielkie expensa. Abb.

P. Jeśli by Aktor fundował Akcyą ſwoią, a obżałowany zaſtrzegł by ſię excepcyą nieuchylną, albo odwłoczną, ieśli by ona zaraz niedowiodł; ták ma bydź karany?

O. Ma bydź kondemnowany wexpenſach, nieczekaiąc ſentencyi definitywy. Abb.

P. Jeśli by poſtępowało ſię przez ſynkwizycyę przeciw upar-

te-

temu, czy może bydź wydany dekret, gdy ieszcze rozprawa nie-
roztrząśniona?

O. Może bydź nietylko dekret, ale nawet exekucya ſię ſtać, i utracić ſię beneficium, bo to dzieie ſię naukaranie uporu.

P. *w jakey ſprawie może Sędzia powierzyć z urzędu ſwego zapozwanie?*

O. Tylko w ſprawie kryminalney, ale nie obywatelſkiey, Racya, gdyż w obywatelſkiey powinno ſię czynić tylko na Jnſtancyą ſtrony, do ktorey należy, a Sędzia niepowinien brać na ſiebie powinnośći ſtrony, aby niedał okazyi zrzeczenia ſię, czyli odmowienia. Abb.

P. *Sędzia czy może rezerwować ſobie kondemnatę expenſow iaką Taxacyą?*

O. Może, Racya, gdyż oboie podpadaią pod władzę Sędziego.

P. *Wyznanie i upor Prałata i Kapituły, czy ſzkodzą Kościołowi?*

O. Tak ieſt, chociaż Kościołowi należy Reſtytucya. Abbas.

ROZMOWA. XIV.

O Przypuſzczonym do Poſſeſſyi dla zachowania Rzeczy

De Eo qui mittitur in Poſſeſſionem Cauſa rei Conſervandæ.

P.

P. *Co ieſt Poſſeſſio Dzierżawa?*

O. Jeſt cieleſne odzierżenie, cieleśney rzeczy, i umyſłu; za pomocą Prawa. C. Azor. Bywa zaś Poſſeſſya Trojaka: Jnna ſamego tylko Prawa, Jnna ſamego dzieła tylko, Jnna razem Prawa i dzieła; z kąd też ząd Poſſeſſyi bywa Trojaki. Pierwſzy dla nabycia Poſſeſſyi; Drugi dla otrzymania oney, Trzeci dla odyſkania utraconey Poſſeſſyi.

P. *Jakie naturalnie ma kto Poſſeſſyą?*

O. Oto gdy kto ma całą rzecz, albo część iey, albo przynaymniey ją widzi iako rzecz ſwoią, lub do ſiebie należącą. Azor in ſumm. Potaiemnie zaś poſiada, w niebytności Pana tey rzeczy obywatelſko poſiada przez Prawo, chociaż nietrzyma rzeczy, ani iey częściami widzi. Gwałtownie poſiada, kiedy przemocą, albo bronią przeciw woli drugiego co otrzymuie.

P. *Kiedyż kto poſiada dla zachowania rzeczy?*

O. w Ten czas, napr: Kiedyś dochodził że to ieſt twòy grunt, i dowiodłeś, a Sędzia przez exekutora ſwego w puſzcza cie do Poſſeſſyi, i czyni prawdziwym, i Rzeczywiſtym Poſſeſſorem lib. Prætoris. Zkąd pierwſzy i drugi dekret w ſprawie Poſſeſſyi, ſą to tylko Jnterlocutoria, rozmowne wybadanie, ktòre mogą być odwołane z pewney przyczyny Abbas.

P. *Żeby zapobiedz pierwſzym dekretom, czy doſyć ieſt na uporze ſtrony?*

O. Niedoſyć, ale trzeba troiſtego Pozwu z uporem.

P. *Jeſli by kto ucierpiał wypędzenie z ſwoiey Poſſeſſyi, a dowo-*

dowodzi że niebyć upartym, powinien li bydź słuchanym?

O. Powinien bydź słuchany, i powrocony do pierwszego stanu, dawszy porękę o przedniejszey rozprawie, i o expensach.

Aby w zamierzoney Rozprawie nic nowego niepoczynać.

P. *Kiedy to bywa Rozprawa około rzeczy zawieszona?*

O. w Ten czas, kiedy Rozprawa nie iest Dekretem zaterminowana; z kąd w takim czasie nikomu Possessya niemoże bydź odięta c. utile pen.

P. *Oskarżony kto o cudzołostwo do odłączenia od łoża tylko, czy powinien bydź w czasie zawieszoney rozprawy odłączony?*

O. Niepowinien tracić swoiey Possessyi poki zawieszona Rozprawa. Abb.

P. *Jaką karę zaciąga kto przedaie albo kupuie rzecz do rozprawy podaną?*

O. Jeśli by ich niewiadomość niewymowiła; ale wiadomie, Kupiec i przedawca rzecz do rozprawy podaną przedaliby; jak Kupiec traci swoią cenę, tak przedawca traci tak wielką kwotę iak wiele ważyła rzecz przedana. a Rzecz do Rozprawy należąca, i kara należą do Fiskacyi publicznego Skarbu; Kontrakt zaś i rzecz rozprawna zostaią pod rozprawą iako i pierwey. l. Clem.

P. *Uczesnik rozprawy, możeli bydź przypuszczony, w czasie zawieszoney rozprawy?*

O.

O. Może bydź przypuszczony po zaświadczeniu rozprawy, i wiakim kolwiek stanie Rozprawy, i wchodzi Prawo trzeciego, a Inne strony cieszą się tylko z terminow pozwolonych trzeciemu sprzeciwiaiącemu się. Abb.

O Sekwestracyi Possessyi i Korzyści.

P. *Co to iest Sekwestracya?*

O. Jest odłączenie rzeczy oktorey agituie się sprawa, aby była w straży, apotym aby oddana była temu kto wygra, glos,

P. *Possessya rzeczy Sekwestrowaney przykim zostaie?*

O. Jest złączona przy aresztcie, aby oddana była z korzyściami stronie sprawiedliwie otrzymuiącey zwycięzstwo. Abb.

P. *Wielorakaż iest Sekwestracya?*

O. Dwoiaka: Inna iest Possessyi, Inna Korzyści.

P. *Jeśli by wpuszczony do Possessyi dla ocalenia rzeczy, rozprasznał Korzyści, coczynić?*

O. Aresztuią się i Korzyści. Atoli Inaczey wpuszczony do Possessyi dla ocalenia rzeczy przez cały rok niemoże mieć za swoię korzyści z oney rzeczy, bo gdy by w srzod roku przeciwnik odyskał swoią Possessyą, tedy iemu i Korzyści maią bydź oddane; wszakże przepędziwszy rok, iuż daley będzie uzurpował iako swoich Korzyści z maiątku.

P. z Jakich przyczyn bywa Sekwestracya, czyli wyłączenie rzeczy aresztowaney.

O. z Wielu przyczyn 1. z Oboyga woli stron, aby po zakończeniu rozprawy była oddana otrzymuiącemu wygranę,

2. Aby osoba ktora ma rzecz ruchomą, albo Korzyści, albo Pieniądze niezbiegła 3. Aby Korzyści nie były spuſtoszone albo rzeczy Ruchome niezaginęły 4. Dla uporu ktoreykolwiek ſtrony. 5. Gdy poddany przechwala ſię wolnoscią taki ſię areſztuie. 6. Gdy bywa appellowano od exekutora, rzecz bierze ſię wdepozyt. 7. Gdy żona boi ſię okrucięſtwa mężowego, aby była uſtrzeżona, i żeby zaraz dzono iey życiu, 8. Aby ſię nieutraciła wygoda, albo beneficium, nie przyszło do przedaży. goffrid: insum.

P, w Zawieſzaniu rozprawy czy bywa dopuſzczona Sekweſtracya?

O. Poſpolicie ieſt zabroniona, wczaſie rozprawy rozumieſie dobrze o Poſſeſſorze, azatym niema bydź broniono Poſſeſſorowi, aby rzeczy ſwoiey używał.

P. Ktorego czasu ma bydź proſzona ſekweſtracya?

O. Gdy przednieysza ſprawa zawieſzona przed Dekretem, po Dekrecie, po zawieſzoney Apellacyi; Kiedy Dekret przechodzi, na rzecz oſądzoną; Abb.

P. Kiedy ma bydź odwołana Sekweſtracya?

O. Kiedy ſię ſtawi paręka beſpieczna, i doſtateczna; Kiedy expensa uczynione około ſtraży rzeczy zapłacą ſię; aż dodnia daney Kalkulacyi;

P. Sekweſtracyą możeli uczynić ordynariusz?

O. Nietylko Ordynariusz, ale i Delegat, ieśli by ſtrona appelowała od ſentencyi przeciwko niey wydaney; a dowiedziono by było że on marnotrawi Korzyści aby niemiał zkąd by ſię wypłacił. Abb.

ROZ-

ROZMOWA XV.

o Wyznanych Rzeczach De Confeſsio:

P. Co ieſt wyznanie Confeſsio?

O. Jeſt to ta odpowiedz ktorą obżałowany dzyni ſolennie przed Sędzią z onego przewinienia o ktore bywa ſądownie pytany?

P. Wielorakie ieſt wyznanie?

O. Dwoiakie. 1. Sakramentalne, ato w Sądzie wewnętrznym Sumiennym, czyli w Sakamencie Pokuty. Drugie Sądowe wyznanie w Sądzie zewnętrznym przed Sędzią ſwieckim albo Duchownym. Sylv de la.

P. Wyznanie jakowym ieſt dowodem, czyli Probacyą?

O. Jeſt rzeczywiście, między wſzyſtkiemi dowodami nayprzednieyſzym Dowodem. DD.

P. Wiele bywa takowych oſobiſtych wyznanio?

O. Wiele zaiſte. 1. Przed Sędzią przyzwoitym. 2. Przypadkowo o Jnſzey rzeczy nie o tey co pytano przed Sędzią przyzwoitym. 3. Przed Sędzią nieprzyzwoitym. 4. Oprocz Sądu, 5. z Zapalonego gniewu, 6. w Czaſie męczarni, 7. Wyznanie wprowadzone przez upor, 8. wyznanie błędne. Abb.

o Probacyach czyli Dowodach

P. Co ieſt Probacya, czyli dowodzenie?

O. Jeſt to wątpliwey rzeczy na Sądzie prawnie uczynione objaſnienie czyli okazanie, Azor de Probat: Powinna ſię zaś Probacya czyli dowodzenie czynić jawne niewątpliwe, bo wątpliwe dowodzenie nie okazuie; także nieogulne,

bo takowe nic nieſtanowi, ale przynaymniey pozor mieć prawdy; a jeśli by było wiele pozorow, powinny wſzyſtkie ſię w ſzczegulności dowodzić, gdyż Probacye dokondemnowania i odięcia Poſſeſsyi powińny bydź jako dzień jasne. Adb.

P. Jakiemi Sposobami bywa czyniona na Sądzie Probacya?

O. Wielo ſpesobami, 1. Po proſtu jakoby na ſamo weyrzenie w dziele przypadkowym, jako to w wiadomych rzeczach, w ktorych ſama rzecz dowodzi ſię przez oczewiſtość uczynku; jako gdy złodziey znaleziony bywa z kradzieżą, człowiek przyzabiciu z mieczem 2. Przez wielu ſwiadkow, albo przez iednego, ale z wielu dowodnemi znakami. 3. Przez Jnſtrumenta. 4. Przez wyznanie ſtrony. 5. Przez Pismo dawnych Kſiąg. 6. Przez gwałtowne doſiekanie, czyli przezumpcye mniemanie okim. 7. Przez oſławienie lub pogłoſkę. 8. Przez Przyſięgę. c. evidentia.

P. Granice iakowey Dyecezyi, albo Pola, iak bywaią dowodzone?

O. Przez Kſięgi ſtare, Przez Swiadkow, przez pogłoſkę. cum causam.

P. Wiele ieſt ſpoſobow dowodzenia?

O. Przez Oczewiſtość dzieła. 2. Przez ſwiadkow 3. Przez Jnſtumenta, czyli dokumenta. 4. Przez ſamochętne wyznanie.

P. Gdy by w iakim wyſtępku było wielu ſwiadkow, a żaden by niechciał ſwiadczyć, a wiadomy był by wyſtępek, czy Sędzia może kondemnować obżałowanego?

O. Niemoże, bo gdy idzie o ſzkodę trzeciego kogo, potrze-

trzebne ieſt prawdziwe dowodzenie, ale może prawnie poſtąpić przeciwko ſwiadkom onych dowięzienia podaiąc. c. tuae

P. Wieloraka ieſt Probacya?

O. Czworaka: 1. Doſkonała, iawna, i oczewiſta. 2. Wątpliwa. 3. Trudna. 4. Niemożna. Jawna ta ieſt, ktora żadney przy ſobie niezoſtawuie wątpliwości napr: Przez wyznanie ſtrony. 2. Przez ſwiadkow dowodzących w uczynku i w okolicznościach; 3. Przez Oczewiſtość i uznanie co Prawnie uczynili.

P. Co ieſt Probacya wątpliwa?

O. Ta, ktora zoſtawuie w umyśle powątpiwanie, abywa albo ſłowy, albo znakami, albo uczynkami, albo przez ſwiadkow; ſłowy kiedy kto mowi złośliwie tak, żeby mogło bydź rozumiano na złą, i na dobrą ſtronę, a tłumaczenie zawiſło odmowiącego woli napr: Gdyby ſię kto przyznawał że ieſt Heretykiem przez ſwoie uczynki, aprzeczył by iż on niewiedział, aby tak był Heretykiem, i że to Heretyckie dzieło uczynił bez Jntencyi. Znakami zaś, kiedy kto ręką albo okiem wzywa kogo w czaſie iakiego wyſtępku, a mowi że wzywał do iakey rzeczy ſprawiedliwey, a przypadkiem ſtał ſię wyſtępek. Uczynkami kiedy kto bieży w drogę przy ktorey ieſt Kościoł, a razem i dom nierządnicy, a niedowodzi ſię dla iakiey przyczyny w tę drogę biegał. Przez ſwiadkow, kiedy ſwiadkowie nieiednoſtaynie zaſwiadczaią, ale przeciwno mownie około uczynkow, albo okoliczności, albo ieśli ieſt tak wielu ſwiadkow kondemnuiących, iak wielu uwalniaiących; albo kiedy ſwiadkowie ſą z iedney ſtrony w większey liczbie, a z drugiey ſtrony większey ią powagi, a przeciwni. P.

P. Możeli kiedy dana bydź wiara iednemu świakowi?

O. Może bydź dana wiara w przypadkach, w ktorych niedzieie się przesąd, albo szkoda stronie. napr: Gdy chce dowodzić że Syn moy iest ochrzczony, albo żem Ja wypełnił Pokutę Sakramentalną

P. Ktore iest dowodzenie trudne czyli Probacya?

O. Ta, ktora się czyni o występku taiemnym ktorey dopuszczaiąc się, z natury ludzie kryią się napr: Dowodzenie o Herezyi, o Grzechu wszeteczným, o Kradzieży, o Apostazyi, w ktorych przypadkach koniecznie potrzebna iest aby Sędziowie bardziey wzbudzali się domniemaniem presumptionibus znakami sciągaiącemi się do tego; Pogłoską, okolicznościami, i wiadomością o życiu przeszłym obżałowanego, ani żeli pomowieniem Swiadkow.

P. Żądaiący, i Manifestuiący przeszkodę w Małżeństwie czy może bydź świadkiem?

O. Może bo tu nieidzie o iego Interes ale o ważność Małżeństwa. Abb.

P. Ktore iest dowodzenie niemożne, Probatio Impossibilis?

O. Te ktore przez świadkow niemoże bydź dowiedzione, iako to: podusaczanie do nierządu, *Sollicitatio* na Spowiedzi, ktorey sekret, i pieczęć pod karami ciężkiemi od Kościoła ustanowione są; a tak zdaie się że mąż gorliwy zostawuie samą żonę swoią z spowiednikiem na czas iaki mu się lepiey widzi potrzebny; a wtym występku dosyć iest naszczególnych świadkach. Greg. XV. in bat:

P.

P. Napisy czyli Inscripcia, starodawne na Kamieniach iaki czynią dowod?

O. Czynią nieiakis dowod iako rzecz publiczna, iawna, i od wszystkich uwierzona Abb.

P. Zwyczay do świadczony, iaki czyni dowod?

O. Wielki dowod i zupełny, ieśli by był dobrze dowiedziony, i od niepamiętnych czasow wprowadzony, a ma ważność choć by Xiąże onim niewiedział. Abb.

P. Zaprzeczna Probacya, kiedy bywa zawieszona?

O. W ten czas kiedy iest ściśniona miescem, czasem, i oczewiście dowodzi, że w takim czasie niebył na onym miescu, gdzie popełniony występek. Abb.

P. Zaprzeczna negativa, iako to: w osobach iak może dowodzić?

O. Wzrącz niemoże bydź dowiedziona; *napr:* żem Ja niezezwolił, ale wybocznie mogę z aktow poprzedzaiących, i następuiących dowodzić żem niezezwolił z mocy Possessyi, albo pisma, ktore to lubo są præsumpcie, domniemania, na nich iednak przestaie się, kiedy są iawne. Abb.

P. Z mocy prawa na iakey Probacyi przestać należy? czy na tey ktora iest przez świadkow, czy na przeciwney ktora bywa przez Instrumenta?

O. Na tey ktora iest przez świadkow, gdyż Instrumenta wynalezione są dla słabości pamięci ludzkiey, lecz gdzie są świadkowie, i pamięć mocna, tam Instrumenta niesą potrzebne.

P. Ktorzy świadkowie nieważą, ani im wierzy się?

O.

O. Pospolicie świadkow sobie przeciwno mowiących świadkowie poiedynczy, i świadkowie złey sławy. c.

P. Sąd iako się czasem Rozumi?

O. Za gwałtowną prezumpcyą, za zupełną Probacyą, i znaczny dowod złoczyństwa. Abb.

P. Przysięga kiedy w rozprawie bywa nakazana?

O. W Niedostatku dowodow. Atoli Aktor ktory zupełnie dowodzić niema bydź przymuszony do Przysięgi, ponieważ Przysięga iest tylko potrzebna w niedostatku dowodow. c. Ani nawet gdyby Aktor niedowiodł, nie iest obowiązany przysięgać, bo gdy on niedowodzi, tedy obżałowany, staie się uwolniony.

P. Znaki czyli Jndicia, iaki czynią dowod?

O. Jeśli są iasne; i niewątpliwe, kondemnuie się obżałowany, ieśli są ciemne i wątpliwe, bywa męczony. Abb.

P. Które są znaki i zdania niewątpliwe?

O. Te, które według rozsądku ludzkiego niepodpadaią omyłce. napr: iako gdy komora ma tylko iedne drzwi, a ieden by kto wyszedł z mieczem zakrwawionym, a tamże znaleziony człowiek umarły, niewątpliwie można sądzić, że ten mieczem niosący zabił człowieka, ale ieśliby było dwoie drzwi niemożna sądzić, bo przez druge drzwi zboyca mogł wyniść, w tedy będą znaki wątpliwe, a przystępuie się do męczarni nie zaś do kondemnowania. Abb.

P. Czy obowiązanyże kto przeciwko sobie dawać dowody, ale bo Pisma?

O. Obżałowany nie iest obowiązany; atoli wzaiemne dokumenta, tak Aktor iako i obżałowany, powinni sobie pokazać

P. Lichwiarz czy obowiązany dać instrumenta, w ktòrych zamykaią się lichwy?

O. Obowiązany i z taiemney przyczyny grzechu, ktòrego się dopuścił, Abb.

P. Notariusz czyli Pisarz iakie instrumenta powiniem wydać?

O. Jako osoba publiczna, wszystkie instrumenta pospolite wydawać powinien tak obżałowanemu, iako i Aktorowi Abb.

P. Jeśliby kto extraktem wyiął iakowy instrument za swoie pieniądze, i usiebie ma, czy powinien one wydać, i Kopią dać stronie przeciwney?

O. niepowinien, gdyż swemi pieniądzami kupił, a prawa ktòre mowią o podaniu Jnstrumentow; mowią tylko o instrumentach oryginalnych nie o extraktach.

P. Obżałowany w iakich przypadkach powinien wydać instrumenta Aktora do ufundowania iego intencyi?

O. w Dwoch: 1. w Sprawie Małżeństwa dla niebespieczeństwa Sakramentu aby w Materyi tak wielkiey niepobłądzono. 2. Jle kroć mogł by wyniknąć grzech, ieśliby taki instrument niebył wyiawiony. Abb.

P. Jnstrument od Notaryusza iak ma bydź wydany?

O. Całkowity, aby się do całey sprawy ściągał, i za rozkazem Sędziego i z powagą zapozwawszy stronę przeciwną do widzenia, aby było oznaymiono, i poprawiono razem z

O. Pospolicie świadkow sobie przeciwno mowiących świadkowie poiedynczy, i świadkowie złey sławy. c.

P. Sąd iako się czasem Rozumi?

O. Za gwałtowną prezumpcyą, za zupełną Probacyą, i znaczny dowod złoczyństwa. Abb.

P. Przysięga kiedy w rozprawie bywa nakazana?

O. W Niedostatku dowodow. Atoli Aktor ktory zupełnie dowodził niema bydź przymuszony do Przysięgi, ponieważ Przysięga iest tylko potrzebna w niedostatku dowodow. c. Ani nawet gdyby Aktor niedowiodł, nie iest obowiązany przysięgać, bo gdy on niedowodzi, tedy obżałowany, staie się uwolniony.

P. Znaki czyli Jndicia, iaki czynią dowod?

O. Jeśli są iasne; i niewątpliwe, kondemnuie się obżałowany, ieśli są ciemne i wątpliwe, bywa męczony. Abb.

P. Które są znaki i zdania niewątpliwe?

O. Te, które według rozsądku ludzkiego niepodpadaią omyłce. napr: iako gdy komora ma tylko iedne drzwi, a ieden by kto wyszedł z mieczem zakrwawionym, a tamże znaleziony człowiek umarły, niewąpliwie można sądzić, że ten mieczem niosący zabił człowieka, ale ieśliby było dwoie drzwi niemożna sądzić, bo przez druge drzwi zboyca mogł wyniść, w tedy będą znaki wątpliwe, a przystępuie się do męczarni nie zaś do kondemnowania. Abb.

P. Czy obowiązanyże kto przeciwko sobie dawać dowody, albo Pisma?

O. Obżałowany nie iest obowiązany; atoli wzaiemne dokumenta, tak Aktor iako i obżałowany, powinni sobie pokazać

P. Lichwiarz czy obowiązany dać instrumenta, w ktòrych zamykaią się lichwy?

O. Obowiązany i z taiemney przyczyny grzechu, którego się dopuścił, Abb.

P. Notariusz czyli Pisarz iakie instrumenta powinien wydać?

O. Jako osoba publiczna, wszystkie instrumenta pospolite wydawać powinien tak obżałowanemu, iako i Aktorowi Abb.

P. Jeśliby kto extraktem wyiął iakowy instrument za swoie pieniądze, i usiebie ma, czy powinien one wydać, i Kopią dać stronie przeciwney?

O. niepowinien, gdyż swemi pieniądzami kupił, a prawa które mowią o podaniu Jnstrumentow; mowią tylko o instrumentach oryginalnych nie o extraktach.

P. Obżałowany w iakich przypadkach powinien wydać instrumenta Aktora do ufundowania iego intencyi?

O. w Dwóch: 1. w Sprawie Małżeństwa dla niebespieczeństwa Sakramentu aby w Materyi tak wielkiey niepobłądzono. 2. Ile kroć mogł by wyniknąć grzech, ieśliby taki instrument niebył wyiawiony. Abb.

P. Jnstrument od Notaryusza iak ma bydź wydany?

O. Całkowity, aby się do całey sprawy ściągał, i za rozkazem Sędziego i z powagą zapozwawszy stronę przeciwną do widzenia, aby było oznaymiono, i poprawiono razem z

determinowanym dniem. Abb.

P. Czy dosyć na Kopii instrumentu w sądzie, czy też potrzebny Originał?

O. Dosyć iest na Kopii wydaney z uroczystościami Prawa, a originał powinien bydź przy Notariuszu, dla niebespieczeństwa, aby niezaginął. Abb.

P. Probacia przez instrument, i przez Allegacye, czyli zarzuty kiedy ma bydź przypuszczona?

O. w Każdym czasie, nawet po zakończeniu sprawy.

P. Zrodzony z Cudzołoztwa, możeli bydź domniemany za prawnie zrodzonego?

O. Przed Probacyą Cudzołoztwa, rozumie się bydź zrodzony z prawa Małżeństwa, bo (iako mowi Prawo) Matka pewna, Oniec zaś ten którego Goły Małżeńskie ogłotka pewna, Oniec zaś ten którego Goły Małżeńskie ogłoszły; a zawsze rozumieć należy dobrze na strone Małżeństwa, poki co przeciwnego iaśnie się nie okaże. Abb.

P. Jeśliby sama wyznała Matka, że ten Syn nie iest z iey Męża, czy też iey wierzyć można?

O. Nienależy, ani Syn obowiązany iest wierzyć w Sądzie zewnętrznym, ani wewnętrznym, ani odstępować honorow, ani dziedzictwa, z strony wynikaiących, bo zawsze należy trzymać dobrze o Małżeństwie. Abb.

P. Panieństwo iak bywa dowodzone?

O. Przez opatrzenie od Matron biegłych i doświadczonych w tey mierze, po opatrzeniu uczynionym, i przez onych przysięgę. Abb. in C. pro pos.

P. Jeśliby Niewiasta niebyła uznana od Męża, a weszła by do Monasteru, a potym ustało by życie Mnisk ie, czy powinna bydź oddana Mężowi?

O.

O. Jeśli by oboie nato zezwolili powinna bydź oddana; ieśli by zaś Niewiasta niechciała bydź skażoną od Męża, albo niemógł być warunek o nieskażeniu, niema bydź oddana dla wielkiego przywileiu Panieństwa.

P. Sędzia przez iakie stopnie postępuie dowydania sprawiedliwey Sentencyi?

O. Przez cztery 1. Pozałożeniu prozby Aktora, a pozaproszeniu obżałowanego, Sędzia ma powątpiwanie, ani powinien pociągać za Aktorem, a ni za obżałowanym. 2. Jeśliby letki iakowy znak był albo dowod, Sędzia przychodzi w podeyrzenie 3. Jeśli by powstały mocnieysze dowody za obżałowanym, albo za Aktorem, Sędzia zaczyna wchodzić w mniemanie, a te mniemanie niedosyć ieszcze do sentencyi. 4. Jeśli by w sprawie byli probacye, wten czas Sędzia przychodzi do zawierzenia i o prawdzie tey rzeczy, lub o występku, i może wydać Sentencyą. Abbas in C. testio.

P. Zmiękczenie podarunkami swiadkow, czy wystarczy do retraktowania sentencyi?

O. Jeśli by to dowiedziono oczewiście że sprawa należycie dowiedziona wystarczy, gdyż Sędzia ugruntował się naprawdzie, i prawności swiadkow, a zepsuwszy fundament, sentencya też, czyli dekret zepsować się musi. Abb. in c. licet.

P. Jeśli by probacya obżałowanego i Aktora były równe, za którą stroną Sędzia powinien dekretować?

O. Za stroną obżałowanego, któremu należy sprzyiać, z mocy prawa; procz ieśli Aktor popierał sprawę zbawienną, bo wten czas bardziey sprawie zbawienney sprzyiać należy. C. ex literis.

P. Kiedy obżałowany bywa pochwycony w Akcie bliz-kim, albo na ſamym wyſtępku, czy dość natym aby był Kon-demnowany?

O. Zapewnie doſyć, bo złoczyńſtwo ieſt iawne, i iaw-ność złoczyńſtwa ieſt zupełna probacya.

P. Sędzia możeli powtórnie wypytywać ſwiadkow przy-ciemnych i wątpliwych?

O. Może z urzędu ſwoiego, a nie zaś naprożbę ſtrony. Abb.

P. Jeśli by Aktor, i obżałowany dowodzili Jnterdyktem o utrzymaniu poſſeſsyi, Sędzia zakim powinien dekretować?

O. Zatym, kto dowiodł że ma dawnieyſzą Poſſeſsyą, albo który lepſze probacye ſtawił, a ieśli by wewſzyſtkim były rowne tedy obżałowanemu ſprzyiać należy. C. licet de probationibus.

P. Sędzia przy kim powinien dekretować?

O. Przy piſarzu, czyli Notariuſzu, i dwóch lub trzech ſwiadkach, aby prawda zawſze ſię okazywała. C. Quoniam.

P. Gdzie większa powinna bydź probacya, czyli w obywatelſkich, czy też w kryminalnych ſprawach?

O. Większa powinna bydź w kryminalnych.

P. Kiedy Sędzia powinien biegłych zaciągać, i jacy co biegli i znaiący ſię bydź powinni?

O. Kiedy w takiey ſprawie niemaſz probacyi, a w trudnieyſzey ſprawie wielu biegłych używani bydź powin-ni, a co większa wybrani od ſtron, choć by ſię niezgadzali Sędzia iednak znich wnoſić może i zakończyć; w małey zaś ſprawie dość będzie naiednym biegłym w Prawie. Abb.

P.

P. Xiąże gdy by uczynił kontrakt z ſwoim poddanym, czy obowiązany ieſt?

O. Obowiązany przynaymniey naturalnie, a chociaż niemoże bydź przymuſzony, powinien iednak wypełnić, bo mocnieyſza prawda bydź powinna w Xiążęciu, niżeli w in-nych ludziach. Abbas.

P. Sentencya biegłych Ludzi w Prawie możeli bydź odwołana przez inſzych biegleyſzych?

O. Niemoże, procz ieśli by w terminie od niey appel-lowano, inaczey przechodzi na rzecz oſądzoną, gdyż przeto iż ſwiadomi Prawa byli do tey ſprawy wezwani ſtali ſię pra-wdziwemi Sędziami tey ſprawy. Abb.

P. Ceſarz przed kogo może bydź zapozwany?

O. Przed Papieża, od którego ma Panowanie. Abb.

P. Aktor możeli przymuſić obżałowanego, aby od-powiadał na domagania ſię i ſwiadectwa?

O. Może aby ſię uwolnił od dowodzenia, gdyż czaſem zaſwiadczenia wyznane, czynią nayzupełnieſzą probacyą. Abb.

P. Jeśli by mąż przyſiągł że poznał żonę, a niewiaſta przez matrony ſwiadome (które ſię nazywaią Baby) dowo-dziła by że nieieſt ſkażona, komu bywa wierzono?

O. w Tym przypadku niebywa wierzono Przyſiędze mężowey który przyſiągł w rzeczy własney. Abb.

ROZMOWA XVI.

o Probach w Wyſtępkach Taiemnych naytru-dnieyſzego Dowodzenia

P. Które ſą Taiemne wyſtępki?

O.

O. Te wſzyſtkie wyſtępki, ktorych ludzie dopuſzcaiąc ſię naturalnie, kryią ſię dla wſtydu, albo dla ciężkożći kary, ktorych dowodzenie niełatwo miane bydź może. jacob Novell.

P. Jaka uſtawa, czyli Rguła bydź może, by poznać które wyſtępki barziey ſą taiemne, azatym trudnieyſze dowodzenie?

O. Sędzia powinien zważać iaki wyſtępek gdzie może bydź popełniony z mnieyſzym uczeſnictwem oſob, tak, iżby wyſtępek którego ieden człowiek ſam bez uczeſnictwa drugiego, mogł popełnić, ten był tardziey taiemny, aniżeli wyſtępek między dwoma; azatym w wyſtępku trudnieyſzey Probacyi, mnieyſza bywa naznaczona kara. muſsard.

P. Ktory ſię nazywa wyſtępek taiemny?

O. Ten ktòry ſię niełatwo dowodzić może, ani przez ſentencyą Sędziego ani przez wyznanie ſtrony, ani przez dowodzenie ſwiadkow, ani przez iawnosć i publiczną ſławę in c. veſtra.

P. Co ieſt ſława Fama, czyli Pomowiſko?

O. Sława ieſt to okim pewne mniemanie, dobre, albo nieiakoweć rozumienie, ktore maią wielu ludzi, że ktoś dopuſzcza ſię iakiego wyſtępku wſzczegulności tentego atentego: chociaż by on tego i niedopuſzczał ſię; taki człowiek ieſt oſławiony jnfamatus o taki wyſtępek; aieśli ten wyſtępek znatury ſwoiey ieſt taiemny, poſtępować znim trzeba przez dowodzenia i znaki. ſey. inclarr.

P. Co zarożnica miedzy oſławieniem i ſzemraniem rumor rzeczonym?

O.

O. Szemranie czyli Rumor, czy też pogłoſka bywa, kiedy ktòra część ſąſiadow o iakim wyſtępku ſzemrze, zwątpliwoſcią bez dowodnego fundamentu; ataka pogłoſka ſama nieczyni dowodu wtaiemnych wyſtępkach, ale do pomaga do probacyi, ſława zaś ieſt kiedy całe miaſto uwiadomione; albo większa część twierdzą oiakim wyſtępku iako by pewnym, aten ieſt wielki dowod o wyſtępkach taiemnych; a chociaż niewſzyſcy czynią zaſwiadczenia, doſyć aby ktokolwiek ztego ludu zaſwiadczał; odwołuiąc ſię do wſzyſtkich wiedzących że to prawda Abb.

P. Wyſtępek wiadomy Delictum Notorium kiedy bywa, i iak znim poſtąpić należy?

O. Kiedy bywa wiadomy od ſamego obżałowanego przez wyznanie uczynione, na ſądzie, albo przez dekret wydany od ſędziego, albo przez oczewiſtość uczynku, ktòry ſię żadnemi wycieczkami ukryć niemoże napr. gdy by kto był znalezion na ſamym dziele wyſtępku, taki wyſtępek zowie ſię wiadomy *Delictum notorium*, a znim nietrzeba poſtępować przez Koniektury, Podeyrzenia, wyſzlakowania, ale przez poſpolite dowodzenia, Racya. bo w oczewiſtych nie ſą potrzebne znaki, ani domniemania, præſumpciæ Abbas.

P. Które ſą Gatunki wyſtępkow taiemnych?

O. Wiele ich zaiſte ieſt. 1. wyſtępek poproſtu taiemny, ktòry wſamym umyśle zawija ſię, iako to: Herezya, błąd wrozumie, nieprzyiaźń, nienawiść, ſzpetna pożądliwość ate wyſtępki ſamemu Bògu tylko wiadome, ktòry ieſt badaczem ſerca, otych wyſtępkach rzadko Kościoł ſądzi. 2.

By-

Bywa wyſtępek taiemny przypadkiem albo umyſłu niema tam nikogo przytomnego napr. gdzie człowiek był zabity. 3. Bywa też wyſtempek nieoczywiſty kiedy nie wſzyſtkim, alie mało komu wiadomy, tak, że ztrudnoſcią; chibaby wielkey dołożono pilności, mogł by bydź odkryty, c. Deus qui. Tudzież wyſtępki cielesne iako to proſte Purubſtwo, ſkalanie Panien, nałożnictwo, podkładanie płodu; Kazirodztwo, cudzołoſtwo, ſodomia, Herezya, Apoſtazya, wina obrażonego maieſtatu, ſpiſki na kogo, wydanie, radzienie na zaboyſtwo, albo otrucie, paſzkwile, zapalenie, wyſtrzelenie, ztorego komu ſmierć na ſtąpiła namiſcu taiemnym, albo wpolu, fałſzywa moneta, Kradzież, chytroſć, zdrada, zmyſlanie, zfałſzowanie piſm, i dokumentow, zabieganie drog, ſymonia, lichwa, podufzczanie na nierząd na Spowiedzi, które to wſzyſtkie wyſtępki nayuſilniey kryć ſię zwykły od towarzyſtwa ludzkiego. Jacob Novell.

P. Jakiegoż dowodu potrzeba owyſtępkach Taiemnych?

O. Chociaż zmocy Prawa potrzebne ſą dowodzenia i na wyſtępki by nay awnieyſze, iednak w wyſtępkach taiemnych daleko mnieyſza probacya wyſtarczy, i potrzebna ieſt, aby ſędziowie wzbudzili ſię domniemaniami czyli Prezumpcyami, wiadomość zuprzedzonych z znakow zaciągaiąc, przez Koniektury czyli wyſzlakowanie przez oſławienia poprzedzaiące, czaſem i zaiednym ſwiadkiem, czaſem i zaſpołecznikiem. Racya, bo te wyſtępki ſame z ſiebie naturalnie dowodzić ſię niedaią, a przecie aby wyſtępki nieuchodziły bez kary, iakimkolwiek ſpoſobem mogą ſię do-

P.

wieść. Mascard: si quis.

P. Czy może bydź pewna i niezawodna Reguła, albo nauka Sędziom, które znaki, albo Prezumpcye, i domyślania ſię, potrzebne ſą w każdym wyſtępku Taiemnym, do zwyczaynego, albo nadzwyczaynego ukarania?

O. Niemoże bydź, ale zoſtawuie ſię wolnemu rozſądkowi dobrego Sędziego, ktòryby rozſądził znaki koniektury, Prezumpcye że ſą doſtarczaiące, albo nie, z własności oſob, z poprzedzaiących, i naſtępuiących okoliczności, z mieſca, z twarzy, z uſt, z przeſzłego życia, tego człowieka, ktòry o wyſtępek ieſt obżałowany. l. 3. ff. de teſtibus.

P. Co ieſt Prezumpcya domnieniania, które o potaiemnych wyſtępkach ſłużnowi dowodzenie?

O. Jeſt to do ciekanie umyſłem przez Jmaginacyą, czyli mniemanie wſzczęte z Koniektury, czyli poſzlakowania, i ze znaków, gdy Sędzia rozważa taki wyſtępek popełniony Naprzyk: przed Piotrem. Abb:

P. Co to ſą znaki, i w czym ſię rożnią?

O. Znaki *Jndicium* ieſt iako by ślad, ktòry ſię wydaie w człowieku, albo na odzieniu, albo na mieczu, ukazuią że od niego taki wyſtępek popełniony. Uciekanie ieſt znak dowodny zupełny, i niezupełny, bliſki, i daleki, Batt; in fin. ff. de quæſtionibus.

P. Ktòreż Prezumpcye ślady Jndicia wyſtępków taiemnych doſtarczaią do ukarania bez świadków?

O. Kiedy bywa prezumpcya z Prawa, albo z zgwałcenia Prawa, i naygłownieyſza, i kiedy ślady ſą niewątpliwe, to ieſt ludzkim zdaniem niemogące mieć omyłki, naprzyk: Gdyby

kto śpiący z Towarzyszem w zamkniętey komorze, znaleziony był zabity mieczem, a zważać potrzeba, że w tedy takowe znaki, i prezumpcye powinny znayd wać się w aktach, gdyż stawią się zamiast probacyi. Abb: Tudzież gdy winowayca drży, mieni się, kłamie, co innego odpowiada, zapiera się, że nieznał tego człowieka, bo w ten czas wielka dowodność przeciw obżałowanemu, i postępuie się do męczarni.

P. Iacy świadkowie maią bydź w taiemnych występkach?

O. W niedostatku innych, przypuszczaią się wszyscy którzy się zdrowego rozsądku, to iest: i niewiasty, i nieuczciwi ludzie, wyklęci, i Towarzysze występku, dla iaśnieyszego poznania prawdy, mieysca, sposobu, okoliczności, a te w taiemnych występkach ich świadectwo wielki czyni dowod. DD.

P. Ktoż iest świadek sposobnieyszy?

O. Ten, w którym znayduią się sposobne charaktery, iako to: stan, płeć, wiek, rozeznanie, sława, fortuna. Nakoniec w występkach taiemnych dosyć i naiednym świadku szczególnym według Prawa, przy innych dowodnych znakach; wszakże do włożenia kary, powinien bydź świadek nad wszelkie wyłączenie większy, któremu by nic z Prawa niemogło zarzucić. Glos.

P. W dowodzeniu występków cielesnych iakich potrzeba Prezumpcyi i znaków?

O. Mieysce, osobność, wiek, życie dawnieysze, widywanie się, obcowanie potaiemne: dotykanie wstydliwe, uczęszczanie do domu Niewiasty samotne, posyłanie listów, podarunków skrytych, rozkoszne życie w pokarmach i napoiach, w mię-

miękkich odzieniach, wyłewanie się na śmiechy i żarty, z niewiastami wielka poufałość. Abb:

P. W prostym porubstwie iaki dowod bywa?

O. Dosyć natym, ieśliby świadkowie widzieli człowieka i niewiastę w taiemnym mieycu wzaiem się całuiących, ieśliby przytym była iaka pogłoska, albo iakowy znak będzie dowodnym zaświadczeniem, osobliwie w Kleryku młodym. Abb.

P. Nałożnictwo iak bywa dowodzone?

O. Przez znaki, to iest: uczęszczaniem samotym męszczyzny do Niewiasty, albo wzaiem, przez podarunki dane, przez pogłoskę publiczną, i tym podobne.

P. Kazirodztwo iak się dowodzi?

O. Przez świadków w pokrewieństwie, albo powinowactwie, a tak przypuszczeni bywaią Ociec i Matka krewnego, i więcey ważą nad innych świadków.

ROZMOWA XVII.

o Swiadkach i zaswiadczeniach.

P. Dowodzenie przez świadków czemu w prowadzone?

O. Aby rzecz która przez świadectwa i Pisma nieokazuie się, przez świadków było obiawiona, Glos;

P. Jak wielki iest dowod przez świadków?

O. Jeśliby świadkowie wyżsi byli nad wszelką excepcyą, tedy dowodzenie naymocnieysze a drugie ieszcze mocnieysze po wyznaniu stron. Glos. ubi supr. Zkąd świadek powinien bydź sposobny, któremu żadne wyłączenie, czyli excepcya, takie zadać się niemoże, któreby go niesposobnym uczyniło.

P. Czego potrzeba aby świadek był sposobny.

O. Stan, płeć, wiek, rozeznanie, sława, i fortuna, Stan aby Swiadkowie byli wolni, a nie sługy; Płeć aby byli męszczyzni, a nie zaś niewiasty, ktore z mocy Prawa Kanonicznego nie bywaią za świadkow brani, oprocz zbrodni popełnioney od nichże samych. Tudzież przeciwko Klerykowi w niedostatku Jnnych świadkow, Quoniam de testi. Wiek, w obywatelskich sprawach większy nad lat 14. w Kryminalnych zaś większy nad lat 20. gdyż idzie o życie, ktore droższe iest nad bogactwa. c. f. testes. Rozeznanie, takie bydź powinno, aby mogł świadek rozeznać rzecz i prawdę od fałszu a przeto niepowinien bydź niedorostek. Sława, aby niebył Jnfamisem tak według Prawa, iako i z swoich dzieł. Fortuna, żeby niebył żebrak onym ubostwem dla ktòrego trzeba się obawiać iżby dla boiaźni nędzy, prawdy niezamilczał. C. si quis Testium. Zkąd żebrak o ktòrym podeyrzenie, że łatwoby dał się przekupić, albo odstraszyć, albo obietnicami, podarunkami uwieść, chciwości, łaski, przyiaźni, bywa od świadectwa odrzucony. Atoli ubogi uczściwego pożycia, niechciwy namiątki, więcey poważaiący sumnienie, i dobre Jmie, bywa świadkiem prawdziwym, i daie mu się Wiara. Glos:

P. Jakiey że wiadomości Sędzia od świadka wyciągać powinien?

O. Tey, ktòra wynika z używania zdrowych zmysłów człowieka, to iest: ieśliby była rzecz dotkliwa, że ią dotykał. Czutna że ią słyszał, a powinien bydź pytany iak? kiedy? naiakim miescu? w iakim czasie? przykim? Abb. Powinien

nien zaś bydź świadek wierny Katolik, niemaiący nizkim nienawiści, ani ściśley przyiaźni.

P. Wielorakaż iest nienawiść?

O. Dwoiaka: iedna szczegulna, Prywatna, kiedy kto ma niechęć, czyli nieprzyiaźń, ku iakiey osobie; druga publiczna, czyli ogulna, kiedy kto publicznie wszystkich ma w nienawiści, Naprzyk: grzesznikow, bo też ogulnie wszystkie grzechy, i występki nienawidziemy. Abb. Atoli od świadczenia odpędza sama nienawiść prywatna ku iakiey osobie, gdyż publiczna niepsuie świadectwa. Abb.

P. *Wielorakaż bywa przyiaźń?*

O. Dwoiaka: cielesna, i litościwa Charitativa, cielesna dąży do cielesnych lubieżności, albo do jnnego zamiaru człowieczego. Litościwa przyiaźń ma wzgląd na Boga iako na cel swòy i przyczynę formalną przyiaźni, dla ktòrego bliźni bywa miłowany. C. de Parentela. Cielesna przyiaźń tedy odpędza od świadczenia. Abb.

P. Wyprowodzenie świadkow w iakiey liczbie bywa?

O. Troiakie bywa przypuszczone, a czwarte niedopuszcza się bez solenności prawney, aby koniec był rozprawom. C. in causis.

P. Jakaż iest Solenność prawna?

O. Przysięga ktòrą czyni maiący świadczyć, że do iego wiadomości nieprzyszło wiedzieć o takich świadkach, i że czwartego żadnego za świadczenia, nieczynił umysłem rozszerzenia teyże wiadomości, ani zbytkuiąc, ale poszukiwaiąc sprawiedliwości. Abb.

P.

P. *Zaświadczenia Attestationes uczynione w iednym Sądzie, należytym, czy ważne są i w innych Sądach?*

O. Jeśliby należycie czynione były, ważne są.

P. *Swiadkowie iak powinni bydź examinowani, czyli wypytani?*

O. Poiedyncze, i taiemnie, w niebytności drugiego świadka, inaczey nic warto. C. Vener. A ieśliby świadek niewyraznie mówił, może bydź i drugi raz pytany, nawet po publikacyi; a powinni świadczyć zwidzenia rzeczy bywszey, daiąc należytą sprawe swego świadectwa. Zkąd zapytany o iedney częstce, a on by o inney częstce zaświadczał, nieważnie świadczy, bo tylko otym mówić powinien o co pytany. Rownie też nieważy gdyby powydanym świadectwie świadek umarł, gdyż potwierdzenie tegoż świadectwa na sądzie z mocy Prawa iest potrzebne.

P. *A ieśliby który świadek chciał poprawić swoie świadectwo czy to może bydź?*

O. Może bydź ale zaraz, albo przed publikacyą.

P. *Akt zaświadczenia naiaki czas bywa odłożony?*

O. Na czas przysięgi, chociaż złczenie mogło by bydź inszego dnia, gdyż świadkowie powinni przysiądz, że maią prawdę mowić, i powinni bydź upominani od sędziego z obydwoch stron.

P. *Swiadek któryby komu przysiągł że niebędzie świadczył, czy powinien bydź przymuszony, do mowienia Prawdy?*

O. Powinien bydź przymuszony karami, więzieniem, cenzurami, osobliwie że taka przysięga nieobowiązuie, iest to bowiem przeciwko wykonaniu sprawiedliwości.

R.

P. *Jeśliby kto przysiągł komu niewyiawić sekretu, a o też rzecz był zapozwany do świadczenia, co ma czynić?*

O. Powinien powiedzieć prawdę, a niegrzeszy onę mowiąc, podprzysięgą, bo on nieobiawia sekretu sobie powierzonego, iuż bowiem Jnsi pierwey ten sekret obiawili, a on tylko niesprzeciwia się prawdzie.

P. *Jeśli by świadek pierwey świadczył, a potym przysiągł, czy ważno:*

O. Nieważno iest, bo przysięga iest akt substancyalny, do okazania prawdy.

P. *W ktorych sprawach trzeba przestać na Przysiędze?*

O. W tych, ktore zawisły od sumienia czyiego, ieżeli przez Jnsze sposoby niemoże bydź rzecz dowiedziona. Abb.

P. *Strony mogąli odpuścić przysięgę świadkom, bez woli Sędziego?*

O. Mogą, bo to w prowadzono iest ku pomocy stron, ktore mogą zrzec się, a zaś urząd Sędziego iest tylko stronay do zgody przyprowadzić. Abb.

P. *Swiadek możeli przysiądz przez Prokuratora?*

O. Niemoże, ponieważ iest Akt należący do własnego sumienia, ani może bydź wierzono ieśli by kto bez przysięgi co mowił słowem, lub Pismem, gdyż to iest przeciw porządkowi Prawa, i przeciw miłości. C. nuper.

P. *Kiedy się postępuie przez Jnkwizycye, strona czy powinna bydź zapozwana do przyięcia świadkow?*

O. Nie bynamniey, atoli do publikacyi świadectw, przypozwana bydź powinna strona. Abb. Tudzież Sędzia może

że i potaiemnie wypytać świadkow, ieśliby się obawiano przemocy Przeciwnika; świadectwo bowiem ważne było by, chociaż by strona przypozwana stawić się niechciała, ani być przytomną w czasie przysięgi Swiadkow. byle by potym była przytomna, chociażby nie Pan, ale Prokurator iego był przytomny, zapozwany. Doliczby zaś świadkow dosyć iest, aby w ustach dwoch, albo trzech, stanęło wszelke słowo. S. Thomas. Jednego zaś świadectwo w tych tylko sprawach wystarczy, w ktorych nieidzie, o szkodę drugiego. napr. Jeśli iest kto Okrzczony, ieśli Kościoł iest Poświęcony, ieśli kto iest żonaty, albo nie. Abb.

P. Jeśli by czyniący Testament roskazał, aby zawierzono w takey rzeczy świadectwu iednego, albo w rozporządzeniu iego Testam entu czy potrzebne iest zapozwanie strony?

O. Nie iest potrzebne, bo iest przypadek dosyć iawny; ieden zaś świadek niestanowi zawierzenia, ale tylko pomnaża Prezumpcye. zaczym nietrzeba zważać, naliczbę świadkow, ale na powagę, i na zgodne ich zaświadczenia z Prawem pospolitym, bo bardziey wierzyć potrzeba dwom świadkom twierdzącym o rzeczy pewney, aniżeli przeczącym o niepewney. Abb.

P. Ludzie wykraczaiący, i Infamisowie kiedy mogą bydź przypuszczeni do świadczenia?

O. W rzeczy nayszkodliwszey Fiscalisami albo Rzeczypospolitey albo w Xiążęciu Abb.

P. Oskarżaiący kiedy może świadczyć?

O. Tylko w ten czas, kiedy idzie o poprawę występku, albo

albo o malutką karę, a nie zaś w karaniu prawnym Abb.

P. W ktorych przypadkach mogą bydź znowu przyięci świadkowie w tych że samych, albo wprzeciwnych Artykułach?

O. Abbas odpowiada, że w czternastu przypadkach. 1. W sprawie małżeńskiey, dla niebespieczeństwa Sakramentu. 2. W sprawie Apellacyi. 3. Gdzie niezachodzi excepcya rzeczy osądzoney. 4. Zaginęła Instancya dla upłynienia dwoch lat, albo trzech. 5. Kiedy mowy świadkom wykradzione albo spalone, albo zatracone, 6. Takoż gdy sprawa się toczy, między wielo osobami, albo się w mieyscu trzeci Oppositor albo wiąże się nanowo. 7. Kiedy się odmienia sposob traktowania, iako gdy by, Probacye były poczynione w summariuszu, a publikowane w zupełności, około tych że Artykułow, tedy mogą bydź Inst przyięci. 8. Kiedy bywa Restytucia Małoletnemu, albo Kościołowi. 9. W sądzie Inkwizycyi, ktora postępuie z urzędu Sędziego. 10. Jeśli by kto wzrącz chciał dowodzić fałszu świadkom. 11. Jeśli by w niewiadomości, albo przeciw woli strony publikowanie świadkom nastąpiło. 12. Jeśli by Sędzia Arbiter umarł uczyniwszy publikacyą, a rozsądzenie niebyło by zakończone, na woli strony zostaie około tych że Artykułow, prezentować wzrącz nowych świadkow. 13. Jeśli by kto dowodził że iest zwiedziony więcey nad połowę ceny, a świadkowie tego nie zeświadczyli, ani obiaśnili, ilości uszkodzenia, więcey nad połowę. 14. Gdy iakowi świadkowie byli pytani, ale niezupełnie. 14. w Przypadku Kryminalnym l. Divus ff de Quæstionibus.

P. *Zydzi iezli mogą ſwiadczyć przeciwko Chrześcianom?*

O. Niemogą, a toli Chrześcianie przeciw nim, dobrze mogą. C. Judei.

P. *Swiadkowie ſobie przeciwni taką pewność ſtanowią?*

O. Zadney pewności nieſtanowią.

P. *Uczeſnik wyſtępku, możeli być ſwiadkiem?*

O. Niemoże, procz ieśliby był Towarzyſzem w całey ſprawie bo czyni w rzeczy ſwoiey, ieśli by zaś był Towarzyſzem w którey cząſtce ſprawy, tedy może mowić ſwiadectwo za Towarzyſza w innych częściach ſprawy w których niebyło iego korzyſcią. Jnnocen. C. 3.

P. *Jeśli by ſwiadek miał podobną ſprawę, możeli bydź ſwiadkiem?*

O. Niemoże, aż by ſię pierwey ſam uwolnił, a wten czas może ſwiadczyć o drugim, bo zdaie ſię mieć w tym i ſwoy interes.

o *Przymuſzeniu Swiadkow.*

P. *Jaką karę powinien Sędzia w łożyć na ſwiadkow, niechcących zaſwiadczać?*

O. Zapomnożeniem ſię uporu, wzraſtać też powinna i kara, a zatym według iakowości ſprawy, i uporu, zdaniem Sędziego maią bydź karani. C. 2. de Teſt.

P. *w Jakich ſprawach maią bydź przymuſzeni ſwiadkowie?*

O. w Sprawie cywilney po upomnieniu, w ſprawie kryminalney, ieżeli wyſtępek inaczey dowiedziony bydź nie może. w Sprawie Małżeńſtwa koniecznie, a ieśli by był ſwiadek Kleryk, a niechciał ſtawić ſię, może bydź wyklętym, ſuſpendowanym, i złożonym, wſzakże Sędzia w pierwſzym pozwie może założyć karę, a toli do uſkutecznienia tey kary, trzy pozwy wydać powinien. leg. ad peremptorium ff de Judi. Wſzakże gdyby pod klątwą Sędzia zapozwał ſwiadkow napewny dzień, a oni by ſtuſznie przeſzkodzeni ſtawić ſię niemogli, przed Bogiem niepodpadaią klątwie, co do Kościoła zaś exkommunikowani, chociaż zaraz od Sędziego bydź powinni rozgrzeſzeni. Abb.

ROZMOWA XVIII.

o *Wierności, i prawdzie dokumentow.*

P. Notariuſz czyli Piſarz iaki być powinien?

O. Wierny, Prawny, Mąż dobry, w urzędzie ſwoim approbowany, oſoba publiczna, któremu Xiążęta prawność inſtrumentow powierzyli. c. 1. de fide inſtrum.

P. Kto może ſtanowić Notariuſzow?

O. Papież, Ceſarz, Krolowie, i ci którzy od nich maią władzę. Abb. cum p. n. 7.

P. Kto daie wierność, rzetelność Jnſtrumentom, Teſtamentom i jnnym piſmom?

O. Notariuſz, albo Piſarz, który ma władzę od Papieża, albo od Ceſarza, albo od Krolow, do czynienia takich Jnſtrumentow. DD.

P. Notariuſz od kogo ma bydź proſzony, i jakim ſpoſobem?

O. Od ſtron, albo od iedney ſtrony, ato publicznie; gdyż iego urząd ieſt publiczny. Abb.

P. Notariuſz czy może przez kogo innego piſać inſtrumenta?

O. Może, byle by oh ſam przeczytawſzy inſtrument podpiſał ſię, racya, gdyż akt piſania niezależy od wierności Piſarza, ale akt podpiſu, naktórym cała prawność zawiſła, Abb. Inter delectos.

P. Co ieſt potrzebnego, aby ieden Piſarz uczynił inſtrument, o który inſzy Piſarz publicznie był proſzony o uczynienie?

O. Pięciu rzeczy potrzeba. 1. Aby to uczynił naprożbę tych, do których należy. 2. Aby czynił publikowanie mocą ordynariuſza. 3. Aby ten ktoremu daie ſię Kommiſ publikowania był Notariuſzem. 4. Aby publikowanie czyniło ſię wiernie. 5. Aby ułożył taką publikę w publiczną formę. Joan Andr. in 6.

P. Xiąże izali może Authoryzować, czyli upoważnić, czyli legalizować Prawnym uczynić, Piſmo, czyli inſtrument, który uczyniony ieſt, bez tych ſolenności Prawa?

O. z Mocy urzędowey może, ale niezmocy zupełney, i Abſolutney, gdyż on niedaie powagę Notariuſzom, a tak może nadać powagę i Piſmom. Abb.

P. Co znaczy te Jmie Inſtrument?

O. Bierze ſię znacznie nayobſzernieyſze i ſzerokie, i ſciſłe; nayobſzernieyſze kiedy ſię bierze zawſzelki inſtrument; ſzeroko kiedy ſię ſtawi zawſzelką probacyę na ſądzie dowodzoną; ſciſle, kiedy ſię bierze za Piſmo, które do probacyi iakowey rzeczy czyni ſię. Abb. Są zaś trzy gatunki inſtrumentow. 1. Piſmo publiczne. 2. Prywatne. 3. Authentyczne. Piſmo publiczne które ieſt uczynione od publiczney oſoby, to ieſt: od Notariuſza z ſolennościami potrzebnemi.

P. w iak wielu przypadkach daie ſię większa wiara Inſtrumentom, niżli ſwiadkom?

O. Zaiſte w wielu 1. w dawności dzieła, gdzie pamięć ſwiadkow niezaſiąga, ani ſą ſwiadkowie oczewiści. 2. w Uwolnieniu ſługi, 3. w Podatku, albo wpowierzeniu 4. w zaſzczyceniu ię Przywileiem, wten czas bowiem wierzy ſię więcey Piſmu, niżeli ſwiadkom. Awtych przypadkach i wjnnych, koniecznie zmocy Prawa, potrzebne ieſt Piſmo, iako to: w fundowniu Koſciołow, Prawo wzaſtępſtwie, in iure Patronatus.

P. Czego potrzeba aby Piſmo originalne godne było wiary?

O. 1. Powinien bydź zterminowany dzień, mieſiąc, Rok pański. 2 jmie Papieża, Ceſarza, albo Krola, tegoż Krolewſtwa. 3. mieſce gdzie ſię czyni kontrakt, to ieſt: że wtym nap: tylko mieſcie. 4. Judykcia. 5. treść i proſte rozpowiedzenie całego intereſsu 6. Jmiona i Przezwiſka ſwiadkow tych, którzy znaiomi ſą Notariuſzowi, albo jnnym ſwiadkom, a ſwiadkowie powinni bydź według liczby potrzebney, od rożnych piſm, chociaż niepowinni ſię podpiſywać własną ręką, procz tylko wtych piſmach które według Prawa wyciągaią tey ſolenności, iako to: Teſtamenta zapieczętowane, 7. Nakoniec utwierdza ſię piſmo jmieniem i pie-

i pieczęcią Notariuſza, którey zwykli zawſze używać, Specul.

P. *Protokuł Kſięga wpiſna Notariuſza i zali ſama zſiebie czyni zabeſpieczenie i wierność?*

O. Tak ieſt gdyż ona ma wſzyſtkie te własności, które dokumenta, i inſtrumenta mieć powinny.

ROZMOWA XIX.

o Prezumpcyach czyli Domniemaniach.

P. Co to ieſt Prezumpcya?

O. Jeſt nielaka podeyrzenie, czyli domniemanie, które wſzczyna ſię wumyſle ſędziego, z rożnych koniektur czy wyſladowaniow, i wynikłości, albo zdaniow, i wzrafta, albo umnieyſza ſię, ieſli ſię znaki i ſlady mnożą, albo umnieyſzają. Abbas.

P. Jakiemi imiony mianuie ſię te ſlowko ſuſpicia w ſądzie, podeyrzenie?

O. Już ſię zowie prezumpcya wprzod poznanie z ſladu niż widzenie rzeczy, już to iudicium znaczek ukazuiący iako dym domyſlać ſię każe gdzie ogien, już to koniectura zdawnemi, lub podobnemi rzeczoma porownania, czy zſladu docieczenie. c forus. a wewſzyſtkich Prezumpycach nie- może ſię ſtanowić Reguła pewna, i niezawodna, która by wyſtarczyła do wydania ſentencyi, ale to zoſtawuie ſię rozſądkowi ſędziego roſtropnego; ponieważ gdy te wſzyſtkie Prezumpcye czaſem od uczynku przytomnego zawiſły, czaſem od przyſzłego czaſu, od twarzy, czyli od pomieſzania rumianości, trwogi, lub oſtroſci oczu, drżenia, i ſamych ſwiadkow powątpiwaniu· przeto ſama roſtropność ſędziego na wſzyſtko wzgląd pilny mieć powinna, zkąd bardzo potrzeba aby ſwiadkowie wprzytomności ſędziego byli wypytywani. Inno:

o Przyſiędze de Jure Jurando

P. Co to ieſt Przyſięga juramentum?

O. Jeſt ſtwierdzenie (*Affirmatio*) albo ſprzeczenie *Negatio*) o powiedaniem orzeczy Swiętey, albo za ſwiadczeniem ſię umowione. Goffrid: do Godziwey przyſięgi ko- niecznie potrzebne ſą prawda, ſprawiedliwość i ſąd, może zaś kto o relaxatio czyli orozwiązanie od Przyſięgi, proſić kiedy oney wypełnienie przynoſi trzeciey ſtronie oſzpecenie, gdyż ſłuſzna wten czas przyczyna prosić o Abſolucyą.

P. Wielorakaż ieſt Przyſięga?

O. Bywa czaſem dowodząca (Aſsertorium (gdy kto przyſięga że ta rzecz ieſt, albo nieieſt, a czaſem bywa obie- cuiąca (*Promiſſorium*) gdy kto Przyſięga o przyſzłą rzecz obiecuiąc cożkolwiek. Bywa i wyklinaiąca Przyſięga *Exſecratorium* (iako gdy kto tak przyſięga: jeſli tego nieu- czynię niechay mi ſię to ato, ſtanie· Bywa Przyſięga potwier- dzaiąca iako gdy kto potwierdza Przyſięge Kalumnii; albo gdy kto Przyſięga że on dobrym, aniezdraliwym ſumie- niem czyni. bona fid.

P. Chrześcianin izali grzeſzy wymagaiąc przyſięgi od niewiernych według ich Religii?

O.

O. Niegrzeszy ponieważ przyciska Niewiernego, aby co czynił wonym obowiązku, iakim może bydź bardziey ſcyſniony.

P. Przyſięga kiedy ma bydź wypełniona?

O. Zawſze ſkoro tylko może bydź wypełniona, bez ſzkody duſzy ſwoiey, chyba w ten czas ma bydź opuſzczona, ieśli by ią wypełniaiąc przyſzło zgrzeſzyć, albo co przeciw ſprawiedliwoſci uczynić. c. Quinta ſallis

P. Kto łamie godziwą przyſięgę, iak ma bydź karany?

O. Iako krzywo przyſiężca, i bywa wyrzucony z Kościoła; kto nie z przymuſzenia, ale ſamochcąc łamie przyſięgę i ſtaie ſię infamis, i może bydź złożony, i odbeneficium, i od ſtopnia. Abb.

P. Gdyby kto przyſiągł wydać dziesięć Dukatow na ubogich, a potym zaczoł budować Kościoł, i niedał ubogim, czy złamał przyſięgę?

O. Niezłamał, bo na lepſzą rzecz obrócił, nakſztalt Oleiku wylanego na Nogi Jezuſowe, gzie ieſt rzeczono: ubogich z ſobą zawſze macie, ale mnie nie zawſze. C. pervenit de iure iur.

P. Do odmiany przyſięgi na rzecz lepſzą, czy zawſze potrzebna ieſt powaga Biſkupſka?

O. Ieśli rzecz przyſiężona ściąga ſię do honoru Boſkiego, albo Kościelnego, w ten czas potrzebna powaga Przełożonego Koſcielnego, aby ſię kto w ſwoim zdaniu nieomylił, ieśli ſię zaś ściąga do czyiego pożytku, w ten czas nie ieſt potrzebne pozwolenie Przełożonego. Abb.

P.

P. Gdyby kto przyſiągł że ma coś uczynić, czego by zabraniały prawa, i Kanony SS. czy powinien wypełnić taką przyſięgę?

O. Jeśli ta rzecz zabroniona ieſt prawem dla tego że zła, niegodziwa, i ſzkodliwa, iako to: przyłożyć ſię do czyiey śmierci, tedy niepowinien przyſięgi takiey ſpełnić. Jeśli zaś to rzecz zabroniona prawem nie iako by zła, ale żeby ktoś ſzczegulny miał w tym ſwoy pożytek, iako to: zabroniono odrzucać pokarmy, darowizny czynione, między mężem i żoną, i między Synami i Oycem, w tym przypadku że ważna przyſięga i umacnia darowiznę, a bez przyſięgi nieważna. Butrius trzyma że przyſięga nieważna, bo może bydź wypełniona bez ſzkody duſzy, ale niepotrzeba potwierdzać darowizny ktòra ieſt przeciwko Prawu. Abb. Tudzież przyſięgły ſługa na wierność Xiążęciu, nie będzie obowiązany przeciwko życiu, i ſumnieniu, i przeciw wolności Kościoła roſkazow wypełniać. Ani po przyſiężone lichwy darować, chybaby wyraźnie one darował. Tudzież przyſięga z boiaźni uczyniona nic nieobowiązuie, ieśli ta boiaźń obalić mogła umyſł ſtateczny. Przyſięga gwałtem wyciśniona, w w ten czas ma bydź zachowana, kiedy bez utraty zbawienia, Kościoł iednak daie Relaxacyą iako to: w zaprzyſiężonych Lichwach.

ROZMOWA XX.

o Excepciach Czyli uchyleniach ſię od czyiey Władzy.

P. Co to ieſt Excepcia?

Ooo O.

O. Niegrzeszy ponieważ przyciska Niewiernego, aby co czynił wonym obowiązku, iakim może bydź bardziey ſcyſniony.

P. Przyſięga kiedy ma bydź wypełniona?

O. Zawſze ſkoro tylko może bydź wypełniona, bez ſzkody duſzy ſwoiey, chyba w ten czas ma bydź opuſzczona, ieśli by ią wypełniaiąc przyſzło zgrzeszyć, albo co przeciw ſprawiedliwości uczynić. c. Quinta ſallis

P. Kto łamie godziwą przyſięgę, iak ma bydź karany?

O. Jako krzywo przyſięzca, i bywa wyrzucony z Kościoła; kto nie z przymuſzenia, ale ſamochcąc łamie przyſięgę i ſtaie ſię infamis, i może bydź złożony, i odbeneficium, i od ſtopnia. Abb.

P. Gdyby kto przyſiągł wydać dziesięć Dukatow na ubogich, a potym zaczoł budować Kościoł, i niedał ubogim, czy złamał przyſięgę?

O. Niezłamał, bo na lepſzą rzecz obrocił, nakſztalt Oleiku wylanego na Nogi Jezuſowe, gzie ieſt rzeczono: ubogich z ſobą zawſze macie, ale mnie nie zawſze. C. pervenit de iure iur.

P. Do odmiany przyſięgi na rzecz lepſzą, czy zawſze potrzebna ieſt powaga Biſkupſka?

O. Jeśli rzecz przyſiężona ściąga ſię do honoru Boſkiego, albo Kościelnego, w ten czas potrzebna powaga Przełożonego Koſcielnego, aby ſię kto w ſwoim zdaniu nieomylił, ieśli ſię zaś ściąga do czyiego pożytku, w ten czas nie ieſt potrzebne pozwolenie Przełożonego. Abb.

P.

P. Gdyby kto przyſiągł że ma coś uczynić, czego by zabraniały prawa, i Kanony SS. czy powinien wypełnić taką przyſięgę?

O. Jeśli ta rzecz zabroniona ieſt prawem dla tego że zła, niegodziwa, i ſzkodliwa, iako to: przyłożyć ſię do czyiey śmierci, tedy niepowinien przyſięgi takiey ſpełnić. Jeśli zaś to rzecz zabroniona prawem nie iako by zła, ale żeby ktoś ſzczegulny miał w tym ſwoy pożytek, iako to: zabroniono odrzucać pokarmy, darowizny czynione, między mężem i żoną, i między Synami i Oycem, w tym przypadku że ważna przyſięga i umacnia darowiznę, a bez przyſięgi nieważna. Butrius trzyma że przyſięga nieważna, bo może bydź wypełniona bez ſzkody duſzy, ale niepotrzeba potwierdzać darowizny ktòra ieſt przeciwko Prawu. Abb. Tudzież przyſięgły ſługa na wierność Xiążęciu, nie będzie obowiązany przeciwko życiu, i ſumnieniu, i przeciw wolności Kościoła roſkazow wypełniać. Ani po przyſiężone lichwy darować, chybaby wyraźnie one darował. Tudzież przyſięga z boiaźni uczyniona nic nieobowiązuie, ieśli ta boiaźń obalić mogła umyſł ſtateczny. Przyſięga gwałtem wyciśniona, w w ten czas ma bydź zachowana, kiedy bez utraty zbawienia, Kościoł iednak daie Relaxacyą iako to: w zaprzyſiężonych Lichwach.

ROZMOWA XX.

o Excepciach Czyli uchyleniach ſię od czyiey Władzy.

P. Co to ieſt Excepcia?

Ooo O.

O. Jeſt to bronienie rzeczy ſwoiey zaſłaniaiąc ſię od Aktora. Azo.

P. Wielorakie ſą Excepcye?

O. Dosyć rozliczne. 1. Excepcya prawa. Napr: Gdy nacieraſz, abym ci zapłacił długi, ia zaś uchylam ſię od tego że czaſu naznaczenia, i termin zapłacenia ieſzcze niespełniony, a za tym nie ieſtem obowiązany wypłacić. 2. Excepcya działa Facti. napr: Gdy zadaieſz żem uczynił ſzkodę w Ogrodzie twoim, ia zaś przecząc uchylam ſię od tey napaści, dowodzę żem ci raczey uczynił pożytek uprzątaiąc kamienie, i lepiey ią uprawowałem. 4. Excepcya uchylaiąca ſąd. Naprzy: Jeſtem Kleryk, a pozywaią mię do Sądu Swieckiego uchylam ſię od tego ſądu, a tak odkładam ſąd i rozprawę na długi czas. 5. Excepcya nieodzowna czyli wieczna Peremptoria ta ktora zatraca rozprawę. naprz: Wymagaſz umnie dziesięć, ja ci oddaie dziesięć: zaſłaniam ſię umową twoią, że więcey niemaſz ſię umnie upominać.

P. Sędzia czy powinien założyć termin na odkładne Excepcye Dilatorias?

O. Powinien, Excepcie przeciwko fałſzu, mogą ſię zakładać nawet po ſentencyi aż do lat 20. że fałſz dowiedziony czyni upadek całemu ſądowi; i przeciwko ſwiadkom rozmaite excepcie mogą bydź zadawane, iako to: infamia, krzywoprzyſięſtwo, Exkommuniki, Pokrewieńſtwa, Powinowactwa.

o pre-

o Preſkrypcyach.

P. Co to ieſt Preſkrypcia?

O. Jeſt to pewne prawem wyłącznie ſię od czaſu przez powagę praw moc biorące; które to Prawo niedbałym karę, a rozprawom koniec zakłada. Godffrid. Czyli przewiedzenie prawa nad kim za iego niedbalſtwo biorąc rzecz.

P. Czego potrzeba do Preſkrypcyi?

O. Aby wziąć Preſkrypcyą potrzeba: 1. Mieć Tytuł 2. Poſſeſsyą. 3. Dobre ſumnienie. 4. Aby rzecz była ſposobna do nabycia iey Prawem Preſkrypcyi. 5. Osoba biorąca Preſkrypcią. 6. Osoba przeciwko ktorey bierze ſię Preſkrypcya.

P. Jzali tak długi zwyczay, że o jego początku nie maſz pamiątki, ma iakową ſiłę i wagę?

O. Ma ſiłę czyli ważność Tytułu, i Przywileiu, a dosyć żeby ten zwyczay był od ſtu lat, swezmie ſię Prawo nieodzowne, czyli Preſkrypcya przeciwko Prawom należącym Cesarzowi. Abb.

P. Jakowez Prawa nabywaią ſię przez Preſkrypcyą?

O. Prawo użyteczne, wzręczne, i wſzyſtkie potrzebne, do odzierżenia reczy iako ſwoiey własney.

P. Wielez ieſt ſtanow Preſkrypcyi?

O. z Mocy Prawa trzy ſą. 1. Czaſem Prawo Preſkrypcyi zaſypia, Napr: Kiedy Kościoł zawakuie. 2. Czaſem przerywa ſię iako przez rozprawę, i Poſſeſsyą przeciwną. 3. Czaſem uchodzi iako gdy kto dobrym ſumnieniem poſiada. Abb.

P. Preſkrypcya możeli ſię, rozciągać z iedney rzeczy do drugiey podobney?

O. Niemoże ale tylko to bywa odzierżano, ile Prawem przewiedziono, ani ſię rościągać może, czy by to w Prawach nie cieleſnych, czy to w rzeczach cielesnych. Abb.

P. Jakowy czas potrzebny do przewiedzenia Prawa, czyli Preſkrypcyi między przytomnemi?

O. Dziefięć lat, a dwadzieścia lat między nie przytomnemi; Trzydzieści zaś, albo czterdzieści lat do Preſkrypcyi, naydłużſzego czasu.

P. Nie olnictwa iak o trzymuią, przewidzenie Prawa czyli Preſkripcią?

O. Tak, bxto tylko były rzeczy ktorych Prawo nie zabrania bez odzownie poſiadać.

P. Kościoł wiakim czaſie przewodzi Prawo na rzecz czyią człowieka partykularnego?

O. z Tytułem, i dobrym za ufaniem wprzeciągu dzieſięciu lat, a bez tytułu przy dobrym ſumieniu przez lat 30. ponieważ Poſſeſſor złego ſumienia nigdy niemoże przewieść Prawa przyſwoienia cudzey rzeczy w żadnym czaſie.

P Jak bywa dowiedzione złe zawierzenie mala fides?

O. Przez wyznanie poſiadaiących, przez Pogłoſkę publiczną, przez zaſkarżenie, Przez odwoływanie ſię w czaſie Kontraktu, albo po uczynioney Poſſeſſyi. Abb.

P. Aby ieden Kościoł przewiodł Prawo nad drugim około Dzieſięcin, albo około praw Duchownych, iaki czas potrzebny?

O.

O. Czterdzieści lat, gdyż lepſzy ieſt ſtan poſiadaiącego. c. ad aures.

P. Złe zawierzenie mala fides czy przerywa Preſkrypcyą?

O. z Mocy Prawa Cywilnego, i Kanonicznego, do otrzymania Preſkrypcyi, koniecznie potrzebne ieſt dobre zawierzenie, *bona fides*. ktore iak tylko uſtaie, tak zaraz i Preſkrypcya uſtaie, Poſſeſſor bowiem powinien bydź beſpieczny na ſumieniu że ma Prawo do rzeczy czyli tytuł; i że nikogo niekrzywdzi, że ſwoiey godziwie nabytey rzeczy używa, albo domaga ſię; Inaczey zezłym zawierzeniem, wiedząc rzecz ſobie nienależącą albo niegodziwie nabytą, maiąc trwogę w ſumieniu, albo ſzkrupuł, wten czas bowiem należy wielkey pilności dołożyć, a żeby co czyiego ieſt właściwemu Panu ſwemu, każda rzecz odezwana była. Abb.

P. w Jakich przypadkach nie przewodzi ſię Prawo, czyli ſpi Preſkrypcya?

O. We dwudzieſtu dwoch. 1. w Oddawaniu Poſłuſzeńſtwa Prałatowi. 2. w Zapłaceniu ſtaranności, utrzymywaniu zwyżywieniem, i expenſami wizyty powinney. 3. w dzieſięcinach ktore poſiadaią ſwieccy, albo Laikowie. 4. w małżeńſtwie, i w Przeſzkdach Pokrewienſtwa. 5. w Podatkach. 6. w Czaſie zawakowania Kościoła. 7. w Czaſie woyny albo powietrza. 8. Ani przeciw Karności Kościelney. 9. w Tey rzeczy ktora mocą Prawa pospolitego poſiadana bydź niemoże, ani poyść przez czyie niedbalſtwo w Preſkrypcyą. 10. w Rzeczy Duchownney nie ſprawiedliwym Tytułem nabytey.

11.

11. w Granicach, i obrębach Dyecezyi. 12. Ani w drodze publiczney. 13 Ani przeciwko Prawu publicznemu. 14. Ani w rzeczy Swiętey, ani przeciw Prawu Fiskalnemu. 15. Ani w rzeczy oddaney prezydentowi. 16. Ani w rzeczy fierocinney. 17. Tudzież fierocie nie uchodzi Preskrypcya. 18. Ani w Funduszu pasagowym. 19. Ani w rzeczy pieniężney. Tudzież że nieuchodzi Preskrypcya poki trwa małżeństwo. 20. w Rzeczach ktore podwarunkiem, czyli zakładem należą, poki trwa zakład, nieuchodzi Preskrypcya. 21. Ani w czasie suspensy. 22. Ani Synowi Gospodarskiemu, poki iest podwładzą Oycowską. Glos. in c. cum non liceat.

P. Kiedy się rozprawia o Polach i o innych rozmiarach, iakie solenności zachować się powinny?

O. Sędzia powinien naznaczyć Mierniczych pola doswiadczonych, i od nich domagać się Przysięgi; i zapozwać strony aby ich Informowali, i powinni rozciągać miary na polach, w przytomności Pisarza sądowego, aby zaświadczenia onych wiernie opisał. Abbas.

P. Którzy niemogą Preskrypcyą sobie przywłaszczać?

O. Ci którzy za uproszeniem co otrzymali, także nowo obładły przychodzień i ten co cudzym Imieniem posiada, i ten który tylko dla zbierania korzyści co posiada Kredyter także nigdy nie nabiera Preskrypcyi, czyli przywłaszczenia na zastawę. Glos. in C. Cum non liceat.

P. Kiedy się to rozumi że kto rzecz posiada iako swoią własną, dobrym sumnieniem, bona fide?

O. Kiedy tak rozumi że sprawiedliwie nabył tey rzeczy,

czy, bez krzywdy cudzey kupił, zamienił, &c.

P. Jakowa omyłka przerywa przywłaszczenie, czyli Preskrypcyą?

O. Omyłka Prawa Error juris, a nie zaś omyłka dzieła Error facti, w którym człowiek niema przewinienia. Abb. in C. de quarto.

P. Preskrypcya od stu lat, czy przerywa się w czasie woyny, albo Schizmy?

O. Przerywa się, ponieważ w czasie woyny idzie o pospolite niebespieczeństwo, a w czasie Schyzmy, bywa pytano o poznaniu prawdziwego Papieża, a o odpędzeniu Schizmatyka; A tak Preskrypcya w ten czas przerywa się, i zasypia.

P. Przerwanie po zakończonym czasie, izali szkodzi?

O. Nie bynamniey, ani nawet wiadomość że to była rzecz cudza; ponieważ akt iuż zakończony, a Preskrypcya iuż dopełniona.

P. w Rzeczach cielesnych, aby poszły w Preskrypcyą, czy potrzebna Possessyd, albo iakoby Possesyika?

O. Nie bynamniey, ale dosyć iest na wiadomości, i cierpliwości przeciwnika. Abb.

P. Przywłaszczenie, używaniem, usucapio. iak długo trwa, i około iakich rzeczy?

O. Około maiątkow ruchomych, i potrzebuie, aby było przez trzy lata. Abb.

P. Papież i Cesarz, którzy są w powszechności Panami, czy mogą wziąć w Preskrypcyią maiątki swoich podległych?

O.

O. Niemogą, bo nie są Panami co do Poſſeſſyi maiątkow ſwoich podległych każdy bowiem poſiada pole, albo dom ſwoy, chociaż ma nad ſobą Papieża, albo Ceſarza. Abb.

P. Biſkup izali może wziąć Preſkrypcyą niższym, w Jch Kościołach, iakowe Prawa?

O. Może, byleby w czaſie Preſkrypcyi niezamykał się czas wakuiącego Kościoła. Auditis.

P. Podległy możeli uformować ſobie Preſkrypcyą, nieſpłacaiąc zaſtawiania się i Wizyt?

O. Niemoże podległy przeciwko ſwemu Przełożonemu uformować ſobie Preſkrypcyi, zaſłaniaiąc się zwyczaiem iakowym, bądź zadawnionym, ile gdy władza zwierzchnikow do zarządzenia, i pożyteczności podległych wielu, która ieſt potrzebna. Może atoli ieden podległy przeciwko drugiemu podległemu uformować ſobie Preſkrypcyą, równe maiący Prawo dopłacenia. C. Cum ex dff.

P. Kościoł, albo małoletniy, mogąli się upominać Reſtytucyi od Preſkrypcyi przeciwko nim uczynioney?

O. Mogą. Abb. C. 1. de Preſcrip. Nawet maiący Preſkrypcyą ieśli by dopraſzał się o Przywiley, aby iako rzecz ſwoią na zawſze utrzymywał, tym ſamym traci Preſkrypcyą, i pokazuie że niemiał należytego Prawa. Tudzież nieużywanie przez długi czas zawiſłości ſołwarkow, pol. napr: nieieżdzenie drogą, przez pola będące pod ſłużbą moią, traci Preſkrypcyą.

ROZ-

ROZMOWA XXI.

o Sentencyi i o Rzeczy Oſądzoney.

P. Sentencya wielorakie ma rozumienia?

O. Doſyć rozliczne. 1. Mówi się Sentencya iakiey-kolwiek mowy zamknięta. 2. Piękne iakowe zdanie w krótkich ſłowach zamknięte. 3. Zdanie niektórych Doktorow. 4. Bierze się czaſem za Exkommunikę, albo za interdykt. 5. Za zabronienie. 6. Za wyrok Sędziego wydany w iakowey rozprawie. 7. Za jakowykolwiek roſkaz Sędziowſki. Azor in ſumm.

P. Wieloraka ieſt Sentencya Sędziowſka?

O. Inſza ieſt Definitiva zakończaiąca, Inſza Interlocutoria wywodząca, Inſza Conventionalis Ugodna. Sentencya definitiva ieſt to Sędziowſkie zakończenie Kontrowerſyi czyli ſprzeczki, zakładaiąc Kondemnatę, albo uwolnienie abſolucyą. l. ff. Sentencya *Interlocutoria wywodna*, czyli ſpoſobiąca do zakończenia, ieſt to ieſzcze niezupełny wyrok, ktorego Sędzia wydaie, po miedzy początkiem, i Końcem ſprawy, albo też ieſt iakoweśkolwiek zdanie Sędziego, ktore wydaie w ſprawie, wtrącaiąc mowę, a niezakładaiąc końca Sprawy. Azor. Sentencya *Conventionalis ugodna*, ieſt to Przyiacielſka ugoda. Napr: Gdy Sędzia po przyiacielſku godzi ſtrony. Goffrid.

P. Jakże ſię traſia Sentencya niesprawiedliwa?

O. Trzema ſpoſobami. 1. Z ſamey ſprawy. 2. Z umyſłu. 3. Z niezachowanego porządku Glos. Atoli Sentencya

wydana przeciw Prawom, i Kanonom, nic zgoła nieważy, ani potrzeba od niey appelować. Sentencya zaś ſprawiedliwie wydana, powinna być na prożbę ſtrony potwierdzona, nie z urzędu Sędziego, ponieważ ſtrona cierpi Krzywdę ſzczegulną, ktorey ſię może zrzec, ieśli zechce, a Sędzia nie ieſt obowiązany, urzędu i pilności ſwoiey udzielać ku pożytkowi prywatnemu, ieśli o to nieproſzą onego. c. ea quæ.

P. Exekucya kary Kryminalney, czy zaraz może ſię wykonać? albo też czekać terminu dzieſięciu dni?

O. Jeśli by kara była uſtanowiona od Prawa. a Exekucya wynikała by z Prawa, może zaraz bydź wykonana; Jeżeli by zaś od człowieka a w ſprawach (ile zmocy Prawa należy appellacya) tedy należy czekać terminu dzieſięciu dni.

P. Sentencya przez Omyłkę wydana, czymoże bydź odwołana?

O. Dowiodłſzy omyłki, powinna bydź odwołana, chociaż by od niey niezałożona Appellacya. c. Frater nitt.

P. Jakie ſą przypadki, w ktorych Sentencya nic nieważy, choć by niewyraźne omyłki?

O 1. Z defektu Juryzdykcyi. 2. Z defektu Sędziego. napr: Gdyby Sędzia był prawnie Exkommunikowany. 3. Z defektu rozprawuiących ſię, napr: Gdy by Dekret był wydany przeciw małoletnemu, bez iego Opiekuna. 4. Z przyczyny czaſu, że był Dekret wydany w ſwięto, albo w nocną porę. 5. Względem mieſca napr: Gdy by Dekret był wydany w Kościele, albo na Cmentarzu przez Swieckiego Sędziego. Abb.

P.

P. Sentencya ieśli by nieſprawiedliwa bywa, a od niey niebyło appellowano, coż ztąd wynika?

O. Jeżeli iuż ſtaneła na rzeczy oſądzoney czyni prawo między ſtronami dla niedbalſtwa nieappelluiącego, ato aby iuż Rozprawom Koniec był założony. Abb.

P. Sentencya wydana w ſprawie małżeńſtwa, czy przechodzi na rzecz oſądzaną?

O. Nie bynamniey, dla niebeſpieczeńſtwa duſzy, a tak zawſze iak ſkoro iaśniey okaże ſię Prawda, Sentencya pierwſza odięta bydź powinna.

P. Dowydania Sentencyi na Separacyą Małżonkow, czy doſyć ieſt na ſamym wyznaniu Małżonkow?

O. Niedoſyć, ale potrzebni ſą Jnſi ſwiadkowie, i dowodzenia, czyli Probacye, gdyż te wyznanie może bydz fałſzywe, dla niechęci między niemi. Abb.

P. Od Sentencyi wydaney kto może Appelować?

O. Obżałowany, ktory był Kondemnowany, i ſtrona ktora otrzymała zwycięzſtwo, ieśli by w onym opuſzczonym była uciśniona; i trzeci do ktorego co należy, a wſzyſcy maią bydź ſłuchani od Sędziego, do ktorego ſię appeluie. c. cum ſuper

P. Czas pozwolony mocą Prawa do Appellacyi iak uchodzi?

O. Prawnie legaliter od godziny, do godziny, od momentu do momentu, ieśli może bydź miany Sędzia, od ktorego i drugi Sędzia, do ktorego Jnaczey gdy by był zatrudniony nieuchodzi, ale może Appellować *extra iudicialiter* Oprocz ſądu przed ſwiadkami w ſprawie, w ktorey bytność Sędziego niemogła bydź miana. Abb. in quo ad Conſul w

Kryminalnych ſprawach termin bywa 10. Dni, a można popierać ſwoią Appellacyą w ciągu roku, gdy zaś bywa Klauzula, ezyli warunek w Appellacyi uchylony, to ſprawuie że niezważaiąc natakową Appellacyą Sentencya bywa exekwowana, czyli wykonana, atoli nieznoſi Remedium zaradzenia Appellacyi w ſentencyi iawnie nie ſprawiedliwey. Abb. in c. Jnter

P. Jeśliby ſentencya przykazała co uczynić pod terminem iednego Mieſiąca, czas do appellacyi czy uchodzi od dnia ſentencyi nawet po zakończonym mieſiącu, aby ſię nie rozciągały rozprawy z zelżywościami?

O. Czas 10ciu dni pozwolony od Prawa do appellowania uchodzi, od dnia wydaney ſentencyi, nawet po upłynieniu Mieſiąca.

P. Jeśliby ſentencya była przeciwko Prawu, a od niey niebyło appellowano między 10cio dniami czy będzie ważna?

O. Jeśli ſentencya wydana przeciwko ſprawiedliwości, to ieſt: gdyby kogo odſądzała od Folwarku ſwego, a podawała przeciwnikowi iego, przechodzi iuż na rzecz oſądzoną, i ważna ieſt. Jeśli zaś ieſt przeciw Prawu Kanonicznemu, albo przeciw Prawom Oyczyſtym nieważna, chociaż by od niey niebyło appellowano w terminie; ale po upłynionym terminie można ſię od niey odwołać, a ſtrona powinna bydź ſłuchana. C. Cum.

P. Od Exekucyi czy bywa przypuſzczona appellacya?

O. Nie bynamniey, procz ieśliby w Exekucyi ſłoſobie zbytkowano.

P.

P. Sentencya czy powinna bydź wydana, czy też na piſmie?

O. Napiśmie, aby miała większą mcc. Abb.

P. Sędzia ktòry wydał nieważną ſentencyą czy będzie mogł inną ſentencyą wydać co w teyże ſprawie?

O. Jesliby ten Sędzia był ordynariuſz, tedy będzie mogł, gdyż iego Juryzdykcya ieſt dozgonna. Jeśliby zaś był Sędzia delegowany niebędzie mogł, bo iak tylko wydał ſentencyą, iuż ſkończył ſwòy urząd. Sędzia też ſzczery exekutor ſentencyi, może tylko przypuſzczać excepcye, zdrady, i nieważności ſentencyi, ale ich rozſądzać niemoże, lecz powinien odeſłać do Sędziego, od ktòrego wypadła ſentencya. C. de cætero.

P. Sentencya kondemnuiąca, czy może być wydana pod kondycyą?

O. Może bydź, tak iżby Sędzia mowił: jeśliby Piotr tego nieuczynił, albo nieokazał takiego Piſma, &c. w ciągu trzech dni kondemnuię go, na dziesięciu dukatach. Abb.

P. Sędzia wiakich przypadkach obowiązany ieſt wyrazić Racye, ſwoiey ſentencyi?

O. 1. Gdy Sędzia niższy wydaie ſentencye na ſprawe, a powinien ſtawić ſię przed wyższym Superyorem. 2. Gdzie bywa uwolniony, obżałowany dla ſłuſzney prożby Aktora. 3. Gdy bywa uwolniony obżałowany od jnſtancyi Sędziego. 4. Kiedy Sędzia wydaiąc ſentencyą, odſtępuie od Prawa poſpolitego. 5. Kiedy uwalnia ſię obżałowany przeto że tey rzeczy niepoſiada. 6. W ſentencyi Exkommuniki przeto że wyſtępek wynika i z uporu. Andr:

P.

P. Sentencya czy może bydź wydana tegoż ſamego dnia, kiedy ſtrony bywaią zapozwane do ſłuchania ſentencyi?

O. Niemoże, ani naſtępuiącego dnia, a ieſlaby inaczey ſtało ſię, tedy nic warta ſentencya. Racya, ponieważ potrzeba czaſu przyzwoitego po między Prawem i ſentencyą, aby ſtrony wzaiemnie ſię za informowały, i zaradziły ſwoiemu Prawu, inaczey pozwanie byłoby prożne. l. sicut. c. quomo. Tudzież Sędzia gdy odſyła ſprawę do Superyora, powinien wydać kopie Proceſsu, tak Aktorowi, iako i obżałowanemu, i naznaczyć im termin doſtawienia ſię przed Superyorem a to mamieſce Pozwu, z którym Superyor do dalſzych kroków poſtąpi. Abb. A od uproſzonego Sędziego iuż niemożna ſię odrzec, czyli rekuzować. Abb.

P. W których przypadkach Prawo ſprzyia Aktorowi, a nie obżałowanemu?

O. We czterech przypadkach 1. W małżeńſtwie, 2. W wolności, 3. w Poſagu, 4. w Teſtamencie. c. fin.

ROZMOWA. XXII.

o Appellacyach.

P. Appellacya czyli odwoływanie ſię do wyżſzego Sędziego, iakim Prawem zaciągniona?

O. Prawem natury i Narodów, a co większa i Prawem Boſkim, gdyż ieſt obrana; atoli forma apellacyi uſtanowiona ieſt od Prawa Kanonicznego, i Cywilnego.

P. Dla czego bywa opellowano?

O. Aby nieſprawiedliwość, i niedoſkonałość, ſądzących

P.

P. Wielorakaż ieſt apellacya?

O. Dwoiaka: Sądowa Judicialis, i oprocz ſądu, Extra Judicialis; oprocz ſądowa, kiedy kto przez boiaźń, albo inną iaką ſprawiedliwą przyczynę potaiemnie apelluie przed Piſarzem, i świadkami. Sądowa zaś dwoiaka inſza definitiva zakończaiąca, inſza interlocutoria wywodna. Skutki, Effectus także bywaią dwoiakie: Jeden ſkutek Effectus wytczny *Effectus devolutivus.* Kiedy appellacya nieopoznia exekucyi, ale wytacza ſprawę przednieyſzą przed Sędziego Superyora, około wymagania, albo Poſſeſsyi. *ſuper petitorio aut poſſ:* Inny zaś ieſt ſkutek zawſciągaiący *Effectus ſuſpenſivus.* Kiedy appellacya opoźnia exekucyą, i wytacza ſprawę do Sędziego wyżſzego, tak w wymaganiu, *in Petitorio,* i w Poſſeſsyi qui in Poſſeſſorio.

P. Kroki nanowo poczynione pozałożoney należycie appellacyi, czy ſą ważne?

O. Nie, bynaymniey, i owſzem powinne bydź od wołane, a wſzyſtko dopierwſzego ſtanu rozprawy przyprowadzono. c. ſignific. Apellacya tylko ma bydź przypuſzczona na Piſmie, a nie inaczey, ani termin niemoże bydź przeciągniony na dni 10. gdyż ieſt prawny; ani też ukrocony. A ieſli by Sędzia od którego należyta założona appellacya knował co przeciwnego, albo aktow niechciał wydać, obżałowanemu, appelluiącemu, tedy obżałowany powinien wziąć Teſtimonium i appellować od Mandatu niewydaiącego aktow, a Sędzia do którego appelluie ſię powinien przymuſić Sędziego, i Notariuſza; aby wydali akta, i za-

ſwiad-

świadczyć wszystkie kroki przez należytą appellacyą.

P. *Appellacya od poprawienia Habilitowania czyli usposobienia, od rzucenia, wizytowania, i sprawy kryminalney, kiedy może bydź przypuszczona od Metropolity?*

O. Po sentencyi zakończaiącey, *post definitivam*, a niewprzod, racya, aby sąd Biskupski appellacyami niebył zdrażdżany; tudzież aby Biskupi mogli trzodę swoią w przystoyności życia i obyczaiow, łatwiey utrzymywać Conc Trid.

P. *Przyczyna poprawy, która się bydź mianuie?*

O. Kiedy Biskup bez szemrania sądowego *sine strepitu iudiciali*, dla dobrego rządu, którego Kleryka poprawuie, albo wypędza, na wygnanie; chociaż by Biskup uczynił Proces sobie sekretny dla za informowania się, a wtey sprawie postępuie Biskup iako Sędzia Stolicy Apostolskiey delegat, i od iego Dekretu niebywa przypuszczona appellacya: ani gdy by kto appellował nawet do Stolicy Apostolskiey, niebywa suspendowana exekucya, takowey poprawy uczynioney od Biskupa. Ita Conc. Trid. ses. 24.

P. *Która to sprawa mówi się inhabilitationis uznania za niesposobnego i sprawa odrzucenia reprobationis?*

O. Wiele ich iest 1. Kiedy kto chce przyiąć stopnie większe, albo mnieysze, a bywa od rzucony od examinatorow Synodalnych, albo od Biskupa. 2. Kiedy kto chce słuchać Spowiedzi, a po examinie będzie odrzucony od Biskupa. 3. Kiedy kto chce czytać w szkołach publicznych, a wtym niebywa poczytany zasposobnego. 5. Kiedy kto prosi o Beneficium dozor dusz maiące, albo o Administrowanie Sa-

kra-

kramentow, a bywa odrzucony; wewszystkich tedy tych przypadkach czy by od rzucenie Rebrobacya była dla defektu, umieiętności, czyli to dla defektu obyczaiow, czy z inney iakowey przyczyny Biskupowi samemu wiadomey, chociaż inszym ukrytey, iuż dla uniknienia zgorszenia iakowego, które by z inszych dowodow okazać się mogło. Nieprzypuszcza się Appellacya, ani przypuszczona niesuspenduie exekucyi, gdyż ci wszyscy są owieczki Biskupa, i jemu od Boga powierzone; on sam może na ich mieysce stanowić, którzy by iego sumieniu zadość uczynili; a Sędzia wyższy niemoże, ani powinien przymuszać Biskupa, aby przeciwko swemu sumieniu i woli stanowił substytuta w tych urzędach, które właściwie i nayprzednieysze należą do samego Biskupa. Conc. Trid.

P. *Która to sprawa zowie się kryminalna w którey niemasz bydź appellowano, chyba tylko po sentencyi zakończoney. Ios definit:*

O. Ilekroć sądownie i kryminalnie, czyto na instancyą strony, czy to na instancyą fisku, postępuie się przeciwko któremukolwiek Klerykowi, albo swieckiemu kryminalnie, i według formy sądu; wtedy bowiem takowy obżałowany tylko może appellować, od sentencyi Definitywy, albo od uciążliwości maiącey moc definitywy, a niewprzod. c. 1.

P. *Jeśli by który Kleryk był niepoprawny, albo gorszącym, iakową karę zasługuie?*

O. Jak tylko Biskup łagodnie go upomni według Prawa Ewangelicznego, ieśliby się tak niepoprawił, Biskup

może go ukarać utratą Beneficiow, niezważaiąc na appellacyą, a zaś appellacya niezafuſpenduie ſkutku odięcia Beneficiow. C. T.

P. *Jeſli by Sędzia rzekł appelluiącemu daię tobie termin Prawa, co to ſię rozumi?*

O. Trzydzieſcie dni pozwalaią ſię za termin miedzy Ktòremi appelluiący obowiązany ieſt ſtawić ſię przed Sędzią wyżſzym, apopierać Apellacyą może, każdy w Roku; a Jeśliby przyczyna iaka przeſzkadzała, tedy wdwoch leciech; wſzakże może ſędzia i zalimitować, i ukrocić ten czas, i też ſame dwie lecie nazywaią ſię fatalią. Notariuſz zaś powinień wydać akta Proceſſowe appelluiącym wciągu miefiąca, Jnaczey bywa ſuſpendowany, od ſwego urzędu, według zdania ſędziego, i wedwoie zapłacić, a Korzyści dzielą ſię miedzy ubogich, i ſtronę appelluiącą. cone Trid.

Liſty zaś te, przez ktòre ſędzia przypuſzcza, albo przeczy appellacyą, zowią ſię Apoſtoły, bywaią zaś one Reverentialne, kiedy ſędzia od ktòrego ſię appelluie dla uſżanowania Sſtolicy Apoſtolſkiey, albo ſędziego wyzſżego od ſyła ſprawę do ſędziego wyzſżego.

Teſtymonialne Apoſtoły kiedy po apellacyi założony od zacnych mężow bywaią prolzone Dimiſsorialne wypuſtne Apoſtoły, kiedy ſędzia od ktòrego piſze liſt dimiſsorialny, z ktòrym poſyła appellacyą do ſędziego wyżſzego. Apoſtoły ſprzecznomowne Refutatorii; kiedy ſędzia od ktòrego piſże liſt wyżſzemu Sędziemu oznaymuiący, iż on niechciał przypuſzczać appellacyi; o te zaś Apoſtoły, trzeba uſilnie prosić, między trzydzieſto dniami, Jnaczey niebędzie miała mieſca appellacya, iakie też rowney, i oprocz ſądney appellacyi *in extra Judiciali* powinne bydź proſżone Apoſtoły pod Kondycyą: to ieſt: ieżeli ieſt ſędzia ktòry by mogł pozwolić Apoſtołow, jeśliby niebył ſędzią ktòry by ich dać mogł, ſtrona appelluiąca powina ſię proteſtować że proſi onych, i że znowu onich prosić będzie iak tylko zręczność będzie iey dana od ſędziego. Glos. Gdzie ieśli by Sędzia nieodpowiedział, ma ſię rozumieć że zezwolił na Appellacyą, i taki Sędzia niemoże więcey w taką ſprawę wkładać ſię. card. in clemen.

ROZMOWA XXII.

O Potwierdzeniu Pożytecznym albo niepożytecznym, i o Nieprzyzwoleniach.

P. *Co ieſt Potwierdzenie Confirmatio?*

O. Jeſt to umocnienie czyli Korroboracya w przodmianego Prawa, iako bywa kiedy ponależytey appellacjy pierwſza ſenteneya przez drugą ſentencyą bywa umocniona cap. Jnter dilect.

P. *Jeſliby ktòry zakonnik proſił u Papieża o Reſkrypt, do adminiſtrowania ſprawiedliwości wdoczeſnych, i w Kryminalnych ſprawach, będzieli to ważno?*

O. Jeśli niewyraził tego że ieſt zakonnikiem, niebędzie ważny taki Reſkrypt, ieżeli zaś wyraził, można mu to zarzucić, że ten Reſkrypt był podſtępny *ſubreptitium;* ponieważ Papież niezwykł tego pozwalać; co ieśli by było pewno

o takiey woli Papieża, tedy wten czas będzie ważny, i powinno bydź wexekucyi. c. ad noſtram.

P. Wielorakaż ieſt Konfirmacya?

O. Dwoiaka: iedna wſpoſobie poſpolitym, *Informa Communi*, ktòra daie iakoweś uſpoſobienie większe *Habilitationem* kontraktowi, ale niedopełnia iego defektow, anieco więcey pozwala ſtronom nadto, co maią prawem bez Konfirmacyi. Abb. Druga Konfirmacya zpewney wiadomości de certa ſcientia, ktòra ſprawuie naywiększe utwierdzenie, gdyż takowy Kontrakt umocniony zpewney wiadomości trwa, i zawſże ważny nawet chociażby Jnnych, zpewney przyczyny niemiał właſności.

De Recusationibus.

P. Co to ieſt nieprzyſtawanie Recuſatio?

O. Jeſt to ſtanowić i mieć iakową przyczynę, dla ktòrey ſędzia i ſt podeyrzany ſtronie. Speculator in rubr.

P. Ktòryoh ſędziow można ſię zrzec, czyli rekuzować?

O. Wſzyſtkich tak ordynaryinych, iako i delegatow, dla ſłuſzney przyczyny. c ad

P. Ktòre ſą Przyczyny Rekuzowania?

O. w Prawie nieſą wyrażone, ale zoſtawuią ſię do Rozſądku Sędziego; Jednak Doktorowie niektore namieniaią: ate ſą. Jeżeli Sędzia ieſt Pokrewny, albo był Patronem ſtrony, albo uczynił iakową krzywdę ſtronie, albo wziął odniego co; ieśliby była iaka przyczyna dla ktòrey może być poczytany za nieprzyiaciela ſtrony. Jeśli ſię oświadczył z ſwoią

ſwoią obietnicą, ieśli więcey ſprzyia iedney ſtronie, niżeli drugiey. c. Poſtremo.

P. Przyczyny Rekuzowania przed iakim Sędzią maią bydź przekładane?

O. Przed Sędzią odmowionym, ale dowodzić przed Arbitrami, albo przed wyżſzym Sędzią. Racya: gdyż Sędzia rekuzowany nie może iuż rozſądzać o ſwoiey ſprawie. c ſecun:

P. Kto powinien obierać Arbitrow, aby ſądzili ſprawę zrzeczenia ſię czyli rekuzowania?

O. Same ſtrony i Sędzia, tenże Sędzia i przymuſić może ſtrony, aby obrali Arbitrow; a ieśliby w przyzwoitym czaſie nieuczynili, tedy Sędzia poſtąpi w rozſądzeniu ſpraw. Abb. Atoli wyprobowany, i Rekuzowany Sędzia, w iedney ſprawie zoſtaie Rekuzowany, i w drugiey. Wſzak że expenſa w ſprawie Rekuzowania poczynione, ſtrona Rekuzuiąca, popłacić powinna.

ROZ-

ROZMOWY

Z KSIĘGI IX.

Prawa Kanonicznego zamykaiące Materie Kśięgi Trzeciey.

DECRETALIUM.

ROZMOWA I.

o Prebendach i godnościach.

P. Zkąd te słowo Prebenda?

O. Od tego słowka daię; ponieważ pewne prawo daie Kościelney osobie do wyżywienia, odzienia, i uczciwey sustentaciy siebie i sług i krewnych.

P. Wielorakoż się rozumi Prebenda Podarek?

O. Dwoiako: raz obszernie biorąc za iakąkolwiek cząstkę czyli porcią, albo użyteczność, którą kto przez wzgląd na ubostwo, albo prawo zastępstwa odbiera z dobr Kościelnych. Drugi raz bierze się za porcyą, która należy Kanonikom przez ich Kanonictwa.

P. Co to iest Prebenda?

O. Jest to te prawo, które przyzwoite Kanonikowi do odbierania Korzyści, w którym bądź Kościele Katedralnym, lub w Kollegiacie.

P. Prebenda, i Kanonictwo na czym zalegaią?

O. Zalegaią na Grossie, na Dystrybuciach codziennych i na

i na manualnych. Grosa Prebendy, są to wszystkie Korzyści przychody, czy to w pieniądzach wyliczone, czy to w pszenicy, winie, w oleiu, w owocach ziemskich; które to przychody, czyli Grosa rozdaią się Kanonikom, na każdy Rok razem w iednym, albo w wielu wypłaceniach A tak cała Grosa iakoby tysiąc Dukatow, która należą do iednego Kanonika, w całym onym roku, nazywa się massa, czyli Grossa, czyli Prebenda.

P. Kanonicy iak długo otrzymuią Grossę?

O. O tym niemoże się stanowić pewna Reguła, gdyż to zawisło od zwyczaiu, albo od ustawy każdego Kościoła, gdyż Kanonicy w niektórych Kosciołach otrzymuią rzeczoną massę, i Grossę, w Rezydencyi iednego dnia, iako to: w dzień S. Michała, albo w wigilią iego, zaczynaiąc od Nieszporow, oney wigilii, tak, iż ieśliby który Kanonik umarł po Nieszporach, otrzymuie i Prebendę Roku następuiącego. w Jnszych Kościołach Kanonicy otrzymuią Grossę przez rezydencyą ustawiczną, albo rozdzielną trzech Miesięcy, albo czterech, a przeto że zwyczay rożny iest w rożnych Kościołach Reguła pewna naznaczyć się nie może. Podziały też codzienne, czyli Distribucie, są to pewne pieniądze otaxowane w pierwszey ilości na każdą godzinę iako to: w pierwszey czyni się podział między Rezyduiących, na ieden cały Dukat, a tak i na każdą godzinę; a Kanonicy otrzymuią te Distribucie rezyduiąc osobiście w każdey godzinie tak że gdyby ieden Kanonik nie był by przytomny, drugi otrzymuie iego cząstkę. lib 4 c. 2. de distr.

P.

P. Które to ſą podziały ręczne manualia?

O. Są to podziałki niepewne, które daią ſię Kanonikom za aſſyſtencyą i Rezydencyą, przy iakowych officiach, i na Mſzach zoſtawione od wiernych zmarłych, i nazywaią ſię Manualia, że częſto tam daią ſię do rąk, czy to na każdy Mieſiąc, czy na każdy tydzień. Rożnią ſię te Manuały od Groſſy czy od odzieżney Penſyi. 1, że z Groſſy wſzyſcy biorą ſwoie cząſtki w rowney ilości, według Dyſtrybucyi codziennych, a zaś z Manuałow, czyli ręcznych podarkow niewſzyſcy rownie otrzymuią, ale każdy według czaſu ſwoiey rezydencyi 2. Groſſa czyli veſtiarium odzieżna Penſya otrzymuie ſię od Kanonikow w jednym dniu, albo czaſie małym zakryślonym, trzema, albo czterma Mieſiącami; Dyſtrybucye zaś codzienne i Manuały, przez cały rok.

P. Godność Kościelna co znaczy?

O. Jeſt to pewna zacność, którą oſoba ma Kościelna nad innych Klerykow, i taż Dignitas Godność w Prawie częſto zowie ſię Perſonatus, a zawſze daie ſię z iakowymśćiś ſzczegulnym Urzędem, iako oſobie większego zaufania. C. adminiſtratoris. Atoli zawſze iedno znaczą Dignitas Godność, Perſonatus Poważność, officium, urząd.

ROZMOWA II.

o Poſtanowieniach Kogo na urzędzie

P. Co to ieſt Inſtitutio?

O.

O. Jeſt to Kollacya czyli podanie oſobom albo Prałatom iakiego Beneficium; a bywa inſza według Prawa, i w ten czas ieſt pierwſzy Stopień wſzyſtkich inſtitutow. Inſza zaś bywa według Kanonow i ieſt Kollacya Kościoła, albo Kościelnego Beneficium.

P. Co to ieſt Inveſtytura w Prawie Kanonicznym?

O. Jeſt podanie, albo iakoby podanie iakowey rzeczy, co dzieie ſię przez Pierścień, biret, albo Kſięgę, którym to podaniem oznacza ſię, że takowy człowiek bywa ſtanowion przez Superyora w Poſſeſſyi cieleſney, takowey rzeczy. Jnſtytucya zaś do Beneficiow z Prawa należy do ſamego Biſkupa, rownie iako i ſtraż zawakowanych Beneficiow.

o Pozwoleniu Prebendy.

P. Co to ieſt pozwolenie Conceſſio?

O. Jeſt iakowyś bez zaſłużny datek iakowey rzeczy, która zmierza do zaſługi, i oſoby oney którey ſię daie pozwolenie, ale nie na ſamą rzecz. Abb. Te iednak Pozwolenie niezlewa ſię na Sukceſſorow, procz ieśli by w pozwoleniu było wyrażono że daie ſię Jemu, i Jego Sukceſſorom. Abb.

P. Ktoż ieſt w Trąconym, czyli Jntruzem?

O. Ten, który był opatrzony od niemaiącego władzy do opatrywania, albo który poſiada bez Tytułu Prawnego.

o Uproſzonych Opatrzeniach.

P. Co to ieſt Precarium?

O. Jeſt to, co ſię komu za wielkiemi prozbami pozwala, aby tey rzeczy używał; iako gdy komu powierzyciel maiący zaſtaw pozwala dłużnikowi używać. Azor.

Odnawiać zaś powinien Kontrakt co pięć lat, aby wyznawał iż to poſiada za ſamą prozbą, a nie ieſt iego rzeczą. Trwa tedy Precatorium, czyli wyproſzone używanie rzeczy, poki trwa wola pozwalaiącego.

o Użyczoney Rzeczy i o Składzie.

P. Co to ieſt użyczenie, albo wygodzenie w potrzebie Commodatum?

O. Jeſt to rzecz cudza ktòra komu bywa dana, aby przez nieiaki czas oney używał, chociaż nieieſt iego. Joannes.

P. *Ktoż ſię nazywa pożyczalnik Commodatarius?*

O. Ten, ktòremu daie ſię iaka rzecz do używania, i Jego pożytkowi, i wygodzie w potrzebie. Azor in ſum.

P. *Wielorakaż ieſt Akcya użyczenia?*

O. Trojaka 1. Proſta Directa, ktòrą ma ten, ktòry użyczał, czyli dawał, przeciwko temu, ktòremu pożyczał, aby on iemu powrocił. 2. Wygoda utilis, ktòrą ma ten co wzioł rzecz pożyczoną przez cały on czas na ktòry mu ſię daie do używania. Ta akcya użyczoney wygody przyſtoſuie nawet tam, gdzie nie ieſt prawdziwe pożyczenie; iako gdy by kto

by kto używał rzeczy ſwego Przyiaciela bez wiadomości iego, ſpodziewaiąc ſię że on dałby. 3. Akcya przeciwna Contraria ieſt ta, ktòra przyſtoi temu, ktòry wzioł rzecz pożyczoną przeciwko właſnemu iey Panu, do upomnienia ſię expenſow, i polepſzeniow, ktòre uczynił, w rzeczy pożyczoney. l. in rebus. ff.

P. Pożyczka Commodatum w iakich rzeczach znayduie ſię?

O. Właściwie w rzeczach ruchomych, iako to w iżatach, w koniach, i innych rzeczach, gdyż w nieruchomych właściwie zowie ſię Precarium uproſzone ſiedliſko. l. 1. ff.

P. Pożyczona rzecz, możeli bydź odwołana na wſzelki rozkaz pożyczaiącego?

O. Niemoże, chyba pospełnionym czaſie, na ktòry czas to pożyczano, gdyż pożyczanie w początku wolne było, ale gdy ſię ſtało, iuż ieſt konieczne. Azor. Wſzakże powypłynieniu czaſu chociaż by przez pozwolony czas niemogł używać, potym by mógł, iednak iuż pożyczka nieſłuży, trzeba nadgrodzić za poſlednie nad czas używanie. Abb. A utraciwſzy zapłacić.

P. Co to ieſt Depoſitum ſkład ukogo?

O. Jeſt to ta rzecz, ktora komuś dana do uſtrzeżenia. Hoſtienſis.

P. Ktoż to ieſt Depozytarz?

O. Jeſt to wierna oſoba, u ktorey bywa złożona iakowa rzecz dla uſtrzeżenia oney. in Authent.

P. Akcya Depozytu wieloraka ieſt?

O. Dwoiaka. iedna proſta *Directa* ktora ſłuży temu, kto-

ſy rzecz podał w depozyt, abyią czaſu ſwego odebrał. Druga zaś ieſt akcya przeciwna Contraria, ktora ſłuży temu u ktorego ieſt rzecz deponowana, aby ſię upomniał o expenſa łożone w uſtrzeżeniu depozytu. Inſtit quib. l. 1. ff. depoſt.

P. *Przeciwko komu zaciąga ſię obowiązek w Depozycie?*

O. Przeciw Depozytariuſzowi u ktorego aby onej ſtrzegł, i zachował, i czaſu ſwego wydał ią Panu ſwemu złożoną.

P. *Coż ieſt Kontrakt Depozytu?*

O. Jeſt umowa dobrego zawierzania bo zaufano wierności depozytariuſza.

P. *Ktoż utrzymuie Panowanie Depozytu?*

O. Niedepozytarz, ale ten kto deponował, czyli złożył u depozytarza.

P. *W czym ſię rożni Depozyt od ſekweſtru? czyli areſztu ręcznego?*

O. W tym, że Depozytarz obowiązany wydać rzecz temu, ktory ią złożył; zarękznik zaś ktory utrzymuie ſequeſtr, nieieſt obowiązany pewney oſobie wydać, ale tylko tey, ktora prawem wygra, i rozprawę zwycięży.

P. *Kiedy można upomnić ſię o Depozyt?*

O. W ten czas kiedy zechce ten, ktory deponował rzecz ſwoią, gdyż iemu ſłuży akcya upominania ſię. C. 2. in Gloſ.

P. *Depozytarz izali powinien odpowiadać za przypadki niepodziany?*

O. Nie ieſt obowiązany, ani każdy ktory cokolwiek przyimuie, do uſtrzeżenia. Cap, ubi ſup.

P.

P. *A gdy był przewinienie, albo przewłoka uprzedziła przypadek, napr: Gdy by mogł Towary przed deſzczem zachować, a opoźnił, będzieli winien płacić?*

O. Będzie winien, gdyż ociąganie ſię, i przewinienie, zowna ſię zdradzie.

ROZMOWA III.

o Kupczeniu i Przedaży

P. *Co ieſt Kupczenie Emptio?*

O. Jeſt Kontrakt Kupowania rzeczy, za cenę umowioną. Inſtit de Empt.

P. *Co należy do Kupowania dobrego?*

O. Zezwolenie Kupuiącego, i przedaiącego, i żeby obadwa zgodzili ſię na cenę. 1 2. ff. de contrahen. Emptis.

P. *Ktoż ieſt Kupiec dobrego zawierzania?*

O. Ten, ktory Kupuie rzecz rozumieiąc że zapewnie ieſt tego właſna, ktory ią przedaie, albo że on ma należyte pozwolenie onę przedawać 1. Nec ullam §. Quid ſi quis. Azor. Kupiec zas malæ fidei, złego ſumienia ieſt ten, ktory kupuie co u Łotra, albo od oſoby o ktorey wie że ona niema władzy tey rzeczy przedawać. Azor.

P. *Jeſli by kto przedawał w iakich przypadkach, nie ieſt obowiązany do Ewikcyi?*

O. We trzech wydarzeniach. 1. Jeśliby Kupiec nieupomniał o Roſprawie. 2. Jeśli by Kupiec niechciał z uporu ſtawić ſię do rozprawy, i do Dekretu, tak, iżby przez ſwoią nie-

niebytność rozprawa zginęła. 3. Jeśli by przez Krzywdę, i niesprawiedliwość Sędziego sentencya wydana była przeciwko Kupcowi C. fin. a chociażby i wkontrakcie to było niedołożono, że przedawca obowiązany do Ewikcyi, iednak iest obowiązany, gdyż Ewikcya zabespieczenie wewnątrz zamyka się wkontrakcie przedaży, atak żeby nie był obowiązany, powinien mieć w Kontrakcie dołożono, że przedawca nieiest obowiązany do Ewikcyi Abb.

P. Kupiec będąc utrudzony o rzecz Kupioną kiedy powinien oznaymić dłużnikowi aby się mógł domagać Akcyi?

O. Na początku rozprawy, albo wprzod, niżeli się sąd zakończy, Inaczey traci, Akcyą swoią, czyli popieranie sprawy Ewikcyą samochcąc. Abb. C. fin. Jeśli by Kupiec bez sądownie stracił albo wydał rzecz swoią władzą, tedy przedaźnik nieiest obowiązany do Ewikcyi, tylko w ten czas obowiązany, kiedy sądownie bywa mu odięta rzecz, gdzie się okaże sprawiedliwość. Abb.

P. Przedawca izali obowiązany, iest do wszystkich expensow wynikłych przez niego, na obronę rzeczy przedaney?

O. Tak iest zaiste rownie iako i do samey rzeczy przedaney. Abb. Podobnież i Kościoł obowiązany do Ewikcyi w rzeczach, które przecał, albo naiął, ponieważ iest akcya sprawiedliwa.

P. Kleryk który przedał rzecz świeckiemu człowiekowi, czy będzie obowiązany oney bronić iak skoro będzie od Kupca do tego używany w Sądzie świeckim?

O. Będzie obowiązany, gdyż powodować się sądowi w któ-

którym Kupiec bywa trudzony godzi się, byleby było wzięte nato pozwolenie od Prałata. Abbas.

P. Możeli kto drożey przedawać podróżnym, niżeli współmieszkaiącym?

O. Niegodzi się, gdyż to iest gatunek zdrady i lichwy, a przeto o tym rozsądzić powinien Biskup C. 1.

P. Cena i wartość rzeczy iak ma bydź rozumiana?

O. Z tego, iak pospolicie przedawano bydź może, gdyż z rzeczy pieniężney, i z czasowey potrzeby cena większa brać się może. Jeśli bowiem pospolicie u wszystkich, albo w wielu iaka rzecz przedaie się zadziesięć srebrników, taż sama rzecz odmieniwszy czas przedaie się po dwadzieścia srebrników, czas tedy albo niedostatek, usprawiedliwia cenę. Abb: c. 1. de Empt: Wszakże zboże przedaiąc, koniecznie stosować się należy do pospolitey ceny od Sędziow ustanowiney, oszukuiący zaś w miarach, powinien bydź karany karą ustanowioną w każdym mieście, i ma bydź przymuszony, aby używał miary bez oszukania. Abb.

P. Jeśliby rzecz przedana była w połowinie sprawiedliwey ceny, iaka akcya służy Przedawcy?

O. Może domagać się o ukrzywdzenie, i o Restytucyą połowiny ceny, albo i o samą rzecz, ieśliby mu się podobało. Abb.

P. Gdyby w czasie Małżeństwa Mąż za nezwoleniem żony sprzedał dobra Posagu czy porozwodzie będzie ważna ta przedaż?

O. Będzie ważna, ponieważ stała się przedaż nautrzymywanie ciężarów Małżeństwa. Jeśliby przedał dobra niewia-

ſty Kupiec porozwodzie niemoże bydź moleſtowany, gdyż dobra Mężowe i niewiaſty w czaſie Małżeńſtwa poczytaią ſię iakoby były wſzyſtkie Mężowe, kiedy za ſpolnym zezwoleniem była przedaż. Abb.

P. *W kontrakcie też gdzieby ſtaneła umowa o wzaiemnym nazad odprzedaniu czy prawdziwy to kontrakt przedaży?*

O. Nieprawdziwa przedaż, ale raczey kontrakt zaſtawny, bo po odpłaceniu ceny, powraca ſię do Pana ſwego.

ROZMOWA IV.

o Naymowaniu i ſprowadzeniu.

P. Co ieſt naymowanie Locatio?

O. Jeſt pozwolenie albo rzeczy, albo oſoby iakiey do używania tylko z umową o zapłaceniu takich pieniędzy za pracę. Azor.

P. Naymaczem, albo konduktorem kto ſię nazywa?

O. Ten, który rzecz iaką, albo dom od kogo dawſzy zapłatę, albo obiecawſzy bierze do używania.

P. Naięty, i zaciągniony conductus czym ſię rożnią?

O. Są to Jmiona iedną rzecz znaczące. Azor. Atoli ieśli Arędownik *Emphiteuta*, przez dwie lecie Kościołowi niepłacił, traci rzecz, a Kościoł dobra odbiera. Potuit.

P. Około naymowania Domów, albo rzeczy, czy mogą bydź ſtanowione Prawa?

O. Mogą, i powinny ſię zachować ścisle, bo należą do dobrego rządu, i dla zacney ceny, którey wymagaią pozwalaiący naięcia domu, lub rzeczy ſwoiey. C. de locat.

P. Jeśliby Kościoł, albo Pan rzeczy nieupominał ſię od Arędownika przez dwie lecie, aby płacił, czy taki Emphiteuta niepłacący popada w kommis?

O. Zapewnie wpada, ponieważ czas opłaty ſam wſtawia ſię za człowiekiem. C. Potuit.

P. Komu ſłuży akcya konduktu, czyli naymy?

O. Naymaczowi, przeciwko temu, uktòrego naioł, aby mu ſię godziło używać domu, albo naiętey rzeczy, i dopomnienia ſię o expenſa potrzebne, poczynione około rzeczy umowioney, czyli naiętey. Azor.

P. Folwarki, domy, czyli rzeczy Kościelne, czy mogą bydź naymowane?

O. Mogą, ieżeli Kościoł bierze z tego pożytek przez trzy lata, byle tylko nienazawſze były oddane, albo przedane. c. 2. eod. Długi zaś czas bydź ſię rozumi na lat 10. a niemniey, a przeto zabroniono było Kościołom aby nienaymowali na długi czas, ale tylko do trzech lat Abb. Zkąd naſtępca na Beneficium ieśli naięcie od przodka ſwego było uczynione na zdradę, albo więcey nad trzy lata, nieieſt obowiazany pozwalać używania naiętey rzeczy. Jeśli zaś bez zdrady, i zſolennością prawną, należytą, na krotki czas powinien dotrzymać Anteceſsora ſwego opiſu. Abb. Wſzakże oddaiący w naięcie dom ſwoy albo pole, ieśli by mu w poſtanowiony czas niepłacono penſyi umowioney, albo rzecz była puſtoſzona i pſowana, i w gorſzy ſtan obrocona, może wypędzić ſłuſznie naymacza bez czaſu. Abb. in cap prop.

P. z Jakich przyczyn może ſię domagać naymacz od puſzczania korzyści tego, lub owego Roku, albo przynaymniey części iakowey?

O. Dla pożaru dla nieurodzaiu, pola albo dla iakiego nieſpodziewanego przypadku; a taki powinien ſię obowiązać, że naſtępuiącego roku ieśli by obfitował, powróci Kościołowi to, co odniego wziął, ale ta obfitość powinna by bydź bardzo wielka. Tudzież naymacz dla powietrza, pożaru, upadku znacznego, napadania nieprzyiacioł w Woynie, ieſt obowiązany ieśli by to bez niebeſpieczeńſtwa bydź mogło upomnieć otym Pana. Abb.

P. Emphyteuta i zaſtawnik, albo też i Arędownik, chcąc ſwoie pole użytecznie przezaſtawić, albo przedać, co powinien czynić?

O. Szukać Pana wzręcznego panowania ieśliby chciał przedać rzecz zatęż ſamą kwotę, i żeby wziął ſobie Prawo należyte z przedania; Jnaczey popada w Kommis i. c. po.

P. Emphyteuta, bądź też arędownik, możeli bez wiadomości Pana rzecz ſobie daną, drugiemu w używanie darować?

O. Zapewnie, gdyż darowanie ieſt kontrakt ſzczodrobliwy; niezachodzi też tam pieniądz, ale ſzczera dobra wola daruiącego; a wniey niema żadnego prawa Pan tey rzeczy, a toż ſamo ieſt i w Dziedzicu należycie używaiącym, czyli poſiadaiącym co Emphiteuta. Abb.

P. Arędownik, albo zaſtawnik, możeli bydź wolny od płacenia penſyi dla Woyny, lub nieurodzaiu?

O. Niemoże bydź wolny, chyba w przypadku gdzie by upadła nadzieia odzyſkania pola, gdyż w ten czas Pan traci ſwoie panowanie proſte, i Arędownik panowanie użyteczne. Abb.

o *Przemianach rzeczy. Depermut:*

P. Co to ieſt przemiana Permutatio?

O. Jeſt to danie w zaiemne iedney rzeczy za drugą. Naprzy: Gdy ia mam rzecz sobie potrzebną, a mnie iuż niepożyteczną; iedną rzecz zadrugą zamieniamy. Azor: Kontrakt przemiany ieſt bez Jmienny, tylko daię ci, abyś dał. l. Quoniam c de rei per.

P. Przemiana uczyniona beznależytey ſolenności, przez kogo może bydź odwołana?

O. Przez ſukceſsora w godności, albo w Adminiſtracyi Sakramentow, zkąd Biſkup może z ſłuſzney przyczyny uczynić zamianę prebendow i oſob, z iednego mieſca na druge. Naprzy: Dla nieprzyiaźni, dla nałogu ſpetnego z iaką niewiaſtą, albo dla iakiego zgorſzenia. Xiąże może też rzecz nieruchomą zamienić za rzecz nieruchomą Kościelną, a tak oney nabyć, ale niezeſzkodą Kościoła ani oſob, ani żeby Kościoł, i Prawa iego były obrażane.

P. Jeden Kościoł, możeli z drugim Kościołem zamieniać Poſſeſsye i Prawa, i dopełnić niedoſtatku ceny?

O. Może, dla większey użyteczności Kościołowi za pozwoleniem Biſkupa, z uczynioną Jnquizycyą o rzeczy potrzebney Kościołowi, tak żeby żaden Kościoł krzywdy

nieodnioſt. cap. ad Quæſtion. Poddani iednak Kościelni, niemogą bydź od mieniani.

o Podarunkach wierności lub o Dożywociu.

P. Co to ieſt Feudum datek zobowiązkiem wierności?

O. Jeſt darowizna iakowey rzeczy zaprzyiętą Inveſtyturą, czyli odzieniem, albo obowiązaniem ſię naiaki urząd, albo do dochowania wierności Panu ſwemu. Hoſtiens: Toż ſamo znaczy z ſtrony biorącego, i oſwiadczaiącego wierność Homagium, w tym datku Feudum rzeczonym, proſte panowanie nad rzeczą ieſt pozwalaiącego do iakiego czaſu, czy też i do końca życia iako mowią: daiącego dożywocie; a zaś panowanie pożytkuiące u przyimuiącego feudalny datek, przy zaprzyſiężeniu wierności; Jeśli by zaś niechciał zaprzyſiądz wierności, niepowinno mu dawać feudum, czyli dożywocie gdyż to z iſtoty dożywocia ieſt, aby biorący feudum zaprzyſiągł, i zachował wierność temu, który mu pozwolił feudalny datek.

P. w Jakowych przypadkach Feudum datek wierności, wraca ſię do Kościoła?

O. Jeśliby ten wiernik wyprzedawał Maiątek bez pozwolenia Pana. 2. przez śmierć, napr: Jeśliby bez ſukceſſyi należytey męſkiey wiernik umarł. 3. Jeśliby przez lat dwie niepłacił należytości feuda, i proſtego panowania moc ſobie przywłaſzczał. Cap. fin.

P. Emphyteuta i waſalus czy mogą opuścić, i zrzec ſię wierności podarunku, aby ſię uwolnili od ſłużby

O.

O. Niemogą bez pozwolenia Pana ſwego.

P. Dla wyſtępku Oyca, czy traci Syn feudum?

O. Jeśli by Ociec pierwſzy był który nabył, tedy traci Syn feudum, ieśli zaś Dziad, albo Pradziad nabył, nie traci Syn, gdyż przez wyſtępek Oyca nie powinien tracić Syn, to co nie Ociec nabył, a tak doſyć ſtracić Synowi to, co Ociec nabył. Abb.

o Zaſtawach i Innych Warunkach.

P. Co to ieſt zaſtaw Pignus?

O. Jeſt to rzecz ruchoma, od dłużnika podana kredytorowi na ſwiadectwo zabeſpieczenia, o wypłaceniu długu albo o wypełnieniu obietnicy. Abb. in ſum.

P. Coż ieſt warunek Cautio?

O. Jeſt to co ſobie kto w iakiey ſprawie oſtrzega l. 1.

P. Wieloraki ieſt zaſtaw Pignus?

O. Ratuſzowy i ſądowy, ratuſzowy ieſt kiedy Aktor bywa wpuſzczony do Poſſeſſyi rzeczy wymaganey dla uporu obżałowanego nieſtawiącego ſię. Sądowy zaś ieſt, kiedy aktor po ſentencyi bywa wpuſzczony do Poſſeſſyi rzeczy iakowey, która powagą ſędziego była deponowana, czyli złożona do uſtrzeżenia na zaſtaw, i zabeſpieczenie takiego długu, a za niewypłacenie pieniędzy Aktor odbiera Poſſeſſyą takowey rzeczy. l. si decreto.

P. Co to ieſt zaſtawna akcya?

O. Akcya która daie ſię kredytorowi nie tylko przeciwko zaſtawie, ale też wzrącz przeciwko oſobie dłużnika nato, aby był przyciśniony do wypłacenia długu. Taż ſama

akcya

akeya zaſtawna dłużnikowi przeciwko kredytorowi, aby był obowiązany pilnie ſtrzedz rzeczy na zaſtaw wziętey. jnſtitutionibus.

P. Co to ieſt puſzczanie w zaſtaw?

O. Jeſt to: napr: Kiedym ia rzecz pod zakładem zoſtawił, a w czaſie długu niewypłacił, w ten czas właściwie mówi ſię na zaſtaw ſię puścił, to ieſt: zaſtawiona rzecz utraciła ſię dla niewypłacenia długu; wiele bowiem ſpoſobami rzecz iakowa daie ſię na zaſtaw. 1. Poproſtu napr: gdy mowię: daię ci Płaſzcz moy, albo naczynie ſrebrne na zaſtaw, i zabeſpieczenie, poki ci nieoddam 20. Dukatow, których ty mi bez płatnie pożyczaſz. 2. pod zakładem, napr: Gdy mowię: ty mi pożycz 10. Dukatow, a ia ci daię w zaſtaw naczynie ſrebrne, które koſztuie 20. Dukatow, a ieśli między dwoma mieſiącami nieoddam, tobie; 10. Dukatow, utracę naczynie ſrebrne, a ty onego nabędzieſz 3. pod inną kondycią, napr: Pożycz mi ſto dukatow, a daię tobie w zaſtaw mego konia, albo moie Dziedzictwo z tym warunkiem, abym ia używał twoich pieniędzy, a ty używał na ſwoy pożytek mego konia, albo mego pola, a gdy ia powroc tobie ſto dukatow, a ty mi powrociſz moie pole, w tym ſtanie, w którym go tobie podałem.

P. Cudzą zoſtawę w iakiey kwocie mogę znowu przyzaſtawić?

O. Takiey tylko kwocie, w iakiey zoſtawioną przyiołem, ale niewwiękſzey, bo gdyby w więkſzey, była by lichwa niegodziwości, a na dowod iey doſtarczą ſame k nieiktóry

który i proſte Prezumpcye, gdyż ieſt wyſtępek taiemny. Gdyby zaś kto zaſtawiał rzecz z umową utratną to ieſt: Gdyby w roku niewypłacił pieniędzy, miał by utracić zoſtawę; takowy Kontrakt nic nie będzie ważył, ale zakończywſzy rok może wypłacić pieniądze i powrocić zaſtawę; gdyż by wielka okazała ſię nieprawość za małą kwotę, aby kto utracił wielką zaſtawę; ale gdy by zaſtawa nie więcey była warta niż pieniądze pożyczone, będzie dobry kontrakt pod utratą zaſtawy czyniony, wſzakże to rozſądzi Kościelny Sędzia, ponieważ rozprawa ieſt o lichwie. Abb. cap. ſignific.

ROZMOWA V.

o Poſagu de Dote,

P. Co to ieſt Poſag dos?

O. Jeſt to wſzyſtko co bywa dano od Niewiaſty Mężowi za utrzymywanie ciężarow Małżeńſtwa; albo i to co bywa od Oyca, lub też od obcego na jałmużnę, albo na dzieła pobożne. Azor.

P. Czemuż to daie ſię Poſag mężowi?

O. Dla znoſzenia ciężkich obowiązkow małżenſtwa, dla wyżywienia żony i dziatek; zkąd mąż utrzymywać może poſag przez cały czas wktórym trwa małżenſtwo; wſzakże porozwodzie poſag powinien ſię powrocić do żony. albo do iey dziedzicow. ani ieſt obowiązany mąż dawać porękę przyodebraniu poſagu, bo temu któremu ſię oddaie w moc niewiaſta, może ſię też, i podleyſza rzecz, czyli iey poſag powie-

wierzyć tudzież gdy mąż ſtaie ſię iednym ciałem, iedną oſobą z niewiaſtą, poſag ſtaieſię Jm właściwy, azarzecz ſwoią własną żaden nieieſt obowiązany ſtawić porękę. 1 Per de iure dmini.

P. w Jakim czaſie powinien ſię oddać poſag ieśli by rozwod naſtąpił?

O. Jeśliby dobra były ruchome, tedy zaraz, porozwodzie, jeśli zaś nieruchome, tedy aż doroku nieieſt obowiązany powracać, po Roku zaś obowiązany połowinę korzyści zdobr odebranych dziedzicom niewiaſty wypłacić, które były nabyte wczaſie małżeńſtwa. Abb.

P. Jeśliby zaś mąż rozpraſzał Poſag, albo przyſzedł do uboſtwa, możnali domagać ſię uniego, aby dał porękę?

O. Można, albo też i rozporządzenie, może mu bydź odięte, rownie też może niewiaſta bywſza wdową wydzwignąć ſwoią darowiznę poſagową. Abo gdy by mąż rozproſzywſzy maiątek niemogł by ſtawić warunku za poſag, tedy poſag powinien bydź złożony u Kupca, aby z Korzyści, i zyſkow ſprawiedliwych byli żywieni mąż. i żona, ca. per veſtra.

P. Jakim Prawem otrzymuią wzaiemność w maiątkach mąż i żona?

O: Przez Kontrakty, przez darowizny poczynione oboyga, przez zachowanie, i pomnożenie dobr, aporozwodzie mąż obowiązany zapłacić niewieſcie połowine dobr Abb.

P. Niewiaſta zaſwoim Poſagiem Przeciwko komu może prawować ſię,?

O. Przeciw Kościołowi, i przeciw komukolwiek utrzymuią-

mującemu iey poſag, albo dobra mężowe, ponieważ ſprawa poſagu ieſt uprzywileiowana.

P. Jeśliby Corka poſzła za mąż bez zezwolenia Oyca albo gdy Ociec temu był przeciwny, czy powinien ią wypoſażyć?

O. Według ſtarego ſwieckiego Prawa, niepowinien by ią wypoſażać, ieśli by poſzlubiła rownemu, albo niſzemu, gdyż zawiadywanie, i troſkliwoſc Oycowſka o Corki, powinna ſię zakończyć onych poſtanowieniem. z Prawa zaś Kanonicznego Ociec obowiązany ieſt wypoſażyć Corkę, chociażby przeciwko woli iego poſzła za mąż, gdyż zezwolenie Rodzicielſkie, nie do iſtoty małżeńſtwa dzieci ſwoich potrzebne, ale tylko dla uczciwości, in cap ſuffi. Wſzakże gdy by Corka ſzlachetna przeciwko woli Rodzicow poſzła za Jnfamisa, albo za męża pochodzącego ze krwi żydowſkiey; wten czas Ociec nieieſt obowiązany oney wypoſażać; Racya, bo iako niewdzięczny zaniewdzięczność traci darowiznę, tak też i ta Corka poczytana bywa iako niewdzięczna, gdyż zaciąga oſzpecenie, i nieſławę na familią ſwoią. Abb. in cap.

P. Jezli by Corka poſzła za męża ſzlachetnego, lub nieſzlachetnego, przeciwko woli Oyca ſwego, czy powinien ią Ociec wypoſażyć?

O. Nie bynaymniey, owſzem ieśli by ią wypoſażył, obietnica nic nie będzie ważyć, ponieważ poſag niepowinien bydź ſtanowion na zdradę kredytora. 2. Ponieważ do niepodobnych rzeczy żaden nieieſt obowiązany. l. ait Prætor,

wierzyć tudzież gdy mąż ſtaie ſię iednym ciałem, iedną oſobą z niewiaſtą, poſag ſtaieſię Jm właściwy, azarzecz ſwoią własną żaden nieieſt obowiązany ſtawić porękę. 1 Per de iure dmini.

P. w Jakim czaſie powinien ſię oddać poſag ieśli by rozwod naſtąpił?

O. Jeśliby dobra były ruchome, tedy zaraz, porozwodzie, jeśli zaś nieruchome, tedy aż doroku nieieſt obowiązany powracać, po Roku zaś obowiązany połowinę korzyści zdobr odebranych dziedzicom niewiaſty wypłacić, które były nabyte wczaſie małżeńſtwa. Abb.

P. Jeśliby zaś mąż rozpraſzał Poſag, albo przyſzedł do ubogſtwa, możnali domagać ſię uniego, aby dał porękę?

O. Można, albo też i rozporządzenie, może mu bydź odięte, rownie też może niewiaſta bywſza wdową wydzwignąć ſwoią darowiznę poſagową. Abo gdy by mąż rozproſzywſzy maiątek niemogł by ſtawić warunku za poſag, tedy poſag powinien bydź złożony u Kupca, aby z Korzyści, i zyſkow ſprawiedliwych byli żywieni mąż. i żona, ca. per veſtra.

P. Jakim Prawem otrzymuią wzaiemność w maiątkach mąż i żona?

O: Przez Kontrakty, przez darowizny poczynione oboyga, przez zachowanie, i pomnożenie dobr, aporozwodzie mąż obowiązany zapłacić niewieſcie połowine dobr Abb.

P. Niewiaſta zaſwoim Poſagiem Przeciwko komu może prawować ſię,?

O. Przeciw Kościołowi, i przeciw komukolwiek utrzymuią.

muiącemu iey poſag, albo dobra mężowe, ponieważ ſprawa poſagu ieſt uprzywileiowana.

P. Jeśliby Corka poſzła za mąż bez zezwolenia Oyca albo gdy Ociec temu był przeciwny, czy powinien ią wypoſażyć?

O. Według ſtarego ſwieckiego Prawa, niepowinien by ią wypoſażać, ieśli by poſzlubiła rownemu, albo niſzemu, gdyż zawiadywanie, i troſkliwoſc Oycowſka o Corki, powinna ſię zakończyć onych poſtanowieniem. z Prawa zaś Kanonicznego Ociec obowiązany ieſt wypoſażyć Corkę, chociażby przeciwko woli iego poſzła za mąż, gdyż zezwolenie Rodzicielſkie, nie do iſtoty małżeńſtwa dzieci ſwoich potrzebne, ale tylko dla uczciwości, in cap ſuffi. Wſzakże gdy by Corka ſzlachetna przeciwko woli Rodzicow poſzła za Joſamisa, albo za męża pochodzącego ze krwi żydowſkiey; wten czas Ociec nieieſt obowiązany oney wypoſażać; Racya, bo iako niewdzięczny zaniewdzięczność traci darowiznę, tak też i ta Corka poczytana bywa iako niewdzięczna, gdyż zaciąga oſzpecenie, i nieſławę na familią ſwoią. Abb. in cap.

P. Jezli by Corka poſzła za męża ſzlachetnego, lub nieſzlachetnego, przeciwko woli Oyca ſwego, czy powinien ią Ociec wypoſażyć?

O. Nie bynaymniey, owſzem ieśli by ią wypoſażył, obietnica nic niebędzie ważyć, ponieważ poſag niepowinien bydź ſtanowion na zdrade kredytora. 2. Ponieważ do niepodobnych rzeczy żaden nieieſt obowiązany. l. ait Prætor,

P. Jeśli by corka niewdzięczna była Oycu. napr. czyniąc mu iakową ciężką krzywdę, albo niewspomagaiąc go w iego ciężkiey potrzebie, albo oskarżaiąc go o iaką zbrodnią. (nawzor Chama naśmiewaiącego się znagości Oyca swego) albo porywaiąc się na niego gwałtownie zelżywemi słowy, albo ręką, albo staraiąc się onego otruć, czy powinien Ociec takową Corkę po upamiętaniu się, iey poprawie, wdalszym wieku wyposażyć, lub takowego Syna do Dziedzictwa przypuscić?

O. Niepowinien, Racya, ponieważ niewdzięczność wygładza nawet zserca dług natury. Także Syn przez nią powinien być wydziedziczony; wszakże gdy by Corka niewdzięczna iuż była wyposażona; aniewdzięczność iest wiatr wypalaiący, i wysuszaiący Zrzodło miłosierdzia, i rosę pobożności, i Owoc łaski, iednak iuż dany posag nie bywa odwołany dla niewdzięczności; gdyż darowizna posagu była dobrowolna, bez żadney Kondycyi; a iesli bybył posag odebrany za nie wdzięczność, iuż o niego złośliwy Syn lub Corka upominać się niemogą. Joan enot. l. 3.

P. Jeśli by Corka była bogata, a miała przychodne dobra, czy powinien ią Ociec wyposażyć?

O. Ponieważ Bog i Natura nic nieczynią zbytecznie, ani próżno, ani na nowo karmią nasycony ch, aniliście na liście podrzewach, ani pierze na pierze po ptakach przydaie, chociaż iest Ociec wszystkiego stworzenia; on też z samych Domownikow Bożych łatwo poznać z Elizeusza i Giezego sługi iego, jako się nowe wypożażenie niedobrze wydarzyło; gdy maiąc zkąd inąd odzienie, i wyżywienie pod Imieniem

niem Elizeusza dopraszał się u Naamana szat, i srebra, a pozyskawszy razem i trąd iego wziął w posagu i zgubę. Toż Grzegorz W. Papież o zakonnikach maiących opatrzenie swoich potrzeb a ściśle domagaiących się salariow, iakoby wyposażenia, lub sobie potaiemnie Korzyści zbieraiących, rownaiąc ich z Giezym trędowatym. Toż i o dzieciach zapomożonych z kąd Jnąd, a koniecznie nowego Posagu domagaiących się, sądzić, i rozumieć każe. Azatym takowego Syna, albo Corki ieśli by zkąd inąd mieli odzienie, i wyżywienie, i urzędy, lub maiątki Koryśtne, wyposażać nie iest obowiązany. Baldainus in l. si Pater.

P. Które to maiątki zowią się Przychodne Adnata?

O. Te maiątki, co nie zdziedzictwa koniecznie wynikaią, ale zkąd inąd przez wzgląd lub na talent, lub na Jmie, na urząd, charakter, miesce, sukienke, czas, pracy lub stan bądź to rzemiosłem, bądź to pracą, lub też przypadkiem przybywaią, iako to: z darowizn od obcych, z Kupiectwa &c. z mieszkania na pewnym miescu, przypewney funkcyi użużney przybywaią, zowią się przybyłe, ate tylko dopełnić powinny niedostatku dziedzicznych maiątkow od Oyca, od mstki. Maiątki zaś wynikłe *Profecticia*, które ludziom koniecznie z dziedzictwa bez żadney swoiey Jndustryi, iako to: gdy mimo prac Kościelney osoby, albo i prożnowanie, daie się iednak wyżywienie, mieszkanie, i odzienie przez nadzieie polepszenie zdrowia duszney, kiedy się upamiętawszy za żałuie straty, i zakopanego talentu drogiego czasu, a rozwiąże do pracy pożyteczney ręce, i nogi do usług, które były paraliżem

łem lenistwa, i nieuleczoną chorobą prożnowania związane, oczekuiąc podesperacku i w Kościelnym życiu z Krolewstwa Chrystusowego w ciemnoici zewnętrzne wyrzucenia za prożnowanie; ci albowiem bezwzględni Synowie i Corki niezważaiąc na Rodzicielskie pracę, gdy zdrowie, siły, i czas na prożnowaniu trawią, maiąc ręce i nogi związane od czarta sciskym prawem wyżywienia, odzienia, wygod, i posagow domagać się niemogą, ani bowiem nie są lepsi nad Rodzicow swoich, ktorzy tych maiątkow pracą, a nie prożnowaniem nabyli. De Dotis promis,

P. Corka w ktorym wieku ma bydź za mąż wydana?

O. Ociec starać się powinien, aby przed 25. rokiem zamąż poszła, gdyż wielkie iest niebespieczenstwo utraty Czystości, a Im prędzey zamąż poydzie, tym lepiey ubespieczy Rodzicow. Abb.

P. Jeśli by była Corka Nierządnicą, czy powinien Ociec wyposażyć?

O. Jesli by Ociec samocheąc odkładał nad lata wydanie Corki za mąż, aż za 25. rok, albo iesli by niewiasta nierządnica nawrociła się, a czyniła Pokutę, w ten czas Ociec obowiązany iest one wyposażyć, gdyż Oycowska władza powinna nasladować Boskiey łaskawości. Ale iesli by niewiasta przed 25. rokiem stała się nierządnicą, a nienawrociła się od swego grzechu, wten czas Ociec nieiest obowiązany one wyposażyć, ale może ią wydziedziczyć, bo nazłe zażywa ciała swego, a tracąc wstydliwość, czyni zelżywość Oycu i matce. Compegius Tract.

P.

P. Ociec Naturalny, czy powinien wyposażyć Corkę Naturalną?

O. Jesli by Corka naturalna to iest: nie z żony szlubney spłodzona, ale przez nierząd, a ta była bogata, Ociec naturalny nieiest obowiązany onę wyposażyć gdyż nieiest tak obowiązany iako Ociec Prawem należący. Ale iesli by Corka była uboga, obowiązany iest ią wyposażyć, iako też powinien iey dawać wyżywienie, albo iesli iey niechce wyposażyć, powinien ią zawsze żywić. Compegius.

P. Matka możeli bydź przymuszona, aby Corkę wyposażyła?

O. Matka nieiest obowiązana, wyposażać Corki, gdyż to iest powinność Oycowska, atoli gdy by Ociec był ubogi, a Matka maiętnieysza tedy iako Synow żywić, tak i Corki wyposażyć obowiązana będzie. 2. Jeśli by Matka była Żydowką, albo Heretyczką, powinna bydź przymuszona Corkę Chrześciankę wyposażyć. Glos. in l. neque Mater.

P. Syn czy powinien wyposażyć Matkę Wdowę?

O. Powinien iesli Matka iest ubaga, a niema z kądby się uposażyła, gdyż Syn iest obowiązany żywić Oyca i Matkę ubogich. l. 1. C. de alendis.

P. Jeśli by Ociec w Testamencie wyznaczył pole zaposag Corce, co będzie Brat tey Niewiasty dla niey czynić winien?

O. Brat nietylko powinien wyposażyć siostrę swoią, ale też szczegulnie wyposażyć ią w onym gruncie, a gdy iey niewyposaży, winien ią bez płatnie żywić i sustentować. Bar in l. qui filium.

P. Akcya posagowa przeciw komu?

O. 1. Przeciw Zenie obiecuiącey posag Mężowi

2.

2. Przeciw Oycu Zony i Swiekrowi. 3. Przeciw dziedzicom, fwiekra, lub Oyca, 4. Przeciw wſzyſtkim ktòrzy obiecali poſag. Promittendo.

P. Jeſli by Zona niemiała z kąd żyć, od kogo ma bydź żywiona, poki poſagu nieodbierze?

O. Od Dziedzicow Męża poki zupełny poſag będzie iey powrocony. Abb. Tudzież ieſli by kto ſtracił ſwoie wſzyſtkie maiątki zapopełniony iakowy ſtraſzny wyſtępek niezamyka ſię w ukaraniu iego Poſag Niewiaſty, ale zawſze powinien bydź wolny, i nienaruſzony, nawet przeciwko Fiſkaliſowi. Abb. de Prudentia.

P. Wielorakiż ieſt Poſag?

O. Dwoiaki: Wynikły Profectitia, ktòry pochodzi od Oyca, od Dziada, albo koniecznego Dziedzica; zkąd ieſli by źięć przedał pole, ktòre dane mu ieſt w Poſagu, a te pole niebyłoby otaxowane, taka przedaż nic nieważy chociaż by ſię ſtało w ſtatecznym Małżeńſtwie, gdyż onego zapłaciwſzy trzeba powrocić Oycu bez Synow. Jeſli by zaś pole było otaxowane pieniądzami, powinno ſię powrocić pole albo cena, a będzie ważna przedaż ponieważ nieieſt ze ſzkodą ſtrony. lib. Cum circa fidem.

P. Jeſli by dał kto własność na Poſag czy może utrzymawſzy ſobie używanie one przedać ze ſzkodą właściciela?

O. Niemoże, gdyż poſag ieſt uprzywilejowany. l. res quás. Jeſli by zaś była rozprawa po między Poſagiem Niewiaſty, a pomiędzy Fiſkaliſem tedy ròwne ſą Prawa; a przeto zważać potrzeba na datę piſma, a przednieyſza data przekładana bywa; Ani Ociec niemoże wypoſażać Corki z dobr, albo z poſagu Zony ſwoiey chiba za iey własnym zezwoleniem, gdyż takowe dobra ſą właściwe Zony, poki ona żyie. Tudzież ieſli by ſioſtra miała nierozdzielne ſwoie dobra z Bracią, będzie mogła cząſtkę ſwoią na poſag wydać nawet choćby Bracia niewiedzieli, albo i niechcieli. Jednak Zona niemoże przedać folwarku poſagowego, ieſli by mąż na to niezezwolił, gdyż ona niema wolnego rozporządzenia poſagu, ale razem z Mężem, ktòry ieſt głową Niewiaſty. leg. ſi prædi.

P. Jakim ſpoſobem Niewiaſta traci poſag ſwoy?

O. Jeſli by ſię dopuſzczała cudzołoſtwa a zato od Męża była odłączona, a ieſli by Mąż własną ſwoią powagą wypędził Zonę przy publicznym cudzołoſtwie, pozyſkuie poſag oney, ieſli by zaś cudzołoſtwo niebyło publiczne, tedy przez dekret Sędziego otrzymuie iey poſag. Abb. Może też Mąż odpędzić Zonę ieſliby obiecany poſag niebył mu wypłacony, bo w tym przypadku czyni ſię krzywda, i zdrada Mężowi, niebędzie bowiem obowiązany do podeymowania ciężkich obowiązkow Małżeńſtwa, bez oddanego Poſagu.

ROZMOWA VI.

o Poręcznikach i o Solucyach.

P. Ktòż ieſt Poręcznik Fide iuſſor?

O. Ten, ktòry cudzy obowiązek bierze za ſwoy własny,

ſny, i za drugiego obiecuie wypłacić, a mocą tey obietnicy ſtaie ſię dłużnikiem iako ſtrona przednieyſza. Jeſt zaś Poręcznik dwoiaki w cudzey rzeczy, i w ſwoiey właſney rzeczy, iako gdy kto ręczy ſię ſwoiemu Prokuratorowi zapłacić, bywa ſądzony od Sędziego iż ſzkody nieodnieſie. leg. ſi defu.

P. *Poręka iako ſię czyni, czy ſłowem? czyli też piſmem?*

O. Oboygo ſpoſobami, bądź to ſłowem kto obiecuie, bądź też piſmem że zapłaci za drugiego przed ſwiadkami ktorzy by zabeſpieczyli.

P. *Ktorym że to ręczyć ſię zabroniono?*

O. Klerykom, a racya ta ieſt, aby ſię niepoddawali pod władzę cudzą, i maloletnym ktorzy ſą pod cudzym Panowaniem.

P. *Co to ieſt Solutio, czyli wypłacenie?*

O. Jeſt oddanie rzeczy ktora ieſt zadłużona, aczyni ſię pięcio ſpoſobami. 1. Przez odnowienie. 2. Przez Delegacyą lub ſukceſsyą. 3. Przez Akceptacyą. 4. Przez Kompenſacyą, czyli nadgrodzenie. 5. Przez rzeczywiſtą ſolucyą, czyli wypłacenie. Goffrid in ſum. *Solucya przez Innowacyą* czyli odnowienie bywa kiedy napr: Kto Piotrowi winien zło: 20. Zapłacić w Dzień S. Jana, a potym z ſpolnego zezwolenia te piſmo ponawia ſię żeby dłużnik w roku przyſzłym zapłacił. 30. zło: Takowe odnowienie Piſma ſprawuie wypłacenie 20. złło: a zniſzcza one piſmo. Goffrid. *Sollucya* przez Kompenſacyą kiedy napr: daleś mi 10. złło: A ia tobie ſzpadę, a tak ieden dług za drugi nadgrodza,

dza, gdyż napr: ta ſzpada była ſzacowana w 10. złło: i ta ſolucya zowie ſię Kompenſacya.

P. *Co powinien Sędzia zważać, aby należytą wyznaczył Kompenſacyą?*

O. Powinien wezwać ſwiadomych i biegłych w oney ſztuce ludzi, a uczyniwſzy taxę zgodzić rzecz z ceną pieniężną, a tak wyznaczyć Kompenſacyą między ſtronami, wſzakże obranie tych Taxatorow ma być za oboyga ſtron zezwoleniem.

Solucya też przez Delegacyą, czyli ceſsyą długu bywa, Kiedy napr: Piotr winien Janowi 10. Dukatow, a Jan uſtępuie tego długu Tyciuſzowi, wtedy Piotr wypłacił Janowi przez one uſtąpienie, a Jan niemoże więcey upominać ſię onego długu, ale zoſtaie dłużnikiem Tyciuſzowi, ktoremu winien czaſu ſwego wypłacić. Goffrid: *Solucya* przez Akceptacyą ieſt to ſolennych ſłow uwolnienie, i wypłacenie, napr: Kiedy Piort winien Tyciuſzowi 10. Dukatow a Tyciuſz mowi przed ſwiadkami, mam za rzecz przyiętą, i ſłuſzną, abyś mi iuż niewypłacał onych 10. Dukatow; w ten czas w Prawie Solucyą zowie ſię Akceptacya, ale Piotr winien dowodzić należytemi Swiadkami, abo piſmem o tey Akceptacyi, l c. de ac: *Solucya* nakoniec rzeczywiſtą ieſt wypłacenie ſkuteczne i przed ſwiadkami, i pewney ſtronie onych pieniędzy, albo zboża, ktore były zadłużone, aby też i Piſarz przyſwiadczył o tym wypłaceniu. Goffrid.

P. *Wielorakі ieſt obowiązek czy obligacya?*

O. Dwoiaki. Obywatelſki *civilis* i naturalny, albo bez

płatny Gratuitus; ieśli by był człowiek ſzlachetny tylko ſię uwalnia przez Solucyą od obowiązku Obywatelſkiego, a nie zaś od naturalnego, albo bez płatnego, gdyż zawſze zoſtaie dłużnikiem za dobroczynność, wdzięcznemu bowiem nowe dobrodzieyſtwa należą. Jeśli by zaś był człowiek Infamis wypłaceniem tego co winien uwalnia ſię od obowiązku obywatelſkiego. Goffrid.

P. Obligacya, czyli obowiązek iako ſię zaciąga?

O. Trzema ſpoſobami, Piſmem, ſłowami i rzeczą ſamą, Piſmem przed oſobą w Godności będącą. Słowami, przed Swiadkami; Rzeczą, przez umowę na rzecz iaką, bo kto ſię tylko obowiązuie na maiątkach, nie może bydź krzywdzony na Oſobie, procz ieśli by ſię wyraznie tak opiſał, a zaś bioracy dowi zienia bez ſądu dłużnika, traci dług. Dłużnik zaś w ten czas na ciele bywa karany, kiedy ten dług na życie rozpuſtne, piiackie, wſzeteczne, ſzulerſkie, obrocił i zaciągnoł, niemaiąc woli wypłacać długi, tedy za niewdzięczność, i złość na ciele karany bydź ma. Abb. Naſtępca na beneficium w ten czas za Anteceſſora obowiązany wypłacać, kiedy dług zaciągniony na dobro Kościoła, lub mieſca tegoż. c. de ſolat.

ROZMOWA VII.

o Darowiznach i odwołaniu Darowizny.

P. Co to ieſt Darowizna Donatio?

O. Jeſt to ſzczodrobliwe danie komu rzeczy godziwey bez za-

dnego przymuſu, ale z ſzczerey woli iako własney wolney rzeczy uſtępuiąc nieodzownie. Azor. W darowiznach iednak zachowana bydź powinna ſłuſzność æquitas, ktora wynika z ilości rzeczy darowaney, i z własności daruiącego, i temu któremu bywa darowano, i z przyczyny czyli końca, czyli pobudki, dla którey bywa co darowano. Cap: Apoſtol.

P. W darowiznach iakowe tłumaczenie ma bydź uroſzone?

O. Oto ta uſtawa Generalna, że w kontraktach zupełna moc, w Teſtamentach pełnieyſza, w Beneficialnych zaś darowiznach nayzupełnieyſza. C. cum dilecti de donat. Wſzakże kondycye w darowiznie te ſą potrzebne. 1. Aby daiący był mozny do darowania. 2. Aby dobrowolnie darował, a nie z wymuſu. 3. Aby darował rzecz ſwoią, a nie cudzą. 4. Aby wpiſał ſwoią darowiznę, ieśli przebhodzi ilość od Prawa założona; i żeby ten komu ſię daruie przyioł darowiznę. Azor Zkąd iuż daruiący też ſamą rzecz iednemu, niemoże darować drugiemu, a ieżeli by dokumenta darowizny były ſpalone, tedy ſię dowodzi przez świadków, gdyż darowizna obſzernie ma bydź tłumaczona, i bronjona.

P. Wiele ż ieſt Gatunków Darowizny?

O. Piętnacie. 1. Darowizna godziwa licita kiedy kto daruie rzecz ſwoią. 2. Niegodziwa daiąc rzecz cudzą, albo to czego dać niemoże będąc nie w ſwoiey władzy, i Zakonnik, i Kleryk i ſługa. 3. Darowizna proſta Simplex niemaiąc żadney przyczyny daiący, a powrotu iednak darowizny niechcący. 4. Darowizna ſzczera między żywemi. 5. Z ſamey ſzczodrobliwości niemaiąc żadnych poprzedzaiących

pobudek. 6. Darowizna wieczna z zupełnym nieodzownym oddaniem zaraz rzeczy darowaney. 7. Darowizna niedoskonała, i pod kondycyą, Naprzyk: Jeśli to uczyniſz, to ci daruię. 8. Nieodzowna Jrrevocabilis ktòra dzieie ſię między żywemi, z iakiey ſłuſzney przyczyny, wyrażaiąc to że ta darowizna, iuż nieodzowna. Azor. 9. Kiedy ja bardziey kogo ſamego żądałbym mieć niżeli iego dobra. 10. Darowizna z boiaźni śmierci. 11. Darowizna zaręczna albo ſzlubna ſponſalitia między oblubieńcami. 12. Darowizna między Mężem i żoną. 13. Darowizna między Rodzicami i dziećmi. 14. Darowizna dla doſtąpienia ſtopnia święcenia, to ieſt: ta, ktòrą daie Ociec, albo krewny, albo kto inny, żeby kto miał Patrimonium, czyli Oyczyſte uczciwe wyżywienie od przyięcia ſtopni Swięcenia. 15. Darowizna dla wdzięczności na odſłużenie, i wypłacanie ſię zaiakowe Dobrodzieyſtwa.

I. Z iakich przyczyn daruiący może odwołać Darowiznę?

O. 1. Za niewdzięczność. 2. Jeśliby ten co wziął Darowiznę rzucił ſię nadaruiącego. 3. Jeśliby mu znaczną żelżywość, lub krzywdę uczynił. 4. Jeśliby naiego śmierć czyhał dowodnie. 5. Jeśli daruiący przebrał miarę w darowaniu.

o TESTAMENTACH.

P. Co to ieſt Teſtament?

O. Jeſt to oświadczenie woli naſzey według zdania o tym co by każdy chciał, żeby po śmierci iego czyniono albo ieſt zaświadczenie umyſłu l. 1. ff. Mòwi ſię Teſtament, bo

ſię

ſię niedaie widzieć, i niema żadney mocy aż po śmierci; wſzakże ani Syn, ani Còrka pod władzą Rodziców będący czynić Teſtamentu niemogą, chiba za wyraźnym Rodzicielſkim pozwoleniem. Może zaś czynić z dobr dorobnych albo wyſłużnych, i Woyſkowych, czynić Teſtament, ani też niedoroſtek oſierociały bez Oyca bez Matki, choćby zapozwoleniem Opiekuna, poki ſam niedoydzie lat dojrzałych; Wſzakże pośpełnionych lat 14. zupełnych, a Niewiaſta po lat 12. Jeśliby Rodziców niemieli, mogą czynić Teſtament leg. qua æta:

P. Wielorakie ſą gatunki Teſtamentów?

O. Czternaście Gatunków. 1. Teſtament w pokoiu zwał ſię co w dobrym przyiacielſkim naradzeniu ſię z przyiacioły był czyniony. Calatis Comitiis. 2. W czaſie Woyny Procinctum. 3. Przez przedanie, umyſłowa per æs. & l.trum. ktòry to Teſtament był czyniony przez maiaczne wyprzedanie ſię przy pięciu świadkach w przytomności Taxatora maiątków. 4. Z prawa obywatelſkiego de jure civ.li Teſtament do wyrażenia umieraiących woli, a przynim potrzeba ſiedmiu świadków, 5. Z prawa Starościńſkiego, ktòre Starоſta uſtanowił, a wnim potrzeba ſiedmiu świadków, i pięczęci świadków. 6. Teſtament cały własną ręką Teſtatora piſany olographum Teſtamentum. 7. Mianowany Nuncupativum ktory zależy na ſamym wzmiankowaniu Teſtatora, a nie naſolenności piſma; a przytym potrzeba ſiedmiu ſwiadkow, i wzmiankowania dziedzica. 8. Teſtament niepiſany, kiedy uſty tylko zeznaie ſię przed Piſarzem ſądowym, i przyſwiadkach.

kach. 9. Teſtament piſany wyznaiąc w piſmach ſwoią wolą, albo cudzą; a ieśli by była cudza, trzeba aby ią ſam podpiſał; Abywa otworzyſty apertum, i ukryty *Clausum* w ukrytym potrzeba ſiedmiu ſwiadkow, ktòrzy by razem iednego dnia, i iednéy godziny piſali ſię z Piſarzem ſądowym, i żeby Teſtator przedniemi powiedział, że taka ieſt oſtatnia wola iego, i oſtatni Teſtament. leg: hac Conſultiſſima. 10. Teſtament przez znaki wyrozumialne przed Piſarzem i przed ſwiadkami, ktorych by on upewnił, że on tego chce poſtanowić dziedzicem, iako ſię trafia u niemego, i u tego, ktòry utracił z ciężkiey choroby mowę. 11. Teſtament żołnierſki w czaſie Woyny, albo gdy ieſt w obozie, albo też i w domu, byleby w czaſie w ktòrym żołd woienny od prawnie, i ten Teſtament ieſt uprzywileiowany. 12. Teſtament nieważny *Irritum*. Kiedy z defektu oſoby, albo z defektu uroczyſtości, czyli prawności nic nieważy, iako gdy by kto wpadł w ſzaleńſtwo, albo w niewolą, albo czynił Teſtament przeciwko Prawom. 13. Teſtament podſtępny *ſub captitium*, ktòry ſię czyni na zdradę dziedzicow ſwoich, albo legacye bywaią utaione, a nieſawnie wyznane. Iſidor. 14. Teſtament niezrządny in officioſum. Kiedy kto bez względu na wrodzoną litość, ku z ſtawionym Synom, ſtanowi dziedzicow cudzych. Teſtament uczyniony przed Parochem, i przed ſwiadkami dwoma, ważny bywa. can. ſecus.

o Solemnościach czyli prawnościach Teſtamentow.

P. Jaka ieſt rożnica między publikowaniem i otworzeniem Teſtamentow?

O.

O. Otworzenie Teſtamentu powinno bydź według ſądowey władzy, gdzie bywa otworzenie, a ſwiadkowie wezwani bydź powinni, aby iesli to bydź może ſtawili ſię przed ſędzią, albo tyluż Mężow zacney ſławy, przy ktòrych ma bydź otworzony Teſtament. Gdy zaś bywaią Teſtamenta publikowane, wſzyſcy ſwiadkowie powinni bydź przypozwani, i ſtrony do ktorych należy, i ſłowa onych w publiczne inſtrumenta wypiſane, z powagą Sędziego; a wten czas publikuie ſię Teſtament. Bar: l. Teſtament ukryty, powinien bydź w piſany od Sędziego między czterma mieſiącami; a Teſtator niemoże znieść tey uſtawy, gdyż ieſt uſtanowiona dla oddalenia falſzow. Teſtament powinien bydź otwierany, i wykonany, i zapiſany, czyli oznaymiony, i zalecony od Sędziego ſwieckiego; ato mocą Prawa obywatelſkiego, Koſcielny tylko Sędzia może ſię tam w mieſzać, gdy bywa czyniono na oczyſzczenie iakowego grzechu naprzy: Jeśli był lichwiarzem teſtator.

P. Wieleż ſwiadkow potrzeba mocą Prawa ſwieckiego do Teſtamentu?

O. Siedmiu ſwiadkow, a ieśliby z nich ktòrego niedoſtawało, natych miaſt Piſarz może ſię nato mieſce piſać za ſwiadka. Wſzakże umieraiących w polu, w nagłym razie gdzie trudno o ſwiadkow liczbę, Prawem wyznaczoną będzie, Ważny Teſtament o pięciu ſwiadkach, a znich choć by tylko ieden umiał piſać ten Jmieniem wſzyſtkich zaſwiadczy. leg. fimil. C. Swiadkowie iednak wſzyſcy przed oczyma Teſtatora być powinni, a nieukryci, chibaby inaczey gdzie zwyczay uczył.

P.

P. Zakonnik możeli bydź exekutorem Testamentu?

O. Może za pozwoleniem swego Przełożonego C. Religiosus de Testam. Wszakże opiekunem bydź niemoże. C. Cyprianus 21 q 3.

P. Którzy to niemogą czynić Testamentu?

O. Małoletni, pod władzą Rodziców będący, procz z dobr obozowych, albo nabytych swoią pracą, wariat, i szalony, marnotrawca, niemy i tak głuchy, ieśli by umieli pisać mogą napisać Testament, także kto wątpi czy iest wolnym, czyli poddanym, od sądzony za zbrodnie przeciwko naturze, także niemoże czynić Testamentu mnich, Kanonik regularny, ani heretyk, i ktory wpadł w zbrodnie skrzywczonego Maiestatu.

P. Dziedzic w Testamencie, iak ma bydź postanowiony?

O. Powinien bydź wpisany ręką własną Testatora, albo nienianowany od Testatora głosem wyraźnym, tak żeby świadkowie zrozumieli, kto iest mianowany dziedzic, inaczey niewarta nic Instytucya.

P. W jakim czasie Dziedzic powinien uskutecznić legacye pobożne?

O. W Przeciągu roku od dnia upomnienia, Inaczey Biskup iako Generalny Exekutor testamentowi Prawa może wypełnić c. nos qui. Zkąd kto akceptuie Dziedzictwo, będzie obowiązany do wypłacenia wszystkich pobożnych legacyi c non dub.

ROZMOWA VIII.

O Pogrzebach de Sepulturis.

P. Coto iest Pogrzeb Kościelny Sepulturi?

O. Jest to mieisce albo Grob, na miescu świętym, albo cmentarzu, gdzie ciała umarłych spoczywaią aż do dnia sądnego. Ugolin. Zkąd pogrzebania się prawa ustąpić niemoże, ani przedawać dla zakładania tam stolic przedaży ani z oney rzeczy przenosić panowania prostego, tak żeby Kupiec stał się Panem iego, gdyż mieisce S. iest a przedawać się niemoże, ani nawet zapowagą Biskupa. Abb. Kapłani zaś sami w Processyi umarłych pogrzebać powinni, iako Parochowie właściwi, albo Inny Kleryk za ich pozwoleniem. Clement,

P. Jakowesz Przywileia wyłączaią się od tego Genaralnego odwołania, przez Synod Trydentski uczynionego?

O. Wyłączaią się monastery one które maią Przywiley przez lat 40. przed publikowaniem Synodu, od bierać czwartą część pogrzebową. Wszakże Paroch niepowinien wymagać, ani brać co zapogrzebanie umarłych, chiba tylko wktorym kraiu iest ten zwyczay. Abb. Kiedy zaś kto obiera sobie Pogrzeb wiakowym Kościele, ktory nieiest Parafią, odebrać tylko powinien czwartą część pogrzebową. ta zaś czwarta część *Quarta funaralium*, iest to czwarta część mszy, pobożnych legacyi, za Dusze umarłego. Conc. Trid.

P. Kiedy zaś kto niewswoiey Parafii każe się pogrzebać, albo za siebie gdzie indziey nabożeństwo odprawować? komu należy według Prawa, ta czwarta część?

O. Kościołowi Katedralnemu, albo Parafialnemu, chociaż by z Przywileiu pogrzebowa iakiemu monasterowi,

albo ſzpitalowi, gdyż takowe Przywileie od wołane ſą. Conc. Trid.

P. Którzy niepowinni mieć Pogrzebu Koſcielnego?

O. Bardzo ich wielu. 1. Którzy natorturach umieraią 2. w Pojedynku. 3. Którzy ſię ani razu do Roku nie ſpowiadali, ani przyieli Eucharyſtyi, chiba zrady Spowiednika od kładali Komunią. 4. Mnich z Pieniądzami bez pozwolenia Przełożonego utrzymanemi który tak przy ſmierci znaleziony ieſt. 5. monachi deſtatu monachor. 6. Lichwiarze oczewiści chiba by pierwey zadość uczynili. 9. Którzy Boga bluznili, a bez Pakuty pomarli 7. wyklęci ſądownie i ogłoſzeni. 8. pod Jnterdyktem będący, prawnie ogłoſzeni. 9. Jawno grzeſznicy, którzy pokuty nieczynili. 10. którzy w Godzine ſmierci będąc pytani niechcieli ſię ſpowiadać grzechow ſwoich, ani okazali znakow ſkruchi. 11. którzy ſię ſami pozabiiali umyſłem deſperackim, alenie unikaiąc większego niebeſpieczeńſtwa; iako to: którzy ſię obwieſzaią z deſperacyi ieśliby byli przy zdrowym umyſle, nie zaś ſzaleiący. 12 Heretycy i obroncy Heretykow,

O Dzieſięcinach.

Co to ieſt Dzieſięcina. Decima?

O, Jeſt to pewna porcia, czyli cząſtka Korzyści z urodzaiu ziemi należąca Bogu, tak Boſkim, iako i ludzkim Prawem nawyżywienie ſług Kościelnych. Goffrid. Są zaś tray Gatunki dzieſięcin folwarczne Prediales, oſobiſte *Perſonales* i zmieſzane mixtæ. Ddzieſięcina Folwarczna cząſtka żyznosci Pſzenicy lub żyta, i Jęczmienia zebranego z folwarku. Oſobiſta Dzieſięcina ieſt cząſtka pieniędzy która ſię nabywa dowſcipem zpracą oſoby, Zmieszana mixta, Dzieſięcina, kora ſię nabywa częścią zpracy oſoby, częścią zbydełka, i Owiec Korzyść. Dzieſięciny połowe czyli Folwarczne temu od dawać Koſciołowi winien katolik, w którym Sakramenta przyimuie. Dzieſięciny mogą bydź odpuſzczone ſwieckiem ale tylko przez Papieża. Abb. Kto zaś przeſzkadza wypłacenia dzieſięciu, bywa wyklęty, i nierozgrzeſzony, aż zupełną uczyni Reſtytucią; należą one zawſze mocą prawa ſamym Parochom, z przywileiu, i z Bulli Apoſtolſkiey Katedralnym Kościołom, i innym beneficiom.

P. Dzieſięciny czyli mogą bydź przewiedzione Prawem, czyli Preſkrypcyą od iednego Koſcioła przeciw drugiemu?

O. Mogą bydź, preſkrypcya bowiem ieſt nabycie Panowania nad rzeczą nieuchronną przez uſtawiczność Poſſeſſyi z dobrym ſumnieniem.

P. Zakonnicy czyli ſą obowiązani z nigłych pol u ſwoich płacić Dzieſięcinę?

O Jeśli nie ſłużą Parafianom u których naymuią pola, ani nauką ani adminiſtracyą Sakramentow, tedy obowiązani płacić. Jeśli zaś ſłużą Parafianom iako prawdziwi Parochowie w Adminiſtracyi Sakramentow, tedy zaſtępuiąc fundacią nowego Parocha, gdzie ſzczegulny fundowany bydź niemoże; nie tylko nie ſą obowiązani płacić, ale raczey ſami o Dzieſięcinę u tych Poſſeſſorow upominać ſię maią, czyim poddanym adminiſtruią Sakramentu. c. dilecti filii. Abb.

Także i Klerycy z pol swoiego Patrimonium winni płacić korzyści z dziesięcin, i niemogą poyść na Posag. Abbas. in c pevenit.

ROZMOWA IX.

O Poświęceniu Kościoła.

P. Od kogo bywa Poświęcony Kościoł, i z Przymierzony?

O. Od samego Biskupa, kiedy Biskup obleczony w Pontyfikalne insignia zachowuie forme opisaną w Ceremoniale we dni Swięte, lub kiedy mu się lepiey podoba. Poświęcenie bowiem, i Benedykcya Kościołow iest to akt Juryzdykcyi Biskupiey, należący do właściwego Pasterza, wszakże ani Biskup poświęcić nie może tego Kościoła, który niema posagu swego, a chociaż by Poświęcenie ważne było, źle iednak uczyniłby i byłby karany od Papieża, gdyż poświęcenie iest rzecz wieczna Bogu ofiarowana, a do utrzymywania Kościoła koniecznie potrzebny posag, aby potym nie spustoszał Kościoł, a mieysce Bogu oddane, nie było na swieckie używanie obrócone. c. cum sicut.

P. Biskup możeli delegować Konsekracią Kościoła prostemu Kapłanowi, albo Opatowi, albo ieśliby Kościoł był zmazany, onego oczyszczenie, i sprzymierzenie?

O. Niemoże delegować prostemu Kapłanowi poświęcenia ani sprzymierzenia, iuż poświęconego, ale koniecznie powinienby delegować Biskupowi maiącemu Kommis od Stolicy Apostolskiey, a to przez instrument Authentyczny podpisany; przyczyna tego, gdyż Poświęcenie Kościoła iest to akt

akt Stopnia wyższego, a nie zaś juryzdykcyi.

P. Jeśliby Kościoł był zmazany, iak bywa znowu sprzymierzony?

O. Zachowuiąc porządek opisany w ceremoniale Rzymskim, Pontyfikalnie bowiem przybrany Biskup z assystencyą użyć powinien wody swięconey, wina i popiołu, woda swięcona na odpędzenie Czartow, wino na ukazanie że się leczy rana Kościoła, Popiołu na wyrażenie smutku za występek popełniony w Kościele; a przeto odzienie Biskupa powinno bydź koloru czarnego, albo fioletowego, i Krzyż Biskupi powinien bydź okryty Welonem czarnym. A to ile kroć zaś w Kościele bywa wylana krew ludzka niesprawiedliwie, i w sześciu innych przypadkach przez występek iakowy popełniony w Kościele, przez co się traci poświęcenie Kościoła, i Benedykcia. Traci się zaś sześcio sposobami. 1. Jeśliby przypadkowo człowiek w Kościele umarł, iako to: spadnieniem z drabiny, zwaleniem się nań balki, albo kamienia, w ten czas nieszpeci się Kościoł, ale szpeci się wylaniem krwi człowieka niesprawiedliwie. 2. Gwałtowną nagłą śmiercią szpeci się, ale ieśli broniąc umiarkowaną obroną życia swego kto kogo zabił, tym się szpeci. 3. Szpeci się wylaniem samochętnym nasienia człowieczego. 4. Pogrzebaniem w Kościele człowieka wyklętego Prawnie. 5. Pogrzebaniem też tam że niewiernego. 6. Poświęceniem od Biskupa Prawnie exkommunikowanego. Nieszpeci się gdyby kto za Kościołem będąc śmiertelnie chory, w Kościele umarł. Tudzież kiedy w Kościele Mężoboystwo popełni człowiek niemaiący rozumu. Także gdyby Mężoboystwo było taiemne.

Szpeci

Szpeci ſię zaś i traci poświęcenie gdyby kto w Kościele dopuścił ſię ſpołkowania Małżeńſkiego, albo nierządnego cielesnego uczynku z wylaniem naſienia. DD. Lecz gdyby kto ſpiąc w Kościele, miał wylanie zmazy, tym ſię Poświęcenie nietraci, chibaby dał ſobie umyślnie do tego okazyą, atoli niechcąc zmazy i czuiący choćby ią cierpiał nieſzpeci Kościoła. DD.

Tudzież i wyklęty pogrzebiony w Kościele gdyby niebył prawnie wiadomy, nieoſzpeci Kościoła; wſzakże wiedzący Kościoł zmazany, celebruiący w nim grzeſzy ſmiertelnie. Ancharan in C. III. de ſent Excom.

o Wolności czyli Wyzwoleniu Kościoła.

P. Co to ieſt Kościelna Wolność, i niepodległość, Jmmunitas? czyli Beſpieczność?

O. Jeſt iakoby bez podarkow dana wolność albo raczey czyſtość od podległości grzechowey, i od wſzelkey niewolney ſłuby Angel. verbo immunis.

P. Niepodległość Jmmunitas, i wolność Kościelna, iakim Prawem powolona ieſt Kościelnym Oſobom?

O. Pozwolona ieſt od Boga Prawem Boſkim, i od Xiążąt Prawem Ludzkim, i od Królow boiących ſię Boga, i naśladuiących ych Boga w ſwoich Prawach, i Uſtawach, aby Sędziowie niżſi zachowywali, i utrzymywali Abb.

P. Mniſi, Konfraternie, Monaſtery, czy powinni czynić Kontrybucye do opłacenia iakowey daniny nad Konſtytucye taxy, iakowe czynią Klerycy i Kościoły?

O. w Tym Generalna Reguła ma bydź zachowana, że wſzyſtkie te Oſoby, Monaſtery, i Poſpolitości. Tudzież dobra które chcą mieć Przywiley beſpieczności, i wyzwolenia Jmmunitatis Eccleſiæ, powinni uczynić Kontrybucyą wewſzyſtkich rzeczach, i potrzebach, w których ſkładaią Kościoły Kontrybucyę, czyli podatki, ponieważ tenże Przywiley nieodmienny pozwolony ieſt wſzyſtkim; a kto tylko poſpolitey doznaie wygody, powinien też poſpolitey doznawać i ſzkody, a oraz co tylko wſzyſtkich dotyka, od wſzyſtkich też ma bydź zachowano. Qui commune ſentit commodum; Commune quoque ſentire debet & damnum, & quod omnes tangit, ab omnibus obſervari neceſſe. Scævola in Tractatu ſervitutum.

Jednak Klerycy niepowinni bez pozwolenia Papieża opłacić cła, podatkow, nakładow, które wkładaią ſwieccy ludzie, na Zboże, Wino, Oley, na ſubſidium Królewſkie ponieważ ſą wyięci, od płacenia takowego Prawem Kanonicznym, i Cywilnym, czyli obywatelſkim, leg. 1. Item nulla Communitas C. de Epp is.

P. w Czym ſię rożnią wolność, i beſpieczność Kościoła Jmmunitas?

O. w Tym, że Jmmunitas beſpieczność Kościelna ieſt wyzwolenie mieſca S. A wolność Kościelna ieſt wyzwolenie Oſob Kościelnych; a tak kto krzywdę czyni na mieſcu S. nie te kary zaciąga które ſą przeciwko Oſobom. Cajet. in ſum. Zkąd Jmmunitas beſpieczność ieſt trojaka. Mieſcowa localis, oſobiſta Perſonalis, i Rzeczywiſta Realis.

Przez

Przezco zabraniaią ſię aby rzeczy ſwieckie, i haniebne niebyły wykonywane w Kościołach, w Klaſztorach, w Kaplicach, i Cmentarzach: iako to: Kupiectwa, ſzynkowania, targi, Kommedye, rozrywki &c. Cajet in ſum. C. decet. Kościoł tedy i Monaſter maią beſpieczność nietkliwą do trzydzieſtu krokow od oparkanienia ſwego. C. Quis Jnventus. Do tey że beſpieczności i Pałac Biſkupi należy. Tey że beſpieczności bronić powinni Xiążęta, Staroſtowie, Maydeburye, i wſzelka władza Pańſka, w Miaſtach i Wioſkach, gdyż to Jm ſzczegulnie powierzono przez Synod Trydent: A zatym gdyby Sędzia ſwiecki gwałtem człowieka wyciągał z Kościoła, tedy i on ſam, i iego ſłużący powinni być wyklęci, aż będzie dowiedziona że takowy człowiek utracił Przywiley ucieczki do Kościoła. Arm in ſum. Exkommunika zaś ta wydana przez Bulle Grzegorza. XIV. de Jmmunitt Eccleſiæ. 28. Maj Anno 1595.

o Wybudowaniu Kościołow.

P. Zgromadzenie Ludu wierzącego w Chryſtusa czemu ſię zowie po łacinie Eceleſia po Grecku Ekkliſia po Polſku Kościoł po Ruſku Cerkiew?

O. z Powołania Boſkiego wſzyſtkich Narodow doiedney wiary, offiary, i Poſłuſzeńſtwa, wiara w Nauce, Offiara w Nabożeńſtwie, Jedność w Poſłuſzeńſtwie. Zowie ſię zaś Kościoł, iakoby z wielu Kości, i z ciał Synow, i Corek Adamowych zbudowany, Dom Boga żywego, zowie ſię Cerkiew iakoby cyrkuł wieczności ſtawiący ludziom przed oczy ſzkołę Boſką, gdzie wſzyſtkie znaki i obrazy i obrzędy uczą ludzi o rzeczach przeſzłych w ſtarym Teſtamencie, o Przytomnych w nowym Teſtamencie i o Przyſzłych w Wieczney zapłacie. Cerkiew tudzież zowie ſię Serce Narodow, gdzie Bog Miłość w Sercach Ludzkich mieſzkanie zakłada. Bazyli Wielki zowie Cerkiew Niebem oprocz Trybunału zamkniętego maiącym dwanaście ſtolic Apoſtolſkich, a zamiaſt Drabiny Jakuba ſpiącego genealoią ktuſową nad lampo i ſiedem hierarchii cało rocznych Swiąt.

ROZMOWY

Z KSIĘGI X.

Prawa Kanonicznego zamykaiące Materiey Kśięgi Czwartey Dekretalney.

DECRETALIUM.

ROZMOWA I.

o Urodzonych z Wolney Matki.

P. Kto się właściwie wolny nazywa?

O. Ten ktòry rodzi się z zacney i wolney Matki. c. Liberi de jngenuis Glos. Mowi się zaś wolney wolnością tą, że nieieſt niczyim poddanym, w ſłużbę przymuſzoną, ale ſię ſwoim Prawem rządzi. ſui Proprii juris.

P. Te Jmie wolny, wielorako się znaczy?

O. Raz bierze się za człowieka wolnego ktory nie ieſt w ſłużbę podany nikomu. Drugi raz bierze się za Syna czyiego, a mowi się że wſzyſcy pochodzący linią proſtą aż do Prawnuka, i daley niżey z ſtępuiący Potomkwie wolni ſą z wolnych Rodzicow. l. liberor. ff.

P. Wolny iak się ſtaie ſługą, albo w ſłużbę podanym?

O. Pięciu ſpoſobami. 1. Poymany od Nieprzyiacioł na woynie. 2. Popełniwſzy ciężki wyſtępek. Kondemnowany od Sędziego na utratę życia 3. Jesli by kto maiąc 25. lat ſam się dopuścił przedać od kogo a przyſzedłſzy do zupełności lat zezwolił by i był uczeſnikiem zapłaty. 5.

Kiedy

Kiedy Ociec w oſtatnim ubogſtwie przedał by Syna z tą Kondycyą, iż ieſli by do lepſzey fortuny przyſzedł, mogł onego odyſkać. De iure personal. Tudzież z wolney matki urodzony, wolny ieſt. Syn urodzony zaś z wolnego i Niewolnicy nieieſt wolny, gdyż płod idzie za żywotem. quia partus ſequit:

o Zimnych i z Czarowanych

P. Ktoż ſię to bydź rozumi zimnym z natury.

O. Ten, kto ieſt niedołężny do ſpłodzenia Ab. Ta niedołężność zimna *Frigiditas* niemożność ſpołkowania *impotentia*, czaſem wynika z ſłaney natury, czaſem z choroby naturalney, czaſem od zaczarowania.

P. Ktoż ieſt zaczarowany maleficiatur?

O. Ten, ktory zaczarowaniem czartowſkim albo od Niewiaſt (umieiących guglarſki ſpoſob ſzkodzenia przymowami, ziołkami, i umową z czartem) ſtał ſię zimnym, w naturalnych ſkłonnościach, i niemogącym ſpołkować cielesnie z żoną ſwoią, aby mogł ſpłodzić. Malleus maleficior:

P. Co ſię rozumi przez naturalną zimnoſć?

O. Rozumi ſię taka w człowieczym ciele żywiołow to ieſt ognia, powietrza, wody i ziemi mieſzanie czyli *tem perament* ſkładaiący całe ciało, iż bardziey w nim przewyższa wnętrzna wilgoć, niżeli ciepło naturalne, życie bowiem rośliny cieleſney z umiarkowania czyli temperamentu ciepła z wilgocią zawiſła, iako bowiem ziemia w zbytnie zimnym kraiu, tak też i wzbyt gorącym rodzić niemoże, ale koniecznie potrzebuie umiarkowania ciepła z wilgocią

tak ſię też maią i ciała ludzkie od wnętrznego ciepła ieſzcze z żywota Matki wynieſionego, które ieżeli niezdoła ruchów zmyſłow i tych w ciele według żądzy wzbudzić, niedołężnością naturalną nazywa ſię, i prawdziwie nigdy nieuleczoną, a zatym do ſtanu Małżeńſkiego dla rozpłodzenia dziatek nieſpoſobną.

P. Coż ieſt niedołężność z choroby Naturalney?

O. Jeſt to pewne zepſucie krwi, i nie iakowaś zgniłość, przez którą wſzelkie naſienie wraz zarała ſię i truie, które wraz bywa wyrzucone, albo wſzkodliwą ropę zamienione, tak w Mężu, iako i w Niewieście ſprawuiąc obrzydliwość do ſpołkowania, iako z trupem nayobrzydliwſzym.

P. Jakim ſpoſobem zaczarowania ſtać ſię może?

O. Przez dług ſzatańſki czyli grzech ciężki, iako w Raiu rzeczono, i w Poſſeſsyą oddana czartu ziemię Napierſiach chodzić będzieſz, i ziemie pożerać będzieſz. Ziemia zaś ta ieſt ciało ludzkie. Siła zaś czartowſka, iako Job mowi S. w Pępku niewiaſty, i w lędźwiach Mężczyzny, w których mieyſcach przeciwko rozumowi, i wſtydowi bydlęce namiętności wzruſza; przyſtoſuiąc rzeczy czynne, czyli ruchawe, *Activa*, do nieczynnych ciężkich opornych *Paſsivi applicando Activa Paſsivis*. Gdy bowiem myślą ſprawuie ruch w tchnieniu, tchnienie wzruſza rozſypane proſzki ogniſte, te proſzki wzruſzaią powietrze, a zaś z powietrza wzruſza ſię wilgotność wod, wodne zaś trącaią, i przenikaią ziemne, a ztąd iawno że duch może przeniknąć i ciało, i w ciele pomieſzać porządek, i ruchawość krwi; ieżeli nawet ſłowem przykrym poſſyſzanym przez aprehenſyą pomieſza ſię w człowieku Krew, i przeciwne wzbudzą ſię namiętności, bez wątpienia; więc duch złośliwy poplątać niteczki czułości któremi ludzkie ciała ſprzężone ſą; potrafić może.

Aże z iednego pnia Adama wſzyſcy ludzie iako Gałązki wynikaią, więc blizkie gałązki otrute, i zepſute ſąſiedzkim gałązkom, truciznę i zepſutość wlewaią, iako to: czarownice, i czarodzieie z złym duchem narabiaiący przez pot, ślinę, włoſy, czerepy, nici, zioła, pokarmy, napoie, i wydychaniem ſwoich zmyſłów iadowitych w patrywaiąc ſię w oczy zmyſłom i ciałom ludzkim, ſzkodzić uſiłuią i zapewnie nieoſtrożnym ſzkodzą z dopuſzczenia Boſkiego; można to poznać z węchu pſow, z potu, Panów ſwoich poznaiących, chuſty, ſzaty, obuwia, &c. Zkąd też duch nieczyſty Behemot bydlęcy nazywa ſię. A że teraz *Bog ſłowo ſtało ſię Ciałem:* i iuż wſzelka ſiła czartowſka nad ciałem ludzkim oſłabiała, a tylko bierze moc od grzechów śmiertelnych, i od zaniedbywania świątości, opuſzczaiąc, albo pogardzaiąc Taiemnice Sakramentalne, przez co ſię człowiek ſtaie iako koń, i muł, niemaiący rozumu, i boiaźni Bożey, iako mowił Rafał Archanioł do Tobijaſza młodego, ukazuiąc nad kim diabeł ma moc ſzkodzenia. Ztąd opuściwſzy Boga bywaią opuſzczeni od niego i ſłuſznie ſzkodzą im czary iako inſtrument gniewu Bożego.

P. Jak to bydź może aby Duch którego nie inaczey poymuiemy, tylko iako moc myślną mógł wzruſzyć cieleſne żądze?

O. Tak, iak może liſt paſzkwilami napiſany, i obrzom

po

podrzucony, wzruſzyć gniew, zapalczywość, albo Lubieżność ſzaloną, wſzakże niepapir, ale duch i ſłowa myślne wzruſzyły zmyſły i ochorobę żołć przywiodły. Otoż znaczek ſłowo apprehenſyą zmyſłu poſpolitego, po całym ciele rozpływaiącego ſię wzruſzył czułość przez naturalny związek duſzy z ciałem i napewne poruſzenia umyſłu przez ſłowo ſprawuie pewne poruſzenie zmyſłu, przez prętkie wyobrażenie w mozgu, a zatym i wzruſzenie ciała w ktòrym dwie namiętności przeciwne walczące boiaźń i żądza ſprawuią gwałt wzruſzeniem zmyſłowitym, a tak i krwi odmianę, i przez boiaźń ſtygnie, i teſkni, nudzi, a przez żądze wzruſza ſię według przemagania.

Zły tedy duch wywracaiący porządek wewſzyſtkich rzeczach, w inſzych rozpala pożądliwość żeby gdzie ſię niegodzi, tam pſowali ciała ſwoie, i płodzili wſzeteczne Syny i corki z cudzołoſtwa, kazirodztwa, Porubſtwa; jako mowi Jzaiasz Prorok - Gdyby nam Pan nie zoſtawił był naſienia (w Swiętym porządnym małżeńſtwie) żeby znał Syn Oyca, ſwego pewnego, i Matkę uczſciwą, pewnie by wnierządzie podobni byli byśmy Sodomie i gomorze. w Małżonkach zaś czart porządek rozpłodzenia godziwego i porządnego chcąc zatracić w ſamym ſpołkowaniu ſprawuie imaginacye obrzydliwe, nudzące i oſłabia ſiły naturalne a chcąc z wielu korzyſtać, obiera ſobie za inſtrumenta złosliwych ludzi) ktorym lubo Bog kazał kochać bliźniego, iako blizką gałązkę, tey ſameynatury, iednak tych ſzatan pobudza aby nienawidzieli, i

-ſzko-

ſzkodzili w tym, co jm było naymilſzego; a iako kto kogo otruć żąda w pokarmach, i napoiach przycukrowanych, tai truciznę, tak czarownice w dotkliwych wſzyſtkich rzeczach zarazę czartowſką w znaczkach oſadzaią; Czart zaś bardziey niżli pies dochodzi węchem, w czym czyia zbytkuie chciwość, i takie wapory czyli wydychania, z potu, śliny, czerepow, odzienia, niei, ziol, pokarmow, napoiu, ſprawuie, ktore ſą gwałtownie ſzkodliwe, i oſadzaiące

P. *Jzaliż niedołężność do ſpołkowania cieleſnego przeſzkadza Małżeńſtwu?*

O. Przeſzkadza do zaciągnienia, i rozrywa zaciągnione, gdyż małżeńſtwo nayprzod uſtanowione dla ſpolney pomocy w życiu - - Uczynmy mu podobną pomocnicę. Powtore dla rozpłodzenia Narodu ludzkiego - - Rośćcie i mnożcie ſię, i napełniaycie ziemie. Po 3- dla uchronienia ſię porubſtwa, i Cudzołoſtwa. - - Jbędą dwoie w iedne ciało; Więc nietroie, ani czworo, a dla Porubſtwa radzi Paweł S. Niechay ma każdy ſwoią Zonę, iako by lekarſtwo.

P. *Gdy byż Niewiaſta była ciaſna dośpołkowania zmężem, iuż powinna cierpieć rznięcie ciała od Cyrulika?*

O. Bynamniey niepowinna, narazić zdrowia ſwego na niebeſpieczeńſtwo.

P. *Gdy by Mąż i Zona razem profili o rozłąkę dla Niedołężności zimney, czy zaraz ma bydź im pozwolona?*

O. Jeśli oboie wyznali tę niedołężność zimną, a przytym były by i Jnne znaki tey zimności, tudzież ſwiadkowie, i baby, i lekarze gdyby zaſwiadczyli o tey przeſzkodzie,

dzie, może bydź zaraz rozłąka; Jeśli by zaś niedoſtawało tych ſwiadkow, i znakow, tedy przez trzy lata powinni z ſobą mieſzkać, aby czas, i zwyczay ſtanoł za ſwiadectwo in Cap. Laudabilem Jnnocent.

P. *Jakże ma bydź wypatrzona niewiaſta od ſwiadkow, a iacy to bydź powinni ſwiadkowie?*

O. Powinne bydź baby ſumienne, lekarze uczściwi, dobrey ſławy, i życia poważnego, ato z teyże ſamey Parafii. Abb.

P. *A ieśli by dla ſzczarowania Mąż i niewiaſta niemogli z ſobą żyć co czynić?*

O. W ten czas trzy lata używſzy pobożnych dzieł czekać należy w ktorym czaſie mogło by ſię to przemienić. Abb A ieśli by Mąż był wykaſtrowany, w ten czas że iuż iawna ieſt przeſzkoda, bynaymniey czekać nienależy. Abb. Te zaś oczekiwanie trzyletne nieodrozprawy zaczętey, ale od pomieſzkania rachować ſię ma, bądź to przerywane, bądź by było uſtawiczne. Abb. Swiadectwo Oyca i Matki naypotrzebnieyſze ieſt o dowodzeniu niedołężności, utrata Panieńſtwa cieleſnego, nie ieſt doſtateczną przyczyną do rozłąki Małżeńſtwa, bo ta ſtać ſię mogła przez zdradę ſpiących.

P. *Gdy by kto ſamochcąc, i wiedząc, z niedołężnym Małżonkiem zaciągnoł Małżeńſtwo, czy może proſić o rozłąkę?*

O. Niemoże, ale powinni żyć nieiako Małżonkowie, iako Bracia i ſioſtry. Bull. Sixti V. Abbas C. Conſult.

ROZMOWA II.

Jacy Synowie ſą prawni.

P. *Co to ieſt Ugodnienie Prawa Legitimatio?*

O. Jeſt prawne uſtanowienie zacnosci i Honoru ktore

czyni z nieſpoſobnych ſpoſobnemi do ſukceſsyi, i do Honorow, Abb.

P. *Ktoż ieſt Syn prawnie ſpłodzony, legitimus?*

O. Ten ktory rodzi ſię z prawego Małżeńſtwa.

P. *Ktoż ieſt Syn Naturalny?*

O. Ten ktòry rodzi ſię bez Małżeńſtwa z niewiaſty nieobowiązaney ſzlubem.

P. *Ktoż ieſt bękart ſpurius?*

P. Jeſt ten Syn ktòrego Oyca nieznaią albo z Kazirodztwa, albo z Swiętokradztwa zrodzony.

P. *Papież czy może ugodnić Synow z Kazirodztwa, z krewnych, albo z Swiętokradztwa to ieſt z Kleryka, albo z mnicha zrodzonych?*

O. Chociaż ta kweſtya ieſt wątpliwa, między Doktorami, iednak Abb. rozumi że niemoże ugodnić, bo między Klerykiem mocą ſzlubu iego niebyło żadnego małżeńſtwa z niewiaſtą, a tak upoważnić małżeńſtwem to, co niebyło nigdy małżeńſtwem, niegodzi ſię.

o Władzy Oyczyſtey de Patria poteſt:

P. *Prawo Oyczyſte kto pierwſzy poſtanowił?*

O. Plutarchus ſwiadczy że Romulus pierwſzy poſtanowił Prawo Oyczyſtey władzy, iako naywiękſzy fundament Rrzeczy poſpolitey Rzymſkiey, a Oyczyſta władza wynika z Prawa Rzymſkiego; a tak ci tylko ktòrzy byli pod Panowaniem Rzymſkim, mieli Przywiley Oyczyſtey władzy. Abb.

P. *Co to ieſt Oyczyſta władza? Poteſtas Patria.*

O. Jeſt to pewne prawo, przez ktòre Synowie i Corki

Inni też potomkowie przez linią Męską co do osoby i maiątkow podlegaią Oycu, i Dziadowi Oyczyſtemu, nawet za życia Oyca; co do innych ſkutkow niżey opiſanych. l. Nam Civium ff.

P. Czemuż Matka, ani Wuy nad Synami i Corkami, niemaią Oyczyſtego Prawa, nawet po ſmierci Dzioda?

O. Gdyż Oyczyſta władza tylko wſtępuie w linią męzką; a gdy Wuy ma tylko ſwoiactwo z ſwoią Còrką, Còrka zaś tey władzy Oyczyſtey nad Synami, i Còrkami mieć niemoże, ponieważ ieſt Niewiaſtą; a zatym niemoże iey udzielić Wuiowi gdyż władzy ſama niema; Matce bowiem Prawem Narodow, i Prawem Boſkim należy tylko od dzieci tak Męskiey, iako i Niewieściey płci iak naywiękſze poſłuſzeńſtwo i uſzanowanie. leg: veluti. ff.

P. Czemuż Dziad Oyczyſty ma w ſwoiey władzy ſwoich wnukow, nawet za życia Oyca ich?

O. Gdyż za życia dziedzica, Ociec ieſt pod władzą iego, a przeto ktòry ieſt podległy, niemoże mieć zupełney władzy nad drugim, podnim będącym; zkąd za życia Dziada Oycowſkiego, wnukowie, i onych Ociec, razem ſą pod władzą Dziada. l. 4 ff.

P. Ktòrzyż to ſą pod władzą lub Oyca, lub Dziada?

O. Synowie lub Corki zacnie ſpłodzeni *legitimi*, zgodziwego łoża 2. Wnukowie, Prawnukowie, pochodzący z Syna, przez linią męską. 3. Synowie naturalni i uzacnieni, legitimati, naturalnym tylko ſpołkowaniem, bez Małżeńſtwa ſpłodzeni, ale potym uzacnieni. Synowie przywłaszczeni przez łaſkę. *Adoptivi filii.*

ROZ-

ROZMOWY.

z KSIĘGI XI.

Prawa Kanonicznego oſtatniey zamykaiąca w ſobie Materie Kſięgi Czwartey Dekretalney.

ROZMOWA I.

O Oſkarżeniach, Inkwizycyach, i Denuncyacyach czyli o Doniesieniach.

P. Co to ieſt Doniesienie Denuntiatio?

O. Jeſt Doniesienie oczy im wyſtępku, uczynione prawnie przed Sędzią. Hoſten: in ſum. Bywa zaś Denuncyacya inſza Pokutna, iako to: upomnienie Ewangeliczne, a do takiego doniesienia każdy obowiązany iako do poprawy Braterſkiey. Drugie ieſt doniesienie Kanoniczne, to ieſt doniesienie kogo do ſądu; a do tey Denuncyacyi niewſzyſcy bywaią przypuſzczeni, tylko ſpoſobni. Hoſte.

P. Czegoż potrzeba na Denuncyacyą czyiego wyſtępku przed ſądem?

O. Aby uprzedziło napomnienie admonitio charitativa, z Miłości Ohrześciańſkiey, inaczey donoſzący, niema być przypuſzczony; takie zaś upomnienie niekoniecznie ieſt potrzebne w ſprawach Ciwilnych, ale tylko w Kryminalnych. C. licet de Symonia.

P. Ktoż bywa od pędzony od donoſzenia?

O. Każdy publicznie wyklęty, i każdy trzymaiący nałożenice; tudzież buntownik, ſpiſki czyniący, i ten ktòry w przod niepomniał według Prawa Ewangelicznego. C. Cum Dilectus.

P. Gdyby oſkarżony był Superyor przez ſwego podległego, możeli przeciw niemu Prawem poſtąpić?

O. Niemożna, aby ſnać niemścił ſię i niepoſtąpił według paſſyi gniewliwey. Abb.

P. Coż ieſt jnkwizycia?

O. Wyſzlakowanie iakowego wyſtępku uczynione przez Superiora. Hoſtien.

P. o Taiemnych wyſtępkach czy powinna bydź Jnkwizycia?

O. Niepowinna bydź, ani o ſkrytych rzeczach nie bywa przyſięgano.

P. Jnkwizycya iako ſię czynić powinna?

O. Jeśli ieſt Sędzią z urzędu, czyli zwyczaynym, ordynaryinym, tedy wprzod czyniąc wybadanie ſię o ſławie, ieżeli ieſt delegatem, tedy zachowuiąc formę, czyli układ mandatu. c. Qualit.

P. Jeśliby jnkwizycya była o czyiey ſławie, czy taki może dowodzić ſwoiey dobrey ſławy, a tak zapobiedz aby niedocieczono iego wyſtępku?

O. Fraquellus trzyma że tak ieſt; Abbas zaś przeciwnie, bo gdyby dzieſięciu mowiło o złey ſławie, a ſto o dobrey ſławie, przecież on zle oſławiony u tych dzieſięciu.

P. Jaka ieſt rożnica między jnkwizycią uczynioną z urzędu Sędziego, i między jnkwizycią na jnſtancią ſtrony?

O. 1. Kiedy bywa poſtępowano z famego urzędu, przyięta bywa przyſięga obżałowanego pytanego. 2. Kiedy zaś poſtępuie ſię na jnſtancią ſtrony, tedy wprzod ſtrona powinna dowodzić ſwoią akcyą, czyli pretenſią i ſtawić ſwoich ſwiadkow, aby ſię nieſtał winnym. 3. Jeśli poſtępuie na inſtancią drugiego, bywa przypuſzczona probacia, około dobrey ſławy, ale kiedy z urzędu, nie ieſt obowiązany przyimować probacią dobrey ſławy. 4. Kiedy poſtępuie na Jnſtancyą ſtrony ſtaie ſię rozprawa wytoczona do ſądu z aktorem; inaczey ieśli by ſię poſtępowało z urzędu.

P. Złe oſławienie mala fama przez iakich ſwiadkow bywa dowiedziona?

O. Przez dwoch ſwiadkow większych nad wſzelką excepcyą, którzy by mowili, że od wſzyſtkich ſłyſzeli iż on taką ma ſławę złą. c. juqui:

P. Sława dobra iako ſię rozumi?

O. Od większey części ſąſiadow, i od ludzi dobrych, i poważnych, a nie zaś od podłych, lekkomyślnych, złośliwych, gdyż od tych wichrowatych ludzi bydź chwalonym ieſt to hańba ſromotna, bo zdaie ſię że ſobie podobnego chwalą. Abb: Zkąd przez ludzi podłych, i lekkomyślnych, i wykrocznych, bez wſtydu w pianſtwach, chciwościach, i nierządzie, a ni ſtatecznych w ſławie, nic nieważy naciągane na kogo złe oſławienie.

P. Ktoż ſię nazywa oſkarżyciel Accuſator?

O. Ten, ktory kogo powoływa do ſądu o kweſtyą kryminalną. c. f rus.

P. Jeśli kto i ſt oſkarżony o iaki ciężki wyſtępek, czy przyſtoi aby ſię taki promowował do h norow?

O. Nieprzyſtoi, poki ſię taki od oſkarzenia nie uwolni. in c. omn pot.

P.

P. Coż to ieſt nieſława jnſamia?

O. Jeſt to pewne a poſpolite o kim złe rozumienie wynikłe z znakow, i podeyrzeniow, a rozgłoſzone od niektórych.

P. Oſkarżony lub doniesiony przy zawierzeniu ſprawy, możeli używać ſwoich godności?

O. Może i powinien bo ma prawo w przod nabyte, ani mu odięte być niemoże, tylko przez Dekret in c. ſæpe.

P. Prawna nieſława w iakich wyſtępkach?

O. W piaństwie, w łotrowſtwie, w wydaniu, w rozbojach, w katowſtwie, i wewſzyſtkich Jnnych, którzy ſprawuią funkeyą podłą, gdyż tacy wſzyſcy ſamym prawem, ſą nieuczciwi DD in l. 1. ff. Wſzakże oſkarżeni i inkwizycjami wyſzperani ieśli onych nieſława na godności obierani bydź niemogą. c. infamibus.

P. Nieſława z uczynku co ieſt?

O. 1. Kiedy u zacnych ieſt rozumienie o wyſtępku czyim, który wyſtępek naciąga nieſławę. 2. Kiedy który mąż zacny cierpi zelżywość. albo obelgę od drugiego. napr: Gdy by odniosł policzek albo kiiem był uderzony, albo mowione mu było ſłowo żelżywe, które to wſzyſtkie przypadki bywaią rozumiane za zelżywość od ſwieckich ludzi, chociaż z mocy prawa nie ſą zelżywe. DD. w Kryminalnych obelgach żaden niema bydź ſłuchany przez Prokuratora, ale oſobiście. Abb. Nieſława prawna odeymuie honor, i nieſława uczynkowa wycierpiana, często ſą cnotą heroiczną i zaſługą, wſzakże niekażdy może bydź oſkarżycielem, tylko u-

zacnio-

zacniony Prawem. Zkąd niemogą bydź prawnemi oſkarżycielami Niewiaſta, Sierotka, zbrodniarz, podeyrzany, przekupiony, pianica, koſtera, nieuczciwy, poddany, ſługa, nędzarz, bękart, ſpołecznik wyſtępku, nienawiśnik, ani Kleryk przeciw ſwoiey zwierzchności, ani Mnich, Glos. in c. 2. de acu: tacy tylko w ſwoiey ſprawie mogą bydź ſłuchani, a nieinaczey. Nieprzyiaźń tylko głowna bywa wyłączona gdzie śmiercią grożą.

P. Kiedy może podległy, albo mnich oſkarżyć ſwego ſuperyora?

O. Kiedy wyſtępek pokryć ſię niemoże dla ciężkiego zgorſzenia, a naciąga obelgę na zakonnikow ale to wprzod go ſekretnie upomniawſzy według Ewangeliczney rady, aprzytym widząc że ſię niepoprawił. c. ſiquis Eppus.

P. w Zapozwaniu czy może ſię wyrazić wyſtępek, za który bywa zapozwany?

O. Niepowinien aby ſię ſnać nierozgłoſiło. Bart. w Jnnym zaś wyſtępku poſtąpić może ſędzia bez oſkarżyciela, gdyż iawne dzieła niepotrzebuią donoſiciela. in c. evident ten zaś wyſtępek ieſt iawny oktorym większa część ludzi wiakim mieſcie dobrze wie. Tudzież wiedzieć że wzaiemne między ſobą dwoch oſkarżenie niebywa przypuſzczone iak tylko pierwſze, gdyż może bydź że drugie oſkarżenie wynika z zemſty, anie zdobrey Gorliwości. cap cum pater.

P. Jeſli by kto był uharany od ſędziego Kościelnego za wyſtępek, czy może bydź drugi raz karany od ſędziego ſwieckiego?

O. Jeſli by wyſtępek był mieſzanego ſądu a winna była by kara według Prawa, może bydź znowu karany,

ſąd

zkąd człowiek rozgrzeszony wsądzie Pokutnym, może bydź oskarżonym i karanym, w sądzie Prawnym.

P. Kiedy wyssępek niebywa dowiedziony co czynić?

O. Oto ieśli oskarżony był by zle ossawiony powinien się starać o oczyszczenie Kanoniczne, a ieżeli nieiest zle ossawiony, bywa uwolniony, a oskarżaiący bywa kondemnowany za honor oskarżonego, niezupełne dowodzenie wymawia oskarżyciela od kalumnii, i broni od kary wzaiemności; donoficiel ieśli niedowodzi traci beneficium.

ROZMOWA II.

O Kalumniatorach.

P. *Ktoż to iest obelżyciel calumniator?*

O. Ten który fałszywie iaki występek komu zadaie, ataki każdy donoficiel *Demuntiator* albo oskarżyciel *acusator* który niedowodzi swego oskarżenia, zasługuią karę wzaiemności, *pœnam talionis* iaką ustanowił Damasus Papież c. 1. Cod III.

P. Jeśli by kto nawiekał obelgę na swego Biskupa, albo na Przełożonego, iako ma bydź karany?

O. Jeśli obelga była by przeciwko osobie, albo przeciwko Honorowi Przełożonego, bądź to wrzeczy małey bądź w wielkey, i ciężkiey: iesli iest Klerykiem, tedy za pierwszym razem bywa z zruceny z urzędu; zadrugim bywa degradowany; za trzecim pod sąd swiecki oddany iako nie poprawny; ieśli by zaś byli swieccy, bywaią wyklęci, i skarani karą wzaiemności.

O ZY

O ŻYDACH

P. Zydzi i niewierni między chrześcianami żyiący, którym sędziom podlegaią?

O. Swieckim i Kościelnym, zabrania się zaś żydom przez Prawo nosić czarną czapkę, ale raczey rużową, aby się rożnił od chrześcian, 2. Aby nietrzymali sług Chrześcian, albo mamek i nianiek. 3. Aby wdni Swięte publicznie nierobili 4. Aby w dzień wielko piątkowy okna zamykali i Drzwi; a wten czas aby z domow niewychodzili. Bull Pauli IV et Pii V. atego wszystkiego doyrzy Biskup.

P. Zydzi maiąli godziwe małżeństwa?

O. Co do ugody naturalney maią godziwe małżeństwa, ale nie Sakrament, nawrociwszy się do wiary niemogą bydź od sądzeni od swoich maiątkow, z żydami iednak Chrześcianie niepowinni grać, ani iadać przaśnikow ich, ani rzeczy dużonych, ani ich za lekarzow obierać, ani ich Bożnic reparować, ani przyiaźni zabierać. Bull, Grog XIII.

O HERETYKACH.

P. Co iest Apostazia?

O. Jest błąd przeciwny całey wierze Katolickiey, bluźnierstwo zaś iest złorzeczenie przeciw Bogu z pasyi szaloney. *Superstycia* zabobonność jest to Religia czyli nabożeństwo fałszywe i szczególne. Bałwochwalstwo *Idolatria* Jest oddawanie czci Boskiey fałszywemu Bogu. Czarnoxięstwo Magia jest moc niezwyczayna doczynienia czego co naturalnie

ralnie ſtać ſię niemoże. Toletus in ſum.

P. *Coż ieſt Schizmatyk?*

O. Kiedy kto ſobie obiera zoſtawać nienależącym do Kościoła, ſtanowiąc ſobie Jnnego Papieża, albo Biſkupa; opuſzczaiąc prawdziwego. C. 1. de ſchiſmate.

P. *Dzieła poczynione przez Biſkupa Schyzmatyka, izali ważne ſą?*

O. Otrzymawſzy dyſpenſę od Papieża prawdziwego ważne będą w Duchownych Stopniach dla czego poświęceni od Biſkupa Syzmatyka, aczkolwiek biorą charakter, ale ſuſpendowani ſą od wſzyſtkich czynności, i wyklęci, aż otrzymaią Dyſpenſę, dopiero ważnie i godziwie adminiſtrować mogą, gdyż władzy żadney niemaią iako wyklęci z Kościoła.

P. *Co ieſt Herezya?*

O. Jeſt błąd uparty człowieka Chrześciańſkiego, przeciwny Wierze Katolickiey, albo po części, albo zewſzyſtkim. Tolet. Błąd zaś ieſt poczytanie, albo prawdy za fałſz, albo fałſzu za prawdę, niekażdy zaś błąd ieſt Herezyą ale tylko błąd z uporem złączony przeciwko Artykułom Wiary. Tolet. Zkąd i omyłką wierząc co, a gotowy będąc poprawić, ieśli by Kościoł Katolicki inaczey ſądził, taki w Herezyą upaść nie może, bo ſię niezaſadza na ſwoim rozumieniu z uporem, zkąd błąd na umyśle niezaciąga Excommuniki, ale błąd powierzchownie ukazany zaciąga klątwę. Herezya ſprzeciwia ſię wierze, a Schyzma ſprzeciwia ſię miłości.

Możność zbawienia wypływa z wiary całey, którey Here-

Heretycy niemaią, więc zbawionemi bydź niemogą, ſame zbawienie otrzymuie ſię miłością, którey Syzmatycy niemaiąc, lubo przez wiarę całą maią możność Zbawienia, ale nie będą zbawieni, bo niemaią miłości, a wiara bez miłości, ieſt umarła według zdania pewnego Doktora.

Schizmatici poſsunt ſalvari, ſed non ſalvabuntur, habent enim fidem totam ſed non habent charitatem ſine qua fides mortua eſt.

P. *Występek Herezyi do iakiego ſądu należy?*

O. Do ſądu Kościelnego, Biſkup zaś niedbały w wykorzenieniu Herezyi powinien od Godności bydź uſuniony. C. Excommunica.

P. *Jaka ieſt kara Heretyków?*

O. Kara ieſt ogniſta, i utrata wſzyſtkich maiątkow, które obracaią ſię na Fiſkaliſa do powſzechnego dobra. l. Manicheos.

P. *Które Sakramenta mogą bydź brane od Heretyka w niedoſtatku Katolika?*

O. Sakramenta Chrztu i Pokuty, i to w oſtatniey przyſkonaniu potrzebie, byleby Heretyk miał Jntencyą uczynić tak, iako Kościoł Katolicki czyni C. ad hoc. Heretycy tylko od Papieża mogą bydź abſolwowani przez Delegata; ale i Biſkupi ſami przez ſię mogą abſolwować ſobie podległych.

ROZMOWA III.

o Neofitach, i otych Ktòrzy Dzieci ſwoie zabijają.

P. Ktoż ſię to zowie Neofitą nowo wierny?

O. Ten, ktòry na nowo wiarę Katolicką przyioł, czy to z Zydowſkiego, czy z Pogańſkiego Narodu. Silveſtr. Wſzak że nowowierny niema bydź poświęcony na ſtopnie. Conc Nic diſt 48.

P. Ociec mużeli zabiiać ſwoie dzieci ktòre pod ſwoią władzą ma, bez kary?

O. Chociaż mocą Prawa Pogańſkiego dawnieyſzych Narodow mogł przedtym Ociec bez żadney kary zabijać dzieci ſwoie przez Prawo ff. deliberis & poſthumis. Ktòre gruntowało ſię natym, aby poſłuſznemi byli Rodzicom, iednak teraz z nayſprawiedliwſzych przyczyn te Prawo poprawione ieſt przez uſtawę in auditus ff. ad l. Cornel. de ſiccariis; Gdyż Oycowſka władza dana mu ieſt ku litości, a nie na okrucieńſtwo, a zależy na dobrey edukacyi dziatek ku uſłudze, i pożyteczności Rodzicom i Oyczyznie. Wſzak że Ociec niem że wtrącić Syna do więzienia, iako ſama Rzecz Poſpolita może, gdyż to Oycu ieſt zabroniono, a gdyby to uczynił, był by karany bardzo ciężko, bo to ieſt przeciwko Krolewſkiey władzy; może iednak dobrze i godziwie przymknąć Syna w Pokoiku iakowym, i tam go związać powrozem, albo kaydanami do uſtrzeżenia iego, gdyż to nie

to nie do ſmierci, ale do poprawy ſłuży. in l. de Emendatione. Nigdy iednak do oſłabienia, albo ſkaleczenia Syna przyłożyć ſię niemoże Ociec. Atoli gdy Syn choćby Ociec nieſłuſznie bił, Oyca trącić niemoże, ale unikać może widząc zagniewanego.

P. Jaką karę zarabia Ociec, albo Matka, zabijając dziecie?

O, Kara Kanoniczna ieſt, aby byli w monaſterze nadozgonną Pokutę, ale w Prawie Swieckim kara Smierci nie odwłoczney, iżeby był w Worze ſkorzanym ze pſem, Kogutem, iaſzczorką, i z małpą w morze, albo wgłęboką rzekę wrzucony. l. pæne ff.

P. Jesli by Niewiaſta zabiła dziecie czy ma bydź odłączona od męża?

O. Nie, ale Jnſza prawna kara ma bydź naznaczona, bo żaden wyſtępek nierozłącza małżonkow, procz Herezyi.

ROZMOWA IV.

o Niemowlętach i Schorzałych Podrzucoych pod cudzy Dom.

P. Kto ſię nazywa podrzucony Expoſitus?

O. Ten, kto bywa podrzucony cudzey opiece, i opuſzczony od ſtarania właſnego Pana, albo Rodzica Expo. Dis. 87.

P. Ktorżyż to bywaią podrzuceni?

O. 1. Niemowlęta, ktòre tayemnie lub w nocy bywaią podrzucone od ſwoich Rodzicow, albo z roſkazu onych, pod

wrota

wrota Kościoła, lub monaſteru, aby kto cudzy wziął ich w ſwoią opiekę. 2. Dzieci które iuż maią używanie rozu mu 3. Oſłabiali, chorobą Kaduczną ſtrapieni, 4. ſłudzy którzy od właſnych Panow opuſzczeni, aby ſię zoſtali przy ſwoim zaradzeniu, *ut ſint ſui juris.* Aby ſobie ſzukali kto by ich żywił c. unico de Jnfant.

P. Ktoż ieſt obowiązany żywić podrzucone dzieci?

O. Kościoł iako ſwoie dziatki, gdyż obowiązany ieſt przyiąć naſię ſtaranie otych, których właſni Rodzice, przeciwko Prawu Natury wyrzucaią. ſacror.

P. Jakową karę zaciągaią Rodzice podrzucaiący dziatki ſwoie przy bramach, lub nadrogach?

O. Według Praw Hiſzpanii ſmiercią maią bydź karani, tak iakby dziecie ſwoie zabili.

P. Dziecie podrzucone do kogo bydzie należało wyhodowawſzy ſię?

O. Będzie uwolnione od Rodzicielſkiey władzy a przyſzedłſzy do fortun, może znich czynić iaki zechce Teſtament. Toż ſamo ma ſię rozumieć o chorych, których Rodzice, albo Panowie porzucaią, gdyż przeciwko naturalney litości poſłąpili, i ſame bowiem bydlęta nieodſtępuią tey powinności c. unico de Jnfante. Ani też dziecko podrzucone od kogo wyhodowane ſtaie ſię iego władzy, ale zoſtaie wolne i ſzlachetne, według Praw Hiſzpańſkich, bo którego Rodzice od ſtąpili, tego Litość Swięta nayſzlachetnieyſza, Przez Prawo przyieło, i ugodniło.

o Porywaczach de Raptoribus o Zapalaczach Jncendiaris, o Gwałcicielach Kościoła de Violatoribus.

P. Ktoż to ieſt Porywacz, Raptor?

O. Ten który cudzą rzecz gwałtem porywa.

P. Coż ieſt zdzierſtwo Rapina?

O. Jeſt gwałtowne wydarcie rzeczy.

P. Ktoż ieſt zapalaczem Jncendiarius?

O. Ten który przez nienawiść, albo złość, wiakim przypadku zapala domy, drzewa, zboża, i winnice cudze.

P. Ktoż gwałcicielem ieſt Kościoła?

O. Ten który wyłamuie zamki do Kościoła, kto Kościołowi odbiera Przywileie, Który porywa dobra Kościelne, albo iakimkolwiek ſpoſobem krzywdzi Kościoł, albo tych którzy do Kościoła, lub monaſteru uciekaią. Tacy zaś maią bydź ſądzeni wtych iuryzdykciach gdzie zbrodnie popełnili, dla publiczney ſprawiedliwości, i przyzwoitego przykładu, aby nieprawość niezoſtała nieukarana. cl. de Raptoribus. Wſzakże Prałat niemoże i takich na Krew ſądzić, ſprawy iednak Kryminalne mogą bydź Klerykom mocą Prawa kanonicznego delegowane. Abb zkąd Kleryk łupiezca, albo uczeſnik zdzierſtwa, nawieki bywa od ſądzony od wſzyſtkiego. Abb Przytym może bydź karany naciele każdy Porywacz cieleſną karą, od Sędziego Kościelnego, bez wylania iednak Krwi. Abb.

P. Porywacz Panny iak bywa karany?

O. Klątwą bez żadnego upomnienia poprzedzaiącego Abb.

A ociec takowey Panny wypoſażyć nieieſt obowiązany.

P. Gwałciciel Kościoła iak bywa karany?

O. Jeſli wyſtępek ieſt iawny, a nawet przyſmerci niedał znaku pokuty, niema Pogrzebu Kościelnego, a Klerycy którzy byli przy Pogrzebie ſuſpendowani zoſtaią. C. Super. Jako i ci bywaią wyklęci którzy żegluiących odzieraią, porywaią. Bywaią też wyklęci i zapalacze; a rozgrzeſzenia nie maią iak tylko od Papieża. c. cum ex Tua.

o Kradzieżach

P. Co ieſt Kradzież? Furtum?

O. Jeſt nieſprawiedliwe utrzymywanie cudzey rzeczy, przeciw woli iey Pana, l 1. ff. de Furtis.

P. Kwota Kradzieży, czyli wartość kiedy dobierze grzechu Smiertelnego?

O. Naymnieyſza iako to ieden, albo na dwa złote, a naywięcey trzy, chociaż tego bardzo trzeba unikać, i ſuro wie karać, co powinni poſtrzegać Rodzice, Panowie, Dozorcy, Magiſtrowie, Spowiednicy, gdyż przyzwyczaienie ſię do naymnieyſzey Kradzieży, ciągnie do większey, i kończy ſię ſmiercią człowieka. Zkąd nawet którzy przekupuią, przechowuią, bronią, zezwalaią złodzieiom, rowno bywaią karani chociaż w tych rzeczach umiarkowanie bydź powinno, gdzie naſtępuie kara ſmierci. C. Qui cum fure de furtis Abb. Zawſze tedy, i każdy iak prędzey powinien wyiawić złodzieia. Wſzyſcy zaś Swiętokradzcy Kościoła, Porywacze, Gwałciciele, ſmiercią duſzną ſamym Prawem ſkarani, to ieſt klą-

Klątwą, ieſzcze podlegaią procz powrocenia ſzkody ſądowemu karaniu. Kto zaś ſtrzeże rzeszy ſobie powierzoney a zaniedbalſtwem iego rzecz będzie ukradziona, będzie w obowiązku Reſtytucyi; ieśli zaś ſtrzeże tak, iako by rzeczy własney a zginie, niebędzie winien powrocić. Łotr chociaż by i powrocił rzecz pochwyconą ma bydź karany, wſzakże litościwiey.

P. Godzili ſię komu zabić bez ſądu złodzieia?

O. Prawem ſwieckim mógł by kto zabić złodzieia bez kary na obronę rzeczy ſwoiey własney, ale Prawem Kanonicznym lepiey ieſt profić o rozprawę przed Sędzią, a niżeli człowieka zabić za rzecz doczeſną, chociaż gdy by kto zabił napadaiącego w nocy złodzieia, mało zato był by karany. Abb.

o Wyſtępkach Dziecinnych.

P. Ktoż to ieſt Dziecie Puer?

O. Ten ktory przeciąga życie od ſiedmiu lat do 14. z zaięciem Inclusive. l. Pueri ff. Dziewice w dziecinnym wieku bydź ſię rozumieią od ſiedmiu, aż ſpełniwſzy czyli zaczowſzy dwunaſty rok, ate wſzyſtkie bywaią dziećmi, albo rodzonemi, iakiego człowieka, albo ſłużącemi, albo ogulnie wiek dziecinny maiącemi. Dzieci za wyſtępki te tylko ſurowie karane bydź powinne, ktore ſą ſpoſobne do kłamſtwa chytrości, i zdrady, łagodniey iednak maią bydź karane, a niżeli wyroſtki. adulti *de delictis excuſat ætas ſed non ætoto.* Dziecie gdy by kogo zabiło, ma bydź karane według

zwyczaiu mieſca. Dziecie gdyby ſię na Kleryka, lub na Kapłana porwało do uderzenia, lub uderzyło, ieżeli iuż ieſt chytre, w pada w klątwę. C. referente. Abb.

o Oznaymieniu Noworozpoczętego Dzieła

P. Co ieſt Nowego Dzieła oznaymienie?

O. Jeſt pewne zapozwanie uczynione Prawnie przed Sędzią temu, ktory buduie co że ſzkodą drugiego, aby ſię zawściągnoł od tego dzieła, poki na Sądzie przeſąd niebędzie zuieſiony. Hoſtien: inſu.

P. Jak bywa doniesienie o nowym dziele?

O 1. Samym ſłowem mowiąc oznaymuię nowe dzieło. 2. Przez założenie Kamienia. 3. oſkarżenie przed Sędzią. a przez Publikacyą, czyli zabronienie Sędziego. Bar. in C. ex parte.

P. Jak długo poprzeſtać należy odroboty po oznaymieniu, nowego dzieła?

O. Prawem Kanonicznym przez trzy mieſiące, poki niezainformuią ſię ſtrony o przeſzkodzie. c. ſignificat denovioperis

P. Jeſli by we trzech mieſiącach o znaymuiący nie za Jnformował o ſzkodzie wynikaiącey z nowego dzieła, czy może buduiący popierać budowlę?

O. W tym przypadku Sędzia założywſzy warunek o zepſuciu, choć by niechętny był Donoſiciel może dać pozwolenie do budowania. Abb.

o Przywileiach i o wyſtępkach u przywileiowanych Ludzi.

P.

P. Co to ieſt Przywiley?

O. Jeſt to Dobrodzieyſtwo, czyli łaſka Xiądzęcia, przeciwko poſpolitemu Prawu pozwolona iakey oſobie, albo rzeczy prywatney, iako Prawo prywatne niewſzyſtkim ſłużące, ale niektorym tylko oſobom prywatnym, i wyłączonym od Prawa poſpolitego. Dwoiaki zaś bywa Przywiley r. Oſobiſty pozwolony iakey oſobie ſzczegulney, a ten ſłuży oſobie, i gaśnie razem zuią przy ſmierci, a czaſem i przed ſmiercią, kiedy zle zażywa Przywileiu. 2. Przywiley Rzeczywiſty ktory ſię nadaie dla iakey rzeczy. napr: Dla Domu, Kościoła, Ołtarza, Bractwa, Pola, i z tych Przywileiow bywa Jnſzy Generalny, co całey Poſpolitości, Akademii, Kollegiom, zgromadzeniu Niewiaſt, Panien, Monaſterom, Klerykom bywa nadany. Przywiley ſzczegulny Specialne co oſobom pewnym dla funkcyi daie ſię. Przywileyiom nieinaczey daie ſię wiara tylko widząc Jnſtrument, i czytaiąc, co i dla czego i do ktorego czaſu powala ſię, i iaką władzą ato ma bydź ſcisle zachowano. c. Porro. Przywiley niewyłącza od Biſkupſkiego ſądu, proczieſli by w nim było wyraźne wyłączenie. Przywiley odwołuie ſię przypozwaniem o złe zażywanie onego ze ſzkodą Jnnych. Przywiley utracony, nietylko Przyſięgą dowodzi ſię, i ſwiadkami, ale też i wielo Jnſzemi Koniekturami.

ROZMOWA V.

o Oczyſzczeniu ſię Kanonicznym.

P. *Co to ieſt oczyſzczenie ſię Kanoniczne?*

O. Jeſt dowodne okazanie niewinności ſwoiey od tego

wyſtępku, którego zarzucaią komu. c. 1. de Purg. Kanoniczne bywa przez przyſięgę uroczyſtą, kiedy oczyſzczaiący ſię dotknowſzy Krzyża, i Kſięgi SS. Ewangelii, przyſięga że ieſt niewinnym, od tego wyſtępku, którego mu zarzucaią. Cap Quoties. Pomagaiący też mu ſwiadkowie do oczyſzczenia, powinni zaprzyſiądz iż zawierzaią iemu że on zaprawdę przyſiągł, a takowych ſwiadkow liczbę ſędzia według iakowości oſoby i rzeczy wyznaczyć powinien.

P. Coż trzeba uważać w oczyſzczeniu ſię Kanonicznym?

O. 1. Oſobę. 2. Wyſtępek. 3. Czas. 4. Mieſce. ſwiadkowie zacney ſławy, dobrego życia, powinni znać tę oſobę którey do oczyſzczenia ſię pomagaią. C. Cum Petrus. Niemogący ſię zaś dowodnie oczyſcić, bywa karany, iako przekonany o wyſtępek. A ſędzia może kogo przymuſić do oczyſzczenia ſię Kanonicznego, bywa zaś pozwolone oczyſzczenie Kanoniczne tylko w taiemnych wyſtępkach

P. Którzy niebywaią przypuſzczeni do Kanonicznego oczyſzczenia ſię?

O. Krzywoprzyſiężcy, Łotrowie, złapani na złoczyńſtwie, albo w fałſzywym ſwiadectwie. C. 1. de Purgat. Przypuſzczeni zaś powinni bydź zakonnicy według Prawa i Reguły ſwoiey. c. Monachi. Prałat może i powinien przyſiądz o Kalumnii po ſwoiey promocyi iż tych wyſtępkow niepopełnił, które mu zarzucaią. Accedens.

P. Zle oſławiony o podłym urodzeniu, przyſtępuiąc do ſtopni ezy powinien ſię oczyścić?

O. Powinien, i niema bydź przypuſzczony, aż ſię dowodnie

wodnie oczyści, zkąd przed oczyſzczeniem może bydź ſuſpendowany a Beneficio & officio. c. Jnter ſolicitudines.

o Oczyſzczeniu Poſpolitym.

P. Co to ieſt Poſpolite oczyſzczenie?

O. Jeſt to ten ſpoſob, którego Poſpolſtwo ſamo ſobie wynayduie, a zwykło bywać. 1. Obiecywaniem iakowey trudney rzeczy, albo niemożney, albo takiey, która bez cudu ſtać niemoże. 2. Przez noſzenie golemi rękoma rozpalonego żelaza, przez dotykanie okropu wrzącego Kotła albo przez wrzucenie ſię w piec rozpalony. 3. Przez rzucenie ſię z gôry wyſokiey na doł. 4. Przez Poiedynek, ale takowe wſzyſtkie oczyſzczenie ſię z ciężkim grzechem potępione ſą. Ponieważ wynalezione to oczyſzczenie z nienawiści, i zniewiadomości. 5. Bo w takim oczyſzczeniu odważaią ſię nędzni ludzie kuſić Boga, co ſię niegodzi, bo Chryſtus mòwi, Niebędzieſz kuſił Pana Boga twego. 6. Bo takie oczyſzczenie ieſt omylne, a częſtokroć niewinny może bydź oſądzony iako Chryſtus, na którego wołali żydzi, zſtąp z Krzyża a uwierzemy w Ciebie. C. catuar.

o Krzywdach i Szkodzie uczynioney.

P. Co ieſt Krzywda Jniuria?

O. Jeſt to co niedzieie ſię według Prawa, gdyż taka rzecz niema w ſobie ſłuſzności i Prawa, a wyrządza ſię. 1. Jako wina. 2. Jako nieprawość, lub nieſprawiedliwość. 3. Jako zelżywość, albo ſłowy, albo rzeczą, albo piſmem. Jnſza

bywa

wyſtępku, ktòrego zarzucaią komu. c. 1. de Purg. Kanoniczne bywa przez przyſięgę uroczyſtą, kiedy oczyſzczaiący ſię dotknowſzy Krzyża, i Kſięgi SS. Ewangelii, przyſięga że ieſt niewinnym, od tego wyſtępku, ktòrego mu zarzucaią. Cap Quoties. Pomagaiący też mu ſwiadkowie do oczyſzczenia, powinni zaprzyſiądz iż zawierzaią iemu że on zaprawdę przyſiągł, a takowych ſwiadkow liczbę ſędzia według iakowości, oſoby i rzeczy wyznaczyć powinien.

P. Coż trzeba uważać w oczyſzczeniu ſię Kanonicznym?

O. 1. Oſobę. 2. Wyſtępek. 3. Czas. 4. Mieſce. ſwiadkowie zacney ſławy, dobrego życia, powinni znać tę oſobę ktòrey do oczyſzczenia ſię pomagaią. C. Cum Petrus. Niemogący ſię zaś dowodnie oczyſcić, bywa karany, iako przekonany o wyſtępek. A ſędzia może kogo przymuſić do oczyſzczenia ſię Kanonicznego, bywa zaś pozwolone oczyſzczenie Kanoniczne tylko w taiemnych wyſtępkach

P. Ktòrzy niebywaią przypuſzczeni do Kanonicznego oczyſzczenia ſię?

O. Krzywoprzyſięzcy, Łotrowie, złapani na złoczyńſtwie, albo w fałſzywym ſwiadectwie. C. 1. de Purgat. Przypuſzczeni zaś powinni bydź zakonnicy według Prawa i Reguły ſwoiey. c. Monachi. Prałat może i powinien przyſiądz o Kalumnii po ſwoiey promocyi iż tych wyſtępkow niepopełnił, ktòre mu zarzucaią. Accedens.

P. Zle oſławiony o podłym urodzeniu, przyſtępuiąc do ſtopni ezy powinien ſię oczyſcić?

O. Powinien, i niema bydź przypuſzczony, aż ſię dowodnie

wodnie oczyści, zkąd przed oczyſzczeniem może bydź ſuſpendowany a Beneficio & officio. c. Jnter ſolicitudines.

o Oczyſzczeniu Poſpolitym.

P. Co to ieſt Poſpolite oczyſzczenie?

O. Jeſt to ten ſpoſob, ktòrego Poſpolſtwo ſamo ſobie wynayduie, a zwykło bywać. 1. Obiecywaniem iakowey trudney rzeczy, albo niemożney, albo takiey, ktòra bez cudu ſtać niemoże. 2. Przez noſzenie gołemi rękoma rozpalonego żelaza, przez dotykanie okropu wrzącego Kotła albo przez wrzucenie ſię w piec rozpalony. 3. Przez rzucenie ſię z gòry wyſokiey na doł. 4. Przez Poiedynek, ale takowe wſzyſtkie oczyſzczenie ſię z ciężkim grzechem potępione ſą. Ponieważ wynalezione to oczyſzczenie z nienawiści, i zniewiadomości. 5. Bo w takim oczyſzczeniu odważaią ſię nędzni ludzie kuſić Boga, co ſię niegodzi, bo Chryſtus mòwi, Niebędzieſz kuſił Pana Boga twego. 6. Bo takie oczyſzczenie ieſt omylne, a częſtokroć niewinny może bydź oſądzony iako Chryſtus, na ktòrego wołali żydzi, zſtąp z Krzyża a uwierzemy w Ciebie. C. catuar.

o Krzywdach i Szkodzie uczynioney.

P. Co ieſt Krzywda Jniuria?

O. Jeſt to co niedzieie ſię według Prawa, gdyż taka rzecz niema w ſobie ſłuſzności i Prawa, a wyrządza ſię. 1. Jako wina. 2. Jako nieprawość, lub nieprawiedliwość. 3. Jako zelżywość, albo ſłowy, albo rzeczą, albo piſmem. Jnſza

bywa

bywa krzywda mała, inſza ſroga, inſza nayokrutnieyſza.

P. Komu ſłuży akcya do rozprawy?

O. Temu, kto krzywdę ponoſi, przeciwko temu, któ-ry go ſkrzywdził, a toli gdyby ten umarł który go ſkrzywdził, nieſłuży akcya przeciwko iego Potomkom, a gaśnie razem z krzywdzącym. Wſzakże krzywda razem z ſzkodą obowiązuie potomków, aby z dobr umarłego nadgrodzili ſzkodę, bo iuż ta ieſt akcya Cywilna, a idzie o rzecz o-ſzacowaną.

P. Skrzywdzony możeli razem dochodzić i Kryminalnie, i Cywilnie?

O. Nie, ale oſobno trzeba dochodzić krzywdy, a oſobno ſzkody; wſzak że gdy by krzywdzący ſmiercią był karany, iuż ſię o ſzkody upominać nienależy. Od puſzczaiący także ſłowem, albo piſmem ſwoią krzywdę, nie dla tego ma ſię rozumieć że iuż od puścił ſwoią należytość; a dla tego może cywilnie upominać ſię o ſwoią ſzkodę.

P. Jeśli kto czyni krzywdę, albo ſzkodę przez wyznanie prawdy czy grzeſzy?

O. Może zgrzeſzyć przeciwko miłości, ale niemoże bydź karany z ſprawiedliwości.

o Znaczeniu Słów.

P. Co to ieſt znaczenie ſłow Significatio?

O. Jeſt ukazanie własności Jmienia, albo rzeczy iakowey, aby iawniey wyrozumieć prawdę, i iſtotę rzeczy. Azon

P.

P. Jak należy tłumaczyć ſłowa?

O: Niewedług brzmienia głoſu, ale według umyſłu mowiącego, gdyż ſłowa wynalezione ſą do okazania myſli, czyli żądania umyſłu ludzkiego,

P. Jakie ma znaczenie to Nomen Præpoſitus?

O. Chociaż wſzyſcy którzy maią władzę nad Jnnemi, zowią ſię Przełożonemi, iednak ci którzy maią troſkliwe ſtaranie około powierzonych ſobie Duſz, naywłaſciwiey zowią ſię *Præpoſiti.* c. Quamvis deverbor. ſig.

P. Forus co znaczy?

O. Znaczy mieſce gdzie rozprawy i ſprzeczki bywaią zakonczone ſądem zwierzchności: *Forum* znaczy czaſem ſądową izbę, czaſem Rynek na mieſcie do targow, albo do przechadzki.

P. Co znaczy Pactum?

O. Wſzelka rzecz ofiarowana Kościołowi, na ſłużbę Boſką od wiernych; lecz że wcałey tey Kſiędze Kweſtyi Kanonicznych, wſzędzie znaczenia ſłow ſą wytłumaczone, nieieſt potrzeba otym mowić, zoſtaie tylko.

o Regułach Prawa.

P. Sędzia iakowe własności mieć powinien?

O. Powinien mieć politowanie i ſrogość, anie iedno, bez drugiego. Abb.

P. Obligacya doczeſna iak bywa zaciągniona iak roſzypana?

O. Zezwoleniem ſpolnym zaciąga ſię, a rozluźnieniem chęci rozwiązuie ſię.

P.

P. *Zebranie znakow dla męczarni czy ma bydź okazane obżałowanemu?*

O. Jeśli fię oto upomina, należy mu okazać i należy go upomnieć aby bez męczarni prawdę wyznał.

P. *Męczarnia czyli Turtura iaka bydź powinna?*

O. Umiarkowana aby obżałowany był cały zdrowy zachowany na karę oftatnią, albo uwolnienie. Sędzia zaś ma uważać, albo ciężkość, albo lekkość przewinienia, oſobę mocną, albo ſłabą.

P. *Swiedek kiedy może bydź doſwiadczony męką?*

O. w Sprawach Kryminalnych, kiedy on chwieie fię a inni ſwiadkowie dowodnie mowią że on wie należycie, albo że był przytomny a on prawdy niechce wyiawić. Abb. wſzakże mnieyſzy w wieku od lat 14. ſpełnionych, niema bydź męczarnią doſwiadczany iako też ani ſzlachetni ludzie, ani Klerycy ani Doktorowie, ani w Godnoſciach będący ani żołnierze, gdyż uczeni Doktorowie i Godności maią Przywiley uwalniaiący od turtury, ani chorzy, ani ſtarzy, ani dzieci, ani ciężarne Niewiaſty, ani Mniſi ani mniſzki Abb.

P. *Niewiadomość kiedy wymawia Przełożonego, wprzewinieniu podległych?*

O. Kiedy był czuły, aczynił powinną oſtrożność, ani mogł ſwiadkow mieć do ukarania Abb.

P. *Na poſłuſzenſtwo iżali bywa przyięta Przyſięga?*

O. Bywa przyięta. c. Nullus de iure iur.

P. *Wątpliwe znaki iak maią bydź tłumaczone?*

O. Zawſze nalepſzą ſtronę, gdyż raczey powinniśmy rozu-

rozumieć dobrze, aniżeli zle o bliznim.

P. *Mężeli kto powiedzieć kłamſtwo aby blizni uniknoł od krzywdy ſwoiey?*

O. Niemoże, aieśli by przyſiągł, ſtaie fię Krzywo przyſięzcą. Abb.

P. *Prawdę izali należy opuſcić dla zgorſzenia?*

O. Bynamniey, atak ani Prawa poſpolitego, ani ſprawiedliwości dla iakiego bądź zgorſzenia, nienależy opuſzczać c. Qui ſcandaliſaverit.

P. *Naymnieyſzy grzech i zali można przypuścić, dla uniknienia większego?*

O. Chociaż zdwoch ſzkod, zawſze mnieyſza ma bydź obierana ſzkoda, iednak grzech by naymnieyſzy niema bydź przypuſzczony dla uniknienia większego Abb.

P. *Popełniaiący ieden grzech ſmiertelny co zaciąga?*

O. w Sądzie ſumiennym ſtaie fię wſzyſtkich grzechow winnym.

P. *w Obowiązku Duchownym iżali niechęć rozrywa kiedy ſzlub?*

O. Nigdy, ale bywa dyſpenſowany od zwierzchności, albo zamieniony. Abb.

P. *Oſtatnia potrzeba czy obowiązuie Prawem?*

O. Potrzeba gwałtowna żadnego niezważa Prawa, co też potaiemnie wprowadzono, niemoże długo zoſtawać iawnie, niechętnie czyniąc niema zapłaty. Koniec wſzyſtkich Rozmow z Prawa Kanonicznego ku Większey chwale Boſkiey i uwielbieniu Boga Rodzice i Jozafata S: Męczennika.

REJESTR

Rzeczy zawieraiących ſię w Kſięgach VII. VIII. IX. X. XI. Prawa Kanonicznego.

ROZMOWA I.

z Kſięgi VII. P. Kto złożył Kſięgę pierwſzą dekretalnych odpowiedzi? zawiera w ſobie Kweſtyi 9.
Rozmowa II. o Konſtytucjach i Prawach.
Rozmowa III. o Reſkryptach czyli odpiſach.
Rozmowa IV. o Zwyczaiu de conſvetud.
Rozmowa V. o Urzędzie Archi- Dyakona
Rozmowa VI. o Urzędzie Archi Prezbitera.
Rozmowa VII. o Urzędzie Sędziego Deleg.
Rozmowa VIII. o Urzędzie Poſła czyli legat.
Rozmowa IX. o Władzy Sędziego ordyn:
Rozmowa X. o Cza e przerwy i pokoiu.
Rozmowa XI. o Przymierzach czyli umow:
Rozmowa XII. o Tranſakcyach
Rozmowa XIII. o Obſtawaniu czyli Proſzeniu.
O Syndyku
Rozmowa XIV. o Przemocy i boiaźni
Rozmowa XV. o Reſtytucyi w ſądzie
Rozmowa XVI. o Polubownych Sędziach
z Kſięgi VIII. Rozmowa. I.
o Sądach, i o Jurzdykcyi
Rozmowa II. o Sądzie przyzwoitym
Rozmowa III. o przywileiu Sądu.
Rozmowa IV. o podaniu opiſu.
Rozmowa V. o wzaiemnych dopominaniach.
Rozmowa VI. o Rozgłoſzeniu rozprawy.
Rozmowa VII. o Przyſiędze na zelżywość
Rozmowa VIII. o odłożeniach ſądu.
Rozmowa IX. o Porządku rozeznawania ſpraw.
Rozmowa X. o Wielu wymaganiach
Rozmowa XI. o Sprawie Poſſeſſyi i własności
Rozmowa XII. o Reſtytucyi złupionych rzeczy.

Roz-

Rozmowa XIII. o zdradzie i uporze.
Rozmowa XIV. o Przypuſzczonym do Poſſeſſyi
Rozmowa XV. o Wyznanych rzeczach
Rozmowa XVI. o Probaciach w wyſięgkach Taiemnych naytrudnieyſzego dowodzenia.
Rozmowa XVII. o Swiadkach i zaświadczeń:
Rozmowa XVIII. o Wierności i prawdzie doku:
Rozmowa XIX. o prezumpcyach
o Przyſiędze de iure jurando
Rozmowa XX. o Excepciach
o Preſkrypciach
Rozmowa o Sentencyi i orzeczy ſądzon:
Rozmowa o Appellacyach.
z Kſięgi IX. Rozmowa I.
o Prebendach i godnościach
Rozmowa II. o Poſtanowieniach kogo na urzędzie
o Pozwoleniu Prebendy
o Uproſzonych opatrzeniach
o Użyczoney rzeczy i oſkładzie
Rozmowa III. o kupczeniu i przedaży
Rozmowa IV. o Naymowaniu.
o Przemianach rzeczy.
o Podarkach wierności
o Zaſtawach i innych warunkach
Rozmowa V. o Poſagu
Rozmowa VI. o Paręcznikach i ſolucyi
Rozmowa VII. o darowiznach i odwołaniu darowizny.
o Teſtamentach i Solennościach Teſtam:
Rozmowa VIII. o Pogrzebach.
o Dziesięcinach.
Rozmowa IX. o Poświęceniu Kościoła.
o Wolności Kościoła.
z Kſięgi X. Rozmowa I.
o Urodzonych z wolney Matki
o Zimnych i z czarowanych
Rozmowa II. o Synach Prawnych.
o Władzy oyczyſtey
z Kſięgi XI. Rozmowa I.

o Oſkar-

o Oskarżeniach, jnkwizycyach. i denunciaciach czyli doniesieniach
Rozmowa II. o Kalumniatorach.
o Zydach.
o Heretykach.
Rozmowa III. o Neofitach i o tych którzy dzieci swoie zabijaią
Rozmowa IV. o Niemowlętach, schorzałych, podrzuconych pod cudzy dom.
o Porywaczach, zapalaczach i gwałcicielach Kościoła S.
o Występkach dziecinnych
o Oznaymieniu rozpoczętego dzieła.
o Przywileiu i o występkach uprzywileiowanych ludzi.
Rozmowa V. o Oczyszczeniu się Kanonicz:
o Oczyszczeniu pospolitym
o Krzywdach i szkodzie uczynioney
o Znaczeniu słow.
o Regułach Prawa.

PORZĄDEK MISSYI APOSTOLSKIEY

Odprawowania.

Aczkolwiek rozliczne są Drogi wiadome sługom żywego słowa Boskiego; Ktoremi Dobroć Boska lud swoy ukochany od poznania prawdy i wewnątrz dziwnym Rozumow ludzkich Oświeceniem i przesłodkim Ducha S. namaszczeniem serca nakłania i pociąga; i zewnątrz do widomego ludu widomych posyła świadkow

Atoli gdy Dzień Dniowi opowiada słowa a Noc Nocy wyrozumienie, iako Czas prorokow zostawił Czasowi Apostołow, Czas Apostolski podał Męczennikom Czas męczeński za świadczył wyznawcom, Czas wyznawcow i Doktorow oświecił kapłanow- i Missionarzow ktorych Ociec wszystkiego Chrześciaństwa Namiesnik Chrystusow wybiera jużto z Pustyni zakonnego zycia iako- Naśladowcow Jana Krzciciela aby byli Głosem Chrystusowym wołaiącym do Pokuty iuż to z świętey Hierarchii kościelney ugodnione Niebieskiemi Darami Osoby już to częstokroć znaydrobnieyszego Gminu iako Amosa proroka; niewszystkiem bowiem są potrzebne wysoke pulpity i Ambony każdego iednak Miłość Boska gorliwa wkażdym Narodzie i pokoleniu ieżeli żechce, dotey usługi wzbudzić może byleby przez Drzwi władzy kościelney za iey Błogosławieństwem i Pozwoleniem do Owiec Chrystusowych zbawienną paszę przynosił i wszerości Ducha prawdę Ewangaliczną nieumieiętnym opowiadał, umieiętnym przypominał, niechętnych wzbudzał chętnym szczerze dopomagał

A prze-

Aprzeto Ninieyſzych czaſow gdy ſię wielu Gorliwych Oſob przenioſło do wieczneſci maiących zbawienne praktyki, wiele zaś Ochotney młodziezy nate miefce naſtąpiło praktyki niemaiących zarzecz potrzebną rozumieiąc zebrane zpoważnych Autorow praktyki i ſpołeczney z Ludem zgromadzaiącym ſię modlitwy, i zbawiennych Rozmow katechizycznych i za beſpieczonych na prawie kanonicznych wprzypadkach ſumiennych Rezolucyi, w dwoch Xięgach moich pod Tytułem Miſsya Bialſka poroztrząſnieniu należytym od zakonney zwierzchnoſci wyrzuciwſzy ſzkolne Quæſtye i ſpekulacye ile bydz mogło wewſzyſtkim ſchylaiąc malutki naſz Rozum podpoprawę i rozrządzenie Koſcioła S. katolickiego z chęcią uprzeymą to co nam Bog Koſcioł pozwolił umieć irozumieć miły czytelniku Tobie użyczamy. Używay ſzczęśliwie na zbawienie i Twoie i Bliznich Twoich gdzie kolwiek Bog Tobie zręczność wydarzy.

PRZESTRUGA I. Miſsyi Apoſtolſkey od prawowanie z zbawiennym pożytkom ſeiągaſie tak do Miſsionarzow opowiadaiących Naukę Chrzeſciańſką wpięciu częſciach 1. Owierze 2. o Nadzieii, 3. o Miłosci, 4. o Sakramentach 5. o Powinnoſciach ſprawiedliwoſci Chrzeſciańſkey.

Jako też i do ludu ſłuchaiącego Miſsionarze maią za cel 1. pomnożenie Chwały Boſkiey 2. wzbudzenie bliznich ſwoich do Dziękowania za Dobrodzieyſtwa Ofiarowania reſzty życia, proſzenia o ſkuteczne łaſki do zbawienia a maią zaſwoią powinnoſć podawać pilnie Naukę wiary wzbudzać Nadzieię przez od puſty, ſtaraią ſię poiednać miłoſć po między Bliznimi

Zaniemnieyſzą też korzyſć maią i własną zaſługę, w odpokutowaniu ſwoich ułomności iako im przyobiecuie Jakub Apoſtoł: *Jeſli kto*

kto grzeſznego od grzechu od wiedzie, pokryie mnoſtwo grzechow ſwoich, na ſądzie

Przez zadoſyć uczynione nadgradzaiąc Bogu za ſwoie leniwſtwa ſpołeczną Modlitwą, za ſwoią oſchłość cudzemi łzami, za ſwoie wielomowſtwa, Zbawienną namową; za ſwoie zgorſzenia rozmaitych cnot przykładem nieumieiętnych nauczaiąc, zle czyniących od grzechu odwodząc; wątpliwym zdrową radę daiąc, ſmutnych i rozpaczaiących nadzieią cieſząc; o Zbawienie bliźnich, i nawrocenie niewiernych, i poprawienie błądzących, gorąco Boga proſić; cudze grzechy, i onych brzydkość, i ſzkodliwość ſprawiedliwym Boga ſądem, i ściſłym ſumienia rachunkiem odcinaiąc, ſwoie też ſumnienie na każdy czas prawdy wieczne rozważaiąc, i umiatać, i oczyſzczać, niezaniedbuiąc.

Ci tedy opowiadacze prawd wiekuiſtych robotnikami Chryſtuſowemi poſłanemi na żniwo Zbawienne z błogoſławieńſtwem Apoſtolſkim, co do ſwoiey oſoby, każdy trzydniowym rozmyślaniom Ewangelii Chryſtuſowey; trzydniowym też poſtem z ſiedmią Pſalmami pokutnemi, i z ukaraniem ſwego ciała, według liczby popełnionych ułomności, ſpowiedzią nakoniec oczyſzczeniem, pokorną uſługą iako by tarczą poſłuſzeńſtwem 5. uzbroienie, niwczym nieſzukaiąc ſwoiey chwały, ni korzyści, ſamą tylko miłością Boga i zbawienia bliźniego iednomyślnie zachęceni, i zagrzani ſtanowią między ſobą porządek opowiadania. A to 1. Dla malutkich w Katechizmie w krotkości w 55. Pytaniach zamkniętego, nic nietłumacząc ale pracowicie, i troſkliwie ucząc dla ſpamiętania dla nayproſtſzych ludzi, i odpowiadaiących zważaiąc, publicznie chwaląc, w Katalog w piſuiąc, nadgrody ukazaiąc, i co ſobboty onych do examinu ſtawiąc, aktów Wiary Nadziei, miłości żalu za grzechi, dzięko-

kowanie, offiarowania, prożby, ſpoſobu Spowiadania ſię, Kommunikowania, pacierzy, koraki, i Pieśni ile możności pod uczaiąc, w pięknym ich porządku ſzykuiąc, iako ziemſkich Aniołow, przed Boſkim Oltarzem. Ale funkcyą gdy zacznie O! Prefekt Miſsyi, inni Miſsionarze koleyno, pieć dni utrzymywać powinni, a ſzoſtego ſtawić na examen.

PRZESTROGA II. Dla doroſłych podawać powinni Naukę o rozmowach Duchownych o Pięciu częściach Katechyzmu, to ieſt: 1. o Wierze. wykładaiąc dwanaście Artykułow wiary. 2. o Nadziei, tłumacząc ſiedm Prożb o modlitwie Pańſkiey, wykładaiąc Taiemnice mſzy S. podaiąc ſpoſob modlitwy umyſłowey czyli Reſſlexyi. 3. o Miłości Boſkiey we trzech Przykazaniach 1m. 2m, i 3m. *w Pierwſzym* iako trzeba Boga Kochać w myślach, *w Drugim* iako trzeba czcić Boga w ſłowach, *w Trzecim* iako trzeba iedną cząſtkę życia nazbawienne uczynki, ſamemu Bogu poświęcać, to ieſt Dzień S. o miłości zaś bliźniego wytłumaczaiąc ſiedm Przykazań Boſkich, a w nich ukazuiąc żebyśmy drugim tego nieczynili, co niechcemy żeby nam czyniono. 4. o *Uſprawiedliwieniu* grzeſznika przez uleczenie duſz mocą SS. Sakramentow. 5. o Powinnościach ſprawiedliwości Chrześciańſkiey, to ieſt: o unikaniu od grzechow, a przyzwyczaianiu ſię do SS. Cnot. To tedy ſą pięć części Katechyzmu, czyli nauki Chrześciańſkiey, ate maią bydź po trzykroć powtarzane wtych ſamych pytaniach, i odpowiedziach, według roſkazu Benedykta XIV. Papieża.

Takowe zaś Rozmowy czynić powinni wedwoch Miſsionarze, ieden Jmieniem ludu pytaiący, drugi Jmieniem Kościoła odpowiadaiący. Po zakończeniu mowy ma bydź ſpiewane haſło

ſło dziękczynne, lub Pieśń ſtoſowną do nauki, a po niey modlitwa umyſłowa, czyli Reflexye, to ieſt: uważanie Prawd wiekuiſtych, Taiemnic wiary naſzey. Ta gdy ſię kończy, dla oczyſzczenia ludu ſkruſzonego, niżeli naſtąpi modlitwa Sakramentalna, czyli Mſza S. za potrzeby Kościoła, Oyczyzny. i zawſzyſtek lud przytomny, Kapłan gotowy do Mſzy, z aſsyſtencyą wynidzie na Aſperſią czyli ſkropienie wodą ſwięconą klęczącym wſzyſtkim, i w pierſi ſię bijącym, mowiącym te ſłowa: Boże naymiłoſiernieyſzy niepamiętay na złe życie moie, nieday mi zaginąć w grzechach moich, oczyść ſumienie moie od wiadomych i niewiadomych moich ułomności: ktore to ſłowa Katechiſta i Miſsionarze poprzedzaiąc aſperſyą, ludziom klęczącym do uſzu wołać powinni.

PRZESTROGA III. Po Aſperſyi gdy ſię zbliży Kapłan do Oltarza zawołać powinien Narodzie Chrześciańſki, oddaycie coście winni Bogu, *ſamemu Bogu kłaniać ſię będzieſz.* i Jemu ſamemu ſłużyć będzieſz. Kłaniać ſię ieſt to dziękować za Jego miłoſierdzie, kłaniać ſię ieſt to Offiarować Nayś: Offiarę Syna Jego na Oltarzu z Kapłanem, a znim całe życie naſze; Kłaniać ſię ieſt to proſić Boga, o odpuſzczenie grzechow, o udzielenie łaſki, o oddalenie kary. Otoż pierwey niżeli przynieſiemy taką Offiarę Bogu dziękczynną za wſzyſtkie dobrodzieyſtwa, ubłagalną za całego ſwiata grzechy, uproſną, o wſzelke łaſki Boże, to ieſt Hoſtyą Nayś: Ciała i Krwi Jezuſowey, żeby za nas na Oltarzu zawołała, tak iak na Krzyżu *Oyczę odpuść im bo niewiedzą co czynią.* Te tedy ſłużbę czyli mſzą S. w przod niżeli zaczniemy: Podźcie upadniimy przed Panem i rozpłaczmy ſię przed Bogiem zbawiciem naſzym, wyznaiąc przed Niebem i ziemią żeśmy zgrzeſzyli, zle uczynili, i iako daleko niebo od ziemi, tak dale-

daleko zbłądziliśmy ed Przykazań Jego, Offiaruymyż mu ten teraz dzionek Miſsyi S. klęcząc iako bydlęta przy ſzopce Betleiemſkiey, i ſłudzy ſług Bożych liżąc, bośmy ſami niegodni ſpoyrzeć w niebo, i niegodniśmy aby nas ta ziemia nośiła; Offiaruymyż mu zamiaſt złota ſerdeczną miłość, ukazuiąc iawnie że nam bardziey żal Jego krzywdy, niżeli naſzey zguby, Offiaruymy mu troiake Kadzenie, to ieſt modlitwy Kapłańſkie, modlitwy Panieńſkie, modlitwy małżeńſkie ktore iemu są zawſze przyiemne; Offiaruymy mu mirrę gorzkości duſzy naſzey, aby przyioł ſmutek, i żal duſzy pokutuiącey, za cały Kościoł Katolicki i za Nayś: Oyca N. ktory nam ten odpuſt zupełny otwiera; za Pokoy w Oyczyznie naſzey, i za panuiącego Krola i za ſzczęśliwe rządy Paſterzow naſzych w oboygu Obrządkach Dyecezyalnych; za wſzyſtek Lud przytomny aby doſtąpili łaſki Bożey pożądaney. To wyrzekłſzy padnie Krzyżem i w cichości pomodli ſię, a ſpiewacy przyſpiewuią hymn według czaſu przyzwoity. Powſtawſzy zaś wyimuie *SSmum*, i żegna cicho mowiąc w ſobie: *Salvum fac Populum Tnum Dne. et benedic hereditati tuæ.* Spiewacy zaś będą ſpiewać trzykroć *Błogoſław duſzo moia Pana, i niezapominay wſzyſtkich dobrodzieyſtw Jego.* Czaſem też ſpiewać będą Oto-idzie Oblubieniec, albo na odmiane *Czas, czas ieſt błogoſławić &c.* Po mſzy S. w powſzedne dni zaraz bywa Proceſsya, i zaczyna ſię Rozmowa Duchowna, i trwa przez puł godziny, po niey Summa po ktorey Kazanie Dogmatyczne o naſtępuiącym Artykule Wiary, potym błogoſławieńſtwo ludowi na pożiłek.

W puł do Drugiey dzwoni ſię na Katechyzm, ponim naſtępuie Rozmowa Duchowna, po tey Koronka do Matki Boſkiey i Pieśń o Taiemnicach iey życia. Potym nieſzpory po ktorych wieczorne

rne Refflexye z Ambony, i aſperſya. Te zakończywſzy ponawia ſię Intencya ze wſzyſtkim Ludem, potym Proceſsya z Supplikacyami, Nakoniec Kazanie moralne z Przykazań i wyczytanie Kanonicznych Pokut, a odebrawſzy haſło przed ſenne, z pieśniami rozchodzą ſię do Domow. Każdego zaś 4go. lub 5go dnia bywa Kommunia Generalna przed ktorą bywa Kazanie dla uczynienia przymierza z Bogiem z bliźniemi i z własnym ſtanem ſwoim ato przy odgłoſie dzwonow zaſwiadczaiąc ſię Niebem i ziemią, żywemi i umarłemi.

KONDYCJE 1. Chcący doſtąpić Odpuſtu zupełnego podczas Miſsyi przynaymniey przez 3. dni nieodſtępuie ſłowa Boſkiego, przydawſzy Poſtu 3. dni iakiego komu zdrowie i ſtan pozwala. 2. żeby ſię ſpowiadali, i Kommunikowali 3. żeby obchodząc Kościoły mowili po 7. Pacierzy i wierzę w Boga, za ſzczęśliwy ſtan Kościoła S. i za Pokoy w Oyczyźnie.

Porządek Kazań Dogmatycznych i Moralnych.

1. Przy wprowadzeniu Miſsyi ieżeli loſem wypadnie z Mateuſza S. cała Miſsya; tedy przy odebraniu z Rąk witaiącego Prałata Kſięgi Ewangeliczney, co ſię tam godziło by uczynić; zdaleka idąc Miſsionarzow 2. z ſpiewakami chorągiewki trzymaiącemi, trzymaiąc wręku Relikwie iakowego S. i Krzyż, i Bullę Papiezką z liſtami Biſkupiemi do umowionego kreſu, Kościoła, Kaplicy lub figury ſpiewaiąc te Pieśń *wątpicie dzis niebosa &c.* doktorey mety do ſzedſzy a przed Figurą albo obrazem poklęknowſzy, i wniebo ręce i oczy podnioſłſzy i taiemnie zmowiwſzy *Krolu Niebieſki pocieſzycielu Duchu prawdy &c.* powſtaną i ſkłoniąſię ku ludowi czekaiącemu, i rzecze

z nich pierwſzy: Głos Anioła S. poſłanego w Dom Korneliuſza, Korneliuſzu; wyſłuchana ieſt Modlitwa twoia, a teraz ty poſzli przyzow do ſiebie Piotra, a on ci opowi co maſz czynić ty i dom twoy, abyſcie zbawieni byli, ten głos odnawiaſię dziſiay w uſzach waſzych Ludu błogoſławiony, Narodzie Chrześciańſki Aniołom i całemu niebu ukochany; dziś bowiem nażądanie i prożby waſże, Piotr S. z Watykanu klucznik Niebieſki i Namieśnik Jego Pius VI. w Poſłańcach ſwoich, ſtaie u was z błogoſławieńſtwem ſwoim, o tworzcież mu drzwi do ſerc waſzych, Drzwiami zaś ponieważ ſam Chryſtus Syn Boga żywego, i nauka nazywaſię, przeto was upraſzamy ote księgę żywota wiecznego, wktorey ſą ſłowa Duchem i żywotem, a ten ktory ſam ieſt ſerc ludzkich dozorca weyrzawſzy na lud ſwoy miłoſiernym okiem, otworzy nam tę mowę opowiadaiącym czyli te Ewangelią wydzieli, ktora ieſt naybardziey potrzebna ſłuchaiącym; że zaś za błogoſławieńſtwem Nayss Oyca wſzyſtkiego Chrześciańſtwa, i załaſkawym zezwoleniem ziemſkich waſzych Aniołow, i od Du ha S. poſtanowionych Paſterzow Dyecezalnych; nażądanie waſże poſłani ieſteſmy dla opowiadania wiekuiſtych Prawd Boſkich, dla pomagania wam w ſpołecznie Modlitwie, dla pomnożenia z wami Chwały Boſkiey; ſzacowne ich rękopiſy, wręku przyimicielow waſzych ſkładamy, aloſem wybraną Ewangelią na zbawienną zwami Rozmowę za cel Jedy- ny bierzemy Głos Ewangelii Pana naſzego Jezusa Chrzyſtuſa według NN. naprzykład Mat. Kſięgi Rodzaiu: Them. *Imie Jego Jezus gdyż on zbawi Lud ſwoy odgrzechow ich. Prop:* Naywiękſza potrzeba ieſt i ta iedyna zbawienie ludzkie znaleść łaſkę u Boga to naywiąkſza ſzczęśliwość oſwobodzić ſumienie od grze-

grzechow, to iedyna potrzeba naygwałtownieyſza łaſka przez Jezusa Chryſtuſa ktory ſię ſam przybliżył do grzeſznych mowiąc: Czyńcie Pokutę na odpuſzczenie grzechow, przez poſłanie mężow Apoſtolſkich, komu odpuſcicie grzechy. To ſprawuie Miſsya.

Jeſli zaś według Marka tedy bierże ſię *Them:* Był Jan na puſzczy Chrzcząc Chrzeſt Pokuty na odpuſzczenie grzechow, i wychodziła do niego wſzyſtka kraina żydowſkiey ziemi, i byli od niego obmywani w rzece Jordan, ſpowiadaiąc ſię grzechow ſwoich. Zaſwiadczcie Niebiosa iako te ſłowa wiekuiſtey Prawdy, ſpełniaią ſię naziemi w każdym Narodzie, od dni bowiem Jana - Krzciciela Jordan S. Pokuty, gdzie tylko ſwoie rozſyła ſtrumyki, wſzędzie omyte duſze iako Gołębice do gniazda wieczney chwały powracaią; oto i teraz wychodzi S. Rzeſza każdego ſtanu, wieku, i płci na głos Jana Krzciciela, gotuycie drogę Pańſką przez ożywienie wiary waſzey, czyńcie proſte ſcieżki Jego przez zachowanie Przykazań iego. Ten głos naypierwſzego Miſsionarza obudza umarłą wiarę, przywraca utraconą, nadzieie zbawienia, a tak celem rozmowy naſzey będzie i wiarę obumarłą ożywić i nadzieię utraconą zbawienia powrocić.

Jeſli według Łukaſza. A on uprzedzi przed nim w Duchu, i w mocy Eliaſzowey aby obrocił ſerca Oycow ku Synom, aniedowiarki ku roſtropnośći ſprawiedliwych iżby zgotował Panu lud doſkonały. Trzy ſą przyczyny naymilsyſi dla ktorych poſelſtwa naſze do was przyieliſmy.

1. Aby miłość wrodzona was przyprowadziła do Jednomyſlności. 2. Aby niedowiarſtwa iakowe nieodłączało kogo od Koſcioła S. 3. Abyſcie byli ludem Bogu doſkonałym, przez

uczy

uczynienie znim przymierza nawieki, i otym ſtaranie Miſsya micć będzie za pomocą Ducha S.

Aieſli według Jana Ewangeliſty: Ktorzy kolwiek przyieli go, dał im moc, aby ſię ſtali Synami Bożemi tym ktorzy wierzą w Jmie iego. Błogoſławjony Bog i Ociec ſwiatłości, Ociec Miłoſierdzia, Bog wſzelakey pociechi. Ktory daie moc uſynowienia Boſkiego tym, ktorzy zwiarą przyimuią poſłanie ſłowa Jego, Miſsya tedy poſłane błogoſławieńſtwo ſłuchaiącym ſłowa Boſkiego że uſzczęſliwi Narod ten przyimuiący, ta ieſtprzyczyna bo daie moc aby ſię ſtawali Synami Bożemi przez łaſkę poſwięcaiącą, Grzeſznik albowiem utraciwſzy łaſkę poſwięcaiącą nie iuż między dziećmi w ktorych żyie miłość, nie iuż między ſługami w ktorych mieſzka bojazń, ale między nieprzyiaciołami, ktorych pożera zginiona roſpacz, rachować ſię powinien, ieſli zas przyimie cząſek Zbawienney Miſsyi ſłuchaiąc pilnie ſłowa Boſkiego, wierząc niewątpliwie wewſzyſtkie wyroki Boſkie i poſłuſznym będąc na wſzyſtkie rady i roſkazy Chryſtuſowe Niebem ſię ſwiadczę że ſię i taki człowiek bynaygorſzy powroci do uſynowienia Boſkiego.

OBWIESZCZENIE MISSIY NA CZAS UMOWIONY.

Od wſchodu ſłońca do zachodu niech będzie Jmie Pańſkie Błogoſławione. Wſzyſtkim żądaiącym Błogoſławieńſtwa w ſłuchaniu ſłowa Bożego pokoy, zdrowie, i uſzczęśliwienie.

Podaie ſię do wiadomości iż z woli i potwierdzenia S. Stolicy Apoſtolſkiey, oraz z dozwolenia JJ WW. Diecezyi Paſterzow w R. teraznieyſzym Dnia Miesiąca podług Kalendarza zaczyna ſię w Miſſie Apoſtolſka przez WW. OO. Bazylianow Miſſyi trwać maiąca przez Niedziel z rannym, południowym i wieczornym porządnie na godziny ſwoie ułożonym Nabożeńſtwem, w tymże czaſie będzie co dzień w Reflexiach zbawiennych, rozmowach katechizycznych, w kazaniach Dogmatyczno i Summiennych opowiadany troiaki ſpoſob Nauki, z onych pięciu ſłow ktore Apoſtoł w zrozumialnym ſpoſobie dobrze wierzącym opowiadać żądał *imo* to ieſt: *Co trzeba wierzyć niewątpliwie* w każdym Artykule wiary, *2do Co trzeba czynić* z pobudki pamiętnego ſłowa Bożego *i z powinności ku Bogu* w Dziękowaniu, ofiarowaniu i prożbach; *z powinności ku Bliźniemu* ſtarſzym w uſłudze, Rownym w wzaiemności, mnieyſzym w życzliwości, z powinności ku ſobie ſamemu względem Duſzy aby zagniezdzić łaſkę Bożą w ſercu pokornym myśląc oſwoim życiu i o wieczności, pobożnie względem ciała, aby zachować zdrowie używaiąc potrzeb oſtrożnie, względem ſtanu aby zachować Jmie dobre i ſławę nieſmiertelną wypełniaiąc powinno-

ści przykładnie coby o wszystkich było pamięci godno. *Zdio Czego się strzedz? z przestrogi* Przykazań Boskich i Kościelnych. *Ztó Czego się bać?* W sprawiedliwym gniewie żywego Boga wszystkich znaiącego od żywota Matek ich, którzy ciągiem życia swego odsyłaią dni swoie zasiane myślami, słowami, i uczynkami do wieczności 5. *Czego się spodziewać z nieodmiennych obietnic Bożych* tym którzy przez Pokutę czynią ugodę z Bogiem zagniewanym żałuiąc sercem czyli pilnym uważaniem Boskiey krzywdy, nienawidząc siebie samych w oskarżeniu przez spowiedz swoich złości, nadgradzaiąc wynikłe szkody za czas stracony Bogu spolnemi modlitwami, Bliźnim skrzywdzonym Restytucią, ubogim Jałmużnami, starszym usługami, pogorszonym przykładną odmianą życia, a dopiero staiąc się uczestnikami łask Boskich, odpustu zupełnego i Błogosławieństwa Apostolskiego, karaiąc też swoie rospusty trzydniowym postem, swoie niedbalstwa obchodzeniem mieysc Swiętych, a mowieniem siedmiu pacierzy za szczęśliwy stan Kościoła Katolickiego, swoie wielomowstwa karaiąc milczeniem a uważaniem prawd wiecznych.

Na którym to Nabożeństwie ktoby więcey niemogąc przynaymniey trzydni był przytomny modląc się za rozszerzenie iedności wiary S. Katolickiey powszystkim Swiecie za nawrocenie niewiernych do wiary, grzesznych do pokuty, za pokoy i szczęśliwość w Oyczyznie Chrześciańskiey, tudzież spowiadałby się szczerze i przyiął Nays: Sakrament zupełnego odpustu od winy i od kary i Błogosławieństwa S. Stolicy Apostolskiey dostąpi, które się przy końcu Missyi Imieniem Nayś: Oyca dawać będzie. Znaczniey sze czynności natey że Missyi 1. Wprowadzenie odpustu z uizanowaniem łaski udzielonej od Nayś: Oyca, poranne pacierze i reflexie sposobiące do powinney wdzięczności Bogu i do rozmyślania przykazań Bożych i spowiedzi 2. Intencya zabaw całodziennych z pokropieniem wody Święconey przywzbudzeniu skruchy klęczących ludzi około Kościoła z nadaniem 100. Dni odpustu; ate pokropienie bywa codzienne rano przed prymaryą czyli wotywą, i wieczorne przed reflexiami i suplikaciami. 3. Kommunia co czwarty dzień z Exortami, uwagami i z przymierzem uczynionym z Bogiem trzykroć przez całą Missią dwuniedzielną, wyiowszy chorych, ciężarnych i podróżnych lub niewolniczą służbą zaiętych, którym na żądanie sekretnie dana bydź może Kommunia 4. Na drugim tygodniu Missyi dzień ieden Nabożeństwu za umarłych wyznaczony bywa i w ten czas Posłaniec od umarłych do żywych witany bywa. 5. W Piątek przed końcem Missyi albo i wprzod bywa święcona Figura którey Nayś: Ociec Pius VI. świeże nadał dla wszystkich przyniey czyniących Akty wiary, nadziei, miłości, i żalu za grzechy 100. Dni odpustu, za każdym razem. 6. Bywaią święcone przed każdą Kommunią generalną koronki, Rożance, szkaplorze, krzyżyki, metaliki, obrazki z nadaniem odpustow wyznaczonych a osobliwie odpustu zupełnego w godzinę śmierci, 7. w ostatni Dzień Missyi po processyi i odspiewaniu dziękczynney piesni. Te Deum laudamus, po Wotywie na Sumie daie się kommunia generalna, czyni się przymierze z Bogiem, oddaiąsię klucze Parochowi, bywa pożegnanie z ludem zostawuiąc im Benedykcyą Nays: Oyca.

Nate więc zbawienne Dzieło pomienieni OO. Missionarze Bazylianie wiernych Chrystusowych zwłaszcza maiących nad drugiemi zwierzchność aby im przykładem, pobudką i pomocą byli, pokornie upraszaią.

Forma Teſtimonii à Prælato Loci Miſſionariis.

MISSIO APPLICA

Anno ſalutis noſtræ Die Mensis

Ego infra scriptus cum teſtibus fide dignis præſentibus notum facio & ſub fide & Conscientia atteſtor: quod ad enixas poſtulationes Parochianorum meor: A. R. PP. Miſsionarii Apoſtolici de functione Ord: D. B. M. deſcenderint in Paræciam meam & ſolito Ritu ac ceremoniis inchoarunt in Eccleſia noſtra Miſsionem Applicam tradendo clariſsime doctrinam Chriſtianam 1mo Jn Cathecheſi parvulis, 2do Jn Colloquiis, ſpiritualibus, seu Controverſiis propter adultos, 3tio Jn Concionibus Dogmatico polemicis enucleando Articulos Symboli, & myſteria Sacramentorum, 4to Explicando in Exhortationibus præcepta Decalogi & officia hominis Chriſtiani, 5. Jn Refflectionibus subpeditando. *Modum orandi mentaliter*; per actus Theologicos fidei, ſpei, doloris de peccatis bonæ intentionis gratias agendo, offerendo, & petendo; *Modumque orandi vocaliter* in oratione Dominica ſalutatione Angelica in Corona recitanda & audienda Miſsa, 6to Docuerunt populum, *Modum examinandi conscientiam*, & fructuose *percipiendi Sacramenta* exhortati ſunt ad Communionem generalem ad reconciliandum per pacta inita, cum Deo, cum proximis, & cum ſuo ſtatu, cum quodam pietatis signo, ut ſunt cruces, metalla, coronæ, Roſaria, ſcapularia, quibus indulgentias de Theſauro Eccleſiæ applicarunt; Habita quoque ſpeciali devocione pro defunctis erectam de lapide figuram intus trabealem Crucem continentem consecrarunt, Reliquiis authenticis decorarunt indulgentias 100. dierum eidem figuræ de ſpeciali gratia ſummi pontificis Pii VI. in perpetuum applicarunt, propter illos, qui coram eadem cruce elicuerint actus fidei, ſpei, charitatis, & doloris de peccatis. Tandem data Benedictione Applica nomine SSmi Dni Papæ Pii VI. jidem PP.

omnia *ſupra* ſcripta zeloze exemplariter, & cum ſumma Devotione & contritione Populi numeroſiſsimi peregerunt. Et huius gratia profideli Teſtimonio manu mea propria eiusmodi factum subscribo Ac-

Forma Zaświadczenia odprawioney Missyi.

W Jmie Ożywiciela Nayświętszey TROYCY ożywiaiącey Pana Panuiących, Któremu służy Niebo i Ziemia, a w Jego Ręku los życia i śmierci naszey.

Działo się w Państwie N. N. w Powiecie N. N. w Dobrach Dziedzicznych N. N. w Dyecezyi NN. w Kościele Parafialnym pod Tytułem N. N.

Roku Zbawienia Ludzkiego Dnia Mca trwała przez Niedziel N. Missya Apostolska przy usłudze WW. XX. Bazylianow, Missionarzow Fundacyi N. N. oraz ku pomnożeniu Chwały Boskiey, Dusz Ludzkich Zbawieniu, i wieczney Pamiątce.

Za błogosławieństwem Nayss: w Chrystusie Oyca wszystkiego Chrześciaństwa PIUSA VI. Papieża Rzymskiego, a zawyraźnym dozwoleniem J. WW. Biskupow NN. oboyga Obrządkow, Dyecezyi N. N. Pod szczęśliwym Panowaniem Nayjaśnieyszego Monarchi Polskiego Stanisława Augusta Naygorliwszego o uszczęśliwienie Narodu, nietylko w Oyczyznie, ale też w Religii S. Katolickiey Pana, za pilnym też staraniem i kosztem W. N. N. Nayprzewielebn. N. N. Proboszcza N. N. Przy pomocy N. N. odprawiła się za Boskim rozporządzeniem Missya Applska, według Dekretow S. Stolicy Apostolskiey Rzymskiey przy pilnym podawaniu co dzień przez Niedziel N. N. Nauki Katolickiey w Języku Polskim i Ruskim dla zgromadzonego Ludu zewsząd z Kompaniami spływaiącego, a to: malutkim, i prostaczkom Katechyzm wrażaiąc wpamięć. 1. Co maią Wierzyć. 2. Co maią czynić. 3. Czego się strzedz. 4. Czego się bać. 5. Czego się spodziewać. Według pięciu części

Nauki

Nauki Chrześciańskiey, od Synodu Trydentskiego wyznaczoney, dorosłym zaś dwa razy na każdy dzień wrażaiąc Rozmowy Duchowne iak maią rozumieć Tajemnice Wiary, Sakramentow, i obrządkow Katolickich, czyli Kontrowersye. Doyrzałym opowiadaiąc powinności Chrześciańskie, ku Bogu, ku Kościołowi, Oyczyznie, i ku swemu Zbawieniu w Kazaniach Dogmatycznych, o Południu; a Moralnych z Przykazań Boskich wieczorem; w Reflexiach czyli Uwagach porannych, i wieczornych. Na koniec wspołeczney Modlitwie dla dostąpienia Odpustu Zupełnego, a ta bywała co dzień umysłowa w Uwagach, Aktach Wiary, Nadziei Miłości, Żalu za grzechy, Jntencyach polepszenia życia, w Rachunkach sumienia w aspersiach codziennych. Ustna Modlitwa bywała w Pacierzach, Koronkach, Supplikacyach, Pieśniach nowych do Nauki stosownych. Sakramentalna na koniec Modlitwa bywała, w słuchaniu Mszy, spowiedziach, Processyach, i w Kommuniach Generalnych; i uczynieniu przymierza z Bogiem, i z bliźniemi przyimuiąc zamiast szaty Godowey na znak Odpustu udzielonego Szkaplerze, lub Koronki lub Metale i Krzyżyki, jakowych Kommunij w liczbie było cztery, Penitentow spowiadanych i Kommunikowanych koło N. N. Był też Dzień jeden przed ostatni na same Nabożeństwo ku pamiątce Wiernych Zmarłych, wspominaiąc Papieżow, Kardynalow, Patryarchow, Metropolitow, Biskupow, i Kapłanow, Potym Krolow, Xiążąt i Panow, Potym wszystkim poświęcili WW. XX. Missionarze N. N. Figurę na nową zrobioną z Relikwiami autentycznemi N. N. ozdobioną, i obsadzoną, nadaiąc do niey sto dni Odpu-

stu

ſtu mocą Nayss: Oyca PIUSA VI. Papieża Rzymſkiego dla wſzyſtkich Wiernych czyniących, tam akty Wiary, Nadziej, Miłości, żalu za grzechy, i mowiących ſiedm Pacierzy za ſzczęśliwy ſtan Kościoła Katolickiego. To wſzyſtko za pomocą Boſką wykonawſzy ciż OO. Bazylianie Miſſionarze N, N. ninieyſzy akt ku większey pamiątce w trojakich Kopiach rękoma własnemi podpiſawſzy i pieczęcią Zakonną Klaſztoru ſwego ſtwierdziwſzy iedną kopią ſwiadectwem miejſcowym umocnioną z ſobą wziowſzy, drugą w Figurze przy Relikwiach zamknowſzy, Trzecią w Kościele Tuteyſzym zoſtawił. Dan. w Plebanii NN. Roku. iako wyżey naco ſię podpiſuiemy My Kapłani przytomni na teyże Miſsyi o rzeczywiſtości tego Aktu zaświadczamy.

BIBLIOTHECA SEMINARII ARCHI IN BIALYSTOK
Nr. S-1097